

ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

6

ΒΙΒΛΟΣ
ΤΩΝ ΘΗΣΑΥΡΩΝ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ
ΚΑΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ
ΛΟΓΟΙ Α. ΙΘ.

ΚΕΙΜΕΝΟ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ - ΣΧΟΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΟΝ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΠΑΠΑΕΥΑΓΓΕΛΟΥ
ΔΙΔΑΚΤΟΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

ΚΥΡΙΑΛΟΥ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

6

ΕΠΟΠΤΗΣ - ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ
ΕΛΕΥΘ. Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Π. ΘΕΟΛΟΓΙΑΣ

Ε Π Ε

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 1999

ΚΥΡΙΛΛΟΣ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

Copyright :

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ

Γ. Μπακατσέλου 3, Θεσσαλονίκη

Τ. Θ. 400 90. 560 00 Θεσσαλονίκη

Τηλ. 031/283 280. Οικίας 031/696 653.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Στους τόμους 6 και 7 τῆς σειρᾶς «Ἑλληνας Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας» ἐκδίδεται τὸ σπουδαιότερο ἀπὸ τὰ ἀντιαιρετικά ἔργα τοῦ Κυρίλλου, πού φέρει τὸν τίτλο· «Θησαυρὸς περὶ ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος»¹, καὶ ἀπευθύνεται στὸν «φιλοπονώτατον» ἀδελφὸν Νεμεσίον². Ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας, δικαιολογώντας τὸν τίτλο τοῦ συγγράμματός του, λέγει στὸν πρόλόγό του· «Θησαυρὸς δὲ τῷ βιβλίῳ ὄνομα, πολλὴν ἔχοντι τῶν θείων θεωρημάτων τεθησαυρισμένην ἐν ἑαυτῷ τὴν πληθύν»³. Μεταγενέστερα ὅμως ὁ τίτλος του μετετρέπη σὲ πληθυντικό· *Θησαυροί*, ἢ *Βιβλίον τῶν θησαυρῶν*, ἴσως γιὰ νὰ δηλωθεῖ καὶ στὸν τίτλο του, αὐτὸ πὸν ὁ ἴδιος ὁ συγγραφέας δηλώνει στὸν πρόλόγό του, δηλαδή «τὸ πλῆθος τῶν θεωρημάτων πὸν εἶναι ἀποθησαυρισμένα σ' αὐτό».

Τὸ ὅλο σύγγραμμα διαιρεῖται σὲ τριάντα πέντε λόγους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ 1-3 ἀναφέρονται στὸν Πατέρα, οἱ 4-32 στὸν Υἱὸ καὶ οἱ 33-35 στὸ ἅγιο Πνεῦμα.

Στὸν παρόντα τόμο ἐκδίδονται οἱ πρῶτοι δέκα ἐννέα Λόγοι (Α' - ΙΘ').

Στὸ βιβλίον του αὐτό, πὸν εἶναι τὸ πιὸ συστηματικὸ καὶ δυναμικὸ ἀπὸ ὅλα ὅσα γράφτηκαν ἐναντίον τοῦ ἀρειανισμοῦ, ὁ Κύριλλος ἀνασκευάζει μὲ τρόπο διαλεκτικὸ τὶς πλάνες τῶν Ἀρειανῶν καὶ τῶν Εὐνομανῶν. Στὴν ἀρχὴ ἐκθέτει τὶς θέσεις τῶν αἵρετικῶν, καὶ στὴ συνέχεια τὶς ἀναιρεῖ, χρησιμοποιώντας συνήθως τὰ ἴδια μ' ἐκείνους λογικὰ ἐπιχειρήματα, καὶ ἀποδεικνύοντας τὸ ἀδιέξοδο στὸ ὁποῖο ὀδηγοῦν, ὅταν ταυτίζουν ἢ γενικεύουν πράγματα πὸν ἀπὸ τὴ φύση τους δὲν ἐπιδέχονται ταύτιση ἢ γενίκευση. Τὰ λογικὰ ἐπιχειρήματά του ὁ Κύριλλος συνοδεύει πάντοτε καὶ μὲ πλούσια παρὰ-

1. P G. 75, 9-656.

2. Βλέπε Πρόλογος.

3. Ὁπ. π.

θεση χωρίων ἢ γεγονότων ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή καὶ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπαντώντας κυρίως πρὸς τοὺς Εὐνομιανούς, οἱ ὁποῖοι στήριζαν τὶς ἀπόψεις τους στὴν ἑλληνικὴ σκέψη, ἀναπτύσσει τὶς δικές του ἀπόψεις μετὰ βάσει τὶς κατηγορίες τῆς ἑλληνικῆς σκέψεως, ἀλλὰ μετὰ αὐστηρὴ συλλογιστικὴ δομὴ, καὶ πάντοτε σὲ συνδυασμὸ μετὰ τὴ διδασκαλία τῆς Γραφῆς καὶ τῶν πρὶν ἀπὸ αὐτὸν μεγάλων Πατέρων.

Μετὰ τὸ ἔργο του αὐτό, καθὼς καὶ μετὰ τὸ συνολικὸ συγγραφικὸ του ἔργο, ὁ Κύριλλος ἔδειξε ὅτι ἦταν ὄχι μόνον δυναμικὸς ἱεράρχης, ἀλλὰ ἐξίσου καὶ δόκιμος χειριστὴς τοῦ καλάμου.

Τὸ κείμενο λαμβάνεται ἀπὸ τὴν P G. 75, 9-328.

Π.Π.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
Η ΒΙΒΛΟΣ
ΤΩΝ ΘΗΣΑΥΡΩΝ
ΠΕΡΙ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ
ΠΡΟΛΟΓΟΣ, ΗΤΟΙ ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ.

Οὐκ ἐπὶ μικροὺς ἡμᾶς ἀγῶνας ἐπείγεσθαι δεῖν ὁ σοὺς ἀναπέ-
θει λόγος, ᾧ φιλοπονώτατε ἀδελφεὲ Νεμεσίνε. Τί γὰρ ἂν οὕτω γέ-
νοιτο δυσέφικτόν τε καὶ χαλεπὸν εἰς κατάληψιν, καὶ οὐ σφόδρα
τρανὲς εἰς ἐξήγησιν, ὡς ἡ περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος
5 ἀπλανῆς θεωρία, καὶ ἡ τὸ ὑπὸ του διαλοιδορεῖσθαι μηδαμόθεν
ἔχουσα διάλεξις. Λεπτὴ μὲν γὰρ πῶς, μᾶλλον δὲ ἀσθενεστάτη λῖαν
ἐστὶν ἡ ἀνθρώπου διάνοια, ἀδρανῆς δὲ ἡ γλῶττα καὶ μόλις τὰ ἐν
χερσὶν ἐρμηνεύειν ἰσχύουσα· δυσεύρετον δὲ τῆς ἀληθείας τὸ κάλ-
λος καὶ οὐ τοῖς πολλοῖς ἐκκαλύπτεσθαι πεφυκός, ἀλλὰ μόνοις τοῖς
10 ἐκ διανοίας ἀγαθῆς καὶ ἀκατηλεύτου γνώμης ἀνιχνεύουσιν αὐτὸ
καὶ ἀνορύττουσιν ὡσπερ τινὰ θησαυρὸν οὐράνιον, ἵνα δὴ καὶ τυ-
χόντες εἰκότως ἀκούσειαν « Ὑμῶν δὲ μακάριοι οἱ ὀφθαλμοί, ὅτι
βλέπουσι, καὶ τὰ ἄτα ὑμῶν, ὅτι ἀκούουσιν». Οὐκ ὀκητέον δ' οὖν
ὁμῶς πρὸς τὴν ἐγχείρησιν, ἀλλ' ἐπ' αὐτῷ τὴν ἐλπίδα τιθέμενοι πῶ
15 Χριστῷ, καὶ τῶν ὑπὲρ δύναμιν ἀψόμεθα πόνων, ὅτι συμπαρέσται
καὶ χειραγωγῆσει ταῖς τοῦ Πνεύματος δαδουχίαις ἐπὶ τὴν τῆς ἀλη-

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΑΣ
ΚΥΡΙΛΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΤΩΝ ΘΗΣΑΥΡΩΝ
ΓΙΑ
ΤΗΝ ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΟΜΟΟΥΣΙΑ ΤΡΙΑΔΑ
ΠΡΟΛΟΓΟΣ, ΗΤΟΙ ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Ὁ λόγος σου, φιλοπονώτατε ἀδελφὲ Νεμεσίνε, μὲ πείθει ὅτι πρέπει νὰ ἀποδυθοῦμε σὲ μεγάλους ἀγῶνες. Γιατί, τί θὰ μπορούσε νὰ εἶναι τόσο δυσκολοκατόρθωτο καὶ ἀπλησίαστο πρὸς κατανόηση, καὶ ὄχι πάρα πολὺ σαφὲς πρὸς ἀνάπτυξη, ὅσο ἡ ἀμετάθετη θεωρία γιὰ τὴν ἁγία καὶ ὁμοούσια Τριάδα, καὶ ἡ διάλεξη πού δὲν μπορεῖ ἀπὸ πουθενὰ νὰ κατηγορηθεῖ; Γιατὶ ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου εἶναι κάπως λεπτὴ, ἢ μᾶλλον πάρα πολὺ ἀνίσχυρη, ἐνῶ ἡ γλῶσσα μόλις καὶ μετὰ βίας μπορεῖ νὰ ἐξηγήσει αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολούμαστε. Ἡ ὁμορφιά τῆς ἀλήθειας ἐξάλλου εἶναι δυσεύρετη, καὶ ἀπὸ τὴ φύση τῆς δὲν ἀποκαλύπτεται στοὺς πολλούς, ἀλλὰ μόνο σ' ἐκείνους πού τὴν ἐρευνοῦν μὲ ἀγαθὴ διάνοια καὶ εἰλικρινῆ γνώμη, καὶ σκάβουν καὶ τὴν φέρνουν στὸ φῶς σὰν κάποιον οὐράνιο θησαυρὸ, ὥστε εὐλόγα καὶ νὰ μπορέσουν ν' ἀκούσουν· «Τὰ δικά σας μάτια εἶναι μακάρια, γιατί βλέπουν, καὶ τὰ αὐτιά σας, γιατί ἀκούουν»¹. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ διστάζουμε γιὰ τὸ ἐγχείρημα, ἀλλὰ, ἀναθέτοντας τὴν ἐλπίδα μας στὸν ἴδιο τὸν Χριστό, θὰ ἀναλάβουμε καὶ τοὺς κόπους πού ὑπερβαίνουν τὶς δυνάμεις μας, πιστεύοντας χωρὶς ἐνδοιασμό, ὅτι θὰ μᾶς συμπαρασταθεῖ καὶ θὰ μᾶς χειραγωγήσει μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ Πνεύ-

θείας εὐρεσιν ἀνενδοιάστως πιστεύοντες Σκοπὸς γὰρ εἶπεῖν ὅτι Κύριος Ἰησοῦς, ἐροῦμεν δὲ πάντως ὅτι ἐν ἁγίῳ Πνεύματι οὕτω γὰρ ὁ Παῦλός φησιν· «Οὐδεὶς δύναται εἶπεῖν ὅτι Κύριος Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ». Ἐπειδὴ γὰρ τινες ἐν Βεελζεβούλ οὐκ αἰσχύνονται λέγειν ἀνάθεμα Ἰησοῦν, τὰς μὲν θείας, πρὸς ὅπερ ἂν αὐτοῖς δόξειε, παρατρέποντες Γραφάς, τῶν δὲ τοῦ Πνεύματος λογίων, τὸ ἐξ οἰκείων θελημάτων προτάττοντες κίνημα, καὶ τὸν ἀγοράσαντα αὐτοὺς Δεσπότην ἀρνούμενοι, καθὰ γέγραπται· ἀναγκαῖον ὁμοῦ χρήσιμόν τε καὶ πρέπον ἐλογισάμεθα κατὰ τὴν σὴν
10 ὑπόμνησίν τε καὶ προτροπήν, ἀδελφέ, τοῖς τῆς Ἐκκλησίας τέκνοις, τῆς εἰς τὸ μέλλον ὠφελείας ὑπόθεσιν ἐξυφῆναι τὸν λόγον· καὶ εἰς ἕκαστα τῶν παρ' ἐκείνοις ζητουμένων τε καὶ κεννημένων κεφαλαιωδῶς ἐξαπεῖν, ἅπερ οἶμαι πρὸς λυσιτελείας ἔσεσθαι τοῖς ἐντευξομένοις σὺ μικρᾶς

15 Πολυσχιδῆς μὲν γὰρ καὶ πολυπρόσωπος, ἴν' οὕτως εἴπωμεν, ἢ τῶν Ἀρείου καὶ Εὐνομίου δογμάτων ἐστὶ πλάνη, καὶ ποικίλως τὸ τῆς ἀληθείας πλάττεται σχῆμα. Ὡσπερ γὰρ τὰ ἐν τοῖς γυναιόις ἐταιριζόμενα, τὸ ἐκ τοῦ πράγματος αἴσχος ταῖς ἐξ ἐπινοίας ἀφανίζειν οἰόμενα τέχναις, ὠραῖζεται τε καὶ χρισιάζεται, καὶ ταῖς ἄλλαις
20 τοῦ κόσμου προσθήκαις εὐπρεπεστάτην τοῖς ὁρῶσιν ἐπιδεικνύει τὴν ἀπώλειαν, τὸν αὐτὸν οἶμαι τρόπον καὶ τὰς ὀλεθρίους τῶν ἑτεροδοξούντων φωνὰς τὸ τῆς εὐσεβείας σχηματίζεσθαι κάλλος, καὶ τοῖς τῆς ἀληθείας πειραῖσθαι περιανθίζεσθαι λόγοις· οὐδαμοῦ μὲν ὠδῖνον τὴν ἀλήθειαν, ἔσωθεν δὲ κεκρουμένην ἔχον τὴν ἀπὸ τοῦ
25 ψεύδους θεοστνεγεστάτην ἀσέβειαν. Ἄλλ' οἱ νήψει τῇ κατ' ἐντρέχειαν λογικὴν τὸν οἰκεῖον ἀνατειχίζοντες νοῦν, τοῖς μὲν παρ' ἐκείνων οὐχ ἀλίσκονται λόγοις, τῆς δὲ ὄντως ὑγιοῦς ἀπριξ ἐχόμενοι πίστεως, ἐφ' ἑαυτοῖς ἀναμέλπουσι λέγοντες· «Εὐλογητὸς Κύριος, ὃς οὐκ ἔδωκεν ἡμᾶς εἰς θήραν τοῖς ὁδοῦσιν αὐτῶν».

30 Ἐδοξε τοίνυν ἡμῖν τὰ ἐκ φιλομαθείας συνενεγκεῖν εὐρήματα, καὶ συγκεχυμένον μὲν οὐδαμῶς συνθεῖναι τὸν λόγον, εὐκρινεστέ-

2. Α' Κορ. 12, 3.

3. Β' Πέτρο. 2, 1.

ματος στην ανεύρεση τῆς ἀλήθειας. Γιατί σκοπός μας εἶναι νὰ ποῦμε ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι Κύριος, καὶ θὰ τὸ ποῦμε ὅπως ὅποτε μὲ τὸν φωτισμὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, γιατί ἔτσι λέγει ὁ Παῦλος· «Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι Κύριος, παρὰ μόνο φωτιζόμενος ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα»². Ἐπειδὴ λοιπὸν μερικοὶ καθοδηγούμενοι ἀπὸ τὸν Βεελζεβούλ δὲν ντρέπονται νὰ λένε τὸν Ἰησοῦ ἀνάθεμα, παρερμηνεύοντας ὅπως τοὺς ἀρέσει τὶς ἅγιες Γραφές, προτάσσοντας στὰ λόγια τοῦ Πνεύματος τὴν ἐνέργεια τῶν δικῶν τους θελημάτων καὶ ἀρνούμενοι τὸν Δεσπότη ποὺ τοὺς ἐξαγόρασε, ὅπως ἔχει γραφεῖ³, κρίναμε ὅτι εἶναι ἀναγκαῖο καὶ χρήσιμο καὶ πρέπον, σύμφωνα μὲ τὴ δική σου ὑπόμνηση καὶ προτροπή, ἀδελφέ, γιὰ χάρη τῶν τέκνων τῆς Ἐκκλησίας, νὰ συντάξω τὸν λόγο αὐτόν, μὲ σκοπὸ τὴν ὠφέλειά τους στὸ μέλλον, καὶ νὰ μιλήσω διεξοδικὰ γιὰ καθένα ἀπὸ τὰ θέματα ποὺ ἐκεῖνοι ἀνακινοῦν καὶ ἀναζητοῦν, τὰ ὁποῖα νομίζω θὰ ὠφελήσουν ὄχι λίγο ὅσους τὰ διαβάσουν.

Γιατί, γιὰ νὰ μιλήσω ἔτσι, ἡ πλάνη τῶν δογμάτων τοῦ Ἀρείου καὶ τοῦ Εὐνομίου εἶναι πολύμορφη καὶ πολυπρόσωπη καὶ διαπλάθει τὴ μορφή τῆς ἀλήθειας κατὰ τρόπον ποικίλο. Ὅπως δηλαδὴ οἱ γυναῖκες ποὺ ἀσκοῦν τὸ ἐπάγγελμα τῆς ἑταίρας, νομίζοντας ὅτι θὰ ἐξαφανίσουν τὴν ντροπὴ τοῦ ἐπαγγέλματός τους μὲ τὰ διάφορα τεχνάσματα ποὺ ἐπινοοῦν, καλλωπίζονται καὶ ἀλείφοντα καὶ φοροῦν διάφορα κοσμήματα, κάνοντας πιὸ εὐπρεπὲς τὸ ξέπεσμά τους σὲ ὅσους τὶς βλέπουν, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, νομίζω, καὶ οἱ καταστρεπτικὲς διδασκαλίαι τῶν ἑτεροδόξων διατυπώνονται μὲ τὴν ὁμορφιά τῆς εὐσέβειας καὶ ἐπιχειροῦν νὰ διανθισθοῦν μὲ τὰ λόγια τῆς ἀλήθειας, χωρὶς βέβαια νὰ νοιάζονται καθόλου γιὰ τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ κρύβοντας μέσα τους τὴ θεομίσητη ἀσέβεια τοῦ ψεύδους. Αὐτοὶ ὅμως ποὺ περιτεχίζονται τὸν νοῦ τους μὲ τὴν προσεκτικὴ ἐπαγρύπνηση τῆς λογικῆς ὀξύνοιας, δὲν παρασύρονται ἀπὸ τὰ λόγια ἐκείνων, ἀλλὰ ὄντας σφιχτὰ δεμένοι μὲ τὴν ἀληθινὴ πίστη, ψάλλουν μέσα τους λέγοντας· «Ἄς εἶναι εὐλογημένος ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπέτρεψε νὰ γίνουμε θηράματα στὰ δόντια ἐκείνων»⁴.

Θεώρησα λοιπὸν καλὸ νὰ συγκεντρώσω ὅλα ὅσα ἀπέκτησα μὲ τὴ φιλομάθειά μου καὶ νὰ τὰ παρουσιάσω χωρὶς νὰ κάνω τὸν λόγο

4. Ψαλμ. 123, 6.

ραν δὲ μᾶλλον εἰς ἕκαστον τῶν κεφαλαίων τὴν βάσανον ἔχοντα διεξαγαγεῖν· οὕτω γὰρ ἂν εὐσύνοπτός τε καὶ εἰλικρινεστέρα τοῖς φιλακροάμοσιν ἢ τῶν ἐγκειμένων γένοιτο γνῶσις.

Θησαυρός δὲ τῷ βιβλίῳ ὄνομα, πολλὴν ἔχοντι τῶν θείων θεωρημάτων τεθησαυρισμένην ἐν ἑαυτῷ τὴν πληθύν, εἰ καὶ μέτριοί τινες ἐς λόγους ἡμεῖς καὶ πρὸς τὸ δύνασθαι τι νοεῖν οὐ σφόδρα γοργοί. Ἀνακείσθω δὲ χάρις τῷ πάντα πᾶσι πλουσίως χορηγοῦντι Χριστῷ.

Εἰδέναι δὲ χρὴ τοὺς ἐντευξομένους, ὅτι συντέθεται μὲν, κατὰ
10 τὴν ὑποτεταγμάνην προγραφὴν, τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ κεφάλαια, περιέχεται δὲ ἐκάστῳ πολλὰ πρὸς τὸν αὐτὸν συντείνοντα τῶν θεωρημάτων σκοπὸν, καὶ διὰ κύκλου καὶ περιδρομῆς εἰς τὸν τοῦ περιέχοντος ἀναβαίνοντα νοῦν. Παραπέτηγε δὲ μόνοις τοῖς τῶν κεφαλαίων περιεκτικοῖς τῶν ἀριθμῶν ἢ τάξις, τὰ δὲ παρεπόμενα τούτοις στοι-
15 χηδὸν μὲν ἐντέτακται ταῖς ὑπογραφαῖς, ἀριθμοὺς δὲ οὐκ ἔχει, ὡς τῇ τῶν περιεκτικῶν διανοίᾳ χρεωσιούμενα, καὶ εἰς τὸν ἐκείνων τρέχοντα σκοπὸν.

μου καθόλου συγκεχυμένον, ἀλλὰ ἔτσι πὺ σὲ κάθε κεφάλαιό του ὁ ἔλεγχος τῆς ἀλήθειας νὰ εἶναι πολὺ εὐκρινής. Γιατὶ ἔτσι ἡ γνώση ὅσων περιλαμβάνονται σ' αὐτὸν θὰ εἶναι πιὸ εὐσύνοπτη καὶ πιὸ εἰλικρινής σ' ἐκείνους πὺ τοὺς ἀρέσει νὰ ἀκοῦνε.

Ἐὸ τίτλος τοῦ βιβλίου εἶναι Θησαυρός, ἐπειδὴ περιέχει ἀποταμιευμένο μεγάλο πλῆθος θείων ἀληθειῶν, ἂν καὶ ἐγὼ εἶμαι πολὺ μέτριος στοὺς λόγους καὶ ὄχι πολὺ ἱκανὸς στὸ νὰ μπορῶ νὰ κατανοήσω κάτι. ᾠ Ἀς ἀπδοθεῖ ὅμως εὐχαριστία στὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος παρέχει τὰ πάντα σὲ ὅλους πλουσιοπάροχα.

Πρέπει ὅμως ὅσοι τὰ διαβάσουν νὰ γνωρίζουν, ὅτι τὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου ἔχουν συνταχθεῖ σύμφωνα μὲ τὸν κατάλογο πὺ προτάσσεται αὐτῶν, ἀλλὰ στὸ καθένα περιέχονται πολλὰ πὺ συμβάλλουν στὸν ἴδιο σκοπὸ τῶν θεμάτων, καὶ περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τὸ νόημα τοῦ περιεχομένου τους. Ἡ σειρά τῶν ἀριθμῶν ἀναφέρεται μόνο στὰ περιεχόμενα τῶν κεφαλαίων, ἐνῶ ὅσα ἀκολουθοῦν σὲ κάθε κεφάλαιο παρατίθενται κατὰ ὀρισμένη σειρά κάτω ἀπὸ τοὺς τίτλους, ἀλλὰ δὲν ἔχουν ἀριθμούς, ἐπειδὴ ἀναφέρονται στὸ πνεῦμα τῶν περιεχομένων καὶ ἀποβλέπουν στὸν σκοπὸ ἐκείνων.

ΤΑΔΕ ΕΝΕΣΤΙΝ ΕΝ ΤΩΔΕ ΤΩ ΒΙΒΛΙΩ.

Σελίς

ΛΟΓΟΣ Α΄

Περὶ ἀγαγενήτου καὶ γενητου, ἐν ᾧ, ὅτι κρείττον ἐστι καὶ ἀξιολογώτερον Πατέρα καλεῖσθαι τὸν Θεόν, ἢ ἀγένητον. 32

ΛΟΓΟΣ Β΄

5 Ὅτι τὸ ἀγένητον οὐκ οὐσία, ἀλλ' οὐσίας σημειντικόν. 38

ΛΟΓΟΣ Γ΄

Ὅτι μὴ τὸ ἀγένητον οὐσία, μόνον δὲ τοῦ μὴ γεγονέναι τὸν Θεὸν σημειντικόν. 44

ΛΟΓΟΣ Δ΄

10 Πρὸς τοὺς τολμῶντας λέγειν, ὅτι «Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός». Ἐκλογαὶ συλλογισμῶν καὶ νοημάτων κατασκευαὶ σὺν μαρτυρίαῖς, τὸ δὲ συναγόμενον ἐκ πάντων, ὅτι αἰῶδιος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος.

Εἰς τὸ αὐτὸ κατασκευῆ πιθανή, ὅτι τὸ ρητὸν τὸ λέγον, «Τὰ 15 ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθοραῖται, ἢ τε αἰῶδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης», τὸν Υἱὸν σημαίνει.

Ἔτεραι μαρτυρίαῖς, ὅτι αἰῶδιος ὁ Υἱός.

Ἀποδείξεις διὰ μαρτυριῶν, ὅτι αἱ θεῖαι Γραφαί, τὸ «ἦν» 20 καὶ τὸ «ὄ ὦν» καὶ τὸ «ὑπάρχων» καὶ τὸ «ἦμην» καὶ τὸ «εἰμί» καὶ τὸ «ἔστιν» ἐπὶ τοῦ Λόγου τιθέασι μόνου, ἐπὶ δὲ τῶν γενητῶν οὐκέτι, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ «ποτέ», καὶ τὸ «πρὶν» καὶ τὸ «πρὸ τοῦ» καὶ τὸ «γέγονε» καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΑΥΤΟΥ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

✓
Σελίς

ΛΟΓΟΣ Α΄.

Γιά τὸ ἀγένητο καὶ τὸ γενητό, καὶ ὅτι εἶναι προτιμότερο καὶ πιὸ σημαντικὸ ὁ Θεὸς νὰ ὀνομάζεται Πατέρας, παρὰ ἀγένητος. 33

ΛΟΓΟΣ Β΄.

“Ὅτι τὸ ἀγένητο δὲν εἶναι οὐσία ἀλλὰ δηλωτικὸ οὐσίας. 39

ΛΟΓΟΣ Γ΄.

“Ὅτι τὸ ἀγένητο δὲν εἶναι οὐσία, ἀλλὰ μόνο δηλωτικὸ τοῦ ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔχει δημιουργηθεῖ. 45

ΛΟΓΟΣ Δ΄.

Πρὸς ἐκείνους πού τολμοῦν νὰ λένε, ὅτι «Ἐπῆρχε ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπῆρχε ὁ Υἱός». Ἐπιλογές συλλογισμῶν καὶ ἐπινοήσεις σκέψεων μαζί μὲ μαρτυρίες. Καὶ τὸ συμπέρασμα πού βγαίνει ἀπὸ ὅλα, ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι αἰώνιος.

Στὸν ἴδιο λόγο πειστικὴ ἀπόδειξη, ὅτι τὸ ρητὸ πού λέγει, «Οἱ ἀόρατες ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ, ἢ αἰώνια δηλαδή δύναμη καὶ θεότητά του, βλέπονται καθαρὰ ἀπὸ τότε πού δημιουργήθηκε ὁ κόσμος μέσω τῶν δημιουργημάτων»⁵, σημαίνει τὸν Υἱό.

Ἄλλες μαρτυρίες ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι αἰώνιος.

Ἀποδείξεις μὲ μαρτυρίες, ὅτι οἱ θεῖες Γραφές, τὸ «ἦν» καὶ τὸ «ὦν» καὶ τὸ «ὑπάρχων» καὶ τὸ «ἤμουν» καὶ τὸ «εἶμαι» καὶ τὸ «εἶναι» τὰ χρησιμοποιοῦν μόνο γιὰ τὸν Λόγο, καὶ ὄχι γιὰ αὐτὰ πού ἔχουν δημιουργηθεῖ, γιὰ τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦν τὸ «ποτε» καὶ τὸ «πρὶν» καὶ τὸ «προτοῦ» καὶ τὸ «ἔγινε» καὶ ὅσα εἶναι ὅμοια μὲ αὐτά.

Ἔτι περὶ τοῦ αἰδίου εἶναι τὸν Υἱόν, ὡς ἐξ ἀντιθέσεως, κατασκευή.

Ἔτι περὶ αἰδιότητος συλλογισμός, μετὰ τινος ἐπαπορήσεως πεπλεγμένος καὶ συνάγων εἰς ὁμολογίαν τοῦ δεῖν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἔξωθεν ἐπιγεγονότα τὸν Υἱὸν ὑπολαμβάνειν εἰ δὲ τοῦτο, δῆλον ὅτι καὶ τῷ Πατρὶ συναῖδιον.

Ἔτι περὶ αἰδιότητος Υἱοῦ.

Ἐρώτησις Ἀρειανῶν ἀτοπίας μεστή, πρὸς ἣν ἀντεπερώτησις ἀτοπωτέρα, ὅτι χρὴ μὴ ἀπαιδευτῶς ἐρωτᾶν ἐκδιδάσκουσα.

Πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας, «Εἰ εἶχες Υἱὸν πρὶν τέκης;» καὶ λέγοντας, «Οὕτω καὶ ὁ Θεὸς οὐκ εἶχεν Υἱὸν πρὶν γεννήσει.» 52

ΛΟΓΟΣ Ε΄.

Ἵτι οὐ προϋπάρχει τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατήρ, κἂν ἀγέννητος ᾖ, ἀλλ' ἦν αὐτῷ συναῖδιος ὁ Υἱὸς γεννητός.

ΛΟΓΟΣ ΣΤ΄.

Ἵτι ὁ Πατήρ ἀμερίστως καὶ ἀρεύστως ἐγέννησεν ἐξ αὐτοῦ τὸν Υἱόν.

ΛΟΓΟΣ Ζ΄.

Πρὸς τοὺς προτείνοντας τό, «Ἀβουλήτως ἢ κατὰ βούλησιν ἐγέννησε τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ;»

ΛΟΓΟΣ Η΄.

Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι οὐ τῷ Πατρὶ, ἀλλὰ τῇ βουλήσει αὐτοῦ ὁμοίος ἐστὶν ὁ Υἱός.

25

ΛΟΓΟΣ Θ΄.

Ἵτι ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ ὁ Υἱός, παρατεθέντων καὶ τῶν ρητῶν, «Τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός», καὶ τοῦ, «Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν», καὶ ὁμοίως, «Ὁ Πατήρ μείζων μου ἐστίν.»

166

6. Ματθ. 19, 16 . Μάρκ. 10, 17.

7. Ἰω. 14, 28, 16, 16. 20, 17.

8. Ὁπ. π.

Ἄκόμα, γιὰ τὸ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι αἰώνιος, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ἀντίθεση.

Ἐπίσης συλλογισμὸς γιὰ τὴν αἰωνιότητα σὲ συνδυασμὸ μὲ κάποια ἀμφιβολία, πὺν καταλήγει σὲ ὁμολογία, ὅτι πρέπει νὰ δεχόμεσθε ὅτι ὁ Υἱὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα καὶ δὲν ἔχει γίνει ὕστερα ἀπὸ ἔξω. Ἐφόσον αὐτὸ εἶναι σωστό, τότε γίνεται φανερό ὅτι εἶναι καὶ συναΐδιος μὲ τὸν Πατέρα.

Ἄκόμα γιὰ τὴν αἰωνιότητα τοῦ Υἱοῦ.

Ἐρώτηση Ἀρειανῶν γεμάτη παραλογισμό, καὶ ἀντερώτηση πρὸς αὐτὴν πιὸ παράλογη, πὺν διδάσκει νὰ μὴ τίθενται ἐρωτήσεις ἀβασάνιστα.

Πρὸς ἐκείνους πὺν ἐρωτοῦν, «Ἐὰν εἶχες υἱὸ προτοῦ νὰ γεννήσεις» καὶ λένε, «ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς δὲν εἶχε Υἱὸ προτοῦ νὰ γεννήσει».

53

ΛΟΓΟΣ Ε΄.

Ὅτι δὲν προϋπάρχει ὁ Πατέρας τοῦ Υἱοῦ, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἀγέννητος, ἀλλὰ ὁ Υἱὸς, ἂν καὶ εἶναι γεννητός, εἶναι συναΐδιος μὲ αὐτόν.

85

ΛΟΓΟΣ ΣΤ΄.

Ὅτι ὁ Πατέρας γέννησε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὸν Υἱὸ χωρὶς νὰ ὑποστῆ μερισμὸ καὶ μεταβολή.

119

ΛΟΓΟΣ Ζ΄.

Πρὸς ἐκείνους πὺν προβάλλουν τὸ ἐρώτημα: “Ὁ Πατέρας γέννησε τὸν Υἱὸ χωρὶς νὰ τὸ θέλει, ἢ μὲ τὴν θέλησή του;”.

125

ΛΟΓΟΣ Η΄.

Πρὸς ἐκείνους πὺν λένε ὁ Υἱὸς εἶναι ὅμοιος ὄχι μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μὲ τὴ βούλησή του.

153

ΛΟΓΟΣ Θ΄.

Ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, μὲ τὴν παράθεση τῶν ρητῶν «Γιατί μὲ ὀνομάζεις ἀγαθόν; Κανένας δὲν εἶναι ἀγαθός, παρὰ μόνον ἕνας, ὁ Θεός»⁶, καὶ «Πηγαίνω στὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας, καὶ Θεὸ μου, καὶ Θεὸ σας»⁷, καθὼς καὶ τοῦ «Ὁ Πατέρας εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ μένα»⁸.

167

ΛΟΓΟΣ Γ'.

᾽Οτι ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ ὁ Υἱὸς ἐν ᾧ ἀπολογία πιθανὴ πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα, «Τί με λέγεις ἀγαθόν;» καὶ ἐξήγησις τοῦ ρητοῦ.

180

5

ΛΟΓΟΣ ΙΑ'.

᾽Οτι ὁμοούσιος ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, προκειμένου ρητοῦ, «Ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν».

᾽Αλλο, διδάσκον ὅτι προκειμένου τοῦ μείζονος καὶ τοῦ ἐλάττονος, ἀπαιδεύτως τὸ ἀνόμοιον εἰσφέρεται, ἑτερογενὲς ὄν
10 κατὰ τὴν Ἀριστοτέλους τέχνην.

᾽Αλλο, ἀπόδειξιν ἔχον, ὅτι διὰ τοῦ λέγεσθαι μείζονα τὸν Πατέρα συνεισφέρεται μὲν πάντως ὁ Υἱός, ἔστι δὲ οὐκ ἐλάττων αὐτοῦ.

᾽Αλλο, ὅτι ἴσος ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, προκειμένου ρητοῦ,
15 «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγήραται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ», καὶ τὰ ἐξῆς.

208

ΛΟΓΟΣ ΙΒ'.

Ἐἰς τό, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί», καί, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμεν», ἐν ᾧ ἀπόδειξις ἐφεξῆς, ὅτι ὁ Θεὸς ἦν ὁ ρυόμενος ἐκ πάντων κακῶν τὸν πατριάρχην Ἰακώβ.

20 ᾽Αλλο, ἀποδεικτικόν, ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, τὸ εἶδος αὐτοῦ ἐστίν. ᾽Αλλο, σημαῖνον ὅτι εἶδος Θεοῦ καλεῖται ὁ Λόγος.

᾽Αλλο, μετὰ γοργῆς ἀποδείξεως διδάσκον, ὅτι τὰ ἐξομοιούμενά τισιν, οὐ πάντως καὶ κατὰ φύσιν οἷς ἔνεστιν ἐξομοιοῦνται, ἀλλ' ὥσπερ τινὲς εἰκόνες τὰ φύσει προσόντα τισὶ
25 γίνονται τῶν κατὰ προαίρεσιν ἡμῶν κινημάτων.

᾽Αλλο, δεικνύον, ὅτι τὸ ἐν τῷ Θεῷ γίνεσθαι τι, οὐ φύσεως σημαίνει μεταβολήν, ἀλλ' ὅτι δι' αὐτοῦ, ἢ παρ' αὐτοῦ.

᾽Αλλο, δι' οὗ μανθάνομεν ὅπως προσήκει νοεῖν τὸ ρητόν, τουτέστιν, «Ἴνα, ὥσπερ ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἐσμεν, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἐν

9. Ματθ. 19, 16.
11. Ἰω. 14, 10.

10. Ματθ. 11, 11.
12. Ἰω. 10, 30.

ΛΟΓΟΣ Ι΄.

“Οτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, στὸν ὁποῖο περιλαμβάνεται καὶ πειστικὴ ἀπάντηση πρὸς ἐκεῖνον πὺ ἐρώτησε· «Γιατί μὲ ὀνομάζεις ἀγαθόν;»⁹ καὶ ἐρμηνεία τοῦ ρητοῦ αὐτοῦ. 181

ΛΟΓΟΣ ΙΑ΄.

“Οτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, μὲ βάση τὸ ρητό· «Ὁ Πατέρας μου εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ μένα».

” Ἄλλο, πὺ διδάσκει ὅτι στὴ συζήτηση γιὰ τὸ ἀνώτερο καὶ κατώτερο, κακῶς ἐμπλέκεται τὸ ἀνόμοιο, γιὰ εἶναι διαφορετικοῦ γένους, σύμφωνα μὲ τὴ μεθοδολογία τοῦ Ἀριστοτέλη.

” Ἄλλο, πὺ περιλαμβάνει ἀπόδειξη, ὅτι μὲ τὸ νὰ λέγεται ὁ Πατέρας ἀνώτερος, ἐξυπακούεται ὁπωσδήποτε καὶ ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι κατώτερος ἀπὸ ἐκεῖνον.

” Ἄλλο, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἴσος μὲ τὸν Πατέρα, μὲ βάση τὸ ρητό· «Ἀλήθεια σᾶς λέγω, ὅτι, μεταξὺ αὐτῶν πὺ γεννήθηκαν ἀπὸ γυναῖκες, δὲν ὑπῆρξε ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Βαπτιστὴ Ἰωάννη»¹⁰, κ.λ.π. 209

ΛΟΓΟΣ ΙΒ΄.

Στὸ χωρίο· «Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα»¹¹, καί· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἶμαστε ἓνα»¹². Στὸν λόγο αὐτὸν περιέχεται καὶ ἀπόδειξη, ὅτι ὁ Θεός ἦταν ἐκεῖνος πὺ ἔσωζε ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ τὸν πατριάρχη Ἰακώβ.

” Ἄλλο ἀποδεικτικό, ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ τὴ μορφή του, καὶ ἄλλο, ὅτι ὁ Λόγος ἀποκαλεῖται μορφή τοῦ Θεοῦ.

” Ἄλλο, μὲ σύντομη ἀπόδειξη, πὺ διδάσκει, ὅτι αὐτὰ πὺ εἶναι ὅμοια μὲ κάποια, δὲν εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ κατὰ τὴ φύση ὅμοια μὲ ἐκεῖνα πὺ εἶναι ὅμοια. Ἀλλὰ τὰ φυσικὰ προσόντα γίνονται σὲ κάποιους, κατὰ τὴν προαίρεσή μας, σὰν εἰκόνες τῶν δικῶν μας ἐνεργειῶν.

” Ἄλλο, τὸ ὁποῖο ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ νὰ γίνεται κάτι στὸν Θεό, δὲν σημαίνει μεταβολὴ τῆς φύσεώς του, ἀλλὰ ὅτι γίνεται μὲσω αὐτοῦ ἢ ἀπὸ αὐτόν.

” Ἄλλο, μὲ τὸ ὁποῖο μαθαίνουμε πῶς πρέπει νὰ κατανοοῦμε τὸ ρητό· «Ὡστε, ὅπως ἐγὼ καὶ σὺ εἶμαστε ἓνα, ἔτσι καὶ αὐτοὶ νὰ

ἡμῖν ἐν ὧσιν ἐγὼ ἐν αὐτοῖς, καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ὧσι τετελειωμένοι εἰς ἓν».

Ἄλλο, δεικνύον ἀκριβῶς, ὅτιπερ οὐ τὴν ἑαυτῶν ἀφέντες φύσιν πρὸς τὴν θεῖαν μεταποιούμεθα, ὅταν ἐν γίνεσθαι πρὸς 5 Θεὸν λεγώμεθα, ἀλλ' ὅτι, μέτοχοι γεγονότες αὐτοῦ, τοῦτο καλούμεθα

266

ΛΟΓΟΣ ΙΓ'.

Περὶ ὁμοιότητος τῆς Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ὅτι οὐκ ἔστι τρεπτῆς φύσεως ὁ Υἱός, ἢ ἕξωθεν ὑποστάς, ἀλλ' ἐκ τῆς 10 οὐσίας αὐτοῦ προελθὼν ὡς Υἱός.

Ἄλλο, ὅτι οὐκ ἐξ ἀλλοιώσεως τῆς ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ ἄμεινον ὁμοίος ἔστιν ὁ Υἱός τῷ Πατρί, ἀλλὰ φυσικῶς.

Ἄλλο, σημαῖνον ὅτι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ἔστιν ὁ Υἱός, καὶ οὐκ ἕξωθεν, καθάπερ οἱ Χριστομάχοι φασίν· ἐπειδὴ 15 δὲ οὐκ ἕξωθεν, ὁμοιος ἄρα.

Ἀπόδειξις ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς, ὅτιπερ ἐκ μετοχῆς τῆς πρὸς τὸ θεῖον κατ' εἰκόνα τὴν πρὸς αὐτὸ μορφοῦμεθα. Οὐ γὰρ ἐξήρκεσε τῇ τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῇ πρὸς τὸ φαίνεσθαι καὶ εἶναι εἰκόνα τοῦ πεποιηκότος τὸ ἐν μόναις ἐννοίας τὸν περὶ 20 αὐτοῦ κείσθαι λόγον τοιοῦτον.

310

ΛΟΓΟΣ ΙΔ'.

Ἐτι περὶ ὁμοιότητος, προκειμένου ρητοῦ, «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ τῷ Υἱῷ δέδωκε ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ»· τὸ δὲ συναγόμενον ἐκ τῶν συλλογισμῶν, ὅτι 25 ζωὴ κατὰ φύσιν ἔστιν ὁ Υἱός, ὥσπερ καὶ ὁ Πατὴρ.

350

ΛΟΓΟΣ ΙΕ'.

Εἰς τὸ ἐν ταῖς Παροιμίαις, «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, εἰς ἔργα αὐτοῦ»· ὅτι τό, «ἔκτισεν», οὐ κατὰ τῆς οὐσίας τοῦ Λόγου κεῖται, οὐδὲ κτίσμα ἢ ποίημα ὁ Υἱός.

Ἀπόδειξις ἐξ ἐπιτηρήσεων Γραφικῶν, ὅτι ὡς Θεὸς οὐδὲν προσκυνεῖται τῶν κτισμάτων, οὔτε μὴν προσκυνούμενα

13. Ἱω. 17, 21. 23.

14. Ἱω. 5, 26.

15. Παροιμ. 8, 22.

εἶναι ἓνα μὲ μᾶς· ἐγὼ μέσα σ' αὐτούς και ἐσὺ μέσα σὲ μένα· ὥστε νὰ τελειοποιηθοῦν και νὰ γίνουιν ἓνα»¹³.

Ἄλλο, πὸν ἀποδεικνύει μὲ βεβαιότητα, ὅτι δὲν ἀφήνουμε τὴ δική μας φύση και παίρνουμε τὴ θεϊκή, ὅταν λέμε ὅτι γινόμαστε ἓνα μὲ τὸν Θεό, ἀλλὰ ὅτι, γενόμενοι μέτοχοι αὐτοῦ, ὀνομαζόμεστε ἔτσι.

267

ΛΟΓΟΣ ΙΓ'.

Γιὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ Υἱοῦ μὲ τὸν Πατέρα και ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι μεταβλητῆς φύσεως, οὔτε προῆλθε ἐξωτερικὰ ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία του ὡς Υἱός.

Ἄλλο, ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν Πατέρα ἀπὸ μεταβολὴ τῆς οὐσίας του ἀπὸ τὸ χειρότερο σὸ καλύτερο, ἀλλὰ κατὰ τρόπο φυσικό.

Ἄλλο, πὸν ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Υἱὸς προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα και ὄχι ἐξωτερικὰ, ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ Χριστομάχοι. Και ἀφοῦ δὲν προέρχεται ἀπὸ ἔξω, ἄρα εἶναι ὅμοιος.

Ἀπόδειξη μέσα ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή, ὅτι μὲ τὴ μετοχή μας σὸ θεῖο, γινόμαστε κατ' εἰκόνα αὐτοῦ. Γιατὶ δὲν ἦταν ἀρκετὸ στὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ φαίνεται και νὰ εἶναι εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ του, νὰ περιορίζεται ὁ λόγος γι' αὐτὸν μόνο στὴ θεωρία.

311

ΛΟΓΟΣ ΙΔ'.

Ἐπίσης γιὰ τὴν ὁμοιότητα, μὲ βάση τὸ ρητό· «Ὅπως ὁ Πατέρας ἔχει μέσα του ζωὴ, ἔτσι ἔδωσε και σὸν Υἱὸ νὰ ἔχει μέσα του ζωὴ»¹⁴. Και τὸ συμπέρασμα ἀπὸ τοὺς συλλογισμοὺς εἶναι, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι κατὰ φύση ζωὴ, ὅπως και ὁ Πατέρας.

351

ΛΟΓΟΣ ΙΕ'.

Στὸ χωρίο τῶν Παροιμιῶν, «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε στὴν ἀρχὴ τῶν αἰώνων ὡς δημιουργὸ τῶν ἔργων του»¹⁵, τὸ «ἔκτισε» δὲν χρησιμοποιεῖται ἐναντίον τῆς οὐσίας τοῦ Λόγου, οὔτε σημαίνει ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα ἢ δημιούργημα.

Ἀπόδειξη πὸν προκύπτει ἀπὸ προσεκτικὲς παρατηρήσεις τῶν Γραφικῶν χωρίων, ὅτι, ὅπως ὁ Θεὸς δὲν προσκυνεῖ κανένα

ἀνέχεται προσκυνεῖσθαι ἢ δοξολογεῖσθαι.

Ἐντίθεσις ἀπὸ τῶν Ἀρείου δογμάτων, αἰτίαν ἔχουσα τοῦ πεποιθῆσθαι τὸν Υἱόν, ὡς αὐτοὶ νομίζουσι, ἀληθῆ, καὶ λύσις ἐφεξῆς μετὰ πιθανότητος συλλογισμῶν.

5 Ἐτι εἰς τό, «Κύριος ἔκτισέ με». Ὅτι οὐ κτίσμα ὁ Υἱός

Ἄλλο τῶν Ὁρθοδόξων λεγόντων, “Εἰ κτίσμα ἐστὶν ὁ Υἱός, πῶς ἔχει κατὰ φύσιν τὸ εἶναι δημιουργός; Οὐ γὰρ ἴδιον τῶν κτισμάτων τοῦτό γε”, ἀνθυπήνεγκαν οἱ αἵρετικοὶ τὰ ὑποτεταγμένα, ὧν αἱ λύσεις εἰσὶν ἐφεξῆς.

10 Ἐπιτήρησις ὁμοίως, ἐξ ἧς μανθάνομεν ὅτι καὶ ἀγγέλοις καὶ ἁγίοις προφήταις ἔθος ἐστιν ἐπιταπτομένοις παρὰ Θεοῦ, καὶ ἐρωτήσεις προσάγειν, ἀγνοοῦσιν ἔσθ' ὅτε τὸ ἐπιταπτόμενον. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος οὐχ οὕτως ἐδείχθη ποιῶν.

Ἄλλο εἰς τό, «Ἦνίκα ἠτοίμαζε τὸν οὐρανόν, συμπαρήμην
15 αὐτῶν».

370

ΛΟΓΟΣ ΙΣΤ΄.

Περὶ αἰδιότητος Υἱοῦ, καὶ ὅτι ἀμερίστως προῆλθεν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός.

446

ΛΟΓΟΣ ΙΖ΄.

20 Ὅτι τῶν τῆ κτίσει προσόντων οὐδὲν τῷ Υἱῷ πρόσεστι· διόπερ οὐ κτίσμα ὁ Υἱός.

456

ΛΟΓΟΣ ΙΗ΄.

Ὅτι μὴ ταυτὸν κτίσμα καὶ γέννημα, μηδὲ τὸ κτίζειν καὶ τὸ γεννᾶν ἐπὶ Θεοῦ.

464

25

ΛΟΓΟΣ ΙΘ΄.

Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι ὁ Υἱός οὐκ ἐστὶν ἀληθινὸς Λόγος τοῦ Πατρός, ἀλλ' ἕτερός· τις παρ' αὐτὸν τῆ φύσει καὶ ξένος. Τὸ δὲ ἐντεῦθεν συναγόμενον, ὅτι καὶ ὁμοούσιος τῷ Πατρί, καὶ οὐκ ἕξωθεν, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας ἐστὶν αὐτοῦ.

472

ἀπὸ τὰ κτίσματα, ἔτσι φυσικὰ δὲν ἀνέχεται νὰ προσκυνοῦνται ἢ νὰ δοξολογοῦνται αὐτὰ.

Ἐπίθεση πρὸς τὶς διδασκαλίες τοῦ Ἀρείου, μὲ ἀληθινὴ ἀφορμὴ τὸ ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει δημιουργηθεῖ, ὅπως νομίζουν οἱ ἀρειανοί, καὶ ἀνασκευὴ στὴ συνέχεια μὲ πειστικὸς συλλογισμὸς.

Ἐπίσης στό, «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε», ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι κτίσμα.

Ἄλλο, ὅτι ἐνῶ οἱ Ὁρθόδοξοι λένε, «Ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα, πῶς ἔχει ἀπὸ τὴ φύση του τὸ νὰ εἶναι δημιουργός; Γιατὶ αὐτὸ δὲν εἶναι γνώρισμα τῶν κτισμάτων», οἱ αἱρετικοὶ ὑπέβαλαν τὶς παρακάτω ἐρωτήσεις, οἱ ἀπαντήσεις τῶν ὁποίων δίνονται στὴ συνέχεια.

Ἄλλη ἐπίσης παρατήρηση, ἀπὸ τὴν ὁποία μαθαίνουμε, ὅτι καὶ οἱ ἄγγελοι καὶ οἱ ἅγιοι προφήτες συνηθίζεται νὰ διατάζονται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ νὰ ὑποβάλλουν ἐρωτήσεις, ἐπειδὴ ἀγνοοῦσαν πολλὰς φορὲς ἐκεῖνο πού τοὺς διέταξε. Ἐνῶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν φάνηκε νὰ κάνει τὸ ἴδιο.

Ἄλλο, στό «Ὅταν δημιουργοῦσε τὸν οὐρανὸ, ἐγὼ ἦμουν παρὼν μαζί του»¹⁶.

371

ΛΟΓΟΣ ΙΣΤ΄.

Γιὰ τὴν αἰωνιότητα τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὅτι προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα χωρὶς νὰ χωριστεῖ ἀπὸ αὐτόν.

447

ΛΟΓΟΣ ΙΖ΄.

Ὅτι στὸν Υἱὸ δὲν ὑπάρχει κανένα ἀπὸ τὰ ιδιώματα τῆς κτίσεως, γι’ αὐτὸ καὶ δὲν εἶναι κτίσμα ὁ Υἱός.

457

ΛΟΓΟΣ ΙΗ΄.

Ὅτι στὸν Θεὸ τὸ κτίσμα καὶ τὸ γέννημα δὲν εἶναι ταυτόσημα, οὔτε τὸ «κτίζειν» καὶ τὸ «γεννᾶν».

465

ΛΟΓΟΣ ΙΘ΄.

Σ’ αὐτοὺς πού λένε, ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἀληθινὸς Λόγος τοῦ Πατέρα, ἀλλὰ κάποιος ἄλλος κοντὰ σ’ αὐτόν καὶ ξένος ὡς πρὸς τὴ φύση. Ἐκεῖνο πού ἐξάγεται ἐδῶ ὡς συμπέρασμα εἶναι, ὅτι καὶ ὁμοούσιος πρὸς τὸν Πατέρα εἶναι, καὶ δὲν προῆλθε ἀπ’ ἔξω, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν οὐσία αὐτοῦ.

473

ΛΟΓΟΣ Κ'.

Εἰς τό, «Υπέμεινε σταυρόν, αἰσχύνῃς καταφρονήσας διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἔχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα», ἐν ᾧ σχόλια περὶ σαρκώσεως, τὸν αὐτὸν ἔχοντα νοῦν.

5 Εἰς τό, «Ἐχαρίσατο αὐτῷ», καὶ «Ἐπερύψωσεν αὐτόν», καὶ ὅσα τοιαῦτα λέγεται περὶ Χριστοῦ.

Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν τὸ λέγον, «Ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τῆς μεγαλωσύνης ἐν ὑψηλοῖς, τοσοῦτῳ κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων».

10 Παράθεσις ρητῶν σημαίνουσα, ὅτι τό, «κρείττων», ἢ θεία Γραφή ἐπὶ τῶν πολὺν διεστηκότων ἢ κατὰ τὸν τῆς φύσεως λόγον, ἢ κατὰ τὴν ἀξίαν τίθησιν, ἢ κατὰ τὸ μέτρον τῆς χάριτος.

Ἄλλο διηγηματικόν, ὅτι, τό, «κρείττων γενόμενος τῶν ἀγγέλων», οὐκ οὐσιῶν εἰσφέρει σύγκρισιν, ἀλλὰ μᾶλλον διακονιῶν. Εἴ-
15 ρηται δὲ καὶ ἄλλως.

Παράθεσις ρητῶν περὶ ἀνθρωπότητος Χριστοῦ, καὶ λύσις ἐφεξῆς.

Ἄλλο, ἐκ τῶν αὐτῶν, ὅτι καλὴ καὶ χρησιμωτάτη τῶν διακονῶν ἢ σύγκρισις, τῆς τε τῶν ἀγγέλων καὶ τοῦ Υἱοῦ, τοῦ «κρίττονος» τὴν
20 δύναμιν ἐρμηνεύουσα· πῶς γὰρ κρείττων ἀγγέλων ἐστί, καὶ πόσον, ἐξ αὐτῶν γνωσόμεθα.

ΛΟΓΟΣ ΚΑ'.

Εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Κατανοήσατε τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν». Τὸ δὲ συναγόμενον, ὅτι οὐ ποίημα οὐδὲ κτίσμα ὁ
25 Υἱός.

ΛΟΓΟΣ ΚΒ'.

Εἰς τό, «Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ὥρας ἐκείνης οὐδεὶς οἶδεν, οὐδὲ οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, οὐδὲ ὁ Υἱός, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ μόνος».

30

ΛΟΓΟΣ ΚΓ'.

Εἰς τό, «Ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν, καὶ πάντα δέδωκε ἐν τῇ

ΛΟΓΟΣ Κ'.

Στό· «Υπέμεινε τὸν σταυρικὸ θάνατο, περιφρονώντας τὴ ντροπή»¹⁷, «γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς τὸν ὑπερύψωσε καὶ τοῦ χάρισε ὄνομα ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ὄνομα»¹⁸, στὸ ὁποῖο γίνονται σχόλια γιὰ τὴ σάρκωση, πού ἔχουν τὸ ἴδιο νόημα.

Στό, «Τοῦ χάρισε» καὶ «τὸν ὑπερύψωσε» καὶ ὅλα ὅσα παρόμοια λέγονται γιὰ τὸν Χριστό.

Στὸ ἀποστολικὸ ρητὸ πού λέγει· «Κάθισε στὰ δεξιὰ τῆς μεγαλοσύνης, στὰ ψηλά, γενόμενος τόσο ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους»¹⁹.

Παράθεση χωρίων πού δείχνουν, ὅτι τὸ «ἀνώτερος» ἢ ἁγία Γραφή τὸ χρησιμοποιεῖ σὲ πράγματα πού διαφέρουν πολὺ μεταξύ τους, ἢ ὡς πρὸς τὴ φύση τους, ἢ ὡς πρὸς τὴν ἀξία, ἢ ὡς πρὸς τὸ μέτρο τῆς χάριτος τους.

Ἄλλο, πού παρουσιάζει, ὅτι τό, «γενόμενος ἀνώτερος τῶν ἀγγέλων» δὲν κάνει σύγκριση τῶν οὐσιῶν, ἀλλὰ μᾶλλον τῶν διακονιῶν. Λέγεται ἐπίσης καὶ κατὰ ἄλλον τρόπο.

Παράθεση ρητῶν γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐξήγησή τους στὴ συνέχεια.

Ἄλλο ἀπὸ τὰ ἴδια χωρία, πού δείχνει ὅτι ἡ σύγκριση τῶν διακονιῶν τῶν ἀγγέλων καὶ τοῦ Υἱοῦ εἶναι καλὴ καὶ πάρα πολὺ χρήσιμη, γιατί ἐξηγεῖ τὴ σημασία τοῦ «ἀνώτερος». Γιατὶ ἀπὸ αὐτὰ θὰ μάθουμε πῶς εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους καὶ πόσο.

ΛΟΓΟΣ ΚΑ'.

Στὸ ρητὸ τοῦ ἀποστόλου· «Κατανοεῖστε τὸν ἀπόστολο καὶ ἀρχιερέα τῆς πίστεώς μας Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι πιστὸς σ' ἐκεῖνον πού τὸν ἔκανε»^{19α}. Καὶ τὸ συμπέρασμα πού βγαίνει εἶναι, ὅτι οὔτε δημιουργία οὔτε κτίσμα εἶναι ὁ Υἱός.

ΛΟΓΟΣ ΚΒ'.

Στό· «Γιὰ τὴν ἡμέρα καὶ τὴν ὥρα ἐκείνη κανεὶς δὲν γνωρίζει, οὔτε οἱ ἄγγελοι τῶν οὐρανῶν, οὔτε ὁ Υἱός, παρὰ μόνο ὁ Πατέρας»²⁰.

ΛΟΓΟΣ ΚΓ'.

Στό· «Ὁ Πατέρας ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸ καὶ ὅλα τὰ ἔδωσε στὸ χέρι

19. Ἐβρ. 1,3.

19α. Ἐβρ. 3, 1.

20. Ματθ. 24,36.

χειρὶ αὐτοῦ», καὶ εἰς τό, «Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου», καὶ εἰς τό, «Οὐ δύναμαι ἐγὼ ἀπ' ἑμαντοῦ ποιεῖν οὐδέν, ἀλλὰ καθὼς ἀκούω, κρίνω», καὶ ὅσα τούτοις ὁμοιά ἐστι ρητά.

ΛΟΓΟΣ ΚΔ'.

5 Εἰς τὰ λεγόμενα περὶ τοῦ Σωτῆρος ἀνθρωπίνως παρὰ τοῖς Εὐαγγελισταῖς, εἰς τό, «Ἐκλαυσε», καὶ εἰς τό, «Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρραται», καὶ εἰς τό, «Εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο», καὶ εἰς τό, «Περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχὴ μου», καὶ ὅσα τούτοις ὁμοια ρητά. Παραθέσεις ἀποδείκτικαὶ ἀπὸ τῆς θείας Γρα-
10 φῆς καὶ Χριστομάχων ἀποτρέπουσαι τὴν κακόνοιαν.

ΛΟΓΟΣ ΚΕ'.

Εἰς τό, «Πρωτότοκος πάσης κτίσεως»· ὅτι οὐ κτίσμα ὁ Υἱός.

ΛΟΓΟΣ ΚΣΤ'.

Εἰς τὸ εἰρημένον ἐπὶ τοῖς υἱοῖς Ζεβεδαίου, «Τὸ καθίσει ἐκ
15 δεξιῶν μου, ἢ ἐξ εὐωνύμων, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι.

ΛΟΓΟΣ ΚΖ'.

Εἰς τό, «Ἴνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν».

ΛΟΓΟΣ ΚΗ'.

20 Εἰς τὸ παρὰ τῶ Λουκᾶ κείμενον «Ἰησοῦς δὲ προέκοπτε σοφία καὶ ἡλικία καὶ χάριτι παρὰ Θεῶ καὶ ἀνθρώποις».

ΛΟΓΟΣ ΚΘ'.

Εἰς τό, «Ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῶ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται τῶ ὑποτάξαντι αὐτῶ τὰ πάντα».

25

ΛΟΓΟΣ Λ'.

Εἰς τό, «Πάτερ, δόξασόν με τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί».

21. Ἰω. 3, 35.

24. Λουκᾶ 19, 41.

27. Ματθ. 26, 38.

22. Ματθ. 11, 27.

25. Ἰω. 12, 27.

28. Κολ. 1, 15.

23. Ἰω. 5, 30.

26. Ματθ. 26, 39.

29. Μάρκ. 10, 40.

του»²¹, καὶ στό· «Ἔλα μοῦ παραδόθηκαν ἀπὸ τὸν Πατέρα μου»²² καὶ στό· «Ἐγὼ ἀπὸ μόνος μου δὲν μπορῶ νὰ κάνω τίποτε, ἀλλὰ ὅπως ἀκούω, κρίνω»²³, καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ὅμοια μ' αὐτὰ ρητὰ.

ΛΟΓΟΣ ΚΔ΄.

Σ' αὐτὰ πού λέγονται γιὰ τὸν Σωτήρα ἀνθρωπίνως ἀπὸ τοὺς εὐαγγελιστές, ἦτοι στό· «ἔκλαψε»²⁴, «τώρα εἶναι ταραγμένη ἡ ψυχὴ μου»²⁵, «ἂν εἶναι δυνατὸν ἄς ἀποφύγω τὸ ποτήρι αὐτό»²⁶, καὶ «εἶναι πολὺ λυπημένη ἡ ψυχὴ μου»²⁷, καὶ ὅλα ὅσα ρητὰ εἶναι ὅμοια μὲ αὐτά. Παραθέσεις ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή ἀποδεικτικές, πού ἀποτρέπουν τὴν κακόνοια τῶν Χριστομάχων.

ΛΟΓΟΣ ΚΕ΄.

Στό· «Πρωτότοκος ὅλης τῆς κτίσεως»²⁸. ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι κτίσμα.

ΛΟΓΟΣ ΚΣΤ΄.

Σὲ ἐκεῖνο πού εἰπώθηκε στοὺς υἱοὺς τοῦ Ζεβεδαίου· «Τὸ νὰ καθίσετε δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ ἀπὸ ἐμένα δὲν ἀνήκει σὲ μένα νὰ σᾶς τὸ δώσω»²⁹.

ΛΟΓΟΣ ΚΖ΄.

Στό· «Γιὰ νὰ γνωρίζουν ἐσένα τὸν μόνο ἀληθινὸ Θεό, καὶ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τὸν ὁποῖο ἔστειλες»³⁰.

ΛΟΓΟΣ ΚΗ΄.

Στὸ χωρίο τοῦ Λουκᾶ· «Καὶ ὁ Ἰησοῦς προόδευε στὴ σοφία καὶ τῇ σωματικῇ ἀνάπτυξῃ καὶ τὴν εὐνοια ἐκ μέρους τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων»³¹.

ΛΟΓΟΣ ΚΘ΄.

Στό· «Ὅταν θὰ ὑποταχθοῦν σ' αὐτὸν ὅλα, τότε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς θὰ ὑποταχθεῖ σ' ἐκεῖνον πού ὑπέταξε τὰ πάντα σ' αὐτόν»³².

ΛΟΓΟΣ Λ΄.

Στό· «Πατέρα, δόξασέ με μὲ τὴ δόξα πού εἶχα κοντά σου προτοῦ νὰ δημιουργηθεῖ ὁ κόσμος»³³.

30. Ἰω. 17,3.

31. Λουκᾶ 2,52.

32. Α' Κορ. 15,28.

33. Ἰω. 17, 5.

ΛΟΓΟΣ ΛΑ΄.

Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι ὁ Θεὸς περὶ τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας οὐδὲν ἡμῶν πλέον ἐπίσταται, ἀλλ' ὅπερ ἂν αὐτὸς εἰδείη περὶ ἑαυτοῦ, τοῦτο καὶ ἡμεῖς ἀπαράλλaktως.

5

ΛΟΓΟΣ ΛΒ΄.

Ἐκλογαὶ ρητῶν μετὰ συλλογισμῶν ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν ὁ Υἱός. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐ ποιήμα οὐδὲ κτίσμα.

ΛΟΓΟΣ ΛΓ΄.

Ὅτι Θεὸς κατὰ φύσιν τὸ Πνεῦμα, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ
10 Πατρὸς, δι' Υἱοῦ δὲ τῆ κτίσει χορηγούμενον.

ΛΟΓΟΣ ΛΔ΄.

Παραθέσεις ρητῶν ἐφεξῆς, ἐν οἷς ἔστι τὸν ἐπιτηροῦντα θεωρεῖν, ὅτι Θεὸς τὸ Πνεῦμα, καὶ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἔχον τῷ Υἱῷ πανταχοῦ, καὶ οὐκ ἀπεξενωμένον τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Ὁμοῦ δὲ
15 διδάσκουσιν, ὅτι Θεοῦ λεγομένου κατοικεῖν ἐν ἡμῖν, τὸ Πνεῦμά ἐστι τὸ ἐνοικοῦν.

ΛΟΓΟΣ ΛΕ΄.

Μαρτυρίαι ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς, δι' ὧν ἔστιν ἰδεῖν, ὅτι γενητὸς ἐκ Πατρὸς ἐστιν ὁ Υἱός, καὶ οὐχὶ πεποιημένος.

ΛΟΓΟΣ ΛΑ΄.

Σ' εκείνους πού λένε, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν γνωρίζει τίποτε περισσότερο ἀπὸ μᾶς γιὰ τὴν οὐσία του, ἀλλ' ὅ,τι μπορεῖ νὰ γνωρίζει αὐτὸς γιὰ τὸν ἑαυτό του, αὐτὸ τὸ γνωρίζουμε καὶ ἐμεῖς ἐξίσου.

ΛΟΓΟΣ ΛΒ΄.

Ἐπιλογή ρητῶν τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ συλλογισμοί, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι Θεὸς κατὰ φύση. Καὶ ἐφόσον αὐτὸ εἶναι ἀληθινό, δὲν εἶναι οὔτε δημιουργημα οὔτε κτίσμα.

ΛΟΓΟΣ ΛΓ΄.

Ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι Θεὸς κατὰ φύση, καὶ προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, ἀλλὰ χορηγεῖται στὴν κτίση μέσω τοῦ Υἱοῦ.

ΛΟΓΟΣ ΛΔ΄.

Παραθέσεις ρητῶν στὴ συνέχεια, στὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν νὰ δοῦμε αὐτὸν πού ἐπιβλέπει, ὅτι δηλαδή τὸ Πνεῦμα εἶναι Θεὸς καὶ ἔχει παντοῦ τὶς ἴδιες ἐνέργειες μὲ τὸν Υἱό, καὶ δὲν εἶναι ἀποξενωμένο ἀπὸ τὴν οὐσία ἐκείνου. Καὶ ὅταν λέμε ὅτι ὁ λεγόμενος Θεὸς κατοικεῖ μέσα μας, τὸ Πνεῦμα εἶναι αὐτὸ πού κατοικεῖ.

ΛΟΓΟΣ ΛΕ΄.

Μαρτυρίες ἀπὸ τὴν ἅγια Γραφή, μὲ τὶς ὁποῖες μπορούμε νὰ δοῦμε, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι γεννημένος ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ ὄχι δημιουργημένος.

Η ΒΙΒΛΟΣ ΤΩΝ ΘΗΣΑΥΡΩΝ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Περὶ γενητοῦ καὶ ἀγενήτου.

Εἰ διερωτῶν ἡμᾶς ἐπιχειροῖεν Ἀρειανοί, ἐν τῷ ἀγένητον ἢ δύο, ἵνα δῆθεν, ἐν εἰπόντες αὐτὸ καὶ εἰς τὸν Πατέρα φέροντες, ἐν τοῖς γενητοῖς καταριθμήσωμεν τὸν Υἱόν, ἀποκρίνασθαι χρὴ τοιῶσδε·
5 πρῶτον μὲν οὖν ἀμαθῆς καὶ ἀπαιδέυτος ἢ ἐρώτησις κατὰ πολλὰ γὰρ σημαίνοντα τὸ ἀγένητον ἐκλαμβάνεται. Ἀγένητόν ἐστι τὸ μήπω μὲν γενόμενον, ἐνδεχόμενον δὲ γενέσθαι, ὡς ἀπὸ ξύλου σκάφος, ἢ ἐκ χαλκοῦ ἀνδριάς. Καὶ πάλιν ἀγένητον λέγεται τὸ μήτε γενόμενον πώποτε, μήτε μὴν γενέσθαι δυνάμενον· φέρε εἰπεῖν, τὸ τρί-
10 γωνον σχῆμα οὐ γέγονέ ποτε τετράγωνον, οὐτ' ἂν γένοιτό ποτε· ἅμα γὰρ ἀφανίζεται τοῦ τριγώνου τὸ σχῆμα, ἕτερόν τι παρ' ὅπερ ἦν γίνεται. Λέγεται πάλιν ἀγένητον, τὸ ὑπάρχον μὲν καὶ ὑφεστηκός, μὴ μὴν γεγενημένον ὑπὸ τινος.

Κατὰ πολλοὺς τοιγαροῦν νοουμένου τρόπους τοῦ ἀγενήτου, τί
15 ἄρα σημαίνειν ἐπὶ Θεοῦ βούλονται, τὸ ἀγένητον; Ἄλλ' ἴσως τὸ μὴ γεγενηῆσθαι φήσουσιν, ὁμολογήσαντες πρότερον ἀπαιδευτῶς πεποιῆσθαι τὴν ἐπερώτησιν. Λεγέσθω τοίνυν καὶ παρ' ἡμῶν ὅτι ἐν τῷ ἀγένητον. Εἰ δὲ πρὸς τοῦτο φαῖεν, Οὐκοῦν ἀνάγκη πᾶσα συνομολογεῖν γεγενηῆσθαι τὸν Υἱόν, ἐπειδὴ τὸ ἀγένητον ἔν, ὅπερ ἐστὶν ὁ
20 Πατήρ, ἀντακούσονται πάλιν· Εἰ Σοφία καὶ Δύναμις καὶ Λόγος τοῦ Πατρὸς ἐστὶν ὁ Υἱός, ἦν δὲ αἰεὶ ἐν Πατρὶ Λόγος καὶ Σοφία καὶ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΘΗΣΑΥΡΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΙΑ ΚΑΙ ΟΜΟΟΥΣΙΑ ΤΡΙΑΔΑ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Γιὰ τὸ γενητὸ καὶ ἀγένητο.

Ἐὰν οἱ Ἀρειανοὶ ἐπιχειρήσουν νὰ μᾶς ρωτήσουν, Τὸ ἀγένητο εἶναι ἓνα ἢ δύο, μὲ σκοπὸ, λέγοντας τάχα ἓνα καὶ ἀποδίδοντάς το στὸν Πατέρα, νὰ κατατάξουμε τὸν Υἱὸν στὰ ἀγένητα, πρέπει νὰ τοὺς ἀπαντοῦμε ὡς ἑξῆς· Κατ' ἀρχὴν λοιπὸν ἡ ἐρώτηση εἶναι ἀμαθῆς καὶ ἀβασάνιστη, γιατί τὸ ἀγένητο ἔχει πολλὰ σημασίες. Ἀγένητο εἶναι ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἔχει ἀκόμα γίνει, ἐνδέχεται ὅμως νὰ γίνει, ὅπως λόγου χάρι τὸ σκάφος ποὺ μπορεῖ νὰ γίνει ἀπὸ ξύλο, ἢ ἀνδριάντας ἀπὸ χαλκὸ. Ἐπίσης ἀγένητο λέγεται ἐκεῖνο ποὺ ποτὲ δὲν ἔγινε, ἀλλ' οὔτε καὶ μπορεῖ νὰ γίνει, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ τρίγωνο σχῆμα δὲν ἔγινε ποτὲ τετράγωνο, οὔτε θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ γίνει· γιατί ἀφανίζεται ἀμέσως τὸ σχῆμα τοῦ τριγώνου, καὶ γίνεται κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ ὅ,τι ἦταν. Ἀγένητο ἐπίσης λέγεται αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει βέβαια καὶ ὑφίσταται, ἀλλὰ δὲν ἔχει κατασκευασθεῖ ἀπὸ κάποιον.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἀγένητο νοεῖται κατὰ πολλοὺς τρόπους, τί ἄραγε θέλουν νὰ σημαίνει τὸ ἀγένητο στὴν περίπτωση τοῦ Θεοῦ; Ἴσως βέβαια νὰ ποῦν, ὅτι σημαίνει αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχει γίνει, ἀφοῦ πρῶτα ὁμολογήσουν, ὅτι τὴν ἐρώτηση τὴν ἔκαναν ἀβασάνιστα. Ἄς λέμε λοιπὸν καὶ ἐμεῖς, ὅτι τὸ ἀγένητο εἶναι ἓνα. Ἐὰν ὅμως μαζὶ μ' αὐτὸ ποῦν, Ἐπομένως εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ παραδεχθεῖτε, ὅτι ὁ Υἱὸς ἔγινε, ἀφοῦ τὸ ἀγένητο εἶναι ἓνα, καὶ αὐτὸ εἶναι ὁ Πατέρας, τότε θὰ τοὺς ποῦμε πάλι· Ἐφόσον ὁ Υἱὸς εἶναι Σοφία καὶ Δύναμη καὶ Λόγος τοῦ Πατέρα καὶ ὁ Λόγος καὶ ἡ Σοφία καὶ ἡ Δύναμη ὑπῆρχε πάντοτε μέσα στὸν Πατέρα, ἄρα ὁ Υἱὸς, ποὺ εἶναι καὶ ὀνομά-

Δύναμις, οὐκ ἐπιγέγονεν οὖν ὁ Υἱός, ὃς ταῦτά ἐστι καὶ καλεῖται. Ἄλλ' ὡσπερ ἐκ Θεοῦ Θεός καὶ ἐκ φωτός ἐξέλαμψε φῶς, οὕτω καὶ ἐξ ἀγενήτου ἀγένητος Δεῖ γὰρ εἶναι τοιοῦτον τὸν Λόγον, ὁποῖός ἐστι καὶ ὁ γεννήσας αὐτόν. Οὕτω γὰρ ἂν τὸ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας
5 γνησίον ἐπαληθεύοιτο τῷ ἐξ αὐτοῦ γεννωμένῳ. Κωλύει τοίνυν οὐδέν, ἐνὸς ὄντος τοῦ ἀγενήτου Πατρὸς, ἀγένητον εἶναι καὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ Λόγον, ὡς ἔν τι μετὰ Πατρός καὶ ἐν Πατρὶ νοούμενον διὰ τὸ τῆς φύσεως ἀπαράλλακτον, ὃ δὴ καὶ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ φησιν· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἔσμεν», διὰ μὲν τοῦ, «ἐν», τὴν ταυτότητα τῆς
10 οὐσίας σημαίνων, διὰ δὲ τοῦ, «ἐσμέν», εἰς δυάδα τέμνων τὸ νοούμενον, καὶ πάλιν εἰς μίαν περισφίγγων θεότητα.

ἌΛΛΟ.

Εἰ τοῦ Πατρὸς εἰκὼν ἀπαράλλακτός ἐστιν ὁ Υἱός, ὡς ἐκεῖνον ἐν αὐτῷ φαίνεσθαι, κατὰ τό, «Ὁ ἑώρακώς ἐμέ, ἑώρακε καὶ τὸν
15 Πατέρα,» ἀνάγκη λέγειν, ἀγένητον εἶναι τὸν ἐξ ἀγενήτου προελθόντα Πατρός· ἐπεὶ πῶς ἂν ἐν τῷ γενητῷ ὀφθεῖν ποτὲ τὸ ἀγένητον; Εἰ γὰρ τὸ ἀρχέτυπον ἐν τῷ μιμήματι φαίνοιτο, ἔσται πάντως κατὰ τοῦτο κάκεῖνο. Ὡρα λέγειν οὖν γενητὸν εἶναι καὶ τὸν Πατέρα, καθ' ὃν ἡ εἰκὼν ἐμορφώθη. Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον, ἔσται πάντως ἀγε-
20 νήτου τὸ ἀγένητον εἰκῶν.

ἌΛΛΟ.

Ὁ μακάριος Μωσῆς, τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατασκευηὴν ἐξηγούμενος, εἰσφέρει λέγοντα Θεόν· «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν»· ἐν δὲ τῷ λέγειν, «ἡμετέραν», πάλιν ἡ
25 δυάς σημαίνεται· συνόντος δηλονότι καὶ συνθεολογουμένου τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἰ δὲ ἐν ἐνὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἡ αὐτὴ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ φαίνεται εἰκῶν, κατ' οὐδὲν ἄρα τῆς πρὸς ἀλλήλους διαλλάττουσιν ὁμοιότητος. Ἀνόμοιον δὲ γενητῷ τὸ ἀγένητον οὐκ ἄρα γενητὸς ὁ Υἱός, ἵνα μὴ ἀνόμοιος φαίνηται.

1. Ἰω. 10, 30.

2. Ἰω. 15, 9.

3. Γέν. 1, 26.

ζεται με αυτά, δὲν ἔγινε μεταγενέστερα. Ἀλλά, ὅπως εἶναι Θεὸς ἀπὸ Θεὸν καὶ φῶς πού ἔλαμψε ἀπὸ φῶς, ἔτσι εἶναι καὶ ἀγέννητος ἀπὸ ἀγέννητον. Γιατὶ ὁ Λόγος πρέπει νὰ εἶναι τέτοιος πού εἶναι καὶ ἐκεῖνος πού τὸν γέννησε, γιατί ἔτσι θὰ μπορούσε νὰ ἐπαληθεύεται ἡ γνησιότητα τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα σ' ἐκεῖνον πού γεννήθηκε ἀπὸ αὐτόν. Ἐπομένως τίποτε δὲν ἐμποδίζει, ὄντας ἓνας ὁ ἀγέννητος Πατέρας, νὰ εἶναι ἀγέννητος καὶ ὁ Λόγος πού γεννιέται ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ εἶναι ἓνα με τὸν Πατέρα καὶ ὑπάρχει μέσα στὸν Πατέρα, ἐξαιτίας τῆς ἀπαράλλακτης φύσεώς του, πράγμα βέβαια πού τὸ λέγει καὶ ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα»¹, δηλώνοντας μὲ τὸ «ἓνα» τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας, καὶ μὲ τὸ «εἴμαστε» τὲνοντας αὐτὸ πού ἐννοεῖ σὲ δύο, καὶ ταυτόχρονα περισφίγγοντάς το σὲ μία θεότητα.

ΑΛΛΟ.

Ἐφόσον ὁ Υἱὸς εἶναι ἀπαράλλακτη εἰκόνα τοῦ Πατέρα, ἔτσι ὥστε νὰ φαίνεται σ' αὐτόν ἐκεῖνος, σύμφωνα μὲ τό, «Αὐτὸς πού εἶδε ἐμένα, εἶδε καὶ τὸν Πατέρα»², πρέπει ἀναγκαστικὰ νὰ λέμε, ὅτι εἶναι ἀγέννητος αὐτὸς πού προήλθε ἀπὸ ἀγέννητο Πατέρα· γιατί πῶς εἶναι δυνατὸν σ' αὐτόν πού εἶναι γενητὸς νὰ φαίνεται ποτέ ἐκεῖνο πού εἶναι ἀγέννητο; Ἐφόσον δηλαδή τὸ πρωτότυπο φαίνεται σ' αὐτὸ πού εἶναι ἀπομίμησή του, θὰ εἶναι ὅπωςδήποτε καὶ αὐτὸ ἴδιο μ' ἐκεῖνο. Καιρὸς εἶναι λοιπὸν νὰ λέμε, ὅτι καὶ ὁ Πατέρας εἶναι γενητὸς, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο διαμορφώθηκε καὶ ἡ εἰκόνα. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ εἶναι ἄτοπο, τότε ὅπωςδήποτε τὸ ἀγέννητο θὰ εἶναι εἰκόνα τοῦ ἀγενήτου.

ΑΛΛΟ.

Ὁ μακάριος Μωϋσῆς, διηγούμενος τὴ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, παρουσιάζει τὸν Θεὸ νὰ λέγει· «Ἄς δημιουργήσουμε ἄνθρωπο σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα μας καὶ ὅμοιο μὲ μᾶς»³. Λέγοντας «μὲ τὴ δική μας» δηλώνει πάλι δυάδα, ὅτι δηλαδή εἶναι παρὸν καὶ χαρακτηρίζεται Θεὸς καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα. Ἐὰν σὲ ἓναν ἄνθρωπο φαίνεται ἡ ἴδια εἰκόνα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἐπομένως δὲν διαφέρει σὲ τίποτε ἡ ὁμοιότητα μεταξύ τους. Ἐνῶ τὸ ἀγέννητο εἶναι ἀνόμοιο μὲ τὸ γενητό. Συνεπῶς ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι γενητὸς, γιὰ νὰ μὴ φαίνεται ἀνόμοιος.

ΑΛΛΟ.

Λέγεται παρὰ ταῖς θείαις Γραφαῖς παντοκράτωρ καὶ Κύριος ὁ Πατήρ, ἀλλ' οὐχ ὡς ἔν τι τῶν κρατουμένων ἢ κυριευομένων νοεῖται καὶ ὁ Υἱός, διὰ τὸ πάντων κρατεῖν τε καὶ κυριεύειν ἐκεῖνον· κρατεῖ
 5 γὰρ πάντων καὶ κυριεύει μετὰ Πατρός, παντοκράτωρ καὶ αὐτὸς ὑπάρχων καὶ Κύριος ὡς περ οὖν ἐν τούτοις οὐχ ὡς ἐν τῶν πάντων ἐστὶν ὁ Υἱός, ἀλλ' ἐπὶ τὴν τῶν γεννητῶν φύσιν ἢ τῶν λέξεων δύναμις φέρεται, οὕτω καὶ ἐπὶ ἀγενήτου, οὐ πρὸς τὸν Υἱόν, ἀλλὰ πρὸς τὴν κτίσιν ἢ σύγκρισιν, καὶ ἐν εἶναι λέγεται τὸ ἀγένητον, διὰ τὸ πάντα
 10 γεγονέναι παρ᾽ ἑξ Θεοῦ.

Ὅτι κρεῖττόν ἐστι καὶ ἀξιολογώτερον Πατέρα καλεῖσθαι τὸν Θεόν, ἢ ἀγένητον.

Τὸ Πατὴρ ὄνομα τὴν περὶ Υἱοῦ πάντως ἔννοιαν ἐν ἑαυτῷ συνεισφέρει· τὰ γὰρ τοιαῦτα δι' ἀλλήλων σημαίνεται. Τὸ δὲ ἀγένη-
 15 τος ὄνομα, τῷ μὴ γεγενῆσθαι Θεόν, τὴν τῶν γεννητῶν ἀντιπαρατίθησι μνήμην. Ἀναγκαῖα δὲ τοῖς πιστεύειν ἐθέλουσιν ὀρθῶς τῆς ἁγίας Τριάδος ἢ γνῶσις· εἰ τοίνυν ὁ μὲν Πατέρα λέγων ὀρθῶς τὸν Υἱὸν δι' ὃν ἐστὶ Πατήρ, ὁ δὲ ἀγένητον ὀνομάζων αὐτόν, ὀρθῶς τὰ γενόμενα, οἷς εὐλόγως ὁ μὴ γεγονῶς ἀντιδιαστέλλεται, πολὺ δὲ
 20 κρεῖττον, ἀφ' ὧν ἢ περὶ τοῦ Υἱοῦ τίκεται γνῶσις, σημαίνεσθαι τὸν Θεόν, ἢ ἐξ ὧν ἢ τῶν ποιημάτων ἀναφαίνεται μνήμη, συντελοῦσα πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς ἁγίας Τριάδος οὐδέν. Καὶ ὁ μὲν Πατέρα λέγων, ἀφ' ὧν ἐστὶ σημαίνει Θεόν, ὁ δὲ ἀγένητον εἰπὼν, ἀφ' ὧν οὐκ ἔστιν· ἔστι μὲν γὰρ Υἱοῦ Πατὴρ, γενητὸς δὲ οὐκ ἔστι. Ὅτι δὲ
 25 μᾶλλον ἐξ ὧν ἔστιν, ἢ ἐξ ὧν οὐκ ἔστιν, οἰκειότερον σημαίνεται Θεός, ἐκ τοῦδε γένοιτ' ἂν παντί τω σαφές· εἴ τις γὰρ ἐκείνην τὴν ἄφραστον καὶ ἀκατάληπτον φύσιν καλοῖ Θεόν, ἀφ' ὧν ἔστιν ὀνομάζει καλῶς, καὶ Θεὸν εἰπὼν, πάντως ἐκείνην ἐσήμηνεν· εἰ δὲ τις ἀφ' ὧν οὐκ ἔστιν ἐπιχειροῖ σημαίνει αὐτήν, ἄκακον καὶ ἀπόνη-

ΑΛΛΟ.

Ὁ Πατέρας στίς ἅγιες Γραφές λέγεται Παντοκράτορας καὶ Κύριος, ἀλλὰ καὶ ὁ Υἱὸς δὲν ἐννοεῖται σὰν κάτι πού ἐξουσιάζεται ἢ κυριαρχεῖται, ἐπειδὴ ἐκεῖνος (ὁ Πατέρας) ἐξουσιάζει καὶ εἶναι κυρίαρχος τῶν πάντων· γιατί ἐξουσιάζει καὶ εἶναι κυρίαρχος μαζί με τὸν Πατέρα, ὄντας καὶ ὁ ἴδιος Παντοκράτορας καὶ Κύριος. Ὅπως λοιπὸν σ' αὐτὰ ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι σὰν ἓνα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, ἀλλὰ ἡ σημασία τῶν λέξεων ἀναφέρεται στὴ φύση ἐκείνων πού ἔχουν δημιουργηθεῖ, ἔτσι καὶ στὴν περίπτωσι τοῦ ἀγενήτου ἢ σύγκρισι δὲν γίνεται με τὸν Υἱό, ἀλλὰ με τὴν κτίσι, ἔστω καὶ ἂν τὸ ἀγένητο λέγεται ὅτι εἶναι ἓνα, ἐπειδὴ ὅλα ἔχουν κτισθεῖ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεό.

**Ὅτι εἶναι προτιμότερο καὶ σημαντικότερο ὁ Θεὸς
νὰ λέγεται Πατέρας, παρὰ ἀγένητος.**

Τὸ ὄνομα «Πατέρας», ἐμπεριέχει μέσα του ὅπωςδήποτε καὶ τὴν ἔννοια τοῦ Υἱοῦ· γιατί τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ σημαίνει καὶ τὸ ἄλλο. Ἐνῶ τὸ ὄνομα «ἀγένητος», ἀντιπαραθέτει στὸν Θεό, πού δὲν ἔχει δημιουργηθεῖ, τὴν ἀνάμνησι τῶν ὄντων πού ἔχουν δημιουργηθεῖ. Εἶναι ἀναγκαῖα βέβαια, σ' ἐκείνους πού θέλουν νὰ πιστεύουν σωστά, ἢ γνώσι τῆς ἁγίας Τριάδος. Ἐὰν λοιπὸν ἐκεῖνος πού ἀναφέρει τὸν Πατέρα, βλέπει καὶ τὸν Υἱὸ ἐξαιτίας τοῦ ὁποίου εἶναι Πατέρας, καὶ ἐκεῖνος πού τὸν ὀνομάζει ἀγένητον, βλέπει τὰ κτιστὰ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα διαχωρίζεται εὐλόγα ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει δημιουργηθεῖ, εἶναι πολὺ προτιμότερο ὁ Θεὸς νὰ δηλώνεται με ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα γεννᾶται ἢ γνώσι τοῦ Υἱοῦ, παρὰ με ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα δηλώνεται ἢ ἀνάμνησι τῶν δημιουργημάτων, ἢ ὁποῖα δὲν συμβάλλει καθόλου στὴ γνώσι τῆς ἁγίας Τριάδος. Καὶ ἐκεῖνος βέβαια πού τὸν ὀνομάζει Πατέρα, δηλώνει τὸν Θεὸ ἀπὸ αὐτὸ πού εἶναι, ἐνῶ ἐκεῖνος πού τὸν ὀνομάζει ἀγένητον, ἀπὸ αὐτὰ πού δὲν εἶναι. Γιατί εἶναι Πατέρας Υἱοῦ, γενητὸς ὅμως δὲν εἶναι. Ὅτι βέβαια εἶναι περισσότερο κατάλληλο νὰ ὀνομάζεται ὁ Θεὸς ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι, παρὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πού δὲν εἶναι, θὰ μπορούσε νὰ γίνει φανερὸ στὸν καθένα ἀπὸ αὐτό. Γιατί, ἐὰν κάποιος ὀνομάζει Θεὸν ἐκείνη τὴν ἀπερίγραπτη καὶ ἀκατάληπτη φύσι, ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι, τὴν ὀνομάζει καλῶς, καὶ λέγοντας Θεό,

ρον λέγων διὰ τὸ μὴ κακίαν ἢ πονηρίαν ἐν αὐτῇ εἶναι, ἀληθεύσει μὲν, ἀλλ' οὐ πάντως μηνύνει τὸν Θεόν· εἰσὶ γὰρ καὶ ἐν ἀνθρώποις ἄκακοι καὶ ἀπόνηροι. Τοιούτους δὲ εἶναι πιστεύομεν καὶ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους. Οὐκοῦν ἀφ' ὧν ἔστιν ἢ ἀφ' ὧν οὐκ ἔστιν ἀληθέστερον καὶ οἰκειότερον σημανθήσεται.

ΑΛΛΟ.

Ὁ μακάριος Δαβὶδ ψάλλει καὶ φησι πρὸς τὸν Υἱόν· «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου». Εἰ τοίνυν ἕτερόν τί ἐστι τὸ μετέχον παρὰ τὸ με-
10 τεχόμενον, ἄλλο γὰρ ἐν ἄλλῳ νοεῖσθαι χρή, μετέχει δὲ ἢ κτίσις τοῦ Υἱοῦ, ἕτερος ἂν εἴη παρὰ τὴν μετέχουσαν αὐτοῦ κτίσιν, οὐκοῦν οὐδὲ γενητός. Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἕτερος παρ' ἐκείνην ὁ Υἱός, καὶ κατὰ φύσιν αὐτῆς διηρημένος, τίς ἢ χρεία τῆς μετοχῆς, ἢ πῶς ἂν τις μετάσχοι τοῦ ὅπερ ἐστὶν αὐτόν;

15

ΛΟΓΟΣ Β΄.

Ὅτι τὸ ἀγένητον οὐκ οὐσία, ἀλλ' οὐσίας σηματικόν.

Τὸ ἀγένητον ὡς ἀρχὴ καὶ αἷτιον νοεῖται τε καὶ ἔστιν. Οὐδεμία δὲ ἀρχή, καθὼς ἀρχή ἐστίν, ὁμοίον τι ἑαυτῇ ἢ ἀνόμοιον σημαίνει. Ἡ δὲ ἀγένητος φωνὴ σημαίνει τὸ γενητὸν ἀνόμοιον ὑπάρχον
20 αὐτῷ· τοῦτο γὰρ τὸ ἀντικείμενον. Οὐκ ἄρα τὸ ἀγένητον οὐσία, ἀλλὰ τοῦ μὴ τοιῶσδε εἶναι τὴν οὐσίαν, καθ' ἧς ἂν τάττοιτο τὸ σημαντικόν.

ΑΛΛΟ.

Ὅτι μὲν οὐκ οὐσία τὸ ἀγένητον, ἤδη δέδεικται. Ἀλλ' ἐρεῖ τις
25 τυχόν, οὐσίαν μὲν οὐκ εἶναι, διαφορὰν δὲ ἀμαθῶς δὲ καὶ τοῦτο λέγων ἐλεγχθήσεται. Εἰ γὰρ πᾶσα διαφορὰ περὶ τὰς οὐσίας γίνε-

δηλώνει ὅπωςδήποτε ἐκείνην. Ἐνῶ, ἐὰν κάποιος ἐπιχειρεῖ νὰ τὴν ὀνομάσει ἀπὸ αὐτὰ πού δὲν εἶναι, λέγοντάς τὴν ἄκακη καὶ ἀπονήρευτη, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὴν κακία ἢ πονηρία, εἶναι βέβαια ἀλήθεια αὐτὸ πού λέγει, ἀλλ' ὅπωςδήποτε δὲν δηλώνει τὸν Θεό. Γιατὶ ὑπάρχουν καὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἄκακοι καὶ ἀπονήρευτοι. Τέτοιοι ἐπίσης πιστεύουμε ὅτι εἶναι καὶ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι. Ὡστε λοιπὸν ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι, καὶ ὄχι ἀπὸ αὐτὰ πού δὲν εἶναι, δηλώνεται (ὁ Θεός) πιὸ ἀληθινὰ καὶ πιὸ ταιριαστά.

ΑΛΛΟ.

Ὁ μακάριος Δαβὶδ ψάλλει καὶ λέγει στὸν Υἱό· «Γι' αὐτὸ σὲ ἔχρισε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου, σὲ ἔχρισε μὲ τὸ λάδι ἀγαλλιᾶσεως, περισσότερο ἀπὸ ἐκείνους πού μετέχουν μαζὶ μὲ σένα στὴ κρίση αὐτή»⁴. Ἄφοῦ λοιπὸν αὐτὸ πού μετέχει εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ μετεχόμενο, γιατί πρέπει νὰ νοηθεῖ ἄλλο μέσα σὲ ἄλλο, καὶ ἡ κτίση μετέχει τοῦ Υἱοῦ, σημαίνει ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ τὴν κτίση ἢ ὅποια μετέχει αὐτοῦ· ἐπομένως ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι γενητός. Ἐὰν πάλι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ ἐκείνην, καὶ διακρίνεται σύμφωνα μὲ τὴ φύση τῆς κτίσεως, τότε ποιά εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς μετοχῆς, ἢ πῶς θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ μετάσχει σὲ κάτι πού αὐτὸς ὁ ἴδιος εἶναι;

ΛΟΓΟΣ Β΄.

Ὅτι τὸ ἀγέννητο δὲν εἶναι οὐσία, ἀλλὰ δηλωτικὸ οὐσίας.

Τὸ ἀγέννητο νοεῖται ὡς ἀρχὴ καὶ αἴτιο, καὶ εἶναι. Καὶ καμμιά ἀρχή, σὰν ἀρχὴ πού εἶναι, δὲν σημαίνει κάτι ὅμοιο μὲ αὐτὴν ἢ ἀνόμοιο. Ἡ λέξη πάλι “ἀγέννητος” σημαίνει ὅτι τὸ γενητὸ εἶναι ἀνόμοιο μὲ αὐτό, γιατί αὐτὸ εἶναι τὸ ἀντίθετό της. Ἐπομένως τὸ ἀγέννητο δὲν εἶναι οὐσία, ἀλλὰ σημαίνει ὅτι δὲν εἶναι τέτοιος στὴν οὐσία, ἐναντίον τῆς ὁποίας θὲ μπορούσε νὰ ταχθεῖ αὐτὸ πού σημαίνει.

ΑΛΛΟ.

Ὅτι βέβαια τὸ ἀγέννητο δὲν ἀποτελεῖ οὐσία, ἔχει ἤδη ἀποδειχθεῖ. Ἴσως ὅμως νὰ πεῖ κάποιος· οὐσία βέβαια δὲν εἶναι, ἀλλὰ σημαίνει διαφορά. Λέγοντας ὅμως κάτι τέτοιο, θὰ κατηγορηθεῖ γιὰ

ται, ζητεῖν ἀνάγκης ἂν εἶη τὴν οὐσίαν, ἧς ἔσται διαφορὰ τὸ ἀγέννητον. Οἷον φέρε εἰπεῖν, ὀρίζεται ζῶον τῷ τοιῷδε λόγῳ· Οὐσία ἔμψυχος αἰσθητικῆ. Περὶ ταύτην τὴν οὐσίαν ἡ διαφορὰ γίνεται. Τὸ μὲν γὰρ ἔστι ζῶον λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, οἷον ὁ
5 ἄνθρωπος τὸ δὲ ζῶον ἄλογον, οἷον ἵππος. Οὐκοῦν, προὑποκειμένης τῆς οὐσίας, αἱ διαφοραὶ προσεπινοοῦνται. Εἰ τοίνυν διαφορὰ τὸ ἀγέννητον, ζητείσθω καὶ ἡ οὐσία, τίνος ἔσται διαφορὰ· ἀμήχανον γὰρ οὐσίας φορέσαι λόγον τὴν διαφορὰν.

ΑΛΛΟ.

10 Εἰ τὸ ἀγέννητον οὐσία, καὶ οὐ τοῦ μὴ γεννηθῆναι σημαντικόν ἔστι, κατὰ τίνα τρόπον ὁ Υἱὸς ἀνόμιος ἔσται τῷ Πατρὶ, γεννητῶς ὑπάρχων ἐξ αὐτοῦ; Εἰ γὰρ μὴ τίνα διαφορεῖ τὰ ὀνόματα πρὸς ἄλληλα τὴν ἀντιδιαστολήν, μηδὲ ἀλλήλοις μάχεται κατὰ τὸ ἐξ ἀμφοῖν σημαινόμενον, οὐδὲν κωλύσει κατ' οὐσίαν ὅμοιον εἶναι τῷ
15 Πατρὶ τὸν Υἱόν· καὶ τοῦ ἀγενήτου εἰς οὐσίαν λαμβανομένου, ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ γενητοῦ. Οὐσία γὰρ ὡς πρὸς οὐσίαν οὐκ ἔσται ἐναντία, καθὸ οὐσίαι ἀμφοτέραι.

ΑΛΛΟ.

Εἰ πᾶν ἀγέννητον παντὶ γενητῷ ἀνόμιον, ἀληθεύσει τις λέγων,
20 ὅτι καὶ πᾶν γενητὸν παντὶ γενητῷ ὅμοιον. Γενητὸς δὲ ὑπάρχων ὁ Υἱὸς, οὐδεμίαν ἔχει τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ ὄντα γενητῶς· ἔστι γὰρ ὑπὲρ πᾶσαν τὴν κτίσιν. Οὐκ ἄρα διὰ τὸ ἀγέννητον εἶναι τὸν Πατέρα, ἀνόμιος ἔσται κατὰ φύσιν αὐτῷ, γενητῶς ὑπάρχων ἐξ αὐτοῦ Υἱός. Ὡσπερ γὰρ τὴν πρὸς τὰ γενητὰ γενητὸς ὑπάρχων ἀναβέβη-
25 κεν ὁμοίωσιν, οὕτω τῆς πρὸς τὸ ἀγέννητον ἐμφορείας οὐ καταθήσεται, κἂν ὑπάρχη γενητός.

Ἀνθυποφορὰ ὡς ἐκ τῶν αἵρετικῶν.

Τὸ ἀγέννητον, φασίν, ἐπὶ Θεοῦ, οὐσίαν εἶναί φασιν· καὶ ἔσται τὸ ὄνομα ὀρικόν, ὥσπερ ἂν εἴ τις ὀρίσαιτο καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ ἀν-

ἀμάθεια. Γιατί, ἐὰν κάθε διαφορὰ ἀφορᾷ τις οὐσίες, τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀναζητοῦμε τὴν οὐσία, τῆς ὁποίας ἡ διαφορὰ θὰ εἶναι τὸ ἀγέννητο. Ὅπως λόγου χάρη τὸ ζῶο ὀρίζεται μὲ τὸν ἐξῆς ὀρισμὸς· Οὐσία ἔμψυχη αἰσθητική. Γύρω ἀπὸ αὐτὴν τὴν οὐσία ὑπάρχει ἡ διαφορὰ. Γιατὶ ἄλλο εἶναι ζῶο λογικό, θνητό, ποὺ εἶναι ἐπιδεκτικὸ νοῦ καὶ γνώσης, ὅπως ὁ ἄνθρωπος, ἐνῶ ἄλλο εἶναι ζῶο ἄλογο, ὅπως ὁ ἵππος. Ὡστε λοιπὸν οἱ διαφορὲς ἐφευρίσκονται ἐκ τῶν ὑπέρων, ἐνῶ ἡ οὐσία προϋπάρχει. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἀγέννητο σημαίνει διαφορὰ, τότε πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ καὶ ἡ οὐσία, στὴν ὁποία ἀναφέρεται ἡ διαφορὰ. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ θεωρήσουμε ὡς αἴτιο τῆς οὐσίας τὴ διαφορὰ.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν τὸ ἀγέννητο εἶναι οὐσία, καὶ δὲν σημαίνει τὸ ὅτι δὲν ἔγινε, μὲ ποιὸ τρόπο ὁ Υἱὸς θὰ εἶναι ἀνόμιος μὲ τὸν Πατέρα, ἀφοῦ γεννήθηκε ἀπὸ αὐτόν; Γιατί, ἐὰν τὰ ὀνόματα δὲν διαφοροποιοῦν τὴν μεταξύ τους ἀντιδιαστολή, οὔτε ἀντιμάχονται μεταξύ τους, ὡς πρὸς αὐτὸ ποὺ σημαίνουν καὶ τὰ δύο, τότε τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ εἶναι ὁμοιος ὁ Υἱὸς ὡς πρὸς τὴν οὐσία μὲ τὸν Πατέρα, ἐφόσον καὶ τὸ ἀγέννητο ἀναφέρεται στὴν οὐσία, ὅπως καὶ τὸ γεννητό. Γιατὶ ἡ μιὰ οὐσία δὲν εἶναι ἀντίθετη πρὸς ἄλλη οὐσία, ἀφοῦ καὶ οἱ δύο εἶναι οὐσίες.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν κάθε ἀγέννητο εἶναι ἀνόμιος, θὰ φανεῖ κάποιος ὅτι λέγει τὴν ἀλήθεια, λέγοντας, ὅτι κάθε γεννητό εἶναι ὁμοιο μὲ κάθε γεννητό. Ὅμως ἐνῶ ὁ Υἱὸς εἶναι γεννητός, δὲν ἔχει καμμιά ὁμοιότητα πρὸς ἐκεῖνα ποὺ εἶναι γεννητά, γιατί εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση. Ἐπομένως ἐπειδὴ ὁ Πατέρας εἶναι ἀγέννητος, δὲν εἶναι ἀνόμιος κατὰ φύση μὲ τὸν Υἱό, γιατί εἶναι Υἱὸς ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ αὐτόν. Ὅπως δηλαδή ἀνυψώθηκε στὴν ὁμοίωσή μὲ τὰ γεννητά, ἐπειδὴ εἶχε γεννηθεῖ, ἔτσι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκπέσει ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα μὲ τὸν ἀγέννητο, ἔστω καὶ ἂν εἶναι γεννητός.

Ἐρώτηση ἐκ μέρους τῶν αἱρετικῶν.

Τὸ ἀγέννητο, λένε, στὴν περίπτωσι τοῦ Θεοῦ δεχόμεστε ὅτι εἶναι οὐσία, καὶ εἶναι ὄνομα ποὺ ἀνήκει στὸν ὀρισμὸ τοῦ Θεοῦ, ὅπως θὰ

θρώπου λέγων· Ζῶον λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Ἀμαθῶς καὶ τοῦτο προτείνοντες ἐλεγχθήσονται· εἰ γὰρ ὄρισκόν
5 εἶναι θούλεσθαι τὸ ἀγένητος ὄνομα, ἐκ γένους ἔστω καὶ διαφορᾶς,
ἤτοι διαφορῶν χωρὶς γὰρ τούτων ὅρος οὐκ ἂν γένοιτό ποτε. Τὸ δὲ
τοιούτον ἀγένητον, εἰς οὐδὲν οὐσίας ὑπάρχον γένος, ὅρος οὐκ ἂν
εἶναι δύναιτο· πρὸς δέ γε τούτῳ, τὰ γένη φιλοσόφως ὀριζόμενα
παρ' ἐκείνων ὀρῶμεν, οὐκ ἐν μιᾷ λέξει καὶ μόνῃ, ἀλλ' ἐν πλείοσιν·
10 ὡς τὸ οὐσία ἔμψυχος αἰσθητική, ἢ ζῶον λογικόν θνητόν. Καὶ εἰ
ἐνὸς ὀνόματος ἀπόφασις οὐκ ἐξαρκέσει πρὸς οὐσίας δήλωσιν, οὐκ
ἄρα ὄρισκόν τὸ ἀγένητος

ἌΛΛΟ.

Εἰ πᾶς ὅρος τὸ τί ἐστὶ κατὰ φύσιν τῶν σημαινομένων ἕκαστον
15 εἰσφέρει, καὶ οὐχὶ τί οὐκ ἔστιν, ἢ δὲ ἀγένητος φωνή, οὐ τί ἐστὶν ὁ
Θεός, ἀλλὰ τί οὐκ ἔστι δηλοῖ (ὅτι γὰρ οὐκ ἐγενήθη, διὰ τοῦτο ἀγένητος), οὐκ ἂν εἶη ὅρος τὸ ἀγένητος ὄνομα.

ἌΛΛΟ.

Τῶν οὐσιῶν τοὺς ὅρους ἢ φέρε εἰπεῖν τῶν συμβεβηκότων, οἱ
20 περὶ ταῦτα σοφοί, οὐκ ἐκ τῶν ἀντικειμένων γίνεσθαι θούλονται,
ἀλλ' ἐξ ὧν εἰσὶν ὁμολογουμένως· οἷον ὡσπερ εἴ τις εἰπεῖν ἀπαιτού-
μενος τί ἐστὶ λευκόν, ἀποκρίναιτο τὸ μὴ μέλαν. Τοῦτο γὰρ οὐ τί
ἐστὶ τὸ ὀριζόμενον, ἀλλὰ τί οὐκ ἔστι δηλοῖ. Εἰ τοίνυν ἢ ἀγένητος
φωνή τὸ μὴ γεγενῆσθαι σημαίνει, ἐκ τῶν ἀντικειμένων ἔχει τὴν δή-
25 λωσιν, ὑγιῆς δὲ ὅρος οὐκ ἂν γένοιτο διὰ τῶν τοιούτων. Οὐκ ἄρα
ὅρος τὸ ἀγένητον.

ἌΛΛΟ.

Ἡ ἀγένητος φωνή πολλαχῶς λεγομένων νοοῖτο κυρίως, καὶ ἐν
τοῖς ὁμωνύμοις εὐλόγως ἂν κατατάττοιτο. Εἰ τοίνυν οἱ τῶν οὐσιῶν

1. Συμβεβηκός, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, εἶναι τὰ προσωρινὰ καὶ δευτερεύοντα γνωρίσματα ὄντος τινός, σὲ ἀντίθεση πρὸς τὰ μόνιμα καὶ οὐσιαστικά.

μποροῦσε καινὴς νὰ ὀρίσει καὶ τὴν οὐσία τοῦ ἀνθρώπου λέγοντας ὅτι εἶναι ζῶο λογικό, θνητό, πού εἶναι ἐπιδεκτικὸ νοῦ καὶ γνώσης.

Ἀπάντηση στὴν ἐρώτηση αὐτή.

Θὰ ἀποδειχθεῖ ὅτι καὶ ἡ ἐρώτηση αὐτὴ πού ὑποβάλλουν δείχνει ἀμάθεια. Γιατί, ἐὰν θέλετε τὸ ὄνομα ‘ἀγένητος’ νὰ ἀνήκει στὸν ὀρισμὸ τοῦ Θεοῦ, πρέπει νὰ ἀναφέρεται στὸ γένος καὶ στὴ διαφορὰ, δηλαδή στίς διαφορές· γιατί χωρὶς αὐτὰ δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ γίνῃ ὀρισμὸς. Αὐτὸ ὅμως τὸ “ἀγένητο”, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει σὲ κανένα γένος οὐσίας, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ὀρισμὸς. Ἐπὶ πλέον, βλέπουμε ὅτι τὰ γένη, πού μὲ τρόπο φιλοσοφικὸ ὀρίζονται ἀπὸ ἐκείνους, δὲν περιορίζονται σὲ μιὰ μόνο λέξη, ἀλλὰ σὲ περισσότερες· ὅπως τό, οὐσία ἔμψυχη αἰσθητική, ἡ ζῶο λογικό θνητό. Καὶ ἐφόσον ἡ χρησιμοποίησις ἑνὸς ὀνόματος δὲν ἀρκεῖ γιὰ νὰ δηλώσει τὴν οὐσία ἑνὸς πράγματος, συμπεραίνουμε ὅτι τὸ ‘ἀγένητος’ δὲν ἀποτελεῖ ὀρισμὸ.

ΑΛΛΟ.

Ἐφόσον κάθε ὀρισμὸς δηλώνει τί εἶναι ὡς πρὸς τὴ φύση του τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ὀριζόμενα, καὶ ὄχι τί δὲν εἶναι, καὶ ἐπειδὴ ἡ λέξις “ἀγένητος” δηλώνει ὄχι τί εἶναι ὁ Θεός, ἀλλὰ τί δὲν εἶναι (δηλώνει δηλαδή ὅτι δὲν ἔγινε, γι’ αὐτὸ λέγεται ἀγένητος), δὲν μπορεῖ τὸ ὄνομα ‘ἀγένητος’ νὰ ἀποτελεῖ ὀρισμὸ.

ΑΛΛΟ.

Οἱ ὀρισμοὶ τῶν οὐσιῶν ἢ τῶν συμβεβηκότων, οἱ ἀσχολούμενοι μὲ αὐτὰ σοφοὶ θέλουν νὰ σχηματίζονται ὄχι ἀπὸ τὰ ἀντίθετα, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι κατὰ κοινὴ ὁμολογία. “Ὅπως, γιὰ παράδειγμα, ὅταν κάποιος ἐρωτηθεῖ νὰ πεῖ τί εἶναι λευκό, ἀπαντήσῃ καὶ πεῖ· Αὐτὸ πού δὲν εἶναι μαῦρο. Γιατὶ αὐτὸ δὲν δηλώνει τί εἶναι αὐτὸ πού ὀρίζεται, ἀλλὰ τί δὲν εἶναι. Ἐφόσον λοιπὸν ἡ λέξις “ἀγένητος” σημαίνει ὅτι δὲν ἔγινε, ἀποτελεῖ ὀρισμὸ ἀπὸ τὰ ἀντίθετα, καὶ ἀπὸ αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ σωστὸς ὀρισμὸς.” Ἀρα δὲν ἀποτελεῖ ὀρισμὸ τὸ ἀγένητο.

ΑΛΛΟ.

Ἡ λέξις “ἀγένητος” θὰ μποροῦσε νὰ νοηθεῖ κυρίως ἀπὸ αὐτὰ πού λέγονται μὲ πολλὰ σημασίες, καὶ θὰ μποροῦσε εὐλόγα νὰ κα-

ὄροι οὐκ ἐκ τῶν ὁμωνύμων, οὐδ' ἐκ τῶν πολλαχῶς νοουμένων λαμβάνονται (οὐδὲ γὰρ ἔσται σαφές τὸ ὀριζόμενον, εἰ ἐκ τούτων λαμβάνοιτο), ἢ δὲ ἀγένητος φωνή, καθάπερ ἤδη προείπομεν, τῶν ὁμωνύμων ἐστίν, οὐκ ἂν εἶη ὄρος τὸ ἀγένητον.

5

ΑΛΛΟ.

Εἰ ὄρος ἐστὶ τὸ ἀγένητος ὄνομα, ἦτοι φωνή, δέξεται δηλονότι κατὰ τὸ τῶν ὄρων σχῆμα τὴν ἀντιστροφὴν· ὥσπερ εἴ τις τὸν ἄνθρωπον ὀρίζων, ὡς εἶη ζῶον λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, ἀντιστρέφων πάλιν αὐτὸ λέγοι· Εἴ τις ζῶον λογικόν, 10 θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, τοῦτο πάντως καὶ ἄνθρωπος. Εἰ τοίνυν τὸ ἀγένητον, καθάπερ ἤδη προείπομεν, ὄρος ἐστί, μὴ παραιτῆσθαι τὴν ἀντιστροφὴν· εἰ γὰρ τὸ ἀγένητον οὐσία, καὶ ἡ οὐσία ἀγένητον· ἀλλ' οὐκ ἀντιστρέφει. Οὐ γὰρ πᾶσα οὐσία πάντως ἐστὶ καὶ ἀγένητος· μόνῳ δὲ Θεῷ κατ' ἐξαιρέτον τοῦτό ἐστιν. "Ὅρος οὖν 15 οὐκ ἂν εἶη τὸ ἀγένητον, ἀλλ' ὅτι μὴ γεγένηται μόνον σημαίνει.

ΛΟΓΟΣ Γ'.

Ἀπολογία αὐτολεξεῖ, ὅτι μὴ τὸ ἀγένητον οὐσία, μόνον δὲ τοῦ μὴ γεγονέναι τὸν Θεόν σηματικόν.

Εἰ τὸ ἀγένητον οὐσία, τῇ δὲ οὐσία οὐδὲν ἐναντίον, οὐδὲν ἄρα 20 ἔσται τῷ ἀγενήτῳ ἐναντίον. Εἰ δὲ ἐστὶν ἐναντίον τῷ ἀγενήτῳ τὸ γενητόν, τῇ δὲ οὐσία οὐδὲν ἐναντίον, τὸ ἀγένητον οὐκ ἔσται οὐσία.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ ἀγένητον οὐσία, ἐξ ἀνάγκης ἔσται καὶ τὸ γενητόν οὐσία· εἰ δὲ οὐσία ἐκάτερα, οὐκ ἔσται ἐναντίον τῷ ἀγενήτῳ τὸ γενητόν, 25 ἀλλὰ ταυτόν· Οὐ γὰρ ἐναντίον οὐσία πρὸς οὐσίαν.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ ἀγένητον οὐσίαν Θεοῦ σημαίνει, ἀλλ' οὐ τὸ μὴ γενέσθαι

ταταγεῖ σὰ συνώνυμα. Ἐφοῦν λοιπὸν οἱ ὀρισμοὶ τῶν οὐσιῶν σχηματίζονται ὄχι ἀπὸ τὰ συνώνυμα, οὔτε ἀπὸ αὐτὰ ποὺ λέγονται μὲ διάφορες σημασίαι (γιατὶ δὲν εἶναι σαφὲς τὸ ὀριζόμενον ὅταν ὁ ὀρισμὸς τοῦ σχηματίζεται ἀπὸ αὐτὰ), καὶ ἡ λέξις ἀγένητος, ὅπως ἤδη εἶπαμε, ἀνήκει σὰ συνώνυμα, δὲν μπορεῖ τὸ ἀγένητο νὰ ἀποτελεῖ ὀρισμό.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ἡ λέξις ἢ τὸ ὄνομα “ἀγένητος” εἶναι ὀρισμὸς, εἶναι φανερὸ ὅτι θὰ δέχεται καὶ ἀντιστροφή, σύμφωνα μὲ τὸ σχῆμα τῶν ὀρισμῶν, ὅπως ὅταν κανεὶς ὀρίζει τὸν ἄνθρωπον, ὅτι εἶναι ζῶον λογικόν, θνητὸν καὶ ἐπιδεκτικὸν νοῦ καὶ γνώσεως, ἀντιστρέφοντας τοὺς ὄρους λέγει πάλι τὸ ἴδιον. Ἐὰν κάποιος εἶναι ζῶον λογικόν, θνητόν, ἐπιδεκτικὸν νοῦ καὶ γνώσεως, αὐτὸς εἶναι ὅπωςδήποτε ἄνθρωπος. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἀγένητο, ὅπως προεἶπαμε ἤδη, ἀποτελεῖ ὀρισμόν, πρέπει νὰ δέχεται καὶ τὴν ἀντιστροφήν· γιατί, εἰ τὸ ἀγένητο εἶναι οὐσία, πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἡ οὐσία ἀγένητο· ὅμως δὲν ἰσχύει ἀντίστροφα. Γιατὶ κάθε οὐσία δὲν εἶναι ὅπωςδήποτε καὶ ἀγένητη. Αὐτὸ ἰσχύει κατ’ ἐξαίρεση μόνον στὸν Θεόν. Συνεπῶς τὸ ἀγένητο δὲν ἀποτελεῖ ὀρισμόν, ἀλλὰ σημαίνει μόνον ὅτι δὲν ἔχει γίνεσθαι.

ΛΟΓΟΣ Γ΄.

Ἀπάντησις μὲ τὰς ἴδιαις τὰς λέξεσιν, ὅτι τὸ ἀγένητο δὲν εἶναι οὐσία, ἀλλὰ σημαίνει μόνον ὅτι ὁ Θεὸς δὲν δημιουργήθηκε.

Ἐὰν τὸ ἀγένητο εἶναι οὐσία, καὶ στήν οὐσίαν δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἀντίθετον, ἄρα δὲν ὑπάρχει ἀντίθετον στὸ ἀγένητο. Ἄν πάλι ἀντίθετον στὸ ἀγένητο εἶναι τὸ γενητόν, ἐνῶ στήν οὐσίαν δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀντίθετον, τὸ ἀγένητο δὲν εἶναι οὐσία.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν τὸ ἀγένητο εἶναι οὐσία, κατ’ ἀνάγκην καὶ τὸ γενητόν θὰ εἶναι οὐσία. Ἐὰν καὶ τὰ δύο εἶναι οὐσία, τὸ γενητόν δὲν θὰ εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὸ ἀγένητο, ἀλλὰ τὸ ἴδιον. Γιατὶ ἡ οὐσία δὲν εἶναι ἀντίθετη πρὸς τὴν οὐσίαν.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν τὸ ἀγένητο σημαίνει τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι τὸ ὅτι δὲν

τὴν οὐσίαν, καὶ τὸ γενητὸν εἰκότως οὐσίαν, ἀλλ' οὐ τὸ γενέσθαι. Οὐσίαν δὲ σημαινόντων ἑκατέρων, πόθεν γινῶ τις τὴν μὲν ποιούσαν, τὴν δὲ γινομένην, ἅπαξ τῶν ὀνομάτων οὐδὲν δηλούντων, ἀλλ' ἢ μόνον οὐσίαν;

5

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ ἀγένητον οὐσία, ἢ δὲ οὐσία ἐπὶ πάντων συνωνύμως λέγεται, τὸ ἀγένητον ἐπὶ πασῶν τῶν οὐσιῶν λεχθήσεται, ἢ ἐπὶ πάντων τῶν ὑπ' αὐταῖς. Εἰ δὲ τὸ ἀγένητον ἐπὶ πάντων οὐ κατηγορεῖται, ἢ δὲ οὐσία ἐπὶ πάντων, πῶς ταυτὸν οὐσία καὶ ἀγένητον;

10

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ ἀγένητον οὐσία, οὐσία δὲ οὐσίας οὐκ ἔστι μᾶλλον καὶ ἥττον, οὐκ ἔσται κατὰ τοῦτο μᾶλλον τὸ ἀγένητον, ἀλλ' οὐδὲ ἥττόν τι αὐτοῦ. Εἰ δὲ πάντων μὲν ὑπερέχει τὸ ἀγένητον, οὐκέτι δὲ καὶ ἡ οὐσία· εἰ δὲ μή, πάντα πάντων ὑπερέξει· οὐκ ἄρα ἔσται τὸ ἀγένη-
15 τον οὐσία.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ ἀγένητον οὐσίαν Θεοῦ σημαίνει, ἀλλ' οὐ τὸ μὴ γενέσθαι, ὀνομάτων αὐτῷ ἑτέρων χρεία τῶν δυναμένων δεῖξαι, τὸ μὴ ἔκ τινος αἰτίου γενέσθαι τὸν Θεόν. Ἐπαξ γὰρ τὸ ἀγένητον τοῦ Θεοῦ οὐδὲν
20 σημαίνει, ἀλλ' ἢ μόνον οὐσίαν Θεοῦ.

ΑΛΛΟ.

Εἰ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ἓν τί ἐστιν, ἀλλ' οὐ πολλὰ τῷ ἀριθμῷ, τὸ δὲ ἀγένητον καὶ ἀβασίλευτον καὶ τὰ λοιπὰ πολλά, ἀλλ' οὐχ ἓν τῷ ἀριθμῷ, οὐκ ἔσται ἄρα ταυτὸν ἢ οὐσία τῷ ἀγενήτῳ καὶ ἀβασι-
25 λεύτῳ, ὡς οὐδὲ τὸ ἓν τοῖς πολλοῖς.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ ἀγένητον καὶ τὸ γενητὸν καὶ τὰ λοιπὰ οὐσία Θεοῦ, ἕτερα δὲ εἰσι ταῦτα ταῖς φωναῖς, ἀνάγκη τὴν οὐσίαν ἐκείνην οὕτω συγκειῖσθαι κατὰ τὰς διαφόρους φωνάς, ἵν' οἰκείως αἱ φωναὶ κατ'

δημιουργήθηκε ἡ οὐσία, εὐλόγα τότε καὶ τὸ γενητὸ σημαίνει οὐσία, καὶ ὄχι τὸ ὅτι δημιουργήθηκε. Ἐφόσον ὅμως καὶ τὰ δύο σημαίνουν οὐσία, ἀπὸ ποῦ θὰ γνωρίσει κανεὶς ὅτι ἡ μία δημιουργεῖ καὶ ἡ ἄλλη δημιουργεῖται, ἀφοῦ τὰ ὀνόματα δὲν δηλώνουν τίποτε, παρὰ μόνο οὐσία;

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν τὸ ἀγέννητο εἶναι οὐσία, καὶ ἡ οὐσία λέγεται συνώνυμα γιὰ ὅλα, τὸ ἀγέννητο μπορεῖ νὰ λεχθεῖ γιὰ ὅλες τις οὐσίες, ἢ γιὰ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν κάτω ἀπὸ αὐτές. Ἐφόσον ὅμως τὸ ἀγέννητο δὲν λέγεται γιὰ ὅλα, ἐνῶ ἡ οὐσία γιὰ ὅλα, πῶς εἶναι τὸ ἴδιο οὐσία καὶ ἀγέννητο;

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν τὸ ἀγέννητο εἶναι οὐσία καὶ δὲν ὑπάρχει οὐσία ἀνώτερη ἢ κατώτερη, τὸ ἀγέννητο σύμφωνα μ' αὐτὸ δὲν εἶναι ἀνώτερο, ἀλλ' οὔτε καὶ ἄλλο κατώτερο ἀπὸ αὐτό. Ἄν ὅμως τὸ ἀγέννητο εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ ὅλα, ὄχι ὅμως καὶ ἡ οὐσία, γιατί ἀλλιῶς ὅλα θὰ ὑπερέχουν ἀπὸ ὅλα, ἄρα τὸ ἀγέννητο δὲν εἶναι οὐσία.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν τὸ ἀγέννητο σημαίνει τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι τὸ ὅτι δὲν ἔχει δημιουργηθεῖ, χρειάζονται ἄλλα ὀνόματα γι' αὐτό, πὺ νὰ μποροῦν νὰ δείξουν, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἔγινε ἀπὸ κάποιο αἶπιο. Γιατὶ τὸ ἀγέννητο τοῦ Θεοῦ δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἓνα κάποιο πρᾶγμα, καὶ ὄχι πολλὰ σὲ ἀριθμὸ, ἐνῶ τὸ ἀγέννητο καὶ ἀβασίλευτο καὶ τὰ ἄλλα εἶναι πολλὰ, καὶ ὄχι ἓνα σὲ ἀριθμὸ, δὲν θὰ εἶναι ἐπομένως τὸ ἴδιο πρᾶγμα ἡ οὐσία μὲ τὸ ἀγέννητο καὶ τὸ ἀβασίλευτο, ὅπως δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ ἓνα μὲ τὰ πολλὰ.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν τὸ ἀγέννητο καὶ τὸ γενητὸ καὶ τὰ ὑπόλοιπα εἶναι οὐσία τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτὰ εἶναι διαφορετικὰ ὡς πρὸς τις ὀνομασίες, εἶναι ἀνάγκη ἡ οὐσία ἐκείνη νὰ συνυπάρχει ἔτσι ἀνάλογα μὲ τις διαφορετικὲς

αὐτῆς λέγονται ἢ μὴ συγκειμένης αὐτῆς, ἀκόλουθον εἶναι ταῦτα τῶν προσόντων τῆ οὐσία σημαντικά, ἀλλ' οὐ καθ' αὐτὰ οὐσίας.

ΑΛΛΟ.

Εἰ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ οὐ διά τι λέγεται (ἔστι γὰρ δι' οὐδέν), ἡ 5 δὲ ἀγένητος φωνὴ διὰ τὸ πάντων αὐτὸν εἶναι κρείττω καὶ ὑπερέχειν, οὐκ ἔσται ἄρα ταυτὸν ἢ μὴ διά τι λεγομένη τῷ δι' αἰτίαν λεγομένῳ.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ ἀγένητον πρὸς τὴν ἀγενησίαν ἔχει τὴν ἀναφορὰν, ἡ δὲ 10 οὐσία τοῦ Θεοῦ πρὸς οὐδέν ἔχει τὴν σχέσιν, πῶς ταυτὸν ἔσται τὸ πρὸς τί πως ἔχον τῆ πρὸς μηδὲν ἐχούση οὐσία;

ΑΛΛΟ.

Εἰ τῆ τοῦ Θεοῦ οὐσία οὐδὲν ἀντιδιαστέλλεται, τῷ δὲ ἀγενήτῳ ἀντιδιαστέλλεται τὸ γενητόν, πῶς οἷόν τε εἶναι ταυτὸν οὐσίαν καὶ 15 ἀγένητον;

ΑΛΛΟ.

Εἰ πᾶσα οὐσία ρηθεῖσα θατέρα πρὸς θατέραν οὐ δηλοῖ τὴν ἑαυτῆς ὑπεροχὴν, μὴ συμπαραληφθέντος τοῦ τῆς ὑπεροχῆς ὀνόματος, ρηθὲν δὲ τὸ ἀγένητον εὐθύς ἐμφαίνει διαφορὰν, πῶς οὐχὶ οἱ 20 λέγοντες, Ταυτὸν οὐσία καὶ ἀγένητον, ἀφρονέστατοι;

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ ἀγένητον οὐσία, ἔσται πᾶσα οὐσία ἀγένητον, ὅπερ ἀσεβές.

ΑΛΛΟ.

25 Εἰ τὸ ἀγένητον οὐσία, ἴδιον δὲ οὐσίας τάναντία δέχεσθαι, τῶν ἐναντίων ἐπιδεικτικὸν ἔσται τὸ ἀγένητον. Εἰ δὲ ἴδιον μὲν τοῦτο οὐσίας (τῷ γὰρ μὴ δημιουργεῖν τὸ δημιουργεῖν ἀντίκειται, οὐκέτι δὲ καὶ τῷ ἀγενήτῳ οὐ γὰρ συνέβη αὐτῷ τὸ γεγονέναι)· οὐκ ἄρα ἔσται οὐσία τὸ ἀγένητον.

ὀνομασίες, ὥστε οἱ ὀνομασίες νὰ λέγονται κατὰ τρόπο ταιριαστό πρὸς αὐτήν. Ἄλλιῶς, εἴαν ἡ οὐσία αὐτὴ δὲν συνυπάρχει ἔτσι, κατὰ φυσικὴ ἀκολουθία τὰ ὀνόματα αὐτὰ εἶναι δηλωτικὰ τῶν προσόντων (ἰδιοτήτων) αὐτῆς, καὶ δὲν ἀποτελοῦν καθεαυτὰ οὐσίες.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ δὲν λέγεται γιὰ κάτι (γιατὶ ὑπάρχει χωρὶς νὰ λέγεται γιὰ τίποτε), ἐνῶ ἡ λέξη ἀγέννητος λέγεται ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἀνώτερος καὶ ὑπερέχει ἀπὸ ὅλα, δὲν εἶναι ἐπομένως τὸ ἴδιο ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ποὺ δὲν λέγεται γιὰ κάτι, μὲ αὐτό, τὸ ἀγέννητο, ποὺ λέγεται γιὰ κάποια αἰτία.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν τὸ ἀγέννητο ἀναφέρεται σὲ σχέση μὲ τὴν ἀγεννησία, ἐνῶ ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχει σχέση μὲ τίποτε, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ ἴδιο αὐτὸ ποὺ ἔχει σχέση μὲ κάτι, μὲ τὴν οὐσία ποὺ δὲν ἔχει μὲ τίποτε;

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν τίποτε δὲν ἀντιδιαστέλλεται πρὸς τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ στὸ ἀγέννητο ἀντιδιαστέλλεται τὸ ἀγεννητό, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ ἴδιο ἡ οὐσία καὶ τὸ ἀγέννητο;

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν καθὲ οὐσία ποὺ ἀντιδιαστέλλεται πρὸς ἄλλη δὲν δηλώνει τὴν ὑπεροχὴ της πρὸς αὐτήν, εἴαν δὲν συνοδεύεται καὶ ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς ὑπεροχῆς, ἐνῶ ὅταν λέγεται τὸ ἀγέννητο ἀμέσως σημαίνει διαφορᾶ, πῶς τότε δὲν εἶναι ἀνοητότατοι ἐκεῖνοι ποὺ λένε, ὅτι εἶναι τὸ ἴδιο οὐσία καὶ ἀγέννητο;

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν τὸ ἀγέννητο εἶναι οὐσία, τότε καθὲ οὐσία εἶναι ἀγέννητη, πρᾶγμα ποὺ εἶναι ἀσέβεια.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν τὸ ἀγέννητο εἶναι οὐσία, καὶ γνώρισμα τῆς οὐσίας εἶναι νὰ δέχεται τὰ ἀντίθετα, τότε τὸ ἀγέννητο θὰ ἐπιδέχεται τὰ ἀντίθετα. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τῆς οὐσίας (γιατὶ στὴ μὴ δημιουργία ἀντίκειται ἡ δημιουργία, ὄχι ὅμως καὶ στὸ ἀγέννητο, ἀφοῦ δὲν συνέβη σ' αὐτὸ ἡ δημιουργία), τότε τὸ ἀγέννητο δὲν εἶναι οὐσία.

ΑΛΛΟ.

Εἰ οὐσίαν λέγοντες ἐπὶ Θεοῦ, τῆ τῶν φιλοσόφων ἔπονται δόξῃ, ἴδιον ἔσται Θεοῦ τάναντία δέχεσθαι. Εἰ δὲ εἶναι τὸν Θεὸν σημαίνει βουλόμενοι, τῷ τῆς οὐσίας, καθὰ καὶ ἡμεῖς, χρῶνται ὀνόματι, ἔστι 5 δὲ ταυτὸν τῆ οὐσία τὸ ἀγέννητον, ὄνομα ἔσται τὸ ἀγέννητον τοῦ εἶναι τὸν Θεὸν σημαντικόν, ἀλλ' οὐκ αὐτὸ οὐσία.

ΑΛΛΟ.

Εἰ πᾶν τὸ ὑπὸ γένος καὶ εἶδος χωρὶς τῶν συμβεβηκότων τοῦτο οὐσία κυρίως, ὑπ' οὐδὲν δὲ τούτων ἐστὶ Θεός, οὐκ ἄρα οὐσία 10 κυρίως λέγεται Θεός. Εἰ δὲ τὸ ἀγέννητον κυρίως λέγεται ἐπ' αὐτοῦ (οὐ γὰρ γέγονεν), οὐκέτι δὲ καὶ ἡ οὐσία, πῶς ταυτὸν ἂν εἴη τῷ καταχρηστικῷ τὸ κύριον;

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ κυριώτατον καὶ πρῶτον οὐσία λέλεκται, διὰ τὸ πᾶσι τοῖς 15 συμβεβηκόσιν αὐτὸ ὑποκεῖσθαι, οὐκ ἔστι δὲ συμβεβηκός, ὧ καθυπόκειται Θεός, οὐδὲ οὐσία ἄρα κυρίως λέγεται ἐπὶ Θεοῦ· ἔστι γὰρ ὑπερούσιος. Εἰ δὲ τὸ ἀγέννητον κυρίως λέγεται ἐπ' αὐτοῦ (ἔστι γὰρ μὴ γενόμενος), οὐκέτι δὲ καὶ ἡ οὐσία, οὐ ταυτὸν οὐσία καὶ ἀγέννητον.

20

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ ἀγέννητον καὶ ἀδασίλευτον καὶ τὰ λοιπὰ, ἐκ παραλλήλου οὐσίας σημαίνουσι, οὐκ εἰσι δὲ ταυτὰ τοῖς σημαίνουσι τὰ σημαίνόμενα, οὐκ ἔσται ἄρα ταυτὸν οὐσία καὶ ἀγέννητον, ὡς οὐδὲ τῷ σημαίνοντι τὸ σημαίνόμενον.

25

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ ἀγέννητον οὐ διὰ τὸ μὴ γεγονέναι, ἀλλὰ διὰ τὸ εἶναι οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, λέλεκται, καὶ τῶν οὐσιῶν ἐκάστη ἂν εἴη ἀγέννητον. Εἰ δὲ εἰσὶ μὲν οὐσίαι πολλαί, οὐκέτι δὲ καὶ ἀγέννητοι, οὐκ οὐσίαν ἄρα ἐμφαίνει τὸ ἀγέννητον, ἀλλὰ τῆς οὐσίας τὴν ὑπεροχὴν.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν, λέγοντας οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀκολουθοῦν τῇ γνώμῃ τῶν φιλοσόφων, τότε γνώρισμα τοῦ Θεοῦ θὰ εἶναι νὰ δέχεται τὰ ἀντίθετα. Ἐάν πάλι χρησιμοποιοῦν τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας θέλοντας νὰ δηλώσουν τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ, ὅπως καὶ ἐμεῖς, καὶ τὸ ἀγέννητο εἶναι ἴδιο μὲ τὴν οὐσία, τότε τὸ ἀγέννητο θὰ εἶναι ὄνομα ποὺ σημαίνει τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι οὐσία αὐτοῦ.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν κάθετι ποὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ γένος καὶ εἶδος, χωρὶς τὰ προσωρινὰ καὶ δευτερεύοντα γνωρίσματά του, αὐτὸ εἶναι κυρίως οὐσία, καὶ ὁ Θεὸς δὲν βρίσκεται κάτω ἀπὸ κανένα ἀπὸ αὐτὰ, τότε ὁ Θεὸς δὲν λέγεται κυρίως οὐσία. Ἐάν τὸ ἀγέννητο λέγεται ὡς κύριο γνώρισμα αὐτοῦ (ἀφοῦ δὲν δημιουργήθηκε), ὄχι ὅμως καὶ ἡ οὐσία, πῶς τότε θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἴδιο τὸ κύριο ὄνομα μὲ τὸ καταχρηστικό;

ΑΛΛΟ.

Ἐάν τὸ κυριώτατο καὶ πρῶτο ἔχει ὀνομασθεῖ οὐσία, ἐπειδὴ αὐτὸ βρίσκεται κάτω ἀπὸ ὅλα τὰ συμβεβηκότα, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει συμβεβηκὸς στὸ ὅποιο νὰ ὑπόκειται ὁ Θεός, ἄρα οὔτε ἡ οὐσία λέγεται κυρίως γιὰ τὸν Θεό, γιατί εἶναι ὑπερούσιος. Καὶ ἐφόσον τὸ ἀγέννητο λέγεται ὡς κύριο γνώρισμα αὐτοῦ (γιατί δὲν εἶναι δημιουργημένος), ὄχι ὅμως καὶ ἡ οὐσία, δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ἡ οὐσία καὶ τὸ ἀγέννητο.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν τὸ ἀγέννητο καὶ τὸ ἀβασίλευτο καὶ τὰ ὑπόλοιπα σημαίνουν κατὰ τρόπο παράλληλο οὐσίες, ἀλλὰ τὰ σημααινόμενα δὲν εἶναι ταυτόσημα μὲ ἐκεῖνα ποὺ τὰ δηλώνουν, τότε δὲν εἶναι ταυτόσημα ἡ οὐσία καὶ τὸ ἀγέννητο, ὅπως δὲν εἶναι οὔτε τὸ δηλούμενο μὲ ἐκεῖνο ποὺ τὸ δηλώνει.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν τὸ ἀγέννητο λέγεται ὄχι ἐπειδὴ δὲν ἔχει δημιουργηθεῖ ὁ Θεός, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι οὐσία αὐτοῦ, τότε καὶ κάθε μὲ ἀπὸ τις οὐσίες θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ἀγέννητη. Ἐάν ὅμως ὑπάρχουν βέβαια πολλὲς οὐσίες, ὄχι ὅμως καὶ ἀγέννητες, τότε τὸ ἀγέννητο δὲν σημαίνει οὐσία, ἀλλὰ τὴν ὑπεροχὴ τῆς οὐσίας.

ΑΛΛΟ.

Εἰ ἐπὶ Θεοῦ μόνον τὸ ἀγέννητον, ὡς φασιν, οὐσία ἐστίν, εἴη ἂν αὐτῆς καὶ ὄρος, ἧς μόνον ἴδιον τὸ ἀγέννητον. Εἰ δὲ μηδεὶς ἐστὶν ὄρος ᾧ ὑποβάλλεται οὐσία Θεοῦ, οὐδ' ὄνομα ἄρα κύριόν ἐστιν ἐπὶ 5 Θεοῦ τὸ ἀγέννητον, ὡς μηδὲν ἄλλο αὐτὸ ἐμφαίνειν, ἀλλ' ἢ μόνον οὐσίαν Θεοῦ.

ΛΟΓΟΣ Δ΄.

Πρὸς τοὺς τολμῶντας λέγειν, ὅτι Ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός.
Ἐκλογαὶ συλλογισμῶν καὶ νοημάτων κατασκευαί, σὺν
10 μαρτυρίαις· τὸ δὲ συναγόμενον ἐκ πάντων,
ὅτι αἰδῖος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος.

Ἀνοήτως λέγουσιν οἱ θεομάχοι περὶ τοῦ Υἱοῦ, ὅτι “Ἦν ὅτε οὐκ ἦν”. Εἰ μὲν γὰρ ἐπ’ αὐτοῦ φέροιτο, φασί, τοῦ Λόγου, τὸ ἦν, οὐδένα τόπον ἔξει τὸ οὐκ ἦν. Εἰ δέ τις ἐπὶ χρόνου λαμβάνοι τὸ ἦν, ἵνα 15 λέγη σαφῶς, ὅτι ἦν χρόνος ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός, ἀμαθῆς ὢν καὶ ἀνόητος ἐλεγχθήσεται, χρόνον εἶναι λέγων πρὸ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ, δι’ οὗ πεποιῆσθαι τοὺς αἰῶνας Παῦλός φησιν.

Ὅτι αἰδῖος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, μαρτυρίαι.

«Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ 20 Θεὸς ἦν ὁ Λόγος». Ἐν τῇ Ἀποκαλύψει τῇ Ἰωάννου τάδε λέγει, «Ὁ ὢν, ὁ ἦν, ὁ ἐρχόμενος», ὅτι ὁ ἐρχόμενος ὁ Λόγος ἐστὶ, καθ’ οὗ τὸ ὢν καὶ ὁ ἦν τέτακται. «Ἰδού», γὰρ φησιν, «ἐγὼ ἔρχομαι, καὶ κατασκηνώσω ἐν μέσῳ σου, λέγει Κύριος». Σαφῶς δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης ἐπὶ τοῦ Λόγου τίθησι τὸ ἦν «Ἦν», γὰρ, φησὶν, «ὁ Λόγος 25 πρὸς τὸν Θεόν». Προσεῖναι δὲ πάντως δεῖ τὸ αἰδῖον τῷ καθ’ οὗ τὸ ὢν καὶ τὸ Ἦν τέτακται.

1. Ἐβρ. 1, 2.

2. Ἰω. 1, 1.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν στὸν Θεό, ὅπως λένε, μόνο τὸ ἀγέννητο εἶναι οὐσία, θὰ μπορούσε νὰ εἶναι καὶ ὄρισμός αὐτῆς, τῆς ὁποίας μόνο γνώρισμα εἶναι τὸ ἀγέννητο. Ἐὰν ὅμως δὲν ὑπάρχει κανένας ὄρισμός στὸν ὁποῖο ὑποβάλλεται ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, τότε οὔτε κύριο ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ τὸ ἀγέννητο, ἀφοῦ τίποτε ἄλλο δὲν φανερώνει, παρὰ μόνο τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ.

ΛΟΓΟΣ Δ'.

Πρὸς ἐκείνους ποὺ τολμοῦν νὰ λένε, ὅτι “Ἐπῆρχε ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπῆρχε ὁ Υἱός”. Ἐπιλογή συλλογισμῶν καὶ διατυπώσεις σκέψεων, μαζί μὲ μαρτυρίες. Τὸ συμπέρασμα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι αἰώνιος.

Ἄνοητα ἰσχυρίζονται οἱ θεομάχοι γιὰ τὸν Υἱό, ὅτι “ὑπῆρχε ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπῆρχε”. Γιατὶ λένε, ἐὰν τὸ «ὑπῆρχε» ἀναφέρεται στὸν ἴδιο τὸν Λόγο, τότε δὲν ἔχει καμμιά θέση τὸ «δὲν ὑπῆρχε». Ἐὰν ὅμως κάποιος ἐκλαμβάνει τὸ «ὑπῆρχε» μὲ τὴν ἔννοια τοῦ χρόνου, θέλοντας νὰ πεῖ καθαρὰ, ὅτι ὑπῆρχε χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ Υἱός δὲν ὑπῆρχε, ἐλέγχεται ὡς ἀμαθής καὶ ἀνόητος, λέγοντας ὅτι ὑπῆρχε χρόνος πρὶν ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Υἱοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, δημιουργήθηκαν οἱ αἰῶνες¹.

Μαρτυρίες ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι αἰώνιος.

«Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦταν κοντὰ στὸν Θεό καὶ Θεὸς ἦταν ὁ Λόγος»². Στὴν Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννου λέγονται τὰ ἑξῆς· «Αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει, αὐτὸς ποὺ ὑπῆρχε, αὐτὸς ποὺ θὰ ἔρθει»³, ἐννοώντας ὅτι αὐτὸς ποὺ θὰ ἔρθει εἶναι ὁ Λόγος, γιὰ τὸν ὁποῖο λέγεται τὸ «ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν». Γιατὶ λέγει· «Νὰ, ἐγὼ ἔρχομαι, καὶ θὰ κατασκηνώσω μέσα σου, λέγει ὁ Κύριος»⁴. Ὅμως καὶ ὁ Ἰωάννης μὲ σαφήνεια χρησιμοποιεῖ τὸ ὑπῆρχε γιὰ τὸν Λόγο· Γιατὶ λέγει· «Ὁ Λόγος ἦταν κοντὰ στὸν Θεό». Καὶ πρέπει ὅπωςδήποτε τὸ αἰώνιο νὰ βρῖσκεται σ' αὐτὸν γιὰ τὸν ὁποῖο λέγεται τὸ ὦν καὶ τὸ ἦν.

3. Ἰ. Αποκ. 1, 4.

4. Ἰ. Εξ. 25, 8.

Μαρτυρία.

Ὁ Παῦλος περὶ Ἰουδαίων· «Ὡν οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χρισ-
 τὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὧν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητὸς εἰς τοὺς
 αἰῶνας. Ἀμήν». Ὁ αὐτὸς περὶ τοῦ Λόγου· «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ
 5 ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἧ τε
 αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης». Εἰ δὲ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς ἐνεχθείη
 τὸ ρητόν, ἐτέρως εἰς τὸν Υἱὸν περιτραπήσεται. Τίς γὰρ ἢ τοῦ Θεοῦ
 δύναμις, ὁ Παῦλος βοᾷ· «Ὁ Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ
 σοφία». Ὁ Ψαλμωδὸς τὸ αὐτό· «Ἐντειλαί, ὁ Θεός, τῇ δυνάμει σου.
 10 Δυνάμωσον, ὁ Θεός, τοῦτο ὃ κατειργάσω ἐν ἡμῖν». Τίς δὲ ὁ δυνα-
 μώσας τοῦτο τὸ καταρτισθὲν ἡμῖν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τῆς φθορᾶς ἡμᾶς
 λυτρωσάμενος τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ ἀναστήσας εἰς ἀφθαρσίαν;

ΑΛΛΟ.

Εἰς τὸ αὐτὸ κατασκευὴ πιθανή, ὅτι τὸ ρητόν τὸ λέγον,
 15 «Τὸ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τοῖς ποιήμασι
 νοούμενα καθορᾶται, ἧ τε αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις,
 καὶ θειότης», τὸν Υἱὸν σημαίνει
 Ὁ δὲ λόγος τῆς κατασκευῆς οὗτος·

Γέγραπται· «Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ὧ
 20 ἂν ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψῃ». Εἰ δὲ μόνῳ τῷ Υἱῷ ὁ Πατὴρ γινώσκεται,
 καὶ δι' αὐτοῦ μόνου τοῖς ἄλλοις ἀποκαλύπτεται, οὐ διὰ κτίσεως
 ἄρα, οὐδὲ τοῖς ποιήμασι νοούμενος ὁ Πατὴρ καθορᾶται. Ἀλλ' ἡ
 μὲν κτίσις τὸν ἑαυτῆς δημιουργὸν τὸν Θεὸν Λόγον, ὁ δὲ Λόγος ἐν
 ἑαυτῷ δεικνύει τὸν Πατέρα. Καὶ γοῦν τῷ Φιλίππῳ λέγοντι, «Δει-
 25 ξον ἡμῖν τὸν Πατέρα», οὐκ ἐκ τῆς τῶν ποιημάτων καλλονῆς ἀνα-
 λόγως αὐτὸν θεωρεῖν ἐπιτάττει, ἀλλ' ἑαυτὸν δεικνύει, λέγων· «Ὁ
 ἑωρακὼς ἐμέ, ἑώρακε καὶ τὸν Πατέρα».

Ἔτεραι μαρτυρίαί, ὅτι αἰδῖος ὁ Υἱός.

Ὁ Ψαλμωδὸς αὐτὸν καλεῖ, «Ὁ ὑπάρχων πρὸ τῶν αἰώνων»,

5. Ρωμ. 9, 5.

6. Ρωμ. 1, 20.

7. Α' Κορ. 1, 24.

8. Ψαλμ. 67, 29.

9. Ματθ. 11, 27.

10. Ἰω. 14, 8.

11. Ἰω. 14, 9.

Μαρτυρίες.

Ὁ Παῦλος λέγει γιὰ τοὺς Ἰουδαίους· «Αὐτοῦ εἶναι οἱ πατέρες ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀπὸ ἀνθρώπινης πλευρᾶς κατάγεται ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, εὐλογητὸς αἰώνια. Ἄμην»⁵. Ὁ ἴδιος λέγει γιὰ τὸν Λόγο· «Γιατὶ οἱ ἀόρατες ἰδιότητές του, δηλαδή ἡ αἰώνια δύναμή του καὶ ἡ θεότητά του, βλέπονται καθαρὰ μέσω τῶν δημιουργημάτων ἀπὸ τότε πού δημιουργήθηκε ὁ κόσμος»⁶. Καὶ μολονότι τὸ χωρίο αὐτὸ ἀναφέρεται στὸν Πατέρα, μὲ ἄλλη ἔρμηνεῖα μπορεῖ νὰ ἀποδοθεῖ στὸν Υἱό. Γιατὶ ποῖα εἶναι ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ, τὸ διακηρύσσει πάλι ὁ Παῦλος· «Ὁ Χριστὸς εἶναι δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ»⁷. Καὶ ὁ Ψαλμωδὸς λέγει τὸ ἴδιο· «Δῶσε ἐντολή, Θεέ, στὴ δύναμή σου. Ἐνδυνάμωσε, Θεέ, αὐτὸ πού ἐγκατέστησες μεταξύ μας»⁸. Καὶ ποῖος εἶναι αὐτὸς πού δυνάμωσε ἐκεῖνο πού ἐγκαταστάθηκε μεταξύ μας, ἂν ὄχι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, πού μᾶς λύτρωσε ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ μᾶς ἀνέστησε στὴν ἀφθαρσία;

ΑΛΛΟ.

Ἐρμηνεῖα πειστικὴ στὸ ἴδιο θέμα, ὅτι τὸ χωρίο πού λέγει, «Οἱ ἀόρατες ἰδιότητές του, δηλαδή ἡ αἰώνια δύναμη καὶ θεότητά του, βλέπονται καθαρὰ μέσω τῶν κτισμάτων ἀπὸ τότε πού δημιουργήθηκε ὁ κόσμος», ἀναφέρεται στὸν Υἱό.

Ἡ αἰτιολογία αὐτῆς τῆς ἔρμηνείας εἶναι ἡ ἑξῆς·

Εἶναι γραμμένο· «Κανένας δὲν γνωρίζει τὸν Πατέρα, παρὰ μόνο ὁ Υἱός, καὶ ἐκεῖνος στὸν ὁποῖο θὰ τὸν ἀποκαλύψει ὁ Υἱός»⁹. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Πατέρας εἶναι γνωστὸς μόνο στὸν Υἱό, καὶ μέσω αὐτοῦ ἀποκαλύπτεται στοὺς ἄλλους, ἄρα ὁ Πατὴρ δὲν νοεῖται οὔτε βλέπεται καθαρὰ μέσα ἀπὸ τὴν κτίση. Ἀλλὰ ἡ κτίση φανερώνει τὸν δημιουργό της, δηλαδή τὸν Θεὸ Λόγο, καὶ ὁ Λόγος δείχνει τὸν Πατέρα του. Ἀλλὰ καὶ τὸν Φίλιππο, ὁ ὁποῖος λέγει, «δείξε μας τὸν Πατέρα»¹⁰, δὲν τὸν διατάσσει νὰ τὸν δεῖ ἀναλογικὰ μέσα ἀπὸ τὴν ὁμορφιὰ τῶν δημιουργημάτων, ἀλλὰ τοῦ δείχνει τὸν ἑαυτό του, λέγοντας· «Ὅποιος ἔχει δεῖ ἑμένα, ἔχει δεῖ καὶ τὸν Πατέρα»¹¹.

Ἄλλες μαρτυρίες ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι αἰώνιος.

Ὁ Ψαλμωδὸς τὸν ὀνομάζει· «Αὐτὸς πού ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τοὺς

οὐχ ὁ γενόμενος ὁ Ἡσαΐας, «Θεὸς αἰώνιος, Θεὸς ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῆς γῆς». Εἰ δὲ ὁ Λόγος ἐστὶν ὁ κατασκευάσας τὰ ἄκρα τῆς γῆς, κείται δὲ ἐπ' αὐτοῦ τό, αἰώνιος, ἦν αἰεὶ δηλονότι, καὶ οὐκ ἐγένετο.

5

ΑΛΛΟ.

Γράφει Παῦλος περὶ τοῦ Λόγου· «Ὅς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ». Ψάλλει καὶ Δαβὶδ· «Καὶ ἔστω ἡ λαμπρότης Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐφ' ἡμῶν». Καὶ πάλιν· «Ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς». Πότε οὖν ἦν ὁ Πατὴρ
10 χωρὶς τοῦ ἰδίου ἀπαυγάσματος; πότε δὲ οὐκ ἦν ἐν Θεῷ ἡ λαμπρότης αὐτοῦ; Καὶ πάλιν· Εἰ φῶς ἐστὶν ἐκ φωτός τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, πότε οὐκ ἦν ἐν Πατρὶ τὸ φῶς αὐτοῦ; Ὡς γὰρ ἀχώριστον τοῦ πυρός τὸ φωτίζειν, οὕτω καὶ τοῦ Πατρὸς τὸ ἐξ αὐτοῦ γεννώμενον φῶς.

ΑΛΛΟ.

15 Ψάλλει Δαβὶδ· «Ἡ βασιλεία σου βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων». Εἰ δὲ ὁ πᾶς χρόνος ἐν τοῖς αἰῶσι μετρεῖται, βασιλεύει δὲ ἐν αὐτοῖς ὁ Λόγος, οὐκ ἦν ἄρα χρόνος ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός.

ΑΛΛΟ.

20 Ἀπόδειξις διὰ μαρτυριῶν, ὅτι αἱ θεῖαι Γραφαί, τὸ ἦν καὶ τὸ ὄν καὶ τὸ ὑπάρχων καὶ τὸ ἦμην καὶ τὸ εἰμι καὶ τὸ ἔστιν ἐπὶ τοῦ Λόγου τιθέασιν μόνου, ἐπὶ δὲ τῶν γενητῶν οὐκέτι, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ ποτε καὶ τὸ πρὶν καὶ τὸ πρὸ τοῦ καὶ τὸ γέγονε, καὶ ὅσα τούτοις ὅμοια.

25 Ὁ Σωτὴρ τὸ αἰδῖον τῆς ἰδίας ὑποστάσεως σημαίνων ἔλεγεν· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια· ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς· ἐγὼ εἰμι ὁ ποιμὴν». Καὶ πάλιν πρὸς τοὺς μαθητάς· «Ἑμεῖς καλεῖτέ με, ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος, καὶ καλῶς λέγετε· εἰμι γάρ». Καὶ ὁ Ψαλμωδὸς περὶ αὐτοῦ· «Πρὸ τοῦ ὄρη ἐδρασθῆναι καὶ πλασθῆναι τὴν γῆν καὶ τὴν

12. Ψαλμ. 73, 12.

15. Ψαλμ. 89, 17.

13. Ἦσ. 40, 28.

16. Ψαλμ. 35, 10.

14. Ἐβρ. 1, 3.

17. Ψαλμ. 144, 13.

αἰῶνες»¹², ὄχι αὐτὸς ποὺ δημιουργήθηκε· Ὁ Ἡσαΐας· «Θεὸς αἰώνιος, Θεὸς ποὺ κατασκεύασε τὰ πέρατα τῆς γῆς»¹³. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Λόγος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κατασκεύασε τὰ πέρατα τῆς γῆς, καὶ ἀναφέρεται σ' αὐτὸν τὸ «αἰώνιος», εἶναι φανερὸ ὅτι ὑπῆρχε πάντοτε καὶ δὲ δημιουργήθηκε.

ΑΛΛΟ.

Γράφει ὁ Παῦλος γιὰ τὸν Λόγο· «Αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀκτινοβολία τῆς δόξας καὶ σφραγίδα τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ»¹⁴. Καὶ ὁ Δαβὶδ ψάλλει· «Καὶ ἅς ἀπλώνεται ἐπάνω μας ἡ λαμπρότητα τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ μας»¹⁵. Καὶ πάλι· «Μὲ τὸ φῶς σου, θὰ δοῦμε φῶς»¹⁶. Πότε λοιπὸν ἦταν ὁ Πατέρας χωρὶς ἀκτινοβολία; Καὶ πότε δὲν ὑπῆρχε στὸν Θεὸ ἡ λαμπρότητά του; Καὶ πάλι· Ἐφόσον ὁ Υἱὸς εἶναι φῶς ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ Πατέρα, πότε δὲν ὑπῆρχε στὸν Πατέρα τὸ φῶς του; Γιατί, ὅπως εἶναι ἀχώριστο ἀπὸ τὴ φωτιὰ τὸ νὰ φωτίζει, ἔτσι εἶναι ἀχώριστο καὶ ἀπὸ τὸν Πατέρα τὸ φῶς ποὺ γεννιέται ἀπὸ αὐτόν.

ΑΛΛΟ.

Ψάλλει ὁ Δαβὶδ· «Ἡ βασιλεία σου εἶναι βασιλεία αἰώνια»¹⁷. Ἐφόσον λοιπὸν ὅλος ὁ χρόνος μετριέται μὲ τοὺς αἰῶνες, καὶ ὁ Λόγος βασιλεύει σ' αὐτούς, ἄρα δὲν ὑπῆρξε χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖο δὲν ὑπῆρχε ὁ Υἱός.

ΑΛΛΟ.

Ἀπόδειξη μὲ μαρτυρίες, ὅτι οἱ ἅγιες Γραφές τὸ ἦν καὶ τὸ ὄν καὶ τὸ ὑπάρχων καὶ τὸ ἦμουν καὶ τὸ εἶμαι καὶ τὸ εἶναι, τὰ χρησιμοποιοῦν μόνο γιὰ τὸν Λόγο, καὶ ὄχι γιὰ τὰ δημιουργήματα, γιὰ τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦν τὸ κάποτε καὶ τὸ πρὶν καὶ τὸ προτοῦ καὶ τὸ ἔγινε καὶ ὅλα ὅσα εἶναι ὅμοια μὲ αὐτά.

Ὁ Σωτήρας, δηλώνοντας τὴν αἰωνιότητα τῆς ὑπόστασής του, ἔλεγε· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια», «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς», «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Ποιμένας»¹⁸. Καὶ πάλι στοὺς μαθητὲς του· «Σεῖς μὲ ἀποκαλεῖτε, Κύριε καὶ Διδάσκαλε, καὶ καλὰ κάνετε, γιὰτὶ εἶμαι»¹⁹. Καὶ ὁ Ψαλωδὸς γι' αὐτὸν λέγει· «Προτοῦ νὰ στεριωθοῦν τὰ βουνὰ καὶ νὰ πλασθεῖ ἡ γῆ

18. Ἰω. 14, 6. 8, 12. 10, 11.

19. Ἰω. 13, 13.

οἰκουμένην, καὶ ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ». Αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός, καὶ Ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα». Ὁ Πατὴρ δὲ περὶ αὐτοῦ· «Σὺ εἶ ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός»· καὶ πάλιν, «Κύριος εἶπε πρὸς με· Υἱός μου εἶ σύ». Πανταχοῦ τὸ εἶ, καὶ τὸ ἦν, ἐν τούτοις 5 φέρεται, οὐδαμοῦ δὲ τὸ γέγονεν. Ἐπὶ δὲ τῶν γενητῶν· «Πνεῦμα θεῖον τὸ ποιήσάν με»· ὁ Μωσῆς τὰ περὶ γενέσεως κόσμου διηγούμενος· «Καὶ πᾶν γλῶσσον ἀγροῦ πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πάντα χόρτον ἀγροῦ πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι· οὐ γὰρ ἔβρεξεν ὁ Θεὸς ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἦν ἐργάζεσθαι τὴν γῆν».

10 Ὅτι τό, «ὄτε», χρόνον ἀεὶ σημαίνει.

Ἐν τῷ Δευτερονομίῳ, «Ὅτε διεμέριζεν ὁ Ὑψιστος ἔθνη».

Ὅτι τό, «πρὸ τοῦ», ἐπὶ τῶν γενητῶν.

Ἐν τῷ Σολομῶντι ἡ Σοφία περὶ ἑαυτῆς· «Πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι πρὸ τοῦ τὰς ἀβύσσους ποιῆσαι πρὸ τοῦ προελθεῖν τὰς 15 πηγὰς τῶν ὑδάτων· πρὸ τοῦ ὄρη ἐδρασθῆναι, πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾶ με». Ὁ Σωτὴρ· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι». Πρὸς Ἱερεμίαν ὁ Θεός· «Πρὸ τοῦ με πλάσαι σε ἐν κοιλίᾳ, ἐπίσταμαί σε, καὶ πρὸ τοῦ σε ἐξελθεῖν ἐκ μήτρας, ἡγίακά σε». Ἐν τῷ Δανιὴλ ἡ Σωσάννα· «Ὁ Θεὸς ὁ μέγας καὶ ὁ αἰώνιος, ὁ 20 τῶν κρουπτῶν γνώστης ὁ εἰδὼς τὰ πάντα πρὶν γενέσεως αὐτῶν».

Ἔτι περὶ τοῦ αἰδίου εἶναι τὸν Υἱόν,

ὡς ἐξ ἀντιθέσεως κατασκευή.

Ἀντίθεσις ἑτεροδόξων.

Εἰ μὴ ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, φησὶν, ἀλλ' αἰδιός ἐστιν ὁ Υἱός, καὶ 25 συννυπάρχει τῷ Πατρὶ, οὐκέτι Υἱόν, ἀλλ' ἀδελφὸν εἶναι λέγετε τοῦτον.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Συναἰδιον εἶναι λέγοντες, καὶ Υἱόν εἶναί φαμεν. Εἰ μὲν οὖν ἦν

20. Ψαλμ. 89, 21.

21. Ἰω. 14, 6. 10, 9.

22. Μάρκ. 1, 11.

23. Ψαλμ. 2, 7.

24. Δευτ. 31, 6.

25. Γέν. 2, 5.

26. Δευτ. 32, 8.

27. Παροιμ. 8, 23-25.

καὶ ἡ οἰκουμένη, σὺ ὑπάρχεις ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῶν αἰῶνων καὶ στοὺς αἰῶνες»²⁰. Ὁ ἴδιος γιὰ τὸν ἑαυτοῦ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός. Ἐγὼ εἶμαι ἡ θύρα»²¹. Καὶ ὁ Πατέρας γι' αὐτόν. «Σὺ εἶσαι ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός»²². Καὶ πάλι· «Εἶπε ὁ Κύριος σὲ μένα· Ἐσὺ εἶσαι Υἱός μου»²³. Παντοῦ σ' αὐτὰ τὰ χωρία χρησιμοποιεῖται τὸ εἶσαι καὶ τὸ ἦταν, καὶ πουθενὰ τὸ ἔγινε. Ἐνῶ γιὰ τὰ δημιουργήματα· «Τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ μὲ ἔφερε στὴν ὑπαρξή»²⁴. Ὁ Μωυσῆς, ἔξιστορώντας τὰ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου, λέγει· «Καὶ κάθε εἶδος χορταριοῦ, προτοῦ φυτρώσει πάνω στὴ γῆ, καὶ κάθε χορτάρι τοῦ χωραφιοῦ πρὶν βλαστήσει· γιὰτὶ δὲν ἔβρεξε ὁ Θεὸς στὴ γῆ, καὶ δὲν ὑπῆρχε ἄνθρωπος ποῦ νὰ ἐργάζεται στὴ γῆ»²⁵.

Ὅτι τό, «ὄτε» σημαίνει πάντοτε χρόνο.

Στὸ Δευτερονόμο λέγει· «Ὅταν ὁ Ὑψιστος διαχώριζε τὰ ἔθνη»²⁶.

Ὅτι τό, «Προτοῦ», λέγεται γιὰ τὰ δημιουργήματα.

Στὸν Σολομώντα ἡ Σοφία λέγει γιὰ τὸν ἑαυτοῦ της· «Προτοῦ νὰ δημιουργήσει τὴ γῆ, προτοῦ νὰ κάνει τὶς ἀδύσους, προτοῦ νὰ ἀναβλύσουν οἱ πηγές τῶν ὑδάτων, προτοῦ νὰ στερεωθοῦν τὰ ὄρη, καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ βουνὰ μὲ γέννησε»²⁷. Ὁ Σωτήρας λέγει· «Σᾶς βεβαιῶνω, ὅτι ἐγὼ ὑπάρχω προτοῦ νὰ γεννηθεῖ ὁ Ἀβραάμ»²⁸. Ὁ Θεὸς πρὸς τὸν Ἰερεμία· «Προτοῦ νὰ σὲ πλάσω μέσα στὴν κοιλιά, σὲ γνῶριζα, καὶ προτοῦ νὰ θγεῖς ἀπὸ τὴ μήτρα, σὲ ἀγίασα»²⁹. Στὸν Δανιήλ ἡ Σωσάννα· «Ὁ Θεὸς ὁ μέγας καὶ ὁ αἰώνιος, αὐτὸς ποῦ γνωρίζει τὰ κρυφὰ καὶ τὰ γνωρίζει ὅλα πρὶν ἀκόμα γίνουν»³⁰.

**Καὶ ἄλλα γιὰ τὸ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι αἰώνιος,
ὡς ἀνασκευὴ τῆς ἀντίθεσης.
Ἐπίθεση τῶν ἑτεροδόξων.**

Ἐὰν δὲν ὑπῆρξε ποτὲ χρόνος, κατὰ τὸν ὅποιο δὲν ὑπῆρχε, λένε, ἀλλὰ εἶναι ὁ Λόγος αἰώνιος καὶ ὑπάρχει μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα, τότε νὰ μὴ τὸν ὀνομάζετε Υἱό, ἀλλὰ ἀδελφό.

Ἐξήγηση αὐτοῦ.

Λέγοντας ὅτι εἶναι συναιώνιος, λέμε διὰ εἶναι καὶ Υἱός. Ἐὰν

28. Ἰω. 8, 58.

29. Ἰερ. 1, 5.

30. Δαν. (Σωσάννα) 42.

ἀπλῶς συναΐδιος καὶ οὐχ Υἱός, χώραν εἶχεν ὑμῶν ἢ ὑπόνοια· ἐπεὶ δὲ πρὸς τῷ αἰδίῳ καὶ Υἱὸν ὁμολογοῦμεν, πῶς ὁ Υἱὸς ἀδελφός ἐστι τοῦ γεννήσαντος;

ΑΛΛΟ.

5 Εἰ ἡ πίστις ἡμῶν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν ἐστι, καὶ οὕτω βαπτίζομεθα, ποία ἀδελφότης ἐν τούτῳ φαίνεται; ἢ πῶς ὁ Λόγος ἀδελφός εἶναι δύναται οὐ ἐστι Λόγος;

ΑΛΛΟ.

Οὐκ ἔκ τινος ἀρχῆς προῦπαρχούσης ἐγεννήθησαν ὁ Πατήρ
10 καὶ ὁ Υἱός, ἵνα καὶ ἀδελφοὶ νομισθῶσιν, ἀλλ' ὁ Πατήρ ἀρχὴ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τίπτει τὸν Υἱόν, καὶ μένει Πατήρ, καὶ οὐχ Υἱός τινος λέγεται καὶ ὁ Υἱὸς Υἱός ἐστι, καὶ ὅπερ ἐστὶ μένει, καὶ οὐκ ἀδελφός τινος κατὰ φύσιν λέγεται. Ποῖον οὖν ἔξει τόπον ἀδελφότης ἐν τούτοις;

15

Ἔτι περὶ αἰδιότητος.

Εἰ τέλειος ὁ Πατήρ, τέλειον ἔσται καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ. Καὶ εἰ πρὸς τούτῳ τὸ αἰδῖον ἔχει, αἰδῖον ἔσται καὶ τὸ ἐξ αἰδίου Πατρὸς οὐκ ἐπι-
συμβεβηκῶς τῇ τοῦ Γεννήσαντος οὐσίᾳ, ἀλλ' αἰεὶ συνυπάρχον αὐτῇ· καὶ οὐκ ἀτελὲς διὰ τὸ ἐν χρόνῳ γενέσθαι, κατὰ τινος, ἀλλὰ τέλειον,
20 διὰ τὸ πρό παντός εἶναι χρόνου.

ΑΛΛΟ.

Ἐπαπόρησις ἑτέρα διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς,
οὕτως.

Εἰ οὐκ ἔστιν Υἱὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἀλλ' ἐξ οὐκ ὄντων ὡς
25 ποίημα γέγονε, δεικνύτω πρότερον ὁ βουλόμενος, εἴθ' οὕτω φερέτω λοιπὸν κατὰ ποιήματος, τὸ ἦν ὅτε οὐκ ἦν. Εἰ δὲ Υἱὸν αὐτὸν αἰθεῖαι καλοῦσι Γραφαί, καὶ οὕτως ὁ Πατήρ ὀνομάζει, τὸ Υἱὸς ὄνομα τὴν ἐκ Πατρὸς γέννησιν σημαίνει· οὐκ ἄρα ποίημα καὶ κτίσμα ἐστὶν· οὐ γὰρ ταυτὸν τῷ γεννωμένῳ τὸ κτιζόμενον. Εἰ δὲ τοῦτο

βέβαια ἦταν ἀπλῶς συναιώνιος καὶ ὄχι Υἱός, θὰ εἶχε θέση ἢ γνώμη σας αὐτή, ἐπειδὴ ὅμως μαζί μὲ τὸ «αἰώνιον», τὸν ὁμολογοῦμε καὶ «Υἱόν», πῶς ὁ Υἱὸς εἶναι ἀδελφὸς ἐκείνου ποὺ τὸν γέννησε;

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν πιστεύουμε σὲ Πατέρα καὶ Υἱόν, καὶ ἔτσι βαπτίζομαστε, ποιά ἀδελφότητα φαίνεται σ' αὐτό; Ἡ πῶς μπορεῖ ὁ Λόγος νὰ εἶναι ἀδελφὸς ἐκείνου τοῦ ὁποίου εἶναι Λόγος;

ΑΛΛΟ.

Ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱὸς δὲν γεννήθηκαν ἀπὸ κάποια ἀρχὴ ποὺ προὔπηρχε, γιὰ νὰ θεωρηθοῦν καὶ ἀδελφοί. Ὅμως ἀρχὴ τοῦ Υἱοῦ εἶναι ὁ Πατέρας, ποὺ γεννᾷ τὸν Υἱό, καὶ μένει Πατέρας, καὶ δὲν λέγεται Υἱὸς κανενός. Καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι Υἱὸς καὶ παραμένει αὐτὸ ποὺ εἶναι, καὶ δὲν λέγεται ἀδελφὸς κανενός κατὰ φύση. Ποιά θέση λοιπὸν μπορεῖ νὰ ἔχει μεταξὺ αὐτῶν ἡ ἀδελφότητα;

Καὶ ἄλλα γιὰ τὴν αἰωνιότητα τοῦ Υἱοῦ.

Ἐὰν ὁ Πατέρας εἶναι τέλειος, τέλειο θὰ πρέπει νὰ εἶναι καὶ αὐτὸ ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν. Καὶ ἐὰν μαζί μ' αὐτὸ ἔχει καὶ τὴν αἰωνιότητα, αἰώνιο θὰ εἶναι καὶ αὐτὸ ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν αἰώνιο Πατέρα, ποὺ δὲν προῆλθε ἔπειτα ἀπὸ τὴν οὐσία ἐκείνου ποὺ τὸ γέννησε, ἀλλὰ ὑπάρχει πάντοτε μαζί μ' αὐτήν. Καὶ δὲν εἶναι ἀτελές, ἐπειδὴ ἔγινε μέσα στὸν χρόνο, ὅπως λένε μερικοί, ἀλλὰ εἶναι τέλειο, γιὰτὶ ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ κάθε χρόνο.

ΑΛΛΟ.

**Ἄλλη ἀπορία μὲ τὴν εἰς ἄτοπον ἀπαγωγή,
ἡ ὁποία ἔχει ὡς ἑξῆς.**

Πρῶτα ἄς ἀποδείξει ὁποῖος θέλει, ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι Υἱός, ἀλλὰ ἔγινε ἀπὸ τὸ τίποτε ὡς δημιουργημα, καὶ ἔπειτα ἄς ἀποδώσει στὸ δημιουργημα τό, Ὑπῆρχε ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπῆρχε. Ἐφόσον ὅμως οἱ ἅγιες Γραφές τὸν ὀνομάζουν Υἱόν, καὶ ὁ Πατέρας τὸν ὀνομάζει ἐπίσης ἔτσι, καὶ τὸ ὄνομα Υἱὸς δηλώνει τὴν γέννησή του ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐπομένως δὲν εἶναι δημιουργημα καὶ κτίσμα· γιὰτὶ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο αὐτὸ ποὺ κτίζεται μ' αὐτὸ ποὺ γεννιέ-

ἀληθές, οὐχ ἕξει τόπον τό, Οὐκ ἦν, ἐφ' Υἱοῦ, κατὰ μόνων κτισμάτων κυρίως τιθέμενον.

ΑΛΛΟ.

Εἰ ἐγενήθη ὁ Υἱὸς παρὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθὲν ὁ Λόγος ἐστὶν αὐτοῦ, καὶ ἡ σοφία καὶ τὸ ἀπαύγασμα, οἱ λέγοντες, Ἦν ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός, ἄντικρυς λέγουσιν, Ἦν ὅτε ἄλογος ἦν καὶ ἄσοφος καὶ χωρὶς τοῦ ἰδίου ἀπαυγάσματος ὁ Πατήρ. Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον, ἀργήσει πάντως ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ τό, Οὐκ ἦν Ἔσται οὖν τῷ Πατρὶ συναΐδιος.

10

ΑΛΛΟ.

Ἀντίθεσις οὐκ ἀληθής, ἀνατρέπειν δοκοῦσα τοῦ Υἱοῦ τὸ αἰδιον.

Εἰ τομὴν, φησὶν, ἡ θεία φύσις οὐκ ἐπιδέχεται, διὰ τὸ μὴ εἶναι πάθους δεκτικὴν (οἷς γὰρ τὸ πάσχειν κατὰ φύσιν ὑπάρχει, τούτοις 15 ἐστὶν οἰκειὸν καὶ τὸ τέμνεσθαι), οὐ χρὴ λέγειν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸν Υἱόν, ἵνα μὴ τι πάθος καὶ διαίρεσις περὶ τὴν ἀπλήν φαίνεται φύσιν. Εἰ γὰρ τὸ ἐκ τινος προελθὸν ἕτερόν τι πάντως τῷ ἀριθμῷ παρ' ἐκεῖνο, ἐξ οὗ καὶ προῆλθε, μερισμὸς τις καὶ διακοπή περὶ τὴν θείαν ὁράται φύσιν, εἰ μὴ ἕξωθεν, ἀλλ' ὄντως ἐξ 20 αὐτῆς δοίημεν προελθεῖν τὸν Υἱόν. Εἰ δὲ ἕξωθεν ἐστίν, ἐπισυμβέθηκεν ἄρα, καὶ οὐκ ἔστι τῷ Πατρὶ συναΐδιος.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Κακῶς καὶ ἀπαιδευτῶς τὰ σωμάτων ἴδια τῇ ἀσωμάτῳ τινὲς προσάπτουσιν οὐσία. Ἐπὶ σωμάτων μὲν γὰρ ἀρμόσει λέγειν, 25 πάθος γίνεσθαι καὶ τομὴν καὶ διαίρεσιν, ἐπὶ δὲ τῆς ἀσωμάτου φύσεως οὐδὲν ἐστὶ τῶν τοιούτων. Εἰ δὲ ἀσώματος ὁ Θεός, τίπτει μὴ μεριζόμενος, γεννᾷ μὴ τεμνόμενος. Ἐπειδὴ καὶ τὸ πῦρ ἐξ ἑαυτοῦ τίπτει τὸ φῶς, οὐδεμίαν ὑπομένον διαίρεσιν, κἂν τῇ ἐπινοίᾳ χωρίζεσθαι δοκῇ πως αὐτοῦ τὸ ἐξ αὐτοῦ προελθόν. Εἰ δὲ τις ταῖς

ται. Ἐφόσον αὐτὸ εἶναι ἀληθινὸ, δὲν ἔχει θέση τὸ «δὲν ὑπῆρχε» στὸν Υἱό, τὸ ὁποῖο χρησιμοποιεῖται κυρίως μόνο γιὰ τὰ κτίσματα.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ αὐτὸ ποῦ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα εἶναι ὁ Λόγος του καὶ ἡ Σοφία καὶ ἡ ἀκτινοβολία του. Ἐπειδὴ οἱ ἄγγελοι ποῦ λένε, ὅτι Ἐπῆρχε ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπῆρχε ὁ Υἱός, λένε ἀπροκάλυπτα, ὅτι ὑπῆρχε ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία ὁ Πατέρας ἦταν ἀλογος καὶ ἄσοφος καὶ χωρὶς τὴν ἀκτινοβολία του. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὸ εἶναι ἄτοπο, δὲν ἰσχύει ὅπωςδήποτε γιὰ τὸν Υἱὸ τὸ, Δὲν ὑπῆρχε. Εἶναι ἐπομένως συναίωνιος μὲ τὸν Πατέρα.

ΑΛΛΟ.

Ἀντίθετη ἀποψη ὄχι ἀληθινή, ἡ ὁποία νομίζει ὅτι ἀνατρέπει τὴν αἰωνιότητα τοῦ Υἱοῦ.

Ἐὰν, λέγει, ἡ θεία φύση δὲν ἐπιδέχεται τομὴ, ἐπειδὴ δὲν ἐπιδέχεται πάθος (γιατὶ σ' ἐκεῖνα ποῦ ὑπάρχει ἀπὸ τὴ φύση τους ἡ ἰδιότητα τοῦ πάθους, σ' αὐτὰ προσιδιάζει καὶ ἡ τομὴ), δὲν πρέπει νὰ λέμε ὅτι ὁ Υἱὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, γιὰ νὰ μὴ προσδοθεῖ κάποιο πάθος καὶ διαίρεση στὴν ἀπλή φύση του. Γιατί, ἐὰν ἐκεῖνο ποῦ προῆλθε ἀπὸ κάποιο, εἶναι διάφορο ὅπωςδήποτε ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ προῆλθε, ἔχουμε κάποια διαίρεση στὴ θεία φύση, ἂν δὲν δεχθοῦμε ὅτι ὁ Υἱὸς προῆλθε ἀπ' ἔξω, ἀλλὰ πραγματικά ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ θεία φύση. Ἐὰν πάλι προέρχεται ἀπ' ἔξω, τότε εἶναι κάτι ποῦ συνέβη μετὰ ἀπὸ αὐτήν, καὶ ἄρα δὲν εἶναι συναίωνιος μὲ τὸν Πατέρα.

Ἐξήγηση αὐτοῦ.

Κακῶς καὶ κατὰ τρόπον ἀμαθῆ μερικοὶ προσάπτουν στὴν ἀσώματη οὐσία τὰ γνωρίσματα τῶν σωμάτων. Γιατὶ γιὰ τὰ σώματα βέβαια ταιριάζει νὰ λέμε ὅτι γίνεται πάθος καὶ τομὴ καὶ διαίρεση, ἐνῶ στὴν ἀσώματη φύση δὲν εἶναι τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δυνατόν. Καὶ ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι ἀσώματος, γεννᾶ χωρὶς νὰ μερίζεται, γεννᾶ χωρὶς νὰ διαιρεῖται. Γιατὶ καὶ ἡ φωτιὰ γεννᾶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της τὸ φῶς, χωρὶς νὰ ὑφίσταται καμμιά διαίρεση, ἔστω καὶ ἂν στὴ σκέψη φαίνεται κάπως ὅτι χωρίζεται ἀπὸ τὴ φωτιὰ αὐτὸ ποῦ προῆλθε ἀπὸ αὐτήν.

σωματικαῖς ἀνάγκαις ὑποβάλλοι τὸ ἀσώματον, αἰτιάσθω τοῦ οἰκείου νοῦ τὴν ἀσθένειαν, οὐ δυναμένου νοεῖν τὰ τῆ ἀσωμάτῳ πρόποντα φύσει. Καὶ πάλιν εἰ ἀσθενουσί τινες περὶ τὸ νοῆσαι τὴν ἐξ αἰδίου Πατρὸς αἰδίου τοῦ Υἱοῦ γέννησιν, διὰ τε τοῦτο ταῖς
5 σωματικαῖς ἀκολουθίαις ὑποβάλλουσι τὸ ἀσώματον, ἐπειδὴ καὶ τί ἐστὶν ἢ ποδαπὸς ὁ Πατὴρ κατὰ τὴν φύσιν οὐχ εὐρίσκουσι, ἀρνεῖσθωσαν καὶ αὐτόν. Εἰ δὲ πίστει τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς παραλαμβάνεται, ὑπὲρ ἡμᾶς δὲ καὶ ἡ τοῦ Υἱοῦ γέννησις «οὐδεὶς γὰρ αὐτοῦ τὴν γενεὰν διηγῆσεται», καθά φησιν ὁ προφήτης, πίστει δεχέσθω καὶ
10 τοῦτο καὶ ἀργεῖτω τό, Οὐκ ἦν, ἐξ ἀνθρωπίνων λογισμῶν ἀσθενῶς εἰσφερόμενον.

ΑΛΛΟ.

Περὶ αἰδιότητος.

Συλλογισμὸς μετὰ τινος ἐπαπορήσεως πεπλεγμένος, καὶ
15 συνάγων εἰς ὁμολογίαν τοῦ δεῖν Ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἔξεωθεν ἐπιγεγονότα τὸν Υἱὸν ὑπολαμβάνειν· εἰ δὲ τοῦτο, δῆλον ὅτι καὶ τῷ Πατρὶ συναἰδίου.

Εἰ, κατὰ τὴν ὑμετέραν ὑπόνοιαν, ὧ θεομάχοι, ἐξ οὐκ ὄντων ἐστὶν ὁ Υἱός, καὶ οὐκ ἦν πρὶν γεννηθῆ, κατὰ τὸ μετέχειν τοῦ Θεοῦ,
20 δηλονότι καθάπερ τὰ ἄλλα λογικά, καὶ αὐτὸς ἐκλήθη Θεὸς καὶ Υἱός καὶ Σοφία. Τοῦτο γὰρ ὑπάρχει τοῖς λογικοῖς κτίσμασιν, οἷς οὐ φύσει τὸ τῆς θεότητος ἐπαληθεύεται κάλλος, ἀλλ' ἡ τοῦ διδόντος χάρις προξενεῖ, ὡς ὅταν λέγῃ· «Ἐγὼ εἶπον· Θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες». Σχέσει γὰρ τῆ πρὸς Θεὸν υἰοποιηθέντες παρ'
25 αὐτοῦ θεοποιούμεθα. Εἰ τοίνυν, Θεοῦ μετασχόντες κατὰ χάριν, υἱοὶ Θεοῦ κεκλήμεθα, τίνος ἂν δοίημεν μετέχειν τὸν Λόγον, ἵνα γένηται Υἱός ἢ Θεός; Ἡμεῖς μὲν γὰρ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐπὶ δὲ τοῦ Λόγου τοῦτο νομίζειν ἀμαθές. Αὐτὸς γὰρ φησι περὶ τοῦ Πνεύματος «Ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει». Τίνος οὖν ἄρα μετέχει; Λεῖπε-

31. Ἦσ. 53, 8.

32. Ψαλμ. 81, 6.

33. Ἰω. 16, 14.

Καὶ ἔάν κάποιος ὑποτάσσει στίς σωματικῆς ἀνάγκες τὸ ἀσώματο, ὡς κατηγορεῖ τὴν ἀσθένεια τοῦ δικοῦ του νοῦ, ὃ ὁποῖος δὲν μπορεῖ νὰ κατανοήσῃ αὐτὰ πού ἀρμόζουν στὴν ἀσώματη φύση. Καὶ πάλι· Ἐάν μερικοὶ ἀδυνατοῦν νὰ κατανοήσουν τὴν αἰώνια γέννηση τοῦ Υἱοῦ ἀπὸ τὸν αἰώνιο Πατέρα, καὶ γι' αὐτὸ ὑποτάσσουν τὸ ἀσώματο στίς σωματικῆς ἀνάγκες, ἐπειδὴ δὲν μποροῦν νὰ ἀντιληφθοῦν τί εἶναι, ἢ τί λογῆς εἶναι ὁ Πατέρας κατὰ τὴ φύση, ὡς τὸν ἀρνηθοῦν καὶ αὐτόν. Ἐάν ὅμως μὲ πίστη γίνονται δεκτὰ ὅσα εἶναι πάνω ἀπὸ μᾶς, καὶ ἡ γέννηση τοῦ Υἱοῦ εἶναι πάνω ἀπὸ μᾶς, γιατί κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ἐξιστορήσῃ τὴν γενεαλογία του, ὅπως λέγει ὁ προφήτης³¹, ὡς γίνεαι κι' αὐτὸ δεκτὸ μὲ πίστη, καὶ ὡς σταματήσῃ νὰ λέγεται τό, Δὲν ὑπῆρχε, πού προβάλλεται μὲ ἀνθρώπινους συλλογισμοὺς ἀπὸ ἀδυναμία νοητική.

ΑΛΛΟ.

Γιὰ τὴν αἰωνιότητα.

Συλλογισμὸς συνδυασμένος μὲ κάποια ἄλλη ἐρώτηση, πού καταλήγει σὲ ὁμολογία, ὅτι πρέπει νὰ δεχόμεσθε ὅτι ὁ Υἱὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, καὶ δὲν ἦρθε ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπ' ἔξω. Καὶ ἐφόσον αὐτὸ εἶναι ἔτσι, τότε εἶναι φανερὸ ὅτι εἶναι καὶ συναιώνιος μὲ τὸν Πατέρα.

Ἐάν, σύμφωνα μὲ τὴ δική σας ὑπόθεση, ὧ θεομάχοι, ὁ Υἱὸς δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ τίποτε, καὶ δὲν ὑπῆρχε πρὶν γεννηθεῖ, τότε καὶ αὐτὸς ὀνομάσθηκε Θεὸς καὶ Υἱὸς καὶ Σοφία κατὰ τὸ μέτρο τῆς μετοχῆς του τοῦ Θεοῦ, ὅπως δηλαδὴ καὶ τὰ ἄλλα λογικὰ ὄντα. Γιατί αὐτὸ ὑπάρχει στὰ λογικὰ κτίσματα, στὴ φύση τῶν ὁποίων δὲν ὑπάρχει πραγματικὰ τὸ θεϊκὸ κάλλος, ἀλλὰ τὴν προξενεῖ ἡ χάρις ἐκείνου πού τὴ χορηγεῖ, ὅπως ὅταν λέγει· «Ἐγὼ εἶπα· Ὅλοι εἴσατε θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου»³². Γιατί, ἀφοῦ θεοποιηθήκαμε μὲ τὴ σχέση μας πρὸς τὸν Θεό, γινόμαστε ἀπὸ αὐτὸν θεοί. Ἐφόσον λοιπὸν μετέχοντας κατὰ χάρις τοῦ Θεοῦ ὀνομασθήκαμε υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, σὲ τί θὰ μπορούσαμε νὰ πούμε ὅτι μετέχει ὁ Λόγος, γιὰ νὰ γίνεαι Υἱὸς ἢ Θεός; Γιατί ἐμεῖς μετέχουμε τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸ νὰ πιστεύουμε ὅμως τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸν Λόγο, δείχνει ἀμάθεια. Καθότι αὐτὸς λέγει γιὰ τὸ Πνεῦμα, «ὅτι αὐτὸ παίρνει ἀπὸ μένα»³³. Ποιοῦ λοιπὸν μετέχει ἄραγε;

ται λέγειν, τοῦ Πατρὸς. Καὶ τίς ἐστὶν ὁ τῆς μετουσίᾳς τρόπος; ἢ τί
 τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξιὸν καὶ ἐν τῷ λόγῳ γινόμενον, ἵνα καὶ μετέχη-
 ται; Φέρε εἰπεῖν, ὡς ἀπὸ πυρὸς θερμότης ἐν σώματι, ἢ ἔκ τινος
 ἄνθους εὐωδία· μᾶλλον δὲ ὡσπερ εἰς ἡμῶν τὸ Πνεῦμα, περὶ οὗ
 5 φησιν ἡ Γραφή· «Ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται». Τί οὖν ἐστὶ
 τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξιὸν καὶ ἐν τῷ Λόγῳ γινόμενον; Ἐὰρ ἐκ τῆς
 τοῦ Πατρὸς οὐσίας, ἢ ἔξωθέν ποθεν καὶ τοῦτο τὸ ληφθέν; Εἰ μὲν
 οὖν ἔξωθέν ἐστίν, οὐδὲ τοῦ Πατρὸς μέτοχός ἐστιν ὁ Υἱός, ἀλλ' ἐτέ-
 ρου τινὸς μετέχων ἀγιάζεται, ὅπερ ἐστὶ καὶ μόνον ἐννοῆσαι δυσ-
 10 σεβές. Εἰ δὲ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς συγχωρεῖτε νοεῖσθαι τὸ τῷ
 Λόγῳ πρὸς μετοχὴν παρ' αὐτοῦ χρηγούμενον, ἢ τομὴν τινα καὶ
 μερισμὸν καὶ πάθος δύνασθαι συμβαίνειν περὶ τὴν τοῦ Θεοῦ
 φύσιν δεδώκατε, ἢ λέγοντες ἀπαθῶς καὶ ἀμερίστως ἐν τῷ Θεῷ τὰ
 τοιαῦτα γίνεσθαι, μάτην ἀνατρέπετε τὴν τοῦ Υἱοῦ γέννησιν, μερι-
 15 σμὸν καὶ πάθος περὶ αὐτὴν εἰσάγοντες. Εἰ δὲ ἀμερίστως τίκει
 Θεός, γεννᾷ τε ἀπαθῶς ἐξ ἑαυτοῦ, οὐδὲν κωλύει τὸ γεννηθὲν ὁ-
 μολογεῖσθαι τὸν ζῶντα τοῦ Πατρὸς Λόγον. Ὁ δὲ ἐξ αἰδίου Πα-
 τρὸς προελθὼν, ἔσται πάντως καὶ αἰδῖος· οὕτω γὰρ ἂν καὶ τὴν πα-
 τρώαν εὐγένειαν ἔχων καὶ διασώζων ἐν ἑαυτῷ, ἀληθεύει λέγων
 20 «Ὁ ἑώρακώς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα». Οὐ γὰρ ἐν τῷ γενητῷ τὸ
 αἰδῖον φαίνεται.

ἌΛΛΟ.

Εἰ ὁ μετέχων τοῦ Υἱοῦ θείας γίνεται κοινωνὸς φύσεως, κατὰ
 τὴν τοῦ Πέτρου φωνήν, καὶ εἰ ναοὶ Θεοῦ χρηματίζουσιν οἷς ὁ Λό-
 25 γος ἐνοικεῖ, ἀνάγκη λέγειν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱόν. Καὶ
 εἰ οὐδὲν ἐπιγενητὸν ἐν Θεῷ (τέλειος γὰρ καὶ ἀπροσδεής), οὐκ ἐπι-
 γέγονε ὁ Υἱός, ἀλλ' ἦν τῷ Πατρὶ συναἰδῖος.

**Ἐτι περὶ αἰδιότητος τοῦ Υἱοῦ.*

Πατέρα λέγομεν τὸν Θεόν, Υἱὸν δὲ τὸν Λόγον καὶ Θεόν, οὐχ

34. Ἱω. 15, 26.

35. Ἱω. 14, 9.

Ἀπομένει νὰ πούμε, μετέχει τοῦ Πατρὸς. Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ τρόπος τῆς συμμετοχῆς, ἢ τί εἶναι ἐκεῖνο πὺ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ πηγαίνει στὸν Λόγο γιὰ νὰ μετέχεται; Λόγου χάρη, ὅπως ἡ θερμότητα βγαίνει ἀπὸ τὴ φωτιά καὶ πηγαίνει στὸ σῶμα, ἢ ἡ εὐωδία ἀπὸ ἓνα ἄνθος, ἢ καλύτερα, ὅπως ἔρχεται σὲ μᾶς τὸ Πνεῦμα, γιὰ τὸ ὁποῖο ἡ Γραφή λέγει, «ὅτι ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸν Πατέρα». Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ πὺ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ πηγαίνει στὸν Υἱό; Ἄραγε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, ἢ ἀπὸ κάπου ἔξω προέρχεται αὐτὸ πὺ ἔλαβε; Ἐὰν λοιπὸν προέρχεται ἀπὸ ἔξω, ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι μέτοχος τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ ἀγιάζεται μετέχοντας κάποιου ἄλλου, πράγμα πὺ καὶ μόνο νὰ τὸ σκεφθεῖ κανεὶς εἶναι ἀσέβεια. Ἐὰν πάλι ἐπιτρέπετε νὰ νοεῖται, ὅτι ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατρὸς προέρχεται αὐτὸ πὺ χορηγεῖται ἀπὸ αὐτὸν στὸν Υἱὸ γιὰ νὰ εἶναι μέτοχος, τότε ἡ δέχεσθε ὅτι μπορεῖ νὰ συμβαίνει κάποια τομῆ καὶ μερισμὸς καὶ πάθος στὴ φύση τοῦ Θεοῦ, ἢ, λέγοντας ὅτι αὐτὰ γίνονται στὸν Θεὸ χωρὶς πάθος καὶ ἀδιαίρετα, ἄδικα ἀνατρέπετε τὴ γέννηση τοῦ Υἱοῦ, εἰσάγοντας σ' αὐτὴν διαίρεση καὶ πάθος. Ἐὰν πάλι ὁ Θεὸς γεννᾷ χωρὶς διαίρεση, καὶ γεννᾷ χωρὶς πάθος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ ὁμολογεῖται ὅτι αὐτὸ πὺ γεννήθηκε εἶναι ὁ ζωντανὸς Λόγος τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸς πὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν αἰώνιο Πατέρα, εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ αἰώνιος. Γιατὶ ἔτσι, ἔχοντας τὴν εὐγένεια τοῦ Πατέρα καὶ διασώζοντάς τὴν στὸν ἑαυτὸ του, ἀποδεικνύεται ἀληθινὸς ὅταν λέγει: «Αὐτὸς πὺ ἔχει δεῖ ἐμένα, ἔχει δεῖ καὶ τὸν Πατέρα»³⁵. Γιατὶ στὸ γεννητὸ δὲν φαίνεται τὸ αἰώνιο.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν αὐτὸς πὺ μετέχει τοῦ Υἱοῦ, γίνεται κοινωνὸς τῆς θείας φύσεως, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Πέτρου³⁶, καὶ ἐὰν εἶναι ναοὶ Θεοῦ ἐκεῖνοι μέσα στους ὁποίους κατοικεῖ ὁ Λόγος³⁷, εἶναι ἀνάγκη νὰ λέμε, ὅτι ὁ Υἱὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐφόσον στὸν Θεὸ δὲν ὑπάρχει τίποτε πὺ ἔγινε μετέπειτα (γιατὶ εἶναι τέλειος καὶ ἀτάρακτος), ὁ Υἱὸς δὲν ἔγινε ὕστερα, ἀλλ' ὑπῆρχε μὲ τὸν Πατέρα αἰώνια.

Καὶ πάλι γιὰ τὴν αἰωνιότητα τοῦ Υἱοῦ.

Τὸν Θεὸ τὸν λέμε Πατέρα, καὶ τὸν Λόγο Υἱὸ καὶ Θεό, ὄχι γιὰ νὰ

36. Β' Πέτρ. 1, 4.

37. Α' Κορ. 3, 16.

ἵνα τὸν μὲν προϋπάρχοντα, τὸν δὲ μετ' αὐτὸν γεγονότα νοῶμεν, κατὰ τὴν ἐν ἀνθρώποις τάξιν, ἄνω γὰρ παντὸς χρόνου Θεός, ἀλλ' ἵνα τὸν μὲν ὡς Γενήσαντα, ὅπερ ἐστὶ πατὴρ ἴδιον, τὸν δὲ ὡς γνήσιον Υἱὸν ἄρρητον ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ἐσχηκότα τὴν 5 γέννησιν προσκυνῶμεν. Πατὴρ οὖν ὅτι γεγέννηκεν, Υἱὸς δέ, ὅτι ἐγεννήθη· καὶ πρὸς μόνον τῶν ὀνομάτων ἢ χρεία καὶ τὸ διὰ τῆς πρὸς ἡμῶν ὁμοιώσεως σημαινόμενον. Εἰ τοίνυν ἐπὶ Θεοῦ τὸ Πατὴρ ὄνομα μόνου τοῦ γεννᾶν ἔστι σημαντικόν, οὐδεὶς ἀναγκάσει λόγος προϋπάρχειν τοῦ ἰδίου γεννήματος τὸν ἀχρόνως γεν- 10 νῶντα Θεόν. Καὶ εἰ χρόνος ἦν οὐδεὶς μεταξὺ τοῦ γεννήσαντος καὶ γεννηθέντος, οὐκ ἐπιγέγονεν, ἀλλ' ἦν αἰεὶ τῷ Πατρὶ συναΐδιος ὁ Υἱός.

ΑΛΛΟ.

Εἰ ποιητής ἐστι κατὰ φύσιν ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἐπιγέγονεν αὐτῷ 15 τὸ δύνασθαι παράγειν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ ὄντα, πάντα δὲ δι' Υἱοῦ ποιεῖ καὶ κατεργάζεται, πῶς οὐκ ἀσεβὲς τὸ λέγειν, Ἦν ὅτε οὐκ ἦν; Ἦσον γὰρ ἐστὶν εἰπεῖν· Ἦν ὅτε οὐκ ἦν ὁ Θεός, ὕστερον ἐπιγενομένου τοῦ πάντων δημιουργοῦ. Λόγους· «Χωρὶς γὰρ αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν», κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν. Εἰ δὲ αἰεὶ καὶ κατὰ 20 φύσιν ποιητής ὁ Θεός καὶ Πατὴρ, ἦν ἄρα σὺν αὐτῷ δι' οὗ ποιητής ἐφαίνετο, τουτέστιν ὁ Λόγος αὐτοῦ. Ὡσπερ γὰρ ἀχώριστον ἀνθρώπου πᾶν τὸ φύσει προσὸν αὐτῷ, οὕτω καὶ Θεοῦ πᾶν τὸ ἐν αὐτῷ καὶ ἐξ αὐτοῦ. Ἐν Πατρὶ δὲ καὶ ἐκ Πατρὸς ὁ Λόγος ἀχώριστος ἄρα καὶ συναΐδιος.

25

ΑΛΛΟ,

διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

Εἰ οὐκ ἐστὶν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ συναΐδιος, ἀλλ' Ἦν ὅτε οὐκ ἦν, καθ' ὑμᾶς, ἀνάγκη συνομολογεῖν ἀτελεῖ ποτε ὑπάρχειν τὴν ἁγίαν Τριάδα. Ἦν γὰρ μονάς, ὡς εἰκός, πρὸ Υἱοῦ, γέγονε δὲ ὕστερον

ἐννοοῦμε ὅτι ὁ ἓνας προϋπάρχει, καὶ ὁ ἄλλος ἐγινε μετὰ ἀπὸ αὐτόν, σύμφωνα μὲ τὴν τάξιν ποὺ ὑπάρχει στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ τὸν Θεὸν βρῖσκεται πάνω ἀπὸ κάθε χρόνο, ἀλλὰ γιὰ νὰ προσκυνοῦμε τὸν ἓνα ὡς Γεννήτορα, ποὺ ἀποτελεῖ γνῶρισμα τοῦ Πατέρα, καὶ τὸν ἄλλον ὡς γνήσιον Υἱό, ποὺ ἔχει ἀπερίγραπτη τὴ γέννησή του ἀπὸ τὸν Πατέρα. Πατέρας λοιπὸν ἐπειδὴ γέννησε, καὶ Υἱός, ἐπειδὴ γεννήθηκε· καὶ αὐτὰ μόνο γιὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ὀνομάτων καὶ τὴν ὁμοίωσιν αὐτῶν ποὺ φανερώνουν μὲ μᾶς. Ἐὰν λοιπὸν στὸν Θεὸ τὸ ὄνομα Πατέρας σημαίνει μόνο τὴν ἰδιότητα νὰ γεννᾷ, κανένας λόγος δὲν ἀναγκάζει τὸν Θεὸ ποὺ γεννᾷ ἀχρόνως νὰ προϋπάρχει αὐτοῦ ποὺ γέννησε. Καὶ ἐὰν δὲν μεσολάβησε κανένα χρονικὸ διάστημα ἀνάμεσα σ' αὐτόν ποὺ γέννησε καὶ σ' αὐτόν ποὺ γεννήθηκε, ἄρα ὁ Υἱὸς ἦταν πάντοτε συναιώνιος μὲ τὸν Πατέρα.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι δημιουργὸς κατὰ τὴ φύσιν του, καὶ δὲν ἀπέκτησε ἐκ τῶν ὑστέρων τὴ δύναμιν νὰ παράγει τὰ ὄντα ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν στὴν ὑπαρξίν, καὶ δημιουργεῖ καὶ κατασκευάζει τὰ πάντα μέσω τοῦ Υἱοῦ, δὲν εἶναι ἀσεβὲς νὰ λέμε, Ἐπῆρχε ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπῆρχε; Γιὰ τὸ αὐτὸ εἶναι ἴδιο μὲ τὸ νὰ ποῦμε· Ἐπῆρχε ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπῆρχε ὁ Θεός, καὶ ὕστερα δημιουργήθηκε ὁ Δημιουργὸς ὅλων Λόγος. Γιὰ τὸ, σύμφωνα μὲ ὅσα λέγει ὁ Ἰωάννης, «χωρὶς αὐτόν δὲν ἐγινε τίποτε»³⁸. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχε πάντοτε κατὰ φύσιν δημιουργὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, τότε ἦταν μαζί του αὐτὸς διὰ τοῦ ὁποίου φαινόταν δημιουργός, δηλαδὴ ὁ Λόγος του. Γιὰ τὸ, ὅπως εἶναι ἀχώριστο ἀπὸ τὸν ἀνθρώπο κάθε φυσικὸ ἰδίωμα του, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὸν Θεὸ κάθετι ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτόν καὶ ἀπὸ αὐτόν. Ὁ Λόγος βρῖσκεται μέσα στὸν Πατέρα καὶ ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ ἄρα εἶναι ἀχώριστος καὶ συναιώνιος.

ΑΛΛΟ.

μὲ τὴν εἰς ἀτοπον ἀπαγωγὴν.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι συνάναρχος μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ ὑπῆρχε ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπῆρχε, σύμφωνα μὲ σᾶς, τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ παραδεχθεῖτε ὅτι κάποτε ἡ ἁγία Τριάδα ἦταν ἀτελής. Γιὰ τὸ

Τριάς, ἐπιγενομένου τοῦ λείποντος. Ἐπειδὴ δὲ πᾶν ὅπερ ἂν συμβῆ, καὶ ἀποσυμβῆναι δύναται, δέος μὴ καὶ τις ἡμᾶς ἀναγκάσῃ λόγος ὁμολογεῖν δύνασθαι τὴν ἁγίαν Τριάδα πρὸς ἐνάδα παλινδρομεῖν. Εἰ δὲ τοῦτο φρονεῖν ἢ λέγειν ἀπάσης ἐστὶ δυσσεβείας ἐπέκεινα, ἦν 5 αἰὲ μετὰ Πατρὸς τῆς ἁγίας Τριάδος τὸ πλήρωμα.

ΑΛΛΟ,
τούτῳ ὁμοιον᾽.

Εἰ οὐκ ἔστιν ὁ Υἱὸς ἴδιον γέννημα τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἀνόμοιος ἔσται πρὸς ἑαυτὴν ἢ ἁγία 10 Τριάς ἐξ οὐκ ὄντων ἔχουσα τὴν σύστασιν, καὶ λοιπὸν τὸ κτίσμα τῷ Κτίστῃ συναριθμεῖται, καὶ τὸ ποίημα τῷ Ποιητῇ συνδοξάζεται. Εἰ δὲ τοῦτο ἀσεβές, μία γὰρ θεότης τῆς ἁγίας Τριάδος, μία δοξολογία, κυριότης ἢ αὐτή, οὐκ εὐλόγως εἰς διαφόρους οὐσίας σχίζεται. Πῶς δὲ οὐκ ἄτοπον τοῦ Πατρὸς ὄντος αἰδίου, τὸν συγ- 15 καθήμενον αὐτῷ καὶ συμβασιλεύοντα Λόγον τολμηῆσαι λέγειν οὐκ εἶναι μὲν ποτε, ἐπιγεγονέναι δὲ ὕστερον, καὶ πρόσφατον ἡμῖν εἰσφέρεισθαι Θεόν;

ΑΛΛΟ.

Πηγὴ σοφίας καὶ ζωῆς καλεῖται καὶ ἔστιν ὁ Θεός. Διὰ μὲν γὰρ 20 Ἱερεμίου φησὶν «Ἐμὲ ἐγκατέλιπον, πηγὴν ὕδατος ζῶντος». Καὶ πάλιν «Θρόνος δόξης ὑψωμένος, ἁγίασμα ἡμῶν, ὑπομονὴ Ἰσραήλ, Κύριος. Πάντες οἱ καταλιπόντες σε καταισχυνθήτωσαν, ἀφεστηκότες ἐπὶ τῆς γῆς. Γραφήτωσαν ὅτι ἐγκατέλιπον πηγὴν ζωῆς τὸν Κύριον». Διὰ δὲ τοῦ Βαρούχ «Ἐγκατελίπετε τὴν πηγὴν τῆς 25 σοφίας». Οὕτω τοίνυν ὄντες τε καὶ καλουμένου τοῦ Θεοῦ, ἀκόλουθόν ἐστι τῇ πηγῇ τῆς σοφίας συνυπάρχειν τὰ ἐξ αὐτῆς· ἐπεὶ οὐκ ἂν εἶη πηγὴ μηδὲν ἀναδλύζουσα. Οὐκοῦν ἐν τῷ λέγειν, Ἦν ὅτε οὐκ ἦν Υἱός, ὁ λέγων, Ἐγὼ εἰμι ἢ ζωὴ, καὶ ἐγὼ ἢ Σοφία κατεσκήνωσα

39. Ἱερ. 2, 13.

40. Ἱερ. 17, 13.

41. Βαρούχ 3, 12.

πρὶν ἀπὸ τὸν Υἱό, ὅπως εἶναι φυσικό, ἦταν μονάδα, καὶ ἔγινε ὕστερα Τριάδα, ἀφοῦ ἔγινε αὐτὸς ποὺ ἔλειπε. Ἐπειδὴ ὅμως κάθετι ποὺ θὰ γίνεи, μπορεῖ καὶ νὰ ἀπογίνει, ὑπάρχει φόβος μήπως καὶ ἐμᾶς μᾶς ἀναγκάσει ὁ λόγος νὰ ὁμολογοῦμε, ὅτι μπορεῖ ἡ ἅγια Τριάδα νὰ ἐπα-
νέρχεται σὲ μονάδα. Καὶ ἐφόσον τὸ νὰ τὸ πιστεύουμε ἢ νὰ τὸ λέμε αὐ-
τὸ εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε δυσσέβεια, ἦταν πάντοτε μὲ τὸν Πατέρα τὸ
σύνολο τῆς ἁγίας Τριάδας.

ΑΛΛΟ, ὁμοιο μ' αὐτό.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἰδιαίτερο γέννημα τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα, ἀλλὰ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ μηδέν, θὰ εἶναι ἀνόμοια πρὸς τὸν ἑαυτὸ τῆς ἡ ἅγια Τριάδα, ἔχοντας τὴ σύστασή τῆς ἀπὸ δημιούργημα ἐκ τοῦ μηδενός, καὶ ἔτσι τὸ κτίσμα ἀριθμεῖται μαζί μὲ τὸν Κτίστη, καὶ τὸ δημιούργημα δοξάζεται μαζί μὲ τὸν Δημιουργό. Καὶ ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἀσέβεια, γιατί ἡ θεότητα τῆς ἁγίας Τριάδας εἶναι μία, μία ἢ δοξολο-
γία καὶ κυριότητα ἢ ἴδια, δὲν σχίζεται εὐλόγα σὲ διάφορες οὐσίες. Καὶ πῶς δὲν εἶναι παράλογο, ἐνῶ ὁ Πατέρας εἶναι αἰώνιος, νὰ τολ-
μοῦμε νὰ λέμε, ὅτι ὁ Λόγος, ποὺ κάθετι μαζί του καὶ συμβασιλεύει, κάποτε δὲν ὑπῆρχε, ἀλλὰ ἔγινε ἐκ τῶν ὑστέρων καὶ παρουσιάζεται σ' ἐμᾶς πρόσφατα ὡς Θεός;

ΑΛΛΟ.

Ὁ Θεὸς ὀνομάζεται καὶ εἶναι πηγῆς τῆς σοφίας καὶ τῆς ζωῆς. Γιατὶ μέσω τοῦ Ἰερεμῖα λέγει· «Ἐγκατέλειψαν ἐμένα τὴν πηγὴ τοῦ ζωντανοῦ νεροῦ»³⁹. Καὶ ἀλλοῦ· «Θρόνος δόξας ὑπερυψωμένος, ἁγιά-
σμός μας καὶ ὑπομονὴ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ εἶναι ὁ Κύριος. Ὅλοι ὅσοι σὲ ἐγκατέλειψαν θὰ καταντροπιαστοῦν ἀπομακρυνόμενοι ἀπὸ σένα πάνω στὴ γῆ. Νὰ γραφοῦν ὅτι ἐγκατέλειψαν τὸν Κύριο, τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς»⁴⁰. Καὶ μέσω τοῦ Βαροῦχ λέγει· «Ἐγκαταλείψατε τὴν πηγὴ τῆς σοφίας»⁴¹. Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ Θεὸς εἶναι καὶ ἀποκαλεῖται ἔτσι, εἶναι αὐτονόητο, μαζί μὲ τὴν πηγὴ τῆς σοφίας νὰ συνυπάρχουν καὶ ὅσα προέρχονται ἀπὸ αὐτήν. Γιατὶ δὲν θὰ ἦταν πηγὴ, ἂν δὲν ἀνέβλυ-
ζε τίποτε. Ὡστε λοιπὸν, λέγοντας, Ὑπῆρχε ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπῆρχες Υἱός», ἐκεῖνος ποὺ λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ζωὴ καὶ ἐγὼ ἡ

βουλήν», συνομολογεῖν ἔστι σαφῶς ξηράν ποτε καὶ ἄγονον εἶναι τὴν πηγὴν. Εἰ δὲ τοῦτο ἀσεβές, αἰεὶ γὰρ καρπογόνος ἡ θεία φύσις καὶ οὐδὲν ἐν αὐτῇ τὸ καινόν, ἦν ἄρα τῷ Γεννήσαντι συναϊδιος ὁ ἐξ αὐτοῦ γνήσιος Λόγος, ὡςπερ ἀπὸ τινος πηγῆς τῆς πατρῶας ἀνα-
5 βλύζων οὐσίας.

ΑΛΛΟ,

Εἰς τὸ αὐτὸ πιθανόν.

Ἐπαγγέλλεται ποιήσειν ὁ Θεὸς τοὺς δουλεύοντας αὐτῷ, ὡς πηγὴν ἦν μὴ ἐξέλιπεν ὕδωρ, Οὕτω τε διὰ τοῦ προφήτου φησὶν
10 Ἡσαΐου· «Καὶ ἐμπλησθήσῃ καθάπερ ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχὴ σου, καὶ τὰ ὀσῶ σου πιανθήσεται· καὶ ἔσται ὡς κῆπος μεθύων, καὶ ὡς πηγὴ ἧς μὴ ἐξέλιπεν ὕδωρ». Ταῦτα τοῦ Θεοῦ ποιήσειν ἐπ' ἀνθρώπων ὑπισχνουμένοι, πῶς οὐ πάσης ἂν εἶεν ἀσεβείας ὑπεύθυνοι, οἱ τὴν
15 θεϊαν ἐκείνην καὶ ἀκήρατον πηγὴν ξηράν ποτε γεγενῆσθαι λέγοντες, ἵνα καὶ ἀνθρώπων δεύτερος φαίνεται Θεός· Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον, ἦν ἄρα ἐν τῇ πηγῇ τὸ ὕδωρ τῆς ζωῆς καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς σοφία, τουτέστι ὁ Υἱός.

ΑΛΛΟ,

διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

20 Γέγραπται· «Εἰς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν· καὶ εἰς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ», ἀλλ' εἴ τις τὸν δι' οὗ τὰ πάντα γέγονεν, ἕνα τῶν πάντων εἶναι λέγοι, τὸ κωλύον οὐδὲν καὶ τὸν ἐξ οὗ τὰ πάντα τοῖς αὐτοῖς ὑποβάλλειν συλλογισμοῖς. Εἰ δὲ τοῦτο ἀσεβές, οὐδὲ ὁ Υἱὸς ἐν ἔσται
25 τῶν πάντων, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονεν αἰδιος οὖν. Ὁ γὰρ ὅλως τὸ εἶναι κτίσμα καὶ ποιήμα διαπεφευγώς, οὐκ ἐν τοῖς πᾶσιν ὢν, ἀλλ' ὑπὲρ πάντα καὶ ἐπὶ πάντων Θεὸς νοσηθήσεται.

42. Παροιμ. 8, 12.

43. Ἡσ. 58, 11.

σοφία ἐγκαθιστῶ τὴν ἀγαθὴν θέληση»⁴², εἶναι σαφὲς πῶς ὁμολογεῖ, ὅτι ἡ πηγὴ κάποτε ἦταν ξηρὴ καὶ ἄγονη. Ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἀσέβεια, ἀφοῦ πάντοτε ἡ θεία φύση εἶναι καρποφόρα, καὶ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὴν τίποτε τὸ καινούργιο, ἄρα εἶναι συναιώνιος μ' αὐτὸν ποῦ τὸν γέννησε ὁ γνήσιος Λόγος ποῦ προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, ἀναβλύζοντας ἀπὸ τὴν πατρικὴ οὐσία σὰν ἀπὸ κάποια πηγῆ.

ΑΛΛΟ.

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα πειστικὸ.

Ἐπόσχεται ὁ Θεὸς ὅτι ἐκείνους ποῦ ὑπακούουν σ' αὐτόν θὰ τοὺς κάνει σὰν πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν ἔλειψε τὸ νερό. Ἔτσι μέσω τοῦ προφήτη Ἡσαΐα λέγει· «Καὶ θὰ χορτάσεις ὅπως ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχὴ σου, καὶ τὰ κόκκαλά σου θὰ λιπανθοῦν, καὶ θὰ εἶσαι σὰν κῆπος μὲ μεθυστικὰ ἄνθη καὶ σὰν πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν ἔλειψε τὸ νερό»⁴³. Ἀφοῦ ὁ Θεὸς ὑπόσχεται ὅτι θὰ κάνει αὐτὰ σὲ ἀνθρώπους, πῶς δὲν εἶναι ἔνοχοι κάθε ἀσέβειας ἐκεῖνοι ποῦ λένε, ὅτι ἡ θεία καὶ ἀθάνατη ἐκείνη πηγὴ ἦταν κάποτε ξηρὴ, ὥστε ἔτσι ὁ Θεὸς νὰ ἀποδεικνύεται κατώτερος καὶ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους; Κι ἂν αὐτὸ εἶναι ἄτοπο, τότε ὑπῆρχε στὴν πηγὴ τὸ ὕδωρ τῆς ζωῆς καὶ ἡ σοφία ποῦ πηγάζει ἀπὸ αὐτὴν, δηλαδή ὁ Υἱός.

ΑΛΛΟ,

μὲ τὴν εἰς ἄτοπον ἀπαγωγὴ.

Εἶναι γραμμένο· «Ἐνας Θεὸς ὑπάρχει, ὁ Πατέρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχονται τὰ πάντα, καὶ ἐμεῖς ἀπὸ αὐτόν»⁴⁴. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος λέγει, ὅτι αὐτὸς διὰ τοῦ ὁποίου ἐγιναν τὰ πάντα εἶναι ἕνας ἀπὸ ὅλα, τότε δὲν τὸν ἐμποδίζει τίποτε καὶ αὐτόν ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχονται τὰ πάντα νὰ τὸν θέσει κάτω ἀπὸ τὸν ἴδιο συλλογισμό. Ἐὰν πάλι αὐτὸ εἶναι ἀσέβεια, τότε οὔτε ὁ Υἱός, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγιναν ὅλα, εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ὅλα, ἀλλ' εἶναι αἰώνιος. Γιατί, αὐτὸς ποῦ ἀπέφυγε γενικὰ τὸ νὰ εἶναι κτίσμα καὶ δημιούργημα, δὲν ἀνήκει μέσα σὲ ὅλα τὰ δημιουργήματα, ἀλλὰ κατανοεῖται ὅτι εἶναι Θεὸς πάνω ἀπὸ ὅλα καὶ ὅλων.

44. Α' Κορ. 8, 6.

ΑΛΛΑ,
ἀπλᾶ καὶ ἀπόλυτα.

Εἰ φῶς ἐστὶν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ἣν ἀεὶ ἐν αὐτῷ τὸ ἀπαύγασμα αὐτοῦ. Εἰ χαρακτήρ ἐστὶν ὁ Υἱὸς τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεως, 5 κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν, λεγέτωσαν οἱ ἐπ' αὐτοῦ τό, Οὐκ ἦν, τολμῶντες φέρειν, πότε χαρακτήρος χωρὶς ἦν ἢ ὑπόστασις τοῦ Πατρὸς; Ὁμοῦ γὰρ τῇ ὑποστάσει καὶ ὁ ταύτης χαρακτήρ συνεισάγεται. Εἰ ἀλήθεια καὶ σοφία ἐστὶν ὁ Υἱός, πότε οὐκ ἦν ἐν τῷ Πατρὶ; Ἀεὶ γὰρ ἀλήθεια καὶ σοφία ἐν Θεῷ καὶ Πατρὶ.

10

ΑΛΛΟ.

Εἰ ἐν Υἱῷ θεωρεῖται ὁ Πατὴρ, καὶ εἰκὼν ἐστὶν ἀπαράλλακτος τῆς τοῦ Γεννήσαντος οὐσίας, κατὰ τὸ λεγόμενον παρ' αὐτοῦ, «Ὁ ἑώρακὼς ἐμέ, ἑώρακε καὶ τὸν Πατέρα», προσεῖναι πάντως αὐτῷ ἀναγκαῖον κατὰ φύσιν ὅσα καὶ τῷ Πατρὶ. Ἔσται γὰρ οὕτως 15 ἀκριβοῦς ὁ χαρακτήρ. Ἀίδιος δὲ ὁ Πατὴρ, ἀθάνατος, βασιλεύς, κτίστης, παντοκράτωρ, Θεός, ποιητὴς ταῦτα καὶ ὁ Υἱός. Ἡ πῶς ἐν τῷ γενητῷ τὸ αἰδίου φαίνεται, ἢ ἐν τῷ ποτὲ μὴ ὄντι τὸ τέλειον, ἢ ἐν τῷ ποιήματι ὁ ποιητὴς; Αἱ γὰρ εἰκόνες ἀεὶ πρὸς τὰ ἀρχέτυπα τὴν ἐμφέρειαν ἔχουσιν.

20 Ἐρώτησις αἰρετικῶν ὡς πρὸς ἀνοήτους γυναῖκας αὕτη.

Εἰ εἶχες, φασίν, υἱὸν πρὶν τέχης; Ὡσπερ δὲ οὐκ εἶχες, οὕτω καὶ ὁ Θεός. Οὐκοῦν ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός. Τί οὖν πρὸς τοῦτο; Εἰ ἐπ' ἀναιρέσει τῆς αἰδιότητος τοῦ Υἱοῦ τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἴδια τῇ θείᾳ φύσει περιτιθέντες οὐκ αἰσχύνονται, ἐρωτάτωσαν καὶ τῶν 25 ἀρχιτεκτόνων τινάς, εἰ δύνανται χωρὶς ὕλης οἰκοδομεῖν. Εἰ δὲ ἀνανεύοιεν, ὁμολογοῦντες τὸ ἀληθές, ὡς οὐ δύνανται, λεγέτωσαν ὕλης δεδεῆσθαι καὶ Θεὸν εἰς τὴν τῶν ὄλων κατασκευὴν ὡς ἄνθρωπον, ἵνα μηκέτι νοῆται Ποιητὴς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ ὄντα παράγων, ἀλλ' ἐκ τινος ὑποκεμένης ἀρχῆς τε καὶ ὕλης, ὡς ἄνθρω-

45. Ἐβρ. 1, 3.

46. Ἰω. 14, 9.

**ΑΛΛΑ,
ἀπλᾶ καὶ ἀπόλυτα.**

Ἐὰν ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας εἶναι φῶς, ὑπῆρχε πάντοτε σ' αὐτὸν ἡ ἀκτινοβολία του. Ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι σφραγίδα τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος⁴⁵, ἃς ποῦν ἐκεῖνοι πού τολμοῦν νὰ ἀποδίδουν σ' αὐτὸν τὸ «δὲν ὑπῆρχε», πότε ἡ οὐσία τοῦ Πατέρα ἦταν χωρὶς σφραγίδα; Γιατὶ μαζὶ μὲ τὴν ὑπόστασι εἰσάγεται καὶ ἡ σφραγίδα της. Ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι ἀλήθεια καὶ σοφία, πότε δὲν βροσκοῦν κοντὰ στὸν Πατέρα; Γιατὶ πάντοτε ὑπῆρχε ἀλήθεια καὶ σοφία στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν στὸν Υἱὸ βλέπεται ὁ Πατέρας, καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἀπαράλλακτη εἰκόνα τῆς οὐσίας ἐκείνου πού τὸν γέννησε, σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ὁ ἴδιος λέγει, «Αὐτὸς πού εἶδε ἐμένα, εἶδε καὶ τὸν Πατέρα»⁴⁶, τότε πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ ὑπάρχουν σ' αὐτὸν κατὰ φύσιν ὅσα καὶ στὸν Πατέρα. Γιατὶ ἔτσι θὰ εἶναι πιστὸ τὸ ἐκτύπωμα. Ὁ Πατέρας λοιπὸν εἶναι αἰώνιος, ἀθάνατος, βασιλεὺς, κτίστης, παντοκράτορας, Θεός, δημιουργός· αὐτὰ εἶναι καὶ ὁ Υἱός. Γιατὶ ἀλλιῶς πῶς φαίνεται ἡ αἰωνιότητα στὸν γενητό, ἢ ἡ τελειότητα σ' αὐτὸν πού κάποτε δὲν ὑπῆρχε, ἢ στὸ δημιούργημα ὁ Δημιουργός. Γιατὶ οἱ εἰκόνες ἔχουν πάντοτε ὁμοιότητα πρὸς τὸ πρωτότυπα.

Ἐρώτηση αἰρετικῶν, ἀπευθυνόμενη σὰν σὲ ἀνόητες γυναῖκες.

Εἶχες, λένε, υἱό, προτοῦ γενήσεις; Ὅπως λοιπὸν δὲν εἶχες ἐσύ, ἔτσι δὲν εἶχε καὶ ὁ Θεός. Ἄρα ὑπῆρξε ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπῆρχε ὁ Υἱός. Τί λοιπὸν θὰ ποῦμε γ' αὐτό; Ἐφόσον, προκειμένου νὰ ἀναιρέσουν τὴν αἰωνιότητα τοῦ Υἱοῦ, δὲν ντρέπονται νὰ ἀποδώσουν στὴ θεία φύσιν τὰ γνωρίσματα τῆς ἀνθρώπινης, ἃς ρωτήσουν καὶ κάποιους ἀπὸ τοὺς ἀρχιτέκτονες, ἐὰν μποροῦν νὰ οἰκοδομήσουν χωρὶς ὑλικά. Καὶ ἂν ἀρνηθοῦν, ὁμολογώντας τὴν ἀλήθεια, ὅτι δηλαδὴ δὲν μποροῦν, τότε ἃς ποῦν ὅτι καὶ ὁ Θεός χρειαζόταν ὑλικά γιὰ τὴν δημιουργία τῶν ὄλων, σὰν τὸν ἄνθρωπο, γιὰ νὰ μὴ νοεῖται πὰ Δημιουργός πού φέρνει τὰ πάντα στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία, ἀλλὰ ἀπὸ κάποια ἀρχὴ καὶ ὕλη πού ὑπῆρχε, ὅπως ὁ ἄνθρωπος, καθι-

πος, μετασκευαστής μᾶλλον ἢ ποιητής εύρισκόμενος. Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον εἶναί φασι, κάκεινο φευγέτωσαν ἢ λεγέτωσαν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἐπὶ μὲν τοῦ γεννηῶν οὐδὲν ἀνθρώπου πλέον ἔχειν βούλονται τὸν Θεόν, ἐπὶ δὲ τοῦ κτίζειν οὐκέτι τὰ ἀνθρώπου προσάπτουσι 5 αὐτῷ. Εἰ δὲ ποιητής ἐστιν, ὡς πρέπει Θεῷ ἔσται καὶ γεννήτωρ κατὰ τὸν ἴσον τρόπον.

**Ἐρώτησις Ἀρειανῶν ἀτοπίας μεστή, πρὸς ἣν ἀντεπερώ-
τησις ἀτοπωτέρα, ὅτι χρὴ μὴ ἀπαιδευτῶς ἐρωτᾶν
ἐκδιδάσκουσα.**

10 Ὁ ὢν, φασίν, Θεός, ὄντα τὸν Υἱὸν ἐποίησεν, ἢ μὴ ὄντα;

Πρὸς τοῦτο λύσις, ἥτοι ἀνθυποφορὰ.

Ὁ ὢν Θεός, ὢν γέγονεν, ἢ καὶ πρὶν γένηταί ἐστιν ὢν. Καί, ἑαυτὸν ἐποίησεν, ἢ ἐξ οὐδενός ἐστι; Καὶ μηδενός ὄντος πρότερον, ἐξαίφνης αὐτὸς ἐφάνη; Ἐν τούτοις πᾶσα ἀπόκρισις τὸ δύσφημον 15 ἔχει. Χρὴ τοίνυν τοῖς οὕτως ἐρωτῶσι μὴ ἀποκρίνεσθαι πρὸς τὴν προταθεῖσαν πεῦσιν, ἀλλὰ μᾶλλον εὐσεβῶς λέγωμεν ὡς ἔστιν αἰ-
διος ὁ Πατήρ. Ὁντος οὖν αἰδίου τοῦ Πατρός, ὢν ἐστιν αἰδῖος καὶ ὁ Υἱός. Ὡς γὰρ οὐκ ἂν ποτε φῶς ὀφθείη τοῦ ἰδίου ἀπανγᾶσματος ἔρημον, οὕτως οὐκ ἂν εἶη Πατήρ μὴ ὄντος Υἱοῦ, δι' οὗ καὶ Πατήρ 20 φαίνεται. Ἦν δὲ αἰεὶ Πατήρ ὁ Θεός, ἦν ἄρα πάντως οὗ καὶ ἔστι Πατήρ.

ἌΛΛΟ.

Εἰ, καθάπερ λέγειν τολμῶσιν Ἀρεινοί, ὄργανον ἑαυτῶ ὁ Πα-
τήρ τὸν Υἱὸν κατεσκευάσασε, χρησιμεῦσαι δυνάμενον εἰς τὴν τῶν 25 ὄντων δημιουργίαν, διὰ τε ταύτην τὴν αἰτίαν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος αὐ-
τὸν εἰς τὸ εἶναι παρήγαγε, λεγέτωσαν ἡμῖν, εἰ ὁ ὢν τοῦ μὴ ὄντος ἔχρηξε. Τί οὖν ἄρα ἔσται μείζον; τὸ ἐν χρεῖα τινός καθεστηκός, ἢ τὸ τὴν χρεῖαν ἀναπληρῶσαι δυνάμενον; Ἀλλὰ πρόδηλον ὅτι τὸ ἐν-

47. Ρητορικὸ σχῆμα λόγου, κατὰ τὸ ὁποῖο ὁ ρήτορας προβάλλει ἐνδεχόμενες ἐρωτήσεις τῶν ἀκροατῶν, στίς ὁποῖες ἀπαντᾷ ὁ ἴδιος.

στάμενος κατασκευαστής μᾶλλον, παρὰ δημιουργός. Ἐὰν ὅμως ποῦν ὅτι αὐτό εἶναι ἄτοπο, τότε ἄς ἀποφεύγουν καὶ ἐκεῖνο. Ἡ ἄς ποῦν τὸν λόγο γιὰ τὸν ὅποιο ὡς πρὸς τὴ γέννηση δὲν θέλουν νὰ ἔχει ὁ Θεὸς τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ἐνῶ ὡς πρὸς τὴ δημιουργία δὲν τοῦ προσάπτουν πιά τις ἰδιότητες τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν ὅμως εἶναι δημιουργός, ὅπως ταιριάζει στὸν Θεό, τότε κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο εἶναι καὶ γεννήτορας.

Ἐρώτηση Ἐρεινῶν γεμάτη ἀτοπία, στὴν ὁποία ἀκολουθεῖ ἄλλη ἐρώτηση περισσότερο ἀτοπη, ἢ ὁποία λέγει νὰ μῆ ἐρωτᾶμε χωρὶς βαθεῖα ἐξέταση.

Ὁ Θεὸς ποῦ ὑπάρχει, λένε, ἔκανε τὸν Υἱὸ ἐνῶ ὑπῆρχε, ἢ ἐνῶ δὲν ὑπῆρχε;

Ἀπάντηση σ' αὐτό, ἦτοι ἀνθυποφορά⁴⁷.

Ὁ Θεὸς ποῦ ὑπάρχει, ἔγινε Θεὸς ἐνῶ ὑπῆρχε, ἢ ὑπῆρχε πρὶν νὰ γίνε Θεός; Ἐπίσης, δημιούργησε τὸν ἑαυτό του, ἢ ἔγινε ἀπὸ τὸ μηδέν; Καί, ἐνῶ προηγουμένως δὲν ὑπῆρχε, ἐμφανίσθηκε ξαφνικά; Στὰ ἐρωτήματα αὐτὰ κάθε ἀπάντηση εἶναι βλασφημία. Πρέπει λοιπὸν σ' αὐτοὺς ποῦ ἐρωτοῦν ἔτσι, νὰ μῆ ἀπαντᾶμε στὴν ἐρώτηση ποῦ κάνουν, ἀλλὰ νὰ τοὺς λέμε μὲ εὐλάβεια, ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι αἰώνιος. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Πατέρας εἶναι αἰώνιος, εἶναι αἰώνιος καὶ ὁ Υἱός. Γιατί, ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ θεαθεῖ ποτέ φῶς χωρὶς τὴν ἀκτινοβολία του, ἔτσι δὲν θὰ μπορούσε νὰ εἶναι Πατέρας χωρὶς νὰ ὑπάρχει Υἱός, μέσω τοῦ ὁποίου φαίνεται καὶ ὁ Πατέρας. Ἄλλ' ἦταν πάντοτε Πατέρας ὁ Θεός, καὶ ἐπομένως ἦταν ὅπωςδήποτε Πατέρας ἐκείνου ποῦ εἶναι καὶ τώρα.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν, ὅπως τολμοῦν νὰ λένε οἱ Ἐρειανοί, ὁ Πατέρας ἔκανε τὸν Υἱὸ ὄργανο γιὰ τὸν ἑαυτό του, ποῦ νὰ μπορεῖ νὰ χρησιμεύσει στὴ δημιουργία τῶν ὄντων, καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν τὸν ἔφερε ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὑπαρξη, ἄς μᾶς ποῦν, ἂν ἐκεῖνος ποῦ ὑπῆρχε εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ αὐτὸν ποῦ δὲν ὑπῆρχε. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι ἀνώτερο; Αὐτὸ ποῦ ἔχει τὴν ἀνάγκη κάποιου, ἢ ἐκεῖνο ποῦ μπορεῖ νὰ ἀναπληρώσει τὴν ἀνάγκη; Ἀλλὰ εἶναι φανερό, ὅτι αὐτὸ ποῦ λείπει ἀπὸ τὸ

δεῖς ἐν ἐκάστω δι' ἀμφοτέρων πληροῦται, καὶ ἐκάτερον ἀτελές ἐστι καθ' ἑαυτό. Εἰ δὲ ἐν χρεῖα γέγονεν ὁ αἰδῖος Πατὴρ τοῦ μικρόν ὑστερον ἐπιγεγονότος Υἱοῦ, κατ' ἐκείνους, πλήρωμα τῆς αἰδιότητος τοῦ Πατρὸς ἢ γενητῆ τοῦ Υἱοῦ γέγονε φύσις καὶ λοιπὸν ἐμί-
5 χθη τὰ ἄμικτα. Εἰ δὲ τοῦτο λέγειν ἢ φρονεῖν ἀσεβές, οὐκ ἐπιγέγονεν ἄρα τῷ Πατρὶ ὁ Υἱός, δι' οὗ τὰ πάντα ἐποίησεν, οὐδὲ ὡς ὄργανον κατασκευάσθη πρὸς τοῦτο, ἀλλ' ἦν αὐτῷ συναἰδῖος, δύναμις αὐτοῦ καὶ σοφία ὑπάρχων.

10 **Πρὸς τοὺς ἐρωτῶντας· Εἰ εἶχες υἱὸν πρὶν τέκης; καὶ λέγοντας, Οὕτω καὶ ὁ Θεὸς οὐκ εἶχεν Υἱὸν πρὶν γεννήσῃ.**

Οἱ γυναῖκες ἐρωτῶντες, Εἰ εἶχες υἱὸν πρὶν τέκης; ἀπό τε τῆς καθ' ἡμῶν συνηθείας τὰ θεϊότερα δοκιμάζοντες, ἐρωτάτωσαν ὁμοίως πατέρας ἢ μητέρας Ἐάν τέκης υἱόν, ὅμοιος ἄρα σοὶ κατὰ φύσιν γενήσεται; ἢ τῆς αὐτῆς σοὶ καὶ αὐτὸς οὐσίας μεθέξει, ἢ ἔτε-
15 ροοῦσιος ἔσται καὶ ἀπεξενωμένος; Μανθάνοντες δὲ τὸ ἀληθές, οὕτω φρονεῖν ἔωσαν καὶ περὶ Θεοῦ, καὶ μὴ τὸν χρόνον μὲν εἰς τὴν ἑαυτῶν δυσσέβειαν ὡς χρήσιμον ἀρπαζέτωσαν, τὸ δὲ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν διαδοχῆς γνήσιον παροράτωσαν.

Καὶ πάλιν, ὅταν μάθωσι παρὰ τῶν ἐρωτωμένων γονέων, ὅτι δὴ
20 τὰ ἐξ αὐτῶν ἐσόμενα τέκνα πάντως ἔσται τοῖς τοκεῦσι παραπλήσια, καὶ κατ' οὐδὲν αὐτῶν διαλλάττοντα κατὰ γε τὸν τῆς οὐσίας λόγον, διακείσθωσαν οὕτω καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου. Καὶ λοιπὸν ὁμολογοῦντες ἐκ τῆς οὐσίας αὐτὸν γεγεννησθαι τοῦ Πατρὸς, περὶ μόνου τοῦ χρόνου ζητεῖτωσαν, καὶ λεγέτωσαν ἡμῖν τί τὸ κωλύον
25 αἰεὶ Πατέρα εἶναι τὸν Θεόν, εἰ μὴ τις αὐτὸν ταῖς τῆς ἀνθρωπότητος ἀνάγκαις καὶ τοῖς τῆς φύσεως ἡμῶν ὄροις ὑποκειῖσθαι λέγοι, ὅπερ ἐστὶν ἀσεβέστατον.

Περὶ τοῦ χρόνου τοίνυν σκεπτόμενοι, μὴ τὰ ἀνθρώπων ἴδια πολυπραγμονεῖτωσαν· πολὺ γὰρ ταῦτα τῆς θείας ἀπώκισται φύσε-
30 ως, ἀλλ' ἐρωτάτωσαν, εἰ θούλονται, τὸν ἥλιον, εἰ τὸ ἐξ αὐτοῦ γεννώμενον φῶς ἦν αἰεὶ σὺν αὐτῷ. Μανθανέτωσαν καὶ παρὰ τοῦ πυρός, εἰ προσῆν αὐτῷ τὸ θερμαίνειν αἰεὶ. Εἰ δὲ ἐπὶ τούτων σύνδρομά

καθένα, ἀναπληρώνεται ἀπὸ τὰ δύο, καὶ τὸ καθένα καθεαυτὸ εἶναι ἀτελές. Ἐὰν ὁμῶς ὁ αἰώνιος Πατέρας ἔφτασε στὴν ἀνάγκη τοῦ Υἱοῦ ποὺ ἔγινε λίγο ἀργότερα, ὅπως ἰσχυρίζονται ἐκεῖνοι, ἢ γενητὴ φύση τοῦ Υἱοῦ ἔγινε συμπλήρωμα τῆς αἰωνιότητος τοῦ Πατέρα, καὶ ἔτσι ἀναμίχθηκαν αὐτὰ ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἀναμιχθοῦν. Καὶ ἂν τὸ νὰ τὰ λέμε αὐτὰ ἢ νὰ τὰ πιστεύουμε εἶναι ἀσέβεια, ἄρα δὲν ἔγινε ὕστερα ὁ Υἱὸς στὸν Πατέρα, διὰ τοῦ ὁποῖου δημιούργησε τὰ πάντα, οὔτε ἔγινε σὰν ὄργανο γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτό, ἀλλὰ ἦταν συναιώνιος μὲ αὐτὸν, ὄντας δύναμη καὶ σοφία αὐτοῦ.

**Ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἐρωτοῦν· Εἶχες υἱὸ πρὶν γεννήσεις;
καὶ λένε, ὅτι ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς δὲν εἶχε Υἱὸ προτοῦ γεννήσει.**

Αὐτοὶ ποὺ ἐρωτοῦν τίς γυναῖκες, Εἶχες υἱὸ πρὶν γεννήσεις, κρίνοντας ἀπὸ τίς δικές μας συνήθειες τὰ θεϊκὰ πράγματα, ἃς ρωτήσουν ὅμοια τοὺς πατέρες καὶ τίς μητέρες· Ἄν γεννήσεις υἱό, θὰ γίνει ἄραγε ὅμοιος μὲ σένα κατὰ φύση, καὶ θὰ μετέχει τῆς ἴδιας μὲ σένα καὶ αὐτὸς οὐσίας, ἢ θὰ εἶναι ἄλλης οὐσίας καὶ θὰ εἶναι ἀποξενωμένος; Καὶ μαθαίνοντας τὴν ἀλήθεια, νὰ πιστεύουν ἔτσι καὶ γιὰ τὸν Θεό, καὶ νὰ μὴ ἀρπάζουν τὸν χρόνον ὡς χρήσιμο στὴν ἀσέβειά τους, ἐνῶ παραβλέπουν τὴ γνησιότητα τῆς φυσικῆς διαδοχῆς.

Καὶ πάλι, ὅταν μάθουν ἀπὸ τοὺς γονεῖς ποὺ ἐρωτοῦν, ὅτι τὰ παιδιά ποὺ γίνονται ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὅπωςδὴποτε ὅμοια μὲ τοὺς γονεῖς, καὶ δὲν διαφέρουν σὲ τίποτε ἀπὸ αὐτούς, ὡς πρὸς τὴν οὐσία, τότε ἃς θεωροῦν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ἐτσι λοιπόν, ὁμολογώντας ὅτι αὐτὸς γεννήθηκε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, ἃς συζητοῦν μόνο γιὰ τὸν χρόνον, καὶ ἃς μᾶς ποῦν, τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἐμποδίζει τὸν Θεὸ νὰ εἶναι πάντοτε Πατέρας, ἐκτὸς βέβαια ἐὰν κάποιος λέγει ὅτι αὐτὸς ὑπόκειται στὶς ἀνθρώπινες ἀνάγκες καὶ στοὺς ὄρους τῆς φύσεώς μας, πράγμα ποὺ εἶναι ἀσεβέστατο.

Σκεπτόμενοι λοιπόν γιὰ τὸν χρόνον, ἃς μὴ πολυασχολοῦνται μὲ τὰ ἀνθρώπινα γνωρίσματα, γιατί αὐτὰ ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὴ θεία φύση, ἀλλὰ ἃς ἐρωτήσουν, ἂν θέλουν, τὸν ἥλιο, ἐὰν τὸ φῶς ποὺ γεννιέται ἀπὸ αὐτὸν ἦταν πάντοτε φῶς μαζὶ μ' αὐτόν. Ἄς μάθουν καὶ ἀπὸ τὴ φωτιά, ἐὰν ἢ θερμότητα ἦταν πάντοτε ιδιότητά της. Ἐὰν φαίνεται ὅτι σ' αὐτὰ συμπορεύονται καὶ συνυπάρχουν πάντοτε τὰ προερχόμε-

τε καὶ αἰεὶ συνόντα τὰ ἐξ αὐτῶν φαίνεται, πόσω μᾶλλον ἐπὶ τοῦ αἰδίου Θεοῦ; Εἰ τοίνυν κατὰ φύσιν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστὶν ὁ Υἱός, καὶ τὸ ἀναγκάζον οὐδὲν ἐν χρόνῳ τίκειν τὸν Θεόν, ἦν ἄρα τῷ Πατρὶ συναΐδιος ὁ ἐξ αὐτοῦ προελθὼν Λόγος, δι' οὗ τοῖς μὴ οὖσι
5 γέγονεν ἢ εἰς τὸ εἶναι πάροδος.

ΑΛΛΟ.

Εἰδέναι χρὴ τοὺς νοεῖν ἐθελόντας καλῶς, ὅτι οὔτε μεριστῶς ἢ ρευστῶς ἐγέννησε Θεός, ἵνα τι καὶ πάθος περὶ αὐτὸν γενέσθαι νομίσωμεν· τὸ μὲν γὰρ τέμνεσθαι καὶ ρεῖν τῆς σωματικῆς ἂν εἴη
10 φύσεως ἴδιον, ἐπὶ δὲ τῆς ἀσωμάτου καὶ θείας οὐσίας οὐ πάθος, οὐ μερισμὸς τῶν τοιούτων οὐδὲν συμβήσεται. Οὐκ ἔσται τοίνυν ὡσπερ τι μέρος τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ. Διὰ μὲν τοῦ καλεῖσθαι Υἱός τὸ ἐξ αὐτοῦ, διὰ δὲ τοῦ καλεῖσθαι Σοφία καὶ Λόγος, τὸ ἐν αὐτῷ γνωρίζων. Οὐκοῦν ἔσται τῷ τεκόντι συν-
15 αΐδιος. Οὐ γὰρ ἂν τις εἴποι τῶν εὖ φρονεῖν εἰωθότων ἄλογόν τε καὶ ἄσοφον γεγενῆσθαι ποτε τὸν Πατέρα.

ΑΛΛΟ.

Εἰ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἀμερίστως ἐξ ἑαυτοῦ τὸν προφορικὸν ἀπογεννᾷ λόγον, καὶ πάθος οὐδὲν περὶ αὐτὸν ἐκ τούτου γίνεται,
20 ἀλλ' ἔστιν ἰδεῖν ἐν μὲν τῷ κῶ τὸν λόγον, ἐν δὲ τῷ λόγῳ τὸν νοῦν, καὶ ἐκάτερον αὐτῶν ἐκατέρῳ ζωγραφούμενον, καὶ οὐκ ἂν τις εἴποι σωφρονῶν ἄλογόν ποτε γεγενῆσθαι τὸν νοῦν, οὐκέτι γὰρ ἔσται νοῦς λόγον οὐκ ἔχων, λόγον δέ φαμεν οὐ πάντως τὸν διὰ γλώττης ἀποτυπούμενον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐν τῷ κῶ νοηματικῶς κινούμενον,
25 οὕτως οὐκ ἂν τις εἴποι μὴ εἶναι πάντως ἐν Θεῷ τὸν ἴδιον αὐτοῦ Λόγον, ὅλην ἐξ ὅλου τοῦ Πατρὸς ἔχοντα τὴν εἰκόνα, καὶ ἐν Πατρὶ θεωρούμενον διὰ τὸ τῆς οὐσίας ἀπαράλλακτον.

ΑΛΛΟ.

Εἰ βουλοίμεθα δοξάζειν ὀρθῶς, ἀνάγκη λέγειν ὡς οὐκ ἐπιγέ-

να ἀπὸ αὐτὰ (φῶς καὶ θερμότητα), πόσο μᾶλλον θὰ συμβαίνει τὸ ἴδιο καὶ στὸν αἰώνιο Θεό; Ἐὰν λοιπὸν ὁ Υἱὸς προέρχεται κατὰ φύσιν ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ τίποτε δὲν ἀναγκάζει τὸν Θεὸ νὰ γεννήσῃ ἐν χρόνῳ, ἄρα ἦταν συναιώνιος μὲ τὸν Πατέρα ὁ Λόγος πού προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἦρθαν στὴν ὑπαρξὴ ἐκεῖνα πού δὲν ὑπῆρχαν.

ΑΛΛΟ.

Πρέπει νὰ γνωρίζουν, ὅσοι θέλουν νὰ κατανοοῦν ὀρθῶς, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν γέννησε μὲ τρόπο πού νὰ ὑποστῆ διαίρεση ἢ μεταβολή, ὥστε νὰ θεωρήσουμε ὅτι συνέβη καὶ κάποιο πάθος σ' αὐτόν. Γιατὶ ἡ διαίρεση καὶ ἡ ρευστότητα εἶναι γνώρισμα τῆς φύσεως τῶν σωμάτων, ἐνῶ στὴν ἀσώματη καὶ θεία φύσιν δὲν συμβαίνει οὔτε πάθος οὔτε διαίρεση σὲ κανένα ἀπὸ αὐτά. Ὁ Υἱὸς δηλαδή δὲν εἶναι σὰν κάποιο μέρος τοῦ Πατέρα, ἀλλὰ προῆλθε ἀπὸ αὐτόν καὶ μέσα σ' αὐτόν. Μὲ τὸ νὰ ὀνομάζεται Υἱός, δηλώνει ὅτι προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, ἐνῶ μὲ τὸ νὰ ὀνομάζεται Σοφία καὶ Λόγος, δηλώνει τὸ μέσα σ' αὐτόν. Ὡστε εἶναι συναιώνιος μὲ ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε. Γιατὶ δὲ θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους πού συνήθως φρονοῦν ὀρθῶς, ὅτι ὁ Πατέρας ὑπῆρξε κάποτε ἄλογος καὶ ἄσοφος.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς γεννᾶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὸν προφορικὸ λόγο, χωρὶς νὰ ὑφίσταται μερισμὸ, καὶ δὲν συμβαίνει κανένα πάθος σ' αὐτόν ἀπὸ αὐτό, ἀλλὰ μπορούμε νὰ δοῦμε στὸν νοῦ τὸν λόγο καὶ στὸν λόγο τὸν νοῦ, καὶ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ζωγραφίζεται ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ δὲν θὰ μπορούσε κανένας λογικὸς νὰ πεῖ, ὅτι ὁ νοῦς ἔγινε κάποτε ἄλογος, γιατί δὲν ὑπάρχει ποτὲ νοῦς πού δὲν ἔχει λόγο, καὶ λέγοντας λόγο, δὲν ἐννοοῦμε ὅπωςδήποτε αὐτόν πού διατυπώνεται μὲ τὴ γλώσσα, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνον πού κινεῖται στὸν νοῦ νοηματικά, ἔτσι δὲν θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ ὅτι ὅπωςδήποτε δὲν ὑπάρχει στὸν Θεὸ ὁ δικὸς του Λόγος, ὁ ὁποῖος ἔχει ὅλη τὴν εἰκόνα ἀπὸ ὅλον τὸν Πατέρα, καὶ βλέπεται στὸν Πατέρα ἐπειδὴ εἶναι ἀπαράλλακτος στὴν οὐσία μὲ αὐτόν.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν θέλουμε νὰ πιστεύουμε σωστά, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ λέμε,

γоне τῷ Θεῷ τὸ εἶναι Πατέρα, ἀλλ' ἦν αἰεὶ τοῦτο· ἢ γὰρ ἂν καὶ
 τρεπτῆς ὢν φαίνοιτο φύσεως ὑστερον γεγονῶς, ὅπερ οὐκ ἦν, κατὰ
 τὴν τῶν αἰρετικῶν μανίαν. Εἰ γὰρ καλὸν τι φαίνεται τὸ εἶναι αὐτὸν
 Πατέρα, τοῦτο δὲ ἦν οὐκ αἰεὶ, ἦν ἄρα χρόνος ὅτε τὸ καλὸν οὐκ ἦν
 5 ἐν Θεῷ. Εἰ δὲ τοῦτο δύσφημον, ἦν ἄρα αἰεὶ Πατήρ, Υἱοῦ δηλονότι
 συνυπάρχοντος· οὐ γὰρ ἂν εἶη Πατήρ οὐκ ὄντος Υἱοῦ. Εἰ δέ τις
 ἀνθυποφέρει λέγων Ἐὰρ οὖν, ἐπειδὴ κατὰ φύσιν ἐστὶ καὶ ποιητῆς
 ὁ Θεός, ἦν αἰεὶ τὰ ποιήματα· καὶ τοῦτο λέγειν ἡμᾶς ἀναγκαῖον, ἵνα
 μὴ ὑστερον ἐπιγεγονὸς τῷ Θεῷ φαίνηται τὸ εἶναι ποιητὴν, καὶ
 10 δόξειέ τις τροπὴ περὶ τὴν θείαν γίνεσθαι φύσιν τοῦτο γὰρ ἐλέγο-
 μεν ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ. Ἡ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον· ἐπειδὴ καλὸν τὸ κτί-
 ζειν καὶ ποιεῖν, ἦν αἰεὶ τὰ ποιήματα, ἵνα μὴ φαίνηται ποτε μὴ ὄν ἐν
 Θεῷ τὸ καλόν.

Πρὸς ταῦτα χρὴ τοῦτον ὑπαντῆσαί τὸν τρόπον· Υἱὸς καὶ ποιή-
 15 μα, πολὺ τῆς πρὸς ἄλληλα κοινωνίας ἀπώκισται, καὶ οὐδὲν ἐν
 αὐτοῖς τὸ ἴσον· ὁ μὲν γὰρ ἐκ τῆς οὐσίας προελθὼν, Πατέρα εὐθύς
 ἔδειξε τὸν γεννήσαντα. Ἐστω δὲ ὡς ἐπ' ἀνθρώπων ὁ λόγος· τὸ δὲ
 ἐξωθεν τῆς οὐσίας ἐστίν, τότε πάντως ποιητὴν ἀποφαῖνον τὸν ἐρ-
 γαζόμενον, ὅτε καὶ γίνεται· ἦν γὰρ ἐν αὐτῷ τοῦ ποιεῖν ἡ τέχνη, ἦν
 20 καὶ προεῖναι πάντως ἀνάγκη τῶν δι' αὐτῆς πρότερον γὰρ τις ἔσται
 τεχνίτης, εἴθ' οὕτω δημιουργός· Τοσαύτης τοίνυν μεταξὺ κειμένης
 διαφορᾶς, καὶ τοῦ μὲν Υἱοῦ ἅμα τῇ τοῦ Πατρὸς προσηγορίᾳ συνε-
 πινοουμένου καὶ συνεισβαίνοντος ἅμα τε γὰρ Πατήρ, εὐθύς καὶ ὁ
 Υἱός, ἅμα τε Υἱός, εὐθύς καὶ Πατήρ, καὶ οὐκ ἂν νοηθεῖη χωρὶς τοῦ
 25 ἑτέρου τὸ ἕτερον. Τοῦ δὲ ποιήματος καὶ μετὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ ποι-
 ητοῦ δυναμένου φαίνεσθαι (οὐ γὰρ ἐκ τῆς φύσεως ἐστὶ τοῦ ποι-
 οῦντος, ἀλλὰ τέχνης εὔρημα, ἢ δὲ τέχνη φύσις οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἐν
 τῶν τῇ φύσει προσόντων), πῶς τινες ἐπὶ Θεοῦ ὡς ταυτὸν εἰσφέρου-

ὅτι δὲν προστέθηκε ἐκ τῶν ὑστέρων στὸν Θεὸ ἢ ἰδιότητα τοῦ νὰ εἶναι Πατέρας, ἀλλὰ ὅτι ἦταν πάντοτε Πατέρας, γιατί ἄλλιῶς, σύμφωνα με τὴ μανία τῶν αἰρετικῶν, θὰ φαινόταν ὅτι ἐκ τῶν ὑστέρων ἢ φύση του ἔγινε μεταβλητὴ, πράγμα ποῦ δὲν συνέβη. Γιατί, ἐὰν φαίνεται ὅτι εἶναι κάτι καλὸ τὸ νὰ εἶναι ὁ Θεὸς Πατέρας, καὶ ἐὰν αὐτὸ δὲν τὸ εἶχε πάντοτε, τότε θὰ ὑπῆρχε χρονικὸ διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖο δὲν ὑπῆρχε τὸ καλὸ στὸν Θεό. Καὶ ἐφόσον αὐτὸ εἶναι βλάσφημο, ἄρα ἦταν πάντοτε Πατέρας, συνυπῆρχε δηλαδή ὁ Υἱός, γιατί δὲν θὰ ἦταν Πατέρας, ἂν δὲν ὑπῆρχε Υἱός. Ἐὰν ὅμως κάποιος ὑποβάλλει ἐρώτηση, λέγοντας· Ἐπομένως, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς κατὰ φύση εἶναι καὶ δημιουργός, ὑπῆρχαν πάντοτε τὰ δημιουργήματα· καὶ εἶναι ἀπαραίτητο νὰ τὸ ποῦμε αὐτό, γιὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι ἐκ τῶν ὑστέρων προστέθηκε στὸν Θεὸ ἢ ἰδιότητα τοῦ Δημιουργοῦ, καὶ νομίζει κανεὶς ὅτι ἡ φύση τοῦ Θεοῦ ὑπέστη κάποια μεταβολή. Γιατί αὐτὸ εἶπαμε γιὰ τὸν Υἱό. Ἡ νὰ τὸ ποῦμε καὶ με ἄλλον τρόπο· ἐπειδὴ τὸ κτίσιμο καὶ ἡ δημιουργία εἶναι καλά, ὑπῆρχαν πάντοτε τὰ δημιουργήματα, γιὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι κάποτε δὲν ὑπῆρχε τὸ καλὸ στὸν Θεό.

Σ' ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ ἀπαντήσουμε με τὸν ἐξῆς τρόπο. Ὁ Υἱὸς καὶ τὸ δημιούργημα ἀπέχουν πολὺ μεταξύ τους καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἴσο μεταξύ τους. Γιατί ὁ Υἱός, προερχόμενος ἀπὸ τὴν οὐσία, ἀμέσως ἀνέδειξε ἐκεῖνον ποῦ τὸν γέννησε Πατέρα. Καὶ ἡ ἀναλογία εἶναι ἴδια με ἐκεῖνη τῶν ἀνθρώπων. Ἐνῶ τὸ δημιούργημα βρῖσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν οὐσία, καὶ παρουσιάζει τότε ὅπωςδήποτε δημιουργὸ ἐκεῖνον ποῦ τὸ κάνει, ὅταν γίνεται τὸ δημιούργημα. Γιατί ὑπῆρχε σ' αὐτὸν ἡ τέχνη τῆς δημιουργίας, ἡ ὁποία εἶναι ἀπαραίτητο νὰ προῦπάσχει τῶν δημιουργημάτων. Γιατί πρῶτα κανεὶς γίνεται τεχνίτης, καὶ ἔπειτα δημιουργός. Τόσο μεγάλη δηλαδή εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξύ αὐτῶν. Καὶ ὁ Υἱὸς βέβαια ἐξυπακούεται ταυτόχρονα με τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ Πατέρα, καὶ ὑπάρχει ταυτόχρονα μ' ἐκεῖνον. Γιατί μόλις γίνει λόγος γιὰ Πατέρα, ἀμέσως ἐξυπακούεται καὶ ὁ Υἱός, καὶ μόλις ποῦμε Υἱός, ἀμέσως ἐξυπακούεται καὶ ὁ Πατέρας, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ τὸ ἓνα χωρὶς τὸ ἄλλο. Ἐνῶ τὸ δημιούργημα μπορεῖ νὰ ἐμφανισθεῖ καὶ μετὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ δημιουργοῦ (γιατί δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴ φύση τοῦ δημιουργοῦ, ἀλλὰ εἶναι ἐφεύρημα τέχνης, καὶ ἡ τέχνη δὲν εἶναι φύση, ἀλλὰ ἓνα ἀπὸ τὰ ιδιώματα τῆς φύσεως).

σι ποιήματα καὶ γέννημα, Πατέρα δύνασθαι καλεῖν λέγοντες αὐτόν, καὶ οὐκ ὄντος Υἱοῦ, ἐπειδὴ καὶ δημιουργὸς ὑπῆρχε πρὸ τῶν δημιουργημάτων; Ὁμοιον γὰρ ἔστιν ὡς εἴ τις καὶ τὸν ναυπηγικὴν ἔχοντα τέχνην, πατέρα καλοῖη καὶ μὴ ὄντος υἱοῦ. ἐπεὶ καὶ ναυπηγός 5 ἔστιν ὅσον εἰς τὴν τέχνην, καὶ τὴν τοῦ δύνασθαι ποιεῖν ἐπιτηδειότητα ἔχει, καὶ εἰ μὴ πω τὸ σκάφος κατασκεύασεν. Ἄλλ' ὁ τοιοῦτος ναυπηγός μὲν ἔσται καὶ πρὸ τοῦ σκάφους διὰ τὴν τέχνην, πατήρ δὲ οὐκέτι μὴ πω γεγονότος τοῦ δι' ὃν ἔσται πατήρ. Καὶ τὰ μὲν ποιήματα καὶ μὴ γεγονότα οὐκ ἀναιρεῖ τὸ δύνασθαι τινα εἶναι ποιητήν, 10 ὁ δὲ υἱὸς οὕτω γενόμενος, ἀναιρήσει πάντως τὸ εἶναι πατέρα τινά. Ὡστε οὐκ ἴσον εἶη ποιήματα καὶ Υἱός καὶ ποιητὴς μὲν ἔστιν, ὅσον εἰς τὴν οἰκείαν φύσιν, καὶ πρὸ τῶν ποιημάτων ὁ Θεός, Πατήρ δὲ οὐδαμῶς οὐκ ὄντος Υἱοῦ.

ΛΟΓΟΣ Ε΄

15 Ὅτι οὐ προϋπάρχει τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατήρ, καὶ ἀγέννητος ἦ, ἀλλ' ἦν αὐτῷ συναΐδιος γεννητός ὁ Υἱός.
Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εὐνομίου.

Εἰ ἔστιν ἀνάρχος καὶ ἀγενήτως αἰεὶ ὁ Πατήρ, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστιν, ἐγεννήθη δὲ ὁ Υἱός, πῶς οὐκ ἀνάγκη πᾶσα τὸ γεννηθὲν ἀρ- 20 χῆ περιγράφεσθαι;

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Οὐδεὶς ἀναγκάσει λόγος ἀνύπαρκτον εἶναι πάντως πρὸ τῆς γενήσεως τὸ γεννηθὲν, ἢ καὶ ἀρχῆ περιγράφεσθαι, καὶ ὁ γεννῶν ἀγέννητος ἦν. Οὐ γὰρ περὶ τίνος τῶν καθ' ἡμᾶς ὁ λόγος ἡμῖν, ὧ 25 οὔτως, ἵνα δὴ καὶ ἐν χρόνῳ τὸ γεννώμενον φαίνοιτο καὶ καθάπερ ἐκ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι βαδίζον, ἀρχῆ περιγράφοιτο, ἀλλὰ περὶ τῆς θείας τε καὶ ἀπερινοήτου φύσεως, ἀρρήτως πάντα ποιούσης

Ἐφοῦ λοιὸν ἔτσι ἔχουν τὰ πράγματα, πῶς μερικοὶ προβάλλουν στὸν Θεὸ ὡς ταυτόσημα τὸ δημιούργημα καὶ τὸ γέννημα, λέγοντας ὅτι μπορεῖ νὰ ὀνομάζεται Πατέρας καὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχει Υἱός, ἐπειδὴ ἦταν δημιουργὸς καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ δημιουργήματα; Γιατὶ αὐτὸ μοιάζει μὲ τὸ νὰ ὀνομάζει κάποιος πατέρα καὶ ἐκεῖνον ποὺ κατέχει τὴν ναυπηγητικὴ τέχνη, χωρὶς αὐτὸς νὰ ἔχει υἱό, γιατί εἶναι ναυπηγὸς ὡς πρὸς τὴν τέχνη, καὶ ἔχει τὴν ἰκανότητα νὰ κατασκευάσει, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμα δὲν κατασκεύασε τὸ σκάφος. Αὐτὸς ὅμως εἶναι βέβαια ναυπηγὸς ὡς πρὸς τὴν τέχνη καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν κατασκευὴ τοῦ σκάφους, πατέρας ὅμως δὲν εἶναι προτοῦ νὰ γίνεи ἐκεῖνος ἐξαιτίας τοῦ ὁποίου θὰ γίνεи πατέρας. Καὶ τὰ δημιουργήματα βέβαια, καὶ χωρὶς νὰ γίνουи, δὲν ἀναιροῦи τὴ δυνατότητα κάποιου νὰ εἶναι δημιουργὸς, ὁ υἱὸς ὅμως, μὴ ἔχοντας ἀκόμα γεννηθεῖ, ἀφαιρεῖ ὅπωςδὴποτε ἀπὸ κάποιον τὴν ἰδιότητα τοῦ πατέρα. Ὡστε λοιπὸν δὲν εἶναι ἴδιο τὸ δημιούργημα καὶ ὁ Υἱός· καὶ δημιουργὸς βέβαια εἶναι ὁ Θεός, ὅσον ἀφορᾷ τὴ φύση του, καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, Πατέρας ὅμως μὲ κανένα τρόπο, χωρὶς νὰ ὑπάρχει Υἱός.

ΛΟΓΟΣ Ε΄.

Ἔστιν ὁ Πατέρας δὲν ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τὸν Υἱό, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἀγέννητος, ἀλλ' ὁ Υἱὸς εἶναι γεννητὸς καὶ συναιώνιος μὲ αὐτόν.

Ἐνάντιση ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ Εὐνομίου.

Ἐὰν ὁ Πατέρας ὑπάρχει πάντοτε χωρὶς ἀρχὴ καὶ χωρὶς νὰ ἔχει δημιουργηθεῖ, ὅπως βέβαια καὶ ὑπάρχει, καὶ ὁ Υἱὸς γεννήθηκε, πῶς δὲν εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη αὐτὸ ποὺ γεννήθηκε νὰ ἔχει ἀρχή;

Ἐπάντηση σ' αὐτό.

Κανένας λόγος δὲν ἀναγκάζει νὰ εἶναι ὅπωςδὴποτε, αὐτὸ ποὺ ἔγινε, ἀνύπαρκτο προτοῦ νὰ γίνεи, ἢ καὶ νὰ περιορίζεται ἀπὸ χρονικὴ ἀρχή, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸς ποὺ τὸ γεννᾷ εἶναι ἀγέννητος. Γιατὶ δὲν κάνουμε λόγο γιὰ κάποιον ἀπὸ μᾶς, ὃ τέτοιο, ὥστε, ἐπειδὴ γεννιέται καὶ ἐμφανίζεται μέσα στὸ χρόνο καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἔρχεται στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία, νὰ ἔχει ἀρχή, ἀλλὰ μιλάμε γιὰ τὴ θεία καὶ ἀκατανόητη φύση, ἢ ὁποῖα κάνει τὰ πάντα μὲ τρόπο ἀπερίγρα-

καὶ θεοπρεπῶς. Οὐκοῦν ὑπερβήσεται τὴν καθ' ἡμᾶς γνῶσιν καὶ ὁ
 τῆς θείας γεννήσεως τρόπος, καὶ οὐ τοῖς ἀνθρωπίνους θεσμοῖς ὑπό-
 κείται, ἀλλ' ὅσον τῆς ἐν ἡμῖν σμικροπρεπείας ἢ θεία φύσις ἀπώκι-
 σται, τοσοῦτον ἐν τοῖς καθ' ἑαυτὴν ὑπερέχει τὰ ἡμέτερα.

5 Πανέσθωσαν τοίνυν ἀνάγκη καὶ ἀρχῇ περιγυράφοντες τὸν
 ἀνάγκης κρείττονα, καὶ ἀρχὴν μὲν τὴν ἐν χρόνῳ παραιτούμενον,
 λέγοντα δὲ πρὸς Μωσέα τὸν σοφώτατον· «Εγὼ εἰμι ὁ ὢν». Τῷ δὲ
 αἰεὶ ὄντι (τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ ὢν), ποίαν τις δοίη τὴν τοῦ εἶναι
 κατὰ χρόνον ἀρχήν; Ἐλλως τε οὐ πάντως ὅπερ ἂν τοῖς τοῦ γεννή-
 10 σαντος ιδιώμασιν ἐναντίον εἶναι δοκῇ, τοῦτο τῷ γεννηθέντι φαίνε-
 ται προσόν. Ὡς γοῦν ἔστιν ὁ Θεός· τὸ δὲ ἀντιπίπτον τούτῳ καὶ ἀν-
 τικείμενον οὐ Θεός. Ἄλλ' ἔστι Θεός καὶ ὁ Υἱός, καίτοι τοῦ Πατρὸς
 ὄντος Θεοῦ, βασιλέως τε ὄντος ὁμοίως τοῦ Πατρὸς, βασιλεύς ἐστι
 καὶ ὁ Υἱός. Ὁ δὲ αὐτὸς σώζεται λόγος ἐπὶ τε τοῦ ἀφθάρτου καὶ
 15 ἀοράτου καὶ ἀσωμάτου, καὶ ὅσα τοιαῦτα πρόσσεσι τῇ θείᾳ φύσει.
 Εἰ τοίνυν οὐ πάντως τὰ ἀντικείμενα τοῖς προσεῖναι λεγομένοις τῷ
 Πατρὶ, πρόσσεσι τῷ Υἱῷ, οὐδὲν ἀδικήσει τοῦ Υἱοῦ τὴν οὐσίαν ἢ
 γέννησις, κἂν ἀγέννητος ὁ Πατὴρ τυγχάνῃ. Ἔσται δὴ αὐτῷ συν-
 αἰδιος οὐ πάντως ἔχων τὰ ἐναντία τῶν φυσικῶν ιδιωμάτων αὐτοῦ,
 20 καθὰ δέδεικται.

**Ἐπίδειξις ἐφεξῆς, ὅτι τὰ ἀντικείμενά πως πρὸς ἄλληλα
 κατὰ τὴν ὀνομασίαν, κοινὰ πολλάκις ἔχει τινὰ
 τῶν φυσικῶν.**

Οὐ πάντως ὅσα κατὰ τὴν πρόχειρον φωνήν, ἥτοι τὸ ἐν λέξει
 25 σημαίνον, ἐναντίως ἔχει πρὸς ἄλληλα, ταῦτα καὶ κατ' οὐδένα
 τρόπον τῶν ὅσα ταῖς οὐσίαις πρόσσεσιν ἀλλήλοις ἐπικοινωνοῦντα
 φαίνεται. Καὶ γοῦν τὸ ζῶον ἀντίκειται τῷ μὴ ζῶῳ, ἀλλ' αὐξὴν ἐπι-
 δέχεται τό τε ζῶον καὶ τὸ μὴ ζῶον, οἷον ὁ ἵππος καὶ τὸ φυτόν. Εἰ δὲ
 τούτοις, καίτοι τὴν διαφορὰν ὁμοίαν οὐκ ἔχουσι, κοινωνία τις περὶ
 30 τι πρᾶγμα γέγονε, τίς ἀναγκάσει λόγος Θεῷ καὶ Πατρὶ μηδένα

1. Ἐξ. 3, 14.

ππο καὶ ταιριαστὸ στὸν Θεό. Ἐπομένως ξεπερνᾶ τὴ δική μας γνώση καὶ ὁ τρόπος τῆς θείας γέννησης καὶ δὲν ἀκολουθεῖ τοὺς ἀνθρώπινους νόμους, ἀλλ' ὅσο ἀπέχει ἡ θεία φύση ἀπὸ τῆ δικῆ μας ἀσημαντότητα, τόσο πολὺ ἀναφορικὰ μὲ τὰ δικὰ της πράγματα ὑπερέχει ἀπὸ τὰ δικὰ μας.

Ἄς παύσουν λοιπὸν νὰ περιορίζουν στὴν ἀνάγκη καὶ στὸν χρόνον ἐκεῖνον ποὺ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν ἀνάγκη καὶ ξεπερνᾶ τὰ ὅρια τοῦ χρόνου καὶ λέγει στὸν σοφώτατο Μωυσῆ· «Ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει»¹. Καὶ σὲ ἐκεῖνο ποὺ ὑπάρχει πάντοτε (γιατὶ αὐτὸ σημαίνει τὸ ὄν), ποιά χρονικὴ ἀρχὴ μπορεῖ νὰ δώσει καινεῖς; Ἐξάλλου αὐτὸ ποὺ φαίνεται νὰ εἶναι ἀντίθετο πρὸς τὰ ἰδιώματα τοῦ γεννήτορα, δὲν φαίνεται ὅπωςδῆποτε νὰ εἶναι προσὸν γιὰ ἐκεῖνον ποὺ γεννήθηκε. Ὅπως λοιπὸν ὑπάρχει Θεὸς· τὸ ἀντίθετο μὲ αὐτὸν καὶ ἐχθρικὸ δὲν εἶναι θεὸς. Ἄλλ' ὅμως ὑπάρχει Θεὸς καὶ Υἱὸς, καὶ μολονότι ὁ Πατέρας εἶναι Θεὸς καὶ ὅμοια καὶ βασιλιάς, βασιλιάς εἶναι καὶ ὁ Υἱός. Ἡ ἴδια ἀναλογία ὑπάρχει καὶ ὡς πρὸς τὰ ἰδιώματα τοῦ ἀφθαρτοῦ καὶ τοῦ ἀόρατου καὶ τοῦ ἀσώματου καὶ ὅσα παρόμοια ὑπάρχουν στὴ θεία φύση. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὰ ποὺ λέγεται ὅτι εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὰ προσόντα τοῦ Πατέρα, δὲν ὑπάρχουν ὅπωςδῆποτε στὸν Υἱό, σὲ τίποτε δὲν μειώνει ἡ γέννηση τὴν οὐσία τοῦ Υἱοῦ, ἔστω καὶ ἂν ὁ Πατέρας εἶναι ἀγέννητος. Εἶναι λοιπὸν συναιώνιος μὲ αὐτόν, χωρὶς ὅπωςδῆποτε νὰ ἔχει τὰ ἀντίθετα τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων ἐκείνου, ὅπως ἀποδείχθηκε.

Ἄπόδειξη στὴ συνέχεια, ὅτι αὐτὰ ποὺ εἶναι ἀντίθετα κατὰ κάποιον τρόπο μεταξὺ τους ὡς πρὸς τὴν ὀνομασία, ἔχουν πολλὰς φορὲς κοινὰ μερικὰ ἀπὸ τὰ φυσικά τους.

Ὅσα κατὰ τὴ συνηθισμένη ὁμιλία, δηλαδή κατὰ τὴ λεκτικὴ τους σημασία, εἶναι ἀντίθετα μεταξὺ τους, αὐτὰ ὅπωςδῆποτε κατὰ κανένα τρόπο δὲν φαίνονται ὅτι ἐπικοινωνοῦν μεταξὺ τους ὡς πρὸς ἐκεῖνα ποὺ χαρακτηρίζουν τὴν οὐσία τους. Γιὰ παράδειγμα, τὸ ζῶο εἶναι ἀντίθετο πρὸς ὅ,τι δὲν εἶναι ζῶο· ὅμως ἐπιδέχεται αὕξηση καὶ τὸ ζῶο καὶ τὸ μὴ ζῶο, ὅπως λόγου χάρη ὁ ἵππος καὶ τὸ φυτὸ. Ἐὰν λοιπὸν σ' αὐτὰ, μολονότι δὲν ἔχουν ὅμοια τὴ διαφορὰ, ὑπάρχει κάποια ἐπικοινωνία ὡς πρὸς κάποιο πρᾶγμα, ποιὸς λόγος ἀναγκάζει τὸν Θεὸ καὶ

κοινότητος εἶναι τόπον πρὸς Υἱὸν καὶ Θεόν, ἐπειδὴ ὁ μὲν ἔστιν ἀγενήτως, ὁ δὲ γεννητῶς, καὶ τοῖς ὀνόμασιν ἀντιδιαστέλλεσθαι πῶς δοκεῖ; Οὐδὲ γὰρ τὸ εἶναι τοιῶσδε τὸν Υἱόν, εἰ καὶ ὁ Πατὴρ μὴ οὕτως ἔχει, τὸ τῆς οὐσίας αὐτοῦ γνήσιον ἀναιρεῖ. Σημαίνει δὲ μόνον ἢ γέννησις τὸ πῶς ἔστιν, οὐδὲν εἰς αἰδιότητα βλάπτουσα τὸν ἀεὶ ὄντα ἐν τῷ Πατρὶ.

ΑΛΛΟ.

Ἐκ τοῦ ἀντικειμένου δεικνύον ὅτι ἄναρχος ἐν χρόνῳ ὁ Υἱός.

10 Εἰ πᾶν ὅπερ ἂν ἐκ θνητοῦ καὶ φθαρτοῦ γεννηθῆι, τοῦτο πάντως ἔσται τῷ φύσαντι προσεικός, γενητὸν δηλαδὴ καὶ φθαρτόν, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τὸ ἐναντίον, ὅπερ ἂν ἐξ ἀγενήτου καὶ ἀφθάρτου γεγέννηται, τοῦτο πάντως ἀφθαρτον εἶναι καὶ ἀγένητον. Ἐξεῖ τοιγαροῦν οὕτω φύσεως ὁ Υἱός ὅπως ἂν ἔχοι καὶ ὁ γεννήσας 15 αὐτόν. Οὐ γέγονεν δὲ ὁ Πατὴρ· οὐ γέγονεν ἄρα οὐδὲ ὁ Υἱός, ὁ δὲ μὴ γεγονώς, ποίαν ἔχει τοῦ εἶναι τὴν ἀρχήν; Ἦν οὖν ἄρα τῷ Πατρὶ συναΐδιος

ΑΛΛΟ,

διηγηματικῶς.

20 Οἱ ἀπὸ τινος ἀρχῆς ἄρχεσθαι τοῦ γεννᾶν οἰόμενοι τὸν Θεόν, λίαν ἀσεβοῦσιν εἰς τὰς ἑαυτῶν ψυχάς, οὐδὲν αὐτῷ διδόντες πλεον ἡμῶν. Ἄνθρωπος μὲν γὰρ ἐπειδὴ τοῦ εἶναι ἤρξατο ἀναγκαίως καὶ τοῦ τίπτειν ἄρχεται, καὶ τὸ ἐξ ἑαυτοῦ γενητὸν ἔχει, ὁ δὲ Θεός, ἀγένητος ὢν, οὐκ ἐν χρόνῳ γεννᾷ, οὐδὲ γενητὸν ἔχει τὸν ἐξ ἑαυτοῦ 25 ἀλλ' ὥσπερ αὐτὸς ἄναρχός ἐστι καὶ ἀγένητος, οὕτω καὶ ὁ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ προελθὼν Λόγος, ἄναρχος, ἄχρονος ἔσται καὶ ἀγένητος ὥσπερ ὁ ἀποκνήσας αὐτόν.

Ἐρώτησις ὡς ἐκ τῶν Εὐνομίου.

Λεγέτωσαν ἡμῖν, φασίν, οἱ τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν συναΐδιον εἶναι

Πατέρα νὰ μὴ ἔχει κανένα κοινὸ σημεῖο μὲ τὸν Υἱὸ καὶ Θεό, ἐπειδὴ ὁ ἕνας εἶναι ἀγέννητος, καὶ ὁ ἄλλος γεννημένος, καὶ δίνουν τὴν ἐντύπωσιν μὲ τὰ ὀνόματα ὅτι εἶναι κάπως ἀντίθετοι; Γιατὶ οὔτε τὸ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι τέτοιος, ἐνῶ ὁ Πατέρας δὲν εἶναι, καταργεῖ τὴ γνησιότητα τῆς οὐσίας του. Ἡ γέννησις τοῦ Υἱοῦ σημαίνει μόνο τὸ πῶς ὑπάρχει, χωρὶς νὰ βλάπτει καθόλου ὡς πρὸς τὴν αἰωνιότητα αὐτὸν ποὺ πάντοτε ὑπάρχει μέσα στὸν Πατέρα.

ΑΛΛΟ,

Ἐκ τὸ ἀντίθετο, ποὺ δείχνει ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀναρχος μέσα στὸ χρόνο.

Ἐὰν κάθετι ποὺ γεννιέται ἀπὸ θνητὸ καὶ φθαρτό, αὐτὸ εἶναι ὅπωςδήποτε ὅμοιο μὲ ἐκεῖνο ποὺ τὸ γέννησε, δηλαδὴ εἶναι γεννητὸ καὶ φθαρτό, εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ συμβαίνει καὶ τὸ ἀντίθετο, αὐτὸ δηλαδὴ ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ ἀγέννητο καὶ ἀφθαρτο, αὐτὸ ὅπωςδήποτε εἶναι ἀφθαρτο καὶ ἀγέννητο. Θὰ ἔχει δηλαδὴ ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς τὴ φύσιν ποὺ ἔχει καὶ ἐκεῖνος ποὺ τὸν γέννησε. Ὁ Πατέρας δὲν δημιουργήθηκε· ἄρα δὲν δημιουργήθηκε οὔτε καὶ ὁ Υἱὸς· καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν δημιουργήθηκε γιὰ ποῖο λόγο νὰ ἔχει χρονικὴ ἀρχή; Ἄρα λοιπὸν ἦταν συναιώνιος μὲ τὸν Πατέρα.

ΑΛΛΟ,

κατὰ τρόπο περιγραφικό.

Αὐτοὶ ποὺ νομίζουν ὅτι ὁ Θεὸς ἄρχισε νὰ γεννᾷ ἀπὸ ἕνα χρονικὸ σημεῖο, ἀσεβοῦν πάρα πολὺ στίς ψυχές τους, μὴ ἀναγνωρίζοντας σ' αὐτὸν τίποτε περισσότερο ἀπὸ μᾶς. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ κάποτε ἄρχισε νὰ ὑπάρχει, ἀναγκαστικὰ ἀρχίζει κάποτε καὶ νὰ γεννᾷ, καὶ αὐτὸ ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν εἶναι γεννητό· ἐνῶ ὁ Θεός, ὄντας ἀδημιούργητος, δὲν γεννᾷ μέσα σὲ χρόνο, οὔτε αὐτὸ ποὺ γεννιέται ἀπὸ αὐτὸν εἶναι γεννητό, ἀλλ' ὅπως ἐκεῖνος εἶναι ἀναρχος καὶ ἀγέννητος, ἔτσι καὶ ὁ Λόγος ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία ἐκείνου, εἶναι ἀναρχος καὶ ἀγέννητος, ὅπως καὶ ἐκεῖνος ποὺ τὸν γέννησε.

Ἐρώτησις ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ Εὐνομίου.

Ἄς μᾶς ποῦν, λένε, αὐτοὶ ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι

φᾶσκοντες, ἐπαύσατο τοῦ γεννᾶν ὁ Πατήρ; Ἐπαύσατο δέ Ἄρχῃν οὖν ἔχει τοῦ εἶναι ὁ Υἱός, τὴν ἐν τῷ γεννᾶν κατάπαυσιν τοῦ Πατρός.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

5 Εἰ παντὸς ἀνωτέρω χρόνου καὶ ἀρχῆς ἢ διαστήματος ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀνωτέρα τούτων ἔσται καὶ ἡ γέννησις, καὶ οὐ πάντως ἀποστερήσει τὴν θεϊαν φύσιν τοῦ δύνασθαι γεννᾶν, τὸ μὴ ἐν χρόνῳ τοῦτο ποιεῖν. Ἐτερος γὰρ παρὰ τὸν ἀνθρώπινον ὁ τρόπος τῆς
10 θείας γεννήσεως. Ὁμοῦ γὰρ τῷ εἶναι τὸν Θεὸν καὶ τὸ γεννᾶν αὐτῷ συνεπινοεῖται, καὶ ἦν ἐν αὐτῷ γεννητῶς ὁ Υἱός, οὐ προτρέχουσαν ἔχων τὴν γέννησιν τῆς ὑπάρξεως, ἀλλ' ἅμα καὶ ὢν αἰεὶ γεννητῶς.

ΑΛΛΟ.

Ὁ τολμήσας εἰπεῖν, Κατέπαυσεν ἄρα τοῦ γεννᾶν ὁ Πατήρ, ἀφύκτω δυσφημίας ἐγκλήματι περιπεσεῖται δικαίως. Τρεῖς γὰρ
15 ἀλλοιώσεις εἰσφέρει περὶ τὴν θεϊαν φύσιν. Ἀνάγκη γὰρ πᾶσα τῇ διαστηματικῇ γεννήσει τρεῖς δοῦναι χρόνους. Ἐνα μὲν, τὸν πρὸ τῆς γεννήσεως δεύτερον δέ, τὸν ἐν αὐτῷ τῷ γεννᾶν τρίτον δέ, τὸν μετὰ τὴν γέννησιν. Εἰ δὲ ἐν τούτοις γέγονε Θεὸς ἀρχόμενος τοῦ γεννᾶν, καὶ γεννήσας, καὶ καταπαύσας, πῶς οὐκ ἠλλοιώθη; πῶς δὲ
20 αὐτὸς ἔσται τῶν αἰώνων ποιητής; ἢ πῶς ἀληθεύσει λέγων ὁ Παῦλος περὶ Χριστοῦ, ὅτι «Δι' αὐτοῦ γέγονε τὰ πάντα», καιροῦ μεσολαβοῦντος καὶ ἀνωτέρω κεμένου τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, κατὰ τὴν τῶν Χριστομάχων μανίαν;

ΑΛΛΟ.

25 Ἐν χρόνῳ μὲν οὐ τίκει Θεός, ὁ χρόνων ἀνωτέρω κεμένην ἔχων τὴν φύσιν, οὐδὲ ἀνάγκαις ὑποκείσεται τισιν, ὁ πάντα ὑπεραναβεβηκώς. Οὐ πάντως δὲ τὸ τίκειν πεφυκός, ἐκ τοῦ μὴ τίκειν εἰς τοῦτο πρόεισιν, οὐδὲ ἐπειδὴ τίκειν οἶδε, πάντως καὶ καταπαύει. Καὶ γοῦν γεννᾶ μὲν ἐξ ἑαυτοῦ τὸ πῦρ τὴν τε κατὰ φύσιν αὐτῷ
30 προσοῦσαν θερμότητα καὶ τὸν φωτισμόν· οὔτε δὲ ἐκ τοῦ μὴ εἶναι

συναιώνιος μὲ τὸν Πατέρα: Ἔπαυσε ὁ Πατέρας νὰ γεννᾷ; Ἔπαυσε φυσικά. Ἐπομένως ὁ Υἱὸς ἔχει ὡς ἀρχὴ τῆς ὑπάρξεώς του τὸ σταμάτημα τοῦ Πατέρα νὰ γεννᾷ.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ἐὰν ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ κάθε ἔννοια χρόνου καὶ ἀρχῆς ἢ διαστήματος, θὰ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ αὐτὰ καὶ ἡ γέννηση, καὶ ὅπωςδήποτε δὲν στερεῖ ἀπὸ τῆς θείας φύσης τὴν δυνατότητα νὰ γεννᾷ, τὸ γεγονός ὅτι αὐτὸ τὸ κάνει ἐκτὸς χρόνου. Καθόσον εἶναι διαφορετικὸς ὁ τρόπος τῆς θείας γεννήσεως ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο. Γιατὶ στὸν Θεὸ ἡ ὑπαρξὴ καὶ ἡ δυνατότητα νὰ γεννᾷ νοοῦνται μαζί, καὶ ὁ Υἱὸς ὑπῆρχε γεννημένος μέσα σ' αὐτόν, χωρὶς ἡ γέννησή του νὰ ἔχει προηγηθεῖ ἀπὸ τὴν ὑπαρξή του, ἀλλὰ μαζί μὲ τὴν ὑπαρξή του εἶχε πάντοτε καὶ τὴ γέννησή του.

ΑΛΛΟ.

Ἐκεῖνος ποῦ τόλμησε νὰ πεῖ, Ἐπομένως ὁ Πατέρας ἔπαυσε νὰ γεννᾷ, θὰ πέσει δίκαια σὲ ἀναπόφευκτο ἔγκλημα βλασφημίας. Γιατὶ ἀποδίδει στὴ θεία φύση τρεῖς μεταβολές, ἀφοῦ ἀναγκαστικά μὲ τὴν ἐν χρόνῳ γέννηση τῆς ἀποδίδει τρεῖς χρόνους. Ἐναν, τὸν πρὶν ἀπὸ τὴ γέννηση, δεύτερον, τὸν κατὰ τὴ γέννηση, καὶ τρίτον, τὸν μετὰ τὴ γέννηση. Ἐὰν λοιπὸν μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους ἄρχισε ὁ Θεὸς νὰ γεννᾷ, καὶ ἀφοῦ γέννησε, ἔπαυσε νὰ γεννᾷ, πῶς δὲν ἀλλοιώθηκε; Καὶ πῶς αὐτὸς εἶναι δημιουργὸς τῶν αἰώνων, ἢ πῶς ὁ Παῦλος λέγει τὴν ἀλήθεια, ὅταν βεβαιώνει γιὰ τὸν Χριστό, ὅτι «Ὅλα ἔγιναν μέσω αὐτοῦ»², ἀφοῦ μεσολαβεῖ χρονικὸ διάστημα καὶ βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴ γέννησή του, σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τῶν Χριστομάχων;

ΑΛΛΟ.

Ὁ Θεὸς, τοῦ ὁποῖου ἡ φύση βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὸν χρόνο, δὲν γεννᾷ μέσα στὸν χρόνο, οὔτε ὑπόκειται σὲ κάποιες ἀνάγκες, αὐτὸς ποῦ βρίσκεται ὑψηλότερα ἀπὸ ὅλα. Καὶ ὅπωςδήποτε δὲν ἀπέκτησε τὴ δυνατότητα νὰ γεννᾷ, ἐνῶ προηγουμένως δὲν τὴν εἶχε, οὔτε καὶ ἀφοῦ γέννησε, ὕστερα ὅπωςδήποτε ἔπαυσε. Ἐξάλλου καὶ ἡ φωτιὰ γεννᾷ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της καὶ τὴν θερμότητα, ποῦ τὴν ἔχει ἀπὸ τὴ φύση της, καὶ τὸν φωτισμό, καὶ οὔτε ἔγινε θερμὴ χωρὶς νὰ εἶναι

θερμόν εἰς τοῦτο προῆλθεν, οὔτε πεπαύσεται γεννῶν τὸ κατὰ φύσιν αὐτῶ προσόν, ἀλλ' ἅμα γέγονε πῦρ, καὶ ἦν αὐτῶ τὰ αὐτοῦ. Εἰ τοίνυν καὶ ἐπὶ τῶν πεπονημένων παρὰ Θεοῦ τοιοῦτος φαίνεται γεννήσεως τρόπος, πῶς οὐκ ἀσεβὲς μὴ τὰ μείζω παραχωρεῖν αὐτῶ, 5 καὶ μὴ φθάνη πρὸς κατάληψιν τῆς μεγάλης αὐτοῦ φύσεως ὁ ἀνθρώπινος νοῦς;

ΑΛΛΟ.

Τὸ γενητὸν πρὸς τὸ ἀγένητον, καὶ τὸ ποιηθὲν πρὸς τὸ μὴ πεπονημένον πολλὴν ἔχει τὴν διάστασιν ἐναντία γὰρ ἀλλήλοις τὰ 10 τοιαῦτα φαίνεται. Εἰ τοίνυν πᾶν ὅπερ ἂν ἐκ γενητοῦ γένηται, ἀκολουθεῖ πάντως τῇ οἰκείᾳ φύσει, καὶ ἔστι γενητὸν διὰ τὸ ἐκ τοιοῦτου τὴν ὑπαρξιν ἔχειν, ἀναγκαίως ἔσται καὶ τὸ ἐναντίον, καὶ πᾶν ὅπερ ἂν ἐξ ἀγενήτου γεννηθῆ, τοῦτό ἐστιν ἀγένητον. Ἐγενήθη δὲ ὁ Υἱὸς ἐξ ἀγενήτου Πατρός· ἀγένητος ἄρα καὶ αὐτὸς 15 καὶ τῶ τεκόντι συναΐδιος, σώζων ἐν ἑαυτῶ τῆς πατρῴας τὸ ἀξίωμα.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν αἰρετικῶν.

Κατὰ τοῦτό φαμεν καὶ αὐτοὶ συναΐδιον εἶναι τῶ Πατρὶ τὸν Υἱόν, οὐ καθὸ ἦν αἰεὶ σὺν αὐτῶ, ἀλλ' ὅτι τὸ θέλειν αἰεὶ τὸν Υἱὸν 20 εἶχεν ὁ Πατὴρ ἐν ἑαυτῶ.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Ἄλλ' ἔστι τοῦτο φλυαρία πολλή, καὶ ἀνοίας ἀσυγκρίτου σαφῆς ἀπόδειξις. Τίνι γὰρ οὐκ ἔστι δῆλον ὅτι δὴ καὶ περὶ ἐκάστου τῶν πεπονημένων ἦν ἐν τῶ Θεῶ τὸ θέλειν; Θελήσας γὰρ τὰ πάντα 25 πεποίηκεν ὁ δημιουργός, καὶ οὐκ ἀθέλητά ἐστιν αὐτῶ τὰ παρ' αὐτοῦ πεπονημένα. Τίς οὖν ἢ διαφορὰ Υἱοῦ καὶ ποιήματος, κτίσεως καὶ γενήματος, εἰ τὸ θέλειν ἐν Θεῶ κεῖται περὶ ἀμφοῖν; Οὐκ ἂν τις εὐλόγως τῶν τοῦτο φρονούντων καταβοήσειεν, ὅτι τὰ τοσοῦτον ἀλλήλων διεστηκότα κατὰ τὸν τῆς φύσεως λόγον ἐν ἴσῳ μέτρῳ τι-

θερμὴ προηγουμένως, οὔτε ἔπαυσε νὰ γεννᾶ αὐτὴ τὴν ἰδιότητα ποὺ ἔχει ἀπὸ τὴ φύση τῆς, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ δημιουργήθηκε ἢ φωτιά, εἶχε καὶ τὰ φυσικά τῆς ἰδιώματα (θερμότητα καὶ φωτισμό). Ἐφόσον λοιπὸν ἀκόμα καὶ στὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ τέτοιος εἶναι ὁ τρόπος τῆς γεννήσεως, πῶς δὲν εἶναι ἀσέβεια νὰ μὴ ἀναγνωρίζουμε σ' αὐτὸν τὰ μεγαλύτερα ἰδιώματα, ἔστω καὶ ἂν ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν μπορεῖ νὰ κατανοήσῃ τὴ μεγάλη του φύση;

ΑΛΛΟ.

Αὐτὸ ποὺ ἔγινε σὲ σχέση πρὸς ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἔγινε, καὶ αὐτὸ ποὺ δημιουργήθηκ σὲ σχέση μ' ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀδημιούργητο, ἔχει μεγάλη διαφορὰ· γιατί αὐτὰ φαίνεται ὅτι εἶναι ἀντίθετα μεταξύ τους. Ἐὰν λοιπὸν κάθετι ποὺ γίνεται ἀπὸ γενητὸ ἀκολουθεῖ ὁπωσδήποτε τὴ φύση του, καὶ εἶναι γενητὸ ἐπειδὴ ἔχει τὴν ὑπαρξὴ του ἀπὸ γενητό, κατ' ἀνάγκη θὰ συμβαίνει καὶ τὸ ἀντίθετο, καὶ κάθετι ποὺ θὰ γεννηθεῖ ἀπὸ ἀγένητο, αὐτὸ θὰ εἶναι ἀγένητο. Καὶ ὁ Υἱὸς γεννήθηκε ἀπὸ ἀγένητον Πατέρα· ἄρα καὶ αὐτὸς εἶναι ἀγένητος καὶ συναιώνιος μὲ ἐκεῖνον ποὺ τὸν γέννησε, διατηρώντας στὸν ἑαυτό του τὸ ἰδίωμα τῆς φύσεως τοῦ Πατέρα του.

Ἐνάντιον ἀποψη, ἀπὸ αὐτὲς τῶν αἰρετικῶν.

Ὡς πρὸς αὐτὸ λέμε καὶ ἡμεῖς ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι συναιώνιος μὲ τὸν Πατέρα, ὄχι ἐπειδὴ ὑπῆρχε πάντοτε μαζί του, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὁ Πατέρας εἶχε πάντοτε μέσα στὴ φύση του τὸ νὰ θέλῃ τὸν Υἱό.

Ἐπὶ ἀπάντησιν αὐτοῦ.

Αὐτὸ εἶναι μεγάλη φλυαρία καὶ σαφὴς ἀπόδειξις ἀπέραντης μωρίας. Γιατὶ σὲ ποιὸν δὲν εἶναι φανερό, ὅτι καὶ γιὰ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα ὑπῆρχε στὸν Θεὸ τὸ νὰ τὸ θέλῃ; Γιατὶ ὁ Δημιουργὸς ἔκανε τὰ πάντα θέλοντας, καὶ δὲν εἶναι ἀθέλητα σ' αὐτὸν ὅσα δημιούργησε ὁ ἴδιος. Ποιὰ λοιπὸν εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνέμεσα στὸν Υἱὸ καὶ στὸ δημιούργημα, τῆς κτίσεως καὶ τῆς δημιουργίας, ἐὰν μέσα στὸν Θεὸ ὑπάρχει ἡ θέλησις καὶ γιὰ τὰ δύο; Δὲν θὰ ἦταν εὐλόγο νὰ διαμαρτυρηθεῖ κανεὶς ἐναντίον ἐκείνων ποὺ τὸ πιστεύουν αὐτό, ἐπειδὴ αὐτὰ ποὺ διαφέρουν τόσο πολὺ μεταξύ τους, ὡς πρὸς τὸν λόγο τῆς φύσεως, ἐπιχειροῦν νὰ τὰ τοποθετοῦν σὲ ἴση μοῖρα, ἀπλῶς καὶ μόνο

μᾶν ἐπιχειροῦσιν, ἐν μόνῃ προγνώσει τοῦ Θεοῦ κείσθαι διδόντες ἀμφότερα, καὶ πλέον οὐδὲν ἔχειν τῶν γενητῶν παραχωροῦντες τῷ ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας προελθόντι Λόγῳ;

ΑΛΛΟ.

5 Εἰ μὴ συνῆν ὁ Υἱὸς ἀεὶ τῷ Πατρὶ ἐξ αὐτοῦ τε ὢν κατὰ φύσιν καὶ συναῖδιος, συμβέβηκε δὲ αὐτῷ τὸ εἶναι, συνέβη δηλονότι καὶ τῷ τεκόντι τὸ γενέσθαι Πατέρα, καὶ μεταβολὴ τις περὶ αὐτὸν καὶ ἀλλοίωσις γενομένη φαίνεται. Ὁ γὰρ οὐκ ἦν πρότερον, καθ' ὑμᾶς, τοῦτο γέγονεν ὕστερον. Τροπῆς δὲ ἀπάσης καὶ ἀλλοιώσεως ἀνεπί-
10 δεκτος ἡ θεία φύσις. Οὐκ ἄρα συνέβη τῷ Θεῷ τὸ γενέσθαι Πατέρα, ἀλλ' ἦν αὐτῷ συναῖδιος ὁ ἐξ αὐτοῦ προελθὼν Λόγος, καθάπερ ἡ θερμότης ἐν πυρὶ, γεννητῶς ἐξ αὐτοῦ προϊούσα καὶ ἀεὶ συννυπάρχουσα, καὶ ἐκ φωτὸς ὁ περὶ τὰ ἔξω φωτισμός.

ΑΛΛΟ,

15 ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν αἰρετικῶν.

Εἰ τέλειος, φησὶν, ἔστιν ὁ Πατὴρ ἐν τῇ οὐκείᾳ μεγαλειότητι καὶ οὐδὲν ἐλλείπει πρὸς τοῦτο τῆ αὐτοῦ φύσει, περιττῶς ὡς πλήρωμα τῆς θεότητος αὐτοῦ ὁ Υἱὸς ἐπεισφέρεται.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

20 Τέλειος μὲν ὁ Πατὴρ ἐν τῇ ἑαυτοῦ μεγαλειότητι, καὶ οὐκ ἂν τις τοῦτο τῶν εὖ φρονούντων ἀρνήσεται· τέλειος δέ, οὐχ ὅτι μόνον ἐστὶ Θεός, ἀλλ' ὅτι καὶ Πατήρ. Εἰ γὰρ ἀφέλοις τοῦ Θεοῦ τὸ εἶναι Πατέρα, ἀναιρηθήσεται τῆς θείας φύσεως τὸ καρπογόνον, ἵνα μηκέτι τὸ τέλειον ἔχοι, λείποντος αὐτῇ τοῦ γενναῖν. Γνώρισμα τοίνυν τῆς
25 τελειότητος, ἡ καρπογονία, καὶ σφραγὶς τῷ Πατρὶ τοῦ εἶναι τέλειον, ὁ ἐξ αὐτοῦ προελθὼν ἀχρόνως Υἱός.

ΑΛΛΟ.

Εἰ μὴ κατὰ φύσιν πρόσσεσι τῆ τοῦ Πατρὸς οὐσία τὸ καρπογό-

ἐπειδὴ ἰσχυρίζονται ὅτι καὶ τὰ δύο βρίσκονται στὴν πρόγνωση τοῦ Θεοῦ, καὶ δέχονται ὅτι τίποτε περισσότερο δὲν ἔχει ἀπὸ τὰ δημιουργήματα ὁ Λόγος ποῦ προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα;

ΑΛΛΟ.

Ἐάν δὲν ὑπῆρχε πάντοτε ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα, προερχόμενος ἀπὸ αὐτὸν κατὰ φύση καὶ ὄντας συναιώνιος, ἀλλὰ ἔλαβε τὴν ὑπαρξὴ του ἐκ τῶν ὑστέρων συμπτωματικά, ὅπως καὶ ἐκεῖνον ποῦ τὸν γέννησε τὸ νὰ γίνει Πατέρας, τότε συνέβη σ' αὐτὸν μεταβολὴ καὶ ἀλλοίωση. Γιατὶ αὐτὸ ποῦ δὲν ὑπῆρχε προηγουμένως, σύμφωνα μὲ σᾶς, αὐτὸ ἔγινε ὕστερα. Ἡ φύση ὅμως τοῦ Θεοῦ δὲν ἐπιδέχεται καμμιά μεταβολὴ ἢ ἀλλοίωση. Ἐπομένως δὲν συνέβη ἐκ τῶν ὑστέρων στὸν Θεὸ τὸ νὰ γίνει Πατέρας, ἀλλὰ ὁ Λόγος ποῦ προῆλθε ἀπὸ αὐτὸν ἦταν συναιώνιος μὲ αὐτόν, ὅπως ἡ θερμότητα μὲ τὴ φωτιά, ποῦ προέρχεται μὲ γέννηση ἀπὸ αὐτὴν καὶ ὑπάρχει πάντοτε μαζί της, καὶ ὁ φωτισμὸς πρὸς τὰ ἔξω ἀπὸ τὸ φῶς.

ΑΛΛΟ

ὡς ἀντίθετη ἄποψη ἐκ μέρους τῶν αἰρετικῶν.

Ἐάν ὁ Πατέρας, λέγει, εἶναι τέλειος μέσα στὴ μεγαλειότητά του καὶ γι' αὐτὸ δὲν λείπει τίποτε ἀπὸ τὴ φύση του, εἶναι περιττὴ ἢ ἀπόδοση τοῦ Υἱοῦ ὡς συμπλήρωμα τῆς θεότητάς του.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ὁ Πατέρας βέβαια εἶναι τέλειος στὴ μεγαλειότητά του, καὶ δὲ θὰ μπορούσε κανεὶς, ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ πιστεύουν σωστὰ, νὰ τὸ ἀρνηθεῖ. Εἶναι ὅμως τέλειος ὄχι μόνο ἐπειδὴ εἶναι Θεός, ἀλλὰ εἶναι καὶ Πατέρας. Γιατί, ἂν ἀφαιρέσεις ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴν ιδιότητα τοῦ Πατέρα, καταργεῖς ἀπὸ τὴ θεία φύση τὴν καρπογονία, ὅποτε δὲν θὰ ἔχει πιά τὴν τελειότητα, ἀφοῦ θὰ λείπει ἀπὸ αὐτὴν ἡ δυνατότητα νὰ γεννᾷ. Γνώρισμα λοιπὸν τῆς τελειότητος εἶναι ἡ καρπογονία, καὶ ἐπιβεβαίωση γιὰ τὸν Πατέρα ὅτι εἶναι τέλειος, εἶναι ὁ Υἱὸς ποῦ προῆλθε ἀπὸ αὐτὸν ἀχρόνως.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν δὲν ὑπάρχει κατὰ φύση στὴν οὐσία τοῦ Πατέρα ἡ καρπογο-

νον, τέλειος δέ ἐστὶ καὶ δίχα τοῦ δύνασθαι γενεῶν, περιττὸν ἄρα καὶ ἐπείσακτον ἐγγέγονεν αὐτῷ τοῦτο, μᾶλλον δὲ ἐδεήθη τούτου. Καὶ πῶς ἐστὶ τέλειος ὁ δεηθείς τινος; πῶς δὲ οὐκ ἄτοπον τὸ ἐπεισάγεθαι τι τῇ θείᾳ φύσει, ὡς οὐκ ἔχουσι τὸ τέλειον ἐξ ἑαυτῆς; Φυσικὸν οὖν τῷ Πατρὶ τὸ καρπογόνον, καὶ διὰ τοῦτο τέλειος, ὅτι καὶ τέτοκεν οὐδενὸς τῶν ἀγαθῶν λειπόμενος.

ΑΛΛΟ,

διηγηματικώτερον.

Εἰ τέλειός ἐστιν ὁ Πατὴρ ἐν τῇ αὐτοῦ μεγαλειότητι κἂν μηδένα
 10 καρπὸν ἔχη καθ' ὑμᾶς, ἔξωθεν ἄρα καὶ οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ
 γέγονεν ὁ Υἱός, ὥσπερ καὶ τὰ ποιήματα, περιττὴ δὲ ἴσως καὶ οὐδὲ
 ὄλως ἀναγκαία ἢ εἰς τὸ εἶναι πάροδος αὐτοῦ, καθάπερ ἢ ἀνθρώπων
 τυχόν καὶ ἢ τῶν ἄλλων ποιημάτων. Καὶ γὰρ καὶ πρὶν ἡμῶν
 γενέσθαι, ἦν τοῦτο Θεὸς ὅπερ νῦν ἐστὶν, καὶ γενομένων ἡμῶν, ἐν
 15 ταυτότητι μένει. Οὐδὲν γὰρ αὐτῷ προστίθεμεν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς
 τὸ εἶναι καλούμενοι, οὔτε μὴν ἀφαιρησόμεθά τι τὴν θείαν φύσιν
 αὐτοῦ, οὔπω τὸ εἶναι λαχόντες. Ὡσπερ οὖν ἡμεῖς, ἐπειδὴ πεποιή-
 μεθα, χάριν ἔχομεν τῷ Δημιουργῷ, ὁμολογεῖτω καὶ ὁ Υἱός· καὶ
 ἔστω πάλιν ἡμῖν κἂν τούτω παραπλήσιος, ἔξωθεν καὶ αὐτὸς γεγο-
 20 νός, καθάπερ ἡμεῖς. Ἄλλ' ἐστὶ τοῦτο βυθὸς δυσφημίας. Φεύγειν
 οὖν ἀναγκαῖον αὐτό, καὶ τῷ γεννήματι σώζειν τὸ ἐκ τῆς τοῦ γεγεν-
 νηκότος οὐσίας ὑπάρχειν· οὕτω γὰρ ἂν εἶη καὶ γέννημα. Ἀγέν-
 νητος δὲ ἢ οὐσία τοῦ Πατρὸς, ἀγέννητον ἄρα καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς προ-
 ελθόν, τουτέστιν ὁ Υἱός.

25

ΑΛΛΟ,

ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν αἰρετικῶν.

Οὐ πάντως, φησί, διὰ τὸ εἶναι καρπογόνον, τέλειός ἐστιν ὁ Θεός. Ἀλλὰ Θεὸς ὢν, καὶ διὰ τοῦτο τέλειος, γέγονε καὶ Πατὴρ.

νία, καὶ εἶναι τέλειος καὶ χωρὶς τῆ δυνατότητα νὰ γεννᾷ, τότε εἶναι περιττό αὐτό, καὶ ἦρθε σ' αὐτὸν ἀπ' ἔξω, ἢ καλύτερα τὸ εἶχε ἀνάγκη. Ἐὰν τότε πῶς εἶναι τέλειος αὐτὸς ποὺ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ κάτι; Καὶ πῶς δὲν εἶναι παρόλογο νὰ ἔρχεται κάτι στὴ θεία φύση ἀπ' ἔξω, σὰν νὰ μὴ ἔχει τὴν τελειότητα ἀπὸ μόνη της; Εἶναι φυσικὴ λοιπὸν ἡ καρπογονία στὸν Πατέρα, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι τέλειος, ἐπειδὴ γέννησε χωρὶς νὰ τοῦ λείπει κανένα ἀγαθό.

ΑΛΛΟ, πιὸ περιγραφικό.

Ἐὰν ὁ Πατέρας εἶναι τέλειος στὴ μεγαλειότητά του, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἔχει κανένα καρπὸ σύμφωνα μὲ σᾶς, τότε ὁ Υἱὸς ἔγινε ἀπ' ἔξω καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν οὐσία του, ὅπως καὶ τὰ δημιουργήματα, καὶ ἴσως ἦταν περιττός καὶ καθόλου ἀπαραίτητος ὁ ἐρχομὸς του στὴν ὑπαρξη, ὅπως καὶ ἐκείνη τῶν ἀνθρώπων ἐνδεχομένως καὶ τῶν ἄλλων δημιουργημάτων. Γιατὶ καὶ πρὶν νὰ δημιουργηθοῦμε ἐμεῖς, ὁ Θεὸς ἦταν αὐτὸ ποὺ εἶναι καὶ σήμερα, καὶ ὅταν δημιουργηθήκαμε ἐμεῖς, ἔξακολουθεῖ νὰ μένει ὁ ἴδιος. Γιατὶ τίποτε δὲν προσθέτουμε σ' αὐτὸν, ὅταν ἐρχόμαστε ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὑπαρξη, οὔτε πάλι θὰ ἀφαιρούσαμε κάτι ἀπὸ τὴ θεία φύση του, ἐὰν δὲν εἶχαμε ἀκόμα κληρωθεῖ νὰ ὑπάρξουμε. Ὅπως λοιπὸν ἐμεῖς, γιὰ τὸ ὅτι δημιουργηθήκαμε, ὀφείλουμε εὐγνωμοσύνη στὸν Δημιουργό, ἔτσι πρέπει νὰ ὁμολογεῖ σ' αὐτὸν χάρη καὶ ὁ Υἱός. Ἐτσι θὰ εἶναι καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ παρῶμοιος, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ἦρθε ἀπ' ἔξω, ὅπως καὶ ἐμεῖς. Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἄβυσσος βλασφημίας. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ἀποφεύγουμε, καὶ νὰ διατηροῦμε τὴν πίστη, ὅτι τὸ γέννημα τοῦ Πατέρα ἔγινε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ γεννήτορά του, γιατί ἔτσι θὰ ἦταν καὶ γέννημα. Καὶ ἀφοῦ ἡ οὐσία τοῦ Πατέρα εἶναι ἀγέννητη, ἄρα καὶ αὐτὸ ποὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτήν, δηλαδή ὁ Υἱός, εἶναι ἀγέννητος.

ΑΛΛΟ, ὡς ἀντίθετη ἀποψη τῶν αἵρετικῶν.

Δὲν εἶναι, λέγει, ὅπωςδὴποτε ὁ Θεὸς τέλειος, ἐξαιτίας τῆς καρπογονίας του, ἀλλά, ὄντας Θεός, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ τέλειος, ἔγινε καὶ Πατέρας.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Εἶπατε τοιγαροῦν ἡμῖν οἱ πρὸς τοσαύτην ἀσέβειαν ἐκβαίνειν οὐ παραιτούμενοι, εἰ ἐπισυνέβη τῷ Θεῷ τὸ γενέσθαι Πατέρα, τί ἦν ἄρα πρὶν γένηται Πατήρ; Τὸ γὰρ ὅλως ὄν, ἔστι τι πάντως ἢ γὰρ 5 λέγοντες οὐκ εἶναί ποτε Πατέρα τὸν Θεόν, μαχόμενοι πάσαις εὐρεθήσεσθε ταῖς Γραφαῖς οὐ γὰρ ἴσασι τὸν Θεόν οὐκ ὄντα Πατέρα· ἢ καὶ αὐτοὶ συγχωροῦντες ἐνυπάρχειν αἰεὶ τῷ Θεῷ τὴν τοῦ Πατρὸς ἐπωνυμίαν, ἀναγκαίως αὐτῷ τὸ ἐξ αὐτοῦ συνεισοίσετε. Οὐ γὰρ ἂν λέγοιτο Πατήρ οὐκ ὄντος Υἱοῦ.

10

ΑΛΛΟ.

Εἰ μέγα τι χαρίζεσθαι νομίζουσιν οἱ Χριστομάχοι τῷ Θεῷ, Πατέρα μὲν ἐξ ἀρχῆς οὐχ ὁμολογοῦντες αὐτόν, Θεὸν δὲ εἶναι διδόντες, ἀκουέτωσαν ὅτι λίαν ὑβρίζουσι, πράγματος ἀξιολογωτέρου τὴν θείαν ἀποστεροῦντες φύσιν. Θεὸς μὲν γὰρ ὡς πρὸς τὰ δοῦλα 15 καὶ τὰ γενητὴν ἔχοντα τὴν οὐσίαν ἔχει τὴν σχέσιν, Πατήρ δὲ ὡς πρὸς Υἱόν. Λέγοντες τοίνυν ὅτι Θεὸς μὲν ἦν ἐξαρχῆς, οὕτω δὲ καὶ Πατήρ, τὴν πρὸς τὰ δοῦλα σχέσιν προσάπτουσι τῷ Θεῷ, τοῦ μείζωνος ἀποστεροῦντες αὐτόν· κρεῖττον γὰρ τὸ Πατέρα γεννήματος εἶναι, καὶ τοσοῦτον, ὅσῳ ποιήματος Υἱὸς διαφέρει. Ἐφ' ἡμῶν μὲν 20 γὰρ λέγεται· «Ἡμεῖς λαὸς νομῆς αὐτοῦ, καὶ πρόβατα χειρὸς αὐτοῦ». Περὶ δὲ Υἱοῦ· «Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ»· καὶ πάλιν πρὸς αὐτόν· «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου». Ὅση τις οὖν ἐστὶν ἡ διαφορὰ ποιήματος καὶ Υἱοῦ, καὶ διὰ τούτων εἰσόμεθα.

25

ΑΛΛΟ.

Ὡσπερ τὸ Πατήρ ὡς πρὸς Υἱὸν λαμβάνεται, οὕτω καὶ Θεὸς ὡς πρὸς τὰ δοῦλα καὶ τὰ μὴ τοιαύτην ἔχοντα τὴν φύσιν ὁποῖαν αὐτός. Ἀνάγκη τοιγαροῦν ὁμοῦ καὶ Θεὸν καὶ Πατέρα νοεῖσθαι τὸν τοῦ Λόγου γεννήτορα· ἢ εἴπερ ἐν χρόνῳ γέγονε Πατήρ, ὕστερον 30 ρον τὸν Υἱὸν ἀπογεννήσας, ἐν χρόνῳ γέγονε καὶ Θεός, ὅτε διὰ τοῦ

3. Ψαλμ. 99, 3.

4. Φιλιπ. 2, 7.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Πεῖτε μας λοιπὸν σεῖς, πού δὲν σταματᾶτε νὰ ἐκτρέψετε σὲ τόσο μεγάλη ἀσέβεια, ἐὰν ἡ ιδιότητα τοῦ Πατέρα στὸν Θεὸ συνέβη ἐκ τῶν ὑστέρων, τί ἄραγε ἦταν προτοῦ νὰ γίνει Πατέρας; Γιατὶ αὐτὸ πού γενικᾶ ὑπάρχει, εἶναι ὅπωςδήποτε κάτι. Ἀλλιῶς, λέγοντας ὅτι κάποτε ὁ Θεὸς δὲν ἦταν Πατέρας, θὰ βρεθεῖτε ἀντίθετοι μὲ ὅλες τις Γραφές, γιατί αὐτὲς δὲν γνωρίζουν τὸν Θεὸ χωρὶς νὰ εἶναι Πατέρας, ἢ καὶ σεῖς, δεχόμενοι ὅτι ὑπάρχει πάντοτε στὸν Θεὸ ἡ προσωνυμία τοῦ Πατέρα, κατ' ἀνάγκη θὰ ἀποδώσετε σ' αὐτὸν καὶ αὐτὸ πού προῆλθε ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ λέγεται Πατέρας χωρὶς νὰ ὑπάρχει Υἱός.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν νομίζουν οἱ Χριστομάχοι ὅτι κάνουν μεγάλη χάρη στὸν Θεό, μὴ ὁμολογώντας ὅτι εἶναι Πατέρας ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀλλὰ δεχόμενοι ὅτι εἶναι Θεός, ἃς ἀκούσουν ὅτι τὸν βρίζουν πολὺ, ἀποστερώντας τὴ θεία φύση ἀπὸ ἓνα πολὺ ἀξιόλογο πρᾶγμα. Γιατὶ τὸ ὄνομα Θεὸς ἔχει σχέση πρὸς τὰ δοῦλα, πού ἡ οὐσία τους εἶναι δημιουργημένη, ἐνῶ τὸ ὄνομα Πατέρας ἔχει σχέση μὲ τὸν Υἱό. Λέγοντας λοιπὸν ὅτι ἦταν βέβαια Θεὸς ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀλλὰ ὄχι καὶ Πατέρας, ἀποδίδουν στὸν Θεὸ τὴ σχέση πρὸς τὰ δοῦλα, ἀποστερώντας τὸν ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο· γιατί εἶναι ἀνώτερο τὸ νὰ εἶναι Πατέρας αὐτοῦ πού γέννησε, καὶ διαφέρει τόσο πολὺ, ὅσο διαφέρει ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸ δημιουργημένο. Ἐξάλλου γιὰ μᾶς λέγεται, «Ἐμεῖς εἴμαστε λαὸς του καὶ πρόβατα πού τὰ βόσκει αὐτὸς»³, ἐνῶ γιὰ τὸν Υἱό· «Ὁ ὁποῖος, ἂν καὶ εἶχε θεία μορφή, δὲν θεώρησε ἀρπαγὴ τὸ νὰ εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεό»⁴ καὶ πάλι πρὸς τὸν ἴδιο λέγει· «Κάθισε στὰ δεξιὰ μου»⁵. Πόση λοιπὸν εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ κτίσμα καὶ στὸν Υἱό, θὰ τὸ μάθουμε καὶ ἀπὸ αὐτά.

ΑΛΛΟ.

Ὅπως τὸ ὄνομα Πατέρας χρησιμοποιεῖται σὲ σχέση μὲ τὸν Υἱό, ἔτσι καὶ τὸ ὄνομα Θεὸς χρησιμοποιεῖται σὲ σχέση μὲ τὰ δοῦλα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν τὴν ἴδια φύση μὲ αὐτόν. Εἶναι ἐπομένως ἀπαραίτητο νὰ νοοῦμε τὸν γεννῆτορα τοῦ Λόγου ταυτόχρονα καὶ Θεὸ καὶ Πατέρα. Γιατὶ ἀλλιῶς, ἐὰν ἔγινε Πατέρας σὲ κάποια στιγμή τοῦ χρόνου

5. Ψαλμ. 109, 1.

Λόγου πρὸς τὸ εἶναι παρήχθη τὰ πάντα ὧν ἔστι καὶ Θεός. Καὶ εἰ φαίνεται πάντα γεγονότα μετὰ τὸν Υἱὸν (δι' αὐτοῦ γὰρ γέγονε), πρὸ τοῦ εἶναι Θεός, ἔξει τὸ εἶναι Πατὴρ ὁ γεννήσας αὐτόν. Δέδεικται γὰρ ὅτι μετὰ τὸν Υἱὸν ἢ κτίσις, ἧς ἔστι Θεός, καὶ πρὸς ἣν νο-
5 εῖται εἰκότως τὸ τῆς θεότητος ὄνομα.

ΑΛΛΟ,

Ἀποδεικτικῶς.

*Ὅτι προεπωδέστερον τὸ Πατέρα μᾶλλον καλεῖν τὸν Θεόν,
ἢ τοῦτο αὐτὸ μόνον Θεόν.*

10 *Εἰ μὴ τὸ Πατὴρ ὄνομα κυριώτερόν πως ἔστι καὶ ἀξιολογώτε-
ρον ἐπὶ Θεοῦ ἢ αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ Θεός, ὅτου δὴ χάριν ἐπὶ τὸ βαπτί-
ζειν ἀποστέλλων τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ὁ Σωτὴρ, οὐκ ἐκέλευσε βα-
πτίζειν τὰ ἔθνη εἰς ὄνομα Θεοῦ, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος,
ἀλλὰ τὸ ἀληθέστερον σημαίνων τῆς θείας φύσεως ἀξίωμα· «Εἰς
15 Πατέρα», φησί, «καὶ εἰς Υἱὸν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον»; Ὁ δέ γε
Φίλιππος τὴν θείαν, ἔν' οὕτως εἶπω, περιεραζόμενος φύσιν, ἔφα-
σκε πρὸς αὐτόν· «Δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα». Ὁρᾷς ὅπως οὐ Θεὸν
ὀνομάζει πάλιν, ἀλλὰ Πατέρα καλεῖ; Καὶ αὐτὸς δὲ πρὸς τοῦτό
φησιν ὁ Σωτὴρ· «Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνω-
20 κάς με Φίλιππε; Ὁ ἑώρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα». Πάλιν οὐκ
εἶπεν, Ἐώρακε τὸν Θεόν, ἀλλὰ τὸν Πατέρα, τὸ μείζον ἀπονέμων
αὐτῶ, καὶ οὐ τὸ ἔλαττον. Ὅτε μὲν γὰρ καλεῖται Πατὴρ, ἐκ τοῦ μεί-
ζονος καὶ ἀξιολογώτερου σημαίνει, τουτέστιν ἐκ τοῦ Υἱοῦ· ὅτε δὲ
Θεός, ἐκ τῶν ποιημάτων, ὅπερ ἔστιν ἔλαττον, καὶ τοσοῦτον, ὅσον
25 ἔστι τὸ μεταξὺ δούλου καὶ δεσπότη, ποιητοῦ καὶ ποιήματος.*

ΑΛΛΟ.

*Μετὰ σαφοῦς ἀποδείξεως, ὅτι πρῶτόν ἐστι Πατὴρ,
εἶτα Θεός, εἰ καὶ ἅμα ἀμφότερα.*

Ὅτε τὴν καθ' ἡμῶν ἀποπληρώσας οἰκονομίαν ὁ Σωτὴρ ἠπεί-

6. Ματθ. 28, 19.

7. Ἰω. 14, 8.

8. Ἰω. 14, 9.

γεννώντας αργότερα τὸν Υἱό, τότε σὲ χρονικὴ στιγμή ἐγινε καὶ Θεός, ὅταν δηλαδὴ μέσω τοῦ Λόγου ἦρθαν στὴν ὑπαρξὴ αὐτὰ ὅλα τῶν ὁποίων εἶναι καὶ Θεός. Ἐὰν ὅμως ὅλα ἐγιναν μετὰ τὸν Υἱό (γιατὶ ἐγιναν μέσω αὐτοῦ), ἐκεῖνος ποὺ τὸν γέννησε πρέπει νὰ εἶχε τὴν ιδιότητα τοῦ Πατέρα προτοῦ νὰ εἶναι Θεός. Γιατὶ ἔχει δειχθεῖ ὅτι ἡ κτίσις ἐγινε μετὰ ἀπὸ τὸν Υἱό, τῆς ὁποίας εἶναι Θεός (ὁ Πατέρας), καὶ σὲ σχέση μὲ τὴν ὁποία (κτίσις) εὐλόγα νοεῖται τὸ ὄνομα τῆς θεότητος.

ΑΛΛΟ,

μέ τρόπο ἀποδεικτικό.

Ἔστι ταιριάζει περισσότερο νὰ ὀνομάζεται Πατέρας ὁ Θεός, παρὰ μόνον Θεός.

Ἐὰν τὸ ὄνομα Πατέρας δὲν εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο πιὸ κύριο καὶ πιὸ ἀξιόλογο, ἀπὸ ὅ,τι τὸ ἴδιο τὸ ὄνομα Θεός, τότε γιὰ ποιὸ λόγο, ὅταν ὁ Σωτήρας ἔστειλε τοὺς μαθητὲς του νὰ βαπτίζουσιν, δὲν τοὺς ἔδωσε ἐντολὴ νὰ βαπτίζουσιν τὰ ἔθνη στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀλλὰ δηλώνοντας τὸ πιὸ ἀληθινὸ ἀξίωμα τῆς θείας φύσεώς του, εἶπε, «Στὸν Πατέρα καὶ στὸν Υἱὸ καὶ στὸ ἅγιον Πνεῦμα»⁶; Ἄλλὰ καὶ ὁ Φίλιππος, προσπαθώντας νὰ διερευνήσῃ τὴν θείαν φύσιν, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, ἔλεγε σ' αὐτόν· «Δεῖξε μας τὸν Πατέρα»⁷. Βλέπεις ὅτι καὶ ἐδῶ δὲν τὸν ὀνομάζει Θεός, ἀλλὰ Πατέρα; Ἄλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας λέγει γι' αὐτὸ τὸ θέμα· «Τόσον χρόνον εἶμαι μαζί σας καὶ δὲν μὲ γνώρισες, Φίλιππε; Ὅποιος εἶδε ἐμένα, εἶδε καὶ τὸν Πατέρα»⁸. Καὶ πάλι δὲν εἶπε εἶδε τὸν Θεό, ἀλλὰ τὸν Πατέρα, ἀποδίδοντας σ' αὐτόν αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀνώτερον, καὶ ὄχι τὸ κατώτερον. Γιατὶ ὅταν ὀνομάζεται Πατέρας, ὀνομάζεται ἀπὸ τὸ πιὸ μεγάλο καὶ ἀξιόλογο, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν Υἱό, ἐνῶ ὅταν ὀνομάζεται Θεός, ὀνομάζεται ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, πράγμα ποὺ εἶναι κατώτερον, καὶ τόσο πολὺ, ὅση εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν δοῦλο καὶ στὸν Κύριον, ἀνάμεσα στὸν δημιουργὸ καὶ στὸ δημιούργημα.

ΑΛΛΟ.

Μὲ σαφῆ ἀπόδειξη, ὅτι πρῶτα εἶναι Πατέρας, καὶ ἔπειτα Θεός, μολονότι εἶναι καὶ τὰ δύο ταυτόχρονα.

Ἐὰν ὁ Σωτήρας, ὀλοκληρώνοντας τὸ σχέδιον τῆς θείας οἰκονο-

γετο μετὰ τὸν σταυρὸν εἰς οὐρανοῦς, λέγει πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς· «*Αναβαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν*». Ὁρᾷς ἐν τούτῳ σαφῆ τὴν τῶν ὀνομάτων διαστολήν; Ὁρᾷς ὅτι ὁ Πατὴρ μὲν ὡς πρὸς Υἱὸν νοεῖται, Θεὸς 5 δὲ ὡς πρὸς τὰ δούλα καὶ πεποιημένα; Οὐκοῦν εἰ δεύτερα τῆς γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ τὰ ποιήματα, πρῶτον ἔχει τὸ εἶναι Πατὴρ, ἐπακολουθοῦν δὲ ἅμα καὶ τὸ εἶναι Θεός· Δειχθήσεται δὲ ἀκριδέστερον ἐντεῦθεν ἢ τοῦ νοήματος δύναμις. Τὸ γὰρ προσὸν αὐτῷ κατὰ φύσιν ἀξίωμα χαριζόμενος ἡμῖν διὰ πολλὴν φιλανθρωπίαν, 10 προστέθεικεν ὅτι, «*καὶ Πατέρα ὑμῶν*»; κεκλήμεθα γὰρ εἰς υἰοθεσίαν δι' αὐτοῦ, καὶ γέγονεν ἡμῶν κατὰ χάριν Πατὴρ ὁ αὐτοῦ κατὰ φύσιν. Ἀναλαμβάνων δὲ εἰς ἑαυτὸν τὰ ἡμῶν, καὶ ὡς τὴν τοῦ δούλου φορέσας μορφήν τὰ τῶν δούλων οἰκειούμενος, λέγει· «*Καὶ Θεὸν μου, καὶ Θεὸν ὑμῶν*». Οὐκοῦν αὐτοῦ μὲν φύσει Πατὴρ, ἡμῶν 15 δὲ Θεός. Καὶ ἐπειδὴ, καθάπερ ἤδη προεῖπον, δι' Υἱοῦ πεποιημέθα, πρῶτον ἔσται Πατὴρ, εἴθ' οὕτως Θεός, εἰ καὶ ἅμα καὶ συνημιμένως

ΑΛΛΟ,

ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν Εὐνομίου.

Συναῖδιον, φησί, καὶ αὐτοὶ τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν ὁμολογοῦμεν 20 εἶναι, καθὸ τὴν τοῦ δύνασθαι τεκεῖν αὐτὸν ἐξουσίαν εἶχεν ἐν ἑαυτῷ καὶ πρὶν αὐτὸν τέκεν.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Εἰ τὸ δύνασθαι γεννᾶν τὸν Πατέρα συναῖδιον αὐτῷ τὸν Υἱὸν εἶναι ποιεῖ, καὶ οὐχ ὅτι συνην αὐτῷ γεννητῶς, τί κωλύσει λέγειν 25 ὅτιπερ, ἐπειδὴ τὸ δύνασθαι κτίζειν ἦν ἐν Θεῷ, ἔσται πάντως αὐτῷ καὶ τὰ ποιήματα συναῖδια; Εἰ γὰρ τὸ δύνασθαι μόνον τὸ ἐν τοῖς πράγμασιν ἀποτέλεσμα φορεῖ, ἦν ἄρα καὶ πρὶν γένηται τὰ ποιήματα. Ἦν γὰρ ἐν τῷ Ποιητῇ τὸ δύνασθαι ποιεῖν αὐτά. Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον, καὶ οὐ τὸ δύνασθαι κτίζειν τὸν Θεὸν τοῦτό ἐστι καὶ γενέ- 30 σθαι τὰ ποιήματα· οὐκ ἄρα τὸ δύνασθαι τεκεῖν τὸν Πατέρα, τὸ

μίας, ἀναχωροῦσε μετὰ τὴ σταύρωση στοὺς οὐρανοὺς, εἶπε στοὺς μαθητὲς του· «Πηγαίνω στὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας, καὶ Θεὸ μου καὶ Θεὸ σας»⁹. Βλέπεις στὸ χωρίο αὐτὸ ὅτι εἶναι σαφὴς ἡ διαφορὰ τῶν ὀνομάτων; Βλέπεις ὅτι Πατέρας νοεῖται σὲ σχέση μετὰ τὸν Υἱό, καὶ Θεὸς σὲ σχέση μετὰ τὰ δούλα καὶ δημιουργημένα; Ἐπομένως, ἐὰν τὰ δημιουργήματα ἔρχονται δεύτερα σὲ σχέση μετὰ τὴ γέννηση τοῦ Υἱοῦ, πρῶτο ἔρχεται τὸ ὄνομα Πατέρας, καὶ ἀκολουθεῖ συγχρόνως καὶ τὸ ὅτι εἶναι καὶ Θεός. Καὶ θὰ ἀποδειχθεῖ μετὰ μεγαλύτερη ἀκρίβεια ἐδῶ ἡ σημασία τοῦ νοήματος αὐτοῦ. Γιατί, χαρίζοντάς μας τὸ ἀξίωμα πού κατὰ φύσιν ἔχει, ἐξαιτίας τῆς μεγάλης του φιλανθρωπίας, πρόσθεσε, «καὶ Πατέρα σας», γιατί ἔχουμε κληθεῖ σὲ υἱοθεσία μέσω αὐτοῦ, καὶ ἔγινε Πατέρας μας κατὰ χάριν αὐτὸς πού εἶναι Πατέρας του κατὰ φύσιν. Ἀναλαμβάνοντας στὸν ἑαυτὸ του τὰ δικά μας, καὶ ὅπως πῆρε τὴ μορφή τοῦ δούλου, παίρνοντας καὶ τὰ φυσικὰ τῶν δούλων, λέγει· «Καὶ Θεὸ μου καὶ Θεὸ σας». Ὡστε λοιπὸν ἐκείνου εἶναι κατὰ φύσιν Πατέρας, ἐνῶ δικὸς μας Θεός. Καὶ ἐπειδὴ, ὅπως εἶπα πρὶν, δημιουργήθηκαμε μέσω τοῦ Υἱοῦ, πρῶτα εἶναι Πατέρας, καὶ ἔπειτα Θεός, ἂν καὶ εἶναι συγχρόνως καὶ τὰ δύο μαζί.

ἌΛΛΟ,

Ἐκ τῶν ἀντιθέσεων τοῦ Εὐνομίου.

Καὶ ἐμεῖς, λέγει, ὁμολογοῦμε ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι συναιώνιος μετὰ τὸν Πατέρα, ἐφόσον εἶχε μέσα του τὴ δυνατότητα νὰ τὸν γεννήσει καὶ πρὶν νὰ τὸν γεννήσει.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ἐὰν ἡ δυνατότητα τοῦ Πατέρα νὰ γεννᾷ κάνει τὸν Υἱὸ συναιώνιον μετὰ αὐτόν, καὶ ὄχι τὸ ὅτι ἦταν μαζί μ' αὐτόν γεννημένος, τότε τί μᾶς ἐμποδίζει νὰ ποῦμε, ὅτι, ἐπειδὴ στὸν Θεὸ ὑπῆρχε ἡ δυνατότητα νὰ κτίξει, ὅπωςδήποτε καὶ τὰ κτίσματα εἶναι συναιώνια μετὰ αὐτόν; Γιατί, ἐὰν μόνον ἡ δυνατότητα περιέχει στὴν πραγματικότητα καὶ τὸ ἀποτέλεσμα, τότε τὰ κτίσματα ὑπῆρχαν καὶ πρὶν νὰ δημιουργηθοῦν. Γιατί ὑπῆρχε στὸν Δημιουργὸ ἡ δυνατότητα νὰ τὰ δημιουργήσῃ. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ εἶναι παράλογο, καὶ ἡ δυνατότητα τοῦ Θεοῦ νὰ κτίξει δὲν σημαίνει ὅτι τὰ πράγματα καὶ ἔγιναν, τότε οὔτε ἡ δυνατότητα

εἶναί ἐστι τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ὅτι γεννητῶς καὶ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἐστὶν ἅμα καὶ συναϊδιος, ὡς ἐκ πυρὸς θερμότης, ἢ καὶ ἐξ ἄνθους εὐωδία.

ΑΛΛΟ.

5 Τὸ δύνασθαι γεννᾶν οὐπω τὴν ἐπ' αὐτῷ ἐνέργειαν ἔχει. Ὅτε γάρ τις τίκει, τότε καὶ ἐνεργεῖ. Οὐκοῦν οὐ τὸ δύνασθαι γεννᾶν τὸν Πατέρα τὸ εἶναί ἐστι τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ εἶναι Πατέρα τὸν Θεόν, τὸ ἐξ αὐτοῦ συνεπινοεῖται, διὸ καὶ Πατὴρ ἐστίν. Εἰ δὲ ἅμα Πατὴρ καὶ Θεός, ἅμα καὶ Υἱός, συντρέχων τῇ τοῦ Πατρὸς αἰδιό-
10 τητι καὶ συνεκτεινόμενος, ἵνα σώζηται τῷ γεννήσαντι τὸ εἶναι Πατέρα.

ΑΛΛΟ.

Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν Εὐνομίου.

Εἰ καθ' ὑμᾶς, φησί, τοὺς ὀρθὰ φρονεῖν λέγοντας συναϊδιός
15 ἐστὶν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί, οὐδέ ποτε ἄρα γέγονεν ἐνεργὸς ὁ Πατὴρ περὶ τὸ τίκειν αὐτόν, αἰεὶ δὲ ἀργός, πῶς οὖν ἐγεννήθη; Εἰ δὲ γέγονεν ἐνεργὸς καὶ ἔτεκεν, ἀρχὴν ἔξει πάντως τοῦ εἶναι τὸ γεννηθέν.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Εἰ μὲν περὶ τίνος τῶν πεποιημένων ὁ λόγος ἦν, ὧ οὔτοι, καλῶς
20 ἐργάτην ἡμῖν εἰσφέρετε τὸν Θεόν, καὶ οὐχὶ μᾶλλον γεννήτορα. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐργασίαν τινὰ γεγενῆσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς ὁμολογοῦμεν εἰς τὸν Υἱὸν (γεγενῆσθαι γὰρ αὐτόν ἐκ τῆς οὐσίας, οὐκ ἔξωθεν πεποιῆσθαί φαμεν), πῶς οὐ διαρρηδὴν βλασφημεῖτε, λέγοντες ἐνεργὸν γεγενῆσθαι ποτε τὸν Πατέρα περὶ τὴν γέννησιν
25 τοῦ Υἱοῦ, τοῦτον οὐκ ἐχούσης τὸν νόμον τῆς γεννήσεως οὐδὲ ἐφ' ἡμῶν; Τὰ μὲν γὰρ ἔξωθεν ἐργαζόμεθα, τίκτομεν δὲ τὰ ἐξ ἑαυτῶν. Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ οὐκ ἔργον ἐστὶν ὁ Υἱός, γέννημα δὲ μᾶλλον αἰδίου Πατρὸς, ἔξει δηλαδὴ τοῦ τεκόντος τὴν εὐγένειαν, αἰδιος ὢν ὡς ἐκεῖνος.

τοῦ Πατέρα νὰ γεννᾷ σημαίνει ὑπαρξὴ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ τὸ ὅτι προ-
ῆλθε μὲ γέννηση ἀπὸ αὐτὸν κατὰ φύση συγχρόνως καὶ εἶναι συν-
αιώνιος, ὅπως ἀπὸ τῆ φωτιᾶ ἢ θερμότητα, ἢ ἀπὸ τὸ ἄνθος ἢ εὐωδία.

ΑΛΛΟ.

Ἡ δυνατότητα νὰ γεννᾷ, δὲν περιλαμβάνει καὶ τὴν ἐνεργεια γι' αὐτὸ. Γιατί, ὅταν κάποιος γεννᾷ, τότε καὶ ἐνεργεῖ. Ὡστε ἡ δυνατότητα τοῦ Πατέρα νὰ γεννᾷ, δὲν σημαίνει τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ὅτι εἶναι Πατέρας ὁ Θεὸς ἐξυπακούεται καὶ αὐτὸ πού προ-
ῆλθε ἀπὸ αὐτόν, γι' αὐτὸ καὶ εἶναι Πατέρας. Ἐφόσον ὁμως εἶναι ταυ-
τόχρονα Πατέρας καὶ Θεός, τότε γεννᾶται ταυτόχρονα καὶ ὁ Υἱός, συμβαδίζοντας καὶ συνυπάρχοντας μὲ τὴν αἰωνιότητα τοῦ Πατέρα, γιὰ νὰ διαφυλάσσεται σ' αὐτόν πού τὸν γέννησε ἡ ιδιότητα του Πα-
τέρα.

ΑΛΛΟ,

ἀπὸ τίς ἀντιθέσεις τοῦ Εὐνομίου.

Ἐάν, λέγει, σύμφωνα μὲ σᾶς, πού ἰσχυρίζεστε ὅτι πιστεύετε σω-
στά, ὁ Υἱὸς εἶναι συνάναρχος μὲ τὸν Πατέρα, τότε ποτὲ δὲν ἐνήργησε
ὁ Πατέρας γιὰ νὰ τὸν γεννήσει, ἀλλὰ πάντοτε εἶναι ἀργός, πῶς λοι-
πὸν γεννήθηκε; Ἐάν πάλι ἐνήργησε καὶ γέννησε, τότε αὐτὸ πού γεν-
νήθηκε ἔχει κάποια ἀρχὴ τῆς ὑπαρξεώς του.

Ἐπάντηση σ' αὐτὸ.

Ἐάν γινόταν λόγος γιὰ κάποιο ἀπὸ τὰ κτίσματα, ὧ τέτοιοι, κα-
λῶς παρουσιάζετε τὸν Θεὸ ἐργάτη καὶ ὄχι γεννήτορα. Ἐπειδὴ ὁμως
δὲν ὁμολογοῦμε ὅτι ἐγίνε κάποια ἐργασία ἀπὸ τὸν Πατέρα γιὰ τὸν
Υἱὸ (γιατὶ λέμε ὅτι γεννήθηκε ἀπὸ τὴν οὐσία του καὶ δὲν ἐγίνε ἐξωτε-
ρικά), πῶς δὲν βλασφημεῖτε ὀλοφάνερα, λέγοντας ὅτι κάποτε ὁ Πα-
τέρας ἐνήργησε γιὰ τὴ γέννηση τοῦ Υἱοῦ, ἀφοῦ αὐτὸν τὸν νόμο δὲν
τὸν ἔχει οὔτε ἡ δική μας γέννηση; Γιατὶ τὰ ἔξω ἀπὸ μᾶς τὰ κατασκευ-
άζουμε, ἐνῶ αὐτὰ πού προέρχονται ἀπὸ μᾶς τὰ γεννᾶμε. Ἐπειδὴ
λοιπὸν ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἔργο τοῦ Πατέρα, ἀλλὰ μᾶλλον γέννημα τοῦ
αἰώνιου Πατέρα, ἔχει ὅπωςδήποτε τὴν εὐγένεια ἐκείνου πού τὸν γέν-
νησε, ὄντας αἰώνιος ὅπως καὶ ἐκεῖνος.

ΑΛΛΟ.

Ἴνα μὴ σφόδρα φιλόνηκοί τινες εἶναι δοκῶμεν, συνθησόμεθα τοῖς Χριστομάχοις ἐνεργητικὴν εἶναι λέγουσι τὴν γέννησιν τοῦ Υἱοῦ, διὰ τὸ μὴ ἐκ πάθους τετοκέναι τὸν Πατέρα. Ἄλλ' ὥσπερ ἐστὶν ἐνεργητικὴ, οὕτω δὴ φυσικὴ τε καὶ οὐσιώδης, καὶ τῆς ὑποστάσεως ἀχώριστος. Ἀνάγκη τοιγαροῦν, καὶ τὴν τέκνη τὸν Υἱὸν ἐνεργητικῶς ὁ Πατήρ, εἶναι πάντως αὐτὸν συναΐδιον· προεῖρηται γὰρ ὅτι τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ἀχώριστον ἔχει τὸ τίκτειν. Οὕσης δὲ αἰεὶ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ, εἶναι δεῖ πάντως καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς προελθῶν φύσεως ὑπάρχον καρπὸς Πῶς οὖν οὐκ ἔσται συναΐδιος ὁ Υἱός;

ΑΛΛΟ.

Ὅρωμεν ἐν τοῖς πεπονημένοις παρὰ Θεοῦ, ὅτι περ ὅσα τοῦ γεννηῶν τὴν δύναμιν ἔχει μεμερισμένως (οὗτος γὰρ σωμάτων νόμος), καὶ ὅταν εἰς μέτρον ἡλικίας ἔλθῃ φανερόν, τότε καὶ ἐνεργὸν ἴσχει τὸ τίκτειν, οἷον ἄνθρωπος, ζῶον ἄλογον, καὶ φυτὸν. Ταῦτα γὰρ μικρὰ ὄντα, τίκτειν οὐ δύναται, τελειούμενα δέ, καὶ τοῦτο ποιεῖ. Τί οὖν ἐκώλυε τελείαν οὕσαν τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς τίκτειν τὸ ἐξ αὐτῆς ἀχρόνως ὡς συναΐδιον αὐτῆ; Οὐ γὰρ δήπου φήσειεν ἄν τις ὡς ἐν χρόνῳ τὸ τέλειον ἔσχεν ἢ τοῦ Πατρὸς οὐσία, αἰεὶ ὡσαύτως ἔχουσα, καὶ οὔτε προσθήκης τινὸς δεομένη, οὔτε μείωσιν ὑποστῆναι δυναμένη. Ἔδει τοιγαροῦν ἀποθαυμάζειν αὐτούς, εἰ μὴ συναΐδιον ἦν τῷ Θεῷ τὸ ἐξ αὐτοῦ, οὐκ ἐκ τῶν ἐναντίων ἐπερωτῶν τό, Πότε γεγέννηκε τὸν Υἱόν; Τῷ γὰρ αἰεὶ τελείῳ Πατρὶ τὸ γεννηῶν ἀχρόνως προεπωδέστατον.

ΑΛΛΟ.

Τοῖς διερετῶσι φιλονεικώτερον, πότερόν ποτε γεγέννηκε τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ, ἀκόλουθον ἀντιθεῖναι καὶ λέγειν· Πότε τὸ πῦρ τοῦ καίειν ἤρξατο; Ἄλλ' οὐκ εὐρήσουσι δεῖξαι τούτου τὴν ἀρχὴν ἅμα

ΑΛΛΟ.

Γιὰ νὰ μὴ δώσουμε τὴν ἐντύπωση ὅτι εἴμαστε κάποιοι ποὺ ἀρέσκονται στὴ λογομαχία, θὰ συμφωνήσουμε μὲ αὐτοὺς ποὺ μάχονται τὸν Χριστό, οἱ ὅποιοι λένε ὅτι ἡ γέννηση τοῦ Υἱοῦ εἶναι ἐνεργητική, ἐπειδὴ ὁ Πατέρας δὲν γέννησε ἀπὸ πάθος. Ἄλλ' ὅπως εἶναι ἐνεργητική, ἔτσι εἶναι καὶ φυσική καὶ οὐσιαστική καὶ ἀχώριστη ἀπὸ τὴν ὑπόστασή του. Εἶναι ἀπαραίτητο λοιπὸν, ἔστω καὶ ἂν ἔχει γεννήσει τὸν Υἱὸ ὁ Πατέρας ἐνεργώντας, νὰ εἶναι ὅπωςδὴποτε αὐτὸς καὶ συναιώνιος. Γιατὶ λέχθηκε προηγουμένως, ὅτι εἶναι ἀχώριστη ἀπὸ τὴν ὑπόστασή του ἡ ιδιότητα νὰ γεννᾷ. Κι' ἀφοῦ ἡ ὑπόστασή του ὑπάρχει πάντοτε, πρέπει ὅπωςδὴποτε καὶ αὐτὸ ποὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτὴν νὰ εἶναι καρπὸς τῆς φύσεως. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι συναιώνιος ὁ Υἱός;

ΑΛΛΟ.

Βλέπουμε σ' αὐτὰ ποὺ δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό, ὅτι ὅσα ἔχουν τὴν ἰκανότητα νὰ γεννοῦν χωριστὰ (γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος τῶν σωμάτων), καὶ ὅταν φτάσουν σὲ ἀνάλογη ἡλικία, τότε ἔχουν καὶ ἐνεργὸ τὴν ἰκανότητα νὰ γεννοῦν, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ ἄνθρωπος, τὸ ἄλογο ζῶο, καὶ τὸ φυτό. Γιατὶ αὐτὰ, ὅταν εἶναι μικρά, δὲν μποροῦν νὰ γεννήσουν, ὅταν ὅμως τελειοποιηθοῦν, τὸ κάνουν καὶ αὐτό. Τί ἐμπόδιζε λοιπὸν τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, ἡ ὁποία ἦταν τέλεια, νὰ γεννήσει αὐτὸ ποὺ προήρχετο ἀπὸ αὐτὴν ἐκτὸς χρόνου, ὡς συναιώνιο μὲ αὐτὴν; Γιατὶ ἀσφαλῶς δὲν θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ, ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Πατέρα μέσα στὸν χρόνο ἀπέκτησε τὴν τελειότητα, ἀφοῦ πάντοτε εἶναι ἀμετάβλητη, καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη οὔτε ἀπὸ κάποια προσθήκη, οὔτε μπορεῖ νὰ ὑποστῆ κάποια μείωση. Θὰ ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ἀποροῦν, ἂν δὲν ἦταν συνάναρχο μὲ τὸν Θεὸ αὐτὸ ποὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, καὶ νὰ μὴ ἐρωτοῦν, ἀντίθετα, Πότε γέννησε τὸν Υἱό; Γιατὶ στὸν Πατέρα, ποὺ πάντοτε εἶναι τέλειος, εἶναι τὸ πιὸ ταιριαστὸ νὰ γεννᾷ ἀχρόνως.

ΑΛΛΟ.

Σ' αὐτοὺς ποὺ ἐρωτοῦν μὲ περισσότερη ἐριστική διάθεση, Πότε γέννησε τὸν Υἱὸ ὁ Πατέρας, εἶναι ἐπόμενο νὰ ἀντιτάξει κανεὶς καὶ νὰ πεῖ· Πότε ἄρχισε ἡ φωτιὰ νὰ καίει; Ἀλλὰ δὲν θὰ μπορούσαν νὰ ἀπο-

τε γὰρ ἐγένετο πῦρ, καὶ ἦν καυστικόν. Εἰ τοίνυν τοῖς παρὰ Θεοῦ πεπονημένοις ὁμοῦ καὶ τὸ εἶναι καὶ τοιῶσδε εἶναι ὑπάρχει, τί κωλύσει μείζονα τῶν οἰκείων ἔργων ὁμολογεῖν εἶναι τὸν Πατέρα, ὁμοῦ καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸν Υἱὸν ἔχοντα γεννητῶς ἐξ ἑαυτοῦ;

5

ΛΟΓΟΣ ΣΤ΄.

Ὅτι ὁ Πατὴρ ἀμερίστως καὶ ἀρεύστως ἐγέννησεν
ἐξ ἑαυτοῦ τὸν Υἱόν.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εὐνομίου.

Καὶ πῶς, φησὶν, οὐκ ἀναγκαῖον ὁμολογεῖν ἠλαττώσθαι τοῦ
10 Πατρὸς τὴν οὐσίαν, εἴπερ ἐξ αὐτῆς προῆλθεν ὁ Υἱὸς μέρος ὡσπερ
τι τυγχάνων αὐτῆς; Εἰ δὲ βούλεσθαι τὸ ἄτρεπτον τηρεῖν τῷ
Πατρὶ καὶ τὸ ἄνω κείσθαι τῆς ἐλαττώσεως, οὐ παραιτήσεσθε φρο-
νεῖν ὡς οὐκ ἂν εἶη μέρος ὁ Υἱὸς τῆς οὐσίας αὐτοῦ, οὐδὲ ἐξ αὐτοῦ,
ἀλλ' ἔξωθεν, καὶ κατὰ δύναμιν τὴν ἐν βουλήσει μόνη τὴν συνύ-
15 παρξιν ἔχει.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Μικρόν, ὃ βέλτιστε, σαυτὸν ἄνω σωμαίων ἔχε καὶ τῶν περὶ τὰ
σώματα παθῶν περὶ Θεοῦ γὰρ ὁ λόγος. Εἰ γὰρ οἶει καθάπερ ἄν-
θρωπον τίκοντα τὸν Θεὸν ἐλεττοῦσθαι πως ταῖς ἀπορροίαις, καὶ
20 δίχα τινὸς ζημίας μὴ δύνασθαι τοῦτο ποεῖν, μεριζόμενον ὡσπερ εἰς
τὸν ἐξ αὐτοῦ προελθόντα Λόγον, τί κωλύσαι τὴν αὐτὴν ἐπαγαγεῖν
βλασφημίαν καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν τοῖς προσοῦσιν αὐτῷ; Εἰ
γὰρ ὡς ἄνθρωπος τίκτει ρευστῶς, δημιουργήσει καὶ ὡς ἄνθρωπος
μετὰ πόνου. Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον (οὐ γὰρ ὡς ἄνθρωπος ὁ Θεὸς δη-
25 μουργεῖ), οὐδὲ ὡς ἄνθρωπος ἄρα γεννήσει, ἀλλὰ τὴν ἀνθρώπου
φύσιν κὰν τούτῳ πάλιν ἀναθήσεται, γεννῶν ἀμερίστως.

ἌΛΛΟ.

Εἰ καθάπερ ἄνθρωπος τίκτει Θεός, ἐργάζεται καὶ ὡς ἄνθρω-

δείξουν τὴν ἀρχὴ αὐτοῦ· γιατί μόλις δημιουργήθηκε ἡ φωτιά, ἦταν καὶ καυστική. Ἀφοῦν λοιπὸν σ' αὐτὰ πού δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ ὑπάρχει ταυτόχρονα καὶ τὸ νὰ εἶναι τέτοια, τί ἐμποδίζει νὰ ὁμολογοῦμε ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὰ ἔργα του, καὶ νὰ ἔχει ταυτόχρονα μὲ τὴν ὑπαρξή του καὶ τὸν Υἱὸ γεννημένον ἀπὸ αὐτόν;]

ΛΟΓΟΣ ΣΤ΄.

“Ὅτι ὁ Πατέρας γέννησε τὸν Υἱὸ του χωρὶς νὰ ὑποστῇ μερισμὸ καὶ μεταβολή.

Ἀντίθεση ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ Εὐνομίου.

Καὶ πῶς δὲν εἶναι ἀπαραίτητο, λέγει, νὰ ὁμολογοῦμε ὅτι ἐλαττώθηκε ἡ οὐσία τοῦ Πατέρα, ἐφόσον ἀπὸ αὐτὴν προῆλθε ὁ Υἱός, σὰν νὰ ἀποτελοῦσε μέρος αὐτῆς; Ἐὰν ὅμως θέλετε νὰ διατηρήσετε τὸ ἀμετάβλητο τοῦ Πατέρα καὶ τὸ ὅτι βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴν ἐλάττωση, δὲν θὰ παύετε νὰ πιστεύετε, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ Υἱὸς μέρος τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα του, οὔτε ὅτι προέρχεται ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ ἀπὸ ἔξω, καὶ ὅτι συνυπάρχει μὲ τὸν Πατέρα μόνο ὡς πρὸς τὴ δυνατότητα πού ὑπῆρχε στὴ βούλησή του.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Κράτισε, φίλε, γιὰ λίγο τὸν ἑαυτὸ σου πάνω ἀπὸ τὰ σώματα καὶ τὰ σωματικά πάθη, καθόσον ἐδῶ γίνεται λόγος γιὰ τὸν Θεό. Γιατί, ἂν νομίζεις ὅτι ὁ Θεός, γεννώντας σὰν ἄνθρωπος, ἐλαττώνεται κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὶς πρὸς τὰ ἔξω ροές, καὶ ὅτι αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάνει χωρὶς κάποια ζημία, ἀφοῦ διαμοιράζεται κατὰ κάποιο τρόπο στὸν Υἱὸ πού προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, τότε τί μᾶς ἐμποδίζει νὰ μὴ προσ-ἀψουμε τὴν ἴδια βλασφημία καὶ σὲ ὅλα τὰ ἄλλα ιδιώματα πού ὑπάρχουν σ' αὐτόν; Γιατί, ἐὰν γεννᾷ σὰν ἄνθρωπος μὲ ἀπορροή, τότε καὶ θὰ δημιουργεῖ σὰν ἄνθρωπος μὲ κόπο. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ εἶναι παρά-λογο (γιατί ὁ Θεός δὲν δημιουργεῖ σὰν ἄνθρωπος), τότε οὔτε γεννᾷ σὰν ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὑπερβαίνει καὶ σ' αὐτὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση, γεννώντας χωρὶς νὰ διαιρεῖται

ἌΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Θεός γεννᾷ σὰν ἄνθρωπος, θὰ ἐργάζεται καὶ σὰν ἄνθρω-

πος. Καὶ ἐπειδήπερ ἡμεῖς ὕλης παρακεμένης τινὸς διὰ κινήσεως χειρῶν ἀποτελοῦμέν τι τῶν ὅσα ποιεῖν βουλόμεθα, οὕτω καὶ Θεός. Εἰ δὲ δίχα χειρῶν καὶ ὕλης ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι τὰ πάντα λόγῳ παράγει, τὴν ἀνθρώπου φύσιν νικῶν, νικήσει πάντως αὐτὴν 5 καὶ περὶ τὸν τοῦ γεννηῶν τρόπον.

ΑΛΛΟ.

Τὰ συνέχοντά τινα, οἴονει κύκλῳ περιτετάσθαι πάντως ἀναγκαῖον τῶν ὅσα συνέχει. Τὸ δὲ εἰς κύκλον ἐκτείνεσθαι σωματῶν ἴδιον. Πῶς οὖν τὰ πάντα συνέχει ὁ Θεὸς ἀσώματος ὢν, καὶ διὰ 10 τοῦτο μηδὲ ἐν τόπῳ νοεῖσθαι δυνάμενος; Ἄλλὰ συνέχει τὴν ἐν τούτοις ἀκολουθίαν, ὡς Θεός, ἀναβαίνων. Οὐκ ἄρα τοῖς σωματικῶν ὑποκείσεται νόμοις οἰκοῦν οὐδὲ ὡς σῶμα γεννήσει.

ΑΛΛΟ.

Τὸ ἐν πᾶσιν ὄν καὶ διὰ πάντων διήκον, συμπλέκεσθαι τοῖς πᾶ- 15 σιν ἀναγκαῖον. Οὕτω γὰρ ἂν εἶη καὶ ἐν πᾶσιν. Ἄλλ' οὐ συμπλέχθαι μὲν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τῇ ποικιλίᾳ τῶν ἐν κόσμῳ σωματῶν ὁμολογήσομεν· μένει γὰρ ἐφ' ἑαυτῆς καθαρὰ τε καὶ τῆς πρὸς ἕτερον κοινωνίας ἀσύμπλοκος φυσικῶς· διήκει δὲ ὁ μὲν διὰ πάντων παραδόξως καὶ ἀρρήτως. Οὐκ ἄρα ταῖς σωματῶν ἀκολουθί- 20 αῖς ὑποκείσεται. Διόπερ οὐδὲ κατὰ τὴν τῶν σωματῶν φύσιν γεννήσει.

ΑΛΛΟ.

Εἰ ἀπλοῦς καὶ ἀσύνθετός ἐστι καὶ νοεῖται Θεός, πῶς διαφόρους καὶ ποικίλας ἔχει τὰς ἐνεργείας, πολλὰ ποιημάτων εἶδη κατὰ 25 καιροὺς ἐργαζόμενους; Εἰ δὲ οὐδὲν εἰς τὸ ἀπλοῦς εἶναι βλαθήσεται διαφόρως ἐν ἐκάστῳ τῶν ὄντων ἐνεργῶν, ἐπεὶ μὴ κατὰ σῶμά ἐστιν, ἄνω σωματῶν καὶ ἐν τῷ γεννηῶν κείσεται.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εὐνομίου.

Εἰ βούλεσθε, φησί, τὸν Υἱὸν ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας προε-

πος. Καὶ ἐπειδὴ ἔμεῖς κάνουμε κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ θέλουμε νὰ κατασκευάσουμε μὲ κάποια κίνηση τῶν χειρῶν ἀπὸ ὕλη ποὺ ὑπάρχει, ἔτσι καὶ ὁ Θεός. Ἐφόσον ὁμως φέρνει τὰ πάντα στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὸ μηδέν, χωρὶς χέρια καὶ ὕλη, ἀλλὰ μὲ τὸν Λόγο, νικώντας τὴν ἀνθρώπινη φύση, τότε τὴν νικᾷ ὅπωςδὴποτε καὶ στὸν τρόπο ποὺ γεννᾷ.

ΑΛΛΟ.

Ἐκεῖνα ποὺ συγκρατοῦν κάποια πράγματα, εἶναι ὅπωςδὴποτε ἀνάγκη νὰ εἶναι τοποθετημένα γύρω ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συγκρατοῦν. Τὸ νὰ ἀπλώνονται βέβαια κυκλικά αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τῶν σωμάτων. Πῶς λοιπὸν ὁ Θεός, ἐνῶ εἶναι ἀσώματος, συγκρατεῖ τὰ πάντα, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ οὔτε σὲ τόπο; Ἄλλ’ ὁμως συγκρατεῖ τὴν ἐνότητά τους, εὐρισκόμενος ὡς Θεός πάνω ἀπὸ αὐτά. Ἐπομένως οὔτε στοὺς νόμους τοῦ σώματος ὑποτάσσεται, καὶ ἄρα οὔτε γεννᾷ σὰν σῶμα.

ΑΛΛΟ.

Αὐτὸ ποὺ βρίσκεται σὲ ὅλα καὶ περνᾷ μέσα ἀπὸ ὅλα, εἶναι ἀνάγκη νὰ συμπλέκεται μὲ ὅλα. Γιατὶ ἔτσι μόνο μπορεῖ νὰ βρίσκεται σὲ ὅλα. Ἄλλ’ ὁμως δὲν θὰ δεχθοῦμε ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ συμπλέκεται μὲ τὴν ποικιλία τῶν σωμάτων τοῦ κόσμου· γιατί παραμένει μόνη τῆς καθαρῆς, καὶ ἐρχόμενη σὲ κοινωνία μὲ τὰ σώματα ἀπὸ τὴ φύση τῆς δὲν συμπλέκεται μὲ ἄλλο· γιατί περνᾷ μέσα ἀπὸ ὅλα κατὰ τρόπο παράδοξο καὶ ἀνέκφραστο. Ἐπομένως δὲν ὑποτάσσεται σὲ τίς ἀναγκαῖες συνέπειες τῶν σωμάτων. Γι’ αὐτὸ οὔτε καὶ γεννᾷ σύμφωνα μὲ τὴ φύση τῶν σωμάτων.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Θεός εἶναι καὶ νοεῖται ἀπλὸς καὶ ἀσύνθετος, πῶς ἔχει πολλές καὶ διάφορες ἐνέργειες, κατασκευάζοντας κατὰ καιροὺς πολλὰ εἶδη δημιουργημάτων; Καὶ ἂν, ἐνεργώντας κατὰ τρόπο διαφορετικὸ γιὰ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, δὲν βλάπτεται καθόλου σὲ νὰ εἶναι ἀπλός, ἐπειδὴ δὲν εἶναι σὰν τὰ σώματα, τότε καὶ ὅταν γεννᾷ βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὰ σώματα.

Ἐπίθεση ἀπὸ ἐκείνες τοῦ Εὐνομίου.

Ἄν θέλετε, λέγει, νὰ λέγετε ὅτι ὁ Υἱὸς προήλθε ἀπὸ τὴν οὐσία

ληλυθότα λέγειν, ἀνάγκη πρότερον ὁμολογεῖν προϋποκειῖσθαι τοῦτον ἐν αὐτῷ. Οὕτω γὰρ δὴ καὶ ἐξ αὐτοῦ προελθὼν φαίνοιτο. Καὶ εἰ τὸν Υἱὸν ἐγέννησεν ὁ Πατήρ, καὶ ἕτερον ἐπ' αὐτῷ οὐδένα τέξεται (μονογενῆς γάρ), ἀφηρηῆσθαι καὶ αὐτὸν ἀνάγκη λέγειν τῆς 5 γεννητικῆς δυνάμεως, ἡλαττώσθαι δὲ καὶ ἐκ μέρους, γεννηθέντος ἅπαξ τοῦ Υἱοῦ καὶ μηκέτι ὄντος ἐν αὐτῷ καθάπερ καὶ πρότερον.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Πάλιν τὰ σωμάτων ἴδια τῇ Θεοῦ φύσει περιτιθείς οὐκ ἐρυθριᾷς. Οὐ γὰρ καθάπερ σῶμα ἐν σώματι τὸν Υἱὸν ἐν Πατρὶ κεῖσθαι 10 δίκαιον ἐννοεῖν, οὐδὲ ὥσπερ τὰ ἐξ ἡμῶν γεννώμενα τῇ τῶν γεννῶντων ὀσφύϊ περιέχεσθαι πιστεύειν εὐπρεπές, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ θείου γεννήματος φρονητέον. Εἰ γὰρ τις εἰς τοῦτο προβαίνει τόλμης ὡς εἰς τὴν τῶν σωμάτων ἀθλιότητα τὴν ἄρρητον τοῦ Θεοῦ καταφέρειν οὐσίαν, τί κωλύσει λέγειν μηδὲ ὅλως γεγεννηκέναι τὸν Πατέ- 15 ρα; Ἐπεὶ τὸ τίκειν μητρὶ μᾶλλον ἢ ἀνδρὶ προεπωδέστερον; Ἐπειδὴ δὲ οὔτε σῶμα Θεός, οὔτε μὴ τὴν ἐν τοῖς σώμασιν ἔχει διαφορὰν (ἄρσεν γὰρ καὶ θῆλυ μόνον ἐν τοῖς τῶν σωμάτων ζητεῖται σχήμασιν), ἀπλοῦς δὲ καὶ ἀσώματος, καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο νοῦς ὁ πάντων καθαρώτατος, διὰ ταύτην οἴμαι τὴν αἰτίαν χρῆναι δεῖν τοὺς ὅσοι 20 τὴν ἐπ' αὐτοῦ γέννησιν ἐξετάζειν βούλονται, τὰς ἐκ νοῦ καρποφορίας ζητεῖν, καὶ ταύταις μᾶλλον ἐξομοιοῦν ἐπείγεσθαι τοῦ Λόγου τὴν γέννησιν, καὶ μὴ λέγειν σωμάτων ἀγονώτερον εἶναι Θεόν, ἐπεὶ μὴ ὡς σῶμα γεννᾷ. Γεννᾶν μὲν γὰρ καὶ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν πάντως ἂν ὁμολογήσαμεν διαλογισμοὺς ἀγαθοῦς Ἐπὶ γὰρ τῆς καρ- 25 δίας ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, καθά φησιν ὁ Σωτὴρ, προφέρει τὰ ἀγαθά. Εἰ τοίνυν ἀσεβὲς εἰπεῖν τὸν ἀνθρώπινον νοῦν καρπὸν οὐκ ἔχειν, καὶ τοῦ Κυρίου φάσκοντος καὶ αὐτοῦ δὲ βούοντος τοῦ πράγματος, πῶς οὐκ ἄτοπον τὸν ὑπὲρ πάντα νοῦν ἄκαρπον εἶναι λέγειν, καὶ τῆς προπούσης αὐτῷ καρποφορίας ἀποστερεῖν; ἢ, εἰ λέγονται 30 γεννᾶν, ὑποκειῖσθαι ταῖς τῶν σωμάτων ἀνάγκαις ὑπολαμβάνειν,

τοῦ Πατέρα, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσετε, ὅτι αὐτὸς προϋπήρχε μέσα σὲ ἐκεῖνον. Γιατὶ ἔτσι θὰ ἐμφανιζόταν ὅτι προήλθε ἀπὸ αὐτόν. Καὶ ἂν τὸν Υἱὸν τὸν γέννησε ὁ Πατέρας καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτόν δὲν θὰ γεννήσει κανένα ἄλλον (γιατὶ εἶναι μονογενής), εἶναι ἀνάγκη νὰ λέτε, ὅτι αὐτὸς ἔχασε τὴ γεννητικὴ του ἰκανότητα, καὶ ὅτι ἐλαττώθηκε κατὰ ἓνα μέρος, ἀφοῦ γεννήθηκε μὰ φορὰ ὁ Υἱός, καὶ δὲν εἶναι πιά μέσα του ὅπως ἦταν προηγουμένως. ¶

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Δὲν κοκκινίζεις ἀποδίδοντας πάλι στὴ φύση τοῦ Θεοῦ τὶς ιδιότητες τῶν σωμάτων; Γιατὶ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ σκεπτόσαστε ὅτι ὁ Υἱὸς βρισκόταν μέσα στὸν Πατέρα σὰν σῶμα μέσα σὲ σῶμα, οὔτε εἶναι κόσμιο νὰ πιστεύετε, ὅτι, ὅπως αὐτὰ ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ μᾶς περιέχονται μέσα στὰ λαγόνια αὐτῶν ποὺ τὰ γεννοῦν, ἔτσι νὰ πιστεύετε καὶ γι' αὐτὸ ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατί, ἂν κάποιος φθάνει σὲ τέτοιο σημεῖο θράσους, ὥστε νὰ κατεβάξει τὴν ἀπερίγραπτη οὐσία τοῦ Θεοῦ στὴν ἀθλιότητα τῶν σωμάτων, τότε τί μᾶς ἐμποδίζει νὰ ποῦμε, ὅτι οὔτε καὶ ἔχει γεννήσει ὁ Πατέρας, ἀφοῦ ἡ γέννηση ταιριάζει περισσότερο στὴ μητέρα μᾶλλον, παρὰ στὸν ἄνδρα; Ἐπειδὴ ὅμως οὔτε σῶμα εἶναι ὁ Θεός, οὔτε ἔχει τὴ διάκριση τῶν σωμάτων (ἀφοῦ ἀρσενικὸ καὶ θηλυκὸ ἀναζητεῖται μόνο στὰ σχήματα τῶν σωμάτων), ἀλλὰ εἶναι ἀπλὸς καὶ ἀσώματος, καὶ μάλιστα νοῦς ὁ πιὸ καθαρὸς ἀπὸ ὅλους, γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ νομίζω, ὅτι ὅσοι θέλουν νὰ ἐρμηνεύσουν τὸ πῶς γεννᾷ αὐτὸς, νὰ ἀναζητοῦν τὶς καρποφορίες ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν νοῦ, καὶ μὲ αὐτὲς μᾶλλον νὰ σπεύδουν νὰ ἐξομοιώνουν τὴ γέννηση τοῦ Λόγου, καὶ νὰ μὴ λένε, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πιὸ ἄγονος ἀπὸ τὰ σώματα, ἐπειδὴ δὲν γεννᾷ ὡς σῶμα. Γιατὶ βέβαια ὅπωςδήποτε θὰ ὁμολογούσαμε ὅτι καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς γεννᾷ διαλογισμοὺς ἀγαθοὺς, ἀφοῦ, ὅπως λέγει ὁ Σωτήρας, ὁ ἀγαθὸς ἄνθρωπος βγάζει ἀπὸ τὴν καρδιὰ του τὰ ἀγαθὰ¹. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι ἀσέβεια νὰ ποῦμε, ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς δὲν ἔχει καρπὸ, ἐπειδὴ καὶ ὁ Κύριος τὸ λέγει, ἀλλὰ καὶ τὰ ἴδια τὰ πράγματα τὸ φωνάζουν, πῶς δὲν εἶναι παράλογο νὰ λέμε ὅτι ὁ νοῦς ὁ ἀνώτερος ὅλων εἶναι ἄκαρπος, καὶ νὰ τοῦ στεροῦμε τὴν καρποφορία ποὺ τοῦ πρέπει, ἢ νὰ λέγουν βέβαια ὅτι γεννᾷ, νὰ ὑπονοοῦν ὅμως ὅτι ὑποτάσσεται σὶς σωματικὲς ἀνά-

καὶ οὕτως αὐτὸν ὡς σῶμα γεννᾶν, οὐδὲ τοῦ ἐν ἡμῖν ὑπάρχοντος νοῦ κατὰ τὸν τῶν σωμάτων γεννῶντος νόμον; Ὁ δὲ ἄνω πάντων ἀναβεβηκῶς καὶ πάντα ὑπερκεείμενος Θεός, πῶς οὐ γεννήσει καὶ ὑπὲρ νοῦν, οὐκ ἀποβολὴν ἢ ἀπόρροϊαν προὑποκειμένου τινός
5 ὑπομένων, ἀλλ' ἐκλάμπας ἀμερίστως ἐξ ἑαυτοῦ τὸν Υἱόν, κατὰ τὸν ἄρρητόν τε καὶ ἄφραστον τῆς θείας γεννήσεως τρόπον;

ΑΛΛΟ.

Πᾶν ὅπερ ἂν καθ' ὁμοίωσιν γένοιτό τινος, ἀπολείπεται πάντως τῆς πρὸς τὸ πρωτότυπον ἰσότητος, καὶ τῆς ἐκείνου δόξης ἐστὶ δεύ-
10 τερον. Ἄγεται τοίνυν διὰ δυνάμεως Θεοῦ πρὸς καρπογονίαν ἢ γεννητὴ φύσις, πρὸς ἐκείνην μορφουμένη διὰ χάριτος τὴν ὄντως καὶ ἀληθῶς καρπογόνον. Ἄρ' οὖν ἀπολειφθήσεται πάντως καὶ τῆς ἐκείνη προσούσης ἀληθείας περὶ τὸν τοῦ γεννᾶν τρόπον καὶ γεννήσει μὲν, οὐχ ὡς ἐκεῖνο δέ, πρὸς ὃ καὶ μεμόρφωται. Εἰ δὲ τοῦτο
15 ἀληθές, γεννήσει μὲν ὁ Θεός, οὐχ ὡς ἡ κτίσις δὲ κατὰ χάριν καὶ ταύτην λαβοῦσα τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμοίωσιν, ἀλλ' ὑπὲρ πάντα τὰ γενητά.

ΑΛΛΟ.

Ἐρωτήσεις ὡς ἐκ τοῦ Εὐνομίου.

20 Ὁ Πατὴρ ἐγέννησεν ἐξ ἑαυτοῦ τὸν Υἱόν, καθάπερ ὑμεῖς φατε οἱ ἐπὶ πολλῇ λῖαν ὀρθότητι δογμάτων ἀποσεμννόμενοι· ἀλλ' ὁρᾶτε καὶ τοῦτο. Τέλειος ἦν ὁ Πατὴρ πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' εἰ γεννήσας εἰς δυάδα μεμέρισται, πῶς ἔτι τὸ τέλειον ἔξει; εἰ μὴ ἄρα γέγονε περὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ πληθυσμός, οἶονεὶ τὸ κενωθὲν
25 ἀναπληρῶν. Ἀνάγκη γὰρ πᾶσα τὸ ἐξ ἐνάδος εἰς δυάδα τεμνόμενον, ἔλαττον ἑαυτοῦ φαίνεσθαι, εἰ μὴ τις αὐξή παρεισδραμοῦσα προσθεῖη τὸ ἐκλελοιπός. Εἰ δὲ τοιοῦτον οὐδὲν περὶ τὴν θείαν οὐσίαν συμβαίνειν δύναται, οὐκ ἐγέννησεν ἄρα ἐξ ἑαυτοῦ τὸν Υἱόν ὁ Πατὴρ, ἵνα μὴ φαίνεται μεριζόμενος, ὑπέστησε δὲ αὐτὸν ὅμοιον
30 ἑαυτῷ κατὰ πάντα.

γκες, καὶ ἔτσι νὰ γεννᾶ αὐτὸς ὡς σῶμα, τῆ στιγμῆ πού οὔτε ὁ νοῦς πού ὑπάρχει μέσα μας δὲν γεννᾶ σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τῶν σωμάτων; Καὶ ὁ Θεὸς πού βρίσκεται πάνω ἀπὸ ὅλα καὶ τὰ ξεπερνᾷ ὅλα, πῶς δὲν μπορεῖ νὰ γεννήσει πάνω ἀπὸ τὸν νοῦ, χωρὶς νὰ ὑφίσταται ἀποβολὴ ἢ ἀπόρροια κάποιου πράγματος πού ὑπάρχει σ' αὐτὸν ἀπὸ πρῖν, ἀλλὰ ἐκπέμποντας ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του σὰν λάμψη τὸν Υἱὸ χωρὶς νὰ ὑφίσταται μερισμὸ, σύμφωνα μὲ τὸν ἀνέκφραστο καὶ ἀπερίγραπτο τρόπο τῆς θείας γέννησης;

ΑΛΛΟ.

Κάθετι πού γίνεται ὅμοιο μὲ κάτι ἄλλο, ὅπωςδήποτε εἶναι ὑποδεέστερο ἀπὸ τὸ πρωτότυπο καὶ ἔρχεται δεύτερο ὡς πρὸς τὴ λαμπρότητα ἐκείνου. Γίνεται λοιπὸν μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ καρποφόρα ἢ κτιστὴ φύση, διαμορφούμενη ἀνάλογα μὲ ἐκείνην μὲ τὴ θεία χάρη, ἢ ὅποια εἶναι πραγματικὰ καὶ ἀληθινὰ καρποφόρα. Ἐπομένως ὑπολείπεται ὅπωςδήποτε ἀπὸ τὴν ἀλήθεια πού ὑπάρχει σὲ ἐκείνην σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο πού γεννᾶ. Καὶ γεννᾶ βέβαια, ὄχι ὅμως ὅπως ἐκεῖνο πρὸς τὸ ὁποῖο πλάσθηκε ὅμοιο. Καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι σωστὸ, τότε γεννᾶ ὁ Θεός, ὄχι ὅμως ὅπως ἡ κτίση, ἢ ὅποια κατὰ χάρη ἔλαβε καὶ αὐτὴ τὴν ὁμοιότητα, ἀλλὰ κατὰ τρόπο πού ξεπερνᾷ ὅλα τὰ γενητά.

ΑΛΛΟ.

Ἐρώτηση ἀπὸ τίς ἀντιθέσεις τοῦ Εὐνομίου.

Ὁ Πατέρας γέννησε τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, ὅπως λέτε σεῖς πού καυχέσθε γιὰ τὴ πολλὴ ὀρθότητα τῶν δογμάτων, ἀλλὰ προσέξτε κι αὐτό. Ὁ Πατέρας ἦταν τέλειος πρῖν ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ ἂν γεννῶντας μοιράστηκε σὲ δύο, μπορεῖ νὰ εἶναι ἀκόμα τέλειος; Ἐκτὸς βέβαια ἐὰν ἔγινε πολλαπλασιασμὸς τῆς οὐσίας του, ἀναπληρώνοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὸ μέρος πού κενώθηκε. Γιατὶ εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη, ἐκεῖνο πού ἀπὸ ἓνα κόβεται σὲ δύο, νὰ γίνεται μικρότερο ἀπὸ αὐτὸ πού ἦταν πρῖν, ἐκτὸς ἐὰν κάποια αὔξηση προλάβει ἀμέσως καὶ προσθέσει αὐτὸ πού ἔλειψε. Ἐὰν ὅμως κάτι τέτοιο δὲν μπορεῖ νὰ συμβαίνει στὴ θεία φύση, τότε ὁ Πατέρας δὲν γέννησε τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ μοιρασμένος, ἀλλὰ τὸν δημιούργησε ὅμοιο σὲ ὅλα μὲ τὸν ἑαυτὸ του.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Ἔστι μὲν καὶ ἐξ ἑτέρων ἰδεῖν ὅτι πολλὴν οἱ Χριστομάχοι νοσοῦσι φρενῶν ἐρημίαν, οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ διὰ τούτων. Πλανῶνται γὰρ ὄντως, μὴ εἰδότες τὰς Γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ.
 5 Πῶς γὰρ ὅμοιον ἔσται κατὰ πάντα τῷ ἀκτίστῳ καὶ αἰεὶ ὄντι Θεῷ καὶ Πατρὶ, τὸ ἐξ οὐκ ὄντων εἰς ὑπόστασιν ἐνεχθέν; Εἰ γὰρ ὅλως ὑπέστη, οὐκ ἦν δηλονότι ποτέ. Πῶς δὲ οὐκ αἰσχύνονται μερισμοὺς καὶ ἀποτομὰς περὶ τὴν θείαν γέννησιν εἰσφέροντες, καὶ τοῖς τῆς γεννητῆς φύσεως νόμοις ὑποτιθέντες τὴν ἄρρητον οὐσίαν; Οὐ γὰρ
 10 δὴ πού τοις οἰκείοις ποιήμασιν ἴσος ἔσται Θεός, οὐδὲ οὔτε γεννήσει καθάπερ ἐκεῖνα, ἀλλ' ὥσπερ ἐν ἅπασιν ὑπερέχει αὐτῶν, οὕτως ὑπερέξει καὶ τούτῳ. Καὶ εἰ πάσης ἄνω γεννητῆς οὐσίας ἐστὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ἄνω πάλιν αὐτῆς ἔσται καὶ κατὰ τὸν ἐν τῷ γεννᾶν τρόπον, ἀρρήτως τοῦτο ποιῶν καὶ θεοπρεπῶς

15

ΑΛΛΟ.

Μερισμοὺς καὶ ἐλαττώσεις ὑπομένειν, αὕξιν τε καὶ πληθυσμόν, καὶ τὰς ἐν τῷ τίκτειν ἀπορροίας σωμαίων, ἴδιον καὶ τῶν ὅσα τῆς γεννητῆς οὐσίας ἐστίν. Εἰ τοίνυν οὕτω τίκτει Θεός, ὥσπερ καὶ τὰ σώματα, καὶ κρατήσῃ νόμος ἐπ' αὐτοῦ τοιοῦτος ὁποῖος ἐν τοῖς
 20 πεπονημένοις, οὕτω καὶ δημιουργήσῃ καθάπερ καὶ τὰ σώματα, ὀργάνοις δηλαδὴ καὶ χερσὶ κεχρημένοις. Εἰ δὲ τῆς σωματικῆς καὶ γεννητῆς φύσεως οὕτω δυναμένης δημιουργεῖν καὶ οὐχ ἑτέρως, λόγῳ τὰ πάντα Θεὸς ἐργάζεται, καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ βουλήσῃ τὰ ὄντα τὴν σύστασιν ἔχει, πῶς οὐ γελοῖον ἐν τοῖς ἀξιολογωτέροις καὶ μεί-
 25 ζοσι μὴ ἄνω κεῖσθαι πάθους τὸν Θεόν, μηδὲ ἐξάλλεσθαι τὰ τοῖς σώμασιν εἰωθότα συμβαίνειν περὶ τὸ γεννᾶν, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνάγκης οὕτως εἶναι περὶ τὸ γεννᾶν, καθάπερ καὶ τὰ σώματα. Ὡσπερ οὖν δημιουργεῖ μὲν οὐχ ὡς ἄνθρωπος, οὐδὲ ὡς σῶμα, οὕτω καὶ γεννᾷ ταῖς τῶν σωμαίων συνηθείαις οὐχ ὑποκείμενος.

30

ΑΛΛΟ,

διηγηματικῶς.

ἌΟ Πατὴρ ἐξέλαμψεν ἐξ ἑαυτοῦ τὸν Υἱὸν ἀμερίστως τε καὶ

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Μπορεῖ βέβαια κανεὶς καὶ ἀπὸ ἄλλα νὰ δεῖ ὅτι οἱ Χριστομάχοι πάσχουν ἀπὸ μεγάλη ἔλλειψη μυαλοῦ, ἀλλὰ ὄχι λιγότερο καὶ ἀπὸ αὐτά. Γιατὶ πραγματικὰ πλανῶνται, μὴ γνωρίζοντας τὶς Γραφές οὔτε τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ². Γιατὶ πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι ὁμοιο καθ' ὅλα μὲ τὸν ἄκτιστο καὶ αἰώνιο Θεὸ καὶ Πατέρα, αὐτὸ ποῦ ἦρθε στὴν ὑπαρξη ἀπὸ τὸ μηδέν; Γιατὶ, ἐὰν γενικὰ ἦρθε στὴν ὑπαρξη, εἶναι φανερὸ πῶς κάποτε δὲν ὑπῆρχε. Πῶς λοιπὸν δὲν ντρέπονται ἀποδίδοντας μερισμοὺς καὶ τεμαχισμοὺς στὴ θεία γέννηση, καὶ ὑποτάσσοντας τὴν ἀπερίγραπτη οὐσία στοὺς νόμους τῆς κτιστῆς φύσης; Γιατὶ ἀσφαλῶς ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ἴσος μὲ τὰ δημιουργήματά του, οὔτε γεννᾷ ὅπως ἐκεῖνα, ἀλλὰ ὅπως σὲ ὅλα ὑπερέχει ἀπὸ αὐτά, ἔτσι ὑπερέχει καὶ σ' αὐτό. Καὶ ἐφόσον ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε κτιστὴ οὐσία, εἶναι πάνω ἀπὸ αὐτὴν καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπο ποῦ γεννᾷ, κἀνοντάς το αὐτὸ κατὰ τρόπο ἀνέκφραστο καὶ πρέποντα στὸν Θεό.

ΑΛΛΟ.

Εἶναι γνώρισμα ὅλων ὅσα ἀνήκουν στὴν κτιστὴ φύση νὰ ὑφίστανται μερισμοὺς καὶ μειώσεις, αὔξηση καὶ πολλαπλασιασμό, καὶ ὅταν γεννοῦν νὰ παράγουν μὲ ἀπορροή νέα σώματα. Ἐὰν λοιπὸν καὶ ὁ Θεὸς γεννᾷ ἔτσι, ὅπως τὰ σώματα, καὶ ἰσχύει καὶ σ' αὐτὸν ὁ νόμος ποῦ ἰσχύει στὰ δημιουργήματα, τότε θὰ πρέπει νὰ δημιουργεῖ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅπως καὶ τὰ σώματα, χρησιμοποιοῦντας δηλαδὴ ἐργαλεῖα καὶ χέρια. Ἀφοῦ ὅμως ἡ σωματικὴ καὶ κτιστὴ φύση ἔτσι μόνο μπορεῖ νὰ δημιουργεῖ καὶ ὄχι μὲ ἄλλον τρόπο, ἐνῶ ὁ Θεὸς δημιουργεῖ τὰ πάντα μὲ τὸ λόγο, καὶ ἡ σύσταση τῶν κτισμάτων ὑπάρχει μέσα στὴ βούλησή του, πῶς δὲν εἶναι γελοῖο στὰ πιὸ ἀξιόλογα καὶ πιὸ ἀνώτερα νὰ μὴ εἶναι ὁ Θεὸς πάνω ἀπὸ κάθε ἀλλοίωση, οὔτε νὰ υπερβαίνει κατὰ τὴ γέννηση αὐτὰ ποῦ συνήθως γίνονται στὰ σώματα, ἀλλὰ νὰ γεννᾷ ἀναγκαστικὰ ἔτσι ὅπως καὶ τὰ σώματα; Ὅπως λοιπὸν δημιουργεῖ βέβαια, ἀλλὰ ὄχι ὅπως ὁ ἄνθρωπος, οὔτε ὅπως τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ γεννᾷ χωρὶς νὰ ὑπόκειται στὶς συνήθειες τῶν σωμάτων.

ΑΛΛΟ.

μὲ τρόπο περιγραφικὸ

Ὁ Πατέρας ἐξέλαμψε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του τὸν Υἱὸ χωρὶς νὰ

ἀδιαστάτως, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ ἥλιος τὸ ἐξ αὐτοῦ πεμπόμενον
ἀπαύγασμα. Ἀλλὰ ἐκεῖνο μὲν οὐκ ἰδιοσύστατον οὐδὲ τὴν οὐσίαν
ἐντελὲς αὐτὸ καθ' αὐτό· ἔχει γὰρ ἐν τῷ ἡλίῳ τὸ εἶναι· τὸ δὲ θεῖον
γέννημα μόνον ἔχον ἐκ τοῦ παραδείγματος τὸ ἐκ Πατρὸς προ-
5 ελθεῖν ἀμερίστως καὶ ἀδιαστάτως, ἰδίαν ἔχει τὴν ὑπαρξιν οὐ κε-
χωρισμένην τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἐν Πατρὶ καὶ μετὰ Πατρὸς νοουμέ-
νην καὶ ὑπάρχουσαν. Τὸ δὲ λέγειν ὅτι τομὴ καὶ ἀποκοπὴ περὶ
τὴν γέννησιν αὐτοῦ γέγονε, μανίας ἀμέτρου σημεῖόν ἐστιν. Ἐ-
πειδὴ γὰρ οὐκ ἐν τόπῳ περιείληπται τὸ θεῖον, οὐδὲ ἐν τόπῳ τοι-
10 ούτω τὸ ἐξ αὐτοῦ. Τὸ δὲ μὴ ὄν ἐν τόπῳ, ἢ καὶ μὴ εἶναι δυνάμενον,
πῶς ἐπιδέχεται μερισμόν; Ποῖ γὰρ χωρήσει τὸ τεμνόμενον; ἢ ἐκ
τίνος εἰς τί μετοιχήσεται; Ταῦτα γὰρ σωμάτων μὲν ἴδια, τῆς δὲ
ἄσωμάτου φύσεως παντελῶς ἀλλότρια. Μὴ τοίνυν δυσσεβῶς ἀ-
ναπλάττωσάν τινες περὶ τὴν θεῖαν γέννησιν τὰς τε καλουμένας
15 ἀπορρίας καὶ μερισμούς, καὶ ὅσα πρὸς ταῦτα τὴν συγγένειαν
ἔχει. Ἄνω γὰρ πάθους καὶ μερισμοῦ καὶ τομῆς ἢ τῶν πάντων
ὑπερκειμένη φύσις, καὶ οὐκ ἐπιδέξεται τὰ σωμάτων ἴδια. Ἀλλ'
ὥσπερ δημιουργεῖ παραδόξως, οὐ κατὰ τὸν τῆς κρατούσης περ'
ἡμῖν συνηθείας νόμον, οὕτω καὶ γεννήσει τὸ ἐξ αὐτῆς ξένως ἢ
20 καθ' ἡμῶν.

**Ἐποδείγματα μερικῶς σημαίνοντα τό, πῶς ἀμερίστως
ἐκ Πατρὸς προῆλθεν ὁ Υἱός.**

Ὁ λόγος οὗτος ὁ προφορικὸς ᾧ κεκρήμεθα εἰς νοῦν καὶ ἐκ νοῦ
γεννᾶται, καὶ δοκεῖ μὲν ἕτερος εἶναι παρὰ τὸν ἐν καρδίᾳ στρεφόμε-
25 νον, καθὸ ἔξω στόματος γίννεται πεμπόμενος ὥσπερ ἐκ βάθους εἰς
φῶς. Ἔστι δὲ πάλιν ἐν αὐτῷ, καὶ ὁμοίος αὐτῷ κατὰ πάντα. Ἔστι
γὰρ ἰδεῖν ἐν αὐτῷ λόγῳ τὸν ἐν καρδίᾳ κληθέντα λογισμόν, καὶ
πάλιν ἐν τῷ κῶ τὸν λόγον ἔτι σιωπώμενον. Οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ

ὑποστῆ μερισμὸ καὶ νὰ ἀποχωρισθῆ ἀπὸ αὐτόν, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ ἥλιος δὲν χωρίζεται ἀπὸ τὴν ἀκτίνα ποῦ ἐκπέμπεται ἀπὸ αὐτόν. Ἄλλὰ ἐκείνη βέβαια δὲν ἔχει δική της ὑπόσταση, οὔτε εἶναι τέλεια στὴν οὐσία αὐτὴ καθευτὴ, γιὰ τὴν ὑπαρξή της τὴν ὀφείλει στὸν ἥλιο. Τὸ γέννημα ὅμως τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖο ἀπὸ τὸ παράδειγμα τῆς ἀκτίνας ἔχει μόνο τὸ ὅτι προῆλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα χωρὶς νὰ διασπασθῆ καὶ νὰ χωρισθῆ, ἔχει δική του ὑπαρξη, ἢ ὁποία δὲν εἶναι χωρισμένη ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ νοεῖται καὶ ὑπάρχει μέσα στὸν Πατέρα καὶ μαζί μὲ τὸν Πατέρα. Τὸ νὰ λέμε λοιπὸν ὅτι κατὰ τὴ γέννησή του συνέβη τομὴ καὶ χωρισμὸς, εἶναι ἀπόδειξη ἀμέτρητης μανίας. Γιὰ τὴν ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν περιορίζεται σὲ ὀρισμένο τόπο, οὔτε καὶ αὐτὸ ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν περιορίζεται σὲ τέτοιο τόπο. Αὐτὸ λοιπὸν ποῦ δὲν βρίσκεται σὲ ὀρισμένο τόπο, ἢ καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βρισκεται, πῶς μπορεῖ νὰ δέχεται μερισμὸ; Ποῦ δηλαδὴ θὰ πάει αὐτὸ ποῦ ἀποκόπτεται, ἢ ἀπὸ ποῦ θὰ φύγει καὶ ποῦ θὰ πάει;. Γιὰ τὰ αὐτὰ εἶναι γνωρίσματα τῶν σωμάτων, καὶ εἶναι τελείως ξένα πρὸς τὴν ἀσώματη φύση. Ἄς μὴ πλάθουν λοιπὸν κάποιον γύρω ἀπὸ τὴ γέννηση αὐτὰ ποῦ λέγονται ἀπόρροιες καὶ μερισμοί, καὶ ὅλα ὅσα εἶναι συγγενικά μὲ αὐτὰ. Γιὰ τὴ φύση ποῦ βρίσκεται πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα, βρίσκεται πάνω ἀπὸ κάθε ἀλλοίωση καὶ μερισμὸ καὶ τομὴ, καὶ δὲν ἐπιδέχεται αὐτὰ ποῦ ἀποτελοῦν γνωρίσματα τῶν σωμάτων. Ἄλλὰ, ὅπως δημιουργεῖ μὲ τρόπο παράδοξο, καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὸν νόμο ποῦ ἰσχύει στὶς δικές μας συνήθειες, ἔτσι γεννᾷ καὶ αὐτὸ ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτήν, κατὰ τρόπο ξένο, καὶ ὄχι ὅπως ἐμεῖς.

**Παραδείγματα ποῦ δείχνουν ἐν μέρει τὸ πῶς προῆλθε
ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα χωρὶς μερισμὸ.**

Ἐπιπροσθε τοῦ προφορικοῦ αὐτοῦ λόγου ποῦ χρησιμοποιοῦμε γεννιέται στὸ νοῦ καὶ ἀπὸ τὸ νοῦ, καὶ φαίνεται βέβαια ὅτι εἶναι ἄλλος ἀπὸ ἐκεῖνον ποῦ περιφέρεται γύρω ἀπὸ τὴν καρδιά, ἐπειδὴ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα σὰ νὰ στέλνεται ἀπὸ τὸ βάθος στὸ φῶς, ἀλλὰ βρίσκεται πάλι μέσα σ' αὐτόν καὶ εἶναι ὅμοιος μὲ αὐτόν ὡς πρὸς ὅλα. Γιὰ τὸν προφορικὸ αὐτὸ λόγον νὰ δοῦμε τὸν λογισμὸ ποῦ προκλήθηκε στὴν καρδιά μας, καὶ ταυτόχρονα τὸν λόγον ποῦ ὑπάρχει σιωπηρὰ μέσα στὸ νοῦ μας. Ἐτσι καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ προῆλθε ἀπὸ τὸν

Θεοῦ, ἀμερίστως ἐκ Πατρὸς προελθὼν, χαρακτήρ ἐστὶ καὶ ὁμοίωμα τῆς ιδιότητος αὐτοῦ, Λόγος ὢν ἐνυπόστατος καὶ ζῶν ἐκ ζῶντος Πατρὸς.

ΑΛΛΟ.

5 Οὕτως ἐγέννησεν ἐξ ἑαυτοῦ τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ ἀμερίστως, ὡς ἂν εἰ σοφὸς ἀποτέκοι νόημα σοφόν, μηχανικὴν τυχόν ἢ γεωμετρίαν, ἢ ἕτερόν τι τῶν τοιούτων. Δοκεῖ μὲν γὰρ πως σοφίας εἶναι καρπὸς τὰ τοιαῦτα καὶ οὕτως ἔχει τὴν φύσιν ἀλλ' οὐ μεμερίσται τῆς σοφίας ἢ ἐξ αὐτῆς ἐπινοηθεῖσα τέχνη, ἀλλ' ἔστιν ἐξ αὐτῆς καὶ
10 ἐν αὐτῇ τὴν τεκοῦσαν ἐξεικονίζουσα, καὶ ἀμερίστως ἕτερόν τι παρ' αὐτὴν εἶναι δοκοῦσα. Οὕτως ἡ Υἱοῦ γέννησις, ἀμερίστως οὖσα ἐκ Πατρὸς, ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει σώζεται, τὴν τοῦ παραδείγματος ὑπεραίρουσα δύναμιν

ΑΛΛΟ.

15 Οἱ τὴν ἐν τοῖς θείοις δόγμασι ζητοῦντες ἀκρίβειαν οὐ ταῖς ἀνθρωπίναις ἐνατενίζουσι ἀκολουθίαις. Οὐδὲ ἐπειδὴ γεγέννηκε τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ, ἠλαττώσθαι φήσουσιν αὐτόν, ὡς εἰς δυάδα μεμερισμένον (οὗτος γὰρ τοῖς Χριστομάχοις ὁ λόγος), οὔτε μὴν ἀπόρροϊάν τινα γίνεσθαι περὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ νομιοῦσι. Ταῦτα
20 γὰρ ἐφ' ἡμῶν μὲν ἀκόλουθον ἐννοεῖν, ἐπὶ δὲ Θεοῦ λίαν ἀσεβές. Φευκτέον τοιγαροῦν τὴν ἐν τούτοις ἀτοπίαν, καὶ νοητέον οὕτω γεγενῆσθαι τὸν Υἱὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὡς σοφίαν ἐκ νοῦ, ἢ καὶ τοῦ γεννήσαντος ἔξω πως γενέσθαι δοκοῦσα, κατὰ τὴν ἐκφανσιν αὐτῆς, πάλιν ἔστιν ἐν αὐτῷ, οὐ μεμερισμένως προελθοῦσα, οὔτε
25 μὴν ἀπόρροϊάν τινα γενέσθαι παρασκευάσασα περὶ τὸν νοῦν τὸν ἀπογεννήσαντα αὐτήν, ἀλλ' ἐν ὁλοκλήρῳ καταστάσει τηρήσασα, καὶ ὅλον ἐν ἑαυτῇ ζωγραφοῦσα, καὶ ὀρωμένη πάλιν ἐν αὐτῷ.

ΑΛΛΟ.

Τοιοῦτον ἔσται τὸ γεννητικὸν τοῦ Θεοῦ, ὅποιον ἂν τις ὑπολά-

Πατέρα κατὰ τρόπο ἀδιάσπαστο, εἶναι σφραγίδα καὶ ὁμοίωμα τῆς φύσεως αὐτοῦ, ὄντας Λόγος μὲ ὑπόστασις δική του καὶ ζωντανὸς ἀπὸ ζωντανὸ Πατέρα.

ΑΛΛΟ.

Ὁ Πατέρας ἔτσι γέννησε τὸν Υἱὸ του κατὰ τρόπο ἀμέριστο, ὅπως κάποιος σοφὸς γεννᾷ κάποιο σοφὸ νόημα, κάποια τυχὸν ἰδέα μηχανικὴ ἢ γεωμετρικὴ ἢ κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτά. Γιατὶ αὐτὰ θεωροῦνται βέβαια κατὰ κάποιο τρόπο ὅτι εἶναι καρπὸς τῆς σοφίας, καὶ εἶναι τέτοια ὡς πρὸς τὴ φύση τους, ὅμως δὲν διασπᾶται ἀπὸ τὴ σοφία ἢ τέχνη πού ἐπινοεῖται ἀπὸ αὐτήν, ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ αὐτήν καὶ ἀπεικονίζει μὲ τὸν ἑαυτὸ τῆς τῆς σοφία πού τὴ γέννησε, καὶ θεωρεῖται ὅτι ἀποτελεῖ κάτι ἄλλο κοντὰ σ' αὐτήν. Ἐτσι καὶ ἡ γέννησις τοῦ Υἱοῦ, ἐνῶ προέρχεται χωρὶς νὰ χωρισθεῖ ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀποτελεῖ ἰδιαίτερη ὑπόστασις, πού ξεπερνᾷ τὴν ἔννοια τοῦ παραπάνω παραδείγματος

ΑΛΛΟ.

Ἐκεῖνοι πού ἐπιδιώκουν τὴν ἀκρίβεια στὰ θεῖα δόγματα, δὲν μένουν προσκολλημένοι στὶς ἀναγκαστικὲς συνέπειες τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων. Οὔτε, ἐπειδὴ ὁ Πατέρας γέννησε τὸν Υἱὸ, λένε ὅτι ἐλάττωθηκε, σὰν νὰ χωρίσθηκε στὰ δύο (γιατὶ αὐτὰ λένε οἱ Χριστομάχοι), οὔτε πιστεύουν ὅτι ἔγινε κάποια ἐλάττωσις τῆς οὐσίας του. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι φυσικὸ σὲ μᾶς νὰ τὰ ἐννοοῦμε, ἀλλὰ γιὰ τὸν Θεὸ εἶναι μεγάλη ἀσέβεια. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποφεύγουμε τὴν ἀτοπία πού ὑπάρχει σ' αὐτά, καὶ νὰ σκεπτόμαστε, ὅτι ὁ Υἱὸς γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα ὅπως γεννιέται ἡ σοφία ἀπὸ τὸν νοῦ, ἢ ὅποια, ἂν καὶ φαίνεται ὅτι κατὰ κάποιο τρόπο βγαίνει ἔξω ἀπὸ ἐκεῖνον πού τὴ γέννησε, ὅμως κατὰ τὴ φανέρωσή της βρίσκεται πάλι μέσα σ' αὐτόν, ἐπειδὴ δὲν βγῆκε ἔχοντας ἀποκοπεῖ ἀπὸ αὐτόν, οὔτε βέβαια συνετέλεσε στὸ νὰ γίνει κάποια ἀπορροή (ἐλάττωσις) στὸ νοῦ πού τὴ γέννησε, ἀλλὰ διατηρώντας τὸν ὁλόκληρο καὶ ἔχοντάς τον ὅλον ἀποτυπωμένο μέσα τῆς καὶ βλεπόμενῃ πάλι μέσα σ' αὐτόν.

ΑΛΛΟ.

Ἡ γεννητικὴ ἰδιότητα τοῦ Θεοῦ εἶναι τέτοια, ὅπως θὰ μπορούσε

βοι καὶ τὸ δημιουργικόν. Ὅνπερ γὰρ τρόπον πολλὰ καὶ διάφορα δημιουργῶν, οὐκ εἰς ἕκαστα τῶν γινομένων μερίζεται κατὰ τὴν οὐσίαν, καίτοι διαφόρως ἐνεργῶν ἐφ' ἑκάστῳ, ἀλλὰ διὰ μιᾶς καὶ ἀρρήτου δυνάμεως τὰ πάντα δημιουργεῖ, οὕτω καὶ γεννᾷ, οὐ μερι-
 5 ζόμενος, ὡς ἐκείνοί φασι. Καὶ πάλιν Ὅσπερ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐ μερισμὸν ὑπομένει περὶ τὴν οὐσίαν, διαφόρους ἐκπέμπον τοὺς ἐν τοῖς χαρίσμασι τρόπους καὶ πρὸς τὸ ἑκάστου μέτρον τοῖς ἀξίοις, χορηγοῦν, ἀλλ' ἔστιν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ποικίλως καὶ ἀπαθῶς ἐν πᾶσιν ἐνεργοῦν, οὕτω καὶ τὴν γεννητικὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ οὐκ ἄν τις τῶν
 10 εὖ φρονούντων ἀδικεῖσθαι φήσειεν ἢ μερισμὸν, ἢ ἀπόρροϊάν τινα παθεῖν, ἓνα καὶ μόνον ἐξ ἑαυτῆς ἐκλάμψασαν Υἱόν.

ΑΛΛΟ.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εὐνομίου.

Εἰ γεγέννηκε, φησίν, ἐξ ἑαυτοῦ τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ, καὶ ἔστιν
 15 ἕτερος παρ' αὐτὸν ἐν ἰδίᾳ τε ὡν ὑποστάσει, καὶ Υἱοῦ Πατὴρ νοούμενος, μεμερισται δηλαδή καὶ πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ οὐκ ἐν αὐτῷ μείναντα μόνῳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν Υἱὸν διαβεδηκότα φαίνεται. Οὐκοῦν ἢ οὐκέτι τελείαν ἔχει τὴν δόξαν ὁ Πατήρ, μεμερισμένης καὶ αὐτῆς ἐν τῷ Υἱῷ, ἢ, εἰ τελείαν ἔχει τὴν δόξαν, ἀποστερεῖ τὸν
 20 Υἱόν, τὸ δοθὲν ὡσπερ εἰς ἑαυτὸν αὐθις ἐπανακλίνων καὶ ἢ πρότερον ἐν μονάδι θεότης, τελείαν ἔχουσα δόξαν, νῦν ἐν δυάδι γενομένη, τὸ τέλειον οὐκ ἔχει. Μόλις δὲ ἐξ ἑαυτῆς ἐρανίζεται τοῦτο, κίχρωντος τρόπον τινὰ τοῦ Πατρὸς τῷ Υἱῷ τὴν ἑαυτοῦ, καὶ πάλιν ἀντικιχρωμένου παρ' αὐτοῦ τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ.

25

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Πάλιν τὰ σωμάτων ἴδια τῇ ἀσωμάτῳ φύσει περιτιθέντες, οὐκ αἰσχύνονται, μερισμοὺς καὶ ἀποτομάς, ἀποστάσεις τε καὶ χωρισμοὺς ἐπὶ τῆς θείας εἰσφέροντες οὐσίας ἀμαθῶς, οὐκ εἰδότες ὅτι μερίζεσθαι λέγοντες σχήματι σωματικῷ, εἰς τὴν τοῦ Πατρὸς οὐ-
 30 σίαν δυσσεβοῦσι μεγάλως, ἠλλοιωῖσθαι καὶ παρατετραφθαι λέγον-

κάνεις να θεωρήσει και τη δημιουργική του. "Όπως δηλαδή δημιουργώντας πολλά και διάφορα ὄντα, δεν μοιράζεται ἡ οὐσία του στο καθένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δημιουργήματα, ἀν και τὸ καθένα ἐνεργεῖ μὲ διαφορετικὸ τρόπο, ἀλλὰ ὅλα τὰ δημιουργεῖ μὲ μία και ἀνέκφραστη δύναμη, ἔτσι ἀκριβῶς και γεννᾷ, χωρὶς να μοιράζεται, ὅπως λένε ἐκεῖνοι. Και πάλι· "Όπως τὸ ἅγιο Πνεῦμα δὲν ὑφίσταται μερισμὸ τῆς οὐσίας του ἐκπέμποντας τὰ διάφορα εἶδη τῶν χαρισμάτων του και χορηγώντας τα στους ἀξιους ἀνάλογα μὲ τὴν ἀξία τοῦ καθενός, ἀλλὰ παραμένει ἓνα και τὸ αὐτό, ἐνεργώντας κατὰ διαφόρους τρόπους σὲ ὅλους και χωρὶς να ὑφίσταται βλάβη, ἔτσι και ἡ γεννητικὴ οὐσία τοῦ Θεοῦ δὲν μπορεῖ να πεῖ κανείς, ἀπὸ αὐτοὺς πού φρονοῦν ὀρθά, ὅτι ἀδικεῖται ἢ ὑφίσταται κάποιο μερισμὸ ἢ ἀπόρροια γεννώντας ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της ἓνα και μοναδικὸν Υἱό.

ΑΛΛΟ,

Ἐντίθεση ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ Εὐνομίου.

Ἐάν, λέγει, γέννησε τὸν Υἱὸ ὁ Πατέρας ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του και εἶναι ἄλλος κοντὰ σ' αὐτὸν μὲ δική του ὑπόσταση, και νοεῖται Πατέρας Υἱοῦ, εἶναι φανερὸ ὅτι μοιράστηκαν ὅλα ὅσα εἶχε ὁ Πατέρας και φαίνεται ὅτι δὲν ἔμειναν μόνο σ' αὐτὸν, ἀλλὰ μεταβιβάσθηκαν και στὸν Υἱό. Ἐπομένως ἢ ὁ Πατέρας δὲν ἔχει πιά τέλεια τὴ δόξα, ἀφοῦ μοιράστηκε και αὐτὴ στὸν Υἱό, ἢ, ἐάν ἔχει τέλεια τὴ δόξα, τὴν στερεῖ ἀπὸ τὸν Υἱό, παίρνοντας πάλι πίσω ἐκεῖνο πού τοῦ ἔδωσε. Και ἢ θεότητα πού προηγουμένως ἦταν μία και εἶχε τέλεια τὴ δόξα, τώρα πού ἔγινε δυάδα, δὲν ἔχει τὴν τελειότητα. Μόλις πού δανείζεται αὐτὴν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της, δανείζοντας κατὰ κάποιο τρόπο ὁ Πατέρας τὴ δική του δόξα στὸν Υἱό, και ἀντιδανειζόμενος πάλι ἀπὸ τὸν Υἱὸ τὴ δόξα πού τοῦ ἔδωσε.

Ἐπάντηση σ' αὐτό.

Πάλι, παρέχοντας στὴν ἀσώματη φύση αὐτὰ πού εἶναι ιδιώματα τῶν σωμάτων, δὲν ντρέπονται, ἀποδίδοντας στὴ θεία οὐσία, κατὰ τρόπο ἀμαθῆ, μερισμούς και ἀποκοπές, ἀποσχίσεις και χωρισμούς, ἀγνοώντας πώς, λέγοντας ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Πατέρα μοιράζεται κατὰ τρόπο σωματικὸ, διαπράττουν μεγάλη δυσσέβεια, ἰσχυριζόμενοι, ὅτι

τες αὐτόν, καὶ ἐκ τελείου καταβεβηκέναι πρὸς τὸ ἀτελές. Οἱ γὰρ ὄλως ἐκβεβηκέναι τοῦ Πατρὸς τὴν οὐσίαν οἰόμενοι τὸν Υἱὸν διαστατῶς τε καὶ κεχωρισμένως, καὶ διὰ τοῦτο φάσκοντες μεμερίσθαι πάντα τὰ αὐτοῦ, καὶ εἰς ἡμῖσιν δόξης αὐτὸν ἐλθεῖν διὰ τὸ βεβηκέναι τὸ λεῖπον εἰς τὸν Υἱόν, ἀγνοοῦσιν οἷω περιπίπτουσιν ἀτοπήματι. Ἐπειδὴ γὰρ ἐπειδήπερ, ὡς αὐτοὶ φασιν, ἐν μονάδι πρότερον ὢν ὁ Πατήρ, καὶ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν ἔχων ἐν ἑαυτῷ προεβάλετο τὸν Υἱόν, καὶ δι' αὐτοῦ πάντα δημιουργεῖ, ἔξω τῆς οὐσίας τῆς ἑαυτοῦ τὴν ἐπὶ τῷ δύνασθαι δημιουργεῖν ἔπεμψε δύναμιν, καὶ ὁ μὴ πρότερον ἦν, τοῦτο γέγονεν ὕστερον, ἔρημός τε νῦν ἐστὶν ἰσχύος δημιουργικῆς, ἀλλὰ τοῦτο φρονεῖν ἢ λέγειν ἀμετρον ἔχει τὴν δυσσέβειαν. «Ὁ Πατήρ γὰρ ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι», φησὶν ὁ Χριστός. Ὡσπερ οὖν οὐ μεμέρισται τοῦ Πατρὸς τὸ δημιουργικόν, οὐδὲ ἀτελής ἐστὶ νῦν ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ, ἔχοντος τελείως τοῦτο καὶ τοῦ Υἱοῦ, οὕτω καὶ τελείαν ἔχει τὴν δόξαν, ἔχοντος πάλιν τοῦ Υἱοῦ καὶ ἐν δόξῃ τὸ τέλειον. Ὁμοίως γὰρ ὢν κατὰ πάντα τῷ γεννήσαντι, διὰ τοῦτο τελείαν ἔχει τὴν δόξαν, ἐπειδήπερ ἐκ τελείαν ἔχοντος δόξαν ἐγεννήθη Πατρός.

ΛΟΓΟΣ Ζ΄.

20 Πρὸς τοὺς προτείνοντας τό, Ἄβουλήτως ἢ κατὰ βούλησιν ἐγέννησε τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ;
Ἐρωτήσεις ὡς ἐκ τῶν αἰρετικῶν.

Ἄβουλήτως ἄρα, φασί, καὶ ἀσκέπτως ἐγέννησεν, ἥτοι πεποίηκε, τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ, ἢ κατὰ βούλησιν οἰκείαν; Εἰ μὲν οὖν ἀβουλήτως ἐγέννησεν αὐτόν, πέπονθέ τι τῶν παρὰ γνώμην, εἰ δὲ κατὰ βούλησιν, προϋπάρχειν δὲ τῶν γινομένων ἀνάγκη τὴν περὶ αὐτῶν σκέψιν, προῆν ἄρα τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατήρ, μεσολαβούσης τὴν γέννησιν τῆς περὶ αὐτοῦ βουλήσεως.

Ἄπολογία πρὸς τοῦτο.

30 Πόθεν ὑμεῖς, ὡς οὗτοι, κατὰ βούλησιν ἢ ἀβουλήτως γεγεν-

ἄλλοιώνεται καὶ μεταβάλλεται, καὶ ἀπὸ τέλειος πού εἶναι ὑποβιδάζε-
ται σὲ ἀτελῆ. Γιατί, ἔκεινοι πού νομίζουν ὅτι ὁ Υἱὸς προῆλθε ἐξολο-
κλήρου ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, κατὰ τρόπο πού νὰ βρῖσκεται
μακριὰ καὶ χωριστὰ ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ ἰσχυρίζονται ὅτι
μοιράστηκαν ὅλα ὅσα ἀνῆκαν σ' αὐτόν, καὶ ἔμεινε μὲ τὴ μισή δόξα,
γιατι ἡ ὑπόλοιπη μεταβιδάσθηκε στὸν Υἱό, ἀγνοοῦν σὲ ποιὸ ἀτόπη-
μα πέφτουν." Ἀρα λοιπόν, ἐπειδὴ, ὅπως λένε αὐτοί, ὁ Πατέρας, ὄντας
προηγουμένως μόνος καὶ ἔχοντας μέσα του τὴ δημιουργικὴ δύναμη,
πρόβαλε τὸν Υἱό καὶ μέσω αὐτοῦ δημιούργησε τὰ πάντα, ἔστειλε ἔξω
ἀπὸ τὴν οὐσία του τὴ δυνατότητα νὰ δημιουργεῖ, καὶ ἔγινε ὑστερα
αὐτὸ πού δὲν ἦταν προηγουμένως, καὶ τώρα στερεῖται τὴ δημιουργι-
κὴ του δύναμη. Ἀλλὰ τὸ νὰ τὸ πιστεύει ἢ νὰ τὸ λέγει κανεὶς αὐτὸ ἔχει
ἀμέτρητη ἀσέβεια. Γιατι λέγει ὁ Χριστός· «Ὁ Πατέρας μέχρι τώρα
ἐργάζεται, καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι»³. "Ὅπως λοιπόν δὲν χωρίσθηκε ἀπὸ
τὸν Πατέρα ἡ δημιουργικὴ δύναμη, οὔτε εἶναι ἀτελῆς τώρα ὡς πρὸς
τὴν οὐσία του, ἐπειδὴ τὴ δημιουργικὴ δύναμη τὴν ἔχει τελείως καὶ ὁ
Υἱός, ἔτσι ἔχει τέλεια καὶ τὴ δόξα, μολονότι καὶ πάλι ὁ Υἱὸς ἔχει
τέλεια τὴ δόξα. Ἐπειδὴ δηλαδή εἶναι ὁμοιος σὲ ὅλα μὲ αὐτόν πού
γέννησε, γι' αὐτὸ ἔχει τέλεια τὴ δόξα, ἐπειδὴ γεννήθηκε ἀπὸ Πατέρα
πού ἔχει τέλεια τὴ δόξα.

ΛΟΓΟΣ Ζ'.

Πρὸς ἐκείνους πού ὑποβάλλουν τὴν ἐρώτηση καὶ λένε·

Ἐθέλα ἢ μὲ τὴ θέλησή του γέννησε ὁ Πατέρας τὸν Υἱό;

Ἐρώτηση ἐκ μέρους τῶν αἵρετικῶν.

"Ἀραγε, λένε, ὁ Πατέρας γέννησε, ἢτοι δημιούργησε, τὸν Υἱὸ χω-
ρὶς νὰ τὸ θέλει καὶ ἀπερίσκεπτα, ἢ μὲ τὴ θέλησή του;" Ἄν λοιπόν τὸν
γέννησε χωρὶς νὰ τὸ θέλει, ἔπαθε κάτι παρὰ τὴ θέλησή του· εἰάν πάλι
τὸν γέννησε μὲ τὴ θέλησή του, καὶ ὑπάρχει ἀναγκαστικὰ ἡ σκέψη γι'
αὐτὰ πού γίνονται πρὶν ἀπὸ αὐτὰ, τότε προὔπηρχε ὁ Πατέρας τοῦ
Υἱοῦ, ἐπειδὴ μεσολαβοῦσε μέχρι τὴ γέννηση ἢ θέληση γι' αὐτόν.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ἀπὸ ποῦ σεῖς, ὦ τέτοιοι, λέγοντας ἂν ὁ Υἱὸς γεννήθηκε μὲ τὴ

νησθαι λέγειν τὸν Υἱόν, ἢ καὶ ὄλως τοιαύτας τοῖς ἐντυγχάνουσι τὰς πένσεις προσάγειν, ἀπὸ ποίας τοῦτο μεμαθήκατε Γραφῆς; Τίς δὲ τῶν ἁγίων ἢ κατὰ βούλησιν ἢ ἀβουλήτως αὐτὸν ἔφησεν ἐκ τοῦ Πατρὸς προελθεῖν; Ὅτι μὲν γὰρ ἦν καὶ ἔστιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, 5 ἔγνωμεν ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς, τὸ δέ, ἀβουλήτως ἢ μὴ, παρὰ μόνων ὑμῶν ἠκούσαμεν. Ἀποκαλύπτει μὲν γὰρ τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ ἐξ οὐρανοῦ, καὶ φησιν «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός», καὶ διὰ τοῦ Δαβὶδ λέγει· «Ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου Λόγον ἀγαθόν», καὶ ὁ σοφώτατος Ἰωάννης, «Ἐν ἀρχῇ ἦν», φησὶν, «ὁ Λόγος, καὶ ὁ 10 Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος». ὁ Ψαλμωδὸς ὡς πρὸς τὸν Πατέρα πάλιν φησί· «Παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, καὶ ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα ψῶς». Ὁ Παῦλος ἀπαύγασμα καὶ μορφήν καὶ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἀοράτου καλεῖ. Καὶ τούτων οὐδεὶς εὐρίσκεται λέγων ἀβουλήτως ἢ κατὰ βούλησιν γεγεννησθαι τὸν Υἱόν. Ἀλλὰ 15 τό, ἦν, εἰπόντες, καὶ τό, ἔστιν, οὐδεμίαν ἀρχὴν τὴν ἐν χρόνῳ δεδώκασι τῷ τῶν χρόνων ποιητῇ. Πόθεν οὖν ὑμεῖς τὰ τοιαῦτά φατε; Ἀπὸ καρδίας τῆς ἑαυτῶν λαλοῦντες, καθά φησιν ὁ προφήτης, καὶ οὐκ ἀπὸ στόματος Κυρίου.

ΑΛΛΟ.

Εἰ βουλήσει γεγεννησθαι φατε τὸν Υἱόν, καὶ βιάζεσθε τὴν 20 περὶ αὐτοῦ θέλησιν προϋπάρχειν τῆς γεννήσεως αὐτοῦ, τί μὴ ταῦτά φησιν ἢ Ἡ Γραφή περὶ αὐτοῦ, ἃ δὴ καὶ περὶ τῶν ἄλλων ποιημάτων λέγουσα φαίνεται; Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν γεγονότων παρὰ Θεοῦ προηγεῖται θέλησις, ὡς ἐν τῷ, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον», Καὶ ἐν τῷ, «Πάντα ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησεν». Ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγου οὐδαμοῦ θέλησις ἤτοι βούλησις προηγησαμένη φαίνεται, ἀλλ' ὅτι μόνον ἦν καὶ ἔστιν ἀκούομεν. Καί, ἴν' οὕτως εἴπω, τόπος αὐτῷ φυσικὸς ὁ Πατὴρ. Εἰ τοίνυν ἐπὶ μὲν τῶν κτισμάτων ἀπάντων ἔφησεν ἠγεῖσθαι θέλησιν ἢ Γραφή, ἐπὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ οὐδὲν τοιοῦτον εὐρήσομεν παρ' αὐτῆς, οὐκ ἄρα εἷς ἐστι τῶν πάντων, οὐδὲ θελήσει

1. Ματθ. 3, 17.

2. Ψαλμ. 44, 2.

3. Ἰω. 1, 1.

4. Ψαλμ. 35, 10.

5. Ἑβρ. 1, 3.

6. Φιλίπ. 1, 7.

7. Α' Κορ. 11, 7.

8. Ἰερ. 23, 16.

θέληση ἢ χωρὶς τῆ θέληση τοῦ Πατέρα, καὶ γενικὰ ὑποβάλλοντας τὶς ἐρωτήσεις αὐτὲς σὲ ἐκείνους πού σᾶς ἀκοῦνε, ἀπὸ ποιά Γραφή τὸ ἔχετε μάθει αὐτό; Καὶ ποῖος ἀπὸ τοὺς ἁγίους εἶπε ὅτι αὐτὸς προῆλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα μὲ τῆ θέληση ἢ χωρὶς τῆ θέληση αὐτοῦ; Καὶ ἀπὸ ποιὸν χρησιμοποιήθηκαν αὐτὰ τὰ λόγια; Γιατί, τὸ ὅτι ὑπῆρχε καὶ ὑπὸ ... Λόγος τοῦ Θεοῦ, τὸ γνωρίζουμε ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή. Ὅμως τὸ ἂν ὑπάρχει μὲ τῆ θέλησὶ του ἢ ὄχι, μόνο ἀπὸ σᾶς τὸ ἀκούσαμε. Γιατὶ τὸν Υἱὸ τὸν φανερῶνει ὁ Πατέρας ἀπὸ τὸν οὐρανὸ λέγοντας· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός»¹· καὶ μέσω τοῦ Δαβὶδ λέγει· «Βγῆκε ἀπὸ τὴν καρδιά μου Λόγος ἀγαθός»². Καὶ ὁ σοφώτατος Ἰωάννης λέγει· «Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦταν κοντὰ στὸν Θεό, καὶ ὁ Λόγος ἦταν Θεός»³. Ὁ Ψαλμωδὸς πάλι, ἀναφερόμενος στὸν Πατέρα, λέγει· «Γιατὶ σὲ σένα ὑπάρχει ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ μὲ τὸ φῶς σου θὰ δοῦμε τὸ φῶς»⁴. Ὁ Παῦλος τὸν ἀποκαλεῖ ἀκτινοβολία⁵ καὶ μορφὴ⁶ καὶ εἰκόνα⁷ τοῦ ἀόρατου Θεοῦ. Κανένας λοιπὸν ἀπὸ αὐτοὺς δὲν βρῖσκεται νὰ λέγει, ὅτι ὁ Υἱὸς γεννήθηκε μὲ τῆ θέληση ἢ χωρὶς τῆ θέληση τοῦ Πατέρα. Ὅμως, λέγοντας ὅτι ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει, δὲν ἀποδίδουν καμμιά χρονικὴ ἀρχὴ στὸν δημιουργὸ τῶν χρόνων. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἐσεῖς τὰ λέτε αὐτά; Τὰ λέτε μιλώντας ἀπὸ τὴν καρδιά σας, ὅπως λέγει ὁ προφήτης⁸, καὶ ὄχι μὲ τὸ στόμα τοῦ Κυρίου.

ἌΛΛΟ.

Ἐὰν λέτε, ὅτι μὲ τῆ θέληση τοῦ Πατέρα γεννήθηκε ὁ Υἱὸς καὶ ὑποστηρίζετε μὲ πείσμα, ὅτι ἡ θέληση γι' αὐτὸν ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴ γέννησὶ του, γιατί ἡ Γραφή δὲν λέγει γι' αὐτὸν αὐτὰ πού λέγει καὶ γιὰ τὰ ἄλλα δημιουργήματα; Γιατί, γιὰ ὅσα ἐγιναν ἀπὸ τὸν Θεό, προηγοῦνταν ἡ θέληση, ὅπως στό, «Ἄς κάνομε ἄνθρωπο»⁹, καὶ στό, «Ἦλα ὅσα θέλησε, τὰ ἔκανε»¹⁰. Γιὰ τὸν Θεὸ Λόγο ὅμως δὲν φαίνεται πουθενὰ νὰ προηγῆθηκε θέληση, δηλαδὴ βούληση, ἀλλὰ ἀκούσαμε μόνο ὅτι ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει. Καί, γιὰ νὰ τὸ πῶς ἔτσι, τόπος φυσικὸς γι' αὐτὸν ἦταν ὁ Πατέρας. Ἐὰν λοιπὸν γιὰ ὅλα τὰ κτίσματα ἡ Γραφή εἶπε ὅτι προηγῆθηκε ἡ θέληση, ἐνῶ γιὰ τὸν Υἱὸ δὲν βρῖσκουμε τίποτε τέτοιο σ' αὐτήν, ἄρα δὲν εἶναι ἓνας ἀπὸ ὅλα, οὔτε ἐγίνε μὲ τῆ θέληση,

9. Γέν. 1, 26.

10. Ψαλμ. 134, 6.

γένεονε, καθάπερ τὰ πάντα, ἐκ Πατρὸς προελθὼν καὶ τῆς τοῦ γεννησαντος οὐσίας, ὑπάρχων τε αἰδιος

ΑΛΛΟ.

Λέγει πον Παῦλος περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, ὅτι τε
5 Θεοῦ δύναμις εἶη καὶ Θεοῦ σοφία. Εἰ τοίνυν σοφία καὶ δύναμις
ἐστι τοῦ Πατρὸς ὁ ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ ὑπάρχων Λόγος, αὐτὸς
ἐστιν ἐν ᾧ βουλευέται, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα ἐργάζεται. Πῶς οὖν
βουλήσει γέγονεν ὁ ἐν ᾧπερ ἡ βούλησις ἐστι τοῦ Πατρὸς; Ἡ γὰρ
ἐτέραν ἡμᾶς σοφίαν ἀναπλάττειν ἀνάγκη, ἐν ἧ βουλευσάμενος
10 πεποίηκε τὸν Υἱόν καθὼς ὑμεῖς φατε, ἢ εἰ ἐτέρα οὐκ ἔστιν, ἀλλ'
ἔστι μόνος αὐτὸς ἡ σοφία τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ἄρα ἐστὶ καὶ ἡ βού-
λησις Ἐν γὰρ σοφία πάντως τὸ βούλεσθαι τοῦ Θεοῦ, καὶ μάταιος
ὑμῖν ὁ λόγος καὶ κενὸν ἐδείχθη τὸ ἐπιχείρημα.

ΑΛΛΟ,

εἰς τὸ αὐτό.

15

Οὐκ ἐν τοῖς γενομένοις ἡ τοῦ Θεοῦ βούλησις οὐσιωμένη φαί-
νεται, ἀλλ' ἕτερόν τί ἐστι παρὰ τὰ δι' αὐτῆς ποιούμενα. Οἷον, θελή-
σει φανέν γενέσθαι τὸν οὐρανόν, οὐκ αὐτὸν εἶναι τὴν θέλησιν. Εἰ
τοίνυν βουλευέται μὲν ἐν σοφία Θεός, καὶ ὅτε τὸν Υἱόν, ὡς ὑμεῖς
20 φατε, ἀπογεννηᾶν ἤθελεν, ἔστι δὲ ἡ σοφία τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ἐτέ-
ραν τῷ Πατρὶ προσεῖναι σοφίαν ἀνάγκη, ἐν ἧ βουλευσάμενος ἀπέ-
τεκε τὸν Υἱόν. Εἰ δὲ τοῦτο λέγειν ἀσεβές (εἰς γὰρ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ,
καὶ οὐ δύο, σοφία τοῦ Πατρὸς ὑπάρχων ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος), αὐτὸς
ἐστιν ὁ δι' οὗ πάντων ἡ βούλησις γίνεται.

25

ΑΛΛΟ.

Τῶν ἐν χρόνῳ γεγονότων, προηγεῖται πάντως τὸ βουλευέσθαι
τι περὶ αὐτῶν. Εἰ τοίνυν βουλήσει γεγένηται, καθ' ὑμᾶς, ὁ Υἱός,
προηγουμένην ἔχει καὶ αὐτὸς τὴν περὶ αὐτοῦ βούλησιν, ὥσπερ καὶ
τὰ ποιήματα, καὶ οὐκ ἦν ποτε, καὶ ψεύδεται λέγων Ἰωάννης περὶ

11. Α' Κορ. 1, 24.

12. Α' Κορ. 1, 24.

ὅπως ἔγιναν τὰ πάντα, γιατί προῆλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἀπὸ τὴν οὐσία αὐτοῦ πού τὸν γέννησε, καὶ εἶναι αἰώνιος.

ΑΛΛΟ.

Λέγει κάποιος ὁ Παῦλος γιὰ τὸν Σωτήρα μας Χριστό, ὅτι εἶναι δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ¹¹. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι σοφία καὶ δύναμη τοῦ Πατέρα, ὁ Λόγος πού προῆλθε ἀπὸ αὐτὸν καὶ ὑπάρχει μέσα σ' αὐτόν, αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος μὲ τὸν ὁποῖο θέλει καὶ μέσω τοῦ ὁποῖου δημιουργεῖ τὰ πάντα. Πῶς λοιπὸν ἔγινε μὲ τὴ θέληση τοῦ Πατέρα, αὐτὸς στὸν ὁποῖο ὑπάρχει ἡ θέληση τοῦ Πατέρα; Γιατί, ἡ πρέπει νὰ ἀναπλάσσουμε ἄλλη σοφία, μὲ τὴν ὁποία ἀποφάσισε ὁ Πατέρας καὶ ἔκανε τὸν Υἱό, ὅπως λέτε ἐσεῖς, ἢ, ἐὰν δὲν ὑπάρχει ἄλλη, ἀλλὰ εἶναι αὐτὸς μόνο ἡ σοφία τοῦ Πατέρα, ἄρα αὐτὸς εἶναι καὶ ἡ βούληση τοῦ Πατέρα. Γιατί ἡ βούληση τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει στὴ σοφία, καὶ ἔτσι εἶναι μάταιος ὁ λόγος σας καὶ τὸ ἐπιχείρημά σας ἀποδείχθηκε ἀστήρικτο.

ΑΛΛΟ, στὸ ἴδιο.

Ἡ βούληση τοῦ Θεοῦ δὲν φαίνεται νὰ λαμβάνει ὑπόσταση στὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ εἶναι κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτὰ πού δημιουργοῦνται μὲ αὐτήν. Γιὰ παράδειγμα, λέμε ὅτι μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ ἔγινε ὁ οὐρανός, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὸς ἡ θέληση. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Θεὸς ἀποφασίζει μὲ τὴ σοφία, καὶ ὅταν, ὅπως λέτε ἐσεῖς, ἠθέλε νὰ γεννήσει τὸν Υἱό, πού εἶναι ἡ σοφία τοῦ Πατέρα¹², πρέπει νὰ ὑπάρχει ἄλλη σοφία, μὲ τὴν ὁποία ἀποφάσισε καὶ γέννησε τὸν Υἱό. Ἐὰν τὸ νὰ τὸ λέμε αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀσέβεια (γιατί ἓνας εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι δύο, πού εἶναι ἡ σοφία τοῦ Πατέρα, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ), τότε αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος μὲ τὸν ὁποῖο ἐκδηλώνεται ἡ βούληση τοῦ Θεοῦ.

ΑΛΛΟ.

Ἀπὸ αὐτὰ πού δημιουργήθηκαν ἐν χρόνῳ, προηγήθηκε ὅπως-δήποτε κάτι πού ἀποφάσισε γι' αὐτά. Ἐὰν λοιπὸν, σύμφωνα μὲ σᾶς, ὁ Υἱὸς ἔγινε μὲ βούληση τοῦ Πατέρα, προηγήθηκε καὶ γι' αὐτόν ἡ βούληση ὅπως καὶ γιὰ τὰ δημιουργήματα, καὶ ἄρα δὲν ὑπῆρχε κά-

αὐτοῦ, «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος». Εἰ γὰρ οὐκ ἦν, καθ' ὑμᾶς, πῶς ὁ εὐ-
 αγγελιστῆς ἀληθεύσει τό, Ἦν, αὐτῷ περιτιθείς; Ἀλλ' οὐχ ὑμῖν,
 ἐκείνῳ δέ, οἶμαι, πιστεύειν ἀναγκαῖον. Ἦν ἄρα, κατὰ τὸν ἐκείνου
 λόγον, ὁ Υἱός, καὶ τό, οὐκ ἦν, ἐπ' αὐτῷ μάταιόν τε καὶ διεψευσμέ-
 5 νον.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τῶν ἐν βουλήσει γενομένων προηγείται χρόνος, καθ' ὃν ἡ
 περὶ αὐτῶν σκέψις ἐγένετο, καὶ εἰ μικρόν τινα καὶ ἀκαριαῖον δοίη-
 μεν αὐτόν, πῶς ἔσται χρόνων ποιητῆς ὁ Υἱός, εἰ βούλησις προη-
 10 γεῖται τῆς γεννήσεως αὐτοῦ; Ἀλλ' ἔστι χρόνων ποιητῆς. Ἦν ἄρα,
 καὶ οὐδέν ἔστι πρὸ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ.

ΑΛΛΟ.

Εἰ σοφία τοῦ Πατρὸς ἔστιν ὁ Υἱός, ὥσπερ οὖν καὶ ἔστι, ποιός
 ἔστι χρόνος ὅτε οὐκ ἦν ἐν αὐτῷ σοφία; Εἰ δέ ἔστιν αἰδῖος ἐν Πατρὶ
 15 (αἰεὶ γὰρ σοφός ὁ Πατήρ), πῶς ἠγγήσεται τι τοῦ αἰεὶ ὄντος; Πῶς δέ ἡ
 βούλησις χωρήσει μεταξύ, μὴ ὄντα ποτὲ τὸν Υἱὸν εἰσφέρουσα, τὸν
 τῷ γεννήσαντι συναἰδιον ὡς σοφίαν αὐτοῦ;

ΑΛΛΟ.

Εἰ προηγείται βούλησις τοῦ Υἱοῦ, ἐν χρόνῳ δὲ ἀνάγκη τὴν
 20 περὶ αὐτοῦ γενέσθαι σκέψιν, καὶ εἰ μικρός τις εἶη καὶ λίαν βραχύς,
 πῶς ἔσται πάντων ποιητῆς; Ἦ πῶς πιστεύομεν τῇ Γραφῇ, πάντα
 δι' αὐτοῦ γενέσθαι λεγούση, ὅπου πρὸ αὐτοῦ φαίνεται χρόνος,
 καθ' ὃν ἡ περὶ αὐτοῦ γέγονε βούλησις, χρόνων οὐκ ὄντων πρὸ
 αὐτοῦ;

25

ΑΛΛΟ.

Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν αἰρετικῶν.

Εἰ μὴ βουλήσει, φησί, γέγονεν ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, ἐξ ἀνάγκης

ποτε, και επομένως ψεύδεται ὁ Ἰωάννης λέγοντας γι' αὐτόν «Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος»¹³. Γιατί, ἐὰν δὲν ὑπῆρχε, ὅπως λέτε ἐσεῖς, πῶς λέγει τὴν ἀλήθεια ὁ Εὐαγγελιστῆς, ἀποδίδοντας σ' αὐτόν τὸ «ὑπῆρχε»; Νομίζω ὅμως ὅτι δὲν πρέπει νὰ πιστεύουμε σὲ σᾶς, ἀλλὰ σὲ ἐκεῖνον. Ἐπομένως ὑπῆρχε, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια ἐκείνου, ὁ Υἱός, καὶ τὸ «δὲν ὑπῆρχε» ποὺ λέγεται γι' αὐτόν εἶναι μάταιο καὶ ψευδές.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν πρὶν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν μὲ τὴ βούληση τοῦ Θεοῦ προηγεῖται κάποιος χρόνος, κατὰ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἡ σκέψη γι' αὐτὰ, ἔστω καὶ ἂν ὑποθέσουμε ὅτι ὁ χρόνος αὐτὸς ἦταν μικρὸς καὶ στιγμιαίος, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ Υἱὸς δημιουργὸς τῶν χρόνων, ἐὰν πρὶν ἀπὸ τὴ γέννησή του προηγεῖται ἡ βούληση τοῦ Πατέρα; Ἄλλ' ὅμως εἶναι δημιουργὸς τῶν χρόνων. Ἐπομένως ὑπῆρχε, καὶ δὲν ὑπῆρξε τίποτε πρὶν ἀπὸ τὴ γέννησή του.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι ἡ σοφία τοῦ Πατέρα, ὅπως βέβαια καὶ εἶναι, ποιὸς εἶναι ὁ χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖο δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτόν ἡ σοφία. Ἐὰν ὅμως εἶναι αἰώνιος μέσα στὸν Πατέρα (γιατὶ ὁ Πατέρας ἦταν πάντοτε σοφός), πῶς μπορεῖ νὰ προηγεῖται κάτι ἀπὸ αὐτόν ποὺ ὑπάρχει πάντοτε; Καὶ πῶς μπορεῖ ἡ βούληση νὰ χωρέσει ἀνάμεσα στὸν Υἱό, ποὺ τὸν παρουσιάζει ὅτι κάποτε δὲν ὑπῆρχε, καὶ στὸν συνάναρχο μ' αὐτόν ποὺ τὸν γέννησε ὡς σοφία του;

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ἡ σοφία προηγεῖται τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἡ σκέψη γι' αὐτόν ἔγινε κατ' ἀνάγκη μέσα στὸν χρόνο, ἔστω καὶ ἂν ὁ χρόνος αὐτὸς ἦταν πολὺ μικρὸς καὶ πολὺ σύντομος, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι δημιουργὸς τῶν πάντων; Ἡ πῶς μπορούμε νὰ πιστεύουμε στὴ Γραφή, ποὺ λέγει, ὅτι ὅλα ἔγιναν μέσω αὐτοῦ, τὴ στιγμή ποὺ φαίνεται νὰ ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ αὐτόν χρόνος, κατὰ τὸν ὁποῖο ἔγινε ἡ σκέψη γι' αὐτόν, ἀφοῦ πρὶν ἀπὸ αὐτόν δὲν ὑπῆρχε χρόνος;

ΑΛΛΟ.

Ἐπὶ τίς ἀντιθέσεις τῶν αἵρετικῶν.

Ἐάν, λέγει, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν ἔγινε μὲ τὴ βούληση τοῦ Πα-

ἄρα καὶ μὴ θέλων ἔσχεν Υἱὸν ὁ Πατήρ. Καὶ τίς ὁ μείζων αὐτοῦ καὶ τὴν ἀνάγκην ἐπιθείς αὐτῷ; Τὰ γὰρ παρὰ γνώμην ἐπισυμβαίνοντα, ἐξ ἀνάγκης γίνεται.

Πρὸς ταῦτα λύσις.

5 Ἐντερωτητέον τοὺς Χριστομάχους, καὶ δι' ὧν ἡμῖν προτείνουσιν ἀμαθῶς, διὰ τούτων αὐτοῖς ὑπαντήσωμεν, τὴν ἴσην ἀντεπάγοντες πρότασιν. Εἶπατε ἡμῖν· Ἀγαθὸς καὶ οἰκτίρμων, ἐλεήμων τε καὶ ἅγιος ἐκ βουλήσεώς ἐστιν ὁ Θεός, ἢ παρὰ βούλησιν; Εἰ μὲν οὖν ἐκ βουλήσεως, ἢ δὲ βουλησις προτρέχει πάντως ἐκείνων περὶ ὧν καὶ
10 γίνεται, ἦν ἄρα χρόνος ὅτε οὐκ ἦν ταῦτα Θεός, ἔτι τὴν περὶ αὐτῶν σκέψιν ποιούμενος. Εἰ δὲ ἀβουλήτως ἀγαθὸς ἐστὶ καὶ ἐλεήμων παρὰ γνώμην, ἄρα τοῦτό ἐστι καὶ ἐξ ἀνάγκης. Καὶ τίς ἐστὶν ὁ τὴν ἀνάγκην ἐπιθείς αὐτῷ, καθ' ὑμᾶς; Δέδεικται τοίνυν μωρίας ἀνάμεστος ἢ παρ' ὑμᾶς πρότασις, καὶ ἀγαθὸν οὐδὲν εἰσφέρουσα νόημα.

15

ΑΛΛΟ,

διηγηματικῶς.

Ἐπὶ τῶν κατὰ φύσιν οὐ προηγεῖται βούλησις, χωρεῖ δὲ μόνον ἐπὶ τῶν ἔξωθεν τῆς οὐσίας ὄντων τοῦ βουλευομένου. Οἷον φέρε εἰπεῖν· Ἀμπελῶνά τις φυτεύει, ἢ ναυπηγεῖται σκάφος, βουλευσά-
20 μενος πρότερον περὶ αὐτῶν, τίκεται δὲ κατὰ φύσιν τὸ ἐξ ἀνθρώπου παιδίον, οὐδεμιᾶς ἠγησαμένης βουλήσεως. Εἴ τις οὖν λέγοι τυχὸν ἐπὶ τινος τῶν ἀνθρώπων, ὅτι παρὰ βούλησιν ἔσχεν υἱόν, μὴ εὐθύς ἐπὶ τὸ ἐξ ἀνάγκης τρεχέτω· οὐ γὰρ ἐκ τινος ἀνάγκης ἔσχεν ἀλλ' ὁράτω μᾶλλον ὅτι τῶν ἐκ φύσεως οὐ προηγεῖται βούλησις.
25 Ἐκὼν γὰρ τις γενῆ, οὐδεμιᾶς περὶ τούτου προηγουμένης βουλήσεως. Θελητῶς οὖν ἄρα καὶ ἀβουλήτως ὑπάρχει καὶ ὁ Λόγος ἐν τῷ Πατρὶ, ὥσπερ ἐστὶν ἐν ἀνθρώπῳ τὸ ἐξ ἑαυτοῦ παιδίον.

ΑΛΛΟ.

Εἰ κατὰ φύσιν ἀγαθὸς ἐστὶν ὁ Θεός καὶ Πατήρ, οὐκ ἐκ βουλή-

τέρα, ἄρα ὁ Πατέρας ἀπὸ ἀνάγκη καὶ χωρὶς νὰ θέλει ἀπέκτησε Υἱό. Καὶ ποιὸς εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὸν ἀνάγκασε; Γιατί, ὅσα γίνονται παρὰ τὴ θέλησή μας, γίνονται ἀπὸ ἀνάγκη. ↓

Ἐπίκληση σ' αὐτά.

Πρέπει νὰ ἐρωτήσουμε μὲ τὴ σειρά μας τοὺς Χριστομάχους, καὶ μὲ τὰ ἐπιχειρήματα ποὺ μᾶς προβάλλουν μὲ ἀμάθεια, μὲ αὐτὰ νὰ τοὺς ἀπαντήσουμε, ἀντιπαραθέτοντας τὴν ἀντίστοιχη ἐπιχειρηματολογία. Πέστε μας Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καὶ σπλαχνικὸς, ἐλεήμων καὶ ἅγιος μὲ τὴ θέλησή του, ἢ παρὰ τὴ θέλησή του; Ἐὰν δὲν εἶναι μὲ τὴ θέλησή του, καὶ ἡ θέληση προηγεῖται ὅπωςδήποτε ἐκείνων γιὰ τὰ ὅποια γίνεται, ὑπῆρχε ἄρα χρόνος κατὰ τὸν ὅποιο ὁ Θεὸς δὲν ἦταν ὅλα αὐτὰ, ἀφοῦ ἀκόμα σκεφτόταν γι' αὐτὰ. Ἐὰν πάλι εἶναι παρὰ τὴ θέλησή του, τότε εἶναι ἀγαθὸς καὶ ἐλεήμων παρὰ τὴ γνώμη του, καὶ ἄρα εἶναι ἀγαθὸς καὶ ἐλεήμων ἀπὸ ἀνάγκη. Καὶ ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ τοῦ ἐπέβαλε τὴν ἀνάγκη, σύμφωνα μὲ ἐσᾶς; Ἀποδείχθηκε λοιπὸν ὅτι ὁ συλλογισμὸς σας εἶναι γεμᾶτος ἀνοησία καὶ δὲν συμβάλλει σὲ κανένα ὀρθὸ νόημα.

ΑΛΛΟ,

κατὰ τρόπο περιγραφικόν.

Σ' αὐτὰ ποὺ γίνονται κατὰ φύση δὲν προηγεῖται βούληση, ἀλλὰ ἐπεμβαίνει αὐτὴ μόνο σ' αὐτὰ ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν οὐσία ἐκείνου ποὺ σκέφτεται. Γιὰ παράδειγμα· κάποιος φυτεύει ἀμπέλι ἢ κατασκευάζει πλοῖο, ἀφοῦ προηγουμένως σκέφθηκε γι' αὐτὰ. Ἀντίθετα τὸ παιδί τοῦ ἀνθρώπου γεννιέται κατὰ φύση, χωρὶς νὰ προσηγηθεῖ καμμιά σκέψη. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος πεῖ γιὰ κάποιον τυχόν ἄνθρωπο, ὅτι παρὰ τὴ θέλησή του ἀπέκτησε υἱό, ἃς μὴ τρέχει ἀμέσως ὁ νοῦς του στὸ ὅτι αὐτὸ ἐγένε ἀπὸ ἀνάγκη (γιατὶ δὲν τὸν ἀπέκτησε ἀπὸ κάποια ἀνάγκη), ἀλλὰ ἃς δεῖ, ὅτι σ' αὐτὰ ποὺ γίνονται κατὰ φύση, δὲν προηγεῖται βούληση. Γιατὶ μὲ τὴ θέλησή του γεννᾷ κανεὶς, χωρὶς νὰ προσηγηθεῖ κάποια σκέψη γι' αὐτό. Μὲ τὴ θέληση λοιπὸν τοῦ Πατέρα, καὶ ὄχι χωρὶς τὴ θέλησή του ὑπάρχει καὶ ὁ Λόγος σ' αὐτόν, ὅπως ὑπάρχει στὸν ἄνθρωπο τὸ παιδί ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας εἶναι ἀγαθὸς κατὰ φύση, καὶ ὄχι ἀπὸ

σεως, ἵνα μὴ φαίνεται χρόνος, ὅτε οὐκ ἦν τοῦτο, καθ' ὃν ἦν βούλησις, οὐ βουλήσει γεννᾶ τὸν Υἱόν, ἀλλὰ φύσει. Πρέπει γὰρ μᾶλλον τοῦτο αὐτῷ.

ΑΛΛΟ.

5 Ἐρωτητέον τοὺς Χριστομάχους, εἰ αὐτὸς ὁ τοῦ Λόγου Πατὴρ ἐκ βουλήσεως ὑπάρχει, ἢ παρὰ βούλησιν ἑαυτοῦ. Εἰ μὲν οὖν ἐκ βουλήσεως, προηγείσθαι δὲ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως τὴν βούλησιν, σιωπῶ τὸ δύσφημον· εἰ δὲ παρὰ βούλησιν, ἐξ ἀνάγκης ἄρα τοῦτο ἐστίν, ὅπερ ὑπάρχει. Καὶ τίς ὁ τὴν ἀνάγκην ἐπιθείς αὐτῷ; Εἰ δὲ
10 ὑπάρχει μὲν ὁ Πατὴρ, οὐκ ἐκ βουλήσεως δέ, οὔτε μὴν παρὰ βούλησιν, ὁ αὐτὸς κρατεῖτω λόγος ἀπεριεργάστως καὶ ἐφ' Υἱοῦ. Ἐξετάξιν γὰρ τὰ τοιαῦτα ριψοκινδύνως οὐκ ἀκόλουθον. Χρὴ δὲ μᾶλλον ἀκούοντας περὶ Θεοῦ εἰδέναι, ὅτι αὐτὸς ἐστίν ὁ ὢν, οὐκ ἀρχὴν τινα τοῦ εἶναι λαβών, ἀλλ' αὐτὸς τοῖς ἄλλοις ἀρχὴ τοῦ εἶναι γενόμενος.

15

ΑΛΛΟ,

διηγηματικῶς.

Ἄτοπον σφόδρα καὶ ἐπικίνδυνον ἐφ' Υἱοῦ λέγειν τό, Βουλήσει ἄρα ἢ παρὰ βούλησιν ἐγεννήθη. Ὁ γὰρ οὐκ ἐκ βουλήσεως ὑπάρχων Θεός, οὐκ ἐκ βουλήσεως ἔχει τὸν ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ
20 προελθόντα Λόγον, ἀλλὰ φυσικῶς. Εἴη γὰρ καὶ οὕτως εἰκὼν αὐτοῦ καὶ χαρακτήρ οὐ διεψευσμένος.

ΑΛΛΟ.

Εἰ βούλησις καὶ σκέψις προηγείται τῆς ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ, ὁ δὲ Υἱὸς Σοφία καὶ Λόγος ἐστὶ τοῦ Πατρός, πῶς ἐβούλετο ὁ Θεὸς
25 ἄλογός τε καὶ ἄσοφος ὢν, καθ' ὑμᾶς; Οὕτω γὰρ ἦν ὁ Υἱός, ἔτι τῆς περὶ αὐτοῦ γινομένης σκέψεως. Πῶς δὲ οὐκ ἄτοπον εἰσφέρειν περὶ ἑαυτοῦ βουλευόμενον τὸν Πατέρα, πότερόν ποτε χρὴ Σοφίαν ἔχειν καὶ Λόγον, ἢ μή; Παραιτεῖσθαι τοιγαροῦν ἀναγκαῖον τὰς ἀπαιδεύτους τῶν Χριστομάχων προτάσεις, οὐ σφόδρα διατείνεσθαι
30 πρὸς τὸ ἀντιλέγειν αὐταῖς.

θέλησή δική του, γιὰ νὰ μὴ μεσολαβεῖ χρόνος, κατὰ τὸν ὁποῖο δὲν ἦταν ἀγαθός, ἀφοῦ ὑπῆρχε ἡ βούληση, δὲν γεννᾷ τὸν Υἱὸ μὲ θέλησή του, ἀλλὰ κατὰ φύση. Γιατί αὐτὸ πρέπει περισσότερο σ' αὐτόν.

ΑΛΛΟ.

Πρέπει νὰ ἐρωτήσουμε τοὺς Χριστομάχους, ἐὰν ὁ Πατέρας τοῦ Λόγου ὑπάρχει μὲ τὴ θέλησή του, ἢ χωρὶς τὴ θέλησή του. Ἐὰν λοιπὸν ὑπάρχει μὲ τὴ θέλησή του, καὶ προηγεῖται κατ' ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεώς του ἢ θέληση, σιωπῶ τὴ βλασφημία. Ἐὰν πάλι ὑπάρχει παρὰ τὴ θέλησή του, ἄρα ἀπὸ ἀνάγκη εἶναι αὐτὸ πού εἶναι. Καὶ ποιὸς εἶναι αὐτὸς πού τοῦ ἐπέβαλε τὴν ἀνάγκη; Ἐὰν πάλι ὑπάρχει βέβαια ὁ Πατέρας, ἀλλὰ ὄχι μὲ τὴ θέλησή του, οὔτε καὶ χωρὶς τὴ θέλησή του, ἢ ἴδια ἀναλογία ἃς ἰσχύει χωρὶς πολυπραγμοσύνη καὶ γιὰ τὸν Υἱὸ. Γιατί δὲν εἶναι σωστὸ νὰ ἐξετάζουμε αὐτὰ τὰ θέματα μὲ τρόπο ριψοκίνδυνο. Μᾶλλον πρέπει, ἀκούοντας γιὰ τὸν Θεό, νὰ γνωρίζουμε, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος πού ὑπάρχει, χωρὶς νὰ ἔχει κάποια ἀρχὴ τῆς ὑπαρξῆς του, ἀλλ' αὐτὸς ἔγινε ἀρχὴ ὑπαρξῆς γιὰ τοὺς ἄλλους.

ΑΛΛΟ,

κατὰ τρόπο περιγραφικό.

Εἶναι πολὺ παράλογο καὶ ἐπικίνδυνο νὰ λέμε γιὰ τὸν Υἱὸ τό, "Ἄραγε γεννήθηκε μὲ τὴ θέληση ἢ χωρὶς τὴ θέληση τοῦ Πατέρα. Γιατί, ὁ Θεὸς πού ὑπάρχει χωρὶς θέληση, ἀπέκτησε τὸν Λόγο πού προήλθε ἀπὸ τὴν οὐσία του ὄχι μὲ τὴ θέλησή του, ἀλλὰ κατὰ φύση. Γιατί ἔτσι εἶναι εἰκόνα του καὶ σφραγίδα πού δὲν διαψεύδεται.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν προηγεῖται τῆς ὑπαρξῆς τοῦ Υἱοῦ ἡ θέληση καὶ ἡ σκέψη, καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι σοφία καὶ Λόγος τοῦ Πατέρα, πῶς σκεπτόταν ὁ Θεὸς ἀφοῦ ἦταν ἄλογος καὶ ἄσοφος, σύμφωνα μὲ σᾶς; Γιατί δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα ὁ Υἱός, ἀφοῦ ἀκόμα γινόταν ἡ σκέψη γι' αὐτόν. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι παράλογο νὰ παρουσιάζεται ὁ Πατέρας σκεπτόμενος γιὰ τὸν ἑαυτό του, ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο νὰ προτιμήσει· νὰ ἀποκτήσει σοφία καὶ Λόγο, ἢ ὄχι; Ἄρα λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀποφεύγετε αὐτὰ τὰ ἀπερίσκεπτα ἐπιχειρήματα τῶν Χριστομάχων, καὶ νὰ μὴ ἀγωνίζεσθε μὲ σφοδρότητα στὸ νὰ ἀναιρεῖτε αὐτά.

ΑΛΛΟ,
διηγηματικῶς.

Διὰ πολλῶν ἤδη δέδεικται λόγων ὅτι τῶν ποιημάτων ἠγήσατο βούλησις. Ἐξ ἑνὸς δὲ τὸ πᾶν γνωρισθήσεται. Ἐπὶ γὰρ τῇ τοῦ ἀν-
5 θρώπου κατασκευῇ, τό, «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον», καὶ τό, «Γενηθή-
τω στερέωμα», καὶ τό, Γενηθήτω τόδε καὶ τόδε, βουλῆς ἂν εἴη ση-
μαντικὸν τῆς ἐφ' ἐκάστῳ τῶν πεποιημένων γενομένης παρὰ Θεοῦ,
εἰ καὶ παραχρῆμα τὸ ἔργον ἀκολουθοῦν φαίνεται. Εἰ τοίνυν τῶν
10 μὲν κτισμάτων ἠγεῖται βούλησις, γέγονε δὲ πάντα δι' Υἱοῦ, ἐκτός
ἔστι τῶν πάντων ὁ δι' οὗ τὰ πάντα γέγονε. Καὶ εἰ ἕτερός ἐστιν ἐκεί-
νων ὧν ἠγήσατο βούλησις, οὐκ ἂν εἴη κατὰ βούλησιν γεγονῶς
ὥσπερ αὐτά. Αὐτὸς γὰρ ἐστὶν ἡ ζῶσα βουλή τοῦ Πατρὸς, ἐν ἣ τὰ
πάντα ἐργάζεται. Καλεῖ δὲ αὐτὸν καὶ βουλήν τοῦ Πατρὸς ὁ Ψαλ-
μωδός, λέγων· «Ἐν τῇ βουλῇ σου ᾠδήγησάς με».

15

ΑΛΛΟ.

Εἰ βουλή καὶ θέλημα τοῦ Πατρὸς ἐστὶν ὁ Υἱός, ὥσπερ οὖν καὶ
ἔστι, πῶς ἠγεῖται θέλησις τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ; Αὐτὸς γὰρ ἑαυτὸν
ἔσται πεποιηκός. Καὶ ὁ μήπως γεγονῶς, κατὰ τοὺς Χριστομάχους,
περὶ ἑαυτοῦ φανεῖται βουλευόμενος. Εἰ δὲ τοῦτο λέγειν ἄτοπον,
20 οὐκ ἄρα βουλήσει γέγονεν, ὥσπερ τὰ ποιήματα, ἀλλ' ἦν ὡς βουλή
τοῦ Πατρὸς ἐν αὐτῷ, αὐτὸ τῆς οὐσίας ὑπάρχων τοῦ γεννήσαντος
τὸ ἴδιον.

ΑΛΛΟ.

Λέγει πού Χριστός· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»,
25 ὥσπερ τινὰ τόπον ἑαυτὸν ἔχοντα μόνον σημαίνων τὸν Πατέρα, καὶ
πάλιν ὡς τοῦ Πατρὸς ὄντος ἐν αὐτῷ μόνον. Εἰ τοίνυν ἕτερόν τί
ἐστὶν ἐν τῷ Πατρὶ παρὰ τὸν Υἱὸν ἢ βούλησις αὐτοῦ, πῶς ἀληθεύ-
σει τὰ τοιαῦτα λέγων; Εὐρίσκεται γάρ, κατὰ τὴν τῶν Χριστομάχων
μανίαν, πρὸ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ, βούλησις οὕσα ἐν Πατρὶ, καθ'

**ΑΛΛΟ,
κατὰ τρόπο περιγραφικό.**

Ἐποδείχθηκε ἤδη μὲ πολλὰ λόγια, ὅτι προηγήθηκε πρὶν ἀπὸ τὰ δημιουργήματα ἡ βούληση. Ἐπὶ τὸ ἓνα ὅμως θὰ γίνῃ γνωστὸ τὸ σύνολο. Κατὰ τὴ δημιουργία δηλαδή τοῦ ἀνθρώπου τὸ, «ὡς κάνουμε ἄνθρωπο», καὶ τὸ, «Ἐὰς γίνῃ τὸ στερέωμα», καὶ τὸ, «Ἐὰς γίνῃ αὐτὸ καὶ ἐκεῖνο, θὰ μποροῦσαν νὰ εἶναι δηλωτικὰ τῆς σκέψης ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ τὸ καθένα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, μολονότι τὸ ἔργο γινόταν εὐθύς ἀμέσως. Ἐφόσον λοιπὸν πρὶν ἀπὸ τὰ κτίσματα προηγεῖται σκέψη, καὶ ἔφοσον ὅλα ἔγιναν διὰ τοῦ Υἱοῦ, βρῖσκεται ἔξω ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα αὐτὸς διὰ τοῦ ὁποίου ἔγιναν ὅλα. Καὶ ἔφοσον εἶναι ἄλλος ἀπὸ ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὅποια προηγήθηκε σκέψη, ἄρα αὐτὸς δὲν ἔγινε κατὰ βούληση τοῦ Πατέρα, ὅπως ἐκεῖνα. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἡ ζωντανὴ βούληση τοῦ Πατέρα, μὲ τὴν ὁποία δημιουργεῖ τὰ πάντα. Ἐλλωστε καὶ ὁ Ψαλμωδὸς τὸν ὀνομάζει βουλή τοῦ Πατέρα, λέγοντας· «Μὲ τὴ βουλή σου (συμβουλή) μὲ ὀδήγησες»^{13α}.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι βουλή καὶ θέληση τοῦ Πατέρα, ὅπως βέβαια καὶ εἶναι, πῶς προηγεῖται ἀπὸ τὴν ὑπαρξή του θέληση; Γιατὶ θὰ γίνῃ ὁ ἴδιος δημιουργὸς τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ αὐτὸς ποὺ ἀκόμα δὲν ἔχει γίνῃ, σύμφωνα μὲ τοὺς Χριστομάχους, θὰ φανεῖ νὰ σκέπτεται γιὰ τὸν ἑαυτό του. Καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι παράλογο νὰ τὸ λέγει κανεὶς, ἄρα δὲν ἔγινε μὲ τὴ θέληση, ὅπως τὰ δημιουργήματα, ἀλλὰ ὑπῆρχε ὡς βουλή τοῦ Πατέρα μέσα σ' αὐτόν, ὄντας αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ξεχωριστὸ γνῶρισμα τῆς οὐσίας ἐκείνου ποὺ τὸν γέννησε.

ΑΛΛΟ.

Λέγει κάποιος ὁ Χριστός· «Ἐγὼ βρῖσκομαι μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα»¹⁴, δηλώνοντας μὲ αὐτὸ ὅτι τὸν Πατέρα τὸν ἔχει γιὰ τὸν ἑαυτό του σὰν κάποιον τρόπο, καὶ ἐπίσης ὅτι ὁ Πατέρας βρῖσκεται μόνο μέσα σ' αὐτό. Ἐὰν λοιπὸν ἡ βούλησή του εἶναι κάτι ἄλλο μέσα στὸν Πατέρα, παράλληλα μὲ τὸν Υἱό, πῶς μπορεῖ τότε νὰ εἶναι ἀληθινὰ αὐτὰ ποὺ λέγει; Γιατὶ ἡ βούληση, σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τῶν Χριστομάχων, ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Υἱοῦ, ἀφοῦ εἶναι βούληση τοῦ Πατέρα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἔγινε ὁ Υἱός,

ἦν γέγονεν, ὡς ἐκεῖνοί φασιν. Εἰ δὲ ἀληθεύει, ἑαυτὸν ἐν Πατρὶ μὲν εἶναι φάσκων, καὶ πάλιν, ὡς μόνον ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα, ποῦ ἢ βούλησις κείσεται, οὐδενὸς ὄντος τόπου μεταξύ; Εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἄρα βουλήσει γέγονεν, ἀλλ' αὐτὸς ἐστὶν ἢ τοῦ Πατρὸς βούλησις.

5

ΑΛΛΟ.

Εἰ καθάπερ τῶν ποιημάτων ἠγγήσατο βούλησις, οὕτω καὶ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Χριστοῦ, ὅτου δὴ χάριν τὰ τὴν αὐτὴν ἔχοντα τῆς γενέσεως ἀρχὴν καὶ διὰ τῆς αὐτῆς γεγονότα βουλήσ, τοσοῦτον ἀλλήλων τὴν φύσιν διέστηκεν, ὡς τὸν μὲν Κύριον οὕτως εἶναι καὶ
10 Θεόν, τὰ δὲ δοῦλά τε καὶ ποιήματα; Ἄλλ' ἐστὶ δῆλον ὡς ὁ μὲν Υἱὸς τῆ τοῦ Πατρὸς θεότητι κατὰ φύσιν ἐνούμενος Κύριος εἴρηται καὶ ἐστὶν, ἢ δὲ κτίσις δούλη, διὰ τὸ ἔξω κείσθαι τῆς οὐσίας τοῦ πεποιηκότος, καὶ τῆς πρὸς τὸν Πατέρα σχέσεως φυσικῆς Ἀνάγκη τοίνυν τὰ τοσαύτην ἔχοντα πρὸς ἄλληλα τὴν διαφορὰν, μὴ μίαν ἔχειν
15 ἀρχὴν, ἀλλὰ τὰ μὲν, ὡς ποιήματα, ἐκ βουλήσεως γέγονεν, ὁ δὲ Υἱός, ὡς αὐτὸς ὢν ἢ βούλησις, ἦν αἰδίως ἐν Πατρὶ.

ΑΛΛΟ,

διηγηματικῶς.

Ἔδει τοὺς Χριστομάχους ἀποτολμῶντας ἐρωτᾶν, εἰ βουλήσει
20 τὸν Υἱὸν ἐγέννησεν ὁ Πατήρ, καὶ τοῦτο λέγειν· Εἰ ἐν φρονήσει τὸν Υἱὸν ἐγέννησεν ὁ Πατήρ. Ταυτὸν γὰρ ὑπάρχειν φαίνεται βουλή καὶ φρόνησις. Ἐπειδὴ πᾶν ὅπερ ἂν τις βουλευῆται, τοῦτο καὶ φρονεῖ καὶ πάλιν ὥσπερ ἐξ ἀντιστρέφοντος, ὁ φρονεῖ, καὶ βουλεύεται. Εὐρίσκεται γοῦν ὡς ἰσοδυναμοῦντα συνάπτων αὐτὰ καὶ ὁ
25 Σωτὴρ ἐφ' ἑαυτοῦ, καὶ λέγων· «Ἐμὴ βουλή καὶ ἀσφάλεια, ἐμὴ φρόνησις, ἐμὴ δὲ ἰσχὺς». Ὡσπερ γὰρ ἀσφάλεια καὶ ἰσχὺς ταυτὸν ἐστὶν, οὕτω καὶ βουλή καὶ φρόνησις. Εἰ μὲν οὖν ἄφρονά ποτε πιστεύουσι γεγενῆσθαι τὸν Πατέρα, ἐρωτάτωσαν εἰ ἐν φρονήσει γεγέννηκε τὸν Υἱόν. Εἰ δὲ φρίττουσι τοῦτο καὶ μόνον ἀκούοντες,

ὅπως ἰσχυρίζονται ἐκεῖνοι. Ἐάν πάλι εἶναι ἀληθινὰ αὐτὰ πού λέγει, ὅτι δηλαδή αὐτὸς βρίσκεται μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὅτι ὁ Πατέρας μόνος βρίσκεται μέσα σ' αὐτόν, πού θὰ βρεθεῖ ἢ βούληση, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει κανένας τόπος μέσα του; Καὶ ἂν συμβαίνει αὐτὸ, τότε δὲν ἔγινε μὲ τὴ βούληση τοῦ Πατέρα, ἀλλὰ αὐτὸς εἶναι ἡ θέληση τοῦ Πατέρα.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν πρὶν ἀπὸ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Χριστοῦ προηγήθηκε θέληση, ὅπως καὶ πρὶν ἀπὸ τὰ κτίσματα, τότε γιὰ ποιὸ λόγο, αὐτὰ πού ἔχουν τὴν ἴδια ἀρχὴ τῆς δημιουργίας τους καὶ ἔγιναν μὲ τὴν ἴδια σκέψη, διαφέρουν τόσο πολὺ ὡς πρὸς τὴ φύση, ὥστε ὁ ἓνας νὰ εἶναι Κύριος καὶ Θεός, ἐνῶ τὰ ἄλλα δούλα καὶ κτίσματα; Ἄλλ' εἶναι φανερό, ὅτι ὁ Υἱός, ἐνωμένος κατὰ φύση μὲ τὴ θεότητα τοῦ Πατέρα, λέγεται Κύριος καὶ εἶναι, ἐνῶ ἡ κτίσις λέγεται δούλη, ἐπειδὴ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Δημιουργοῦ καὶ τὴ φυσικὴ σχέση πρὸς τὸν Πατέρα. Εἶναι ἀνάγκη λοιπόν, αὐτὰ πού ἔχουν τόσο μεγάλη διαφορὰ μεταξύ τους, νὰ μὴ ἔχουν μία ἀρχή, ἀλλὰ αὐτά, σὰν δημιουργήματα, ἔγιναν μὲ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ὁ Υἱός, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος εἶναι ἡ βούληση τοῦ Πατέρα, ὑπῆρχε αἰῶνια μαζί μὲ αὐτόν.

ΑΛΛΟ,

μὲ τρόπο περιγραφικό.

Ἐπρεπε οἱ Χριστομάχοι, πού τολμοῦν νὰ ἐρωτοῦν ἂν ὁ Πατέρας γέννησε τὸν Υἱὸ μὲ τὴ θέλησή του, νὰ ἐρωτήσουν καὶ αὐτό· Ἐάν ὁ Πατέρας γέννησε τὸν Υἱὸ μὲ φρόνηση. Γιατὶ φαίνεται νὰ εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα βούληση καὶ φρόνηση. Ἐπειδὴ κάθετι πού σκέπτεται κάποιος, αὐτὸ καὶ φρονεῖ, καὶ ἀντίστροφα, αὐτὸ πού φρονεῖ, αὐτὸ καὶ σκέπτεται. Βλέπουμε μάλιστα καὶ ὁ Σωτήρας νὰ τὰ ἀποδίδει στὸν ἑαυτό του ὡς ἰσοδύναμα, καὶ νὰ λέγει· «Δικὴ μου εἶναι ἡ θέληση καὶ ἡ ἀσφάλεια, δικὴ μου ἡ φρόνηση, δικὴ μου καὶ ἡ δύναμη»¹⁵. Γιατί, ὅπως ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ δύναμη εἶναι ταυτόσημα, ἔτσι καὶ ἡ βουλή καὶ ἡ φρόνηση. Ἐάν λοιπόν πιστεύουν ὅτι κάποτε ὁ Πατέρας ἔγινε ἄφρων, ὡς ἐρωτήσουν ἂν γέννησε τὸν Υἱὸ μὲ φρόνηση. Ἐάν πάλι φρίπτουν καὶ μόνο πού τὸ ἀκοῦν αὐτό, πῶς δὲν εἶναι ἀσέβεια τὸ νὰ ἐρωτοῦν

πῶς οὐκ ἀσεβὲς τὸ ἐρωτᾶν καὶ λέγειν ἐφ' Υἱοῦ τό, Βουλήσει γεγένηται, ἢ μή, τοσαύτην τοῦ Λόγου τὴν δυσφημίαν εἰσφέροντος;

ΑΛΛΟ.

Ὁ μακάριος Παῦλος τὴν ἀπαράλλακτον ὁμοιότητα δεικνύων, 5 ἦν ὁ Υἱὸς ἔχει πρὸς τὸν ἑαυτῷ Πατέρα, γράφει περὶ αὐτοῦ· «Ὅς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ». Εἰ τοίνυν χαρακτήρ ἐστὶ καὶ εἰκὼν τοῦ γεννήσαντος ὁ Υἱὸς, ἐγεννήθη δέ καθ' ὑμᾶς, προηγησαμένης βουλήσεως, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τὸν Πατέρα οὕτως εἶναι, ὥσπερ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ καὶ τὸ ἀπαύγασμα, ὡς 10 καὶ αὐτὸ ἔχειν προηγουμένην αὐτοῦ τὴν βούλησιν. Εἰ δὲ τοῦτο ἀσεβὲς (οὐ γὰρ ἐκ βουλήσεώς ἐστὶν ἡ τοῦ Πατρὸς οὐσία καὶ ὑπόστασις), ἀνάγκη πᾶσα μηδὲ τὸν Υἱὸν ἐκ βουλήσεως εἶναι φρονεῖν ἢ λέγειν.

ΑΛΛΟ.

Ὅς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν αἵρετικῶν.

15 Καὶ πῶς, φησὶν, οὐκ ἀνάγκη συνομολογεῖν, ὅτιπερ ἀθέλητός ἐστι τῷ Πατρὶ ὁ Υἱὸς, ἢτοι ἀβουλήτος, εἰ μὴ ἐκ βουλήσεως καὶ θελήσεως γέγονεν;

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Δυσωπεῖτω τῶν Χριστομάχων τὴν πάντολμον γλωτταν ὁ Σω- 20 τῆρ περὶ ἑαυτοῦ λέγων· «Ὁ Πατὴρ φιλεῖ τὸν Υἱόν». Ὡσπερ γὰρ ἤδη προείρηται, τὸ εἶναι ἀγαθός τε καὶ ἐλεήμων, ἔχει μὲν, οὐκ ἐκ βουλήσεως δέ, οὔτε μὴν ἀβουλήτως ταῦτά ἐστι. Θέλει γὰρ εἶναι τοῦτο ὅπερ ἐστὶν αἰεὶ καὶ ἔσται, οὕτω καὶ εἰ μὴ ἐκ βουλήσεως ἐγέννησε τὸν Υἱόν, ἀλλ' οὐκ ἀβουλήτως αὐτὸν ἔχει. Θέλει γὰρ τὸν Υἱόν 25 καὶ φιλεῖ, καθὼς γέγραπται. Καὶ καθάπερ ὁ Πατὴρ τῆς ὑποστάσεως τῆς ἑαυτοῦ θελητῆς ἐστὶν, οὐκ ἐκ βουλήσεώς τινος τοῦτο ὢν ὅπερ ἐστίν, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας προελθὼν, οὐκ ἀθέλητός ἐστιν αὐτῷ, εἰ καὶ βούλησις οὐδαμοῦ τῆς γεννήσεως προδρομοῦσα φαίνεται.

30

ΑΛΛΟ.

Εἰ ἀπαύγασμα καὶ χαρακτήρ ἐστὶ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, γέγονε

καὶ νὰ λένε γιὰ τὸν Υἱό, Γεννήθηκε μὲ τὴ βούληση τοῦ Πατέρα, ἢ ὄχι, τὴ στιγμή πού αὐτὸ ἀποτελεῖ τόσο μεγάλη βλασφημία γιὰ τὸν Λόγο;

ΑΛΛΟ.

Ὁ μακάριος Παῦλος, δείχνοντας τὴν ἀπαράλλακτη ὁμοιότητα πού ἔχει ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα του, γράφει γι' αὐτόν «Αὐτὸς πού εἶναι ἀκτινοβολία τῆς δόξας καὶ σφραγίδα τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ»¹⁶. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Υἱὸς εἶναι σφραγίδα καὶ εἰκόνα ἐκείνου πού τὸν γέννησε, καὶ γεννήθηκε, σύμφωνα μὲ σᾶς, ὕστερα ἀπὸ βούληση τοῦ Πατέρα, κατ' ἀνάγκη πρέπει καὶ ὁ Πατέρας νὰ εἶναι σὰν τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ἀκτινοβολία του, γιατί καὶ αὐτοῦ ἔχει προηγηθεῖ ἡ βούληση. Ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι ἀσέβεια (γιατὶ ἡ οὐσία καὶ ἡ ὑπόσταση τοῦ Πατέρα δὲν προῆλθε ὕστερα ἀπὸ βούληση), εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ πιστεύουμε καὶ νὰ λέμε, ὅτι οὔτε ὁ Υἱὸς γεννήθηκε ὕστερα ἀπὸ βούληση.

ΑΛΛΟ,

ἀπὸ τίς ἀντιθέσεις τῶν αἱρετικῶν.

Καὶ πῶς, λέγει, δὲν πρέπει νὰ ὁμολογεῖτε μαζὶ μὲ μᾶς, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀθέλητος στὸν Πατέρα, δηλαδή ἔγινε χωρὶς τὴ θέλησή του, ἐφόσον δὲν ἔγινε μὲ τὴ βούληση καὶ τὴ θέλησή του;

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ἄς κατατροπιᾶσει τὴν παράτολμη γλώσσα τῶν Χριστομάχων ὁ Σωτήρας, πού λέγει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του «Ὁ Πατέρας ἀγαπᾷ τὸν Υἱό»¹⁷. Γιατί, ὅπως λέχθηκε καὶ προηγουμένως, ὁ Θεὸς ἔχει βέβαια τὸ νὰ εἶναι ἀγαθὸς καὶ σπλαχνικὸς, ἀλλὰ αὐτὰ δὲν τὰ ἔχει ὕστερα ἀπὸ βούληση, οὔτε βέβαια καὶ χωρὶς θέληση. Γιατὶ θέλει νὰ εἶναι αὐτὸ πού εἶναι πάντοτε καὶ θὰ εἶναι. Ἐτσι, μολονότι δὲν γέννησε τὸν Υἱὸ ὕστερα ἀπὸ βούληση, ὅμως δὲν τὸν ἔχει χωρὶς τὴ θέλησή του. Γιατὶ θέλει τὸν Υἱὸ καὶ τὸν ἀγαπᾷ, ὅπως ἔχει γραφεῖ. Καὶ ὅπως ὁ Πατέρας θέλει τὴν ὑπόστασή του, παρόλου πού αὐτὸ δὲν εἶναι αὐτὸ πού εἶναι ὕστερα ἀπὸ βούληση, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς, πού προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, δὲν εἶναι ἀθέλητος σ' αὐτόν, ἂν καὶ βέβαια δὲν φαίνεται πουθενὰ νὰ ἔχει προηγηθεῖ βούληση πρὶν ἀπὸ τὴ γέννησή του.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι ἀκτινοβολία καὶ σφραγίδα τοῦ Πατέρα, καὶ

δὲ θελήσει, καθ' ὑμᾶς, ἦν ἄρα χρόνος ὅτε οὐκ ἦν, καθ' ὃν ἡ περὶ
 αὐτοῦ θέλησις ἐκινεῖτο παρὰ τῷ Πατρὶ. Οὐκοῦν ἦν ποτε ὅτε χω-
 ρίς ἀπαυγάσματος ἦν ὁ Θεὸς καὶ δίχα χαρακτῆρος. Καί, εἰ τὸ
 ἴδιον τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ἐστὶν ὁ Υἱός, οὐκ ἦν δέ ποτε, καθ'
 5 ὑμᾶς, ἴσον ἐστὶ τῷ λέγειν· οὐκ ἦν ποτε γεννητικὴ τοῦ Πατρὸς ἡ
 οὐσία, ἀλλ' ὥσπερ ἐκ τινος μεταβολῆς εἰς τοῦτο παρήλθεν ἀπο-
 κινήσασα τὸν Υἱόν. Εἰ δὲ τοῦτο ἀσεβὲς φρονεῖν τε καὶ λέγειν, μὴ
 προτεινέτωσάν τινες ἐφ' Υἱοῦ τό, Βουλήσει ἢ μὴ. Ὡσπερ γὰρ
 ἀγαθὸς κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Πατήρ, οὕτω καὶ γεννητικὸς κατὰ
 10 φύσιν.

ΑΛΛΟ,
 διηγηματικῶς.

Εἰ πᾶσα βούλησις ἢ ἔν τισι γινομένη οὐ δίχα λόγου γίνεται
 (λόγος γὰρ ἐστὶν ἀφανῶς ἐν καρδίᾳ στρεφόμενος ἢ βούλησις), ἔστι
 15 δὲ ὁ Υἱὸς ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς ἄρα ἐστὶν ἡ βούλησις αὐτοῦ.
 Εἶτα πῶς ἡ βούλησις ἐν βουλήσει γίνεται, ἢ πῶς ὁ Λόγος ἐν Λόγῳ;
 Πάντα τοίνυν ἐστὶν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, καὶ βουλή καὶ Λόγος καὶ
 σοφία, καὶ οὐδέν ἐστιν ἐν Πατρὶ πρὸ αὐτοῦ

ΑΛΛΟ,
 ὁμοιον.

Ἔχει κατὰ φύσιν ὁ ἄνθρωπος τὸ δύνασθαι τέκνων αὐτὸς γενέ-
 σθαι πατέρα, καὶ οὐχ ὥσπερ ἐκ βουλήσεως ἀγαθὸς ἐστὶν ἢ πονη-
 ρός, οὕτω καὶ πατήρ. Ἀλλὰ τὸ μὲν φύσει, τὸ δὲ βουλήσει ἐστὶ. Καὶ
 τοῦ μὲν ἐσμέν κύριοι, τοῦ δὲ ἡ φύσις ἀπαράβατον ἔχει τὸν νόμον.
 25 Ὡσπερ οὖν οὐκ ἐκ βουλήσεως ἔχομεν ἡμεῖς τὸ εἶναι πατέρες τῶν
 ἐξ ἡμῶν, ἀλλὰ φυσικῶς, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ οὐκ ἐκ βουλή-
 σεως Πατήρ ἐστὶν, ἀλλὰ φυσικῶς. Καὶ ὥσπερ οἱ ἐξ ἡμῶν τικτόμε-

ἔγινε μὲ τῇ θέλησῃ ἐκείνου, ὅπως λέτε ἐσεῖς, τότε ὑπῆρχε χρονικὸ διάστημα, κατὰ τὸ ὁποῖο δὲν ὑπῆρχε, δηλαδὴ τὸ διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖο ἐνεργοῦσε ἡ θέλησις τοῦ Πατέρα γι' αὐτόν. Ἐπομένως ὑπῆρχε χρονικὸ διάστημα, κατὰ τὸ ὁποῖο ὁ Θεὸς ἦταν χωρὶς ἀκτινοβολία καὶ χωρὶς σφραγίδα, καὶ ἐφόσον ὁ Υἱὸς εἶναι τῆς ἴδιας οὐσίας μὲ τὸν Πατέρα καί, σύμφωνα μὲ σᾶς, δὲν ὑπῆρχε κάποτε, αὐτὸ εἶναι σὰν νὰ λέμε, ὅτι κάποτε ἡ οὐσία τοῦ Πατέρα δὲν ἦταν γεννητικὴ, καὶ σὰν ἀπὸ κάποια μεταβολὴ ἀπέκτησε τὴν ιδιότητα αὐτὴ καὶ γέννησε τὸν Υἱό. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸ εἶναι ἀσέβεια νὰ τὸ πιστεύουμε καὶ νὰ τὸ λέμε, ἄς μὴ προβάλλουν ὀρισμένοι τὸ ἐρώτημα γιὰ τὸν Υἱό, Μὲ τὴ βούλησι τοῦ Πατέρα γεννήθηκε ἢ ὄχι. Γιατί, ὅπως ὁ Πατέρας εἶναι ἀγαθὸς κατὰ φύσιν, ἔτσι εἶναι καὶ γεννητικὸς κατὰ φύσιν.

ΑΛΛΟ, μὲ τρόπο περιγραφικόν.

Ἐὰν κάθε κάθε βούλησις ποῦ γίνεται σὲ κάποιους, δὲν γίνεται χωρὶς λόγος (γιατί ἡ βούλησις εἶναι λόγος ποῦ στριφογυρίζει μέσα στὴν καρδιά χωρὶς νὰ φαίνεται), καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Πατέρα, ἄρα αὐτὸς εἶναι ἡ βούλησίς του. Καὶ πῶς τότε ἡ βούλησις γίνεται μέσα στὴ βούλησις, ἢ πῶς γίνεται ὁ Λόγος μέσα στὸ Λόγος; Ὁ Υἱὸς λοιπὸν εἶναι τὰ πάντα γιὰ τὸν Πατέρα· καὶ βουλή καὶ Λόγος καὶ σοφία, καὶ τίποτε δὲν ὑπῆρχε στὸν Πατέρα πρὶν ἀπ' αὐτόν.

ΑΛΛΟ, ὁμοιο.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀπὸ τὴ φύσιν του τὴ δυνατότητα νὰ γίνῃ πατέρας παιδιῶν, καὶ δὲν γίνεται πατέρας μὲ θέλησίς του, ὅπως μὲ τὴ θέλησίς του εἶναι καλὸς ἢ κακός. Ἀλλὰ τὸ πρῶτο (ἡ ἰκανότητα πρὸς γέννησι) ὑπάρχει σ' αὐτόν ἀπὸ τὴ φύσιν του, ἐνῶ τὸ δεύτερο (τὸ νὰ εἶναι καλὸς ἢ κακός) ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ θέλησίς του. Καὶ τοῦ δευτέρου βέβαια ἐμεῖς εἴμαστε κύριοι, ἐνῶ τὸ ἄλλο ὑπόκειται στὸν ἀπαράβατο νόμο τῆς φύσεως. Ὅπως λοιπὸν ἐμεῖς δὲν ἔχουμε μὲ δικὴ μας θέλησι τὴ δυνατότητα νὰ γίνουμε πατέρες τῶν παιδιῶν μας, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ φύσιν, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας δὲν εἶναι Πατέρας ὕστερα ἀπὸ βούλησίς του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ φύσιν του. Καὶ ὅπως τὰ παιδιά ποῦ

νοι ὅμοιοι πάντως ἡμῖν κατ' οὐσίαν εἰσίν, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὐκ ἔβουθεν τῷ Πατρὶ προσγενόμενος, ἀλλ' ὄντως ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ προελθὼν ὁμοίος ἐστὶ κατὰ πάντα τῷ γεγεννηκότι. Καὶ ὡσπερ οὐκ ἐκ βουλήσεώς ἐστὶ Πατὴρ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὐκ ἐκ βουλήσεώς ἐστὶν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν, ἀπαύγασμα καὶ χαρακτήρ ὑπάρχων τοῦ γεννήσαντος αὐτόν.

ΑΛΛΟ.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εὐνομίου.

Ἐρωτητέον, φησί, τοὺς ὀρθὰ φρονεῖν οἰομένους, πότερόν πο-
10 τε, βουλήσει γεγέννηκε τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, ἢ ἀβουλήτως. Εἰ μὲν γὰρ ἐνυπῆρχε τῇ τοῦ Πατρὸς οὐσία, ἕτερος ὢν παρ' αὐτόν ὁ Υἱὸς οὐ προαιρέσει τέτοκεν. Ἦν γὰρ ἀνάγκη τεκεῖν τὸν ἐν τῇ φύσει κείμενον. Εἰ δὲ οὐκ ἦν ἐν Πατρὶ, ἐγεννήθη δὲ βουληθέντος τοῦ Πα-
τρὸς, ἀνάγκη προὔπαρχειν αὐτοῦ τὴν βούλησιν. Οὐκ ἦν οὖν ἄρα
15 τῷ γεννήσαντι συναΐδιος.

Πρὸς ταῦτα λύσις.

Πρῶτον μὲν ἀποθαυμάζειν ἄξιον τοὺς ἀφυλάκτως εἰς πᾶσαν
τρέχοντας δυσφημίαν, πολλήν τε ἀμαθίαν αὐτοῖς ἐγκαλεῖν. Οὐ
γὰρ αἰσχύνονται καὶ αὐτὸν ἀνάγκαις ὑποτιθέντες τὸν Θεόν, καὶ
20 καθάπερ ἐπὶ σωμάτων ἀνθρωπίνων ἐμπεριέχεσθαι τι λέγοντες τῇ
τοῦ Πατρὸς οὐσία, ἢ ὡσπερ τι σκεῦος ἐν σκεύει κείσθαι τὸν Υἱὸν
ἐν Πατρὶ. Ἡμεῖς δὲ οἷς ὀρθὰ καὶ δίκαια φρονεῖν ἐσπούδασται,
ἄνω μὲν πάσης ἀνάγκης εἶναί φαμεν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ· εἶναι
δὲ πάλιν τὸν Υἱὸν ἐν Πατρὶ, οὐχ ὡς σῶμα ὑπὸ σώματος περιεχόμε-
25 νον, ἀλλ' ὡς ἀχώριστον τῆς οὐσίας αὐτοῦ καὶ ἐξ αὐτῆς προελθόντα
κατὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον. Εἰ δὲ οἶονται σοφόν τι προτείνειν,
βουλήσει λέγοντες ἢ ἀβουλήτως αὐτὸν γεγενῆσθαι, καὶ παρ' ἡμῶν
ἀκουέτωσαν. Βουλήσει ἄρα τὸ πῦρ τὴν ἐξ αὐτοῦ θερμότητα γενεῖ
ἀβουλήτως; Ἄλλ' οὐδὲν ἔξουσι πρὸς τοῦτο εἰπεῖν. Τὰ γὰρ ἐκ φύσε-

γεννιούνται ἀπὸ μᾶς εἶναι ὅπως ὅποτε ὅμοια ὡς πρὸς τὴν οὐσία μὲ μᾶς, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς, πού δὲν γεννήθηκε ἔξω ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία του, εἶναι ὅμοιος σὲ ὅλα μὲ ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε. Καὶ ὅπως δὲν ἔγινε Πατέρας ὕστερα ἀπὸ βούλησή του, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἀκτινοβολία καὶ σφραγίδα ἐκεῖνου πού τὸν γέννησε μὲ βούλησή του, ἀλλὰ κατὰ φύση.

ΑΛΛΟ,

ἀντίθεση σὰν ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ Εὐνομίου.

Πρέπει, λέγει, νὰ ἐρωτήσω ἐκείνους πού νομίζουν ὅτι πιστεύουν σωστά· ποιὸ τέλος πάντων ἀπὸ τὰ δύο· ὁ Πατέρας γέννησε τὸν Υἱὸ μὲ βούλησή του, ἢ χωρὶς τὴ βούλησή του; Γιατί, ἐὰν ὁ Υἱὸς ὑπῆρχε μέσα στὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, ἐνῶ ἦταν ἄλλος μέσα σ' αὐτόν, ὁ Πατέρας δὲν γέννησε μὲ τὴ θέλησή του, γιατί ἦταν ἀνάγκη νὰ γεννήσει ἐκεῖνον πού βρισκόταν μέσα στὴ φύση του. Ἐὰν ὅμως ὑπῆρχε μέσα στὸν Πατέρα, ἀλλὰ γεννήθηκε χωρὶς νὰ θέλει ὁ Πατέρας, κατ' ἀνάγκη ἢ βούληση τοῦ Πατέρα ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἐπομένως δὲν ἦταν συνάναρχος μὲ αὐτόν πού τὸν γέννησε.

Ἀπάντηση σ' αὐτά.

Πρῶτα βέβαια ἀξίζει νὰ θαυμάσουμε αὐτοὺς πού χωρὶς καμμιὰ προφύλαξη ἐπιδίδονται σὲ κᾶθε βλασφημία, καὶ νὰ τοὺς κατηγορήσουμε γιὰ τὴ μεγάλη τους ἀμάθεια. Γιατί δὲν ντρέπονται νὰ ὑποτάσσουν καὶ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ σὲ ἀνάγκες, καὶ νὰ λένε, ὅτι περιέχεται μέσα στὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ κάτι ὅπως ἀκριβῶς καὶ στὰ ἀνθρώπινα σώματα, ἢ ὅτι ὁ Υἱὸς βρίσκεται μέσα στὸν πατέρα σὰν κάποιον σκεῦος μέσα σὲ ἄλλο σκεῦος. Ἐμεῖς ὅμως πού διδαχθήκαμε νὰ πιστεύουμε σωστά καὶ δίκαια, λέμε ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ βρίσκεται πάνω ἀπὸ κᾶθε ἀνάγκη, ἐνῶ ὁ Υἱὸς βρίσκεται μέσα στὸν Πατέρα, ὄχι σὰν σῶμα πού περιέχεται μέσα σὲ ἄλλο σῶμα, ἀλλὰ ἀχώριστος ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν ὁποία προῆλθε σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τῆς φύσεως. Ἐὰν ὅμως νομίζουν ὅτι προβάλλουν κάτι σοφὸ, ἐρωτώντας ἂν αὐτὸς γεννήθηκε μὲ βούληση ἢ χωρὶς βούληση τοῦ Πατέρα, ὡς ἀκούσουν καὶ ἀπὸ ἐμᾶς· Ἄραγε μὲ τὴ θέλησή της ἢ φωτιὰ γεννᾷ τὴ θερμότητα πού προέρχεται ἀπὸ αὐτήν, ἢ χωρὶς τὴ θέλησή της; Ἀλλὰ δὲν θὰ ἔχουν νὰ ἀπαντήσουν τίποτε σ' αὐτό. Γιατί, αὐτὰ πού προέρχονται

ως προϊόντα, οὔτε βούλησιν, οὔτε ἀβουλησίαν ἐπιδέχεται. Ἐπὶ δὲ τῶν ἔξωθεν καὶ ὧν ἔσμεν ἐν ἐξουσία, βούλησις καὶ ἀβουλησία κρατεῖ. Ὡς περ οὖν καὶ ἡμεῖς ἐργαζόμεθα τι βουληθέντες, τίκτομεν δὲ ἐξ ἑαυτῶν, οὐδένα τόπον ἐχούσης ἐν τούτῳ βουλήσεως ἢ ἀβου-
5 λησίας, οὕτω καὶ Θεὸς ἐργάζεται μὲν βουλήσει τὰ ἐκτός, ἐγέννησε δὲ ἀχρόνως τὸν Υἱὸν ἐξ ἑαυτοῦ, οὐδένα τόπον ἐχούσης ἐν τούτῳ βουλήσεως καὶ ἀβουλησίας, εἰ καὶ οὐκ ἀθέλητός ἐστιν. Ὁ γὰρ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱόν, ὡς γέγραπται.

ΑΛΛΟ.

10

Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν Εὐνομίου.

Εἰ μὴ βουλήσει, φησὶν, ἐγέννησε τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ, ἔχει δὲ αὐτὸν ἐκ φύσεως, δηλονότι καὶ τὴν περὶ αὐτὸν γνῶσιν οὐκ ἔχων αὐτός, ἔχει πάλιν αὐτὴν ἀπὸ τῆς φύσεως. Ἐμαθεν οὖν ὅτι καὶ Υἱὸς αὐτοῦ ἔσται, καὶ συνδημιουργήσει τὰ πάντα, καὶ ἐπισυμβέδηκε τῷ
15 Πατρὶ ἢ περὶ Υἱοῦ γνῶσις ἐκ τῆς οἰκειᾶς διδασκομένης φύσεως. Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον, βουλήσει ἄρα, εἰδὼς ὅτι ἔσται, προέβαλεν αὐτόν, καὶ προτρέχει πάντως τῆς γεννήσεως ἢ βούλησις.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Ὡς ἡμῶν ὁμολογούντων, ὅτι πρῶτον ἐδιδάχθη τίς ἔσται ὁ
20 Υἱός, εἴθ' οὕτω γεγέννηκεν αὐτὸν ὁ Πατὴρ, κατασκευάσει τὴν πρότασιν ὁ περὶ ταῦτα δεινός, οὐκ εἰδὼς ὅτι, διαστήματος οὐδενὸς ὄντος μεταξὺ τοῦ μεσολαβοῦντος τὸ εἶναι τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν γέννησιν τοῦ Υἱοῦ, ἢ περὶ αὐτοῦ πρόγνωσις οὐκ ἔχει τόπον. Εἰ γὰρ προεβουλεύσατο καὶ προεδιδάχθη, ἐν χρόνῳ δὲ πάντως ταῦτα ἐγί-
25 νετο, κάτω χρόνων ὁ Υἱός. Εἰ δὲ αὐτός ἐστιν ὁ τῶν χρόνων ποιητής, τί μάτην τῆς θείας φύσεως καταφλυαρεῖ, διδασκομένην αὐτὴν εἰσφέρον ἀπὸ τῆς φύσεως, ὡς αὐτός φησι, τὰ ἐσόμενα καὶ πλέον οὐδὲν ἀνθρώπῳ διδούς ἢ τῷ ὑπὲρ πάντας ὄντι Θεῷ; Ἄνω τοίνυν κειμένης αἰώνων καὶ χρόνων τῆς γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ, δύσφημόν
30 τε καὶ ἀμαθὲς εἰκότως ἂν εἶη τὸ λέγειν προβουλεύεσθαί τι, ἢ προ-

ἀπὸ τῆ φύση δὲν ἐπιδέχονται οὔτε βούληση οὔτη ἀβουλησία, ἐνῶ γιὰ τὰ ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο τῆς φύσεως καὶ αὐτὰ πού βρῖσκονται στὴν ἐξουσία μας ἰσχύει ἡ βούληση καὶ ἡ ἀβουλησία. "Ὅπως λοιπὸν καὶ ἐμεῖς κατασκευάζουμε κάτι πού θέλουμε, ἀλλὰ γεννᾶμε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας χωρὶς ἡ βούληση ἢ ἀβουλησία νὰ ἔχει καμμιά θέση σ' αὐτό, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς κατασκευάζει βέβαια τὰ ἔξω ἀπὸ τὴν οὐσία του, ἀλλὰ γέννησε ἀχρόνως τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του, χωρὶς νὰ ἔχει καμμιά θέση σ' αὐτό ἢ βούληση ἢ ἡ ἀβουλησία. ἀν καὶ βέβαια ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἀθέλητος. Γιατὶ ὁ Πατέρας ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸ, ὅπως ἔχει γραφεῖ¹⁸.

ἌΛΛΟ,

ἀπὸ τὶς ἀντιθέσεις τοῦ Εὐνομίου.

Ἐὰν ὁ Πατέρας, λέγει, δὲν γέννησε τὸν Υἱὸ μὲ τὴ βούλησή του, ἀλλὰ τὸν ἔχει ἀπὸ τὴ φύση του, τότε καὶ τὴ γνώση γι' αὐτόν, μὴ ἔχοντας τὴν αὐτός, τὴν ἔχει πάλι ἀπὸ τὴ φύση του. "Ἐμαθε λοιπὸν ὅτι θὰ ὑπάρξει καὶ Υἱὸς του, ὁ ὁποῖος θὰ δημιουργήσει μαζί του τὰ πάντα. "Ἐτσι καὶ τὴ γνώση γιὰ τὸν Υἱὸ τὴν ἀπέκτησε ὁ Πατέρας ἀργότερα, ἔχοντας διδαχθεῖ αὐτὴν ἀπὸ τὴ φύση του. Ἐὰν αὐτὸ εἶναι παράλογο, τότε, γνωρίζοντας ὅτι θὰ ἔρθει στὴν ὑπαρξη, τὸν προέβαλε μὲ τὴ βούλησή του, καὶ ὁπωσδήποτε ἡ βούληση προηγεῖται τῆς γεννήσεως.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Σὰν νὰ ὁμολογοῦμε ἐμεῖς, ὅτι ὁ Πατέρας πρῶτα διδάχθηκε ποιὸς θὰ εἶναι ὁ Υἱὸς, καὶ ἔπειτα τὸν γέννησε, συνθέτει τὴν ἐπιχειρηματολογία του ὁ τρομερὸς γύρω ἀπὸ αὐτὰ τὰ θέματα, χωρὶς νὰ γνωρίζει ὅτι, ἐπειδὴ δὲν μεσολαβεῖ κανένα χρονικὸ διάστημα ἀνάμεσα στὴν ὑπαρξη τοῦ Θεοῦ καὶ στὴ γέννηση τοῦ Υἱοῦ, δὲν ἔχει θέση ἢ πρόγνωση γι' αὐτόν. Γιατί, ἔὰν προηγουμένως σκέφθηκε καὶ διδάχθηκε τὴ γέννηση τοῦ Υἱοῦ, καὶ αὐτὰ ἔγιναν ἐν χρόνῳ, τότε ὁ Υἱὸς εἶναι ὑποταγμένος σὸ χρόνο. Ἐὰν ὅμως αὐτὸς εἶναι δημιουργὸς τῶν χρόνων, γιατί φλυαρεῖ ἐναντίον τῆς θείας φύσεως, παρουσιάζοντας τὴν νὰ διδάσκειται ἀπὸ τὴ φύση, ὅπως λέγει αὐτός, αὐτὰ πού πρόκειται νὰ συμβοῦν, καὶ μὴ ἀποδίδοντας τίποτε παραπάνω στὸν ἄνθρωπο, ἢ στὸν Θεὸ πού βρῖσκεται πάνω ἀπὸ ὅλους; Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ γέννηση τοῦ Υἱοῦ βρῖσκεται πάνω ἀπὸ τοὺς αἰῶνες καὶ τοὺς χρόνους, εἶναι εὐλογα βλάσφημο καὶ γεμᾶτο ἀμάθεια τὸ νὰ λέγεται ὅτι ὁ Πατέρας

διδάσκεσθαι τὸν Πατέρα περὶ αὐτοῦ. Τέλειος γὰρ καὶ ἐν τῷ πάντα εἰδέναι ὁ Πατήρ, καὶ τόπον οὐδένα πρὸ Υἱοῦ ἢ περὶ αὐτοῦ βούλησις ἔχει.

ΑΛΛΟ.

5 Εἰ οἶδεν ἑαυτὸν αἰεὶ ὄντα Πατέρα ὁ Πατήρ, ἔχει πάντως καὶ ἐν ἑαυτῷ τοῦ Υἱοῦ τὴν γνῶσιν Ἐν γὰρ τῷ εἰδέναι ὅπερ ἐστὶν αὐτός, καὶ τῆς νιότητος τὴν γνῶσιν φορεῖ Πατήρ γὰρ ὡς πρὸς Υἱὸν ἔστι τε καὶ ὀνομάζεται. Καὶ πάλιν ἐκ τῶν ἐναντίων Οἶδεν ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα, εἰδὼς ὅπερ ἐστὶν αὐτός. Ἀπὸ γὰρ τῆς νιότητος ἢ πατρό-
10 τῆς νοεῖται καὶ τὸ ἀντίστροφον, ἐκ τῆς πατρότητος ἢ νιότητος ἦν οὖν αἰεὶ Πατήρ ὁ Θεός, ἦν ἄρα καὶ ὁ Υἱός. Δύσφημον δὲ τὸ λέγειν μὴ εἰδέναι τὸν Πατέρα ἐξ ἑαυτοῦ τὸν Υἱόν, διδάσκεσθαι δὲ ἀπὸ τῆς φύσεως, ἐκάστου δηλαδή ἀφ' ἧν ἐστὶν αὐτός τὴν τοῦ ἑτέρου γνῶσιν ἔχοντος. Ἄλλως τε ἕτερον οὐκ ἂν εἶη φύσις Θεοῦ παρ' αὐ-
15 τὸν ἀπλοῦς γὰρ καὶ ἀσύνθετος.

ΑΛΛΟ.

Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν Εὐνομίου.

Θελήσει, φησὶν, ἥτοι κρίσει τὸν Υἱὸν γεγέννηκεν ἄρα ὁ Πατήρ, ἢ κατὰ φύσιν. Εἰ μὲν οὖν κατὰ φύσιν μόνον, οὐκ ἔτι δὲ κα-
20 τὰ θέλησιν ἢ κρίσιν, ἀθελήτως ἐστὶ καὶ ἀκρίτως γεννηθείς. Εἰ δὲ τὸ συναμψότερον, σύνθετον ποιεῖτε τὸν Θεόν, καὶ κρίσιν αὐτῷ καὶ φύσιν διδόντες. Πῶς γὰρ ὁ ἐκ τούτων συγκείμενος ἀπλοῦς ἔσται;

Πρὸς τοῦτο λύσις.

25 Ἄνω μὲν κρίσεως καὶ βουλήσεως ἢ τοῦ Υἱοῦ κεῖται γέννησις. Τὸ γὰρ βούλεσθαι καὶ κρίνειν ἐν χρόνῳ πάντως ἐστί, χρόνων δὲ ποιητῆς ὁ Υἱός. Πῶς οὖν ἔσται τὸ ποιῆμα πρὸ τοῦ ποιητοῦ; Εἰ δὲ σύνθετον οἶεσθε γίνεσθαι Θεὸν διὰ τὸ φύσιν ἔχειν καὶ κρίσιν, ἥτοι θέλησιν, ὁρᾶτε καὶ τοῦτο Ἐχει τὸ γεννᾶν ὁ Πατήρ φυσικῶς, ἔχει

σκέπτεται και διδάσκεται προηγουμένως για τον Υιό. Γιατί ο Πατέρας είναι τέλειος και στο να γνωρίζει τα πάντα, και δεν έχει καμμιὰ θέση πριν από τον Υιό ή βούληση γι' αυτόν.

ΑΛΛΟ.

Ἐφόσον ὁ Πατέρας γνωρίζει ὅτι ὁ ἑαυτός του εἶναι πάντοτε Πατέρας, ἔχει ὅπωςδήποτε μέσα του τὴ γνώση τοῦ Υἱοῦ. Γιατὶ μέσα στὴ γνώση γιὰ τὸ τί εἶναι αὐτός, ἐμπεριέχεται καὶ ἡ γνώση τῆς υἰότη-
τας. Καθόσον ὀνομάζεται καὶ εἶναι Πατέρας σὲ σχέση πρὸς τὸν Υἱό. Καὶ πάλι ἀπὸ τὶς ἀντιθέσεις τῶν Χριστομάχων. Ὁ Υἱὸς γνωρίζοντας αὐτὸ πὺν εἶναι ὁ ἴδιος, γνωρίζει καὶ τὸν Πατέρα. Γιατὶ ἡ πατρότητα νοεῖται ἀπὸ τὴν υἰότητα, καὶ ἀντίστροφα, ἀπὸ τὴν πατρότητα ἡ υἰότητα. Ὁ Θεὸς λοιπὸν ἦταν πάντοτε Πατέρας, καὶ ἄρα ὑπῆρχε καὶ ὁ Υἱός. Εἶναι ἐπομένως βλασφημία νὰ λέμε, ὅτι ὁ Πατέρας δὲν γνωρίζει τὸν Υἱὸ πὺν προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, καὶ ὅτι διδάχθηκε γι' αὐτόν ἀπὸ τὴ φύση, ἀποκτώντας δηλαδὴ τὴ γνώση τοῦ ἄλλου ἀπὸ ὅλα αὐτὰ πὺν εἶναι ὁ ἴδιος. Ἄλλωστε ἡ φύση τοῦ Θεοῦ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι κάτι ἄλλο σ' αὐτόν γιατί εἶναι ἀπλὸς καὶ ἀσύνθετος.

ΑΛΛΟ,

ἀπὸ τὶς ἀντιθέσεις τοῦ Εὐνομίου.

Μὲ θέληση, λέγει, δηλαδὴ μὲ κρίση γέννησε τὸν Υἱὸ ὁ Πατέρας, καὶ ὄχι κατὰ φύση. Ἐὰν λοιπὸν τὸν γέννησε μόνο κατὰ φύση, καὶ ὄχι μὲ θέλησή του καὶ κρίση, τότε γεννήθηκε χωρὶς τὴ θέλησή του καὶ χωρὶς κρίση. Ἐὰν πάλι δέχεσθε καὶ τὰ δύο, τότε κάμνετε τὸν Θεὸ σύνθετο, ἀποδίδοντάς του καὶ φύση καὶ κρίση. Γιατὶ πῶς εἶναι δυνατὸν αὐτὸς πὺν ἀποτελεῖται ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο νὰ εἶναι ἀπλὸς,

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ἡ γέννηση τοῦ Υἱοῦ βρῖσκεται πάνω ἀπὸ κρίση καὶ βούληση. Γιατὶ ἡ βούληση καὶ ἡ κρίση ὅπωςδήποτε γίνονται μέσα στὸν χρόνον, ἐνῶ δημιουργὸς τῶν χρόνων εἶναι ὁ Υἱός. Πῶς λοιπὸν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει τὸ δημιούργημα πρὶν ἀπὸ τὸν δημιουργό; Ἐὰν πάλι νομίζετε, ὅτι ὁ Θεὸς γίνεται σύνθετος ἐπειδὴ ἔχει φύση καὶ κρίση, δηλαδὴ θέληση, προσέξτε καὶ αὐτό. Ὁ Πατέρας ἔχει τὴν ιδιότητα νὰ γεννᾷ κατὰ τρόπο φυσικό, ἔχει καὶ τὴν ιδιότητα νὰ δημιουργεῖ διὰ τοῦ Υἱοῦ κατὰ τρόπο δημιουργικό, ἀλλὰ δὲν εἶναι σύνθετος ἕξαιτίας

καὶ τὸ κτίζειν δι' Υἱοῦ δημιουργικῶς, καὶ οὐ παρὰ τοῦτο σύνθετός ἐστι· μιᾶς γὰρ φύσεως τὰ τοιαῦτα καρπός. Ὁ δὲ αὐτὸς κρατήσῃ λόγος ἐπὶ τε τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἀφθάρτου καὶ ἀοράτου, καὶ ὅσα πρόσσεσι τῇ θεῖα φύσει.

5

ΑΛΛΟ.

Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν Εὐνομίου.

Εἶπατε, φησὶν, ἡμῖν, οἱ ἀπαύγασμα λέγοντες εἶναι τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν, τί ποτε ἄρα λογίζεσθε. Ὁ δὲ τῆς ἐρωτήσεως τρόπος, οὗτος. Τὸ φῶς, ἥτοι τὸ πῦρ φέρε εἰπεῖν, ἐν λύχῳ κείμενον φωτίζει 10 τὰ ἐκτός, ἀλλ' αὐτὸ μὲν οὐ πάντα πληροῖ, κεῖται ἐν τόπῳ, καὶ περὶ τὰ ἐκτός, καθάπερ εἶπομεν, ὁ ἐξ αὐτοῦ φωτισμὸς γίνεται. Εἰ τοίνυν φῶς μὲν εἶναι φατε τὸν Πατέρα, ἐκ φωτὸς δὲ ἀπαύγασμα τὸν Υἱόν, ἀνάγκη λέγειν τοῦ Πατρὸς τὴν οὐσίαν μὴ δύνασθαι τὰ πάντα πληροῦν, ἵνα τόπον ἔχοι καὶ χωρῆσαί ποι δύναιτο τὸ ἐξ αὐτοῦ 15 πεμπόμενον ἀπαύγασμα. Εἰ δὲ πάντα πληροῖ ὁ Πατήρ, ποῦ χωρήσει τοῦ γεννήματος ἢ οὐσία;

Πρὸς ταῦτα λύσις.

Εἰ μὲν ἐν τόπῳ τίθησι τὸν Πατέρα, καὶ καθάπερ τι σῶμα χωρεῖσθαι θούλεται, ζητεῖται καὶ τῷ γεννήματι τόπον. Εἰ δὲ οὐκ ἐν 20 τόπῳ τοῦ Πατρὸς ἢ οὐσία (οὐ γὰρ τόπῳ περιληπτὸν τὸ θεῖον), τί μάτην περιεργάζεται τὰ μηδεμίαν ἔχοντα ζήτησιν, καὶ τολμᾷ λέγειν· Ποῦ χωρήσει τοῦ γεννήματος ἢ οὐσία, πληροῦντος τὰ πάντα τοῦ Πατρὸς; Φαίνεται μὲν οὖν ὁ Πατήρ καὶ ἔστιν ἐν Υἱῷ, καὶ Υἱὸς ἐν Πατρὶ· οὐχ ὡς ταυτὸν δὲ ὄντες, οὐδὲ ὡς ἐν ἀριθμῷ. Ἔστι γὰρ ὁ 25 Πατήρ ἐν τῇ αὐτοῦ ιδιότητι· καὶ ἔστιν ὁ Υἱὸς ἐν τῇ ἰδίᾳ ιδιότητι, ταύτην ἔχων μόνην πρὸς τὸν Γεγεννηκότα τὴν διαφορὰν· ὁ μὲν γὰρ Πατήρ, καθ' ἑαυτὸν ἔστι, καὶ οὐκ ἔστιν Υἱὸς, ὁ δὲ Υἱὸς καθ' ἑαυτὸν ἔστι, καὶ οὐκ ἔστι Πατήρ. Ἀλλὰ κατὰ τοῦτο μόνον ὡς πρὸς τὸν Πατέρα τὴν διαστολήν ἔχων, φέρει μὲν αὐτὸ τῆς πατρικῆς φύ-

αὐτοῦ. Γιατὶ καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἶναι ἀποτέλεσμα μιᾶς φύσεως. Τὸ ἴδιο βέβαια ἰσχύει καὶ γιὰ τὰ ἰδιώματα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἀθανάτου καὶ ἀοράτου, καὶ γιὰ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν στὴ θεία φύση.

ΑΛΛΟ,

ἀπὸ τὶς ἀντιθέσεις τοῦ Εὐνομίου.

Πέστε μας, λέγει, σεῖς ποὺ ἰσχυρίζεσθε, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀκτινοβολία τοῦ Πατέρα· ποιά τέλος πάντων εἶναι ἡ γνώμη σας. Τὸ νόημα τῆς ἐρωτήσεως εἶναι τὸ ἑξῆς. Τὸ φῶς, δηλαδή ἡ φωτιά, γιὰ παράδειγμα, ὅταν βρῖσκεται σὲ λυχνάρι φωτίζει ὅλα τὰ ἔξω ἀπὸ αὐτήν, ἀλλὰ ἡ ἴδια δὲν γεμίζει τὰ πάντα, καὶ εἶναι τοποθετημένη σὲ ὀρισμένο τόπο, καί, ὅπως εἶπαμε, ὁ φωτισμὸς τῆς φωτιᾶς ἀπλώνεται σ' αὐτὰ ποὺ βρῖσκονται ἔξω ἀπὸ αὐτήν. Ἐὰν λοιπὸν λέτε ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι φῶς, καὶ ὁ Υἱὸς ἀκτινοβολία τοῦ φωτός, τότε κατ' ἀνάγκη πρέπει νὰ λέτε ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Πατέρα δὲν μπορεῖ νὰ γεμίσει τὰ πάντα, γιὰ νὰ ὑπάρχει κάπου χῶρος στὸν ὁποῖο νὰ μπορεῖ νὰ χωρέσει ἡ ἀκτινοβολία ποὺ ἐκπέμπεται ἀπὸ αὐτόν. Ἐὰν ὅμως ὁ Πατέρας γεμίζει τὰ πάντα, ποὺ θὰ χωρέσει ἡ οὐσία τοῦ Υἱοῦ;

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ἐὰν βέβαια τοποθετεῖ τὸν Πατέρα σὲ ὀρισμένο τόπο καὶ θέλει νὰ κατέχει θέση σὰν νὰ εἶναι κάποιο σῶμα, τότε ἄς ἀναζητήσῃ τόπο καὶ γι' αὐτὸ ποὺ γέννησε. Ἐὰν ὅμως ἡ οὐσία τοῦ Πατέρα δὲν βρῖσκεται σὲ ἕναν τόπο (γιατὶ τὸ θεῖο δὲν μπορεῖ νὰ περιορισθεῖ σὲ ἕναν τόπο), γιατί περιεργάζεται μάταια αὐτὰ ποὺ δὲν ἐπιδέχονται καμμιά ἐρευνα, καὶ τολμᾷ νὰ λέγει, Ποῦ θὰ βρεῖ χῶρο ἢ οὐσία τοῦ Υἱοῦ, ἀφοῦ ὅλα τὰ καταλαμβάνει ὁ Πατέρας; Φαίνεται βέβαια ὁ Πατέρας νὰ ὑπάρχει μέσα στὸν Υἱό, καὶ ὁ Υἱὸς μέσα στὸν Πατέρα, ἀλλὰ ὅχι σὰν νὰ ταυτίζονται, οὔτε σὰν νὰ εἶναι ἕνα σὲ ἀριθμὸ. Γιατὶ ὁ Πατέρας ὑπάρχει μὲ τὴ δική του ιδιότητα, καὶ ὁ Υἱὸς μὲ τὴ δική του ιδιότητα, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη διαφορὰ τοῦ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὸν γέννησε. Γιατὶ ὁ Πατέρας ὑπάρχει καθ' ἑαυτόν, καὶ δὲν εἶναι Υἱός, καὶ ὁ Υἱὸς ὑπάρχει καθ' ἑαυτόν καὶ δὲν εἶναι Πατέρας. Ἐχοντας λοιπὸν αὐτὴ μόνον τὴ διαφορὰ μὲ τὸν Πατέρα, ἔχει βέβαια τὸ ἰδίωμα τῆς πατρικῆς φύσεως, ἀλλὰ βρῖσκεται πάλι μέσα στὸν Πατέρα, ὅπως ἡ ἀκτινοβο-

σεως τὸ ἰδίωμα, ἔστι δὲ πάλιν ἐν τῷ Πατρὶ, ὥσπερ τὸ ἐκ τοῦ ἡλίου πεμπόμενον ἀπαύγασμα, πρόεισι μὲν ἐξ αὐτοῦ, ἕτερον δέ τι παρ' αὐτόν ἐστιν, ἐν κατὰ φύσιν ὑπάρχον. Τὸ μὲν γάρ, ἡλῖος, τὸ δέ, ἀπαύγασμα. Ὡν οὖν Πατὴρ, ἀπηύγασε τὸν Υἱόν, σφραγιδα καὶ 5 εἰκόνα τῆς ἑαυτοῦ φύσεως ἀκριβεστάτην.

ΛΟΓΟΣ Η'.

Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι οὐ τῷ Πατρὶ, ἀλλὰ τῇ βουλήσει αὐτοῦ ὁμοίός ἐστιν ὁ Υἱός.

Πολλὴν ἂν τις εἰκότως ἀβουλίαν τῶν Χριστομάχων καταψη-
10 φίσαιτο, ἢ λογιεῖται ὀρθῶς μαίνεσθαι, πιστεύων τοῖς τῆς βουλήσεως τοῦ Πατρὸς ὁμοίον εἶναι λέγουσι τὸν Υἱόν, οὐκ αὐτῷ τῷ Πατρὶ καίτοι τῆς θείας Γραφῆς οὐ τοῦτον ἐκφερούσης περὶ αὐτοῦ τὸν ὄρον, ἀλλ' οὐδὲ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος λέγοντος· Ὁ ἑώρακώς ἐμέ, ἑώρακε τὴν βούλησιν τοῦ Πατρὸς Ἐχρῆν δέ γε τὸν εἰπόντα Χρι-
15 στόν· «Εγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια», μὴ τῷ Πατρὶ κατὰ φύσιν ἑαυτὸν ἕξομοιοῦν, τῇ βουλήσει δὲ μᾶλλον αὐτοῦ, εἴπερ οὕτως ἔχει, καθάπερ ἐκεῖνοί φασιν. Ἀλλ' οὐδαμοῦ τὴν βούλησιν ὀνομάσας, εἰκόνα δὲ τοῦ Πατρὸς ἑαυτὸν προσειπῶν, δηλὸς ἂν εἴη τὴν ἐκείνων ὑπόνοιαν ἀναιρῶν.

20

ΑΛΛΟ.

Ἐρωτητέον τοὺς Χριστομάχους· Ἡ βούλησις αὕτη τοῦ Πα-
τρὸς, ἧς ὁμοίον εἶναί φατε τὸν Υἱόν, πότερόν ποτε, οὐσία τίς ἐστι, καὶ ὑπέστη αὕτη καθ' ἑαυτήν, ἢ οὐχί; Εἰ μὲν γὰρ οὐσιώδη καὶ ὑπο-
στατικὴν εἶναι δώσετε ταύτην, πῶς ἔτι μονογενῆς ὁ Υἱός, τρίτος ἂν
25 ἐκ Πατρὸς; Φαίνεται γὰρ μεσολαβοῦσα τὴν γέννησιν αὐτοῦ βού-
λησίς τις ἐνυπόστατος καὶ ζῶσα, κατὰ τὴν ὑμετέραν πρότασιν. Εἰ δὲ τοῦτο παραιτούμενοι, οὐ καθ' ὑπόστασιν τὴν βούλησιν διακεῖ-
σθαι δώσετε, οὐδὲ οὐσίαν εἶναι ζῶσαν καὶ ὑπάρχουσαν, ὥσπερ τὸν
Υἱόν, ἀπαιδεύτως σφόδρα καὶ ἀμαθῶς μὴ δύο παραθέντες οὐσίας
30 ὁμοιότητα ζητεῖτε. Πῶς γὰρ ἔσται τὸ ἐνυπόστατον τῷ μὴ τοιούτῳ

1. Ἰω. 14, 6.

λία πού ἐκπέμπεται ἀπὸ τὸν ἥλιο, προέρχεται βέβαια ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ εἶναι κάτι ἄλλο ἀπὸ αὐτόν, ἂν καὶ εἶναι ἓνα ὡς πρὸς τὴ φύση. Γιατὶ τὸ ἓνα εἶναι ἥλιος, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἀκτινοβολία. Ὦντας λοιπὸν Πατέρα, ἐξέλαμψε τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του ἀκριβέστατη σφραγίδα καὶ εἰκόνα τῆς φύσεώς του.

ΛΟΓΟΣ Η΄.

Πρὸς ἐκείνους πού λένε, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὅμοιος ὄχι μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μὲ τὴ βούλησή του.

Εὐλογα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ κατηγορήσει τοὺς Χριστομάχους γιὰ ἔλλειψη βούλησης, ἢ νὰ θεωρηθεῖ ὀρθὰ ὅτι εἶναι μανιακός, ἂν πιστεύει σ' αὐτοὺς πού λένε ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὅμοιος μὲ τὴ βούληση τοῦ Πατέρα καὶ ὄχι μὲ τὸν ἴδιο τὸν Πατέρα, ἂν καὶ ἡ ἁγία Γραφή δὲν ἀναφέρει αὐτόν τὸν ὄρο γι' αὐτόν, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτῆρας λέγει, Αὐτὸς πού εἶδε ἐμένα, εἶδε τὴ βούληση τοῦ Πατέρα. Ἐπρεπε βέβαια ὁ Χριστὸς πού εἶπε, «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια»¹, νὰ μὴ ἐξομοιώνει τὸν ἑαυτὸ του κατὰ φύση μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ τὴ βούληση αὐτοῦ, ἐὰν ἔτσι εἶναι, ὅπως ἰσχυρίζονται ἐκεῖνοι. Ἐπειδὴ ὅμως πουθενὰ δὲν ἀναφέρει τὴ βούληση, ἀλλὰ ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸ του εἰκόνα τοῦ Πατέρα, εἶναι φανερὸ ὅτι ἀνατρέπει τὸν ἰσχυρισμὸ ἐκείνων.

ΑΛΛΟ.

Πρέπει νὰ ρωτήσουμε τοὺς Χριστομάχους· αὐτὴ ἡ βούληση τοῦ Πατέρα, μὲ τὴν ὁποία ἰσχυρίζεσθε ὅτι εἶναι ὅμοιος ὁ Υἱὸς, ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο· εἶναι κάποια οὐσία καὶ ὑπῆρξε ὡς αὐτοτελής, ἢ ὄχι; Γιατί, ἐὰν ἀπαντήσετε ὅτι ἔχει οὐσία καὶ ὑπόσταση, τότε πῶς ὁ Υἱὸς εἶναι ἀκόμα μονογενής, ἀφοῦ εἶναι τρίτος ἀπὸ τὸν Πατέρα; Γιατί, σύμφωνα τὸ δικὸ σας ἰσχυρισμὸ, ἐμφανίζεται νὰ προηγεῖται ἀπὸ τὴ γέννηση αὐτοῦ κάποια βούληση ἐνυπόστατη καὶ ζωντανή. Ἐὰν πάλι, παραιτούμενοι ἀπὸ αὐτό, ἀπαντήσετε ὅτι ἡ βούληση δὲν ἔχει ὑπόσταση, οὔτε εἶναι οὐσία ζωντανή καὶ ὑπαρκτή, ὅπως εἶναι ὁ Υἱὸς, τότε ἀναζητεῖτε ὁμοιότητα κατὰ τρόπον πολὺ ἀπαίδευτον καὶ ἀμαθῆ, μὴ παραθέτοντας δύο οὐσίες. Γιατὶ πῶς εἶναι δυνατόν τὸ ἐνυπόστατο νὰ εἶναι ὅμοιο μὲ αὐτὸ πού δὲν ἔχει ὑπόσταση; Ἡ πῶς μπορεῖ

προσευκόμενος; ἢ πῶς τὸ μὴ εἰς οὐσίας ἐνεχθὲν τῷ ὑφεστηκότι κατὰ τὸν τῆς ἐμφερείας τρόπον ἀντεξετάζοιτο;

ΑΛΛΟ.

Καὶ τίς οὐκ ἂν ὁμολογήσειε, νοῦν ἔχων, ὅτι τῷ ζῳῷ πρὸς τὸ
5 ζῶον ἢ ὁμοιότης, καὶ τῷ μὴ ζῳῷ πρὸς τὸ μὴ ζῶον; Τὰ γὰρ ἑτε-
ρογενῆ καὶ πάντη τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως φυσικῶς διακεκομμέ-
να, οὐκ ἂν τις, εὖ φρονῶν, ἀντεξετάζοι πρὸς ἄλληλα, οὐδὲ τοῦτο
ἐκεῖνω προσευκόμενος, οὔτε μὴν ἐκεῖνο τούτω φήσειεν ἂν. Οἷον φέρε
εἰπεῖν ᾧ ἄνθρωπος προσκείσθω, ἢ ἕτερόν τι τῶν ὄντων ὅσα πίπτει
10 πρὸς τὸν ὄρον τοῦ ζῳου, κείσθω καὶ ἐπιστήμη, ἢτοι σοφία, ἢτοι
βούλησις, ἢ ἕτερόν τι τῶν ὅσα καθ' ἑαυτὰ οὐκ ἐνυπόστατα μέν,
ἐνυπάρχει δὲ ὅμως τῶν ὄντων τισίν, ἀνθρώποις τυχόν ἢ ἀγγέλοις.
ᾧ ἄρ' οὖν, εἴ τις τὸν ἄνθρωπον ἢ ἕτερόν τι ζῳον τῇ ἐπιστήμῃ, ἢτοι
τῇ σοφίᾳ ἢ τῇ βουλήσει προσευκόμενος φήσειεν, οὐκ ἂν εἰκότως
15 μωρίας ὀφλήσοι γέλωτα, τὰ μηδὲν ἀλλήλοις προσευκόμενα δοκιμά-
ζειν τε καὶ ἀντεξετάζειν ἐπιχειρῶν; Οὐκοῦν ἐνυπόστατος ὢν ὁ
Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, τῇ ἀνυποστάτῳ βουλήσει κατ' οὐδὲν ἔσται προσε-
υκόμενος. ᾧ ἄρ' ἡ γὰρ ἀποτόμως ἀνόμοιον εἶναι τῷ Πατρὶ λεγέτωσαν, καὶ
φανερῶς δυσφημοῦντες μισήσθωσαν ἢ, εἴπερ ἀνάγκη τὴν ὁμοιό-
20 τητα δοῦναι τῷ Υἱῷ πρὸς τὸν Πατέρα, ἀνάγκη δὴ πᾶσα ὡς οὐκ
ἔσται τῆς βουλήσεως ὁμοιος, ἀλλὰ μᾶλλον τοῦ γεγεννηκότος. Δέ-
δεικται γὰρ ὅτι τοῖς ἐν οὐσίᾳ καὶ ὑποστάσει πρὸς τὰ ἐνούσια τε καὶ
ἐνυπόστατα ἢ ὁμοιότης ἢ κατὰ τοῦτο σώζεται, οὐ πρὸς τὰ ἑτε-
ρογενῆ, καὶ ἐν ἑτέροις ἔχοντα τὸ εἶναι, ὡσπερ ἢ σοφία τυχόν ἐν τῷ
25 σοφῷ, καὶ ἢ βούλησις ἐν τῷ βουλευομένῳ.

ΑΛΛΟ,

διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

Εἰ τῆς βουλήσεως τοῦ Πατρὸς ὁμοιος ὢν, καθ' ὑμᾶς, ὁ Υἱὸς
ἀνόμοιός ἐστι τῷ γεγεννηκότι, ἀνάγκη πᾶσα τὴν βούλησιν οὐδὲν
30 προσευκόμενος τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ λέγειν, ἥς χαρακτηρὸς ὑπάρχων ὁ
Υἱὸς, ἀνόμοιός ἐστι, καθ' ὑμᾶς, τῷ Πατρὶ. ᾧ ἔσται οὖν καὶ τῇ βου-

νά συνεξετάζεται ὡς πρὸς τὴν ὁμοιότητα αὐτὸ πού δὲν ἔχει οὐσία μὲ ἐκεῖνο πού ὑπάρχει;

ΑΛΛΟ.

Καὶ ποιὸς, ἂν ἔχει νοῦ, δὲν θὰ ὁμολογήσει ὅτι τὸ ζῶο ἔχει ὁμοιότητα μὲ τὸ ζῶο, καὶ αὐτὸ πού δὲν εἶναι ζῶο μὲ ἐκεῖνο πού δὲν εἶναι ζῶο; Γιατὶ αὐτὰ πού ἀνήκουν σὲ διαφορετικὸ γένος καὶ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση ἐντελῶς ἀσχετα μεταξύ τους, κανένας, σκεπτόμενος ὀρθά, δὲν θὰ τὰ ἐξετάζε μεταξύ τους, καὶ οὔτε θὰ μποροῦσε νὰ πεῖ ὅτι αὐτὸ εἶναι ὅμοιο μὲ ἐκεῖνο, ἢ ἐκεῖνο μὲ αὐτὸ. Γιὰ παράδειγμα· ἄς πάρουμε ἕναν ἄνθρωπο, ἢ κάποιον ἄλλο ἀπὸ τὰ ὄντα πού ἐμπίπτουν στὸν ὄρο ζῶον, ἄς πάρουμε καὶ τὴν ἐπιστήμη, δηλαδή τὴ σοφία, τὴ θέληση, ἢ κάποιον ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ πού δὲν ὑπάρχουν καθεαυτὰ, ὑπάρχουν ὅμως μέσα σὲ κάποια ἀπὸ τὰ ὄντα, ὅπως στοὺς ἀνθρώπους ἢ στοὺς ἀγγέλους. "Αἰσθάνομαι, ἔάν κάποιος ἰσχυρισθεῖ, ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἢ κάποιον ἄλλο ζῶο, μοιάζει μὲ τὴν ἐπιστήμη, δηλαδή μὲ τὴ σοφία ἢ τὴ βούληση, δὲν θὰ προκαλέσει γέλια ἢ μωρία του, ἐπειδὴ ἐπιχειρεῖ νὰ ἐρευνήσῃ καὶ νὰ συνεξετάσῃ αὐτὰ πού δὲν μοιάζουν καθόλου μεταξύ τους; Ἐπομένως, ἀφοῦ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐνυπόστατος, δὲν εἶναι σὲ τίποτε ὅμοιος μὲ τὴν ἀνυπόστατη βούληση. "Ἡ λοιπὸν ἄς ποῦν εὐθέως, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀνόμιος πρὸς τὸν Πατέρα, ὥστε νὰ μισηθοῦν ἐπειδὴ βλασφημοῦν φανερά, ἢ, ἔάν πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ ἀναγνωρίσουν τὴν ὁμοιότητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, τότε εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσουν, ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ὅμοιος μὲ τὴ βούληση, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε. Γιατὶ ἀποδείχθηκε, ὅτι ὁμοιότητα ἐκείνων πού ἔχουν οὐσία καὶ ὑπόσταση ὑπάρχει πρὸς αὐτὰ πού εἶναι ἐνούσια καὶ ἐνυπόστατα, καὶ ὄχι πρὸς ἐκεῖνα πού ἀνήκουν σὲ διαφορετικὸ γένος, ἢ ἔχουν τὴν ὑπαρξή τους σὲ ἄλλα, ὅπως ἡ σοφία λόγου χάριν στὸν σοφὸ καὶ ἡ σκέψη σ' ἐκεῖνον πού σκέπτεται.

ΑΛΛΟ,

μὲ τὴν εἰς ἄτοπον ἀπαγωγή.

Ἐάν ὁ Υἱὸς, ἐνῶ εἶναι ὅμοιος μὲ τὴ βούληση τοῦ Πατέρα, εἶναι ἀνόμιος μὲ ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε, πρέπει κατ' ἀνάγκη νὰ λέτε, ὅτι ἡ βούληση δὲν μοιάζει σὲ τίποτε μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, ἀφοῦ ὁ Υἱὸς, πού εἶναι σφραγίδα της, εἶναι ἀνόμιος, σύμφωνα μὲ σᾶς, μὲ

σει τῆ ἑαυτοῦ ἀνόμοιος ὁ Πατήρ. Τοῦτο γὰρ ἐκ τοῦ λόγου συνάγε-
ται τὸ ἀσέβημα. Καὶ εἰ ἐνυπόστατόν τι τὴν βούλησιν εἶναί φατε,
ἔστι τι πάντως ἐν τῆ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ τὸ ἀνόμοιον αὐτοῦ. Καὶ τοῦτο
γὰρ ὁ λόγος προσομολογεῖν ὑμᾶς ἀναγκάσει. Ἄλλ' ἐνθάδε ζητητέ-
5 *ον τῆς ἀνομοιότητος τὸν τρόπον, ἣν ἡ βούλησις ἔχει πρὸς τὸν*
Πατέρα. Εἰ μὲν γὰρ ὡς ἐλάττων αὐτοῦ κατὰ τι τυγχάνουσα, τὴν
ὁμοιότητα τὴν πρὸς αὐτὸν οὐκ ἔχει, τὸ προεληλυθὸς ἐκ τῆς οὐσίας
τοῦ Πατρὸς, χειρὸν αὐτοῦ καὶ ἔλαττον· οὐ γὰρ ἔξωθεν, οὐδὲ ἐπέ-
σακτον ἢ βούλησις, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ. Τὸ δὲ χείρονα
10 *τίκειν, οὐδὲ τοῖς γενητὴν ἔχουσι τὴν φύσιν οἶδε συμβαίνειν. Οὐδὲ*
γὰρ ἄνθρωπος ἕτερόν τι γεννήσει παρ' ὅπερ ἐστὶν αὐτός, ἀλλ' οὐδὲ
ἕτερόν τι τῶν ἀλόγων ζώων. Εἰ δέ, ὅπερ οὐ θεμιτὸν λέγειν, ἐπὶ τὸ
μείζον ἔχειν τι δραμοῦσα τοῦ Πατρὸς ἢ βούλησις αὐτοῦ τὴν πρὸς
αὐτὸν ἀνομοιότητα κατὰ τοῦτο φορεῖ, ὡς πρὸς ἐλάττονα ἢ κατὰ τι
15 *χείρονα, πῶς οὐκ ἀσεβὲς μείζον τι καὶ κρείττον τοῦ Πατρὸς εἶναι*
λέγειν; Εἰ δὲ μήτε τοῦτο δώσετε, μήτε ἐκεῖνο, ἀνυπόστατόν τε τὴν
βούλησιν εἶναι ὁμολογήσετε καὶ οὕτω νοουμένην ὡσπερ ἐφ' ἡμῶν,
πῶς κἀνταῦθα θήσετε ἀνόμοιον εἶναι τὴν βούλησιν τῷ Πατρί;
Ἔσται γὰρ, ἂν οὕτως ἔχη, τὰ ἑαυτῷ μὴ πρόποντα βουληθεῖς, ὅπερ
20 *ἐστὶ καὶ μόνον ἐννοεῖν ἀτοπώτατον.*

ΑΛΛΟ.

Ὁ λόγος ἀναγκάσει καὶ ἄκοντας ὑμᾶς δοῦναι τῷ Υἱῷ τὴν ὁ-
μοιότητα τὴν πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐδείχθη γὰρ λίαν ἀτοπώτατον ὄν
τὸ πιστεύειν, τὰ μὴ αὐτῷ πρόποντα βεβουληῖσθαι Θεόν, ὡς ἀνάγ-
25 *κην εἶναι πᾶσαν εἰκουῖαν αὐτῷ τὴν βούλησιν αὐτοῦ λέγειν. Εἰ τοί-*
νυν ἡ μὲν βούλησις ἔοικε τῷ Πατρί, ὁ δὲ Υἱὸς τῆ βούλησει, ἔσται
πάντως ὁ τρίτος τῷ πρώτῳ προσοικῶς. Ἡ γὰρ ἐν τῷ μέσῳ κειμένη
βούλησις, τὴν τοῦ τεκόντος αὐτὸν φυσικὴν ἐμφέρειαν ἀναμαξαμέ-
νη, δέδωκεν αὐτὴν τῷ Υἱῷ, καθ' ὑμᾶς οὕτω μὲν οὖν τῷ Πατρὶ προσ-
30 *οικῶς, καὶ μὴ βουλομένων ὑμῶν, ὁ Υἱὸς εὗρεθήσεται. Ἐπειδὴ δὲ*

τὸν Πατέρα. Ἄλλὰ θὰ εἶναι καὶ μὲ τῆ δική του βούληση ἀνόμοιος ὁ Πατέρας. Γιατὶ αὐτὴ ἡ ἀσέβεια συνάγεται ἀπὸ τὸ λόγο. Καὶ ἂν λέτε ὅτι ἡ βούληση εἶναι κάτι τὸ ἐνυπόστατο, θὰ εἶναι ὅπωςδήποτε ἀνόμοια μὲ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα. Καὶ αὐτὸ ἐπίσης μᾶς ἀναγκάζει νὰ τὸ ὁμολογήσουμε ὁ λόγος. Ἄλλ' ἐδῶ πρέπει νὰ ἀναζητήσουμε τὸν τρόπο τῆς ἀνομοιότητος, πού ἔχει ἡ βούληση πρὸς τὸν Πατέρα. Γιατί, ἐάν, ἐπειδὴ εἶναι κατὰ τι κατώτερη ἀπὸ αὐτόν, δὲν ἔχει ὁμοιότητα μὲ αὐτόν, τότε αὐτὸ πού προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα εἶναι χειρότερο καὶ κατώτερο ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ ἡ βούληση δὲν εἶναι κάτι τὸ ἐξωτερικὸ καὶ ξένο, ἀλλὰ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν καὶ βρίσκεται μέσα σ' αὐτόν. Ἄλλὰ τὸ νὰ γεννοῦν χειρότερα, δὲν συμβαίνει οὔτε σ' αὐτὰ πού ἔχουν κτιστὴ τὴ φύση. Οὔτε φυσικὰ ὁ ἄνθρωπος γεννᾷ κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ ὅ,τι εἶναι αὐτός, ἀλλ' οὔτε καὶ κάποιον ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα. Καὶ ἂν, πράγμα πού δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ λέμε, ἡ βούληση τοῦ Πατρός, ἐπιδιώκοντας νὰ ἀποκτήσει κάτι τὸ ἀνώτερο, ἔχει τὴν ἀνομοιότητα πρὸς αὐτόν κατὰ τοῦτο, ὅτι συγκρίνεται μὲ κατώτερον ἢ καὶ κατὰ τι χειρότερο, δὲν εἶναι ἀσέβεια νὰ λέμε, ὅτι κάτι εἶναι μεγαλύτερο καὶ ἀνώτερο ἀπὸ τὸν Πατέρα; Ἐάν πάλι οὔτε αὐτὸ τὸ δέχασθε, οὔτε τὸ ἄλλο, ὅτι ἡ βούληση εἶναι καὶ νοεῖται ἀνυπόστατη, ὅπως λέμε ἡμεῖς, πῶς θὰ πεῖτε καὶ ἐδῶ, ὅτι ὁ βούληση εἶναι ἀνόμοια μὲ τὸν Πατέρα; Γιατί, ἂν συμβαίνει αὐτό, θὰ εἶναι σὰν νὰ θέλησε νὰ ἔχει μέσα του αὐτὰ πού δὲν ταιριάζουν σ' αὐτόν, πράγμα πού καὶ μόνο νὰ τὸ σκεφθεῖ κανεὶς εἶναι πάρα πολὺ ἄτοπο.

ἌΛΛΟ.

Ὁ λόγος θὰ σᾶς ἀναγκάσει, ἔστω καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλετε, νὰ ὁμολογήσετε τὴν ὁμοιότητα τοῦ Υἱοῦ μὲ τὸν Πατέρα. Γιατὶ ἀποδείχθηκε, ὅτι εἶναι πάρα πολὺ ἄτοπο νὰ πιστεύετε, ὅτι ὁ Θεὸς θέλησε αὐτὰ πού δὲν ταιριάζουν σ' αὐτόν. Ὡστε εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ λέμε ὅτι μοιάζει μὲ τὸν Θεὸ ἡ βούλησή του. Ἐάν ὅμως ἡ βούληση μοιάζει μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ὁ Υἱὸς μὲ τὴ βούληση, τότε ὅπωςδήποτε ὁ τρίτος (δηλαδὴ ὁ Υἱὸς) θὰ εἶναι ὁμοιος μὲ τὸν πρῶτον (δηλαδὴ τὸν Πατέρα). Γιατὶ ἡ βούληση πού βρίσκεται στὴ μέση, ἀφοῦ ἀποτύπωσε τὴ φυσικὴ ὁμοιότητα αὐτοῦ πού τὸν γέννησε, τὴν ἔδωσε, ὅπως λέτε σεῖς, στὸν Υἱόν. Ἐτσι λοιπὸν ὁ Υἱὸς, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλετε ἑσεῖς, βρίσκεται ὁμοιος πρὸς τὸν Πατέρα. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀνάμεσα

οὐδέν ἐστι τὸ μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἀργήσει μὲν πάντως ὁ περὶ τῆς βουλήσεως λόγος, καὶ οὐδενὸς ἔτι μεσολαβοῦντος προσεχῶς ὁ Υἱὸς ἔσται κατὰ φύσιν ὁμοιος τῷ Πατρί.

ΑΛΛΟ.

5 *Γέγραπται Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία. Εἰ τοίνυν ἡ βούλησις τοῦ Πατρὸς χαρακτηρίζει τὴν τε δύναμιν καὶ σοφίαν αὐτοῦ, τουτέστι τὸν Υἱόν, ἀνάγκη πᾶσα μὴ ἀνομοίαν αὐτὴν εἶναι λέγειν τῷ Πατρί, ἵνα μὴ φαίνεται δύναμιν καὶ σοφίαν ἔχων ὁ Πατήρ οὐχ ὁμοίαν ἑαυτῷ. Εἰ δὲ τοῦτο, λοιπὸν ἐννοεῖτωσαν οἱ Χριστο-*
 10 *μάχοι τῆς ἑαυτῶν ἀβουλίας τὸ μέγεθος Παραιτούμενοι γὰρ ἓνα ὄντα τὸν Υἱόν, ὁμοιον εἶναι λέγειν τῷ Πατρί, δύο δεδώκασιν, εἴπερ εἶναί τι τὴν βούλησιν ἐροῦσιν ἐνυπόστατον. Εἰ δὲ ἀνυπόστατός ἐστιν, οὐκ ἔσται χαρακτηρ τοῦ ὑφεστῶτος τὸ μὴ ὑφεστηκός, κατ' αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ μὴ ὑφεστηκέναι.*

15

ΑΛΛΟ.

Τὰ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἔχοντα καὶ ταῖς αὐταῖς δυνάμεσι φυσικαῖς ἀποκεχρημένα, τῆς αὐτῆς εἶναι πάντως οὐσίας ἀναγκαῖον. Οὐδέν γὰρ τῶν ὄντων πρὸς τὸ ἕτερογενές καὶ ἕτερούσιον τὰς αὐτὰς ἀπαράλλάκτως φορέσει δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας κεκρήσεται
 20 *δὲ μόνοις τοῖς ἴσοις ἰδιώμασι τὰ μίαν λαχόντα τὴν φύσιν· οἷς δὲ ἡ ἐν τῇ οὐσίᾳ κοινότης μία, τούτοις ἀκολουθήσει καὶ τὸ ἀλλήλοις κατὰ πάντα προσεικέναι. Εἰ τοίνυν μία μὲν ἐνέργεια Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἡ αὐτὴ δὲ δύναμις ἐν πᾶσιν ὁράται, οὐχ ἕτερούσιος ὡς πρὸς ἑαυτὴν ἡ δυάς. Εἰ δὲ τοῦτο, φορέσει πάντως καὶ τὴν ὁμοιότητα*
 25 *τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ὡς ὁμοούσιος, καὶ οὐκ ἔσται τῆς βουλήσεως εἰκῶν.*

ΑΛΛΟ.

Εἰ ὅσα βουλευέται ὁ Θεὸς καὶ Πατήρ, ταῦτα βουλευέται καὶ ὁ Υἱός (οὐδεμία γὰρ στάσις ἢ διχόνοια χωρήσει ποτὲ ἐν τῇ μιᾷ καὶ ἀχράντῳ Τριάδι), ποῖον ἔξει τόπον ἐνυπόστατος βούλησις, τρίτον

σὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ, εἶναι περιττὸς ὅπωςδήποτε ὁ λόγος γιὰ τὴ βούληση, καὶ ἔτσι καὶ χωρὶς νὰ μεσολαβεῖ κανένας ὁ Υἱὸς εἶναι κατὰ φύση ὁμοῖος μὲ τὸν Πατέρα.

ΑΛΛΟ.

Ἔχει ἀποφθεῖ, ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ². Ἐὰν λοιπὸν ἡ βούληση τοῦ Πατέρα ἀπεικονίζει καὶ τὴ δύναμη καὶ τὴ σοφία του, δηλαδὴ τὸν Υἱὸ, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ μὴ λέμε ὅτι εἶναι ἀνόμοια μὲ τὸν Πατέρα, γιὰ νὰ μὴ ἐμφανίζεται ὁ Πατέρας ἔχοντας δύναμη καὶ σοφία πού δὲν εἶναι ὁμοια μὲ τὸν ἑαυτὸ του. Κι ἀφοῦ αὐτὸ εἶναι ἔτσι, ἅς καταλάβουν οἱ Χριστομάχοι τὸ μέγεθος τῆς δικῆς τους ἀπερισκεψίας. Γιατί, ἀρνούμενοι, γιὰ τὸν Υἱὸ πού εἶναι ἕνας, νὰ ποῦν ὅτι εἶναι ὁμοῖος μὲ τὸν Πατέρα, τοῦ ἀποδίδουν δύο, ἐφόσον βέβαια λένε ὅτι ἡ βούληση εἶναι κάτι τὸ ἐνυπόστατο. Ἐνῶ ἐὰν εἶναι ἀνυπόστατη, δὲν μπορεῖ αὐτὸ πού δὲν ὑπάρχει νὰ εἶναι σφραγίδα ἐκείνου πού ὑπάρχει, ὡς πρὸς αὐτὸ δηλαδὴ τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχει.

ΑΛΛΟ.

Αὐτὰ πού ἔχουν τὴν ἴδια ἐνέργεια καὶ χρησιμοποιοῦν τὶς ἴδιες φυσικὲς δυνάμεις, πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ ἔχουν τὴν ἴδια οὐσία. Γιατί κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν ἔχει τὶς ἴδιες ἀπαράλλακτα δυνάμεις καὶ ἐνέργειες πρὸς κάθε ὄν πού ἀνήκει σὲ ἄλλο γένος καὶ ἄλλην οὐσία· τὰ ἴδια ἰδιώματα χρησιμοποιοῦν μόνο αὐτὰ πού ἔχουν τὴν ἴδια φύση. Καὶ αὐτὰ πού ἔχουν τὴν ἴδια οὐσία, εἶναι ἐπόμενο νὰ εἶναι καὶ ὁμοια μεταξύ τους κατὰ πάντα. Ἐφόσον λοιπὸν ἡ ἐνέργεια τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ εἶναι ἴδια, καὶ σὲ ὅλα ἐμφανίζεται ἡ ἴδια δύναμη, δὲν εἶναι ἕτερούσια ἡ δυάδα μεταξύ της. Καὶ ἐφόσον αὐτὸ εἶναι ἔτσι, εἶναι ὅπωςδήποτε ὁμοῖος ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα, ὡς ὁμοούσιος πρὸς αὐτόν, καὶ δὲν εἶναι εἰκόνα τῆς βουλήσεώς του.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὅσα σκέπτεται ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, τὰ ἴδια σκέπτεται καὶ ὁ Υἱὸς (γιατὶ καμμιά ἐξέγερση ἢ διχόνοια δὲν χωράει ποτὲ μέσα στὴ μία καὶ ἀμόλυνη Τριάδα), τί θέση μπορεῖ νὰ ἔχει ἡ ἐνυπόστατη βούληση, ἡ ὁποία παρουσιάζει τρίτον τὸν Υἱὸ πού εἶναι κοντὰ σὸν

ἀποφαίνουσα τὸν Υἱὸν τὸν προσεχῆ τῷ Πατρὶ, καθὸ καὶ Υἱὸς οὐδὲν ἔχων μεσολαβοῦν τὴν γέννησιν αὐτοῦ; Διὸ καὶ αὐτός ἐστιν ἡ ζῶσα καὶ ἐνούσιος ἢ βούλησις τοῦ γεγεννηκότος.

ΑΛΛΟ.

5 Τῆς βουλήσεως τοῦ Πατρὸς χαρακτήρα καὶ ὁμοίωσιν εἶναι τὸν Υἱὸν καταψεύδονται, ἀλλ' οὐκ αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς. Διὸ δὴ πάλιν ἐρωτητέον τοὺς Χριστομάχους Εἰ ὁμοίός ἐστιν ὁ Πατὴρ τῆς ἑαυτοῦ βουλήσεως, ἢ οὐχί; Εἰ μὲν γὰρ ἀνόμοιος, ἀνομοίαν ἑαυτῷ τὴν βούλησιν ἔχει καὶ σιωπῶ πρὸς τοῦτο τὸ δύσφημον εἰ δὲ ὁμοί-
 10 αν ἑαυτῷ τὴν βούλησιν ἔχει, ἥς, ὡς φατε, χαρακτήρ ἐστι καὶ εἰκῶν ὁ Υἱός, ἔοικεν ἄρα κατὰ τοῦτο τῷ Πατρὶ. Πῶς οὖν ἀνόμοιος ἔσται κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῷ, ὁ διὰ τὸ τῇ βουλήσει προσεοικέναι χαρακτήρ ὢν αὐτοῦ; Συγκεῖσεται γάρ, ἂν οὕτως ἔχη, καθ' ὑμᾶς, ἐξ ὁμοίου καὶ ἐξ ἀνομοίου ὁ Υἱός, κατὰ τι μὲν εἰκῶς τῷ Πατρὶ, κατὰ τι δὲ
 15 ἀλλοτριούμενος τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητος. Εἶτα, ποῖος συγχωρήσει λόγος τὸ ἐν κατ' οὐσίαν ὑπάρχον καὶ ἐν ἀριθμῷ, οἷον Παῦλον τυχόν ἢ Πέτρον, δύο φέρειν ἐν ταύτῳ κατὰ φύσιν τὰ ἐναντία; Οὐ γὰρ δυνήσεται τις εἰπεῖν· Λογικός τέ εἰμι καὶ ἄλογος οὐδ' αὖ τὸ πῦρ ἐρεῖ τις θερμὸν εἶναί τε καὶ ψυχρόν· δεῖ γάρ, ἐνὸς ἐνυπάρχοντος, ἀναρρεῖσθαι τῶν σημαινομένων τὸ ἕτερον. Οὐκοῦν ἀμήχανον ἐν Υἱῷ καὶ τὸ ὁμοιον εἶναι καὶ τὸ ἀνόμοιον. Ἐπιμαρτυρούσης δὲ τῆς θείας αὐτῷ Γραφῆς τὴν ὁμοιότητα τὴν πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ αὐτοῦ δὲ φάσκοντος, «Ὁ ἑώρακώς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα», τὸ ἀνόμοιον οὐ παραδεξόμεθα, ποδηγούμενοι διὰ τούτων ἐπὶ τὸ
 25 ἀληθέστερόν τε καὶ πρεπωδέστερον. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν οὐκ εἶπεν, Ὁ ἑώρακώς ἐμέ, τὴν βούλησιν ἑώρακε τοῦ Πατρὸς μου, οὐ τῆς βουλήσεως εἰκόνα τὸν Υἱὸν ὁμολογήσομεν, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ Πατρὸς ὡς Υἱόν.

ΑΛΛΟ.

30 Τὰ τῆς πρὸς ἄλληλα συναφείας ἢ φυσικῆς ἐμφορείας ἀναχωρήσαντα, καὶ κατὰ τὸν τῆς οὐσιώδους ποιότητος λόγον ἀπεσχοινισμένα, δίσταται ἢ τόπῳ τεμνόμενα, ἢ μόναίς ταῖς ἐπινοίαις Τόπῳ

Πατέρα, ἀφοῦ εἶναι καὶ Υἱός, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει τίποτε πρὸς τὸ νὰ προηγεῖται ἀπὸ τὴ γέννησή του; Γι’ αὐτὸ καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ ζωντανὴ καὶ ἐνούσια βούληση ἐκείνου πρὸς τὸν γέννησε.

ΑΛΛΟ.

Λένε ψευδόμενοι ὅτι ὁ Υἱός εἶναι σφραγίδα καὶ ὁμοίωμα τῆς βουλήσεως τοῦ Πατέρα, ἀλλὰ ὄχι καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Πατέρα. Γι’ αὐτὸ πάλι πρέπει νὰ ρωτήσουμε τοὺς Χριστομάχους, ἐὰν ὁ Πατέρας εἶναι ὁμοιος μὲ τὴ βούλησή του ἢ ὄχι; Γιατί, ἂν εἶναι ἀνόμοιος, τότε ἔχει βούληση πρὸς εἶναι ἀνόμοια μ’ αὐτόν. Καὶ ἀποσιωπῶ τὴ βλασφημία ὡς πρὸς αὐτό. Ἐὰν ὅμως εἶναι ὅμοια μ’ αὐτόν ἢ βούληση, τῆς ὁποίας ὁ Υἱός, ὅπως ἰσχυρίζεσθε, εἶναι σφραγίδα καὶ εἰκόνα, τότε μοιάζει ὡς πρὸς αὐτὸ μὲ τὸν Πατέρα. Πῶς λοιπὸν γίνεται νὰ εἶναι ἀνόμοιος μ’ αὐτόν κατὰ τὴν οὐσία, αὐτὸς πρὸς εἶναι σφραγίδα του, ἐξαιτίας τῆς ὁμοιότητάς του μὲ τὴ βούληση; Γιατί, ἂν εἶναι ἔτσι, σύμφωνα μὲ σᾶς, ὁ Υἱός θὰ συνίσταται ἀπὸ ὅμοιο καὶ ἀνόμοιο, μοιάζοντας κατὰ ἓνα μέρος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ κατὰ τὸ ἄλλο ἀποξενούμενος ἀπὸ τὴν ὁμοιότητά του πρὸς αὐτόν. Ἐπειτα, ποιά λογικὴ ἐπιτρέπει αὐτὸ πρὸς τὴν οὐσία καὶ στὸν ἀριθμὸ εἶναι ἓνα, ὅπως λόγου χάρις ὁ Παῦλος ἢ ὁ Πέτρος, νὰ ἔχουν συγχρόνως δύο κατὰ φύσιν ἀντίθετα; Γιατί δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ, εἶμαι καὶ λογικὸς καὶ παράλογος, οὔτε ἐπίσης ἢ φωτιὰ μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι εἶναι καὶ θερμὸ καὶ ψυχρὸ πρᾶγμα. Γιατί πρέπει, ὅταν ὑπάρχει τὸ ἓνα, νὰ ἀναιρεῖται τὸ ἄλλο ἀπὸ τὰ σημανόμενα. Ἐπομένως εἶναι ἀδύνατο στὸν Υἱὸ νὰ ὑπάρχει καὶ τὸ ὅμοιο καὶ τὸ ἀνόμοιο. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀγία Γραφὴ ἐπιβεβαιώνει τὴν ὁμοιότητά του πρὸς τὸν Πατέρα, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος λέγει, «Ὅποιος εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»³, δὲν παραδεχόμεσθε τὸ ἀνόμοιο, ὀδηγούμενοι μέσω αὐτῶν σ’ αὐτὸ πρὸς εἶναι πρὸς ἀληθινὸ καὶ πρέπον. Καὶ ἐπειδὴ ἐπίσης δὲν εἶπε, Αὐτὸς πρὸς εἶδε ἐμένα, εἶδε τὴ βούληση τοῦ Πατέρα μου, δὲν πιστεύουμε ὅτι ὁ Υἱός εἶναι εἰκόνα τῆς βουλήσεως, ἀλλὰ τοῦ ἴδιου τοῦ Πατέρα, ὡς Υἱός.

ΑΛΛΟ.

Αὐτὰ πρὸς ἀπομακρύνθησαν ἀπὸ τὴ μεταξὺ τους σχέση καὶ φυσικὴ ὁμοιότητα, καὶ εἶναι ἀποχωρισμένα ἀνάλογα μὲ τὴν ποιότητα τῆς οὐσίας τους, διαφέρουν, ἢ ἐπειδὴ διαιροῦνται μὲ τὸν τόπο, ἢ

μὲν οὖν τῆς πρὸς ἄλληλα συναφείας διίσταται τὰ σωματικὴν ἔχον-
 τα σύστασιν, διίσταται δὲ καὶ λόγῳ τινὰ τῶν κατὰ τὴν οὐσιώδη
 διαφορὰν, ὡς ἄνθρωπος ἵππου. Τὰ δὲ ὅσα τὴν δήλωσιν καὶ τὸ ἐξ
 αὐτῶν ἀποτελούμενον ἀνόμοιον ἔχει, λόγῳ ψιλῶ καὶ ἐπινοία μερι-
 5 ζόμενα φαίνεται, οἷον ὑγία καὶ νόσος Ἐν δὲ τούτοις ὅσα λόγῳ
 μόνῳ καὶ τῷ ἐξ αὐτῶν ἀποτελουμένῳ κατ' ἐναντιότητα διέστηκε,
 τὰ μὲν ἄμεσα καλοῦσιν οἱ τὰ τῆς φιλοσοφίας ἠσκημένοι μαθήμα-
 τα, τὰ δὲ ἔμμεσα. Ἄμεσα μὲν οὖν, καθάπερ ἤδη προεῖπον, ὑγία
 καὶ νόσος· οὐδὲν γὰρ τούτων ἐστὶ μεταξὺ. Εἰ γὰρ ἐπ' ἀνθρώπου
 10 τυχὸν φέροισιό τι τούτων, ἐν ἔσται πάντως ἐν αὐτῷ. Ἡ γὰρ ὑγιαί-
 νει, ἢ νοσεῖ, καὶ τὸ μέσον τοῦ νοσεῖν ἢ μὴ νοσεῖν, οὐδέν. Ἐμμεσον
 δὲ τὴν δικαιοσύνην εἶναί φασι καὶ τὴν ἀδικίαν Ἐπειδήπερ οὐ πᾶς
 ἄνθρωπος ἢ ὀλοκλήρως δίκαιος, ἢ ἀδικός ἐστι. Δυνατὸν γὰρ
 μέσον ὥσπερ τινὰ τόπον εὐρέσθαι ἐκ μέρους δικαίου τινὸς ὄντος,
 15 καὶ οὐ παντελῶς ἀδίκου.

Τούτων τοιγαροῦν κατὰ τόνδε τὸν τρόπον ἡμῖν διεσκευμένων,
 καὶ τῆς ἀνομοιότητος ἐν τούτοις ἐξεταζομένης ἐπὶ παντός πράγμα-
 τος, ἴδωμεν κατὰ ποῖον τῶν εἰρημένων λόγον ἀφέστηκε τῆς τοῦ
 Πατρὸς ὁμοιότητος ὁ Υἱός. Τόπῳ μὲν οὖν οὐκ ἂν τις αὐτὸν μερίζε-
 20 σθαι λέγοι, ἐπεὶ μήτε σῶμά ἐστι· σωμάτων γὰρ ἴδιον τοπικαῖς μερί-
 ζεσθαι διαστάσει· λείπεται τοίνυν τὸ λόγῳ χωρίζεσθαι· λόγῳ δὲ
 φημι τῷ κατὰ τὴν φύσιν. Ἄλλ' εἶπερ φύσει Θεὸς ὁ Πατήρ, καὶ
 φύσει Θεὸς ὁ Υἱός, ποῖος αὐτὸν ἀποτεμένει λόγος; Τίς δὲ οὐ συγχω-
 ρήσει τὴν πρὸς ἄλληλα φορεῖν ὁμοιότητα τῆς αὐτοῦ οὐσίας ὑπά-
 25 χοντα; Ἐτι τε πρὸς τούτῳ, οὐδὲ ὡς ἐναντίον ἔξει τι πρὸς τὸν Υἱὸν ὁ
 Πατήρ, ὡς τὰ ἄμεσα καλούμενα. Οὐ γὰρ ὡς ὑγία καὶ νόσος ἀλ-
 λήλοις ἀντίκεινται· οὐδὲ ὥσπερ ἐν τι πάντων τῶν εἰρημένων ἐν ἀν-
 θρώποις σώζεσθαι ὁ τῶν πραγμάτων ἀναγκάσει λόγος, οὕτω καὶ
 ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Ἐνοικεῖ γὰρ τισιν ὁ Πατήρ, ἐνοικεῖ δὲ καὶ ὁ
 30 Υἱός. Καὶ οὐ καθάπερ ἐκεῖνα εἰς ταυτὸν ἀσύμβατά τε καὶ ἀσυνύ-
 παρκτά ἐστιν, οὕτω καὶ ὁ Υἱός καὶ ὁ Πατήρ· «Ἰδού», γὰρ, φησὶ ὁ

μόνο μὲ τὶς σκέψεις. Καὶ μὲ τὸν τόπο βέβαια διαιροῦνται ἀπὸ τὴ μεταξὺ τους σχέση ὅσα ἔχουν σύστασι σωματική, ἀλλὰ μερικὰ διαιροῦνται καὶ λογικά, ἀνάλογα μὲ τὴ διαφορὰ τῆς οὐσίας τους, ὅπως ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν ἵππο. Ὅσα πάλι εἶναι ἀνόμοια καὶ ἀπὸ τὴν ὀνομασία τους καὶ ἀπὸ αὐτὸ πού ἀποτελοῦνται, διαιροῦνται ἀπλῶς μὲ τὸ λόγο καὶ τὶς σκέψεις, ὅπως ἡ ὑγεία καὶ ἡ νόσος. Ὅσα πάλι ἀπὸ αὐτὰ διαιροῦνται ἐπειδὴ εἶναι ἀντίθετα, μόνο μὲ τὸν λόγο καὶ μὲ αὐτὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποτελοῦνται, ἀλλὰ οἱ ἀσκημένοι στὰ μαθήματα τῆς φιλοσοφίας τὰ ὀνομάζουν ἄμεσα καὶ ἄλλα ἔμμεσα. Καὶ ἄμεσα βέβαια, ὅπως εἶπα ἤδη, εἶναι ἡ ὑγεία καὶ ἡ νόσος, γιατί τίποτε δὲν παρεμβάλλεται ἀνάμεσα σ' αὐτὰ. Ἐὰν δηλαδὴ κάτι ἀπὸ αὐτὰ ἐκδηλωθεῖ σὲ ἄνθρωπο, ὅπως δὴποτε θὰ συμβεῖ σ' αὐτὸν ἓνα πρᾶγμα. Ἡ δηλαδὴ θὰ εἶναι ὑγιής, ἢ θὰ εἶναι ἄρρωστος, καὶ ἀνάμεσα στὸ νόσημα ἢ τὸ μὴ νόσημα δὲν ὑπάρχει τίποτε. Ἐμμεσο πάλι λένε τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία, ἐπειδὴ ἀσφαλῶς κανένας ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἐξολοκλήρου δίκαιος ἢ δίκαιος. Γιατί εἶναι δυνατό νὰ βρεθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο ἓνας μέσος τόπος μεταξὺ κάποιου πού εἶναι δίκαιος καὶ ὄχι ἐντελῶς ἀδίκος.

Ἐφοῦ λοιπὸν αὐτὰ τὰ ἐρευνήσαμε μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν καὶ ἐξετάσαμε τὴν ἀνομοιότητά τους σὲ κάθε πρᾶγμα, ἃς δοῦμε ὡς πρὸς ποιὸν ἀπὸ τοὺς λόγους πού εἶπαμε διαφέρει ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα τοῦ Πατέρα. Ὡς πρὸς τὸν τόπο δὲν θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς ὅτι διαφέρει, ἐπειδὴ δὲν εἶναι σῶμα, καὶ ὁ τοπικὸς χωρισμὸς ἀποτελεῖ γνώρισμα τῶν σωμάτων. Μένει λοιπὸν ὁ χωρισμὸς μὲ τὸν λόγο. Καὶ ἐννοῶ τὸν χωρισμὸ μὲ τὸν λόγο ὡς πρὸς τὴ φύση. Ἐὰν ὁ Πατέρας εἶναι κατὰ φύσιν Θεός, καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι κατὰ φύσιν Θεός, ποιὸς λόγος τὸν χωρίζει ἀπὸ τὸν Πατέρα; Καὶ ποιὸς δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἔχουν ὁμοιότητά μεταξὺ τους, ἀφοῦ εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας; Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα: ὁ Πατέρας δὲν ἔχει κάτι ἀντίθετο πρὸς τὸν Υἱό, σὰν ἐκεῖνα πού λέγονται ἔμμεσα. Γιατί δὲν εἶναι ἀντίθετοι μεταξὺ τους ὅπως ἡ ὑγεία μὲ τὴ νόσο. Οὔτε κάτι ἀπὸ ὅλα αὐτὰ πού, ὅπως εἶπαμε, ὑπάρχουν στοὺς ἀνθρώπους, ἀναγκάζει ὁ λόγος νὰ ὑπάρχουν καὶ στὸν Πατέρα καὶ στὸν Υἱό. Γιατί κατοικεῖ σὲ κάποιους ὁ Πατέρας, καὶ κατοικεῖ καὶ ὁ Υἱός. Καὶ ὄχι, ἐνῶ ἐκεῖνα εἶναι ἀσυμβίβαστα καὶ δὲν μπορούν νὰ συνυπάρχουν στὸν ἴδιον τόπο, εἶναι τὸ ἴδιο καὶ ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα.

Χριστός, «εἰσελευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ, καὶ μονὴν περ' αὐτῶ ποιήσομεν». Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως ἔμμεσον ἔσται πράγμα Πατὴρ πρὸς Υἱόν, ὥσπερ ἡ δικαιοσύνη τυχόν. Οὐ γὰρ ἔλαττον ἔσται Πατήρ ὁ Πατήρ, οὐδὲ ἔλαττον ἔσται Υἱὸς ὁ Υἱός, ἵνα τις μέσος γένηται τό-
 5 πος χωρῶν τῆς οὐσίας τὴν ὑπόδασιν, ὥσπερ ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης καὶ ἀδικίας ἐλέγετο. Οὐδενὸς τοιγαροῦν χωρίζοντος τόπου τῆς πρὸς Θεὸν Πατέρα ὁμοιότητος τὸν Υἱόν, περιπτὸν τὸ λέγειν τῇ βουλήσει προσεοικέναι μᾶλλον αὐτόν, καὶ οὐκ αὐτῶ τῷ ἐκλάμπαν-
 τι αὐτὸν Πατρί.

10

ΑΛΛΟ.

Ἦν ὁ λόγος ὁ αὐτός, ταῦτα πάντως ὁμοειδῆ τε εἶναι καὶ ἀλ-
 λήλοις εἰκότα φυσικῶς ἀναγκαῖον. Οἷον φέρε εἰπεῖν· Ὁ τοῦ
 ἀνθρώπου λόγος οὕτως ἔχων, ζῶον λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπι-
 στήμης δεκτικόν καθ' ὧν δ' ἂν φέροιο, ταῦτα τῆς αὐτῆς οὐσίας
 15 ὄντα δεικνύει. Καὶ οἷς ἂν ταῦτα ἐπαληθεύηται, τὰ ἐν τῷ ὄρω φημί,
 ταῦτα πάντως ἀνθρώπους εἶναι δεῖ. Εἰ γὰρ ζῶόν ἐστι λογικόν,
 θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, τί ἂν ἕτερον εἴη λοιπὸν
 ἄνθρωπος τὸ σημαίνον; Εἰ τοίνυν τὸ Θεὸς ὄνομα καὶ Κύριος,
 καὶ τὸ ἄφθαρτος, καὶ τὸ βασιλεύς, καὶ εἴ τι ἕτερον πρὸς τούτοις
 20 περὶ τοῦ Πατρὸς λέγεται, καὶ ταῦτα καὶ ἐφ' Υἱοῦ φερόμενα ἐπα-
 ληθεύεται, καὶ οὐ μέχρι μόνων τῶν ὀνομάτων τὴν εὐφημίαν ἔχει,
 ἀλλ' ἔστιν ὄντως οὕτω καὶ κατὰ φύσιν, ποῖος λόγος τῆς πρὸς τὸν
 Πατέρα φυσικῆς ὁμοιότητος χωρεῖ τὸν Υἱόν; Ἐνα γὰρ ἔχουσι
 τῆς οὐσίας τὸν ὄρον, καὶ πάντα ὅσα πρόσεστι τῷ γεγεννηκότι, καὶ
 25 ἐπὶ τοῦ γεννηθέντος ἐπαληθεύεται. Εἰ δέ τις ἀποτολμᾷ ψευδῶν-
 μον Θεὸν εἶναι λέγειν τὸν Υἱόν, καὶ πλέον οὐδὲν ἔχειν τῶν κατὰ
 χάριν εἰς θεότητα καὶ εἰς υἰότητα κεκλημένων, εἰς τὸ Παύλου τοῦ
 Σαμοσατέως ἐμβεβηκῶς δόγμα, δικαίως ἀκούσεται παρ' ἡμῶν·
 «Ἐὰν μὴ πιστεύσητε, οὐδ' οὐ μὴ συνῆτε». Ἀμήχανον γὰρ τοὺς μὴ
 30 φύσει Θεὸν ὑπάρχειν πιστεύοντας τὸν Υἱόν, νοῆσαι τὴν ἐμφέρει-
 αν ἣν ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα κατὰ φύσιν. Τοιγαροῦν εἰκότως τῷ

4. Ἰω. 14, 23.

Γιατί λέγει ὁ Χριστός· «Θὰ μποῦμε μέσα ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας καὶ θὰ κατοικήσουμε μαζί του»⁴. Ἄλλ' οὔτε ἔμμεσο πρᾶγμα εἶναι ὁ Πατέρας πρὸς τὸν Υἱό, ὅπως γιὰ παράδειγμα ἡ δικαιοσύνη. Γιατί δὲν εἶναι λιγότερο Πατέρας ὁ Πατέρας, οὔτε ὁ Υἱὸς εἶναι λιγότερο Υἱός, ὥστε νὰ δημιουργηθεῖ ἐνδιάμεσος τόπος πού νὰ χωρεῖ τὴν ἐλάττωσιν τῆς οὐσίας, ὅπως εἰπώθηκε γιὰ τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἀδικία. Ἀφοῦ λοιπὸν κανένας τόπος δὲν χωρίζει τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὴν ὁμοιότητά του πρὸς τὸν Θεὸ Πατέρα, εἶναι περιττὸ νὰ λέμε ὅτι αὐτὸς μοιάζει περισσότερο μὲ τὴ βούλησιν, καὶ ὄχι μὲ τὸν ἴδιο τὸν Πατέρα, ἀπὸ τὸν ὁποῖο ἐξέλαμψε ὡς ἀκτινοβολία.

ΑΛΛΟ.

Αὐτὰ τῶν ὁποίων ὁ ὀρισμὸς εἶναι ἴδιος, αὐτὰ ὅπωςδήποτε καὶ ὁμοειδῆ εἶναι, καὶ μεταξὺ τους μοιάζουν κατὰ φύσιν. Ὅπως γιὰ παράδειγμα ὁ ὀρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, πού λέγει ὅτι εἶναι ζῶο λογικό, θνητό, ἐπιδεκτικὸ νοῦ καὶ ἐπιστήμης· σὲ ὅσα ἀναφέρεται, δείχνει ὅτι αὐτὰ ἔχουν τὴν ἴδια οὐσία. Καὶ ἐκεῖνα στὰ ὁποῖα ἐπαληθεύουν αὐτὰ, ἐννοῶ τὰ γνωρίσματα τοῦ ὀρισμοῦ, αὐτὰ ὅπωςδήποτε πρέπει νὰ εἶναι ἀνθρώποι. Γιατί, ἂν εἶναι ζῶο λογικό, θνητό καὶ ἐπιδεκτικὸ νοῦ καὶ ἐπιστήμης, τί ἄλλο θὰ μπορούσε νὰ εἶναι, παρὰ ἀνθρώπος, αὐτὸ πού ὀρίζεται; Ἐὰν λοιπὸν τὰ ὀνόματα Θεὸς καὶ Κύριος, καὶ ἄφθαρτος καὶ βασιλιάς, καὶ ὅ,τιδήποτε ἄλλο μαζί μ' αὐτά, λέγονται γιὰ τὸν Πατέρα, καὶ βρίσκουν αὐτὰ ἐπαλήθευσιν ἀποδιδόμενα καὶ στὸν Υἱό, καὶ δὲν περιορίζονται οἱ εὐφημοὶ λόγοι μόνο στὰ ὀνόματα, ἀλλὰ εἶναι πραγματικὰ ἔτσι κατὰ φύσιν, ποιὸς ὀρισμὸς μπορεῖ νὰ χωρίσει τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὴ φυσικὴ ὁμοιότητά του πρὸς τὸν Πατέρα; Γιατί ἔχουν τὸν ἴδιο ὀρισμὸ τῆς οὐσίας, καὶ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν στὸν γεννήτορα, ἐπαληθεύονται καὶ σ' αὐτὸν πού γεννήθηκε. Ἐὰν πάλι κανεῖς τολμᾷ νὰ λέγει, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ψευδώνυμος Θεός, καὶ δὲν ἔχει τίποτε περισσότερο ἀπὸ αὐτὰ πού κατὰ χάριν λέγονται γιὰ τὴ θεότητα καὶ τὴν υἰότητα, ἐπειδὴ πέφτει στὴ διδασκαλία τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, δίκαια θὰ ἀκούσει ἀπὸ μᾶς· «Ἐὰν δὲν πιστέψετε, δὲν θὰ καταλάβετε». Γιατί εἶναι ἀδύνατον αὐτοὶ πού δὲν πιστεύουν, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι κατὰ φύσιν Θεός, νὰ καταλάβουν τὴν ὁμοιότητα πού ἔχει κατὰ φύσιν μὲ τὸν Πατέρα. Ἐπομένως, ὄντας ὁμοῖος μὲ τὸν

Πατρί, οὐκ ἐνυπάρκτου βουλήσεως εἰκόνα φορεῖ, ὑπάρχων πρὸ τῶν αἰώνων Υἱός.

ΛΟΓΟΣ Θ΄.

ᾠΟτι ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ ὁ Υἱός, παρατεθέντων καὶ ρητῶν,
5 τοῦ, «Τί μὲ λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός»,
καὶ τοῦ, «Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν,
Θεόν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν». Καὶ ὁμοίως, «Ὁ Πατήρ
ὁ πέμψας με μείζων μου ἐστίν».

Εἰ ἤρξατο τοῦ γεννηῶν τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ, καὶ κατέπαυσε, κα-
10 θάπερ οἱ Χριστομάχοι φασί, ἐν ὑστέρω χρόνῳ προσγένονεν αὐτῷ.
Ἦν οὖν ἄρα πρὶν γεννηθῆναι, κατ' ἐκείνους, ἐν μονάδι τὸ Θεῖον,
γένεον δὲ ὑστερον ἐν δυνάδι γεννηθέντος τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὥσπερ τις
προσθήκη καὶ αὐξησις θεότητος ἐξ ἀρχαίας μονάδος εἰς τὴν μετὰ
ταῦτα δυνάδα. Ἀποκαμῶν δὲ ὁ Πατήρ ὥσπερ ἐν τῷ εἶναι μόνος,
15 ἐπενόησε τὸν Υἱὸν κοινωνὸν τῆς θεότητος καὶ τῶν ἔργων. Καὶ
πολλὰ πρὸς τούτοις δύσφημά τε καὶ πολλῆς γέμοντα τῆς ἀτοπίας
ἐκ τοῦ φρονεῖν οὕτω παρενεχθήσεται, ἃ καὶ τοσαύτην ἔχει τὴν δυσ-
φημίαν, ὡς παντὶ τῷ γενέσθαι φευκτά. Εἰ τοίνυν τὴν ἐν τοῖς εἰρημέ-
νοισι ἀτοπίαν παραιτεῖσθαι καλόν, πιστεύειν ἀκόλουθον ὡς οὐ προσ-
20 γέγονεν ὁ Υἱός τῷ Πατρὶ, ἀλλ' ἦν ἀεὶ συναΐδιος ἐξ αὐτοῦ. Καὶ ὥσ-
περ, εἰ προσγεγονώς ἐφαίνετο, οὐκ ἂν ἦν ὁμοούσιος, οὕτως, ἐπεὶ μὴ
τοῦτό ἐστιν, ἀλλ' ἦν ἀεὶ σὺν αὐτῷ, πάντως ἔσται καὶ ὁμοούσιος.

ΑΛΛΟ.

Κὰν ἔχη τινὰ διαφορὰν ὁ Υἱός ὡς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα,
25 καθ' ἣν ὁ μὲν Πατήρ ἀρχὴ ἐστίν, ὁ δὲ Υἱός ἐκ τῆς ἀρχῆς, ἀλλ' οὐ
διὰ τοῦτο τῆς ταυτότητος καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμοουσιότητος ἐξω-
σθήσεται. Οὐ γὰρ ἔσται τι συναΐδιον τῷ Πατρὶ, μὴ ὄν ἐξ αὐτοῦ
φυσικῶς, ἵνα μὴ καὶ τοῖς κτίσμασι τοῦτο προσεῖναι λέγωμεν, ὃ μό-
νη πρόσσεσι τῇ θεῖα φύσει. Οὐκοῦν καὶ ἀρχὴν ὁ Υἱός ἔχη τὸν ἑαυ-

1. Μάρκ. 10, 18.

2. Ἰω. 20, 18.

3. Ἰω. 14, 28.

Πατέρα, δὲν ἀποτελεῖ εἰκόνα ὑπαρκτῆς βουλήσεως, γιατί εἶναι προαιώνιος Υἱός.

ΛΟΓΟΣ Θ΄.

᾽Οτι ὁ Υἱός εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, μὲ τὴν παράθεση καὶ τῶν ρητῶν· «Γιατί μὲ λές ἀγαθόν; Κανένας δὲν εἶναι ἀγαθός, παρὰ μόνο ἕνας, ὁ Θεός»¹, καί· «Πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας, καὶ Θεὸ μου καὶ Θεὸ σας»², καί· «Ὁ Πατέρας πού μὲ ἔστειλε εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ μένα»³.

Ἐὰν ὁ Πατέρας ἀρχισε νὰ γεννᾷ τὸν Υἱό, καὶ σταμάτησε, ὅπως ἰσχυρίζονται οἱ Χριστομάχοι, αὐτὸ ἔγινε σὲ μεταγενέστερο χρόνο. Δηλαδή πρὶν γεννηθεῖ, σύμφωνα μὲ αὐτούς, ὁ Θεός ἦταν μονάδα, καὶ ἔγινε δυάδα ὅταν γεννήθηκε ὁ Υἱός, καὶ αὐτὸ ἔγινε σὰν κάποια προσθήκη καὶ αὐξηση ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ μονάδα στὴν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ δυάδα. Ἐχοντας δηλαδή κουρασθεῖ ὁ Πατέρας νὰ εἶναι μόνος, σκέφθηκε τὸν Υἱό ὡς κοινωνό τῆς θεότητος καὶ τῶν ἔργων. Αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα βλάσφημα καὶ γεμάτα πολλὴ ἀτοπία εἰσάγονται μὲ τὸ νὰ πιστεύουν ἔτσι, τὰ ὅποια περιέχουν τόσο μεγάλη βλασφημία, ὥστε πρέπει νὰ τὰ ἀποφεύγει καθένας. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι καλὸ νὰ ἀποφεύγουμε τὴν ἀτοπία πού ὑπάρχει σὲ ὅσα λέχθησαν, τότε πρέπει νὰ πιστεύουμε, ὅτι δὲν ἔγινε μεταγενέστερα ὁ Υἱός στὸν Πατέρα, ἀλλὰ ἦταν συνάναρχος μὲ αὐτόν. Καὶ ὅπως, ἐὰν εἶχε γίνει μεταγενέστερα, δὲν θὰ ἦταν ὁμοούσιος, ἔτσι, ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν συμβαίνει, ἀλλὰ ἦταν πάντοτε μαζί μὲ αὐτόν, εἶναι ὅπωςδήποτε καὶ ὁμοούσιος.

ΑΛΛΟ.

Καὶ ἂν ἔχει κάποια διαφορὰ ὁ Υἱός ἀπὸ τὸν Πατέρα του, εἶναι ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι ἀρχή, ἐνῶ ὁ Υἱός προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀλλὰ ἐξαιτίας τῆς διαφορᾶς αὐτῆς δὲν παύει νὰ ταυτίζεται καὶ νὰ εἶναι ὁμοούσιος μὲ αὐτόν. Γιατί δὲν ὑπάρχει κάτι συναιώνιο μὲ τὸν Πατέρα, χωρὶς νὰ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν κατὰ φύση, γιὰ νὰ μὴ ποῦμε ὅτι αὐτὸ ὑπάρχει καὶ στὰ κτίσματα, πρᾶγμα πού ἀποτελεῖ προσὸν μόνον τῆς θείας φύσεως. Ἐπομένως, ἔστω καὶ ἂν ὁ Υἱός ἔχει ἀρχὴ τὸν

τοῦ Πατέρα, ἀλλὰ καθὸ ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐστὶ, σύνδρομον αὐτῇ τὸ εἶ-
 ναι ἔχων, ἀνόμιος οὐκ ἔσται κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῇ. Ἐπειδὴ γὰρ
 ἐκ τῆς ἀρχῆς ἐστὶ, διὰ τοῦτο καὶ ὁμοούσιος τῇ ἀρχῇ. Τὸ δὲ ὁμοού-
 σιον τῷ Πατρὶ ἐπιγεννητὸν οὐκ ἔστι, ἵνα μὴ ταῦτο ὧν εὐρίσκηται
 5 καὶ αὐτός.

ΑΛΛΟ.

Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν Εὐνομίου.

Οὐκ ἐπιδέχεται, φησί, γέννησιν ἢ τοῦ Πατρὸς οὐσία, ἐγεννήθη
 δὲ ὁ Υἱός. Πῶς οὖν ὁ γεγεννημένος ὁμοούσιος ἔσται τῷ Πατρὶ τῷ
 10 μὴ ἐπιδεχομένῳ γέννησιν;

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ τὰ τοιαῦτα προτείνοντες ἀμαθῶς, Εἰ διὰ
 τῆς γεννήσεως ἀναιρεῖται τὸ ὁμοούσιον, διὰ ποίου σωθήσεται προᾶ-
 γματος; Καὶ πάλιν, εἰ τῷ γεγεννηκότι τὸ γεννηθὲν οὐχ ὁμοούσιον,
 15 ποῖον ἔσται τὸ ὁμοούσιον; Ἔρα τὸ μὴ γεννηθὲν καὶ ἀλλότριον τῆς
 οὐσίας, ἢ τὸ ἀπὸ τινος ληφθὲν τῶν ὅσα ἐστὶ περὶ τὰς οὐσίας ἀλλὰ
 τοῦτο ἀδύνατον. Ἐρεῖς οὖν ὅτι τὸ ἀγέννητον τῷ ἀγεννήτῳ πάντως
 ὁμοούσιον, τὸ δὲ ἀγέννητον τῷ γεννητῷ οὐχ ὅμοιον. Οὐκοῦν, ἐπει-
 δήπερ οὐκ ἐγεννήθη μὲν ὁ Ἄδὰμ, ἐγεννήθη δὲ Ἄβελ ἐκ γυναικός,
 20 οὐκ ἔσται τῷ Ἄδὰμ ὁμοούσιος. Εἰ δὲ ἐγεννήθη μὲν, ἔχει δὲ τῆς
 φύσεως τὴν ταυτότητα πρὸς τὸν Ἄδὰμ, καίτοι μὴ γεγεννημένον, τί
 κωλύει καὶ τὸν Υἱόν, ἐξ ἀγεννήτου Πατρὸς ὄντα, γεννητὸν εἶναι
 καὶ ὁμοούσιον;

ΑΛΛΟ,

διηγηματικῶς.

25

Γεγεννησθαι τὸν Υἱὸν ἐκ Πατρὸς καὶ οἱ Χριστομάχοι συνθή-
 σονται, καὶ οὐκ ἂν τις, οἶμαι, πρὸς τοσαύτην ἐλάσαι κακίαν, ὡς
 τολμῆσαι καθάπερ καὶ τὰ ποιήματα καὶ αὐτὸν ἔξω κείσθαι τῆς θεί-
 ας οὐσίας κατὰ τὸν τῆς φύσεως λόγον. Εἰ τοίνυν ἐγέννησεν ἐξ ἑαυ-
 30 τοῦ τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ, διατί μὴ ὁμοούσιος; Λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ τοῦ

Πατέρα του, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἔχοντας τὴν ὑπαρξή του ταυτόχρονη μὲ τὴν ἀρχή αὐτή, δὲν εἶναι ἀνόμιος μὲ αὐτὴν ὡς πρὸς τὴν οὐσία. Ἐπειδὴ δηλαδὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀρχή, γι' αὐτὸ εἶναι καὶ ὁμοούσιος μὲ τὴν ἀρχή. Καὶ τὸ ὁμοούσιο μὲ τὸν Πατέρα δὲν εἶναι μεταγενέστερο, γιὰ νὰ μὴ βρεθεῖ καὶ αὐτὸς νὰ εἶναι τὸ ἴδιο.

ΑΛΛΟ.

ἀπὸ τὶς ἀντιθέσεις τοῦ Εὐνομίου.

Ἡ οὐσία τοῦ Πατέρα, λέγει, δὲν ἐπιδέχεται γέννηση, ἀλλὰ ὁ Υἱὸς γεννήθηκε. Τότε πῶς αὐτὸς πού γεννήθηκε μπορεῖ νὰ εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπιδέχεται γέννηση;

Ἀπάντηση σ'αυτό.

Ἄς μᾶς ποῦν αὐτοὶ πού τὰ προβάλλουν αὐτὰ κατὰ τρόπο ἀμαθῆ· Ἐὰν μὲ τὴ γέννηση καταργεῖται τὸ ὁμοούσιο, μὲ ποιὸ πρᾶγμα μπορεῖ νὰ σωθεῖ; Καὶ πάλι· Ἐὰν αὐτὸ πού γεννήθηκε δὲν εἶναι ὁμοούσιο μὲ αὐτὸν πού τὸ γέννησε, ποιὸ μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ ὁμοούσιο; Ἄραγε ἐκεῖνο πού δὲν γεννήθηκε καὶ εἶναι ξένο ἀπὸ τὴν οὐσία, ἢ ἐκεῖνο πού πάρθηκε ἀπὸ κάποιον ἀπὸ ἐκεῖνα πού ὑπάρχουν γύρω ἀπὸ τὶς οὐσίες; ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο. Θὰ πεῖς λοιπὸν ὅτι τὸ ἀγέννητο εἶναι ὅπωςδήποτε ὁμοούσιο μὲ τὸ ἀγέννητο, ἐνῶ τὸ ἀγέννητο δὲν εἶναι ὅμοιο μὲ τὸ γεννητό. Λοιπὸν, ἐπειδὴ δὲν γεννήθηκε ὁ Ἄδὰμ, ἐνῶ ὁ Ἄβελ γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα, δὲν εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Ἄδὰμ. Ἐὰν ὅμως γεννήθηκε καὶ ἔχει τὴ φυσικὴ ταυτότητα μὲ τὸν Ἄδὰμ, ἂν καὶ δὲν εἶναι γεννημένος, τί ἐμποδίζει καὶ τὸν υἱό, ὁ ὁποῖος γεννήθηκε ἀπὸ ἀγέννητον πατέρα, νὰ εἶναι καὶ ὁμοούσιος;

ΑΛΛΟ,

μὲ τρόπο περιγραφικό.

Ἄς μᾶς ποῦν οἱ κατήγοροι τοῦ Ἰησοῦ· Ὅτι ὁ Υἱὸς γεννήθηκε ἀπὸ Πατέρα, θὰ συμφωνήσουν καὶ οἱ Χριστομάχοι, καὶ δὲν νομίζω ὅτι κάποιος θὰ μπορούσε νὰ φτάσει σὲ τόσο μεγάλη κακία, ὥστε νὰ τολμήσει νὰ πεῖ, ὅτι καὶ αὐτὸς βρῖσκεται ἔξω ἀπὸ τὴ θεία οὐσία κατὰ τὸν ὀρισμὸ τῆς φύσεως, ὅπως καὶ τὰ δημιουργήματα. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Πατέρας γέννησε τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτοῦ, γιὰτὶ δὲν εἶναι ὁμοούσιος; Ἄς μᾶς ποῦν οἱ κατήγοροι τοῦ

Θεοῦ Λόγου κατήγοροι. Ἄδυνατήσας ἄρα τοιοῦτον αὐτὸν γεν-
 νᾶ, ἢ μὴ θελήσας; Εἰ μὲν οὖν ἄδυνατήσας λέγουσιν, αἰσχυνέσθω-
 σαν τὴν τοῦ Πατρὸς οὐσίαν ὑβρίζοντες, δι' ὧν αὐτῇ προσάπτειν
 τὸ μὴ δύνασθαι τετολμήκασιν. Εἰ δ' ἐπὶ θάτερον μεταστήσονται,
 5 καὶ μὴ ἐθελῆσαι φήσουσιν ὁμοούσιον αὐτῷ γεννηῆσαι τὸν Υἱόν,
 ἑτέρως ὑβρίζουσι πράγμα χαλεπὸν καὶ τὸ πάντων αἰσχιστον πε-
 ριτιθέντες αὐτῷ, τὸν ἐπὶ τοῖς ἀμείνοσιν ὄκνον. Εἰ γὰρ κρεῖττον
 ἦν τὸ ὁμοούσιον τοῦ μὴ τοιούτου, πῶς οὐκ ἔσται δυσφημίας ἀ-
 πάσης ἐπέκεινα τὸ λέγειν ὀκνηῆσαι περὶ τὰ κρεῖττονα καὶ πρεπω-
 10 δέστερα τὴν θεϊαν οὐσίαν, καὶ μὴ μᾶλλον ἐθελῆσαι τὸ κάλλιον ἢ
 τὸ μὴ οὕτως ἔχον; Ἀλλὰ πάντα δύναται ποιεῖν ὁ Πατήρ, καὶ θέ-
 λει μᾶλλον τὸ κρεῖττον· οὐδὲν οὖν ἔστι τὸ κωλύον ὁμοούσιον εἶ-
 ναι τὸν Υἱόν.

ΑΛΛΟ.

15

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εὐνομίου.

Τὸ ἐξ αἰτίου τινὸς ὄν, ἢ γεγεννημένον, φησὶν, ἀνάγκη δεύτε-
 ρον εἶναι τούτου, ὃ δὴ καὶ γέγονεν αὐτῷ τοῦ εἶναι αἷτιον. Οὐκοῦν
 δεύτερος ἔσται τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς αἷτιον αὐτὸν ἔχων, καὶ διὰ τοῦτο
 οὐχ ὁμοούσιος. Ἡ ἀφιλονεικότερον ἐνοστήσεται τις ὁμοούσιον αὐ-
 20 τὸν εἶναι λέγων, ἢ μία θεότης ἄρα, τομὴν τινα χωρήσασα, γέγονεν
 εἰς δυάδα· οὐ γὰρ ἑτέρως ὁμοούσιος εἶναι δύναται. Ἀνάγκη οὖν
 λέγειν οὐχ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱόν.

Πρὸς ταῦτα λύσις.

Οὐκ αἰσθάνεται πάλιν μεθύων ὁ Χριστομάχος, καὶ μάτην κα-
 25 ταφλυαρῶν τῆς θείας οὐσίας. Τὸ μὲν γὰρ τέμνεσθαι καὶ διάστα-
 σὶν τινα μεταξὺ τὴν πρὸς ἄλληλα δύνασθαι λαβεῖν, σωμάτων
 ἴδιον. Ἡ δὲ θεία τοῦ Πατρὸς οὐσία, ἀσώματος οὖσα, τομῆς τε καὶ
 διαιρέσεως ἀνεπίδεκτός ἐστιν· οὔτε δὲ ἐν τόπῳ μένουσα, οὔτε ὑπὸ
 τινος οὖσα χωρητή, ἀλλ' ἐν ἀρρήτῳ τινὶ καὶ ἀφράστῳ καταστάσει
 30 κειμένη, τὸν Υἱὸν ἐξ ἑαυτῆς ἀδιαστάτως ἐξέλαμψεν· οὐκ ἂν ἐτέ-
 ρως ἔχειν τὸ εἶναι τελεία δυναμένη, εἰ μὴ ἐγέννησε τὸν Υἱόν, καὶ

Θεοῦ Λόγου. Ἐπειδὴ τὸν γέννησε τέτοιο ἐπειδὴ δὲν μπορούσε, ἢ ἐπειδὴ δὲν θέλησε; Ἐὰν ποῦν, ἐπειδὴ δὲν μπορούσε, ἅς καταισχυνοῦν ὑβρίζοντας τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, ἐξαιτίας αὐτῶν ποῦ τόλμησαν νὰ προσάψουν σ' αὐτὴν τὸν χαρακτηρισμὸ ὅτι δὲν μπορούσε. Ἐὰν πάλι μετακινηθοῦν στὸ ἄλλο καὶ ποῦν ὅτι δὲν θέλησε νὰ γεννήσει τὸν Υἱὸ ὁμοούσιο, τὸν ὑβρίζουν μὲ ἄλλο τρόπο, ἀποδίδοντάς του πρῶγμα φοβερὸ καὶ χειρότερο ἀπὸ ὅλα, δηλαδή ἀπροθυμία γιὰ τὰ ἀνώτερα. Γιατί, ἐὰν τὸ ὁμοούσιο ἦταν ἀνώτερο ἀπὸ τὸ μὴ ὁμοούσιο, πῶς δὲν ἀποτελεῖ τὴ χειρότερη ἀπὸ ὅλες βλασφημίας τὸ νὰ λένε ὅτι ἡ θεία οὐσία ἔδειξε ἀπροθυμία πρὸς τὰ ἀνώτερα καὶ πιὸ πρέποντα, καὶ δὲν θέλησε τὸ πιὸ καλὸ, ἀλλὰ αὐτὸ ποῦ δὲν εἶναι τέτοιο; Ὅμως ὁ Πατέρας μπορεῖ νὰ κάνει τὰ πάντα, καὶ θέλει ὅπωςδήποτε τὸ ἀνώτερο. Τίποτε ἐπομένως δὲν ἐμποδίζει τὸν Υἱὸ νὰ εἶναι ὁμοούσιος.

ΑΛΛΟ,

Ἐπίθεση ἀπὸ ἐκείνους τοῦ Εὐνομίου.

Ἐκεῖνο, λέγει, ποῦ προέρχεται ἀπὸ κάποιο αἴτιο ἢ γεννιέται, εἶναι ὅπωςδήποτε δεύτερο ἀπὸ αὐτό, γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ἀποτελεῖ αἴτιο αὐτοῦ. Ἐπομένως ὁ Υἱὸς εἶναι δεύτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀφοῦ τὸν ἔχει αἴτιο του, καὶ γι' αὐτὸ δὲν εἶναι ὁμοούσιος. Ἡ, μὲ μικρότερη διάθεση φιλονεικίας, θὰ προβάλλει κανεὶς ἔνσταση, λέγοντας ὅτι εἶναι ὁμοούσιος, ὅποτε ἡ μία θεότητα προχώρησε σὲ κάποια διαίρεση καὶ ἔγινε δυάδα. Γιατί δὲν μπορεῖ ἄλλιως νὰ εἶναι ὁμοούσιος. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ λέμε ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ὁμοούσιος.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Πάλι δὲν αἰσθάνεται ὅτι εἶναι μεθυσμένος ὁ Χριστομάχος, καὶ ἄσκοπα φλυαρεῖ ἐναντίον τῆς θείας οὐσίας. Γιατί τὸ νὰ διχοτομεῖται καὶ νὰ μπορούν τὰ δύο κομμάτια νὰ ἔχουν μιὰ κάποια ἀπόσταση μεταξύ τους, εἶναι γνώρισμα τῶν σωμάτων. Ἐνῶ ἡ θεία οὐσία τοῦ Πατέρα, ποῦ εἶναι ἀσώματη, δὲν ἐπιδέχεται τομὴ καὶ διαίρεση· ἐπειδὴ ὅμως οὔτε σὲ ἓνα τόπο μένει, οὔτε μπορεῖ νὰ χωρέσει σὲ κάποιο χωρὸ, ἀλλὰ βρίσκεται σὲ μιὰ ἀπερίγραπτη καὶ παράδοξη κατάσταση, ἀκτινοβόλησε τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της χωρὶς νὰ διασπασθεῖ, μὴ μπορώντας κατ' ἄλλον τρόπο νὰ εἶναι τέλεια, παρὰ μόνο μὲ τὸ νὰ

ἀνεδείχθη καρπογόνος καὶ πάλιν οὐκ ἂν ἐτέρως ἐσομένη δημιουργός, εἰ μὴ τέτοκεν ἐξ ἑαυτῆς ἀμερίστως τὸν Υἱόν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐργάζεται. Ἔστιν οὖν ὁ Υἱὸς γεννηθεὶς ἐκ Πατρὸς, οὐ κατὰ τινα τομὴν ἢ ἀπόρροϊαν, καθάπερ ὑμεῖς φαντάζεσθε, ἀλλ' ὥσπερ 5 ἐκ πυρὸς θερμότης, ἀμερίστως ἐκ τῆς τοῦ τεκόντος προελθὼν οὐσίας.

ΑΛΛΟ.

Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν Εὐνομίου.

Εἰ ὁμοούσιός ἐστι, φησὶν, ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί, τί μὴ καὶ αὐτός 10 ἐστὶν ἀγαθὸς οὕτως ὡς ὁ Πατήρ; Λέγει γάρ που πρὸς τινα ὁ Χριστός «Τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός». Ἐνα δὲ εἰπῶν, ἑαυτὸν ἔξω τέθεικεν, ὡς ἀγαθὸν μὲν ὄντα καὶ αὐτόν, οὐχ οὕτω δὲ ὥσπερ ἂν εἶη καὶ ὁ Πατήρ.

Πρὸς ταῦτα λύσις.

15 Κύριον ἀποκαλοῦσης τὸν Υἱὸν τῆς θείας Γραφῆς, δώσεις ἄρα καὶ αὐτὸν εἶναι Κύριον, καὶ τοῦτο κατὰ ἀλήθειαν, ἢ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀρνήσῃ καὶ τόδε. Εἰ μὲν γὰρ οὐκ εἶναι Κύριον ἐρεῖς, τὰναντία φρονεῖς ταῖς θείαις Γραφαῖς καὶ τῷ ταῦτα λαλήσαντι Πνεύματι. Συντεθεμένος δὲ καὶ φάσκων αὐτὸν εἶναι Κύριον, ἀσεβῶς ἐλεγ- 20 χθήσῃ καὶ Κύριον λέγων καὶ προσκυνῶν ὃν οὐ φῆς ὁμοούσιον εἶναι τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, καὶ κτίσματι μᾶλλον ἢ Θεῷ κατὰ φύσιν λατρεύεις. Τὸ γὰρ ἐτέρας ὑπάρχον οὐσίας παρὰ τὸν ὄντα Θεόν, οὐκ ἂν εἶη φύσει Θεός. Καὶ τούτου μάρτυς ἡ θεία λέγουσα Γραφή· «Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, Κύριος εἷς ἐστι»· μία γὰρ θεότητος φύσις. 25 Καὶ ὅτι ταύτῃ μόνῃ δεῖ προσκυνεῖν, ἀκούσῃ πάλιν· «Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις». Εἰ τοίνυν διὰ τὸ μόνον ἀγαθὸν λέγεσθαι τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ἐκπεσεῖται τοῦ εἶναι ἀγαθός· ὁ Υἱὸς οὕτως ὡς ὁ Πατήρ, καὶ διὰ τὸ ἓνα λέγε-

4. Ματθ. 19, 17.

5. Δευτ. 6, 4.

γεννήσει τὸν Υἱὸν καὶ νὰ καταστῆ καρποφόρα. Οὔτε ἐπίσης μποροῦσε νὰ γίνει δημιουργός, ἐὰν δὲν γεννοῦσε ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της, χωρὶς νὰ διαιρεθῆ, τὸν Υἱό, μέσω τοῦ ὁποίου κάνει τὰ πάντα. Ὁ Υἱὸς ἐπομένως γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὄχι μὲ κάποιου εἶδους τομῆ ἢ ἀπόρροια, ὅπως φαντάζεσθε ἑσεῖς, ἀλλὰ προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία ἐκείνου ποὺ τὸν γέννησε κατὰ τρόπο ἀδιαίρετο, ὅπως ἡ θερμότητα ἀπὸ τὴ φωτιά.

ΑΛΛΟ.

ἀπὸ τὶς ἀντιθέσεις τοῦ Εὐνομίου.

Ἐὰν, λέγει, εἶναι ὁμοούσιος ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα, τότε γιατί δὲν εἶναι καὶ αὐτὸς ἀγαθὸς ὅπως ὁ Πατέρας; Καθόσον λέγει κάπου ὁ Χριστὸς σὲ κάποιον· «Γιατί μὲ ὀνομάζεις ἀγαθόν; Κανένας δὲν εἶναι ἀγαθός, παρὰ μόνο ἓνας, ὁ Θεός»⁴. Καὶ λέγοντας ἓνας, ἔθεσε ἔξω τὸν ἑαυτὸ του, ἐπειδὴ εἶναι βέβαια καὶ αὐτὸς ἀγαθός, ἀλλὰ ὄχι ἔτσι ὅπως εἶναι ὁ Πατέρας.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ἄν δεῖς τὴν ἀγία Γραφή νὰ ὀνομάζει Κύριο τὸν Υἱό, θὰ ὁμολογήσεις ἄραγε ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι Κύριος, καὶ μάλιστα ἀληθινά, ἢ μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα θὰ τὸ ἀρνηθεῖς καὶ αὐτό; Γιατί, ἐὰν πεῖς ὅτι δὲν εἶναι Κύριος, τότε πιστεύεις τὰ ἀντίθετα μὲ τὶς ἅγιες Γραφεῖς καὶ μὲ τὸ Πνεῦμα ποὺ τὰ εἶπε αὐτά. Ἐνῶ συμφωνώντας καὶ λέγοντας ὅτι αὐτὸς εἶναι Κύριος, θὰ ἐλεγχθεῖς ὡς ἀσεβής, ὀνομάζοντας Κύριο καὶ προσκυνώντας αὐτὸν ποὺ ἰσχυρίζεσαι ὅτι δὲν εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ λατρεύεις μᾶλλον κάποιο κτίσμα, παρὰ Θεὸ κατὰ φύση. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀπὸ διαφορετικὴ οὐσία ἀπὸ τὸν ἀληθινὸ Θεὸ, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι κατὰ φύση Θεός. Καὶ μάρτυρας αὐτοῦ εἶναι ἡ ἀγία Γραφή, ἡ ὁποία λέγει· «Ὁ Κύριος καὶ Θεός μας, εἶναι ἓνας Κύριος»⁵· γιατί μία εἶναι ἡ φύση τῆς θεότητος. Καὶ ὅτι μόνο αὐτὴν πρέπει νὰ προσκυνοῦμε, ἄκουσε πάλι· «Τὸν Κύριο καὶ Θεό σου νὰ προσκυνᾷς, καὶ μόνο αὐτὸν νὰ λατρεύεις»⁶. Ἐὰν λοιπόν, ἐπειδὴ μόνο ὁ Θεός καὶ Πατέρας λέγεται ἀγαθός, χάνει τὴν ιδιότητα τοῦ ἀγαθοῦ ὁ Υἱός, ἔτσι ὅπως εἶναι ὁ Πατέρας, τότε καὶ ἐπειδὴ ὁ

6. Δευτ. 10, 20. Ματθ. 4, 10.

σθαι Κύριον καὶ Θεὸν τὸν Πατέρα, ἐκπεσεῖται τοῦ εἶναι Κύριος καὶ Θεὸς ὁ Υἱός, κατὰ τὴν τοῦ νοήματος ἀκολουθίαν· πῶς οὖν προσκυνεῖς τῷ μῆτε Κυρίῳ μῆτε Θεῷ; Εἰ δὲ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὄντος, συνεπάγεται καὶ ὁ Υἱὸς τὴν ἐκεῖθεν ιδιότητα ἔχων 5 ὡς ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ὑπάρχων, καὶ ἔστι μετὰ Πατρὸς Κύριος καὶ Θεός, ἔξει πάντως καὶ τὸ εἶναι ἀγαθὸς ὡς ὁ Πατήρ, τῆς πατρικῆς ιδιότητος κἂν τούτῳ πάλιν ὑπαρχούσης ἐν αὐτῷ, καθάπερ καὶ ἐν ἐκείνῳ.

ΑΛΛΟ.

10 Πολλὰ περὶ τε τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ λέγουσιν αἱ θεῖαι Γραφαί, καὶ οὐ τὸ τῶν ὀνομάτων διαφθόρον διαστέλλει πάντως αὐτοῖς καὶ τῆς οὐσίας τὸν λόγον, ὡς ἀναμοιότητά τινα διὰ τούτων χωρῆσαι μεταξύ. Ἔστι γὰρ μία θεότης Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, κἂν ἑκά-
 15 τερος τῆ τῶν ὀνομάτων ποικιλία διαφόρως σημαίνεται, οὐχ ὡς ἴδιον ἔχων τι καὶ καθ' ἑαυτόν, ὃ μὴ τῷ ἑτέρῳ πρόσσεσιν, ἀλλ' ὡς ἐπ' ἀμφοῖν χωρεῖν δυναμένου παντός ὅπερ ἂν ἐφ' ἑνὸς λέγοιτο, δίχα μόνης τῆς τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ προσηγορίας τε καὶ πράγμα-
 20 τος Ἔστι γὰρ ὁ Πατήρ ἀεὶ Πατήρ, καὶ Υἱὸς οὐκ ἂν γένοιτό ποτε καὶ ἔστιν ὁ Υἱὸς ἀεὶ Υἱός, καὶ Πατήρ οὐκ ἂν εἴη ποτέ. Εἰ δέ τις
 25 βούλοιο φάσκειν μὴ δύνασθαι χωρεῖν ἐπ' ἀμφοῖν ὅπερ ἂν ἐφ' ἑνὸς φέροιτο πρόσρημα, μεγάλῳ περιπεσεῖται κακῷ. Τί γὰρ ἂν ποιήσοι, λέγοντος τοῦ Παύλου, «Εἷς ὁ Θεὸς ὁ Πατήρ ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς δι' οὗ τὰ πάντα»; Ἴδου γὰρ τῷ Πατρὶ τὸ εἶναι Θεὸν καὶ ἓνα δέδωκε, τῷ δὲ Υἱῷ τὸ εἶναι Κύριον καὶ ἓνα
 30 Ἄρ' οὖν διὰ τοῦτο Θεὸς μὲν οὐκ ἔσται ὁ Υἱός, ἐπειδὴ Θεὸς καὶ εἷς ὁ Πατήρ κατωνόμασται; Κύριος δὲ οὐκ ἔσται ὁ Πατήρ, ἐπειδὴ Κύριος καὶ εἷς ὁ Υἱὸς ἐκλήθη; Ἄλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, μὴ γένοιτο. Θεοῦ γὰρ ὄντος τοῦ Πατρὸς, Θεός ἐστι καὶ ὁ Υἱὸς καὶ Κυρίου πάλιν ὄντος τοῦ Υἱοῦ, Κύριός ἐστιν ὁ Πατήρ. Ἄλλ' εἴπερ ἦν τις
 30 οὐσίας διαφορὰ τὴν δυνάδα διατειχίζουσα, καὶ οὐκ ἔῴσα μίση-

Πατέρας λέγεται ἓνας Κύριος καὶ Θεός, δὲν εἶναι Κύριος καὶ Θεός ὁ Υἱός, σύμφωνα μὲ τὸ ἴδιο σκεπτικόν. Πῶς λοιπὸν τότε προσκυνᾷς αὐτὸν ποὺ δὲν εἶναι οὔτε Κύριος, οὔτε Θεός; Ἐὰν πάλι, ἐπειδὴ ὁ Πατέρας εἶναι Κύριος καὶ Θεός, συνάγεται ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς ἔχει ἀπὸ ἐκεῖ τὴν ιδιότητα αὐτή, ἀφοῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν κατὰ φύσιν, καὶ εἶναι μαζί μὲ τὸν Πατέρα Κύριος καὶ Θεός, τότε ἔχει ὅπωςδήποτε καὶ τὴν ιδιότητα τοῦ ἀγαθοῦ, ὅπως ὁ Πατέρας, γιατί ἡ ιδιότητα τοῦ Πατέρα καὶ στὸ θέμα αὐτὸ ὑπάρχει καὶ σ' αὐτόν, ὅπως καὶ σ' ἐκεῖνον.

ΑΛΛΟ.

Οἱ ἅγιες Γραφές λένε πολλὰ καὶ γιὰ τὸν Πατέρα καὶ γιὰ τὸν Υἱόν, καὶ ἡ διαφορὰ τῶν ὀνομάτων δὲν διαφοροποιεῖ ὅπωςδήποτε σ' αὐτοὺς τὸν ὀρισμὸ τῆς οὐσίας, ὥστε νὰ ἔχει θέση ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς κάποια ἀνομοιότητα. Γιατὶ μία θεότητα ὑπάρχει τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἔστω καὶ ἂν ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς δύο δηλώνεται διαφορετικὰ μὲ τὴν ποικιλία τῶν ὀνομάτων, ὅχι ἐπειδὴ ἔχει κάτι τὸ ἰδιαίτερο μόνος του, τὸ ὁποῖο δὲν ὑπάρχει στὸν ἄλλο, ἀλλὰ ἐπειδὴ μπορεῖ νὰ ὑπάρχει καὶ στοὺς δύο κάθε τι, ποὺ ἀποδίδεται στὸν ἓνα, ἔκτος μόνου ἀπὸ τὴν ὀνομασία καὶ τὴν πραγματικότητα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ. Γιατὶ ὁ Πατέρας εἶναι πάντοτε Πατέρας, καὶ δὲν θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ γίνεῖ Υἱός. Καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι πάντοτε Υἱός καὶ δὲν θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ γίνεῖ Πατέρας. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος θελήσει νὰ πεῖ, ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει καὶ στοὺς δύο τὸ ὄνομα ποὺ ἀποδίδεται στὸν ἓνα, πέφτει σὲ μεγάλο κακόν. Γιατὶ τί θὰ μπορούσε νὰ κάνει, τὴ στιγμή ποὺ ὁ Παῦλος λέγει, «Ἐνας Θεός ὑπάρχει, ὁ Πατέρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προέρχονται ὅλα, καὶ ἓνας Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποῖου ἔγιναν τὰ πάντα»⁷; Νὰ λοιπὸν ποὺ στὸν Πατέρα ἀποδίδεται ἡ ιδιότητα τοῦ ἑνὸς Θεοῦ, καὶ στὸν Υἱόν ἡ ιδιότητα τοῦ ἑνὸς Κυρίου. Ἄραγε ἐξαιτίας αὐτοῦ ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι Θεός, ἐπειδὴ Θεός καὶ ἓνας ὀνομάζεται ὁ Πατέρας; Καὶ ὁ Πατέρας δὲν εἶναι Κύριος, ἐπειδὴ Κύριος καὶ ἓνας ὀνομάζεται ὁ Υἱός; Ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ συμβεῖ αὐτό, μὴ γένοιτο. Γιατὶ, ἀφοῦ ὁ Πατέρας εἶναι Θεός, εἶναι καὶ ὁ Υἱὸς Πατέρας· καὶ ἀφοῦ ὁ Υἱὸς εἶναι Κύριος, εἶναι Κύριος καὶ ὁ Πατέρας. Ἄν ὅμως ὑπῆρχε κάποια διαφορὰ οὐσίας, ἡ ὁποία χωρίζει φανερὰ τὴν δυάδα, καὶ δὲν ἀφήνει νὰ ἐνώνονται σὲ φυσικὴ ταυτότη-

σθαι φυσικῶς εἰς ταυτότητα, οὐκ ἄν, οἶμαι, κυρίως τὸ τοῦ ἑτέρου πρόσρημα τῷ ἑτέρῳ προσῆν. Ἐπειδὴ δὲ πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς ἐν Υἱῷ φαίνεται, καὶ τὰ τοῦ Υἱοῦ πάλιν ἐν Πατρὶ, ὡς οὐδενὸς ἔτι τὸν τῆς ταυτότητος διείργοντος λόγον, ἔσται καὶ αὐτὸς ἀγαθός, ὡς ὁ 5 Πατήρ, καὶ διὰ τοῦτο ὁμοούσιος.

ΑΛΛΟ.

Ὅσα τῆς πρὸς ἄλληλα φυσικῆς κοινωνίας τε καὶ ταυτότητος ἀπεσχοίνισται, ταῦτα δὴ πάντως καὶ ξενισμός τις ἰδιοτήτων τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως φυσικῆς ἀποτέμνει. Οἷον φέρε εἰπεῖν, ἄν- 10 θρωπος ἔστω καὶ ἵππος τὰ σημαινόμενα. Ἀνθρώπῳ μὲν γὰρ ὡς πρὸς τὸν ἵππον ξένα τὰ ἴδια, ἵππῳ δὲ πάλιν ὡς πρὸς ἄνθρωπον, οὐ ταυτὰ τὰ ἰδίως προσόντα. Εἰ τοίνυν φυσικὴ τις διάστασις εἶργει τὸν Υἱόν, καὶ ἀλλότριον τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ὄντα δεικνύει, πῶς τὰ τοῦ Πατρὸς ἴδια φαίνεται φορῶν; πῶς δὲ ὁ Πατήρ, εἴπερ ἐστὶν 15 ἀλλότριος κατὰ φύσιν τοῦ Υἱοῦ, τὰ αὐτοῦ ἴδια φορεῖ; Ἀληθεύει γὰρ λέγων ὁ Σωτὴρ ὡς πρὸς τὸν Πατέρα, ὅτι «Πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστὶ, καὶ πάντα τὰ σὰ ἐμὰ ἐστὶν». Εἰ τοίνυν πάντα, ἐν δὲ τῶν πάντων ἐστὶ καὶ τὸ ἄκρως ἀγαθόν, ἔξει τοῦτο καὶ ὁ Υἱὸς ἰδίωμα φύσεως ὑπάρχον πατρικῆς ὡς ἐξ αὐτοῦ προελθόν. Ὁ δὲ τῆς πατρικῆς 20 οὐσίας ἔχων τὰ ἴδια, εἶη πάντως ἄν καὶ ὁμοούσιος.

Ὅτι ὁμοούσιος ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, προκειμένου ρητοῦ·
«Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου, καὶ Πατέρα ὑμῶν,
καὶ Θεὸν μου, καὶ Θεὸν ὑμῶν».

Ὅτε τὴν τοῦ ἀνθρώπου μορφήν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος περιεβάλε- 25 το, καὶ διὰ τὴν ἀπάντων ἡμῶν σωτηρίαν ὑπάρχων ἐν μορφῇ Θεοῦ, καθὰ γέγραπται, τεταπείνωκεν ἑαυτόν, τότε δὴ καὶ ὡς ἄνθρωπος ἔσθ' ὅτε διαλέγεται, οὐδὲν ἀδικούμενος εἰς τὴν δόξαν τὴν θεοπρεπῆ διὰ τούτου. Εἰ γὰρ ὄντως ἄνθρωπος γέγονε, καὶ οὐ διὰ τοῦτο ἀπέστη τοῦ εἶναι Θεός, κἂν ὡς ἄνθρωπος γεγονῶς λέγη τὰ ἀν- 30 θρώπῳ πρόποντα, οὐ διὰ τοῦτο τὸ θεοπρεπὲς ἀξίωμα ζημιωθήσε-

8. Ἰω. 17, 10.

9. Ἰω. 20, 17.

τα, νομίζω ὅτι τὸ ὄνομα τοῦ ἑνὸς δὲν θὰ ἀποδιδόταν καὶ στὸν ἄλλο. Ἐπειδὴ ὅμως ὅλα ὅσα ἀνήκουν στὸν Πατέρα ὑπάρχουν καὶ στὸν Υἱό, καὶ τὰ τοῦ Υἱοῦ ὑπάρχουν καὶ στὸν Πατέρα, ὥστε κανένα πλὴν νὰ μὴ ἐμποδίζει τὸν λόγο τῆς ταυτότητας, εἶναι καὶ αὐτὸς ἀγαθός, ὅπως καὶ ὁ Πατέρας, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ εἶναι καὶ ὁμοούσιος.

ΑΛΛΟ.

Ἔσονται εἶναι χωρισμένα ἀπὸ τὴν μεταξὺ τους φυσικὴ συμμετοχὴ καὶ ταυτότητα, αὐτὰ ὅπωςδὴποτε τὰ χωρίζει καὶ κάποια διαφορὰ ἰδιοτήτων στὴ μεταξὺ τους φυσικὴ σχέση. Ἄς πάρουμε γιὰ παράδειγμα τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ἵππο. Στὸν ἄνθρωπο εἶναι ξένα τὰ χαρακτηριστικὰ του σὲ σχέση μὲ τὸν ἵππο, καὶ στὸν ἵππο τὰ δικά του ἰδιώματα δὲν εἶναι ἴδια μὲ ἐκεῖνα τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν λοιπὸν κάποια φυσικὴ διαφορὰ ἐμποδίζει τὸν Υἱὸ καὶ τὸν παρουσιάζει ξένον ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, πῶς τότε ἐμφανίζεται νὰ ἔχει τὰ ἰδιώματα τοῦ Πατέρα; Καὶ πῶς ὁ Πατέρας, εἰς εἶναι ξένος κατὰ φύσιν ἀπὸ τὸν Υἱό, ἔχει τὰ δικά του ἰδιώματα; Γιατὶ εἶναι ἀληθινὰ αὐτὰ πού λέγει ὁ Σωτὴρας γιὰ τὴν σχέση του μὲ τὸν Πατέρα: «Ὅλα τὰ δικά μου εἶναι δικά σου, καὶ ὅλα τὰ δικά σου εἶναι δικά μου»⁸. Ἐφόσον λοιπὸν ὅλα εἶναι κοινὰ, καὶ ἓνα ἀπὸ ὅλα εἶναι καὶ τὸ ἀπόλυτο ἀγαθόν, τὸ ἔχει καὶ ὁ Υἱὸς αὐτὸ τὸ ἰδίωμα, ἀφοῦ ἔχει τὴν φύσιν τοῦ Πατέρα, ἔχοντας προέλθει ἀπὸ αὐτόν. Καὶ αὐτὸς πού ἔχει τὰ ἰδιώματα τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα, εἶναι ὅπωςδὴποτε καὶ ὁμοούσιος.

Ἔστι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ρητοῦ· «Πηγαίνω στὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας, καὶ Θεὸ μου καὶ Θεὸ σας»⁹.

Ἔστι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ προσέλαβε τὴν ἀνθρώπινη μορφή, καί, ἐνῶ εἶχε τὴν μορφή τοῦ Θεοῦ¹⁰, γιὰ τὴν σωτηρία ὅλων μας, ὅπως εἶναι γραμμένο, ταπεινώσε τὸν ἑαυτὸ του, τότε ἀκριβῶς μερικὲς φορὲς μιλάει καὶ σὰν ἄνθρωπος, χωρὶς μὲ αὐτὸ νὰ μειώνει τὴν θεοπρεπῆ δόξα. Γιατὶ, ἐφόσον ἔγινε πραγματικὰ ἄνθρωπος, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ δὲν ἔπαυσε νὰ εἶναι Θεός, καὶ ὅταν ἀκόμα ὡς ἄνθρωπος πού ἔγινε, ἔλεγε αὐτὰ πού ταιριάζουν σὲ ἄνθρωπο, δὲν μειώνεται ἐξαιτίας αὐτοῦ τὸ

10. Φιλίπ. 2, 6-7.

ται, ἀλλ' ἔσται πάλιν ὁ αὐτός, φερομένης ἐπὶ τὴν οἰκονομίαν τῆς ἐν λόγοις ταπεινότητος. Ὅτι δὲ οἰκονομικῶς ὡς ἄνθρωπος τὰ τοιαῦτά φησι, καλῶς ὅπερ ἀνείληφε σχῆμα λόγῳ τε καὶ ἔργῳ φυλάττων, ἐντεῦθεν εἰσόμεθα. Λέγει γάρ που πρὸς τὴν ἐν τῇ Σαμαρείᾳ γυναῖ-
 5 κα τὸ Ἰουδαϊκὸν ὑποκρινόμενος πρόσωπον «Ὑμεῖς προσκυνεῖτε ὃ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνοῦμεν ὃ οἴδαμεν». Καίτοι τῶν προσκυνουμένων ὁ Υἱός, οὐ τῶν προσκυνούντων, ἔστι. «Προσκυνησά-
 τωσαν γὰρ αὐτῷ, φησί, πάντες ἄγγελοι Θεοῦ». Καὶ περὶ μὲν ἀγγέλων ἢ ἐτέρας τινὸς τῆς κατ' αὐτοὺς τάξεως οὐδὲν φέρεται τοιοῦτο
 10 παρὰ ταῖς θείαις Γραφαῖς. Οὐ γὰρ ἀγγέλοις κελεύεται τις προσκυνεῖν, ἀλλὰ μόνῳ Θεῷ. Γέγραπται γάρ· «Κύριον τὸν Θεὸν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις». Ὡσπερ τοίνυν προσκυνούμενος ὁ Υἱός, προσκυνεῖν φησιν οἰκονομικῶς ὡς ἄνθρωπος, οὕτως ὅταν Θεὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχων, Θεὸν ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα καλῆ,
 15 πάλιν ὡς ἄνθρωπος οἰκονομικῶς, οὐ διὰ τοῦτο τοῦ εἶναι Θεὸς ἐκβληθήσεται, ἀλλ' ὡς κατὰ φύσιν Υἱός, ἔσται δὲ ὁμοούσιος.

ΑΛΛΟ.

Εἰ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων ὁ Υἱός καὶ ἐν ἰσότητι (τοῦτο γὰρ ὁ Παῦλός φησι), Θεὸν ἔχει κατὰ φύσιν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, δύνα-
 20 ται τούτοις ὑποπίπτειν ἢ θεία φύσις, ἔξει καὶ ὁ Πατὴρ Θεόν, καὶ εἰ μὴ πως γέγονε. Τὸ γὰρ ἐνδεχόμενον γενέσθαι, καὶ εἰ μὴ πῶς τετέλεσται, δυνάμει τοῦτο ἔστιν ὅπερ ἐνδέχεται. Εἰ δὲ τοῦτο δύσφημον, οὐ κατὰ φύσιν ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ Θεὸς λέγεται, ἀλλὰ καθὸ γέγονεν ἄνθρωπος οἰκονομικῶς.

25

ΑΛΛΟ.

Εἰ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων ὁ Υἱός καὶ ἐν ἰσότητι, καθὰ γέ-
 γραπται, ἐταπεινώσεν ἑαυτόν, μορφὴν δούλου λαβὼν, καὶ σχήματι εὐρεθεῖς ὡς ἄνθρωπος, ἔσται τῆς ταπεινώσεως τὰ δουλοπρεπῆ
 ρήματα, οὐκ ἀναβαίνοντα μὲν πρὸς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ τῷ τῆς
 30 ἐνανθρωπίσεως προσώπῳ περικειμένα. Καὶ ὡσπερ ἐκ τοῦ τῆς θεότητος ὕψους τὴν ἐν ἀνθρωπότητι ταπεινώσιν ἐπιγινώσκωμεν, οὕτω

11. Ἰω. 4, 22.

12. Ψαλμ. 96, 8. Ἑβρ. 1, 6.

ἀξίωμα πού ἀνήκει στὸν Θεό, ἀλλὰ μένει πάλι ὁ ἴδιος, καθόσον ἡ ταπεινότητα γιὰ τὴν ὁποία μλοῦν οἱ Γραφές ἀναφέρεται στὴ θεία οἰκονομία. Ὅτι βέβαια «κατ' οἰκονομίαν» τὰ λέγει αὐτὰ ὡς ἄνθρωπος, φυλάσσοντας καλὰ τὴ μορφή πού προσέλαβε μὲ λόγια καὶ ἔργα, τὸ γνωρίζουμε ἀπὸ τὰ ἑξῆς· Γιατὶ λέγει κάπου στὴ Σαμαρείτιδα, προσποιοῦμενος τὸν Ἰουδαῖο· «Ἔσεῖς προσκυνεῖτε αὐτὸ πού δὲν γνωρίζετε· ἐμεῖς προσκυνοῦμε αὐτὸ πού γνωρίζουμε»¹¹, ἂν καὶ βέβαια ὁ Υἱὸς ἀνῆκε στοὺς προσκυνουμένους καὶ ὄχι στοὺς προσκυνοῦντες. Γιατὶ λέγει· «Ἄς τὸν προσκυνήσουν ὅλοι οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ»¹². Καὶ γιὰ τοὺς ἀγγέλους βέβαια, ἢ κάποια ἄλλη κατηγορία ἰσότημη μ' αὐτούς, δὲν ἀναφέρεται τίποτε παρόμοιο στὶς ἅγιες Γραφές, ἐπειδὴ δὲν διατάζεται κανεὶς νὰ προσκυνεῖ τοὺς ἀγγέλους, ἀλλὰ μόνο τὸν Θεό. Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Τὸν Κύριο καὶ Θεό σου νὰ προσκυνεῖς, καὶ μόνο αὐτὸν νὰ λατρεύεις»¹³. Ὅπως λοιπόν, ἐνῶ ὁ Υἱὸς προσκυνεῖται, λέγει κατ' οἰκονομίαν, σὰν ἄνθρωπος, ὅτι προσκυνεῖ, ἔτσι καὶ ὅταν, ἐνῶ εἶναι κατὰ φύση Θεός, ἀποκαλεῖ Θεὸ τὸν Πατέρα του, πάλι ὡς ἄνθρωπος κατ' οἰκονομίαν, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ δὲν παῦει νὰ εἶναι Θεός, ἀλλὰ, ὡς Υἱὸς κατὰ φύση, εἶναι καὶ ὁμοούσιος.

ἌΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς, ἐνῶ ἔχει μορφή Θεοῦ καὶ εἶναι ἴσος κατὰ φύση Θεὸς μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, μπορεῖ ἡ θεία φύση νὰ πέφτει σ' αὐτὰ, τότε θὰ ἔχει καὶ ὁ Πατέρας Θεό, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ δὲν ἔγινε ἀκόμα. Γιατὶ αὐτὸ πού εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ γίνει, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμα δὲν ἔγινε, εἶναι δυνάμει αὐτὸ πού ἐνδέχεται νὰ γίνει. Καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι βλάσφημο, τότε ὁ Πατέρας δὲν λέγεται κατὰ φύση Θεὸς τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ κατ' οἰκονομία ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση του.

ἌΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς, ἔχοντας τὴν μορφή τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἰσότητα, ὅπως ἔχει γραφεῖ, ταπείνωσε τὸν ἑαυτό του, παίρνοντας τὴ μορφή δούλου καὶ ἐμφανιζόμενος ὡς ἄνθρωπος, τὰ δουλοπρεπῆ καὶ ταπεινωτικὰ λόγια δὲν ἀναφέρονται στὴν οὐσία του, ἀλλὰ ἀποδίδονται στὸ πρόσωπο πού ἐνανθρώπησε. Καὶ ὅπως ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς θεότητος γνωρίζουμε τὴν ταπείνωση τῆς ἀνθρωπότητος, ἔτσι καὶ τὸ ἀντίθετο· ἀπὸ

13. Δευτ. 6, 13. Μαθτ. 4, 10.

τὸ ἐναντίον ἐκ τῆς ταπεινώσεως τῆς ἐν ἀνθρωπότητι, τὸ ἐν θεότητι μέγα καὶ ὑψηλὸν τῆς οὐσίας τοῦ Υἱοῦ γνωρισθήσεται.

ΛΟΓΟΣ Ι΄.

Ὅτι ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ ὁ Υἱός.

5 Οὐκ εὐλόγως οἱ Χριστομάχοι τὰ περὶ τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ γυμνάζοντες, καὶ σχέσιν ζητοῦντες ἣν ἔχει φυσικῶς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, ταῖς ἀνθρωπίνως εἰρημέναις κέχρηται φωναῖς, αἷς ὁ Κύριος εἶπεν, ὅτε τὴν ἡμῶν σάρκα περιεβάλετο. Οὐ γὰρ ἐξ ὧν ὡς ἄνθρωπος οἰκονομικῶς διαλέγεται, ἐν τούτῳ ἢ ἀσώματος
10 οὐσία χαρακτηρίζεται, ἀλλ' εἰδέναι χρὴ καὶ πιστεύειν, ὅτι Θεὸς ὧν ὁ Λόγος καὶ ὁμοούσιος κατὰ πάντα τῷ Πατρὶ, τὴν ἀνθρώπου φύσιν περιεβάλετο, καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, ἵνα καὶ ὡς ἄνθρωπος ἔσθ' ὅτε λαλή, διὰ τὴν μετὰ σαρκὸς οἰκονομίαν. Λαλεῖ δὲ καὶ ὡς Θεὸς τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον, ὡς τοῦτο κατὰ φύσιν ὧν, καὶ ὅτε καιρὸς
15 τὴν τούτου χρεῖαν εἰσφέρει. Ἄλλ' εἴ τις βούλοιο τὰ ἀνθρωπινώτερον καὶ οἰκονομικῶς, καθάπερ ἔφην, εἰρημένα φέρειν ἐπὶ τὸν τῆς θεότητος αὐτοῦ λόγον, καὶ πάλιν, τὰ θεϊκῶς εἰρημένα φέρειν ἐπ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν καθ' ὃν γέγονεν ἄνθρωπος, ἀδικήσει τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν, καὶ ἀναιρήσει τὴν οἰκονομίαν. Ποτὲ μὲν γὰρ ὡς
20 Θεὸς λέγει: «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, ἐγὼ εἰμι». Καὶ πάλιν «Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ». Εἰ δέ τις βούλοιο μόνον αὐτῷ φυλάττειν τὸ θεοπρεπὲς ἀξίωμα, ἀναιρήσει πάντως τὸ ἐν ὑστέροις καιροῖς ἄνθρωπον γενέσθαι αὐτόν. Οὐ γὰρ ἦν ἐν ἀνθρωπότητι, πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι, οὐδὲ καθὸ ἄνθρωπος καταβέβη-
25 κεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ πάλιν, εἴ τις θελήσει τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ρήματα τε καὶ πράγματα γυμνῶ προσάπτειν τῷ Θεῷ Λόγῳ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἀσεθήσει μεγάλως. Τί γὰρ ποιήσει, λέγοντος τοῦ Χριστοῦ, «Νῦν ἡ ψυχὴ μου τετάρακται, καὶ περίλυπός ἐστι»; Λύπην ἄρα καὶ θόρυβον δώσει περὶ τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν γενέσθαι,

1. Ἰω. 8, 58.

2. Ἰω. 6, 38.

τὴν ταπείνωση τῆς ἀνθρωπότητος γνωρίζεται τὸ μεγαλεῖο καὶ τὸ ὕψος τῆς οὐσίας τοῦ Υἱοῦ.

ΛΟΓΟΣ Γ'.

Ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα.

Ἀδικαιολόγητα οἱ Χριστομάχοι, ἐρευνώντας τὴ θεότητα τοῦ Υἱοῦ καὶ ἀναζητώντας τὴ σχέση πού ἔχει κατὰ φύση πρὸς τὸν Πατέρα του, χρησιμοποιοῦν τὰ λόγια πού εἰπώθηκαν ἀνθρωπίνως, τὰ ὁποῖα εἶπε ὁ Κύριος ὅταν προσέλαβε τὴ δική μας σὰρκα. Γιατὶ ἡ ἀσώματη οὐσία δὲν χαρακτηρίζεται ἀπὸ αὐτὰ πού λέγει κατ' οἰκονομίαν ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ πρέπει νὰ γνωρίζουμε καὶ νὰ πιστεύουμε, ὅτι, ἐνῶ ἦταν Θεὸς ὁ Λόγος, καὶ ὁμοούσιος κατὰ πάντα μὲ τὸν Πατέρα, προσέλαβε τὴν ἀνθρώπινη φύση, καὶ ἐγίνε ἀνθρωπος, γιὰ νὰ ὁμιλεῖ μερικὲς φορὲς καὶ σὰν ἄνθρωπος ἐξαιτίας τῆς κατ' οἰκονομίαν σαρκώσεώς του. Ὅμως ὁμιλεῖ καὶ ὡς Θεὸς γιὰ πράγματα πού ξεπερνοῦν τὴν ἀνθρώπινη φύση, ἐπειδὴ εἶναι κατὰ φύση Θεός, καὶ ὁμιλεῖ ὅταν ἡ περίστασις ἐπιβάλλει τὴν ἀνάγκη αὐτή. Ἐὰν ὅμως κάποιος θέλει αὐτὰ πού εἰπώθηκαν κατὰ ἄνθρωπον καὶ κατ' οἰκονομίαν, ὅπως εἶπα, νὰ τὰ ἐκλάβει ὡς λόγια τῆς θεότητάς του, ἢ αὐτὰ πού εἶπε ὡς Θεός, νὰ τὰ μεταφέρει στὴν περίοδο κατὰ τὴν ὁποῖα εἶχε γίνε ἀνθρωπος, θὰ ἀδικήσῃ τὴ φύση τῶν πραγμάτων καὶ θὰ καταργήσῃ τὴ θεία οἰκονομία. Γιατὶ ἄλλοτε ὡς Θεὸς λέγει· «Σᾶς δεβαιώνω, ὅτι ἐγὼ ὑπάρχω πρὶν γεννηθεῖ ὁ Ἀβραάμ»¹, καὶ, «Κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ»². Ἐὰν ὅμως κάποιος θελήσῃ νὰ διαφυλάξῃ γι' αὐτὸν μόνο τὸ ἀξίωμα τῆς θεότητος, τότε καταργεῖ ὅπωςδήποτε τὸ ὅτι αὐτὸς σὲ καταπινούσ χρόνους ἐγίνε ἀνθρωπος. Γιατὶ δὲν ἦταν ἀνθρωπος πρὶν γεννηθεῖ ὁ Ἀβραάμ, οὔτε ὄντας ἀνθρωπος κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ. Ἐπίσης, ἐὰν κάποιος θελήσῃ, τὰ λόγια καὶ τὰ ἔργα πού ἔκανε ὡς ἀνθρωπος, νὰ τὰ ἀποδώσῃ στὸν ἀπλὸ θεῖο Λόγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπησή του, θὰ διαπράξῃ μεγάλη ἀσέβεια. Γιατὶ τί θὰ κάνει, ὅταν ὁ Χριστὸς λέγει, «Τώρα ἡ ψυχὴ μου εἶναι ταραγμένη καὶ πολὺ λυπημένη»³; Θὰ πεῖ ἄραγε, ὅτι στὴ φύση τοῦ Θεοῦ προκλήθηκε λύπη

3. Ἰω. 17, 27.

καὶ κρατεῖν θανάτου φόβον; Τί δὲ ὅταν σταυρούμενον ἴδῃ, καὶ τοῦτο πάσχειν τοῦ Υἱοῦ τὴν θεότητα δώσει οὕτως ὡς ἄνθρωπον; Ἡ τὸ δύσφημον παραιτήσεται; Οὐκοῦν ἑκατέρω καιρῶ τε καὶ πράγματι σωζέσθω τὸ πρόπον, καὶ γυμναζέσθω μὲν τῆς θεολογίας 5 ὁ λόγος, μὴ πάντως ἐξ ὧν ὡς ἄνθρωπος φαίνεται λαλῶν, ἀλλ' ἐξ ὧν ἔστιν ἐκ Πατρός, ὡς Υἱός καὶ Θεός. Συγχωρεῖσθω δὲ τῇ οἰκονομίᾳ τῇ μετὰ σαρκός, τὸ λέγειν αὐτὸν ἔσθ' ὅτε καὶ ἂ μὴ πρέπει γυμνῇ καὶ καθ' ἑαυτὴν οὔση τῇ θεότητι. Ὅταν οὖν, ὡς ἄνθρωπος, λέγῃ μὴ εἶναι ἀγαθὸς οὕτως ὡς ὁ Πατήρ, φερέσθω μᾶλλον καὶ τοῦτο ἐπὶ 10 τὴν οἰκονομίαν τὴν μετὰ σαρκός, καὶ μὴ ἀπτέσθω τῆς οὐσίας τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ.

Ἀπολογία πιθανὴ πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα·

«Διὰ τί με λέγεις ἀγαθόν;» καὶ ἐξήγησις τοῦ ρητοῦ.

Ἐξεταστέον ὅλην τοῦ προκειμένου τὴν διάνοιαν, καὶ οὕτω 15 γνωσόμεθα σαφῶς, ὅπερ ἐβούλετο διδάσκειν ὁ Χριστός, διὰ τοῦ φάναι· «Τί με λέγεις ἀγαθόν;». Νομικὸς προσῆλθεν (οὕτω γὰρ γέγραπται), τὸ ὅπως σωθήσεται μανθάνειν ἐπιζητῶν. Εἶτα προτείνει διδάσκαλον αὐτὸν καὶ ἀγαθὸν προειρηκῶς τό, «Τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;». Πρὸς ταῦτα Χριστός· «Τί με λέγεις», 20 φησὶν, «ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός. Ὑπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς». Ἀλλ' οὐκ ἐνεγκῶν τῆς ἐντολῆς τὸ βάρος καὶ ἀτονήσας περὶ τὴν ἀρετὴν, ὀκλάζει περὶ τὸ πρόσταγμα. Ἀπήλθε γάρ, φησὶ λυπούμενος. Ποῖος οὖν ἦν ἐνθάδε θεολογίας καιρός; Τῶ δὲ ἐρωτή- 25 σαντι, Τί ἄρα ποιήσας ἔσται καὶ αὐτὸς τοῖς σωζομένοις ἐναρίθμιος; ποῖον ἔχει λόγον, μὴ ὅπερ ἐξήγησε μαθεῖν ἀποκαλύψαι μᾶλλον, ἀλλ' ἕτερόν τι παρὰ τὸ ἐκεῖνω ποθούμενον εἰπεῖν; Πῶς δὲ οἷόν τε ἦν τὸ ἐνεγκεῖν οὐκ ἰσχύσαντα μιᾶς ἐντολῆς εὐαγγελικῆς φορτίον, τὸ ὑπὲρ πάντα διδάσκεσθαι μυστήριον, οὕτως ἀτονοῦντα περὶ τὴν

καὶ ταραχὴ καὶ κυριάρχησε φόβος θανάτου; Καὶ τί θὰ πεῖ, ὅταν τὸν δεῖ νὰ σταυρώνεται καὶ νὰ τὸ πάσχει αὐτὸ ἢ θεότητα τοῦ Υἱοῦ; θὰ τὸ ἐκλάβει ἔτσι ὅπως συμβαίνει στὸν ἄνθρωπο; Ἡ θὰ παραιτηθεῖ ἀπὸ τὴ βλασφημία; Ἄρα λοιπὸν σὲ κάθε καιρὸ καὶ κάθε πρᾶγμα πρέπει νὰ διαφυλάσσεται αὐτὸ πού ταιριάζει, καὶ νὰ ἐρευνᾶται βέβαια ὁ λόγος τῆς θεολογίας, ὅμως ὀπωσδήποτε ὄχι ἀπὸ αὐτὰ πού φαίνεται νὰ λέγει σὰν ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι ἀπὸ τὸν Πατέρα, δηλαδή ὡς Θεὸς καὶ Υἱός, καὶ νὰ ἀποδίδονται στὴν ἔνσαρκη οἰκονομία ὅσα αὐτὸς λέγει μερικὲς φορές, τὰ ὅποια δὲν ταιριάζουν στὴν ἀπλῆ καὶ αὐθύπαρκτη θεότητα. Ὅταν λοιπὸν, ὡς ἄνθρωπος, λέγει ὅτι δὲν εἶναι ἀγαθός, ἔτσι ὅπως ὁ Πατέρας, ἃς ἀποδίδεται καὶ αὐτὸ μᾶλλον στὴν ἔνσαρκη οἰκονομία, καὶ νὰ μὴ προσάπτεται στὴν οὐσία τοῦ Υἱοῦ καὶ Θεοῦ.

**Ἄπάντηση πειστικὴ πρὸς ἐκεῖνον πού ρώτησε·
«Γιατί μὲ λὲς ἀγαθόν;», καὶ ἐξήγηση τοῦ ρητοῦ.**

Πρέπει νὰ ἐξετάσουμε ὅλο τὸ βαθὺ νόημα τοῦ γεγονότος, καὶ τότε θὰ γνωρίσουμε καλά, αὐτὸ πού ἤθελε νὰ διδάξει ὁ Χριστός, λέγοντας· «Γιατί μὲ λὲς ἀγαθόν;»⁴. Τὸν πλησιάσε κάποιος νομομαθῆς (γιατὶ ἔτσι ἔχει γραφεῖ), ζητώντας νὰ μάθει μὲ ποιὸ τρόπο θὰ σωθεῖ. Καὶ ἀφοῦ πρῶτα τὸν ὀνόμασε δάσκαλο καὶ ἀγαθόν, τὸν ἐρωτᾷ· «Τί πρέπει νὰ κάνω γιὰ νὰ κληρονομήσω τὴν αἰώνια ζωή;». Στὸ ἐρώτημά του αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἀπάντησε· «Γιατί μὲ ὀνομάζεις ἀγαθόν; Καθένας δὲν εἶναι ἀγαθός, παρὰ μόνο ἓνας, ὁ Θεός. Πήγαινε, πώλησε τὰ ὑπάρχοντά σου, δῶσέ τα στοὺς φτωχοὺς, καὶ θὰ ἔχεις θησαυρὸ στοὺς οὐρανοὺς»⁵. Μὴ μπορώντας ὅμως νὰ σηκώσει τὸ βάρος τῆς ἐντολῆς καὶ ὄντας χαλαρὸς ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ, λύγισε ἀπὸ τὴν προσταγή. Γιατὶ λέγει, «Ἔφυγε λυπημένος». Ποιὸς καιρὸς λοιπὸν ἦταν ἐδῶ γιὰ θεολογικὴ συζήτηση; Σὲ ἐκεῖνον πάλι πού ρώτησε, τί νὰ κάνει γιὰ νὰ συγκαταριθμηθεῖ κι' αὐτὸς ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς πού σώζονται, τί λόγο εἶχε νὰ μὴ τοῦ ἀποκαλύψει αὐτὸ πού ζήτησε νὰ μάθει, ἀλλὰ νὰ τοῦ πεῖ κάτι ἄλλο, παρὰ ἐκεῖνο πού ποθοῦσε; Καὶ πῶς ἦταν δυνατό, τὴ στιγμὴ πού δὲν μπόρεσε νὰ σηκώσει τὸ βάρος μιᾶς μόνο εὐαγγελικῆς ἐντολῆς, νὰ διδαχθεῖ τὸ μεγαλύτερο ἀπὸ ὅλα μυστήριον, ἀφοῦ ἦταν

5. Μάρκ. 10, 21.

τῶν ἀγαθῶν ἔφεςιν, ὡς μηδὲ λόγῳ δύνασθαι ταύτην χωρεῖν; Λε-
λύπηται γάρ, ὡς γέγραπται.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἄνθρωπον βλέπων ὁ νομικός, ὡς ἀνθρώπῳ
πρόσεισι, καὶ ὡς ψιλὸν ἄνθρωπον ἐρωτᾷ, ἐξελέγχων ὡς ἀμαθῆ,
5 μάλισθ' ὅτι σοφίας ὑπόληψιν ἐπραγματεύετο, διὰ τοῦ δοκεῖν εἰδέ-
ναι τὸν νόμον, δυσωπεῖ λέγων· Μόνος ἀγαθὸς κατὰ ἀλήθειαν ὁ
Θεός. Τί τοιγαροῦν ὡς ἀνθρώπῳ προσελθὼν, τὸ μόνῳ προσὸν τῷ
Θεῷ κατὰ φύσιν, ἐμοὶ περιτίθης, ἀγαθὸν ἀποκαλῶν; Εἷς γάρ ἐστιν
ὁ φύσει ἀγαθός, Θεὸς δηλαδή. Εἰ μὲν οὖν οἶδάς με, φησί, Θεὸν
10 ὄντα, καὶ διὰ τοῦτο ἀγαθόν, ὅτου δὴ χάριν ὡς ἀνθρώπῳ προσέρχη
ψιλῷ; Εἰ δὲ οὐ πιστεύεις εἶναί με Θεόν, ἀλλ' ἄνθρωπον οἶει με ψι-
λόν, τί δὴ ποτε τῷ Θεῷ πρέπον ἀξίωμα μόνῳ προσάπτεις ἀν-
θρώπῳ; Ἐλεγχος οὖν ἀμαθίας τὸ εἰρημένον ἐστίν, οὐ θεολογίας
ἀξίωσις.

15

ΑΛΛΟ.

Εἰ διὰ τὸ λέγεσθαι μόνον εἶναι καὶ ἓνα κατὰ φύσιν ἀγαθὸν τὸν
Θεόν, ἐκβάλλεται τῆς κατὰ τοῦτο ἐμφερείας τε καὶ ὁμοιότητος ὁ
Υἱός, τῆς πρὸς τὸν Πατέρα φημί, καὶ ἔλαττον ἔσται ἀγαθός, διὰ τε
τοῦτο οὐχ ὁμοούσιος, φρασάτω τις ἡμῖν τῶν χριστομαχεῖν εἰωθό-
20 των, τί ἄρα ποιῆσαι ὅταν καὶ ἡμεῖς προθῶμεν αὐτοῖς τούτῳ παρα-
πλήσιον; Λέγει μὲν γάρ που περὶ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τις τῶν ἁγίων
ὅτι ὁ Θεὸς φῶς ἐστι· λέγει δὲ καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ, ὅτι καὶ ἦν τὸ φῶς
τὸ ἀληθινόν. Ἴδοῦ φῶς ὁ Πατήρ, φῶς καὶ ὁ Υἱός· Μόνῳ δὲ τῷ Υἱῷ
πρόσκειται τὸ ἀληθινόν. Ἐκβληθήσεται ἄρα τοῦ εἶναι κατὰ ἀλή-
25 θειαν φῶς ὁ Πατήρ, ἐπειδὴ μόνῳ τοῦτο περιτέθεικε τῷ Υἱῷ ἢ τοῦ
Ἰωάννου φωνή. Ἄλλ' οὐκ ἄν, οἶμαι, τις εἰς τοῦτο μανίας ἐλάσαι
ποτέ, ὡς τοῦτο παραδέξασθαι τὸ δυσσέβημα. Εἰ τοίνυν κατὰ ἀλή-
θειαν ὄντος τε καὶ καλουμένου φωτὸς μόνου τοῦ Υἱοῦ, φῶς κατὰ
ἀλήθειαν ἐστὶ καὶ ὁ Πατήρ, καὶ ἀγαθοῦ κατὰ φύσιν ὄντος τοῦ Πα-
30 τρός καὶ ἐπ' αὐτοῦ κεῖται τὸ μόνος, ἔσται κατὰ φύσιν ἀγαθός καὶ ὁ
Υἱός, ὥσπερ καὶ ὁ Πατήρ. Ὅπου δὲ φύσεως ταυτότης, ἐκεῖ πάν-
τως ἔσται καὶ τὸ ὁμοούσιον.

6. Α' Ἰω. 1, 5.

7. Ἰω. 1, 9.

τόσο ἀπρόθυμος στήν ἐπιθυμία τῶν ἀγαθῶν, ὥστε νά μή μπορεῖ οὔτε μέ λόγια νά τήν ἀνεχθεῖ; Γιατί λυπήθηκε, ὅπως ἔχει γραφεῖ.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ νομομαθής, βλέποντας ἄνθρωπο, τὸν πλησίασε ὡς ἄνθρωπο καὶ τὸν ρώτησε ὡς ἀπλὸ ἄνθρωπο, θέλοντας νά ἀποδείξει ὅτι εἶναι ἀμαθής, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ ἐπιδίωκε ν' ἀποκτήσει τὴ φήμη σοφοῦ, ἀφοῦ νόμιζε ὅτι γνωρίζει τὸν νόμο, γι' αὐτὸ τὸν ντροπιάζει, λέγοντάς του· Μόνος ἀγαθός στήν πραγματικότητα εἶναι ὁ Θεός. Γιατί λοιπὸν, ἀφοῦ ἦρθες σέ μένα ὡς ἄνθρωπο, μοῦ ἀποδίδεις ἰδιότητα πού μόνο στὸν Θεὸ κατὰ φύση ἀνήκει, ἀποκαλώντας με ἀγαθόν; Γιατί ἓνας εἶναι ὁ κατὰ φύση ἀγαθός, δηλαδή ὁ Θεός. Ἐάν λοιπὸν γνώριζες, τοῦ λέγει, ὅτι εἶμαι Θεός, καὶ γι' αὐτὸ εἶμαι ἀγαθός, τότε γιὰ ποιὸ λόγο μέ πλησιάζεις ὡς ἀπλὸν ἄνθρωπο; Ἄν πάλι δὲν πιστεύεις ὅτι εἶμαι Θεός, ἀλλὰ μέ νομίζεις ἀπλὸν ἄνθρωπο, τότε γιατί, τὸ ἰδίωμα πού ταιριάζει μόνο στὸν Θεό, τὸ ἀποδίδεις σέ ἄνθρωπο; Αὐτὸ λοιπὸν πού τοῦ εἶπε ἀποτελοῦσε ἔλεγχο τῆς ἀμάθειάς του, καὶ δὲν εἶχε σημασία θεολογική.

ἌΛΛΟ.

Ἐάν μέ τὸ νά λέγεται, ὅτι μόνος κατὰ φύση καὶ ἓνας ἀγαθός εἶναι ὁ Θεός, ἐξαιρεῖται ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὴν ὡς πρὸς αὐτὸ ὁμοιότητα, ἐννοῶ μέ τὸν Πατέρα, καὶ εἶναι λιγότερο ἀγαθός, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ δὲν εἶναι ὁμοούσιος, ἃς μᾶς πεῖ κάποιος ἀπὸ αὐτοὺς πού συνηθίζουν νά μάχονται τὸν Χριστό, τί θὰ κάνει ἄραγε ὅταν καὶ ἐμεῖς τοὺς παρουσιᾶσουμε κάτι παραπλήσιο μ' αὐτό; Γιατί λέγει κάπου γιὰ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι φῶς⁶. Λέγει ὅμως καὶ γιὰ τὸν Υἱό, ὅτι ἦταν τὸ φῶς τὸ ἀληθινό⁷. Νά λοιπὸν φῶς ὁ Πατέρας, φῶς καὶ ὁ Υἱός. Ὅμως μόνο στὸν Υἱὸ ἀποδίδεται τὸ «ἀληθινό». Παῦει ἐπομένως νά εἶναι ἀληθινὸ φῶς ὁ Πατέρας, ἐπειδὴ μόνο στὸν Υἱὸ τὸ πρόσθεσε ἡ γλῶσσα τοῦ Ἰωάννη. Ἀλλὰ νομίζω, ὅτι δὲν θὰ μπορούσε κάποιος νά φτάσει ποτὲ σέ τέτοιο σημεῖο τρέλλας, ὥστε νά παραδεχτεῖ αὐτὴ τὴ βλασφημία. Ἐάν λοιπὸν στήν πραγματικότητα εἶναι καὶ ὀνομάζεται μόνο ὁ Υἱὸς φῶς, εἶναι στήν πραγματικότητα φῶς καὶ ὁ Πατέρας, τότε, μολονότι καὶ ὁ Πατέρας εἶναι ἀγαθός κατὰ φύση καὶ σ' αὐτὸν λέγεται τὸ μόνος, εἶναι κατὰ φύση ἀγαθός καὶ ὁ Υἱός, ὅπως καὶ ὁ Πατέρας. Καὶ ὅπου ὑπάρχει ταυτότητα φύσεως, ἐκεῖ ὑπάρχει ὅπωςδήποτε καὶ τὸ ὁμοούσιο.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ κατὰ τι διαφέρειν τὸν Υἱὸν ὡς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, τὴν αὐτὴν οὐκ ἔχειν αὐτῷ δίδωσιν οὐσίαν, ἀλλ' ἑτερογενῆ καὶ ἔκφυλον ὥσπερ αὐτὸν ἀπεργάζεται, τὸ κατὰ μηδὲν διαφέρειν ὁμο-
5 ούσιον ἀποδεικνύει. Ὅταν οὖν ἡ θεία λέγη Γραφή περὶ τοῦ Πα-
τρὸς ὅτι φῶς ἐστίν, ἀπακαλῆ δὲ πάλιν φῶς τὸν υἱόν, οὐδενὸς ὄντος
ἐνθάδε τοῦ τὴν ὁμοιότητα διατέμνοντος (κεῖται γὰρ ἐπ' ἀμφοῖν τὸ
φῶς τὸ ἀληθινόν), τί κωλύει τὸν Υἱὸν ὁμοούσιον εἶναι τῷ Πατρί;

ΑΛΛΟ.

10 Εἰ ἑτερούσιός ἐστίν ὁ Υἱὸς ὡς πρὸς τὸν Πατέρα, πῶς ὁ Πατὴρ
ἐν αὐτῷ φαίνεται, καὶ αὐτὸς ἐν Πατρὶ; «Ὁ ἑώρακῶς γὰρ ἐμέ»,
φησὶν, «ἑώρακε τὸν Πατέρα». Οὐ γὰρ δὴ πού τὴν ἀνθρώπου μορ-
φήν ἐν ἴπῳ θεωρήσομεν, οὐδὲ αὖ πάλιν τὴν ἐκείνου κατόψεται τις
ἀνθρωπεῖα μορφῆ. Τὸ γὰρ ὁμοιον ἐν ὁμοίῳ φαίνεται, τὰ δὲ ἑτε-
15 ροειδῆ καὶ τῆς ἀλλήλων φυσικῆς ὁμοιότητος ἀπεσχοιτισμένα, οὐκ
ἂν ἐν ἀλλήλοις φαίνοιτό ποτε. Φαίνεται δὲ Υἱὸς ἐν Πατρὶ, καὶ Πα-
τὴρ ἐν Υἱῷ. Οὐκ ἄρα, καθ' ὑμᾶς, ἑτερούσιος, ἀλλ' ὁμοούσιος, ὡς
χαρακτῆρ καὶ εἰκῶν τοῦ Πατρὸς

Ἔστι ὁμοούσιος ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, προκειμένου ρητοῦ·
20 «Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν,
καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν».
Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εὐνομίου.

Καὶ πῶς, φησὶν, ὁ Υἱὸς ὁμοούσιος εἶναι δύναται τῷ Πατρὶ,
Θεὸν καὶ αὐτὸν ἔχων; Αὐτοῦ γὰρ φαίνεται φωνή· «Πορεύομαι
25 πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν
ὑμῶν» καὶ πάλιν· «Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνα τί με ἐγκατέλειπες;». Εἰ
δὲ Θεὸς αὐτοῦ ἐστι, πῶς ὁμοούσιος; Τὰ γὰρ τῆς αὐτῆς ὄντα φύσε-
ως οὐκ ἂν εἶεν ἐπ' ἀλληλα κατὰ φύσιν θεοί· ὡς οὐδὲ ψυχὴ Θεὸς ἂν
ἑτέρα γένοιτο ψυχῆ, οὐδὲ ἄγγελος ἀγγέλῳ.

8. Ἰω. 14, 9.

9. Ἑβρ. 1, 3.

10. Ἰω. 20, 17.

11. Ὅπ. π.

12. Ματθ. 27, 46.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν τὸ νὰ διαφέρει κατὰ τι ὁ Υἱὸς ὡς πρὸς τὸν Πατέρα του τὸν κάνει νὰ μὴ ἔχει τὴν ἴδια μὲ αὐτὸν οὐσία, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἑτερογενῆς καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἀλλόφυλος, τὸ νὰ μὴ διαφέρει σὲ τίποτε τὸν ἀποδεικνύει ὁμοούσιον μὲ τὸν Πατέρα. Ὅταν λοιπὸν ἡ ἁγία Γραφή λέγει γιὰ τὸν Πατέρα ὅτι εἶναι φῶς, καὶ ἀποκαλεῖ ἐπίσης καὶ τὸν Υἱὸ φῶς, ἐφόσον δὲν ὑπάρχει ἐδῶ τίποτε ποῦ νὰ διαιρεῖ τὴν ὁμοουσιότητα (ἀφοῦ καὶ στὰ δύο ὑπάρχει τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν), τότε τί ἐμποδίζει τὸν Υἱὸ νὰ εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα;

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι ἑτερούσιος σὲ σχέση μὲ τὸν Πατέρα, τότε πῶς ἐμφανίζεται ὁ Πατέρας μέσα σ' αὐτόν, καὶ αὐτὸς μέσα στὸν Πατέρα; Γιατὶ λέγει· «Αὐτὸς ποῦ εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»⁸. Καὶ βέβαια δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ δοῦμε τὴ μορφή τοῦ ἀνθρώπου σὲ ἵππο, οὔτε πάλι τὴ μορφή τοῦ ἵππου τὴ βλέπει κανεὶς στὴ μορφή τοῦ ἀνθρώπου. Γιατὶ τὸ ὅμοιο φαίνεται στὸ ὅμοιο, ἐνῶ ἐκεῖνα ποῦ εἶναι ἑτεροειδῆ καὶ διαφορετικὰ ὡς πρὸς τὴ φυσικὴ ὁμοιότητα μεταξὺ τους, δὲν εἶναι δυνατὸ ποτὲ νὰ φαίνεται τὸ ἓνα μέσα στὸ ἄλλο. Ἐνῶ ὁ Υἱὸς φαίνεται μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας μέσα στὸν Υἱόν. Ἐπομένως δὲν εἶναι, ὅπως λέτε ἐσεῖς, ἑτερούσιος, ἀλλὰ εἶναι ὁμοούσιος, ὡς σφραγίδα καὶ εἰκόνα τοῦ Πατέρα⁹.

Ἐπισημασθέντα ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ρητοῦ· «Πηγαίνω στὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας, καὶ Θεὸ μου καὶ Θεὸ σας»¹⁰.

Ἐναντίθεση ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ Εὐνομίου.

Καὶ πῶς μπορεῖ, λέγει, ὁ Υἱὸς νὰ εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ἀφοῦ τὸν ἔχει καὶ αὐτὸν Θεὸ; Γιατὶ δικὰ του εἶναι τὰ λόγια· «Πηγαίνω στὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας, καὶ Θεὸ μου καὶ Θεὸ σας»¹¹, καὶ· «Θεὸ μου, Θεὸ μου, γιατί μὲ ἐγκατέλειψες;»¹². Ἐὰν εἶναι Θεὸς του, πῶς εἶναι ὁμοούσιος; Γιατὶ αὐτὰ ποῦ ἀνήκουν στὴν ἴδια φύση, δὲν μποροῦν νὰ εἶναι κατὰ φύσιν θεοὶ ὁ ἓνας γιὰ τὸν ἄλλο, ὅπως οὔτε ἡ ψυχὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ Θεὸς γιὰ ἄλλη ψυχὴ, οὔτε ἄγγελος γιὰ ἄλλον ἄγγελο.

Πρὸς ταῦτα λύσις.

Οὐκ αἰσθάνεται πάλιν ὁ Χριστομάχος κτίσμα μὲν, οὐχ Υἱὸν εἰσφέρον τὸν Κύριον, δοῦλον δὲ ἀντὶ Δεσπότη, καὶ λάτριον ἀντὶ Θεοῦ. Εἰ γὰρ κατὰ φύσιν οἶεται Θεὸν εἶναι τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα, 5 καὶ τὴν ἐν τοῖς ἄλλοις οἰκονομίαν οὐχ ὄρα, οὔτε ὁμοούσιος ἔσται, οὔτε Δεσπότης, οὔτε Θεός. Καλῶς γὰρ δὴ τῆδε διίσχυρίζεται. Ἐκβαλέτω τοιγαροῦν φανερώς καὶ τῆς θεότητος καὶ κυριότερος τὸν Υἱόν, καὶ τοῖς ποιήμασι συνταπτέτω, ἵνα σαφῆς αὐτῶν ἡ δυσφημία γενομένη, πάντας ἀναπεισῆς λέγειν Πλανᾶσθε μὴ εἰδότες 10 τὰς Γραφάς Δέον γὰρ ἐξετάζειν τὴν κεκρυμμένην τοῦ Λόγου δύναμιν, δυσφημοῦσιν ἀφυλάκτως, οὐκέτι Θεόν, ἀλλὰ ναὸν Θεοῦ, τὸν Υἱὸν εἰσφέροντες, ὥσπερ ἦν τῶν ἁγίων ἕκαστος, περὶ ὧν φησιν «Ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω». Ἔσται τοιγαροῦν κατὰ τὴν ἐκείνων μανίαν εἰς καὶ αὐτὸς τῶν κατὰ χάριν κακλημέ- 15 νων υἱῶν καὶ θεῶν, πρὸς οὓς εἶρηκεν «Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἔστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες». Ὡν ὅτι παντελῶς ἀφέστηκε, καὶ φύσεως ὑπεροχῇ μεμέρισται, διδάξει σαφῶς ἐν Εὐαγγελίῳ Χριστός, λέγων «Ἑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί»· κάτω λέγων τὴν βασιλευομένην καὶ ὑποκεμένην τὴν φύσιν, ἄνω δὲ πάλιν τὴν βασι- 20 λεύουσαν καὶ τοῖς πᾶσιν ἐποχουμένην θεότητα. Ἀληθῶς τοίνυν τοῦ Χριστοῦ λέγοντος ἄνωθεν εἶναι, οὗτος αὐτὸν ἐκ τῶν κάτω φησί, φανερώς τοῦ Υἱοῦ τὴν οὐσίαν συκοφαντῶν.

***Οτι ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ ὁ Υἱός.**

***Αντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εὐνομίου.**

25 Καὶ πῶς, φησὶν, ἔσται τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος ὁ Υἱός, αἴτιον αὐτὸν τοῦ εἶναι ἔχων, ὃ μὴ πρόσεστι τῷ Πατρί; Οὐ γὰρ ἐξ αἰτίου τινός, ὅπερ ἄν, ὡς οἶμαι, πᾶς τις οὖν ἀληθὲς εἶναι φήσειεν.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Πολλὴν ἂν τις εἰκότως ἀμαθίαν καταψηφίσαιτο τῶν τὰ τοι-

13. Ψαλμ. 5, 12. Β' Κορ. 6, 16.

14. Ψαλμ. 71, 6.

15. Ἰω. 8, 23.

Ἀπάντηση σ'αυτά.

Δέν καταλαβαίνει πάλι ὁ Χριστομάχος, ὅτι ἐμφανίζει τὸν Κύριο ὡς κτίσμα καὶ ὄχι Υἱό, καὶ δοῦλον ἀντὶ Δεσπότη, καὶ ὑπηρέτη ἀντὶ Θεοῦ. Γιατί, ἐὰν νομίζει ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι κατὰ φύση Θεὸς τοῦ Υἱοῦ καὶ δὲν βλέπει οὔτε καὶ στὰ ἄλλα τῆ θεία οἰκονομία, τότε οὔτε ὁμοούσιος εἶναι, οὔτε Δεσπότης, οὔτε Θεός. Καλῶς λοιπὸν καὶ ἐδῶ ἐπιμένει στὴ γνώμη του. Ἄς βγάλει ὅμως φανερὰ τὸν Υἱὸ καὶ ἀπὸ τῆ θεότητα καὶ κυριότητα, καὶ ἅς τὸν κατατάξει μαζὶ μὲ τὰ δημιουργήματα, ὥστε, ἀφοῦ γίνε φανερὴ ἡ ἀσέβειά τους, νὰ τοὺς μεταπείσεις ὅλους, λέγοντας· Πλανᾶσθε μὴ γνωρίζοντας τὶς Γραφές. Γιατί, ἐνῶ πρέπει νὰ ἐξετάζουν τὴ σημασία τοῦ λόγου ποὺ κρύβεται, ἀσεβώντας ἀνεπιφύλακτα, παρουσιάζουν τὸν Υἱὸ ὄχι πιά Θεό, ἀλλὰ ναὸ τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἶναι ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ἁγίους, γιὰ τοὺς ὁποίους λέγει· «Θὰ κατοικήσω μέσα σ' αὐτοὺς καὶ θὰ περπατήσω ἀνάμεσά τους»¹³. Εἶναι δηλαδή, σύμφωνα μὲ τὴ μανία ἐκείνων, ἕνας καὶ ὁ αὐτὸς μὲ αὐτοὺς ποὺ κατὰ χάρη ὀνομάζονται υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, στοὺς ὁποίους εἶπε· «Ἐγὼ εἶπα· ὅλοι εἴσατε θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου»¹⁴. Ὅτι ὅμως ἀπέχει τελείως ἀπὸ αὐτοὺς καὶ διακρίνεται γιὰ τὴν ὑπεροχὴ τῆς φύσεώς του, τὸ διδάσκει ὁ Χριστὸς στὸ Εὐαγγέλιο, λέγοντας· «Ἐσεῖς εἶστε ἀπὸ τοὺς κάτω, ἐγὼ εἶμαι ἀπὸ τοὺς ἄνω»¹⁵, ὀνομάζοντας κάτω τὴ φύση ποὺ ἐξουσιάζεται καὶ εἶναι ὑποταγμένη, καὶ ἄνω τὴ θεότητα ποὺ βασιλεύει καὶ φέρεται πάνω ἀπὸ ὅλα σὰν πάνω σὲ ὄχημα. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ Χριστὸς λέγει ἀληθινὰ ὅτι εἶναι ἀπὸ τοὺς ἄνω, αὐτὸς λέγει ὅτι εἶναι ἀπὸ τοὺς κάτω, συκοφαντώντας φανερὰ τὴν οὐσία τοῦ Υἱοῦ.

Ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα.

Ἀντίθεση ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ Εὐνομίου.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, λέγει, νὰ εἶναι ὁ Υἱὸς ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ἀφοῦ τὸν ἔχει αἷτιο τῆς ὑπάρξεώς του, πρᾶγμα ποὺ δὲν ὑπάρχει στὸν Πατέρα;. Γιατί δὲν προέρχεται ἀπὸ αἷτιο, πρᾶγμα ποὺ κανένας, νομίζω, δὲν θὰ μπορούσε νὰ πεῖ ὅτι εἶναι ἀληθινό.

Ἀπάντηση σ'αυτό.

Θὰ μπορούσε εὐλόγα κανεὶς νὰ καταλογίσει πολλὴ ἀμάθεια σ'

αὐτα τολμώντων λαλεῖν. Υἱὸν γὰρ λέγοντες, οὐχ ὁμοούσιον εἶναί φασιν, οὐκ αἰσθανόμενοι τάχα πρὸς ἦν ἐμβαίνουσιν ἄνοιαν. Εἰ γὰρ Υἱός ἐστιν, ὡσπερ οὖν καὶ ἐστιν ἀληθῶς, ἔσται πάντως τῷ γεγεννηκότι κατὰ τὴν οὐσίαν ὁ αὐτός. Εἰ δὲ οὐκ ἐστιν Υἱός, καθ' 5 ὑμᾶς, δεῖξατε γυμνὴν ἑαυτῶν τὴν βλασφημίαν, καὶ λέγεται ποῖημα εἶναι, ἵνα μηδὲ ὁμοούσιος ᾗ. Καὶ τότε δειχθήσεσθε πάσαις μαχόμενοι ταῖς θείαις Γραφαῖς. Υἱὸν γὰρ λέγουσι τὸν Υἱόν, καὶ οὐ ποῖημα.

ΑΛΛΟ.

10 Αἴτιον γεγενῆσθαι τοῦ εἶναι τῷ Υἱῷ τὸν Πατέρα πατέ, κατὰ τίνα τρόπον, ὃ Χριστομάχοι; Εἰ μὲν οὖν ὡς δημιουργόν τινα ποῖημα φαντάζεσθε, καὶ οὐχ Υἱόν, καὶ διαρρηδὴν μάχεσθε τῷ Πατρὶ λέγοντι περὶ τοῦ ἰδίου γεννήματος «Ἐκ γαστροῦ πρὸς ἑωσφόρου ἐξεγέννησά σε». Εἰ δὲ Υἱὸν ὄντως ὁμολογεῖτε, καὶ οὕτως εἶναι πι- 15 στεύετε, ἀνάγκη πᾶσα μὴ ὡς δημιουργὸν αἴτιον τοῦ εἶναι τῷ Υἱῷ γεγενῆσθαι λέγειν τὸν Πατέρα, ἀλλ' ὡς γεννήτορα φυσικῶς. Κωλύει δὲ οὐδέν, μᾶλλον δὲ ἀνάγκη πᾶσα τὸ ἔκ τινος φυσικῶς προελθῶν, ὅμοιον εἶναι κατ' οὐσίαν αὐτοῦ, καὶ αἴτιον αὐτὸ τοῦ εἶναι ἔχει.

ΑΛΛΟ.

20 Εἰ πᾶν ὅπερ ἂν ἐξ αἰτίου τινός γένοιτο, τοῦτο πάντως ἔσται πρὸς αὐτὸ καὶ ἀνομοιούσιον, πῶς ὁ Ἄβελ ἐξ αἰτίου γεννηθεὶς τοῦ Ἀδάμ, ὅμοιος ἦν αὐτῷ κατ' οὐσίαν; Οὐκοῦν ἀνάγκη πᾶσαν ἀπλῶς γεννητικὴν φύσιν, ὅμοια πάντως αὐτῇ τὰ ἐξ αὐτῆς ἔχειν, καὶ τὸ τίκτον αἴτιον ἢ φυσικῶς τῷ ἐξ αὐτοῦ τικτομένῳ.

25

ΑΛΛΟ.

Εἰ διὰ τοῦτο κατ' οὐσίαν ὁ Υἱός οὐκ ἔσται τῷ Πατρὶ προσεοικῶς οὐδὲ ὁμοούσιος, ἐπειδήπερ ὁ μὲν Πατὴρ οὐκ ἐξ αἰτίου τινός ἐστιν, ὁ δὲ Υἱός αἴτιον αὐτὸν ἔχει, τί κωλύσει λέγειν ὅτι καὶ ὁ Κάϊν οὐκ ἂν εἴη τῷ πατρὶ ὁμοούσιος; Ἐπειδήπερ ὁ μὲν Ἀδάμ ὑπ' οὐ- 30 δενός ἐγεννήθη (πρῶτος γὰρ ἦν ἄνθρωπος), ὁ δὲ Κάϊν αἴτιον ἔσχεν αὐτόν (ἐξ αὐτοῦ γὰρ γέγονεν). Εἰ δὲ ψεύσεται πάντως ὁ τοῦ-

αυτοὺς πού τολμοῦν νὰ λένε τέτοια. Γιατί λέγοντας Υἱόν, δὲν ἐννοοῦν ὅτι εἶναι ὁμοούσιος, χωρὶς νὰ αἰσθάνονται σὲ ποιά ἀνοησία προχωροῦν. Γιατί, ἂν εἶναι Υἱός, ὅπως βέβαια καὶ εἶναι πραγματικά, εἶναι ὅπως δὴποτε ὡς πρὸς τὴν οὐσία ἴδιος μὲ ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε. Ἄν πάλι δὲν εἶναι Υἱός, σύμφωνα μὲ σᾶς, δεῖξτε φανερὰ τὴ βλασφημία σας καὶ πεῖτε ὅτι εἶναι κτίσμα, γιὰ νὰ μὴ εἶναι οὔτε ὁμοούσιος. Καὶ τότε θὰ ἀποδειχθεῖ ὅτι εἴσατε ἀντίθετοι μὲ ὅλες τὶς ἅγιες Γραφές, οἱ ὁποῖες ὀνομάζουν τὸν Υἱὸ Υἱό, καὶ ὄχι δημιουργήμα.

ΑΛΛΟ.

Μὲ ποιὸ τρόπο ἰσχυρίζεσθε, Χριστομάχοι, ὅτι ὁ Πατέρας ἔγινε αἴτιο τῆς ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ; Ἐὰν λοιπὸν τὸν φαντάζεσθε σὰν κάποιον δημιουργό, τότε εἶναι δημιουργήμα καὶ ὄχι Υἱός, καὶ ἀντιμάχεσθε ὀλοφάνερα τὸν Πατέρα, ὁ ὁποῖος λέγει γι' αὐτὸ πού γέννησε· «Σὲ γέννησα ἀπὸ τὴν κοιλιά μου πρὶν ἀπὸ τὸν Ἐωσφόρο»¹⁶. Ἐὰν πάλι ὁμολογεῖτε ὅτι πραγματικά εἶναι Υἱός καὶ πιστεύετε ὅτι εἶναι, εἶναι ἀνάγκη νὰ μὴ λέτε ὅτι ὁ Πατέρας ἔγινε αἴτιος τοῦ Υἱοῦ ὡς δημιουργός, ἀλλὰ ὡς γεννήτορας κατὰ τρόπο φυσικό. Καὶ δὲν σᾶς ἔμποδίζει τίποτε, ἢ μᾶλλον εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη αὐτὸ πού προέρχεται ἀπὸ κάποιον κατὰ τρόπο φυσικό, νὰ εἶναι ὅμοιο μὲ τὴν οὐσία αὐτοῦ, ἔστω καὶ ἂν τὸν ἔχει αἴτιο τῆς ὑπάρξεώς του.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν κάθε τι πού γίνεται ἀπὸ κάποιο αἴτιο δὲν εἶναι ὅπως δὴποτε ὁμοούσιο πρὸς ἐκεῖνο, πῶς τότε ὁ Ἄβελ, πού γεννήθηκε ἀπὸ τὸν ὡς αἴτιο Ἀδάμ, ἦταν ὅμοιος μὲ αὐτὸν κατὰ τὴν οὐσία; Ἀναγκαστικά λοιπὸν κάθετι γενικὰ πού γεννάει, ἔχει ὅμοια μ' αὐτὸ ὅσα προέρχονται ἀπὸ αὐτὸ, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ πού γεννάει εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ αἴτιο ἐκεῖνου πού γεννιέται ἀπὸ αὐτὸ.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱός δὲν εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν Πατέρα κατὰ τὴν οὐσία, οὔτε ὁμοούσιος μὲ αὐτόν, ἐπειδὴ ὁ Πατέρας δὲν προέρχεται ἀπὸ κάποιο αἴτιο, ἐνῶ ὁ Υἱός ἔχει αἴτιό του αὐτόν, τί ἔμποδίζει νὰ ποῦμε ὅτι καὶ ὁ Κάϊν δὲν ἦταν ὁμοούσιος μὲ τὸν πατέρα του; Γιατί ὁ Ἀδάμ δὲν γεννήθηκε ἀπὸ κανένα, ἀφοῦ ἦταν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ἐνῶ ὁ Κάϊν εἶχε αἴτιον αὐτόν, γιὰ τὸ ἀπὸ αὐτόν ἔγινε. Καὶ ἐὰν ψεύδεται ὅπως δὴ-

το λέγων (ὁμοούσιος γὰρ τῷ Ἀδὰμ ὁ Κάϊν), ἔσται τῷ Πατρὶ πάντως ὁμοούσιος ὁ Υἱός, καὶ αἴτιον αὐτὸν ἔχει τοῦ εἶναι, ἐξ αὐτοῦ προελθὼν ἀχρόνως, καὶ αἰδίως ὦν σὺν αὐτῷ.

ΑΛΛΟ.

5 ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν Εὐνομίου.

Καὶ πῶς ἔσται, φησί, τὸ ἀγέννητον τῷ γεννητῷ ὁμοούσιον; Πολλὴ γὰρ ἐν αὐτοῖς ἡ διαφροά.

Πρὸς τοῦτο λύσεις.

Οὐκ ἀνατρέψει τὸ σοφὸν τῶν Χριστομάχων πρόβλημα τὸ
10 εἶναι τὸν Υἱὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, ἐπειδήπερ ὁ μὲν Πατὴρ ἀγέννητός ἐστιν, Υἱὸς δὲ γεννητός. Εἰ γὰρ τὸ κατὰ τι διαφέρειν, πάντως καὶ διάφορον ἐν τοῖς οὖσι τὴν φύσιν ἀπεργάζεται, καὶ τῆς πρὸς ἄλληλα κοινωνίας τε καὶ φυσικῆς ὁμοιότητος ἀποτέμνει τὰ γένη· διοριζέτωσαν, φέρε εἰπεῖν, καὶ τὸν Παῦλον ἀπὸ τοῦ Πέτρου κατὰ
15 τὸν τῆς οὐσίας λόγον, ἐπειδήπερ τινὰ μερικὴν ἔχουσι καὶ ὡς ἐν ἀτόμῳ πρὸς ἀλλήλους τὴν διαφορὰν, καθ' ἣν ὁ μὲν ἔστι Πέτρος, ὁ δὲ Παῦλος. Ὁρῶμεν δὲ ὅτι πολλάκις καὶ τὰ καθ' ἕτερόν τινα τρόπον τῆς ἀλλήλων ὁμοιότητος πολὺ διεστηκότα, κοινωνεῖ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον. Ὁ μὲν γὰρ μέλας ἄνθρωπος τυχὸν ὡς πρὸς τὸν
20 λευκὸν πολλὴν ἔχει τὴν διαφορὰν, ἀλλ' οὐ τοῦτο τὴν οὐσίαν αὐτοῖς διατέμνει. Εἰ τοίνυν καὶ ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἡ κατὰ τι διαφορὰ τὸ εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας οὐκ ἀνατρέπει, ἥς ἂν εἶεν κάκεινοι πρὸς οὓς ἂν διακρινοίμεθα, τί κωλύει καὶ τὸν Υἱὸν ὁμοούσιον εἶναι τῷ Πατρὶ, κατὰ τοῦτο διαφέροντα, καθ' ὃ μὲν Πατὴρ ἀγέννητός ἐστιν,
25 ὁ δὲ Υἱὸς γεννητός; Μία γὰρ ἐν αὐτοῖς ὁ θεότης, ἐκ Πατρὸς ἀγεννήτου τρέχουσα φυσικῶς ἐπὶ τὸ γέννημα.

ΑΛΛΟ.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εὐνομίου.

Οὐκ ἂν εἶη τέλειος, φησί, μὴ πάντως ἀπὸ τινος ἐκτρέχων ἀρ-
30 χῆς. Εἰ τοίνυν κατέπαυσεν ὁ Πατὴρ γεννῶν τὸν Υἱόν, τὸ δὲ κα-

ποτε ἐκεῖνος ποῦ τὸ λέγει αὐτὸ (γιατὶ ὁ Κάϊν ἦταν ὁμοούσιος μὲ τὸν Ἄδὰμ), εἶναι καὶ ὁ Υἱὸς ὅπωςδήποτε ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ἔστω καὶ ἂν τὸν ἔχει αἴτιο τῆς ὑπάρξεώς του, ἀφοῦ προήλθε ἀπὸ αὐτὸν ἀχρόνως, καὶ βρίσκεται μαζὶ μὲ αὐτὸν αἰώνια.

ΑΛΛΟ.

Ἐπὶ τίς ἀντιθέσεις τοῦ Εὐνομίου.

Καὶ πῶς μπορεῖ, λέγει, τὸ ἀγέννητο νὰ εἶναι ὁμοούσιο μὲ τὸ γεννητὸ; Γιατὶ εἶναι μεγάλη ἡ διαφορὰ μεταξύ τους.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Τὸ σοφὸ ἐρώτημα τῶν Χριστομάχων δὲν ἀνατρέπει τὸ νὰ εἶναι ὁμοούσιος ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ τὰχα ὁ Πατέρας εἶναι ἀγέννητος, καὶ ὁ Υἱὸς γεννητὸς. Γιατὶ, ἐὰν τὸ ὅτι διαφέρουν σὲ κάτι κάνει ὅπωςδήποτε καὶ διαφορετικὴ τὴ φύση σὰ ὄντα, καὶ ἀποκόπτει τὰ γένη ἀπὸ τὴ μεταξύ τους σχέση καὶ φυσικὴ ὁμοιότητα, ἅς διαχωρῖσιν τότε, γιὰ παράδειγμα, καὶ τὸν Παῦλο ἀπὸ τὸν Πέτρο ὡς πρὸς τὴν οὐσία, ἐπειδὴ ἔχουν μερικὴ διαφορὰ μεταξύ τους ὡς ἄτομα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία διαφορὰ ὁ ἓνας εἶναι Πέτρος καὶ ὁ ἄλλος Παῦλος. Ἀντίθετα, βλέπουμε πολλές φορές ἀκόμα καὶ ἐκεῖνα ποῦ κατὰ ἄλλον τρόπο διαφέρουν πολὺ ὡς πρὸς τὴ μεταξύ τους ὁμοιότητα, νὰ εἶναι ἴδια κατὰ τὴν οὐσία. Ὁ μαῦρος ἄνθρωπος, λόγου χάρι, σὲ σύγκριση μὲ τὸν λευκὸν ἔχει μεγάλη διαφορὰ, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν διαχωρίζει τὴν οὐσία τους. Ἐφόσον λοιπὸν καὶ σὲ μᾶς τοὺς ἴδιους ἢ κάποια διαφορὰ δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ εἴμαστε ὁμοούσιοι μὲ ἐκείνους ἀπὸ τοὺς ὁποίους ξεχωρίζουμε, τί ἐμποδίζει καὶ τὸν Υἱὸ νὰ εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ διαφέρει κατὰ τὸ ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι ἀγέννητος, καὶ ὁ Υἱὸς γεννητὸς; Γιατὶ μία εἶναι ἡ θεότητα σ' αὐτοὺς, ἡ ὁποία ἀπὸ τὸν Πατέρα διατρέχει κατὰ τρόπο φυσικὸ στὸν Υἱό.

ΑΛΛΟ.

Ἀντίθεση ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ Εὐνομίου.

Δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τέλειος, λέγει, ἐὰν δὲν προέρχεται ὅπωςδήποτε ἀπὸ κάποια ἀρχή. Ἐὰν λοιπὸν σταμάτησε ὁ Πατέρας νὰ γεννᾷ τὸν Υἱό, καὶ τὸ σταμάτημα εἶναι τέλος, ἄρα ὁ Υἱὸς ἔχει ἀρχὴ τῆς

ταπαῦσαι τέλος ἐστίν, ἀρχὴν ἄρα ἔχει τοῦ εἶναι. Πῶς οὖν ὁ τοιοῦτος ὁμοούσιος ἔσται τῷ ἐκ μηδεμιᾶς ἀρχῆς ὄντι Πατρί;

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Εἰ κατέπαυσεν ὁ Πατήρ, καθ' ὑμᾶς, ὧ Χριστομάχοι, γεννῶν
5 τὸν Υἱόν, καὶ ἀπό τινος ἀρχῆς ἤρξατο (τοῦτο γὰρ ὑμῶν ἢ πρότασις
ἔχει), προσγένονεν ἄρα τῷ Πατρί. Τὸ δὲ προσγεγονὸς καὶ ἀρχὴν
ἔχον τοῦ εἶναι, πρόσφατον ἂν εἶη πάντως καὶ ἀναγκαίως. Πῶς δὴ
οὖν ἄρα θήσετε τὸν Υἱὸν Θεὸν εἶναι παρὰ τῆς θείας Γραφῆς οὐ
συγχωρούμενον, ἂν οὕτως ἔχη, καθάπερ ὑμεῖς φατε; «Οὐκ ἔσται
10 γὰρ ἐν σοὶ Θεός», φησί, «πρόσφατος». Ἄλλ' οἶδεν αὐτὸν ἡ θεία
Γραφή καὶ Υἱὸν ὄντα καὶ Θεόν. Οὐκ ἄρα πρόσφατος, οὐδὲ ἀρξά-
μενος τοῦ γεννᾶσθαι, καθ' ὑμᾶς, ἀλλὰ γεννητὸς μὲν, συναΐδιος δὲ
ὅμως ὡς Υἱὸς ὢν ἐν τῷ Πατρί. Εἰ δὲ τὸ εἶναι πρόσφατον οὐ συγχω-
15 ρήσει τῆς αὐτῆς οὐσίας εἶναι τῷ Πατρί τὸν Υἱόν, τὸ μὴ εἶναι πρόσ-
φατον, ὁμοούσιον ἀποδείξει.

ΑΛΛΟ.

Εἰ μόνῳ Θεῷ τῷ κατὰ φύσιν τὸ προσκυνεῖσθαι παρὰ τε ἡμῶν
καὶ ἀγγέλων ὀφείλεται, ἑτέρῳ δὲ οὐδενί, καὶ ἐφ' ἡμῶν μὲν τέθειται,
«Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις», ἀγγέλοις δὲ τὸ Πνεῦμα κε-
20 λεύει προσκυνεῖν τὸν Υἱόν, κατὰ τό, «Ὅταν δὲ εἰσαγάγῃ τὸν πρω-
τότοκον εἰς τὴν οἰκουμένην, λέγει. Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ
πάντες ἄγγελοι Θεοῦ», Θεὸς ἄρα ἐστίν ὁ προσκυνούμενος Υἱὸς.
Πῶς οὖν ἔσται μία θεότης, εἰ οὐκ ἔστι, καθ' ὑμᾶς, ὁμοούσιος τῷ
Πατρί; Εἰ γὰρ ἔχει τινὰ διάστασιν, ἤτοι διαφορὰν, κατὰ τὸν τῆς
25 οὐσίας λόγον, ἑτεροῖος μὲν ἂν εἶη Θεὸς ὁ Υἱός, ἑτεροῖος δὲ ὁ Πα-
τήρ, καὶ δύο κατὰ τοῦτο θεοὺς ἀνάγκη λέγειν, ὅπερ ἐστίν ἀσεβές,
καὶ οὐδὲ μέχρι μόνον ἀκοῆς παραδεκτόν. Ἄλλ' ἔστι μία θεότης, καὶ
οὕτω κηρύττουσιν αἱ θείαι Γραφαί: ὁμοούσιος ἄρα τῷ Πατρί ὁ
Υἱός. Οὕτω γὰρ τὸ ἐν θεότητι σωθήσεται.

30

ΑΛΛΟ.

Εἰ ἤρξατο τοῦ γεννᾶν τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ καὶ κατέπαυσε, κατὰ

17. Ψαλμ. 80, 10.

18. Δευτ. 6, 13. Μαθθ. 4, 10.

ὑπάρξεώς του. Πῶς λοιπὸν αὐτὸς μπορεῖ νὰ εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα ποῦ δὲν ἔχει καμμιά ἀρχή;

Ἐπάντηση σ'αυτό.

Ἐὰν σταμάτησε, ὅπως λέτε Χριστομάχοι, ὁ Πατέρας νὰ γεννᾷ τὸν Υἱό, καὶ ἄρχισε ἀπὸ κάποια ἀρχή (γιατὶ αὐτὸ περιέχει ὁ ἰσχυρισμός σας), τότε ὁ Υἱὸς προστέθηκε στὸν Πατέρα μεταγενέστερα. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ προστίθεται καὶ ἔχει ἀρχή τῆς ὑπάρξεώς του, εἶναι ὅπωςδήποτε καὶ κατ' ἀνάγκη νέο. Τότε λοιπὸν γιατί ὀνομάζετε τὸν Υἱὸ Θεόν, πράγμα ποῦ δὲν ἐπιτρέπεται ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή, ἂν εἶναι ἔτσι ὅπως ἰσχυρίζεσθε ἐσεῖς; Γιατὶ λέγει· «Δὲν ὑπάρχει σὲ σένα Θεὸς πρόσφατος»¹⁷. Ἀντίθετα ἡ ἁγία Γραφή ἀναγνωρίζει ὅτι αὐτὸς εἶναι καὶ Υἱὸς καὶ Θεός. Ἐπομένως οὔτε πρόσφατος εἶναι, οὔτε ἄρχισε νὰ γεννιέται, ὅπως λέτε, ἀλλὰ εἶναι βέβαια γεννητός, ὅμως καὶ συνἀναρχος μὲ τὸν Πατέρα ὡς Υἱός. Ἐὰν λοιπὸν τὸ νὰ εἶναι πρόσφατος δὲν ἐπιτρέπει νὰ εἶναι ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὴν ἴδια οὐσία μὲ τὸν Πατέρα, τὸ νὰ μὴ εἶναι πρόσφατος, ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι ὁμοούσιος.

ἌΛΛΟ.

Ἐὰν μόνο στὸν κατὰ φύση Θεὸ ὀφείλεται ἀπὸ μᾶς καὶ τοὺς ἀγγέλους προσκύνηση, καὶ σὲ κάμεναν ἄλλο, καὶ σὲ μᾶς βέβαια εἰπώθηκε τὸ, «Νὰ προσκυνεῖς μόνο τὸν Κύριο καὶ Θεό σου»¹⁸, ἐνῶ στοὺς ἀγγέλους τὸ Πνεῦμα παραγγέλλει νὰ προσκυνοῦν τὸν Υἱό, σύμφωνα μὲ τὸ, «Ὅταν εἰσαγάγει τὸν Πρωτότοκο στὴν οἰκουμένη λέγει· Καὶ νὰ τὸν προσκυνήσουν ὅλοι οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ»¹⁹, ἄρα ὁ ὁ προσκυνούμενος Υἱὸς εἶναι Θεός. Πῶς λοιπὸν θὰ εἶναι μία θεότητα, ἐὰν δὲν εἶναι, σύμφωνα μὲ σᾶς, ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα; Γιατί, ἐὰν ἔχει κάποια ἀπόσταση, δηλαδή διαφορά, ὡς πρὸς τὴν οὐσία, τότε ὁ Υἱὸς εἶναι Θεὸς διάφορος, καὶ διάφορος ὁ Πατέρας, ὅποτε εἶναι ἀνάγκη νὰ μιῶμε, σύμφωνα μ' αὐτό, γιὰ δύο θεούς, πράγμα ποῦ εἶναι ἀσέβεια καὶ ἀπαράδεκτο ἀκόμα καὶ νὰ τὸ ἀκούσει κανεὶς. Ἀντίθετα ὑπάρχει μία θεότητα, καὶ ἔτσι κηρύττουν οἱ ἅγιες Γραφές. Ἐπομένως ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ἔτσι διασώζεται ἡ μία θεότητα.

ἌΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Πατέρας ἄρχισε νὰ γεννᾷ τὸν Υἱὸ καὶ σταμάτησε, σύμφω-

19. Ἐβρ. 1, 6.

τὴν τῶν Χριστομάχων μανίαν, ἀλλοιώσις τις καὶ μεταβολὴ περὶ αὐτὸν γέγονεν. Ὁ γὰρ οὐκ ἦν πρὶν γεννήσῃ, γέγονε μετὰ τὸ γεννησάμηναι. Εἰ δὲ τῶν τοιούτων ἀνωτέρω τὸ Θεῖον ἐστὶ τροπῆς τε καὶ ἀλλοιώσεως ἀνεπίδεκτον, οὐκ ἤρξατο τοῦ γενναῖν, οὐδὲ κατέπαυσε, καθάπερ οὗτοί φασιν, ἀλλ' ἦν ἀχρόνως ἐν Πατρὶ ὁ τῶν αἰώνων καὶ χρόνων ποιητῆς Υἱός. Ἐπειδὴ δὲ συναΐδιος, διὰ τοῦτο καὶ ὁμοούσιος.

ΑΛΛΟ.

Εἰ ἤρξατο τοῦ γενναῖν ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν, προσγέγονεν ἄρα τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ τοῦτο, καὶ ὅπερ οὐκ εἶχεν ἐν ἀρχῇ, προσέλαβεν ὕστερον. Τὸ δὲ προσθήκην ἐπιδεχόμενόν τινα, ἀτελὲς ἂν εἴη, καὶ οὐ τέλειον. Ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον· τελεία γὰρ ἡ τοῦ Πατρὸς οὐσία. Οὐκ ἄρα προσγέγονεν αὐτῇ τὸ γενναῖν, ἀλλ' ἦν ἐν αὐτῇ τοῦτο οὐκ ἀρξάμενον. Εἰ δὲ οὐκ ἤρξατο γενναῖν, συναΐδιος ἄρα ἐστὶ τῷ Πατρὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ γεννηθείς Υἱός. Καὶ ὡςπερ εἰ ἀρχὴν ἔσχε τοῦ εἶναι, οὐκ ἂν ἦν ὁμοούσιος, οὕτως ἐπεὶ μὴ ἔσχεν ἀρχὴν τὴν ἐν χρόνῳ, ἔσται πάντως ὁμοούσιος.

ΑΛΛΟ,

διηγηματικῶς.

Ὡςπερ οἱ τῇ ἀληθείᾳ μαχόμενοι, ἀρχὴν καὶ τέλος τῇ τοῦ Υἱοῦ γεννήσει περιτιθέντες, ἐκβάλλουσιν αὐτὸν τῆς ὁμοιότητος τῆς πρὸς τὸν Γεγεννηκότα, οὕτω καὶ ἡμεῖς οὔτε ἀρχὴν, οὔτε τέλος περὶ τὴν τοῦ Υἱοῦ γέννησιν παραδεχόμενοι, εἰσφέρομεν αὐτὸν εἰς ἀπαράλλακτον ὁμοιότητα τὴν πρὸς τὸν Πατέρα. Τὸ δὲ ὅμοιον κατὰ πάντα, καὶ ὁμοούσιον.

Ὅτι ὁμοούσιος ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ.

Πρότασις ὡς ἐκ τῶν Ἀετίου.

Καὶ πῶς ἂν δύναιτο, φησί, ταυτότης οὐσίας ἐπὶ τε Πατρὸς καὶ Υἱοῦ σώζεσθαι, εἴ γε ὁ μὲν Πατὴρ ἀγέννητός ἐστι, γεννητός δὲ ὁ Υἱός; Ἀνάγκη γὰρ πᾶσα λέγειν ἐν οὐδενὶ παραλλάττειν τὸ ἀγέννητον πρὸς τὸ γεννητόν. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐδὲν κωλύσει καὶ τὸν Πα-

να μὲ τὴν τρέλλα τῶν Χριστομάχων, συνέβη κάποια ἀλλοίωση καὶ μεταβολὴ σ' αὐτόν. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ δὲν ἦταν πρὶν γεννήσει, αὐτὸ ἔγινε μετὰ τὴ γέννηση. Ἐὰν τὸ θεῖο εἶναι ἀνεπίδεκτο τῆς ἀνωτέρω μεταβολῆς καὶ ἀλλοιώσεως, δὲν ἄρχισε νὰ γεννᾷ, οὔτε σταμάτησε ὅπως λένε αὐτοί, ἀλλ' ἦταν ἀχρόνως μὲ τὸν Πατέρα ὁ δημιουργὸς τῶν αἰῶνων καὶ τῶν χρόνων Υἱός. Καὶ ἀφοῦ εἶναι συναιώνιος, γι' αὐτὸ εἶναι καὶ ὁμοούσιος.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Πατέρας ἄρχισε νὰ γεννᾷ τὸν Υἱό, τότε αὐτὸ ποὺ δὲν εἶχε στὴν ἀρχὴ καὶ τὸ προσέλαβε ὕστερα, προστέθηκε στὴν οὐσία του ἀργότερα. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἐπιδέχεται κάποια προσθήκη, εἶναι ἀτελὲς καὶ ὄχι τέλειο. Ἀλλ' αὐτὸ εἶναι παράλογο, γιατί ἡ οὐσία τοῦ Πατέρα εἶναι τέλεια. Ἐπομένως ἡ ἰδιότητα νὰ γεννᾷ δὲν προστέθηκε σ' αὐτὴν ἀργότερα, ἀλλὰ ὑπῆρχε σ' αὐτὴν χωρὶς νὰ ἀρχίσει. Ἐὰν ὅμως δὲν ἄρχισε νὰ γεννᾷ, τότε ὁ Υἱός ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ αὐτόν εἶναι συναΐδιος μὲ τὸν Πατέρα. Καὶ ὅπως ἐὰν εἶχε ἀρχὴ δὲν θὰ ἦταν ὁμοούσιος, ἔτσι, ἀφοῦ δὲν εἶχε ἀρχὴ χρονικὴ, εἶναι ὅπωςδὴποτε ὁμοούσιος.

ΑΛΛΟ,

μὲ τρόπο περιγραφικὸ.

Ὅπως αὐτοὶ ποὺ πολεμοῦν τὴν ἀλήθεια, ἀποδίδοντας ἀρχὴ καὶ τέλος στὴ γέννηση τοῦ Υἱοῦ, τὸν ἀποστεροῦν ἀπὸ τὴν ὁμοιότητά του πρὸς ἐκεῖνον ποὺ τὸν γέννησε, ἔτσι καὶ ἐμεῖς, μὴ παραδεχόμενοι οὔτε ἀρχὴ οὔτε τέλος σχετικᾶ μὲ τὴ γέννηση τοῦ Υἱοῦ, διδάσκουμε ὅτι ἔχει ἀπαράλλακτη ὁμοιότητα μὲ τὸν Πατέρα του. Καὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ὁμοιο σὲ ὅλα, εἶναι καὶ ὁμοούσιο.

Ὅτι ὁ Υἱός εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα.

Ἐναντιολογία ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ Ἁετίου.

Καὶ πῶς θὰ ἦταν δυνατό, λέγει, νὰ ὑπάρχει ταυτότητα οὐσίας στὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, ἐφόσον ὁ Πατέρας εἶναι ἀγέννητος, ἐνῶ ὁ Υἱός γεννητός; Γιατὶ πρέπει ὅπωςδὴποτε σὲ τίποτε νὰ μὴ διαφέρει τὸ ἀγέννητο ἀπὸ τὸ γεννητό. Ἐνῶ, ἂν συμβαίνει αὐτό, τότε τίποτε δὲν

τέρα γεννητὸν εἶναι λέγειν καὶ τὸν Υἱὸν ἀγέννητον, καὶ συγκέχυται τὸ πᾶν.

Πρὸς ταῦτα λύσις.

Ὁ ταῦτα προτείνων ἀμαθῶς, ἀντακούσεται παρ' ἡμῶν. Καὶ
5 πῶς ἂν δύναίτο ταυτότης οὐσίας μὴ σώζεσθαι ἐπὶ τε Πατρὸς καὶ
Υἱοῦ, εἴ γε τοῦ Πατρὸς εἰκὼν ἐστὶν ὁ Υἱός, καὶ ἐν ἑαυτῷ δείκνυσι
τὸν Πατέρα; Εὐδῆλον γὰρ δὴ πουθέν ἐστι καὶ πᾶσιν ὁμολογούμε-
νον, ὡς οὐδεὶς ἐν ἑτέρῳ φύσει τὴν ἑτέραν ὄψεται· οὐδ' ἂν τις ἔχοι
λέγειν ἵππον ἑωρακῶς, ὅτι δὴ τινα τῶν ἀνθρώπων τεθέαται. Ἐν
10 γὰρ τοῖς ὁμοφυέσιν ἢ τῶν ὁμοίων ἀπόδειξις, οὐκ ἐν τοῖς ἀλλήλων
διεστηκόσι, κατὰ τὸν τοῦ πῶς εἶναι λόγον. Εἰ τοίνυν ζητοῦντι τῷ
Φιλίππῳ τὸν Πατέρα ἰδεῖν, ἑαυτὸν ἐπιδεικνύει Χριστός, λέγων,
«Ὁ ἑωρακῶς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα», ἀνάγκη πᾶσα τῆς αὐτῆς
οὐσίας εἶναι λέγειν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρί, ὡς ἀπαράλλακτον εἰκόνα
15 καὶ χαρακτῆρα τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ

ΑΛΛΟ.

Ὁμοούσιον ἑαυτὸν ὄντα τῷ Πατρὶ διδάσκων ὁ Κύριος ὁράται
πανταχοῦ, καίτοι γεννητὸς ὑπάρχων. Ἐπεὶ πῶς ἑαυτὸν Υἱὸν εἶναι
φησι; Πρὸς ταῦτα τὴν ἀπὸ τῶν οἰκείων λογιμῶν ἀσθένειαν ἀντε-
20 πάγοντες οἱ Χριστομάχοι, μὴ δύνασθαί φασιν, ἐπειδὴ γεννητὸς
ἐστὶ, τῆς αὐτῆς οὐσίας εἶναι τῷ ἀγεννήτῳ Πατρὶ. Ἐκεῖνα τοιγαροῦν
περὶ ἑαυτοῦ φάσκοντος τοῦ Χριστοῦ, ταῦτα δὲ τῶν Χριστο-
μάχων, τίς εἰς τοῦτο μωρίας ἐκδήσεται, ὡς οἶεσθαι δεῖν ἀνθρώπῳ
μᾶλλον ἢ Θεῷ πιστεύειν, καὶ μὴ τὴν καλὴν ἐκείνην τῶν ἀποστό-
25 λων φθέγγεσθαι φωνήν, λέγειν τε πρὸς τοὺς ἀνοσίους αἰρετικούς,
«Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις»; Εἰ γὰρ ἀτονοῦσι περὶ
τὴν τῆς ἀληθείας κατάληψιν, οὐκ ἀδικήσει τοῦτο προσούσης αὐ-
τοῖς ἀδουλίας

ΑΛΛΟ.

30 Γεγεννηῆσθαι τὸν Υἱὸν ἐκ Πατρὸς καὶ αὐτοὶ πάντως ὁμολο-
γεῖτε· οὐ γὰρ ὡς ἐν τῶν ποιημάτων ἔξω τῆς οὐσίας τοῦ τεκόντος

μᾶς ἐμποδίζει νὰ λέμε, ὅτι καὶ ὁ Πατέρας εἶναι γεννητός, καὶ ὁ Υἱὸς ἀγέννητος, καὶ νὰ συγγέονται τὰ πάντα.

Ἀπάντηση σ'αυτό.

Αὐτὸς ποὺ προβάλλει τὴν ἐναντιολογία αὐτὴ ἀπὸ ἀμάθεια, ἃς ἀκούσει ἀπὸ μᾶς τὰ ἐξῆς· Πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ μὴ ὑπάρχει ταυτότητα τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἐφόσον ὁ Υἱὸς εἶναι εἰκόνα τοῦ Πατέρα, καὶ παρουσιάζει στὸν ἑαυτό του τὸν Πατέρα; Γιατὶ εἶναι παντοῦ ὀλοφάνερο καὶ ὁμολογεῖται ἀπὸ ὅλους, ὅτι κανένας δὲν εἶναι δυνατὸ σὲ μὴ διαφορετικῆ φύση νὰ δεῖ κάποιαν ἄλλη. Οὔτε μπορεῖ κανεὶς, βλέποντας ἕναν ἵππο, νὰ πεῖ ὅτι εἶδε κάποιον ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους. Γιατὶ ἡ ὁμοιότητα φαίνεται σ' αὐτὰ ποὺ εἶναι ὅμοια κατὰ φύση, ὄχι σ' αὐτὰ ποὺ διαφέρουν μεταξύ του ὡς πρὸς τὸν ὀρισμὸ τῆς ὑπαρξῆς τους. Ἐὰν λοιπὸν, ὅταν ὁ Φίλιππος ζητοῦσε νὰ δεῖ τὸν Πατέρα, ὁ Χριστὸς τοῦ ἔδειξε τὸν ἑαυτό του, λέγοντας, «Αὐτὸς ποὺ εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»²⁰, εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ λέμε ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, σὰν ἀπαράλλακτη εἰκόνα καὶ σφραγίδα τῆς ὑποστάσεώς του.

ΑΛΛΟ.

Ὁ Κύριος ἐμφανίζεται παντοῦ νὰ διδάσκει ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ἂν καὶ εἶναι γεννητός· γιατί ἄλλιῶς πῶς ὀνομάζει τὸν ἑαυτό του Υἱό; Σ' αὐτὰ οἱ Χριστομάχοι ἀντιπαραθέτοντας τοὺς ἀρρωστημένους λογισμούς τους, ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν ἀγέννητο Πατέρα, ἐπειδὴ εἶναι γεννητός. Ἄφοῦ λοιπὸν ὁ Χριστὸς λέγει ἐκεῖνα γιὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ οἱ Χριστομάχοι αὐτά, ποιὸς θὰ μπορούσε νὰ φτάσει σὲ τέτοιο σημεῖο ἀνοησίας, ὥστε νὰ νομίζει ὅτι πρέπει νὰ πιστεύει στὸν ἄνθρωπο μᾶλλον παρὰ στὸν Θεό, καὶ νὰ μὴ ἐπαναλαμβάνει ἐκείνη τὴν καλὴ ὁμολογία τῶν ἀποστόλων πρὸς τοὺς ἀνόσιους αἵρετικούς, «ὅτι πρέπει νὰ πειθαρχοῦμε στὸν Θεὸ μᾶλλον, παρὰ στοὺς ἀνθρώπους»²¹; Γιατί, ἐὰν δὲν μποροῦν νὰ κατανοήσουν τὴν ἀλήθεια, δὲν θὰ τοὺς βλάψει αὐτό, ἀφοῦ ἔχουν ἐπὶ πλέον καὶ ἔλλειψη θελήσεως.

ΑΛΛΟ.

Ὅτι ὁ Υἱὸς γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα τὸ ὁμολογεῖτε ὀπωσδήποτε καὶ σεῖς· γιατί δὲν βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν οὐσία ἐκείνου ποὺ τὸν

κείσεται. Καὶ πῶς οὐκ ἔσται τῷ τεκόντι πάντως ὁμοούσιος, εἴ γε ὄντως ἐστὶ γέννημα, καρπὸς ὥσπερ τις φυσικὸς τοῦ γεννήσαντος ὑπάρχων; Εἰ μὲν οὖν τοῦτον ἔχειν δώσετε τὸν τρόπον, ἔσται πάντως καὶ ὁμοούσιος· εἰ δὲ μέχρι διακόνου φωνῆς καὶ προσηγορίας 5 ψιλῆς γέννημα καλεῖται, λεγέσθω ποίημα παρ' ὑμῶν, ἵνα δὴ καὶ σαφέστερον δυσφημοῦντες φαίνησθε.

ΑΛΛΟ.

Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν Ἀετίου.

Εἰ ἀμέριστός ἐστι, φησί, τὴν οὐσίαν ὁ Θεός, οὐκ οὐσίας δια-
10 στάσει τὸ γεννηθὲν ἐγεννήθη, ἀλλ' ὑπέστη κατ' ἐξουσίαν. Καὶ πῶς ἂν εἴη τῆς αὐτῆς οὐσίας ἢ ὑποστᾶσα φύσις πρὸς τὴν ὑποστήσασαν αὐτόν;

Πρὸς ταῦτα λύσις.

Τὸ μέγα τοῦτο καὶ βαθύ, καθάπερ οἶονται, σόφισμα, τὸ μὴ
15 μερίζεσθαι τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν, τῆς αὐτῆς οὐσίας εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, πῶς οὐκ ἐπιτρέψει παρὰ τοῖς ὀρθῶς δοκιμάζειν εἰωθόσι τὰ πράγματα; Λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ δεινοὶ καὶ φιλαίτιοι. Οὐ γὰρ ἐπειδήπερ ἀμέριστός ἐστι τὴν οὐσίαν ὁ Θεός, διὰ τοῦτο καὶ τῆς γεννητικῆς δυνάμεως ἔρημος ἔσται, καθ' ὑμᾶς. Καὶ οὐκ
20 ἀπόδειξιν ἔχει τοῦ μὴ δύνασθαι γεννᾶν αὐτόν, τὸ ἀμέριστον εἶναι κατὰ τὴν οὐσίαν. Εἰ δὲ τιμᾶν οἶονται τὸν Θεόν, σώζοντες μὲν αὐτῷ τὸ μερίζεσθαι μηδαμῶς, ἀποστεροῦντες δὲ τοῦ δύνασθαι γεννᾶν, ὡς διὰ τοῦτο κατ' ἐξουσίαν ὑποστήσαι τὸν Υἱόν, ἀκουέ-
τωσαν ὅτι πολὺ μείζον καὶ κάλλιον τῆς κατ' ἐξουσίαν λαμπρότη-
25 τος τῆς φυσικῆς ἐνεργείας ἢ χάρις. Ἀξιολογώτερον γὰρ τὸ ἀμε-
ρίστως οἶεσθαι τὸν Θεὸν γεννᾶν ἐξ αὐτοῦ ἀρρήτῳ τινὶ καὶ ἀκαταλύπτῳ τρόπῳ, ἢ διὰ τὸ μὴ μερίζεσθαι, καθ' ὑμᾶς, μηδὲ γεν-
νᾶν ἰσχύειν.

γέννησε, σὰν νὰ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα. Τότε λοιπὸν γιατί δὲν εἶναι ὅπωςδήποτε ὁμοούσιος μ' ἐκεῖνον ποὺ τὸν γέννησε, ἐὰν βέβαια εἶναι πραγματικὰ γέννημα, ὄντας κατὰ κάποιον τρόπο φυσικὸς καρπὸς τοῦ Πατέρα; Ἐὰν λοιπὸν δεχθεῖτε ὅτι ὑπάρχει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, τότε εἶναι ὅπωςδήποτε καὶ ὁμοούσιος. Ἐὰν πάλι ὀνομάζεται γέννημα μὲ σημασία διακόνου καὶ ἀπλὸ ὄνομα, τότε ἄς ὀνομάζεται ἀπὸ σᾶς κτίσμα, γιὰ νὰ φανεῖτε πιὸ καθαρὰ ὅτι ἀσεβεῖτε.

ΑΛΛΟ.

ἀπὸ τὶς ἀντιθέσεις τοῦ Ἁετίου.

Ἐὰν ὁ Θεὸς, λέγει, εἶναι ἀδιαίρετος στὴν οὐσία, τότε αὐτὸ ποὺ γεννήθηκε δὲν γεννήθηκε μὲ διαχωρισμὸ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ ἔλαβε ὑπόσταση κατ' ἐξουσία τοῦ Θεοῦ. Τότε ὅμως πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι ὁμοούσια ἢ φύση ποὺ ἔλαβε ὑπόσταση, μὲ ἐκείνην ποὺ τῆς ἔδωσε τὴν ὑπόσταση;

Ἀπάντηση σ' αὐτά.

Αὐτὸ τὸ μεγάλο καὶ βαθύ, ὅπως νομίζουν, σόφισμα, κατὰ τὸ ὁποῖο δὲν μοιράζεται ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ, πῶς δὲν συνηγορεῖ μὲ τὴν πίστη ἐκείνων ποὺ συνηθίζουν νὰ ἐξετάζουν σωστὰ τὰ πράγματα, ὅτι δηλαδὴ ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα; Ἄς μᾶς ἀπαντήσουν οἱ τρομεροὶ καὶ φιλοκατήγοροι. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἀδιαίρετος στὴν οὐσία, δὲν στερεῖται, σύμφωνα μὲ σᾶς, ἐξαιτίας αὐτοῦ καὶ τῆς γεννητικῆς δύναμης. Καὶ δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξη, ὅτι αὐτὸς δὲν μπορεῖ νὰ γεννᾷ, τὸ γεγονὸς ὅτι εἶναι ἀδιαίρετος κατὰ τὴν οὐσία. Ἐὰν πάλι νομίζουν ὅτι τιμοῦν τὸν Θεό, δεχόμενοι ὅτι δὲν διαιρεῖται κατὰ κανένα τρόπον, ἀλλὰ στερώντας τὴν δυνατότητα νὰ γεννᾷ, ὥστε ἐξαιτίας αὐτοῦ νὰ φέρει τὸν Υἱὸ στὴν ὑπαρξὴ κατὰ τὴν ἐξουσία ποὺ ἔχει, ἄς ἀκούσουν ὅτι ἡ χάρις τῆς φυσικῆς ἐνεργείας εἶναι κάτι τὸ πολὺ ἀνώτερο καὶ ὠραιότερο ἀπὸ τὴν λαμπρότητα τῆς ἐξουσίας. Γιατί εἶναι πιὸ ἀξιόλογο νὰ πιστεύουμε ὅτι ὁ Θεὸς γεννᾷ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, χωρὶς νὰ διαιρεῖται, κατὰ κάποιον ἀπερίγραφτο καὶ ἀκατάληπτο τρόπο, παρὰ, ἐπειδὴ δὲν διαιρεῖται, καὶ νὰ μὴ μπορεῖ, σύμφωνα μὲ σᾶς, νὰ γεννήσει.

ΑΛΛΟ.

Εἰ κατ' ἐξουσίαν, ὡς φατε, τὸν Υἱὸν ὑπέστησεν ὁ Πατήρ, περιπτῶς καλεῖται καὶ Υἱός. Τὸ γὰρ οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς προελθὼν, πῶς ἂν λέγοιτο καὶ ὁ Υἱός; Τὸ δὲ ἐκ τινος κατὰ φύσιν 5 προελθὼν, ἐπαληθεύουσιν ἔχει καὶ τὴν τοῦ γεννήματος ἐπωνυμίαν. Ἐγεννήθη τοιγαροῦν ὁ Υἱός, ὁμοούσιος ἄρα τῷ Πατρί. Καὶ μία γὰρ τοῖς γεννωμένοις πρὸς τὰ γεννῶντα φύσις.

ΑΛΛΟ.

Εἰ, καθάπερ ὑμεῖς οἴεσθε πλανῶντές τε καὶ πλανώμενοι, οὐκ 10 ἐν τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς προῆλθεν ὁ Υἱός, ὑπέστη δὲ ἐξουσιαστικῶς, καὶ ἔστιν αὐτὸς ἡ σοφία καὶ δύναμις τοῦ Πατρὸς, οὔτε σοφός κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Πατήρ, οὔτε μὴν δυνατός. Εἰ δέ, κατὰ τὴν ἀμαθεσιτάτην ὑμῶν πρότασιν, ἔξωθεν ὑπέστησε τὸν Υἱόν, ὅς ἐστιν αὐτοῦ σοφία καὶ δύναμις, ἀλλ' ἔστι κατὰ φύσιν σοφός τε καὶ δυνα- 15 τός, ἀνάγκη πᾶσα καὶ τὸν Υἱὸν ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας εἶναι λέγειν, εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ὁμοούσιος.

ΑΛΛΟ.

Ἀναγκαῖον ἐρέσθαι τοὺς ὅσοι τὸν Υἱὸν κατ' ἐξουσίαν ὑποστήναι τὴν τοῦ Πατρὸς, καὶ οὐκ ἐξ αὐτοῦ γεγενῆσθαι φασι, τί τὸ 20 πεπεικός τὸν Πατέρα τὸν Υἱὸν ὑποστήσαι κατὰ τὸν ὑμῶν ἀμαθῆ λόγον. Ἀναγκαίως ἄρα τοῦτο πεποίηκεν, ἢ χαρίσασθαι τῷ Υἱῷ βουληθεῖς, ὅτι δὴ καὶ αὐτὸν εἰς ὑπόστασιν ἄγοι καθάπερ καὶ ἡμᾶς; Εἰ μὲν οὖν ἀναγκαίως, ἀνάγκη δάσετε τὸν Θεὸν ὑποκεῖσθαι, εἰ δὲ μὴ τοῦτο, χαρίσασθαι δὲ βουληθέντα τῷ Υἱῷ, ἑαυτῷ χαρισάμενος 25 φανεῖται τὸ εἶναι δημιουργός καὶ δυνατός καὶ σοφός, εἴ γε ἐν Υἱῷ ταῦτά ἐστι. «Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο», φησὶν ἡ Γραφή, «καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν». Καὶ πάλιν, «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία». Ἀλλὰ μὴν οὐχ ἑαυτῷ ταῦτα χαρίζεσθαι φαμεν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ἀλλ' εἶναι φυσικῶς σοφόν τε καὶ δυνατόν

22. Ἰω. 1, 3.

23. Α' Κορ. 1, 24.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Πατέρας ἔφερε στήν ὑπαρξη, ὅπως λέτε, τὸν Υἱὸ μὲ τὴν θέλησή του, τότε εἶναι περιττὸ νὰ ὀνομάζεσται καὶ Υἱός. Γιατί, αὐτὸ πού δὲν προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ὀνομάζεται καὶ Υἱός; Ἐνῶ αὐτὸ πού προέρχεται ἀπὸ κάποιον κατὰ φύση, δικαιώνει καὶ τὴν ὀνομασία τοῦ Υἱοῦ. Ἐπομένως ὁ Υἱὸς γεννήθηκε, καὶ ἄρα εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ἀφοῦ ἡ φύση αὐτῶν πού γεννιοῦνται εἶναι μία μ' ἐκείνην πού τοὺς γεννοῦν.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν, ὅπως νομίζετε ἐσεῖς πλανώντας καὶ πλανώμενοι, ὁ Υἱὸς δὲν προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, ἀλλὰ ἔλαβε ὑπόσταση κατ' ἐξουσία τοῦ Πατέρα, καὶ εἶναι αὐτὸς ἡ σοφία καὶ δύναμη τοῦ Πατέρα, τότε οὔτε σοφὸς κατὰ φύση εἶναι ὁ Πατέρας, ἀλλὰ οὔτε καὶ δυνατός. Καὶ ἔαν, σύμφωνα μὲ τὴν γεμάτη ἀμάθεια πρότασή σας, ὁ Πατέρας ἔφερε στήν ὑπαρξη τὸν Υἱὸ ἔξω ἀπὸ τὴν οὐσία του, αὐτὸν πού εἶναι ἡ σοφία καὶ ἡ δύναμή του, ἀλλὰ εἶναι κατὰ φύση καὶ σοφὸς καὶ δυνατός, τότε εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ λέμε ὅτι ὁ Υἱὸς προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, καὶ ἂν ἀληθεύει αὐτό, εἶναι καὶ ὁμοούσιος.

ΑΛΛΟ.

Εἶναι ἀνάγκη ὅσοι ἰσχυρίζονται, ὅτι ὁ Υἱὸς ἦρθε στήν ὑπαρξη κατ' ἐξουσία τοῦ Πατέρα καὶ δὲν γεννήθηκε ἀπὸ αὐτόν, νὰ δηλώσουν τί εἶναι ἐκεῖνο πού ἔπεισε τὸν Πατέρα νὰ φέρει στήν ὑπαρξη τὸν Υἱὸ, σύμφωνα μὲ τὰ δικά σας ἀμαθῆ λεγόμενα. Ἄραγε τὸ ἔκανε αὐτὸ ἀναγκαστικά, ἢ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ χαρισθεῖ στὸν Υἱὸ, ἀφοῦ καὶ αὐτὸν τὸν ἔφερε στήν ὑπαρξη ὅπως καὶ ἐμᾶς; Ἐὰν λοιπὸν ἀναγκαστικά, θὰ παραδεχθεῖτε ὅτι ὁ Θεὸς ὑποτάσσεται στήν ἀνάγκη. Ἐὰν πάλι δὲν συνέβη αὐτό, ἀλλὰ ἐπειδὴ θέλησε νὰ χαρισθεῖ στὸν Υἱὸ, θὰ ἀποδειχθεῖ ὅτι χάρισε στὸν ἑαυτό του τὴν ἰδιότητα τοῦ δημιουργοῦ, τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ σοφοῦ, ἐφόσον αὐτὰ ὑπάρχουν στὸν Υἱὸ. Γιατὶ λέγει ἡ Γραφή· «Ὅλα ἔγιναν δι' αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτὸν δὲν ἔγινε τίποτε»²². Καὶ πάλι· «Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ»²³. Καὶ βέβαια δὲν ἰσχυριζόμαστε ὅτι ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας τὰ χάρισε αὐτὰ στὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ὅτι εἶναι κατὰ φύση

Οὐκ ἐξουσιαστικῶς ἄρα τὸν Υἱὸν ὑπέστησε, καθ' ὑμᾶς, ἀλλὰ τῆς οἰκείας φύσεως ἔχει καρπὸν· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο, καὶ ὁμοούσιος· Τὸ γὰρ ἐκ Θεοῦ προελθὸν κατὰ φύσιν, οὐκ ἀλλότριον αὐτοῦ.

Ὅτι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ ὁμοούσιος ὁ Υἱός.

5 *Εἰ δι' ἣν ἔλαβε μορφήν ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, ὁμοούσιος ἡμῶν ὅτι ἐξ ἡμῶν, ἔστι δὲ μορφή Θεοῦ ὁ Υἱός, ὁμοούσιος ἄρα ἐκείνῳ οὗ καὶ ἔστι μορφή.*

ΑΛΛΟ.

Εἰ τῷ καθ' ἡμᾶς φωτὶ τὸ ἀπαύγασμα αὐτοῦ ἔστιν ὁμοούσιον, ὁ 10 δὲ Υἱός τοῦ αἰδίου φωτός ἔστιν ἀπαύγασμα, ὁμοούσιος ἄρα καὶ αὐτὸς τῷ φωτί, οὗ καὶ ἔστιν ἀπαύγασμα, τῶν ὑποδειγμάτων κατὰ τι μέρος τῆς οἰκείας φύσεως εἰς τὸ ὅμοιον παραγομένων.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ ἴσον ἐν νοητοῖς οὐ ποσότητι μετρητόν, τὸ δ' οὕτως ἴσον, 15 καὶ ὁμότιμον ἐξ ἀνάγκης καὶ ὁμοούσιον, ἔτι δὲ ἴσος καὶ ὁμότιμος τῷ Πατρὶ ὁ Υἱός, κατὰ τὰ θεῖα Λόγια, ἐξ ἀνάγκης ἔσται καὶ ὁμοούσιος τοῦ ἴσου κατὰ τὸ ποσὸν ἐν ἀσωμάτῳ φύσει μὴ θεωρουμένου, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν οὐσίας ταυτότητι.

ΑΛΛΟ.

20 *Εἰ τὰ κατ' ἀλήθειαν, ἀλλ' οὐ θέσει, γεννώμενα, ὁμοούσια τῷ κατ' ἀλήθειαν γεννώντων ὁμολόγηται, ἔστι δὲ τῶν κατ' ἀλήθειαν γεννηθέντων ὁ Υἱός ἥπερ τῶν κατὰ θέσιν, ὁμοούσιος ἄρα τῷ κατ' ἀλήθειαν αὐτόν, ἀλλ' οὐ θέσει, γεγεννηκότι Θεῷ.*

ΑΛΛΟ.

25 *Εἰ τὸ οὐσιωδῶς γεννώμενον κληρονομεῖ τὴν τοῦ γεγεννηκότος οὐσίαν, ἔχον ταύτην ἐν ἑαυτῷ, ἔχει δὲ πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, οὐσιωδῶς ἄρα γεγένηται.*

σοφὸς καὶ δυνατός. Ἐπομένως δὲν ἔφερε στήν ὑπαρξὴ τὸν Υἱὸ ἕξουσιαστικά, ὅπως λέτε ἐσεῖς, ἀλλὰ τὸν ἔχει καρπὸ τῆς φύσεώς του. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι σωστό, εἶναι καὶ ὁμοούσιος. Γιατὶ αὐτὸ πού προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ κατὰ φύσιν, δὲν εἶναι ξένο ἀπὸ αὐτόν.

Ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς, πού εἶχε μορφή Θεοῦ, ἔγινε ὁμοούσιος μὲ μᾶς ἕξαιτίας τῆς ἀνθρώπινης μορφῆς πού προσέλαβε, ἐπειδὴ προερχόταν ἀπὸ μᾶς, ἔχει ὅμως τὴ μορφή τοῦ Θεοῦ, ἄρα εἶναι ὁμοούσιος μὲ ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου ἔχει τὴ μορφή.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ἡ ἀκτινοβολία τῆς δικῆς μας φωτιᾶς εἶναι ὁμοούσια μὲ αὐτήν, καὶ ὁ Υἱὸς, πού εἶναι ἀκτινοβολία τοῦ αἰώνιου φωτός, εἶναι καὶ αὐτὸς ὁμοούσιος μὲ τὸ φῶς τοῦ ὁποίου εἶναι ἀκτινοβολία. Γιατὶ τὰ ὑποδείγματα κατὰ ἓνα μέρος γίνονται ὅμοια μὲ τὴ δική τους φύσιν.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ἡ ἰσότητα στὰ νοητὰ πράγματα δὲν μετριέται ποσοτικά, αὐτὸ πού μὲ τὸν τρόπο αὐτόν εἶναι ἴσο, εἶναι κατ' ἀνάγκη καὶ ἰσότιμο καὶ ὁμοούσιο. Ὁ Υἱὸς λοιπὸν πού εἶναι ἴσος καὶ ἰσότιμος μὲ τὸν Πατέρα, σύμφωνα μὲ τὴν ἁγία Γραφή, κατ' ἀνάγκη εἶναι καὶ ὁμοούσιος, ἀφοῦ ἡ ἰσότητα στήν ἀσώματη φύσιν δὲν κρίνεται ἀπὸ τὴν ποσότητα, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν αὐτὰ πού γεννιῶνται πραγματικά, καὶ δὲν εἶναι θετά, θεωρεῖται ὡς δεδομένο ὅτι εἶναι ὁμοούσια μὲ ἐκεῖνα πού πραγματικά τὰ γεννοῦν, καὶ ὁ Υἱὸς γεννήθηκε πραγματικά καὶ δὲν εἶναι ἓνας ἀπὸ τὰ θετά, ἄρα εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Θεὸ πού τὸν γέννησε πραγματικά, καὶ ὄχι μὲ υἱοθεσία.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν αὐτὸ πού γεννιέται ἀπὸ τὴν οὐσία κληρονομεῖ τὴν οὐσία ἐκεῖνου πού τὸ γέννησε, ὁ Υἱὸς, ἔχοντας τὴν οὐσία αὐτὴ στὸν ἑαυτό του, ἔχει καὶ ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας· ἄρα εἶναι γεννημένος ἀπὸ τὴν οὐσία του.

ΑΛΛΟ.

Εἰ μηδὲν τῶν μετὰ τὸν Υἱὸν ἐκ μὴ ὄντων οὐσίας ὑφίστησιν, ὑφίστησι δὲ ὁ Υἱός, οὐκ ἄρα τῶν μετ' αὐτὸν ἔσται συγγενής, ἀλλὰ τῶ ἐκ μὴ ὄντων ὑφεστῶντι ὁμοούσιος. Τὰ γὰρ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας 5 ὄντα, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὁμολόγηται.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὰ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ἀπαράλλάκτως ὑπάρχοντα, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὁμολόγηται, ἔστι δὲ τῆς αὐτῆς τῶ Πατρὶ ἐνεργείας ὁ Υἱός, πάντα ὅσα ποιεῖ καὶ αὐτὸς ὁμοίως ποιῶν, ὁμολογουμένως 10 ἔσται καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας, διὰ τὸ καὶ τῆς αὐτῆς εἶναι ἐνεργείας.

ΑΛΛΟ.

Εἰ φύσει Θεός ἐστιν ὁ Πατήρ, ἀλλ' οὐ μετοχῇ, ἔστι δὲ φύσει Θεός καὶ ὁ Υἱός. Εἴπερ τῶν κατὰ μετοχὴν ὑπερέχει, τῆς αὐτῆς ἄρα φύσεως ἔσται τῶ Πατρὶ, ἀλλ' οὐ τοῖς κατὰ μετοχὴν.

15

ΑΛΛΟ.

Εἰ μετοχῇ, ἀλλ' οὐ φύσει, Θεός ὁ Υἱός, πολλοὶ δὲ οἱ κατὰ μετοχὴν θεοί, οὐδὲν ἄρα πλεονάζει τῶν πολλῶν εἰς ὑπεροχὴν οὐσίας. Εἰ δὲ μὴ ἔσται μετοχῇ, ὅτι τῶν κατὰ μετοχὴν αὐτὸς ἔστι ποιητής, τῆς αὐτῆς ἄρα φύσεως ἔσται τῶ Πατρὶ, ἀλλ' οὐ τοῖς κατὰ μετοχὴν.

20

ΑΛΛΟ.

Εἰ πᾶσα οὐσία λογική, οὐ μόνῳ τῶ θέλειν, ἀλλὰ καὶ τῶ ἐνεργεῖν καὶ πάσχειν δημιουργεῖ, μόνῃ δὲ ἢ ἀγέννητος οὐσία τῶ θέλειν καὶ μὴ πάσχειν, θέλων δὲ καὶ μὴ πάσχων δημιουργεῖ ὁ Υἱός, τῆς ἐν θελήσει μόνῃ δημιουργούσης οὐσίας ἐστίν, ἀλλ' οὐ τῆς ἐνεργούσης 25 κατὰ πάθος.

ΑΛΛΟ.

Εἰ πᾶν τὸ γεννηθῆσαν οὐ νόθον, ὁμοούσιον ἑαυτῶ γεγέννηκε, γεγέννηκε δὲ ὁ Θεός τὸν Μονογενῆ, οὐκ ὄντα νόθον, ὁμοούσιον

ΑΛΛΟ.

Ἐάν τίποτε ἀπό αὐτὰ πού ἔγιναν μετὰ τὸν Υἱό δὲν ὑπάρχει πού νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσία τῶν «μὴ ὄντων», ἐνῶ ὁ Υἱὸς ὑπάρχει, ἄρα δὲν εἶναι συγγενῆς μὲ αὐτὰ πού ἔγιναν μετὰ ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ εἶναι ὁμοούσιος μὲ ἐκεῖνον πού ὑπάρχει χωρὶς νὰ προέρχεται ἀπὸ κανέναν. Γιατὶ αὐτὰ πού προέρχονται ἀπὸ τὴν ἴδια ἐνέργεια, πιστεύεται ὅτι εἶναι καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν, ὅσα ἀνήκουν ἀπαράλλακτα στὴν αὐτὴ ἐνέργεια, πιστεύεται ὅτι ἔχουν καὶ τὴν αὐτὴ οὐσία, καὶ ὁ Υἱὸς ἀνήκει στὴν αὐτὴ μὲ τὸν Πατέρα ἐνέργεια, ἀφοῦ κάνει καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο ὅσα κάνει ἐκεῖνος, τότε ὁμολογουμένως ἔχει καὶ τὴν αὐτὴ οὐσία, ἀφοῦ ἔχει καὶ τὴν αὐτὴ ἐνέργεια.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν ὁ Πατέρας εἶναι κατὰ φύσιν Θεός, καὶ ὄχι κατὰ μετοχή, τότε καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι Θεὸς κατὰ φύσιν. Καὶ ἐφόσον εἶναι ἀνώτερος τῶν κατὰ μετοχὴν, ἄρα ἔχει τὴν αὐτὴ φύσιν μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ὄχι μὲ ἐκείνους πού εἶναι θεοὶ κατὰ μετοχὴν.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν ὁ Υἱὸς εἶναι Θεὸς κατὰ μετοχὴν καὶ ὄχι κατὰ φύσιν, καὶ εἶναι πολλοὶ οἱ κατὰ μετοχὴν θεοὶ, ἄρα δὲν ὑπερέχει σὲ τίποτε ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὡς πρὸς τὴν οὐσία. Ἐνῶ ἐάν δὲν εἶναι κατὰ μετοχὴν, γιατί αὐτὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τῶν κατὰ μετοχὴν, τότε ἔχει τὴν αὐτὴ φύσιν μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ὄχι μὲ τοὺς κατὰ μετοχὴν.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν κάθε λογικὴ οὐσία δὲν δημιουργεῖ μόνο μὲ τὸ νὰ θέλει, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ νὰ ἐνεργεῖ καὶ νὰ πάσχει, καὶ μόνο ἡ ἀγέννητη οὐσία δημιουργεῖ μὲ τὸ νὰ θέλει καὶ νὰ μὴ πάσχει, καὶ ὁ Υἱὸς δημιουργεῖ θέλοντας καὶ χωρὶς νὰ πάσχει, ἀνήκει στὴν οὐσία πού δημιουργεῖ μόνο μὲ τὴ θέληση καὶ δὲν ἐνεργεῖ μὲ πάθος.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν κάθετι πού δὲν γέννησε νόθο, γέννησε ὁμοούσιο μὲ αὐτό, καὶ ὁ Θεὸς γέννησε τὸν Μονογενῆ ὄχι νόθον, ἄρα τὸν γέννησε ὁμο-

ἄρα ἑαυτῶ γεγέννηκεν. Εἰ δὲ γεννᾶ μὲν, νόθον δὲ γεννήσας οὐ γεγέννηκε. Χεῖρον γὰρ τὸ παρὰ φύσιν τοῦ μηδὲ ὅλως γεγεννηθῆναι.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸν Μονογενῆ γεννήσας ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ κρείττονως 5 ἡμῶν γεγέννηκε, γεννῶντες δὲ ἡμεῖς προϋπάρχομεν τῶν γεγεννημένων, Θεὸς ἄρα γεννῶν οὐ προϋπάρχει. Εἰ δὲ ὡσαύτως ἡμῖν γεγέννηκεν (οὐκ ἂν γὰρ εἶποι τις ἡττόνως), γεννῶμεν δ' ἡμεῖς ἐκ τῆς ἑαυτῶν οὐσίας, καὶ Θεὸς ἄρα ἐκ τῆς ἑαυτοῦ γεγέννηκεν οὐσίας. Διόπερ ὁμοούσιον αὐτῶ τὸ ἐξ αὐτοῦ πάντως που καὶ ἀναγκαίως 10 τίθεσθαι χρή.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τῶν γενητῶν ὁ καθόλου κόσμος ὥσπερ τι γένος ἐστὶ, τοῦ δὲ γένους τὸ κατὰ μέρος εἶδος, ἔστι δὲ γενητὸς ὁ Υἱός, εἶδος ἄρα ἐστὶ τοῦ γένους, τουτέστι τοῦ κόσμου. Εἰ δὲ μὴ ἔστιν εἶδος τοῦ κόσμου, 15 διὰ τὸ καὶ προϋπάρχειν αὐτοῦ, τῶ μὴ ἐνδέχεσθαι προϋπάρχειν τὸ εἶδος τοῦ γένους, οὐδὲ ἐκ τοῦ κόσμου ὅλως ἐστίν. Εἰ δὲ τοῦτο, τοῦ κοσμοποιουῦ, ἀλλ' οὐ τοῦ κόσμου, ἐξ ἀνάγκης ἔσται ὁμοούσιος.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τῶν ὄντων τὸ μὲν ἐστὶ Θεός, τὸ δὲ κόσμος, ἐξ ἀνάγκης ὁ 20 Υἱὸς ἢ κόσμου ἰδιός ἐστι κατὰ τὴν γένεσιν, ἢ Θεοῦ κατὰ τὴν οὐσίαν. Ἐπειδὴ δὲ μὴ κόσμον ἴδιος τῶ μὴ ἐνδέχεσθαι τὸ ἴδιον ὑπὸ ἰδίου δημιουργεῖσθαι ποτε, τοῦ κοσμοποιουῦ ἄρα Θεοῦ ὁμοούσιός ἐστιν.

ΛΟΓΟΣ ΙΑ'.

25 *Οτι ὁμοούσιος ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί, προκειμένου ρητοῦ·
 «Ὁ Πατὴρ μείζων μου ἐστίν».
 Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εὐνομίου.

Τὰ τὴν αὐτὴν οὐσίαν λαχόντα, φησὶν, ὁμοφυῆ τε ὄντα οὐκ ἔχουσι καθ' ἑαυτῶν φυσικῶς τὸ μείζον, ἀλλ' οὔτε τὸ ἔλαττον. Οὐ

1. Ἰω. 14, 28.

ούσιο μὲ τὸν ἑαυτοῦ. Ἐὰν πάλι γεννᾶ βέβαια, ἀλλὰ γέννησε νόθον, τότε δὲν γέννησε. Γιατὶ τὸ νὰ γεννήσει κανεὶς παρὰ φύση, εἶναι χειρότερο ἀπὸ τὸ νὰ μὴ γεννήσει καθόλου.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, γεννῶντας τὸν Μονογενῆ, γέννησε κατὰ τρόπον ἀνώτερον ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ ἡμεῖς γεννῶντας ὑπάρχουμε πρὶν ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ γεννᾶμε, ἄρα ὁ Θεὸς γεννῶντας δὲν ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ αὐτὸν ποὺ γέννησε. Ἐὰν πάλι γέννησε ὅπως γεννᾶμε ἡμεῖς (γιατὶ δὲν θὰ μπορούσε νὰ πεῖ κανεὶς κατώτερα ἀπὸ μᾶς), καὶ ἡμεῖς γεννᾶμε ἀπὸ τὴν οὐσία μας, ἄρα καὶ ὁ Θεὸς γέννησε ἀπὸ τὴ δική του οὐσία. Γι' αὐτὸ πρέπει ὅπωςδῆποτε καὶ κατ' ἀνάγκη αὐτὸ ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ αὐτὸν νὰ τὸ θεωροῦμε ὁμοούσιο.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁλόκληρος ὁ κόσμος τῶν γεννητῶν εἶναι σὰν ἓνα γένος, καὶ τὸ ἐπὶ μέρους τοῦ γένους εἶναι εἶδος, τότε ὁ Υἱός, ποὺ εἶναι γεννητός, εἶναι εἶδος τοῦ γένους, δηλαδή τοῦ κόσμου. Ἐὰν πάλι δὲν εἶναι εἶδος τοῦ κόσμου, γιατί ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει περίπτωση τὸ εἶδος νὰ ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τὸ γένος, τότε δὲν προέρχεται καθόλου ἀπὸ τὸν κόσμο. Καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι τοῦ δημιουργοῦ τοῦ κόσμου, καὶ ὄχι τοῦ κόσμου, τότε κατ' ἀνάγκη εἶναι ὁμοούσιος.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ἀπὸ τὰ ὄντα τὸ ἓνα εἶναι ὁ Θεὸς καὶ τὸ ἄλλο ὁ κόσμος, κατ' ἀνάγκη ὁ Υἱὸς εἶναι ἢ ἴδιος μὲ τὸν κόσμο ὡς πρὸς τὴ δημιουργία, ἢ μὲ τὸν Θεὸ κατὰ τὴν οὐσία. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν εἶναι ἴδιος μὲ τὸν κόσμο, γιατί δὲν μπορεῖ ποτὲ τὸ ἴδιο νὰ δημιουργηθεῖ ἀπὸ τὸ ἴδιο, ἄρα εἶναι ὁμοούσιος τοῦ δημιουργοῦ τοῦ κόσμου Θεοῦ.

ΛΟΓΟΣ ΙΑ'.

Ἔστι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ρητοῦ· «Ὁ Πατέρας μου εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ μένα»¹.

Ἐπίθεσις ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ Εὐνομίου.

Αὐτὰ ποὺ ἔλαχε νὰ ἔχουν τὴν αὐτὴ οὐσία, λέγει, ἐπειδὴ ἔχουν τὴν ἴδια φύση, δὲν ἔχουν ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση τους τὴν ἀνωτερότη-

γὰρ μείζων ἄνθρωπος ἀνθρώπου κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, ἀλλ' οὐδὲ ἵππος ἵππου τυχόν. Εἰ τοίνυν ἑαυτοῦ μείζονά φησιν ὁ Υἱὸς εἶναι τὸν Πατέρα, ὁμοούσιον δὲ ὁμοουσίῳ οὐκ ἂν εἶη μείζον κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον, οὐκ ἄρα ὁμοούσιος αὐτῷ ἐστίν.

5

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Ἔδει τοὺς Χριστομάχους πανταχόθεν τὴν ἐν ταῖς θείας Γραφαῖς ἀλήθειαν θηρᾶσθαι σπουδάσειν, τὰ περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ γυμνάζοντας· οὐ πρὸς τὰς οἰκείας ἡδονὰς ἑαυτοῖς ἀναπλάττειν συλλογισμοὺς καὶ πλοκάς ἐπινοεῖν νοημάτων διεστραμμένων. Εἰ 10 γὰρ σκανδαλίζονται λέγοντος τοῦ Υἱοῦ, «Ὁ Πατήρ μου μείζων μού ἐστίν», ὠφελείσθωσαν ἀκούοντες περὶ αὐτοῦ· «Ὅς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ», ὃ δὴ τρανότατα καὶ Ἰωάννης φησὶν· «Ὅτι Πατέρα ἰδιον ἔλεγε τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ». Εἰ τοίνυν, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων 15 φωνήν, ἐν ἰσότητι τοῦ Πατρὸς ἐστίν, πῶς ἔσται πρὸς αὐτὸν ἑτεροούσιος; Ἐροῦμεν γὰρ αὐτοῖς καὶ ἡμεῖς, ὅτι τὰ ἰσότητι πρὸς ἄλληλα φυσικῶς κείμενα, ἔσται πάντως καὶ ὁμοούσια· ὡπερ ἄνθρωπος ἀνθρώπων, καὶ ἵππος ἵππων.

ἌΛΛΟ.

20 Ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων τὸ μείζον καὶ τὸ ἔλαττον οὐ μεγέθει κρίνεται, σωμάτων γὰρ ἰδιον τοῦτο, ἀλλὰ μόναις ἐννοίαις δοκιμάζεται. Ἔστω δὲ ὑπόδειγμα τῶν λεγομένων τὸ παρὰ τῷ Παύλῳ κείμενον «Τῷ μὲν» γὰρ, φησί, «δέδοται λόγος σοφίας παρὰ τοῦ Πνεύματος ἄλλω δὲ χαρίσματα ἰσμάτων», καὶ πολλὰ πρὸς τούτοις ἕτερα θεία, 25 ἐπάγει· «Ταῦτα δὲ πάντα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα». Εἶτα πάλιν φησὶν ὅτι «Ζηλοῦτε τὰ χαρίσματα τὰ μείζονα». Ἄρ' οὐν διαφέρειν ὡς πρὸς ἑαυτὸ τὸ Πνεῦμα ἐροῦσιν, ἢ οὐχ ὅμοιον ἑαυτῷ κατὰ τὴν οὐσίαν εἶναι, ἐπειδὴ μικρὸν μὲν ἐν μικροῖς, μείζον δὲ ἐν

1α. Ἰω. 14, 28.

3. Ἰω. 5, 18.

2. Φιλιπ. 2, 6.

4. Α' Κορ. 12, 10-11.

τα, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὴν κατωτερότητα. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἄνθρωπος ἀνώτερος ἀπὸ ἄλλον ἄνθρωπο σύμφωνα μὲ τὸν ὀρισμὸ τῆς οὐσίας, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἓνας ἵππος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ἄλλον ἵππο. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Υἱὸς λέγει ὅτι ὁ Πατέρας του εἶναι ἀνώτερος, ἓνα ὁμοούσιο ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ ἄλλο ὁμοούσιο, σύμφωνα μὲ τὸν ὀρισμὸ τῆς οὐσίας, ἄρα δὲν εἶναι ὁμοούσιος μὲ αὐτόν.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ἐπρεπε οἱ Χριστομάχοι νὰ φροντίζουν νὰ ἀνιχνεύουν ἀπὸ παντοῦ τὴν ἀλήθεια τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἐρευνώντας τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, καὶ νὰ μὴ κάνουν συλλογισμοὺς τέτοιους ποὺ νὰ εἶναι σύμφωνα μὲ αὐτὰ ποὺ τοὺς εὐχαριστοῦν, καὶ νὰ ἐπινοοῦν περίπλοκα διεστραμμένα νοήματα. Γιατί, ἐὰν σκανδαλίζονται ἀκούοντας τὸν Υἱὸ νὰ λέγει, «Ὁ Πατέρας μου εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ μένα»^{1α}, ἃς διδαχθοῦν ἀκούοντας γι' αὐτόν· «Αὐτός, ἂν καὶ ἦταν Θεός, δὲν θεώρησε τὴν ἰσότητά του μὲ τὸν Θεὸ σὰν κάτι πρὸς ἀρπαγή»², πρᾶγμα βέβαια ποὺ λέγει καὶ ὁ Ἰωάννης σαφέστατα· «Γιατὶ ἔλεγε τὸν Θεὸ Πατέρα δικό του, ἐξισώνοντας τὸν ἑαυτοῦ μὲ τὸν Θεὸ»³. Ἐφόσον λοιπὸν, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τῶν ἁγίων, εἶναι ἴσος μὲ τὸν Πατέρα, πῶς γίνεται νὰ εἶναι ἑτερούσιος μὲ αὐτόν; Γιατὶ θὰ ποῦμε καὶ ἐμεῖς σ' αὐτούς· αὐτὰ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι ἴσα μεταξύ τους, εἶναι ὅπωςδήποτε καὶ ὁμοούσια, ὅπως ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸν ἄνθρωπο καὶ ὁ ἵππος μὲ τὸν ἵππο.

ἌΛΛΟ.

Στὰ ἀσώματα ὄντα τὸ μεγαλύτερο καὶ τὸ μικρότερο δὲν κρίνεται ἀπὸ τὸ μέγεθος, γιατί αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τῶν σωμάτων, ἀλλὰ κρίνεται μόνο μὲ λογικὲς ἔννοιες. Ὡς παράδειγμα αὐτῶν ποὺ λέγω ἃς θεωρηθοῦν τὰ λόγια τοῦ Παύλου· γιατί λέγει· «Σὲ ἄλλον τὸ Πνεῦμα δίνει τὸ χάρισμα νὰ μιλάει μὲ σοφία, καὶ σὲ ἄλλον χαρίσματα θεραπείας ἀσθενειῶν»⁴. Καὶ ἀναφέροντας πολλὰ ἄλλα, προσθέτει· «Καὶ ὅλα αὐτὰ εἶναι ἐνέργειες ἑνὸς καὶ τοῦ ἰδίου Πνεύματος»⁵. Ἐπειτα λέγει πάλι· «Ὁ ζῆλος σας νὰ στρέφεται πρὸς τὰ ἀνώτερα χαρίσματα»⁶. Ἄραγε λοιπὸν θὰ ποῦν ὅτι διαφέρει τὸ Πνεῦμα πρὸς τὸν ἑαυτοῦ του, ἢ ὅτι δὲν εἶναι ὅμοιο κατὰ τὴν οὐσία μὲ τὸν ἑαυτοῦ του ἐπειδὴ παρουσιάζεται μικρὸ ἀνάμεσα στὰ μικρὰ καὶ μεγαλύτερο ἀνάμεσα στὰ με-

5. Ὡπ. π.

6. Α' Κορ. 12, 31.

μείζοσι φαίνεται, τὴν τῶν δεχομένων ἕξιν πληροῦν; Ἄλλ' οἶμαι μὴ τοσοῦτον ἔξω φρενῶν γενέσθαι τινά, ὡς τολμηῆσαι καὶ τοῦτο εἰπεῖν. Οὐκοῦν τῆς ἀσωμάτου φύσεως οὐ δεχομένης ἐφ' ἑαυτῆς δι' ἑαυτὴν τὸ μείζον καὶ ἔλαττον, ὅταν λέγῃ Χριστὸς ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα μείζονα, ἔσται πάλιν τῇ ἀνθρωπότητι πρέπων ὁ λόγος, οὐ τῆς θείας οὐσίας αὐτοῦ κατηγορημα, ὡς ἐν ἐλάττοσι κεμένης, ἢ ἐν οἷς ἔστιν ὁ Γεννήσας αὐτόν.

ΑΛΛΟ,

διηγηματικῶς εἰς τὸ ρητόν.

10 Λέγει πού Χριστὸς «Ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας με, μείζων μου ἔστι». Μαρτυρεῖ δὲ πάλιν ἡ θεία Γραφή περὶ αὐτοῦ ὅτι «Οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ». Πῶς οὖν ἔσται καὶ ἴσος, καὶ μείζονα ἔξει τὸν Πατέρα, ζητητέον ἀκριβῶς ἐναντία γὰρ ἀλλήλοις τὰ τοιαυτά ἔστιν. Ἐπειδὴ δὲ δοκιμάζειν εὐσεβῶς πρόκειται τὰ ρητά,
15 οὔτε τὸ ἴσον ἐκβαλοῦμεν διὰ τὸ μείζον, οὔτε μὴν τὸ μείζον διὰ τὸ ἴσον ἀναιρησομεν κρατήσῃ δ' ἀμφοτέρωθε θεωρίας εὐσεβῶς εἰσφερομένης ἐπ' αὐτοῖς. Οὐκοῦν ἀπλῆ τις οὐσα καὶ ἀσύνθετος ἢ τῆς θεότητος φύσις, οὐκ ἂν ἐτιμήθη ποτὲ ταῖς ἐπινοίαις εἰς δυάδα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, εἰ μὴ τις ἐδόκει προκειῖσθαι διαφορά, οὐ κατὰ τὴν
20 οὐσίαν φημί, ἀλλ' ἔξωθεν ἐπινοουμένη, δι' ἧς τὸ ἑκατέρου πρόσωπον εἰσφέρεται ἐν ἰδιαζούσῃ μὲν ὑποστάσει κείμενον, εἰς ἐνότητα δὲ θεότητος διὰ ταυτότητος φυσικῆς σφιγγόμενον, ἵνα μὴ τις ἀνάχυσις καὶ οἴονεϊ φυρμὸς γένηται Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, εἰς μόνην ἐνάδα τρεχούσης τῆς ὑποστάσεως, τῆς πολλῆς λίαν ὁμοιότητατος οὐκ
25 ἐώσης φαίνεσθαι δυάδα, ὡς ἐντεῦθεν ἤδη καὶ τὸν αὐτὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν ὑπονοεῖσθαι παρά τισιν εἰς δυάδα μηδαμῶθεν χωριζομένους. Ἐπειδὴ δὲ ἐχρῆν εἰδέναί καὶ τὴν γεννήσασαν φύσιν καὶ τὴν γεννηθεῖσαν ἐξ αὐτῆς, τέθεικεν ἡ θεία Γραφή τὸ τοῦ Πατρὸς ὄνο-

7. Ἰω. 14, 28.

8. Φιλιπ. 2, 6.

γαλύτερα, συμπληρώνοντας τὴν δεκτικὴ ἰκανότητα αὐτῶν ποὺ τὸ δέχονται; Νομίζω ὅμως ὅτι κανένας δὲν εἶναι τόσο πολὺ ἀνόητος, ὥστε νὰ τολμήσει νὰ τὸ πεί και αὐτό. Ἐπομένως, ἀφοῦ ἡ ἀσώματη φύση δὲν δέχεται γιὰ τὸν ἑαυτὸ της τὸν χαρακτηρισμὸ μεγαλύτερο και μικρότερο, ὅταν ὁ Χριστὸς λέγει, ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ αὐτόν, ὁ χαρακτηρισμὸς και ἐδῶ ταιριάζει στὴν ἀνθρώπινη φύση του, και δὲν ἀποτελεῖ γνώρισμα τῆς θείας οὐσίας του, ἐπειδὴ ἀναφέρεται στὰ κατώτερα, και ὄχι σ' ἐκεῖνα ποὺ ἀφοροῦν ἐκεῖνον ποὺ τὸν γέννησε.

ΑΛΛΟ,

ἐπεξηγηματικὸ στὸ ρητό.

Λέγει ὁ Χριστὸς κάπου· «Ὁ Πατέρας ποὺ μὲ ἔστειλε εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ μένα»⁷. Μαρτυρεῖ ὅμως και πάλι ἡ ἅγια Γραφή γι' αὐτόν, ὅτι «Δὲν θεώρησε σὰν κάτι πρὸς ἀρπαγὴ τὴν ἰσότητά του μὲ τὸν Θεό»⁸. Πῶς γίνεται λοιπὸν νὰ εἶναι ἴσος και νὰ ἔχει τὸν Πατέρα ἀνώτερο, εἶναι θέμα ποὺ πρέπει νὰ τὸ ἐξετάσουμε μὲ προσοχή, γιατί αὐτὰ τὰ δύο εἶναι ἀντίθετα μεταξύ τους. Και ἐπειδὴ πρόκειται νὰ ἐξετάσουμε τὰ ρητὰ αὐτὰ μὲ εὐσέβεια, οὔτε τὸ ἴσο θὰ τὸ ἀπορρίψουμε, ἐξαιτίας τοῦ «ἀνωτέρου», οὔτε τὸ «ἀνώτερο» θὰ τὸ καταργήσουμε, ἐξαιτίας τοῦ ἴσου, ἀλλὰ θὰ τὰ κρατήσουμε και τὰ δύο, ἐπιφέροντας σ' αὐτὰ μὲ εὐσέβεια παρατηρήσεις. Λοιπὸν, ἐπειδὴ ἡ φύση τῆς θεότητας εἶναι ἀπλή και ἀσύνθετη, δὲν θὰ μπορούσε ποτὲ νὰ κοπεῖ μὲ ἐφευρετικότητες σὲ δυάδα Πατέρα και Υἱοῦ, ἀν κάποιος δὲν νόμιζε ὅτι ὑπάρχει διαφορὰ, και ἐννοῶ ὄχι ὅτι ὑπάρχει στὴν οὐσία, ἀλλὰ ἐφευρίσκεται ἔξω ἀπὸ αὐτήν, μὲ τὴν ὁποία τὸ πρόσωπο τοῦ καθενὸς παρουσιάζεται μὲ ξεχωριστὴ ὑπόσταση, ἀλλὰ συνάπτεται στερεὰ σὲ ἐνιαία θεότητα μὲ φυσικὴ ταυτότητα, γιὰ νὰ μὴ γίνεи καμμιά ἔκχυση και κατὰ κάποιον τρόπο ἀνάμιξη τοῦ Πατέρα και τοῦ Υἱοῦ, και ἔτσι ἡ ὑπόσταση καταστρεῖ μονάδα, ἐπειδὴ ἡ πολὺ μεγάλη ὁμοιότητα δὲν ἀφήνει νὰ φαίνεται ἡ δυάδα, σὲ σημεῖο ποὺ νὰ θεωρεῖται ἀπὸ μερικοὺς ὁ ἴδιος Πατέρας και Υἱός, χωρὶς νὰ χωρίζονται σὲ δυάδα. Ἐπειδὴ ὅμως ἔπρεπε νὰ γνωρίζουμε και τὴ φύση ποὺ γέννησε, και αὐτὴν ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ ἐκείνην, ἀναφέρει ἡ ἅγια Γραφή τὸ ὄνομα και τοῦ

μα καὶ τὸ τοῦ Υἱοῦ, ἵνα φῶς ἐκ φωτός νοῆται, καὶ ἑκάτερον ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει σωζομένης ἐπ' ἀμφοῖν τῆς ταυτότητος πρὸς τὸν ἕτερον. Ἀκολουθοῦσα δὲ πάλιν τῇ καθ' ἡμᾶς συνηθείᾳ, τὸ μείζονα ἀποδίδωσι τῷ Πατρὶ, ἵνα πανταχόθεν ἡ δυνὰς καὶ τὸ ἐξ οὗ σημαίνεται 5 προσμαρτυρεῖ δὲ τὸ ἴσον, ἵνα μὴ τις περὶ τὴν οὐσίαν ἀνομοιότης νοῆται Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Ἴσος τοιγαροῦν κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον ὑπάρχων ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ καὶ ὁμοιος κατὰ πάντα, μείζονα αὐτόν φησιν ὡς ἄναρχον, ἔχων ἀρχὴν κατὰ μόνον τὸ ἐξ οὗ, εἰ καὶ σύνδρομον αὐτῷ τὴν ὑπαρξιν ἔχει.

10

ΑΛΛΟ.

Τὰ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὄντα καὶ φύσεως, καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα σύγκρισιν κυριωτέραν ἐπιδέχεται, τὰ δὲ μὴ οὕτως ἔχοντα, ἕτεροφυῆ δὲ ὄντα, καὶ διὰ τοῦτο τεμνόμενα πρὸς ἀλλοτριότητα, οὐκ ἂν ἀλλήλοις συγκρίνοιτο· ἀπαιδευσία γὰρ τοῦτό γε. Οὐ γὰρ ἂν τις 15 εἴποι, νοῦν ἔχων, μείζονα τοῦ ἀνθρώπου τὸν βοῦν, τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἐρευνῶν, οὐδ' αὖ πάλιν τὴν τοῦ βοῦς ἐκμαθεῖν βούλοιο, μείζονα τούτου τὸν ἄνθρωπον λέγοι. Τὰ γὰρ ὁμοφυῆ τε καὶ ὁμοειδῆ, καθάπερ εἴρηται, τὴν πρὸς ἄλληλα σύγκρισιν ἀκόλουθόν τε καὶ πρέπουσαν ἔχει. Εἰ τοίνυν συγκρίνεται, καθ' ἡμᾶς, ὁ Υἱὸς τῷ Πα- 20 τρὶ κατὰ τὸ μείζον καὶ ἔλαττον, ὁμοούσιος ἄρα καὶ οὐκ ἀλλότριος αὐτοῦ ἐστίν. Ὁμοούσιον δὲ ὁμοουσίου οὐκ ἂν γένοιτο μείζον καὶ ἔλαττον κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον· οὐ γὰρ μείζων ἄνθρωπος ἀνθρώπου, καθὸ ἄνθρωπος. Ἴσος ἄρα τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ ὁμοούσιος, οἰκονομικῶς δὲ εἰρησθαι πιστεύομεν ἐπὶ τοῦ Πατρὸς τὸ 25 μείζον. Ὅτε γὰρ ἐνανθρωπήσας φαίνεται, τότε καὶ τοῦτό φησιν ὡς ἄνθρωπος.

ΑΛΛΟ.

Ὅσα τὴν πρὸς ἄλληλα σύγκρισιν κυρίως ἐπιδέχεται, ταῦτα πάντως ἐστὶ καὶ ὁμοούσια· ἄνθρωπος γὰρ ἀνθρώπῳ, καὶ ἵππος

Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ, ὥστε νὰ νοεῖται ὅτι εἶναι φῶς προερχόμενο ἀπὸ τὸ φῶς, καὶ τὸ καθένα σὲ ἰδιαίτερη ὑπόσταση, κατὰ τρόπο πού νὰ σώζεται καὶ στὰ δύο ἢ ταυτότητα πρὸς τὸν ἄλλον. Ἀκολουθώντας ὅμως τὴ δική μας συνήθεια, ἀποκαλεῖ τὸν Πατέρα ἀνώτερον, γιὰ νὰ δηλώνεται ἀπὸ κάθε πλευρᾶ ἡ δυάδα, καὶ τὸ ἀπὸ ποῦ προέρχεται. Ἐπιβεβαιώνει ὅμως καὶ τὴν ἰσότητα, γιὰ νὰ μὴ νομίζεται ὅτι ὑπάρχει κάποια ἀνομοιότητα στὴν οὐσία τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ. Ὄντας λοιπὸν ὁ Υἱὸς ἴσος μὲ τὸν Πατέρα ὡς πρὸς τὴν οὐσία, καὶ ὁμοιος σὲ ὅλα, τὸν λέγει ἀνώτερον, ἐπειδὴ εἶναι χωρὶς ἀρχή, ἔχοντας ἀρχή (ὁ Υἱὸς) μόνο ὡς πρὸς τὸ ἀπὸ ποῦ προέρχεται, ἂν καὶ ἡ ὑπαρξὴ του εἶναι συναιώνια.

ΑΛΛΟ.

Αὐτὰ πού ἔχουν τὴν ἴδια οὐσία καὶ φύση, ἐπιδέχονται κυριότερη καὶ τὴ σύγκριση μεταξύ τους, ἐνῶ ἐκεῖνα πού δὲν ἔχουν τὴν ἴδια οὐσία καὶ εἶναι διαφορετικῆς φύσεως, καὶ ἕξαιτίας αὐτοῦ χωρίζονται καὶ ἀποξενώνονται, δὲν θὰ μπορούσαν νὰ συγκριθοῦν μεταξύ τους, γιὰτὶ αὐτὸ δείχνει ἀμάθεια. Δὲν θὰ μπορούσε δηλαδή κάποιος πού ἔχει μυαλό, ἐρευνώντας τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, νὰ πεῖ ὅτι τὸ βόδι εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὸν ἀνθρώπο. Οὔτε πάλι, θέλοντας νὰ μάθει τὴ φύση τοῦ βοδιοῦ, λέγει ὅτι ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ αὐτό. Γιατὶ αὐτὰ πού εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ τοῦ αὐτοῦ εἶδους, ὅπως εἰπώθηκε, ἐπιδέχονται τὴν ἀντίστοιχη καὶ ταιριαστὴ μεταξύ τους σύγκριση. Ἐφόσον λοιπὸν, σύμφωνα μὲ σᾶς, συγκρίνεται ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα ὡς πρὸς τὸ ἂν εἶναι ἀνώτερος ἢ κατώτερος, αὐτὸ σημαίνει ὅτι εἶναι ὁμοούσιος καὶ ὄχι ξένος ἀπὸ αὐτόν. Τὸ ὁμοούσιο ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀνώτερο καὶ κατώτερο ὅσον ἀφορᾷ τὸν ὄρισμὸ τῆς οὐσίας. Γιατὶ ἓνας ἀνθρώπος δὲν εἶναι ἀνώτερος ἄλλου ἀνθρώπου, ὡς πρὸς τὸ ὅτι εἶναι ἀνθρώπος. Ἐπομένως καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἴσος καὶ ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ πιστεύουμε ὅτι κατ' οἰκονομίαν λέγεται γιὰ τὸν Πατέρα ὅτι εἶναι ἀνώτερος. Γιατί, ὅταν ἐμφανίσθηκε ὡς ἀνθρώπος, τότε τὸ εἶπε καὶ αὐτὸ ὡς ἀνθρώπος.

ΑΛΛΟ.

Ὅσα ἐπιδέχονται τὴν μεταξύ τους σύγκριση, αὐτὰ ὅπωςδήποτε εἶναι καὶ ὁμοούσια. Γιατὶ ὁ ἀνθρώπος συγκρίνεται μὲ ἀνθρώπο, καὶ ὁ

ἴστω συγκρίνεται. Ἡ δὲ ἐν τοῖς ὁμοιδέσι διαφορὰ περὶ τὰ συμβε-
 θηκότα ἐστί· καὶ ταῦτα, ὡς ἐπὶ πλεῖστον, ἐκ πάθους γίνεται ἢ ἐξ
 ἑτέρας τινὸς αἰτίας, οὐκ ἐν τῷ λόγῳ τῆς οὐσίας κείμενα, καθ' οὗπερ
 ἂν κατηγοροῖτο τι τῶν συμβεθηκότων. Οἷον φέρε εἰπεῖν, ἄνθρωπος
 5 ἄνθρώπου μείζων, μεγέθει σώματος καὶ ἰσχύϊ, ψυχῆς παραστήμα-
 τι, διανοίας ὀξύτητι, ἀλλ' εἰς μὲν ἅπασιν ὁ τῆς οὐσίας λόγος, καὶ οὐ
 μεμερισμένως ἐν ἐκάστω διάφορος.

Τὰ δὲ συμβεθηκότα ρίζαν ἔχει τὸ πάθος ἐκ πάθους γὰρ ἀσθε-
 νῆς ὁ ἀσθενής, καὶ ὁ νωθρός τὴν διάνοιαν, καὶ ὁ δειλίαν ἔχων ἐν
 10 ψυχῇ. Εἰ τοίνυν μία μὲν ἡ φύσις καὶ τῆς οὐσίας ὁ λόγος ὁ αὐτὸς
 τοῖς τὴν πρὸς ἄλληλα σύγκρισιν κυρίως ἐπιδεχομένοις, τὰ δὲ ὅσα
 περὶ τὰς οὐσίας εἰσὶν ἐκ πάθους γίνεται ἢ ἐκ τοῦ μὴ παθεῖν, συγ-
 κρίνεται δὲ ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα κατὰ τὸ μείζον καὶ ἔλαττον
 εἰσφερομένου τοῦ περὶ αὐτὸν λόγου, καὶ ἔστι πάθος ἐκτὸς (ἀπα-
 15 θῆς γὰρ ὡς Θεός), κατ' οὐδένα τρόπον ὁ Πατὴρ ὑπερέξει τοῦ Υἱοῦ
 καὶ τὴν αὐτὴν ἔχοντος οὐσίαν καὶ παθεῖν οὐδὲν δυναμένου. Λέγε-
 ται δὲ μείζων ὡς ἀρχὴ τοῦ συναϊδίου γεννήματος.

Εἰς τό, «Ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας με μείζων μου ἐστίν».

Ἀντίθεσις ἐκ τῶν Εὐνομίου.

20 Αὐτὸς ὁ Σωτὴρ οὐκ ἐπικεκαλυμμένως, τρανότατα δὲ μείζονα
 ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα φησί, διὰ τοῦ λέγειν· «Ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας με
 μείζων μου ἐστίν». Εἰ τοίνυν ἀληθεύειν δώσετε τὴν ἀλήθειαν, ἀλή-
 θεια δὲ ὁ Χριστός, μείζονα ἔχει τὸν Πατέρα. Καὶ εἰ τοῦτο, πάντως
 ἔσται καὶ ἀνόμοιος. Ἐπειδὴ δὲ ἀνόμοιος, οὐδὲ ὁμοούσιος.

25

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Ἀναγκαῖον ὑμᾶς, ὦ Χριστομάχοι, καὶ νῦν ἐρεῖσθαι, πότε τοῦ
 Υἱοῦ μείζων ὁ Πατὴρ ἢ γέγονεν ἢ εὐρέθη, ἢ ὅπερ ἂν θούλοισθε
 λέγειν. Χρόνον μὲν οὖν ὀριζόντων ὑμῶν οὐκ ἂν τις ἀνάσχοιτο· χρό-
 νων γὰρ ποιητῆς ὁ Υἱός, καὶ πρὸ τῶν αἰώνων ἐστί, κατὰ τὰς

ἵππος μὲ ἵππο. Ἡ διαφορὰ ὅμως ποῦ ὑπάρχει στὰ ὁμοειδῆ ἀναφέρεται στὶς μεταβαλλόμενες ἰδιότητες τῶν ὄντων, καὶ αὐτὰ τὶς περισσότερες φορές γίνονται ἀπὸ πάθος, ἢ ἀπὸ κάποια ἄλλη αἰτία, ποῦ δὲν ἀναφέρονται στὸν ὀρισμὸ τῆς οὐσίας, ἐναντίον τοῦ ὁποίου θὰ μπορούσε νὰ ἀποδοθεῖ κάποια ἀπὸ τὶς μεταβαλλόμενες ἰδιότητες ἢ καταστάσεις. Ὅπως γιὰ παράδειγμα, ἄνθρωπος ἀνώτερος ἀπὸ ἄλλον ἄνθρωπο ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καὶ τὴ δύναμη τοῦ σώματος, τὸ ψυχικὸ σθένος καὶ τὴν ὀξύνοια. Ὁ ὀρισμὸς ὅμως τῆς οὐσίας εἶναι ἓνας γιὰ ὅλους καὶ δὲν διαμοιράζεται στὸν καθένα διαφορετικᾶ.

Οἱ μεταβαλλόμενες βέβαια ἰδιότητες ἔχουν ρίζα τὸ πάθος· γιὰτὶ ἀπὸ κάποιο πάθος εἶναι ἀσθενής ὁ ἀσθενής, καὶ ὁ βραδύνου, καὶ αὐτὸς ποῦ ἔχει στὴν ψυχὴ του δειλία. Ἐὰν λοιπὸν ἡ φύση εἶναι μία καὶ ὁ ὀρισμὸς τῆς οὐσίας ἴδιος σ' αὐτὰ ποῦ ἐπιδέχονται τὴν μεταξύ τους σύγκριση, ἐνῶ ὅσα ἀναφέρονται γύρω ἀπὸ τὶς οὐσίες ὀφείλονται σὲ πάθος, ἢ στὸ ὅτι δὲν ἔπαθαν, καὶ ὁ Υἱὸς συγκρίνεται πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ὁ λόγος γύρω ἀπὸ αὐτὸν ἀναφέρεται στὸ ἀνώτερο καὶ κατώτερο, καὶ εἶναι ἔξω ἀπὸ πάθος (ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι ἀπαθής), κατὰ κανένα τρόπον ὁ Πατέρας δὲν ὑπερέχει ἀπὸ τὸν Υἱό, καὶ ἐφόσον ἔχει τὴν ἴδια οὐσία, δὲν μπορεῖ νὰ πάθει τίποτε. Λέγεται ὅμως ἀνώτερος ὡς ἀρχὴ τοῦ συναιώνιου Υἱοῦ.

Στὸ «Ὁ Πατέρας ποῦ μὲ ἔστειλε εἶναι ἀνώτερός μου».

Ἀντίθεση ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ Εὐνομίου.

Ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας, ὄχι συγκεκαλυμμένα, ἀλλὰ μὲ μεγάλη σαφήνεια ὀνομάζει ἀνώτερο τὸν Πατέρα, λέγοντας· «Ὁ Πατέρας ποῦ μὲ ἔστειλε εἶναι ἀνώτερός μου»⁹. Ἐὰν λοιπὸν δέχεσθε ὅτι ἡ ἀλήθεια λέγει τὴν ἀλήθεια, καὶ ἀλήθεια εἶναι ὁ Χριστός, ἔχει ἀνώτερό του τὸν Πατέρα. Καὶ ἐὰν αὐτὸ εἶναι σωστό, τότε ὅπωςδήποτε εἶναι ἀνόμιος. Καὶ ἀφοῦ εἶναι ἀνόμιος, δὲν εἶναι οὔτε ὁμοούσιος.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Εἶναι ἀπαραίτητο, Χριστομάχοι, καὶ τώρα νὰ σᾶς ἐρωτήσω· Πότε ὁ Πατέρας ἐγίνε ἢ βρέθηκε, ἢ ὅ,τι ἄλλο θέλετε νὰ πεῖτε, ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Υἱό; Ἐὰν ὀρίζετε χρόνο, δὲν θὰ μπορούσε κανένας νὰ σᾶς ἀνεχθεῖ, γιὰτὶ δημιουργὸς τῶν χρόνων εἶναι ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει

ἀψευδεῖς τῶν ἁγίων φωνάς. Χρόνου δὲ ἀνηρημένου, πάντως λείπεται λέγειν κατὰ τὴν ὑμῶν πρότασιν αἰεὶ καὶ ἀνάρχως τὸν Πατέρα μείζονα τοῦ Υἱοῦ Ἄλλ', ὧ βέλτιστοι, μικρὸν ἀνανήψαντες, ἐκεῖνο καθ' ἑαυτοὺς ἐνθυμήθητε, ὅτι τὸ διαφέρον τινὸς κατὰ τὸ
 5 εἶναι μείζον ἢ λέγεσθαι, παρακείμενον ἔχει καὶ συνεισφερόμενον ἑαυτῶ τὸ ἔλαττον, οὗ καὶ ἐστὶ μείζον. Ὅταν γὰρ τὸ μείζον θελήσωμεν μαθεῖν, ἐπὶ τὴν τοῦ ἐλάττονος δραμόντες κατάληψιν, τὴν ἐκείνου βλέπομεν ὑπεροχὴν. Εἰ τοίνυν αἰεὶ μείζων ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, ἦν μὲν αὐτὸς αἰεὶ, ἦν δὲ σὺν αὐτῶ καὶ ὁ Υἱός, οὗ καὶ μείζων
 10 εἶναι λέγεται, καθ' ὑμᾶς. Τὸ δὲ αἰεὶ ὄν, τῶ αἰεὶ ὄντι πῶς ἀνόμοιον ἔσται; Μείζον δὲ πῶς, συντρεχούσης τῶ γεγεννηκότι τῆς ὑπάρξεως τοῦ γεννήματος, καὶ πάντα ἔχοντος φυσικῶς ὅσα πρόσεστι τῶ Πατρί;

ΑΛΛΟ.

15 Ἐκ μαθημάτων ἡμῖν τῶν Ἀριστοτέλους ὁρμώμενοι καὶ τῇ δεινότητι τῆς ἐν κόσμῳ σοφίας ἀποκεχρημένοι, κτύπους ἐγείρουσι ρημάτων κενῶν, οὐκ εἰδότες ὅτι καὶ πρὸς ταύτην ἀμαθῶς ἔχοντες ἐλεγχθήσονται. Θαυμάσαι γὰρ ὄντως ἀκόλουθον ὅτι δὴ τὸν περὶ τοῦ μείζονος καὶ τοῦ ἐλάττονος ἐξετάζοντες λόγον, ἐπὶ τὸν περὶ
 20 τοῦ ὁμοίου καὶ ἀνομοίου μεταπεπτώκασιν, οὐκ εἰδότες ὅτι, κατὰ τὴν Ἀριστοτέλους τέχνην, ἐφ' ἣ μάλιστα μεγαλοφρονεῖν εἰώθασιν αὐτοί, οὐκ εἰς ταυτὸν κατατάττεται γένος τό τε ὁμοιον καὶ τὸ ἀνόμοιον, ὡς καὶ τὸ μείζον καὶ τὸ ἔλαττον. Τὸ μὲν γὰρ μείζον καὶ τὸ ἔλαττον, τῶν πρὸς τι ἐχόντων παρ' ἐκείνοις λέγεται, τὸ δὲ ὁμοιον ἢ
 25 καὶ τὸ ἀνόμοιον ἑτέρας ἐστὶ κατηγορίας, ἥτοι διαιρέσεως. Πόθεν τοίνυν ὑμῖν ἀπὸ τοῦ μείζονος ἐπὶ τὸ ὁμοιον ἢ μετάβασις, καὶ ἐξ ἐλάττονος ἥτοι τοῦ μείζονος τὴν πρότασιν ἐξυφαίνοντες, ἑτερογενὲς εἰσφέρετε τὸ συμπέρασμα, λέγοντες, Εἰ ἐλάττων ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρός, ἀνόμοιος ἄρα; Ἐχρῆν γὰρ μᾶλλον εἰπεῖν, οὐκ ἴσος
 30 ἄρα, ἢ οὐ τοσοῦτος ἄρα, ἵνα μὴ πάλιν ἀμαθεῖς ὄντες ἐξελεγχθήση-

πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, σύμφωνα μὲ τὰ ἀψευδῆ λόγια τῶν ἁγίων. Ἐὰν ἀποκλείεται ὁ χρόνος, τότε ἀπομένει ὅπωςδήποτε νὰ πεῖτε, σύμφωνα μὲ τὴ ἔνστασή σας, ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι πάντοτε καὶ χωρὶς ἀρχὴ ἀνώτερος τοῦ Υἱοῦ. Ἀλλά, φίλοι, ἀφοῦ ἀνανήψετε λίγο, σκεφθεῖτε ἐκεῖνο, ὅτι αὐτὸ πού διαφέρει ἀπὸ κάποιον ἄλλο, ὡς πρὸς τὸ ὅτι εἶναι ἢ λέγεται ἀνώτερο, ἔχει κοντὰ του ἐξυπακουόμενο καὶ τὸ κατώτερο αὐτοῦ, ἀπὸ τὸ ὁποῖο εἶναι ἀνώτερο. Γιατί, ὅταν θέλουμε νὰ γνωρίσουμε τὸ ἀνώτερο, κατανοώντας τὸ κατώτερο, βλέπουμε τὴν ὑπεροχὴν ἐκείνου. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Πατέρας εἶναι πάντοτε ἀνώτερος τοῦ Υἱοῦ, καὶ αὐτὸς ὑπῆρχε πάντοτε, ὑπῆρχε ὅμως μαζὶ μὲ αὐτὸν καὶ ὁ Υἱός, τοῦ ὁποίου λέγεται ὅτι εἶναι ἀνώτερος, σύμφωνα μὲ σᾶς. Πῶς ὅμως ἐκεῖνο πού ὑπάρχει πάντοτε γίνεται νὰ εἶναι ἀνόμοιο μὲ αὐτὸ πού ὑπάρχει πάντοτε; Καὶ πῶς εἶναι ἀνώτερο, ἀφοῦ συνυπάρχει μαζὶ μὲ τὸν γεννήτορα καὶ ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Υἱοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχει κατὰ τρόπο φυσικὸν ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας;

ΑΛΛΟ.

Ξεκινώντας ἀπὸ αὐτὰ πού μάθαμε ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ χρησιμοποιώντας τὴ δεινότητα τῆς κοσμικῆς σοφίας, προκαλοῦν θορύβους μὲ λέξεις κενές περιεχομένου, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ὅτι θὰ ἀποδειχθοῦν πῶς καὶ στὴ μέθοδο αὐτὴ εἶναι ἀμαθεῖς. Γιατί εἶναι πρᾶγμα φυσικὸ νὰ θαυμάσει κανεὶς, ἀφοῦ, ἐνῶ ἐξετάζουν τὴ σχέση μεταξὺ τοῦ μεγαλύτερου καὶ τοῦ μικρότερου, μεταπίπτουν στὴ σχέση μεταξὺ τοῦ ὁμοίου καὶ τοῦ ἀνομοίου, μὴ γνωρίζοντας ὅτι, σύμφωνα μὲ τὴ μέθοδο τοῦ Ἀριστοτέλη, γιὰ τὴν ὁποία συνηθίζουν νὰ καυχῶνται, τὸ ὅμοιο καὶ ἀνόμοιο γένος δὲν κατατάσσεται στὴν ἴδια κατηγορίαν μὲ τὸ ἀνώτερο καὶ κατώτερο. Γιατί τὸ ἀνώτερο καὶ κατώτερο ἀναφέρεται ἀπὸ ἐκείνους σὲ αὐτὰ πού ἔχουν σχέση, ἐνῶ τὸ ὅμοιο ἢ καὶ τὸ ἀνόμοιο ἀνήκει σὲ ἄλλη κατηγορία, δηλαδή στὴ διαίρεση. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἐσεῖς μεταβαίνετε ἀπὸ τὸ ἀνώτερο στὸ ὅμοιο, καὶ ἀπὸ τὸ κατώτερο, ἐπινοώντας τὴν πρόταση ἀνώτερου, καταλήγετε σὲ ἑτερογενὲς συμπέρασμα, λέγοντας· Ἐὰν ὁ Υἱός εἶναι κατώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἄρα εἶναι ἀνόμοιος; Γιατί ἔπρεπε μᾶλλον νὰ πεῖτε· Ἄρα δὲν εἶναι ἴσος, ἢ ἄρα δὲν εἶναι τόσο μεγάλος, γιὰ νὰ μὴ φανεῖ πάλι ὅτι εἴστε ἀμαθεῖς, δίνοντας ποσοτικὴ σημασίαν στὶς ἐννοίας ἀνώτερος καὶ

σθε τῶ τε μείζονι καὶ τῶ ἐλάττονι τὸ ποσὸν ἐπιφέροντες Οὐ γὰρ τὰ «πρὸς τί» πως ἔχοντα, ἀλλὰ τὸ μείζον ἢ ἔλαττον ὑποκειῖσθαι τῶ ποσῶ νενομοθέτηκεν ἡ Ἀριστοτέλους τέχνη. Εἶδη δὲ αὐτῶ τίθησιν ἐπτά, ἀριθμὸν, καὶ λόγον, καὶ γραμμὴν, καὶ ἐπιφάνειαν, καὶ σῶμα, 5 καὶ χρόνον, καὶ τόπον. Μόνων τοιγαροῦν τῶν εἰρημένων δέχεσθαι τὸ ποσὸν πεφυκότων, πόθεν ὑμεῖς, ὧ οὔτοι, τῶ μείζονι καὶ τῶ ἐλάττονι τὸ ποσὸν ἐπιφέρετε, ἑτέρῳ γένει ταῦτα τοῦ Ἀριστοτέλους ἀνατεθεικός; Ἐπειδὴ τοίνυν τὸν περὶ τοῦ μείζονος καὶ τοῦ ἐλάττονος ἐξετάζοντες λόγον, ἀπαιδευτῶς ἐπὶ τὴν τοῦ ὁμοίου καὶ ἀνομοί- 10 ου παραῤθεσιν ἐξεκλίνατε, λέγοντες Εἰ ἐλάττων ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ἀνόμοιος ἄρα. Χαλεπωτέρῳ δὲ πάλιν ἀπαιδευσίας ἐγκλήματι περιπίπτετε κατὰ τοῦ μείζονος καὶ τοῦ ἐλάττονος τὸ ποσὸν τιθέντες, ὅταν λέγητε· Εἰ ἐλάττων ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἴσος ἄρα, οὐδὲ τοσοῦτος. Οὐδαμόθεν δ' ὑμῖν ὑγιαίνοντος τοῦ 15 λόγου, ματαία πάντως ἐστὶ καὶ κούφη ἡ πρότασις.

ΑΛΛΟ.

Διδάσκον ὅτι, προκειμένου τοῦ μείζονος καὶ τοῦ ἐλάττονος, ἀπαιδευτῶς τὸ ἀνόμοιον εἰσφέρεται, ἑτερογενὲς ὄν κατὰ τὴν Ἀριστοτέλους τέχνην.

20 Τὰ «πρὸς τι» ἔχοντα τῶν ὀνομάτων οὕτω τε παρ' ἐκείνοις καλούμενα, φανερὰ καθιστῶν ὁ τῆς τοιαύτης τέχνης εὐρετῆς Ἀριστοτέλης, τοιοῦτον ἐκφέρει τὸν ὄρον «Πρὸς τι» δὲ τὰ τοιαῦτα λέγεται, ὅσα αὐτὰ ἄπερ ἐστίν, ἑτέρων εἶναι λέγεται ἢ ὅπως οὐν ἄλλως πρὸς ἕτερον οἷον τὸ μείζον τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἑτέρου λέγεται. Καὶ τὸ 25 διπλάσιον ἑτέρου λέγεται τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ τινὸς γὰρ διπλάσιον λέγεται. Τοῦτον τοιγαροῦν ἐχόντων τῶν πρὸς τι τὸν ὄρον, δεικνύωσαν ἡμῖν οἱ τὴν Ἀριστοτέλους ἐρευγόμενοι τέχνην καὶ τοῖς ἐκεῖθεν μαθήμασιν, οὐ τοῖς ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς ἑαυτοὺς ἀποσεμνύοντες, εἰ καὶ τὸ ὅμοιον τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν ἑτέρου λέγεται, καθάπερ 30 καὶ τὸ μείζον καὶ τὸ διπλάσιον. Ἀντίκειται μὲν γὰρ τῶ ὁμοίῳ τὸ ἀνόμοιον, ὥσπερ καὶ τῶ μείζονι τὸ ἐλάττον, ἀλλ' οὐχ οὕτως οὐδὲ

κατώτερος. Γιατί ἡ μέθοδος τοῦ Ἀριστοτέλη ὄρισε ὅτι τὸ ἀνώτερο καὶ κατώτερο ὑπόκεινται στὸ εἶδος τοῦ ποσοῦ, καὶ ὄχι ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν σχέση πρὸς κάτι. Καὶ ὀρίζει σὲ ἑπτὰ τὰ εἶδη τοῦ ποσοῦ· τὸν ἀριθμὸν, τὸν λόγον, τὴ γραμμὴν, τὴν ἐπιφάνεια, τὸ σῶμα, τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον. Ἀφοῦ λοιπὸν μόνον αὐτὰ ποὺ εἰπώθησαν ἐπιδέχονται ἀπὸ τὴ φύσιν τους τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ποσοῦ, ἀπὸ ποῦ ἐσεῖς, ἀνόητοι, ἀποδίδετε τὸ ποσὸν στὸ ἀνώτερον καὶ κατώτερον, τὴ στιγμὴν ποὺ ὁ Ἀριστοτέλης τὰ κατατάσσει αὐτὰ σὲ ἄλλο γένος; Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐξετάζετε τὴ σημασίαν τοῦ ἀνωτέρου καὶ κατώτερου, παρεκλίνατε κατὰ τρόπον ἀμαθῆν σὲ σύγκρισιν μὲ τὸ ὅμοιον καὶ τὸ ἀνόμοιον, λέγοντας· Ἐάν ὁ Υἱὸς εἶναι κατώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἄρα εἶναι ἀνόμοιος. Ἀλλὰ πέφτετε σὲ χειρότερον παράπτωμα ἀμάθειας, τοποθετώντας τὸ ποσὸν ἐναντίον τοῦ ἀνωτέρου καὶ κατώτερου, ὅταν λέτε· Ἐάν ὁ Υἱὸς εἶναι κατώτερος ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἄρα δὲν εἶναι ἴσος, οὔτε τόσο μεγάλος. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ συλλογισμὸς σας δὲν εἶναι ὀρθὸς ἀπὸ καμμιᾶ πλευρᾶ, εἶναι ὅπως ὅποτε μάταια καὶ κούφια ἢ ἐναντιολογία σας.

ΑΛΛΟ,

ποὺ διδάσκει, ὅτι στὴ συζήτηση γιὰ τὸ ἀνώτερον καὶ τὸ κατώτερον ἀπὸ ἀμάθεια εἰσχωρεῖ τὸ ἀνόμοιον, τὸ ὁποῖον σύμφωνα μὲ τὸν Ἀριστοτέλη ἀνήκει σὲ ἄλλο γένος.

Τὰ ὀνόματα ποὺ συνδέονται πρὸς κάτι καὶ ὀνομάζονται ἔτσι ἀπὸ ἐκεῖνα, κάνοντάς τα φανερά ὁ ἐφευρέτης αὐτῆς τῆς μεθόδου Ἀριστοτέλης, εἰσηγεῖται αὐτὸν τὸν ὀρισμὸν· «Πρὸς τι» λέγονται ἐκεῖνα, ὅσα αὐτὸ ποὺ εἶναι, λέγεται ὅτι εἶναι ἄλλων, ἢ κατὰ κάποιον τρόπον εἶναι διαφορετικὸν πρὸς κάποιον ἄλλον. Ὅπως τὸ μεγαλύτερον λέγεται ὅτι εἶναι τέτοιο σὲ σχέση μὲ κάποιον ἄλλον. Καὶ τὸ διπλάσιον σημαίνει αὐτὸ ποὺ εἶναι σὲ σχέση μὲ κάποιον ἄλλον· γιὰ τὴν λέγεται ὅτι εἶναι διπλάσιον κάποιου. Ἀφοῦ λοιπὸν τὰ «πρὸς τι» ἔχουν αὐτὸν τὸν ὀρισμὸν, ἃς μᾶς δείξουν αὐτοὶ ποὺ προβάλλουν τὴν μέθοδον τοῦ Ἀριστοτέλη, καὶ κομπάζουν γιὰ αὐτὰ ποὺ διδάχθησαν ἀπὸ αὐτήν, καὶ ὄχι ἀπὸ τὴν ἁγίαν Γραφήν, ἐάν καὶ τὸ ὅμοιον, αὐτὸ ποὺ εἶναι, ἀναφέρεται σὲ ἄλλον, ὅπως καὶ τὸ μεγαλύτερον καὶ τὸ διπλάσιον. Γιατὶ τὸ ἀνόμοιον εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὸ ὅμοιον, ὅπως καὶ τὸ μικρότερον πρὸς τὸ μεγαλύτερον, ἀλλὰ ὄχι μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, οὔτε πανομοιότυπον. Γιατὶ τὸ μεγα-

ὡσαύτως. Τὸ μὲν γὰρ μείζον ὡς ἐλάττωνος μείζον λέγεται, τὸ δὲ ὁμοιον οὐκ ἂν ὡς ἀνομοίου μείζον λεχθείη ποτέ, οὐδὲ ὡσπερ τὸ μείζον διὰ τὸ ὑπερέχειν τοῦ ἀντικειμένου τοῦτο ἔστιν ὅπερ εἶναι λέγεται· οὕτω καὶ τὸ ὁμοιον διὰ τὸ μείζον εἶναι τοῦ ἀνομοίου νοη-
5 θήσεται τοῦτο. Οὐκοῦν ἑτερογενῆ πάντως ἔσται τὰ τὴν αὐτὴν διαί-
ρεσίν τε καὶ ὄρον οὐκ ἐπιδεχόμενα.

ΑΛΛΟ.

Τὰ «πρός τι» ἔχοντα τῶν ὀνομάτων, ἢ καὶ ὅπως δὴ ποτ' οὖν πρὸς ἕτερόν τι λεγόμενα, ἅμα ἔστι καὶ τῇ νοήσει καὶ τῇ φύσει· οἷον
10 φέρε εἰπεῖν, τὸ διπλάσιον καὶ τὸ μέγα. Τὸ μὲν γὰρ διπλάσιον συν-
εισφέρει τι πάντως ἑαυτῷ οὐ καὶ ἔστι διπλάσιον, καὶ τὸ μέγα συνει-
σοίσει πάντως ἑαυτῷ τὸ μικρὸν πρὸς ὃ καὶ λέγεται μέγα. Οὐ γὰρ ἂν εἶη διπλάσιον, ἡμίσεος οὐκ ὄντος, ἀλλ' οὐδὲ μέγα, μικροῦ μὴ νοουμένου τινός.

15 Τὰ μὲν οὖν «πρός τι» τοῦτον ἔχει τὸν ὄρον, τὸ δέ γε ὁμοιον οὐκ ἔξ ἀνάγκης ἅμα τῷ ἀνομοίῳ νοεῖται, καθάπερ κἀκεῖνα, ὡσπερ οὐδὲ τὸ δίκαιον ἅμα τῷ ἀδίκῳ, οὐδὲ ἡ ἀρετὴ ἅμα τῇ κακίᾳ. Τὰ μὲν γὰρ τοιαῦτα στερήσεις μᾶλλον εἰσι καὶ ἐκτροπαὶ τῶν ἐν ἕξει κεμιέ-
νων, οὐ συνεισφέρεσθαι πάντως ὀφείλοντα, καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν
20 «πρός τι» τὰ ἀντικείμενα. Τοῦ μὲν γὰρ ὁμοίου ἐκτροπὴ τίς ἔστι τὸ ἀνόμοιον, τῆς δὲ δικαιοσύνης ἡ ἀδικία. Ἐπειδὴ δέ, κατὰ τὴν ἐκεί-
νων τέχνην, αἱ στερήσεις τῶν ἕξεων δεύτεραι, οὐκ ἂν εἶη τῶν ἅμα νοουμένων τὸ ἀνόμοιον, στέρησις καὶ ἐκτροπὴ τοῦ ὁμοίου τυγχά-
νον.

25

ΑΛΛΟ.

Τὰ πρὸς τι ἔχοντα τῶν ὀνομάτων οἷον ἐν ἀλλήλοις ἔχει τὸ εἶναι, καὶ ἐνὸς ἀναιρεθέντος οὐκ ἔστι τὸ δεύτερον. Ὡσπερ οὖν καὶ ἀναιρεθέντος τοῦ μείζονος, συναναιρεῖται πάντως τὸ ἐλάττων· οὐ γὰρ ἂν ἐλάττων εἶη τι, μὴ ὄντος μείζονος, οὐ καὶ ἔστιν ἐλάττων. Εἰ
30 τοίνυν ὁμογενές εἶναί φατε τοῖς πρὸς τι καὶ τὸ ὁμοιον, ἀναιρεθὲν

λύτερο λέγεται μεγαλύτερο σὲ σχέσηη πρὸς τὸ μικρότερο, ἐνῶ τὸ ὅμοιο δὲν μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ ποτὲ ὅτι εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὸ ἀνόμοιο, οὔτε, ὅπως τὸ μεγαλύτερο εἶναι αὐτὸ πού λέγεται, ἐπειδὴ ὑπερέχει ἀπὸ τὸ μικρότερο, ἔτσι καὶ τὸ ὅμοιο, ἐπειδὴ εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ τὸ ἀνόμοιο, μπορεῖ νὰ εἶναι ἴδιο. Ἐπομένως, αὐτὰ πού δὲν ἐπιδέχονται τὴν ἴδια διαίρεση καὶ τὸν ὄρισμό, εἶναι ὅπωςδὴποτε ἑτερογενῆ.

ΑΛΛΟ.

Τὰ ὀνόματα πού ἔχουν σχέσηη πρὸς κάτι, ἢ λέγονται ὅπωςδὴποτε σὲ ἀναφορὰ πρὸς κάποιον ἄλλο, καὶ ὑπάρχουν ταυτόχρονα καὶ κατὰ τὴ νόηση καὶ κατὰ τὴ φύση, ὅπως γιὰ παράδειγμα, τὸ διπλάσιο καὶ τὸ μεγάλο. Γιατὶ τὸ διπλάσιο προσδίδει ὅπωςδὴποτε κάτι στὸν ἑαυτό του ἀπὸ αὐτὸ τοῦ ὁποίου εἶναι διπλάσιο, καὶ τὸ μεγάλο προσδίδει ὅπωςδὴποτε στὸν ἑαυτό του τὸ μικρό, σὲ σύγκριση πρὸς τὸ ὁποῖο λέγεται μεγάλο. Γιατὶ δὲν θὰ ἦταν διπλάσιο, ἂν δὲν ὑπῆρχε τὸ μισό, ἀλλ' οὔτε καὶ μεγάλο θὰ ἦταν, ἂν δὲν νοεῖται κάποιον μικρό.

Αὐτὰ λοιπὸν πού ἀνήκουν στὰ «πρὸς τι» ἔχουν αὐτὸν τὸν ὄρισμό, τὸ ὅμοιο ὅμως δὲν νοεῖται κατ' ἀνάγκη ταυτόχρονα μὲ τὸ ἀνόμοιο, ὅπως ἐκεῖνα, ὅπως οὔτε τὸ δίκαιο νοεῖται ταυτόχρονα μὲ τὸ ἀδικο, οὔτε ἡ ἀρετὴ ταυτόχρονα μὲ τὴν κακία. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι μᾶλλον στερήσεις καὶ ἔκτροπές ἀπὸ τὰ συνηθισμένα, καὶ δὲν προσδίδονται ὅπωςδὴποτε ὑποχρεωτικά, ὅπως τὰ ἀντίθετα πρὸς ἐκεῖνα πού ἀνήκουν στὰ «πρὸς τι». Γιατὶ τὸ ἀνόμοιο εἶναι κάποια ἔκτροπὴ ἀπὸ τὸ ὅμοιο, καὶ ἡ ἀδικία ἀπὸ τὴ δικαιοσύνη. Ἐπειδὴ ὅμως, σύμφωνα μὲ τὴ μέθοδο ἐκείνων, οἱ στερήσεις ἔρχονται δεύτερες ἀπὸ τὶς ἕξεις, δὲν μπορεῖ τὸ ἀνόμοιο νὰ καταταγεῖ ἀνάμεσα σ' ἐκεῖνα πού νοοῦνται ταυτόχρονα, ἀφοῦ ἀποτελεῖ στέρηση καὶ ἔκτροπὴ ἀπὸ τὸ ὅμοιο.

ΑΛΛΟ.

Ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὀνόματα πού ἔχουν σχέσηη πρὸς κάτι, ἔχουν κατὰ κάποιον τρόπο μεταξὺ τους τὴν ὑπαρξή τους, καὶ ὅταν ἀναιρεθεῖ τὸ ἓνα, παύει νὰ ὑπάρχει τὸ δεύτερο. Ὅπως ἀκριβῶς ὅταν ἀναιρεθεῖ τὸ μεγαλύτερο, ἀναιρεῖται ὅπωςδὴποτε μαζὶ μ' αὐτὸ καὶ τὸ μικρότερο. Γιατὶ δὲν μπορεῖ κάτι νὰ εἶναι κατώτερο, ἂν δὲν ὑπάρχει ἀνώτερο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο εἶναι κατώτερο. Ἐὰν λοιπὸν λέτε, ὅτι καὶ τὸ ὅμοιο ἀνήκει στὸ ἴδιο γένος μὲ τὰ ὀνόματα πού ἀνήκουν στὰ «πρὸς τι», τότε

αὐτό, συναναιρεῖται τὸ ἀνόμοιον, καὶ συναναιρεῖσθω πάλιν ἐκεῖνω.
 Ἄλλ' οὐ συναναιρεῖται, οὐδὲ μὴν ἀναιρεῖ ὄντος γάρ τινος ἀνθρώ-
 που, τυχὸν ἔσται τι τὸ ἀνόμοιον αὐτῷ· καὶ ἀναιρεθέντος τοῦ ἀνο-
 μοίου, οὐ συναναιρεῖται τὸ ὄν, τουτέστιν ὁ ἄνθρωπος, οὐ καὶ γέγο-
 5 νεν ἀνόμοιον τὸ ἀναιρεθέν. Οὐκ ἄρα τῶν πρὸς ἄλληλα λεγομένων
 τὸ ὅμοιον καὶ τὸ ἀνόμοιον.

ΑΛΛΟ.

Ἐπὶ τοῦ ὁμοίου καὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ἀντικειμένων τούτοις
 χωρήσει τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον. Ἔστι γὰρ εἰπεῖν οὐ ψευδόμενον
 10 τόνδε τινὰ τυχὸν ὅμοιον τῷδε, καὶ ἥττον ἢ μᾶλλον ὅμοιον, καὶ
 μᾶλλον δίκαιον, καὶ δίκαιον ἥττον. Ἐπὶ μὲν τοι τοῦ μείζονος ἢ καὶ
 τοῦ ἐλάττονος, διπλασίονός τε καὶ ἡμίσεος, οὐκ ἂν εἴποι τις, μᾶλ-
 λον μείζον ἢ μᾶλλον ἔλαττον, ἢ μᾶλλον διπλάσιον ἢ μᾶλλον ἡμισυ.
 Ἀνεπίδεκτα γὰρ τοῦ ποσοῦ τὰ τῆς ποιότητος εἶδη διὰ πολλῶν
 15 ἀποδέδεικται. Εἰ τοίνυν τὸ ὅμοιον τοῦ ποσοῦ χωρητικόν ἐστι, καὶ
 δέχεται τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἔλαττον, οὐ δεχομένων αὐτὸ τοῦ ἡμίσεως
 καὶ διπλασίου, οὐχ ὁμογενὲς ἄρα τοῖς «πρὸς τί» ἐστιν.

ΑΛΛΟ.

Τὸ μᾶλλον, ἥτοι τὸ μείζον, ἐπίτασίς ἐστι καὶ ὑπερβολή τινος
 20 πράγματος οἰουδηποτοῦν, οὐκ ἀνομοίου τινὸς καὶ ἀντικειμένου
 δήλωσιν ἔχει. Τὸ δὲ ὅμοιον οὐχ οὕτως εἰσφέρει γὰρ τοῦ ἀνομοίου
 τὴν ἐμφασιν. Ἄλλως τε τῷ μὲν ἀνομοίῳ στέρησις ἀκολουθεῖ. Ἀπο-
 βολή γὰρ τοῦ ὁμοίου τὸ ἀνόμοιον ἐργάζεται. Τὸ δὲ μᾶλλον καὶ
 μείζον ἐπίτασίς τινος ὄντα, ποῖαν ἔξει τὴν ἀποβολήν, ἢ πῶς ἐπ'
 25 αὐτοῦ στέρησις ἔσται, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνομοίου; Ἄλλ' οὐκ ἂν
 ἔχοι τις εἰπεῖν. Ἐτερογενὲς ἄρα τῷ ὁμοίῳ τὸ μείζον.

ὅταν ἀναιρεῖται αὐτὸ, ἀναιρεῖ μαζί του καὶ τὸ ἀνόμοιο, καὶ ὅταν ἀναιρεῖται ἐκεῖνο, ἀναιρεῖται μαζί του καὶ αὐτὸ. “Ὁμως οὔτε ἀναιρεῖται μαζί μ’ ἐκεῖνο, οὔτε τὸ ἀναιρεῖ. Γιατί, ἐὰν ὑπάρχει κάποιος ἄνθρωπος, καὶ συμβεῖ νὰ ὑπάρχει τὸ ἀνόμοιο μ’ αὐτόν, ὅταν ἀναιρεθεῖ τὸ ἀνόμοιο, δὲν ἀναιρεῖται μαζί του καὶ αὐτὸ πού ὑπάρχει, δηλαδή ὁ ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου ἀνόμοιο ἦταν αὐτὸ πού ἀναιρέθηκε.” Ἄρα τὸ ὅμοιο καὶ τὸ ἀνόμοιο δὲν συγκαταλέγονται ἀνάμεσα σ’ ἐκεῖνα πού ἔχουν ἀντιστοιχία μεταξύ τους.

ΑΛΛΟ.

Στὸ ὅμοιο καὶ στήν ἀρετὴ καὶ στὰ ἀντίθετά τους ἔχει θέση καὶ τὸ περισσότερο καὶ τὸ λιγότερο. Γιατί εἶναι δυνατόν νὰ ποῦμε κάποιον πού δὲν ψεύδεται, ὅτι εἶναι ὅμοιος τυχόν μὲ κάποιον, ἢ ὅτι εἶναι λιγότερο ἢ περισσότερο ὅμοιος, καὶ περισσότερο δίκαιος ἢ λιγότερο δίκαιος. Στὸ μεγαλύτερο ὅμως καὶ στὸ μικρότερο, στὸ διπλάσιο καὶ στὸ μισό, δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ περισσότερο μεγαλύτερο, ἢ περισσότερο μικρότερο, ἢ περισσότερο διπλάσιο, ἢ περισσότερο μισό. Γιατί ἀποδείχθηκε μὲ πολλὰ παραδείγματα, ὅτι τὰ εἶδη τῆς ποιότητος εἶναι ἀνεπίδεκτα τοῦ ποσοῦ. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ὅμοιο ἔχει θέση γιὰ τὸ ποσοῦ, καὶ δέχεται τὸ περισσότερο καὶ τὸ λιγότερο, τὸ ὁποῖο δὲν δέχονται τὸ μισό καὶ τὸ διπλάσιο, ἄρα δὲν ἀνήκει στὸ γένος ἐκείνων πού ἀνήκουν στὰ πρὸς τι.

ΑΛΛΟ.

Τὸ περισσότερο ἢ τὸ μεγαλύτερο ἀποτελεῖ ἐπίταση καὶ ὑπερβολὴ κάποιου ὁποιοῦδήποτε πράγματος, τὸ ὁποῖο δὲν σημαίνει τὴν ὑπαρξὴ κάποιου ἀνόμοιου καὶ ἀντίθετου. Τὸ ὅμοιο ὅμως δὲν εἶναι τέτοιο· γιατί εἰσάγει τὴν ἐμφάνιση τοῦ ἀνόμοιου. “Ἄλλωστε στὸ ἀνόμοιο ἀκολουθεῖ ἢ στέρηση, ἀφοῦ τὸ ἀνόμοιο ἀποτελεῖ ἀποβολὴ τοῦ ὁμοίου, ἐνῶ τὸ περισσότερο καὶ τὸ μεγαλύτερο, πού ἀποτελοῦν ἐπίταση κάποιου, ποιά ἀποβολὴ μποροῦν νὰ ἔχουν, ἢ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξει στέρηση σ’ αὐτά, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ ἀνόμοιο; Ἄλλὰ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀπαντήσῃ. Ἐπομένως τὸ μεγαλύτερο ἀνήκει σὲ ἄλλο γένος, σὲ σχέση μὲ τὸ ὅμοιο.

ΑΛΛΟ,

ἀπόδειξιν ἔχον ὅτι διὰ τοῦ λεγέσθαι μείζονα τὸν Πατέρα,
 συνεισφέρεται μὲν πάντως ὁ Υἱός, ἔστι δὲ οὐκ ἐλάττων
 αὐτοῦ.

5 Τὸ μείζον εἴ τις ὀνομάσαι, συνεισοίσει πάντως καὶ ἀναγκαίως
 ἕτερόν τι παρ' αὐτὸ οὐ καὶ ἔστι μείζον. Οὕτω τοιγαροῦν ἔχοντος
 τοῦ νοήματος, φέρε κατ' αὐτὸ τὴν θεϊαν ἐξετάσωμεν γέννησιν, καὶ
 τὸν περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ γυμνάσωμεν λόγον. Ὅταν τοίνυν λέγη-
 10 ται μείζων ὁ Πατήρ, συνεισφέρει μὲν πάντως τὸ ἐν σχέσει τῇ πρὸς
 αὐτόν, τὴν Υἱοῦ σημασίαν φημί, καθ' ἧς τὸ ἕλαττον νοοῦσιν οἱ Χρι-
 στομάχοι. Συνεισενεχθέντος τοιγαροῦν ἀναγκαίως τῷ Πατρὶ τοῦ
 Υἱοῦ, φέρε δοκιμάζωμεν πῶς ἔξει τὸ μείζον ὁ Πατήρ, φύσει ἀγα-
 θός, φύσει δημιουργός, φύσει βασιλεύς, ποῖον ἔσται τὸ μείζον ἐν
 Πατρὶ, ἔχοντος αὐτὰ τελείως καὶ τοῦ Υἱοῦ; Εἰ δὲ μὴ ἔχει τελείως,
 15 πῶς Θεός ἐστι τὸ ᾧ τι τῶν ἀγαθῶν ἐνδεεῖ; Τὸ γὰρ οὐπω τῆς ὀφει-
 λούσης προσεῖναι Θεῷ τελειότητος ἐπειλημμένον, οὐκ ἂν εἴη φύσει
 Θεός· φύσει δὲ Θεός ὁ Υἱός· τέλειος ἄρα καθάπερ καὶ ὁ Πατήρ.
 Ἐπειδὴ δὲ τέλειος ὁ Πατήρ, οὐκ ἐλάττων δηλαδή. Οἰκονομικῶς δέ
 φησιν ἑαυτοῦ μείζονα τὸν Πατέρα, ἢ καθὸ γέγονεν ἄνθρωπος, πα-
 20 ραχωρῶν τῇ τῆς θεότητος φύσει τὸ ὑπερέχειν τῶν γενητῶν· καὶ τῷ
 κατὰ φύσιν Κυρίῳ τὸ ἄνω κείσθαι διδούς τῆς τοῦ δούλου μορφῆς,
 εἰ καὶ ὅτι μάλιστα καὶ αὐτὸς κατὰ φύσιν Κύριος, ἢ τὸ μείζον παρα-
 χωρῶν ὡς Πατρὶ, οὐδὲν μὲν ἥττον ἔχων αὐτοῦ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας
 λόγον. Οὕτω γὰρ ἂν εἴη καὶ γνήσιον γέννημα καὶ εἰκὼν ὄντως τοῦ
 25 γεγεννηκότος, οὐ κατὰ τι παρακεχαραγμένη, ἀλλ' ὀλόκληρον πρὸς
 αὐτὸν σώζουσα τὴν ἐμφέρειαν· διὰ δὲ μόνον τὸ πρέπον ὡς Υἱός τῷ
 Πατρὶ τιμὴν ἀπονέμων τὴν μείζονα.

Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι μείζων ὁ Πατήρ τοῦ Υἱοῦ.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν αἰρετικῶν.

30 Ὁ Πατήρ, φησίν, ἦν αἰεὶ, οὐκ αἰεὶ δὲ ὁ Υἱός· πῶς οὖν οὐκ ἔσται

ΑΛΛΟ,

τὸ ὁποῖο ἀποδεικνύει ὅτι μὲ τὸ νὰ λέγεται ὁ Πατέρας ἀνώ-
τερος, συνυπονοεῖται βέβαια ὅπωςδήποτε ὁ Υἱός,
ἀλλὰ δὲν εἶναι κατώτερος αὐτοῦ.

Λέγοντας κάποιος τὴ λέξη «ἀνώτερο», συνυπονοεῖ ὅπωςδήποτε καὶ ὑποχρεωτικὰ καὶ κάτι ἄλλο μαζί μ' αὐτό, ἀπὸ τὸ ὁποῖο εἶναι ἀνώ-
τερο. Ἐφοῦ λοιπὸν αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα τῆς λέξεως «ἀνώτερο», ἃς
ἐξετάσουμε σύμφωνα μὲ αὐτὸ τὴ θεία γέννηση, καὶ ἃς μεταφέρουμε
τὸ λόγο μας στὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό. Ὅταν λοιπὸν ὁ Πατέρας λέγε-
ται «ἀνώτερος», συνυπονοεῖ ὅπωςδήποτε καὶ αὐτὸ πὺν σχετίζεται μὲ
αὐτόν, ἐννοῶ τὴν ἐννοια τοῦ Υἱοῦ, ἐναντίον τοῦ ὁποῖου οἱ Χριστο-
μάχοι ἐννοοῦν τὸ «κατώτερο». Ἐφοῦ λοιπὸν συνυπονοεῖται ἀναγκα-
στικὰ ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα, ἃς δοῦμε μὲ ποιὸν τρόπο ὁ Πατέρας
εἶναι «ἀνώτερος». Γιατί, ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι κατὰ φύση δημιουργός,
κατὰ φύση βασιλιάς, ποιὸ εἶναι τὸ «ἀνώτερο» στὸν Πατέρα, ἀφοῦ
αὐτὰ τὰ ἔχει σὲ τέλειο βαθμὸ καὶ ὁ Υἱός; Ἐὰν πάλι δὲν τὰ ἔχει σὲ
βαθμὸ τέλειο, τότε πῶς εἶναι Θεὸς αὐτὸ πὺν ὑπολείπεται σὲ κάτι ἀπὸ
τὰ ἀγαθὰ; Γιατί αὐτὸ πὺν ὑπολείπεται ἀπὸ τὴν τελειότητα πὺν ὀφεί-
λει νὰ ὑπάρχει στὸν Θεό, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι κατὰ φύση Θεός· ἐνῶ ὁ
Υἱὸς εἶναι κατὰ φύση Θεός, καὶ ἄρα τέλειος ὅπως καὶ ὁ Πατέρας.
Καὶ ἐπειδὴ τέλειος εἶναι ὁ Πατέρας, ἄρα δὲν εἶναι κατώτερος ὁ Υἱός,
ἀλλὰ κατ' οἰκονομία ὀνομάζει τὸν Πατέρα τοῦ ἀνώτερον, ἢ, ἐπειδὴ
ἔγινε ἄνθρωπος, ἀφήνει στὴ φύση τῆς θεότητος τὴν ὑπεροχὴ ἀπένα-
ντι στὰ δημιουργήματα, καὶ τὴ θέση τοῦ κατὰ φύση Κυρίου στὸν
οὐρανὸ τὴν παραχωρεῖ στὴ μορφὴ τοῦ δούλου, μολονότι καὶ ὁ ἴδιος
εἶναι Κύριος κατὰ φύση· ἢ παραχωρεῖ τὸ «ἀνώτερο» στὸν Πατέρα,
χωρὶς ὁ ἴδιος νὰ ἔχει κάτι λιγότερο ἀπὸ αὐτόν κατὰ τὴν οὐσία. Γιατί
ἔτσι θὰ γινόταν καὶ γνήσιος καρπὸς καὶ ἀληθινὴ εἰκόνα ἐκεῖνου πὺν
τὸν γέννησε, χωρὶς νὰ εἶναι σὲ τίποτε παραποιημένη, ἀλλὰ διασώζο-
ντας ὀλόκληρη τὴν ὁμοιότητα πρὸς ἐκεῖνον, καὶ μόνο γιὰ τὴν τάξη
ὡς Υἱὸς ἀπονέμει στὸν Πατέρα τὴ μεγαλύτερη τιμὴ.

Πρὸς ἐκεῖνους πὺν λένε, ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι ἀνώτερος τοῦ Υἱοῦ.

Ἐντίθεση τῶν αἰρετικῶν.

Ὁ Πατέρας, λέγει, ὑπῆρχε πάντοτε, ἐνῶ ὁ Υἱὸς δὲν ὑπῆρχε πά-

μείζων ὁ αἰὶ ὑπάρχων τοῦ μὴ οὕτως ὄντος; Πῶς δὲ οὐκ ἐλάττων τοῦ αἰδίου ὑπάρχοντος ὁ μὴ αἰδιος ὢν; Εἰ δὲ μείζων ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἑτεροοῦσιος ἄρα πρὸς αὐτόν.

Πρὸς ταῦτα λύσις.

5 Ἐχρῆν, ὡς βέλτιστοι, μὴ λίσαν οὕτω κακῶς μηδὲ ἀτέχνως προ-
 κείσθαι τὸ σοφὸν δὴ τοῦτο τῆς ὑμῖν προεπούσης ἀμαθίας πρόβλη-
 μα. Εἰσφέροντες γὰρ ἡμῖν ἐπὶ τε Πατρός καὶ Υἱοῦ τὸ ἑτεροοῦσιον,
 ἀπὸ τοῦ μείζονος καὶ τοῦ ἐλάττονος τὴν ἀπόδειξιν ἀμαθῶς ποιει-
 σθαι σπουδάσετε, ὥσπερ ἀναγκαίως ἐχόντων πρὸς ἄλληλα τὴν ἑτε-
 10 ρουσιότητα, τῶν ὅσα τούτων πέφυκεν εἶναι δεκτικά. Καίτοι ξύλω
 μὲν παντὶ πρὸς ξύλον, καὶ λίθω πρὸς λίθον, καὶ ἀνθρώπῳ πρὸς
 ἄνθρωπον, τῆς μὲν οὐσίας ὁ λόγος ὁ αὐτός, πρέσσει δὲ ὁμως καὶ
 τὸ μείζον καὶ τὸ ἕλαττον ξύλον γὰρ ξύλου μείζον κατὰ τι, καὶ πάλιν
 ὁμοίως ἕλαττον φαίνεται. Ἐμβαίνοντος τοίνυν καὶ ἐπὶ τῶν ὁμο-
 15 ουσίων τοῦ τε μείζονος καὶ τοῦ ἐλάττονος, περιπτῶς ὑμεῖς ἐπὶ Πα-
 τρός καὶ Υἱοῦ ταύτην ἀπόδειξιν ποιήσθε τοῦ ἑτεροοουσίου, καὶ διὰ
 τούτων δὲ οὐδὲν ἤττιον ληροῦντες εὐρίσκεσθε. Ἴσος γὰρ ὑπάρχων
 ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί, τὸ ἕλαττον ἐφ' ἑαυτοῦ τίθησιν οἰκονομικῶς, ὡς
 δέδεικται.

20

ΑΛΛΟ.

Τὰ τῆς πρὸς ἄλληλα φυσικῆς ὁμοιότητος ἐστηροημένα, καὶ
 κατὰ τὸν τοῦ πως εἶναι λόγον διεστηκότα, τῷ ὁμοίῳ καὶ τῷ ἀνο-
 μοίῳ κρίνεται μᾶλλον, καὶ οὐδέ που τῷ τε μείζονι καὶ τῷ ἐλάττονι.
 Εἰ μὲν οὖν ἓν ἔστιν ὁ Πατὴρ ὡς πρὸς τὸν Υἱὸν κατὰ τὸν τῆς φύσε-
 25 ως λόγον, λεγέτωσαν ἡμῖν οἱ πικροὶ συζητηταί, κατὰ τίνα τρόπον
 χωρήσει ἐπ' αὐτῶν τὸ μείζον καὶ τὸ ἕλαττον; Εἰ δὲ πάντῃ διε-
 στηκῶς καὶ κεχωρισμένος τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ὁ Υἱὸς εἰσφέρε-
 ται, ἑτέρας τε φύσεως ὑπείληπται παρ' ὑμῖν, πῶς τὰ πάντῃ διεστη-
 30 ἐπιδέξεται; Οὐ γὰρ δὴ τις ἔξω γελοιοτήτος κείσεται τὰ κατὰ μηδὲν
 ἀλλήλοις κοινωνοῦντα συγκρίνων, καὶ ἥλιον ξύλου λέγων εἶναι

ντοτε. Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ εἶναι ἀνώτερος αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει πάντοτε ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δὲν εἶναι ἔτσι; Καὶ πῶς δὲν εἶναι κατώτερος ἐκείνου ποὺ ὑπάρχει αἰώνια, αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι αἰώνιος; Καὶ ἐὰν ὁ Πατέρας εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Υἱό, τότε εἶναι καὶ ἕτερούσιος μ' αὐτόν.

Ἐπίκληση σ' αὐτό.

Ἔπρεπε, φίλοι, νὰ μὴ θέτετε μὲ τόσο κακὸ καὶ ἄτεχνο τρόπο αὐτὸ τὸ σοφὸ πρόβλημα ποὺ ταιριάζει στὴν ἀμάθειά σας. Γιατί, προβάλλοντάς σέ μᾶς τὸ ἕτερούσιο τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ, προσπαθεῖτε κατὰ τρόπο ἀμαθῆ νὰ τὸ ἀποδείξετε αὐτὸ ἀπὸ τὸ ἀνώτερο καὶ κατώτερο, σὰν νὰ εἶναι ἀναγκαστικὰ ἕτερούσια ματαξύ τους ὅλα ὅσα ἐπιδέχονται τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ ἀνώτερου καὶ κατώτερου. Ἄν καὶ βέβαια σὲ καθὲ δένδρο πρὸς ἄλλο δέντρο, ἢ πέτρα πρὸς ἄλλη πέτρα, καὶ ἄνθρωπο σὲ σύγκριση μὲ ἄλλον ἄνθρωπο, ἢ οὐσία εἶναι ἴδια, προστίθεται ὅμως σ' αὐτὰ καὶ τὸ μεγαλύτερο καὶ τὸ μικρότερο. Γιατί ἓνα δένδρο εἶναι μεγαλύτερο κατὰ τι ἀπὸ ἄλλο δέντρο, ὅπως ἐπίσης καὶ μικρότερο. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐφαρμόζεται καὶ στὰ ὁμοούσια τὸ μεγαλύτερο καὶ τὸ μικρότερο, κακῶς ἐσεῖς τὸ χρησιμοποιεῖτε αὐτὸ σὰν ἀπόδειξη τῆς ἕτερουσιότητος τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ μ' αὐτὰ συλλαμβάνεσθε νὰ φλυαρεῖτε ὄχι καὶ λίγο. Γιατί, ὄντας ὁ Υἱὸς ἴσος μὲ τὸν Πατέρα, χρησιμοποιεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του τὸ κατώτερο, ὅπως ἀποδείχθηκε, κατ' οἰκονομία.

ἌΛΛΟ.

Αὐτὰ ποὺ δὲν ἔχουν φυσικὴ ὁμοιότητα καὶ διαφέρουν ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ὑπάρξεώς τους, κρίνονται μᾶλλον ἀπὸ τὸ ἂν εἶναι ὅμοια καὶ ἀνόμοια, καὶ οὐδέποτε ὡς πρὸς τὸ ἀνώτερο καὶ κατώτερο. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Πατέρας εἶναι ἓνα μὲ τὸν Υἱὸ ὡς πρὸς τὴ φύση τους, ἅς μᾶς ποῦν οἱ πικρόχολοι συζητητές, μὲ ποιὸν τρόπο ἔχει θέση σ' αὐτοὺς τὸ ἀνώτερο καὶ τὸ κατώτερο; Ἄν πάλι ὁ Υἱὸς παρουσιάζεται ἐντελῶς ἀπομακρυσμένος καὶ χωρισμένος ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, καὶ θεωρεῖται ἀπὸ σᾶς ὅτι εἶναι διαφορετικῆς φύσεως, τότε πῶς αὐτὰ ποὺ διαφέρουν τελείως ὡς πρὸς τὸν τρόπον ὑπάρξεως εἶναι δυνατὸν νὰ δεχθοῦν σύγκριση μεταξύ τους; Γιατί δὲν θὰ βρεθεῖ κάποιος ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς γελοιότητος ἂν συγκρίνει αὐτὰ ποὺ δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μεταξύ τους, καὶ λέγει, ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι πιὸ

λαμπρότερον. Εἰ τοίνυν τὰ ἑτερογενῆ καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα σύγκρισιν παραιτούμενα φαίνεται, ἀπαιδέυτος ἢ πρότασις τὸ μείζον καὶ τὸ ἔλαττον ἐπὶ Υἱοῦ καὶ Πατρὸς εἰσφέρουσα, εἴπερ εἰσὶν οὐ τῆς αὐτῆς οὐσίας, καθ' ὑμᾶς, καὶ ταύτην ἀπόδειξιν ποιουμένη τῆς ἐτε-
 5 ρουσιότητος, ἣν οὐκ οἶδα πόθεν ἐπονοοῦσιν ἐπὶ τῆς τὰ πάντα ὑπερκειμένης οὐσίας, καὶ τὸ ἔλαττον οὐδαμόθεν χωρεῖν δυναμένης ἀπαιτούσης δὲ μᾶλλον τὴν αὐτῇ πρόπουσαν τελειότητα, ἐπει-
 περ οὐδὲν ἔλαττον οὐδὲ ἀτελὲς ἐν τῷ κατὰ φύσιν Θεῷ, ὅπερ ἐστὶ ὁ Υἱός.

10

ΑΛΛΟ.

Μείζονά φασιν οἱ Χριστομάχοι τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα δυσφη-
 μοῦντες ἀφυλάκτως, καὶ μὴ νοοῦντες, καθὰ γέγραπται, μήτε ἄ
 λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. Διὸ δὴ πάλιν ταῖς ἐκεί-
 νων μανίαις τὸν ὀρθὸν ἀντιστρατεύοντες λόγον, ἐρωτήσομεν αὐ-
 15 τούς· Λέγετε πάλιν ἡμῖν, ὧ οὔτοι, πότερόν ποτε, καθάπερ ὑμεῖς
 φατε, μείζων ἦν αἰεὶ ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, ἢ γέγονεν ὕστερον; Εἰ μὲν
 οὖν κατὰ τινὰ χρόνον μείζων ἐφαίνετο τοῦ Υἱοῦ, προσγέγονέ τι
 τῷ Θεῷ καὶ Πατρί· καὶ ὃ μὴ πρότερον ὑπῆρχεν αὐτῷ, νῦν ἔχων
 φαίνεται πῶς οὖν τέλειος ἦν ὁ τούτου λειπόμενος ἐξ ἀρχῆς; Ἄλλ'
 20 ἦν αἰεὶ τέλειος, οὐκ ἄρα ἐλείπετο τοῦ μείζονος· ἦν δὲ αἰεὶ τοῦτο,
 καθ' ὑμᾶς. Ἄλλ', ὧ βέλτιστοι, συνορᾶτε δὴ που καὶ ὑμεῖς ὅτι διὰ
 τὸ ἔλαττον καὶ τὸ μείζον ὑμῖν εὐλόγως κινδυνεύσει, καὶ δειχθήσε-
 ται λοιπὸν ἔωλος ὑμῶν ἢ πρότασις. Τὸ γὰρ μείζον τινος λεγόμε-
 νον, οὐκ ἂν εἴη μείζον, μὴ ἑτέρου τινὸς πάντως παρακειμένου καὶ
 25 ἐλάττονος, πρὸς ὃ δὴ καὶ μετρούμενον, μείζον ὡς πρὸς αὐτὸ φαί-
 νεται.

Εἰ τοίνυν αἰεὶ μείζων ἦν ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, ἀνάγκη πᾶσα τὸν
 Υἱὸν συνεισφέρεσθαι τῷ Πατρί, πρὸς ὃν ὡς, καθ' ὑμᾶς, ἐλάττιονα
 ὄντα συγκρινόμενος, μείζων ἐφαίνετο. Εἰ τοίνυν, κατὰ τὴν ὑμετέ-
 30 ραν πρότασιν, διὰ τοῦτο μείζων ἐστὶν ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, ἐπειδή-
 περ αὐτὸς αἰδίως μὲν ἦν, ὁ δὲ Υἱὸς οὐχ οὕτως, ἐπειδὴ δέδεικται

λαμπρὸς ἀπὸ τὸ δέντρο. Ἐὰν λοιπὸν τὰ ἑτερογενῆ δὲν μποροῦν νὰ συγκριθοῦν μεταξύ τους, εἶναι γεμάτη ἀμάθεια ἢ πρόταση πού εἰσάγει τὸ ἀνώτερο καὶ τὸ κατώτερο στὸν Υἱὸ καὶ τὸν Πατέρα, ἐὰν φυσικὰ δὲν εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας, ὅπως λέτε, καὶ ἡ εἰσήγησις αὐτῆ προβάλλεται ὡς ἀπόδειξις τῆς ἑτερουσιότητος, πού δὲν ξέρω ἀπὸ ποῦ τὴν ἐπινοοῦν στὴν οὐσία πού βρίσκεται πάνω ἀπὸ ὅλα καὶ δὲν μπορεῖ ἀπὸ πουθενὰ νὰ χωρέσει τὸ κατώτερο, ἀλλὰ ἀπαιτεῖ δικαιοματικὰ τὴν τελειότητα πού τῆς ταιριάζει, γιατί δὲν ὑπάρχει τίποτε κατώτερο οὔτε ἀτελὲς στὸν κατὰ φύσιν Θεό, πού εἶναι βέβαια ὁ Υἱός.

ΑΛΛΟ.

Οἱ Χριστομάχοι ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Υἱό, βλασφημώντας ἀδίστακτα, καὶ μὴ καταλαβαίνοντας, ὅπως ἔχει γραφεῖ, οὔτε αὐτὰ πού λένε, οὔτε γιὰ ποιὰ πράγματα δίνουν διαβεβαιώσεις¹⁰. Γι' αὐτὸ καὶ πάλι, ἀντιπαραθέτοντας στὶς μανίες ἐκείνων τὸν ὀρθὸ λόγον, θὰ τοὺς ἐρωτήσουμε· Πεῖτε μας πάλι, ἀνόητοι, ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, ὅπως ἐσεῖς λέτε, ὁ Πατέρας ἦταν πάντοτε ἀνώτερος τοῦ Υἱοῦ, ἢ ἔγινε ὕστερα; Ἐὰν βέβαια ἔγινε ἀνώτερος τοῦ Υἱοῦ σὲ κάποια χρονικὴ στιγμή, τότε προστέθηκε κάτι στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ αὐτὸ πού προηγουμένως δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτόν, τώρα ἐμφανίζεται νὰ τὸ ἔχει. Πῶς λοιπὸν ἦταν τέλειος αὐτὸς πού ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἦταν ἐλλιπής; Ἄλλ' ἦταν πάντοτε τέλειος· ἄρα δὲν τοῦ ἔλειπε ἡ ἀνωτερότητα· καὶ ὑπῆρχε πάντοτε αὐτῆ σ' αὐτόν, ὅπως λέτε ἐσεῖς. Ἀλλά, ἄριστοι, βλέπετε ὅπως ὅποτε καὶ σεῖς, ὅτι ἐξαιτίας τοῦ κατώτερου, κινδυνεύει γιὰ σᾶς καὶ τὸ ἀνώτερο, καὶ θὰ ἀποδειχθεῖ ὅτι ἡ εἰσήγησί σας εἶναι ἀποτέλεσμα μέθης. Γιατί, αὐτὸ πού λέγεται ἀνώτερο ἀπὸ κάποιο ἄλλο, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἀνώτερο, χωρὶς νὰ ὑπάρχει ὅπως ὅποτε κοντὰ του κάποιο κατώτερο, πρὸς τὸ ὁποῖο συγκρίνεται καὶ ἀποδεικνύεται ἀνώτερο ὡς πρὸς αὐτό.

Ἐὰν λοιπὸν ὁ Πατέρας ἦταν πάντοτε ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Υἱό, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ὑπῆρχε μαζί μὲ τὸν Πατέρα καὶ ὁ Υἱός, πρὸς τὸν ὁποῖο, σύμφωνα μὲ σᾶς, ὄντας κατώτερος, συγκρινόμενος ἐμφανιζόταν ἀνώτερος. Ἐὰν λοιπὸν, σύμφωνα μὲ τὴ δική σας πρότασι, ὁ Πατέρας εἶναι ἀνώτερος τοῦ Υἱοῦ ὡς πρὸς αὐτό, ἐπειδὴ δηλαδὴ αὐτὸς ὑπῆρχε αἰώνια, ἐνῶ ὁ Υἱός ὄχι, ἀφοῦ ἀποδείχθηκε ὅτι ἦταν

συνῶν αἰεί καὶ συνυπάρχων τῷ Πατρὶ, οὐκ ἔσται κατὰ τι γοῦν ἐλάττων, ἢ ἑτεροοῦσιος αὐτοῦ. Ὡ γὰρ λόγῳ μὴ συνῶν ἀπελείπετο τῆς ἰσότητος, τῷ αὐτῷ πάλιν καὶ ἐξ ἀντιστροφῆς λόγῳ, ἐπειδὴ συνυπάρχει, κατ' οὐδένα τρόπον ἀπολειφθήσεται. Ἐπὶ δὲ τῶν ἀλλήλοις 5 κατὰ πάντα προσεικότεων φυσικῶς, καὶ μεγάλῃ μὴ μετρουμένων, ποῦ χωρήσει τὸ μείζον καὶ τὸ ἕλαττον;

ΑΛΛΟ.

Εἰ μείζων ὁ Πατὴρ τοῦ Υἱοῦ, κατὰ τὴν ὑμετέραν πρότασιν, ὡ Χριστομάχοι, πῶς αὐτῷ τὴν ἰσότητα Παῦλος ἀποδίδωσι, λέγων, 10 «Ὁς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπεινώσεν ἑαυτόν»; Εἰ τοίνυν ὁ τῆς ἐνανθρωπήσεως τρόπος τὴν ταπεινώσιν ἔχει, καὶ τὴν λεγομένην ἐνθάδε κένωσιν, ἀνάγκη πᾶσα σώζεσθαι τὸ τέλειον τῷ Υἱῷ κατ' ἰσότητα 15 τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως. Ἐντεῦθεν γὰρ ἡμῖν φανεῖται καὶ ἡ ταπεινώσις. Εἰ γὰρ ἦν ἐλάττων ἐξ ἑαυτοῦ καὶ πρὸ τῆς ταπεινώσεως, ποῖ δὴ ἄρα καταβεβηκῶς ὀφθήσεται, καὶ τίς ἡμῖν ὁ τῆς ταπεινώσεως τρόπος;

ΑΛΛΟ.

20 Εἰ διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου βλέπομεν ἡλαττωμένον τὸν Ἰησοῦν, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν, πρὸ τοῦ πάθους ἄρα τὸ ἕλαττον οὐκ ἦν ἐν αὐτῷ. Εἰπόντος δὲ τούτου, τὸ εἶναι τέλειον αὐτὸν εἰσβαίνειν ἀνάγκη. Τέλειος δὲ ὢν ὁ Υἱός, καὶ τῇ τοῦ Πατρὸς τελειότητι παρισούμενος, οὐκ ἐπιδέξεται δηλονότι τῶν ἀνομοίων 25 τὸ ἕλαττον.

ΑΛΛΟ.

Τὴν ἰσότητα τῷ Υἱῷ προσμαρτυρῶν ὁ Παῦλος ἦν ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα, φησί που σαφῶς «Ὁς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ». Λέγει δὲ αὐτόν καὶ ἡλατ- 30 τῶσθαι διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου. Οὐκ ἐνδεχομένου τοιγαροῦν

11. Φιλιπ. 2, 6-7.

12. Ἑβρ. 2, 7.

καὶ ὑπῆρχε πάντοτε μὲ τὸν Πατέρα, δὲν εἶναι σὲ τίποτε κατώτερος ἢ ἑτερούσιος ἀπὸ αὐτόν. Γιατί, γιὰ ὅποιο λόγο, ἂν δὲν συνυπῆρχε μὲ τὸν Πατέρα, θὰ ὑστεροῦσε σὲ ἰσότητα μὲ αὐτόν, γιὰ τὸν ἴδιο πάλι λόγο ἀντίστροφα, ἐπειδὴ συνυπάρχει, δὲν ὑστερεῖ κατὰ κανένα τρόπο. Σ' αὐτὰ λοιπὸν ποὺ εἶναι καθόλα ὅμοια μεταξύ τους κατὰ φύση καὶ δὲν μετριοῦνται μὲ τὸ μέγεθος, ποῦ νὰ βρεῖ θέση τὸ ἀνώτερο καὶ τὸ κατώτερο;

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Πατέρας εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Υἱό, σύμφωνα μὲ τὴ δική σας εἰσήγηση, Χριστομάχοι, τότε γιατί ὁ Παῦλος τοῦ ἀποδίδει τὴν ἰσότητα, λέγοντας, «Ἄν καὶ εἶχε θεία ὑπαρξή, δὲν θεώρησε τὴν ἰσότητά του μὲ τὸν Θεό, ὅτι ἦταν ἀφορμὴ γιὰ ἀρπαγή, ἀλλὰ κένωσε τὸν ἑαυτό του, παίρνοντας μορφή δούλου, καὶ βρέθηκε σὰν ἄνθρωπος, ταπεινώνοντας τὸν ἑαυτό του»¹¹; Ἀφοῦ λοιπὸν ὁ τρόπος τῆς ἐνανθρωπήσεως περιέχει τὴν ταπείνωση καὶ αὐτὸ ποὺ λέμε «κένωση», κατ' ἀνάγκη ἢ τελειότητα σπὸν Υἱὸ ἀναφέρεται στὴν ἰσότητα ποὺ εἶχε πρὸς τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα του πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπηση. Καθόσον ἀπὸ τότε ἐμφανίζεται σὲ μᾶς ἡ ταπείνωση. Γιατί, ἐὰν ἦταν κατώτερος ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ταπείνωση, ποῦ ἄραγε φαίνεται ὅτι κατέβηκε, καὶ ποιὸς εἶναι ὁ τρόπος τῆς ταπεινώσεώς του γιὰ μᾶς;

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ἐξαιτίας τοῦ πάθους τοῦ θανάτου βλέπουμε νὰ ταπεινώνεται ὁ Ἰησοῦς, σύμφωνα μὲ ὅσα λέγει ὁ Παῦλος¹², ἄρα πρὶν ἀπὸ τὸ πάθος δὲν ὑπῆρχε σ' αὐτόν τὸ «κατώτερο». Ἀφοῦ τὸ εἶπε αὐτό, εἶναι ἀνάγκη νὰ δεχθοῦμε ὅτι αὐτὸς εἶναι τέλειος. Ὄντας λοιπὸν τέλειος ὁ Υἱὸς καὶ ἐξισούμενος μὲ τὴν τελειότητα τοῦ Πατέρα, εἶναι φανερό ὅτι δὲν ἐπιδέχεται τὴν ἐλάττωση τῶν ἀνομοίων.

ΑΛΛΟ.

Ὁ Παῦλος ἐπιβεβαιώνοντας τὴν ἰσότητα ποὺ ἔχει ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα, λέγει κάπου καθαρὰ: «Αὐτός, ἂν καὶ εἶχε θεία ὑπαρξή, δὲν θεώρησε τὴν ἰσότητά του μὲ τὸν Θεό, ὅτι ἦταν ἀφορμὴ γιὰ ἀρπαγή». Λέγει ὅμως καὶ ὅτι ταπεινώθηκε ἐξαιτίας τοῦ παθήματος τοῦ θανάτου. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν εἶναι δυνατὸν σὲ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸ νὰ

ἐφ' ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ σημαίνεσθαι ὁμοῦ τό τε μείζον καὶ τὸ ἔλαττον φυσικῶς, ζητητέον ὅπως ἐπὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου διασώσομεν ἀμφοτέρω, καὶ περὶ τὸν ἕνα καὶ μόνον τὰ δύο κείσθαι δώσομεν. Οὐκοῦν, καθὸ φύσει Θεός, ἴσος ἔσται τῷ γεγεννηκότι Θεῷ· καθὸ δὲ 5 γέγονεν ἄνθρωπος, ἡλαττώσθαι λέγεται. Εἰ δέ τις ἀφέλοι τῆς φυσικῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ τὴν ἰσότητα, καὶ μὴ ἐν τούτῳ ταύτην σώζεσθαι λέγοι, ποῖ δὴ λοιπὸν κείσεται; Ἡ ποῖον ἔξει τὸν τόπον τοῦ Υἱοῦ τὸ ἐξαιρέτον, μόνῃς τῆς ἔλαττώσεως φαινομένης περὶ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως τρόπον;

10 Ἔτι εἰς τὸ αὐτό· Ὅτι ἴσος ὁ Υἱὸς κατὰ πάντα τῷ Θεῷ καὶ Πατρί,, προκειμένου καὶ ἐξεταζομένου ρητοῦ· «Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγήρεται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ», μετὰ τῶν ἐφεξῆς.
Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν δι' ἐναντίας.

15 Καὶ πῶς ἂν εἴη, φησὶν, ἢ ἴσος ἢ ὁμοῖος ὁ Χριστός, τουτέστιν, ὁ Υἱὸς τῷ παντελείῳ Πατρί, ὅς γε σαφῶς πού φησιν ὡς· «Οὐκ ἐγήρεται μὲν ἐν γεννητοῖς γυναικῶν Ἰωάννου μείζων οὐδεὶς· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μείζων αὐτοῦ ἔστιν». Αὐτὸς γὰρ ὢν ὁ μικρότερος κατὰ τὸν ἐν τῷ γεγεννηθῆσθαι χρόνον 20 διὰ τῆς ἀγίας Παρθένου, τότε μόλις καὶ τὸ τῶν εἰς ἄκρον ἠκόντων ἀρετῆς ὑπεραναβήσεσθαι μέτρον ἑαυτὸν ὁμολογεῖ, ὅταν ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία παραγένηται, μισθὸν ὡσπερ τινὰ τοῦτον τῆς εἰς ἡμᾶς διακονίας ἀντικομιζόμενον. Ὁ δὲ οὕτως ἔχων φύσεως, πῶς ἂν ἦν ὁμοῖος, ἢ καὶ ἐν ἰσότητι φαίνοιτο τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς;

25 Πρὸς ταῦτα λύσις ἐφεξῆς.

Ἀνοήτως σφόδρα καὶ ἀμαθῶς οἱ τῆσδε διεσκευασμένοι τὴν τῶν εἰρημένων παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ διειλήφασιν δύναμιν. Οὐ γὰρ ἵνα τῆς οἰκείας κατηγορήσῃ φύσεως, τὰ τοιαῦτά φησιν, οὐδὲ ὡς μέγα τι καὶ ἀξιοζήλωτον καύχημα περιτίθῃσιν ἐναντῶ τῶν 30 Ἰωάννου μέτρων τὴν ὑπεροχήν, ὁ τοῖς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐπι-

ὑπάρχουν μαζί και τὸ ἀνώτερο και τὸ κατώτερο κατὰ τρόπο φυσικό, πρέπει νὰ ἐξετάσουμε πῶς θὰ διασώσουμε στήν περίπτωση τοῦ Θεοῦ Λόγου και τὰ δύο, και νὰ δεχθοῦμε ὅτι και τὰ δύο ὑπάρχουν στὸν ἕνα και μόνο. Λοιπὸν, ὡς Θεὸς κατὰ φύση, εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεὸ πού τὸν γέννησε· ἐπειδὴ ὅμως ἔγινε ἄνθρωπος, λέγεται ὅτι ἐλαττώθηκε. Ἐὰν ὅμως κάποιος ἀφαιρέσει ἀπὸ τὴ φυσικὴ ὑπαρξὴ του τὴν ἰσότη-
τα, και ἰσχυρισθεῖ ὅτι αὐτὴ δὲν διασώζεται σ' αὐτό, τότε λοιπὸν ποῦ
βρίσκεται, ἢ ποιὰ θέση ἔχει ἢ ἀνωτερότητα τοῦ Υἱοῦ, ἀφοῦ στὸν
τρόπο τῆς ἐνανθρωπήσεως φαίνεται μόνο ἢ ἐλάττωσή του;

Και πάλι στὸ ἴδιο θέμα. Ὅτι δηλαδή ὁ Υἱὸς εἶναι ἴσος μὲ τὸν
Θεὸ και Πατέρα σὲ ὅλα, μὲ βάση τὸ ρητό· «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι
μεταξὺ αὐτῶν πού γεννήθηκαν ἀπὸ γυναῖκες, δὲν ὑπάρχει
μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὸν Βαπτιστή»¹³.

Ἐνσταση ἀπὸ αὐτὲς τῶν ἀντιθέτων.

Και πῶς μπορεῖ, λέγει, νὰ εἶναι ὁ Χριστὸς ἴσος ἢ ὅμοιος, δηλαδή
ὁ Υἱὸς, μὲ τὸν παντέλειο Πατέρα, ὁ ὁποῖος λέγει κάπου καθαρᾶ, ὅτι
«Μεταξὺ αὐτῶν πού γεννήθηκαν ἀπὸ γυναῖκες, δὲν ὑπάρχει κανένας
μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Ἰωάννη· ὁ μικρότερος ὅμως στή βασιλεία τῶν
οὐρανῶν, θὰ εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ αὐτόν». Γιατὶ αὐτός, ὄντας ὁ μι-
κρότερος κατὰ τὸν χρόνον πού γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἀγία Παρθένο,
ὁμολογεῖ ὅτι τότε αὐτὸς θὰ ἀνυψωθεῖ και πρὸ πάντων ἀπὸ ἐκείνους πού
ἔφτασαν στὸ ὑψηλότερο σημεῖο τῆς ἀρετῆς, ὅταν θὰ ἔρθει ἢ βασιλεία
τῶν οὐρανῶν, δεχόμενος τὴν ἀνύψωσή του αὐτὴν σὰν ἕνα εἶδος
ἀνταμοιβῆς γιὰ τὶς ὑπηρεσίες του σὲ μᾶς. Αὐτὸς ὅμως πού ἔχει τέτοια
φύση, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἦταν ὅμοιος, ἢ νὰ παρουσιάζεται ἴσος
πρὸς τὸν Θεὸ και Πατέρα;

Ἀπάντηση σ' αὐτά.

Πολὺ ἀνόητα και κατὰ τρόπον ἀμαθῆ ἐκλαμβάνουν αὐτοὶ πού
σκέφτονται ἔτσι τὴ σημασία αὐτῶν πού εἰπώθηκαν ἀπὸ τὸν Σωτῆρα
μας Χριστό. Καθόσον δὲν τὰ λέγει αὐτὰ γιὰ νὰ κατηγορήσει τὴ δική
του φύση, οὔτε ἀποδίδει στὸν ἑαυτὸ σὰν κάτι μεγάλο και ἀξιοζήλευ-
το καὶ χημα τὴν ὑπέρβαση τῶν ἀρετῶν τοῦ Ἰωάννη, αὐτὸς πού καυ-
χιέται γιὰ τὰ ἀξιώματα τοῦ Θεοῦ και Πατέρα του, και ἔχει στὸν

κομπάζων ἀξιώμασι, καὶ πάντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὰ ἐκείνου φυσικῶς, διὰ γε τοῦτο βοῶν «Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ ἐμὰ ἔστιν». Ἐχει δὲ ὁ Πατήρ τὸ παντέλειον ἀπροσδεγῆς ἄρα καὶ τέλειος ἐξ αὐτοῦ γεγεννημένος ὁ Υἱός. Ὁ δὲ οὕτως ἔχων φύσεως κατὰ τὸν παρ' 5 ἐκείνων λόγον, πῶς οὐκ ἂν εἶη λοιπὸν ὁμοίός τε καὶ ἴσος κατὰ πάντα τῷ φύσαντι;

ΑΛΛΟ,

διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς ἐνάγον εἰς ὁμολογίαν,
ὅτι κίβδηλον τῶν δι' ἐναντίας τὸ θεώρημα·
καὶ ὅτι τὸ οὕτω νοεῖν, ἀμεθές.

10

Φησί που Χριστός «Οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μείζων αὐτοῦ ἔστιν». Ἄλλ' εἶπερ ἐνεχθὲν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ τὸ μικρότερον τὴν ἐν χρόνῳ ποσότητα σημαίνει, καὶ ἐπ' 15 αὐτοῦ κρατήσῃ τοῦ ἀγίου Βαπτιστοῦ τὸ ἴσον ἀναλόγως τοῖς θεωρήμασι. Σημαίνει δὲ ὁμοίως τὸν χρόνον τό, «Οὐκ ἐγήγερται μείζων». Ἄλλ' οὐκ ἀληθῆς ἡμῖν ὁ ἐπὶ τούτῳ λεχθήσεται λόγος, ἀντελεγχούσης τρόπον τινὰ τῆς θείας Γραφῆς καὶ διῶναι λεγούσης τὸν μὲν τοῦ γένους ἡμῶν ἀρχηγέτην Ἀδάμ ἐφ' ὅλοις ἔτεσιν ἐννεακοσί- 20 οῖς τὸν ἀριθμὸν καὶ πεντήκοντα, ἐτέρους δὲ πάλιν ἐκείνῳ τιθείσης εἰς ποσότητα τὴν ἐν χρόνῳ γείτονας, γεννητοὺς ὄντας ἐκ γυναικῶν, κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν, καίτοι τοῦ προκηρύττοντος Βαπτιστοῦ κοιμιδῆ νέον τὸν καθ' ἡμᾶς ἀναλύσαντος βίου. Οὐκοῦν οὐ τὸν χρόνον ἐπ' αὐτοῦ τὸ μείζων δηλοῖ, μᾶλλον δὲ τὸν ἐν ἀρετῇ 25 κεκτηῖσθαι τὸ ὑψηλόν, καὶ ἐπ' αὐτοὺς ἀναβῆναι λοιπὸν τῆς ἐνούσης ἀνθρώποις δικαιοσύνης τοὺς ὄρους τούτοις ἀκολουθῶς καὶ ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ τὸ μικρότερος τῷ μείζονι ἀντιπαρακείμενον οὐ χρόνου δέξεται τι σηματικόν. Εἶη γὰρ ἂν οὕτω καὶ γέλωτος ἄξιον τὸ ἐν χρόνῳ ποσόν, τῶν κατὰ ἀρετὴν ὑψωμάτων 30 ἔσεσθαι μείζον ἐννοεῖν. Ποῖα γὰρ ὅλως τὰ τοιαῦτα πρὸς ἄλληλα τὴν σύγκρισιν ἐπιδέξεται; δηλώσει δὲ μᾶλλον ὡς ἐξ ἀναγκαίου λόγου τὸ ἐν ἁγιασμῷ μειονέκτημα, ἵνα λοιπὸν καὶ τῆς Ἰωάννου πολι-

ἑαυτοῦ του κατὰ τρόπο φυσικὸ ὅλα ὅσα ἔχει ἐκεῖνος, καὶ ἔξαιτίας αὐτοῦ διακηρύττει, «ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας εἶναι δικὰ μου»¹⁴. Καὶ ὁ Πατέρας εἶναι παντέλειος. Ἄρα ὁ Υἱὸς γεννήθηκε ἀπὸ αὐτὸν χωρὶς καμμὶ ἀνάγκη καὶ τέλειος. Καὶ αὐτὸς ποῦ ἔχει τέτοια φύση, σύμφωνα μὲ τὰ λεγόμενα ἐκείνων, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ μὴ εἶναι ὅμοιος καὶ ἰσοτίμος σὲ ὅλα μὲ ἐκεῖνον ποῦ τὸν γέννησε;

ΑΛΛΟ,

ποῦ μὲ τὴν εἰς ἄτοπον ἀπαγωγή ὁδηγεῖ στὴν ὁμολογία,
ὅτι ἡ θεωρία αὕτη ἀνήκει στοὺς ἀντίθετους, καὶ ὅτι
τὸ νὰ σκέφτονται ἔτσι δείχνει ἀμάθεια.

Λέγει κάποιος ὁ Χριστός «Μεταξὺ αὐτῶν ποῦ γεννήθηκαν ἀπὸ γυναῖκες δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Βαπτιστὴ Ἰωάννη· ὁ μικρότερος ὅμως στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ αὐτόν». Ἄλλ’ ἐὰν τὸ «μικρότερο» λαμβανόμενον γιὰ τὸν Χριστὸ σημαίνει τὴ χρονικὴ ποσότητα (ἡλικία), μπορεῖ ἀναλογικὰ νὰ ἐκληφθεῖ ἡ ἐρμηνεία καὶ γιὰ τὸν ἅγιο Βαπτιστὴ. Καὶ στίς δύο περιπτώσεις σημαίνει τὸν χρόνο τό, «Δὲν ὑπῆρξε μεγαλύτερος». Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀληθινὸ γιὰ μᾶς αὐτό, γιατί ἀντιλέγει κατὰ κάποιον τρόπο ἡ ἁγία Γραφή, λέγοντας ὅτι ὁ ἀρχηγὸς τοῦ γένους Ἀδὰμ ἔζησε συνολικὰ ἐννιακόσια πενήντα τὸν ἀριθμὸ χρόνια^{14α}, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πλησιάζουν σὲ ποσότητα χρόνων ἐκεῖνον, καὶ εἶναι γεννημένοι ἀπὸ γυναῖκες, ἐνῶ ὁ Βαπτιστὴς ποῦ κήρυττε πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον τελείωσε τὴν ἐδῶ ζωὴ του πάρα πολὺ νεός. Συνεπῶς ἡ λέξη “μεγαλύτερος” δὲν σημαίνει τὴν ἡλικία του, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ ἴψος τῆς ἀρετῆς ποῦ εἶχε κατορθώσει, καὶ ὅτι ἀνέθηκε στὰ ἔσχατα ὄρια τῆς ἀρετῆς ποῦ ὑπάρχει στοὺς ἀνθρώπους. Κατ’ ἀναλογία πρὸς αὐτό καὶ στὴν περίπτωση τοῦ Σωτήρα μας Χριστοῦ τὸ «μικρότερος» ἀντιπαραβαλλόμενο πρὸς τὸ μεγαλύτερος, δὲν ἐπιδέχεται ἑκάποια σημασία χρονικὴ. Γιατὶ θὰ ἦταν γιὰ γέλια νὰ σημαίνει ὅτι ἡ ποσότητα τοῦ χρόνου εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς. Ποιὰ δηλαδὴ σύγκριση μποροῦν νὰ δεχθοῦν αὐτὰ γενικὰ μεταξὺ τους; Σημαίνει λοιπὸν κατ’ ἀνάγκη μᾶλλον τὸ μειονέκτημα ὡς πρὸ τὸν ἁγιασμό, ὥστε ὁ Υἱὸς νὰ ἐμφανίζεται κατώτερος καὶ ἀπὸ τὸν τρόπο ζωῆς τοῦ Ἰωάννη. Ἐπειδὴ ὅμως

14α. Κατὰ τὴν Π.Δ. ὁ Ἀδὰμ ἔζησε ἐννιακόσια τριάντα χρόνια. Γέν. 5, 5.

τείας φαίνεται δεύτερος ὁ Υἱός. Ἐχούσης δὲ οἴκοθεν τῆς δυσφημίας τὸν ἔλεγχον, τὸ οὕτω νοεῖν παραιτούμεθα.

Ὡς ἐκ τῶν δι' ἐναντίας.

Τὴν ἀπλήν, φασί, καὶ ἀπεριεργότεραν τοῖς παρὰ τοῦ Σωτῆρος
5 εἰρημένοις θεωρίαν ἐπάγοντες, χαριέντως αὐτὸν εἰρηκέναι πιστεύομεν ὅτιπερ ὁ μικρότερος ὡς ἐν ποσότητι χρόνου τοῦ κατὰ τὴν γέννησιν τὴν μετὰ σαρκός, ἔσται μείζων ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν καὶ τοῦ τελείου πρὸς τὴν ἐν ἀνθρώποις ἀρετῇ. Οὐκοῦν τὸ μὲν μικρότερος τὸ Κυριακὸν εἰσοίσει πρόσωπον ἡμῖν, τὸ δὲ ἐν τελειό-
10 τητι τῇ κατ' εὐσέβειαν ἀνθρωποπρεπεῖ κείσθαι τὸν ἅγιον Βαπτιστήν, τό, Ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μὴ ἠγηγέρθαι μείζονα, μαρτυρεῖ ἀλλὰ καὶ τὸν οὕτω μέγαν ὑπεραλεῖται Χριστός. Ποῖον ἐν τούτοις τὸ ἄτοπον;

Πρὸς ταῦτα λύσις.

15 Εἰ μὴδὲν ἐν τούτοις τὸ ἄτοπον, οὐχ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἀλλὰ ζητεῖν ἀναγκαῖον· χρῆναι γὰρ οἴμαι γοργῶς τοῖς θείοις ἐπαγωνίζεσθαι λόγοις, οὐ πάντως τὴν ἐξ ἀπλουστερῶν θεωρημάτων ἐρανίζειν διάγνωσιν, ὅτε δὴ μάλιστα πολλὴν ἡμῖν ἐμποιοῦσα τὴν ζημίαν ὁράται. Ἴνα γὰρ καὶ νοήσωμεν οὕτω τὸ εἰρημένον, ὡς ὑμεῖς φατε
20 καὶ βουλευέσθε, σημαινέσθω χαριέντως διὰ τοῦ Μικρότερος ὁ Σωτήρ. Ὑπερκείσεται τοίνυν κατὰ τινα τρόπον τὸν ἅγιον Βαπτιστήν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἢ πῶς ἔσται μείζων αὐτοῦ; Κατὰ μὲν οὖν τὸν ἐν ποσότητι τοῦ γεγεννησθαι χρόνον, οὐκ ἄν τις, οἴμαι, σωφρονῶν ἐννοήσειε. Πῶς γὰρ ἄν τις καὶ φθάσαι τὸ αἰεὶ προβαδί-
25 ζον αὐτοῦ, καὶ ταῖς τοῦ χρόνου περιόδοις αἰεὶ συντρέχον καὶ συνελκόμενον; Ὅνπερ γὰρ τρόπον τὰ ἐν ταῖς τῶν κύκλων περιστροφαῖς αἰεὶ πρὸς τὸ πρόσω χωρεῖ τὴν τοῦ διώκοντος καὶ κατόπιν κεμμένου παρεκνεύοντα θέσιν, οὕτως οἱ τὸ ἐν χρόνῳ τρίβοντες μέτρον, αἰεὶ μείζον ἐν αὐτῷ κατὰ τῶν ὕστερον κεκτήμεθα. Οὐκοῦν οὐ κατὰ
30 τοῦτο πλεονεκτῆσει Χριστός τὸν ἅγιον Βαπτιστήν, λείπει δὴ λοι-

ἢ ἔρμηνεία αὐτὴ ἀπὸ τῆ φύση τῆς ἀποτελεῖ βλασφημία, σταματᾶμε νὰ σκεφτόμαστε ἔτσι.

Ἐνσταση τῶν ἀντιθέτων.

Δίνοντας, λένε, τὴν πιὸ ἀπλῆ ἔρμηνεία σ' αὐτὰ πού ἔχουν εἰπωθεῖ ἀπὸ τὸν Σωτῆρα, πιστεύουμε ὅτι χαριτολογώντας ἐκεῖνος εἶπε, ὅτι ὁ μικρότερος σὲ ἡλικία, ἀπὸ αὐτὸν πού γεννήθηκε σαρκικά, θὰ εἶναι στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὸν τέλειο ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ τῶν ἀνθρώπων. Δηλαδή, τὸ μικρότερος σημαίνει τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου, ἐνῶ, τὸ ὅτι δὲν ὑπῆρξε ἀνώτερος μεταξὺ ἐκείνων πού γεννήθηκαν ἀπὸ γυναῖκες, βεβαιώνει ὅτι ὁ ἅγιος Βαπτιστὴς εἶχε φθάσει στὴν τελειότητα τῆς ἀνθρώπινης εὐσέβειας. Ὅμως καὶ αὐτὸν τὸν τόσο μεγάλον τὸν ξεπερνάει ὁ Χριστός. Ποῦ βρίσκεται σ' αὐτὰ τὸ παράλογο;

Ἀπάντηση σ' αὐτὰ.

Ἐὰν σ' αὐτὰ δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἄτοπο, δὲν ἀρκεῖ ἀπλῶς νὰ τὸ λέμε, ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ τὸ ἐρευνοῦμε. Γιατὶ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ συζητοῦμε μὲ πολλὴ προσοχὴ τὰ θεῖα λόγια, καὶ νὰ μὴ καταλήγουμε σὲ συμπέρασμα κάνοντας ἀπλὲς σκέψεις, ὅταν μάλιστα αὐτὸ φαίνεται νὰ κάνει μεγάλη ζημιὰ σὲ μᾶς. Γιὰ νὰ καταλάβουμε λοιπὸν τὸ χωρίο, ὅπως λέτε καὶ σκέπτεσθε ἑσεῖς, μὲ τὴ λέξη Μικρότερος ὑπονοεῖται κατὰ τρόπο χαριτωμένο ὁ Σωτῆρας. Τότε λοιπὸν θὰ ξεπεράσει στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κατὰ κάποιον τρόπο τὸν ἅγιο Βαπτιστὴ ἢ πῶς ἀλλιῶς θὰ γίνει μεγαλύτερος ἀπὸ αὐτόν; Γιατὶ δὲν νομίζω ὅτι θὰ μπορούσε κανεὶς λογικὸς νὰ τὸ κατανοήσει μὲ βάση τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐτῶν γεννήσεώς του. Πῶς δηλαδή εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσει κανεὶς ἐκεῖνον πού διαρκῶς βαδίζει πρὶν ἀπὸ αὐτόν, καὶ τρέχει πάντοτε μαζὶ μὲ τὸν χρόνο καὶ σύρεται ἀπὸ αὐτόν; Γιατί, ὅπως ἐκεῖνα πού περιστρέφονται κυκλικά, προχωροῦν πάντοτε πρὸς τὰ ἔμπρός, ἀποφεύγοντας τὴ θέση ἐκείνου πού τὰ καταδιώκει καὶ βρίσκεται ἀπὸ πίσω τους, ἔτσι καὶ ἐμεῖς πού βαδίζουμε μέσα στὸν χρόνο, γινόμαστε διαρκῶς μεγαλύτεροι μέσα σ' αὐτόν ἀπὸ ἐκείνους πού μᾶς ἀκολουθοῦν. Ἐπομένως ὁ Χριστὸς δὲν θὰ ξεπεράσει τὸν ἅγιο Βαπτιστὴ ὡς πρὸς αὐτό, καὶ κατ' ἀνάγκη μένει νὰ ποῦμε, ὅτι θὰ τὸν ξεπε-

πὸν ὡς ἐξ ἀνάγκης εἶπεῖν, ὅτι κατὰ τὸν τῆς ἀγιότητος τρόπον. Πῶς γὰρ ἂν τις ἐτέρως ἐν αὐτοῖς ἐπινοήσῃε τὸ μείζον; Ἄλλ' εἰ τότε κατὰ τὸν τῆς βασιλείας δηλονότι καιρὸν μείζων ὀφθήσεται, νῦν ἄρα τὸ ἴσον ἢ τὸ ἔλαττον ἔχει. Ἐπειδὴ δέ, ὡς εἰκός, τὸ ἐν ἐλάττωσι τῶν 5 Ἰωάννου κείσθαι Χριστὸν λογιούνται δυσσεβεῖς, ἀποδώσουσιν ἄρα τὸ ἴσον. Ἄλλ' ὀράτωσαν καὶ τοῦτον αὐτοῖς ἀσθενούντα τὸν λογισμόν. Ποία γὰρ ἰσότης αὐτοῖς ἐν ἀγιασμῶ σωθήσεται; Πῶς δὲ οὐ νικήσει Χριστὸς ἀσυγκρίτοις ὑπεροχαῖς, ὅταν ἴδῃς τὸν μακάριον Ἰωάννην λέγοντα πρὸς αὐτόν, «Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βα- 10 πτισθῆναι»; Χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλογίας τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται καὶ ἀγιάζεται.

ΑΛΛΟ.

Προσεφώνει τοῖς Ἰουδαίοις ὁ μακάριος Βαπτιστής· «Ἐγὼ ὑμᾶς ἐβάπτισα ἐν ὕδατι. Ὅπισω μου ἔρχεται ἀνὴρ, οὗ οὐκ εἰμι ἰκα- 15 νός ἵνα κύψας λύσω τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος Ἐκεῖνος ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἀγίῳ καὶ πυρὶ, οὗ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ, καὶ συνάξει τὸν σῖτον εἰς τὴν ἀποθήκην, τὸ δὲ ἄχυρον κατακαύσει πυρὶ ἀσδέστω». Ποῖος οὖν ἄρα πρὸς ταῦτα γενήσεται λόγος τοῖς ἐν ἰσότητι τῶν Ἰωάννου 20 μέτρων τιθεῖσι τὸν Κύριον; Οὐπω γὰρ μείζων, εἴτερ ἔσται ποτέ, κατὰ τὴν ἐκείνων διάληψιν, ὅτου χάριν ἑαυτὸν μὲν ὕδατι βαπτίξῃν, τὸν δὲ τοῦ Πνεύματος ἔσεσθαι χορηγὸν διῖσχυρίζεται. Καὶ αὐτὸς μὲν, ὡς οἰκέτης, οὐδ' ὅσον ἀποθίγειν τοῦ ἱμάντος ἀποτολμᾷ· τὸν δὲ τῆς ἄλω Δεσπότην εἶναί φησι. Τοῦτο γὰρ σημαίνει τό, «Δια- 25 καθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ». Καὶ διανομέα τε καὶ οἶονεὶ σημάντορα τῶν ἐκάστω πρεπόντων ὀφθήσεσθαι λέγει· ὡς τὸν μὲν δίκαιόν τε καὶ ἀγαθὸν σίτου δίκην ταῖς οὐρανίοις εἰσκομίζῃν ἀύλαϊς, πυρὸς δὲ ποεῖσθαι τροφήν ἀχύρου τρόπον ἀποτιναχθέντα τὸν ἄδικον. Ἄλλ' εἴπερ ἦν ἐν ἴσῳ μέτρῳ τῶ μικρὸν ὕστερον ἔσομένῳ μείζονι, τί 30 μὴ καὶ αὐτὸς βαπτίξῃ μὲν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, διακαθαίρει δὲ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ, καὶ τὸ Δεσποτικὸν ἀξίωμα περικεύμενος κρίνει τὴν

ράσει ὡς πρὸς τὸν τρόπο τῆς ἀγιότητος. Γιατὶ πῶς ἀλλιῶς θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ἐρμηνεύσει τὸ «μεγαλύτερος» μεταξὺ αὐτῶν; Ἐὰν ὁμως ἀποδειχθεῖ ἀνώτερος τότε, κατὰ τὸν καιρὸ τῆς βασιλείας, αὐτὸ σημαίνει ὅτι τώρα εἶναι ἴσος ἢ κατώτερος. Καὶ ἐπειδὴ, ὅπως εἶναι φυσικό, τὸ νὰ καταλέγεται ὁ Χριστὸς μεταξὺ τῶν κατωτέρων τοῦ Ἰωάννη τὸ σκέπτονται οἱ ἀσεβεῖς, ἄρα θὰ τοῦ ἀποδώσουν τὴν ἰσότητα. Ἄς προσέξουν ὁμως, γιατί καὶ αὐτὸς ὁ συλλογισμὸς τους πάσχει. Ποιὰ δηλαδὴ ἰσότητα μπορεῖ νὰ ὑπάρχει μεταξὺ αὐτῶν ὡς πρὸς τὸν ἀγιασμό; Καὶ πῶς δὲν θὰ ξεπεράσει ὁ Χριστὸς μὲ τὶς ἀσύγκριτες ὑπεροχές του, ὅταν βλέπεις τὸν μακάριο Ἰωάννη νὰ λέγει σ' αὐτόν, «Ἐγὼ ἔχω ἀνάγκη νὰ βαπτισθῶ ἀπὸ σένα»¹⁵; Χωρὶς λοιπὸν καμμιὰ ἀντιλογία τὸ κατώτερο εὐλογεῖται καὶ ἀγιάζεται ἀπὸ τὸ ἀνώτερο.

ἌΛΛΟ.

Ὁ μακάριος Βαπτιστὴς ἔλεγε στοὺς Ἰουδαίους· «Ἐγὼ σᾶς βάπτισα μὲ νερό. Ὅμως πίσω ἀπὸ μένα ἔρχεται ἄνδρας, τοῦ ὁποίου δὲν εἶμαι ἱκανὸς νὰ σκύψω καὶ νὰ λύσω τὰ λουριὰ ἀπὸ τὰ ὑποδήματά του. Ἐκεῖνος θὰ σᾶς βαπτίσει μὲ Πνεῦμα ἅγιο καὶ μὲ φωτιά. Στὸ χεῖρ ἐκείνου βρίσκεται τὸ φτυάρι, μὲ τὸ ὁποῖο θὰ καθαρίσει τὸ ἄλώνι του καὶ θὰ συνάξει τὸ σιτάρι στὴν ἀποθήκη, ἐνῶ τὸ ἄχυρο θὰ τὸ κάψει σὲ φωτιά πὺρ δὲν σβήνει»¹⁶. Ποιὸς λόγος λοιπὸν μπορεῖ νὰ γίνῃ σύμφωνα μ' αὐτὰ μὲ ἐκείνους ποὺ τοποθετοῦν τὸν Κύριο σὲ ἴση μοῖρα μὲ τὰ μέτρα τοῦ Ἰωάννη; Γιατὶ δὲν ἦταν ἀνώτερος, ἐὰν βέβαια γίνῃ ποτέ, σύμφωνα μὲ τὶς ἀντιλήψεις ἐκείνων, ὥστε ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος αὐτὸς (ὁ Ἰωάννης) νὰ ἰσχυρίζεται ὅτι βαπτίζει μὲ νερό, ἐνῶ ἐκεῖνος χορηγεῖ τὸ Πνεῦμα. Καὶ αὐτὸς βέβαια, σὰν ὑπηρέτης, δὲν τολμᾷ οὔτε τὰ λουριὰ τῶν υποδημάτων του νὰ λύσει, ἐνῶ γιὰ ἐκεῖνον λέγει, ὅτι εἶναι Κύριος τοῦ ἄλωνιου· γιατί αὐτὸ σημαίνει τό, «Θὰ καθαρίσει τὸ ἄλώνι του». Καὶ λέγει ἀκόμα ὅτι θὰ γίνῃ διανομέας καὶ κατὰ κάποιον τρόπο κριτῆς αὐτῶν ποὺ ἀνήκουν στὸν καθένα, ὥστε τὸν δίκαιο καὶ ἀγαθὸ σὰν σιτάρι τὸν μεταφέρει στὶς οὐράνιες αὐλές, ἐνῶ τὸν ἄδικο τὸν ρίχνει, ὅπως τὸ ἄχυρο, τροφὴ στὴ φωτιά. Ἀλλὰ ἐὰν ἦταν ἴσος μὲ ἐκεῖνον ποὺ ὕστερα ἀπὸ λίγο θὰ γινόταν ἀνώτερος, γιατί δὲν βαπτίζει καὶ αὐτὸς μὲ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ δὲν καθαρίζει τὸ ἄλώνι του, καί, φέροντας τὸ δεσποτικὸ ἀξίωμα, δὲν κρίνει τὴν οἰκου-

οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνη; Ἐπειδὴ δὲ τούτων οὐδὲν ὁ μακάριος Βαπτιστῆς Ἰωάννης ἐπιτελῶν εὐρίσκεται, πράττει δὲ ὁ Χριστὸς ἐν ἐξουσίᾳ θεοπρεπεῖ, οὐκ ἴσος ἄρα ἐκεῖνος τῷ τοσοῦτον ἐξαλλομένῳ καὶ ἀναβαίνουντι.

5

ΑΛΛΟ.

Τὴν διὰ πίστεως ἄφεσιν ὑπισχνούμενος ἡμῖν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, διὰ τοῦ προφήτου φησὶν Ἡσαΐου· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου, καὶ οὐ μὴ μνησθήσομαι». Ἐπειδὴ δὲ ἤδη παρῆν, καὶ διὰ τῆς ἀγίας ἐγεννήθη Παρθένου, ἐπὶ γῆς τε ὤφθη, καθὰ γέγρα-
 10 πται, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συνανεστρέφετο, κατασημαίνει τοῖς ὁρῶ-
 σιν αὐτὸν ὁ κήρυξ καὶ πρόδρομος, καὶ δὴ καὶ φησιν ὁ μακάριος Βαπτιστῆς «Ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου». Εἴπερ οὖν ἔσται, κατὰ τινος, μείζων Ἰωάννου Χριστὸς ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, καὶ τοῦτο ἐν ἐλπίσιν ἔχει τὸ γέρας, ἦν ἄρα
 15 πάντως οὐκ ἐν ἐλαττώσει, ἐν ἰσότητι δέ, κατὰ τὸ εἶκός. Εἶτα πῶς τὰ ἐν ἴσῳ μέτρῳ τοσοῦτον δι' ἀλλήλων ἀπολιμπάνεται, ὡς τὸν μὲν δύνασθαι τοῦ κόσμου τὴν ἁμαρτίαν ἀφαιρεῖν, καὶ τοῦτο ἐνεργεῖν ἐξουσιαστικῶς, τὸν δὲ τοῦ καθαίροντος καὶ ἀγιάζοντος ἐπιδεᾶ καθεστάναι; «Χρεῖαν γὰρ ἐγὼ», φησὶν, «ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆ-
 20 ναι». Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐν τοῖς τινος δεομένοις, ἀλλ' ἐν τοῖς χορηγοῦσι τὸ μείζον ὁρᾶται, καὶ ὁ μὲν, ὡς Θεός, ἀφήσιν ἁμαρτίας, ὁ δὲ δύναται τοῦτο ποιεῖν οὐδαμῶς, οὐκ ἴσος ἄρα τῷ τοσοῦτον ἐξηλλαγμένῳ.

ΑΛΛΟ,

25

ὡς ἐν ἐπιτομῇ καὶ ἀπλότῃ.

Εἰ μείζων ἔσται τοῦ ἀγίου Βαπτιστοῦ, κατὰ τινος, ὁ Σωτὴρ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἢ ἴσος, ἢ ἐν ἐλαττώσει ἐστὶ κατὰ τὸν τῆς ἐνανθρωπήσεως χρόνον. Ἐν μὲν οὖν ἐλαττώσει, οὐδαμῶς. Ἐν ἰσότητι δέ· τοῦτο γὰρ πῶς ἐστὶ τὸ προεπωδέστερον. Ἄλλ' εἴπερ ὄντως ὁ

17. Ἦσ. 43, 25.

18. Βαροῦχ 3, 38.

μένη μὲ δικαιοσύνη; Ἐπειδὴ ὅμως τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν κάνει ὁ Ἰωάννης, ἐνῶ τὰ κάνει ὁ Χριστὸς μὲ ἐξουσία τέτοια πού ταιριάζει σὲ Θεό, ἄρα ὁ Ἰωάννης δὲν εἶναι ἴσος μὲ ἐκείνον πού τόσο πολὺ ὑπερέχει καὶ βρίσκεται ψηλότερα.

ΑΛΛΟ.

Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ~~δίνοντάς μας, μέσω τοῦ προφήτη Ἡσαΐα,~~ τὴν ὑπόσχεση γιὰ τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν μας μέσω τῆς πίστεως, λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος πού ἐξαλειφει τὶς ἁμαρτίες σου καὶ δὲν τὶς θυμᾶμαι στὸ μέλλον»¹⁷. ~~Ἐπειδὴ ὅμως ἡδη ἦταν παρὼν καὶ εἶχε γεννηθεῖ μέσω τῆς ἁγίας Παρθένου, καὶ εἶχε ἐμφανισθεῖ πάνω στὴ γῆ, ὅπως ἔχει γραφεῖ¹⁸,~~ καὶ συναναστρεφόταν τοὺς ἀνθρώπους, τὸν ὑποδεικνύει σ' αὐτοὺς πού τὸν βλέπουν ὁ κήρυκας καὶ πρόδρομος, καὶ λέγει ὁ μακάριος Βαπτιστής· «Νὰ ὁ Ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, πού σηκώνει τὶς ἁμαρτίες τοῦ κόσμου»¹⁹. Ἐὰν λοιπὸν θὰ γίνε, ὅπως λένε μερικοί, ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἰωάννη ὁ Χριστὸς στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, καὶ ἐλπίζει ὅτι θὰ ἔχει αὐτὸ τὸ ἔπαθλο, ὅπως δὲν ἦταν σὲ κατώτερη μοῖρα ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ τουλάχιστον ἴσος, ἀπὸ ὅ,τι φαίνεται. Καὶ ἔπειτα, πῶς αὐτὰ πού βρίσκονται στὴν ἴδια μοῖρα διαφέρουν μεταξύ τους τόσο πολὺ, ὥστε ὁ ἓνας νὰ μπορεῖ νὰ συγχωρεῖ τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου, καὶ νὰ τὸ κάνει αὐτὸ μὲ ἐξουσία, ἐνῶ ὁ ἄλλος νὰ γίνετα κατώτερος ἀπὸ ἐκείνον πού καθαρίζει καὶ ἁγιάζει; Γιατὶ λέγει· «Ἐγὼ ἔχω ἀνάγκη νὰ βαπτισθῶ ἀπὸ σένα»²⁰. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀνωτερότητα δὲν φαίνεται σ' ἐκείνους πού ἔχουν ἀνάγκη κάποιου, ἀλλὰ σ' ἐκείνους πού τὸ χορηγοῦν, καὶ ὁ ἓνας, ὡς Θεός, συγχωρεῖ ἁμαρτίες, ἐνῶ ὁ ἄλλος δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάνει αὐτό, ἄρα δὲν εἶναι ἴσος μὲ ἐκείνον ἀπὸ τὸν ὁποῖο διαφέρει τόσο πολὺ.]

ΑΛΛΟ,

κατὰ τρόπο περιληπτικὸ καὶ ἀπλό.

Ἐὰν ὁ Σωτὴρας θὰ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἅγιο Βαπτιστή, ὅπως ἰσχυρίζονται μερικοί, στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τότε κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐνανθρωπήσεώς του ἦταν ἢ ἴσος ἢ κατώτερός του. Καὶ κατώτερος βέβαια δὲν ἦταν μὲ κανένα τρόπο. Ἄλλ' ἦταν ἴσος· γιατί

19. Ἰω. 1, 29.

20. Μαθ. 3, 14.

τῆς ἰσότητος ἐπ' ἀμφοῖν σώζεται λόγος, καλείσθω καὶ Ἰωάννης, σοφία καὶ δύναμις τοῦ Πατρὸς, χρηματιζέτω δὲ «εἰκὼν καὶ χαρακτὴρ καὶ ἀπαύγασμα τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ». Φερέτω καὶ αὐτὸς τὰ πάντα «τῷ ρήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ». ἀκουέτω καὶ αὐτὸς 5 παρὰ τοῦ Πατρὸς «Υἱὸς μου εἶ σύ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε», καί· «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθροὺς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου». Εἰσαγέσθω καὶ αὐτὸς ὡς πρωτότοκος εἰς τὴν οἰκουμένην, προσκυνεῖσθω παρὰ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, λεγέτω δὲ ἀνεγκλήτως περὶ ἑαυτοῦ· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν. Ὁ ἕω- 10 ρακῶς ἐμέ, ἐώρακε τὸν Πατέρα» καὶ πάλιν· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ», καί· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν, ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, καὶ ζωὴν διδοὺς τῷ κόσμῳ». Εἰ δὲ ταῦτα μὲν ἔστι πάντα Χριστός, οὐκέτι δὲ καὶ ὁ πρὸς ἰσότητα τὴν πρὸς αὐτὸν καλούμενος ἀμαθῶς, πῶς οὐ λίαν ἀπαίδευτον παντί τῳ φανεῖται λοιπόν, τὸ μεί- 15 ζονά ποτε γενήσεσθαι νομίζειν αὐτοῦ, τὸν αἰεὶ τοῦτο ὑπάρχοντα φυσικῶς, ὡς Θεόν;

ΑΛΛΟ.

Εἰ ἐν τῷ ποτὲ τὴν Ἰωάννου πλεονεκτῆσειν ἀρετὴν ἀξιάγαστος ὀφθήσεται Χριστός, οὐδὲν ἐν αὐτῷ τὸ μέγα· ἐπεὶ καὶ ἄγγελοι 20 κρείττους αὐτοῦ κατὰ γε τὸν λόγον τῆς οἰκειᾶς φύσεως, καὶ τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας τὴν ὑπεροχὴν. Εἶτα ποῖ ποτε βαδιεῖται Παῦλος ἡμῖν ὁ σοφώτατος τοσοῦτον ἀγγέλων ὑπερτιθεὶς τὸν Χριστόν, ὅσον ἡ θεία φύσις τὴν γενητὴν ὑπερτρέχει. «Τίνι γὰρ εἶπε ποτὲ τῶν ἀγγέλων», φησί, «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου; Οὐχὶ πάντες εἰσὶ λειτουρ- 25 γικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα;». Πῶς οὖν ὁ τοσοῦτον τοὺς Ἰωάννου μείζονας ἀγγέλους ἀναβαίνων Υἱός, ὡς καὶ τοῖς τοῦ Πατρὸς ἐνιδρύσθαι θώκοις, ὡς μέγα τι καὶ ἀξιόπιστον ἐφ' ἑαυτῷ φησιν, ὡς ἔσται μείζων αὐτοῦ κατὰ τὸν τῆς βασιλείας και-

21. Α' Κορ. 1, 24.

22. Ἐβρ. 1, 3.

23. Ψαλμ. 2, 7.

24. Ψαλμ. 109, 1.

25. Ἐβρ. 1, 6.

26. Ἰω. 14, 9.

27. Ἰω. 11, 25.

αὐτὸ εἶναι κάπως πιὸ ταιριαστό. Ἐὰν ὅμως πραγματικὰ ὑπάρχει καὶ στοὺς δύο ἰσοτιμία, τότε ἅς ὀνομάζεται καὶ ὁ Ἰωάννης «σοφία καὶ δύναμη τοῦ Πατέρα»²¹, καὶ ἅς ἀποκαλεῖται «εἰκόνα καὶ σφραγίδα καὶ ἀκτινοβολία τῆς ὑποστάσεως ἐκείνου», καὶ ἅς «κρατεῖ καὶ αὐτὸς τὰ πάντα μὲ τὸν παντοδύναμο λόγο του»²². Ἄς ἀκούει καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα· «Ἐσὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς μου, ἐγὼ σήμερα σὲ γέννησα»²³, καί, «Κάθισε στὰ δεξιὰ μου, μέχρι νὰ ὑποτάξω τοὺς ἐχθρούς σου κάτω ἀπὸ τὰ πόδια σου»²⁴, καὶ «ἅς εἰσαχθεῖ καὶ αὐτὸς ὡς πρωτότοκος στὴν οἰκουμένη, καὶ ἅς προσκυνεῖται ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους»²⁵, καὶ ἅς λέγει, χωρὶς νὰ κατηγορεῖται, γιὰ τὸν ἑαυτὸ του· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα. Ὅποιος εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»²⁶, καί, «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ»²⁷, καί, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος ὁ ζωντανός, ποὺ κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανό, καὶ δίνω ζωὴ στὸν κόσμον»²⁸. Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὰ ὅλα εἶναι ὁ Χριστός, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ ἐκεῖνος ποὺ κατὰ τρόπον ἀμαθῆ ὀνομάζεται ἴσος πρὸς αὐτόν, πῶς δὲν θὰ φανεῖ στὸν ὁποιοδήποτε ὡς τέλεια ἀμάθεια, τὸ νὰ νομίζουν ὅτι θὰ γίνεῖ κάποτε ἀνώτερος ἀπὸ αὐτόν (τὸν Ἰωάννη), ἐκεῖνος ποὺ πάντοτε εἶναι ἀνώτερος, ὡς Θεός;

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν κάποτε, μὲ τὸ νὰ ξεπεράσει ὁ Χριστός τὴν ἀρετὴ τοῦ Ἰωάννη, γίνεῖ ἀξίος θαυμασμοῦ, δὲν ὑπάρχει σ' αὐτόν τίποτε τὸ μεγάλο. Γιατὶ καὶ οἱ ἄγγελοι εἶναι ἀνώτεροί του κατὰ τὴν ἀναλογία τῆς φύσεως τους καὶ ὡς πρὸς τὴν ὑπεροχὴ τῆς εὐσέβειάς τους πρὸς τὸν Θεό. Ἐπειτα ποῦ θὰ πάει ὁ σοφώτατος μεταξὺ μας Παῦλος, ὁ ὁποῖος τοποθετεῖ τὸν Χριστὸ τόσο πολὺ πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ὅσο ὑπερέχει ἡ θεία φύση ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη; Γιατὶ λέγει· «Σὲ ποιὸν ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους εἶπε ποτέ, Κάθισε στὰ δεξιὰ μου; Δὲν εἶναι ὅλοι τους λειτουργικὰ πνεύματα, ποὺ ἀποστέλλονται σὲ ὑπηρεσία;»²⁹. Πῶς λοιπὸν ὁ Υἱός, ποὺ βρίσκεται ψηλότερα ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὸν Ἰωάννη, σὲ σημεῖο ποὺ νὰ κάθεται καὶ στὸν θρόνο τοῦ Πατέρα, ἀναφέρει σὰν κάτι τὸ μεγάλο καὶ ἀξιόπιστο γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, ὅτι θὰ γίνεῖ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἰωάννη στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀφοῦ τὴν ἀνωτερότητα τὴν ἔχει πάντοτε; Πῶς δηλαδὴ

28. Ἰω. 6, 33.

29. Ἐβρ. 1, 13.

ρόν, καίτοι τὸ μείζον ἔχων αἰεί· Πῶς γὰρ οὐχ οὕτως ὁ ἐν ἰσότητι τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός;

ΑΛΛΟ.

Εἰ λύχνος ἦν ὁ μακάριος Βαπτιστής, φῶς δὲ ὁ Χριστός, πῶς ἐν 5 ἰσότητι κείσεται τῇ λύχνῳ τῷ φῶς, καὶ τὸ φωτίζειν πεφυκὸς τῷ φωτὸς δεομένῳ; Τὸ δὲ τοσοῦτον αἰεί πλεονεκτοῦν, πῶς, ἐν ἐλαττώσει ὄν, ἐπὶ τὸ μείζον ἀναθήσεται;

ΑΛΛΟ.

Εἰ ὁ ἔχων τὴν νύμφην νυμφίος ἐστί, τουτέστιν ὁ Χριστός, ὁ δὲ 10 φίλος τοῦ νυμφίου ὁ ἐστηκὼς καὶ ἀκούων αὐτοῦ, τουτέστιν ὁ μακάριος Βαπτιστής, ἕτερος ἄρα παρ' αὐτόν ἐστιν, οὐ μόνον δηλονότι διαστελλόμενος ἀριθμῷ, ἀλλὰ τὸ ἴσον οὐκ ἔχων ἐν ἀξιόματι καὶ τιμῇ. Εἴπερ ὁ μὲν ἐστί πανηγυράρχης ἀληθῶς, ὁ δὲ τῆς ἐτέρου πανηγύρεως μέτοχος, καὶ διὰ τοῦτο λαμπρότερος

15

ΑΛΛΟ.

Αὐτὸς πού φησιν ὁ μακάριος Βαπτιστής περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ· «Ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἐστίν». Εἶτα τὸ οἰκεῖον ἐκκαλύπτων μέτρον «Ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς», φησίν, «τὰ τῆς γῆς λαλεῖ». Εἴπερ οὖν ἐν ἰσότητι κείσεται τῇ πρὸς αὐτόν ὁ Σωτήρ, 20 ὡς οὕτω τὸ μείζον ἀπολαβάν, οὐδέν, ὡς εἰκός, διακωλύσει καὶ τὸ ἑκατέρω κυρίως προσὸν μεταβαίνειν ἐπὶ τὸν ἕτερον, ὡς νοεῖσθαι μὲν, ἄνωθέν τε καὶ ἐπάνω πάντων τὸν ἅγιον Βαπτιστήν, ἀπὸ δὲ τῆς γῆς τὸν Κύριον. Ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον. Ὁ μὲν γάρ, ὡς κατὰ φύσιν ὑπάρχων Θεός, ἐπάνω πάντων ἐστίν, ὁ δὲ τῆς κάτω καὶ ὑποκειμέ- 25 νης τῷ Θεῷ κτίσεως ἐκπεφυκὸς ἐκ τῆς γῆς ἐστιν. Οὐκ ἴσος ἄρα, μᾶλλον δὲ ἀσυγκρίτοις ὑπεροχαῖς παραχωρήσει τὸ νικᾶν τῷ Χριστῷ. Πῶς οὖν ἔσεσθαι ποτε προσδοκηθήσεται μείζον ὁ αἰεί τοσοῦτον ὑπερκειμένος;

ΑΛΛΟ.

30 Μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν ἀνακαινίζων ἐν ἡμῖν ὁ Σωτήρ

μπορεῖ νὰ μὴ εἶναι ἀνώτερος, αὐτὸς ποὺ εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα;

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ μακάριος Βαπτιστῆς ἦτα λυχνάρι, καὶ ὁ Χριστὸς φῶς, πῶς γίνεται νὰ εἶναι ἴσο τὸ φῶς μὲ τὸ λυχνάρι, καὶ αὐτὸ ποὺ ἔγινε γιὰ νὰ φωτίζει, μὲ ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεται φῶς; Καὶ αὐτὸ ποὺ τόσο πολὺ ὑπερέχει πάντοτε, πῶς εἶναι δυνατόν, ἐνῶ εἶναι κατώτερο, νὰ ἀνυψωθεῖ καὶ νὰ γίνῃ ἀνώτερο;

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν αὐτὸς ποὺ ἔχει τὴ νύφη εἶναι νυμφίος, δηλαδή ὁ Χριστὸς, ἐνῶ ὁ φίλος τοῦ νυμφίου ποὺ στέκεται καὶ τὸν ἀκούει εἶναι ὁ μακάριος Βαπτιστῆς, ἄρα εἶναι διαφορετικὸς κοντὰ σ' αὐτόν, διαφέροντας ὄχι μόνο ὡς πρὸς τὸ μέγεθος, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἴσος στὸ ἀξίωμα καὶ στὴν τιμὴ. Γιατὶ ὁ ἓνας εἶναι πραγματικὸς ἀρχηγὸς τῆς πανήγυρης, ἐνῶ ὁ ἄλλος εἶναι μέτοχος τῆς πανήγυρης τοῦ ἄλλου, καὶ γι' αὐτὸ ὁ πρῶτος εἶναι πιὸ ἐνδοξος.

ΑΛΛΟ.

Ὁ ἴδιος ὁ μακάριος Βαπτιστῆς λέγει κάπου γιὰ τὸν Σωτήρα μας Χριστό· «Αὐτὸς ποὺ ἔρχεται ἀπὸ πάνω, εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους»³⁰. Ἐπειτα φανερώνοντας τὸ δικό του μέτρο λέγει· «Αὐτὸς ποὺ κατάγεται ἀπὸ τὴ γῆ, μιλάει γιὰ γῆϊνα πράγματα»³¹. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Σωτήρας εἶναι ἰσότιμος πρὸς αὐτόν, ἀφοῦ ἀκόμα δὲν ἔγινε ἀνώτερος, τίποτε, ὅπως εἶναι φυσικό, δὲν ἐμποδίζει τὸ κύριο προσόν τοῦ ἐνὸς νὰ μεταβεῖ καὶ στὸν ἄλλο, ὥστε νὰ ἐννοεῖται ὅτι ὁ ἅγιος Βαπτιστῆς ἔρχεται ἀπὸ πάνω καὶ εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους, καὶ ὁ Κύριος εἶναι ἀπὸ τὴ γῆ. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι ἄτοπο. Γιατὶ ὁ ἓνας, ὡς κατὰ φύσιν Θεὸς ποὺ εἶναι, βρίσκεται πάνω ἀπὸ ὅλους, ἐνῶ αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀπὸ τὴν κάτω κτίση ποὺ εἶναι ὑποταγμένη στὸν Θεό, αὐτὸς εἶναι ἀπὸ τὴ γῆ. Ἐπομένως δὲν εἶναι ἴσος, ἀλλὰ μάλλον θὰ παραχωρήσει τὴ νίκη στὸν Χριστὸ μὲ τὶς ἀσύγκριτες ὑπεροχές του. Πῶς λοιπὸν ἀναμένεται νὰ γίνῃ κάποτε ἀνώτερος, αὐτὸς ποὺ πάντοτε βρίσκεται ψηλότερα;

ΑΛΛΟ.

Μετὰ τὴν ἀνάστασή του ἀπὸ τοὺς νεκροὺς ὁ Σωτήρας ἀνανεώ-

τὴν ἀρχαιοτάτην τοῦ Πνεύματος χάριν, ἐνεφύσησε τοῖς μαθηταῖς λέγων «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Καὶ πάλιν αὐτὸς πού φησι περὶ τοῦ Πνεύματος «Ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει». Ἄλλὰ καὶ Πνεῦμα Χριστοῦ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καλεῖται παρὰ ταῖς θείας Γραφαῖς, κατὰ 5 τὸ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων κείμενον «Διελθόντες δὲ Ἀσίαν καὶ τὴν Γαλατικὴν χώραν, ἐπειράζον εἰς τὴν Βιθυνίαν ἀπελθεῖν, καὶ οὐκ εἶασεν αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα Ἰησοῦ». Εἴπερ οὖν ὡς ἐσόμενός ποτε μείζων Ἰωάννου Χριστός, ἐν ἰσότητι τέως τῇ πρὸς αὐτὸν εὐρεθήσεται, ἀνανεούτω κάκεινος ἐν ἡμῖν τὴν τοῦ Πνεύματος 10 χάριν, καὶ χορηγείτω καὶ αὐτὸς, ὥσπερ οὖν ἐποίει Χριστός, λεγέσθω δὲ καὶ αὐτοῦ Πνεῦμα τὸ ἐν Θεῷ καὶ Πατρὶ, βοάτω καὶ αὐτὸς περὶ τοῦ Πνεύματος «Ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει». Ἄλλὰ τοῦτο καὶ μόνον ἐννοεῖν, ἀσεβές. Οὐκ ἄρα ἴσος ἐστὶ τῷ Χριστῷ, οὐδὲ ὀψὲ παραχωρήσει τὸ μείζον, ἀεὶ τὸ ἔλαττον ἔχων, καὶ τοσοῦτον ἡττώ- 15 μενος, ὅσον ἄνθρωπος Θεοῦ.

ΑΛΛΟ.

Θεὸν ὄντα κατὰ φύσιν ἐπιδεικνύων ἑαυτὸν ὁ Υἱός, ἀντιδιαστέλλει τῇ κτίσει, καὶ φησιν «Ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί, ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ». Οὐκοῦν λεγέτω τοῦτο καὶ ὁ μακάριος Βαπτιστής, ὡς 20 οὕτω τὸ ἐν μείζοσιν εἶναι παραχωρῶν τῷ Χριστῷ εἴπερ ἔσται τοῦτό ποτε, κατὰ τὴν τινῶν ὑπόνοιαν. Ἄλλὰ μὴν ἐκ τῆς γῆς εἶναί φησιν ἑαυτόν, καὶ τὸ οἰκεῖον οὐκ ἠγνόησε μέτρον. Μείζων ἄρα Χριστός, οὐκ ἐσόμενος τοῦτο ποτέ, ἀλλ' ἔχων ἀεὶ τὸ πλεόν ὡς Θεὸς ἐκ Θεοῦ· τοῦτο γὰρ σημαίνει τό, «Ἐκ τῶν ἄνω εἰμί».

25

ΑΛΛΟ.

Ὁ μακάριος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης τὸ φύσει προσὸν ἀξίωμα τῷ Υἱῷ διερμηνεύων ἀκριβῶς, καὶ τὸ Ἰωάννου μέτρον ὡς οἰκέτου γνησίου παρατιθείς, οὕτω φησὶν «Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν 30 ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει

32. Ἰω. 20, 22.

34α. Ἰω. 8, 23

33. Ἰω. 16, 14.

34. Πράξ. 16, 7.

35. Τοῦ Βαπτιστῆ καὶ Προδρομοῦ.

νοντας σὲ μᾶς τὴν πολὺ παλιὰ χάρις τοῦ Πνεύματος, φύσηξε στοὺς μαθητὲς λέγοντας· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιο»³². Καὶ ἄλλοῦ πάλι ὁ ἴδιος λέγει γιὰ τὸ Πνεῦμα· «Γιατὶ παίρνει ἀπὸ αὐτὸ πού εἶναι δικό μου»³³. Ἀλλὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὀνομάζεται στὶς ἅγιες Γραφές καὶ Πνεῦμα Χριστοῦ, σύμφωνα μὲ τὸ κείμενο τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων· «Ἀφοῦ πέρασαν τὴν Ἀσία καὶ τὴ χώρα τῆς Γαλατίας, προσπάθησαν νὰ μεταβοῦν στὴ Βιθυνία, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἄφησε τὸ Πνεῦμα τοῦ Ἰησοῦ»³⁴. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Χριστὸς, ἐπειδὴ ἐπρόκειτο μελλοντικὰ νὰ γίνῃ ἀνώτερος τοῦ Ἰωάννη, θεωρηθεῖ ὅτι τώρα εἶναι ἰσότιμος πρὸς ἐκεῖνον, τότε ἅς ἀνανεώσει καὶ αὐτὸς σὲ μᾶς τὴ χάρις τοῦ Πνεύματος καὶ ἅς τὸ χορηγήσῃ καὶ αὐτός, ὅπως ἔκανε ὁ Χριστὸς, καὶ ἅς λέγεται καὶ Πνεῦμα αὐτοῦ (τοῦ Ἰωάννη) τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, καὶ ἅς φωνάζει καὶ αὐτὸς γιὰ τὸ Πνεῦμα· «Γιατὶ παίρνει ἀπὸ αὐτὸ πού εἶναι δικό μου». Ἀλλὰ αὐτὸ καὶ μόνο νὰ τὸ σκεφθεῖ κανεὶς εἶναι ἀσέβεια. Ἐπομένως δὲν εἶναι ἴσος μὲ τὸν Χριστό, οὔτε ἀργότερα θὰ τοῦ παραχωρήσῃ τὴν ἀνωτερότητα, ἀφοῦ πάντοτε εἶναι κατώτερος, καὶ ὑστερεῖ τόσο πολὺ ἀπὸ τὸν Χριστό, ὅσο ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν Θεό.

ΑΛΛΟ.

Δείχνοντας ὁ Υἱὸς ὅτι εἶναι Θεὸς κατὰ φύσιν, τὸν ἀντιδιαστέλλει πρὸς τὴν κτίση, καὶ λέγει· «Ἐγὼ προέρχομαι ἀπὸ πάνω, ἐνῶ ἐσεῖς ἀπὸ κάτω»^{34α}. Λοιπὸν ἅς τὸ πει αὐτὸ καὶ ὁ μακάριος Βαπτιστής, ὅτι δὲν κάνει ἀκόμα τὴν παραχώρηση στὸν Χριστό νὰ τὸν κατατάξῃ στοὺς ἀνώτερους, ἐὰν βέβαια γίνῃ κάποτε αὐτό, σύμφωνα μὲ τὴν ἀντίληψη κάποιων. Ἀλλὰ λέγει, ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀπὸ τὴ γῆ καὶ δὲν ἀγνοεῖ τὴ δική του ἀξία. Ἄρα ὁ Χριστὸς εἶναι ἀνώτερος, ὄχι ἐπειδὴ θὰ τὸ ἐπιτύχει αὐτὸ κάποτε, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔχει αὐτὸ τὸ ἐπὶ πλέον ὡς Θεὸς προερχόμενος ἀπὸ Θεόν· γιατί αὐτὸ σημαίνει τὸ, «προέρχομαι ἀπὸ πάνω».

ΑΛΛΟ.

Ὁ μακάριος εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ἐρμηνεύοντας μὲ ἀκριβεία τὸ ἀξίωμα πού κατὰ φύσιν ἔχει ὁ Υἱὸς καὶ παραθέτοντας τὴ θέση τοῦ Ἰωάννη³⁵ ὡς ὑπηρέτη, λέγει τὰ ἑξῆς· «Ἦρθε ἄνθρωπος σταλμένος ἀπὸ τὸν Θεό, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα ἦταν Ἰωάννης, ὁ ὁποῖος ἦρθε ὡς μάρτυρας, γιὰ νὰ μαρτυρήσῃ γιὰ τὸ φῶς. Ἦταν τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸ,

πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον». Ποῖ ποτε οὖν ἄρα προκόψει Χριστὸς τοῖς Ἰωάννου συγκρινόμενος μέτροις; Ἡ πῶς οὐ μείζον ἀεὶ τὸ φωτίζειν εἶδος καὶ δυνάμενον, τοῦ δεομένου φωτίζεσθαι, καὶ τῆς ἀπὸ τοῦ λαμπρύνοντος χηρῆζοντος χορηγίας; 5 Πῶς δὲ οὐχὶ πάντως ὁ πρὸς μόνην μαρτυρίαν παραληφθεὶς καὶ τοῦτο ἔχων ἀξίωμα, παραχωρήσει τὸ μείζον ἀεὶ τῷ δι' ὃν ἔστιν ἐξαίρετος;

ΑΛΛΟ.

Ἀναλεγόμενός ποτε τοῖς Ἰουδαίοις ἔφησεν ὁ Χριστὸς «Ὑμεῖς 10 ἀπεστάλκατε πρὸς Ἰωάννην, καὶ μεμαρτύρηκε τῇ ἀληθείᾳ. Ἐγὼ δὲ οὐ παρὰ ἀνθρώπου τὴν μαρτυρίαν λαμβάνω». Ἀλλ' εἴπερ ἔστι καὶ τῆς Ἰωάννου μαρτυρίας κρείττων ὁ Σωτὴρ, οὐκ ἄρα ἴσος, ἀλλὰ μείζων ἀεὶ καὶ ἀξιολογώτερος. Ὁ δὲ οὕτως ἔχων ποῖ ποτε ἄρα προδήσεται, ἢ πρὸς ποῖον ἔτι μείζον ἀναθήσεται;

15

ΑΛΛΟ.

Ὁ μακάριος Ζαχαρίας, ὁ τοῦ ἁγίου Βαπτιστοῦ κατὰ σάρκα πατήρ, ὅτε τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ προσῆγεν εὐχαριστίαν ταῖς ἐκ προφητείας ἀναμεμιγμένην φωναῖς, ἀπεφθέγγετο· «Καὶ σύ, παιδίον, προφήτης ὑψίστου κληθήσῃ· προπορεύσῃ γὰρ πρὸ προσώπου Κυρίου 20 ἐτοιμάσαι αὐτῷ λαὸν κατεσκευασμένον». Καὶ αὐτὸς δὲ που παρὰ τῶν Ἰουδαίων τὸ τίς ἂν εἶη διερωτώμενος, «Ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ», φησὶν· «Ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου». Λέγετε τοίνυν ἡμῖν οἱ προβεβλησθαί ποτε τὸν Χριστὸν ἐπὶ τὸ μείζον ἀμαθῶς ὑποπτεύοντες, καὶ τὸ Ἰωάννου μέτρον ὑπεραλεῖσθαι μόλις ἐν τῇ βασι- 25 λείᾳ τῶν οὐρανῶν, πότε τοῦ Ὑψίστου προφήτης οὐκ ἂν ἐλάττων νοοῖτο δικαίως; Πότε δὲ ὁ κήρυξ καὶ πρόδρομος καὶ τὴν οἰκέτην πρέπουσαν διακονίαν ἀποπληρῶν, εἰς τὸ ἴσον ἀναβαίνει μέτρον τῷ κατὰ φύσιν Κυρίῳ; Ἀλλ', οἶμαι, πᾶσιν ἔστιν ὁ λόγος εὐσύνοπτος Πῶς οὖν ὁ μείζων ἀεὶ, τοῦτο ἔσται κατὰ καιροῦς, εἴπερ ὡς

36. Ἰω. 1, 6-10.

38. Λουκᾶ 1, 76.

37. Ἰω. 5, 33.

39. Λουκᾶ 3, 4.

τὸ ὁποῖο φωτίζει κάθε ἄνθρωπο, πού ἔρχεται στὸν κόσμον»³⁶. Ποῦ, ἐπομένως θὰ προκόψει κάποτε ὁ Χριστὸς σὲ σύγκριση μὲ τὰ μέτρα τοῦ Ἰωάννη; Ἡ πῶς δὲν εἶναι ἀνώτερο αὐτὸ πού γνωρίζει καὶ μπορεῖ νὰ φωτίζει, ἀπὸ ἐκεῖνο πού ἔχει ἀνάγκη νὰ φωτισθεῖ καὶ νὰ δεχθεῖ τὴ χορηγία αὐτοῦ πού λαμπρύνει; Καὶ πῶς εἶναι ὅπωςδήποτε δυνατό, ἐκεῖνος πού στάλθηκε μόνο γιὰ νὰ κηρύξει καὶ πού ἔχει αὐτὴν μόνο τὴν ἀποστολή, νὰ παραχωρήσει τὴν ὑπεροχή γιὰ πάντα σ' αὐτὸν γιὰ χάρη τοῦ ὁποίου εἶναι ἐκλεκτός;

ΑΛΛΟ.

Μιλώντας κάποτε ὁ Χριστὸς στοὺς Ἰουδαίους εἶπε· «Σεῖς στείλατε ἀνθρώπους στὸν Ἰωάννη, καὶ ἔδωσε μαρτυρία γιὰ τὴν ἀλήθεια. Ἐγὼ ὅμως δὲν παίρνω τὴν μαρτυρία ἀπὸ ἄνθρωπο»³⁷. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Σωτῆρας εἶναι ἀνώτερος καὶ ἀπὸ τὴ μαρτυρία τοῦ Ἰωάννη, ἄρα δὲν εἶναι ἴσος, ἀλλὰ ἀνώτερος πάντοτε καὶ πιὸ ἀξιόλογος. Καὶ αὐτὸς πού εἶναι τέτοιος, ποῦ ἄραγε νὰ προχωρήσει κάποτε, ἢ σὲ τί πιὸ ἀνώτερο νὰ ἀνεβεῖ;

ΑΛΛΟ.

Ὁ μακάριος Ζαχαρίας, ὁ κατὰ σάρκα πατέρας τοῦ ἁγίου Βαπτιστῆ, ὅταν προσέφερε τὴν εὐχαριστήρια γι' αὐτὸν προσευχή, πού ἦταν ἀνάμικτη μὲ λόγια προφητικά, ἔλεγε· «Καὶ σύ, παιδί μου, θὰ ὀνομασθεῖς προφήτης τοῦ Ὑψίστου· γιατί θὰ προηγηθεῖς πρὶν ἀπὸ τὸν Κύριο, γιὰ νὰ προετοιμάσεις τὸν λαὸ νὰ τὸν δεχθεῖ»³⁸. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος, ὅταν κάποτε ρωτήθηκε ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ποιὸς εἶναι, εἶπε· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ φωνὴ κάποιου πού φωνάζει στὴν ἔρημο· Ἐτοιμάστε τὸ δρόμο τοῦ Κυρίου»³⁹. Πεῖτε μας λοιπὸν σεῖς πού κατὰ τρόπον ἀμαθῆ ὑποθέτετε, ὅτι κάποτε ὁ Χριστὸς θὰ προχωρήσει πρὸς τὰ ἀνώτερα, καὶ θὰ ἀνέβει πιὸ ψηλά ἀπὸ τὸν Ἰωάννη μὲν μπεῖ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τότε κάποιος προφήτης τοῦ Ὑψίστου δὲν θεωρεῖται δίκαια κατώτερος; Καὶ τότε ὁ κήρυκας καὶ προδρομος, πού ἐκτελεῖ τὴν ὑπηρεσία πού ταιριάζει σὲ ὑπηρέτη, ἀνεβαίνει στὸ ἴδιο ὕψος μὲ τὸν κατὰ φύσιν Κύριο; Νομίζω ὅμως, ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι σὲ ὅλους εὐκόλα κατανοητό. Πῶς λοιπὸν αὐτὸς πού εἶναι πάντοτε ἀνώτερος, θὰ γίνεαι στὸ μέλλον αὐτὸ πού εἶναι, ἐὰν βέβαια ὁ Χριστὸς λέγει γιὰ τὸν ἑαυτό του· «Ὁ μικρότερος στὴ βασιλεία τῶν

ἐσόμενος μείζων Ἰωάννου Χριστός, «Ὁ μικρότερος», φησίν, «ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μείζων αὐτοῦ ἐστίν»;

Ἐξήγησις εὐσεβῆς ὄλου τοῦ κεφαλαίου, τὸν ἐν τῷ θεωρήματι σκοπὸν ἀπογυμνοῦσα γοργῶς.

5 Ἐξαρκούντως ἤδη κατὰ γε τὸν ἡμέτερον νοῦν τὸν ἐν τοῖς προ-
λαβοῦσι βασανίσαντες λόγον, καὶ τῶν θεωρημάτων ἕκαστον μετὰ
τῆς δεούσης ἀκριθείας διευκρινησάμενοι τὸν τε τῶν δι' ἐναντίας
ὡς οὐκ ἔχοι καλῶς διελέγξαντες σκοπὸν, ἐπ' αὐτὰ δὴ λοιπὸν ἰέναι
προσῆκειν ἐνενοήσαμεν τὰ ἐξ ἀληθείας θεωρήματα καὶ τὴν ἐν τῷ
10 παροισθέντι ρητῷ διαπτύσσειν διάνοιαν. Οὐ γὰρ οἶμαι δεῖν, ὡς
οὐκ ἄριστα νοοῦσι, μόνον ἐπιτιμᾶν τοῖς ὅτι μείζων ἔσται Χριστός
Ἰωάννου κατὰ τινα χρόνον διεληφῶσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ τῇ παραθέ-
σει τῶν ἀληθεστέρων ἐννοιῶν ἀποκρούεσθαι τῷ μὴ δοκεῖν οὐ δε-
όντως ἐπισκῆπτειν αὐτοῖς. Φέρε δὴ σὺν ἐπ' αὐτὸ λοιπὸν ἴωμεν τὸ
15 ἀνάγνωσμα, καὶ τῶν εἰρημένων παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ
τὴν αἰτίαν ἀνακεφαλαιούμενοι, τοὺς ἀκροωμένους διδάσκωμεν,
τίς ἂν εἴη λοιπὸν ὁ τοῦ λόγου σκοπός.

Οὐκοῦν, ἐντεῦθεν γὰρ ἤδη τὴν ἀρχὴν ποιησόμεθα, ὁ Ἰωάννης
ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ ἀκούσας τὰ ἔργα τοῦ Χριστοῦ, πέμψας δύο τῶν
20 μαθητῶν αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ· «Σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσ-
δοκῶμεν;». Πρὸς ταῦτα Χριστὸς ἀπεκρίνατο· «Πορευθέντες εἶπατε
Ἰωάννη ἃ ἠκούσατε καὶ βλέπετε», καὶ τὴν τῶν σημείων καταλέγει
μεγαλουργίαν. Ἐπειδὴ δὲ πρὸς τὸν μακάριον Βαπτιστὴν πάλιν
ἀνεκομίζοντο οἱ μαθηταί, λέγει πρὸς τὴν περιεστῶσαν πληθύν τῶν
25 Ἰουδαίων ὁ Σωτῆρ· «Τί ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον ἰδεῖν, κάλαμον
ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον; ἀλλ' ἐν μαλακοῖς ἱματίοις ἄνθρωπον
ἠμφιεσμένον; ἀλλὰ προφήτην; Ναι λέγω ὑμῖν, καὶ περισσότερον
προφήτου. Οὗτος γὰρ ἐστὶ περὶ οὗ γέγραπται· Ἴδου ἀποστελῶ τὸν
ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου
30 ἔμπροσθέν σου». Εἶτα πρὸς τούτοις φησὶ ζητούμενον· «Ἀμήν,
ἀμήν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰω-
άννου τοῦ Βαπτιστοῦ· ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρα-

40. Λουκᾶ 7, 28.

41. Ματθ. 11, 3.

41α. Ὅπ. 4.

42. Ματθ. 11, 7-10.

οὐρανῶν, θὰ εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ αὐτόν»⁴⁰, ἐννοώντας ὅτι θὰ γίνει ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἰωάννη;

**Εὐσεβῆς ἐξηγήση ὄλου τοῦ κεφαλαίου πού ἀπογυμνώνει
μὲ συντομία τὸν σκοπὸ τοῦ θέματος.**

Ἐφοῦ ἐξετάσαμε ἀρκετά, κατὰ τὴ δική μου βέβαια γνώμη, τὸν λόγο γιὰ ὅσα προσηγήθηκαν, καὶ ἐξερευνήσαμε τὴν κάθε μιὰ θεωρία μὲ τὴν ἀρμόζουσα προσοχή, καὶ δείξαμε ὅτι ὁ σκοπὸς τῶν ἀντιθέτων δὲν εἶναι καλός, σκεφθήκαμε ὅτι πρέπει νὰ προχωρήσουμε στὶς ἴδιες τὶς θεωρίες τῆς ἀλήθειας, καὶ νὰ ἀνπτύξουμε τὴ σημασία τοῦ ρητοῦ πού ἀναφέρθηκε. Γιατὶ δὲν νομίζω ὅτι πρέπει μόνο νὰ ἐπικρίνουμε, ἐπειδὴ δὲν τὸ κατανοοῦν ἄριστα, ἐκείνους πού δέχονται ὅτι ὁ Χριστὸς θὰ γίνει ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Ἰωάννη σὲ κάποιο μελλοντικὸ χρόνο, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν παράθεση τῶν πιὸ ὀρθῶν ἐννοιῶν νὰ ἀποκρούσουμε τὴ γνώμη ὅτι τοὺς ἐπιτεθέμεθα κατὰ τρόπο μὴ πρέποντα. Ἐμπρὸς λοιπὸν νὰ πᾶμε στὸ ἴδιο τὸ ἀνάγνωσμα, καὶ συνοψίζοντας τὴν αἰτία αὐτῶν πού εἰπώθηκαν ἀπὸ τὸν Σωτῆρα μας Χριστό, νὰ διδάξουμε τοὺς ἀκροατές, ποιὸς μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν λεχθέντων.

Λοιπὸν, ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου ὁ Ἰωάννης, πού βρισκόταν μέσα στὴ φυλακή, ἀκούοντας τὰ ἔργα πού ἔκανε ὁ Χριστὸς, ἔστειλε δύο ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του καὶ τὸν ρώτησε· «Σὺ εἶσαι ὁ Μεσσίας πού πρόκειται νὰ ἔρθει, ἢ περιμένουμε κάποιον ἄλλο;»⁴¹. Στὸ ἐρώτημα αὐτὸ ὁ Χριστὸς ἀπάντησε· «Πηγαίνατε καὶ πεῖτε στὸν Ἰωάννη αὐτὰ πού ἀκούσατε καὶ βλέπετε»^{41α}, συμπεριλαμβάνοντας στὰ λεγόμενά του καὶ τὰ θαύματα πού ἐκτελοῦσε. Καὶ καθὼς οἱ μαθητὲς ἔφευγαν ἐπιστρέφοντας στὸν Ἰωάννη, ὁ Σωτῆρας εἶπε στὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων πού βρισκόταν τριγύρω του· «Τί βγῆκατε νὰ δεῖτε στὴν ἔρημο; Καλὰ μὲν πού σαλεύεται ἀπὸ τὸν ἀέρα, ἢ ἄνθρωπο ντυμένον μὲ ροῦχα πολυτελεῖ; Μήπως βγῆκατε νὰ δεῖτε προφήτη; Ναί, καὶ σὰς βεβαιῶνω πὼς εἶναι περισσότερο ἀπὸ προφήτης. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχει γραφεῖ· Νὰ, ἐγὼ στέλνω τὸν ἀγγελιοφόρο μου πρὶν ἀπὸ σένα, πού θὰ προετοιμάσει τὸ δρόμο σου»⁴². Ἐπειτα προσθέτει καὶ αὐτὸ πού ἐξετάζουμε· «Σὰς διαβεβαιῶνω, ὅτι μεταξὺ αὐτῶν πού γεννήθηκαν ἀπὸ γυναῖκες, δὲν ὑπάρχει πιὸ μέγας ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὸν Βαπτιστή. Ἄλλὰ ὁ πιὸ μικρὸς στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν,

νῶν, μείζων αὐτοῦ ἔστι». Καὶ οὐ μέγχι τούτων ὁ λόγος. Ἐπιφέρει γὰρ εὐθύς «Ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἕως ἄρτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν διάζεται, καὶ θιασται ἀρπάξουσιν αὐτήν». Ὅλον ἐν τούτοις, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τὸ κεφάλαιον τὴν συμπλή-
 5 ρωσιν ἔχει. Χρῆναι δέ, οἶμαι, τῶν νοσημάτων ἕκαστον ἐπιδρομάδην διεξιόντας εἰπεῖν, τίς μὲν αἰτία δεσμώτην ἐποίει τὸν ἅγιον Βαπτιστήν, ὅτου δὲ χάριν ἀντεπνθάνετο τοῦ Χριστοῦ διὰ τῶν οἰκείων μαθητῶν, εἴτερ εἶη σαφῶς αὐτὸς ὁ ἐρχόμενος, καὶ τίς ἢ πόθεν ἢ πρὸς τοὺς ὄχλους ἀπόκρισις γέγονε τοῦ Χριστοῦ. Ἡ τί τὸ πεπεικὸς
 10 ὡς «Ἐγήγερται μὲν οὐδεὶς ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου» λέγειν, εἶναί γε μὴν τοῦ τοσοῦτου μείζονα τὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν μικρότερον; Οὐκοῦν ἐπ' αὐτὴν ἰτέον τὴν τῶν προτεθέντων ἐξήγησιν.

Παράδοξόν τινα καὶ ξένην ἐπιτηδεύσας πολιτείαν ὁ μακάριος
 15 Βαπτιστής, καὶ βίου τρίβον ἐλάσας ἀσυνήθη τοῖς ἄλλοις καὶ οὐ τοῖς τυχοῦσι βατήν, ἐθαυμάζετο μὲν, καὶ λίαν εἰκότως, παρὰ τῶν Ἰουδαίων τὸν δὲ ὅσον οὐδέπω, μᾶλλον δὲ ἤδη παρόντα, κηρύττων Χριστόν, μονονουχί καὶ χεῖρα προτείνει λέγων «Ἴδε ὁ Ἄμνος τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου». Ἐπειδὴ δὲ ὁ παρ' αὐτοῦ
 20 μαρτυρούμενος Κύριος λιπεῖν ἐδόκει τὴν ἐκ νόμου διὰ Μωσέως λατρείαν, τὴν εὐαγγελικὴν ἀντ' ἐκείνης πολιτείαν εἰσφέρων, μᾶλλον δὲ τὰ ἐν τύπῳ καὶ σκιᾷ μεταρροθμίζων εἰς ἀλήθειαν, οὐκ ἔξω μομφῆς ὁ μακάριος ἔκειτο Βαπτιστής, ἅτε δὴ συνηγορεῖν ἀναπεπεισμένος τῷ τὴν νομικὴν ἀνατρέποντι παιδεύσειν, κατὰ γε τοὺς
 25 τῶν ἀνοήτων λόγους. Εἰ γὰρ ἦν οὗτος παρὰ Θεοῦ, ἔφασκον, ὁ ἄνθρωπος, οὐκ ἂν ἔλυε τὸ Σάββατον.

Τί οὖν ἄρα μηχανᾶται πρὸς τοῦτο; Τὰς τῶν Ἰουδαίων οὐ πάντως ἀποκρουόμενος, ἀλλ', ἴν' οὕτως εἶπω, διαχλευάζων ἐννοίας, συναγορεύειν προσποιεῖται τῷ νόμῳ, καὶ Μωσαϊκῶν ὑπερεα-
 30 γωνίζεσθαι προσταγμάτων. Πολλῶν γὰρ τῷ τηνικάδε κατὰ ποικί-

43. Ματθ. 11, 11.

44. Ὅπ. π. 11, 12.

45. Ἰω. 1, 29.

46. Ἰω. 9, 16. «Οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ Σάββατον οὐ τηρεῖ».

εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ αὐτόν»⁴³. Ὅμως δὲν σταματᾷ μέχρις ἐδῶ ὁ λόγος του, ἀλλὰ ἀμέσως προσθέτει· «Ἀπὸ τότε ποὺ ἐμφανίσθηκε ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστὴς μέχρι τώρα, τῆ βασιλεία τοῦ Θεοῦ τῆ διεκδικοῦν μὲ βία, καὶ προσπαθοῦν νὰ τὴν ἰδιοποιηθοῦν ἄνθρωποι τῆς βίας»⁴⁴. Σ' ὅλα αὐτὰ, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, ἔχουμε περίληψη ὅλου τοῦ θέματος. Πίστευω ὅμως ὅτι εἶναι ἀνάγκη, ἀφοῦ ἐξετάσουμε ἐπὶ τροχάδην τὴν καθεμιά ἔννοια χωριστὰ, νὰ ποῦμε γιὰ ποιὸ λόγο φυλακίσθηκε ὁ ἅγιος Βαπτιστὴς, γιὰ χάρις τίνος ἐρωτοῦσε τὸν Χριστὸ μὲ τοὺς μαθητὲς του, ἂν εἶναι αὐτὸς ὁ Μεσσίας ποὺ ἔρχεται, καὶ ἀπὸ ποῦ προκλήθηκε ἡ ἀπάντησις τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸ πλῆθος, καὶ τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ τὸν ἔπεισε νὰ πεῖ, ὅτι «μεταξὺ ἐκείνων ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ γυναῖκες, δὲν ὑπῆρξε μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Ἰωάννη, καὶ ὅτι ὁ μικρότερος στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ αὐτόν». Ἄς προχωρήσουμε λοιπὸν στὴν ἐξήγησις αὐτῶν ποὺ προαναφέρθηκαν.

Ζώντας μιὰ ζωὴ παράδοξη καὶ παράξενη ὁ μακάριος Βαπτιστὴς καὶ ἀκολουθώντας ἓνα ἀσυνήθιστο γιὰ τοὺς ἄλλους δρόμο διαβίωσις, ποὺ δὲν μποροῦν νὰ τὸν βαδίσουν ὅποιοιδήποτε, ὅπως ἦταν πολὺ φυσικὸ, θαυμαζόνταν ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ κηρύττοντας τὸν Χριστὸ, ποὺ δὲν εἶχε ἀκόμα ἐμφανισθεῖ, ἢ μᾶλλον ἦταν ἤδη παρών, τὸν ὁποῖο κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἔδειχνε μὲ τὸ χεῖρ του, λέγοντας· «Νὰ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ποὺ σηκώνει τὸ βᾶρος τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου»⁴⁵. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Κύριος, ποὺ κηρυσσόταν ἀπὸ αὐτόν, φαινόταν ὅτι ἐγκατέλειπε τὴ λατρεία τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου, εἰσάγοντας ἀντὶ ἐκείνης τὴν εὐαγγελικὴ εὐσέβεια, ἢ μᾶλλον μεταρρυθμίζοντας τὰ τυπικὰ καὶ σκιώδη στὴν ἀληθινὴ λατρεία, ὁ μακάριος Βαπτιστὴς, ποὺ συνηγοροῦσε σ' αὐτὰ, πιστεύοντας σ' ἐκεῖνον ποὺ ἀνέτρεπε τὴν νομικὴ παιδαγωγία, ὅπως λένε οἱ ἀνόητοι, δὲν ἔμενε ἔξω ἀπὸ τὴν μομφὴν ποὺ ἐξετόξευαν ἐναντίον τοῦ Χριστοῦ. Γιατί, ἂν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἦταν σταλμένος ἀπὸ τὸν Θεό, ἔλεγαν, δὲν θὰ κατέλυε τὴν ἀργία τοῦ Σαββάτου⁴⁶.

Τί ἐπινοεῖ λοιπὸν γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτόν; Χωρὶς νὰ ἀποκρούει ὀπωσδήποτε τίς σκέψεις τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, ξεγελώντας τους, προσποιεῖται ὅτι συνηγορεῖ μὲ τὸν νόμον καὶ ὑπερασπίζεται τίς ἐντολὰς τοῦ Μωϋσῆ. Γιατί, ἐνῶ ἦταν πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ

λους παρανομούντων τρόπους, πρόσεισι μόνον τὸν Ἡρώδη διελέγων, καὶ ριψοκινδύνως περὶ τῆς Ἡρωδιάδος βοῶν· «Οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν αὐτήν»· οὐδένα γὰρ ὄλως τοῦ παθεῖν ἐποιεῖτο λόγον, ἄχρῃς ἂν αὐτῷ κατὰ τὸν προτεθέντα σκοπὸν διεξίει τὰ πράγματα
 5 Δεσμώτης τοίνυν ὁ δίκαιος ἐκ τυραννικῶν ἐγένετο προσταγμάτων, καὶ τὸ πάθος ἐδυσώπει τὸν φιλεγκλήμονα τῶν Ἰουδαίων λαόν· Ὡς γὰρ ὑπὲρ νόμου πάσχοντα λοιπὸν, ἀγαπᾶν ἤναγκάζετο, ἐτομιότερός τε ἤδη τοῖς παρ' αὐτοῦ κηρυττομένοις πρὸς τὸ πιστεύειν ἐγένετο. Οὐκοῦν τὰς τῶν Ἰουδαίων εὐνοίας καὶ τὴν τῶν σκληροτέρων
 10 ἀπειθείαν ἀγοράζειν ὥσπερ ὁ Βαπτιστῆς διὰ τοῦ πάσχειν ἠπειύετο. Ἐπειδὴ δὲ Πνεύματος ἁγίου μέτοχος ὢν, καὶ προφητικῆς ἀναπεπλησμένος χάριτος ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ, τὸ τυραννικὸν ἐθεώρει ξίφος ἀπογυμνούμενον ἤδη, καὶ τὸν τοῦ σώματος ἀπαστράπτου θάνατον, ἐζήτει τοὺς οἰκείους μαθητὰς βεβαιῶσαι πρὸς
 15 τὴν πίστιν τὴν ἐπὶ τῷ Σωτῆρι Χριστῷ· εἰδέναι τε καὶ μάλα σαφῶς ἐπεθύμει κατ' οὐδὲν ἐνδοιάζοντας, ὅτι περ αὐτός ἐστιν ὁ ἐπὶ σωτηρία πάντων ἤξειν προσδοκώμενος. Προσποιεῖται τοίνυν οἰκονομικῶς ἀγνοεῖν, ἵνα πιστεύσαντι σύνδρομοι πάλιν οἱ μαθηταὶ πρὸς τὸ πιστεύειν εὐρίσκοντο. Ἦν γὰρ δὴ καὶ φρονήματος οὐ μικρὰν
 20 ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀλαξονεῖαν ᾤδίνοντος, μὴ ταῖς τοῦ διδασκάλου μάλλον, ἀλλὰ ταῖς οἰκείαις παιδαγωγεῖσθαι βουλαῖς.

Οὐκοῦν οἰκονομικῶς, καί, ἵν' οὕτως εἴπωμεν, ὥσπερ ἐπὶ σκη-
 νῆς τὸ τῶν ἀγνοούντων προσωπεῖον ἑαυτῷ περιθείς, πέμπει τῶν οἰκείων μαθητῶν, οἵπερ ἦσαν συνετώτεροι, καὶ δὴ καὶ ἀναπνυθά-
 25 νεσθαι κελεύει, καὶ διὰ ζώσης τοῦ Σωτῆρος φωνῆς ἐκμαθεῖν, εἰ αὐτός ἐστιν προσδοκώμενος. Ἐπειδὴ δὲ ἦκον ἤδη πρὸς τὸν Ἰησοῦν οἱ ἀπεσταλμένοι, τοῦτο συνείς, ἅτε δὴ Θεὸς ὑπάρχων ἀληθινός, πλουσιωτέραν ἐποιεῖτο τὴν ἐπὶ τοῖς κάμνουσι φιλοτιμίαν, καὶ παραδόξων ἠγύρισκετο ποιητῆς τότε μᾶλλον ἢ πρότερον· ἐκεῖνα δὲ
 30 οἰκονομικῶς εἰργάζετο κατ' ἐκεῖνο μάλιστα καιροῦ, ἅπερ αὐτὸν ἐπιτελέσειν, ὅταν ἦκοι πρὸς ἡμᾶς, οἱ προφῆται διήγγελλον. Ἐρωτώμενος τοίνυν, οὐκ εὐθύς ὑπαντᾷ καὶ φησι τό, Ἐγὼ εἰμι, ἀλλὰ

κατὰ ποικίλους τρόπους παρανομοῦσαν ἐκεῖ, πηγαίνει καὶ ἐλέγχει μόνο τὸν Ἡρώδη, καὶ φωνάζει ριψοκίνδυνα ἐναντίον τῆς Ἡρωδιᾶδας· «Δὲν σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἔχεις αὐτὴν γυναῖκα σου»⁴⁷. Γιατὶ γενικὰ δὲν μιλοῦσε ποτὲ ἔτσι ὥστε νὰ τιμωρηθεῖ, μέχρι ποὺ τὰ πράγματα συνέβηκαν σύμφωνα μὲ τὸν σκοπὸ ποὺ προαναφέρθηκε. Φυλακίσθηκε λοιπὸν ὁ δίκαιος μὲ διαταγὴ τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας, καὶ τὸ πάθημά του ἔκανε, τὸν κατὰ τὰ ἄλλα φίλο τοῦ ἐγκλήματος Ἰουδαϊκὸ λαὸ, νὰ τὸν συμπαθήσει. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἔπασχε χάριν τοῦ νόμου, ἀναγκαζόνταν νὰ τὸν ἀγαπᾷ, καὶ ἦταν περισσότερο ἔτοιμος ἢδη νὰ πιστέψει σ' αὐτὰ ποὺ κήρυττε. Ὡστε λοιπὸν ὁ Βαπτιστὴς μὲ τὴ φυλάκισή του ἐπεδίωκε κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ἐξαγοράσει τὴν εὐνοια τῶν Ἰουδαίων καὶ νὰ κάμψει τὴν ἀπειθεία τῶν πρὸ σκληρῶν. Καὶ ἐπειδὴ, ὄντας μέτοχος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἢδη ἀπὸ τὴν κοιλία τῆς μητέρας του γεμᾶτος ἀπὸ προφητικὸ χάρισμα, ἔβλεπε ἢδη τὸ τυραννικὸ ξίφος νὰ ἀπογυμνώνεται καὶ ἀστράφτοντας νὰ τὸν θανατώνει, γι' αὐτὸ ζητοῦσε νὰ βεβαιώσει τοὺς μαθητὲς του γιὰ τὴν πίστη τους στὸν Σωτῆρα Χριστό. Ἦθελε ἐπίσης νὰ γνωρίσουν πολὺ καθαρά, χωρὶς τὸν παραμικρὸ ἐνδοιασμό, ὅτι ὅπωςδήποτε αὐτὸς εἶναι ὁ Μεσσίας ποὺ ἀναμενόταν νὰ ἔρθει γιὰ τὴ σωτηρία ὅλων. Προσποιεῖται λοιπὸν κατ' οἰκονομίαν, ὅτι ἀγνοεῖ, μὲ σκοπὸ νὰ γίνουν συνοδοιπόροι στὴν πίστη τους μ' αὐτὸν ποὺ ἢδη πίστευε στὸν Χριστό. Γιατὶ εἶχε τὴν πεποίθησι, ποὺ τοῦ προκαλοῦσε μέσα του μεγάλη ἀλαζονεία, ὅτι δὲν διδάσκονταν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἐκεῖνος τοὺς δίδασκε, ἀλλὰ ἀπὸ τίς δικές τους προτιμήσεις.

Ἐπομένως κατ' οἰκονομίαν, καὶ γιὰ νὰ τὸ ποῦμε ἔτσι, σὰν νὰ βρισκόταν πάνω σὲ σκιη, φορῶντας τὸ προσωπεῖο αὐτῶν ποὺ ἀγνοοῦσαν, στέλνει τοὺς πρὸ συνετοὺς ἀπὸ τοὺς μαθητὲς του, καὶ τοὺς παραγγέλλει νὰ τὸν ἐρωτήσουν, καὶ ἀπὸ τὴ ζωντανὴ φωνὴ τοῦ Σωτῆρα νὰ μάθουν καλὰ, ἐὰν αὐτὸς εἶναι ὁ Μεσσίας ποὺ ἀναμενόταν. Καὶ ὅταν οἱ ἀπεσταλμένοι του ἔφτασαν στὸν Χριστό, ἐκεῖνος, γνωρίζοντάς το αὐτό, ἀφοῦ ἦταν ἀληθινὸς Θεός, ἔδειχνε πρὸ πλούσια τὴ γενναιοδωρία του σ' ἐκείνους ποὺ ἔπασχαν, καὶ ἔκανε περισσότερα θαύματα τότε μᾶλλον, παρὰ προηγουμένως. Καὶ ἔκανε κατ' οἰκονομίαν, ἰδιαίτερα ἐκεῖνο τὸν καιρὸ, αὐτὰ ποὺ κήρυτταν οἱ προφῆτες ὅτι θὰ κάνει, ὅταν θὰ ἔλθει σὲ μᾶς. Ὄταν λοιπὸν ἐρωτήθηκε, δὲν ἀπάντησε

τοῖς προφητικοῖς κηρύγμασι τὴν ἐν τοῖς ἀποτελεσθεῖσι παραθεῖς μεγαλοουργίαν, «Πορευθέντες», φησὶν, «ἀπαγγείλατε Ἰωάννη ἃ εἶδετε καὶ ἠκούσατε»· ἠκούσατε μὲν γὰρ διὰ τῶν προφητῶν, εἶδετε δὲ πληρωθέντα δι' ἐμοῦ. Ἄλλὰ τούτων πορευομένων, ὡς αὐτὸς φησιν ὁ εὐαγγελιστής, ἤρξατο ὁ Χριστὸς λέγειν τοῖς ὄχλοις περὶ Ἰωάννου· «Τί ἐξήλθετε ἰδεῖν;» καὶ τὰ τούτοις ἐφεξῆς κείμενα.

Ἄναγκαῖον δὲ πάλιν καὶ τὸν περὶ τούτου λόγον ἐποίησατο Χριστός. Ἐπειδὴ γὰρ ἐμάνθανεν ἡ περιεστῶσα τῶν ἀκροωμένων πληθὺς, ὡς ἦσαν μὲν τῶν Ἰωάννου μαθητῶν οἱ τὴν πεῦσιν προσάγοντες, ἦκον δὲ οὐκ ἰδίας ὥσπερ ἀγνοίας ζητοῦντες ἀπαλλαγὴν, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ πεπομφότος καὶ διερωτῶν ἀναπειθόντος, κατενόησεν ἅτε δὴ καὶ καρδίας εἰδώς, καὶ τὰ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ γιννώσκων, ὅτι πάντως ἐροῦσί τινες καὶ λογιοῦνται καθ' ἑαυτούς· Εἰ μέχρι σήμερον ἀγνοεῖ τὸν Ἰησοῦν ὁ μακάριος Ἰωάννης, πῶς ἡμῖν αὐτὸν ἐδείκνυε λέγων, «Ἴδε ὁ Ἄμνός τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου»; Καὶ ἦν οὐ μικρὸν ἐντεῦθεν ὑπολαβεῖν ἔσεσθαι τοῖς ὄχλοις τὸ βλάβος. Οὐκοῦν τὸ συμβεβηκὸς αὐτοῖς θεραπεύων πάθος καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ σκανδάλου ζημίαν ἀπορριζῶν, λέγει πρὸς αὐτούς «Τί ἐξήλθετε εἰς τὴν ἔρημον ἰδεῖν; κάλαμον ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον;». Ἐθαυμάσατε, φησὶ, τὸν μακάριον Βαπτιστὴν, καὶ δὴ καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀποδημίαν ἐπονίσασθε πολλάκις, τὰς οὕτω μικρὰς τῆς ἐρήμου κατατριβόντες ὁδοῦς, καὶ ἰδρωῖτι πολλῶ τὴν ἐντεῦθεν ἀφέλειαν ἀνούμενοι.

Ἄρ' οὖν εὐκαὶ καὶ προχείρως, φησὶν, ἐθαυμάζετε, εἴπερ οὕτως αὐτὸν ἐλαφρὸν ἔχειν οἴεσθε τὸν νοῦν, ὡς προσεοικέναι καλόμῳ τῷ λίκῳ ἐτοιμῶς ἐφ' ὅπερ ἂν συνωθῆ τὸ πνεῦμα συννεύοντι; Πῶς γὰρ οὐχὶ τοιοῦτος ὢν εὐρεθήσεται, εἴπερ ὄντως, ὃν οἶδεν, ἀγνοεῖν ὁμολογεῖ, ἐκ πολλῆς τινος τοῦτο παθῶν ἐλαφρίας; Ἄλλ' οὐ κάλαμον μὲν· «Τί δὲ ὅμως ἰδεῖν ἐξήλθετε; Ἄνθρωπον ἐν μαλακοῖς ἠφμισμένον; Ἴδού οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσίν». Οἷς δὴ καὶ μᾶλλον ἂν εἴη, φησὶν, ἀρμοδιώτερον τὸ ἐν φρεσὶν ὑπάρχειν ἐλαφραῖς. Πόθεν γὰρ ὁ σύντονος οὕτω περὶ τὴν ἄ-

ἀμέσως, λέγοντας, Ἐγὼ εἶμαι, ἀλλὰ παραθέτοντας τὰ θαύματα ποὺ ἔκανε ἀντίστοιχα πρὸς τὰ προφητικά κηρύγματα, λέγει· «Πηγαίνετε καὶ πείτε στὸν Ἰωάννη αὐτὰ ποὺ εἶδατε καὶ ἀκούσατε», γιὰ τὰ ἀκούσατε μέσω τῶν προφητῶν, καὶ τὰ εἶδατε νὰ ἐκπληρώνονται ἀπὸ μένα. Ἀλλὰ καθὼς αὐτοὶ πήγαιναν, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος εὐαγγελιστής, ἄρχισε ὁ Ἰησοῦς νὰ μιλάει στὸ πλῆθος γιὰ τὸν Ἰωάννη· «Τί βγήκατε νὰ δεῖτε;» καὶ τὰ ὅσα λέγονται στὴ συνέχεια.

Τὸν λόγο δέβαια αὐτὸν γιὰ τὸν Ἰωάννη ὁ Χριστὸς τὸν θεώρησε ἀπαραίτητο. Γιατὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀκροατῶν ποὺ βρισκόταν τριγύρω του γνώριζε ὅτι αὐτοὶ ποὺ ἔφεραν τὴν ἐρώτηση ἦταν ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τοῦ Ἰωάννη, καὶ εἶχαν ἔρθει, ὄχι ἐπειδὴ ζητοῦσαν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ δική τους ἄγνοια, ἀλλὰ ἐκείνου ποὺ τοὺς εἶχε στείλει καὶ τοὺς ἔπεισε νὰ ἐρωτήσουν, κατάλαβε, ἀφοῦ γνωρίζει καὶ τίς καρδιές⁴⁸ καὶ ὅλα ὅσα βρίσκονται μέσα στὸν ἄνθρωπο, ὅτι ὅπωςδήποτε μερικοὶ θὰ ἐρωτήσουν καὶ θὰ σκεφτοῦν μέσα τους· Ἐὰν ὁ μακάριος Ἰωάννης ἀγνοεῖ μέχρι σήμερα τὸν Ἰησοῦ, πῶς μᾶς τὸν ἔδειχνε, λέγοντας, «Νὰ ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ποὺ σηκώνει τὴν ἁμαρτία τοῦ κόσμου»^{48α}; Καὶ δὲν ἦταν δύσκολο νὰ καταλάβει ἀπὸ αὐτό, ὅτι ἡ βλάβη ποὺ θὰ γινόταν στὸ πλῆθος δὲν ἦταν μικρή. Γι' αὐτὸ λοιπὸν, διορθώνοντας τὸ πάθημα ποὺ εἶχε συμβεῖ σ' αὐτοὺς καὶ ξεριζώνοντας τὴ ζημιὰ ποὺ προκλήθηκε ἀπὸ τὸ σκάνδαλο, τοὺς λέγει· «Τί βγήκατε νὰ δεῖτε στὴν ἔρημο; Καλάμι ποὺ τὸ σαλεύει ὁ ἄνεμος;». Θαυμάσατε, λέγει, τὸν μακάριο Βαπτιστή, καὶ μάλιστα κοπιᾶσατε πολλές φορὲς πηγαίνοντας σ' αὐτόν, βαδίζοντας τοὺς τόσο μακρινοὺς δρόμους τῆς ἐρήμου καὶ ἐξαγοράζοντας μὲ πολὺν ἰδρώτα τὴν ὠφέλεια ἀπὸ ἐκεῖ.

Ἄρα ἄσκοπα καὶ ἔτσι πρόχειρα, λέγει, τὸν θαυμάζατε, ἐὰν νομίζετε ὅτι αὐτὸς εἶναι τόσο ἐλαφρόμυαλος, ὥστε νὰ μοιάζει μὲ καλάμι, ποὺ εἶναι ἔτοιμο νὰ κουνηθεῖ πρὸς τὰ ἐκεῖ ποὺ φυσᾷ ὁ ἄνεμος; Πῶς ὅμως δὲν θὰ θεωρηθεῖ τέτοιος, ἐὰν πράγματι ὁμολογεῖ ὅτι ἀγνοεῖ αὐτόν ποὺ γνωρίζει, παθαίνοντάς το αὐτὸ ἀπὸ κάποια ἐλαφρότητα; Ἀλλὰ δὲν βγήκατε νὰ δεῖτε καλάμι. «Τί λοιπὸν βγήκατε νὰ δεῖτε; Ἄνθρωπο ντυμένο μὲ πολυτελῆ ἐνδύματα; Αὐτοὶ ποὺ φοροῦν τὰ πολυτελῆ ἐνδύματα εἶναι στὰ σπίτια τῶν βασιλέων»⁴⁹. Σ' αὐτὰ μᾶλλον ταιριάζει, λέγει, νὰ ὑπάρχει ἐλαφρότητα μυαλοῦ. Πῶς λοιπὸν αὐ-

49. Ματθ. 11, 8.

σκησιν, βέβαιός τε καὶ πολὺς εἰς τὸ καὶ αὐτῶν τῶν τῆς σαρκὸς καταγωνίζεσθαι παθῶν, εἰς τοσαύτην ἀμαθίαν ἐκδήσεται; Τὸ γὰρ ἐν τοιαύτῃ κειῖσθαι διανοίας κουφότητι, ψυχῆς ἂν εἴη, φησὶν, οὐ σκληραγωγίαις μᾶλλον, ἀλλὰ ταῖς ἐν κόσμῳ τρυφαῖς ἠδομένης. Εἰ μὲν 5 οὖν ὡς οὐκ ὄντα ἐν μαλακοῖς θαυμάζετε, δότε τῇ ἀσκήσει τὴν αὐτῇ πρέπουσαν ἀσφάλειαν. Εἰ δὲ ἐν τῷ βιοῦν ἄριστα τὸ πλεόν οὐδέν, ἐν δὲ ἴσῃ τάξει τὸν πονοῦντα τῷ τρυφῶντι θήσετε, τί τὸ σεμνύνειν ἀφέντες τοὺς οἵπερ εἰσὶν ἐν μαλακοῖς ἀμφίοις καὶ ἐν αὐλαῖς βασιλέων, τὰς ἐν ἐρήμῳ διατριβάς, καὶ περιδόλαιον εὐτελές, μᾶλλον δὲ 10 τὰς ἐκ καμήλων τρίχας θαυμάζετε; Ἄλλ' οἴμαι δυσωπήσειν ὑμᾶς τὸ ἐν τούτοις ἄτοπον, ἀξιοζήλωτον δὲ ὄντως ἐρεῖτε τὸν μακάριον Βαπτιστήν. Ἐὰρ οὖν οἴεσθε προφήτην ὑπάρχειν αὐτόν; Ναὶ προφήτην, μᾶλλον δὲ καὶ προφήτου πλεονεκτοῦντα τὸ μέτρον. Οἱ μὲν γὰρ ὡς ἤξει προεκήρυττον, οὐπω παρόντα θεώμενοι, ὁ δὲ τὸ συν- 15 ἀμψότερον.

Πανταχόθεν τοιγαροῦν ὁ Σωτὴρ ἀξιάγαστον οὕσαν ἐπιδεικνύει τὴν ἐπὶ τῷ προδρομῷ διάληψιν, ἵνα φαίνεται κηρύξας ἀληθῆ· καὶ μαρτυρεῖ μὲν αὐτὸς εἰς ὑψηλὸν ἀναφέρων ἀξίωμα, καὶ προφητικῶν ἐξάλλεσθαι τόπων τὸν ἄνδρα διαβεβαιούμενος, πα- 20 ρατίθησι δὲ εὐθύς ὡς τοῖς ἑαυτοῦ λόγοις ἐποιεῖτο γείτονα τοῦ Πατρὸς τὴν φωνήν, ἵνα τρόπον τινὰ καὶ ἐκ νομιμοῦ δικαιώματος ἢ ἐπ' αὐτῷ μαρτυρία σφραγίζηται. «Οὗτος γὰρ ἐστὶ», φησὶ, «περὶ οὗ γέγραπται Ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου». Εἶτα τί φησιν 25 ἐπὶ τούτοις περὶ αὐτοῦ; Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγήγερται ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ, ὁ δὲ μικρότερος ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, μείζων αὐτοῦ ἐστίν». Ὅρα δὴ πάλιν ἐν τούτοις ὅσῃν ἐποιήσατο τὴν οἰκονομίαν ὁ Σωτὴρ. Πολὺς αὐτῷ καὶ μακρὸς περὶ τοῦ ἁγίου Βαπτιστοῦ κεκίνηται λόγος. Τὴν μὲν γὰρ, 30 ὅθεν ἦν εἰκὸς ἀδικηθήσεσθαι πῶς αὐτόν, ἀπεκρούσατο δόξαν. Προφήτου δὲ τι πλεόν ἔχειν εἰπῶν, ἀξιοθαύματον ἤδη καὶ ἀξιεραστότατον τοῖς ἀκροωμένοις ἐδείκνυεν. Εἶτα πρὸς τούτοις οὐκ ἐγήγερθαι φησὶν ἐν γεννητοῖς γυναικῶν μείζονα. Εἰκόνα τοιγαροῦν

τὸς πού ἀσκειῖται τόσο ἔντονα καὶ καταπολεμεῖ σταθερά καὶ πάρα πολὺ καὶ τὰ σαρκικά πάθη, ἔφτασε σὲ τόσο μεγάλη ἀμάθεια; Γιατὶ τὸ νὰ ἔχει τέτοια ἐλαφρότητα μυαλοῦ, θὰ μπορούσε νὰ εἶναι γνώρισμα ψυχῆς, λέγει, πού ἐπιδίδεται ὄχι σὲ σκληραγωγίες, ἀλλὰ μᾶλλον σὲ κοσμικὲς ἀπολαύσεις. Ἐὰν λοιπὸν τὸν θαυμάζετε ἐπειδὴ δὲν φορεῖ πολυτελῆ ἐνδύματα, δεῖξτε στὴν ἀσκησὴ τὴν ἐμπιστοσύνη πού τῆς ταιριάζει. Ἐὰν πάλι σ' αὐτὸν πού ζεῖ ἄριστα δὲν ὑπάρχει τίποτε περισσότερο, καὶ βάζετε σὲ ἴση μοῖρα ἐκείνον πού κοπιάζει μὲ ἐκείνον πού κάνει ζωὴ τρυφηλή, τότε γιατί, ἀποφεύγοντας νὰ τιμήσετε ἐκείνους πού φοροῦν πολυτελῆ ἐνδύματα καὶ ζοῦν σὲ αὐλὲς τῶν βασιλέων, θαυμάζετε αὐτοὺς πού ζοῦν στὴν ἔρημο καὶ φοροῦν ἐνδυμα εὐτελές, ἢ μᾶλλον κατασκευασμένο ἀπὸ τρίχες καμήλας; Νομίζω ὅμως ὅτι σᾶς κάνει νὰ ντρέπεστε ἢ ἀτοπία αὐτῶν, καὶ θὰ θεωρήσετε πραγματικὰ ἀξιοζήλευτον τὸν μακάριο Βαπτιστή. Ἄραγε λοιπὸν νομίζετε ὅτι αὐτὸς εἶναι προφήτης; Ναι, εἶναι προφήτης, ἢ μᾶλλον περισσότερο καὶ ἀπὸ προφήτης. Γιατὶ ἐκείνοι προέλεγαν ὅτι θὰ ἔρθει, χωρὶς νὰ τὸν βλέπουν νὰ εἶναι παρών, ἐνῶ αὐτὸς καὶ τὰ δύο.

Ἄπὸ παντοῦ λοιπὸν ὁ Σωτήρας ἀποδεικνύει ὅτι ἡ κρίση γιὰ τὸν Πρόδρομο εἶναι ἄξια ἐκτιμήσεως, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι ὅσα κήρυξε εἶναι ἀληθινὰ. Καὶ μαρτυρεῖ βέβαια αὐτὸς τοποθετώντας τὸν σὲ ὑψηλὸ ἀξίωμα καὶ διαβεβαιώνει ὅτι ὁ ἄνδρας βρίσκεται σὲ θέση προφητική, προσθέτει ὅμως ἀμέσως ὅτι μὲ τὰ δικά του λόγια ἔφερε κοντὰ στὸν Πατέρα τὰ λόγια του, ὥστε νὰ ἐπισφραγίζεται κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἀπὸ νομικῆς πλευρᾶς ἡ μαρτυρία του γι' αὐτόν. Γιατὶ λέγει· «Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος γιὰ τὸν ὁποῖον ἔχει γραφεῖ· Νά, ἐγὼ στέλνω τὸν ἀγγελιοφόρο μου πρὶν ἀπὸ σένα, γιὰ νὰ προετοιμάσει τὸν δρόμο σου»^{49α}. Καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ τί λέγει γι' αὐτόν; «Σᾶς βεβαιώνω, ὅτι μετὰξὺ αὐτῶν πού γεννήθηκαν ἀπὸ γυναῖκες δὲν ὑπάρχει ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Βαπτιστὴ Ἰωάννη». Πρόσεχε πάλι καὶ σ' αὐτὰ πόση σκοπιμότητα ἔδειξε ὁ Σωτήρας. Ἐκανε πολὺν καὶ μακρὸν λόγο γιὰ τὸν ἅγιο Βαπτιστή. Ἄπὸ τῆ μιᾶ μεριά ἀπέκρουσε τὴν ἀντίληψη, κατὰ τὴν ὁποία ἦταν φυσικὸ νὰ ἀδικηθεῖ κάπως αὐτός, καὶ λέγοντας ὅτι εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ προφήτης, ἔδειξε ὅτι εἶναι ἀξιοθαύμαστος καὶ ἀξιαγάπητος στοὺς ἀκροατὲς του. Ἐπειτα προσθέτει ὅτι δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερός του μετὰξὺ ἐκείνων πού γεννήθηκαν ἀπὸ

ὡσπερ αὐτὸν ἀναθείς τῆς ἐνούσης ἀρετῆς ἐν γεννητοῖς γυναικῶν ἔχουσαν τὸ ἀκρότατον, ἀντιπαρατίθησιν τὸ μείζονως ἀγαθόν, τουτέστι, τὸν ἄρτι τῆς βασιλείας ἀψάμενον, καὶ εἰς υἱὸν ἀναγεννηθέντα Θεοῦ διὰ τοῦ Πνεύματος, ἵν' ἐξ ὧν ἐκεῖνος τὸ ἕλαττον ἔχων θαν-
 5 μάξεται, ἀξιολογώτατοι φαίνονται τῆς βασιλείας οἱ μέτοχοι, θαδί-
 ζοιεν δὲ προθύμως τινὲς ἐπὶ τὸ ἀρπάζειν αὐτήν, ἐκ τῆς Ἰωάννου
 τιμῆς τὸ ὑπερφέρον αὐτῆς ἀναμετρούμενοι κάλλος. Οὐ γὰρ τὸ
 μικρῶ τινι φιλονεικοῦν εἰς ποσότητα, τὴν τοῦ μεγάλου δόξαν ἀποί-
 σεται, ἀλλ' εἴ τι πρὸς μέγα τὴν σύγκρισιν ἔχοι, τῶ πλείονι μέτρῳ
 10 νικᾷ καὶ ὑπερτείνεται. Βασιλείαν δὲ οὐρανῶν τὴν τοῦ Πνεύματος
 δόσιν εἶναί φασιν, κατὰ τὸ εἰρημένον παρὰ Χριστοῦ· «Ἡ βασιλεία
 τῶν οὐρανῶν ἐντὸς ὑμῶν ἐστι». Μείζων οὖν ἄρα παντὸς γεννητοῦ
 γυναικὸς ὁ τῆ τοῦ Πνεύματος ἀναγεννήσει τετιμημένος. Οἱ μὲν
 γὰρ ἔτι τέκνα καλοῦνται σαρκός, οἱ δὲ Πατέρα τὸν τῶν ὄλων ἐπι-
 15 γραφόμενοι Θεόν, ὡς υἱοὶ προσεύχονται, λέγοντες· «Ἀβδᾶ, ὁ
 Πατήρ». Οὐκοῦν εἰ καὶ ἐνυπάρχη, φησί, γεννητῶ γυναικὸς τὸ ἐν
 ἔργοις ἐξαίρετον, ἀλλ' ἔξει τὸ μείζον ὁ πρὸς τὴν τῶν οὐρανῶν
 βασιλείαν κεκλημένος διὰ τὸ μηκέτι χρηματίζειν υἱὸν γυναικός,
 ἀλλὰ θείας μὲν φύσεως γενέσθαι κοινωνόν, τέκνον δὲ ἤδη καλεῖ-
 20 σθαι Θεοῦ, καὶ εἰ μικρότερος εἶη τῶν ἐν ἔξει τελειότερων, βρέφος
 τε ἔτι νοοῖτο βραχὺ καὶ ἀρτιγενές.

Ὅτι δὲ τῶν Ἰωάννου μέτρων, ἧ καὶ παντὸς γεννητοῦ γυ-
 ναικῶν ἢ διὰ τοῦ Πνεύματος ἀναγέννησις οὐκ ὀλίγω διοίσει τόπω,
 οὐ θύραθεν ἡμῖν ὁ μάρτυς, ἀλλ' αὐτὸς ἀσεδήσεται λέγων πρὸς τὸν
 25 Ἰησοῦν· «Ἐγὼ χρεῖαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι». Ἴδου γάρ, ἰδού
 καίτοι τὸ τέλειον ἔχων ἐν ἀρετῇ, τῆς διὰ τοῦ Πνεύματος ἀναγεννή-
 σεως τὴν χάριν αἰτεῖ, ὡς εἰς τὸ μείζον ἢ καθ' ἑαυτὸν δι' αὐτῆς ἀνα-
 θεσόμενος, καὶ τὸ μὲν εἶναι γεννητὸς γυναικὸς οὐχ ἔξων ἔτι, πρὸς
 δὲ τὴν θείαν εὐγένειαν ἀναμορφούμενος. Βεβαιοῖ δὲ μάλιστα τὴν

50. Λουκᾶ 17, 21.

51. Ρωμ. 15, 8.

52. Β' Πέτρ. 1, 4.

γυναῖκες. Παραθέτοντας δηλαδή κατὰ κάποιον τρόπο τὴν εἰκόνα ποὺ περιέχει τὸ ἀκρότατο τῆς ἀρετῆς τῶν ἀνθρώπων, ἀντιπαραθέτει τὸ ἀνώτερο ἀγαθὸ, δηλαδή ἐκεῖνον ποὺ μόλις μπῆκε στὴ βασιλεία καὶ μέσω τοῦ Πνεύματος ἀναγεννήθηκε σὲ υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ὥστε, ἀφοῦ θαυμάζεται αὐτὸς ποὺ εἶναι κατώτερος, νὰ φανεῖ ὅτι οἱ μέτοχοι τῆς βασιλείας εἶναι πολὺ πιὸ ἀξιόλογοι ἀπὸ αὐτόν, καὶ νὰ βαδίσουν πρόθυμα (οἱ ἀκροατές του) νὰ τὴν ἀρπάξουν, ὑπολογίζοντας, ἀπὸ τὴν τιμὴ τοῦ Ἰωάννη, πόσο ἀνώτερο εἶναι τὸ κάλλος αὐτῆς. Γιατὶ δὲν πετυχαίνει κανεὶς τὴ δόξα τοῦ μεγάλου, ὅταν συναγωνίζεται μὲ κάτι μικρὸ σὲ ποσότητα, ἀλλὰ ὅταν ἀνταγωνίζεται πρὸς κάτι μεγάλο, τότε, καταβάλλοντας μεγαλύτερη προσπάθεια, νικᾷ καὶ ἀνέρχεται περισσότερο. Λέγοντας βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐννοοῦμε τὴ χορηγία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, σύμφωνα με αὐτὸ ποὺ εἶπε ὁ Κύριος «Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι ἀνάμεσά σας»⁵⁰. Ἐπομένως, μεγαλύτερος ἀπὸ κάθε ἄνθρωπο ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ γυναῖκα εἶναι ἐκεῖνος ποὺ τιμήθηκε μὲ τὴν ἀναγέννηση τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ οἱ πρῶτοι ὀνομάζονται ἀκόμα παιδιὰ σαρκικά, ἐνῶ αὐτοί, ὀνομάζοντας Πατέρα τους τὸν Θεὸν τῶν ὅλων, προσεύχονται σὰν παιδιὰ του, λέγοντας: «Ἀββᾶ, Πατέρα μας»⁵¹. Ὡστε λοιπόν, ἂν καὶ ὑπάρχει, λέγει, στὸν γεννημένο ἀπὸ γυναῖκα ἡ δυνατότητα νὰ γίνῃ μὲ τὰ ἔργα του ἐξαιρετος, ὅμως μεγαλύτερος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει κληθεῖ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐπειδὴ δὲν εἶναι πιά υἱὸς γυναῖκας, ἀλλὰ ἔχει γίνῃ μέτοχος τῆς θείας φύσεως⁵², καὶ ὀνομάζεται ἤδη υἱὸς τοῦ Θεοῦ⁵³, ἔστω καὶ ἂν εἶναι μικρότερος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ εἶναι τελειότεροι στίς συνήθειες, καὶ θεωρεῖται μικρὸ καὶ νεογέννητο βρέφος.

Ἔτσι ὅμως ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τοῦ Ἰωάννη, ἢ καὶ κάθε ἀνθρώπου, ἡ ἀναγέννηση τοῦ Πνεύματος δὲν διαφέρει λίγο, αὐτὸς ποὺ μᾶς τὸ βεβαιώνει δὲν εἶναι ἀπὸ τοὺς ἔξω, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Ἰωάννης ποὺ ἀρνεῖται νὰ τὸν βαπτίσει, λέγοντας στὸν Ἰησοῦ: «Ἐγὼ ἔχω ἀνάγκη νὰ βαπτισθῶ ἀπὸ σένα»⁵⁴. Νὰ λοιπόν, ἂν καὶ ἦταν τέλειος στὴν ἀρετῇ, ζητᾷ τὴ χάρη ποὺ δίνεται μὲ τὴν ἀναγέννηση τοῦ Πνεύματος, ἐπειδὴ μέσω αὐτῆς, καὶ ὄχι μόνος του, θὰ ἀνεβεῖ στὸ ἀνώτερο, καὶ δὲν θὰ εἶναι πιά γεννημένος ἀπὸ γυναῖκα, ἀλλὰ θὰ μεταμορφωθεῖ ἀποκτώντας καταγωγὴ θεϊκῇ. Τὴν πίστη μας σ' αὐτὸ μᾶς τὴν βεβαιώνει καὶ ὁ

53. Α' Ἰω. 3, 1.

54. Ματθ. 4, 14.

ἐπὶ τούτῳ πίστιν ὁ Σωτὴρ ἔχει, ὡς οὗτος, τὸ τέλειον ἐν ἀγαθοῖς, οὐκ εἰπὼν, καὶ δίχα τοῦ διὰ βαπτίσματος ἀγιασμοῦ, ἀλλ' ὡς ἐν χρεία μὲν αὐτοῦ καὶ λίαν ὑπάρχοι συννεύων καὶ συντιθέμενος, οἰκονομικῶς δὲ τὴν χάριν ἑτέρῳ φυλάττων καιρῶ. Τοῦτο γὰρ δὴ 5 καὶ νομίζω τό, «Ἄφες ἄρτι», δηλοῦν. Ὅτι δὲ πάλιν οὐρανῶν βασιλείαν ἀποκαλεῖ τὴν τοῦ θεοῦ Πνεύματος δόσιν, καὶ τὴν δι' αὐτοῦ τοῖς πιστεύουσιν εἰς Θεὸν ἀναγέννησιν, οὐ μακρῶν ἡμῖν δεήσει πόνων, εἰς ἐναργεστάτην ἀπόδειξιν, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν εἰσόμεθα τῶν τοῦ Σωτῆρος ρημάτων· «Ἀπὸ γὰρ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου ἕως ἄρτι», 10 φησὶν, «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν διάζεται, καὶ διαστὰι ἀρπάζουσιν αὐτήν». Ἰωάννου γὰρ δὴ τό, «Ἐτομιάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, βοῶντος, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ», πολλοῖσιν ἀκροουμένων, τὸν ἐν ἁμαρτίαις ἔτι καὶ ἀσχήμονα παραιτούμενοι θίον, ἐφέσει τε τῇ πρὸς τὸ ἄμεινον σὺν βία καὶ τόνῳ τὸν οἰκεῖον εἰς ἀρετὴν ἀναρρ- 15 θμίζοντες τρόπον, γεννητοὶ Θεοῦ διὰ Πνεύματος ἀνεδείκνυντο, πεφωτισμένοι τὸν νοῦν καὶ κεκαθαρμένοι διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. Ἦ εἴπερ οὐκ ὀρθῶς τε καὶ ἀναγκαίως εἰρησθαι τὰ τοιαῦτα δοκεῖ τοῖς τὴν ἑτέραν πρεσβεύουσι δόξαν, διδασκέτωσαν ὅτου δὴ χάριν ἐκ τῶν Ἰωάννου φησὶν ἡμερῶν τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἀρπά- 20 ζεσθαι, ὡς οὐδενὸς ἄρα πρὸ αὐτοῦ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἀρπάσαντος. Ποῖ ποτε σὺν ἄρα τῶν προφητῶν ἡ ἐλπίς οἰχήσεται; Τί δὲ ὁ τοσοῦτος τῶν ἁγίων πράξει χορός, εἴπερ ἔξω τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας κείσεται; τότε δὴ πρῶτον τοῦ ἀρπάζεσθαι λαβούσης ἀρχήν, ὅτε χρόνοις ὑστερήσας μακροῖς, ἀνεδείχθη μόλις ὁ Βαπτι- 25 στής, «Μετανοεῖτε», λέγων· «ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν». Ἀλλ' ἔστιν εὐσύνοπτον, ὡς ἠντρέπιστο μὲν τοῖς ἁγίοις τὸ ἐν βασιλείᾳ γίνεσθαι, καὶ πάλαι, ἅτε δὴ καὶ συμμιόρφοις ὑπάρχουσι τῆς εἰκόνης τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο προεγνωσμένοις παρὰ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ. Κατὰ δὲ τὸν Ἰωάννου καιρὸν, καὶ λοιπὸν ἐφε- 30 ξῆς, ἡ τοῦ Πνεύματος δόσις καὶ ἡ διὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος εἰς Θεὸν ἀναγέννησις, διὰ πίστεως ἀρπάζεται. Πανταχόθεν τοίνυν ἀποδεδειγμένου σαφῶς τοῦ θεωρήματος, περιττὸν ἤδη φαίνεται τὸ μείζονά ποτε τοῦ Σωτῆρος ἔσεσθαι τὸν Ἰωάννην ὑπολαμβάνειν. Εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές, λελύσθω πάλιν τῶν δι' ἐναντίας πρόβλημα.

Σωτήρας· γιατί δὲν τοῦ εἶπε, φίλε, ἔχεις τὸ τέλειο τῶν ἀγαθῶν καὶ χωρὶς τὸν ἀγιασμὸ τοῦ βαπτίσματος, ἀλλὰ συμφωνώντας καὶ συγκατανεύοντας ὅτι ἔχει ἀνάγκη, καὶ μάλιστα μεγάλη, νὰ βαπτισθεῖ ἀπὸ αὐτὸν, κατ' οἰκονομίαν ὅμως ἀναβάλλει τὴ χάρη γιὰ ἄλλο καιρὸ. Γιατὶ αὐτό, νομίζω, σημαίνει τό, «Ἔφησε τα αὐτὰ πρὸς τὸ παρόν»⁵⁵. Ὅτι ὅμως πάλι λέγοντας βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐννοεῖ τὴ χορήγηση τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν μέσω αὐτοῦ ἀναγέννηση τῶν πιστῶν στὸν Θεό, δὲν θὰ χρειαστοῦμε πολὺ κόπο γιὰ νὰ τὸ ἀποδείξουμε καθαρά, ἀλλὰ θὰ τὸ μάθουμε ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα· Γιατὶ λέγει: «Ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ἰωάννη μέχρι σήμερα ἐκδιάζεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ οἱ διαστῆς ἀρπάζουν αὐτήν»⁵⁶. Δηλαδή, μὲ τὸ νὰ φωνάζει ὁ Ἰωάννης «ἐτοιμάστε τὸ δρόμο τοῦ Κυρίου, κάνετε ἴσους τοὺς δρόμους του»⁵⁷, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἀκροατῆς του, ἐγκαταλείποντας τὴν ἁμαρτωλὴ καὶ αἰσχροὴ ζωὴ τους καί, μὲ ἐπιθυμία γιὰ τὸ καλύτερο, μεταστρέφοντας τὴ ζωὴ τους μὲ βία καὶ πολὺ κόπο πρὸς τὴν ἀρετὴ, γίνονταν υἱοὶ τοῦ Θεοῦ μέσω τοῦ Πνεύματος. φωτισμένοι στὸ νοῦ καὶ καθαρισμένοι μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα. Ἡ, ἐάν, ὅσοι προσεύχουν τὴν ἄλλη διδασκαλία, νομίζουν ὅτι δὲν ἀποδόθηκαν αὐτὰ σωστὰ καὶ ὅπως ἔπρεπε, ἅς μᾶς διδάξουν, γιατὶ λέγει ὅτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀρπάζεται ἀπὸ τίς μέρες τοῦ Ἰωάννη, σὰν νὰ μὴ ἄρπαξε κανένας τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν πρὶν ἀπὸ αὐτόν. Ἀλλὰ τότε που θα παει ἡ ἐλπίδα τῶν προφητῶν, ἀφοῦ ἡ ἀρπαγὴ τῆς βασιλείας ἄρχισε ὅταν, ὕστερα ἀπὸ πάρα πολλὰ χρόνια, ἐμφανίσθηκε ὁ Βαπτιστῆς, λέγοντας, «Μετασθένετε· γιατί πλησιάζει ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»⁵⁸; Ἀλλὰ εἶναι σαφές, ὅτι εἶχε τακτοποιηθεῖ γιὰ τοὺς ἁγίους ἡ εἰσοδός τους στὴ βασιλεία καὶ παλαιότερα, ἐπειδὴ ἦταν σύμμορφοι μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Υἱοῦ του, γι' αὐτὸ καὶ ἦταν γνωστοὶ ἀπὸ πρὶν στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα. Κατὰ τὴν ἐποχὴ ὅμως τοῦ Ἰωάννη καὶ στὴ συνέχεια, ἡ χορήγηση τοῦ Πνεύματος καὶ ἡ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀναγέννηση «ἀρπάζεται» μὲ τὴν πίστη. Ἀφοῦ λοιπὸν τὸ θέμα ἀποδείχθηκε ἀπὸ κάθε πλευρὰ, φαίνεται πιά ὅτι εἶναι περιττὸ τὸ νὰ ὑποθέτουμε ὅτι ὁ Ἰωάννης ἦταν κάποτε ἀνώτερος ἀπὸ τὸν Σωτήρα. Καὶ ἐάν αὐτὸ εἶναι ἀληθινό, τότε ἅς παύσει νὰ τίθεται θέμα ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀντίθετη γνώμη.

55. Ὅπ. π. 4, 15.

56. Μαθ. 11, 12.

57. Μαθ. 3, 3.

58. Μαθ. 4, 17.

ΛΟΓΟΣ ΙΒ΄.

*Εἰς τό, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»,
καί, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν»
Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν αἰρετικῶν.*

5 Οὐδέν, φασί, θαυμαστόν, εἰ ὁ Πατὴρ ἐστὶν ἐν Υἱῷ, καὶ ὁ Υἱὸς ἐν Πατρὶ, ὅπου καὶ περὶ ἡμῶν αἱ θεῖαι λέγουσι Γραφαὶ ὅτι «Ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν». Ὡσπερ οὖν καὶ ἡμεῖς ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν, καθάπερ εἴρηται, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς ἐστὶν ἐν Πατρὶ. Πῶς γὰρ οἷόν τε μείζονα ὄντα τοῦ Υἱοῦ χω-
10 ρεῖν ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα; Ἡ πῶς κατὰ πολὺ τοῦ Πατρὸς ἐλαττούμενος ὁ Υἱός, ἐν αὐτῷ χωρῆσαι δυνήσεται καὶ πληρῶσαι τὸ μείζον;

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Εἰ καθάπερ σῶμα ἐν σώματι χωρεῖν οἴεσθε τὸν Υἱὸν ἐν Πατρὶ,
15 εἰκότως ἄν, οἶμαι, καὶ ζητεῖν ἔλοισθε τὸν εἰς ἀλλήλους ἀντεμδιδα-
σμόν. Ἐπὶ μὲν γὰρ σκεύους ὀστρακίνου τυχόν ἢ ἐξ ἑτέρας τινὸς ὕλης κατεσκευασμένου, οὐκ ἄκομψον ἴσως τὸ λέγειν μὴ δύνασθαι τὸ μείζον τῷ ἐλάττονι γενέσθαι χωρητόν, μηδ' αὖ πάλιν τὸ ἐλάττον ἀναπληροῦν τὸ μείζον. Ἐπὶ δὲ τῶν ἀσωμάτων καὶ ὧν ἡ φύσις τὸ
20 ἔκ τινος ὕλης εἶναι διαπέφευγε, ποῖον ἂν ἔχει λόγον ἢ πρότασις; Καὶ ταῦτά φαμεν ὡς πρὸς τὸ παρόν, τὸ παρ' ὑμῖν ἀμαθῶς ὑπονοούμενον συγχωρήσαντες, καὶ καθάπερ αὐτοὶ πλανώμενοι πεπιστεύκατε, μείζονα τοῦ Υἱοῦ εἶναι λέγειν τὸν Πατέρα· ὁ δὲ τῆς ἀληθείας λόγος οὐχ οὕτως ἔχει. Ἔστι γὰρ ἴσος τῷ Πατρὶ κατὰ πάντα
25 Οἶμαι δ' αὖ οὐκ ἂν ὑμᾶς ὅλως τούτοις χρήσασθαι τοῖς λόγοις, εἴπερ ἤδείτε τί ἐστὶν ἀληθινὸς ὁ Πατὴρ καὶ ἀληθινὸς ὁ Υἱός, καὶ τί φῶς ἀόρατον καὶ αἰδιον καὶ τὸ ἀπαύγασμα αὐτοῦ, καὶ τί πάλιν ἐστὶν ἀσώματος ὑπόστασις καὶ χαρακτήρ ἀσώματος. Εἰ γὰρ τὰς περὶ τῶν τοιούτων μνήμας κατὰ τὴν ἀκριβοῆ κατάληψιν εἰς νοῦν
30 ἐμφορεῖτε, πάντως ἂν καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν ἐννοήσαντες, οὐκ ἂν ὡς περὶ σωμάτων. ἐφαντάζεσθε, ἀλλ' ἀκολούθως τοῖς εἰρημέ-

1. Ἰω. 14, 11.

2. Ἰω. 10, 30.

3. Πράξ. 17, 28.

ΛΟΓΟΣ ΙΒ΄.

Στὰ χωρία· «Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα μένα»¹, καί· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἵμαστε ἕνα»².

Ἐπίθεση ἐκ μέρους τῶν αἱρετικῶν.

Δὲν εἶναι καθόλου παράξενο, λένε, τὸ ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι μέσα στὸν Υἱό, καὶ ὁ Υἱὸς μέσα στὸν Πατέρα, ἀφοῦ καὶ γιὰ μᾶς λένε οἱ ἅγιες Γραφές ὅτι, «Μέσα σ' αὐτὸν ζοῦμε καὶ κινούμαστε καὶ ὑπάρχουμε»³. «Ὅπως λοιπὸν καὶ ἐμεῖς ζοῦμε καὶ κινούμαστε καὶ ὑπάρχουμε μέσα σ' αὐτόν, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς βρίσκεται μέσα στὸν Πατέρα. Πῶς ὅμως εἶναι δυνατόν, ἀφοῦ ὁ Πατέρας εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Υἱό, νὰ χωρέσει μέσα σ' αὐτόν; Ἡ πῶς, ἐνῶ ὁ Υἱὸς εἶναι κατὰ πολὺ μικρότερος ἀπὸ τὸν Πατέρα, μπορεῖ νὰ χωρέσει μέσα σ' αὐτόν καὶ νὰ γεμίσει αὐτόν ποῦ εἶναι μεγαλύτερος;

Ἐπίθεση σ' αὐτό.

Ἐὰν νομίζετε, ὅτι ὁ Υἱὸς χωρεῖ μέσα στὸν Πατέρα σὰν νὰ εἶναι σῶμα, τότε εὐλόγα, νομίζω, θὰ θέλατε νὰ ἀναζητήσετε καὶ πῶς μπαίνει ὁ ἕνας μέσα στὸν ἄλλο, καὶ ἀντίθετα. Γιατὶ γιὰ ἕνα σκεῦος κατασκευασμένο ἀπὸ πηλὸ ἢ κάποια ἄλλη ὕλη, δὲν εἶναι ἴσως ἀκομψο τὸ νὰ ποῦμε, ὅτι δὲν μπορεῖ τὸ μεγαλύτερο νὰ χωρέσει μέσα στὸ μικρότερο, οὔτε ἐπίσης τὸ μικρότερο νὰ γεμίσει τὸ μεγαλύτερο. Γιὰ τὰ ἀσώματα ὅμως καὶ ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα ἡ φύση τους δὲν εἶναι καμωμένη ἀπὸ κάποια ὕλη, ποιά δικαιολογία θὰ μπορούσε νὰ ἔχει ἡ πρόταση; Καὶ αὐτὰ βέβαια τὰ λέμε πρὸς τὸ παρόν, παραβλέποντας αὐτὸ ποῦ σεῖς ἀπὸ ἀμάθεια ὑπονοεῖτε, καὶ ὅπως σεῖς πλανώμενοι ἔχετε πιστεύσει νὰ λέτε, ὅτι ὁ Πατέρας εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ τὸν Υἱό. ἐνῶ ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι ἔτσι: γιατὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἴσος μὲ τὸν Πατέρα σὲ ὅλα

Πιστεύω ὅμως ὅτι σεῖς δὲν θὰ χρησιμοποιούσατε τέτοια λόγια, ἂν γνωρίζατε τί εἶναι στὴν πραγματικότητα ὁ Πατέρας καὶ τί ὁ Υἱός, ὅπως καὶ τί σημαίνει φῶς ἀόρατο καὶ αἰώνιο, καὶ τί ἡ ἀκτινοβολία του, καθὼς καὶ τί ἐπίσης εἶναι ἀσώματη ὑπόσταση καὶ ἀσώματη σφραγίδα. Γιατὶ, ἐὰν εἶχατε στὸν νοῦ σας τὴ μνήμη αὐτῶν καὶ τὴν ἀκριβῆ σημασία τους, ὅπωςδὴποτε, κατανοώντας καὶ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ τὴν φανταζόσασταν σὰν σῶμα, ἀλλὰ θὰ ζητούσατε νὰ

νοῖς ἀκριβῶς ἐζητεῖτε, πῶς μὲν ὁ Υἱὸς ἐν Πατρὶ, πῶς δὲ ἐστὶν ὁ Πατὴρ ἐν Υἱῷ. Ὡς γὰρ χαρακτήρ καὶ εἰκὼν καὶ ἀπαύγασμα καὶ ὁμοιότης, οὗτος ἐν ἐκείνῳ κάκεινος ἐν τούτῳ φαίνεται. Ἐπειδὴ δὲ φατε μηδὲν εἶναι θαυμαστόν, εἰ καὶ ὁ Υἱὸς ἐστὶν ἐν Πατρὶ, διὰ τὸ 5 καὶ ἡμᾶς ἐν αὐτῷ κινεῖσθαι καὶ ζῆν, ἀναγκαῖον ὑμᾶς κἂν τούτῳ πολὺ πλανωμένους ἐπιδείξαι καὶ τῆς ἀληθείας ἐκδεδηκότας τὸν ὄρον. Οὐ γὰρ καθάπερ ἐν ἐκάστῳ τῶν ἀγίων γινόμενος ὁ Θεὸς ἀγιάζει τούτους, οὕτως ἐστὶ καὶ ἐν τῷ Χριστῷ. Ἄλλ' αὐτὸς ὁ Υἱὸς δύνάμις ἐστὶ καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς, ἀγιάζων πάντα τὰ μετέχοντα 10 αὐτοῦ ἐν Πατρὶ, αὐτὸς δὲ πάλιν οὐ κατὰ τινὰ μετουσίαν ἅγιος ὢν ὥσπερ ἡμεῖς, οὐδὲ κατὰ χάριν Υἱὸς κεκλημένος, ἀλλὰ γέννημα τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ὑπάρχων αἰδίων. Οὐκ ἔστι δὲ πάλιν οὕτως ὁ Υἱὸς ἐν Πατρὶ καθάπερ ἡμεῖς· ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐν Θεῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν, ὁ δὲ κατὰ φύσιν Υἱὸς, ὥσπερ ἀπὸ τινος πη- 15 γῆς αἰεὶ ζώσης, ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας προελθὼν, ζωὴ κατὰ φύσιν ἐστὶ, πάντα ζωογονῶν· οὐ κατὰ μετοχὴν ζωῆς ζωογονούμενος ὥσπερ ἡμεῖς. Ἡ γὰρ ἂν οὐκ ἂν εἶη κατὰ φύσιν ζωὴ. Τὸ γὰρ ἐπείσακτον καὶ ἔξωθεν προσπορισθέν, οὐκ ἂν νοοῖτο κατὰ φύσιν προσὸν τῷ κεκτημένῳ. Λέγει δὲ ὁ Υἱὸς· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ». Οὐκ 20 ἄρα, καθάπερ ἡμεῖς ἐν Θεῷ ζωογονούμεθα, ταυτὸν δὴ καὶ αὐτὸν τὸν τρόπον ζῆ καὶ ἔστιν· ἀλλ' ὄντως τοῦτο κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὅπερ εἶναι φησὶν ἑαυτόν, τουτέστι, ζωὴν, καὶ ὢν ἐν Πατρὶ φυσικῶς, ἐν τε ὑπάρχων ὡς πρὸς αὐτὸν διὰ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας, ἣτις ἐστὶν ἡ θεότης.

25

ἌΛΛΟ.

Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν αἰρετικῶν.

Ἐαυτὸν εἶναί φησιν ἐν Πατρὶ, καὶ ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα, διὰ τὸ μήτε τὸν λόγον, ὃν ἐποιεῖτο πρὸς ἅπαντας, μήτε μὴν τὰ ἔργα ἴδια

δεῖτε ἀκριβῶς, σύμφωνα μὲ ὅσα εἰπώθησαν, πῶς ὁ Υἱὸς ὑπάρχει μέσα στὸν Πατέρα, καὶ πῶς ὁ Πατέρας μέσα στὸν Υἱό. Γιατὶ αὐτός, ὡς σφραγίδα καὶ εἰκόνα καὶ ἀκτινοβολία καὶ ὁμοιότητα, ὑπάρχει μέσα σ' ἐκεῖνον, καὶ ἐκεῖνος μέσα σ' αὐτόν.

Ἐπειδὴ ὅμως ἰσχυρίζεσθε, ὅτι δὲν εἶναι παράδοξο, τὸ ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς ὑπάρχει μέσα στὸν Πατέρα, ἐπειδὴ καὶ ἐμεῖς κινούμεσθε καὶ ζοῦμε μέσα σ' αὐτόν, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ σᾶς ἀποδείξω, ὅτι καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ εἶστε πολὺ πλανημένοι, καὶ ἔχετε ξεπεράσει τὸ ὄριο τῆς ἀλήθειας. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν ὑπάρχει μέσα στὸν Χριστό, ὅπως ἀγιάζει τὸν καθένα ἀπὸ τοὺς ἁγίους μπαίνοντας μέσα τους, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς εἶναι δύναμη καὶ σοφία τοῦ Πατέρα⁵, ἀγιάζοντας ὅλα ὅσα βρῖσκονται σὲ κοινωνία μαζί του μέσα στὸν Πατέρα. ἐνῶ ὁ ἴδιος δὲν εἶναι ἅγιος ἐπειδὴ κατὰ κάποιον τρόπο βρῖσκεται σὲ κοινωνία μαζί του ὅπως ἐμεῖς, οὔτε ὀνομάζεται Υἱὸς κατὰ χάρη, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι γεννημένος ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα αἰώνια. Καὶ δὲν βρῖσκεται ἐπίσης ὁ Υἱὸς μέσα στὸν Πατέρα ὅπως ἐμεῖς· γιατί ἐμεῖς βέβαια ζοῦμε καὶ κινούμεσθε καὶ ὑπάρχουμε μέσα στὸν Θεό, ὁ κατὰ φύση Υἱὸς ὅμως, ἐπειδὴ προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, σὰν ἀπὸ κάποια πηγὴ πάντοτε ξωντανή, εἶναι ζωὴ κατὰ φύση καὶ ζωογονεῖ τὰ πάντα, χωρὶς νὰ ζωογονεῖται συμμετέχοντας στὴ ζωὴ ὅπως ἐμεῖς. Ἡ μήπως δηλαδή δὲν εἶναι κατὰ φύση ζωὴ; Γιατὶ αὐτὸ πού εἶναι πρόσθετο καὶ προέρχεται ἀπ' ἔξω, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ θεωρηθεῖ φυσικὸ προσόν σ' αὐτόν πού τὸ ἔχει. Ὁ Υἱὸς ὅμως λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ζωὴ»^{3α}. Ἄρα αὐτὸς δὲν ζεῖ καὶ ὑπάρχει μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πού ζωοποιούμεσθε ἐμεῖς μέσα στὸν Θεό, ἀλλὰ ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ ἔχει κατὰ φύση, λέγει αὐτὸ πού εἶναι αὐτός, δηλαδή ζωὴ, καὶ ὅτι ὑπάρχει μέσα στὸν Πατέρα κατὰ τρόπο φυσικό, ὄντας ἓνα μὲ αὐτόν, ἐξαιτίας τῆς ταυτότητάς τῆς οὐσίας τους, πού εἶναι ἡ θεότητα.

ἌΛΛΟ,

Ἐπὶ τῆς ἀντιθέσεως τῶν αἰρετικῶν.

Λέγει ὅτι ὁ ἴδιος ὑπάρχει μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σ' αὐτόν, ἐπειδὴ οὔτε τὰ λόγια πού λέγει σὲ ὅλους, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὰ

3α. Ἰω. 11, 25 καὶ 14, 6.

αὐτοῦ εἶναι, ἀλλὰ τοῦ τὰ τοιαῦτα λαλεῖν ἐντειλαμένου Πατρός, καὶ τοῦ δεδωκότος τὴν δύναμιν εἰς τὴν τῶν ἔργων συμπλήρωσιν.

Πρὸς ταῦτα λύσις.

Οὐκοῦν ἐξέστω, καθ' ὑμᾶς, ὧ ἀίρετικοί, καὶ ἐκάστῳ τῶν ἁγίων
 5 τὴν τοιαύτην ἀποφθέγγεσθαι φωνὴν ἐπεὶ καὶ αὐτοὶ θείων γεγόνασι
 ρημάτων διάκονοι, καὶ τὸ δύνασθαι λαβόντες ἄνωθεν, ἔργων
 παραδόξων γεγόνασι ποιηταί. Ὁ μὲν γὰρ μακάριος Δαβὶδ, «Ἄ-
 κούσομαι», φησί, «τί λαλήσει ἐν ἐμοὶ Κύριος ὁ Θεός». Ὁ δὲ σοφώ-
 τατος Σολομών «Οἱ ἐμοὶ λόγοι εἰρηναῖοι ὑπὸ Θεοῦ». Καὶ Μωσῆς ὁ
 10 μακάριος τῶν τοῦ Θεοῦ ρημάτων πιστὸς γέγονε διάκονος, καὶ
 ἀπαξαπλῶς ἕκαστος τῶν προφητῶν οὐ τοῖς ἰδίους ἐκέχρητο λό-
 γοις, ἀλλὰ, «Τάδε λέγει Κύριος», εἶχεν ἐπὶ γλώττης αἰεὶ. Ἔστι μὲν
 οὖν ἐκ τούτων ἰδεῖν, ὅτι καὶ πολλοὶ τινες ἕτεροι τοὺς παρὰ Θεοῦ
 διακονησάμενοι φαίνονται λόγους εἰργάζοντο δὲ παράδοξα καὶ
 15 αὐτοὶ, παρὰ Θεοῦ δέ, καθάπερ εἴρηται, λαβόντες τὸ δύνασθαι. Καὶ
 γοῦν οἱ τοῦ Σωτῆρος μαθηταὶ πρὸς τοὺς ἀποθανυμάζοντας τὰ παρ'
 αὐτῶν γινόμενα λέγουσιν «Ἄνδρες ἀδελφοί, τί ἡμῖν προσέχετε ὡς
 ἰδία δυνάμει καὶ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι τοῦ περιπατεῖν τὸν χωλόν».
 Ἐξέστω τοιγαροῦν καὶ ἐκάστῳ τούτων τῆ τοῦ Κυρίου κεχρησθαι
 20 φωνῇ καὶ λέγειν «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί»· ἐπειδὴ
 καὶ αὐτῶν, καθάπερ ἤδη προεῖρηται, ἕκαστος καὶ λόγοις ἐχρήσα-
 το θείοις, καὶ δυνάμει πεποίηκε παρὰ Θεοῦ τὸ δύνασθαι λαβών.
 Καὶ οὕτως οὐδὲν ἐξαίρετον ἐν Υἱῷ, ἀλλὰ ἔσται καὶ αὐτὸς τῶν
 πάντων εἷς, μᾶτην, ὡς ἔοικε, χρηματίζων Υἱός, εἰ τὸ περιττὸν οὐδὲν
 25 ἐν αὐτῷ. Ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον κρατήσῃ πάντως τὸ ἕτερον.

ἌΛΛΟ.

Εἰ πᾶσιν ἐξῆν τοῖς ἁγίοις ἢ καὶ ὄλως ἑτέρῳ τινὶ κτιστῆν ἔχοντι
 τὴν φύσιν εἰπεῖν, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί», εἶπεν
 ἂν ὁ ἐπιστάμενος τοῦτο Σωτῆρ, εἴπερ ἦν ἀληθὲς. Καὶ ἐν τῷ Πα-
 30 τρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ δὲ ἐν ἐμοί ἐστίν, ἵνα φαίνηται διδάσκων, ὅτι καθά-

4. Ἐβρ. 1, 3.

5. Α' Κορ. 1, 24.

6. Ψαλμ. 134, 9.

ἔργα εἶναι δικά του, ἀλλὰ εἶναι τοῦ Πατέρα πού τοῦ ἔδωσε ἐντολή νὰ τὰ λέγει αὐτὰ καὶ τῆ δύναμη νὰ ἐκτελεῖ τὰ ἔργα.]

Ἀπάντηση σ' αὐτά.

Ἐπομένως, σύμφωνα μ' ἐσᾶς, αἵρετικοί, ἃς ἐπιτραπεῖ καὶ στὸν καθένα ἀπὸ τοὺς ἀγίους νὰ μιλοῦν ἔτσι, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ ἔγιναν ὑπηρέτες θεϊκῶν λόγων, καὶ ἔχοντας λάβει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τῆ δύναμη, ἐκτέλεσαν παρὰδοξα ἔργα. Γιατὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ λέγει· «Θὰ ἀκούσω τί θὰ μοῦ πεῖ ὁ Κύριος καὶ Θεός»⁶. Καὶ ὁ σοφώτατος Σολομών· «Τὰ λόγια μου εἰπώθηκαν ἀπὸ τὸν Θεό»⁷. Καὶ ὁ μακάριος Μωϋσῆς ὑπῆρξε πιστὸς ὑπηρέτης τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, καὶ γενικὰ καθένας ἀπὸ τοὺς προφῆτες δὲν χρησιμοποιοῦσε δικά του λόγια, ἀλλὰ εἶχε πάντοτε στὴ γλῶσσα του τό· «Τὰδε λέγει ὁ Κύριος». Ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν μποροῦμε νὰ δοῦμε, ὅτι ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ ἄλλοι πού ὑπηρέτησαν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἔκαναν καὶ αὐτοὶ θαύματα, ἔχοντας ἀπὸ τὸν Θεό, ὅπως εἰπώθηκε, τῆ δύναμη. Καὶ οἱ μαθητὲς τοῦ Σωτήρα λένε σ' ἐκείνους πού θαύμαζαν αὐτὰ πού ἔκαναν· «Ἄνδρες δελφοί, γιατί ἔχετε στραμμένο τὸν νοῦ σας σ' ἡμᾶς, σὰν νὰ κάνουμε ἡμεῖς μὲ τῆ δική μας δύναμη καὶ εὐσέβεια τὸν κουτσὸ νὰ περπατεῖ;»⁸. Ἄς ἐπιτραπεῖ λοιπὸν καὶ στὸν καθένα ἀπ' αὐτοὺς νὰ χρησιμοποιοῦν τῆ γλῶσσα τοῦ Κυρίου καὶ νὰ λένε· «Ἐγὼ ὑπάρχω μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα», γιατί, ὅπως λέχθηκε προηγουμένως, καθένας ἀπὸ αὐτοὺς καὶ θεϊκὰ λόγια χρησιμοποίησε, καὶ θαύματα ἔκανε λαμβάνοντας τῆ δύναμη ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ ἔτσι τίποτε τὸ ἔξαιρετικὸ δὲν ὑπάρχει στὸν Υἱό, ἀλλὰ εἶναι κι' αὐτὸς ἓνας ἀπὸ ὅλους, διατελώντας, ὅπως φαίνεται, ἄδικα Υἱός, ἐφόσον δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἐπιπλέον σ' αὐτόν. Ἀλλ' αὐτὸ εἶναι παράλογο, καὶ ἰσχύει ὅπωςδῆποτε τὸ ἄλλο.

ἌΛΛΟ.

Ἐὰν ὑπῆρχε ἡ δυνατότητα σὲ ὅλους τοὺς ἀγίους, ἢ γενικὰ καὶ στὸν καθένα πού ἔχει κτιστὴ φύση, νὰ πεῖ, «Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα»⁹, θὰ ἔλεγε ὁ Σωτήρας πού τὸ ἤξερε αὐτό, ἂν βέβαια ἦταν ἀληθινό· «Καὶ ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας εἶναι μέσα σὲ μένα», γιὰ νὰ φαίνεται πὼς δι-

7. Παροιμ. 2, 1.

8. Πράξ. 3, 12.

9. Ἰω. 14, 11.

περ ἐν ἑτέροις ἐστίν, οὕτω καὶ ἐν ἐμοί· καὶ ὡσπερ ἄλλοι τινὲς ἐν αὐτῷ εἰσιν, οὕτω καὶ γὰρ. Νυνὶ δὲ προσλαβὼν οὐδένα τῶν ἄλλων, ἑαυτῷ δὲ μόνῳ προσὸν ἐπιστάμενος τοῦτο διὰ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ Πατρὸς, μετὰ πολλῆς τινος τῆς ἐπιτηρήσεως, «Ἐγώ»,
5 φησίν, «ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί». Οὐκ ἄρα κοινὸν ἔχει μετὰ πάντων τὸ ἀξίωμα, ἀλλ' ἰδιάζον καὶ ἐξαιρέτον ὡς Υἱὸς καὶ Λόγος καὶ Θεός

ΑΛΛΟ,

διδάσκων ὅπως χρῆ νοεῖν τὸ προκείμενον ρητόν.

10 Ὁ Υἱὸς ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν τῷ Υἱῷ νοηθήσεται κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον. Ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας προῆλθεν ὁ Υἱός, οὐ καθάπερ τὰ κτίσματα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρελθόν, ἢ ἔξωθεν ποθεν τὴν τοῦ εἶναι σύστασιν ἔχων, ἀλλ' ἔστι τῆς τοῦ γεννήσαντος οὐσίας τὸ ἴδιον ὡσπερ οὖν ἐκ φωτὸς ἀπαύγασμα, ἢ καὶ
15 ἀπὸ τινος πηγῆς ἐκβαίνει ποταμός. Ἔστιν οὖν τοῖς ὁρῶσι τὸν Υἱόν, τὴν τοῦ Πατρὸς οὐσίαν ὁρᾶν, καὶ τὸ τοῦ γεννήσαντος ἴδιον ἀπὸ τούτου νοεῖν. Ὅτι περ ἐπειδὴ σύμπαν τὸ εἶνα τοῦ Υἱοῦ ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας πρόεισιν, οὕτως ἐστὶν ἐν Υἱῷ, ἐπειδὴ περ ὅπερ ἐστὶν αὐτὸς φύσει, τοῦτο καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ προελθὼν Θεὸς Λόγος.
20 Φαίνεται δὲ καὶ ἔστιν ἐν Υἱῷ, ὡσπερ οὖν καὶ ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ προελθόντι ἀπαιγνάσματι ὁ ἥλιος, καὶ ἐν τῷ λόγῳ ὁ νοῦς, καὶ ἐν τῷ ποταμῷ ἢ τοῦτον ἀναβλύζουσα πηγή. Τὸ γὰρ ἴδιον τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ἐν Υἱῷ κείμενον, καὶ τῆς θεότητος, ἴν' οὕτως εἶπω, τὸ εἶδος δεικνύει πᾶσιν αὐτὸν ἐν αὐτῷ. Ἐπιτηρῆσαι δὲ χρῆ καὶ ἀναγ-
25 καίως εἰδέναί ὅτι περ οὐ τῆς τυχούσης οἰκονομίας ἕνεκα τὴν τοιαύτην ὁ Σωτὴρ εἶρηκε φωνήν. Ἐπειδὴ γὰρ τὴν ταυτότητα τῆς φύσεως, ἣν ἔχει πρὸς τὸν γεννήσαντα, δεῖξαι βουληθείς, εἶπεν, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν», ἵνα μὴ τις τὸν αὐτὸν εἶναι Πατέρα καὶ Υἱόν

δάσκει, ὅτι ὅπως βρίσκεται μέσα σὲ ἄλλους, ἔτσι ὑπάρχει καὶ μέσα σὲ μένα· καὶ ὅπως μερικοὶ ἄλλοι εἶναι μέσα σ' αὐτόν, ἔτσι εἶμαι καὶ ἐγώ. Ἐνῶ τώρα χωρὶς νὰ περιλάβει κανέναν ἀπὸ τοὺς ἄλλους, καὶ γνωρίζοντας ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀποκλειστικὰ δικό του προσόν, ἐξαιτίας τοῦ ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, μὲ πολλὴ προσοχὴ λέγει: «Ἐγὼ ὑπάρχω μέσα τὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα». Ἄρα τὸ ἀξίωμα του δὲν τὸ ἔχει κοινὸ μαζὶ μὲ ὅλους, ἀλλὰ ἀποτελεῖ ἰδιαίτερο καὶ ἐξαιρετο γνῶρισμά του, ἐπειδὴ εἶναι Υἱὸς καὶ Λόγος καὶ Θεός.

ΑΛΛΟ,

ποὺ διδάσκει πῶς πρέπει νὰ ἐρμηνεύουμε
τὸ ὑπὸ ἐξέταση ρητό.

Ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Υἱοῦ μέσα στὸν Πατέρα καὶ τοῦ Πατέρα μέσα στὸν Υἱὸ πρέπει νὰ νοεῖται κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπο. Ὁ Υἱὸς προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, χωρὶς νὰ προέλθει ὅπως τὰ κτίσματα ἀπὸ τὸ μηδέν, ἢ νὰ ἔχει τὴν ὑπαρξὴ του ἀπὸ ἔξω, ἀλλὰ εἶναι τὸ ἰδιαίτερο γνῶρισμα τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα. Ὅπως δηλαδὴ ἀπὸ τὸ φῶς βγαίνει ἡ ἀκτινοβολία, ἢ ἀπὸ κάποια πηγὴ ὁ ποταμὸς. Εἶναι δυνατόν λοιπὸν σ' ἐκείνους ποὺ βλέπουν τὸν Υἱό, νὰ βλέπουν τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, καὶ νὰ κατανοοῦν ἀπὸ αὐτόν τὸ ἰδιαίτερο γνῶρισμα ἐκείνου ποὺ τὸν γέννησε. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁλόκληρη ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Υἱοῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, ἔτσι ὑπάρχει μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ἀντίθετα πάλι ὁ Πατέρας ὑπάρχει μέσα στὸν Υἱό, ἐπειδὴ ὅτι ἀκριβῶς εἶναι κατὰ φύσιν αὐτός, αὐτὸ εἶναι καὶ ὁ Θεὸς Λόγος ποὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτόν. Φαίνεται δηλαδὴ καὶ ὑπάρχει μέσα στὸν Υἱό, ὅπως καὶ ὁ ἥλιος μέσα στὴν ἀκτινοβολία ποὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, καὶ ὅπως ὁ νοῦς στὸν λόγο, καὶ στὸν ποταμὸ ἢ πηγὴ ποὺ τὸν ἀναβλύζει. Ἐπειδὴ δηλαδὴ τὸ ἰδιαίτερο γνῶρισμα τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα καὶ ἡ μορφή τῆς θεότητος, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, βρίσκεται μέσα στὸν Υἱό, τὸν δείχνει σὲ ὅλους μέσα στὸν ἑαυτὸ του. Πρέπει ὅμως νὰ προσέξουμε καλὰ καὶ νὰ γνωρίζουμε ὅπωςδὴποτε, ὅτι ὁ Σωτήρας εἶπε τὰ λόγια αὐτὰ μὲ πολὺ μεγάλη σκοπιμότητα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶπε, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἶμαστε ἓνα», θέλοντας νὰ δείξει τὴν ταυτότητα

ὑπολάβῃ, μόνοις ὀνόμασι διαστελλομένους εἰς δυνάδα, ὄντας δὲ οὐχ οὕτως ἐν ὑποστάσει, ἀναγκαίως ἐπεξηγούμενος ὅπερ εἶρηκε, καὶ σαφέστερον τοῖς ἀκροωμένοις αὐτὸ καθιστῶν, ἐπιφέρει τό, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί», ἵνα διὰ μὲν τοῦ, τοῦτον ἐν ἐκεί-
5 κῃ, κάκεῖνον ἐν τούτῳ φαίνεσθαι, τὴν ταυτότητα τῆς θεότητος καὶ τῆς οὐσίας τὴν ἐνότητα δείξῃ, διὰ δὲ τοῦ ἕτερον ἐν ἑτέρῳ εἶναι, μὴ ἐν τι ὄν ἐν ἀριθμῷ νοηθῆ, ὃ ποτὲ μὲν Πατὴρ, ποτὲ δὲ Υἱὸς λέγεται, ἀλλ' ὄντως ὑφεστῶτα Πατέρα καὶ ὑφεστῶτα Υἱὸν ἐναργέστερον ἀποδείξῃ.

10

ΑΛΛΟ.

Ἄρα Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν μὲν εἰσι κατὰ φύσιν, δύο δὲ ἐν ἀριθμῷ, οὐχ ὡς ἐνός τινος εἰς δύο καταδιαιρεθέντος μέρος, ὡς εἶναι λοιπὸν τῆς πρὸς ἀλληλα κοινωνίας τε καὶ σχέσεως ἀμέτοχα, οὔτε μὴν ὡς τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνός διττοῖς ὀνόμασιν ἀποκαλουμένου, ἵνα ἐν μόνῃ
15 προσηγορίᾳ φαίνηται τῆς δυνάδος ἢ δύναις, οὐδὲ ὡς τοῦ αὐτοῦ ποτὲ μὲν Πατρός, ποτὲ δὲ Υἱοῦ λεγομένου, τοῦτο γὰρ Σαβελλίου τὸ δόγμα, ἀλλ' εἰσι μὲν ἀριθμῷ δύο· ἔστι γὰρ ὁ Πατὴρ αἰεὶ Πατὴρ, οὐδέ ποτε εἰς Υἱὸν μεταποιούμενος, καὶ πάλιν ὁ Υἱὸς οὐδέποτε εἰς Πατέρα μεταβαλλόμενος. Οὕτω δὲ ὄντος τοῦ πράγματος καὶ ἐν
20 δυνάδι κειμένου τοῦ ἀριθμοῦ, μία φύσις ἀμφοτέροις καὶ ἡ αὐτὴ θεότης, ἐοικότος αἰεὶ τοῦ γεννήματος τῷ γεγεννηκότι φυσικῶς. Εἰκὼν γὰρ ἐστὶ καὶ ἀπαύγασμα καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ὁ Υἱός. Οὕτω γὰρ ἓνα φαμὲν εἶναι Θεὸν διὰ τὴν ταυτότητα τῆς φύσεως Πατρὸς πρὸς Υἱόν, καὶ Υἱοῦ πρὸς Πα-
25 τέρα.

ΑΛΛΟ.

Ὡσπερ τὸ ἐκ τοῦ ἡλίου πεμπόμενον ἀπαύγασμα οὐκ ἂν τις εἴποι κατὰ φύσιν ἕτερον εἶναι φῶς παρ' ἐκεῖνον, ἢ κατὰ μετουσίαν τινὰ καὶ σχέσιν τὴν ἐξ αὐτοῦ τοιοῦτο γίνεσθαι, ἀλλ' ὄντως φύσει
30 προῖόν ἐξ αὐτοῦ, καὶ δύο μὲν ταῦτα φῶτα κατ' ἐπίνοιαν ὁράται, ἐν

τῆς φύσεως πρὸς ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε, γιὰ νὰ μὴ νομίσει κανένας ὅτι αὐτὸς εἶναι Πατέρας καὶ Υἱός, πού μόνο μὲ τὰ ὀνόματα χωρίζονται σὲ δύο, χωρὶς νὰ εἶναι δύο ὑποστάσεις, ἐπεξηγώντας κατ' ἀνάγκη αὐτὸ πού εἶπε, καὶ κάνοντάς το πιὸ σαφές στοὺς ἀκροατές του, πρόσθεσε τό, «Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα», ὥστε, μὲ τὸ ὅτι αὐτὸς φαίνεται μέσα σ' ἐκεῖνον, καὶ ἐκεῖνος μέσα σ' αὐτόν, νὰ δείξει τὴν ταυτότητα τῆς θεότητος καὶ τὴν ἐνότητα τῆς οὐσίας, καὶ μὲ τὸ ὅτι ὁ ἓνας ὑπάρχει μέσα στὸν ἄλλον, νὰ μὴ θεωρηθεῖ ὅτι εἶναι ἓνα στὸν ἀριθμό, τὸ ὁποῖο ἄλλοτε λέγεται Πατέρας, καὶ ἄλλοτε Υἱός, ἀλλὰ νὰ δείξει σαφέστερα, ὅτι πραγματικὰ ὑπάρχει Πατέρας καὶ ὑπάρχει καὶ Υἱός.

ΑΛΛΟ.

Ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱός εἶναι ἓνα ὡς πρὸς τὴ φύση, ἀλλὰ δύο στὸν ἀριθμό, ὅχι μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἓνα πρᾶγμα διαιρέθηκε σὲ δύο μέρη, ὥστε νὰ εἶναι ἀμέτοχα στὴ μεταξύ τους ἐπικοινωνία καὶ σχέση, οὔτε ἐπίσης ὅτι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ὀνομάζεται μὲ δύο ὀνόματα, ὥστε ἡ δύναμη τῆς δυάδας νὰ φαίνεται μόνο στὴν ὀνομασία. Οὔτε πάλι μὲ τὴν ἔννοια, ὅτι ὁ ἴδιος ἄλλοτε λέγεται Πατέρας καὶ ἄλλοτε Υἱός, γιὰτὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ διδασκαλία τοῦ Σαβελλίου, ἀλλὰ ὑπάρχουν δύο στὸν ἀριθμό. Γιατὶ ὁ Πατέρας εἶναι πάντοτε Πατέρας, χωρὶς νὰ μεταμορφώνεται ποτέ σὲ Υἱό, καὶ ὁ Υἱός ποτέ δὲν μεταβάλλεται σὲ Πατέρα. Καὶ ἐπειδὴ ἔτσι ἔχει τὸ πρᾶγμα, καὶ εἶναι δυάδα ὁ ἀριθμός, εἶναι μία ἡ φύση καὶ στοὺς δύο καὶ ἡ ἴδια θεότητα, καὶ μοιάζει πάντοτε κατὰ φύση αὐτὸς πού γεννήθηκε μὲ ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε. Γιατὶ ὁ Υἱός εἶναι εἰκόνα καὶ ἀκτινοβολία καὶ σφραγίδα τῆς ὑποστάσεως τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα. Ἔτσι λοιπὸν λέμε ὅτι ἓνας εἶναι ὁ Θεός, ἐπειδὴ ὑπάρχει ταυτότητα τῆς φύσεως τοῦ Πατέρα μὲ τὸν Υἱό καὶ τοῦ Υἱοῦ μὲ τὸν Πατέρα.

ΑΛΛΟ.

Ὅπως δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ, ὅτι ἡ ἀκτινοβολία πού στέλνει ὁ ἥλιος, εἶναι φῶς διαφορετικὸ ὡς πρὸς τὴ φύση ἀπὸ ἐκεῖνον, ἢ ὅτι αὐτὴ γίνεται τέτοια ἐπειδὴ μετέχει ἢ ἔχει σχέση μὲ ἐκεῖνον, ἀλλὰ εἶναι πραγματικὰ φυσικὸ προϊόν ἀπὸ αὐτόν, καὶ βέβαια στὴν ἀντίληψή

δέ εἰσι κατὰ φύσιν, οὕτως οὐκ ἂν τις εὐλόγως, εἰ καὶ εἰς δυάδα τέμνοιτο Πατρός τε καὶ Υἱοῦ ὁ ἀριθμὸς, ἕτερόν τι παρὰ τὸν Πατέρα ἔρει τὸν Υἱόν, ὅσον εἰς τὴν θεότητα καὶ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας Ἄλλ' ὥσπερ ὁ ἥλιος ἐν τῷ ἀπαυγασματί ἐστι τῷ ἐξ αὐτοῦ 5 προελθόντι, καὶ τὸ ἀπαύγασμα ἐν τῷ ἡλίῳ ἀφ' οὗ καὶ ἐξῆλθεν, οὕτως ἐστὶ Πατὴρ ἐν Υἱῷ, καὶ Υἱὸς ἐν Πατρὶ, ἀριθμῶ μὲν εἰς δυάδα τεμνόμενοι, καὶ ὄντες οὕτως ἐν ὑποστάσει, τῇ δὲ ταυτότητι τῆς φύσεως εἰς μίαν σφιγγόμενοι θεότητα.

ΑΛΛΟ.

10 Εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάσαι τὴν θείαν Γραφήν, εὐρήσει τοσοῦτοις ὀνόμασιν ἀποκαλούμενον τὸν Υἱόν, ὅσοιςπερ ἂν ἴδοι καὶ τὸν Πατέρα, δίχα μόνον τοῦ λέγεσθαι Πατέρα· καὶ πάλιν ἐπὶ Πατρὸς τὴν ἴσην ἀντιστροφήν, τοσοῦτοις ὀνόμασιν ἀποκαλούμενον αὐτὸν, ὅσοις καὶ ὁ Υἱός, δίχα μόνον τοῦ λέγεσθαι Υἱόν. Ἡξει δὲ ἡμῖν καὶ 15 δι' ἐναργῶν ἀποδείξεων ὁ λόγος. Παντοκράτωρ ὁ Πατήρ, φέρεται καὶ ἐφ' Υἱοῦ «Τάδε λέγει ὁ ἦν, ὁ ἐρχόμενος, ὁ παντοκράτωρ». Κύριος ὁ Πατήρ, καὶ «Εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός». Φῶς ὁ Πατήρ, λέγει καὶ Υἱός «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου». Ὁ Πατήρ ἀφήσιν ἁμαρτίας· ποιεῖ τοῦτο καὶ ὁ Υἱός «Ἰνα», γάρ φησιν, «εἰδῆτε ὅτι 20 ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας». Ἐπειδὴ τοίνυν πάντα πρόσσεσι τῷ Υἱῷ ὅσα καὶ ἐν τῷ Πατρὶ, ἀληθεύων λέγει «Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστι». Καὶ πάλιν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα τοὺς λόγους ποιούμενος φάσκει «Τὸ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ». Εἰ τοίνυν ὅσα πρόσσεσι τῷ Πατρὶ, 25 ταῦτα καὶ τῷ Υἱῷ, καὶ πάλιν, ὅσα πρόσσεσι τῷ Υἱῷ, ταῦτα καὶ τῷ Πατρὶ, οὐ ψεύδεται λέγων, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί», τῆς τῶν προσόντων ταυτότητος ἐν τῇ δυάδι φαινομένης ἀπαραλλάκτως. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἀληθές, ἴδιον ἂν εἶη γέννημα τοῦ

10. Ἄποκ. 4, 9.

12. Λουκᾶ 5, 24.

11. Ἰω. 8, 12.

13. Ἰω. 16, 15.

μας αὐτὰ φαίνονται ὅτι εἶναι δύο φῶτα, ἐνῶ εἶναι ἓνα κατὰ φύση, ἔτσι δὲν θά μπορούσε κανείς, ἔστω καὶ ἂν ὁ ἀριθμὸς τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ διαιρεῖται σὲ δυάδα, νὰ πεῖ δικαιολογημένα ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι κάτι ἄλλο κοντὰ στὸν Πατέρα, ὡς πρὸς τὴ θεότητα καὶ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας. Ἀλλὰ ὅπως ὁ ἥλιος ὑπάρχει μέσα στὴν ἀκτινοβολία ποὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, καὶ ἡ ἀκτινοβολία ὑπάρχει μέσα στὸν ἥλιο, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προῆλθε, ἔτσι βρῖσκεται ὁ Πατέρας μέσα στὸν Υἱό, καὶ ὁ Υἱὸς μέσα στὸν Πατέρα, οἱ ὁποῖοι ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸ βέβαια διαιροῦνται σὲ δύο, καὶ εἶναι ἔτσι ὡς πρὸς τὴν ὑπόσταση, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν ταυτότητα τῆς φύσεως εἶναι ἐνωμένοι σὲ μία θεότητα.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν κανεὶς ἐρευνήσῃ μὲ προσοχὴ τὴν ἁγία Γραφή, θά βρεῖ ὅτι ὁ Υἱὸς ὀνομάζεται μὲ τόσα ὀνόματα, μὲ ὅσα θά μπορούσε νὰ δεῖ νὰ ὀνομάζεται καὶ ὁ Πατέρας, ἐκτὸς μόνο τὸ νὰ λέγεται Πατέρας. Τὸ ἴδιο ἰσχύει ἀντίστροφα καὶ γιὰ τὸν Πατέρα, ὁ ὁποῖος ὀνομάζεται μὲ τόσα ὀνόματα, ὅσα καὶ ὁ Υἱὸς, ἐκτὸς μόνο τὸ νὰ λέγεται Υἱός. Ἀλλὰ θά ἔρθῃ ὁ λόγος μας καὶ σὲ συγκεκριμένες ἀποδείξεις. Λέγεται Παντοκράτορας ὁ Πατέρας, τὸ ἴδιο ὄνομα λέγεται καὶ γιὰ τὸν Υἱό· «Αὐτὰ λέγει αὐτὸς ποὺ ὑπῆρχε, ποὺ ἔρχεται, ὁ Παντοκράτορας»¹⁰. Λέγεται Κύριος ὁ Πατέρας, καὶ «Ἐνας Κύριος ὁ Ἰησοῦς Χριστός». Εἶναι φῶς ὁ Πατέρας, καὶ ὁ Υἱὸς λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς τοῦ κόσμου»¹¹. Ὁ Πατέρας συγχωρεῖ ἁμαρτίες· τὸ ἴδιο κάνει καὶ ὁ Υἱός· Γιατί λέγει· «Γιὰ νὰ δεῖτε, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει τὴν ἐξουσία πάνω στὴ γῆ νὰ συγχωρεῖ ἁμαρτίες»¹². Ἐπειδὴ λοιπὸν ὑπάρχουν στὸν Υἱὸ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν καὶ στὸν Πατέρα, ἐπιβεβαιώνοντάς το λέγει· «Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας εἶναι δικά μου»¹³. Καὶ πάλι, στρέφοντας τὸν λόγο πρὸς τὸν Πατέρα του, λέγει· «Ὅλα τὰ δικά μου εἶναι δικά σου, καὶ τὰ δικά σου δικά μου»¹⁴. Ἐὰν λοιπὸν ὅσα ὑπάρχουν στὸν Πατέρα, αὐτὰ ὑπάρχουν καὶ στὸν Υἱό, καθὼς ἐπίσης, ὅσα ὑπάρχουν στὸν Υἱό, τὰ ἴδια ὑπάρχουν καὶ στὸν Πατέρα, δὲν ψεύδεται ὅταν λέγει, «Ἐγὼ ὑπάρχω μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα», καθόσον ἔτσι φαίνεται στὴ δυάδα ἢ ταυτότητα τῶν προσόντων ἀπαράλλακτα. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι ἀληθινό, ὁ Υἱὸς εἶναι ἰδι-

14. Ἰω. 17, 10.

Πατρός ὁ Υἱός οὐ γὰρ ἂν ἐφόρεσε κατὰ φύσιν τὰ τοῦ γεννήσαντος, οὐκ ὢν ἐξ αὐτοῦ, οὐδ' αὖ προσῆν τῷ Πατρὶ τὰ τοῦ γεννήματος, εἰ μὴ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἴδιον ὑπῆρχε τὸ γεννηθέν.

Ἄλλως ὡς ἐξ ὑποδείγματος.

5 Ὡσπερ ἂν εἴ τις εἰς εἰκόνα διαγεγραμμένην ἄριστα βλέπει, καὶ ἀποθανυμάζοι μὲν τὸ τοῦ βασιλέως σχῆμα, καὶ ὅσαπερ ἐν ἐκείνῳ φαίνεται, ταῦτα καὶ ἐν τῇ γραφῇ δυνάμενός τε καὶ ἔχων ὄραῖν, εἰς ἐπιθυμίαν ἔλθοι τοῦ καὶ αὐτὸν ἰδεῖν τὸν βασιλέα, εἶποι δ' ἂν εἰκότως πρὸς αὐτὸν ἢ γραφή· Ὁ ἐωρακὼς ἐμέ, ἐώρακε τὸν
10 βασιλέα, καὶ πάλιν Ἐγὼ καὶ ὁ βασιλεὺς ἐν ἐσμεν, ὅσον εἰς ὁμοιότητα καὶ ἀκριβεστάτην ἐμφέρεϊαν καὶ πάλιν Ἐγὼ ἐν τῷ βασιλεῖ, καὶ ὁ βασιλεὺς ἐν ἐμοί, κατὰ τὸ τῆς μορφῆς σχῆμα (τὸ γὰρ εἶδος τὸ ἐκείνου πάντως φορεῖ ἢ γραφή, καὶ τὸ τῆς γραφῆς εἶδος ἐν ἐκείνῳ πάντως σώζεται), οὕτως ἐστὶ καὶ ὁ Υἱός λέγων «Ὁ ἐωρακὼς ἐμέ,
15 ἐώρακε τὸν Πατέρα». «Κἀγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμεν». «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί». Τὸ γὰρ ἴδιον τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ἀπαράλλάκτως ἔχων ὁ Υἱός, εἰκὼν ἐστὶ τοῦ Πατρὸς ἀκριβῆς καὶ μορφὴ τοῦ γεννήσαντος, ὅλον ἐν ἑαυτῇ δεικνύουσα τὸν γεγεννηκότα. Οὕτω γὰρ νοήσεις καὶ τὸ παρὰ τῷ Παύλῳ κείμενον «Ὅς ἐν
20 μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ». Ἴσος γὰρ ἦν τῷ Θεῷ ὅλος ὢν Θεός, ὥσπερ καὶ ὁ Πατὴρ· οὕτως ἦν ἐν Χριστῷ κόσμον ἑαυτῷ καταλλάττων ὁ Θεός οὕτως ἅπερ ἐργάζεται ὁ Υἱός, τοῦ Πατρὸς ἐστὶν ἔργα. Οὐδεμιᾶς γὰρ ἐν αὐτοῖς οὐσης διαφορᾶς ὅσον εἰς θεότητα καὶ φύσιν, τὸ κωλύον οὐδὲν ἔργα
25 τοῦ Πατρὸς λέγεσθαι τὰ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ ἀντικείμενον.

ἌΛΛΟ.

Εἰ πάντα ὅσα πρόσεστιν ἐξαίρετα τῷ Πατρὶ, ταῦτα προσόντα καὶ τῷ Υἱῷ φαίνεται, οὐ κατὰ χάριν ἐπιγεγονότα, οὐδὲ κατὰ τινα

15. Ἱω. 14, 9.

16. Ἱω. 10, 30.

αίτερο γέννημα τοῦ Πατέρα· γιατί δὲν φόρεσε κατὰ φύση ὅλα ὅσα εἶχε αὐτὸς πού τὸν γέννησε, ἐνῶ δὲν προερχόταν ἀπὸ αὐτόν, οὔτε πάλι θὰ ὑπῆρχαν στὸν Πατέρα τὰ προσόντα τοῦ Υἱοῦ, ἐὰν αὐτὸς πού γεννήθηκε δὲν ἦταν ἰδιαίτερο γνώρισμα τῆς οὐσίας του.

Ἄλλιῶς, μὲ παράδειγμα.

“Ὅπως, ἂν κάποιος, σὲ εἰκόνα ἄριστα ζωγραφισμένη βλέποντας καὶ θαυμάζοντας τὸ παράστημα τοῦ βασιλιᾶ καὶ ὅσα φαίνονται ὅτι ὑπάρχουν σ’ ἐκεῖνον, ἔχοντας τὴ δυνατότητα νὰ τὴν κατέχει καὶ νὰ τὴ βλέπει, ἔρθει στὴν ἐπιθυμία νὰ δεῖ καὶ τὸν ἴδιο τὸν βασιλιά, θὰ μποροῦσε ἢ εἰκόνα νὰ πεῖ εὐλογα σ’ αὐτόν, ὅποιος εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν βασιλιά, καί· ἐγὼ καὶ ὁ βασιλιάς εἴμαστε ἓνα, ὅσον ἀφορᾶ τὴν ὁμοιότητα καὶ τὴν πολὺ ἀκριβῆ ἀπόδοσή του, καθὼς ἐπίσης καί, Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν βασιλιά καὶ ὁ βασιλιάς μέσα σὲ μένα, ὡς πρὸς τὸ σχῆμα τῆς μορφῆς (γιατὶ ἢ εἰκόνα φέρει ὅπωςδῆποτε τὴ μορφή ἐκείνου, καὶ ἢ μορφή τῆς εἰκόνας σώζεται ὅπωςδῆποτε σ’ ἐκεῖνον), ἔτσι λέγει καὶ ὁ Υἱός· «Ὅποιος εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα¹⁵, καὶ «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα¹⁶, καὶ «Ἐγὼ ὑπάρχω μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα¹⁷.” Ἐχοντας δηλαδή ὁ Υἱὸς ἀπαράλλακτα τὸ ἰδιαίτερο γνώρισμα τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα, εἶναι πιστὴ εἰκόνα τοῦ Πατέρα καὶ μορφή ἐκείνου πού τὸν γέννησε, δείχνοντας στὸν ἑαυτὸ τῆς τὸν γεννήτορα. Ἐτσι ἄλλωστε θὰ καταλάβεις καὶ τὸ χωρίο τοῦ Παύλου· «Αὐτός, ἂν καὶ εἶχε θεϊκὴ ὑπαρξή, δὲν θεώρησε τὴν ἰσότητά του μὲ τὸν Θεὸ ὡς ἀφορμὴ γιὰ ἀρπαγὴ¹⁸. Γιατὶ ἦταν ἴσος μὲ τὸν Θεό, ἀφοῦ ὀλόκληρος ἦταν Θεός, ὅπως καὶ ὁ Πατέρας. Ἐτσι ὁ Θεὸς βρισκόταν μέσα στὸν Χριστὸ συμφιλιώνοντας τὸν κόσμον μὲ τὸν ἑαυτὸ του, καὶ ἔτσι αὐτὰ πού κάνει ὁ Υἱὸς εἶναι ἔργα τοῦ Πατέρα. Ἐφόσον λοιπὸν δὲν ὑπάρχει καμμιά διαφορὰ σ’ αὐτούς ὅσον ἀφορᾶ τὴ θεότητα καὶ τὴ φύση, δὲν ὑπάρχει τίποτε πού νὰ μᾶς ἐμποδίζει νὰ λέμε ἔργα τοῦ Πατέρα τὰ ἔργα τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ ἀντίθετο.

ἌΛΛΟ.

Ἐὰν ὅλα τὰ ἐξαίρετα προσόντα πού ὑπάρχουν στὸν Πατέρα, ὑπάρχουν καὶ στὸν Υἱό, χωρὶς νὰ ἔχουν ἐκ τῶν ὑστέρων προστεθεῖ

17. Ἰω. 14, 11.

18. Φιλιπ. 2, 6.

μετοχήν, ἀλλὰ φυσικῶς, ὡσπερ καὶ τῷ γεγεννηκότι, καὶ τὸ μεσο-
 λαβοῦν οὐδέν, ἢ τὸ μερίζον εἰς ἀνομοιότητα, δῆλον ἂν εἶη καὶ
 παντί τῳ σαφές, ὅτιπερ αὐτὸ τῆς πατρικῆς οὐσίας τὸ ἴδιον ὑπάρ-
 χων ὁ Υἱός, ὅλον ἐν ἑαυτῷ φορεῖ τὸν Πατέρα, καὶ ὅλος ἐστὶν ἐν
 5 Πατρὶ κατὰ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας, καὶ διὰ τοι τοῦτο καλῶς τε
 καὶ ἀκολούθως ἐρεῖ· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί», καί
 «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν». Διὰ γὰρ τοῦ μηδὲν αὐτῷ πα-
 ραλελειφθαι τῶν ὅσα πρόσεσι τῷ Πατρὶ, τοιοῦτος ἔσται πάντως
 ὁποῖος ἂν εἶη καὶ ὁ γεννήσας αὐτόν.

10

ΑΛΛΟ.

Πατὴρ καλεῖται Θεός, συνεισφερομένης αὐτῷ πάντως τῆς
 ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ· οὐ γὰρ ἂν εἶη Πατὴρ, οὐκ ἔχων τὸν ἐξ ἑαυτοῦ
 προελθόντα Λόγον. Καὶ πάλιν ἡ τοῦ Υἱοῦ προσηγορία συνεισάγει
 πάντως τὴν τοῦ Πατρὸς ὑπαρξιν. Τοῦτο γὰρ ὡς πρὸς ἐκεῖνο
 15 σημαίνεται. Εἰ τοίνυν ἀναγκαίως θάτερόν ἐστιν ἐν θατέρῳ, καὶ
 Πατὴρ μὲν σημαίνεται μετὰ τοῦ ἰδίου γεννήματος, Υἱός δὲ πάντως
 μετὰ τοῦ γεννήσαντος αὐτόν, προσαληθεύει λέγων· «Ἐγὼ ἐν τῷ
 Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί».

ΑΛΛΟ.

20 Εἰ πᾶς ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱόν, εἰς τὸν Πατέρα πιστεύει, καὶ ὁ
 τιμῶν τὸν Υἱόν, τιμᾷ τὸν Πατέρα, καὶ πάλιν, ὁ προσκυνῶν τῷ
 Πατρὶ, προσκυνεῖ τῷ Υἱῷ, πῶς οὐχ οὗτος ἐν ἐκείνῳ, κάκεινος ὢν ἐν
 τούτῳ δειχθήσεται κατὰ τὸ τῆς οὐσίας ἀπαράλλακτον; Διὰ γὰρ
 τοῦτο καὶ μία προσκύνησις ἢ ἐν Υἱῷ καὶ Πατρὶ γινομένη σὺν ἀγίῳ
 25 Πνεύματι, καὶ εἷς Θεὸς παρὰ πάντων ὁμολογεῖται, καὶ ἔστιν, ὡς
 οὐδεμιᾶς μεταξὺν κειμένης διαφορᾶς Πατρός τε καὶ Υἱοῦ, ἀλλ' ἐν
 ταυτότητι τῆς οὐσίας ὄντων καὶ οὐδὲν ἐχόντων ὁ τῆς φυσικῆς ιδιό-
 τητος ἀποτεμένει τὸν ἕτερον.

κατὰ χάρη, οὔτε μὲ κάποιου εἴδους συμμετοχή, ἀλλὰ κατὰ τρόπο φυσικό, ὅπως καὶ σ' αὐτὸν ποὺ τὸν γέννησε, καὶ ἐὰν δὲν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ μεσολαβεῖ μεταξύ τους, ἢ νὰ τοὺς χωρίζει ὥστε νὰ εἶναι ἀνόμοιοι, εἶναι στὸν καθένα σαφὲς ὅτι ὁ Υἱός, ὄντας ἰδιαίτερο γνῶρισμα τῆς πατρικῆς οὐσίας, φέρει μέσα του ὅλον τὸν Πατέρα, καὶ ὁ ἴδιος βρίσκεται ὅλος μέσα στὸν Πατέρα σύμφωνα μὲ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καλῶς καὶ φυσικῶς λέγει: «Ἐγὼ ὑπάρχω μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα»^{18α}, καὶ «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα»^{18β}. Ἐπειδὴ δηλαδὴ δὲν τοῦ λείπει τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας, γι' αὐτὸ εἶναι ὅπωςδῆποτε τέτοιος ποὺ εἶναι καὶ ἐκεῖνος ποὺ τὸν γέννησε.

ΑΛΛΟ.

Ὁ Θεὸς ὀνομάζεται Πατέρας, ἐπειδὴ ἐξυπακούεται ὅπωςδῆποτε ἢ ὑπαρξὴ τοῦ Υἱοῦ. Γιατὶ δὲν θὰ ἦταν Πατέρας, ἂν δὲν εἶχε τὸν Λόγο ποὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτόν. Καὶ ἀντίστροφα, ἢ ὀνομασίᾳ τοῦ Υἱοῦ ἐξυπονοεῖ ὅπωςδῆποτε τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Πατέρα. Γιατὶ τὸ ἓνα δηλώνεται σὲ σχέση μὲ τὸ ἄλλο. Ἐὰν λοιπὸν τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ὑπάρχει κατ' ἀνάγκη μέσα στὸ ἄλλο καὶ ὀνομάζεται Πατέρας μαζὶ μὲ αὐτὸ ποὺ γέννησε, καὶ Υἱός ὅπωςδῆποτε μαζὶ μ' ἐκεῖνον ποὺ τὸν γέννησε, τότε ἀληθεύει ὅταν λέγει: «Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα».

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν καθεννας ποὺ πιστεύει στὸν Υἱό, πιστεύει στὸν Πατέρα, καὶ ἐκεῖνος ποὺ τιμᾷ τὸν Υἱό, τιμᾷ τὸν Πατέρα, καὶ ἐκεῖνος ποὺ προσκυνᾷ τὸν Πατέρα, προσκυνᾷ τὸν Υἱό, πῶς τότε δὲν βρίσκεται αὐτὸς μέσα σ' ἐκεῖνον, καὶ ἐκεῖνος μέσα σ' αὐτόν, σύμφωνα μὲ τὴν ἀπαράλλακτα ἴδια οὐσία τους; Γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ μία προσκύνησις ὑπάρχει, αὐτὴ ποὺ γίνεται στὸν Υἱὸ καὶ τὸν Πατέρα μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, καὶ ἓνας Θεὸς ὁμολογεῖται καὶ ὑπάρχει, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει καμμιά διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, ἀλλὰ ἔχουν ταυτότητα τῆς οὐσίας καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ χωρίζει τὸν ἓνα ἀπὸ τὸν ἄλλο ὡς πρὸς τὴ φυσικὴ ἰδιότητά τους.

186. Ἱω. 10, 30.

ΑΛΛΟ.

Δόγμα, ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν Χριστομάχων.

Ὁ Πατήρ, φασίν, ἐν τῷ Υἱῷ, καὶ ὁ Υἱὸς ἐστὶν ἐν τῷ Πατρὶ, κατὰ τὸδε τὸ σχῆμα. Ἐπειδὴ γὰρ κατ' οὐδένα τρόπον διαφωνοῦσιν 5 ἐν τοῖς κρίμασιν ἢ ἐν τοῖς νοήμασιν, ἀλλ' ἅπερ ἂν ὁ Πατήρ βούληται, καὶ ὁ Υἱὸς ταῦτα, καὶ πάλιν ἅπερ ἂν ὁ Υἱὸς ἐβελήσῃ, ταῦτα καὶ ὁ Πατήρ, καὶ συμφωνία τις καὶ ταυτότης θελημάτων καὶ γνώμης ἐν αὐτοῖς φαίνεται, κατὰ τοῦτο Πατήρ ἐν Υἱῷ, καὶ Υἱὸς ἐστὶν ἐν Πατρὶ.

10

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Ἄρ' οὖν ἐξέσται καὶ ἀγγέλοις ἢ καὶ ἄλλαις λογικαῖς δυνάμεσι, περὶ ὧν ἐν Ψαλμοῖς εἴρηται· «Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πάντες οἱ ἄγγελοι αὐτοῦ, λειτουργοὶ αὐτοῦ ποιῶντες τὸ θέλημα αὐτοῦ», ταῖς τοῦ Σωτῆρος κεχρησθαι φωναῖς, ὡς ἕκαστον εἰπεῖν· «Ἐγὼ ἐν τῷ 15 Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί», καὶ «Ὁ ἑώρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα». Καίτοι παντὶ τῷ δῆλον, ὅτι πάντα ὅσα βούλεται Θεός, ταῦτα πάντως καὶ Ἄγγελοι βούλονται καὶ Ἀρχάγγελοι καὶ Θρόνοι καὶ Κυριότητες καὶ Ἐξουσίαι, καὶ τούτων οὐδὲν διαφωνοῦν εὐρίσκεται πρὸς τὴν θεῖαν βούλησιν. Οὐ γὰρ ἂν ἔμεινεν ἐν τῇ οἰ- 20 κείᾳ τάξει, μὴ τοῦτον ἔχοντα τὸν σκοπόν. Ὁ γὰρ ἕτερόν τι παρὰ τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα ζητήσας, ἤκουσε· «Νῦν δὲ εἰς ἄδην καταθήσῃ, καὶ εἰς τὰ θεμέλια τῆς γῆς». Εἰ τοίνυν ἕκαστον τῶν εἰρημένων θέλει μὲν ὅσα βούλεται Θεός, ἔστηκε δ' ἐν τούτῳ, καὶ σώζει τὴν οἰκείαν ἀρχήν, καὶ οὐδαμοῦ φαίνεται ταῖς τοῦ Υἱοῦ κεχρημένον φωναῖς, 25 οὐχὶ συμφωνία τῆς γνώμης, οὐδὲ τὸ βούλεσθαι τὰ αὐτὰ δεικνύει τὸν Υἱὸν ἐν Πατρὶ καὶ τὸν Πατέρα πάλιν ἐν Υἱῷ, ἀλλ' ἢ τῆς οὐσίας ἀπαράλλακτος ὁμοιότης, καὶ ἢ ταυτότης τῆς κατὰ φύσιν ιδιότητος.

ΑΛΛΟ.

Ἐπειδὴ μένουσιν ἀκλόνητον ἔχοντες τὴν στάσιν καὶ σώζοντες 30 τὴν οἰκείαν ἀρχὴν Ἄγγελοί τε καὶ Ἀρχάγγελοι καὶ αἱ τούτων ἀνωτέρω λογικαὶ δυνάμεις, πρόδηλον δήπουθεν ὡς οὐ στασιάζου-

ΑΛΛΟ,

Δόγμα ἀπὸ τὶς ἀντιθέσεις τῶν Χριστομάχων.

Ὁ Πατέρας, λένε, ὑπάρχει μέσα στὸν Υἱό, καὶ ὁ Υἱὸς μέσα στὸν Πατέρα, κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπο. Ἐπειδὴ κατὰ κανένα τρόπο δὲν διαφωνοῦν στὶς ἀποφάσεις ἢ στὶς σκέψεις, ἀλλὰ αὐτὰ πού θέλει ὁ Πατέρας, τὰ ἴδια θέλει καὶ ὁ Υἱός, ὅπως καὶ αὐτὰ πού τυχόν θὰ θελήσει ὁ Υἱός, αὐτὰ θέλει καὶ ὁ Πατέρας, καὶ ὑπάρχει κάποια συμφωνία καὶ ταυτότητα θελήσεων καὶ γνώμης μεταξύ τους, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ὃ Πατέρας εἶναι μέσα στὸν Υἱό, καὶ ὁ Υἱὸς μέσα στὸν Πατέρα.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ἐπομένως ἐπιτρέπεται καὶ στοὺς ἀγγέλους ἢ στὶς ἄλλες λογικὲς δυνάμεις, γιὰ τὶς ὁποῖες λέγεται στοὺς Ψαλμούς, «Εὐλογεῖτε τὸν Κύριο, ὅλοι οἱ ἄγγελοί του, οἱ λειτουργοὶ του, πού ἐκτελεῖτε τὸ θέλημά του»¹⁹, νὰ χρησιμοποιοῦν τὰ λόγια τοῦ Σωτήρα, καὶ ὁ καθένας νὰ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα», καὶ «Ὅποιος εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα». Ἄν καὶ βέβαια στὸν καθένα εἶναι φανερό, ὅτι ὅλα ὅσα θέλει ὁ Θεός, αὐτὰ ὅπωςδήποτε θέλουν καὶ οἱ Ἄγγελοι, Ἀρχάγγελοι, Θρόνοι, Κυριότητες καὶ Ἐξουσίες, καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα ἀπὸ αὐτὰ πού νὰ διαφωνεῖ στὴ θέληση τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ τότε δὲν θὰ ἔμενε στὴ θέση του, ἐὰν δὲν εἶχε αὐτὸν τὸν σκοπὸ, ἀφοῦ ἐκεῖνος πού ζήτησε κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ, ἄκουσε· «Καὶ τώρα θὰ κατεβεῖς στὸν ἄδη, καὶ στὰ θεμέλια τῆς γῆς»^{19α}. Ἐφόσον λοιπὸν καθένα ἀπὸ αὐτὰ πού ἀναφέρθηκαν θέλει βέβαια ὅσα θέλει ὁ Θεός, καὶ παραμένει κοντὰ σ' αὐτόν, καὶ διασώζει τὴν ἐξουσία του, καὶ δὲν φαίνεται πουθενὰ νὰ χρησιμοποιεῖ τὰ λόγια τοῦ Υἱοῦ, ἄρα δὲν εἶναι ἡ συμφωνία τῆς γνώμης, οὔτε τὸ ὅτι θέλουν τὰ ἴδια, ἐκεῖνο πού δείχνει ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα στὸν Υἱό, ἀλλὰ ἡ ἀπαράλλακτη ὁμοιότητα τῆς οὐσίας, καὶ οἱ ταυτότητα τῆς φυσικῆς ιδιότητάς τους.

ΑΛΛΟ.

Ἐπειδὴ παραμένουν ἀκλόνητοι στὴ θέση τους καὶ διατηροῦν τὴν ἐξουσία τους οἱ ἄγγελοι, οἱ ἀρχάγγελοι καὶ οἱ ἀνώτερες ἀπὸ αὐτοὺς λογικὲς δυνάμεις, εἶναι ὀλοφάνερο ἀπὸ κάθε πλευρᾶ, ὅτι δὲν

σι κατὰ τῶν τοῦ Θεοῦ θελημάτων, ἀλλ' εἰκονοσί τε καὶ ὑποτάσσονται τοῖς τοῦ πεποιηκότος νόμοις, καὶ σύμφωνον ἔχουσι πρὸς Θεὸν τὴν γνώμην, ὡς πάντα θούλεσθαί τε καὶ ποιεῖν ὅσα περ αὐτῷ δοκεῖ. Οὕτω τοίνυν ἔχοντος τοῦδε, καὶ συνομολογουμένου παρὰ
 5 πᾶσιν, ὅτου δὴ χάριν μόνος ὁ Υἱὸς Μονογενῆς καὶ Λόγος καὶ Σοφία ἐστίν; Ἔδει γάρ, εἴπερ ὄντως τὸ θέλειν ὅσα καὶ ὁ Πατὴρ θούλεται, Μονογενῆ καλεῖσθαι ποιεῖ, καὶ Σοφίαν καὶ Λόγον καὶ τοῖς ἄλλοις λογικοῖς κτίσμασι ταῦτα ὑπάρχειν, καὶ τοσοῦτοις ὀνόμασιν ἀποκαλεῖσθαι καὶ αὐτά, ὅσοις περ ἂν καὶ ὁ Υἱός. Εἰ δὲ τού-
 10 των οὐδέν, οὔτε Μονογενῆς ἐστὶν Υἱός, οὔτε Λόγος, οὔτε σοφία, οὔτε φῶς, οὔτε ἀπαύγασμα, οὔτε μορφή, οὔτε εἰκὼν τοῦ Πατρὸς, ἀναγκαῖον εἰδέναί λαιπόν, ὅτι περ οὐ τὸ θούλεσθαι τὰ αὐτὰ τῷ Πατρὶ, οὐδὲ τὸ μίαν ἔχειν πρὸς αὐτὸν τὴν γνώμην παρασκευάζει λέγειν τὸν Υἱόν, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί», καὶ πά-
 15 λιν, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμεν», ἀλλ' ὅτι, τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας γνήσιον ὑπάρχων γέννημα, φέρει μὲν ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα, φαίνεται δὲ καὶ αὐτὸς ἐν Πατρὶ. Κρατοίη δ' ἂν ὁ αὐτὸς οὗτος λόγος καὶ ἐπ' ἀνθρώπων ἁγίων, οἷς τὸ ἀκολουθεῖν τοῖς θείοις θελήμασι σκοπός, καὶ οὐκ ἐστὶν εἰπεῖν, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί».

20

ΑΛΛΟ.**Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν αἰρετικῶν.**

Εἰ τὸ καλεῖσθαι, φασίν, Υἱὸν καὶ εἰκόνα τοῦ Πατρὸς, ἓνα αὐτῷ κατὰ φύσιν ἐργάζεται τὸν τοιούτοις ὀνόμασιν ἀποσεμννόμενον, τί κωλύσει καὶ ἡμᾶς, ἀνθρώπους ὄντας, ἐπειδή περ καὶ υἱοὶ κεκλή-
 25 μεθα καὶ κατ' εἰκόνα γεγονάμεν Θεοῦ, ὁμοίους εἶναι κατ' οὐσίαν αὐτῷ;

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Ἄλλ' ἡμῖν μὲν, ὧ βέλτιστοι, κατὰ χάριν, τῷ δὲ Θεοῦ Λόγῳ κατὰ φύσιν τοῦτο ὑπάρχει. Καὶ περὶ μὲν ἐκείνου λέγεται, «Τίς
 30 ὁμοίός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε;», ὡς οὐκ ἐπείσακτον ἔχοντος, ἀλλὰ φυσικὸν τὸ ἀξίωμα, περὶ δὲ ἡμῶν «Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ

στασιάζουν ἐναντίον τῶν θελημάτων τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὑποχωροῦν καὶ ὑποτάσσονται στοὺς νόμους ἐκείνου ποὺ τοὺς ἔκανε, καὶ ἔχουν σύμφωνη γνώμη πρὸς τὸν Θεό, ὥστε νὰ θέλουν καὶ νὰ κάνουν ὅλα ὅσα ἀποφασίζει ἐκεῖνος. Ἄφοῦ λοιπὸν αὐτὸ ἔχει ἔτσι, καὶ ὁμολογεῖται ἀπὸ ὅλους, γιὰ ποιὸ λόγο μόνο ὁ Υἱὸς εἶναι Μονογενῆς καὶ Λόγος καὶ Σοφία; Γιατί, ἐὰν πραγματικὰ τὸ νὰ θέλει ὅσα θέλει καὶ ὁ Πατέρας, τὸν κάνει νὰ ὀνομάζεται Μονογενῆς καὶ Σοφία καὶ Λόγος, ἔπρεπε αὐτὰ νὰ ὑπάρχουν καὶ στὰ ἄλλα λογικὰ κτίσματα, καὶ νὰ ἀποκαλοῦνται καὶ αὐτὰ μὲ τόσα ὀνόματα, μὲ ὅσα ἀποκαλεῖται καὶ ὁ Υἱός. Ἐὰν πάλι κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι οὔτε Υἱὸς Μονογενῆς, οὔτε Λόγος, οὔτε Σοφία, οὔτε φῶς, οὔτε ἀκτινοβολία, οὔτε μορφή, οὔτε εἰκόνα τοῦ Πατέρα, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ γνωρίζουμε, πὼς οὔτε τὸ νὰ θέλει αὐτὰ ποὺ θέλει ὁ Πατέρας, οὔτε τὸ νὰ ἔχει μία γνώμη μὲ αὐτόν, κάνει τὸν Υἱὸ νὰ λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα», καὶ, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἕνα», ἀλλὰ, ἐπειδὴ εἶναι γνήσιο γέννημα τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα, φέρει μέσα του τὸν Πατέρα, καὶ ὑπάρχει καὶ αὐτὸς μέσα στὸν Πατέρα. Ὁ ἴδιος λόγος ἰσχύει καὶ γιὰ τοὺς ἀγίους ἀνθρώπους, τῶν ὁποίων σκοπὸς εἶναι νὰ ἀκολουθοῦν τὰ θεῖα θελήματα, ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ ποῦν, «Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα».

ἌΛΛΟ,

ἀπὸ τίς ἀντιθέσεις τῶν αἰρετικῶν.

Ἐὰν τὸ νὰ ὀνομάζεται, λένε, Υἱὸς καὶ εἰκόνα τοῦ Πατέρα, κάνει ἕνα μὲ αὐτόν κατὰ φύσιν ἐκεῖνον ποὺ καμαρώνει μὲ τέτοια ὀνόματα, τί ἐμποδίζει καὶ ἐμᾶς, ἂν καὶ εἴμαστε ἀνθρώποι, ἀφοῦ ὀνομαζόμαστε καὶ υἱοί²⁰, καὶ δημιουργηθήκαμε «κατ' εἰκόνα Θεοῦ», νὰ εἴμαστε ὅμοιοι μὲ αὐτόν ὡς πρὸς τὴν οὐσία;

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Σὲ μᾶς, φίλοι, αὐτὸ ὑπάρχει κατὰ χάριν ἐνῶ στὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει κατὰ φύσιν. Καὶ γιὰ ἐκεῖνον βέβαια λέγεται, «Ποιὸς εἶναι ὁμοῖος μὲ σένα, Κύριε;»²¹, ποὺ νὰ ἔχει τὸ ἀξίωμα φυσικὸ καὶ ὄχι προσθετὸ ἐκ τῶν ὑστέρων, ἐνῶ γιὰ μᾶς λέγεται· «Ἐγὼ εἶπα· Εἴσατε θεοὶ

21. Ψαλμ. 85, 8.

Ἐπίστοι πάντες». Ὑμεῖς δὲ δὴ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε, καὶ ὡς εἷς τῶν ἀρχόντων πίπτετε. Ὡς εἰ μὴ πᾶσαν ποιησαίμεθα σπουδὴν εἰς τὸ παραιτεῖσθαι τὸ φαῦλον, ραδίως ἐξ ὧν εἰλήφαμεν ἀποπεσεῖν δυνάμεθα. Εἰλήφαμεν δὲ κατὰ χάριν τὸ καλεῖσθαι καὶ υἱοὶ καὶ 5 θεοί, ἃ δὴ φυσικῶς πρόσεσι τῷ Υἱῷ. Εἰκῶν δὲ πάλιν χρηματίζομεν Θεοῦ, ἐπειδήπερ τὴν ἀληθινὴν εἰκόνα τὸν Λόγον αὐτοῦ ἐδεξάμεθα, καὶ ἄκησεν ἐν ἡμῖν, ἧ καὶ ἐν τελευταίοις καιροῖς ἐνηνθρώπησε διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν. Πολλή τις οὖν καὶ ἄμετρος ἡ διαφορά, μεταξύ τε ἡμῶν τῶν κατὰ χάριν κεκλημένων υἱῶν καὶ τοῦ 10 κατὰ φύσιν ὄντος καὶ ἀληθινῶς, καὶ φλυαρία μᾶλλον ὑμῶν ἢ προταίσις ἢ νόημα χρήσιμον δέδεικται.

ἌΛΛΟ.

Εἰ ταύτης ἕνεκα καὶ μόνης τῆς αἰτίας ὅμοιον εἶναι τῷ Πατρὶ φατε τὸν Υἱόν, ὃ Χριστομάχοι, ὅτι δὴ πάνθ' ὅσα βούλεται ὁ Πα- 15 τῆρ, ταῦτα καὶ αὐτός, οὐκ ἔσται τῷ Πατρὶ μᾶλλον προσεικῶς, ἀλλὰ τοῖς τοῦ Πατρὸς θελήμασι. Καὶ ὁ μὲν Πατήρ, καθ' ὑμᾶς, ὄνοματι μόνον τοῦτό ἐστιν, ὁ δὲ Υἱός, οὔτε Υἱός, οὔτε ἀπαράλλακτος τοῦ γεννήσαντος εἰκῶν, ἀλλὰ μόνων τῶν θελημάτων αὐτοῦ μιμητής. Ἐπεὶ καὶ ὁ Παῦλος, μιμητής ὑπάρχων τοῦ Χριστοῦ καὶ προσε- 20 οικῶς αὐτῷ κατὰ τε τὸ βούλεσθαι πάνθ' ὅσα καὶ αὐτός ἐβούλετο, καὶ κατὰ τὸν τῆς διδασκαλίας λόγον, ἔχει μὲν εἰκόνα τῶν θελημάτων αὐτοῦ, οὐκ ἔστι δὲ κατὰ φύσιν ὁ αὐτός τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Ἐἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον ὁμοῦ καὶ ἀσεβές, ἀνάγκη φέρειν τὴν ὁμοιότητα κατὰ μόνης τῆς οὐσίας καὶ τοὺς τῆς φύσεως χαρακτήρας. Οὕτω 25 γὰρ ὄντως ἀληθέστερον εἰκῶν τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς ἀναδειχθήσεται, ὡς καὶ δύνασθαι λέγειν· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐμοί», καὶ πάλιν· «Ὁ ἑωρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα».

ἌΛΛΟ,

τρόπῳ διηγηματικῷ.

30 Οὕτως ἐν εἰσιν ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱός, καὶ κατὰ τόνδε τὸν τρόπον

καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου ὅλοι, ἀλλὰ ἐσεῖς πεθαίνετε σάν ἄνθρωποι, καὶ πέφτετε, σάν ἓνας ἀπὸ τοὺς συνηθισμένους ἄρχοντες»²², ἐπειδὴ, ἂν δὲν καταβάλουμε κάθε προσπάθεια γιὰ νὰ παραιτηθοῦμε ἀπὸ τὴν κακία, μποροῦμε εὐκόλα νὰ ἐκπέσουμε ἀπὸ αὐτὰ πού ἐλάβαμε. Καὶ ἐλάβαμε κατὰ χάρη τὸ νὰ ὀνομαζόμαστε υἱοὶ καὶ θεοί, ὀνόματα πού κατὰ φύσιν ἀνήκουν στὸν Υἱό. Ἐπίσης εἴμαστε εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ δεχθήκαμε τὴν ἀληθινὴ εἰκόνα, τὸν Λόγο του, καὶ κατοίκησε ἀνάμεσά μας, ἢ καὶ ἐπειδὴ κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ἐνανθρώπησε γιὰ τὴ σωτηρία μας. Εἶναι μεγάλη καὶ ἀμέτρητη ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ μᾶς πού κατὰ χάρη ὀνομασθήκαμε υἱοί, καὶ σ' ἐκεῖνον πού εἶναι Υἱὸς κατὰ φύσιν καὶ στὴν πραγματικότητα. Ἔτσι ἡ πρότασή σας ἀποτελεῖ φλυαρία, καὶ δὲν περιέχει νοήμα χρήσιμο.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ἐξαιτίας αὐτοῦ καὶ μόνο τοῦ λόγου ἰσχυρίζεσθε, Χριστομάχοι, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ δηλαδὴ ὅλα ὅσα θέλει ὁ Πατέρας, αὐτὰ θέλει καὶ αὐτὸς, τότε δὲν εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μᾶλλον μὲ τὰ θελήματα τοῦ Πατέρα. Καὶ ὁ Πατέρας βέβαια, σύμφωνα μὲ σᾶς, μόνο κατὰ τὸ ὄνομα εἶναι Πατέρας, ἐνῶ ὁ Υἱὸς, οὔτε Υἱὸς εἶναι, οὔτε εἰκόνα ἀπαράλλακτη μ' ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε, ἀλλὰ εἶναι μόνο μιμητὴς τῶν θελημάτων ἐκείνου. Γιατὶ καὶ ὁ Παῦλος, πού ἦταν μιμητὴς τοῦ Χριστοῦ καὶ ἔμοιαζε μὲ αὐτὸν ὡς πρὸς τὸ ὅτι ἠθέλε ὅσα ἠθέλε καὶ ἐκεῖνος, πού σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τῆς διδασκαλίας του, ἔχει βέβαια τὴν εἰκόνα τῶν θελημάτων τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ δὲν εἶναι κατὰ φύσιν ἴδιος μὲ τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὸ εἶναι παράλογο καὶ μαζί καὶ ἀσέβεια, εἶναι ἀνάγκη ἡ ὁμοιότητα νὰ ἀναφέρεται μόνο στὴν οὐσία καὶ στὰ φυσικὰ χαρακτηριστικά. Γιατὶ μόνο ἔτσι πραγματικὰ ὁ Υἱὸς ἀναδεικνύεται εἰκόνα τοῦ Πατέρα, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα», καί, «Ὅποιος εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα».

ΑΛΛΟ,

μὲ τρόπο περιγραφικό.

Ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἓνα, καὶ ὅμοιος μὲ αὐτὸν κατὰ τὸν

ἐμφορῆς ἐστὶν αὐτῶ, ὡς ἂν ἐφ' ἡμῶν νοηθεῖν υἱὸς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ
 Πατέρα κατὰ γε τὸν τῆς οὐσίας λόγον, καὶ ὡς ἂν ἴδοι τις πρὸς τὸν
 ἥλιον τὸ ἐξ αὐτοῦ προῖον ἀπαύγασμα. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ διὰ τὸ
 οὕτως ἔχει τὸν Υἱὸν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, ἐργαζομένου τοῦ
 5 Υἱοῦ, ὁ Πατὴρ ἐργάζεται, καὶ πρὸς τοὺς ἁγίους ἐρχόμενου πάλιν
 αὐτοῦ, ὁ Πατὴρ ἐστὶν ὁ ἐρχόμενος, ὡς αὐτὸς ἔφησεν· «Ἐλευσό-
 μεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ, καὶ μονὴν παρ' αὐτῶ ποιήσομεν». Πάντα
 γάρ, καθάπερ ἤδη προείρηται, παρὰ Πατρὸς δι' Υἱοῦ γίνονται
 καὶ γοῦν, εἴ ποτέ τισιν ἁγίοις δέδοται χάρις, ταύτην ὁ Πατὴρ δι'
 10 Υἱοῦ χορηγήσας φαίνεται. Καὶ μάρτυς ὁ Παῦλος γράφων πρὸς
 τινὰς· «Χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς καὶ Κυρίου
 Ἰησοῦ Χριστοῦ». Πάλιν ὁ αὐτὸς ἐτέροις ἐπιστέλλων· «Αὐτὸς δὲ ὁ
 Πατὴρ καὶ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς κατευ-
 θύνει τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς». Ἄλλ' εἰ μή τις ἦν ἐνόησεν Πατρί
 15 πρὸς Υἱόν, εἶπεν ἂν, Κατευθύνειεν τὴν ὁδὸν ἡμῶν, ἵνα τοὺς δύο
 σημαίη. Νυνὶ δὲ τοῦτο μὲν οὐ ποιεῖ, τὴν δὲ ἐνόησεν τοῦ Πατρὸς
 καὶ τοῦ Υἱοῦ τηρήσας σαφῶς, τὸ κατευθύνει τέθεικεν ἐνικῶς οὐχ
 ὡς ἰδίᾳ μὲν τοῦ Πατρὸς, ἰδίᾳ δὲ χορηγοῦντος τοῦ Υἱοῦ, ἀλλ' ὡς
 Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἐκ τῆς μιᾶς θεότητος πεμπομέ-
 20 νων τῶν χαρισμάτων εἰς τοὺς ἁγίους

ἌΛΛΟ.

Εἰ κεχώριστο κατὰ φύσιν τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ὁ Υἱός, καὶ εἰ
 μή τις ἐνόησεν ἀδιάστατος ἦν ἐν αὐτοῖς ὁποῖαν ἔχει τὸ ἀπαύγασμα
 πρὸς τὸν ἥλιον, ἐξήρκει καὶ μόνον τὸν Πατέρα τοῖς ἁγίοις ἐπιδιδό-
 25 ναι τὰ χαρίσματα, μὴ συμπαραλαμβάνομένου πρὸς τοῦτο καὶ τοῦ
 Υἱοῦ. Εἰ γὰρ κτιστῆς ἐστὶν οὐσίας, καὶ ἕτερόν τι παρὰ τὸν Θεόν,
 ποῖον ἔχει λόγον οὐδενὸς τῶν ἄλλων κτισμάτων ἐπικοινωνοῦντος
 Θεῷ πρὸς τὴν δόσιν τῶν θείων χαρισμάτων, μόνον αὐτὸν παρα-
 λαμβάνεσθαι; Οὐ γὰρ ἀνέξεται τις λέγοντός τινος, Δοίη σοι τὰ

23. Ἱω. 14, 23.

24. Ρωμ. 1, 7.

ἐξῆς τρόπο, ὅπως σὲ μᾶς θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ὁ υἱὸς ὅμοιος μὲ τὸν πατέρα του, ὡς πρὸς τὴν σχέση τῆς οὐσίας του, καὶ ὅπως θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ δεῖ τὴν ἀκτινοβολία, πού προέρχεται ἀπὸ τὸν ἥλιο, νὰ εἶναι ὅμοια μ' αὐτόν. Γι' αὐτό, καὶ ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι ἡ σχέση τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα του, ὅταν ἐργάζεται ὁ Υἱός, ἐργάζεται ὁ Πατέρας, καὶ ὅταν πάλι αὐτὸς πηγαίνει στους ἀγίους, ὁ Πατέρας εἶναι ἐκεῖνος που πηγαίνει, ὅπως εἶπε ὁ ἴδιος: «Θὰ ἐρθοῦμε, ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας, καὶ θὰ κατοικήσουμε μέσα του»²⁵. Γιατί, ὅπως ἤδη εἰπώθηκε προηγουμένως, ὅλα γίνονται ἀπὸ τὸν Πατέρα διὰ τοῦ Υἱοῦ. Ἐτσι, ἐὰν κάποτε δόθηκε χάρις σὲ μερικοὺς ἀγίους, αὐτὴν φαίνεται ὅτι τὴν χορήγησε ὁ Πατέρας μέσω τοῦ Υἱοῦ. Καὶ εἶναι μάρτυρας ὁ Παῦλος πού γράφει σὲ κάποιους: «Εὐχόμαι ὁ Θεὸς Πατέρας καὶ ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς νὰ σᾶς δύνουν χάρις καὶ εἰρήνη»²⁴. Καὶ πάλι ὁ ἴδιος γράφοντας σὲ ἄλλους: «Ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας καὶ Θεὸς μας, καὶ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστός, ἃς κατευθύνει τὰ δῆματά μας κοντὰ σας»²⁵. Ἐὰν ὅμως δὲν ὑπῆρχε καμμιά ἐνότητα τοῦ Πατέρα μὲ τὸν Υἱό, θὰ μπορούσε νὰ πεῖ: “Ἄς κατευθύνουν τὰ δῆματά μας”, γιὰ νὰ δηλώσει καὶ τοὺς δύο. Τώρα ὅμως αὐτὸ δὲν τὸ κάνει, ἀλλὰ τηρώντας μὲ σαφήνεια τὴν ἐνότητα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἔβαλε τὸ «ἃς κατευθύνει» σὲ πρόσωπο ἐνικό· ὄχι σὰν νὰ χορηγεῖ χωριστὰ ὁ Πατέρας καὶ χωριστὰ ὁ Υἱός, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὰ χαρίσματα στους ἀγίους στέλνονται ἀπὸ τὸν Πατέρα μέσω τοῦ Υἱοῦ μὲ τὴν ἐπίνευση τοῦ ἀγίου Πνεύματος, ἀπὸ τὴν μιὰ δηλαδὴ θεότητα.

ἌΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς ἦταν χωρισμένος κατὰ φύση ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, καὶ ἐὰν δὲν ὑπῆρχε ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἐνότητα ἀδιάσπαστη, τέτοια πού ἔχει ἡ ἀκτινοβολία μὲ τὸν ἥλιο, θὰ ἀρκοῦσε καὶ μόνο ὁ Πατέρας νὰ δώσει στους ἀγίους τὰ χαρίσματα, χωρὶς νὰ παραλαμβάνει μαζί του καὶ τὸν Υἱό γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτόν. Γιατί, ἐὰν εἶναι ἀπὸ κτιστὴ οὐσία καὶ κατὰ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸν Θεό, ποιὸν λόγο ἔχει, ἐφόσον κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ κτίσματα δὲν ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸν Θεὸ κατὰ τὴν χορήγησιν τῶν θείων χαρισμάτων, νὰ παίρνει μαζί του μόνο αὐτόν; Γιατί δὲν θὰ ἀνεχθεῖ κανεὶς κάποιον νὰ λέγει, Εἴθε νὰ ἱκανο-

25. Α' Θεσσ. 3, 11.

αἰτήματά σου Θεὸς τυχὸν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ ἄγγελος, ἀλλ' οὐδὲ εἴ τι
 μείζον ὀνομάσειεν ἄγγελου. Μόνῳ γὰρ τὸ δίδόναι πρέπει Θεῷ. Εἰ
 δὲ δίδωσιν, οὐ μετὰ τινος ἑτέρου τῶν κτισμάτων, ἀλλὰ μόνῳ σὺν
 Υἱῷ καὶ δι' Υἱοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, δῆλος ἐντεῦθεν ἂν εἶη καὶ παν-
 5 τί τῶ γινώσκον, ὅτι περ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ἰδιὸν ἐστὶ γέννημα,
 καὶ τὸν Πατέρα ἔχων ἐν ἑαυτῷ, αὐτὸς τε ὁμοίως ὑπάρχων ἐν τῷ
 Πατρί, πάντα ἐνεργεῖ καὶ ἐργάζεται καὶ χορηγεῖ τοῖς ἁγίοις τὰς
 δωρεάς. Καὶ μάρτυς ὁ Παῦλος λέγων· «Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ μου
 πάντοτε περὶ ὑμῶν ἐπὶ τῇ χάριτι τοῦ Θεοῦ τῇ δοθείσῃ ὑμῖν ἐν
 10 Χριστῷ Ἰησοῦ».

ΑΛΛΟ.

Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν αἵρετικῶν.

Εἰρήκατε, φασί, μηδὲν τῶν κτισμάτων συμπαραλαμβάνεσθαι
 τῷ Θεῷ ἐν ταῖς τῶν χαρισμάτων ἐπιδόσεσι. Τί οὖν ἄρα ποιήσετε
 15 τὸν πατριάρχην Ἰακώβ εὐρίσκοντες ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς τοὺς ἐξ
 Ἰωσήφ εὐλογοῦντα, τὸν τε Ἐφραῖμ δηλονότι καὶ τὸν Μανασσῆ,
 καὶ λέγοντα, «Ὁ Θεός, ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου ἕως τῆς ἡμέ-
 ρας ταύτης, καὶ ὁ ἄγγελος ὁ ρυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν
 μου, εὐλογήσαι τὰ παιδία ταῦτα»; Ἰδού, φησὶν, ὀνομάσας Θεόν,
 20 προστέθεικε καὶ τὸν ἄγγελον, ὡς εὐλογεῖν σὺν αὐτῷ δυνάμενον.

Πρὸς ταῦτα λύσις.

Εἰ προφητικὸν ἐνυπάρχειν πνεῦμα τῷ τὰ τοιαῦτα λέγοντι
 ἐνομολογοῦσιν οἱ Χριστομάχοι, καὶ πιστεύουσιν ὄντως ἅγιον ἄν-
 δρα γεγενῆσθαι τὸν Ἰακώβ, ὅτου δὴ χάριν τοσαύτην αὐτῷ περιτι-
 25 θέντες πλάνην, οὐκ αἰσχύνονται ὡς ἄγγελον συνάπτειν τῷ πάντων
 Θεῷ, καὶ δύνασθαι συνευλογεῖν τῷ πεποιηκότι τὸ δι' αὐτοῦ γενό-
 μενον νομίζειν; Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον, ἀκουέτωσαν καὶ παρ' ἡμῶν. Εἰ
 μὲν ἅγιον ὄντως πιστεύετε γεγενῆσθαι τὸν Ἰακώβ, παύσασθε δυσ-
 φημοῦντες αὐτόν, ζητεῖτε δὲ μᾶλλον τῶν εἰρημένων παρ' αὐτοῦ
 30 τὴν ἀληθῆ διάνοιαν. Εἰ δὲ οὐκ ἦν ἅγιος, πρὸς δὲ τοῖς ἄλλοις ἅπα-

ποιήσει τὸ αἰτήματά σου ὁ Πατέρας καὶ ὁ ἄγγελος, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἂν ἀναφέρει κάτι ἀνώτερο ἀπὸ ἄγγελον. Γιατὶ ἡ χορήγηση ταιριάζει μόνο στὸν Θεό. Ἐὰν ὅμως τὰ δίνει ὄχι μαζί μὲ κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὰ κτίσματα, ἀλλὰ μόνο μὲ τὸν Υἱό, καὶ διὰ τοῦ Υἱοῦ, μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου Πνεύματος, εἶναι φανερὸ ἀπὸ αὐτὸ καὶ γνωστὸ στὸν καθένα, ὅτι τὸ κάνει ἐπειδὴ εἶναι ἰδιαίτερο γέννημα τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα, καὶ ἔχοντας μέσα του τὸν Πατέρα, καὶ ὄντας ὁ ἴδιος μέσα στὸν Πατέρα, ἐνεργεῖ καὶ κάνει καὶ χορηγεῖ τὶς δωρεές στους ἁγίους. Καὶ μάρτυρας εἶναι ὁ Παῦλος πὺ λέγει· «Εὐχαριστῶ τὸν Θεό μου πάντοτε γιὰ σᾶς, γιὰ τὴ χάρη πὺ σᾶς δόθηκε μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ»²⁶.

ΑΛΛΟ.

Ἐκ τῶν ἀντιθέσεων τῶν αἰρετικῶν.

Εἶπατε, λένε, ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ κτίσματα δὲν χρησιμοποιεῖται μαζί μὲ τὸν Θεὸ κατὰ τὶς χορηγήσεις τῶν χαρισμάτων του. Τί θὰ κάνετε ἄραγε βρίσκοντας τὸν Πατριάρχη Ἰακώβ στὴ ἁγία Γραφή νὰ εὐλογεῖ τὰ παιδιά τοῦ Ἰωσήφ, τὸν Ἐφραῖμ δηλαδὴ καὶ τὸν Μανασσῆ, καὶ νὰ λέγει, «Ὁ Θεὸς πὺ μὲ τρῶφει ἀπὸ τὰ νιάτα μου μέχρι τὴν ἡμέρα αὐτή, καὶ ὁ ἄγγελος πὺ μὲ γλυτώνει ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ μου, ὡς εὐλογήσει τὰ παιδιά αὐτά»²⁷; Νὰ λοιπὸν πὺ, ἀναφέροντας τὸν Θεὸ, προσθεσε καὶ τὸν ἄγγελο, ἐπειδὴ μπορούσε νὰ εὐλογεῖ μαζί μὲ αὐτόν.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ἐὰν οἱ Χριστομάχοι ὁμολογοῦν ὅτι ὑπάρχει προφητικὸ πνεῦμα σ' αὐτόν πὺ τὰ λέγει αὐτὰ, καὶ πιστεύουν πραγματικά, ὅτι ὁ Ἰακώβ ἦταν ἅγιος ἄνδρας, τότε γιὰ ποιὸ λόγο, περιβάλλοντάς τον μὲ τόσο μεγάλη πλάνη, δὲν ντρέπονται νὰ συνδέουν ἄγγελο στὸν Θεὸ τῶν ὄλων, καὶ νὰ πιστεύουν ὅτι αὐτὸς μπορεῖ νὰ εὐλογεῖ μαζί μὲ ἐκεῖνον πὺ τὸν δημιούργησε αὐτὸς πὺ ἔγινε μέσω αὐτοῦ; Ἐὰν πάλι αὐτὸ εἶναι παράλογο, ὡς ἀκούσουν καὶ ἀπὸ μᾶς. Ἐὰν πιστεύετε ὅτι ὁ Ἰακώβ ἔγινε πραγματικὰ ἅγιος, σταματήστε νὰ τὸν βλασφημεῖτε, καὶ ψάξτε νὰ βρεῖτε τὴν ἀληθινὴ σημασία αὐτῶν πὺ εἶπε. Ἐὰν πάλι δὲν ἦταν ἅγιος, καὶ κοντὰ στὰ ἄλλα ὅλα τολμᾶτε νὰ λέτε καὶ αὐτό,

27. Γέν. 48, 16.

σι καὶ τοῦτο λέγειν τολμᾶτε, τί πρὸς ἀνατροπὴν, ὡς οἴεσθε, τῶν τοσούτων καὶ τηλικούτων, ἀνδρὸς οὐχ ἁγίου φέρετε φωνήν; Παρελθόντες τοιγαροῦν τὰς ὑμῶν ἀμαθίας, ἐρμηνεύσομεν καθ' ὃν δεῖ τρόπον τοῦ πατριάρχου τοὺς λόγους. Ὡς γὰρ ἀνὴρ ἅγιος καὶ
 5 Πνεύματι θείῳ πρὸς τὴν γνῶσιν τῶν τῆς εὐσεβείας δογμάτων παιδαγωγούμενος, πρῶτον μὲν ἔφησεν, «Ὁ Θεὸς ὁ τρέφων με ἐκ νεότητός μου, εὐλογῆσαι τὰ παιδία ταῦτα», εἰτά φησι· «Καὶ ὁ ἄγγελος ὁ ρυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κακῶν μου», ἵνα διὰ μὲν τοῦ λέγειν, «Ὁ Θεός», σημαίῃ τὸν Πατέρα, διὰ δὲ τοῦ λέγειν, «Ὁ ἄγγελος»,
 10 τὸν ἐξ αὐτοῦ Λόγον. Ἦδει γὰρ ὅτι καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, «μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος». Ὅτι δὲ τὸν Υἱὸν ἐνθάδε φησί, καὶ οὐ τοιοῦτον ἄγγελον, ὁποῖον ἡ συνήθεια δίδωσι νοεῖν, ἐντεῦθεν ἔσται καταφανές. Εἰρηκῶς γάρ, «Ὁ ἄγγελος», οὐχ ἴστησι μέχρι τούτου τὸν λόγον, ἀλλὰ προστέθεικεν «Ὁ ρυόμενός με ἐκ πάντων τῶν κα-
 15 κῶν μου». Ἴδωμεν τοίνυν ἐκ τῶν αὐτοῦ ρημάτων, εἰ μὴ ὁ Θεὸς ἦν ὁ ρυόμενος αὐτόν, ἀλλὰ τις τῶν γεννητῶν ἀγγέλων.

Ἀπόδειξις ἐφεξῆς, ὅτι Θεὸς ἦν ὁ ρυόμενος ἐκ πάντων τῶν κακῶν τὸν πατριάρχην Ἰακώβ.

Λέγεται παλαιῶσαι πρὸς τὸν πατριάρχην Ἰακώβ ἄγγελος, καὶ
 20 τοῦτο κεῖται παρὰ τῆς θείας Γραφῆς. Ἀλλὰ σοσχὼν αὐτόν ὁ ἅγιος ἔφασκεν· «Οὐ μὴ σε ἀνῶ, ἐὰν μὴ με εὐλογῆσης». Ἦν δὲ οὗτος ὁ Θεὸς Αὐτοῦ τε τοῦ πατριάρχου φέρεται φωνή· «Εἶδον Θεὸν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον». Τοῦτον τὸν ὡς ἄγγελον αὐτῷ ὀφθέντα παρεκάλει τοῖς ἐγκόνοις ἐπιπέμψαι τὴν εὐλογίαν.

25

ΑΛΛΟ,**ἐκ τῶν αὐτῶν.**

ᾠφθη τῷ πατριάρχῃ Κύριος ὁ Θεός, ὡς γέγραπται, καὶ εἶπεν αὐτῷ· «Ἴδου ἐγὼ μετὰ σοῦ, διαφυλάσσω σε ἐν τῇ ὁδῷ οὗ ἐὰν πορευθῆς». Οὐκοῦν Θεὸς ἦν ὁ ρυόμενος, καὶ οὐκ ἄγγελος. Καὶ
 30 πάλιν, ὅτε Λάβαν κατεδίωξε τὸν Ἰακώβ καὶ κατέλαβε, τότε πάλιν Θεὸς κεκώλυκε τὴν ἐπήρειαν, οὐ συγχωρήσας λαλῆσαι ρήματα

(28.) Ἦσ. 9, 6.

29. Γέν. 32, 24-26.

τότε γιατί, προκειμένου νὰ ἀνατρέψετε, ὅπως νομίζετε, τὰ τόσο πολ-
 λά καὶ μεγάλα, ἐπικαλεῖσθε τὰ λόγια ἀνθρώπου πού δὲν εἶναι ἅγιος;
 Ἀντιπαρερχόμενος λοιπὸν τὶς ἀμάθειες σας, θὰ ἐξηγήσω τὰ λόγια
 τοῦ πατριάρχου μὲ τὸν τρόπο πού πρέπει. Σὰν ἄνθρωπος ἅγιος καὶ
 διδαγμένος ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα τὴ γνώση τῶν ἀληθειῶν τῆς εὐσέ-
 βειας, πρῶτα εἶπε, «Ὁ Θεὸς πού μὲ τρέφει ἀπὸ τὰ νεανικά μου χρό-
 νια, ἃς εὐλογήσει αὐτὰ τὰ παιδιὰ», καὶ ἔπειτα λέγει· «Καὶ ὁ ἄγγελος
 πού μὲ γλυτώνει ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ μου», ὥστε, λέγοντας, «ὁ Θεός»,
 ἐννοεῖ τὸν Πατέρα, καὶ λέγοντας, «ὁ ἄγγελος», ἐννοεῖ τὸν Λόγο πού
 ἐξέρχεται ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ γνώριζε ὅτι ὀνομάζεται «μεγάλου βουλή
 ἄγγελος»²⁸. Ὅτι ὅμως ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν Υἱό, καὶ ὄχι ἄγγελον τέτοιο
 πού συνήθως ἐννοοῦμε, φαίνεται καθαρὰ ἀπὸ τὸ ἐξῆς· λέγοντας «ὁ
 ἄγγελος», δὲν σταμάτησε μέχρι ἐδῶ τὸν λόγο του, ἀλλὰ πρόσθεσε·
 «αὐτὸς πού μὲ γλυτώνει ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ μου». Ἄς δοῦμε λοιπὸν
 ἀπὸ τὰ λόγια τοῦ ἰδίου, ἂν δὲν ἦταν ὁ Θεὸς πού τὸν γλύτωνε, ἀλλὰ
 ἦταν κάποιος ἀπὸ τοὺς δημιουργημένους ἀγγέλους.

**Ἀπόδειξη στὴ συνέχεια, ὅτι ὁ Θεὸς ἦταν ἐκεῖνος πού
 γλύτωνε τὸν πατριάρχη Ἰακώβ ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ του.**

Λέγεται ὅτι κάποιος ἄγγελος πάλεψε μὲ τὸν πατριάρχη Ἰακώβ,
 καὶ αὐτὸ ὑπάρχει γραμμένο στὴν ἁγία Γραφή. Ἀλλὰ ὁ ἅγιος κρατώ-
 ντας τον, τοῦ εἶπε· «Δὲν θὰ σὲ ἀφήσω, ἐὰν δὲν μὲ εὐλογήσεις»²⁹. Καὶ
 ἦταν αὐτὸς ὁ Θεός. Γιατὶ ὁ ἴδιος ὁ πατριάρχης λέγει· «Εἶδα τὸν Θεὸ
 πρόσωπο μὲ πρόσωπο»³⁰. Αὐτόν λοιπόν, πού ἐμφανίστηκε ὡς ἄγγε-
 λος, παρακαλοῦσε νὰ στείλει στὰ ἐγγόνια του τὴν εὐλογία.

ΑΛΛΟ,

Ἀπὸ τὰ ἴδια.

Ἐμφανίστηκε στὸν πατριάρχη ὁ Κύριος καὶ Θεός, ὅπως ἔχει
 γραφεῖ, καὶ τοῦ εἶπε· «Νὰ, ἐγὼ εἶμαι μαζί σου, καὶ θὰ σὲ φυλάγω στὸ
 δρόμο πού θὰ πηγαίνεις»³¹. Ἐπομένως, ἐκεῖνος πού τὸν γλύτωνε
 ἦταν ὁ Θεός, καὶ ὄχι ἄγγελος. Καὶ πάλι, ὅταν ὁ Λάβαν καταδίωξε
 καὶ συνέλαβε τὸν Ἰακώβ, τότε πάλι ὁ Θεὸς ἐμπόδισε τὴν κακοποίησή

30. Γεν. 32, 30.

31. Γέν. 28, 25.

πρὸς τὸν Ἰακώβ. Ὅτι δὲ Θεὸς αὐτῷ καὶ τοῦτο ἐξήνυσεν, αὐτὸς ἔσται μάρτυς λέγων πρὸς τὰς ἑαυτοῦ γυναῖκας «Οὐκ ἔδωκεν ὁ Θεὸς τῷ Λάβαν κακοποιῆσαί με». Καὶ πάλιν ἐπιβουλευόμενος παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Ἡσαῦ, οὐκ ἄγγελον ἐπεκαλεῖτο, ἀλλὰ Θεὸν παρεκάλει βοῶν «Ἐξελοῦ με, Κύριε, ἐκ χειρὸς τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἡσαῦ, ὅτι φοβοῦμαι αὐτόν».

ΑΛΛΟ,

ἀποδεικτικῶς, ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ,
τὸ εἶδος αὐτοῦ ἐστίν.

10 Λέγει πού πρὸς Ἰουδαίους λίαν ἀπειθοῦντας ὁ Σωτὴρ· «Ὁ πέμψας με Πατὴρ, ἐκεῖνος μεμαρτύρηκε περὶ ἐμοῦ, οὔτε φωνὴν αὐτοῦ ἀκηκόατε πώποτε, οὔτε εἶδος αὐτοῦ ἐωράκατε, καὶ τὸν λόγον αὐτοῦ οὐκ ἔχετε ἐν ὑμῖν μένοντα, ὅτι, ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος, τούτῳ ὑμεῖς οὐ πιστεύετε». Τοίνυν ὅτι μὴ πεπιστεύκασι τῷ ἐκ τοῦ
15 Πατρὸς ἀποσταλέντι Λόγῳ οὔτε τῆς φωνῆς ἀκηκοέναι λέγονται τοῦ Θεοῦ, οὔτε μὴν τὸ εἶδος αὐτοῦ τεθεῶσθαι πώποτε, ἀλλ' οὔτε ἔχειν ἐν αὐτοῖς ἐνοικοῦντα τὸν Λόγον. Ἔστι δὴ λοιπὸν ἅπασι σαφὲς καὶ εὐσύνοπτον, ὅτι περ, εἰ ἐδέξαντο τὸν ἀπεσταλμένον, ἤκουσαν ἂν καὶ τῆς φωνῆς τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ εἶδος ἐθεάσαντο αὐτοῦ, καὶ
20 εἶχον ἐνοικοῦντα τὸν Λόγον. Ταῦτα τοίνυν πάντα ἐστὶ ὁ Υἱός, φωνὴ καὶ εἶδος καὶ Λόγος τοῦ Πατρὸς. Εἰ δὲ εἶδός ἐστι, δῆλον ὅτι καὶ εἰκὼν καὶ χαρακτήρ. Ἐχων οὖν ὡς χαρακτήρ κατὰ φύσιν ἐν ἑαυτῷ τὸ πρωτότυπον, οὗ καὶ ἔστι χαρακτήρ, ἀληθεύσει λέγων· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί», καί, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ
25 ἐν ἑσμεν».

ΑΛΛΟ,

σημαῖνον ὅτι εἶδος Θεοῦ καλεῖται ὁ Λόγος.

Ὁ πατριάρχης Ἰακώβ μετωνομάσθη παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ κέκληται κατὰ τινα χρόνον Ἰσραήλ, ὅτε, καθά φησιν ἡ θεία Γραφή,
30 «Ἀνέτειλεν αὐτῷ ὁ ἥλιος, ἠνίκα παρῆλθε τὸ εἶδος τοῦ Θεοῦ». Εἶ-

32. Γέν. 31, 7.

33. Γέν. 32, 11.

34. Ἰω. 5, 37-38.

του, μή ἐπιτρέποντάς του νὰ πεῖ ὑβριστικά λόγια στὸν Ἰακώβ. Ὅμως ὁ Θεὸς τὸ ἔκανε καὶ αὐτὸ σ' αὐτόν, τὸ μαρτυρεῖ ὁ ἴδιος, λέγοντας στὶς γυναῖκες του· «Δὲν ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς στὸν Λάβαν νὰ μὲ κακοποιήσει»³². Καὶ ἄλλοτε, ὅταν ὁ ἀδελφός του Ἡσαῦ σκεφτόταν κακὸ ἐναντίον του, δὲν ἐπικαλέστηκε ἄγγελον, ἀλλὰ παρακάλεσε τὸν Θεό, φωνάζοντας· «Κύριε, γλύτωσέ με ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ ἀδελφοῦ μου Ἡσαῦ, γιατί τὸν φοβᾶμαι»³³.

ΑΛΛΟ,

ποὺ ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀποτελεῖ
τὴ μορφή αὐτοῦ.

Λέγει κάποιος ὁ Σωτήρας στοὺς Ἰουδαίους, ποὺ ἔδειχναν μεγάλη ἀνυπακοή· «Ὁ Πατέρας ποὺ μὲ ἔστειλε, ἐκεῖνος ἔδωσε μαρτυρία γιὰ μένα. Οὔτε τὴ φωνή του ἔχετε ἀκούσει ποτέ, οὔτε τὴ μορφή του ἔχετε δεῖ, καὶ ὁ λόγος του δὲν μένει μέσα σας, ἐπειδὴ δὲν πιστεύετε σ' αὐτόν ποὺ ἔστειλε ἐκεῖνος»³⁴. Λοιπὸν, ἐπειδὴ δὲν πίστεψαν στὸν Λόγο ποὺ στάλθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, λέγεται ὅτι οὔτε τὴ φωνή τοῦ Θεοῦ ἀκουσαν, οὔτε τὴ μορφή του εἶδαν ποτέ, ἀλλὰ οὔτε καὶ ὁ Λόγος του μένει μέσα τους. Γίνεται λοιπὸν σὲ ὅλους σαφὲς καὶ καταληπτό, ὅτι, ἂν δέχονταν τὸν ἀπεσταλμένο, καὶ τὴ φωνή τοῦ Θεοῦ θὰ εἶχαν ἀκούσει, καὶ τὴ μορφή του θὰ εἶχαν δεῖ, καὶ θὰ εἶχαν μέσα στους τὸν Λόγο. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν εἶναι ὁ Υἱός, φωνή, μορφή καὶ Λόγος τοῦ Πατέρα. Καὶ ἐὰν εἶναι μορφή, εἶναι φανερὸ ὅτι εἶναι καὶ εἰκόνα καὶ σφραγίδα³⁵. Ἐχοντας λοιπὸν ὡς σφραγίδα κατὰ φύση μέσα του τὸ πρωτότυπο τοῦ ὁποίου εἶναι σφραγίδα, μιλᾷ ἀληθινὰ ὅταν λέγει· Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα»³⁶, καί, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα»³⁷.

ΑΛΛΟ,

ποὺ φανερώνει ὅτι μορφή τοῦ Θεοῦ ὀνομάζεται ὁ Λόγος.

Ὁ πατριάρχης Ἰακώβ μετονομάσθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ὀνομάστηκε Ἰσραήλ σὲ κάποιον χρονικὸ σημεῖο, τότε ποὺ, ὅπως λέγει ἡ ἁγία Γραφή, «ἀνέτειλε σ' αὐτόν ὁ ἥλιος, ὅταν δηλαδὴ πέρασε ἡ μορφή τοῦ

35. Ἐβρ. 1, 3.

36. Ἰω. 14, 11.

37. Ἰω. 10, 30.

δος δὲ Θεοῦ τί ἂν ἕτερον εἶη, εἰ μὴ πάντως ὁ μετὰ παρηγορίας δοῶν,
 «Ὁ ἑωρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα». «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ
 Πατὴρ ἐν ἐμοί», καὶ «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἔσμεν»;

Ἀντίθεσις ὡς ἀπὸ τῶν Χριστομάχων, ἀσεθείας μεστή.

5 Ἐύρισκεται, φασίν, αὐτὸς ὁ Σωτὴρ τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα παρα-
 καλῶν ὑπὲρ τε τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, καὶ ὑπὲρ πάντων τῶν εἰς
 αὐτὸν πεπιστευκότων, καὶ οὕτω λέγων· «Πάτερ ἅγιε, τήρησον
 αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, οὗς δέδωκάς μοι, ἵνα ὦσιν ἐν καθῶς καὶ
 ἡμεῖς». Καὶ μεθ' ἕτερα· «Οὐ περὶ τούτων δὲ μόνων ἐρωτῶ, ἀλλὰ καὶ
 10 περὶ τῶν πιστευόντων διὰ τοῦ λόγου αὐτῶν εἰς ἐμέ, ἵνα πάντες ἐν
 ὦσι, καθῶς σύ, Πατὴρ, ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν σοί, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν
 ἐν ὦσιν, ἵνα ὁ κόσμος πιστεύσῃ ὅτι σύ με ἀπέστειλας. Καὶ γὰρ τὴν
 δόξαν ἣν δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς, ἵνα ὦσι τετελειωμένοι εἰς
 ἓν, ἵνα γινώσκῃ ὁ κόσμος ὅτι σύ με ἀπέσταλκας». Οὐκοῦν ὥσπερ
 15 ἄνθρωποι τὴν φύσιν ὄντες ἡμεῖς ἐν τῷ Πατρὶ γινόμεθα, οὕτω καὶ
 αὐτὸς ὁ Υἱὸς ἐν ἔστι πρὸς τὸν Πατέρα. Καὶ αὐτὸς δὲ πάλιν ὁ Πα-
 τὴρ, οὕτως ἐν ἔστι πρὸς τὸν Υἱόν, καθάπερ καὶ πρὸς ἡμᾶς. Καὶ
 ὥσπερ οὐδεὶς ἀναγκάζει λόγος ὁμοίους ἡμᾶς εἶναι κατὰ φύσιν τῷ
 Πατρὶ, ὅτι δὴ καὶ πρὸς αὐτὸν ἐν γίνεσθαι λεγόμεθα, οὕτως οὐκ
 20 ἀνάγκη πᾶσα λέγειν ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν,
 ἐπειδήπερ φησὶν· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί». Ὡς
 γὰρ προλαβόντες εἰρήκαμεν, οὕτως ἐστὶν ἐν Πατρὶ, καθὰ καὶ ἡ-
 μεῖς. Ἡ τοίνυν καὶ ἡμᾶς ἀκόλουθον ὁμολογεῖν ἐκ τῆς οὐσίας εἶναι
 τοῦ Πατρὸς, διὰ τὸ ἐν γίνεσθαι πρὸς Θεόν, ἢ εἰ μένομεν ἄνθρω-
 25 ποι, καὶ ἐν γενώμεθα πρὸς τὸν Πατέρα, δίκαιον καὶ ἐφ' Υἱοῦ
 τοῦτο φρονεῖν. Μένει γὰρ ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ φύσεως, οὐκ ἀναβαίνων
 εἰς τὴν τοῦ Πατρὸς οὐσίαν, καὶ ὡς ἐν ὑπάρχειν λέγεται πρὸς
 αὐτόν.

38. Γέν. 32, 31.

39. Ἰω. 17, 11.

Θεοῦ»³⁸. Καὶ μορφὴ τοῦ Θεοῦ τί ἄλλο μποροῦσε νὰ εἶναι, ἂν ὄχι αὐτὸς ποὺ μὲ παρρησία φωνάζει, «Ὅποιος εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα». «Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα», καί, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα»;

Ἀντίθεση τῶν Χριστομάχων γεμάτη ἀσέβεια.

Ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας, ἰσχυρίζονται, παρουσιάζεται νὰ παρακαλεῖ τὸν Πατέρα του καὶ γιὰ τοὺς μαθητὲς του καὶ γιὰ ὅλους ποὺ πιστεύουν σ' αὐτόν, καὶ νὰ λέγει τὰ ἐξῆς: «Ἄγιε Πατέρα, φύλαξε αὐτοὺς ποὺ μοῦ ἔδωσες μὲ τὴ δύναμη τοῦ ὀνόματός σου, γιὰ νὰ εἶναι ἐνωμένοι ὅπως ἐμεῖς»³⁹. Καὶ ὕστερα ἀπὸ ἄλλα: «Δὲν σὲ παρακαλῶ μόνο γι' αὐτούς, ἀλλὰ γιὰ ἐκείνους ποὺ πιστεύουν μὲ τὸ λόγο αὐτῶν σὲ μένα, ὥστε ὅλοι νὰ εἶναι ἐνωμένοι, ὅπως καὶ σύ, Πατέρα, εἶσαι μέσα σὲ μένα, καὶ ἐγὼ μέσα σὲ σένα, ὥστε καὶ αὐτοὶ νὰ εἶναι ἐνωμένοι μαζί μας, γιὰ νὰ πιστέψει ὁ κόσμος ὅτι σὺ μὲ ἔστειλες. Καὶ ἐγὼ τὴ δόξα ποὺ μοῦ ἔδωσες τὴν ἔδωσα σ' αὐτούς, γιὰ νὰ εἶναι ἐνωμένοι, ὅπως εἴμαστε καὶ ἐμεῖς. Ἐγὼ εἶμαι μέσα σ' αὐτούς καὶ σὺ μέσα σὲ μένα, γιὰ νὰ εἶναι τελειοποιημένοι καὶ νὰ γίνουν ἓνα, ὥστε νὰ μάθει ὁ κόσμος ὅτι σὺ μὲ ἔστειλες»⁴⁰. Ἐπομένως, ὅπως ἐμεῖς, ἂν καὶ εἴμαστε ἄνθρωποι κατὰ τὴ φύση, γινόμαστε ἓνα μὲ τὸν Πατέρα, ἔτσι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς εἶναι ἓνα μὲ τὸν Πατέρα. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας εἶναι ἓνα μὲ τὸν Υἱό, ὅπως καὶ μὲ μᾶς. Καὶ ὅπως ἐμᾶς δὲν μᾶς ἀναγκάζει κανένας λόγος νὰ εἴμαστε ὅμοιοι κατὰ φύση μὲ τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ δηλαδὴ λέμε ὅτι γινόμαστε ἓνα, ἔτσι δὲν εἶναι ἀναγκαῖο νὰ λέμε ὅτι ὅπωςδήποτε ὁ Υἱὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, ἐπειδὴ λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα». Γιατί, ὅπως εἶπαμε πιὸ πάνω, εἶναι ἐνωμένος μὲ τὸν Πατέρα μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ποὺ εἴμαστε καὶ ἐμεῖς. Ἐπομένως, ἢ πρέπει νὰ ὁμολογοῦμε ὅτι καὶ ἐμεῖς εἴμαστε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, ἐπειδὴ γινόμαστε καὶ ἐμεῖς ἓνα μὲ τὸν Θεό, ἢ, ἐὰν μένουμε ἄνθρωποι, ἔστω καὶ ἂν γινόμαστε ἓνα μὲ τὸν Πατέρα, εἶναι σωστὸ νὰ πιστεύουμε τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸν Υἱό. Γιατί μένει στὴ δική του φύση, καὶ δὲν ἀνυψώνεται στὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, ἔστω καὶ ἂν λέγεται ὅτι εἶναι ἓνα μὲ αὐτόν.

40. Ἰω. 17, 20-23.

Λύσις ἐφεξῆς.

Ταῦτα καὶ ὁ τῶν Χριστομάχων Πατὴρ καὶ τῆς φλυαρίας αὐ-
 τῶν χορηγὸς διάβολος εἰρηκῶς ἤκουσε· «Νῦν δὲ εἰς ἄδην κατα-
 θήσῃ καὶ εἰς τὰ θεμέλια τῆς γῆς». Ὡς γὰρ τετόλμηκεν εἰπεῖν ἐκεῖ-
 5 νος, «Ἐναθήσομαι ἐπάνω τῶν νεφελῶν, καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ
 Ὑψίστῳ», τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον καὶ οὗτοι, πολὺ τῆς ἀνθρώπων
 φύσεως τοὺς ὄρους ὑπερβαινόμενοι καὶ τῆς οὐσίας ἀναβάντες τὸ
 μέτρον, οὐ φοβοῦνται λέγοντες· Ἐσόμεθα ὅμοιοι τῷ Ὑψίστῳ.
 Ὡσπερ οὖν ἀληθεύει ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος βοῶν, ὅτι «Ἐγὼ καὶ ὁ
 10 Πατὴρ ἓν ἐσμεν», διὰ τὸ τῆς οὐσίας ἀπαράλλακτον, οὕτω καὶ οἱ
 Χριστομάχοι εἵποιεν ἂν ἀληθεύοντες· Ἡμεῖς καὶ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ
 διάβολος ἓν ἐσμεν, διὰ τὸ τῆς γνώμης ἀπαράλλακτον. Εἰς τοῦτο δὲ
 ἤδη μωρίας ἐλαύνουσι ὡς οἶσθαι κατὰ χάριν ἔχοντας τὸ κα-
 λεῖσθαι θεοὺς, ὁμοίους εἶναι δύνασθαι κατὰ τὴν φύσιν τοῦ τὴν
 15 χάριν ἐπιδεδωκότος· Καὶ υἱοὶ κεκλημένοι, καθ' ὁμοιότητα τοῦ
 κατὰ φύσιν Υἱοῦ, ἴσους ἑαυτοὺς εἶναι πιστεύουσι τοῦ πρὸς υἰοθε-
 σίαν ἀναγαγόντος, καὶ τὸ ἴδιον αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἀξίωμα, κατὰ
 χάριν αὐτοῖς ἐπιθέντος διὰ πολλὴν φιλανθρωπίαν.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν αἰρετικῶν.

20 *Κἂν λέγῃ, φασίν, ὁ Υἱὸς, Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν, οὐ πάν-
 τως ἔσται τῆς αὐτῆς οὐσίας τῷ Πατρί, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς, ἄνθρωποι
 κατὰ φύσιν ὄντες, ἓν ὡς πρὸς τὸν Θεὸν γινόμεθα· καὶ μάρτυς
 αὐτὸς λέγων ὁ Υἱὸς· «Θέλω, Πάτερ, ἵνα, ὥσπερ ἐγὼ καὶ σὺ ἓν
 ἐσμεν, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἓν ᾦσιν.*

25

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Εἰ οὕτως εἰσὶν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἓν, ὡς καὶ ἡμεῖς πρὸς τὸν
 Πατέρα, καὶ ὁ Πατὴρ πρὸς ἡμᾶς, οὐδὲν ἄρα τὸ μεταξὺ τοῦ Θεοῦ
 Λόγου καὶ ἡμῶν, ἀλλ' ἔσται κατὰ φύσιν ἡμῖν ὁ αὐτός, διοίσει δὲ
 μόνον τῷ χρόνῳ ἐπεὶ καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων· ἀλλὰ κἂν ἔχῃ τὸ

41. Ἦσ. 15, 19.

42. Ὁπ.π. 15, 14.

Συνέχεια ἀπαντήσεως.

Αὐτὰ εἶπε καὶ ὁ πατέρας τῶν Χριστομάχων καὶ χορηγὸς τῆς φλυαρίας τους διάβολος, καὶ ἀκουσε· «Καὶ τώρα θὰ κατεβῆς στὸν ἄδη καὶ στὰ θεμέλια τῆς γῆς»⁴¹. Γιατί, ὅπως ἐκεῖνος τόλμησε νὰ πεῖ, «Θὰ ἀνέβω πρὸ πάνω ἀπὸ τὰ σύννεφα καὶ θὰ γίνω ὅμοιος μὲ τὸν Ὑψιστο»⁴², κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ αὐτοί, ξεπερνώντας κατὰ πολὺ τὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καὶ ἔχοντας ὑπερβεῖ τὸ μέτρο τῆς οὐσίας, δὲν φοβοῦνται λέγοντας· Θὰ γίνουμε ὅμοιοι μὲ τὸν Ὑψιστο. Ὅπως λοιπὸν λέγει τὴν ἀλήθεια ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὅταν φωνάζει, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα», ἐπειδὴ ἔχουν ὅμοια ἀπαράλλακτη τὴν οὐσία, ἔτσι καὶ οἱ Χριστομάχοι θὰ ἔλεγαν τὴν ἀλήθεια ἂν ἔλεγαν· “Ἐμεῖς καὶ ὁ πατέρας μας ὁ διάβολος εἴμαστε ἓνα, ἐπειδὴ ἔχουμε ἀπαράλλακτη γνώμη”. Καὶ φθάνουν σὲ τέτοιο σημεῖο ἀνοησίας, ὥστε νὰ νομίζουν ὅτι ἔχουν κατὰ χάρη τὸ προνόμιο νὰ ὀνομάζονται θεοί, καὶ ὅτι μποροῦν νὰ εἶναι ὅμοιοι κατὰ τὴ φύση μ’ ἐκεῖνον ποὺ τοὺς ἔδωσε τὴ χάρη. Καὶ ὀνομαζόμενοι υἱοί, ὅμοια μὲ τὸν κατὰ φύση Υἱὸ, πιστεύουν ὅτι εἶναι ἴσοι μὲ ἐκεῖνον ποὺ τοὺς ἀνέδασε στὴν υἱοθεσία, καὶ τοὺς ἔδωσε κατὰ χάρη τὸ δικό του φυσικὸ ἀξίωμα, ἐξαιτίας τῆς μεγάλης του φιλανθρωπίας.

Ἀντίθεση τῶν αἰρετικῶν.

Ἐστὼ καὶ ἂν λέγει ὁ Υἱός, ἰσχυρίζονται, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα», δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι τῆς αὐτῆς οὐσίας μὲ τὸν Πατέρα, γιατί καὶ ἐμεῖς, ποὺ εἴμαστε ἀνθρώποι κατὰ φύση, γινόμαστε ἓνα μὲ τὸν Θεὸ· καὶ μάρτυρας αὐτοῦ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος λέγει· «Θέλω, Πατέρα, ὅπως ἐγὼ καὶ σὺ εἴμαστε ἓνα, ἔτσι νὰ εἶναι καὶ αὐτοὶ ἓνα μὲ ἡμᾶς»^{42α}.

Ἀπάντηση σ’αὐτό.

Ἐὰν ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱός εἶναι ἓνα, ὅπως καὶ ἐμεῖς μὲ τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας μὲ ἡμᾶς, ἄρα δὲν ὑπάρχει καμμιά διαφορὰ ἀνάμεσα στὸν Θεὸ Λόγο καὶ σὲ ἡμᾶς, ἀλλὰ εἶναι κατὰ φύση ἴδιος μὲ μᾶς, καὶ διαφέρει μόνο ὡς πρὸς τὸν χρόνον, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλα. Ὅμως, ἔστω καὶ ἂν ἔχει προτεραιότητα ὡς πρὸς τὸν χρόνον,

42α. Ἰω. 17, 24.

προτερεύειν κατὰ τὸν χρόνον, ἔσται πάλιν ἡμῖν κατ' οὐσίαν ὁ αὐ-
 τός. Τί γὰρ κωλύσει τὸν Ἀδὰμ εἰς τὸ εἶναι κατὰ φύσιν ὅμοιον τῷ
 Παύλῳ τυχόν, ἢ ἑτέρῳ τινὶ τῶν μετ' αὐτὸν γεγονότων, τὸ πρὸ πάν-
 των αὐτὸν πεποιῆσθαι παρὰ Θεοῦ; Εἰ τοίνυν οὐδὲν ἐν τούτοις ὁ
 5 χρόνος ὠφελεῖ, τί κωλύει καὶ τὸν Υἱὸν πρὸ ἡμῶν γεγονότα, τῆς
 αὐτῆς οὐσίας ἡμῖν ὑπάρχειν, εἰ μηδὲν ἔστιν ἕτερον τὸ μεταξὺ ἡμῶν
 τε καὶ αὐτοῦ; Καὶ εἰ τοῦτο καθ' ὑμᾶς ἔστιν ἀληθές, ὅτου δὴ χάριν
 αὐτὸς μόνος καλεῖται Ποιητής, ἡμῶν οὐκ ἔχόντων τοῦτο, καὶ ἡμεῖς
 μὲν δι' αὐτοῦ γεγόναμεν, αὐτὸς δὲ τὴν τοῦ Δημιουργοῦ δόξαν
 10 φέρει; Ἦν δὲ ὄντως ἀκόλουθον εἰ ταυτὸν ἔσμεν κατὰ φύσιν αὐτῷ,
 τὴν αὐτὴν ἐκείνῳ χώραν ἐπέχειν παρὰ τῷ Πατρὶ καὶ ἡμᾶς, καὶ
 ἕκαστον ἡμῶν καλεῖσθαι καὶ Μονογενῆ καὶ Λόγον καὶ σοφίαν τοῦ
 Πατρὸς. Ὡν γὰρ ἡ φύσις μία, τούτοις ἔσται καὶ τὸ ὄνομα κοινόν,
 καὶ ὅπερ ἐνὶ κατὰ φύσιν ὑπάρχει, τοῦτο πάντως ἐγκείσεται καὶ
 15 τοῖς τῆς αὐτῆς μετέχουσιν οὐσίας. Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον καὶ οὔτε
 δημιουργοὶ ἔσμεν ἢ κεκλήμεθα, οὔτε μὴν σοφία ἢ Λόγος ἢ ἀπαύ-
 γασμα, μόνος δὲ ταῦτά ἐστιν ὁ Υἱός, οὐκ ἄρα κατὰ φύσιν ἔσται
 πρὸς ἡμᾶς ὁ αὐτός, ἀλλ' ἰδιάζουσιν ἐκ τοῦ Πατρὸς ἔχει τὴν γέννη-
 σιν, καὶ οὕτως ἔστιν ἐν πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, οὐ καθάπερ ἡμεῖς
 20 τῇ πρὸς αὐτὸν σχέσει τὴν ἐνότητα κερδαίνοντες μετοχικῶς τε καὶ
 μεταληπτικῶς, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ σίδηρος πυρὶ ὀμιλήσας περιθερ-
 μαίνοιτο παρ' αὐτοῦ.

ΑΛΛΟ,

25 μετὰ γοργῆς ἀποδείξεως, διδάσκον ὅτι τὰ ἐξομοιούμε-
 νά τισιν, οὐ πάντως καὶ κατὰ φύσιν ἔνεισιν οἷς ἐξομοι-
 οῦνται, ἀλλ' ὥσπερ τινὲς εἰκόνες τὰ φύσει προσόντα
 τισὶ γίνονται τῶν κατὰ προαίρεσιν ἡμῶν
 κινήματων.

Λέγει πρὸς τινὰς ἡ θεία Γραφή· «Μὴ γίνεσθε ὡς ἵππος καὶ
 30 ἡμίονος, οἷς οὐκ ἔστι σύνεσις». Καὶ πάλιν περὶ ἑτέρων «Ἄνθρω-
 πος ἐν τμηῷ ὧν οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοή-

εἶναι καὶ πάλι ἴδιος μὲ μᾶς στὴν οὐσία. Γιατὶ τί ἐμποδίζει τὸν Ἀδὰμ νὰ εἶναι λόγου χάρη κατὰ φύση ὁμοιος μὲ τὸν Παῦλο, ἢ μὲ κάποιον ἄλλο πού ἔζησαν μετὰ ἀπὸ αὐτόν, τὸ γεγονός ὅτι δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ πρὶν ἀπὸ ὅλους; Ἐὰν λοιπὸν σὲ τίποτε δὲν ὠφελεῖ σ' αὐτοὺς ὁ χρόνος, τότε τί ἐμποδίζει καὶ ὁ Υἱός, πού ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ἐμᾶς, νὰ εἶναι τῆς ἴδιας μὲ ἐμᾶς οὐσίας, ἐὰν δὲν ὑπάρχει καμμιά ἄλλη διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ μᾶς καὶ σ' αὐτόν; Καὶ ἐὰν αὐτό, σύμφωνα μὲ σᾶς, εἶναι ἀληθινό, τότε γιὰ ποιὸ λόγο μόνο αὐτὸς ὀνομάζεται Δημιουργός, ἐνῶ ἐμεῖς δὲν ἔχουμε τὸ ὄνομα αὐτό, καὶ ἐμεῖς βέβαια δημιουργηθήκαμε δι' αὐτοῦ, ἐνῶ αὐτὸς φέρει τὴ δόξα τοῦ Δημιουργοῦ; Θὰ ἦταν πραγματικὰ ἐπακόλουθο, ἐὰν εἴμαστε ἴδιοι μ' αὐτόν κατὰ φύση, νὰ ἔχουμε τὴν ἴδια μὲ ἐκεῖνον θέση κοντὰ τὸν Πατέρα καὶ ἐμεῖς, καὶ ὁ καθένας ἀπὸ μᾶς νὰ ὀνομάζεται καὶ Μονογενῆς καὶ Λόγος καὶ Σοφία τοῦ Πατέρα. Γιατὶ αὐτὰ τῶν ὁποίων ἡ φύση εἶναι μία, ἔχουν καὶ κοινὸ ὄνομα, καὶ ὅ,τι ὑπάρχει στὸ ἓνα κατὰ φύση, αὐτὸ ὑπάρχει ὅπωςδήποτε καὶ στὰ ἄλλα πού ἔχουν τὴν ἴδια οὐσία. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ εἶναι παράλογο, τότε οὔτε δημιουργοὶ εἴμαστε ἢ ὀνομαζόμεστε, οὔτε σοφία ἢ Λόγος ἢ ἀκτινοβολία, ἀλλὰ μόνο ὁ Υἱός εἶναι αὐτά, ὁ ὁποῖος καὶ δὲν εἶναι ἴδιος κατὰ φύση μὲ ἐμᾶς, ἀλλὰ γεννήθηκε ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ εἶναι ἓνα μὲ τὸν Πατέρα του, καὶ ὄχι ὅπως ἐμεῖς, οἱ ὁποῖοι μὲ τὴ σχέση πρὸς αὐτόν κερδίζουμε τὴν ἐνότητα σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο μετοχῆς καὶ κοινωνίας, ὅπως συμβαίνει μὲ τὸ σίδηρο πού θερμαίνεται ἐρχόμενο σὲ ἐπαφή μὲ τὴ φωτιά.

ΑΛΛΟ,

πού μὲ σύντομη ἀπόδειξη διδάσκει, ὅτι αὐτὰ πού ἐξομοιώνονται μὲ κάποια ἄλλα, δὲν ὑπάρχουν ὅπωςδήποτε καὶ κατὰ φύση μέσα σ' αὐτὰ μὲ τὰ ὁποῖα ἐξομοιώνονται, ἀλλὰ τὰ φυσικὰ προσόντα μερικῶν, γίνονται κάτι σὰν εἰκόνες τῶν κατὰ προαίρεση κινήματων μας.

Λέγει σὲ κάποιους ἡ ἀγία Γραφή· «Μὴ γίνεσθε σὰν τὸν ἵππο καὶ τὸν ἡμίονο, στὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει σύνεση»⁴³. Καὶ γιὰ ἄλλους· «Ὁ ἄνθρωπος, ἐνῶ ἔχει τιμητικὴ θέση μέσα στὴ δημιουργία, δὲν τὸ

τοῖς καὶ ὁμοιώθη αὐτοῖς». Καὶ πάλιν· «Ἴπποι θηλυμανεῖς ἐγενήθησαν». Ὁ δέ γε Σωτὴρ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς τρανότερον λέγει· «Γίνεσθε φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί». Καὶ πάλιν· «Γίνεσθε οἰκτίρμονες καθὼς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ
5 οὐράνιος οἰκτίρμων ἐστίν». Εἰ μὲν οὖν τὸ τοῖς ἀλόγοις ζώοις ἐξομοιοῦσθαι τινὰς, ὅτι τὴν αὐτὴν ἐκείνοις ἐνόησαν ἀβουλίαν, καὶ κατὰ φύσιν εἶναι τοῦτο ποιεῖ ὅπερ ἐστὶν ἐκεῖνα· καὶ πάλιν, εἰ τὸ μιμεῖσθαι τοὺς μαθητὰς τὸ τοῦ ὄφεως φρόνιμον καὶ τὸ τῆς περιστερᾶς ἀκέραιον, καὶ τὸ τοῦ Πατρὸς τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς πρόχει-
10 ρον περὶ τὸ πάντα ἐλεῖν, καὶ ὄφεις αὐτοὺς καὶ περιστερᾶς καὶ κατὰ φύσιν ὁμοίους γίνεσθαι παρασκευάζει τῷ Θεῷ, ὅταν λεγώμεθα γίνεσθαι πρὸς Κύριον ἐν, οὐδὲν κωλύει λέγειν, ὅτι δὴ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον ἐν γεγόναμεν πρὸς τὸν Θεόν, ὥσπερ ἐστὶ καὶ ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα. Εἰ δὲ μέχρι μόνῃς ἐννοίας ἢ πράξε-
15 ὡς ἢ ὁμοιότης ἡμῖν πρὸς τὰ ἀντιπαραβαλλόμενα πέφυκε γίνεσθαι, οὐκ ἐσμὲν ἄρα κατ' οὐσίαν οἱ αὐτοὶ πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν ἐν πρὸς αὐτὸν γίνεσθαι λεγώμεθα. Ἄλλ' ὥσπερ αὐτὸς ἐν ἐστὶ φύσει πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Λόγον, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν ὡς πρὸς ἀλλήλους γινόμεθα, τῇ τε γνώμῃ καὶ ὁμοιοῖα καὶ τῷ κατὰ μηδένα τρόπον στασιάζειν
20 πρὸς ἀλλήλους, ἀλλ' ἐνὶ δεσμῷ τῆς ἀγίας ἀγάπης ὥσπερ εἰς ταυτότητα περισφίγγεσθαι.

ΑΛΛΟ.

Ἔθος τῷ Σωτῆρι Χριστῷ τὰ κατὰ φύσιν αὐτῷ προσόντα ἀγαθὰ προφέρειν αἰεὶ, καὶ τούτοις ἐξομοιοῦσθαι κελεύειν, ὡς πρὸς
25 τὴν θεῖαν ἡμᾶς ἀναπλάττων εἰκόνα, καθ' ἣν καὶ πεποιήμεθα. Ὅτε γοῦν πράους καὶ ἡμᾶς διδάξει θούλεται, λέγει· «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πραῖός εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ». Καὶ οὐχ ὅταν ἐξ αὐτοῦ μαθόντες γενώμεθα πραῖοι, πάντως ἐξομοιοῦμεθα κατὰ φύσιν αὐτῷ, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ τῆς πραότητος σχῆμα. Οὐκοῦν ὅταν λέγη
30 περὶ ἡμῶν, «Ἴνα ὧσιν ἐν, καθὼς ἡμεῖς ἐν ἐσμεν», ἐξ ἑαυτοῦ λαβὼν

44. Ψαλμ. 48, 13.

46. Ματθ. 10, 16.

45. Ἱερ. 5, 8.

47. Λουκᾶ 6, 36.

ἀντιλήφθηκε, ἀλλὰ ἐξίσωσε τὸν ἑαυτό του μὲ τὰ ἀνόητα κτήνη, καὶ ἔγινε ὅμοιος μὲ αὐτὰ⁴⁴. Καὶ ἄλλου· «Ἐγιναν σὰν ἵπποι θηλυμανεῖς»⁴⁵. Καὶ ὁ Σωτήρας ἀπευθυνόμενος στοὺς μαθητὲς του λέγει καθαρότερα· «Νὰ εἶστε φρόνιμοι ὅπως τὰ φίδια, καὶ καθαροὶ σὰν τὰ περιστέρια»⁴⁶. Καὶ πάλι· «Νὰ εἶστε σπλαχνικοί, ὅπως σπλαχνικὸς εἶναι καὶ ὁ οὐράνιος Πατέρας σας»⁴⁷. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ὅτι μερικοὶ ἐξομοιώνονται μὲ τὰ ἄλογα ζῶα, ἐπειδὴ παρουσιάζουν τὰ συμπτώματα τῆς ἀβουλίας ἐκείνων, τοὺς κάνει νὰ γίνονται καὶ κατὰ φύσιν αὐτὸ πού εἶναι ἐκεῖνα, καὶ ἐπίσης, ἂν ἡ μίμηση ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τῆς φρονημάδας τοῦ φιδιοῦ καὶ τῆς ἀκεραιότητος τοῦ περιστεριοῦ καὶ τῆς χωρὶς πολυεξέταση χορηγίας τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Πατέρα τῶν οὐρανῶν πρὸς ὅλους, τοὺς κάνει νὰ γίνονται καὶ κατὰ φύσιν ὅμοιοι μὲ τὰ φίδια καὶ τὰ περιστέρια καὶ μὲ τὸν Θεό, ὅταν λέμε ὅτι γινόμαστε ἓνα μὲ τὸν Κύριο, τίποτε δὲν μᾶς ὑποχρεώνει νὰ λέμε ὅτι γίναμε ἓνα μὲ τὸν Θεὸ ὡς πρὸς τὴν ἔννοια τῆς οὐσίας, ὅπως εἶναι καὶ ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα του. Ἐὰν λοιπὸν ἡ ὁμοιότητά μας μὲ αὐτὰ πού ἀντιπαραβαλλόμεστε περιορίζεται μόνο ὡς πρὸς τὴ γνώμη ἢ τὴν πράξιν, τότε δὲν εἶμαστε ὡς πρὸς τὴν οὐσία ἴδιοι μὲ τὸν Θεό, ὅταν λέμε ὅτι γινόμαστε ἓνα μὲ τὸν Θεό. Ἀλλὰ ὅπως αὐτὸς εἶναι ἓνα κατὰ τὴ φύσιν μὲ τὸν Λόγον του, ἔτσι καὶ ἡμεῖς γινόμαστε ἓνα μεταξύ μας καὶ ὡς πρὸς τὴ γνώμη, καὶ ὡς πρὸς τὴν ὁμόνοια, καὶ ὡς πρὸς τὸ ὅτι δὲν ἐπαναστατοῦμε μεταξύ μας κατὰ κανένα τρόπο, ἀλλὰ εἶμαστε δεμένοι μὲ τὰ δεσμὰ τῆς ἀγίας ἀγάπης σὰν σὲ μία ταυτότητα.

ἌΛΛΟ.

Ὁ Σωτήρας Χριστὸς συνηθίζει νὰ προσφέρει διαρκῶς τὰ ἀγαθὰ πού κατὰ φύσιν ἔχει, καὶ νὰ προτρέπει νὰ ἐξομοιωνόμαστε μὲ αὐτὰ, ὥστε νὰ μᾶς ἀναπλάσσει σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὴν ὁποία καὶ δημιουργηθήκαμε. Ὅταν λοιπὸν θέλει νὰ μᾶς διδάξει νὰ εἶμαστε πρᾶοι, λέγει· «Μάθετε ἀπὸ μένα, ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά»⁴⁸. Ἀλλὰ ὅταν διδασκόμενοι ἀπὸ αὐτὸν γινόμαστε πρᾶοι, δὲν ἐξομοιωνόμαστε ὅπωςδὴποτε κατὰ φύσιν μὲ αὐτόν, παρὰ μόνο ὡς πρὸς τὸν τρόπο τῆς πραότητος. Ἐπομένως, ὅταν λέγει γιὰ μᾶς, «Γιὰ νὰ γίνουν ἓνα, ὅπως εἶμαστε ἓνα καὶ ἡμεῖς»⁴⁹, παίρνοντας τὸ

48. Ματθ. 11, 29.

49. Ἰω. 17, 11.

τὸ παράδειγμα, οὐ πάντως ἵνα κατὰ φύσιν ἐν ὧς πρὸς τὸν Θεὸν γενώμεθα τοῦτό φησιν, ἀλλ' ἵνα ὥσπερ φυσικῶς ἐν ἑστίν αὐτὸς πρὸς τὸν Πατέρα, οὕτω καὶ ἡμεῖς τῇ ὁμοψυχία καὶ τὰ αὐτὰ φρονεῖν εἰς ἀλλήλους ἐν γενώμεθα, τὴν φυσικὴν ταυτότητα τοῦ Πα-
5 τρὸς πρὸς τὸν Υἱὸν εἰκόνα λαμβάνοντες τῆς ἀδιαστάτου γνώμης, ὥσπερ ἐν ἡμᾶς σῶμα καὶ μίαν ψυχὴν δυναμένης ἀποτελεῖν. Οὕτω γὰρ περὶ τῶν πιστευσάντων γέγραπται, ὅτι «Τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ψυχὴ μία».

ΑΛΛΟ.

10 Τὰ φύσει προσόντα τισὶν ὥσπερ εἰκόνες ἀμετάβλητοι γίνονται τοῖς πρὸς αὐτὰ τὴν οἰκείαν προαίρεσιν διαπλάττειν βουλομένοις ὁποῖόν ἐστι τό, «Γίνεσθε ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ὡς αἱ περισσότεραί». Οὐκ οὖν εἰκόνα τινὰ ὑπογραμμὸν τῆς ὀφειλούσης ἐν ἡμῖν ἐνότητος γίνεσθαι προαιρετικῶν, προτείνει καὶ νῦν ὁ Υἱός, ἣν ἔχει πρὸς τὸν
15 Πατέρα φυσικὴν ταυτότητα. Ὅταν οὖν λέγῃ περὶ ἡμῶν, «Ἴνα καὶ αὐτοὶ ἐν ὧσι, καθὼς καὶ ἡμεῖς ἐν ἔσμεν», οὐχ ἵνα τὴν φύσιν ἀφέντες τὴν ἑαυτῶν, εἰς τὴν τοῦ Υἱοῦ μεταποιηθῶμεν (τοῦτό φησιν ἀδύνατον γάρ), ἀλλ' ἵνα, καθάπερ ἤδη προείρηται, τοῦτο κατὰ γνώμην ὡς πρὸς ἀλλήλους γενώμεθα ὅπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν αὐτὸς πρὸς τὸν
20 Πατέρα ἐν δηλαδῇ. Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν εἰκὼν καὶ ὑπόδειγμα τὸ λεγόμενον, ἀλλὰ πάντως φυσικὴν ἔσεσθαι τινὰ μεταβολὴν οἶεται τις, ἑαυτὸν ἐξαπατᾷ τὸ ἀληθές οὐχ ὁρῶν. Εἰ γὰρ ἐβούλετο γενέσθαι κατὰ φύσιν ἡμᾶς ὁ Υἱός ὅπερ ἐστὶν αὐτὸς πρὸς τὸν Πατέρα, ἐχρῆν εἰπεῖν Ἴνα δὴ, ὥσπερ ἐγὼ πρὸς σέ, Πάτερ, ἐν εἰμι, οὕτω καὶ αὐτοὶ
25 Νυνὶ δὲ τοῦτο μὲν οὐκ εἰπῶν, τῷ δὲ πληθυντικῷ χρησόμενος ἀριθμῷ, καὶ λέγων «Ἴνα, ὥσπερ ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἔσμεν, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσι», διδάσκει σαφῶς ὅτιπερ οὐκ εἰς τὴν τῆς θεότητος φύσιν μεταποιηθῆναι βούλεται τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας (ἀπίθανον γάρ), ἀλλ' εἰκόνα τῆς κατὰ προαίρεσιν ἐνότητος λαβόντας
30 τὸ φύσει προσὸν αὐτῷ, τοῦτο εἶναι κατὰ γνώμην ἐπιείγεσθαι, ὃ ἐστὶν αὐτὸς φυσικῶς πρὸς τὸν γεννήσαντα.

παράδειγμα ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, δὲν τὸ λέγει ὅπωςδήποτε γιὰ νὰ γίνουμε ἓνα κατὰ φύση μὲ τὸν Θεό, ἀλλά, ὅπως αὐτὸς εἶναι κατὰ φύση ἓνα μὲ τὸν Πατέρα, ἔτσι καὶ ἐμεῖς μὲ τὴν ὁμοψυχία μας καὶ μὲ τὸ νὰ φρονοῦμε τὰ ἴδια μεταξὺ μας, νὰ γίνουμε ἓνα, μιμούμενοι τῇ φυσικῇ ταυτότητά τοῦ Πατέρα μὲ τὸν Υἱό, ὡς εἰκόνα τῆς ὁμοψυχίας, ἣ ὁποία μπορεῖ νὰ μᾶς κάνει ἓνα σῶμα καὶ μιὰ ψυχὴ. Γιατὶ ἔτσι ἔχει γραφεῖ καὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ πίστεψαν, ὅτι «Τοῦ πλήθους ἐκείνων ποὺ πίστεψαν ἡ καρδιὰ καὶ ἡ ψυχὴ ἦταν μία»⁵⁰.

ΑΛΛΟ.

Τὰ φυσικὰ προσόντα μερικῶν γίνονται κατὰ κάποιον τρόπο σὰν ἀμετάβλητες εἰκόνες σ' ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ διαπλάσσουν σύμφωνα μ' αὐτὰ τὴν προαίρεσή τους· τέτοιο εἶναι τό· «Νὰ γίνετε σὰν τὰ φίδια καὶ σὰν τὰ περιστέρια»⁵¹. Λοιπὸν σὰν κάποια εἰκόνα, ἣ ὁποία ὀφείλει νὰ γίνῃ ὑπόδειγμα τῆς ἐνότητος ποὺ ὀφείλουμε νὰ ἔχουμε μεταξὺ μας προαιρετικά, προτείνει καὶ τώρα ὁ Υἱὸς τῇ φυσικῇ ταύτησιν ποὺ ἔχει μὲ τὸν Πατέρα. Ὅταν δηλαδὴ λέγει γιὰ μᾶς, «Γιὰ νὰ εἶναι καὶ αὐτοὶ ἓνα, ὅπως εἴμαστε ἓνα καὶ ἐμεῖς», δὲν ἐννοεῖ νὰ ἀφήσουμε τὴ δική μας φύση, καὶ νὰ μεταμορφωθοῦμε στὴ φύση τοῦ Υἱοῦ (γιατὶ αὐτὸ λέγει εἶναι ἀδύνατο), ἀλλά, ὅπως ἤδη εἰπώθηκε προηγουμένως, νὰ γίνουμε μεταξὺ μας ὡς πρὸς τὴ γνώμη, αὐτὸ ποὺ εἶναι κατὰ φύση ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα, δηλαδὴ ἓνα. Ἐὰν ὁμως κάποιος νομίζει, ὅτι αὐτὸ ποὺ λέγεται δὲν εἶναι εἰκόνα καὶ παράδειγμα, ἀλλ' ὅτι γίνεται ὅπωςδήποτε κάποια φυσικὴ μεταβολή, ἀπατᾷ τὸν ἑαυτό του μὴ βλέποντας τὴν ἀλήθεια. Γιατὶ, ἂν ὁ Υἱὸς ἤθελε νὰ γίνουμε κατὰ φύση αὐτὸ ποὺ εἶναι ἐκεῖνος μὲ τὸν Πατέρα, ἔπρεπε νὰ πεῖ· Γιὰ νὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ, Πατέρα, ἓνα, ὅπως εἶμαι ἐγὼ μὲ σένα. Ἐνῶ τώρα, χωρὶς νὰ πεῖ αὐτὸ, χρησιμοποίησε πληθυντικὸ ἀριθμὸ, καὶ λέγοντας, «Ὡστε, ὅπως ἐγὼ καὶ ἐσὺ εἴμαστε ἓνα, ἔτσι νὰ γίνουν καὶ αὐτοὶ ἓνα μὲ μᾶς», διδάσκει καθαρά, ὅτι δὲν θέλει αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν σ' αὐτὸν νὰ μεταβάλουν τὴ φύση τους σὲ θεϊκὴ (γιατὶ εἶναι ἀδύνατο), ἀλλὰ παίρνοντας ὡς εἰκόνα τῆς προαιρετικῆς ἐνότητος αὐτὸ ποὺ ἐκ φύσεως ὑπάρχει σ' αὐτόν, νὰ προσπαθήσουν νὰ γίνουν, ὡς πρὸς τὴ γνώμη, αὐτὸ ποὺ εἶναι ἐκεῖνος κατὰ τρόπο φυσικὸ μὲ ἐκεῖνον ποὺ τὸν γέννησε.

ΑΛΛΟ.

δεικνύον ὅτι τὸ ἐν Θεῷ γίνεσθαι, οὐ φύσεως σημαίνει μεταβολήν, ἀλλ' ὅτι δι' αὐτοῦ ἢ παρ' αὐτοῦ.

Ἐυρίσκεταιί που λέγων ὁ Ψαλμωδός «Ἐν σοὶ τοὺς ἐχθρούς ἡ-
5 μῶν κερατιοῦμεν». Καὶ πάλιν «Ἐν τῷ Θεῷ μου ὑπερβήσομαι τεῖ-
χος». Ἄλλ' ἔστι δῆλον ὅτι περ οὐκ ἐν τῷ Θεῷ γινόμενος φυσικῶς
καὶ τεῖχος ὑπερβήσεσθαι καὶ κερατιεῖν, ἀλλ' ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ
Θεοῦ καὶ ἐν τῇ δυνάμει αὐτοῦ τοῦτο ποιήσει. Οὐκοῦν ὅταν ὁ Υἱὸς
λέγῃ, «Ἴνα καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν ἐν ὧσιν», οὐχ ἵνα κατὰ φύσιν ἐν γέ-
10 νωνται πρὸς τὸν Θεὸν οἱ πιστεύοντες, τοῦτό φησιν, ἀλλ' ἵνα ἐν ὀνό-
ματι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, μίαν ἔχοιεν εἰς ἀλλήλους τὴν γνώμην, καὶ
εἰς φιλίας ἐνότητα περισφίγγωνται. Ἐπειδὴ δὲ προστίθησι τό,
«καθὼς ἡμεῖς ἐν ἔσμεν», δῆλός ἐστιν οὐ φυσικὴν τοῖς πιστεύουσι
χαριζόμενος μεταβολήν, ἀλλ' ὡς εἰκόνα καὶ ὑπόδειγμα τὸ φύσει
15 προσὸν αὐτῷ τιθεὶς τῆς προαιρετικῆς ἡμῶν ἐνότητος. Τὸ γάρ,
καθὼς, οὐ πάντως ἀλήθειαν, ἀλλ' ὁμοίωσίν τινα παραδηλοῖ

ΑΛΛΟ,

δι' οὗ μαθάνομεν ὅπως προσήκει νοεῖν τὸ ρητόν, τουτέστιν,
«Ἴνα, ὡς περ ἐγὼ καὶ σὺ ἐν ἔσμεν, οὕτω καὶ αὐτοὶ ἐν ἡμῖν
20 ἐν ὧσιν ἐγὼ ἐν αὐτοῖς, καὶ σὺ ἐν ἐμοί, ἵνα ὧσι τετελει-
ωμένοι εἰς ἓν.

Μεγάλην τινὰ καὶ ὑπερφνη τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων καταθέ-
σθαι χάριν βουλόμενος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἔλκει σύμπαντας ὡς
πρὸς ἐνότητα τὴν πρὸς ἑαυτόν. Φορέσας μὲν γὰρ τὸ σῶμα τὸ ἀν-
25 θρώπινον, γέγονεν ἐν ἡμῖν. Ἔχει δὲ ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα, ὡς Λό-
γος αὐτοῦ καὶ ἀπαύγασμα. Ὡς περ οὖν, φησὶν, ἐγὼ εἰμι ἐν αὐτοῖς,
διὰ τὸ τὴν αὐτὴν αὐτοῖς φορέσαι σάρκα, καὶ σὺ, Πάτερ, ἐν ἐμοί,
διὰ τὸ εἶναί με τῆς σῆς οὐσίας τὸ ἴδιον, οὕτω βούλομαι ἵνα καὶ
αὐτοὶ εἰς ἐνότητά τινα συναφθέντες ἀλλήλοις ἀνακραθῶσι, καὶ
30 ὡς περ ἐν σῶμα γινόμενοι ἐν ἐμοί πάντες ὧσιν ὡς πάντας φοροῦντι
διὰ τοῦ ἐνὸς ἀναληφθέντος ναοῦ, οὕτω τε εἶεν καὶ φαίνοντο τετε-
λειωμένοι. Καὶ γὰρ ἐγὼ τέλειός εἰμι καὶ ἄνθρωπος γεγονώς.

52. Ψαλμ. 43, 6.

53. Ψαλμ. 17, 30.

54. Ἰω. 17, 23.

ΑΛΛΟ,

που δείχνει, ότι ἡ ὑπαρξη μέσα στὸν Θεὸ δὲν σημαίνει μεταβολὴ τῆς φύσεως, ἀλλὰ ἔνωση «δι' αὐτοῦ» ἢ «ἀπὸ αὐτὸν».

Κάπου ὁ Ψαλμωδὸς λέγει· «Μὲ σένα θὰ νικήσουμε τοὺς ἐχθροὺς μας»⁵², καὶ πάλι· «Μὲ τὸν Θεὸ μου θὰ ὑπερπηδήσω τὸ τεῖχος»⁵³. Ἀλλὰ εἶναι φανερό, ὅτι δὲν θὰ ὑπερπηδήσει τὸ τεῖχος καὶ θὰ νικήσει, ἀφοῦ γίνει ἓνα μὲ τὸν Θεὸ, ἀλλὰ μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὴ δύναμη ἐκείνου θὰ τὸ κάνει αὐτό. Ἐπομένως, ὅταν ὁ Υἱὸς λέγει, «Ὡστε καὶ αὐτοὶ νὰ γίνουν ἓνα μὲ μᾶς», δὲν λέγει νὰ γίνουν ἓνα κατὰ φύση μὲ τὸν Θεὸ αὐτοὶ που πιστεύουν, ἀλλὰ ἐννοεῖ στὸ ὄνομα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ, νὰ ἔχουν ὁμογνωμοσύνη μεταξύ τους καὶ νὰ εἶναι δεμένοι μὲ ἐνότητα φιλίας. Ἐπειδὴ ὅμως προσθέτει τό, «Ὅπως ἐμεῖς εἴμαστε ἓνα», εἶναι φανερό ὅτι δὲν χαρίζει στοὺς πιστοὺς φυσικὴ μεταβολή, ἀλλὰ ὅτι αὐτὸ που ἀπὸ τὴ φύση του ἔχει αὐτὸς, τὸ θέτει ὡς εἰκόνα καὶ παρὰδειγμα τῆς προαιρετικῆς δικῆς μας ἐνότητας. Γιατὶ τὸ «καθώς», δὲν σημαίνει πραγματικότητα, ἀλλὰ κάποια ὁμοιότητα.

ΑΛΛΟ,

Ἀπὸ τὸ ὁποῖο μαθαίνουμε πῶς πρέπει νὰ ἐρμηνεύουμε τὸ ρητό· «Ὡστε, ὅπως ἐγὼ καὶ σὺ εἴμαστε ἓνα, ἔτσι καὶ αὐτοὶ νὰ εἶναι ἐνωμένοι μὲ μᾶς· ἐγὼ μέσα σ' αὐτοὺς καὶ σὺ μέσα σὲ μένα, γιὰ νὰ εἶναι τελείως ἐνωμένοι»⁵⁴.

Θέλοντας ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ νὰ προσφέρει κάποια μεγάλη καὶ ἑξαίσια χάρη στὸ ἀνθρώπινο γένος, καλεῖ ὅλους ὡς πρὸς ἐνότητα μὲ τὸν ἑαυτό του. Γιατὶ, ἀφοῦ προσέλαβε τὸ ἀνθρώπινο σῶμα, ἦρθε σὲ μᾶς. Ὅμως ἔχει μέσα του τὸν Πατέρα, ὡς Λόγος καὶ ἀκτινοβολία αὐτοῦ. Ὅπως λοιπόν, λέγει, ἐγὼ εἶμαι μαζί μ' αὐτούς, ἐπειδὴ προσέλαβα τὴν ἴδια σάρκα μὲ αὐτούς, καὶ σὺ, Πατέρα, εἶσαι μέσα σὲ μένα, ἐπειδὴ εἶμαι τὸ ἰδιαίτερο γνώρισμα τῆς οὐσίας σου, ἔτσι θέλω καὶ αὐτοί, ἀφοῦ δεθοῦν μεταξύ τους σὲ κάποια ἐνότητα, νὰ ἀναμιχθοῦν, καὶ ἀφοῦ γίνουν σὰν ἓνα σῶμα, νὰ εἶναι ὅλοι μέσα σὲ μένα, ἀφοῦ ὅλους τοὺς φορῶ μὲ τὸν ἓνα ναὸ (σῶμα) που προσέλαβα, καὶ ἔτσι νὰ εἶναι καὶ νὰ φαίνονται τέλειοι. Γιατὶ καὶ ἐγὼ εἶμαι τέλειος, μολονότι ἔγινα καὶ ἄνθρωπος.

ΑΛΛΟ,

δεικνύον ἀκριβῶς ὅτιπερ οὐ τὴν ἑαυτῶν ἀφέντες φύσιν,
 πρὸς τὴν θεϊαν μεταποιούμεθα, ὅταν ἐν γίνεσθαι πρὸς
 τὸν Θεὸν λεγόμεθα, ἀλλ' ὅτι μέτοχοι γεγονότες αὐτοῦ,
 5 τοῦτο καλούμεθα.

Ὁ μακάριος Ἰωάννης φησὶν «Ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐν
 αὐτῷ μένομεν, καὶ αὐτὸς ἐν ἡμῖν, ὅτι ἐκ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ ἔδω-
 κεν ἡμῖν». Εἰ τοίνυν διὰ τὸ μετέχειν τοῦ Πνεύματος ἐν γινόμεθα
 πρὸς Θεόν, καὶ ἡμεῖς μὲν ἐν αὐτῷ, αὐτὸς δὲ ἐν ἡμῖν εἶναι λέγεται, ὁ
 10 δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος οὐκ ἔστι τῶν μετεχόντων τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ
 μᾶλλον τοῦ Πνεύματος χορηγός, πρόδηλον ἂν εἴη ὅτιπερ οὐχ ὡς
 αὐτὸς ἐστὶν ἐν Θεῷ καὶ Πατρὶ, οὕτω καὶ ἡμεῖς, ἀλλ' αὐτὸς μὲν ἐν τῇ
 φύσει τοῦ γεγεννηκότος ἐστίν, ὡς Λόγος αὐτοῦ καὶ ἀπαύγασμα,
 ἡμεῖς δὲ δι' αὐτοῦ τῆς τοῦ Πνεύματος μετοχῆς ἀξιούμενοι, ἐν ὧς
 15 πρὸς Θεὸν γίνεσθαι λεγόμεθα.

ΑΛΛΟ,

τὴν αὐτὴν ἔχον διάνοιαν.

Λέγει πάλιν ὁ μακάριος Ἰωάννης «Ὅς ἂν ὁμολογήσῃ ὅτι
 Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ μένει, καὶ αὐτὸς ἐν
 20 τῷ Θεῷ». Εἰ τοίνυν ὁμολογοῦντες, ὅτιπερ Υἱὸς ἐστὶν Ἰησοῦς τοῦ
 Θεοῦ, ἐν Θεῷ γινόμεθα, καὶ αὐτὸς ὁμοίως ἐν ἡμῖν, ὁ δὲ Υἱὸς οὐχ
 οὕτως ἐστὶν ἐν Πατρὶ, οὐ γὰρ δῶρον ὁμολογίας ἔχει τὸ εἶναι ἐν
 αὐτῷ, δῆλόν ἐστι καὶ πάσιν εὐσύνοπτον ὅτιπερ ἄνθρωποι μὲν κα-
 λοῦνται χάριτι πρὸς ἐνότητα τὴν εἰς Θεόν, καὶ γέρας ὁμολογίας καὶ
 25 πίστεως ἔχουσι τοῦτο, ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος δίχα τινὸς τοιούτου
 φυσικῶς ἐστὶν ἐν Πατρὶ, καὶ ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα φέρει, καὶ ὄντως
 ἐν ἐστὶ πρὸς αὐτόν.

ΑΛΛΟ.

Κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν, ὁ ὁμολογήσας ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ

ΑΛΛΟ,

πού ἀποδεικνύει ἀκριβῶς, πῶς, όταν λέμε ὅτι γινόμαστε ἓνα μὲ τὸν Θεό, δὲν ἀφήνουμε τὴ φύση μας καὶ παίρ-
νουμε τὴ θεϊκὴ, ἀλλὰ ὅτι ὀνομαζόμαστε ἔτσι, ἐπειδὴ
γίναμε μέτοχοι αὐτοῦ.

Ὁ μακάριος Ἰωάννης λέγει· «Μὲ αὐτὸ γνωρίζουμε ὅτι μένουμε μέσα σ' αὐτὸν καὶ αὐτὸς μέσα σὲ μᾶς, γιατί μᾶς ἔδωσε ἀπὸ τὸ Πνεῦμα του»⁵⁵. Ἐὰν λοιπόν, ἐπειδὴ γινόμαστε μέτοχοι τοῦ Πνεύματος, γινόμαστε ἓνα μὲ τὸν Θεό, καὶ λέγεται ὅτι καὶ ἐμεῖς εἴμαστε μέσα σ' αὐτὸν καὶ αὐτὸς μέσα μας, καὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι μεταξὺ αὐτῶν πού μετέχουν τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι ὁ χορηγὸς τοῦ Πνεύματος, εἶναι ὀφφάνερο, ὅτι ἐμεῖς δὲν εἴμαστε μέσα στὸν Θεό καὶ Πατέρα, ὅπως εἶναι αὐτός, ἀλλ' αὐτὸς βέβαια εἶναι μέσα στὴ φύση ἐκείνου πού τὸν γέννησε, ὡς Λόγος καὶ ἀκτινοβολία του, ἐνῶ ἐμεῖς, ἐπειδὴ μέσω αὐτοῦ ἀξιωνόμαστε νὰ γίνουμε μέτοχοι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, λέγεται ὅτι εἴμαστε ἓνα μὲ τὸν Θεό.

ΑΛΛΟ,

πού ἔχει τὸ ἴδιο νόημα.

Λέγει πάλι κάπου ὁ μακάριος Ἰωάννης· «Ὅποιος ὁμολογήσει ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Θεὸς μένει μέσα του, καὶ αὐτὸς μέσα στὸν Θεό»⁵⁶. Ἐφόσον λοιπόν, ὁμολογώντας ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κατοικοῦμε μέσα στὸν Θεό, καὶ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο κατοικεῖ καὶ αὐτὸς μέσα σὲ μᾶς, ἐνῶ ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι μέσα στὸν Πατέρα κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, γιατί δὲν ἔχει ὡς δῶρο τῆς ὁμολογίας του τὸ νὰ εἶναι μέσα σ' αὐτόν, εἶναι φανερὸ καὶ κατανοητὸ ἀπὸ ὅλους, ὅτι οἱ ἄνθρωποι λέγονται κατὰ χάρη ὅτι εἶναι ἐνωμένοι μὲ τὸν Θεό, καὶ αὐτὸ τὸ ἔχουν ὡς βραβεῖο τῆς ὁμολογίας καὶ πίστεώς τους, ἐνῶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, χωρὶς τίποτε ἀπὸ αὐτά, εἶναι μέσα στὸν Πατέρα κατὰ τρόπον φυσικό, καὶ φέρει μέσα του τὸν Πατέρα, καὶ εἶναι πραγματικὰ ἓνα μὲ αὐτόν.

ΑΛΛΟ.

Σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννη, αὐτὸς πού θὰ ὁμολογήσει ὅτι

56. Α' Ἰω. 4, 15.

Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἔχει τὸν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ μένοντα, καὶ αὐτὸς δὲ ἐν τῷ
 Θεῷ γίνεται. Ὁμολόγησέ τις, ὑποκείσθω γὰρ τοῦτο τῷ λόγῳ, καὶ
 λαβὼν Πνεῦμα τῆς ὁμολογίας δῶρον, ἐδέξατο μὲν Θεὸν ἐν ἑαυτῷ,
 γέγονε δὲ καὶ αὐτὸς ἐν Θεῷ. Ἀλλὰ τὸν οὕτω διατιθέντα, συμβέβη-
 5 κεν ἐκ τινος διαβολικῆς ἐπηρείας μετάγνωσιν τῶν ὀρθῶς βεβου-
 λευμένων ἐλθεῖν, ἀπέστη τε τῆς ὁμολογίας, καὶ διὰ τοῦτο τὴν χάριν
 ἀποδέβληκε, καὶ τοῦ θείου Πνεύματος ἔρημος γεγονώς οὐ γὰρ ἐν
 τοῖς δυσφημοῦσι τὸν Υἱὸν κατοικεῖ. Ἀπώλεσε καὶ τὸ εἶναι ἐν Θεῷ,
 καὶ τὸ ἔχειν αὐτὸν ἐν ἑαυτῷ. Ἄνθρωπος δὲ ἦν καὶ ὁμολογήσας,
 10 καὶ ὅτε τῆς ὁμολογίας ἀπέστη. Οὐκ ἄρα φύσει πρὸς τὴν θεῖαν
 οὐσίαν μεταποιούμεθα, ἐν ὡς πρὸς τὸν Θεὸν γίνεσθαι λεγόμενοι,
 ἀλλὰ χάρις ἡμᾶς καὶ ἀρετὴ συνάπτει, καὶ κακία πάλιν ἀφίστησι
 καὶ εἰ ὁμολογοῦντες ὅτι Ἰησοῦς ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐν Θεῷ
 γινόμεθα, ἀρνούμενοι δὲ πάντως ἀλλοτριούμεθα. Φαίνεται δὲ οὐ
 15 δῶρον ἀρετῆς τοῦτο ἔχων ὁ Υἱός. Οὐκ ἄρα οὕτως ἐστὶ ἐν Πατρὶ
 ὥσπερ ἡμεῖς, ἀλλ' αὐτὸς μὲν φυσικῶς καὶ ἀμεταπτῶτως ἐξ αὐτοῦ
 γεγεννημένος, ἡμεῖς δὲ χάριτι καὶ μετοχῇ. Ὡσπερ οὖν αὐτοῦ κατὰ
 φύσιν ὄντος Υἱοῦ καὶ Θεοῦ, οὕτω καὶ ἡμεῖς καθ' ὁμοιότητα αὐτοῦ
 καὶ υἱοὶ καὶ θεοὶ χρηματίζομεν.

20

ΛΟΓΟΣ ΙΓ΄

Περὶ ὁμοιότητος τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ὅτι οὐκ
 ἔστι τρεπτῆς φύσεως ὁ Υἱός, ἢ ἔξωθεν ὑποστάς, ἀλλ' ἐκ
 τῆς οὐσίας αὐτοῦ προελθὼν, ὡς Υἱὸς καὶ γέννημα.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν θεομάχων.

25

Εἰ ἀπαράλλακτος, φασίν, εἰκὼν ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, καὶ
 ὁμοίος ἐστὶ κατὰ πάντα τῷ γεγεννηκότι, γεννάτω καὶ αὐτός, καὶ
 Υἱοῦ γενέσθω Πατὴρ· οὕτω γὰρ αὐτὸν ἀκριβῶς μιμήσεται. Εἰ δὲ

ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, δέχεται τὸν Θεὸ μέσα του, καὶ αὐτὸς ἐγκαθίσταται μέσα στὸν Θεό. Ὁμολόγησε κάποιος, γιατί αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση, καὶ παίρνοντας τὸ Πνεῦμα ὡς δῶρο τῆς ὁμολογίας του, δέχθηκε μέσα του τὸν Θεό, καὶ ὁ ἴδιος ἐγκαθίσταται μέσα στὸν Θεό. Ὅμως αὐτὸς ποὺ ἔτσι τακτοποιήθηκε, συνέβη ἀπὸ κάποια διαβολικὴ ἐπίδραση νὰ μετανοιώσει γιὰ ὅσα ὀρθῶς εἶχε ἀποφασίσει. Ἀπομακρύνθηκε λοιπὸν ἀπὸ τὴν ὁμολογία, καὶ ἔξαιτίας αὐτοῦ ἀπέβαλε τὴ χάρη καὶ ἀποξενώθηκε ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα· γιατί αὐτὸ δὲν κατοικεῖ μέσα σ' αὐτοὺς ποὺ βλασφημοῦν τὸν Υἱό. Ἐπαψε καὶ νὰ εἶναι μέσα στὸν Θεό, καὶ νὰ τὸν ἔχει μέσα του. Ἀλλὰ ἦταν ἄνθρωπος καὶ ὅταν ὁμολόγησε, καὶ ὅταν ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν ὁμολογία. Ἄρα δὲν μεταβάλλεται ἡ φύση μας μεταποιούμενη σὲ θεία οὐσία, ἐπειδὴ λέγεται ὅτι γινόμαστε ἓνα μὲ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἡ χάρη καὶ ἡ ἀρετὴ μᾶς συνδέει, καὶ ἡ κακία πάλι μᾶς ἀπομακρύνει. Καὶ εἴαν, ὁμολογώντας ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, κατοικοῦμε μέσα στὸν Θεό, ὅταν τὸν ἀρνούμεστε ὅπωςδήποτε ἀποξενωνόμαστε ἀπὸ αὐτόν. Ἐνῶ ὁ Υἱὸς δὲν τὸ ἔχει αὐτὸ ὡς δῶρο ἀρετῆς. Ἐπομένως δὲν ὑπάρχει μέσα στὸν Πατέρα μὲ τὸν τρόπο ποὺ εἴμαστε ἔμεῖς, ἀλλὰ αὐτὸς βέβαια ἐπειδὴ εἶναι κατὰ τρόπο φυσικὸ καὶ ἀμετάβλητο γεννημένος ἀπὸ αὐτόν, ἐνῶ ἔμεῖς κατὰ χάρη καὶ μετοχή. Ὅπως λοιπὸν αὐτὸς εἶναι κατὰ φύση Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ ἔμεῖς καθ' ὅμοιο τρόπο μὲ αὐτόν γινόμαστε υἱοὶ καὶ θεοί.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ΄.

Γιὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ Υἱοῦ μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν ἔχει φύση μεταβλητὴ, οὔτε ὑπῆρξε ἀπ' ἔξω, ἀλλὰ προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, ὡς Υἱὸς καὶ γέννημα αὐτοῦ.

Ἀντίθεση τῶν θεομάχων.

Ἐάν, λένε, ὁ Υἱὸς εἶναι ἀπαράλλακτη εἰκόνα τοῦ Πατέρα, καὶ εἶναι ὅμοιος καθόλα μὲ αὐτόν ποὺ τὸν γέννησε, τότε ἄς γεννάει καὶ αὐτὸς, καὶ ἄς γίνεῖ Πατέρας Υἱοῦ. Γιατί μὲ τὸν τρόπο αὐτόν θὰ τὸν μιμηθεῖ ἀκριβῶς. Ἐάν πάλι δὲν γεννάει, πῶς φαίνεται σ' αὐτὸ ποὺ

οὐ γενιᾶ, πῶς ἐν τῷ μὴ τίκτοντι τὸ τίκτον φαίνεται; Ἄνόμοιος γὰρ ἔσται κατὰ τοῦτο τῷ Πατρὶ.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Εἰ τὸ παραλλάττον οὐδὲν ἐν Θεῷ καὶ ἀνθρώποις, ἀπαιτείσθω
5 τὸ γενιᾶν καὶ οὕτως ὡς ἄνθρωπος. Εἰ δὲ ἐξαίρετος ἡ Θεοῦ φύσις,
ἔσται πάντως καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς ἀνάγκης ἐλευθέρα. Οὐ γὰρ ὡς
ἄνθρωπος ἐγέννησε Θεός, ἵνα καὶ ὁ τεχθεὶς ταῖς φυσικαῖς ἡμῶν
ἐπόμενος ἀκολουθίαις τέκη, ἀλλὰ θεῖαν τινὰ καὶ ἄρρητον ἐκ Πα-
τρὸς ἔχει τὴν γέννησιν. Εἰ δὲ ἀνάγκη τὸν γεννηθέντα γενιᾶν διὰ
10 τὴν παρ' ἡμῖν φυσικὴν συνήθειαν, καὶ τοῖς τῆς ἀνθρωπότητος
νόμοις ὑποπίπτει τὰ τῆς θεότητος ἴδια· τί τὸ κωλύον πατέρα δοῦ-
ναι τῷ Πατρὶ; Οὕτω γὰρ οἱ παρ' ἡμῖν. Εἰ δὲ ἔστιν οὐκ ἔκ τινος ἀρ-
χῆς ὁ Πατὴρ, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἀναβαίνει συνήθειαν ὡς Θεός,
οὐδεὶς ἀναγκάσει λόγος τίκτειν τὸν Υἱόν. Ἔσται γὰρ καὶ οὕτω
15 μᾶλλον τῷ Πατρὶ παραπλήσιος, ἄνω πάσης ἀνάγκης ὑπάρχων, ὡς
Θεός.

ἌΛΛΟ.

Οὐκ ἂν τις εἴποι νοῦν ἔχων ἀνόμοιον φαίνεσθαι τῷ Πατρὶ τὸν
Υἱόν, ἐπεὶ μὴ καὶ αὐτὸς ἐγέννησε, μηδὲ υἱοῦ γέγονε πατὴρ. Ἀλλὰ
20 μᾶλλον καὶ διὰ τοῦτο θαυμαστήν τινα καὶ ἀκριβεστάτην ὄψεται
τοῦ Πατρὸς ἐν Υἱῷ τὴν εἰκόνα. Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ ἄτρεπτός τε
καὶ ἀναλλοίωτος ᾧν, αἰεὶ μένει Πατὴρ καὶ εἰς Υἱόν οὐ μεταβάλλε-
ται, οὕτως ὁ ἐξ αὐτοῦ Λόγος Υἱὸς προελθὼν, μένει τοῦθ' ὅπερ ἐστί,
τοῦ Πατρὸς τὸ ἀναλλοίωτον καὶ διὰ τούτου δεικνύων ἐν ἑαυτῷ.
25 Ὅμοιος οὖν καὶ κατὰ τοῦτο Πατρὶ.

**Ἐρωτήσεις Ἀρειανῶν, δι' ἧς, ὡς οἴονται, δεικνύοισιν
ἀνόμοιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν.**

Ἀντεξούσιος, φασίν, ἐστὶν ὁ Υἱός, ἢ οὐκ ἐστίν; Εἰ μὲν οὖν ἀντε-
ξούσιός ἐστι, προαιρέσει φαίνοιτ' ἂν εἰκότως καλός. Τὸ δὲ προαι-
30 ρέσει καὶ οὐ φύσει περὶ τι κρατούμενον, δύναιτ' ἂν ἐφ' ἕτερα μετα-

δὲν γεννάει ἐκεῖνο πού γεννάει; Γιατὶ εἶναι ἀνόμοιος ὡς πρὸς αὐτὸ μὲ τὸν Πατέρα.

Ἐπίκληση αὐτοῦ.

Ἐὰν δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ διαφορετικὸ ἀνάμεσα στὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους, τότε πρέπει καὶ νὰ γεννάει σὰν ἄνθρωπος. Ἐὰν πάλι ἡ φύση τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐξαίρεση, τότε εἶναι ὅπωςδήποτε ἐλεύθερη καὶ ἀπὸ τῆ δικῆ μας ἀνάγκη. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν γέννησε σὰν ἄνθρωπος, ὥστε καὶ αὐτὸς πού γεννήθηκε, ἀκολουθώντας τις φυσικὲς συνέπειες, νὰ γεννήσει, ἀλλὰ γεννήθηκε κατὰ κάποιον θεϊκὸ καὶ ἀπερίγραπτον τρόπο ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ἐὰν ὅμως εἶναι ἀνάγκη αὐτὸς πού γεννήθηκε νὰ γεννάει ἐξαιτίας τῆς δικῆς μας φυσικῆς συνήθειας, καὶ νὰ ὑπόκεινται στοὺς ἀνθρώπινους νόμους τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τῆς θεότητος, τί τὸν ἐμποδίζει νὰ δώσει Πατέρα στὸν Πατέρα; Γιατὶ ἔτσι κάνουν οἱ δικοὶ μας. Ἐὰν ὅμως ὁ Πατέρας δὲν προέρχεται ἀπὸ κάποια ἀρχή, καὶ ὡς Θεὸς ξεπερνᾷ τὴ δικῆ μας συνήθεια, κανένας λόγος δὲν ἀναγκάζει τὸν Υἱὸ νὰ γεννάει. Γιατὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ γίνεται πρὸς παραπλήσιον στὸν Πατέρα, ὄντας πάνω ἀπὸ κάθε ἀνάγκη, ὡς Θεός.

ἌΛΛΟ.

Δὲν θὰ μπορούσε κανεὶς, ἔχοντας μυαλό, νὰ πεῖ ὅτι ὁ Υἱὸς ἐμφανίζεται ἀνόμοιος μὲ τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ δὲν γέννησε καὶ αὐτὸς, οὔτε ἔγινε Πατέρας Υἱοῦ. Ἀντίθετα, καὶ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν φαίνεται πρὸς θαυμάσια καὶ περισσότερο πιστὴ ἢ εἰκόνα τοῦ Πατέρα στὸν Υἱό. Γιατὶ, ὅπως ὁ Πατέρας, ἐνῶ εἶναι ἀμετάβλητος καὶ ἀναλλοίωτος, μένει πάντοτε Πατέρας καὶ δὲν μεταβάλλεται σὲ Υἱό, ἔτσι καὶ ὁ Λόγος πού προσῆλθε ἀπὸ αὐτόν, μένει αὐτὸ πού εἶναι, ἀποδεικνύοντας καὶ μὲ αὐτὸ τὸ ἀναλλοίωτο τοῦ Πατέρα στὸν ἑαυτὸ του. Ὡστε εἶναι ὅμοιος καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ μὲ τὸν Πατέρα.

Ἐρώτηση Ἀρειανῶν, μὲ τὴν ὁποία, ὅπως νομίζουν, ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀνόμοιος πρὸς τὸν Πατέρα.

Ὁ Υἱὸς, λένε, ἢ εἶναι αὐτεξούσιος, ἢ δὲν εἶναι. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι αὐτεξούσιος, θὰ μπορούσε εὐλόγα μὲ τὴν θέλησή του νὰ εἶναι καλός. Ἐνῶ τὸ νὰ κρατεῖται μὲ τὴν θέλησή του καὶ ὄχι ἀπὸ τὴ φύση του ἀπὸ

βάλλεσθαι, καὶ ἐφ' ὅπερ ἂν ἡ τῆς προαιρέσεως γένοιτο ροπὴ, ἐκεῖ πάντως ἔσται τὸ προαιρέσει διοικούμενον. Τροπὴ δὲ τοῦτο καὶ πάθος, ὃ δὲ τροπὴν ὑπομένων καὶ πάθος, πῶς ἂν εἴη τοῦ ἀτρέπτου καὶ ἀπαθοῦς εἰκῶν καὶ ὁμοιότης; Εἰ δὲ ἀτρέπτος ἐστίν, εἰς οὐδὲν 5 ἕτερον παρενεχθῆναι δυνάμενος, ἀλλ' ὅπερ ἐστὶ μένων αἰεὶ, ὡς λίθος ἄρα ἢ ξύλον ἔστηκεν ἐφ' ἑαυτῷ φυσικῶ τινι καὶ ἀρρήκτω δεσμῶ, εἰς τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ κρατούμενος, καὶ τὸ αὐτεξούσιον οὐκ ἔχων.

Πρὸς ταῦτα λύσις.

10 Ἐδει μὲν ταῖς οὕτως ἀπαιδευτῶς προσφερομέναις ἐρωτήσεσι μηδόλως ἀποκρίνεσθαι. Ἐνθα γὰρ ἡ ἀπόκρισις πανταχοῦ τὸ δύσφημον ἔχει, ἐκεῖ κρείττων ἢ σωπῆ. Ἄν μὲν γὰρ αὐτεξούσιον εἴπω τὸν Υἱόν, εὐθὺς ἡ τῆς αὐτεξουσιότητος συνεισάγεται μεταβολή. Ἀκολουθεῖ γὰρ τῷ αὐτεξουσίῳ τὸ ἐπιδέχεσθαι μεταβολήν, εἰ καὶ 15 μήπω πεπονθὸς εἴη τοῦτο διὰ τὸ μὴ ἐθελῆσαι παθεῖν. Ἐὰν δὲ τοῦτο ἀφείς, τὸ ἕτερον εἴπω, τουτέστιν, Ἄτρεπτος ὁ Λόγος ἐστίν, εὐθὺς ἡμῖν τοῦ ξύλου τὴν ἀκινήσιαν προτείνοντες, οὐκ αἰσθάνονται τολμῶντες λέγειν, ἃ καὶ μόνον ἦν ἐνθυμεῖσθαι κινδύνου μεστιά. Τί γὰρ ἂν εἴποιεν οἱ πάντα τολμῶντες ραδίως, εἴ τις αὐτοῖς περὶ τοῦ 20 Πατρὸς πεῦσιν προσάγοι τὴν αὐτήν; Ἄρα τὸν ἴσον ἡμῖν φοβηθήσονται φόβον, καὶ τὴν ἐπὶ τούτοις ἐπανέσουσι σωπῆν; Ἡ τί ποτε ἄρα πρὸς ταῦτα ἐροῦσιν; Ἐγὼ μὲν οὐκ ἔχω λέγειν, καλὸν δὲ καὶ χρήσιμον εἰ μηδὲ ἐνενόησαν οὗτοι. Ὅτι δὲ ἄτρεπτος ὢν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ὥσπερ ὁ γεννήσας αὐτόν, ὁμοίως ἐστὶ κατὰ πάντα τῷ 25 Πατρί, γένοιτ' ἂν διὰ τούτου σαφές. Εἰ ἀπαράλλακτός ἐστιν εἰκῶν τοῦ Πατρὸς καὶ ἀληθεύει, λέγων, «Ὁ ἐώρακώς ἐμὲ ἐώρακε τὸν Πατέρα», καὶ πάλιν, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν», ἔσται πάντως ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος ὡς ὁ Πατὴρ. Ἐπεὶ πῶς ἂν γένοιτο εἰκῶν τοῦ αἰεὶ καὶ ὡσαύτως ἔχοντος, τὸ τροπὴν ἐπιδεχόμενον; Ἡ 30 πῶς ἂν εἴποιεν, Ἐν ἐσμεν, τὰ τοσοῦτον ἀλλήλων διεστηκότα καὶ

κάτι, θὰ μπορούσε νὰ μεταβάλλεται καὶ σὲ ἄλλα, καὶ σὲ ὅποιο πράγμα γίνεται ἡ ροπὴ τῆς προαιρέσεως, ἐκεῖ θὰ βρίσκεται καὶ αὐτὸ πού μὲ τὴν προαίρεσή του ἀποτελεῖ κατοικία του. Ἐὰν αὐτὸ εἶναι μεταβολὴ καὶ πάθος, καὶ αὐτὸς πού ὑπόκειται σὲ μεταβολὴ καὶ πάθος, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι εἰκόνα καὶ ὁμοίωμα ἐκείνου πού εἶναι ἄτρεπτος καὶ ἀπαθής; Ἐὰν πάλι εἶναι ἄτρεπτος, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ μετατραπῆ σὲ κάτι ἄλλο, ἀλλὰ παραμένει αὐτὸ πού εἶναι πάντοτε, τότε στέκεται σὰν πέτρα ἢ ξύλο στὸν ἑαυτὸ του μὲ κάποιο φυσικὸ καὶ ἀπερίγραπτο δεσμό, σ' αὐτὸ πού κρατεῖται, χωρὶς νὰ ἔχει τὸ αὐτεξούσιο.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ἐπρεπε βέβαια σ' αὐτὲς τὶς ἐρωτήσεις πού γίνονται μὲ τόσο ἀμαθῆ τρόπο νὰ μὴν ἀπαντήσω καθόλου. Γιατὶ ἐκεῖ ὅπου ἡ ἀπάντηση περιέχει παντοῦ βλασφημία, ἡ σιωπὴ εἶναι προτιμότερη. Γιατί, ἂν πῶ τὸν Υἱὸ αὐτεξούσιο, ἀμέσως ὑπείσχεταί ἡ μεταβολὴ τῆς αὐτεξουσιότητας. Καθόσον ἐπακόλουθο τοῦ αὐτεξουσιίου εἶναι νὰ ἐπιδέχεται μεταβολή, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὸ πάθει αὐτὸ (τὴν μεταβολή) ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ τὸ πάθει. Ἐὰν πάλι, ἀφήνοντας αὐτό, πῶ τὸ ἄλλο, δηλαδὴ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἄτρεπτος, προβάλλοντάς μας ἀμέσως τὴν ἀκίνησιὰ τοῦ δένδρου, δὲν καταλαβαίνουν ὅτι τολμοῦν νὰ λένε αὐτὰ, πού καὶ μόνο ἂν τὰ θυμᾶται κανεὶς εἶναι γεμᾶτα κίνδυνο. Γιατὶ τί θὰ ἔλεγαν αὐτοὶ πού τολμοῦν εὐκόλα τὰ πάντα, ἐὰν κανεὶς τοὺς κάνει τὴν ἴδια ἐρώτηση γιὰ τὸν Πατέρα; Ἄραγε θὰ δοκιμάσουν τὸν ἴδιο μὲ μᾶς φόβο, καὶ θὰ ἐπαινέσουν τὴν σιωπὴ γιὰ τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ; Ἡ τί ἄραγε τέλος πάντων θὰ ποῦν σ' αὐτὰ; Ἐγὼ πάντως δὲν μπορῶ νὰ πῶ, καὶ εἶναι καλὸ καὶ χρήσιμον ἂν αὐτοὶ οὔτε τὸ κατάλαβαν. Ὅτι ὅμως ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἂν καὶ εἶναι ἄτρεπτος, ὅπως καὶ αὐτὸς πού τὸν γέννησε, εἶναι ὅμοιος σὲ ὅλα μὲ τὸν Πατέρα, θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ σαφὲς μὲ τὸ ἔξης. Ἐὰν εἶναι ἀπαράλλακτη εἰκόνα τοῦ Πατέρα, καὶ ἀληθεύει λέγοντας, «Αὐτὸς πού εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»¹, καὶ, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἕνα»², εἶναι ὅπως ὅποτε ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος ὅπως ὁ Πατέρας. Γιατὶ πῶς θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ εἰκόνα ἐκείνου πού πάντοτε παραμένει ἀμετάβλητος, αὐτὸ πού ἐπιδέχεται μεταβολή; Ἡ πῶς θὰ ἔλεγαν, Εἴμαστε ἕνα, αὐτὰ πού διαφέρουν

2. Ἰω. 10, 30.

μακρὰν οὕτω φέροντα τὴν ἀνομοιότητα; Ἐπειδὴ δὲ ἀμήχανον ψεύδεσθαι τὴν ἀλήθειαν, τουτέστι τὸν Υἱόν, ὅμοιον αὐτὸν εἶναι λέγοντα τοῦ Πατρὸς, ἀνάγκη πᾶσα τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ ὁ Πατήρ, εἶναι πιστεύειν κατὰ φύσιν καὶ τὸν Υἱόν. Ἄτρεπτος οὖν, ὡς ἐκεῖνος, καὶ 5 κατὰ πάντα αὐτῷ προσευκίως

Ἄλλως τὸ αὐτό.

Εἰ τρεπτῆς ὢν φύσεως ὁ Υἱός, αὐτοπροαίρετός τε καὶ αὐτεξούσιος, κατ' ἐκείνους, ὑπάρχων, ἐφέσει τῇ περὶ τὸ ἀγαθὸν εἰς τοῦτο γέγονε καταστάσεως, ὡς μηδεμίαν ἔχειν πρὸς τὸν Πατέρα διαφο- 10 ράν, ἀλλὰ λοιπὸν δύνασθαι λέγειν «Ὁ ἐώρακώς ἐμέ, ἐώρακε τὸν Πατέρα», οὐδὲν ἐν Θεῷ μέγα, εἰ καὶ τοῖς τρεπτῆν ἔχουσι τὴν φύσιν ἔξεστι βουλομένοις εἶναι τοῦτο κατὰ φύσιν ἑτέρα φύσει τὰ τῆς θεότητος ἴδια, πάντα δὲ ταῦτα φυσικῶς ἐν Υἱῷ φαίνεται, ὅμοιος ἄρα ἐστὶ κατὰ πάντα τοῦ Πατρὸς οὐκ ἔκ τινος προκοπῆς ἢ ἀλλοιώσε- 15 ως τῆς εἰς τὸ ἀγαθόν, ἐκ τοῦ μὴ τοιούτου ὅπερ ἐστὶν ὑπάρχων, ἀλλὰ τέλειος ἐκ τελείου, καὶ ἄτρεπτος ἐξ ἀτρέπτου Πατρὸς προελθών. Πῶς γὰρ οὐ τέλειος ὁ οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγησάμενος τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ; Πῶς δὲ οὐκ ἄτρεπτος ὁ μετὰ τοῦ Πατρὸς ἐν ὧν, καθὰ φησιν αὐτός;

20

ἌΛΛΟ.

Εἰ ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γινώσκεται, καρπὸς δὲ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ὁ ἐξ αὐτοῦ προελθὼν Λόγος, τουτέστιν ὁ Υἱός ἢ ποιείτωσαν καὶ τὸ δένδρον σαπρὸν, τρεπτῆς αὐτὸς φύσεως εἶναι λέγοντες (οὕτω γὰρ βούλονται τὸν καρπὸν), ἢ, εἰ καλὸν ποιούσι τὸ 25 δένδρον, τοιοῦτον εἶναι πιστευέτωσαν καὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ προελθόντα καρπὸν, οὐ τῆς ἀλλοιουμένης, ἀλλὰ τῆς ἀτρέπτου φύσεως εἶναι λογιζόμενοι, καθὰ καὶ τὸ δένδρον.

ἌΛΛΟ.

Ἐρωτῶντι Φιλίππῳ καὶ λέγοντι, «Δεῖξον ἡμῖν τὸν Πατέρα»,

μεταξὺ τους τόσο πολὺ, καὶ ἔχουν ἐπὶ τόσο μακρὸ χρόνο τὴν ἀνομοιο-
τητα; Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀδύνατον νὰ ψευσθεῖ ἡ ἀλήθεια, δηλαδή ὁ
Υἱός, λέγοντας ὅτι εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν Πατέρα, εἶναι ἀπόλυτη ἀνά-
γκη νὰ πιστεύουμε, ὅτι αὐτὸ πού εἶναι ὁ Πατέρας, εἶναι κατὰ φύση
καὶ ὁ Υἱός. Εἶναι ἐπομένως ἀμετάβλητος, ὅπως ἐκεῖνος, καὶ κατὰ
πάντα ὅμοιος μὲ αὐτόν.

Τὸ ἴδιο μὲ ἄλλον τρόπο.

Ἐὰν ὁ Υἱός, ἔχοντας τρεπτὴ φύση καὶ ὄντας αὐτοπροαίρετος καὶ
αὐτεξούσιος, σύμφωνα μ' ἐκείνους, ἀπὸ ἐπιθυμία γιὰ τὸ ἀγαθὸ ἔφτα-
σε σ' αὐτὴν τὴν κατάστασι, ὥστε νὰ μὴ ἔχει καμμιά διαφορὰ ἀπὸ τὸν
Πατέρα, καὶ ἄρα νὰ μπορεῖ νὰ λέγει, «Ὅποιος εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν
Πατέρα», τότε τίποτε τὸ μεγάλο δὲν ὑπάρχει στὸν Θεό, ἀφοῦ καὶ σ'
ἐκείνους ποὺ ἔχουν τρεπτὴ φύση ἐπιτρέπεται, ἐὰν θέλουν, νὰ γίνουν
κατὰ φύση αὐτὸ πού εἶναι ἐκεῖνος. Ἐὰν ὅμως τὰ ἰδιαίτερα γνωρί-
σματα τῆς θεότητος εἶναι τελείως ἀπρόσιτα σὲ ἄλλη φύση, ἐνῶ ὅλα
αὐτὰ ὑπάρχουν κατὰ τρόπο φυσικὸ στὸν Υἱό, τότε ὁ Υἱός εἶναι ὅμοι-
ος κατὰ πάντα μὲ τὸν Πατέρα, καὶ βρίσκεται σ' αὐτὸ πού εἶναι ὄχι μὲ
κάποια πρόοδο ἢ μεταβολὴ πρὸς τὸ ἀγαθὸ ἀπὸ τὸ μὴ ἀγαθό, ἀλλὰ
εἶναι τέλειος, ποὺ προῆλθε ἀπὸ τέλειο, καὶ ἄτρεπτος ἀπὸ ἄτρεπτον
Πατέρα. Πῶς δηλαδή ἦταν δυνατὸν νὰ μὴ εἶναι τέλειος, αὐτὸς ποὺ
δὲν θεώρησε ὅτι εἶναι εὐκαιρία ἀρπαγῆς τὸ ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸ Θεό;³
Καὶ πῶς δὲν εἶναι ἄτρεπτος αὐτὸς ποὺ εἶναι ἓνα μὲ τὸν Πατέρα, ὅπως
ὁ ἴδιος λέγει;

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν τὸ δένδρο γνωρίζεται ἀπὸ τὸν καρπὸ⁴, καὶ καρπὸς τῆς οὐ-
σίας τοῦ Πατέρα εἶναι ὁ Λόγος ποὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, δηλαδή ὁ
Υἱός, τότε ἢ ἅς κάνουν καὶ τὸ δένδρο σάπιο (γιατὶ τέτοιον θέλουν τὸν
καρπὸ), ἢ, ἐὰν θεωροῦν τὸ δένδρο καλό, τότε ἅς πιστεύουν ὅτι τέτοι-
ος εἶναι καὶ ὁ καρπὸς ποὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτό, σκεπτόμενοι ὅτι δὲν
εἶναι ἀπὸ τὴ μεταβλητὴ φύση, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀμετάβλητη, ὅπως καὶ
τὸ δένδρο.

ΑΛΛΟ.

³Όταν ρωτοῦσε ὁ Φίλιππος καὶ ἔλεγε, «Δεῖξε μας τὸν Πατέρα», ὁ

4. Λουκᾶ 6, 11.

Χριστὸς ἀποκρίνεται· «Τοσοῦτῳ χρόνῳ μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἐγνωκάς με, Φίλιππε; Ὁ ἑώρακὼς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα». Εἰ τοίνυν ἢ περὶ τοῦ Υἱοῦ γνῶσις, γνῶσις ἐστὶ τοῦ Πατρὸς, ἀνάγκη πᾶσα τοιοῦτον εἶναι πιστεύειν τὸν Υἱόν, ὁποῖός ἐστιν ὁ Πατήρ. Εἰ 5 δὲ τοῦτο, ἄτρεπτος δὲ ὁ Πατήρ, ἔσται τοῦτο πάντως καὶ ὁ Υἱός. Οὕτω γὰρ ἂν ἐν αὐτῷ γνωσθεῖη καὶ φαίνοιτο.

**Μαρτυρία ἀπὸ τῆς Γραφῆς, ὅτι ἄτρεπτος ὁ Υἱός,
καὶ ἐξ αὐτῶν συλλογισμὸς εἰς τοῦτο περιτρέπων.**

Ὁ Παῦλος λέγει· «Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς 10 καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας». Ὁ Ψαλμωδός· «Σὺ καταρχάς, Κύριε, τὴν γῆν ἐθεμελίωσας, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἰσὶν οἱ οὐρανοί· αὐτοὶ ἀπολοῦνται, σὺ δὲ διαμένεις· καὶ πάντες ὡς ἱμάτιον παλαιωθήσονται, καὶ ὡσεὶ περιδόλαιον ἐλίξεις αὐτούς καὶ ἀλλαγῆσονται, σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ, καὶ τὰ ἔτη σου οὐκ ἐκλείψουσιν». Ὁ Σωτὴρ περὶ ἑαυ- 15 τοῦ· «Ἴδετέ με, ἴδετε ὅτι ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐκ ἠλλοίωμαι». Ὁ Ἱερεμίας· «Ὅτι σὺ καθήμενος τὸν αἰῶνα, καὶ ἡμεῖς ἀπολλύμενοι τὸν αἰῶνα». Ἐνταῦθα γὰρ τὸ ἰδρυμένον καὶ ἀμετάθετον καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχον τῆς θείας φύσεως ὁ προφήτης σημαίνων, φησί· «Σὺ καθήμενος τὸν αἰῶνα» τὴν δὲ ἐν παντὶ χρόνῳ τῶν γενητῶν μεταβολὴν ἐξηγοῦμε- 20 νος. ἐπιφέρει· «Καὶ ἡμεῖς ἀπολλύμενοι τὸν αἰῶνα». Εἰ τοίνυν ἐπὶ μὲν τῶν γενητῶν τροπὴν καὶ ἀλλοίωσιν καὶ ἀπώλειαν καὶ ἐξαλλαγὴν ἢ θεία λέγουσα Γραφή, τῆς πρὸς ταῦτα κοινωνίας ὑπεξαιρεῖ τὸν Υἱόν, «Σὺ δὲ ὁ αὐτὸς εἶ», λέγουσα, οὐκ ἄρα τρεπτῆς φύσεως ἐστίν. Οὐδὲ γὰρ ἂν ὁ αὐτὸς εἶη, ἐφ' ἑτερόν τι παρ' ὅπερ ἐστὶ 25 μετατρέπεσθαι δυνάμενος.

ἌΛΛΟ.

Εἰ κατὰ φύσιν οὐκ ἔστιν ἄτρεπτος ὁ Υἱός, συνέβη δὲ αὐτῷ τὸ εἶναι τοῦτο ὅπερ ἐστὶ, καὶ ἐπίκτητον ἔχει τὴν πρὸς τὸν Πατέρα ὁμοίότητα, ἣν ἄρα χρόνος ὅτε ἦν μὲν ὁ Υἱός, ἀνόμοιος δὲ τῷ Πα- 30 τρί; Καὶ πῶς Υἱός ἔτι νοηθήσεται ὁ μὴ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ὁμοιότη-

5. Ἱω. 14, 8-9.

6. Ψαλμ. 101, 26-28.

Χριστὸς ἀποκρίθηκε. «Τόσον χρόνο εἶμαι μαζί σας καὶ δὲν μὲ γνώρι-
 σες, Φίλιππε; Αὐτὸς ποὺ εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»⁵. Ἐφόσον
 λοιπὸν ἡ γνώση τοῦ Υἱοῦ εἶναι γνώση τοῦ Πατέρα, εἶναι ἀνάγκη νὰ
 πιστεύουμε, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι τέτοιος ποὺ εἶναι καὶ ὁ Πατέρας. Καὶ
 ἐφόσον αὐτὸ εἶναι σωστό, καὶ ὁ Πατέρας εἶναι ἄτρεπτος, τότε εἶναι
 ὁπωσδήποτε ὁ ἴδιος καὶ ὁ Υἱός. Γιατὶ ἔτσι εἶναι δυνατόν νὰ γνωρισθεῖ
 καὶ νὰ παρουσιάζεται στὸ πρόσωπο αὐτοῦ.

**Μαρτυρίες ἀπὸ τὴ Γραφή, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἄτρεπτος,
 καὶ συλλογισμὸς ἀπὸ αὐτές, ποὺ καταλήγει σ' αὐτό.**

Ὁ Παῦλος λέγει· «Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ ἴδιος χθὲς καὶ σή-
 μερα καὶ αἰώνια»⁶. Ὁ Ψαλμωδός· «Στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας σύ,
 Κύριε, θεμελίωσες τὴ γῆ, καὶ ἔργα τῶν χειρῶν σου εἶναι οἱ οὐρανοί·
 αὐτοὶ θὰ χαθοῦν, ἐνῶ ἐσύ παραμένεις, καὶ ὅλοι θὰ παλιώσουν σὰν
 ἔνδυμα, καὶ σὰν ἐξωτερικὸ ἔνδυμα θὰ τοὺς περιτυλίξεις καὶ θὰ ἀλλά-
 ξουν, ἐνῶ σύ παραμένεις ἀμετάβλητος, καὶ τὰ ἔτη σου δὲν θὰ λείψουν
 ποτέ»⁶. Ὁ Σωτήρας γιὰ τὸν ἑαυτό του· «Κοιτάξτε με, δεῖτε ὅτι ἐγὼ
 εἶμαι καὶ δὲν ἔχω ἀλλοιωθεῖ»⁷. Ὁ Ἱερεμίας· «Γιατὶ σὺ κάθου αἰώνια
 στὸν θρόνο σου, ἐνῶ ἐμεῖς χανόμαστε μέσα στοὺς αἰῶνες»⁸. Ἐδῶ λοι-
 πὸν ὁ προφήτης, ἐπισημαίνοντας τὸ ἐδραῖο καὶ ἀμετακίνητο καὶ
 πάντοτε ἀμετάβλητο τῆς θεϊκῆς φύσεως, λέγει· «Ἐσὺ κάθου στὸν
 αἰώνιο θρόνο σου», καὶ ἐξηγώντας τὴ μεταβολὴ τῶν κτισμάτων μέσα
 στοὺς αἰῶνες, προσθέτει· «Καὶ ἐμεῖς χανόμαστε μέσα στοὺς αἰῶνες».
 Ἐφόσον λοιπὸν ἡ ἅγια Γραφή, μιλώντας γιὰ τροπὴ καὶ ἀλλοίωση
 καὶ ἀπώλεια καὶ ἀλλαγὴ τῶν κτιστῶν, ἐξαιρεῖ τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὴ σχέση
 μὲ αὐτὰ, λέγοντας, «Ἐνῶ σύ παραμένεις ἀμετάβλητος», ἄρα ἡ φύση
 του δὲν εἶναι μεταβλητὴ. Γιατὶ δὲν θὰ ἦταν ὁ ἴδιος, ἐὰν ἦταν δυνατόν
 νὰ μετατραπεῖ σὲ κάτι ἄλλο, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ ποὺ εἶναι.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἄτρεπτος κατὰ φύση, ἀλλὰ τοῦ συνέβη νὰ
 εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶναι, καὶ ἔχει ἐπίκτητη τὴν ὁμοιότητά του πρὸς τὸν
 Πατέρα, ἄρα ὑπῆρχε χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ Υἱὸς βέβαια ὑπῆρχε,
 ἀλλὰ ἦταν ἀνόμιος μὲ τὸν Πατέρα. Καὶ πῶς νοεῖται Υἱὸς αὐτὸς ποὺ

7. Λουκᾶ 24, 39. Ματθ. 3, 6.

8. Βαρούχ 3, 3.

τος μαρτυρούμενος; Ἡ πῶς ἐν βεβαίῳ τῆς μακαριότητος στήσεται, ὁ ἐπιουμβεθηκὸς τοῦτο ἔχων; Εἰ γὰρ συνέθη, καὶ ἀποσυμβῆναι τοῦτο δυνήσεται. Εἰ δὲ ἐν ταυτότητι μένειν τὸν Υἱὸν ἢ θεία λέγει Γραφή, πάντα ἐν αὐτῷ κατὰ φύσιν ἐστὶ τὰ τῆς θεότητος ἴδια, ἀλλότριον δὲ ταύτης ἢ τροπή, ἄτρεπτος ἄρα ἐστὶ καὶ ἀναλλοίωτος.

ΑΛΛΟ.

Τὸ τρεπόμενον καὶ ἀλλοιωθῆναι δυνάμενον, οὐκ ἂν λέγοι περὶ ἑαυτοῦ· «Ἐγὼ εἰμι ἢ ἀλήθεια». Εἰ γὰρ ποτὲ μὲν τότε ἐστίν, 10 ποτὲ δὲ οὐκ ἔστι, ψεύδεται πρὸς ἑαυτόν. Ὁ δὲ Υἱὸς περὶ ἑαυτοῦ λέγει· «Ἐγὼ εἰμι ἢ ἀλήθεια». Οὐκ ἄρα τῶν ἀλλοιουμένων ἢ τρεπομένων ἐστίν, ἀλλ' ὅμοιος τῷ Πατρὶ, ἄτρεπτός τε καὶ ἀναλλοίωτος ὢν.

ΑΛΛΟ, διηγηματικῶς.

15

Ἐνα τῶν ἀλλοιουμένων σπουδάζοντες δεῖξαι τὸν Υἱὸν, ἵνα ἐκ τούτου νομίζηται εἶναι καὶ γενητός, καὶ λοιπὸν ἀνόμοιος τῷ Πατρὶ, εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἑαυτῶν μανίας προσφέρουσί τινα τῶν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς, καὶ φασὶ τὸν Ἀπόστολον εἶπεῖν· «Διὸ καὶ ὁ Θεὸς 20 αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα, ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πάντων γόνου κάμψη». Παρὰ δὲ τῷ Ψαλμῶδῳ γέγραπται πάλιν· «Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου ἔλαιον ἀγαλλιάσεως παρὰ τοὺς μετόχους σου». Εἶτα λέγουσι τὰ ρήματα σοφιζόμενοι, ὅτι τό, «διό», καὶ «διὰ τοῦτο», αἰτίαν τινὰ σημαίνει, 25 δι' ἣν ὑπερυψώθη, καὶ ἐχαρίσθη αὐτῷ τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα, καὶ ἐχρίσθη τῷ ἐλαίῳ τῆς ἀγαλλιάσεως. Εἰ δὲ αἰτία τις τούτων αὐτῷ γέγονε πρόξενος, ἠλλοιώθη δηλονότι καὶ μεταδέβληται, τοῦτο γεγονὸς ὅπερ οὐκ ἦν πρὸ τούτου, καὶ εἰ δοτὸν ἐν αὐτῷ τὸ ἀξίω-

9. Ἰω. 14, 6.

10. Φιλίπ. 2, 9.

δὲν ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὴν κατὰ φύσιν ὁμοιότητα; Ἡ πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι βέβαιος γιὰ τὴν μακαριότητα, αὐτὸς ποὺ τὸ ἀπέκτησε αὐτὸ ἐκ τῶν ὑστέρων; Γιατί, ἐὰν αὐτὸ τοῦ προστέθηκε ἐκ τῶν ὑστέρων, τότε μπορεῖ καὶ νὰ τοῦ ἀφαιρεθεῖ. Ἐφόσον ὅμως ἡ ἁγία Γραφή λέγει, ὅτι ὁ Υἱὸς μένει ἰσότιμος μὲ τὸν Πατέρα, ὅλα τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τῆς θεότητος ὑπάρχουν σ' αὐτὸν κατὰ φύσιν, ἐνῶ εἶναι ξένη πρὸς αὐτὴν ἡ τροπή, καὶ ἄρα εἶναι ἀτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος.

ΑΛΛΟ.

Αὐτὸ ποὺ μεταβάλλεται καὶ μπορεῖ νὰ ἀλλοιωθεῖ, δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια»⁹. Γιατί, ἐὰν ἄλλοτε εἶναι καὶ ἄλλοτε δὲν εἶναι, τότε ψεύδεται στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του. Ὁ Υἱὸς ὅμως λέγει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια». Ἄρα δὲν εἶναι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀλλοιώνονται ἢ μεταβάλλονται, ἀλλ' εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ἀτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος.

ΑΛΛΟ,

μὲ τρόπο ἐπεξηγηματικό.

Προσπαθώντας νὰ ἀποδείξουν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἓνα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ μεταβάλλονται, ὥστε ἀπὸ αὐτὸ νὰ πιστεύεται ὅτι εἶναι καὶ κτιστός, καὶ ἄρα ἀνόμιος μὲ τὸν Πατέρα, γιὰ νὰ ἀποδείξουν τὴν μαρτία τους, ἀναφέρουν μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ λέγονται στὶς ἁγίες Γραφές, καὶ λένε ὅτι ὁ Ἀπόστολος εἶπε· «Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς τὸν ὑπερύψωσε, καὶ τοῦ χάρισε ὄνομα, τὸ ὁποῖο εἶναι ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ὄνομα, ὥστε στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ νὰ κάμψει κάθε γόνατο»¹⁰. Ἐπίσης ἀπὸ τὸν Ψαλμωδὸ ἔχει γραφεῖ· «Γι' αὐτὸ σὲ ἔχρισε Θεέ, ὁ Θεός σου μὲ λάδι, ποὺ φέρνει ἀγαλλίαση, περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο μὲ τὸ ὁποῖο ἔχρισε ἐκείνους ποὺ μετέχουν στὴ χρίση αὐτή»¹¹. Ἐπειτα, ἐρμηνεύοντας μὲ τρόπο σοφιστικὸ τὶς λέξεις, λένε, ὅτι τὸ «διὸ» καὶ τὸ «διὰ τοῦτο», δηλώνουν κάποια αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία ὑπερυψώθηκε καὶ τοῦ χαρίσθηκε τὸ ὄνομα τὸ ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ὄνομα, καὶ χρίσθηκε μὲ τὸ λάδι τῆς ἀγαλλιάσεως. Ἐὰν ὅμως κάποια αἰτία τοῦ προξένησε αὐτὰ, αὐτὸ σημαίνει ὅτι ἀλλοιώθηκε καὶ μεταβλήθηκε, καὶ μὲ αὐτὸ ἔγινε ὅ,τι δὲν ἦταν πρὶν ἀπὸ αὐτό. Καὶ ἐφόσον τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοῦ

11. Ψαλμ. 44, 8.

μα, ἔσται καὶ ἀφαιρετόν. Τὸ δὲ ἐν τοιαύτῃ καταστάσει τυγχάνον, πῶς ἂν εἶη κατὰ φύσιν τῷ ἀτρέπτῳ ὁμοιον, καὶ τοῦ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχοντος εἰκῶν;

Πρὸς ταῦτα λύσις.

5 Εἰ καθ' ὑμᾶς γέγονέ τις αἰτία δι' ἣν ὑπερυψώθη, καὶ τοῦ ὀνόματος ἔτυχεν, ἐχρίσθη τε τῷ ἐλαίῳ τῆς ἀγαλλιάσεως, οὐκ ἂν ἦν τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ νῦν, τῆς αἰτίας οὐ γενομένης. Οὐκοῦν οὐ φύσει Θεὸς ὁ Υἱός, εἰ ἐξ αἰτίας κατὰ χάριν Θεός, οὐδὲ φύσει Υἱός, εἰ ἐξ αἰτίας κατὰ χάριν Υἱός, καὶ μισθὸς ὡς ἔοικεν ἀρετῆς ἢ υἰότης
10 αὐτῷ, καὶ τὸ τῆς θεότητος ὄνομα, ὡσπερ καὶ ἐφ' ἡμῶν. Οὐδὲν οὖν ἔσται τὸ αὐτοῦ τε καὶ ἡμῶν μεταξύ. Ἐξεστι γὰρ διὰ βίου σεμνότητος τῶν ἴσων τυχεῖν, εἴ γε καλούμεθα καὶ θεοὶ καὶ υἱοί, καὶ χριόμεθα τῷ ἐλαίῳ τῆς ἀγαλλιάσεως, τούτων ἀξιόους ἑαυτοὺς παραστήσαντες. Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον καὶ νοεῖν καὶ λέγειν, ὑπὲρ ἡ-
15 μᾶς ἔσται καὶ οὐχ ὡς ἡμεῖς ὁ Υἱός. Ὁ μὲν γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχων, Υἱός ἐστὶν ἀληθινός, ὡς ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου, καὶ Θεός ἐστὶν ἐκ Θεοῦ γεννηθείς. Ἡμεῖς δὲ οἷς ταῦτα κατὰ φύσιν οὐ πρόσσεσι, τὴν ἀπὸ τοῦ λαβεῖν χάριν, ἀντὶ τοῦ κατὰ ἀλήθειαν ἐσχήκαμεν, υἱοὶ καὶ θεοὶ διὰ τὴν τοῦ δεδωκότος φι-
20 λανθρωπίαν χρηματίζοντες· μέχρι γὰρ μόνου τοῦ ὀνόματος ἐφ' ἡμῶν ἢ κτίσις τῶν ὑπὲρ ἡμᾶς, ἔτι δὲ τοῦ Υἱοῦ, φυσικὴ τε καὶ οὐσιώδης.

ΑΛΛΟ.

Ὁ θεῖος Ἀπόστολός πού φησι περὶ τοῦ Υἱοῦ· «Ὅς ἐν μορφῇ
25 Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών», καὶ τὸ ἐξῆς «Διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα». Ὅτε τοίνυν ἐνηθρώπησε τὴν τοῦ δούλου μορφὴν ἀναλαβών, ἐχαρίσθη αὐτῷ τὸ ὄνομα, καὶ ὑπερυψώθη. Οὐκοῦν πρὸ τῆς

εἶναι δοσμένο, μπορεῖ καὶ νὰ ἀφαιρεθεῖ. Καὶ αὐτὸ ποῦ βρῖσκεται σὲ τέτοια κατάσταση, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ὅμοιο μὲ τὸ κατὰ φύση ἄτρεπτο, καὶ εἰκόνα ἐκείνου ποῦ εἶναι πάντοτε ἴδιο; J

Ἀπάντηση σ' αὐτά.

Ἐάν, ὅπως λέτε, ὑπῆρξε κάποια αἰτία γιὰ τὴν ὁποία ὑπερυψώθηκε, καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα, καὶ χρίσθηκε μὲ τὸ λάδι τῆς ἀγαλλιᾶσεως, δὲν θὰ ἦταν αὐτὸ ποῦ εἶναι τώρα, ἐφόσον ἡ αἰτία δὲν ὑπάρχει. Ἐπομένως ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι κατὰ φύση Θεός, ἐὰν ἀπὸ κάποια αἰτία ἔγινε κατὰ χάρη Θεός, οὔτε εἶναι κατὰ φύση Υἱός, ἐὰν ἀπὸ κάποια αἰτία ἔγινε κατὰ χάρη Υἱός, καί, ὅπως φαίνεται, ἡ ἰδιότητα τοῦ Υἱοῦ καὶ τὸ ὄνομα τῆς θεότητος εἶναι σ' αὐτὸν ἀμοιβή τῆς ἀρετῆς του, ὅπως καὶ σὲ ἐμᾶς. Ἐπομένως δὲν ὑπάρχει καμμιά διαφορὰ ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ σὲ ἐμᾶς. Γιατὶ εἶναι δυνατόν μὲ τὴ σεμνότητα τοῦ βίου μας νὰ ἐπιτύχουμε τὰ ἴδια, ἐφόσον ὀνομαζόμεσε καὶ θεοὶ καὶ υἱοί, καὶ χριόμεσε μὲ τὸ λάδι τῆς ἀγαλλιᾶσεως, ἀφοῦ παρουσιάσουμε τοὺς ἑαυτοὺς μας ἄξιους γι' αὐτά. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ εἶναι ἄτοπο καὶ νὰ τὸ σκεφτόμαστε καὶ νὰ τὸ λέμε, τότε ὁ Υἱὸς εἶναι πάνω ἀπὸ μᾶς καὶ ὄχι σὰν ἐμᾶς. Γιατὶ ἐκεῖνος, ἔχοντας τὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὸν Πατέρα κατὰ φύση, εἶναι Υἱὸς ἀληθινός, ὅπως ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ ἄνθρωπο, καὶ εἶναι Θεὸς ποῦ γεννήθηκε ἀπὸ Θεό, ἐνῶ ἐμεῖς, στοὺς ὁποίους αὐτὰ δὲν ὑπάρχουν κατὰ φύση, τὰ ἔχουμε κατὰ χάρη καὶ ὄχι κατὰ ἀλήθεια, καὶ εἴμαστε υἱοὶ καὶ θεοὶ ἀπὸ τὴ φιλανθρωπία ἐκείνου ποῦ μᾶς τὰ ἔδωσε. Γιατὶ ἡ ἀπόκτηση ὅλων ὅσα εἶναι πάνω ἀπὸ μᾶς, περιορίζεται μόνο μέχρι τὸ ὄνομα, ἐνῶ τοῦ Υἱοῦ εἶναι ἐπὶ πλέον καὶ φυσικὴ καὶ οὐσιαστικὴ.

ΑΛΛΟ.

Ὁ θεῖος ἀπόστολος λέγει κάπου γιὰ τὸν Υἱό· «Αὐτός, ἂν καὶ εἶχε θεϊκὴ ὑπαρξὴ, δὲν θεώρησε σὰν εὐκαιρία ἀρπαγῆς τὸ ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεό, ἀλλὰ ἐκένωσε τὸν ἑαυτό του παίρνοντας μορφὴ δούλου»¹², καὶ τὰ ἐξῆς· «Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς τὸν ὑπερύψωσε καὶ τοῦ χάρισε ὄνομα, τὸ ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ὄνομα»¹³. Ὅταν λοιπὸν ἔγινε ἄνθρωπος, παίρνοντας τὴ μορφὴ δούλου, τότε τοῦ χαρίσθηκε τὸ ὄνομα καὶ ὑπερυψώθηκε. Ἐπομένως πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπησή του

13. Φιλιπ. 2, 9-10.

ἐνσάρκου παρουσίας καὶ τῆς τοῦ δούλου μορφῆς, οὔτε εἶχε τὸ
 ὄνομα, οὔτε ἦν ὑψηλότερος κατὰ τὸν τῶν Ἀρειανῶν λόγον. Εἰ γὰρ
 ἦν ταῦτα καὶ πρὸ τῆς ἐπιδημίας, περιττός που πάντως ἐστὶν ὁ τοῦ
 εἰληφέναι τι λόγος. Εἰ δὲ οὐκ εἶχεν, ὅπερ οὐκ ἦν ἐγένετο. Τί οὖν ἦν
 5 πρὶν ταύτης δέξασθαι καθ' ὑμᾶς; Καὶ πάλιν Εἰ ὅτε ἐταπεινώσεν
 ἑαυτὸν εἰληφώς ταῦτα φαίνεται ἐν οἷς νῦν ἐστίν, ἔστι δὲ Λόγος
 σοφία, δύναμις, ἀλήθεια, φῶς, ζωὴ, ἀνάστασις, εἰκὼν τοῦ Πατρὸς,
 τούτων οὐδὲν ἦν πρὸ τῆς ταπεινώσεως. Σκοπεῖτωσαν τοίνυν εἰς
 ὅσον αὐτοῖς δυσφημίας θάραθρον ὁ λόγος χωρεῖ· εἰ γὰρ ἄθλον
 10 ὡσπερ καὶ μισθὸν τῆς ταπεινώσεως ταῦτ' ἔχει παρὰ Πατρὸς, φαί-
 νεται δὲ οὐκ ἐν ἄλλῳ χρόνῳ ταπεινώσας ἑαυτὸν, ἀλλ' ὅτε γέγονεν
 ἄνθρωπος, ἀνεστραμμένην ὀρῶμεν τῶν πραγμάτων τὴν τάξιν. Αἰ-
 μὲν γὰρ θεῖαι Γραφαὶ τὴν ἐπιδημίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου γεγενῆσθαι
 λέγουσιν ἐπὶ βελτιώσει τῆς σαρκὸς καὶ ὅλης τῆς ἀνθρώπου φύσε-
 15 ως. Εἰ δὲ Θεὸς καὶ Υἱὸς καὶ Ὑψηλὸς γέγονεν ἐν τῷ καιρῷ τῆς σαρ-
 κός, βελτιωθέντα μᾶλλον ὀρῶμεν ἢ βελτιώσαντα· ὠφελήθέντα
 μᾶλλον ἢ ὠφελήσαντα. Οὐκοῦν οὐδὲ δι' ἡμᾶς ἐπεδήμησεν ὁ τοῦ
 Θεοῦ Λόγος, ἀλλὰ δι' ἑαυτὸν οὐδὲ τῆς ἡμετέρας ἕνεκα σωτηρίας
 τὴν σάρκα περιεβάλετο, ἀλλ' ἵνα βελτιωθῇ. Πῶς οὖν οἱ προφηταὶ
 20 καὶ ἀπόστολοι Σωτῆρα καλοῦσιν αὐτόν; Ἔδει γὰρ μᾶλλον βελ-
 τιωτὴν ἑαυτοῦ ὀνομάζειν ἢ τοῦτο. Πῶς δὲ ὑπὲρ ἡμῶν ἀπέθανεν, ὁ
 τούτου μισθὸν τὸ εἶναι Θεὸς καὶ Υἱὸς εἰληφέναι λεγόμενος; Εἰ δὲ
 τοῦτο φρονεῖν δυσσεβέστατον, οὐδὲν ἐξ ἀλλοιώσεως καὶ τροπῆς
 προσγένονεν ἄρα τῷ Υἱῷ, ἀλλ' ἔστι τοῦτο φυσικῶς ὡς Υἱός, ὅπερ
 25 ἂν εἴη καὶ ὁ Πατήρ· διὸ δὴ καὶ ὅμοιος.

ΑΛΛΟ.

Εἰ κατ' ἐκείνους οὐκ ἦν ὁ Υἱός, ἢ ἦν μὲν, ἐβελτιώθη δὲ ὕστερον
 τροπὴν ὑπομείνας τὴν εἰς τὸ ἄμεινον, ὅτε καὶ μορφὴν δούλου λα-
 βὼν ἑαυτὸν ἐταπεινώσεν («διὰ τοῦτο γὰρ αὐτὸν ὁ Θεὸς ὑπερύψωσε
 30 καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα»), γέγονε δὲ τοῦτο

καὶ τῆ μορφῇ τοῦ δούλου, οὔτε τὸ ὄνομα εἶχε, οὔτε ὑψηλότερος ἦταν, ὅπως λένε οἱ Ἀρειανοί. Γιατί, ἂν αὐτὰ ὑπῆρχαν καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τοῦ στῆ γῆ, ἦταν ὅπωςδὴποτε περιττὸς ὁ λόγος νὰ τὰ ξαναπάρει. Ἐὰν πάλι δὲν τὰ εἶχε, ἔγινε κάτι πού δὲν ἦταν προηγουμένως. Τί ἦταν λοιπὸν πρὶν νὰ δεχθεῖ τὴν ἐνανθρώπηση σύμφωνα μὲ σᾶς; Καὶ πάλι: Ἐὰν ὅταν ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του τότε φαίνεται ὅτι πληρεῖ αὐτὰ τὰ ὁποῖα τώρα εἶναι, καὶ εἶναι Λόγος, σοφία, δύναμη, ἀλήθεια, φῶς, ζωὴ, ἀνάστασις καὶ εἰκόνα τοῦ Πατέρα, τότε πρὶν ἀπὸ τὴν ταπεινώσει δὲν ἦταν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ. Ἄς προσέξουν λοιπὸν σὲ πόσο μεγάλο βάραθρο βλασφημίας ὀδηγεῖ ὁ λόγος· γιατί, ἐὰν αὐτὰ τὰ ἔχει κάτι σὰν ἔπαθλο τῆς ταπεινώσεώς του ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ φαίνεται ὅτι δὲν ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του σὲ ἄλλο χρόνο, ἀλλὰ ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος, τότε βλέπουμε νὰ ἀντιστρέφεται ἡ τάξι τῶν πραγμάτων. Γιατί οἱ ἅγιες Γραφές λένε, ὅτι ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ Λόγου ἔγινε γιὰ τὴ βελτίωσι τῆς σαρκας καὶ ὅλης τῆς ἀνθρώπινης φύσεως. Ἐὰν ὅμως ἔγινε Θεὸς καὶ Υἱὸς καὶ Ὑψηλὸς κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐνσάρκωσής του, βλέπουμε ὅτι βελτιώθηκε αὐτὸς μᾶλλον, παρὰ ὅτι βελτίωσε τὴν ἀνθρώπινη φύσι· ὅτι ὠφελήθηκε μᾶλλον, παρὰ ὠφέλησε. Δηλαδή ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν ἦρθε γιὰ μᾶς, ἀλλὰ γιὰ τὸν ἑαυτό του. Οὔτε φόρεσε τὴ σάρκα γιὰ τὴ δικὴ μᾶς σωτηρίᾳ, ἀλλὰ γιὰ νὰ βελτιωθεῖ. Τότε λοιπὸν γιατί οἱ προφῆτες καὶ οἱ ἀπόστολοι τὸν ἀποκαλοῦν Σωτήρα; Ἐπρεπε μᾶλλον νὰ τὸν ὀνομάζουν βελτιωτὴ τοῦ ἑαυτοῦ του, παρὰ αὐτό. Καὶ τότε πῶς πέθανε γιὰ μᾶς, αὐτὸς πού ὡς ἀμοιβὴ γι' αὐτὸ ἔλαβε τὸ νὰ εἶναι καὶ νὰ λέγεται Θεὸς καὶ Υἱός; Ἐὰν ὅμως τὸ νὰ τὸ πιστεύουμε αὐτὸ εἶναι ἀσεβέστατο, τότε τίποτε δὲν προστέθηκε στὸν Υἱὸ ἀπὸ ἀλλοίωσι καὶ μεταβολή, ἀλλὰ εἶναι ὡς Υἱὸς αὐτὸ τὸ ὁποῖο εἶναι καὶ ὁ Πατέρας, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι καὶ ὁμοιος αὐτοῦ.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν, ὅπως λένε ἐκεῖνοι, δὲν ὑπῆρχε ὁ Υἱός, ἢ ὑπῆρχε βέβαια, ἀλλὰ βελτιώθηκε ὕστερα, ὑφιστάμενος μεταβολῇ πρὸς τὸ καλύτερο, τότε πού, παίρνοντας τὴ μορφῇ δούλου, ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του (γιατί «γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς τὸν ὑπερύψωσε καὶ τοῦ χάρισε ὄνομα πού εἶναι πᾶνω ἀπὸ κάθε ἄλλο ὄνομα»), καὶ αὐτὸ ἔγινε σὲ κατοπινούς

ἐν ὑστέροις τοῦ αἰῶνος καιροῖς, ὅτε καὶ ἡ ἐν σαρκὶ παρουσία, πῶς δι' αὐτοῦ γέγονε τὰ πάντα, πῶς δὲ ὁ Πατὴρ ἔχαιρεν ἐπ' αὐτῷ, οὕτω τὸ τέλειον ἔχοντι. Τὸ γὰρ προσθήκης ἔτι δεόμενον ἀτελές. Πῶς δὲ πάλιν ἐν ὑστέροις καιροῖς ἔλαβε τὸ προσκυνεῖσθαι, καὶ ἐξ
 5 ἀρχῆς τοῦτο ἔχων ἐφαίνετο; Προσκυνεῖ γὰρ αὐτὸν Ἀβραάμ ἐπὶ τῇ δρυὶ τῇ Μαμβρῆ, προσκυνεῖ καὶ Μωσῆς ἐν τῇ θάτῳ λέγοντα· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν». Πῶς δέ, καθά φησὶν ὁ Δανιήλ, «Μύριαι μυριάδες ἐλειτούργουν αὐτῷ»; Πῶς δὲ πάλιν ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου καθήμενος φαίνεται, καὶ ὑπὸ τῶν Σεραφίμ δορυφο-
 10 ρούμενος καὶ δοξολογούμενος; Πῶς δὲ πάλιν αἱ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δυνάμεις διὰ τοῦ Πνεύματος ἀκούουσαι, «Ἄρατε πύλας, οἱ ἄρχοντες ὑμῶν», καὶ λέγουσαι, «Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης»; Ἀντήκουον, «Κύριος τῶν δυνάμεων αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης»; Οὐχ οὗτος γέγονε Κύριος τῶν δυνάμεων, ἀλλ' οὗτός ἐστιν
 15 ὁ πάλαι Κύριος τῶν δυνάμεων. Εἰ δὲ τοῦτο ὢν φαίνεται ὃ δὴ καὶ νῦν ἐστὶ καὶ πρὸ τοῦ τῆς ἐπιδημίας καιροῦ, περιττὸν ἂν εἶη λέγειν, μᾶλλον δὲ κινδύνου μεστόν, τροπῆς δεκτικὸν ὑπάρχειν τὸν Υἱὸν ἢ προαιρέσεως ἀγαθῆς ἐσχηκένα μισθὸν τὴν υἰότητα, καὶ τὸ εἶναι σοφίαν καὶ Λόγον καὶ Θεόν. Ἄτρεπτος γὰρ καὶ ἀναλλοίωτος ὢν,
 20 ὁμοίός ἐστι κατὰ πάντα τῷ γεγεννηκότι.

ἌΛΛΟ,

ὅτι οὐκ ἐξ ἀλλοιώσεως τῆς ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ ἄμεινον, ὁμοίός ἐστιν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί, ἀλλὰ φυσικῶς.

Εἰ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου
 25 λαβῶν, τοσοῦτον ἂν δόξειε τῆς κατὰ φύσιν ἀξίας ὑποβεβηκέναι, ὅπερ ἂν ὀφθειῆ κεῖσθαι μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Οὐ γὰρ ἦν μὲν πρότερον ἄνθρωπος, γέγονε δὲ ὕστερον ὁ Θεός, ἀλλὰ Θεὸς ὢν, γέγονεν ἄνθρωπος· ἔχει τοίνυν οὐδὲν εἰς βελτίωσιν ἐκ τούτων ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος. Εἰ δὲ ὑψοῦσθαι λέγεται, καὶ ἐν τάξει χαρίσματος
 30 τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα δέχεσθαι, εἰς ἐκεῖνο δηλονότι μετὰ σαρκὸς

14. Γέν. 18, 2.

15. *Εξ. 3, 14.

16. Δαν. 7, 10.

χρόνους μέσα στη διαδρομή τῶν αἰώνων, τότε πού ἔγινε καί ἡ ἐνανθρώπησή του, τότε πῶς ὅλα δημιουργήθηκαν δι' αὐτοῦ, καί πῶς ὁ Πατέρας χαιρόταν γι' αὐτόν, ἐνῶ δὲν ἦταν ἀκόμα τέλειος. Γιατί αὐτὸ πού ἔχει ἀκόμα ἀνάγκη ἀπὸ προσθήκη εἶναι ἀτελές. Καί πῶς σὲ μεταγενέστερους χρόνους ἔλαβε τὸ νὰ προσκυνεῖται, ἀλλὰ φαινόταν ὅτι αὐτὸ τὸ εἶχε ἀπὸ τὴν ἀρχή; Γιατί τὸν προσκυνεῖ ὁ Ἀβραάμ στὴ δρῦ τοῦ Μαμβρῆ¹⁴, τὸν προσκυνεῖ καὶ ὁ Μωϋσῆς, ὅταν λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι αὐτὸς πού ὑπάρχει»¹⁵. Καί πῶς, ὅπως λέγει ὁ Δανιήλ, «Μύριες μυριάδες τὸν ὑπηρετοῦσαν»¹⁶; Καί πῶς πάλι ἐμφανίζεται νὰ κάθεται σὲ θρόνο ὑψηλὸ καὶ ἀνυψωμένο καὶ νὰ περικυκλώνεται δοξολογούμενος ἀπὸ τὰ Σεραφίμ;¹⁷ Πῶς ἐπίσης οἱ οὐράνιες δυνάμεις, ἀκούοντας μέσω τοῦ Πνεύματος, «Ἀνοίξτε τὶς πύλες, οἱ ἄρχοντές σας», καὶ λέγοντας, «Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ὁ βασιλιάς τῆς δόξας;», ἐπαιρναν τὴν ἀπάντηση, «Ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτὸς εἶναι ὁ βασιλιάς τῆς δόξας»¹⁸; Ὁχι αὐτὸς ἔγινε Κύριος τῶν δυνάμεων, ἀλλὰ αὐτὸς εἶναι ὁ ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια Κύριος τῶν δυνάμεων. Ἐὰν λοιπὸν φαίνεται νὰ εἶναι αὐτὸ πού εἶναι καὶ τώρα, καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς ἐνανθρώπησης του, εἶναι περιττό, ἢ μᾶλλον γεμᾶτο κίνδυνο νὰ ποῦμε, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐπιδεκτικὸς μεταβολῆς, ἢ ὅτι μὲ τὴν ἀγαθὴ του προαίρεση ἔλαβε σὰν ἀνταμοιβὴ τὴν ιδιότητα τοῦ Υἱοῦ καὶ τὸ νὰ εἶναι σοφία καὶ Λόγος καὶ Θεός. Γιατί, ὄντας ἀμετάβλητος καὶ ἀναλλοίωτος, εἶναι ὁμοίος σὲ ὅλα μὲ ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε.

ΑΛΛΟ,

ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ὁμοίος μὲ τὸν Πατέρα μὲ μεταβολὴ ἀπὸ τὸ χειρότερο στὸ καλύτερο, ἀλλὰ κατὰ τρόπο φυσικό.

Ἐάν, ἐνῶ εἶχε θεϊκὴ μορφή, ἐκένωσε τὸν ἑαυτό του παίρνοντας μορφή δούλου, φαίνεται ὅτι ὑποβιβάστηκε τόσο ἀπὸ τὴν κατὰ φύσιν ἀξία του, ὅσο φαίνεται ὅτι διαφέρει ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Γιατί δὲν ἦταν ἀρχικὰ ἄνθρωπος, καὶ ὕστερα ἔγινε Θεός, ἀλλὰ, ἐνῶ ἦταν Θεός, ἔγινε ἄνθρωπος. Δὲν εἶχε δηλαδή καμμιά βελτίωση ἀπὸ αὐτὰ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἄν τώρα λέγεται ὅτι ὑψώθηκε καὶ δέχθηκε ὑπὸ τύπον χαρίσματος τὸ μεγαλύτερο ὄνομα ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα, εἶναι φα-

17. Ἦσ. 6, 1-3.

18. Ψαλμ. 23, 7-10.

ἐπανάγεται, εἰς ὅπερ ἦν καὶ δίχα σαρκός. Καὶ αὐτὸς δὲ πού φησι·
 «Πάτερ, δόξασόν με τῇ δόξῃ ἣ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι
 παρὰ σοί». Ποία δὲ ἦν ἡ πρὸ τοῦ κόσμου δόξα τοῦ Υἱοῦ; Τὸ ἐν
 μορφῇ τοῦ Πατρὸς ὑπάρχειν. Οὐδὲν ἄρα ἐστὶ τὸ ἐξ ἀλλοιώσεως
 5 καὶ τροπῆς τῆς ἐπὶ τὸ ἄμεινον προστεθὲν τῷ Υἱῷ, ἀλλ' ἡ ἐν χαρί-
 σματος τάξει νῦν αὐτῷ διδομένη δόξα καὶ ὑψωσις, λύσις ἐστὶ τῆς
 μετὰ σαρκὸς ἀδοξίας, τὴν ἀπὸ τῆς τοῦ δούλου μορφῆς ἀτιμίαν
 ἐξαφανίζουσα. Λέγεται δὲ δίδοσθαι ταῦτα παρὰ Πατρός. Θεῷ γὰρ
 πάντα τὰ ὑπὲρ ἀνθρωπότητα διοικεῖν οἰκειότερον, οὐκ ἔξω τῆς
 10 τούτων οἰκονομίας ὑπάρχοντος τοῦ Υἱοῦ κατὰ τὴν τῆς θεότητος
 ἐνότητα, εἰ καὶ ἰδιαζόντως Υἱός ἐστιν ὡς πρὸς Πατέρα.

ΑΛΛΟ,
εἰς τὸ αὐτό.

Εἰ καθ' ὑμᾶς, ὅτε ἐταπεινώσεν ἑαυτόν, ὑπερνηψώθη, διὰ τοῦτο
 15 καὶ ἐχαρίσθη αὐτῷ τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, τουτέστι, κέκλη-
 ται Θεός, καὶ διὰ τοῦτο ἐχρίσθη καὶ Υἱός ὠνομάσθη, πρὸ τῆς
 ταπεινώσεως ἀνάγκη λέγειν οὐκ εἶναι ταῦτα τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον
 οὐδὲ γὰρ ἂν δέξαιτό τις ὅπερ ἔχει καὶ μὴ λαβῶν. Καὶ εἰ πρὸ τῶν
 τῆς ταπεινώσεως χρόνων εὐρίσκεται λέγων πρὸς τινος Θεός·
 20 «Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἐστε καὶ υἱοὶ Ὑψίστου», πολλοὶ πρὸ αὐτοῦ φαί-
 νονται γεγονότες υἱοὶ καὶ θεοί. Πῶς οὖν ἀληθὲς ὅτι πάντα δι'
 αὐτοῦ ἐγένετο; Πῶς δὲ αὐτὸς ἐστὶ πρὸ πάντων πολλοὺς ἔχων πρὸ
 αὐτοῦ; Πῶς δὲ καὶ πρωτότοκος πάσης κτίσεως; Καὶ εἰ πρὸς μίμη-
 σιν τοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ τίθενται καὶ οἱ κατὰ χάριν, πῶς οὗτοι πρὸ
 25 τοῦ κατὰ φύσιν; Καὶ εἰ τοῦ Υἱοῦ μετέχοντες νιοποιούμεθα δι' αὐ-
 τοῦ, πῶς τὸ μετέχον πρῶτον ἔσται τοῦ μετεχομένου καὶ δι' οὗ γίνε-
 ται; Πῶς δὲ οὐ κρείττων ὁ πρῶτος τούτου τυχῶν τοῦ πολλαῖς ὕστε-

19. Ἰω. 17, 5.

20. Ψαλμ. 81, 6.

νερό ὅτι ἐπανερχεται μαζί με τή σάρκα σ' αὐτό πού ἦταν χωρίς τή σάρκα. Ἄλλωστε καί ὁ ἴδιος λέγει κάπου «Πατέρα, δόξασέ με με τή δόξα πού εἶχα πρὶν δημιουργηθεῖ ὁ κόσμος¹⁹. Ποιά ὅμως ἦταν ἡ δόξα τοῦ Υἱοῦ πρὶν ἀπὸ τή δημιουργία τοῦ κόσμου; Τὸ ὅτι εἶχε τή μορφὴ τοῦ Πατέρα. Ἐπομένως δὲν ὑπάρχει τίποτε πού προστέθηκε στὸν Υἱὸ ἀπὸ ἀλλοίωση ἢ μεταβολὴ πρὸς τὸ καλύτερο, ἀλλὰ ἡ ὑπὸ τύπον χαρίσματος διδόμενη σ' αὐτὸν τώρα δόξα καὶ ἀνύψωση εἶναι παύση τῆς ἀδοξίας πού εἶχε μετὰ τή σάρκα, πού ἐξαφάνισε τὴν ἀτιμία τῆς μορφῆς τοῦ δούλου. Λέγεται ὅμως ὅτι αὐτὰ δίνονται ἀπὸ τὸν Πατέρα, γιατί στὸν Θεὸ ταιριάζει καλύτερα νὰ διαχειρίζεται ὅλα τὰ πάνω ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους θέματα, χωρίς ὁ Υἱὸς νὰ εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴ διακυβέρνησή τους, σύμφωνα με τὴν ἐνότητα τῆς θεότητος, μολονότι εἶναι Υἱὸς πρὸς Πατέρα, κατὰ τρόπον ἰδιάζοντα.

ἌΛΛΟ, γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Ἐάν, σύμφωνα με σᾶς, ὅταν ταπεινώσε τὸν ἑαυτό του, ἀνυψώθηκε, γι' αὐτὸ καὶ τοῦ χαρίσθηκε τὸ ἀνώτερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ὄνομα, δηλαδή ὀνομάσθηκε Θεός, καὶ γι' αὐτὸ χρίσθηκε καὶ ὀνομάσθηκε Υἱός, ἀναγκαστικά πρέπει νὰ λέμε, ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν ταπεινώσή του δὲν τὰ εἶχε αὐτὰ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ· γιατί δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ δεχθεῖ αὐτὸ πού ἔχει ἔστω καὶ χωρίς νὰ τὸ ἔχει πάρει. Καὶ ἐάν πρὶν ἀπὸ τὸν χρόνο τῆς ταπεινώσεως ἐμφανίζεται ὁ Θεὸς νὰ λέγει σὲ κάποιους, «Ἐγὼ εἶπα· Εἴσαστε θεοὶ καὶ υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου»²⁰, αὐτὸ δείχνει ὅτι πολλοὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸν ἐγιναν υἱοὶ καὶ θεοὶ. Τότε λοιπὸν πῶς εἶναι ἀληθινό, ὅτι ὅλα ἐγιναν δι' αὐτοῦ; Καὶ πῶς αὐτὸς ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλα, ἀφοῦ ἔχει πολλοὺς πρὶν ἀπὸ αὐτόν; Καὶ πῶς εἶναι πρωτότοκος ὅλης τῆς κτίσεως;²¹ Καὶ ἐφόσον κατὰ μίμηση τοῦ φυσικοῦ Υἱοῦ τίθενται καὶ οἱ κατὰ χάρη, πῶς γίνεται αὐτοὶ νὰ ὑπάρχουν πρὶν ἀπὸ τὸν κατὰ φύση Υἱό; Καὶ ἐφόσον μετέχοντας τοῦ Υἱοῦ ἀποκτοῦμε τὴν υἱοθεσία μέσω αὐτοῦ, πῶς αὐτὸς πού μετέχει ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ἐκεῖνον πού μετέχεται, διὰ τοῦ ὁποίου μάλιστα καὶ δημιουργεῖται; Καὶ πῶς δὲν εἶναι μεγαλύτερος ἐκεῖνος πού τὸ πέτυχε αὐτὸ πρῶτος, ἀπὸ ἐκεῖ-

21. Κολ. 1, 15.

ρον γενεαῖς; Ἀλλά πολλήν ἔχει ταῦτα τὴν ἀτοπίαν. Οὐκοῦν ἀτρεπτός τε καὶ ἀναλλοίωτος ὁ Υἱός, οὐ κατὰ χάριν, οὐδὲ ἐκ προσθήκης ἔχων τὴν πρὸς τὸν Πατέρα ὁμοιότητα, ἀλλ' οὐσιωδῶς τε καὶ φυσικῶς.

5

ΑΛΛΟ,
εἰς τὸ αὐτό.

Εἰ καθάπερ τινὰ μισθὸν ἀρετῆς ἢ ταπεινώσεως ἢ ὑπακοῆς ἔχει τὸ εἶναι Υἱός ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, κατὰ τίνα τρόπον πρὸ τῶν τῆς ταπεινώσεως χρόνων ἐπεγίνωσκόν τινες τὸν Πατέρα, λέγοντος τοῦ
10 Υἱοῦ, «Οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ὃ ἂν Υἱὸς ἀποκαλύψῃ»; Μὴ ὄντος γὰρ κατ' ἐκείνους τοῦ ἀποκαλύπτοντος Υἱοῦ, πῶς ἐπιγνωσθεῖη παρὰ τινος ὁ Πατήρ; Εἰ δὲ αἰεὶ Πατήρ γνωρίζεται, ἦν ἄρα καὶ αἰεὶ ὁ ἀποκαλύπτων Υἱός. Οὐκοῦν οὐκ ἐκ μεταβολῆς τινος, οὐδὲ ἐν προσθήκης μέρει φαίνεται λαβὼν τοῦθ'
15 ὅπερ ἐστίν, ἀλλ' ἦν αἰεὶ τοῦτο φυσικῶς, ὅμοιος ὢν καὶ κατὰ τὸ ἀπροσδεές τε καὶ τέλειον καὶ ἀτρεπτον τῷ Πατρί.

ΑΛΛΟ,

σημαῖνον ὅτι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ἐστὶν ὁ Υἱός, καὶ οὐκ ἔξωθεν, καθάπερ οἱ Χριστομάχοι φασίν. Ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἔξωθεν, ὅμοιος ἄρα.

20

Πρότασις ὡς ἐκ τῶν αἰρετικῶν.

Καὶ τί τὸ πλεόν, φασίν, ἐν Θεῷ; Πῶς δὲ οὐκ ἔσται καθ' ἡμᾶς, εἰ καὶ αὐτὸς ἐκ τῆς οὐσίας τῆς ἑαυτοῦ τίκει τὸν Υἱόν, ὥσπερ καὶ ἡμεῖς; Ἐπειδὴ δὲ ἄνω τῆς ἀνθρωπείας φύσεως τοσοῦτόν ἐστιν, ὅσον τῶν γεννητῶν ὑπερέχει, οὐ τὰ ἡμῶν μιμήσεται· οὐδὲ ὥσπερ τις τῶν
25 καθ' ἡμᾶς ἐκ τῆς οὐσίας τῆς ἑαυτοῦ προβαλεῖ τὸν Υἱόν, ἀλλ' ἔξωθεν ὑποστήσει. Εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ἀνόμοιος ἄρα.

νον πού τὸ πετυχαίνει ὕστερα ἀπὸ πολλές γεννεές, Ἐὰν ὅλα αὐτὰ εἶναι πολὺ παράλογα. Ἐπομένως ὁ Υἱὸς εἶναι ἀμετάβλητος καὶ ἀναλλοίωτος, ὄχι κατὰ χάρη, οὔτε ἔχοντας τὴν ὁμοιότητα μὲ τὸν Πατέρα ἀπὸ προσθήκη, ἀλλὰ οὐσιαστικὰ καὶ φυσικὰ.

ΑΛΛΟ,
για τὸ ἴδιο θέμα.

Ἐὰν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔχει σὰν κάποιου εἶδους ἀνταμοιβὴ τῆς ἀρετῆς ἢ ταπεινώσεως ἢ ὑπακοῆς του, τὸ νὰ εἶναι Υἱός, τότε μὲ ποιὸ τρόπο πρὶν ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς ταπεινώσεως γνώριζαν μερικοὶ τὸν Πατέρα, ἀφοῦ ὁ Υἱὸς λέγει, «Κανένας δὲν γνωρίζει καλὰ τὸν Πατέρα, παρὰ μόνο ὁ Υἱός, καὶ ἐκεῖνος στὸν ὁποῖο θὰ τὸν ἀποκαλύψει ὁ Υἱός»^{21α}; Γιατὶ χωρὶς νὰ ὑπάρχει, σύμφωνα μ' ἐκείνους, ὁ Υἱὸς πού τὸν ἀποκαλύπτει, πῶς μπορούσε νὰ γνωρισθεῖ ἀπὸ κάποιον ὁ Πατέρας; Ἐὰν ὁμως ὁ Πατέρας γνωρίζεται πάντοτε, ὑπῆρχε ἄρα πάντοτε καὶ ὁ Υἱὸς πού τὸν ἀποκαλύπτει. Ἐπομένως ὄχι ἀπὸ κάποια μεταβολή, οὔτε μὰ μερικὴ προσθήκη φαίνεται ὅτι ἔλαβε αὐτὸ τὸ ὁποῖο εἶναι, ἀλλὰ τὸ εἶχε αὐτὸ κατὰ τρόπο φυσικό, ὄντας ὁμοιος καὶ ὡς πρὸς τὸ ὅτι δὲν ὑπόκειται σὲ ἀνάγκες καὶ εἶναι τέλειος καὶ ἀμετάβλητος μὲ τὸν Πατέρα.

ΑΛΛΟ,
πού φανερώνει ὅτι ὁ Υἱὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, καὶ ὄχι ἀπ' ἔξω, ὅπως λένε οἱ Χριστομάχοι.
Καὶ ἀφοῦ δὲν προέρχεται ἀπ' ἔξω, ἄρα εἶναι ὁμοιος.
Πρόταση ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς.

Καὶ τί τὸ ἐπὶ πλέον, λένε, ὑπάρχει στὸν Θεό; Καὶ πῶς ὑπάρχει σύμφωνα μὲ ἡμᾶς, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς γεννᾷ τὸν Υἱὸ ἀπὸ τῆ δικῆ του οὐσία, ὅπως καὶ ἡμεῖς; Ἐπειδὴ ὁμως βρίσκεται τόσο πολὺ πάνω ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση, ὅσο ἀνώτερος εἶναι ἀπὸ ἐκείνους πού δημιουργήθηκαν, δὲν μιμεῖται τὰ δικά μας, οὔτε προβάλλει τὸν Υἱὸ ἀπὸ τῆ δικῆ του οὐσία, σὰν νὰ εἶναι ἓνας ἀπὸ μᾶς, ἀλλὰ τὸν φέρει στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ ἔξω. Καὶ ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἔτσι, τότε εἶναι καὶ ἀνόμοιος.

Πρὸς ταῦτα λύσις.

Ἐροίμην ἂν δικαίως τοὺς Χριστομάχους, εἰ παντάπασι τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν παραιτεῖται Θεός, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον τὰ ἀνθρώπων προσήκοντα φορέσει. Εἰ μὲν γὰρ ἐροῦσι μὴ πάντῃ τῶν 5 ἡμετέρων ἀποφοιτᾶν τὴν θεϊαν οὐσίαν, ἔωλος αὐτοῖς ἢ πρότασις εὐρεθήσεται, λύσιν ἔχουσα τὴν αὐτῶν ὁμολογίαν. Εἰ δὲ ἐπιμένουσιν ἀμαθῶς οἷς προτείνουσιν ἐνιστάμενοι, λεγέτωσαν ἡμῖν, εἰ μὴ ὁ ἀνθρωπος οὐσία ἐστί. Καὶ πάλιν ἐπειδήπερ λογικὸς ὁ ἀνθρωπος, ἔστω Θεός κατ' ἐκείνους ἄλογος, ἵνα παραιτῆται τὰ ἀνθρώπινα. Εἰ 10 δὲ ἐν τούτοις ὄντων ἡμῶν, ἐν αὐτοῖς ἐστί καὶ Θεός, οὐ παραιτήσεται γεννᾶν ἐξ ἑαυτοῦ τὸν Υἱόν, ἐπειδήπερ οὕτω τίκτομεν ἡμεῖς. Ἔδει γὰρ μᾶλλον ἐννοεῖν ὅτι κατὰ μίμησιν τῆς θείας φύσεως οἱ κατ' εἰκόνα γεγονότες αὐτῆς, καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων κεκτήμεθα. Ἐπειδὴ δὲ τέτοκεν ἐξ ἑαυτοῦ τὸν Υἱόν, καὶ οὐκ ἔξωθεν ὑπεστή- 15 σατο, ἀνάγκη δοῦναι τὸ ὅμοιον αὐτῷ.

ΑΛΛΟ.*Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν Χριστομάχων.*

Ἡμεῖς, φασίν, ὥσπερ ὕλη τινὶ ταῖς ἐκ τῆς σωματικῆς φύσεως χορηγίαις ἀποκεχρημένοι, τίκτομεν ἐξ ἑαυτῶν τὰ γεννήματα· καὶ 20 τι τῶν ἔξωθεν κατασκευάζειν ἐθελήσωμεν, ὕλην λαβόντες τοῦτο ποιοῦμεν. Θεὸς δὲ παντελῶς ἀσώματος ὢν, ὕλης μὲν τινος ἐξ ἑαυτοῦ χορηγίαν οὐκ ἔχει, ἵνα τέκη τὸν Υἱόν, δημιουργεῖ δὲ ἐξ οὐκ ὄντων. Οὐκοῦν πάντα τὰ καθ' ἡμᾶς παραιτούμενος, οὔτε ἐξ ἑαυτοῦ προβάλλει τὸν Υἱόν, οὔτε ἐξ ὕλης προὑποκεμένης ἐργάζεται τι 25 τῶν ὄντων, ἀλλ' ἔξωθεν τὰ πάντα πρὸς τὸ εἶναι καλεῖ σὺν Υἱῷ. Εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ἀνόμιος ἄρα.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Καὶ πῶς ἡμῖν, ὧ γενναῖοι, μονογενῆς ὁ Υἱὸς εὐρεθήσεται, εἰ καὶ αὐτὸς ἔξωθεν ὥσπερ τὰ πάντα ἐστί; Πῶς δὲ ὅλως Υἱὸς ὁ μὴ ἐκ 30 τῆς οὐσίας ὑπάρχων τοῦ γεγεννηκότος; Εἰ μὲν οὖν ἐνδέχεται καὶ

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Θὰ μπορούσα νὰ ἐρωτήσω δίκαια τοὺς Χριστομάχους, ἂν ὁ Θεὸς ἀποφεύγει τελείως τὴν ὁμοίωσή του μὲ μᾶς, καὶ δὲν φορεῖ κατὰ κανένα τρόπο αὐτὰ πού ταιριάζουν στὸν ἄνθρωπο. Γιατί, ἔὰν ποῦν ὅτι ἡ θεϊκὴ οὐσία δὲν ἀπουσιάζει τελείως ἀπὸ τὰ δικά μας, ἢ πρότασή τους εἶναι ἀστοχη, ἀφοῦ ἀναιρεῖται ἀπὸ τὴ δική τους ὁμολογία. Ἐὰν πάλι ἐπιμένουν κατὰ τρόπον ἀμαθῆ σ' αὐτὰ πού προτείνουν μὲ τὴν ἐναντίωσή τους, ἅς μᾶς ποῦν, ἔὰν ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι οὐσία. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶναι λογικὸς, ὁ Θεός, σύμφωνα μ' ἐκείνους, εἶναι ἄλογος, γιὰ νὰ παραιτεῖται ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα. Ἐὰν πάλι ὁ Θεὸς σ' αὐτὰ πού εἴμαστε καὶ ἐμεῖς, σ' αὐτὰ ὑπάρχει καὶ αὐτός, τότε δὲν θὰ ἀπέφευγε τὸ νὰ γεννήσει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὸν Υἱό, ἐπειδὴ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο γεννάμε καὶ ἐμεῖς. Γιατί ἔπρεπε νὰ καταλάβετε, ὅτι κατὰ μίμηση τῆς θείας φύσεως, ἐμεῖς πού δημιουργηθήκαμε «κατ' εἰκόνα» αὐτῆς, ἔχουμε καὶ αὐτὸ τὸ γνώρισμα μαζί μὲ τὰ ἄλλα. Καὶ ἐπειδὴ γέννησε τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ δὲν τὸν ἔφερε στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ ἔξω, κατ' ἀνάγκη ἔδωσε σ' αὐτὸν τὸ ὅμοιο.

ἌΛΛΟ.**Ἀπὸ τίς ἀντιθέσεις τῶν Χριστομάχων.**

Ἐμεῖς, λένε, χρησιμοποιώντας κατὰ κάποιον τρόπο, σὰν κάποια ὕλη, τίς χορηγίες τῆς σωματικῆς μας φύσεως, γεννάμε τὰ παιδιά μας ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας, καὶ ἂν θελήσουμε νὰ κατασκευάσουμε κάτι ἔξω ἀπὸ τὴν οὐσία μας, τὸ κάνουμε χρησιμοποιώντας ὕλη. Ὁ Θεὸς ὁμως, ἐπειδὴ εἶναι ἐντελῶς ἀσώματος, δὲν ἔχει χορηγία ὕλης ἀπὸ τὸν ἑαυτό του γιὰ νὰ γεννήσει τὸν Υἱό, καὶ δημιουργεῖ ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἐτσι, παραιτούμενος ἀπὸ ὅλα τὰ δικά μας, οὔτε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του προβάλλει τὸν Υἱό, οὔτε ἀπὸ προϋπάρχουσα ὕλη κατασκευάζει κάποιο ἀπὸ τὰ ὄντα. Ἀντίθετα ὅλα τὰ φέρνει στὴν ὑπαρξὴ μαζί μὲ τὸν Υἱὸ ἀπ' ἔξω. Καὶ ἔὰν αὐτὸ εἶναι ἔτσι, ἄρα εἶναι καὶ ἀνόμοιος.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Καὶ πῶς, γενναῖοι, ὁ Υἱὸς θὰ εἶναι γιὰ μᾶς μονογενῆς, ἔὰν καὶ αὐτὸ ἔγινε ὅπως ὅλα; Καὶ πῶς γενικὰ εἶναι Υἱὸς αὐτός πού δὲν προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσία αὐτοῦ πού τὸν γέννησε; Ἐὰν λοιπὸν εἶναι

τὰ ἐξ οὐκ ὄντων, ἤτοι ἔξωθεν, γεγονότα καλεῖσθαι καὶ εἶναι κατὰ φύσιν υἱούς, οὐδέν, ὡς ἔοικε, κωλύσει πάντα τὰ πεποιημένα καλεῖσθαι γεννήματα, καὶ οὐκέτι μονογενῆς ὁ Υἱός, πολλοὺς ἔχων τοὺς ἀδελφοὺς κατὰ φύσιν. Εἰ δὲ οὐκ ἐνδέχεται, μόνος δὲ ἐστὶ 5 μονογενῆς, ἐξηλλαγμένην ἄρα πάντη τὴν ὑπαρξιν ἔχει, οὐχ ὥσπερ ἐκεῖνα πρὸς τὸ εἶναι κεκλημένος, ἀλλ' ὡς Υἱός ἐκ Πατρὸς προελθὼν φυσικῶς, καὶ διὰ τοῦτο ὁμοιος

ΑΛΛΟ.

Εἰ πάντα ἐξ οὐκ ὄντων ἐστὶ καὶ μετὰ πάντων ὁ Υἱός, διὰ ποίαν 10 αἰτίαν ὁ μὲν φύσει Κύριος, τὰ δὲ φύσει δοῦλα; Ἡ γὰρ τὰ πάντα κυριότητι τῇ κατὰ φύσιν τιμᾶσθαι δίκαιον τὴν αὐτὴν ἔχοντα γένεσιν τῷ Υἱῷ, ἢ καὶ αὐτὸν μετὰ πάντων ὡς δοῦλον εἶναί τε καὶ λέγεσθαι. Νῦν δὲ οὐχ ὀρώμεν τοῦτο κηρύττουσαν τὴν θείαν Γραφήν, ἀλλὰ Κύριον μὲν κατὰ φύσιν οἶδε τὸν Υἱόν, δοῦλα δὲ τὰ ποιήματα, 15 λέγουσα, ὅτι «Τὰ σύμπαντα δοῦλα σά»· καὶ πάλιν, μετὰ Πατρὸς ὑμνούμενον καὶ σπουδαζόμενον αὐτῷ τὸν Υἱόν εἰσφέρει, τὴν κτίσιν δὲ δοξολογοῦσαν. Οὐκ ἄρα τοῖς πᾶσιν ἴσος ἐστίν, οὐδὲ ἔξωθεν, ὥσπερ ἐκεῖνα, ἀλλ' ὁ μὲν Υἱός κατὰ φύσιν, τὰ δὲ δοῦλα καὶ ποιήματα. Οὕτω δὲ ἔχοντα τὸν Υἱόν, τί τὸ κωλύον ὁμοιον εἶναι τῷ Πατρί;

20

ΑΛΛΟ.

Ἄγνοοῦσιν ὡς ἔοικεν, οἱ λογισμοῖς ἀσυνέτοις ἐπερειδόμενοι, καὶ ψόφῳ διακένων ρημάτων ἢ ταῖς ἀκριβεῖαις τῶν θεωρημάτων ἐπικομπάζοντες, ὅτι τὸ ὄντως ὄν καὶ κατ' οὐσίαν τίκτειν δυνάμενον, τὸ θεῖον ἐστίν. Αὐτὸ γὰρ δὴ περὶ ἑαυτοῦ φησιν· Ἐγὼ εἰμι ὁ 25 ὢν, ὡς τῶν ἄλλων ἀπάντων, οὐκ ὄντων μὲν πρὶν γενέσθαι, βουλήσει δὲ θεῖα πρὸς τὸ εἶναι παρενεχθέντων. Οὐκοῦν τὸ ὄντως ὄν, ᾧ καὶ τὸ εἶναι κυριώτατον ὄνομα, αὐτὸ δὴ καὶ μόνον κατ' οὐσίαν γεννήσει. Τὰ γὰρ ἄλλα ποιήματα, ἄνθρωποι τυχόν, βουλήσει μᾶλλον Θεοῦ πρὸς τὸ δύνασθαι τίκτειν ἐκλήθησαν, ἢ κατ' ἰδίαν οὐ- 30 σίαν τοῦτο ποιούσι. Θεῖος γὰρ τις ἀναγκάζει νόμος τίκτειν καὶ τὸ

δυνατό καί αὐτὰ πού ἔγιναν ἀπὸ τὸ μηδέν, δηλαδή ἐξωτερικά, νὰ ὀνομάζονται καί νὰ εἶναι κατὰ φύση υἱοί, τότε, ὅπως φαίνεται, τίποτε δὲν ἐμποδίζει ὅλα τὰ δημιουργήματα νὰ λέγονται υἱοί. Ἀλλὰ τότε ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι μονογενής, ἀφοῦ ἔχει πολλοὺς ἀδελφούς κατὰ φύση. Ἐὰν πάλι αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατόν, καὶ εἶναι μόνο αὐτὸς μονογενής, ἄρα ἔχει ἐντελῶς διαφορετικὴ ὑπαρξη, ἀφοῦ ἦρθε στὴν ὑπαρξη ὄχι ὅπως ἐκεῖνα, ἀλλὰ προῆλθε κατὰ τρόπο φυσικὸ ὡς Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ γι' αὐτὸ εἶναι ὅμοιός του.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὅλα προῆλθαν ἀπὸ τὸ μηδέν καὶ μαζί μὲ ὅλα καὶ ὁ Υἱός, τότε γιὰ ποιὸ λόγο αὐτὸς εἶναι κατὰ φύση Κύριος, ἐνῶ ἐκεῖνα κατὰ φύση δοῦλα; Γιατὶ εἶναι δίκαιο ἢ ὅλα νὰ τιμῶνται μὲ τὴν κατὰ φύση κυριότητα, ἀφοῦ ἔγιναν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο μὲ τὸν Υἱό, ἢ καὶ αὐτὸς νὰ εἶναι καὶ νὰ λέγεται δοῦλος μαζί μὲ ὅλα τὰ ἄλλα. Τώρα ὅμως δὲν βλέπουμε νὰ τὸ κηρύττει αὐτὸ ἡ ἅγια Γραφή. Ἀντίθετα, γνωρίζει ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι Κύριος κατὰ φύση, καὶ τὰ δημιουργήματα δοῦλα, λέγοντας: «Ὅλα εἶναι δικοί σου δοῦλοι»²². Ἐπίσης παρουσιάζει τὸν Υἱὸ νὰ ὑμνεῖται καὶ νὰ τιμᾶται μαζί μὲ τὸν Πατέρα, ἐνῶ τὴν κτίση νὰ τὸν δοξολογεῖ. Ἐπομένως δὲν εἶναι ὅμοιος σὲ ὅλα, οὔτε ἔγινε ἐξωτερικά, ὅπως ἐκεῖνα, ἀλλὰ αὐτὸς βέβαια εἶναι Υἱὸς κατὰ φύση, ἐνῶ ἐκεῖνα δοῦλα καὶ δημιουργήματα. Ἀφοῦ ὅμως εἶναι ἔτσι ὁ Υἱός, τί τὸν ἐμποδίζει νὰ εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν Πατέρα;

ΑΛΛΟ.

Ἄγνοοῦν, ὅπως φαίνεται, αὐτοὶ ποῦ στηρίζονται σὲ ἀπερίσκεπτους συλλογισμούς, καὶ στὸν θόρυβο τῶν ἐντελῶς κενῶν λέξεων, ἢ κομπάζουν μὲ τίς λεπτολογίες τῶν θεωρημάτων, ὅτι τὸ ὄντως ὄν καὶ αὐτὸ πού μπορεῖ νὰ γεννᾷ, εἶναι ὁ Θεός. Γιατὶ ὁ ἴδιος λέγει γιὰ τὸν ἑαυτό του: «Ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος ποῦ ὑπάρχει», ἐπειδὴ ὅλα τὰ ἄλλα, δὲν ὑπῆρχαν πρὶν νὰ γίνουν, καὶ ἦρθαν στὴν ὑπαρξη μὲ θεία βούληση. Ἐπομένως τὸ ὄντως ὄν, τὸ κυριότερο ὄνομα τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ὑπαρξη, αὐτὸ λοιπὸν καὶ μόνο γεννᾷ ἀπὸ τὴν οὐσία. Γιατὶ τὰ ἄλλα δημιουργήματα, ὅπως γιὰ παράδειγμα οἱ ἄνθρωποι, μᾶλλον μὲ τὴ βούληση τοῦ Θεοῦ δημιουργήθηκαν μὲ τὴ δυνατότητα νὰ γεννοῦν, παρὰ τὸ κάνουν αὐτὸ ἀπὸ τὴ δική τους οὐσία. Γιατὶ κάποιος θεῖος

μὴ τίκτειν πεφυκός. Ἐπειδὴ γὰρ οὕτως ἠθέλησεν ὁ Δημιουργός, οὕτω καὶ γέγονεν. Εἰ γὰρ κατ' οὐσίαν ἰδίως τε καὶ κυρίως ἔχει τὸ τίκτειν τὰ ποιήματα, διατί μὴ πάντα δύναται τίκτειν; Ἐπειδὴ δε τίκτει τινά, δηλονότι τὰ κεκελευσμένα, πρόδηλον δήπουθεν ὡς οὐ
 5 κατὰ φύσιν τοσοῦτον τοῖς ποιήμασιν ἐνυπάρχειν τὸ γεννᾶν, ὅσον ἐκ τοῦ κελεύοντος καὶ ἀναγκάζοντος νόμου, ὃν ἐκάστω τῶν ὄντων ἐπέθηκεν ὁ Δημιουργός. Οὐκοῦν τὸ κυρίως τίκτον ἐξ ἑαυτοῦ τὸ Θεϊόν ἐστιν, ἡμεῖς δὲ κατὰ μίμησιν τὴν ἐκείνου. Εἶτα πῶς οὐκ ἄτο-
 10 πον τὸ μὲν κατὰ μίμησιν τίκτειν ἐξ ἑαυτοῦ, τὸ δὲ ἀρχέτυπον, πρὸς ὃ καὶ μεμόρφωται, μὴ ἐξ ἑαυτοῦ μᾶλλον, ἀλλ' ἔξωθεν ἔχειν τὸ γεννᾶν; Φανεράς τοιγαροῦν ἐντεῦθεν τῆς ἀληθείας γεγενημένης, οὐδὲν τὸν Πατέρα κωλύσει γεννᾶν τὸν Υἱὸν ἐξ ἑαυτοῦ. Εἰ δὲ τοῦτο, καὶ ὁμοιος ἔσται κατὰ πάντα αὐτῷ, τῆς τοῦ Πατρὸς ιδιότητος φυσικῶς τρεχούσης ἐπὶ τὸν Υἱόν.

15

ΑΛΛΟ.

περὶ ὁμοιότητος τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν δι' ἐναντίας.

Εἰ οὐδεὶς φασίν, ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς ὁ Θεός, κατὰ τὴν αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος φωνήν, φαίνεται δὲ καὶ τὸ οἰκεῖον πρόσωπον τῆς κατὰ
 20 φύσιν ἀγαθότητος ἔξω τιθεῖς, «Τί γὰρ με φῆς ἀγαθόν;» πρὸς τὸν Γραμματέα λέγει, κατὰ τίνα τρόπον ὁμοιος ἔσται τῷ κατὰ φύσιν ἀγαθῷ Πατρὶ ὁ μὴ τοιοῦτος Υἱός;

Πρὸς ταῦτα λύσις.

Ἀνόμοιον εἶναί φασιν οἱ Χριστομάχοι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, τὸν
 25 ἐπηρητημένον τῷ λόγῳ κίνδυνον μηδόλως θεωροῦντες, ἢ θεωροῦν-
 τες μὲν, ἐν δὲ τοῖς οὕτω μεγάλοις πράγμασι παίζοντες μᾶλλον ἢ τῆς ἀληθείας ὄντες ἐξετασταί. Εἰ γὰρ ἀνόμοιος, κατ' ἐκείνους, ἐστὶν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, λεγέτωσαν ἡμῖν τίνα ποτὲ ἐροῦσι τὸν ἀγαθὸν κατὰ

νόμος τοὺς ἔξαναγκάζει νὰ γεννοῦν, ὅπως καὶ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του καμωμένο νὰ μὴ γεννᾶ. Γιατί, ἐπειδὴ ἔτσι θέλησε ὁ Δημιουργός, ἔτσι καὶ ἔγινε. Ἐὰν δηλαδὴ τὰ δημιουργήματα ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ γεννοῦν στὴν οὐσία τους καὶ ὡς κύριο γνώρισμά τους, τότε γιατί δὲν μποροῦν νὰ γεννοῦν ὅλα; Καὶ ἐπειδὴ γεννοῦν ὀρισμένα, δηλαδὴ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν ἔτσι, εἶναι φανερὸ ὅπωςδήποτε, ὅτι τὸ νὰ γεννοῦν δὲν ὑπάρχει τόσο κατὰ φύση στὰ δημιουργήματα, ὅσο ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὸν νόμο ποὺ τὰ διατάζει καὶ τὰ ἔξαναγκάζει, τὸν ὁποῖο νόμο ἔβαλε σὲ καθένα ἀπὸ τὰ ὄντα ὁ Δημιουργός. "Ὡστε λοιπὸν ἐκεῖνο ποὺ γεννᾶ κυρίως ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, εἶναι τὸ θεῖο, ἐνῶ ἐμεῖς γεννᾶμε κατὰ μίμηση ἐκείνου." Ἐπειτα πῶς δὲν εἶναι παράλογο, αὐτὸ ποὺ γεννᾶ κατὰ μίμηση, νὰ γεννᾶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἐνῶ τὸ πρότυπο, πρὸς τὸ ὁποῖο ἔχουν ἀντίστοιχα πλασθεῖ, νὰ μὴ γεννᾶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ἔξωτερικά; Ἄφου λοιπὸν ἔγινε φανερὴ ἡ ἀλήθεια ἀπὸ αὐτὰ, δὲν ἐμποδίζει τίποτε τὸν Πατέρα νὰ γεννᾶ τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Καὶ ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἔτσι, τότε εἶναι κατὰ πάντα ὅμοιος μὲ αὐτόν, γιατί ἡ ἰδιότητα τοῦ Πατέρα προχωρεῖ κατὰ τρόπο φυσικὸ πρὸς τὸν Υἱό.

ἌΛΛΟ.

Γιὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ Υἱοῦ μὲ τὸν Πατέρα.

* Ἐνσταση τῶν ἀντιθέτων.

Ἐφόσον κανένας, λέγει, δὲν εἶναι ἀγαθός, παρὰ μόνον ἓνας, ὁ Θεός, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ Σωτήρα, καὶ ἐμφανίζεται ἀκόμα καὶ τὸ δικό του πρόσωπο νὰ τὸ τοποθετεῖ ἔξω ἀπὸ τὴν κατὰ φύση ἀγαθότητα, λέγοντας στὸν Γραμματέα, «Γιατί μὲ ὀνομάζεις ἀγαθόν;», μὲ ποιὸν τρόπο εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν κατὰ φύση ἀγαθὸ Πατέρα ὁ Υἱός, ποὺ δὲν εἶναι τέτοιος;

* Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Οἱ Χριστομάχοι λένε ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀνόμιος μὲ τὸν Πατέρα, χωρὶς νὰ βλέπουν καθόλου τὸν κίνδυνο ποὺ ἐπικρέμαται στὸν λόγο αὐτόν, ἢ τὸν βλέπουν βέβαια, ἀλλὰ παίζουν μᾶλλον μὲ τὰ τόσο μεγάλα πράγματα, παρὰ εἶναι ἐρευνητὲς τῆς ἀλήθειας. Γιατί, ἐὰν εἶναι ἀνόμιος, ὅπως ἰσχυρίζονται ἐκεῖνοι, ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα, ἄς

φύσιν τὸν Πατέρα ἢ τὸν Υἱόν; Εἰ μὲν οὖν τῷ Πατρὶ τὴν ἐπὶ τούτῳ
 ψῆφον ἀπονέμουσιν, ἀνάγκη πᾶσα μὴ εἶναι ἀγαθὸν τὸν τῷ Πατρὶ
 μὴ προσεικία. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν παραιτήσονται λέγειν, μεταθή-
 σουσι δὲ ἐπὶ τὸν Υἱὸν τὸ οὐσιωδῶς ἀγαθόν, ἐξ ἀνάγκης πάλιν
 5 συναλαθήσονται πρὸς τὸ χρῆναι λέγειν οὐκ εἶναι τὸν Πατέρα ἀγα-
 θόν, εἴ γε τῆς πρὸς τὸν Υἱὸν ὁμοιότητος ἀποφοιτᾷ. Ἐπειδὴ δὲ λίαν
 ἐστὶν ἀτοπώτατον ἢ κατὰ τοῦ Πατρὸς ἢ κατὰ τοῦ Υἱοῦ τὴν τοιαύ-
 την φθέγγασθαι δυσφημίαν (ἀγαθοῦ γὰρ ὄντος τοῦ Πατρὸς, ἀγα-
 θὸς ἔσται πάντως καὶ ὁ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ προελθὼν Υἱός), οὐκ
 10 ἔσται κατὰ τι γοῦν ἀνόμοιος τῷ Πατρὶ, εἴπερ τὸ ἀγαθὸν προσει-
 κέναι πάντως ἀνάγκη τῷ ἀγαθῷ.

Ἀνθυποφορὰ ὡς ἐκ τῶν Χριστομάχων.

Κατὰ τοῦτο, φασίν, ὁμολογοῦμεν ὅμοιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ
 Πατρὶ, οὐχ ὅτι πάντως τὴν οὐσιώδη καὶ φυσικὴν ἔχει πρὸς αὐτὸν
 15 ὁμοιότητα, ἀλλ' ὅτι διὰ τὸ θελήσαι μόνον τὸν Πατέρα τοιοῦτον
 ὑποστῆσαι τὸν Υἱὸν ὁποῖός ἐστιν αὐτός, τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμοίωσιν
 ἔχει. Ὡσπερ οὖν ἀμέλει καὶ οἶκος εἰς εἶδός τι καὶ σχῆμα μεταπε-
 ποιημένος ὥσπερ εἰκὼν ἐστὶ τῆς τοῦ δημιουργήσαντος ἐννοίας
 διὰ μὲν τὴν ὕλην ἕτερος ὢν ὡς πρὸς αὐτόν, διὰ δὲ τὸ οὕτω πεποι-
 20 ῆσθαι ὡς ἐπενόησε προσεικίως αὐτοῦ τῇ διανοίᾳ.

Πρὸς ταῦτα λύσις.

Γέλωτος ἀξία, μᾶλλον δὲ ὀδυρμῶν, ἢ τοῦ λόγου κατασκευή.
 Τίς γὰρ τῶν εὐφρονούντων οὐκ ἂν εἰκότως ἐπιστυγνάσαι τοῖς εἰς
 τοσαύτην ἐμπεπτωκόσιν ἀμαθίαν; Τίς δὲ οὐ θρηνήσαι τοὺς εἰς το-
 25 σαύτην ὀλισθήσαντας ἀβουλίαν; Εἰ γὰρ ἀνόμοιός ἐστι κατ' οὐσίαν
 ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, ὅμοιος δὲ κατὰ τὸ εἶδος, πρῶτον μὲν ἀνάγκη
 λέγειν ἐκ διαφόρων συγκεῖσθαι τὸν Υἱὸν, καὶ τοῦτο, ἀλλήλοις
 πολὺ μαχομένων καὶ ἐναντίως ἐχόντων, τοῦ ὁμοίου, φημί, καὶ τοῦ
 ἀνομοίου, ἅπερ ἀλλήλοις καθ' ἓν τι τὸ ὑποκείμενον ἄμικτά τέ ἐστι

μᾶς ποῦν ποιὸν λένε ἀγαθὸν κατὰ φύσιν, τὸν Πατέρα ἢ τὸν Υἱό; Ἐὰν ἀπονεύμουν στὸν Πατέρα τὴν ψῆφο τους στὸ θέμα αὐτό, κατ' ἀνάγκη δὲν εἶναι ἀγαθὸς αὐτὸς ποὺ δὲν μοιάζει μὲ τὸν Πατέρα. Ἐὰν πάλι ἀποφύγουν νὰ τὸ ποῦν αὐτὸ καὶ μεταθέσουν στὸν Υἱὸ τὴν ἀγαθότητα τῆς οὐσίας, κατ' ἀνάγκη πάλι θὰ φτάσουν νὰ ποῦν, ὅτι πρέπει νὰ μὴ εἶναι ἀγαθὸς ὁ Πατέρας, ἐφόσον βέβαια δὲν εἶναι ὅμοιος πρὸς τὸν Υἱό. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι πάρα πολὺ παράλογο νὰ λέγεται ἡ βλασφημία αὐτὴ εἴτε ἐναντίον τοῦ Πατέρα, εἴτε ἐναντίον τοῦ Υἱοῦ (γιατί, ἀφοῦ εἶναι ἀγαθὸς ὁ Πατέρας, εἶναι ὅπωςδήποτε ἀγαθὸς καὶ ὁ Υἱός, ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία αὐτοῦ), δὲν εἶναι σὲ τίποτε ἀνόμοιος μὲ τὸν Πατέρα, ἐφόσον εἶναι ὅπωςδήποτε ἀνάγκη τὸ ἀγαθὸ νὰ μοιάζει μὲ τὸ ἀγαθὸ.

Ἐνθυποφορὰ ἐκ μέρους τῶν Χριστομάχων.

Ὁμολογοῦμε, λένε, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὅμοιος μὲ τὸν Πατέρα ὡς πρὸς αὐτό, ὅχι ὅτι ὅπωςδήποτε εἶναι ὅμοιος μ' αὐτὸν κατὰ τὴν οὐσία καὶ φύσιν, ἀλλὰ ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Πατέρας θέλησε νὰ κάνει τὸν Υἱὸ τέτοιον ποὺ εἶναι καὶ ὁ ἴδιος, γι' αὐτὸ εἶναι ὅμοιος μὲ αὐτόν. Ὅπως βέβαια χωρὶς ἀμφιβολία καὶ ἓνα σπῆτι ποὺ διαμορφώνεται καὶ παίρνει κάποια μορφή καὶ σχῆμα ἀποτελεῖ εἰκόνα τῆς ἐπινοήσεως τοῦ δημιουργοῦ του, καὶ ὅσον ἀφορᾷ βέβαια τὴν ὕλη εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτόν, ὡς πρὸς τὸ ὅτι ὅμως ἔγινε ὅπως ἐκεῖνος τὸ ἐπινόησε, μοιάζει μὲ τὴ σκέψη του.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Εἶναι ἄξιο γιὰ γέλια, ἢ μᾶλλον γιὰ κλάματα, τὸ κατασκευάσμα αὐτὸ τοῦ λόγου. Γιατὶ ποιὸς, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ σκέφτονται λογικά, δὲν θὰ λυπηθεῖ εὐλόγα γι' αὐτοὺς ποὺ ἔπεσαν σὲ τόσο μεγάλη ἀμάθεια; Καὶ ποιὸς δὲν θὰ κλάψει αὐτοὺς ποὺ ἐξολίσθησαν σὲ τόσο μεγάλη ἔλλειψη βούλησης. Γιατί, ἂν ὁ Υἱὸς εἶναι ἀνόμοιος ὡς πρὸς τὴν οὐσία μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ εἶναι ὅμοιος ὡς πρὸς τὴ μορφή, πρῶτον εἶναι ἀνάγκη νὰ ποῦμε, ὅτι ὁ Υἱὸς ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο διάφορα πράγματα, δηλαδή ἀπὸ τὸ ὅμοιο καὶ τὸ ἀνόμοιο, τὰ ὅποια ἀντιμάχονται τὸ ἓνα τὸ ἄλλο, καὶ εἶναι ἀντίθετα· τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ ὑφίσταται χωριστᾶ, καὶ εἶναι μεταξὺ τους ἀκοινώνητα καὶ ἀσυμ-

καὶ ἀσύμβατα. Καὶ εἰ κατὰ τι προσεικώς, οὐχ ὅλος ἐστὶ φῶς, ἀλλ' οὐδὲ ὅλος ἀλήθεια, οὐδὲ φύσει Θεός. Εἶτα πρὸς τούτῳ καὶ εἰς αὐτὸν διαθήσεται τὸν γεγεννηκότα τῆς δυσφημίας τὸ βάρος. Ἔσται γὰρ ἡμῖν σύνθετος καὶ αὐτὸς ὁ Πατὴρ ἔκ τε οὐσίας καὶ νοή-
 5 ματος, εἴπερ κατὰ μὲν τὸν τῆς οὐσίας λόγον ἀνόμοιός ἐστι τῷ Υἱῷ, ὁμοιος δὲ κατὰ τὴν ἔννοιαν. Πῶς οὖν ὁ Πατὴρ εὐρεθήσεται τῶν πάντων ἀρχή, σύνθετος ὢν καθ' ἑμᾶς καὶ οὐχ ἀπλοῦς; Καίτοι τῆς ἀρχῆς οὐδὲν προεπινοεῖσθαι δύναται. Μηδενὸς δὲ προεπινοουμένου τῆς ἀρχῆς, οὐδαμῶθεν αὐτῇ τὸ σύνθετον προσγενήσεται. Ἐ-
 10 πείτερ τὰ σύνθετα σύνοδος τις τῶν ἀπλῶν ἐργάζεται. Πανταχόθεν τοιγαροῦν ὀρωμένης τῆς ἐν τούτοις ἀτοπίας, σαθροτάτη μὲν ἔσται τοῖς Χριστομάχοις ἢ πρότασις. Ἀναιρεθείσης δὲ τῆς ἐν τούτοις δυσφημίας, ὁμοιος ἔσται κατ' οὐσίαν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, οὐδαμῶθεν τῆς πρὸς αὐτὸν φυσικῆς ὁμοιότητος ἐξωθούμενος.

15

ΑΛΛΟ.

Εἰ μὴ κατ' οὐσίαν ὁμοιός ἐστιν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, μόνης δὲ τῆς ἐννοίας αὐτοῦ χαρακτηρ ὥσπερ τις καὶ εἰκὼν, τελείαν ἔχειν πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητα οὐ δύναται· ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς κατ' εἰκόνα γεγονότες τοῦ Δημιουργοῦ, τότε μάλιστα τοῦτο φαινόμεθα σώζοντες, ὅτε
 20 τῆς θειότητος αὐτοῦ μέτοχοι γινόμενοι διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος ἡμῖν ἁγίου Πνεύματος, πρὸς τὴν θεϊαν μορφούμεθα φύσιν. Καὶ γοῦν οἱ μῆπω μετασχόντες αὐτοῦ, οὕτω σύμμορφοι καθεστήκασι τῆς εἰκό-
 νος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. Εἰ τοίνυν φυσικὴ μὲν ὁμοιότης οὐδεμία τοῦ Πατρὸς ἐν Υἱῷ, μόνοι δὲ τῆς ἐννοίας οἱ χαρακτηῆρες ἐμφαίνονται,
 25 οὐχ ἔξει τὸ τελείως ὁμοιον, ὅπερ ἐστὶ καὶ μόνον ἐννοεῖν ἀπίθανον. Πῶς γὰρ ἐστὶ ἴσα Θεῷ; Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον, κρατήσῃ ἄρα τὸ ἕτερον, ὅπερ ἐστὶ καὶ ἀληθέστερον· ὅτι τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας αὐτὸ δὴ τὸ ἴδιον ὑπάρχων ὁ Υἱός, ὁμοιος ἔσται καὶ κατ' οὐσίαν αὐτῷ.

βίβαστα. Καὶ ἂν μοιάζει σὲ κάτι, οὔτε ὀλόκληρος εἶναι φῶς, οὔτε ὀλόκληρος ἀλήθεια, οὔτε κατὰ φύσιν Θεός. Ἐπειτα, τὸ βάρος τῆς βλασφημίας μεταδιβάζεται καὶ σ' αὐτὸν ποὺ τὸν γέννησε. Γιατὶ γίνεται γιὰ μᾶς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας σύνθετος ἀπὸ οὐσία καὶ σκέψη, ἔὰν φυσικᾶ εἶναι ἀνόμιος μὲ τὸν Υἱὸ ὡς πρὸς τὴν οὐσία, καὶ ὁμοιος ὡς πρὸς τὴν σκέψη. Πῶς λοιπὸν ὁ Πατέρας εἶναι ἡ ἀρχὴ τῶν πάντων ἔαν, σύμφωνα μὲ σᾶς, εἶναι σύνθετος καὶ ὄχι ἀπλός; Ἄν καὶ βέβαια τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ πρὶν ἀπὸ τὴν ἀρχή. Καὶ ἐφόσον τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὅτι ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἀπὸ πουθενὰ δὲν μπορεῖ νὰ προστεθεῖ σ' αὐτὴν κάτι τὸ σύνθετο. Γιατὶ τὰ σύνθετα τὰ κάνει κάποιο ἀπὸ τὰ ἀπλᾶ ποὺ τὰ συνοδεύει. Ἄφοῦ λοιπὸν ἀπὸ παντοῦ εἶναι φανερὴ ἡ ἀτοπία, εἶναι ἀστήρικτη ἡ πρόταση τῶν Χριστομάχων. Καὶ ἀφοῦ ἀνατράπηκε ἡ βλασφημία στὰ θέματα αὐτὰ, ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοιος ὡς πρὸς τὴν οὐσία μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ἀπὸ πουθενὰ δὲν στερεῖται τῆ φυσικῆ ὁμοιότητά του πρὸς ἐκεῖνον.

ἌΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ὁμοιος ὡς πρὸς τὴν οὐσία μὲ τὸν Πατέρα καὶ εἶναι ἀπλῶς κάτι σὰν σφραγίδα καὶ εἰκόνα τῆς ἰδέας του, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἐντελῶς ὁμοιος μὲ αὐτόν. Ἐπειδὴ καὶ ἐμεῖς, ἂν καὶ πλασθήκαμε «κατ' εἰκόνα» τοῦ Δημιουργοῦ, τότε κυρίως φαινόμεστε ὅτι τὸ διατηροῦμε αὐτό, ὅταν γινόμαστε μέτοχοι τῆς θεότητάς του, μεσῶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ποὺ κατοικεῖ μέσα μας, ὅποτε παίρνουμε τὴ μορφή τῆς θείας φύσεως. Καὶ φυσικᾶ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμα γίνει μέτοχοι αὐτοῦ, δὲν ἔχουν ἀκόμα λάβει τὴ μορφή τῆς εἰκόνας τοῦ Υἱοῦ του. Ἐὰν λοιπὸν δὲν ὑπάρχει καμμιά φυσικὴ ὁμοιότητα τοῦ Πατέρα στὸν Υἱό, καὶ ὑπάρχουν μόνο οἱ σφραγίδες τῆς μορφῆς του, δὲν ἔχει τέλεια ὁμοιότητα, πράγμα ποὺ καὶ μόνο νὰ τὸ σκεφθεῖ κανεὶς εἶναι ἀπίστευτο. Γιατὶ πῶς εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεό; Καὶ ἐφόσον αὐτὸ εἶναι παράλογο, θὰ ἰσχύσει ἐπομένως τὸ ἄλλο, ποὺ εἶναι καὶ τὸ πιὸ ἀληθινό· ὅτι δηλαδή, ἀφοῦ ὁ Υἱὸς εἶναι τὸ ἰδιαιτέρο γνῶρισμα τοῦ Πατέρα, εἶναι καὶ ὡς πρὸς τὴν οὐσία ὁμοιος μὲ αὐτόν.

Ἀπόδειξις ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς, ὅτι περ ἐκ μετοχῆς τῆς
πρὸς τὸ θεῖον, κατ' εἰκόνα τὴν πρὸς αὐτὸν μορφούμεθα.

Οὐ γὰρ ἐξήρκεσε τῇ αὐτοῦ ἀνθρώπου κατασκευῇ, πρὸς
τὸ φαίνεσθαι καὶ γενέσθαι εἰκόνα τοῦ πεποιηκότος,
5 τὸ ἐν μόναϊς ἐννοίαις τὸν περὶ αὐτοῦ κείσθαι λόγον.

Λέγει πον Παῦλος «Εἰ δέ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος
οὐκ ἔστιν αὐτοῦ». Ἄλλ' εἴπερ ἐξήρκει καὶ δίχα τῆς τοῦ Πνεύματος
μετοχῆς κατ' εἰκόνα φαίνεσθαι Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον, πάντες ἂν
ἦμεν Χριστοῦ, καὶ Πνεύματος ὄντες ἀμέτοχοι. Φησί πον πάλιν ὁ
10 μακάριος Ἰωάννης «Ὁ τηρῶν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἐν αὐτῷ μένει,
καὶ αὐτὸς ἐν αὐτῷ. Καὶ ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι μένει ἐν ἡμῖν ἐκ
τοῦ Πνεύματος οὗ ἔδωκεν ἡμῖν». Οὐκοῦν εἰ τὸ φυλάττειν τὴν δο-
θεῖσαν ἐντολὴν πρόξενον ἡμῖν τῆς τοῦ Πνεύματος μετουσίας εὐρί-
σκεται, μέτοχοι δὲ γεγονότες τοῦ Πνεύματος, πρὸς τὴν τοῦ πεποιη-
15 κότος εἰκόνα μορφούμεθα, πρόδηλον δήπουθεν ὅτι τὴν πρὸς Θεὸν
ὁμοίωσιν ἔχειν ἀδύνατον τὸν μὴ μετέχοντά πως τῆς αὐτοῦ φύσεως.
Καὶ πάλιν ἀνανεῶν εἰς τὸ κατ' εἰκόνα τὸν ἄνθρωπον ὁ Σωτὴρ, ἐνε-
φύσησε τοῖς μαθηταῖς λέγων «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον». Ὅπερ οὖν
ἡ ἀνακαίνησις ἔχει, τοῦτο κερτήσθαι πάντως καὶ τὴν ἀρχαιότητα
20 προσήκει νοεῖν. Οὐκοῦν τελείωσιν ἐξεικονισμού πρὸς τὴν θεῖαν
οὐσίαν ἢ τοῦ Πνεύματος μετοχὴ τῷ ἀνθρώπῳ χαρίζεται, οὐχ
ἀπλῶς τὸ ἐν μόναϊς ἐννοίαις Θεοῦ διαπλασθῆναι τοιοῦτον ὁποῖός
ἐστιν αὐτός. Εἰ δὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ λαμβάνοντες πρὸς Θεὸν
μορφούμεθα, πῶς ἀνόμοιος ἔσται τῷ Πατρὶ ὁ Υἱὸς ὁ τὸ μορφου-
25 σθαι πρὸς ἐκεῖνον καὶ ἡμῖν δι' ἑαυτοῦ δωρούμενος;

Πρότασις ὡς ἐκ τῶν δι' ἐναντίας.

Ἀκοινώνητος, φασί, καὶ οὐ μεθεκτός ἡμῖν ὁ Πατὴρ δι' ἑαυτοῦ,
διὰ τὴν ὑπερβολὴν καὶ τὴν ἄκραν ὥσπερ καὶ ἀχώρητον τῇ ἀνθρω-
πέϊα φύσει τῆς θεότητος μετάληψιν. Χωρεῖται δὲ καὶ ἐν ἡμῖν γίνε-

23. Α' Ἰω. 3, 24.

24. Ἐβρ. 6, 1.

Ἐπίδειξις ἀπὸ τῆν ἁγία Γραφή, ὅτι ἀπὸ τῆ μετοχή μας στὸν Θεὸ λαμβάνουμε τὴν εἰκόνα τῆς μορφῆς του. Γιατὶ δὲν ἦταν ἀρκετὸ μὲ τῆ δική του ἐνανθρώπησι νὰ φαινόμεσθε καὶ νὰ γίνουμε εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ, ἂν ὁ περὶ αὐτοῦ λόγος περιορίζεται μόνο στὶς σκέψεις.

Ὁ Παῦλος λέγει κάπου· Ἐὰν κάποιος δὲν ἔχει πνεῦμα Χριστοῦ, αὐτὸς δὲν εἶναι δικὸς του. Ἀλλὰ ἐὰν ἦταν ἀρκετὸ καὶ χωρὶς τῆ μετοχῆ τοῦ Πνεύματος νὰ φαίνεται ὁ ἄνθρωπος εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, θὰ ἦμασταν ὅλοι τοῦ Χριστοῦ, ἔστω κι ἂν εἴμαστε ἀμέτοχοι τοῦ Πνεύματος. Λέγει πάλι κάπου ὁ μακάριος Ἰωάννης· «Ἐκεῖνος ποὺ τηρεῖ τὶς ἐντολές του, μένει μέσα σ' αὐτόν, καὶ αὐτὸς μέσα σὲ ἐκεῖνον. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ γνωρίζουμε ὅτι μένει σ' ἐμᾶς, ἀπὸ τὸ Πνεῦμα ποὺ μᾶς ἔδωσε»²³. Ἐπομένως, ἐφόσον τὸ νὰ τηροῦμε τὴν ἐντολὴ ποὺ μᾶς δόθηκε, αὐτὸ εἶναι ποὺ προκαλεῖ σὲ μᾶς τὴ μετοχὴ τοῦ Πνεύματος, καὶ ἀφοῦ γίνουμε μέτοχοι τοῦ Πνεύματος²⁴, παίρουμε τὴν εἰκόνα τῆς μορφῆς τοῦ Δημιουργοῦ, εἶναι ὅπωςδήποτε φανερό, ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ γινεὶ ὁμοίος πρὸς τὸν Θεό, ἐκεῖνος ποὺ δὲν μετέχει κατὰ κάποιον τρόπο τῆς φύσεώς του. Καὶ πάλι, ἀνακαινίζοντας ὁ Σωτὴρας τὸν ἄνθρωπο στὸ «κατ' εἰκόνα», φύσηξε στοὺς μαθητὲς του, λέγοντας· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιο»²⁵. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ ἔχει ἡ ἀνακαινίσι, αὐτὸ πρέπει ὅπωςδήποτε νὰ σκεφτόμαστε ὅτι τὸ εἶχε καὶ ἡ ἀρχαιότητα. Ἐπομένως ὁλοκλήρωσι τῆς ὁμοίωσις πρὸς τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ χαρίζει στὸν ἄνθρωπο ἡ μετοχὴ τοῦ Πνεύματος, καὶ ὄχι ἀπλῶς, ὅτι μόνο μὲ τὶς σκέψεις τοῦ Θεοῦ πλάσθηκε τέτοιος ποὺ εἶναι καὶ ἐκεῖνος. Ἐφόσον ὁμως λαμβάνοντας τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, ἀποκτοῦμε τὴ μορφὴ τοῦ Θεοῦ, πῶς εἶναι ἀνόμιος μὲ τὸν Πατέρα ὁ Υἱός, αὐτὸς ποὺ δωρίζει καὶ σὲ μᾶς τὴ δυνατότητα νὰ ἀποκτήσουμε τὴ μορφὴ ἐκεῖνου;

Πρότασις ἐκ μέρους τῶν ἀντιπάλων.

Ἰσχυρίζονται ὅτι ὁ Πατὴρας εἶναι ἀκοινωνήτος καὶ ἀμέθεκτος σὲ μᾶς, ἐξαιτίας τῆς ὑπερβολικῆς καὶ τῆς πέρα ἀπὸ κάθε δυνατότητα καθὼς καὶ ἀχώρητης στὴν ἀνθρώπινη φύσι κατανόησις τῆς θεότη-

25. Ἰω. 20, 22.

ται δι' Υἱοῦ, ὡς δι' ἐλάττωνος δηλαδή. Πῶς οὖν ὁμοιος ἔσται τῷ Πατρὶ, χωρητὸς ὧν ἐν ἡμῖν τοῖς ἐκείνου οὐ δυναμένοις χωρεῖν;

Πρὸς τοῦτο ἀνθυποφορά, ἦτοι λύσις.

Μεθύουσι πάλιν ταῖς ἀβουλίαις οἱ θεομάχοι, μὴ εἰδότες, ὡς
5 φαίνεται, μήτε ἃ λέγουσι, μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦνται. Εἰ
γάρ, καθάπερ ὑμεῖς φατε, πάντα μεγάλα καὶ ὑπερφυῆ τὰ ἐν τῷ
Πατρὶ, ἀνάγκη δοῦναι τοιαύτην καὶ τὴν ἐνυπάρχουσαν αὐτῷ
ἀγαθότητα. Πῶς οὖν ὁ εἰς ἄκρον ἀγαθός, ἀχώρητος ἔσται τοῖς
ἀγαθότητος δεομένοις; Πῶς δὲ ὅλως ἀγαθὸς ὁ ταῖς ὑπὲρ τὴν κτί-
10 σιν ὑπερβολαῖς ἀποκλείων ἅπασιν τὸ μετασχεῖν αὐτοῦ; Χρὴ γὰρ
δήπουθεν, ὃ δὴ καὶ ἀληθὲς ὄν φαίνεται, τὸν ἅπαξ ἀγαθόν, ἀνα-
λογοῦσαν αὐτοῦ τοῖς πᾶσι προθεῖναι τὴν ἀγαθότητα καὶ εἰς ἀπό-
λαυσιν τοῖς αὐτῆς δεομένοις ἐτοιμὴν ἐξαπλοῦν. Ἄλλ' ἤδη καὶ
τοῦτο ποιῶν φαίνεται, δι' ὧν καὶ ἐνοικήσειν ἐν ἡμῖν ἐπαγγέλλε-
15 ται καὶ ἐμπεριπατήσειν καὶ υἱοὺς ἀποδεικνύει. Οὐκοῦν ἔωλος
τοῖς ἀθέοις ἢ πρότασις. Φαίνεται γὰρ οὐ δι' ὑπερβολὴν καὶ μεγα-
λοφυΐαν εἰς ἀγριότητα Θεὸς ἀποκλίνων, ἀλλὰ μᾶλλον τοσοῦτος
ὑπάρχων εἰς ἡμερότητα, ὅσῳ μεγάλα τὰ αὐτοῦ. Ὡς ἐν δὴ τὸ κάλ-
λιστόν ἐστιν ἢ ἀγαθότης, φθάνουσα δι' Υἱοῦ, καθά φησιν αὐτός,
20 ἐπὶ πονηροῦς τε καὶ ἀγαθοῦς, καὶ μηδενὶ τὸ παράπαν ἀποκλεί-
ουσα τὸ μετασχεῖν αὐτῆς. Μετοχὴ δὲ Πατρὸς δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύ-
ματι κυρίως τε καὶ πρεπόντως ἂν γένοιτο. Ὡσπερ οὖν καὶ ἡλίου
μετέχομεν διὰ τῆς ἐξ αὐτοῦ τικτομένης ἀγῆς, οὐ δίχα θερμότη-
τος τῆς τοῦ Πνεύματος ἐνεργείας εἰκόνα φέρει. Ὡσπερ οὖν τῷ
25 ἡλίῳ οὐκ ἂν τις ἀνόμοιον εἶναι λέγοι τὸ ἐξ αὐτοῦ πεμπόμενον
φῶς, ἦτοι τὴν θερμότητα, διὰ τὸ μετὰ τούτων εἶναι μεθεκτόν,
οὕτως οὐδὲν ἀναγκάσει τὸν Υἱὸν ἀνόμοιον εἶναι τῷ Πατρὶ τὸ δι'
αὐτοῦ μετέχουσαν τὸν Πατέρα, μᾶλλον δὲ ὁμοιον ὄντα κατὰ πάντα
δεικνύει. Ὅπου γὰρ Υἱοῦ μετέχοντες τῆς τοῦ Πατρὸς μετουσίας

τας. "Ομως γίνεται κατανοητὴ καὶ ἔρχεται μέσα μας μέσω τοῦ Υἱοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι κατώτερος. Πῶς λοιπὸν εἶναι ὁμοιος μὲ τὸν Πατέρα, ἐφόσον χωρεῖ σὲ μᾶς πού δὲν μποροῦμε νὰ χωρέσουμε ἐκεῖνον;

Ἐνθυποφορὰ σ' αὐτό, δηλαδὴ ἀπάντησις.

Εἶναι πάλι μεθυσμένοι μὲ τὶς ἀνοησίες τους οἱ θεομάχοι, μὴ γνωρίζοντας, ὅπως φαίνεται, οὔτε αὐτὰ πού λένε, οὔτε γιὰ ποιοὺ πράγματα μᾶς διαβεβαιώνουν. Γιατί ἐὰν, ὅπως ἰσχυρίζεσθε ἐσεῖς, ὅλα στὸν Πατέρα εἶναι μεγάλα καὶ ὑπερφυσικά, ἀναγκαστικὰ πρέπει νὰ εἶναι τέτοια καὶ ἡ ἀγαθότητα πού ὑπάρχει μέσα σ' αὐτόν. Πῶς λοιπὸν αὐτός πού εἶναι ἀγαθὸς σὲ ὑψιστο βαθμό, γίνεται ἀχώρητος σ' ἐκεῖνους πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἀγαθότητα; Καὶ γενικὰ πῶς εἶναι ἀγαθὸς αὐτός πού μὲ τὶς ὑπερβολές του ἀποκλείει ὅλους ἀπὸ τὸ νὰ ἔρθουν σὲ κοινωνία μαζί του; Γιατί πρέπει ἀσφαλῶς, πράγμα πού φαίνεται νὰ εἶναι ἀληθινό, αὐτὸς πού εἶναι ἀπὸ παλιὰ ἀγαθός, νὰ προσφέρει τὴν ἀγαθότητα πού ἀναλογεῖ σὲ ὅλους, καὶ νὰ τὴν χορηγεῖ πρόθυμα σ' αὐτοὺς πού τὴν ἔχουν ἀνάγκη. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἤδη τὸ κάνει αὐτό, ἀφοῦ ὑπόσχεται ὅτι θὰ κατοικήσει μέσα μας καὶ θὰ περπατήσει, καὶ μᾶς ἀναδεικνύει υἱούς του. Ἐπομένως εἶναι ἄστοχη ἡ πρότασις τῶν ἀθέων. Γιατί ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀποκλίνει σὲ ἀγριότητα μὲ τὴν ὑπερβολὴ καὶ τὴ μεγαλοφυΐα του, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι εἶναι τόσο πολὺ ἡμέρος, ὅσο μεγάλα εἶναι ὅλα τὰ δικά του. Ἐνα ἀπὸ αὐτὰ, καὶ μάλιστα τὸ πιὸ καλό, εἶναι ἡ ἀγαθότητα, ἡ ὁποία φθάνει μέσω τοῦ Υἱοῦ, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος. σὲ κακοὺς καὶ καλοὺς, καὶ δὲν ἐμποδίζει κανέναν ἀπολύτως ἀπὸ τοῦ νὰ μετέχει αὐτῆς. Ἡ μετοχὴ ὅμως τοῦ Πατέρα μπορεῖ νὰ γίνῃ κατὰ κύριο καὶ ταιριαστὸ τρόπον μέσω τοῦ Υἱοῦ, μὲ τὸ Πνεῦμα. Ὅπως ἀκριβῶς μετέχουμε καὶ τοῦ ἡλίου μέσω τοῦ φωτὸς πού γεννιέται ἀπὸ αὐτόν, μὲ τὴ θερμότητα πού ἐκπέμπει, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ εἰκόνα τῆς ἐνέργειας τοῦ Πνεύματος. Ὅπως λοιπὸν δὲν λέγει κανεὶς ὅτι εἶναι ἀνόμοιο μὲ τὸν ἥλιο τὸ φῶς πού ἐκπέμπεται ἀπὸ αὐτόν, ἤτοι ἡ θερμότητα, ἐπειδὴ μαζί μ' αὐτὰ γίνεται μεθεκτὸς ὁ ἥλιος, ἔτσι δὲν ἀναγκάζει τίποτε τὸν Υἱὸ νὰ εἶναι ἀνόμοιος μὲ τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ μέσω αὐτοῦ μετέχεται ὁ Πατέρας. Ἀντίθετα δείχνει ὅτι εἶναι κατὰ πάντα ὁμοιος μ' αὐτόν. Γιατί, ἀφοῦ μετέχοντας τοῦ Υἱοῦ, δὲν στερούμαστε τῆς μετοχῆς τοῦ Πατέρα, πῶς

οὐκ ἔστερήμεθα, πῶς οὐκ ἔσται ταυτότης οὐσίας Πατρὸς καὶ Υἱοῦ; Ὅπου δὲ οὐσίας ταυτότης, ποῖον ἔξει τόπον ἢ ἀνομοιότης; Λεγέτωσαν οἱ Χριστομάχοι

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν αἰρετικῶν.

5 Καὶ πῶς ἂν εἶη, φασί, κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον ὁμοιος τῷ Πατρὶ ὁ Υἱός, ὅς γε τοσοῦτον ἐλάττων φαίνεται, ὡς μηδὲ ὄραϊν αὐτόν; Καὶ τοῦτο γὰρ αὐτός που διαμαρτύρεται λέγων· «Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε, ὁ μονογενὴς Θεός, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο». Εἰ τοίνυν ἀθεώρητον τοῖς πᾶσι
10 τὸν Πατέρα φησὶ ὁ Υἱός, ἐν δὲ τοῖς πᾶσι καὶ αὐτός, πῶς ἂν εἶη κατὰ τὴν οὐσίαν ὁμοιος ὁ τοσοῦτον ἠττώμενος;

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Καὶ πῶς οὐκ ἄντικρυς αὐτῇ μαχόμενοι τῇ ἀληθείᾳ φανεῖσθε, καὶ πάσαις ὁμοῦ ταῖς θείαις Γραφαῖς ἀντιπίπτοντες, μηδὲ αὐτῷ
15 λέγοντες ὄρασθαι τῷ Υἱῷ τὸν Πατέρα, κεκρούφθαι δὲ τὴν τοῦ Μονογενοῦς αὐτοπρόσωπον θέαν, καίτοι καὶ αὐτοῦ διαρρηθῆναι βουώντος οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα ἑώρακέ τις, εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἑώρακε τὸν Πατέρα; Πῶς δέ, εἰ μὴ κατάληπτός ἐστιν ὁ Πατήρ τῷ Υἱῷ, καὶ ἡμῖν αὐτὸν ἐπιδεικνύει, λέγων, «Ὁ ἑωρακὼς ἐμέ,
20 ἑώρακε τὸν Πατέρα»; Πῶς δὲ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ πάντα ἐπίσταται καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, καθάπερ καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἐν αὐτῷ; Πῶς δὲ πάλιν οἱ κατ' οὐρανὸν ἄγγελοι ὡς τὸ τούτου πρόσωπον θεωροῦντες ἀνεγράφησαν, εἰ μηδὲ τῷ Υἱῷ τοῦτο ὑπάρχει καθ' ἡμᾶς; Ἡ πῶς οὐκ ἀληθεύσει, λέγων, «Καθὼς γινώσκει με ὁ
25 Πατήρ, καὶ γὰρ γινώσκω τὸν Πατέρα», καὶ πάλιν, «Οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν Υἱόν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ, οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ᾧ ἐὰν βούληται ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι»; Ὁ τοίνυν μὴ μόνον εἰδῶς, ἀλλὰ καὶ ἀποκαλύπτειν ἑτέροις τὸν Πατέρα δυνάμενος, πῶς αὐτὸν οὐχ ὄρα; Πῶς δὲ οὐκ οἶδεν ὁ ἐξ ὧν ἐστιν αὐτός

26. Υἱός, ἀντὶ Θεός. Ἰω. 1, 18.

28. Ἰω. 14, 9.

27. Ὅπ. π.

29. Α' Κορ. 2, 11.

δὲν ὑπάρχει ταυτότητα τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ; Καὶ ὅπου ὑπάρχει ταυτότητα, ποιά θέση ἔχει ἐκεῖ ἡ ἀνομοιότητα; Ἄς ἀπαντήσουν οἱ Χριστομάχοι.

Ἐπίθεση ἐκ μέρους τῶν αἰρετικῶν.

Καὶ πῶς μπορεῖ, λένε, νὰ εἶναι ὁ Υἱὸς ὅμοιος μὲ τὸν Πατέρα σ' ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν οὐσία, ἀφοῦ εἶναι τόσο πολὺ κατώτερός του, ὥστε οὔτε νὰ τὸν βλέπει; Καὶ αὐτὸ τὸ διαβεβαιώνει κάπου ὁ ἴδιος, λέγοντας: «Τὸν Θεὸ δὲν τὸν εἶδε κανεὶς ποτέ· ὁ μονογενὴς Θεός²⁶, πού βρίσκεται στὸν κόλπο τοῦ Πατέρα, ἐκεῖνος τὸν ἔκανε γνωστό²⁷. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Υἱὸς ὀνομάζει τὸν Πατέρα ἀθέατον σὲ ὅλους, καὶ μέσα σὲ ὅλους περιλαμβάνεται καὶ ὁ ἴδιος, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι ὅμοιος ὡς πρὸς τὴν οὐσία αὐτὸς πού εἶναι τόσο κατώτερος;

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Καὶ πῶς νὰ μὴ φανεῖτε ὅτι πολεμᾶτε ἀπροκάλυπτα τὴν ἀλήθεια καὶ εἶστε ἀντίθετοι σὲ ὅλες μαζὶ τὶς ἅγιες Γραφές, ὅταν λέτε ὅτι οὔτε ὁ Υἱὸς βλέπει τὸν Πατέρα, καὶ ὅτι εἶναι κρυμμένη ἀπὸ τὸν Μονογενῆ ἢ αὐτοπρόσωπη θεὰ του, ἂν καὶ βέβαια ὁ ἴδιος φωνάζει μὲ σαφήνεια, ὅτι κανένας δὲν εἶδε τὸν Πατέρα, παρὰ μόνο αὐτὸς πού εἶναι κοντὰ στὸν Θεὸ, αὐτὸς εἶδε τὸν Πατέρα;. Καὶ πῶς, ἂν δὲν εἶναι κατανοητὸς ὁ Πατέρας στὸν Υἱὸ, τὸν δείχνει σὲ μᾶς λέγοντας, «Αὐτὸς πού εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα²⁸; Πῶς ἐπίσης τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ γνωρίζει τὰ πάντα καλὰ, ἀκόμα καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, ὅπως καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἐρευνᾷ αὐτὰ πού εἶναι μέσα του²⁹; Καὶ πάλι πῶς οἱ ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ ἀναφέρεται ὅτι βλέπουν τὸ πρόσωπο αὐτοῦ, ἐὰν οὔτε στὸν Υἱὸ ὑπάρχει αὐτὴ ἡ δυνατότητα, ὅπως λέτε; Ἡ πῶς θὰ ἀληθεύσει, ὅταν λέγει, «Ὅπως μὲ γνωρίζει ὁ Πατέρας, γνωρίζω καὶ ἐγὼ τὸν Πατέρα³⁰, καὶ ἐπίσης, «Κανένας δὲν γνωρίζει τὸν Υἱό, παρὰ μόνο ὁ Πατέρας, οὔτε τὸν Πατέρα τὸν γνωρίζει κανεὶς, παρὰ μόνο ὁ Υἱὸς, καὶ ἐκεῖνος στὸν ὅποιο θέλει ὁ Υἱὸς νὰ τὸν φανερώσει³¹; Αὐτὸς λοιπὸν πού ὄχι μόνο γνωρίζει, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ἀποκαλύψει τὸν Πατέρα σὲ ἄλλους, πῶς δὲν τὸν βλέπει; Καὶ πῶς δὲν τὸν γνωρίζει, αὐτὸς πού γνωρίζει τὸν Πατέρα ἀπὸ αὐτὰ πού εἶναι ὁ ἴδιος, καὶ λέγει

30. Ἰω. 10, 15.

31. Ματθ. 11, 27.

εἰδῶς τὸν Πατέρα, καὶ λέγων πρὸς αὐτόν, «Τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστὶ, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ»; Ὡσπερ οὖν, εἶπερ ἦν ἀθεώρητος αὐτῷ, καθ' ὑμᾶς, ὁ Πατήρ, οὐκ ἂν ἦν αὐτῷ κατ' οὐσίαν ὅμοιος, οὕτως, ἐπειδήπερ ὁρᾷ καὶ γινώσκει τὸν Πατέρα, ἔσται πάντως αὐτῷ κατὰ πάντα 5 προσεικώς, καὶ διαψεύσεται πάλιν τῆς παρ' ὑμῶν συκοφαντίας ὁ λόγος

Ἐνθυποφορὰ ὡς ἐκ τῶν αἵρετικῶν.

Κατὰ τοῦτο, φασί, μόνον ὅμοιον εἶναι δάσομεν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρί, καθὸ πλουσιῶς αὐτοῦ μετεσχηκώς, πεποιήται τρόπον τινὰ 10 καὶ μεμόρφωται πρὸς αὐτόν. Ὡσπερ οὖν καὶ ἡμεῖς, κατὰ τὸ ἐφικτὸν ἀνθρώποις, κοινωνοὶ τῆς θείας γενόμενοι φύσεως, καθὼς γέγραπται, τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου λαμβάνομεν, καὶ πρὸς τοὺς θεοὺς ὡσπερ χαρακτηῖρας μορφούμεθα

Πρὸς ταῦτα λύσις.

15 Καὶ τίς ἂν, εἰπέ μοι, τῶν τὰς θείας ἀνεγνωκότων Γραφάς, τῆς τοσαύτης ὑμῶν φλυαρίας ἀνάσχοιτο; Οἱ μὲν γὰρ θεῖοι κηρύττουσι λόγοι πρόσφατον οὐκ εἶναι Θεὸν ἐν ἡμῖν, ὑμεῖς δὲ τοῖς ἀπὸ τοῦ Πνεύματος λαλουμένοις ριψοκινδύνως ἀντιτείνοντες, πρόσφατον ἡμῖν, καὶ ἔν' οὕτως εἶπωμεν, ἀρτιγενῆ Θεὸν εἰσφέροντες τὸν Υἱὸν 20 οὐκ αἰσχύνεσθε. Τὸ γὰρ ἐκ μετοχῆς καὶ μεταλήψεως τῆς περὶ τὸ θεῖον ὡς πρὸς αὐτὸν πεποιημένων τε καὶ μεμορφωμένων, ἐπίκτητον ἔχει καὶ προσγεγονός τοῦθ' ὅπερ ἂν αὐτῷ διὰ τῆς μετοχῆς ἐνυπάρξαι. Τὸ δέ τι προσειληφός, ἀνάγκη συνομολογεῖν, ἐκ τοῦ μὴ οὕτως ἔχοντος ἐξ ἀρχῆς, εἰς ἕτερόν τι μεταχωρεῖν. Τοῦτο δὲ ἐστὶ 25 συμβεβηκός. Καὶ πῶς οὐ ράδιον ἀποβαλεῖν, ὅπερ ἂν τις προσλάβοι; Τὸ γὰρ ὅλως δοτόν, καὶ ἀφαιρετόν, καὶ τὸ ἐπίκτητον, ἔσται δηλαδὴ καὶ ἀπόβλητον. Ἡ τοίνυν λεγέτωσαν δύνασθαι μεταπίπτειν τὸν Υἱὸν ἐκ τε τοῦ εἶναι Θεὸν καὶ Κύριον καὶ Υἱόν, ἢ, εἰ τοῦτο ἀποναρκήσουσιν εἰπεῖν, συγχωρήσουσι δὲ μᾶλλον ἐν ἀδιαπτῶ 30 τῷ μακαριότητι τοῦ Υἱοῦ τὴν οὐσίαν ἐστάναι, παραιτείσθωσαν καὶ τὸ ἐκ μετοχῆς τῆς πρὸς τὸν Πατέρα μεμορφῶσθαι νομίζειν αὐτόν,

32. Ἰω. 17, 10.

33. Β' Πέτρ. 1, 4.

σ' αὐτόν, «Ὅλα τὰ δικά μου εἶναι δικά σου, καὶ τὰ δικά σου δικά μου»³²; Ὅπως λοιπόν, ἐὰν ἦταν ἀθέατος σ' αὐτόν, ὅπως λέτε ἐσεῖς, ὁ Πατέρας, δὲν θὰ ἦταν ὁμοιος μὲ αὐτόν ὡς πρὸς τὴν οὐσία, ἔτσι, ἐπειδὴ βλέπει καὶ γνωρίζει τὸν Πατέρα, εἶναι ὅπωςδήποτε ὁμοιος κατὰ πάντα μὲ αὐτόν, καὶ διαψεύδονται πάλι τὰ λόγια τῆς συκοφαντίας σας.

Ἐνθυποφορὰ ἐκ μέρους τῶν αἰρετικῶν.

Μόνον ὡς πρὸς αὐτὸ, λένε, δεχόμεστε νὰ εἶναι ὁμοιος ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα· ἐπειδὴ εἶχε πλούσια μετοχὴ αὐτοῦ, μεταβλήθηκε κατὰ κάποιον τρόπο καὶ ἔλαβε τὴ μορφή αὐτοῦ. Ὅπως δηλαδή καὶ ἐμεῖς, ὅσο εἶναι δυνατὸν στοὺς ἀνθρώπους, γινόμενοι κοινωνοὶ τῆς θείας φύσεως, ὅπως ἔχει γραφεῖ³³, λαμβάνουμε τὴν εἰκόνα τοῦ ἔπουράνιου³⁴ καὶ ἀποκτοῦμε μορφή παρόμοια πρὸς τὰ θεῖα χαρακτηριστικά.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Καὶ ποιὸς ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ διαβάξουν τὶς ἅγιες Γραφές, θὰ μπορούσε νὰ ἀνεχθεῖ τὴν τόσο μεγάλη φλυαρία σας; Γιατὶ τὰ θεῖα λόγια κηρύττουν, ὅτι δὲν ὑπάρχει Θεὸς νεοφανῆς σὲ μᾶς, ἐνῶ ἐσεῖς, ἀντιλέγοντας ριψοκίνδυνα σ' αὐτὰ ποὺ λέγει τὸ Πνεῦμα, δὲν ντρέπεσθε νὰ εἰσάγετε σὲ μᾶς νεοφανῆ, καὶ γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, νεογέννητο Θεό, τὸν Υἱό. Γιατί, αὐτὸ ποὺ ἔγινε καὶ διαμορφώθηκε σ' αὐτόν ἀπὸ τὴ μετοχὴ καὶ κοινωνία του μὲ τὸν Θεό, εἶναι ἐπίκτητο καὶ μεταγενέστερο, αὐτὸ δηλαδή ποὺ ὑπάρχει σ' αὐτόν μέσω τῆς μετοχῆς. Τὸ ὅτι ὅμως προσέλαβε κάτι, εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁμολογήσουμε, ὅτι ἀπὸ αὐτὸ ποὺ δὲν ἦταν ἔτσι ἀπὸ τὴν ἀρχή, μετακινήθηκε σὲ κάτι ἄλλο. Καὶ αὐτὸ εἶναι προσωρινὴ ιδιότητα. Καὶ πῶς δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἀποβάλει κανεὶς ἐκεῖνο ποὺ τυχόν προσλαμβάνει; Γιατὶ γενικά κάθετι ποὺ δίνεται καὶ ἀφαιρεῖται, καὶ αὐτὸ ποὺ ἀποκτᾶται ἐπιπρόσθετα, μπορεῖ καὶ νὰ ἀποβληθεῖ. Ἡ λοιπὸν ἄς ποῦν ὅτι μπορεῖ ὁ Υἱὸς νὰ μεταπίπτει ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι Θεὸς καὶ Κύριος καὶ Υἱός, ἢ, ἐὰν αὐτὸ ἀποφύγουν νὰ τὸ ποῦν, καὶ δεχθοῦν ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Υἱοῦ βρίσκεται σὲ ἀμετάπτωτη μακαριότητα, τότε ἄς παύσουν νὰ νομίζουν ὅτι αὐτὸς ἔλαβε τὴ μορφή τοῦ Πατέρα μὲ τὴν μετοχὴ αὐτοῦ, καὶ ἄς διατηρήσουν τὴν

34. Α' Κορ. 15, 49.

φυσικὴν δὲ μᾶλλον καὶ οὐσιώδη τὴν ὁμοίωσιν ἀποσωζέτωσαν τῷ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς προελθόντι Λόγῳ.

ΑΛΛΟ.

Τὰ ἐκ μετοχῆς τοῦ ἀγιάζειν πεφυκότες Θεοῦ πρὸς ἁγιασμόν
 5 κεκλημένα, σώζει μὲν διὰ νήψεως ἐν ἑαυτοῖς τὸ δοθέν, εἰς ἕτερον
 δὲ μεταδοῦναι τῆς ἐντεθείσης αὐτοῖς ἀγιότητος οὐ δύναται. Οὐ-
 δεῖς γὰρ ἀνθρώπων ἐκ μετοχῆς τὸ Πνεῦμα λαβάν, ἕτερον τοῦτο χο-
 ρηγήσει πώποτε, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς κεκόμισται παρὰ Θεοῦ, μόνῃ δὲ
 ἀρμόσει τῇ τῆς ἀγιότητος πηγῇ, χορηγεῖν ἐξ αὐτῆς οἷς ἂν θούλη-
 10 ται τὸν ἁγιασμόν. Καὶ γοῦν οἱ κατ' οὐρανὸν ὄντες ἄγγελοι, ἅγιοι
 μὲν εἰσιν ἐκ μετοχῆς καὶ μεταλήψεως τῆς τοῦ ἁγίου Θεοῦ, ἀγιότη-
 τα δὲ δεδωκότες ἀνθρώποις οὐ φανοῦνται πώποτε. Ὁμοίως καὶ ὁ
 μακάριος Μωσῆς προβληθέντων ἑβδομήκοντα προεστυτέρων διὰ
 τὰς ἀπαραιτήτους χρείας τῆς συναγωγῆς, οὐκ αὐτὸς ἐδίδου τὸ
 15 Πνεῦμα, ἀλλὰ Θεὸς ἀφηρεῖτο, καθὰ γέγραπται, ἀπὸ τοῦ ὄντος ἐν
 αὐτῷ, καὶ ἐνετίθει τοῖς προκεχειρισμένοις. Οὐκοῦν τοῖς ἐκ μετοχῆς
 ἀγίοις, φορεῖν μὲν ἔξεστι τὴν δοθεῖσαν ἀπὸ Θεοῦ χάριν, διδόναι δὲ
 ἑτέροις οὐδαμῶς Ὁ δὲ Υἱὸς οὐχ οὕτως ὡς γὰρ ἀγιότητος ὑπάρ-
 χων πηγὴ τοὺς μαθητὰς ἀγιάζει, λέγων· «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον».
 20 Τοῦτο δὲ ποιῶν καὶ ὁ Πατὴρ φαίνεται· ὁ δὲ τὴν ἴσην ἔχων τῷ Πα-
 τρὶ κατὰ τὴν τοῦ ἀγιάζειν ἐξουσίαν τε καὶ δύναμιν, πῶς οὐκ ἀλη-
 θινὴν ἔχει τὴν πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητα;

ΛΟΓΟΣ ΙΔ'.

Ἔτι περὶ ὁμοιότητος, προκειμένου ρητοῦ· «Ὡσπερ γὰρ ὁ
 25 Πατὴρ ζωὴν ἔχει ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ τῷ Υἱῷ δέδωκε
 ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ». Τὸ δὲ συναγόμενον ἐκ τῶν συλ-

35. Ὁ ἀριθμ. 11, 24-25.

36. Ἰω. 20, 22.

πίστη ὅτι ἡ ὁμοιότητα τοῦ Λόγου πού προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, εἶναι φυσικὴ καὶ οὐσιώδης.

ΑΛΛΟ.

Αὐτὰ πού, μὲ τὴ μετοχὴ τους στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴ φύση του ἀγιάζει ἔχουν κληθεῖ σὲ ἀγιασμό, σώζουν βέβαια μὲ τὴ νηφαλιότητα που φερνουν μέσα τους αὐτὸ πού τους δόθηκε, ἀλλὰ δὲν μποροῦν νὰ μεταδώσουν σὲ ἄλλον τὴν ἀγιότητα πού δόθηκε σ' αὐτά. Γιατὶ κανένας ἄνθρωπος, πού ἔλαβε τὸ Πνεῦμα μὲ μετοχὴ τοῦ Θεοῦ, δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ τὸ μεταδώσει σὲ ἄλλον, γιατί καὶ αὐτὸς τὸ ἔχει λάβει ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ μόνη ἀρμόδια νὰ χορηγεῖ τὸν ἀγιασμό ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της σὲ ὅποιους θέλει εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἀγιότητος. Καὶ οἱ ἄγγελοι βέβαια πού εἶναι στὸν οὐρανό, εἶναι φυσικὰ ἅγιοι μὲ τὴ μετοχὴ καὶ κοινωνία τους μὲ τὸν ἅγιο Θεό, ὅμως δὲν φαίνονται ποτὲ νὰ δίνουν ἀγιότητα στοὺς ἀνθρώπους. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ μακάριος Μωϋσῆς, ὅταν προτάθηκαν ἑβδομήντα πρεσβύτεροι γιὰ τὶς ἀπαραίτητες ἀνάγκες τῆς συναγωγῆς, δὲν τοὺς ἔδωσε ὁ ἴδιος τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ, ὅπως εἶναι γραμμένο, ὁ Θεὸς ἔλαβε ἀπὸ τὸ Πνεῦμα πού ὑπῆρχε σ' αὐτὸν καὶ τὸ μετέδωσε στοὺς ἐκλεγμένους³⁵. Ὡστε λοιπὸν, σ' ἐκείνους πού κατὰ μετοχὴ ἔγιναν ἅγιοι, ἐπιτρέπεται βέβαια νὰ φέρουν τὴ χάρη πού τους δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεό, ἀλλὰ ὄχι καὶ νὰ τὴν μεταδίδουν σὲ ἄλλους. Ἐνῶ μὲ τὸν Υἱὸ δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο γιατί, ἐπειδὴ εἶναι πηγὴ τῆς ἀγιότητος, ἀγιάζει τοὺς μαθητές, λέγοντας: «Λάβετε Πνεῦμα ἅγιο»³⁶. Τὸ ἴδιο φαίνεται νὰ κάνει καὶ ὁ Πατέρας. Ἐκεῖνος λοιπὸν πού ἔχει τὴν ἴση ἐξουσία καὶ δύναμη μὲ τὸν Πατέρα νὰ ἀγιάζει, πῶς δὲν ἔχει πραγματικὴ ὁμοιότητα πρὸς αὐτόν;

ΛΟΓΟΣ ΙΔ'.

Καὶ ἄλλα γιὰ τὴν ὁμοιότητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, μὲ βάση τὸ ρητό: «Ὅπως ὁ Πατέρας ἔχει ζωὴ μέσα του, ἔτσι ἔδωσε καὶ στὸν Υἱὸ νὰ ἔχει μέσα του ζωή»¹. Αὐτὸ βέβαια πού συμπεραίνεται ἀπὸ τοὺς συλλογισμοὺς εἶναι ὅτι· Ὁ Υἱὸς

1. Ἰω. 5, 26.

λογισμῶν, ὅτι ζωὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱός,
ὥσπερ καὶ ὁ Πατήρ, καὶ διὰ τοῦτο ὁμοίος.
Πρότασις ὡς ἐκ τῶν Ἀρειανῶν.

Καὶ πῶς ἂν δύναίτο, φησί, κατ' οὐσίαν ὁμοίος εἶναι τῷ Πατρὶ
5 ὁ Υἱός; Ἡ πῶς οὐκ ἔσται μετ' αὐτὸν ὁ ἐξ αὐτοῦ δεχόμενός τι, καθά
φησιν αὐτός, «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ
τῷ Υἱῷ δέδωκε ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ»;

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Οὐδέν, ὃ βέλτιστοι, τὴν οὐσίαν ἀδικήσει τοῦ Λόγου, τὸ δέχε-
10 σθαί τι παρὰ τοῦ Πατρὸς. Οὐ γὰρ ἐν τῷ δέχεσθαι τὸ εἶναι ἔχει,
ἀλλὰ ὢν καὶ ὑπάρχων πρότερον, δέχεταιί τι, καὶ καθὸ ἐκ Πατρὸς
φυσικῶς γεννημένος, ἐπάγεται πάντα τὰ ἴδια τοῦ Πατρὸς. Ὡσπερ
ἂν, εἰ καὶ τὸ φῶς ἐξ ἡλίου προελθόν, δέχεσθαί τι λέγοιτο παρ' αὐ-
τοῦ, ἐπεδήπερ πᾶν ὅπερ ἐστὶν ἐν αὐτῷ, τοῦτο φαίνεται τοῦ τεκόν-
15 τος ἡλίου, καὶ οὐ δὴ πού τὸν ἡλίον πρὸ τοῦ ἀπαντάσματος εἶναι
καταναγκάσει, τὸ τὴν ἐξ αὐτοῦ προιοῦσαν ἔκλαμψιν ἀμερίστως
ὥσπερ ἐξ αὐτοῦ προελθοῦσαν, τὰ αὐτῷ προσόντα φορεῖν φυσικῶς.
Οὐκοῦν οὐ τὸ λαβεῖν τι παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀναγκάσει πάντως δεύ-
τερον εἶναι τῷ χρόνῳ τὸν Υἱόν. Τῷ γὰρ ὄντι καὶ ὑφ' ἐστῶτι δώσει τι,
20 οὐ τῷ μὴ ὄντι καὶ μὴ πῶ γενομένῳ.

ἌΛΛΟ.

Εἰ ἐν τῷ δέχεσθαί τι τὸ εἶναι τοῖς οὖσιν ὀριοῦμεθα, καὶ ἀρκεῖ
τοῦτο πρὸς δήλωσιν οὐσίας κατὰ τινος κατηγορούμενον, τί κωλύει
καὶ δυσφημοῦντας εἰπεῖν, τότε τοῦ εἶναι τὴν ἀρχὴν ἔχειν τὸν Πα-
25 τέρα, ὅτε δέχεσθαί τι λέγεται παρ' ἡμῶν; Ἐξεστὶ γὰρ ἐπακροᾶσθαι
τοῦ Ψαλμωδοῦ λέγοντος «Δότε δόξαν τῷ Θεῷ». Εἰ τοίνυν οὐκ ἐν
τῷ δέχεσθαι παρ' ἡμᾶς τὴν δόξαν ἔχει τὸ εἶναι ὁ Πατήρ (ὢν γὰρ
καὶ ὑπάρχων ὡς παρ' οἰκετῶν τὴν δοξολογίαν κομίζεται), οὐκ
ἔσται τοῦτο τοῦ Υἱοῦ τὸ εἶναι ἐν τῷ λαβεῖν τι παρὰ τοῦ Πατρὸς.

εἶναι κατὰ φύση ζωὴ, ὅπως καὶ ὁ Πατέρας, καὶ γι' αὐτὸ
εἶναι καὶ ὁμοίος του.

Πρόταση ἐκ μέρους τῶν αἰρετικῶν.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, λένε, νὰ εἶναι ὡς πρὸς τὴν οὐσία ὁμοιος
μὲ τὸν Πατέρα ὁ Υἱός; Ἡ πῶς γίνεται νὰ μὴ εἶναι μεταγενέστερος
ἀπὸ αὐτὸν ἐκεῖνος ποὺ δέχεται κάτι ἀπὸ αὐτόν, σύμφωνα μὲ αὐτὰ
ποὺ λέγει ὁ ἴδιος; Γιατὶ λέγει· «Ὅπως ὁ Πατέρας ἔχει ζωὴ μέσα του,
ἔτσι ἔδωσε καὶ στὸν Υἱὸ νὰ ἔχει μέσα του ζωὴ»^{1α}.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Σὲ τίποτε, φίλοι μου, δὲν βλάπτει τὴν οὐσία τοῦ Λόγου τὸ ὅτι
δέχθηκε κάτι ἀπὸ τὸν Πατέρα. Γιατὶ ἡ ὑπαρξὴ του δὲν ἀρχίζει ἀπὸ
τὴ στιγμή ποὺ δέχεται, ἀλλὰ, ἐνῶ ὑφίστατο καὶ ὑπῆρχε προηγουμέ-
νως, δέχεται κάτι. Καὶ ἐφόσον εἶναι γεννημένος ἀπὸ τὸν Πατέρα
κατὰ τρόπο φυσικὸ, φέρει ὅλα τὰ γνωρίσματα τοῦ Πατέρα. Ὅπως
καὶ τὸ φῶς, ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν ἥλιο, θὰ μπορούσε νὰ λεχθεῖ ὅτι
δέχεται κάτι ἀπὸ αὐτόν, ἐπειδὴ ὁ,τιδήποτε ὑπάρχει σ' αὐτό, φαίνεται
ὅτι εἶναι τοῦ ἥλιου ποὺ τὸ γέννησε, χωρὶς αὐτὸ ἀναγκαστικὰ νὰ ση-
μαίνει ὅτι ὁ ἥλιος ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολία, γιατί ἡ ἀκτινο-
βολία ποὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτόν χωρὶς νὰ διαιρεθεῖ, φέρει τὰ ἴδια μὲ
ἐκεῖνον προσόντα κατὰ φύση. Ἐπομένως, τὸ ὅτι ἔλαβε κάτι ὁ Υἱός
ἀπὸ τὸν Πατέρα, δὲν τὸν ἀναγκάζει νὰ εἶναι δεύτερος ὡς πρὸς τὸν
χρόνο ἀπὸ ἐκεῖνον. Γιατὶ σ' αὐτόν ποὺ ὑπάρχει καὶ ὑφίσταται δίνει
κάτι, καὶ ὄχι σὲ ἐκεῖνον ποὺ δὲν ὑπῆρχε καὶ δὲν εἶχε γίνει ἀκόμα.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν περιορίσουμε τὴν οὐσία τῶν ὄντων στὸ ὅτι δέχονται κάτι,
καὶ ἐὰν αὐτὸ τὸ κάτι, ἀποδιδόμενο σὲ κάποιον ὄν, ἀρκεῖ νὰ φανερώσει
τὴν οὐσία του, τότε τί μᾶς ἐμποδίζει νὰ ποῦμε βλασφημώντας, ὅτι ὁ
Πατέρας ἀρχισε νὰ ὑπάρχει τότε ποὺ λέγεται ὅτι δέχθηκε κάτι ἀπὸ
μᾶς; Γιατὶ μπορούμε νὰ ἀκούσουμε τὸν Ψαλμωδὸ νὰ λέγει· «Δῶστε
δόξα στὸν Θεό»². Ἐὰν λοιπὸν ὁ Θεὸς δὲν ἀρχισε νὰ ὑπάρχει ἀπὸ τότε
ποὺ δέχεται τὴ δόξα ἀπὸ μᾶς (γιατὶ τὴ δοξολογία τὴ δέχεται ἀπὸ
ὑπηρέτες του ἐνῶ ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει), τότε ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Υἱοῦ δὲν

2. Ψαλμ. 67, 35.

Ὦν γὰρ καὶ ὑπάρχων ἀνάρχως καὶ αἰδίως ἐξ αὐτοῦ προελθὼν, λαμβάνειν λέγεται τὰ προσόντα αὐτῷ φυσικῶς ὥσπερ ἂν εἰ καὶ ἐξ ἀνθρώπου προελθὼν υἱός, πάντα φαίνοιτο φορῶν τὰ τοῦ γεγεννηκότος, μετὰ πάντων τῶν αὐτοῦ, ἐξ αὐτοῦ καὶ τὸ εἶναι ἔχων. Ὑπερ-
5 κείσθω δὲ πάλιν ἡ θεία καὶ ἄρρητος γέννησις, τὴν τοῦ παροισθέντος ἡμῖν ὑποδείγματος δύναμιν, καὶ νοείσθω τὸ πρᾶγμα θεοπρεπῶς.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Χριστομάχων.

Ὅτι μὲν, φασί, τοῖς οὖσιν ἤδη καὶ ὑφεστηκόσιν, οὐ τοῖς μὴ
10 οὖσι δέχεσθαι τι πρεπωδέστερον, συνθησόμεθα καὶ αὐτοί. Ἄλλ' ἐκεῖνο νῦν ἀναγκαῖον εἰπεῖν, ὅτι τὸ δεχόμενόν τι παρά τινος, ὡς οὐκ ἔχον λαμβάνει. Εἰ τοίνυν ἔχει μὲν ὁ Πατὴρ τὸ εἶναι ζωὴ κατ' οὐσίαν, δίδωσι δὲ τοῦτο τῷ Υἱῷ ὡς οὐκ ἔχοντι δηλαδή, πῶς οὖν ἔσται κατ' οὐσίαν ὁμοιος αὐτῷ παρ' αὐτοῦ δεχόμενος ὅπερ αὐτὸς
15 οὐκ ἔχει;

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Ἐξεσταστέον ἀκριβῶς, ὃ βέλτιστοι, τοῦ προτεθέντος ρητοῦ τὴν διάνοιαν, καὶ τότε τοῦ λόγου τὴν δύναμιν ὀψόμεθα. Ἀντακούσεσθε γὰρ παρ' ἡμῶν, εἰ οὕτως ἔχει τὴν ζωὴν ὁ Υἱὸς ὥσπερ
20 καὶ ὁ Πατὴρ, τουτέστιν ἐν ἑαυτῷ, δι' οὗ τὸ οὐσιωδῶς σημαίνεται, τί κωλύσει τὰ ὁμοίως ἔχοντα, τῆς αὐτῆς εἶναι καὶ οὐσίας; Εἰ γὰρ ὁ Πατὴρ ἔχει τὴν ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, ἔχει δὲ πάλιν αὐτὴν ὁ Υἱὸς ἐν ἑαυτῷ, οὐκ ἐν προσθήκης μέρει, καθάπερ ὑμεῖς φατε, ἔσται καὶ τῷ Πατρὶ κατ' οὐσίαν ἴσος, ὁ ὡσαύτως ἔχων τὴν ζωὴν ἐκείνῃ καὶ οὐχ
25 ἐτέρως.

ἌΛΛΟ.

Εἰ μὴ ζωὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱός, πῶς ἐπαληθεύσει λέγων, «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ἔχει ζωὴν αἰώνιον»; Καὶ πάλιν «Τὰ πρόβατα τὰ ἐμὰ τῆς ἐμῆς ἀκούει φωνῆς». — «Κἀγὼ δίδωμι αὐτοῖς ζωὴν

ἔγκειται σὸ ὅτι ἔλαβε κάτι ἀπὸ τὸν Πατέρα. Γιατί, ἐνῶ ὑπῆρχε, προερχόμενος ἀπὸ αὐτὸν κατὰ τρόπο ἄναρχο καὶ αἰώνιο, λέγεται ὅτι παίρνει αὐτὰ πού ἔχει κατὰ φύση. "Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ υἱὸς ποῦ προέρχεται ἀπὸ ἄνθρωπο, ἐμφανίζεται νὰ ἔχει ὅλα τὰ γνωρίσματα ἐκείνου ποῦ τὸν γέννησε, μαζί μὲ ὅλα ὅσα εἶναι δικὰ του, ἔχοντας ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὴν ὑπαρξή." Ἄς τοποθετεῖται λοιπὸν πάλι ἡ θεία καὶ ἀπερίγραπτη γέννηση πιὸ ψηλὰ ἀπὸ τὴ σημασία τοῦ παραδείγματος ποῦ ἀναφέραμε, καὶ ἄς νοεῖται ὅπως ταιριάζει στὸν Θεό.

Ἀντίθεση ἐκ μέρους τῶν Χριστομάχων.

"Ὅτι βέβαια τὸ νὰ δέχονται, λένε, κάτι ταιριάζει περισσότερο σ' αὐτὰ ποῦ ἤδη ὑπάρχουν καὶ ὑφίστανται, καὶ ὄχι σ' αὐτὰ ποῦ δὲν ὑπάρχουν, συμφωνοῦμε καὶ ἐμεῖς. "Ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ ποῦμε τώρα καὶ τὸ ἕξῃς, ὅτι ἐκεῖνο ποῦ παίρνει κάτι ἀπὸ κάποιον, τὸ παίρνει ἐπειδὴ δὲν τὸ ἔχει. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Πατέρας ἔχει τὴ ζωὴ ὡς γνώρισμα τῆς οὐσίας του, καὶ τὴν δίνει στὸν Υἱὸ ἐπειδὴ δὲν τὴν ἔχει, τότε πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι ὁμοιος ὡς πρὸς τὴν οὐσία μὲ αὐτόν, ἀφοῦ δέχεται ἀπὸ αὐτὸν ἐκεῖνο ποῦ ὁ ἴδιος δὲν ἔχει;

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Πρέπει νὰ ἐξετάσουμε μὲ προσοχή, φίλοι, τὴ σημασία τοῦ ρητοῦ ποῦ ἀναφέραμε, καὶ τότε θὰ δοῦμε τί σημαίνει αὐτὸ ποῦ λέγει. Γιατί θὰ ἀκούσετε ἀπὸ μᾶς, ἐφόσον ὁ Υἱὸς ἔχει τὴ ζωὴ ὅπως καὶ ὁ Πατέρας, δηλαδή μέσα του, μὲ τὸ ὁποῖο δηλώνεται ἡ οὐσία, τί ἐμποδίζει τότε, αὐτὰ ποῦ εἶναι ὅμοια, νὰ εἶναι καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας; Γιατί, ἐὰν ὁ Πατέρας ἔχει τὴ ζωὴ μέσα του, καὶ τὴν ἔχει καὶ ὁ Υἱὸς μέσα του, ὄχι σὰν προσθήκη, ὅπως λέτε ἐσεῖς, τότε θὰ εἶναι καὶ ἴσος μὲ τὸν Πατέρα ὡς πρὸς τὴν οὐσία αὐτὸς ποῦ ἔχει τὴ ζωὴ ὅπως ἐκεῖνος, καὶ ὄχι μὲ ἄλλον τρόπο.

ἌΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ζωὴ κατὰ φύση, τότε πῶς εἶναι ἀλήθεια αὐτὸ ποῦ λέγει, «Αὐτὸς ποῦ πιστεύει σέ μένα, ἔχει ζωὴ αἰώνια»³, καθὼς ἐπίσης καὶ, «Τὰ δικὰ μου πρόβατα ἀκοῦνε τὴ φωνή μου»⁴,

4. Ἰω. 10, 27.

αἰώνιον». Καὶ πάλιν «Ὁ πιστεύων εἰς ἐμὲ οὐ μὴ γεύσῃται θανάτου εἰς τὸν αἰῶνα». Ἔδει γὰρ λέγειν Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, λήψεται παρ' ἐμοῦ ζωὴν, ἣν δέδωκέ μοι ὁ Πατήρ. Καὶ πάλιν Τὸν εἰς ἐμὲ πιστεύοντα οὐ συγχωρήσει ὁ Πατήρ γεύσασθαι θανάτου. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν 5 εἰρηκῶς οὐ φαίνεται, ὡς δὲ φύσει προσοῦσαν ἑαυτῷ τὴν ζωὴν καὶ ὡς οὐσιωδῶς ὑπάρχουσαν ἐν ἑαυτῷ, δώσειν τοῖς εἰς αὐτὸν πιστεύουσιν ἐπαγγέλλεται, πῶς ἐνδέχεται νοεῖν οὐκ ἔχοντα τὸν Υἱὸν εἰληφέναι ταύτην παρὰ τοῦ Πατρὸς; Καὶ γὰρ ἂν εἴη πάσης ἐπέκεινα δυσφημίας τοῦτό γε. Ἀλλ', ὥσπερ ἤδη προεῖρηται, προελθὼν 10 ἐκ Πατρὸς, πάντα τὰ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἐπάγεται, καὶ ὡς εἰληφῶς, κατὰ τοῦτο νοεῖται, καὶ ἀπαύγασμα καὶ εἰκὼν ὑπάρχων αὐτοῦ. Ἐν δὲ τῶν προσόντων τῷ Πατρὶ καὶ ἡ ζωὴ.

ΑΛΛΟ.

Εἰ μὴ ζωὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ζωῆς μέτο- 15 χος, καθάπερ οἱ Χριστομάχοι φασίν, ἕτερόν τί ἐστι κατ' οὐσίαν αὐτὸς παρὰ τὸ μετεχόμενον ὑπ' αὐτοῦ. Πῶς οὖν ἡμῖν αὐτὸς εἰς μέσον ἔρχεται λέγων, «Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς Ἐάν τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα»; Ἔδει γὰρ οὕτως εἰπεῖν, εἴπερ οὐκ ἦν κατὰ φύσιν αὐτὸς ἡ ζωὴ. Ἐν ἐμοὶ ὁ 20 ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς. Καί, ἐάν τις φάγῃ ἐκ τοῦ ἄρτου τοῦ ἐν ἐμοί, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. Νυνὶ δὲ λέγων τὸ, «Ἐγὼ εἰμι», ἑαυτὸν ὀρίζει, καὶ οὐχ ἓν τι τῶν προσγεγονότων, ἧτοι προσόντων αὐτῷ. Εἰ τοίνυν αὐτὸς ἐστὶν ὁ ἄρτος ὁ τοὺς μετέχοντας ἀπαθανατίζειν δυνάμενος, οὐκ ἔξωθεν οὐδὲ ἐπίκτητον ἔχει τὸ ζωοποιεῖν, ἀλλ' 25 ὢν κατὰ φύσιν ζωὴ, τοὺς μετέχοντας αὐτοῦ ζωοποιήσῃν ἀληθῶς ἐπαγγέλλεται.

ΑΛΛΟ.

Εἰ μὴ κατὰ φύσιν ἔχει τὸ εἶναι ζωὴ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἐπείσακτον δέ, ὡς ὑμεῖς φατε, κεκτημένος αὐτό, ζωοποιεῖν δύναται, τί

καί, «Ἐγὼ τοὺς δίνω ζωὴ αἰώνια», καί, «Αὐτὸς ποὺ πιστεύει σέ μένα, δὲν θὰ πεθάνει ποτέ»⁵; Γιατὶ ἔπρεπε νὰ πεῖ· Αὐτὸς ποὺ πιστεύει σέ μένα θὰ λάβει ἀπὸ μένα ζωὴ, τὴν ὁποία μοῦ ἔδωσε ὁ Πατέρας. Ἐπίσης· Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει σέ μένα, δὲν θὰ ἐπιτρέψει ὁ Πατέρας νὰ γευθεῖ θάνατο. Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὸ δὲν φαίνεται νὰ τὸ εἶπε, ὑπόσχεται ὅμως ὅτι θὰ δώσει σ' ἐκείνους ποὺ πιστεύουν σ' αὐτὸν τὴ ζωὴ, ποὺ ὑπάρχει μέσα σ' αὐτὸν κατὰ φύση καὶ οὐσία, πῶς μπορούμε νὰ σκεφθοῦμε, ὅτι ὁ Υἱὸς, μὴ ἔχοντας τὴ ζωὴ, τὴν ἔλαβε ἀπὸ τὸν Πατέρα; Γιατὶ αὐτὸ θὰ ἦταν πέρα ἀπὸ κάθε βλασφημία. Ἀλλά, ὅπως εἰπῶθηκε προηγουμένως, ἀφοῦ προῆλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἔχει ὅλα ὅσα ἔχει ἐκεῖνος κατὰ φύση, καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ νοεῖται ὅτι τὰ ἔχει λάβει, καὶ εἶναι ἀκτινοβολία καὶ εἰκόνα ἐκείνου. Ἐνα βέβαια ἀπὸ τὰ προσόντα τοῦ Πατέρα εἶναι καὶ ἡ ζωὴ.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι ζωὴ κατὰ φύση, ἀλλὰ εἶναι μέτοχος τῆς ζωῆς, ὅπως λένε οἱ Χριστομάχοι, τότε αὐτὸς εἶναι κάτι τὸ διαφορετικὸ ὡς πρὸς τὴν οὐσία ἀπὸ αὐτὸ ποὺ μετέχεται ἀπὸ αὐτὸν. Ἀλλὰ τότε πῶς παρουσιάζεται ὁ ἴδιος νὰ λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό. Ἐὰν κάποιος φάει ἀπὸ τὸν ἄρτο αὐτόν, θὰ ζήσει αἰώνια»^{5α}; Γιατὶ ἔπρεπε νὰ πεῖ τὰ ἐξῆς, ἐὰν φυσικὰ δὲν ἦταν ὁ ἴδιος κατὰ φύση ἡ ζωὴ· Μέσα μου ὑπάρχει ὁ ἄρτος ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό. Καί· Ἐὰν κάποιος φάει ἀπὸ τὸν ἄρτο ποὺ ὑπάρχει μέσα μου, θὰ ζήσει αἰώνια. Ἐνῶ τώρα λέγοντας, «Ἐγὼ εἶμαι», ὀρίζει τὸν ἑαυτό του καὶ ὄχι ἕνα κάποιο ἀπὸ αὐτὰ ποὺ προστέθηκαν σ' αὐτὸν ἐκ τῶν ὑστέρων, δηλαδή ἕνα ἀπὸ τὰ προσόντα του. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὸς εἶναι ὁ ἄρτος ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει ἀθάνατους ὅσους μετέχουν αὐτοῦ, δὲν ἔχει τὴν δύναμη νὰ ζωοποιεῖ ἐξωτερικά, οὔτε ἐπίκτητη, ἀλλὰ ὄντας ὁ ἴδιος κατὰ φύση ζωὴ, ὑπόσχεται ὅτι, ὅσοι μετέχουν αὐτοῦ, θὰ τοὺς ζωοποιήσῃ ἀληθινὰ.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχει κατὰ φύση τὸ νὰ εἶναι ζωὴ, ἀλλὰ τὸ ἔχει ἀποκτήσῃ ἐξωτερικά, ὅπως λέτε ἐσεῖς, καὶ μπορεῖ νὰ ζωο-

5α. Ἰω. 6, 51.

κωλύσει λέγειν καὶ ἀγγέλους, τοὺς ἀληθῶς μετόχους γεγονότας ζωῆς, δύνασθαι ζωοποιεῖν; Ἄλλὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἐνδέχεται· μόνος γὰρ ὁ Υἱὸς ζωοποιεῖν δύναται, καθάπερ καὶ ὁ Πατήρ. Οὐκοῦν οὐκ ἐπέισακτος ἐν Υἱῷ ἢ ζωοποιὸς δύναμις, ἀλλὰ κατὰ φύσιν αὐτῷ
5 προσοῦσα καὶ οὐσιωδῶς ὥσπερ καὶ τῷ Πατρί

ΑΛΛΟ.

Λέγων ὁ Υἱὸς τό, «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατήρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ τῷ Υἱῷ δέδωκεν ἔχειν ζωὴν ἐν ἑαυτῷ», τὴν ἀπαράλλακτον ὁμοιότητα δεικνύει σαφῶς, ἣν ἔχει πρὸς τὸν γεννήσαντα
10 ἔχει γὰρ οὕτω τὴν ζωὴν, ὥσπερ καὶ ὁ Πατήρ, φυσικὴν δηλονότι καὶ οὐσιώδη. Τὸ δέ, «δέδωκε», προσθεῖς, τὴν ἐξ αὐτοῦ φυσικὴν τε καὶ οὐσιώδη σημαίνει πρόοδον. Οὐ γὰρ δὴ που δέδωκεν ὁ Πατήρ, ὥσπερ τι τῶν αὐτῷ προσόντων ἀφελόμενος, καὶ οὐχ ἔχοντι προστεθικῶς τῷ Υἱῷ, κατὰ σωματικὴν ἀποτομὴν ἢ διάστασιν τὴν ἔκ
15 τινος ἑτέρου πρὸς ἕτερον, ἢ τοπικῶς ἢ διαιρετικῶς νοουμένην. Ἄλλ' ὥσπερ δίδωσι τὸ φυτὸν πῶ ἐξ αὐτοῦ προελθόντι καρπῷ τὴν αὐτῷ κατὰ φύσιν προσοῦσαν ποιότητα φορεῖν, οὕτως ὁ Υἱὸς εἰληφέναι παρὰ Πατρὸς τὰ αὐτῷ προσόντα νοεῖται, πάντα ὧν ὅσα καὶ ὁ Πατήρ, δίχα μόνου τοῦ εἶναι Πατῆρ.

20

ΑΛΛΟ.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Χριστομάχων.

Εἰ ζωὴ, φασί, κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Υἱὸς, ὡς ὑμεῖς φιλονεικότερον ἐνιστάμενοι λέγετε, πῶς ἀληθεύσει λέγων ὁ Παῦλος περὶ τοῦ Πατρὸς, «Ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν»; Εἰ γὰρ ἔχει καὶ ὁ Υἱὸς, οὐ
25 μόνος ἔχει ὁ Πατήρ· εἰ δὲ μόνος ἔχει, οὐχ ἔξει δηλαδὴ καὶ ὁ Υἱὸς.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Πολλὰ προσεῖναι λέγεται μόνῳ τῷ Πατρί, καὶ εἰ τούτων ἔσται πάντων οὐκ ἔρημος ὁ Υἱὸς. Ἐπειδὴ γέγραπται, Μόνος ἀληθινὸς

ποιεῖ, τί σᾶς ἐμποδίζει νὰ λέτε, ὅτι καὶ οἱ ἄγγελοι, πού ἔχουν γίνει ἀληθινὰ μέτοχοι τῆς ζωῆς, μποροῦν νὰ δίνουν ζωή; Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι δυνατόν, γιατί μόνο ὁ Υἱὸς μπορεῖ νὰ δίνει ζωή, ὅπως καὶ ὁ Πατέρας. Ἐπομένως ἡ ζωοποιὸς δύναμη δὲν εἶναι στὸν Υἱὸ κάτι τὸ ἐπιπρόσθετο, ἀλλὰ ὑπάρχει σ' αὐτὸν κατὰ φύση καὶ στὴν οὐσία του, ὅπως καὶ στὸν Πατέρα.

ΑΛΛΟ.

Λέγοντας ὁ Υἱὸς, «Ὅπως ὁ Πατέρας ἔχει ζωὴ μέσα του, ἔτσι ἔδωσε καὶ στὸν Υἱὸ νὰ ἔχει μέσα του ζωή»⁶, δείχνει καθαρὰ τὴν ἀπαράλλακτη ὁμοιότητα πού ἔχει πρὸς ἐκεῖνον πού τὸν γέννησε. Γιατί ἔχει τὴ ζωὴ μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πού τὴν ἔχει καὶ ὁ Πατέρας, δηλαδή φυσική καὶ μέσα στὴν οὐσία του. Προσθέτοντας τὸ «ἔδωσε», φανερώνει τὴ φυσική καὶ τὴν ἀπὸ τὴν οὐσία αὐτοῦ προέλευσή του. Γιατί δὲν τοῦ τὴν ἔδωσε ὁ Πατέρας, σὰν νὰ ἀφαίρεσε κάποιον ἀπὸ τὰ δικά του προσόντα, καὶ τὸ πρόσθεσε στὸν Υἱὸ πού δὲν τὸ εἶχε, μὲ ἀποκοπὴ σωματική, ἢ ἀπόσπαση ἀπὸ ἓναν σὲ ἄλλον, πού νοεῖται ἢ τοπικὰ ἢ διαιρητικὰ. Ἀλλὰ ὅπως τὸ φυτὸ δίνει στὸν καρπὸ, πού προέρχεται ἀπὸ αὐτό, νὰ φέρει τὴν ποιότητα πού κατὰ φύση ἀνήκει σ' αὐτό, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς νοεῖται ὅτι ἔλαβε ἀπὸ τὸν Πατέρα αὐτὰ πού ἀνήκουν σ' αὐτόν, ἀφοῦ ἔχει ὅλα ὅσα καὶ ὁ Πατέρας, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι Πατέρας.

ΑΛΛΟ.

Ἐπίθεση ἐκ μέρους τῶν Χριστομάχων.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς, λένε, εἶναι κατὰ φύση ζωὴ, ὅπως λέτε ἐσεῖς φιλονεικώντας, τότε πῶς λέγει τὴν ἀλήθεια ὁ Παῦλος ἀναφέροντας γιὰ τὸν Πατέρα, «Ὁ μόνος πού ἔχει ἀθανασία»⁷; Γιατί, ἐὰν ἔχει καὶ ὁ Υἱὸς ἀθανασία, τότε δὲν ἔχει μόνο ὁ Πατέρας· ἐὰν πάλι ἔχει μόνο ἐκεῖνος, εἶναι φανερό, ὅτι δὲν ἔχει καὶ ὁ Υἱὸς.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Πολλὰ λέγονται ὅτι ὑπάρχουν μόνο στὸν Πατέρα, μολονότι οὔτε ὁ Υἱὸς τὰ στερεῖται ὅλα αὐτὰ. Ἐπειδὴ ἔχει γραφεῖ, Μόνος ἀληθινός

7. Α' Τιμ. 6, 16.

Θεὸς ὁ Πατήρ, ἔστω μὴ ἀληθινὸς ὁ Υἱός, νόθος δὲ ὡσπερ τις καὶ ψευδώνυμος ἐπίκτητον ἔχων τὸ εἶναι Θεός. Καὶ πῶς ὡς τοῦτο κατὰ φύσιν ὦν προσκυνεῖται παρὰ τε ἡμῶν καὶ ἀγγέλων, τοῦ θείου νόμου διαρρήδην λέγοντος, «Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις»; Πῶς δὲ φυλάξομεν τό, «Οὐκ ἔσται ἐν σοὶ Θεὸς πρόσφατος»; Εἰ γὰρ μῦθος κατὰ φύσιν Θεὸς ὁ Πατήρ, καὶ διὰ τὸ οὕτω λέγεσθαι τοῦ εἶναι φύσει Θεὸν ἐκβάλλει τὸν Υἱόν, πρόσφατος ἄρα καὶ νέος τις ὡσπερ ἐπεισαχθήσεται παρὰ τὸν ὄντα ἐξ ἀρχῆς καὶ κατὰ φύσιν. Ἄλλὰ τοῦτο ἄτοπον.
 10 Οὐκοῦν οὐ διὰ τὸ λέγεσθαι μόνον ἀθανασίαν ἔχειν τὸν Πατέρα, τῶν ἐναντίων ἔσται δεκτικὸς ὁ Υἱός, ἀλλ' ὡς τρεχούσης εἰς τὸ γέννημα φυσικῶς τῆς πατρικῆς ιδιότητος, τοῦτο καὶ αὐτὸς ὑπάρχων κατ' οὐσίαν νοηθήσεται, ὅπερ ἂν εἶη καὶ ὁ γεννήσας αὐτόν.

ΑΛΛΟ.

15 Πολλὰ προσεῖναι λέγεται τῷ Πατρὶ πλεονεκτήματα. Ἄλλ' εἰ τούτων ἔσται γυμνὸς ὁ Υἱός, λέγει δὲ πού Παῦλος, «Ἀφθάρτῳ, ἀοράτῳ, μόνῳ σοφῷ Θεῷ», οὐτ' ἀφθαρτος, οὐτε ἀόρατος, οὐτε σοφὸς ἔσται, καθ' ὑμᾶς. Ἄλλ' ἔχει τὴν ἀσέβειαν ἀμετρόν τινα τὸ οὕτω νοεῖν. Πῶς γὰρ ἔσται φθαρτὸς ὁ τῆς ἀφθαρσίας χορηγός; Ἡ πῶς ὄραθήσεται Θεοῦ φύσις; Ἡ πῶς ἄσοφον εἶναι νομιοῦμεν τὸν Υἱόν, περὶ οὗ γέγραπται ὅτι δὴ «Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία ἐστίν»; Ὡρα γὰρ λέγειν ἄσοφον εἶναι τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Οὐκοῦν οὐκ ἀποστερήσει τὸν Υἱὸν τὸ εἶναι ταῦτα φυσικῶς, ἅπερ ἂν λέγοιτο καὶ ὁ Πατήρ, εἰ καὶ ἐπ' αὐτοῦ μόνον τάτοιτο. Φθάσει γὰρ πάλιν ἐπὶ
 25 τὸν ἐξ αὐτοῦ προελθόντα Λόγον, πάντα τὰ αὐτῷ προσόντα φυσικῶς τε καὶ ἀναγκαίως

ΑΛΛΟ.

Εἰ ζωὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Πατήρ, ὡσπερ οὖν καὶ ἔστιν, ἔχει

8. Δευτ. 6, 15. Ματθ. 4, 10.

9. Ψαλμ. 80, 9.

Θεὸς καὶ ὁ Πατέρας, δὲν εἶναι ἐπομένως ἀληθινὸς Θεὸς ὁ Υἱός, καὶ σὰν κάποιος νόθος καὶ ψεύτικος ἔχει ἐπίκτητο τὸ δικαίωμα νὰ εἶναι Θεός. Καὶ πῶς τότε, ἀφοῦ εἶναι ἔτσι κατὰ φύση, προσκυνεῖται ἀπὸ μᾶς καὶ τοὺς ἀγγέλους, ἀφοῦ ὁ θεῖος νόμος λέγει καθαρά, «Νὰ προσκυνεῖς τὸν Κύριο καὶ Θεό σου, καὶ αὐτὸν μόνο νὰ λατρεύεις»⁸; Καὶ πῶς θὰ διαφυλάξουμε τό, «Δὲν ὑπάρχει σὲ σένα Θεὸς νεοφανής»⁹; Γιατί, ἐὰν μόνο ὁ Πατέρας εἶναι κατὰ φύση Θεός, καὶ μὲ τὸ νὰ λέγεται ἔτσι, ἀποκλείει τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι κατὰ φύση Θεός, τότε εἶναι κάποιος καινούργιος καὶ νεοφανής, πού περιλήφθηκε ἐκ τῶν ὑστέρων κοντὰ στὸν Θεὸ πού ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ κατὰ φύση. Ἐπὶ αὐτὸ εἶναι παράλογο. Ἐπομένως, ἐπειδὴ λέγεται ὅτι μόνο ὁ Πατέρας ἔχει ἀθανασία, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει τὰ ἀντίθετα, ἀλλὰ ἐπειδὴ μεταβαίνει κατὰ τρόπο φυσικὸ ἢ ἰδιότητα τοῦ Πατέρα στὸν Υἱὸ, νοεῖται ὅτι καὶ αὐτὸς εἶναι ὡς πρὸς τὴν οὐσία αὐτὸ πού εἶναι καὶ ἐκεῖνος πού τὸν γέννησε.

ΑΛΛΟ.

Πολλὰ πλεονεκτήματα λέγεται ὅτι ὑπάρχουν στὸν Πατέρα. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Υἱὸς εἶναι στερημένος αὐτῶν, καὶ ὁ Παῦλος λέγει κάπου, «Στὸν μόνο ἀθάνατο, ἀόρατο καὶ σοφὸ Θεό»¹⁰, τότε, σύμφωνα μὲ σᾶς, οὔτε ἀθάνατος, οὔτε ἀόρατος, οὔτε σοφὸς εἶναι. Ἐπὶ αὐτὸ νὰ σκέφτεσθε ἔτσι ἀποτελεῖ μεγάλη ἀσέβεια. Γιατί πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι θνητὸς ὁ χορηγὸς τῆς ἀθανασίας; ἢ πῶς θὰ ἰδωθεῖ ἡ φύση τοῦ Θεοῦ; ἢ πῶς νὰ πιστέψουμε ὅτι εἶναι ἄσοφος ὁ Υἱός, γιὰ τὸν ὁποῖο ἔχει γραφεῖ ὅτι εἶναι, «Δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ Σοφία τοῦ Θεοῦ»¹¹; Γιατί τότε καιρὸς εἶναι νὰ ποῦμε ἄσοφη τὴ Σοφία τοῦ Θεοῦ. Ἐπομένως δὲν στερεῖ τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι κατὰ φύση αὐτὰ, πού λέγεται ὅτι εἶναι ὁ Πατέρας, τὸ γεγονὸς ὅτι ἀναφέρονται μόνο σ' αὐτόν. Ἐπὶ αὐτὸ ἀποδεινύεται πάλι ὅτι ὑπάρχουν στὸν Λόγο, πού προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, ὅλα ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτόν κατὰ τρόπο φυσικὸ καὶ ἀναγκαῖο.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Πατέρας εἶναι κατὰ φύση ζωή, ὅπως καὶ εἶναι, ἔχει ὅπως

10. Α΄ Τιμ. 1, 17.

11. Α΄ Κορ. 1, 21.

πάντως τοῦτο καὶ ὁ Υἱός. Ἀληθεύει γὰρ λέγων «Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστίν».

ΑΛΛΟ,

τὸ αὐτὸ ἐκ τοῦ ἐναντίου.

5 *Εἰ ζωὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Πατήρ, ὁ δὲ Υἱός οὐχ οὕτως, πῶς ἀληθεύσει λέγων, «Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστίν»; Ἀλλ' οὐκ ἂν ψεύσαιτο ἢ ἀλήθεια, ἔσται δηλονότι ζωὴ κατὰ φύσιν ὁ Υἱός ὡσπερ καὶ ὁ Πατήρ.*

** Ἄλλως τὸ αὐτό.*

10 *Εἰ ζωὴ κατὰ φύσιν ἐστὶν ὁ Πατήρ, ὁ δὲ Υἱός οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἐπέισακτον ἔχει τὸ εἶναι τοῦτο, πῶς ἀληθεύει λέγων πρὸς τὸν Πατέρα, ὅτι «Πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστί, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ»; Ἡ γὰρ ἔξει κατὰ φύσιν τὸ εἶναι ζωὴ καὶ αὐτός, ὅπερ ἐστὶ τοῦ Πατρός, ἢ, εἰ μὴ τοῦτο, τοῦ δὲ Πατρός ἐστὶ τὰ αὐτοῦ, ἐπεὶ μὴ κατὰ φύσιν ἐστὶ ζωὴ ὁ Υἱός,*
15 *οὐκ ἔσται τοῦτο καὶ ὁ Πατήρ. Ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον. Φύσει γὰρ ὁ Πατήρ ζωὴ, ἔσται τοῦτο καὶ ὁ Υἱός, ἵνα μὴ ψεύδηται τὴν ὁμοίωσιν.*

ΑΛΛΟ.

Εἰ χαρακτήρ ἀπαράλλακτος τῆς τοῦ Πατρὸς ὑποστάσεώς
20 *ἐστὶν ὁ Υἱός, φορέσει φυσικῶς καὶ τὸ εἶναι ζωὴ, ἵνα μὴ παραχαράττηται τοῦ Πατρὸς ὁ χαρακτήρ.*

ΑΛΛΟ.

Φησί που Χριστὸς πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς. «Ὁ ἐωρακὼς ἐμέ, ἐώρακε τὸν Πατέρα». Εἰ τοίνυν ὁ Πατήρ ἐν Υἱῷ φαίνεται ζωὴ
25 *κατὰ φύσιν ὑπάρχων, ἔσται τοῦτο καὶ ὁ Υἱός, ἵνα μὴ ψεύδηται τὴν ὁμοίωσιν.*

ΑΛΛΟ,

ἐκ τῶν αὐτῶν διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

Φησί που Χριστὸς «Ὁ ἐωρακὼς ἐμέ, ἐώρακε τὸν Πατέρα». Εἰ

δήποτε τὸ ἰδίωμα αὐτὸ καὶ ὁ Υἱὸς. Γιατὶ λέγει τὴν ἀλήθεια ὅταν λέγει· «Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας, εἶναι δικά μου»¹².

ΑΛΛΟ,

τὸ ἴδιο ἀπὸ τὴν ἀντίθετη ἀποψη.

Ἐὰν ὁ Πατέρας εἶναι ζωὴ κατὰ φύση, ἐνῶ ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι, τότε πῶς λέγει τὴν ἀλήθεια, ὅταν λέγει, «Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας, εἶναι δικά μου»; Ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ψεύδεται ἡ ἀλήθεια· ἄρα ὁ Υἱὸς εἶναι κατὰ φύση ζωὴ, ὅπως καὶ ὁ Πατέρας.

Τὸ ἴδιο μὲ ἄλλο τρόπο.

Ἐὰν ὁ Πατέρας εἶναι ζωὴ κατὰ φύση, ἐνῶ ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἔτσι, ἀλλὰ ἔχει ἐπίκτητο τὸ ἰδίωμα αὐτό, τότε πῶς λέγει τὴν ἀλήθεια, ὅταν ἀπευθυνόμενος στὸν Πατέρα λέγει, «Ὅλα τὰ δικά μου εἶναι δικά σου, καὶ τὰ δικά σου δικά μου»¹³; Γιατί, ἢ ἔχει κατὰ φύση τὸ νὰ εἶναι καὶ αὐτὸς ζωὴ, ἰδίωμα ποῦ εἶναι τοῦ Πατέρα, ἢ, ἐὰν δὲν εἶναι ζωὴ, ἀλλὰ ὅλα τὰ δικά του εἶναι τοῦ Πατέρα, ἀφοῦ ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι κατὰ φύση ζωὴ, τότε δὲν εἶναι ζωὴ οὔτε ὁ Πατέρας. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι παράλογο, γιατί ὁ Πατέρας εἶναι κατὰ φύση ζωὴ. Ἄρα καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι τὸ ἴδιο, γιὰ νὰ μὴ διαψεύδεται ἡ ὁμοίωσή του πρὸς ἐκεῖνον.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι ἀπαράλλακτη σφραγίδα τῆς ὑποστάσεως τοῦ Πατέρα, φέρει κατὰ φύση καὶ τὸ ἰδίωμα τοῦ νὰ εἶναι ζωὴ, γιὰ νὰ μὴ παραχαράσσεται ἡ σφραγίδα τοῦ Πατέρα.

ΑΛΛΟ.

Λέγει κάπου ὁ Χριστὸς στοὺς μαθητές του· «Αὐτὸς ποῦ εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»¹⁴. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Πατέρας φαίνεται στὸν Υἱὸ ὅτι εἶναι κατὰ φύση ζωὴ, τότε εἶναι ζωὴ καὶ ὁ Υἱὸς, γιὰ νὰ μὴ διαψεύδεται ἡ ὁμοίωση πρὸς αὐτόν.

ΑΛΛΟ,

μὲ τὴν εἰς ἄτοπον ἀπαγωγή.

Λέγει κάπου ὁ Χριστὸς· «Αὐτὸς ποῦ εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πα-

14. Ἰω. 14, 9.

τοίνυν ἐπέισακτον, ἤτοι κατὰ μετοχήν, καὶ οὐκ οὐσιῶδες ἔχει τὸ εἶναι ζωή, ἔσται τοῦτο καὶ ὁ Πατήρ. Φυγὼν δὲ τοῦ λόγου τὴν ἀτοπίαν, ἐξ ἀνάγκης ὁμολογήσεις τὸ ἕτερον· ζωὴ γὰρ κατὰ φύσιν ὁ Υἱός.

5

ΑΛΛΟ.

Εἰ τοῦ Πατρὸς τὴν οὐσίαν ὁ Υἱός ἀπαραλλάκτως χαρακτηρίζειν λέγεται, ἔτι δὲ οὐ κατὰ φύσιν ζωή, ἀλλ' ἐν προσθήκης μέρει τοῦτο λαμβάνει, τοῦτο καὶ ὁ Πατήρ νοηθήσεται. Τὸ δὲ ἐν τούτοις ἄτοπον, παρεισοίσει τὸ ἐναντίον, ὅπερ ἐστὶ καὶ ἀληθές.

10

ΑΛΛΟ.

Τὰ ἑτερογενῆ τε καὶ ἑτεροφυῆ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἔχειν οὐκ ἂν τις δῶη σωφρονῶν. Οὐδὲ γὰρ ἂν ὕδατι πῦρ ἔν τι καὶ ταυτὸν ἐνεργήσειεν, ἀλλ' ὥσπερ ἀπεσχοιτισμένον ἔχουσι τῆς οὐσίας, ἤτοι τῆς ποιότητος, τὸν λόγον, οὕτω καὶ διάφορον ἀποδώσουσι τὴν
15 ἐνέργειαν. Εἰ τοίνυν ζωῆς ὄντος κατὰ φύσιν τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἔστι τοῦτο κατ' οὐσίαν ὁ Υἱός, ὥσπερ τοῖς Χριστομάχοις δοκεῖ, πῶς τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν φορέσει τῷ Πατρί; Φησὶ γὰρ πον Χριστός, ὅτι, «Ὡσπερ ὁ Πατήρ οὐς θέλει ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱός οὐς θέλει ζωοποιεῖ». Οὐ γὰρ δὴ πον ζωοποιεῖσθαι μὲν ἑτέρως ἐροῦσι τοὺς
20 ὅσοι παρὰ τοῦ Πατρὸς τοῦτο λαμβάνουσι, ζωοποιεῖσθαι δὲ πάλιν καθ' ἕτερον τρόπον τοὺς παρὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦτο δεχομένους. Οὕτω γὰρ ἔφησε ζωοποιεῖν τὸν Πατέρα, ὡς ἂν ζωοποιήσειεν ὁ Υἱός, πανταχοῦ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἔχοντα τῷ Πατρὶ ἑαυτὸν ὀριζόμενος. Οὐκοῦν οὐκ ἀνόμιος ἔσται πρὸς τὸν γεγεννηκότα, ἀλλ' ὥσ-
25 περ ἐκεῖνος φύσει ζωὴ λέγεται καὶ ἔστιν, οὕτω καὶ ὁ Υἱός.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὴν ἀλήθειαν ταῖς Ἰωάννου φωναῖς ἐπιψηφιοῦμεθα, πάντα δώσομεν ἐργάζεσθαι δι' Υἱοῦ τὸν Πατέρα. Εἰ δὲ τοῦτο, ἐν δὲ τῶν ἔργων τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ ζωοποιεῖν τινὰς, ἔσται ζωὴ κατὰ

τέρα». Ἐὰν λοιπὸν ἔχει ἐπίκτητο, δηλαδή κατὰ μετοχή και ὄχι κατ' οὐσία, τὸ ἰδίωμα νὰ εἶναι ζωὴ, τότε θὰ εἶναι τὸ ἴδιο και ὁ Πατέρας. Για νὰ ἀποφύγεις λοιπὸν τὸ ἄτοπο τοῦ λόγου, κατ' ἀνάγκη θὰ ὁμολογήσεις τὸ ἄλλο· γιατί ὁ Υἱὸς εἶναι ζωὴ κατὰ φύση.

ΑΛΛΟ.

Ἐφόσον λέγεται ὅτι ὁ Υἱὸς ἀποτελεῖ ἀπαράλλακτη σφραγίδα τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα, και δὲν εἶναι ζωὴ κατὰ φύση, ἀλλὰ ἔχει τὸ ἰδίωμα αὐτὸ ὑπὸ μορφὴν προσθήκης, τότε και ὁ Πατέρας πρέπει νὰ νοεῖται τὸ ἴδιος. Τὸ ἄτοπο ὅμως αὐτῶν ὀδηγεῖ στὸ ἀντίθετο, πὺ εἶναι και τὸ πραγματικό.

ΑΛΛΟ.

Σ' αὐτὰ πὺ ἀνήκουν σὲ διαφορετικὸ γένος και φύση, κανένας συνेतὸς δὲν ἀποδίδει τὴν ἴδια ἐνέργεια. Γιατί δὲν εἶναι δυνατὸν ἠ φωτιὰ μὲ τὸ νερὸ νὰ κάνουν κάτι τὸ ἴδιο, ἀλλὰ ὅπως εἶναι χωρισμένα ὡς πρὸς τὴν οὐσία και τὴν ποιότητα, ἔτσι ἀποδίδουν και διαφορετικὴ ἐνέργεια. Ἐὰν λοιπὸν, ἐνῶ ὁ Πατέρας εἶναι ζωὴ κατὰ φύση, δὲν εἶναι τὸ ἴδιο κατ' οὐσία και ὁ Υἱὸς, ὅπως νομίζουν οἱ Χριστομάχοι, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχει τὴν ἴδια ἐνέργεια μὲ τὸν Πατέρα; Γιατί λέγει κάπου ὁ Χριστὸς «Ὅπως ὁ Πατέρας ζωοποιεῖ αὐτοὺς πὺ θέλει, ἔτσι και ὁ Υἱὸς ζωοποιεῖ αὐτοὺς πὺ θέλει»¹⁵. Γιατί ἀσφαλῶς δὲν θὰ ποῦν, ὅτι ζωοποιοῦνται κατὰ τρόπο διαφορετικὸ ὅσοι παίρνουν τὴ ζωὴ ἀπὸ τὸν Πατέρα, και κατὰ διαφορετικὸ τρόπο ζωοποιοῦνται ἐκεῖνοι πὺ δέχονται τὴ ζωὴ ἀπὸ τὸν Υἱό. Γιατί εἶπε ὅτι ὁ Πατέρας ζωοποιεῖ κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο πὺ ζωοποιεῖ και ὁ Υἱὸς, καθορίζοντας ὅτι παντοῦ και αὐτὸς ἔχει τὴν ἴδια ἐνέργεια μὲ τὸν Πατέρα. Ἐπομένως δὲν εἶναι ἀνόμοιος πρὸς αὐτὸν πὺ τὸν γέννησε, ἀλλὰ ὅπως ἐκεῖνος λέγεται και εἶναι κατὰ φύση ζωὴ, ἔτσι εἶναι και ὁ Υἱὸς.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν δεχθοῦμε τὴν ἀλήθεια αὐτῶν πὺ λέγει ὁ Ἰωάννης, τότε θὰ δεχθοῦμε, ὅτι ὅλα τὰ κάνει ὁ Πατέρας διὰ τοῦ Υἱοῦ¹⁶. Και ἐφόσον αὐτὸ εἶναι ἔτσι, και ἓνα ἀπὸ τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα εἶναι και τὸ νὰ ζωοποιεῖ μερικούς, τότε εἶναι κατὰ φύση ζωὴ και ὁ Υἱὸς, διὰ τοῦ ὁποῖου

16. Ἰω. 3, 35.

φύσιν ὁ Υἱός, δι' οὗ τὰ πάντα ζωοποιεῖ, ἵνα μὴ νόθος μεσίτης παρεισαγόμενος, ἀμέτοχον δείξῃ Θεοῦ τὸ τῆ πρὸς αὐτὸν σχέσει ζωοποιούμενον.

ΑΛΛΟ.

5 Εἰ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἐστὶν ὁ Υἱός, ὥσπερ εἰς ἐνότη-
τα φυσικὴν συνάπτων τὰ ἄκρα, ἀναγκαῖον εἶπεῖν ὅτι, ὥσπερ ἀν-
θρώποις συνήφθη φυσικῶς ἄνθρωπος γεγονώς, οὕτω καὶ τῆς
θείας φύσεως ἤρτηται Θεὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχων. Εἰ δὲ τοῦτο,
ἐπεὶ κατ' οὐσίαν καὶ οὐκ ἔξωθεν ἔχει τὸ εἶναι ζωὴ ὁ Πατήρ, ἔσται
10 τοιοῦτος καὶ ὁ προσεχῆς αὐτῶ καὶ ἐξ αὐτοῦ κατὰ φύσιν Υἱός

ΑΛΛΟ.

Πανταχοῦ τὸν Υἱὸν αἱ θεῖαι Γραφαὶ καλοῦσιν Ἀλήθειαν, καὶ
αὐτὸς δὲ περὶ ἑαυτοῦ τοῦτό φησιν «Ἐγὼ εἰμι», λέγων, «ἡ ἀλή-
θεια». Εἰ τοίνυν διεψευσομένον ἐν αὐτῶ τὸ τῆς ζωῆς πρᾶγμα, καὶ
15 οὐκ οὐσιωδῶς οὐδὲ ἀληθινόν, πῶς οὐ ψεύσεται λέγων ἑαυτὸν
εἶναι τὴν ἀλήθειαν; Ἀλλὰ μὴν οὐ ψεύδεται· τοῦτο γὰρ ἀσεβὲς καὶ
μόνον ἐννοεῖν ἀλήθεια δέ ἐστιν. Οὐκ ἄρα διεψευσομένον ἔχει τὸ
εἶναι ζωή.

ΑΛΛΟ.

20 Εἰ ζωοποιεῖ τοῦ Πατρὸς ἡ γνώσις τοὺς ἔχοντας αὐτήν, ζωο-
ποιεῖ δὲ ὁμοίως καὶ ἡ τοῦ Υἱοῦ, πῶς οὐκ ἔσται κατ' οὐσίαν ὁ αὐ-
τός, ὁ ταῖς τοῦ Πατρὸς ιδιότησιν οὕτω διαπρέπων, ὡς ἂν εἰ καὶ
αὐτὸς ὁ Πατήρ;

ΑΛΛΟ,

25 **διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.**

«Ὡσπερ ὁ Πατήρ, φησὶν, ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῶ, οὕτω καὶ τῶ
Υἱῶ δέδωκε ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῶ». Ἐνταῦθα τοῖς οὐκ ἐθέλουσι
νοεῖν ὀρθῶς, εἰς πολλὴν ὁ λόγος κινδυνεύσει δυσφημίαν ἐκπεσεῖν.
Εἰ γὰρ ἔχειν ἐν ἑαυτῶ λέγεται ζωὴν ὁ Πατήρ, ἕτερόν τί ἐστὶν αὐτός

ζωοποιεῖ τὰ πάντα, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ, παρεμβαλλόμενος νόθος μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ζωοποιουμένου, δείξει ὅτι εἶναι ἀμέτοχο πρὸς τὸν Θεὸ αὐτὸ πὺν ζωοποιεῖται μὲ τὴν σχέση του πρὸς αὐτόν.

ΑΛΛΟ.

Ἐφόσον μεσίτης μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὁ Υἱός, ἐνώνοντας τὰ ἄκρα κατὰ κάποιον τρόπο φυσικό, εἶναι ἀνάγκη νὰ ποῦμε, ὅτι, ὅπως ἐνώθηκε μὲ τοὺς ἀνθρώπους κατὰ φύσιν μὲ τὸ νὰ γίνεαι ἄνθρωπος, ἔτσι συνδέεται καὶ μὲ τὴν θεῖαν φύσιν, ἀφοῦ εἶναι Θεὸς κατὰ φύσιν. Καὶ ἐφόσον αὐτὸ εἶναι ἔτσι, ἀφοῦ ὁ Πατέρας ἔχει κατ' οὐσίαν καὶ ὄχι ἐξωτερικὰ τὸ ἰδίωμα νὰ εἶναι ζωή, εἶναι τὸ ἴδιο καὶ ὁ Υἱός, πὺν βρίσκεται κοντὰ του καὶ προέρχεται ἀπὸ αὐτόν κατὰ φύσιν.

ΑΛΛΟ.

Οἱ ἅγιες Γραφές παντοῦ ὀνομάζουν τὸν Υἱὸ Ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος λέγει αὐτὸ γιὰ τὸν ἑαυτό του· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια»¹⁷. Ἐὰν λοιπὸν διαψεύδεται τὸ ἰδίωμα τῆς ζωῆς σ' αὐτόν, καὶ δὲν εἶναι οὐσιαστικό, οὔτε ἀληθινό, πῶς δὲν ψεύδεται ὅταν λέγει ὅτι αὐτὸς εἶναι ἡ ἀλήθεια; Καὶ βέβαια δὲν ψεύδεται· γιὰτὶ αὐτὸ εἶναι ἀσέβεια καὶ μόνο νὰ τὸ σκέφτεται κανεῖς, ἀλλὰ εἶναι ἡ ἀλήθεια. Ἐπομένως δὲν εἶναι ψέμα τὸ ὅτι εἶναι ζωή.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ἡ γνώση τοῦ Πατέρα ζωοποιεῖ ἐκείνους πὺν τὴν ἔχουν, καὶ ζωοποιεῖ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπο καὶ ἡ γνώση τοῦ Υἱοῦ, πῶς γίνεται νὰ μὴ εἶναι κατ' οὐσίαν ἴδιος, αὐτὸς πὺν διακρίνεται τόσο, ὅσον ἀφορᾷ τις ἰδιότητες τοῦ Πατέρα, σὰν νὰ εἶναι καὶ αὐτὸς ὁ Πατέρας;

Ἄλλο,

μὲ τὴν εἰς ἄτοπον ἀπαγωγή.

«Ὅπως ὁ Πατέρας», λέγει, «ἔχει ζωὴ μέσα του, ἔτσι ἔδωσε καὶ στὸν Υἱὸ νὰ ἔχει μέσα του ζωή»^{17α}. Ἐδῶ, γιὰ ἐκείνους πὺν δὲν θέλουν νὰ τὰ κατανοήσουν σωστά, ὁ λόγος κινδυνεύει νὰ ματαβληθεῖ σὲ μεγάλη βλασφημία. Γιατί, ἐὰν λέγεται ὅτι ὁ Πατέρας ἔχει μέσα του ζωή, τότε αὐτὸς εἶναι κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν ζωὴν πὺν ἔχει μέσα

17α. Ἰω. 5, 26.

παρὰ τὴν ἐν αὐτῷ ζωὴν. Εἰ δὲ τοῦτο διπλόη τις ὡσπερ καὶ σύνθεσις περὶ αὐτὸν νοηθήσεται, πῶς οὖν ἀπλοῦς καὶ σύνθετος κατ' οὐσίαν ὁ Θεός; Ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον. Ἡ ζωὴ ἄρα ἦν ἔχει ὁ Πατὴρ ἐν ἑαυτῷ, οὐχ ἕτερα τίς ἐστι παρὰ τὸν Υἱὸν καὶ πάλιν ἢ ἐν Υἱῷ ζωὴ, 5 οὐχ ἕτερα τίς ἐστι παρὰ τὸν Πατέρα, καὶ ἀληθεύει λέγων· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί».

ΑΛΛΟ.

Τὰ προσόντα τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ φυσικά τε καὶ οὐσιώδη λέγων ἰδιώματα, φησὶ πού Παῦλος «Ὁ μόνος ἔχων ἀθανασίαν». Εἰ τοίνυν οὐδὲν ἕτερόν τις ὀριεῖται λέγων τὴν ἀθανασίαν παρὰ τὴν ζωὴν, αὕτη δὲ ἐστὶν ὁ Υἱὸς ὁ λέγων, «Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ», ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, τὸν Υἱὸν δηλονότι, καὶ οὐχ ἕτερόν τι παρ' αὐτόν. Αὐτὸς τε ὁμοίως ὑπάρχων ζωὴ, δέδωκεν ἑαυτὸν τῷ Υἱῷ· οὐχ ὡς σῶμα χωρήσας ἐν σώματι, οὐδ' ὡς τῷ Υἱῷ παραχωρήσας τὴν ἰδίαν 15 ὑπόστασιν, καὶ ἐν αὐτῷ λοιπὸν τὸ εἶναι ἔχων, ἀλλ' ὑπάρχων μὲν τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν αἰεὶ Πατὴρ καὶ Θεός, τῇ δὲ τῆς οὐσίας ταυτότητι καὶ τῇ τῆς φύσεως ἐνότητι πρὸς τὸν ἐξ αὐτοῦ προελθόντα Λόγον ἀπορρήτως συνδούμενος

ΑΛΛΟ.

20 Ὅσα προσεῖναι λέγεται τῷ Πατρὶ φυσικῶς τε καὶ οὐσιωδῶς, ταῦτα πάντα ἐστὶν ὁ Υἱὸς Μόνος ἀληθινὸς λέγεται Θεός ὁ Πατὴρ, ἐπειδὴ μόνος ἔχει τὸν Υἱὸν τὸν λέγοντα· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια». Σοφὸς καὶ δυνατὸς ὁμοίως, ἐπεὶ «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία». Μόνος λέγεται «φῶς οἰκεῖν ἀπρόσιτον»· ἔχει γὰρ ἐν ἑαυτῷ 25 τὸν λέγοντα· «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς». Μόνος ἔχειν ἀθανασίαν λέγεται· ἔχει γὰρ ἐν ἑαυτῷ τὸν λέγοντα Υἱὸν· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ». Εἰ τοίνυν σύμπαν τὸ τοῦ Πατρὸς ἴδιον, τοῦτό ἐστὶν ὁ Υἱός, ὅταν λέγηται ζωὴν ἔχειν ὁ Πατὴρ ἐν ἑαυτῷ, τὸν Υἱὸν σημαίνει, καὶ οὐχ ἕτερόν τι

18. Ὅπ. π. 10.

20. Ἰω. 14, 6.

19. Α' Τιμ. 6, 16.

21. Ὅπ. π. 22.

του. Καὶ ἐὰν αὐτὸ ἐκληφθεῖ σὰν κάποια παρεμβολὴ καὶ σύνθεσις αὐτοῦ, τότε πῶς γίνεται νὰ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἀπλὸς καὶ σύνθετος στὴν οὐσία; Ἄλλὰ αὐτὸ εἶναι παράλογο. Ἄρα ἡ ζωὴ ποὺ ἔχει ὁ Πατέρας μέσα του δὲν διαφέρει ἀπὸ ἐκείνην τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἡ ζωὴ ποὺ εἶναι μέσα στὸν Υἱό, δὲν εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνην τοῦ Πατέρα, καὶ λέγει τὴν ἀλήθεια, ὅταν λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα»¹⁸.

ΑΛΛΟ.

Ἀναφέροντας ὁ Παῦλος τὰ φυσικὰ καὶ οὐσιαστικὰ ιδιώματα, ποὺ ὑπάρχουν στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα, λέγει κάπου· «Ὁ μόνος ποὺ εἶναι ἀθάνατος»¹⁹. Ἐὰν λοιπὸν κάποιος ὀρίζει τὴν ἀθανασία, ὅτι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἡ ζωὴ, καὶ αὐτὴ εἶναι ὁ Υἱός, ὁ ὁποῖος λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ζωὴ»²⁰, τότε ὁ Πατέρας ἔχει μέσα του ζωὴ, δηλαδὴ τὸν Υἱό, καὶ ὄχι τίποτε ἄλλο. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ὄντας ὁ ἴδιος ζωὴ, ἔδωσε τὸν ἑαυτό του στὸν Υἱό, χωρὶς νὰ μπεῖ σὰν σῶμα μέσα σὲ σῶμα, οὔτε σὰν νὰ παραχώρησε τὴ δική του ὑπόστασις στὸν Υἱό, καὶ νὰ ὑπάρχει σὲ ἑξῆς μέσα σ' αὐτόν, ἀλλά, ἐνῶ ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει αὐτὸ ποὺ πάντοτε εἶναι, δηλαδὴ Πατέρας καὶ Υἱός, συνδέεται κατὰ τρόπο ἀπερίγραπτο μὲ τὸν Λόγο, ποὺ προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, μέσω τῆς ταυτότητος τῆς οὐσίας καὶ ἐνότητος τῆς φύσεως.

ΑΛΛΟ.

Ὅλα, ὅσα λέγεται ὅτι ὑπάρχουν στὸν Πατέρα κατὰ τρόπο φυσικὸ καὶ οὐσιαστικὸ, ὅλα αὐτὰ εἶναι καὶ ὁ Υἱός. Ὁ Πατέρας λέγεται ὅτι εἶναι ὁ μόνος ἀληθινὸς Θεός, ἐπειδὴ μόνος αὐτὸς ἔχει τὸν Υἱὸ ποὺ λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια»²¹. Ἐπίσης εἶναι σοφὸς καὶ δυνατός, γιατί «ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ. Μόνος αὐτὸς λέγεται ὅτι κατοικεῖ μέσα σὲ ἀπροσπέλαστο φῶς»²², γιατί ἔχει μέσα του ἐκεῖνον ποὺ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς». Μόνος αὐτὸς λέγεται ὅτι εἶναι ἀθάνατος, γιατί ἔχει μέσα του τὸν Υἱὸ ποὺ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ζωὴ». Ἐφόσον λοιπὸν ὅλα τὰ ιδιώματα τοῦ Πατέρα, αὐτὰ εἶναι ὁ Υἱός, ὅταν λέγεται, ὅτι ὁ Πατέρας ἔχει ζωὴ μέσα του, ἐννοεῖ τὸν Υἱό, καὶ ὄχι κάποιον ἄλλο κοντὰ του. Καὶ ἀφοῦ ὑπάρχει καὶ μέσα στὸν Υἱό, σύμφωνα μὲ τὴν ἀπαράλλακτη ὁμοιότητα τῆς

παρ' αὐτόν. Ὑπάρχων δὲ καὶ αὐτὸς ἐν Υἱῷ κατὰ τὸ τῆς οὐσίας ἀπαράλλακτον καὶ ζωὴ κατὰ φύσιν ὢν, δέδωκεν ἑαυτὸν αὐτῷ.

ΑΛΛΟ.

Ζωὴ κατὰ φύσιν ὑπάρχων ὁ Υἱός, δέχεσθαι παρὰ τοῦ Πατρὸς 5 ταύτην φησὶν, οὐχ ἢ Λόγος ἐστὶν ἢ ἀπαιύασμα φυσικῶς ἔχει τὰ τοῦ Πατρὸς ἴδια, ἀλλὰ καθὸ γέγονεν ἄνθρωπος, ᾧ πάντα θεόδοτα. Καταστήσει δὲ τοῦτο σαφές ἐν τοῖς ἐφεξῆς, τοῦ δεδόσθαι τὴν αἰτίαν ἐξηγούμενος. Ἐξουσίαν γάρ, φησὶν, ἔδωκεν αὐτῷ κρίσιν ποιεῖν, ὅτι Υἱὸς ἀνθρώπου ἐστίν. Εἰ δέ, ἐπειδήπερ Υἱὸς ἀνθρώπου 10 ἐστί, τὴν ἐπὶ τῷ κρίνειν ἐξουσίαν εἰληφέναι λέγεται, τὸν αὐτὸν ἀνακνκλώσαντες λόγον ἐροῦμεν Ἐπειδὴ Υἱὸς ἀνθρώπου γέγονε, τὴν ὁμοιότητα φορέσας τῶν παρὰ Θεοῦ δέχεσθαι τὰ πάντα πεφυκότων, καὶ ζωὴν εἰληφέναι λέγεται μόνη καὶ γυμνῇ τῇ θεῖα φύσει τηρῶν, καὶ τὸ μετοχῆς τινος ἀνεπίδεκτον καὶ τὸ δύνασθαι τοῖς πᾶσι 15 τὰ πάντα χορηγεῖν.

ΛΟΓΟΣ ΙΕ΄

Εἰς τὸ ἐν ταῖς Παροιμίαις, «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ. Ὅτι τό, ἔκτισεν, οὐ κατὰ τῆς οὐσίας τοῦ Λόγου κεῖται, οὐδὲ κτίσμα ἢ ποιήμα ὁ Υἱός.

20 Οἱ τῆς Ἀρείου μανίας προστάται τὴν ἑαυτῶν ἀσέβειαν πιθανοῖς, ὡς οἴονται, καλλωπίζοντες ρήμασι, λέγουσι· Κτίσμα ἐστὶν ὁ Υἱός, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν τῶν κτισμάτων· ποιήμα ἐστίν, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν τῶν ποιημάτων· γέννημά ἐστιν, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν τῶν γεννημάτων.

Πρὸς ταῦτα λύσεις ἐφεξῆς διάφοροι.

25 Εἰ ποιήμα ἐστὶν ὁ Υἱός, πῶς οὐχ ἐν τῶν ποιημάτων; καὶ εἰ ὄλως κτίσμα, πῶς οὐχ ἐν τῶν κτισμάτων; Ἔστι γὰρ τοῦτο φρονεῖν γελοιώτατον. Εἰ γὰρ ὄλως κτίσμασιν ἢ ποιήμασιν οὐκ ἔστιν ἐναρί-

ουσίας τους, και είναι ζωή κατά φύση, ἔδωσε τὸν ἑαυτό του σ' ἐκεῖνον (στὸν Υἱὸ).

ΑΛΛΟ.

Ἐνῶ ὁ Υἱὸς εἶναι κατά φύση ζωή, λέγει ὅτι τὴν λαμβάνει ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὄχι μὲ τὴν ἔννοια ὅτι εἶναι Λόγος ἢ ἀκτινοβολία καὶ ἔχει κατά φύση τὰ ἰδιώματα τοῦ Πατέρα, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος, στὸν ὁποῖο ὅλα εἶναι δοσμένα ἀπὸ τὸν Θεό. Τὸ ἀποσαφηνίζει ὁμως αὐτὸ παρακάτω, ἐξηγώντας τὴν αἰτία τῆς χορηγήσεως. Γιατὶ λέγει, τοῦ ἔδωσε τὴν ἐξουσία νὰ κρίνει, ἐπειδὴ εἶναι Υἱὸς ἀνθρώπου²³. Ἐφόσον λοιπὸν λέγεται ὅτι ἔλαβε τὴν ἐξουσία νὰ κρίνει, ἐπειδὴ εἶναι Υἱὸς ἀνθρώπου, τότε ἐπεκτείνοντας τὸν λόγο λέμε· Ἐπειδὴ ἔγινε Υἱὸς ἀνθρώπου, ὅμοιος μ' ἐκείνους πού ἀπὸ τὴ φύση τους λαμβάνουν τὰ πάντα ἀπὸ τὸν Θεό, γι' αὐτὸ λέγεται ὅτι ἔλαβε καὶ ζωή, ἀφήνοντας στὴν ἀπλή καὶ μόνη θεία φύση, καὶ τὸ νὰ μὴ εἶναι δυνατὴ ἡ μετοχὴ αὐτῆς, καὶ τὴ δυνατότητα νὰ χορηγεῖ τὰ πάντα σὲ ὅλους.

ΛΟΓΟΣ ΙΕ'.

Στὸ χωρίο τῶν Παροιμιῶν, «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας ὡς δημιουργὸ τῶν ἔργων του»¹, ὅτι τὸ «ἔκτισε» δὲν λέγεται κατά τῆς οὐσίας τοῦ Λόγου, καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι οὔτε κτίσμα, οὔτε δημιούργημα.

Οἱ ὑποστηρικτὲς τῆς αἰρέσεως τοῦ Ἀρείου, καλλωπίζοντας τὴν ἀσεβὴ διδασκαλία τους μὲ πειστικά, ὅπως νομίζουν, λόγια, λένε· Ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα, ἀλλὰ ὄχι σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ ἄλλα κτίσματα. Εἶναι δημιούργημα, ἀλλὰ ὄχι σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ ἄλλα δημιουργήματα. Εἶναι γέννημα, ἀλλὰ ὄχι σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ ἄλλα γεννήματα.

Διάφορες ἀπαντήσεις σ' αὐτά.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι δημιούργημα, γιατί δὲν εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα; Καὶ ἐὰν γενικὰ εἶναι κτίσμα, γιατί δὲν εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ κτίσματα; Γιατὶ τὸ νὰ τὸ πιστεύει κανεὶς αὐτὸ εἶναι πολὺ γελοῖο.

1. Παροιμ. 8, 22.

θμιος ὁ Υἱός, οὔτε κτίσμα ἂν εἴη οὔτε ποιήμα. Εἰ δὲ ἐκτίσθη καθ' ὑμᾶς καὶ πεποιήται, πῶς οὐκ ἀναγκαίως ὡς ἐν ἔσται τῶν γενομένων;

ΑΛΛΟ.

5 Φασὶν ὅτι ποιήμά ἐστιν ὁ Υἱός, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν τῶν ποιημάτων. Καὶ νομίζουσι μὲν, ἐξαιρέτον τινα διὰ τούτου προσάγειν αὐτῷ τὴν τιμὴν, ἐπειδήπερ ποιήμα μὲν εἶναι, οὐ μὴν ὡς ἐν τι τῶν ποιημάτων ὁμολογοῦσιν αὐτόν. Ἀλλ' οὐδὲν ἐν τούτῳ τὸ ἐξαιρέτον· ἀλλ' ἐν τι καὶ αὐτὸς τῶν ἄλλων φανεῖται. Ἔως γὰρ ἂν ἐπ' αὐτοῦ τὸ πεποι-
 10 ῆσθαι κρατῆ καὶ εἶναι κτίσμα πιστεύηται, οὐδὲν τι τῶν ἄλλων κατὰ τοῦτο διοίσει, κἂν διαλλάτῃ κατὰ τὴν φύσιν ἢ κατὰ τινα τρόπον ἕτερον. Οὕτω γὰρ ἂν τις ἔχοντα βλέποι τὰ πεποιημένα παρὰ Θεοῦ συγκρίνων πρὸς ἄλληλα. Εὐρήσει γὰρ αὐτὰ καὶ ταῖς ὑπεροχαῖς νικῶντα πολλάκις τὰ ἕτερα, καὶ ταῖς φύσεσιν ἐξηλλαγμένα,
 15 ὡς δύνασθαί τινα λέγειν ἐφ' ἐκάστου τε ἐκείνων, ποιήμά ἐστιν, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν τῶν ποιημάτων. Ὁ ἥλιος τυχὸν ποιήμα μὲν, οὐχ ὡς ἐν δὲ τῶν ποιημάτων· οὐ γὰρ ἔστιν ἕτερος ἥλιος. Ἡ σελήνη ὁμοίως, ὁ οὐρανός, οἱ ἀστέρες, ἡ γῆ· πάντα γὰρ ταῦτα ποιήματα, καὶ ἕκαστον αὐτῶν, οὐχ ὡς ἐν τῶν ποιημάτων. Μόνον γὰρ τὸ γενέσθαι
 20 κοινὸν ἔχει τὰ κτίσματα· τὸ δὲ σχῆμα καὶ τὴν φύσιν ἕκαστον ἰδιάξουσιν. Οὐδὲν οὖν τὸ πλεόν ἐν Υἱῷ πεποιῆσθαι λεγομένῳ, κἂν ἕτερόν τι μέγα καὶ ἐξαιρέτον ὑπάρχη παρὰ τὰ ἄλλα ποιήματα. Τί γὰρ ὠφελήσει τὸν ἥλιον εἰς τὸ μὴ εἶναι ποιήμα, τὸ πολὺ τῶν ἀστέρων ὑπερέχειν; Ὁ δὲ αὐτὸς οὗτος κρατῆσει λόγος καὶ ἐπὶ τῶν ἐν
 25 οὐρανῷ λογικῶν δυνάμεων, αἷς πάλιν τὸ μὲν πεποιῆσθαι κοινόν ἐστιν, ὁ δὲ τοῦ τί ἕκαστον εἴη λόγος, ἐξηλλαγμένος.

ΑΛΛΟ.

Εἰ ποιήμά ἐστι, καθ' ὑμᾶς, ὁ Υἱός, καὶ τοῦτο ἂν ἔχει τὸ δύνασθαι κτίζειν, διὰ τὸ μὴ ὡς ἐν ὑπάρχειν τῶν ἄλλων ποιημάτων, ἔστω

Πράγματι, ἐὰν ὁ Υἱὸς δὲν συγκαταλέγεται ἀνάμεσα στὰ κτίσματα ἢ δημιουργήματα, οὔτε κτίσμα μπορεῖ νὰ εἶναι, οὔτε δημιούργημα. Καὶ ἂν κτίσθηκε καὶ δημιουργήθηκε, ὅπως λέτε, γιατί δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκη σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ κτίσματα;

ΑΛΛΟ.

Λένε ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι δημιούργημα, ἀλλὰ ὄχι σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ ἄλλα δημιουργήματα. Καὶ νομίζουν βέβαια ὅτι μὲ αὐτὸ τοῦ κάνουν κάποια ἐξαιρετική τιμὴ, ἐπειδὴ ὁμολογοῦν ὅτι εἶναι δημιούργημα, ἀλλ' ὅμως ὄχι σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα. "Ὅμως τίποτε τὸ ἐξαίρετο δὲν ὑπάρχει σ' αὐτό, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐμφανίζεται σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ ἄλλα δημιουργήματα. Γιατί ὅσο ἀποδίδονται σ' αὐτὸν τὸ «δημιουργήθηκε», καὶ πιστεύεται ὅτι εἶναι κτίσμα, σὲ τίποτε δὲν διαφέρει ἀπὸ τὰ ἄλλα, ἔστω καὶ ἂν διαφέρει κατὰ τὴ φύση, ἢ κατὰ κάποιον ἄλλο τρόπο. Γιατί ἔτσι βλέπει κανεὶς ὅλα τὰ δημιουργημένα ἀπὸ τὸν Θεό, συγκρίνοντάς τα μεταξύ τους. Γιατί θὰ τὰ βρεῖ πολλές φορές νὰ ὑπερέχουν ἀπὸ τὰ ἄλλα, καὶ νὰ παραλλάσσουν ὡς πρὸς τὶς φύσεις τους, ὥστε νὰ μπορεῖ κάποιος νὰ λέγει γιὰ τὸ καθένα ἀπὸ ἐκεῖνα, ὅτι εἶναι δημιούργημα, ἀλλὰ ὄχι σὰν ἓνα ὁποιοδήποτε ἀπὸ τὰ δημιουργήματα. Ὁ ἥλιος γιὰ παράδειγμα εἶναι βέβαια δημιούργημα, ἀλλὰ ὄχι σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα· γιατί δὲν ὑπάρχει ἄλλος ἥλιος. Ἡ σελήνη τὸ ἴδιο, ὁ οὐρανός, τὰ ἄστρα, ἢ γῆ. Ὅλα αὐτὰ εἶναι δημιουργήματα, καὶ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ ἄλλα δημιουργήματα. Γιατί τὸ μόνο κοινὸ πού ἔχουν τὰ κτίσματα εἶναι τὸ ὅτι δημιουργήθηκαν, ἐνῶ ὡς πρὸς τὸ σχῆμα καὶ τὴ φύση τὸ καθένα διαφέρει. Ἐπομένως δὲν ὑπάρχει τίποτε περισσότερο στὸν Υἱό, ὅταν λέγεται ὅτι δημιουργήθηκε, ἔστω καὶ ἂν ὑπάρχει σ' αὐτὸν κάτι τὸ μεγάλο καὶ ἐξαιρετικὸ σὲ σύγκριση πρὸς τὰ ἄλλα δημιουργήματα. Γιατί τί ὠφελεῖ τὸν ἥλιο στὸ νὰ μὴ εἶναι δημιούργημα, τὸ γεγονὸς ὅτι ὑπερέχει πολὺ ἀπὸ τὰ ἄστρα; Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὶς λογικὲς δυνάμεις στὸν οὐρανό, μεταξύ τῶν ὁποίων εἶναι κοινὸ τὸ ὅτι δημιουργήθηκαν. Ἐνῶ, ὡς πρὸς τί εἶναι τὸ καθένα, διαφέρουν.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς, σύμφωνα μὲ σᾶς, εἶναι δημιούργημα, καὶ ἐνῶ εἶναι αὐτό, ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ δημιουργεῖ, ἐπειδὴ δὲν εἶναι σὰν ἓνα

ποιητικά καὶ τὰ ἕτερα κτίσματα, διὰ τὸ ποικίλην ἐν αὐτοῖς εἶναι τὴν φύσιν, καὶ ἕκαστον αὐτῶν εἶναι ποιήμα μὲν, οὐχ ὡς ἐν δὲ τῶν ἄλλων. Εἷς γὰρ ὁ οὐρανός, ἥλιος εἷς, μία σελήνη, φύσις ἀστέρων μία, μία τε γῆ, εἷς ἄνθρωπος ὅσον εἷς οὐσίαν, καὶ τούτων οὐδὲν 5 ἀλλήλοις ἐπικοινωνεῖ κατὰ τὸν τῆς φύσεως λόγον, εἰ καὶ πᾶσι τὸ πεποιῆσθαι κοινόν. Ἄλλ' οὐδὲν ἐν τοῖς κτίσμασι φαίνεται δημιουργοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον προσκυνεῖ τὸν δημιουργὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ τοῦ ποιητοῦ τὴν δόξαν ἀναβοᾷ· «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, καὶ ποιήσιν χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στε-
10 ρέωμα». Καὶ καθάπερ ὁ Ἔσδρας φησί· « Πᾶσα ἡ γῆ τὴν ἀλήθειαν καλεῖ, καὶ ὁ οὐρανός αὐτὴν προσκυνεῖ, καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτὴν σεῖεται καὶ τρέμει». Ὁ δὲ Υἱὸς περὶ ἑαυτοῦ φησιν· «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια». Οὐκ ἄρα ποιήμα ἐστίν, οὐδὲ κτίσμα διὰ τοῦτο κτίζειν δυνάμενος, ὅτι μὴ ὡς ἐν ἐστὶ τῶν ποιημάτων, ἀλλ' ὅτι τῆς τοῦ
15 Πατρὸς οὐσίας ὑπάρχων γέννημα, ὅλον τε ἐν ἑαυτῷ δεικνύων αὐτόν, ἔχει καὶ τὸ δύνασθαι κτίζειν ὡς ὁ Πατήρ.

ΑΛΛΟ.

Ἐὶ κτίσμα ἐστὶ ὁ Υἱός, προσκυνεῖται δὲ παρὰ τῶν ἄλλων κτισμάτων, διὰ τὸ ἕτερόν τι ὑπάρχειν παρ' αὐτὰ καὶ εἶναι μὴ ὡς ἐν
20 τῶν κτισμάτων, ἔδει κακεῖνα προσκυνεῖσθαι παρ' ἀλλήλων, διὰ τὸ ἐξηλλαγμένην ἔχειν τὴν φύσιν πρὸς ἀλληλα. Πολλὴ γὰρ ἐν τοῖς ποιήμασιν ἡ διαφορά· καὶ ἔστιν ἕκαστον ἰδεῖν ἐν ἰδιαζούσῃ φύσει ἤτοι ποιότητι, καὶ οὐχ ὅπερ ἐστὶ πάντως τὸ ἕτερον. Ἄλλ' οὐδὲν ἐν αὐτοῖς προσκυνεῖται, πάντα δὲ τὸν δημιουργὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον
25 προσκυνεῖ. Οὐκ ἄρα ἐν ἑξ' αὐτῶν ὁ Υἱός, οὐδὲ κτίσμα, καθ' ὑμᾶς. Ἔσται γὰρ κατὰ τίνα τρόπον ἐν τοῖς προσκυνούσιν ὁ προσκυνούμενος, ἐν τοῖς δοξολογοῦσιν ὁ δοξολογούμενος. Πολὺ γὰρ ἐν τούτῳ τὸ μεταξὺ καὶ διάφορον, καὶ τὸ ἐκάστω πρέπον διορίζον σαφῶς

2. Ψαλμ. 18, 2.

3. Α' Ἔσδρ. Α' 4, 36.

4. Ἰω. 14, 6.

ἀπὸ τὰ ἄλλα δημιουργήματα, ἔστω καὶ ἂν καὶ τὰ ἄλλα δημιουργήματα εἶναι δημιουργικά, ἐπειδὴ εἶναι διαφορετικὴ ἡ φύση αὐτῶν καὶ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι βέβαια δημιούργημα, ἀλλὰ ὄχι σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ ἄλλα. Γιατὶ ἓνας εἶναι ὁ οὐρανός, ἓνας ὁ ἥλιος, μία ἡ σελήνη, μία ἡ φύση τῶν ἀστρων, μία ἡ γῆ, ἓνας ὁ ἄνθρωπος, ὅσον ἀφορᾷ τὴν οὐσία. Καὶ ἀπὸ αὐτὰ κανένα δὲν ἐπικοινωνεῖ μὲ τὰ ἄλλα ὡς πρὸς τὴ φύση, ἂν καὶ σὲ ὅλα εἶναι κοινὸ τὸ ὅτι ἔχουν δημιουργηθεῖ. Κανένα ὅμως ἀνάμεσα στὰ κτίσματα δὲν φαίνεται νὰ δημιουργεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον προσκυνεῖ τὸν δημιουργὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ, καὶ διακηρύττει τὴ δόξα τοῦ δημιουργοῦ· «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ ἐξαγγέλλει τὰ κτίσματα ποὺ ἔκαναν τὰ χέρια του»². Καὶ ὅπως λέγει ὁ Ἑσδρας· «Ὀλόκληρη ἡ γῆ ἐπικαλεῖται τὴν ἀλήθεια, ὁ οὐρανὸς τὴν προσκυνεῖ, καὶ ὅλα τὰ ἔργα ταράσσονται καὶ τρέμουν μπροστὰ της»³. Ἐνῶ ὁ Υἱὸς λέγει γιὰ τὸν ἑαυτό του· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια»⁴. Ἐπομένως δὲν εἶναι δημιούργημα, οὔτε κτίσμα, ποὺ μπορεῖ νὰ δημιουργεῖ, ἐπειδὴ δὲν εἶναι σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι ἰδιαίτερο γέννημα τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα, καὶ τὸν ἐμφανίζει ὅλον στὸν ἑαυτό του, γι' αὐτὸ ἔχει καὶ τὴ δυνατότητα νὰ δημιουργεῖ ὅπως ὁ Πατέρας.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα, ἀλλὰ προσκυνεῖται ἀπὸ τὰ ἄλλα κτίσματα, ἐπειδὴ εἶναι κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτὰ, καὶ δὲν εἶναι σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ ἄλλα κτίσματα, ἔπρεπε καὶ ἐκεῖνα νὰ προσκυνοῦνται μεταξύ τους, ἐπειδὴ ἔχουν διαφορετικὴ τὴ φύση μεταξύ τους. Γιατὶ ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ ἀνάμεσα στὰ δημιουργήματα· καὶ εἶναι δυνατό κανεὶς νὰ δεῖ τὸ καθένα σὲ ἰδιαίτερη φύση, ἥτοι ποιότητα, καὶ νὰ μὴ εἶναι ὅπωςδὴποτε σὰν τὸ ἄλλο. Ἀλλὰ κανένα ἀνάμεσα σ' αὐτὰ δὲν προσκυνεῖται, καὶ ὅλα προσκυνοῦν τὸν δημιουργὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ. Ἄρα ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἓνα ἀπὸ αὐτὰ, οὔτε κτίσμα, ὅπως λέτε ἐσεῖς. Εἶναι δηλαδὴ δυνατόν ὁ προσκυνούμενος νὰ βρισκεται ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ποὺ προσκυνοῦν, καὶ ὁ δοξολογούμενος ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ποὺ δοξολογοῦν; Γιατὶ εἶναι μεγάλη ἡ ἀπόσταση καὶ ἡ διαφορὰ σ' αὐτό, καὶ ἐκεῖνο ποὺ καθορίζει σαφῶς αὐτὸ ποὺ ταιριάζει στὸ καθένα.

ΑΛΛΟ.

Εἰ κτίσμα ἐστὶν ὁ Υἱός, πάντα δὲ ὁ Πατὴρ ἐργάζεται δι' αὐτοῦ, αὐτὸς ἑαυτὸν ἄρα ποιεῖ καὶ κτίζει· ἀλλ' ἔστι τοῦτο νοεῖν τῶν ἀτοπωτάτων. Πῶς γὰρ τὸ μήπω, καθ' ὑμᾶς, ὄν, ἑαυτὸ ποιήσει; Οὐκοῦν 5 οὐ κτίσμα ἐστὶν, οὐδὲ ποιήμα, ἀλλὰ μᾶλλον τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας καρπός, ἔχων ὡς Θεὸς τὸ δύνασθαι κτίζειν καὶ ποιεῖν

ΑΛΛΟ.

Εἰ κτίσμα ἐστὶν ὁ Υἱός, πῶς ἐν αὐτῷ κείσεται τὸ δύνασθαι κτίζειν καὶ εἰς τὸ εἶναι παράγειν ἐξ οὐκ ὄντων τὰ ποιήματα; Εἰ γὰρ 10 ὅλως ἐνδέχεται φύσιν γενητὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγειν, ἔσται δυνάμει δημιουργὰ καὶ τὰ ἄλλα ποιήματα, καὶ εἰ μήπω τοῦτο διὰ τῆς ἐνεργείας ὁράται· ὥσπερ ἀμέλει καὶ ὁ παῖς ὁ βραχεῖαν ἄγων ἔτι τὴν ἡλικίαν, δυνάμει μὲν σπερματιστής, καθὸ καὶ ἀνήρ ἐστιν, οὕτω δὲ τῇ ἐνεργείᾳ. Τὸ δὲ ἔχον τι πεφυκός, οὐκ ἂν 15 λέγοιτο μὴ ἔχειν, εἰ καὶ μήπω τοῦτο φαίνεται, κρυπτομένης ἔτι τῆς φυσικῆς ἐνεργείας διὰ τινὰ πρόφασιν ἢ διὰ τὸν χρόνον. Οὐκοῦν ἔσται δημιουργὰ καὶ τὰ ἄλλα ποιήματα, καὶ τὸ περιττὸν οὐδὲν ἐν Θεῷ. Ἀλλὰ τοῦτο ἀτοπον. Οὐδὲν γὰρ τῶν ποιημάτων δημιουργεῖ. Οὐκ ἄρα κτίσμα ἐστὶν ὁ Υἱός, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, ἵνα μὴ τὸ 20 αὐτὸ φαίνεται ποιοῦν καὶ ποιούμενον, κτίζον καὶ κτιζόμενον· Θεὸς δὲ μᾶλλον ὡς ἐκ Θεοῦ καὶ Πατρὸς.

ΑΛΛΟ,

μετὰ συμπλοκῆς ἑτέρου συλλογισμοῦ.

Εἰ κτίσμα ἐστὶν ὁ Υἱός, πῶς αὐτὸς μόνος ἀποκαλύπτει τὸν 25 Πατέρα, τῶν ἄλλων κτισμάτων οὐκ ἐχόντων τοῦτο ποιεῖν; Πῶς δὲ μόνος ὁ Υἱός γινώσκει τὸν Πατέρα, τῶν ἄλλων ποιημάτων οὐκ εἰδότες ὅπερ ἐστὶν; «Οὐδεὶς» γὰρ, φησί, «γινώσκει τίς ἐστὶν ὁ Πατὴρ, εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ ᾧ ἂν ὁ Υἱός ἀποκαλύψῃ». Πῶς δὲ Θεόν, μη-

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα, καὶ ὁ Πατέρας τὰ κάνει ὅλα δι' αὐτοῦ, ἄρα ὁ ἴδιος δημιουργεῖ καὶ κτίζει τὸν ἑαυτό του. Ὅμως τὸ νὰ τὸ σκεπτόμαστε αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ πρὸ παράλογα. Γιατὶ πῶς εἶναι δυνατόν, αὐτὸ πού, σύμφωνα μὲ σαῖς, δὲν ὑπάρχει, δημιουργεῖ τὸν ἑαυτό του; Ἐπομένως δὲν εἶναι κτίσμα, οὔτε δημιούργημα, ἀλλὰ μᾶλλον καρπὸς τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα, πού ὡς Θεὸς ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ κτίζει καὶ νὰ δημιουργεῖ.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχει μέσα σ' αὐτὸν ἡ δύναμη νὰ δημιουργεῖ καὶ νὰ φέρνει στὴν ὑπαρξὴ τὰ δημιουργήματα ἀπὸ τὸ μηδέν; Γιατί, ἐὰν γενικὰ μιὰ κτιστὴ φύση μπορεῖ νὰ φέρνει στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὸ μηδέν, τότε εἶναι δυνατόν νὰ δημιουργεῖ καὶ τὰ ἄλλα δημιουργήματα, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ δὲν φαίνεται νὰ γίνεται στὴν πράξιν· ὅπως λόγου χάριν καὶ τὸ ἀγόρι πού βρίσκεται ἀκόμη σὲ μικρὴ ἡλικία, δύναμις ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ παραγάγει σπέρμα, ἀφοῦ εἶναι ἄνδρας, ὅμως δὲν παραγεῖ ἀκόμα. Αὐτὸ ὅμως πού ἀπὸ τὴ φύση του ἔχει κάτι, δὲν μπορεῖ νὰ λέγεται ὅτι δὲν τὸ ἔχει, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμα αὐτὸ δὲν φαίνεται, ἐπειδὴ ἡ φυσικὴ ἐνέργεια κρύβεται πρὸς τὸ παρὸν, γιὰ κάποιον λόγον, ἢ ἕξαιτίας τοῦ χρόνου. Ἐπομένως εἶναι δημιουργικὰ καὶ τὰ ἄλλα δημιουργήματα, καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε περισσότερο στὸν Θεό. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι παράλογο. Γιατὶ κανένα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα δὲν δημιουργεῖ. Ἄρα δὲν εἶναι κτίσμα ὁ Υἱός, διὰ τοῦ ὁποίου ἔγιναν τὰ πάντα, γιὰ νὰ μὴ φαίνεται τὸ ἴδιο νὰ δημιουργεῖ καὶ νὰ δημιουργεῖται, νὰ κτίζει καὶ νὰ κτίζεται, ἀλλὰ εἶναι μᾶλλον Θεὸς ποῦ προῆλθε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα.

ΑΛΛΟ,

σὲ συνδυασμὸ καὶ μὲ ἄλλο συλλογισμό.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα, γιατί μόνο αὐτός ἀποκαλύπτει τὸν Πατέρα, ἐνῶ τὰ ἄλλα κτίσματα δὲν μποροῦν νὰ τὸ κάνουν αὐτό; Καὶ γιατί μόνο ὁ Υἱὸς γνωρίζει τὸν Πατέρα, ἐνῶ τὰ ἄλλα δημιουργήματα δὲν γνωρίζουν αὐτὸ πού εἶναι; Γιατὶ λέγει· «Κανένας δὲν γνωρίζει τί εἶναι ὁ Πατέρας, παρὰ μόνο ὁ Υἱός, καὶ ἐκεῖνος στὸν ὁποῖο θὰ τὸν

δενὸς ἑώρακότος πώποτε, καθά φησιν ὁ εὐαγγελιστής, βλέπει
μόνος ὁ Υἱὸς· Γέγραπται γὰρ οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα τις ἑώρακεν, εἰ
μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Πατρὸς Οὐκοῦν, εἰ μόνος ὁ Υἱὸς ὁραῖ καὶ γινώ-
σκει τὸν Πατέρα καὶ ἀποκαλύπτει αὐτόν, οὐκ ἄρα κτίσμα ἐστίν,
5 ἀλλ' ἴδιος αὐτοῦ Λόγος, ὅπερ ἐστὶν αὐτὸς κατὰ φύσιν· τοῦτο ὑπάρ-
χειν εἰδὼς καὶ τὸν ὅθεν ἐβλάστησε Πατέρα, καὶ ἐν ἑαυτῷ δεικνύων
αὐτόν, καίτοι τῶν ἄλλων κτισμάτων οὐ δυναμένων τοῦτο ποιεῖν.
Οὐ γὰρ ἐν τοῖς ποιήμασιν ἢ τοῦ ποιούντος ὁμοιότης σώζεται, οὐδὲ
ἐν τοῖς γενητοῖς ὁ ἀγέννητος, οὐδὲ ἐν τοῖς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ
10 εἶναι παρηγμένοις ὁ αἰεὶ καὶ ὡσαύτως ὢν ὁραθήσεται. Φαίνεται δὲ
ἐν Υἱῷ· ἔστι γὰρ εἰκὼν ἀπαράλλακτος αὐτοῦ. Ὅμοιος οὖν κατ' οὐ-
σίαν ἐστὶ τοῦ Πατρὸς, οὐ κτίσμα καὶ ποίημα. Ἐπειδὴ τούτων οὐ-
δὲν ἐστὶν ὁ Πατήρ, πρὸς ὃν καὶ μεμόρφωται.

Ἀπόδειξις ἐξ ἐπιτηρήσεων γραφικῶν, ὅτι ὡς Θεὸς οὐδὲν
15 **τῶν κτισμάτων προσκυνεῖται· οὔτε μὴν προσκυνούμενα**
ἀνέχεται προσκυνεῖσθαι ἢ δοξολογεῖσθαι.

Ὁ μακάριος Πέτρος προσκυνοῦντα τὸν Κορνήλιον, διακωλύει
λέγων· «Μὴ ποίει καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι». Ἐκώλυσε ἄγγε-
λος προσκυνοῦντα τὸν Ἰωάννην ἐν τῇ αὐτοῦ Ἀποκαλύψει, λέγων
20 «Ὁρα μὴ σύνδουλός σου εἰμι, καὶ τῶν ἀδελφῶν σου τῶν προ-
φητῶν, καὶ τῶν φυλασσόντων τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου».
Τὸν Μανωέ, τοῦ Σαμψὼν τὸν πατέρα, θυσίαν προσάγοντα, κεκώ-
λυκεν ὁ ἄγγελος λέγων· «Καὶ ἐὰν ποιήσης ἔριπον, Κυρίῳ ποιήσεις
αὐτόν». Περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ γέγραπται· «Προσκυνησάτωσαν αὐτῷ
25 πάντες ἄγγελοι Θεοῦ». Ἐν τῷ Ἡσαΐᾳ γέγραπται πάλιν· «Καὶ ἐν
σοὶ προσκυνήσουσι, καὶ ἐν σοὶ προσεύξονται. Σὺ γὰρ εἶ ὁ Θεός,
καὶ οὐκ ἤδεμεν· ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ Σωτήρ». Εἴη δ' ἂν εἰκότως
τῶν ἐξ ἔθνῶν κεκλημένων ἢ τοιαύτη φωνὴ λοιπὸν ἐπεγνωκότων
Θεόν. Εἰ δὲ τὸν Υἱὸς ἐπιγνόντες, Θεὸν ἐπέγνωσαν, καὶ ὡς Θεῷ

5. Ματθ. 11,27.

6. Ἰω. 1,18.

7. Ἰω. 6,46.

8. Πράξ. 10,26.

φανερώσει ὁ Υἱός»⁵. Πῶς ὅμως, ἀφοῦ τὸν Θεὸ δὲν τὸν εἶδε κανεὶς ποτέ, ὅπως λέγει ὁ Εὐαγγελιστής⁶, τὸν βλέπει μόνο ὁ Υἱός; Γιατὶ ἔχει γραφεῖ, ὅτι κανένας ποτέ δὲν εἶδε τὸν Πατέρα, παρὰ μόνο αὐτὸς ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα⁷. Ἐπομένως, ἐφόσον μόνο ὁ Υἱός βλέπει καὶ γνωρίζει τὸν Πατέρα καὶ τὸν ἀποκαλύπτει, δὲν εἶναι κτίσμα, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Λόγος αὐτοῦ, ποὺ γνωρίζει ὅτι εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶναι καὶ ἐκεῖνος, καὶ δείχνει στὸν ἑαυτό του τὸν Πατέρα ἀπὸ τὸν ὁποῖο γεννήθηκε, ἐνῶ τὰ ἄλλα κτίσματα δὲν μποροῦν νὰ τὸ κάνουν αὐτό. Γιατὶ ἡ ὁμοιότητα τοῦ δημιουργοῦ δὲν διασῶζεται στὰ δημιουργήματα, οὔτε ὁ ἀγέννητος σ' αὐτὰ ποὺ ἔχουν γίνει, οὔτε καὶ ὁ αἰώνια ἀμετάβλητος φανερώνεται σ' αὐτὰ ποὺ ἦρθαν στὴν ὑπαρξη ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἀποκαλύπτεται ὅμως στὸν Υἱό, γιατί αὐτὸς εἶναι ἀπαράλλακτη εἰκόνα του. Εἶναι λοιπὸν ὅμοιος ὡς πρὸς τὴν οὐσία μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ὄχι κτίσμα οὔτε δημιούργημα, γιατί τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι ὁ Πατέρας, τὴ μορφή τοῦ ὁποίου ἔχει.

Ἀπόδειξη ἀπὸ παρατηρήσεις τῆς Γραφῆς, ὅτι κανένα ἀπὸ τὰ κτίσματα δὲν προσκυνεῖται ὡς Θεός, καὶ οὔτε προσκυνούμενα, ἀνέχεται νὰ προσκυνοῦνται ἢ νὰ δοξολογοῦνται.

Ὁ μακάριος Πέτρος ἐμπόδισε τὸν Κορνήλιο ποὺ τὸν προσκυνοῦσε, λέγοντας· «Μὴ τὸ κάνεις αὐτό· γιατί καὶ ἐγὼ ἄνθρωπος εἶμαι»⁸. Καὶ ὁ ἄγγελος ἐμπόδισε τὸν Ἰωάννη ποὺ τὸν προσκυνοῦσε στὴν Ἀποκάλυψή του, λέγοντας· «Πρόσεξε, μὴ εἶμαι καὶ ἐγὼ δοῦλος ὅπως καὶ σύ, καὶ οἱ ἀδελφοί σου οἱ προφῆτες καὶ ἐκεῖνοι ποὺ τηροῦν τοὺς λόγους αὐτοῦ τοῦ βιβλίου»⁹. Τὸν πατέρα τοῦ Σαμψὼν Μανουὲ τὸν ἐμποδίζει ὁ ἄγγελος λέγοντας· «Καὶ ὅταν προσφέρεις ἐρίφιο, νὰ τὸ προσφέρεις στὸν Κύριο»¹⁰. Ἐνῶ γιὰ τὸν Υἱὸ εἶναι γραμμένο· «Νὰ τὸν προσκυνήσουν ὅλοι οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ»¹¹. Καὶ στὸν Ἡσαΐα ἐπίσης ἔχει γραφεῖ· «Ἐσένα θὰ προσκυνοῦν καὶ σὲ σένα θὰ προσεύχονται· γιατί σὺ εἶσαι ὁ Θεός, καὶ δὲν τὸ γνωρίζαμε, ὁ Θεὸς ὁ Σωτήρας τοῦ Ἰσραήλ»¹². Καὶ εἶναι ἀσφαλῶς ἴδια τὰ λόγια καὶ ἐκείνων ποὺ κλήθηκαν ἀπὸ τὰ ἔθνη καὶ γνώρισαν τὸν Θεό. Ἐφόσον λοιπὸν, γνωρίζοντας τὸν Υἱό, γνώρισαν τὸν Θεὸ καὶ ὡς Θεὸ τὸν προσκυνοῦν,

9. Ἀποκ. 19, 10.

10. Κριτ. 13, 5.

11. Ψαλμ. 96, 7.

12. Ἡσ. 45, 14.

προσκυνοῦσιν, οὐκ ἄρα κτίσμα ἐστίν, ἵνα μὴ πάλιν κτίσματι λα-
τρεύῃ τὰ ἔθνη παρὰ τὸν κτίσαντα.

ΑΛΛΟ.

Λέγει πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς ὁ Χριστός «Ὑμεῖς καλεῖτέ
5 με, ὁ Κύριος καὶ ὁ Διδάσκαλος, καὶ καλῶς λέγετε· εἰμὶ γάρ». Εἶτα
λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ Θωμᾶς, «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου», καὶ
οὐκ ἀπεκάλυψε ταῦτα λέγοντα τὸν μαθητὴν ὡς οἱ ἄγγελοι τοὺς
ἀγίους. Καὶ ὁ Ψαλμωδός «Ὁ θρόνος σου, ὁ Θεός, ὁ Θεός, εἰς τὸν
αἰῶνα τοῦ αἰῶνος». Ἄλλ' εἵπερ ἦν κτίσμα καὶ αὐτός, οὐκ ἂν προ-
10 σεκυνήθη, οὐκ ἂν ἐκλήθη Κύριος, οὐκ ἂν ἠνέσχετο ἀκούων τινὸς
λέγοντος «Σὺ εἶ ὁ Θεός μου». Ἐπειδὴ δὲ κατὰ φύσιν ταῦτά ἐστιν,
ἔχων τὰ τοῦ Πατρὸς ὡς Υἱός καὶ γνήσιον γέννημα, καὶ ἀποδέχεται
τοὺς τὰ τοιαῦτα λέγοντας, ὡς ὁμολογοῦντας τὸ ἀληθές

ΑΛΛΟ.

15 Ἀντίθεσις ἀπὸ τῶν Ἀρείου δογμάτων, αἰτίαν ἔχουσα
τοῦ πεποιῆσθαι τὸν Υἱὸν, ὡς αὐτοὶ νομίζουσιν,
ἀληθῆ, καὶ λύσις ἐφεξῆς μετὰ πιθανότητος
συλλογισμῶν.

Βουλόμενος, φασίν, ὁ τῶν ὅλων Θεὸς τὴν τῶν γενητῶν ὑπο-
20 στῆσαι φύσιν, ἐπεὶ μὴ ἠδύνατο χωρεῖν αὕτη τὴν ἄκρατον αὐτοῦ
δύναμιν, κτίζει πρῶτον τὸν Υἱόν, ὃν καὶ Λόγον ὠνόμασεν, ἵνα δι'
αὐτοῦ τᾶλλα γένηται μέσου γενομένου χωρεῖν ἰσχύοντα τὴν αὐτοῦ
μόλις δύναμιν. Ἄλλως τε ἦν ἄτοπον τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ δύνα-
μιν μέχρι τῶν οὕτως ἐλαχίστων φθάσαι καὶ ἀσχολεῖσθαι καὶ περι-
25 τὰ οὕτω μικρά.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Εἰ ἀφόρητος ἦν ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις τῇ τῶν γενητῶν φύσει,
πῶς αὐτὴν ἠνεγκεν ὁ Υἱός, γενητὸς ὢν καὶ αὐτός καὶ ἐξ οὐκ ὄν-
των, καθ' ὑμᾶς; Πῶς δὲ ὑπέμεινε τὴν ἄκρατον αὐτουργίαν τοῦ Πα-
30 τρὸς κτίσμα ὑπάρχων, ὡς φατε; Ἀνάγκη γὰρ ἢ τούτου δυνηθέν-

13. Ἰω. 13, 13.

14. Ἰω. 20, 28.

ἄρα δὲν εἶναι κτίσμα, γιὰ νὰ μὴ λατρεύουν καὶ πάλι κτίσμα οἱ ἔθνη-
κοί, ἀλλὰ τὸν Κτίστη.

ΑΛΛΟ.

Λέγει ὁ Χριστὸς στοὺς μαθητὲς του· «Ἐσεῖς μὲ ἀποκαλεῖτε, Κύριε καὶ Δάσκαλε, καὶ καλὰ κάνετε, γιὰτὶ εἶμαι»¹³. Ἐπειτα λέγει σ' αὐτὸν ὁ Θωμᾶς· «Κυριέ μου καὶ Θεέ μου»¹⁴, καὶ δὲν ἐμπόδισε τὸν μαθητὴ πὺ ἐλεγε αὐτά, ὅπως ἔκαναν οἱ ἄγγελοι τοὺς ἁγίους. Καὶ ὁ Ψαλμωδός· «Ὁ θρόνος σου, Θεέ, θὰ παραμένει στοὺς αἰῶνες»¹⁵. Ἄν λοιπὸν ἦταν καὶ αὐτὸς κτίσμα, δὲν θὰ προσκυνοῦνταν, οὔτε θὰ ὀνομαζόταν Κύριος, οὔτε καὶ θὰ ἀνεχόταν ἀκούοντας κάποιον νὰ λέγει, «Σὺ εἶσαι ὁ Θεός μου». Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὰ εἶναι γνωρίσματα φυσικά, ἔχοντας ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας, ὡς Υἱὸς καὶ γνήσιο γέννημα ἐκείνου, ἀποδέχεται αὐτοὺς πὺ τὸ λένε, ἐπειδὴ ὁμολογοῦν τὴν ἀλήθεια.

ΑΛΛΟ

**Ἀντίθεση ἀπὸ τις διδασκαλίες τοῦ Ἀρείου, πὺ ἔχει ὡς αἰτία
πραγματικὴ τὸ ὅτι ὁ Υἱὸς δημιουργήθηκε, ὅπως πιστεύουν
αὐτοί, καὶ ἀπάντηση στὴ συνέχεια μὲ πειστικὸς
συλλογισμούς.**

Θέλοντας, λένε, ὁ Θεὸς τῶν ὄλων νὰ δημιουργήσῃ τὴ φύση τῶν κτιστῶν, ἐπειδὴ αὐτὴ δὲν μποροῦσε νὰ χωρέσῃ τὴν ἀσυγκράτητη δύναμή του, ἔκτισε πρῶτα τὸν Υἱό, τὸν ὅποιο ὀνόμασε Λόγο, μὲ σκοπὸ νὰ δημιουργηθοῦν δι' αὐτοῦ, ὡς ἐνδιαμέσου, τὰ ἄλλα κτίσματα, πὺ μόλις μποροῦσαν νὰ χωρέσουν τὴ δύναμή του. Ἐξάλλου ἦταν παράλογο, ἢ ἀπερίγραπτη δύναμη τοῦ Θεοῦ νὰ φθάσῃ μέχρι τὰ τόσο ἐλάχιστα, καὶ νὰ ἀσχολεῖται μὲ τόσο μικρὰ πράγματα.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ἐὰν ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ ἦταν ἀβάσταχτη στὴ φύση τῶν κτισμάτων, πῶς τὴν βάσταξε ὁ Υἱός, ἀφοῦ κι' αὐτὸς ἦταν κτίσμα, δημιουργημένος ἀπὸ τὸ μηδέν, σύμφωνα μὲ σᾶς; Καὶ πῶς βάσταξε τὴν ἀσυγκράτητη προσωπικὴ ἐνέργεια τοῦ Πατέρα, ἀφοῦ ἦταν κτίσμα, ὅπως λέτε; Γιατὶ εἶναι ἀνάγκη, ἢ, ἐφόσον μπόρεσε νὰ ἀντέξῃ αὐτό, νὰ μπο-

15. Ψαλμ. 44, 7.

ος, πᾶσαν δύνασθαι τὴν κτίσιν, ἢ, τῆς ἄλλης ἀτονούσης κτίσεως, συνασθενεῖν καὶ αὐτὸν ὡς κτιστῆς ὄντα φύσεως. Εἰ δὲ ἐχώρησεν ὁ Υἱὸς κτίσμα, καθ' ὑμᾶς, ὑπάρχων τὴν τοῦ Πατρὸς αὐτουργίαν, χωρήσει καὶ τᾶλλα κτίσματα, καὶ περιττὴ φανεῖται λοιπὸν ἢ τοῦ
 5 Υἱοῦ γένεσις, ἥτοι ποιήσις, ἵνα τὰ ἄλλα κτισθῆ, ἀτονήσῃ δὲ καὶ τὸ ὑβρίζον σόφισμα τὸ κρεῖττον ἐν ποιήμασιν ἀπονέμον τῷ Υἱῷ, καὶ δι' ὧν ὑπονοοῦσι τιμᾶν, ὑβρίζονται μᾶλλον ἀλώσσονται. Τὸ γὰρ ὅλως ἐν ποιήμασι καταριθμούμενον, γενητῆς ἂν εἴη φύσεως, καὶ ἀμέτρως ὑπεροχαῖς τῶν ἄλλων φαίνεται κρεῖττον. Εἰ δὲ ἄτοπον εἶναι
 10 φασὶ τὸ μέχρι τῶν ἐλαχίστων φθάσαι τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ δύναμιν, δυσωπείσθωσαν ἀκούοντες λέγοντος τοῦ Χριστοῦ· «Οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; καὶ ἐν ἑξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ πάλιν· «Ἐκβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπεύρουσιν, οὐδὲ
 15 θερίζουσι, καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά». Καὶ πάλιν· «Εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον, ὁ Θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσι, πῶς οὐχὶ μᾶλλον ὑμᾶς;». Τί δ' ἂν γένοιτο χόρτου καὶ στρουθίων εὐτελέστερον, ὧν ἑξ ἀγαθότητος ὁ Θεὸς προνοεῖ; Εἶτα πῶς τὸ εἶναι ποιητῆς οὐκ ἂν
 20 ἀξιώσειεν, ὧν οὐ παραιτεῖται τὴν πρόνοιαν; Ἄλλ' οὗτοι τύφον οὐκ εἰδότες, προσάπτουσι τῷ Θεῷ, λέγοντες αὐτὸν οὐκ ἀξιοῦν τῶν ἐλαχίστων εἶναι ποιητὴν. Εἰ τοίνυν πάντων ἐστὶ ποιητῆς, φθάνει δὲ καὶ μέχρι τῶν ἐλαχίστων διὰ φιλανθρωπίαν τοῖς πᾶσι χωρούμενος, περιττὴν τῶν αἰρετικῶν ἢ πρόφασιν διὰ τὰ μικρὰ τῶν κτισμάτων
 25 προβεβλήσθαι λεγόντων τὸν Υἱόν.

*Ἐτι εἰς τό, «Κύριος ἔκτισέ με».

*Ὅτι οὐ κτίσμα ὁ Υἱός.

Εἰ καθ' ὑμᾶς, ὧ θεομάχοι, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τὴν τῶν γε-

16. Ματθ. 10, 29.

17. Ματθ. 6, 26.

ρεῖ νὰ τὸ ἀντέξει καὶ ὅλη ἡ κτίση, ἢ, ἐφόσον ἀδυνατοῦσε ἡ ὑπόλοιπη κτίση, νὰ ἀδυνατεῖ καὶ αὐτὸς μαζί της, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς εἶναι κτιστὸς κατὰ φύση. Ἐφόσον ὅμως ἀντέξε ὁ Υἱὸς τὴν προσωπικὴ δημιουργία τοῦ Πατέρα, ὄντας καὶ αὐτὸς, ὅπως λέτε, κτίσμα, θὰ τὴν ἀντεχαν καὶ τὰ ἄλλα κτίσματα, ὅποτε ἦταν περιττὴ ἡ κτίση, δηλαδή ἡ δημιουργία τοῦ Υἱοῦ, γὰρ νὰ δημιουργηθοῦν τὰ ἄλλα κτίσματα, καὶ νὰ χάσει τὸ νόημά του τὸ ὑβριστικὸ σόφισμα, τὸ ὁποῖο παρουσιάζει τὸν Υἱὸ ἀνώτερο ἀπὸ τὰ ἄλλα δημιουργήματα, καὶ ἔτσι μὲ αὐτὰ πού νομίζουν ὅτι τὸν τιμοῦν, νὰ συλλαμβάνονται μᾶλλον ὡς ὑβριστές του. Γιατὶ αὐτὸ πού γενικὰ συγκαταλέγεται ἀνάμεσα στὰ κτίσματα, εἶναι κτιστῆς φύσεως, ἔστω καὶ ἂν φαίνεται ἀνώτερο ἀπὸ τὰ ἄλλα μὲ ἀμέτρητες ὑπεροχές. Καὶ ἂν εἶναι παράλογο, ὅπως λένε, νὰ φτάσει ἡ ἀπερίγραπτη δύναμη τοῦ Θεοῦ μέχρι τὰ ἐλάχιστα, ἃς ντραποῦν ἀκούοντας τὸν Χριστὸ νὰ λέγει· «Δὲν πωλοῦνται δύο σπουργίτια γιὰ μιὰ δεκάρα; Καὶ ὅμως οὔτε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ πέφτει στὴ γῆ χωρὶς τὴ θέληση τοῦ Πατέρα σας πού βρῖσκεται στοὺς οὐρανοὺς»¹⁶. Καὶ πάλι· «Κοιτᾶξτε τὰ πτηνὰ τοῦ οὐρανοῦ· οὔτε σπέρνουν, οὔτε θερίζουν, καὶ ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος τὰ τρέφει»¹⁷. Ἐπίσης· «Ἐὰν λοιπὸν τὸ χορτάρι τοῦ ἀγροῦ, πού σήμερα ὑπάρχει καὶ αὔριο τὸ ρίχνουν στὸν φοῦρνο, ὁ Θεὸς τὸ ντύνει τόσο ὠραῖα, πῶς δὲν θὰ τὸ κάνει αὐτὸ πολὺ περισσότερο σὲ ἑσᾶς;»¹⁸. Τί θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει πιὸ εὐτελὲς ἀπὸ τὸ χορτάρι καὶ τὰ σπουργίτια, γιὰ τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς φροντίζει ἀπὸ ἀγαθότητα; Καὶ πῶς τότε δὲν θὰ καταδεχόταν νὰ γίνεῖ δημιουργός, αὐτῶν γιὰ τὰ ὁποῖα δὲν παῦει νὰ φροντίζει; Αὐτοὶ ὅμως ἀπὸ ἄγνοια προσάπτουν ἐγωῖσμό στὸν Θεό, λέγοντας ὅτι δὲν καταδέχεται νὰ γίνεῖ δημιουργὸς τῶν ἀσήμαντων. Ἀφοῦ λοιπὸν εἶναι δημιουργὸς ὅλων καὶ φτάνει μέχρι τὰ ἐλάχιστα, χωρώντας ἐξαιτίας τῆς φιλανθρωπίας του σὲ ὅλους, εἶναι περιττὴ ἡ πρόφαση τῶν αἰρετικῶν, πού λένε ὅτι ἡ γέννηση τοῦ Υἱοῦ ἔγινε γιὰ τὰ μικρὰ ἀπὸ τὰ δημιουργήματα.

Καὶ ἄλλα στὸ χωρίο· «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε»¹⁹, ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι κτίσμα.

Ἐὰν, σύμφωνα μὲ σᾶς, θεομάχοι, ἐπειδὴ ἡ φύση τῶν κτιστῶν δὲν

18. Μαθθ, 6, 30.

19. Παροιμ. 8, 22.

νητῶν φύσιν χωρῆσαι τὴν ἄκρατον αὐτουργίαν τοῦ Θεοῦ καὶ Πα-
 τρός, μεσίτου χρεία γέγονε, καὶ οὕτως ἔκτισε τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ,
 πῶς ὁ Υἱός, γενητός ᾧν, καθ' ὑμᾶς, ἐχώρησε τοῦ Πατρὸς τὴν δύνα-
 μιν; Ἀνάγκη γὰρ καὶ αὐτῷ δοῦναι τὸν μεσιτεύοντα· ἀλλὰ κακέϊ-
 5 νος, εἰ ὑπάρχον γενητός, δεῖται πάλιν τοῦ μεσιτεύοντος, καὶ οὕτως
 εἰς ἄπειρον μεσιτῶν ὄχλον ὁ λόγος ἐκθήσεται. Εἰκαῖον οὖν ἄρα τὸ
 περὶ τοῦτου σόφισμα, πᾶσαν ὁμοῦ τὴν δημιουργίαν ἀνατρέπον.
 Οὐχ εὐρισκομένου γάρ, μᾶλλον δὲ μὴ ζητουμένου μεσιτεύοντος,
 οὐκ ἂν ὑπέστη τὴ γενητά.

10

ΑΛΛΟ.

Τῶν ὀρθοδόξων λεγόντων, Εἰ κτίσμα ὁ Υἱός, πῶς ἔχει
 κατὰ φύσιν τὸ εἶναι δημιουργός; Οὐ γὰρ ἴδιον τῶν κτι-
 σμάτων τοῦτό γε· ἀνθυπήνεγκαν οἱ αἰρετικοὶ τὰ ὑπο-
 τεταγμένα, ᾧν αἱ λύσεις εἰσὶν ἐφεξῆς.

15

Ἀνθυπόφορὰ ὡς ἐκ τῶν αἰρετικῶν.

Κτίσμα, φασίν, ἔστιν ὁ Υἱός, καὶ τῶν γενητῶν εἰς ὑπάρχει· τὸ
 δὲ κτίζειν, ὡς παρὰ διδασκάλου μαθὼν ἢ τεχνίτου, ὑπηρέτησε
 πρὸς τὴν τῶν ἔργων χρείαν τῷ διδάξαντι Θεῷ.

Λύσεις ἐφεξῆς.

20 Εἰ πᾶν ἄν τι φάιντο συμβεβηκός, καὶ οὐκ ἐν τῇ φύσει κεί-
 μενον, ἐπικτηθὲν δὲ πως κατὰ τινα τρόπον, τοῦτο καὶ ἀποσυμ-
 βῆναι δύναται ποτε, οὕτω φύσεως ἔχοντος ἀεὶ τοῦ συμβεβηκότητος,
 ἀποσυμβῆσεται ποτε τοῦ Υἱοῦ τὸ εἶναι δημιουργόν, καὶ ἔσται τοῦ
 ἀξιώματος ἔρημος, ἀποβαλὼν ὅπερ ἔμαθεν. Ὁ γὰρ ὅλως ἐκ τοῦ μὴ
 25 εἰδέναι τι πρὸς τὸ εἰδέναι κεκλημένος, δέξεται ποτε καὶ τῆς λήθης
 τὸ πάθος.

ΑΛΛΟ.

Τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παράγειν τὰ κτίσματα, οὐ τέ-
 χνης ἔργον ἐστίν, ἀλλὰ δυνάμεως δημιουργικῆς. Τέχνη μὲν γὰρ τὰ
 30 ὄντα πρὸς ἕτερόν τι μετασκευάζει, δημιουργικὴ δὲ δύναμις τὰ μὴ

μποροῦσε νὰ βαστάξει τὴν ἀσυγκράτητη προσωπικὴ ἐνέργεια τοῦ Πατέρα, προέκλυσε ἀνάγκη μεσίτη, καὶ γι' αὐτὸ ὁ Πατέρας ἔκτισε τὸν Υἱό, τότε πῶς ὁ Υἱός, ἂν καὶ ἦταν κτιστός, σύμφωνα μὲ σᾶς, ἀντέξε τὴ δύναμη τοῦ Πατέρα; Γιατὶ ἀναγκαστικὰ θὰ ἔδωσε καὶ σ' αὐτὸν τὸν μεσίτη. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνος, ἂν ἦταν κτιστός, θὰ χρειαζόταν πάλι μεσίτη, καὶ ἔτσι θὰ φτάσουμε σὲ ἄπειρο πλῆθος μεσιτῶν. Ἄρα λοιπὸν τὸ σόφισμα γι' αὐτὸν εἶναι ἄστοχο, καὶ ἀνατρέπει ὀλόκληρη τὴ δημιουργία. Γιατί, ἐὰν δὲν βρισκόταν, ἢ μᾶλλον ἂν δὲν ἀναζητοῦνταν μεσίτης, δὲν θὰ γίνονταν τὰ κτιστά.

ΑΛΛΟ.

Ἐπειδὴ οἱ Ὁρθόδοξοι λένε, Ἐὰν ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα, πῶς ἔχει στὴ φύση του τὸ νὰ εἶναι δημιουργός; Γιατὶ αὐτὸ δὲν εἶναι ἰδίωμα τῶν κτισμάτων. Ἀντιπρόβαλαν οἱ αἵρετικοὶ τὰ παρακάτω, ἢ ἀπάντηση τῶν ὁποίων ἔχει ὡς ἑξῆς·
Ἐνθυποφορὰ ἐκ μέρους τῶν αἵρετικῶν.

Ὁ Υἱός, λένε, εἶναι κτίσμα καὶ ἕνας ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, ἐνῶ τὴν ἰκανότητα νὰ δημιουργεῖ, ποῦ τὴν ἔμαθε σὰν ἀπὸ κάποιον δάσκαλο ἢ τεχνίτη, ὑπηρέτησε τὸν Θεὸ ποῦ τοῦ τὴν δίδαξε, στὴν ἀνάγκη γιὰ τὴν κατασκευὴ τῶν ἔργων του.

Στὴ συνέχεια ἢ ἀπάντηση.

Ἐὰν ὁποιαδήποτε προσωρινὴ ἰδιότητα, ποῦ θὰ μποροῦσε νὰ φανεῖ σὲ κάποιον, καὶ ποῦ δὲν ἀνήκει στὴ φύση του, ἀφοῦ ἀποκτήθηκε μεταγενέστερα κατὰ ὁποιοδήποτε τρόπο, αὐτὴ μπορεῖ κάποτε καὶ νὰ πάψει νὰ ὑπάρχει, ἐφόσον τέτοια εἶναι πάντοτε ἡ φύση τῶν προσωρινῶν ιδιωμάτων, θὰ πάψει κάποτε ὁ Υἱὸς νὰ εἶναι δημιουργός, καὶ τότε θὰ ἀπογυμνωθεῖ ἀπὸ τὸ ἀξίωμα, ἀποβάλλοντας αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἔμαθε. Γιατὶ αὐτὸς ποῦ ἀπὸ τὴν κατάστασι τῆς τέλει ἀγνοίας ἔρχεται στὴ γνῶσι, θὰ δεχθεῖ κάποτε καὶ τὸ πάθος τῆς ἀμνησίας.

ΑΛΛΟ.

Τὸ νὰ φέρει τὰ κτίσματα ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὑπαρξία, δὲν εἶναι ἔργο τέχνης, ἀλλὰ δημιουργικῆς δύναμης. Γιατὶ ἡ τέχνη μεταβάλλει τὰ ὄντα σὲ κάτι διαφορετικόν, ἐνῶ ἡ δημιουργικὴ δύναμη φέρ-

ὄντα πρὸς τὸ εἶναι καλεῖ. Εἰ τοίνυν ἀπὸ τέχνης καὶ μαθήσεως εἶναι
 δύναται δημιουργὸς ὁ Υἱός, ὁράτωσαν τί ποτε ἄρα καὶ περὶ τοῦ
 Πατρὸς ἐροῦσιν, εἴ τις καὶ ἐπ' αὐτοῦ ταῦτα λέγοι. Ἄλλ' ἐρεῖς, ὅτι
 φύσει μὲν ὁ Πατήρ, διδακτὸς δὲ ὁ Υἱός. Ἐξεστὶν οὖν διδακτῶς
 5 κήσασθαι τινὰ τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ, καὶ μαθόντα κτί-
 ζειν γενέσθαι τοῦτο ὅπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν αὐτός. Οὐδὲν οὖν ἄρα τὸ
 μεταξὺ Θεοῦ καὶ κτισμάτων, εἰ μὴ γνώσις περιττή· καὶ φύσει μὲν
 πρὸς αὐτὸν οὐ δηρήμεθα, μόνῃ δὲ τῇ γνώσει λειπόμεθα, ἧς προσ-
 τεθείσης, ἐσόμεθα πάντες κατὰ φύσιν θεοί. Πῶς οὖν εἷς Θεός, εἰ ἐν
 10 μόνῳ τῷ μαθεῖν κεῖται τὸ γενέσθαι θεούς; Εἰ δὲ πολλή τις ἐστὶν ἐν
 τούτοις ἢ τῶν λογισμῶν ἀτοπία, φυσικῶς ἄρα δημιουργὸς ὁ Υἱός,
 οὐ διδακτῶς, καθ' ἑμάς.

ΑΛΛΟ.

Ἐτερόν τί ἐστὶ σοφία, καὶ ἕτερον ὁ σοφός ἢ μὲν γὰρ σοφία
 15 αὐτὸ τὸ πράγμα τὸ σοφοῦν ἐστίν, ὁ δὲ σοφός ὁ τοῦ σοφοῦντος
 δεκτικός. Εἰ τοίνυν σοφίαν ἑαυτὸν εἶναί φησιν ὁ Υἱός, πῶς ἐσο-
 φοῦτο; Εἰ γὰρ ὅλως ἐδεῖτο μαθήσεως, οὐκ ἦν σοφία. Καὶ εἰ συμ-
 βέβηκεν αὐτῷ τὸ σοφόν, ἔσται ποτὲ καὶ οὐ τοιοῦτος, τοῦ συμβε-
 βηκότος καὶ ἀποσυμβῆναι δυναμένου. Τί οὖν ἦν ἄρα πρὸς τού-
 20 του; σοφία γὰρ οὐκ ἦν, λειπόμενος φρονήσεως. Ἄλλ' ἦν αἰεὶ σο-
 φία ὁ Υἱός. Τοῦτο γὰρ κηρύττουσιν αἱ θεῖαι Γραφαί. Διεψευ-
 σμένον ἄρα καὶ ἀμαθὲς τὸ ἐκ μαθήσεώς τι προσγεγονέναι λέγειν
 αὐτῷ.

ΑΛΛΟ.

25 Εἰ διδακτὸν ἐστὶ τὸ δύνασθαι δημιουργεῖν, καὶ οὕτω γέγονε
 δημιουργὸς ὁ Υἱός, φθόνου πάθος εἰσάγουσι γεγονὸς πρὸς τὸν
 Πατέρα, εἴ γε πολλοὺς διδάξαι δυνάμενος, ἓνα μόνον ἐδίδαξε. Τί
 γὰρ ἐλίπει πολλοὺς περὶ αὐτὸν εἶναι δημιουργούς, ὥσπερ οὖν καὶ
 πολλοὺς ἀρχαγγέλους καὶ ἀγγέλους ἔχει; Νῦν δὲ μόνος ὁ Υἱός τὰ
 30 τοῦ Πατρὸς ἐργάζεται. Φυσικὸν οὖν ἄρα καὶ οὐ διδακτὸν ἐν αὐτῷ

νει τὰ ὄντα στήν ὑπαρξῆ. Ἐάν λοιπόν ὁ Υἱὸς μπορεῖ νὰ εἶναι δημιουργὸς μὲ τὴν τέχνη καὶ τὴ μάθησι, ἄς προσέξουν τί θὰ ποῦν ἄραγε καὶ γιὰ τὸν Πατέρα, ἐάν κανεῖς αὐτὰ τὰ ἀποδώσει σ' αὐτόν. Ἀλλὰ θὰ πεῖς, ὅτι ὁ Πατέρας ἔχει τὸ ἰδίωμα αὐτὸ κατὰ φύσιν, ἐδῶ ὁ Υἱὸς τὸ ἔχει διδαχθεῖ. Εἶναι λοιπόν δυνατὸν ν' ἀποκτήσει κάποιος διδασκόμενος τὴ φυσικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀφοῦ τὴ μάθει, νὰ κτίζει, καὶ τὰ κτίσματά του νὰ γίνονται ὅ,τι εἶναι αὐτὸς κατὰ φύσιν. Ἄρα καμμιὰ διαφορὰ δὲν ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν κτισμάτων, παρὰ μόνον ἡ ἐπιπλέον γνώσι· καὶ κατὰ φύσιν βέβαια δὲν διαφέρουμε ἀπὸ αὐτόν, ἀλλὰ ὑπολειπόμαστε ἀπὸ αὐτόν μόνο ὡς πρὸς τὴ γνώσι, πού ἂν μᾶς προστεθεῖ καὶ αὐτή, θὰ γίνουμε ὅλοι κατὰ φύσιν θεοί. Πῶς ὅμως τότε ὑπάρχει ἓνας Θεός, ἐάν τὸ νὰ γίνουμε θεοὶ βρῖσκεται μόνο στὴ μάθησι; Ἐφόσον λοιπόν στοὺς συλλογισμοὺς αὐτοὺς ὑπάρχει μεγάλος παραλογισμὸς, ἄρα ὁ Υἱὸς εἶναι δημιουργός, χωρὶς, σύμφωνα μὲ σᾶς, νὰ ἔχει διδαχθεῖ.

ΑΛΛΟ.

Ἄλλο πρῶγμα εἶναι ἡ σοφία, καὶ ἄλλο ὁ σοφός. Γιατὶ ἡ σοφία εἶναι τὸ ἴδιο τὸ πρῶγμα πού κάμνει κάποιον σοφό, ἐνῶ ὁ σοφὸς εἶναι ἐκεῖνος πού γίνεται δέκτης αὐτοῦ πού σοφίζει. Ἐάν λοιπόν ὁ Υἱὸς λέγει ὅτι ὁ ἑαυτός του εἶναι ἡ σοφία, πῶς σοφίζόταν; Ἐάν πάλι εἶχε γενικὰ ἀνάγκη μαθήσεως, τότε δὲν ἦταν σοφία. Καὶ ἂν ἀπέκτησε κάποτε τὴν ιδιότητα τοῦ σοφοῦ, θὰ γίνεαι κάποτε καὶ ἄσοφος, ἀφοῦ αὐτὸ πού ἀπέκτησε, μπορεῖ καὶ νὰ τὸ στερηθεῖ. Τί ἦταν λοιπόν πρὶν ἀπὸ αὐτό; Γιατὶ σοφία δὲν ἦταν, ἀφοῦ τοῦ ἔλειπε ἡ φρόνησι. Ἀλλὰ ὁ Υἱὸς ἦταν πάντοτε σοφία. Γιατὶ αὐτὸ κηρύττουν οἱ ἅγιες Γραφές. Διαψεύδεται ἄρα καὶ δείχνει ἀμάθεια τὸ νὰ λέτε ὅτι μὲ τὴ μάθησι ἀπέκτησε αὐτὸς κάτι.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν ἡ δημιουργικὴ δύναμι μπορεῖ νὰ διδαχθεῖ, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν ἔγινε ὁ Υἱὸς δημιουργός, ἀποδίδουν πάθος φθόνου στὸν Πατέρα, ἀφοῦ, ἐνῶ μπορούσε νὰ διδάξει πολλούς, δίδαξε μόνο ἓναν. Γιατὶ τί τὸν στενοχωροῦσε νὰ ἔχει πολλούς δημιουργοὺς γύρω του, ὅπως ἔχει καὶ πολλοὺς ἀρχαγγέλους καὶ ἀγγέλους; Ἐνῶ τώρα

τὸ δημιουργεῖν, ἵνα καὶ φθόνου φαίνεται κρείττων ὁ Πατήρ, οὐ διδάξας μᾶλλον, ἀλλὰ γενήσας ἐξ ἑαυτοῦ τὸν ἕνα δημιουργόν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐργάζεται.

ΑΛΛΟ.

5 πιθανὸν ἔχον τὸ σχῆμα.

Εἰ διὰ τοῦτο, καθ' ὑμᾶς, τὸν Υἱὸν ἔκτισεν ὁ Πατήρ, ἵνα τῆς γεννητῆς φύσεως εὐρεθῆ ποιητής, ἐχρῆν αὐτὸν ἀργῆσαι λοιπὸν ἅπαξ τοῦ Υἱοῦ γενομένου. Πῶς οὖν ἐργάζεται καὶ μετὰ τὸν Υἱόν; Αὐτὸς γὰρ που τοῦτο φησιν ὁ Σωτήρ· «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι
10 ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι». Εἰ τοίνυν ἐργάζεται καὶ μετὰ τὸν Υἱόν, περιττὸς ἂν εἶη καθ' ὑμᾶς ὁ Υἱός. Ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον φρονεῖν τε καὶ λέγειν. Οὐκ ἄρα παρήχθη πρὸς τὸ εἶναι γενητὸς ὁ Υἱός, ἵνα τῶν ἄλλων γένηται ποιητής, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀρρητότου τοῦ Πατρὸς οὐσίας προελθὼν, ὡς Υἱός, πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς μετὰ τοῦ Πατρὸς
15 ἐργάζεται, φυσικῶς ὑπάρχων τοῦθ' ὅπερ ἐστί, Θεὸς δηλονότι, καὶ διὰ τοῦτο δημιουργός.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τῶ θείῳ βουλήματι, κατὰ τὴν θεῖαν Γραφήν, ἀνθέστηκεν οὐδεὶς, ἀλλ' ἐξαρκεῖ τοῦτο καὶ μόνον πρὸς τὴν τῶν ὄλων σύστασιν
20 (ἅμα γὰρ ἠθέλησέ τι, παραχρῆμα γίνεται, κατὰ τὸν λέγοντα Ψαλμωδόν, «Πάντα ὅσα ἠθέλησεν ἐποίησε»), τίς ἦν ἡ τοῦ μεσιτεύοντος χρεία; Περιττῶς ἄρα γέγονεν ὁ Υἱός. Ἀλλὰ τοῦτο λέγειν τῶν ἀτοπωτάτων. Αὐτὸς ἄρα ἐστὶν ἡ ἐνούσιος καὶ ζῶσα τοῦ Πατρὸς βούλησις, δι' ἧς τὰ πάντα πρὸς τὸ εἶναι καλεῖ. Εἶτα πῶς αὕτη πεποιή-
25 ται; Πῶς δὲ ὄλως οὐκ ἦν ἐκείνων εἰπεῖν;

ΑΛΛΟ, καὶ δριμύ.

Εἰ διὰ τοῦτο φασιν ἐκτίσθαι τὸν Υἱόν, ἵν' ἡμᾶς δημιουργήσῃ

20. Ἰω. 5, 17.

21. Ψαλμ. 113, 3.

μόνο ὁ Υἱὸς κάνει τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα. Ἦρα ἡ δημιουργική του δύναμη εἶναι φυσική καὶ ὄχι διδακτὴ, ὥστε ὁ Πατέρας νὰ ἀποδεικνύεται καὶ ἀνώτερος ἀπὸ τὸν φθόνου, ἀφοῦ δὲν δίδαξε, ἀλλὰ γέννησε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὸν ἕνα δημιουργό, μέσω τοῦ ὁποίου δημιουργεῖ τὰ πάντα.

ΑΛΛΟ,
ποῦ ἔχει πειστικὴ μορφή.

Ἐάν, σύμφωνα μὲ σαῖς, ὁ Πατέρας ἔκτισε τὸν Υἱὸ γι' αὐτὸ, γιὰ νὰ γίνει δηλαδὴ δημιουργὸς τῆς κτιστῆς φύσεως, ἔπρεπε αὐτὸς νὰ πάψει νὰ ἐργάζεται ἀπὸ τὴ στιγμή πού δημιουργήθηκε ὁ Υἱός. Πῶς λοιπὸν ἐργάζεται καὶ μετὰ τὸν Υἱό; Γιατὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας λέγει κάπου· «Ὁ Πατέρας μου μέχρι τώρα ἐργάζεται, ἀλλὰ καὶ ἐγὼ ἐργάζομαι»²⁰. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Πατέρας ἐργάζεται καὶ μετὰ τὸν Υἱό, ὁ Υἱὸς ἦταν περιττός, σύμφωνα μὲ σαῖς. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι παράλογο καὶ νὰ τὸ πιστεύετε καὶ νὰ τὸ λέτε. Ἐπομένως ὁ Υἱὸς δὲν ἔγινε μὲ σκοπὸ νὰ εἶναι κτίσμα, γιὰ νὰ γίνει δημιουργὸς τῶν ἄλλων, ἀλλὰ, ἀφοῦ προήλθε ἀπὸ τὴν ἀπερίγραπτη οὐσία τοῦ Πατέρα ὡς Υἱός, κάνει ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα, ὄντας κατὰ φύσιν αὐτὸ πού εἶναι, δηλαδὴ Θεός, καὶ ἔξαιτίας αὐτοῦ καὶ δημιουργός.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν στὴ θεία βούληση, σύμφωνα μὲ τὴν ἁγία Γραφή, κανένας δὲν ἀντιστάθηκε, ἀλλὰ φθάνει αὕτη καὶ μόνο γιὰ τὴν δημιουργία ὅλων (γιατὶ μόλις θέλησε κάτι, ἔγινε ἀμέσως, ὅπως λέγει ὁ Ψαλμωδός· «Ὅλα ὅσα θέλησε, τὰ ἔκανε»²¹), ποιά λοιπὸν ἦταν ἡ ἀνάγκη τοῦ μεσίτη; Ἦρα ὁ Υἱὸς ἦταν περιττός. Ὅμως τὸ νὰ τὸ λέγει κανεὶς αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὰ πλέον παράλογα. Ἐπομένως αὐτὸς εἶναι ἡ ἐνούσια καὶ ζωντανὴ θέληση τοῦ Πατέρα, μέσω τῆς ὁποίας φέρνει τὰ πάντα στὴν ὑπαρξή. Ἐπειτα, πῶς ἔγινε αὕτη; Καὶ πῶς γενικὰ νὰ ποῦμε, ὅτι δὲν ἦταν ἀπὸ ἐκεῖνα;

ΑΛΛΟ,
καὶ καυστικό.

Ἐὰν λένε ὅτι ὁ Υἱὸς κτίσθηκε γι' αὐτὸ, γιὰ νὰ δημιουργήσῃ ὁ

Θεὸς δι' αὐτοῦ, ὀράτωσαν εἰς ὅσῃν ἀσέβειαν αὐτοῖς ὁ λόγος ἐκθή-
 σεται. Φαίνεται γὰρ αὐτὸς δι' ἡμᾶς γεγονώς, καὶ οὐχ ἡμεῖς δι' αὐ-
 τόν. Καὶ ἡμεῖς μὲν ποιήματα, αὐτὸς δὲ ποιήσεως ὄργανον. Οὐκοῦν
 ὁμολογεῖτω μὲν αὐτὸς καὶ χάριν ἡμῖν· ὑπέστη γὰρ δι' ἡμᾶς. Ἔσται
 5 δὲ ἡμῶν καὶ δόξα, ὥσπερ καὶ ἡ γυνὴ τοῦ ἀνδρός «Ἡ γὰρ γυνή»,
 φησί, «δόξα ἀνδρός ἐστι»· καὶ γείτονα τίθησι τὴν αἰτίαν, λέγων·
 «Οὐ γὰρ ἐκτίσθη ἀνὴρ διὰ τὴν γυναῖκα, ἀλλὰ γυνὴ διὰ τὸν ἄνδρα».
 Εἰ τοίνυν δι' ἡμᾶς γέγονεν ὁ Υἱός, καὶ οὐχ ἡμεῖς δι' αὐτόν, ἐσόμεθα
 πάντως αὐτοῦ τελειότεροι, ὥσπερ οὖν καὶ Ἀδάμ τῆς γυναικὸς τῆς
 10 δι' αὐτόν γενομένης. Ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον· οὐκ ἄρα κτίσμα ἐστὶν ὁ
 Υἱός, οὐδὲ γέγονε δι' ἡμᾶς, ἀλλὰ, φύσει Θεὸς ὑπάρχων, ὡς ὁ Πα-
 τήρ, τῇ οὐκείᾳ δυνάμει καὶ ἡμᾶς εἰς τὸ εἶναι παρήγαγεν.

ΑΛΛΟ,

καὶ δριμύ.

15 Εἰ γέγονεν ὁ Υἱός δι' ἡμᾶς, καθάπερ ἐκεῖνοί φασιν, οὐκ ἔστιν
 οὐδὲ πρῶτος ἡμῶν παρὰ Θεῶ· οὐ γὰρ ἐκεῖνον ἔχων εἰς νοῦν, ἡμᾶς
 ὕστερον ἐργάζεται δι' αὐτόν, ἀλλὰ, τὰ περὶ ἡμῶν ἐννοήσας, ἐκεῖ-
 νον ἐργάζεται δι' ἡμᾶς.

ΑΛΛΟ.

20 Εἰ δι' ἡμᾶς ἔκτισε τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ, οὐ πάντως ἐκ προαιρέσε-
 ως τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνάγκης δι' ἡμᾶς. Οὐκ ἂν οὖν ὅλως ὁ
 Υἱός ὑπέστη τῆς καθ' ἡμᾶς ἀπούσης αἰτίας, καὶ τάχα οὐδὲ κτίζειν
 ἤθελε τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ, ἀλλὰ μόλις αὐτόν εἰς τὸ ἐθελῆσαι προή-
 γαγεν ἡ χρεία, καὶ γέγονε, κατ' ἐκείνους, καὶ ὑπὸ ἀνάγκην Θεός.
 25 Φεῦγε τοῦ λόγου τὴν ἀτοπίαν.

ΑΛΛΟ.

Εἰ δι' ἡμᾶς ἔκτισε τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ, γέγονε δὲ καὶ πεπλήρω-
 ται τὸ ἔργον δι' ὃ καὶ ἐκτίσθη, περιττὸς λοιπὸν ὁ Υἱός, ὡς ὄργανον
 τῆς δι' ἣν προδέβληται χρείας ἀποτελεσθείσης.

Θεὸς δι' αὐτοῦ ἡμᾶς, ὡς δοῦν σὲ πόση ἀσέβεια φθάνει ὁ λόγος τους· γιατί ἐμφανίζεται ὅτι αὐτὸς ἔγινε γιὰ μᾶς, καὶ ὄχι ἡμεῖς γι' αὐτόν. Καὶ ἡμεῖς βέβαια εἴμαστε δημιουργηματα, ἐνῶ αὐτὸς μέσον τῆς δημιουργίας. Ἐπομένως πρέπει αὐτὸς νὰ μᾶς ὀφείλει καὶ χάρη, γιατί ἦρθε στὴν ὑπαρξὴ ἕξαιτίας μας. Καὶ εἶναι καὶ δόξα δική μας, ὅπως καὶ ἡ γυναίκα τοῦ ἀνδρα τῆς. Γιατὶ λέγει, «Ἡ γυναίκα εἶναι δόξα τοῦ ἀνδρα»²². Καὶ δίπλα τῆς βάζει καὶ τὴ δικαιολογία, λέγοντας· «γιατὶ δὲν ἔγινε ὁ ἀνδρας γιὰ τὴ γυναίκα, ἀλλὰ ἡ γυναίκα γιὰ τὸν ἀνδρα»²³. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Υἱὸς ἔγινε ἕξαιτίας μας, καὶ ὄχι ἡμεῖς ἕξαιτίας αὐτοῦ, εἴμαστε ὅπωςδὴποτε πρὸ τέλειοι ἀπὸ αὐτόν, ὅπως καὶ ὁ Ἀδάμ ἀπὸ τὴ γυναίκα πού ἔγινε γι' αὐτόν. Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι παράλογο· ἄρα ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι κτίσμα, οὔτε ἔγινε ἕξαιτίας μας· ἀλλὰ ἐνῶ ἦταν Θεός, ὅπως ὁ Πατέρας, μὲ τὴ δική του δύναμη ἔφερε καὶ ἡμᾶς στὴν ὑπαρξὴ.

ΑΛΛΟ, καὶ καυστικό.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς ἔγινε ἕξαιτίας μας, ὅπως λένε ἐκεῖνοι, τότε δὲν εἶναι οὔτε πρῶτος ἀπὸ μᾶς κοντὰ στὸν Θεό. Γιατὶ δὲν εἶχε ἐκεῖνον στὸν νοῦ του, καὶ ὕστερα ἔκανε ἡμᾶς ἕξαιτίας αὐτοῦ, ἀλλὰ, ἀφοῦ πρῶτα σκέφθηκε τὰ σχετικὰ μὲ ἡμᾶς, τότε ἔκανε ἐκεῖνον ἕξαιτίας μας.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Πατέρας ἔκτισε τὸν Υἱὸ ἕξαιτίας μας, δὲν τὸ ἔκανε ὅπωςδὴποτε μὲ τὴ θέλησή του, ἀλλὰ ἀπὸ ἀνάγκη ἕξαιτίας μας. Ἐπομένως δὲν θὰ ὑπῆρχε ὁ Υἱὸς ἂν ἔλειπε ἡ δική μας αἰτία, καὶ φυσικὰ οὔτε γιὰ νὰ κτίξει ἢ θελε ὁ Πατέρας τὸν Υἱὸ, ἀλλὰ μόλις ἡ ἀνάγκη τὸν ἔκανε νὰ θελήσει, ἀμέσως ἔγινε, σύμφωνα μ' ἐκείνους, καὶ ἔτσι ὁ Θεὸς βρέθηκε κάτω ἀπὸ τὴν ἀνάγκη. Μακριὰ ἀπὸ αὐτὸν τὸν παραλογισμό.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ἕξαιτίας μας ἔκτισε τὸν Υἱὸ ὁ Πατέρας, καὶ ἔγινε καὶ περὶ τὴν ἔργον ἕξαιτίας τοῦ ὁποίου κτίσθηκε, τότε ὁ Υἱὸς εἶναι περιττός, ἀφοῦ ἡ ἀνάγκη συνετέλεσε ὡς ὄργανο, ἕξαιτίας τῆς ὁποίας ἦρθε στὴν ὑπαρξὴ.

Ἔλλα πιθανὰ θεωρήματα.

Εἰ δι' ἡμᾶς ἔκτισε τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ, περὶ πρώτων ἡμῶν βεβούλευται. Εἰ δὲ περὶ πρώτων ἡμῶν ἡ σκέψις ἐγγέγονε τῷ Πατρὶ διατί πρὸ ἡμῶν ἐκεῖνος κτίζεται ὁ ἐν βουλαῖς τελευταῖος; Διατί δέ, 5 πρώτον αὐτὸν κτίσας, οὐ περὶ πρώτου καὶ ἐβουλεύετο; Διατί δέ, πάλιν πρώτους ἡμᾶς ἔχων ἐν σκέψει, ἐκεῖνον μὲν Υἱὸν καὶ κληρονόμον ἀποκαλεῖ, ἡμᾶς δὲ δούλους καὶ κληρον τοῦ δι' ἡμᾶς γενομένου; Ἔδει γὰρ ἐκ τῶν ἐναντίων, ἡμᾶς μὲν υἱοὺς καὶ κληρονόμους ὑπάρχειν, τὸ δὲ τῆς ποιήσεως ἡμῶν ὄργανον, ὃ καὶ γέγονε δι' 10 ἡμᾶς, δούλον εἶναι καὶ ὑποκειμένον. Φεῦγε τοῦ λόγου τὴν ἀτοπίαν.

Ἐξήγησις λοιπὸν τῆς ὀρθῆς πίστεως.

Οὐ δι' ἡμᾶς γέγονεν ὁ Υἱός, ἀλλ' οὐδὲ γέγονεν ὅλως. Καὶ γὰρ καὶ εἰ μὴ δόξαν ἦν τῷ Πατρὶ ποιῆσαι τὰ γενητά, «ἦν ὁ Λόγος ἐν 15 αὐτῷ, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος», ὡς γέγραπται. Τὰ μὲν τοι κτιζόμενα πάντως ἔδει γεγέσθαι δι' αὐτοῦ. Ὅνπερ γὰρ τρόπον οὐκ ἂν ἑτέρως φωτίσαι τὸ φῶς, εἰ μὴ διὰ τοῦ ἰδίου ἀπανγιάσματος, οὕτως οὐκ ἂν τι τῶν ὄντων ἐργάσαιτο Πατήρ, εἰ μὴ διὰ τοῦ οἰκείου Λόγου. «Πάντα», γὰρ φησι, «δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο 20 οὐδὲ ἓν». Διὰ τοῦτο καὶ «δεξιὰ καὶ βραχίον» ὀνομάζεται Θεοῦ. Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ, ὡς διὰ χειρός, ἐργάζεται.

Ἐπιτήρησις ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς, καλὴ καὶ ἐπωφελῆς.

Εἶπε, φησὶν, ὁ Θεός· Γενηθήτω φῶς, γενηθήτω στερέωμα, γενηθήτωσαν φωστῆρες, καὶ ἐγένετο οὕτως. Εἶπε· Ποιήσωμεν 25 ἄνθρωπον καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον. Ἄλλ' ἐν τούτοις ἅπασιν οὐδαμοῦ φαίνεται λόγος ὡς ἐξ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα μανθάνειν ἐθέλοντος ὁποῖά τινα χρὴ γενέσθαι τὰ κτιζόμενα, ἀλλ' ἡ φωνὴ τὸ ἔργον γίνεται. Εἰ δὲ λόγῳ τὰ ἔργα γίνεται κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ Πατρός, ὁ Λόγος ἄρα ἐστὶν ἡ βουλή τοῦ Πατρός ἢ ζῶσα 30 καὶ ἐνούσιος, αὐτὴ τε οὕσα ἐν Πατρὶ, καὶ ἔχουσα αὐτὸν ἐν αὐτῇ.

Ἄλλες πειστικὲς θεωρήσεις.

Ἐὰν ὁ Πατέρας ἔκτισε τὸν Υἱὸ γιὰ μᾶς, ἔβαλε πρώτους ἡμᾶς στὴ σκέψη του. Ἐὰν ὅμως ὁ Πατέρας ἔβαλε πρώτους ἡμᾶς στὴ σκέψη του, τότε γιατί κτίζεται πρὶν ἀπὸ μᾶς ἐκεῖνος ποὺ στὴ σκέψη του ἦταν τελευταῖος; Καὶ γιατί, ἀφοῦ ἔκτισε αὐτὸν πρῶτον, δὲν ἀποφάσισε πρῶτα γι' αὐτόν; Ἐπίσης, γιατί, ἀφοῦ εἶχε πρώτους ἡμᾶς στὴ σκέψη του, ἐκείνον τὸν ὀνομάζει Υἱὸν καὶ κληρονόμο, ἐνῶ ἡμεῖς δούλους καὶ κληρονομία ἐκείνου ποὺ ἔγινε γιὰ μᾶς; Γιατί, ἀντίθετα, ἔπρεπε ἡμεῖς νὰ εἴμαστε υἱοὶ καὶ κληρονόμοι, ἐνῶ τὸ ὄργανο τῆς δημιουργίας μας, ποὺ ἔγινε γιὰ μᾶς, νὰ εἶναι δούλο καὶ ὑποταγμένο σὲ μᾶς. Φεύγε μακριὰ ἀπὸ τὸν παραλογισμό αὐτόν.

Ἐκθεση τῆς ὀρθῆς πίστεως.

Δὲν ἔγινε γιὰ μᾶς ὁ Υἱός, ἀλλὰ οὔτε καὶ ἔγινε καθόλου. Γιατί, καὶ νὰ μὴ ὑπῆρχε σκέψη στὸν Πατέρα νὰ κάνει τὰ κτιστὰ, «Ὁ Λόγος ὑπῆρχε σ' αὐτόν, καὶ ἦταν Θεὸς ὁ Λόγος»²⁴, ὅπως ἔχει γραφεῖ. Ὅλα δηλαδὴ τὰ κτιστὰ ἔπρεπε νὰ γίνουν δι' αὐτοῦ. Γιατί, ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸ τὸ φῶς νὰ φωτίσει μὲ ἄλλο τρόπο, παρὰ μόνο μέσω τῆς δικῆς του ἀκτινοβολίας, ἔτσι καὶ ὁ Πατέρας δὲν θὰ ἔκανε κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα, παρὰ μόνο μέσω τοῦ Λόγου του. Γιατί λέγει, «Ὅλα ἔγιναν δι' αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτόν δὲν ἔγινε τίποτε»²⁵. Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται «δεξιὰ καὶ βραχίονας» τοῦ Θεοῦ. Γιατί ὅλα τὰ κάνει μέσω αὐτοῦ, σὰν νὰ εἶναι τὸ χέρι του.

Σχολιασμὸς τῆς ἁγία Γραφῆς καλὴ καὶ ὠφέλιμη.

Εἶπε, λέγει, ὁ Θεός· ἃς γίνῃ φῶς, ἃς γίνῃ στερέωμα, ἃς γίνῃ οἱ φωστῆρες· καὶ ἔγινε ἔτσι. Εἶπε· Ἄς κάνουμε ἄνθρωπο· καὶ ἔκανε ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπο²⁶. Ὅμως σὲ ὅλα αὐτὰ δὲν φαίνεται πουθενὰ ἐρώτηση τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, μὲ τὴν ὁποία νὰ θέλῃ νὰ μάθῃ τί λογῆς πρέπει νὰ γίνουν τὰ ὄντα ποὺ δημιουργοῦνται, ἀλλὰ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ πραγματοποιεῖται ἀμέσως. Ἐφόσον λοιπὸν μὲ τὸν λόγο γίνονται τὰ ἔργα σύμφωνα μὲ τὴ θέληση τοῦ Πατέρα, ἄρα ὁ Λόγος εἶναι ἡ θέληση τοῦ Πατέρα, ἡ ζωντανὴ καὶ ἐνοῦσια, ἡ ὁποία καὶ ἡ ἴδια εἶναι μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ἔχει αὐτὸν μέσα της.

Ἐπιτήρησις ὁμοίως, ἐξ ἧς μανθάνομεν ὅτι καὶ ἄγγελοι καὶ ἅγιοις προφήταις ἔθος ἐστὶν ἐπιταττομένοις παρὰ Θεοῦ, καὶ ἐρωτήσεις προσάγειν, ἀγνοοῦσιν ἐσθ' ὅτε τὸ ἐπιταττομένον, ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος οὐχ οὕτως ἐδείχθη ποιῶν.

5

Τῷ Ἀβραάμ υἱὸν ἐπηγγέλλετο ὁ Θεός, καὶ αὐτὸς ἔφασκε· «Κατὰ τί γνώσομαι τοῦτο;», Ἀπεστέλλετο Μωσῆς καὶ φησιν· «Ἐὰν ἐρωτήσωσί με, Τί ὄνομα αὐτῶ; τί ἐρῶ πρὸς αὐτούς;». Καὶ ὁ ἄγγελος δὲ ὁ ἐν τῷ Ζαχαρία διηρώτα Θεόν, λέγων· «Κύριε παντοκράτωρ, ἕως τίνος οὐ μὴ ἐλεήσης τὴν Ἱεροσαλήμ;». Καὶ πάλιν ἐκδέχεται ἄχρις ἂν ἀκούσῃ λόγους καλοῦς καὶ παρακλητικούς. Καὶ ὁ Ἀβδακούμ δέ φησιν· «Ἐπὶ τῆς φυλακῆς μου στήσομαι, καὶ ἐπιθήσομαι ἐπὶ πέτραν, καὶ ἀποσκοπεύσω τοῦ ἰδεῖν τί λαλήσει ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός». Ταῦτα γὰρ ὡς δοῦλα καὶ ποιήματα, καὶ τῆς τοῦ Λόγου μεσιτείας δεόμενα, ἠξίου παρ' αὐτοῦ διδάσκεσθαι τὴν βουλήν τοῦ Πατρὸς. Ὁ δὲ Υἱὸς μανθάνειν οὐκ ἐπιζητεῖ, Λόγος ὢν τοῦ Πατρὸς καὶ ἐνούσιος βούλησις. Οὐκ ἄρα ἐκ μαθήσεως ἔχει τὸ εἶναι δημιουργός, ἀλλ' οὐσιωδῶς τε καὶ φυσικῶς.

Ἔτι εἰς τό, «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ». Ὅτι οὐ κτίσμα ὁ Υἱός, ἀλλὰ τῷ Πατρὶ συναΐδιος. Ὅπως δὲ χρὴ νοεῖν τό, «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ», ἐκ τῶν ἐφεξῆς κειμένων εἰσόμεθα.

Πρῶτον μὲν ἐκεῖνον χρὴ λέγειν, ὅτι τὰ παροιμιωδῶς λεγόμενα, δοκεῖ μὲν τι σημαίνειν κατὰ τὸν πρόχειρον νοῦν, ἔχει δὲ οὐχ οὕτως ὡς λέγεται, ἀλλ' ἑτέραν ὠδίνει διάνοιαν. Καὶ γοῦν ἔφασκεν ὁ Σωτὴρ πρὸς τοὺ ἐαυτοῦ μαθητάς· «Ταῦτα ἐν παροιμίαις λελάληκα ὑμῖν· ἔρχεται δὲ ὥρα ὅτε οὐκέτι ἐν παροιμίαις λαλήσω ὑμῖν, ἀλλὰ παρησιᾶ», ὡς τῆς παροιμίας οὐκ ἐχούσης τὴν παρησιάν. Τὸ τοίνυν «ἔκτισέ με», ἡ σοφία γυμνότερον λέγουσα, τίθησι πάλιν τοιαύτην τινὰ φωνήν· «Ἡ σοφία ὠκοδόμησεν ἑαυτῇ οἶκον». Εἰ τοίνυν ἡ

26. Γέν. 15, 8.
28. Ζαχ. 1, 12.

27. Ἐξοδ. 3, 13.
29. Ἀβδακ. 2, 1.

Καὶ ἄλλος σχολιασμός, ἀπὸ τὸν ὁποῖο μαθαίνουμε, ὅτι καὶ τοὺς ἀγγέλους καὶ τοὺς ἁγίους προφήτες ὑπάρχει συνήθεια, ὅταν διατάσσονται ἀπὸ τὸν Θεό, νὰ κάνουν καὶ ἐρωτήσεις, ὅταν καμμιά φορὰ ἀγνοοῦν αὐτὸ πού τοὺς διατάζει.
 Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὁμως φάνηκε ὅτι δὲν ἐνεργεῖ ἔτσι.

Στὸν Ἀβραάμ ὁ Θεὸς ὑποσχόταν ὅτι θὰ τοῦ χαρίσει υἱό, καὶ ἐκεῖνος ἔλεγε· «Πῶς θὰ τὸ γνωρίσω αὐτό;»²⁶. Ὁ Μωϋσῆς στελνόταν τοὺς Ἰσραηλίτες καὶ ρωτοῦσε· «Ἐὰν μὲ ρωτήσουν, Ποιὸ εἶναι τὸ ὄνομά του, τί θὰ τοῦς πῶ;»²⁷. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἄγγελος ποῦ ἀναφέρεται στὸν Ζαχαρία ρωτοῦσε τὸν Θεό, λέγοντας· «Κύριε Παντοκράτορα, μέχρι πότε δὲν θὰ λυπηθεῖς τὴν Ἱερουσαλήμ;»²⁸. Καὶ πάλι περιμένει μέχρι νὰ ἀκούσει λόγια καλὰ καὶ παρήγορα. Καὶ ὁ Ἀββακούμ λέγει· «Θὰ σταθῶ στὴ σκοπιά μου καὶ θὰ ἀνέβω σὲ πέτρα καὶ θὰ κοιτάξω νὰ δῶ καλὰ τί θὰ μοῦ πεῖ ὁ Θεός»²⁹. Αὐτὰ δηλαδή, ὡς δοῦλα καὶ δημιουργήματα, ποῦ εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ τὴ μεσολάβηση τοῦ Λόγου, ζητοῦσαν ἀπὸ αὐτὸν νὰ μάθουν τὴ θέληση τοῦ Πατέρα. Ὁ Υἱὸς ὁμως δὲν ζητᾶ νὰ μάθει, ἐπειδὴ εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Πατέρα, καὶ ἡ βούληση τῆς ἴδιας τῆς οὐσίας του. Ἔρα δὲν ἔχει τὸ ἰδίωμα τοῦ δημιουργοῦ ὕστερα ἀπὸ διδασκαλία, ἀλλὰ τὸ γνωρίζει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν οὐσία του καὶ τὴ φύση του.

Κι ἄλλα στὸ χωρίο· «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε ὡς ἀρχὴ τῆς δημιουργίας του»³⁰. Ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι κτίσμα, ἀλλὰ συναΐδιος μὲ τὸν Πατέρα. Πῶς πρέπει νὰ ἐννοοῦμε τό, «ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε ὡς ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του», θὰ τὸ γνωρίσουμε ἀπὸ τὰ παρακάτω.

Πρῶτα πρέπει νὰ ποῦμε τὸ ἐξῆς, ὅτι ὅσα λέγονται παραβολικά, φαίνονται βέβαια ὅτι κάτι σημαίνουν στὸν κοινὸ νοῦ, ὁμως δὲν ἐρμηνεύονται κατὰ λέξη, ἀλλὰ ἔχουν ἄλλη σημασία. Ἔλεγε, γιὰ παράδειγμα, ὁ Σωτῆρας τοὺς μαθητές του· «Αὐτὰ σᾶς τὰ εἶπα παραβολικά· ἀλλὰ ἔρχεται ὥρα κατὰ τὴν ὁποία δὲν θὰ σᾶς μλήσω μὲ παραβολές πιά, ἀλλὰ φανερά»³¹, ἐπειδὴ ἡ παραβολὴ δὲν εἶναι φανερὴ. Λέγοντας λοιπὸν ἡ σοφία τό, «μὲ ἔκτισε» πιὸ καθαρά, χρησιμοποιεῖ πάλι κάποια παρόμοια λόγια· «Ἡ σοφία οἰκοδόμησε σπίτι γιὰ τὸν

30. Παροιμ. 8, 20.

31. Ἰω. 16, 25.

σοφία μὲν ἔστιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἑαυτῇ δὲ τὸν οἶκον οἰκοδομεῖ, ποῦ τὸ «ἔκτισέ με» χωρήσει, πιθανῶς ζητητέον. Ἔστι τοίνυν ὁ τοῦτο λέγων Χριστός, ὡς ἤδη τεχθεὶς καὶ γενόμενος ἄνθρωπος, ἐφ' οὗτό, «ἔκτισέ με», ἀδυσφημήτως κείσεται, καθὸ ἄνθρωπος. Γέγονε δὲ 5 τῆς σοφίας οἶκος ὑπὲρ αὐτῆς κατεσκευασμένος τὸ σῶμα τοῦτο τὸ κοινὸν τὸ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου τεχθέν, ἐν ᾧ εὐδόκησε κατοικῆσαι πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς, κατὰ τὴν τοῦ Παύλου φωνήν. Οὐκοῦν, ἐπειδήπερ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, τίθησι 10 οὕτως νοεῖσθαι χρὴ τὸ λεγόμενον.

ΑΛΛΟ.

Ἔστι τὸ, «ἔκτισέ με», μόνον κείμενον, οὐ πάντως τὴν αἰτίαν σημαίνει, ἀλλὰ τὴν ἀπό τινος, ἥτοι κατασκευῆς ἢ πράγματος εἰς ἔτειρον τι μετάστασιν. Ἔστω δέ, εἰ βούλει, 15 τὸ, «ἔκτισεν», ἀδιορίστως ἐπὶ Χριστοῦ.

«Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ». εἴ τις ἀκριβῶς ἐθέλοι τὸ γεγραμμένον νοεῖν, εὐρήσει τὸ, «ἔκτισεν», ἐνθάδε οὐ τοῦ Λόγου τὴν οὐσίαν σημαῖνον ὡς πεποιημένην, ἀλλ' ἑτέραν τινὰ διάνοιαν ὀρθήν. Λέγεται γὰρ κτίζεσθαι καὶ τὰ ὄντα τε ἤδη, καὶ τὰ μήπω 20 γενόμενα, τὸ δὲ ὑπάρχον ἤδη, πῶς ἂν λέγοιτο κτίζεσθαι καὶ ἀρχὴν ἑτέραν λαμβάνειν, ἀκόλουθον ἰδεῖν. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν οὕτω γεγυνότων εἰ τεθείη τὸ, «ἔκτισεν», εὐλόγως ἂν τὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι σημαῖνοι παραγωγὴν, ἐπὶ δὲ τῶν ὄντων ἤδη καὶ τῶν κτίζεσθαι κατὰ τὸ εἶναι μὴ δεομένων, οὐκέτι τὴν οὐσίαν σημαίνει, ἀλλὰ 25 τὴν ἔτι τινος ἑτέρου πρὸς ἑτερόν τι μετάστασιν. Ὡς ὅταν λέγῃ Δαβὶδ· «Καὶ λαὸς ὁ κτιζόμενος, αἰνέσει τὸν Κύριον». Καὶ πάλιν «Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοί, ὁ Θεός». Ὁ δὲ Παῦλος φησὶ πού περὶ Χριστοῦ· «Τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργή-

32. Παροιμ. 4, 1.

33. Κολ. 2, 9.

ἑαυτοῦ της»³². Ἐὰν λοιπὸν ἡ σοφία εἶναι βέβαια ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ οἰκοδομεῖ σπίτι γιὰ τὸν ἑαυτοῦ της, πρέπει νὰ ἐρευνήσουμε ποῦ ἀναφέρεται τό, «μὲ ἔκτισε». Αὐτὸς λοιπὸν ποῦ τό λέγει εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος ἔχει ἤδη γεννηθεῖ καὶ ἔγινε ἄνθρωπος, ὅποτε τό «μὲ ἔκτισε» χρησιμοποιεῖται χωρὶς νὰ ἀποτελεῖ βλασφημία, ἀφοῦ ἤδη εἶναι ἄνθρωπος. Καὶ εἶναι τό σπίτι τῆς σοφίας, ποῦ οἰκοδομήθηκε ἀπὸ αὐτήν, τὸ κοινὸ αὐτὸ σῶμα της, τὸ ὁποῖο γεννήθηκε ἀπὸ τὴν ἁγία Παρθένο, μέσα στὸ ὁποῖο καταδέχθηκε νὰ κατοικήσει ὁλόκληρο τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικά³³, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Παύλου. Ἐπομένως, ἐπειδὴ ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα, λέγει ἡ ἁγία Γραφή γιὰ τὸν ἑαυτοῦ του τό «μὲ ἔκτισε», ἐπειδὴ ἔγινε σάρκα, καὶ ἔτσι πρέπει νὰ ἐννοῦμε αὐτὸ ποῦ λέγεται.

ΑΛΛΟ.

Ὅτι τὸ «ἔκτισέ με» ἔτσι μόνο του δὲν δηλώνει ὅπωςδήποτε τὴν αἰτία, ἀλλὰ τὴ μετάβαση ἀπὸ κάποια κατασκευὴ ἢ πρᾶγμα σὲ κάτι ἄλλο, καὶ χρησιμοποιεῖται, ἂν θέλεις, τὸ «ἔκτισέ» στὸν Χριστὸ ἀόριστα.

«Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε ὡς ἀρχὴ τῶν ἔργων του». Ἐὰν κανεὶς θέλει νὰ κατανοήσει ἐπακριβῶς αὐτὸ ποῦ εἶναι γραμμένο, θὰ δεῖ ὅτι ἐδῶ τὸ «ἔκτισε» δὲν σημαίνει τὴ δημιουργία τῆς οὐσίας τοῦ Λόγου, ἀλλὰ κάποια ἄλλη ὀρθὴ ἔννοια. Γιατὶ λέγεται ὅτι κτίζονται καὶ αὐτὰ ποῦ ἤδη ὑπάρχουν καὶ ἐκεῖνα ποῦ δὲν ἔχουν γίνε ἀκόμα. Αὐτὸ ὅμως ποῦ ὑπάρχει ἤδη, πῶς μπορεῖ νὰ λέγεται ὅτι κτίζεται καὶ ὅτι τὸ βλέπουμε νὰ παίρνει ἄλλη ἀρχή, ὡς τὸ δοῦμε στὴ συνέχεια. Γιατὶ σ' αὐτὰ ποῦ δὲν ἔχουν ἀκόμα δημιουργηθεῖ, ἐὰν χρησιμοποιηθεῖ τὸ «ἔκτισε», εὐλόγα θὰ μπορούσε νὰ σημαίνει τὸν ἐρχομὸ τους στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὸ μηδέν, σὲ ἐκεῖνα ὅμως ποῦ ὑπάρχουν ἤδη καὶ δὲν ἔχουν ἀνάγκη νὰ κτισθοῦν γιὰ νὰ ὑπάρξουν, δὲν σημαίνει τὴν οὐσία, ἀλλὰ τὴ μετάβαση ἀπὸ κάποιο ἄλλο σὲ ἄλλο. Ὅπως λόγου χάρι, ὅταν ὁ Δαβὶδ λέγει, «Καὶ ὁ λαὸς ὁ κτιζόμενος θὰ δοξολογήσει τὸν Κύριο»³⁴. Ἐπίσης· «Κτίσε μέσα μου καθαρὴ καρδιά, Θεέ»³⁵. Καὶ ὁ Παῦλος λέγει κάπου γιὰ τὸν Χριστό· «Ἀφοῦ κατάργησε τὸν νόμο τῶν ἐντολῶν ποῦ

34. Ψαλμ. 101, 19.

35. Ψαλμ. 50, 12.

σας, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον». Καὶ πάλιν «Ἐνδύσασθε τὸν νέον ἄνθρωπον τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα ἐν δικαιοσύνῃ καὶ ὁσιότητι τῆς ἀληθείας». Καὶ οὐδὲν ποῦ λαὸν μὲν τινα κατ' οὐσίαν κτιζόμενον ἐσήμαινεν ὁ Δαβὶδ, ἀλλὰ τὸν ἐκ πλά-
 5 νης εἰς ἐπίγνωσιν Θεοῦ μετατιθέμενον λέγει. Ἐν ἑαυτῷ δὲ κτίζε-
 σθαι καρδίαν οὐχ ἑτέραν παρ' ἣν εἶχεν ἡξίου, ἀλλ' εἰς καθαρότητα αὐτὴν μεταποιεῖσθαι παρεκάλει. Ὁ δὲ γε σοφώτατος Παῦλος, οὐ δύο τινὰς ἀνθρώπους εἰς ἐνότητα φυσικὴν ἀνακίττεσθαι λέγει διὰ Χριστοῦ, ὡς ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαμβάνοντας, ἀλλὰ τοὺς τε ἐξ Ἰσραὴλ
 10 καὶ τοὺς ἐξ ἔθνῶν εἰς καινότητα γνώμης μεταποιηθήσεσθαι λέγει, τοὺς μὲν κατὰ νόμον λατρείας, τοὺς δὲ τῆς συντροφου πλάνης ἐπιλαθομένους. Καὶ πάλιν ἐνδύσασθαι πᾶσιν ἡμῖν ἐπιτάττει τὸν καινὸν ἄνθρωπον τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα. Καὶ δῆλόν ἐστιν ὡς οὐκ ἄνθρωπὸν τινα κατ' οὐσίαν γεγονότα σημαίνει, ὃν ἐνδύσασθαι
 15 χρῆ, ἀλλὰ τὸν κατ' ἀρετὴν βίον καὶ τὸν τῆς προαιρέσεως ἀνακαινισμὸν.

Εἰ τοίνυν τὸ κίττεσθαι οὐ πάντως τὴν οὐσίαν δηλοῖ, ποῖον ἂν ἔχοι λόγον, ἢ πῶς οὐκ ἀνόητον ἐπὶ μὲν τῶν ὄντως κτισμάτων ὀρθῶς τὸ γεγραμμένον ἐκδέχεσθαι, ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἐφ' ᾧ δὴ
 20 μάλιστα τοῦτο φυλάττεσθαι χρῆ, σαθρὰ νοοῦντας εὐρίσκεισθαι; «Κύριος», γὰρ φησιν, «ἔκτισέ με»· καὶ οὐ μέχρι τοῦ, «ἔκτισέ με», τοῦ λόγου τὴν δύναμιν ἴστησιν, ἀλλὰ προστίθουσιν, ὅτι «ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ» εἰς ἔργα αὐτοῦ ἔκτισεν, καὶ οὐκ εἰς τὸ εἶναι παραγαγών, ἀλλ' ἔκτισεν ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ· ὅπερ οὕτω
 25 νοήσεις. Ἡ κατὰ νόμον πολιτεία ἐτετίμητο μὲν παρὰ τοῖς Ἰουδαίους, παρὰ δὲ τοῖς ἔθνεσιν οὐδ' ὅλως ὁ κατὰ δικαιοσύνην βίος ἐγινώσκετο. Γέγονε τοίνυν, ἢτοι ἐκτίσθη, σὰρξ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, τουτέστιν ἄνθρωπος, ἵνα καὶ ἀρχὴ τῶν ὁδῶν τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ πᾶσιν εὐρεθῇ. Ἐν γὰρ πρώτῳ Χριστῷ ὁ εὐαγγελικὸς
 30 ἀνέλαμψε βίος. Ὁδοὺς δὲ καὶ ἔργα Κυρίου, τί χρῆ νοεῖν ἕτερον, ἢ

ἀποτελοῦνταν ἀπὸ διαταγές, γιὰ νὰ δημιουργήσῃ στὸν ἑαυτὸ του ἀπὸ τοὺς δύο ἓνα καινούργιο ἄνθρωπο»³⁶. Καί· «Ντυθεῖτε τὸν νέο ἄνθρωπο, ποὺ δημιουργήθηκε κατὰ Θεὸ μὲ τὴν ἀληθινὴ δικαιοσύνη καὶ ἀγιότητα»³⁷. Καὶ φυσικὰ ὁ Δαβὶδ δὲν ἐννοοῦσε κάποιον λαὸ ποὺ κτιζόταν ὡς πρὸς τὴν οὐσία του, ἀλλὰ ἀναφερόταν σ' ἐκεῖνον ποὺ ἀπὸ τὴν πλάνη μεταβαίνει στὴν ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ. Μέσα του πάλι δὲν ζητοῦσε νὰ δημιουργηθεῖ καρδιὰ ἄλλη ἀπὸ αὐτὴν ποὺ εἶχε, ἀλλὰ παρακαλοῦσε νὰ τὴν μεταβάλλει σὲ καθαρὴ. Καὶ ὁ σοφώτατος Παῦλος δὲν ἐννοεῖ νὰ ἐνωθοῦν μὲ φυσικὴ ἐνότητα δύο ὅποιοιδήποτε ἄνθρωποι διὰ τοῦ Χριστοῦ, ξεκινώντας νέαν ἀρχὴ τῆς ὑπάρεξέως τους, ἀλλὰ ἐννοεῖ οἱ Ἰσραηλιτὲς καὶ οἱ ἔθνη νὰ μεταβληθοῦν ἀποκτώντας καινούργια γνώμη, οἱ Ἰσραηλιτὲς σύμφωνα μὲ τὸν νόμο τῆς λατρείας, καὶ οἱ ἔθνη λησιμονώντας τὴν πλάνη ποὺ τοὺς συντροφεύει. Καὶ σὲ ὅλους ἐμᾶς παραγγέλλει νὰ φορέσουμε τὸν καινούργιο ἄνθρωπο, ποὺ κτίσθηκε ὅπως θέλει ὁ Θεός. Καὶ εἶναι φανερό ὅτι δὲν ἐννοεῖ νὰ ντυθοῦμε κάποιον πραγματικὸ ἄνθρωπο, ἀλλὰ τὸν αὐτοπροαίρετο ἀνακαινισμό καὶ τὸν ἐνάρετο βίον.

Ἐὰν λοιπὸν τὸ κτίζω δὲν σημαίνει ὅπωςδήποτε τὴν οὐσία, ποῖο λόγο θὰ μπορούσε νὰ ἔχει, ἢ πῶς δὲν εἶναι ἀνόητο νὰ ἐκλαμβάνεται βέβαια ὀρθῶς, αὐτὸ ποὺ εἶναι γραμμένο, γιὰ τὰ πραγματικὰ δημιουργήματα, ἐνῶ γιὰ τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, στὸν ὁποῖο κυρίως πρέπει νὰ ἀναφέρεται αὐτό, νὰ τὸ ἐρμηνεύουμε κατὰ τρόπο νοσηρό; Γιατὶ λέγει, «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε», καὶ δὲν σταματᾷ τὴ σημασίαν τοῦ λόγου μέχρι τὸ «μὲ ἔκτισε», ἀλλὰ προσθέτει, «ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του»· τὸν ἔκτισε δηλαδὴ γιὰ τὰ ἔργα του, καὶ ὄχι γιὰ νὰ εἶναι παροικῶν, ἀλλὰ τὸν ἔκτισε ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του γιὰ τὰ ἔργα του. τὸ ὁποῖο ποῖται νὰ τὸ ἐννοήσῃς ὡς ἐξῆς· Ὁ σύμφωνος πρὸς τὸν νόμον βίος ἐπιμᾶτο βέβαια ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, ἀλλὰ στοὺς ἔθνικοὺς ὁ σύμφωνος μὲ τὸν νόμον βίος δὲν ἦταν καθόλου γνωστός. Ἐγινε λοιπὸν, δηλαδὴ κτίσθηκε, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ σὰρκα, δηλαδὴ ἄνθρωπος, γιὰ νὰ εἶναι ἀρχὴ τῶν ὁδῶν τοῦ Κυρίου καὶ τῶν ἔργων του. Γιατὶ πρῶτα στὸν Χριστὸ βρέθηκε τὴν πληρῆ ἐφαρμογὴν τοῦ ὁ εὐαγγελικὸς βίος. Μὲ τις λέξεις «ὁδοὺς καὶ ἔργα» τοῦ Κυρίου γιὰτὶ πρέπει νὰ ἐννοοῦμε ἄλλο ἀπὸ τις

37. Ἐφ. 4, 24.

πάντως τὰς ἐντολάς αὐτοῦ, ὥσπερ ἐπιτελοῦντες καὶ ἐργαζόμενοι, ὥσπερ διὰ πολλῶν καὶ ποικίλης ὁδοῦ βαδίζομεν πρὸς αὐτόν; Ὅτι δὲ τὰ ἔργα τὸν ἐξαίρετον σημαίνει θίον καὶ τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ, ἄκουε τί φησιν ἡ θεία Γραφή· «Οὐαὶ οἱ ποιῶντες τὰ ἔργα
5 Κυρίου ἀμελῶς». Ὁ δὲ μακάριος Δαβὶδ, ὁδοὺς εἶναι λέγων τὰς ἐντολάς, ἀναφθέγγεται· «Τὰς ὁδοὺς σου, Κύριε, γνώρισόν μοι, καὶ τὰς τρίβους σου δίδαξόν με».

Ἔλλως τὸ αὐτό.

«Κύριος ἐκτίσέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ». Τό,
10 «ἐκτίσεν», οὐ κατὰ τῆς οὐσίας τοῦ Λόγου θετέον· δύσφημον γὰρ ὄντως καὶ ἀσεβές, τὸν αἰεὶ καὶ ὡσαύτως ὄντα μετὰ Πατρός, νῦν ἐκτίσθαι λέγειν. Νοήσεις δὲ οὕτω πιθανώτερον «Ἐκτίσέ με», φησὶν, «ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ». Ὅδοὺς ἐνθάδε φησὶ τὸν τε νομοθέτην Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας, ἐφ' οὓς ἀρχὴ τε ὥσπερ καὶ ἐξουσία
15 τέτακται Χριστός, μετασκευάζων εἰς τὴν τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων καινότητα τὰ παρ' ἐκείνων εἰρημένα, καὶ τοῦτο ἐξουσιαστικῶς· Ὁ μὲν γὰρ νόμος φησὶν, «Οὐ πορνεύσεις», ὁ δὲ Χριστός «Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν Οὐκ ἐπιθυμήσεις». Ὅδοὺς δὲ τοὺς ἁγίους ἐκάλεσεν ὡς δυναμένους ἀποφέρειν διὰ νοουθεσίας πρὸς Θεόν. Οὕτω
20 νοήσεις τὸ παρὰ τῷ Ἱερεμίᾳ κείμενον «Στῆτε ἐπὶ ταῖς ὁδοῖς, καὶ ἐρωτήσετε τρίβους Κυρίου αἰωνίους, καὶ μάθετε ποία ἐστὶν ἡ ὁδὸς ἡ ἀγαθὴ, καὶ βαδίζετε ἐν αὐτῇ, καὶ εὐρήσετε ἀγνισμὸν ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν». Καὶ ἔστι δῆλον ὡς οὐ περὶ τούτων φησὶ τῶν ὁδῶν τῶν κατὰ συνήθειαν νοουμένων. Πῶς γὰρ ἂν τις αὐτὰς ἐρωτήσῃ; Πῶς δὲ
25 παρ' ἐκείνων μαθήσεται; Εἰ δὲ τις ἐπὶ τοὺς ἁγίους ἀγάγοι τὸν λόγον, εὐρήσει τὸ ἐκ τοῦ νοήματος χρήσιμον. Εἰ γὰρ τις ὥσπερ τισὶν ὁδείαις, τοῖς ἁγίοις προφήταις ἐπιστήσαι τὸν νοῦν, μὴ παρατρεχόντως αὐτοῖς ὁμιλῶν, ἀλλ' ἐξάγων ἀκριβῶς τῶν γεγραμμένων ἐν αὐτοῖς τὴν διάνοιαν, μαθήσεται τὴν ὁδὸν τὴν ἀγαθὴν, τουτέστι τὸν
30 λέγοντα Χριστόν «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός». Δι' αὐτῆς ἀγνισθήσεται τῶν ἁμαρτιῶν τὴν ἄφεσιν κακιζόμενος. Ἐκτίσεν οὖν με, φησὶ, τουτέστι, πεποιήκεν ἐπὶ νόμον καὶ προφήτας ἀρχὴν, ἥτοι ἐξουσίαν, οὐ τὰ ἐκείνων πάντως ἰστώντα ρήματα τυπικά, ἀλλ' εἰς ἔργα αὐτοῦ

38. Ἱερ. 48, 10.

39. Ψαλμ. 24, 4.

40. Ἔξ. 20, 14.

ἐντολές του, τις ὅποιες ἐκτελώντας καὶ ἐφαρμόζοντας, βαδίζουμε πρὸς αὐτόν, σὰν μέσα ἀπὸ πολλοὺς καὶ ποικίλους δρόμους; Ὅτι ὅμως τὰ ἔργα φανερώνουν τὸν ἐνάρετο βίον καὶ τις ἐντολές τοῦ Θεοῦ, ἅκου τί λέγει ἡ ἅγια Γραφή· «ἄλλοίμονο σ' αὐτοὺς ποὺ παραμελοῦν τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου»³⁸. Ἀλλὰ καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ, λέγοντας ὅτι ὁδοὶ εἶναι οἱ ἐντολές, ἀναφωνεῖ· «Γνώρισέ μου, Κύριε, τοὺς δρόμους τῶν ἐντολῶν σου, καὶ δίδαξέ με τὰ μονοπάτια σου»³⁹.

Τὸ ἴδιο μὲ ἄλλον τρόπο.

«Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε ὡς ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του γιὰ τὰ ἔργα του». Τὸ «ἔκτισε» δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀποδίδουμε στὴν οὐσία τοῦ Λόγου, γιὰ πρᾶγματικὰ εἶναι βλάσφημο καὶ ἀσεβὲς νὰ λέμε ὅτι τώρα κτίσθηκε αὐτὸς ποὺ πάντοτε καὶ ἀμετάβλητα εἶναι μαζί μὲ τὸν Πατέρα. Εἶναι πιὸ ὀρθὸ νὰ τὸ ἐννοήσεις ὡς ἐξῆς· «Μὲ ἔκτισε», λέγει, «ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του». Ὅδους ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν νομοθέτη Μωϋσῆ καὶ τοὺς προφῆτες, στοὺς ὁποίους σὰν κάποια ἀρχὴ καὶ ἐξουσία τάχθηκε ὁ Χριστός, ματαβάλλοντας ὅσα εἶπαν ἐκεῖνοι στὸ καινούργιο πνεῦμα τῶν εὐαγγελικῶν κηρυγμάτων, καὶ μάλιστα μὲ ἐξουσία. Γιατὶ ὁ νόμος λέγει· «Νὰ μὴ πορνεύσεις»⁴⁰, ἐνῶ ὁ Χριστός· «Ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω· Νὰ μὴ ἐπιθυμήσεις»⁴¹. Καὶ ὁδους ὀνόμασε τοὺς ἁγίους, οἱ ὅποιοι μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν μὲ τὴ νουθεσίᾳ στὸν Θεό. Ἔτσι θὰ ἐννοήεις τὸ κείμενο τοῦ Ἰερεμία· «Σταθεῖτε στοὺς δρόμους καὶ ρωτήστε γιὰ τὰ αἰῶνια μονοπάτια τοῦ Κυρίου, καὶ μάθετε ποιὸς εἶναι ὁ δρόμος ὁ καλὸς, καὶ βαδίζετε σ' αὐτόν, καὶ θὰ ἐξαγνισθοῦν οἱ ψυχές σας»⁴². Καὶ εἶναι φανερὸ, ὅτι δὲν μιλάει γι' αὐτοὺς τοὺς δρόμους τοὺς συνηθισμένους. Πῶς ἄλλωστε θὰ μποροῦσε κάποιος νὰ τοὺς ρωτήσῃ, καὶ πῶς νὰ μάθει ἀπὸ ἐκείνους; Ὅμως, ἂν κάποιος, σὰν πρὸς κάποιους δρόμους, μεταφέρει τὸν νοῦ στοὺς ἁγίους προφῆτες, ὄχι μιλώντας γι' αὐτὰ στὰ πρόχειρα, ἀλλὰ βγάζοντας ἐπακριβῶς τὸ νόημα αὐτῶν ποὺ εἶναι γραμμένα σ' αὐτούς, θὰ μάθει τὸν καλὸ δρόμο, δηλαδὴ τὸν Χριστὸ ποὺ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός»⁴³. Μέσω αὐτοῦ τοῦ δρόμου θὰ ἐξαγνισθεῖ πετυχαίνοντας τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν του. «Μὲ ἔκτισε», λέγει, δηλαδὴ μὲ ἔκανε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία, ὄχι γιὰ νὰ στηρίξω τὸ δικά τους βέβαια λόγια, ἀλλὰ γιὰ νὰ νομοθετήσω πάνω στὰ ἔργα αὐτοῦ

41. Ματθ. 5, 28.

42. Ἰερ. 6, 16.

43. Ἰω. 16, 6.

νομοθετοῦντα τὰ βελτίονα Ὅτι δὲ τό, «ἔκτισεν», οὐ πάντως τὴν οὐσίαν δηλοῖ, ἀρκούντως ἤδη προεῖρηται.

Ἄλλως τὸ αὐτό.

«Κύριος ἔκτισέ με», ὅμοιον ὥσπερ ἂν εἰ καὶ λέγοι Ὁ Πατήρ
5 μοι σῶμα κατηρτίσατο, καὶ οἶον ἄνθρωπὸν με ἔκτισεν ὑπὲρ τῆς
ἀνθρώπων σωτηρίας Ὡσπερ γὰρ Ἰωάννου μὲν λέγοντος, «Ὁ
Λόγος σὰρξ ἐγένετο», Παύλου δὲ γράφοντος περὶ Χριστοῦ, «Ὅτι
γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν κατάρρα», καὶ πάλιν, «Τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν,
ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν», οὔτε τὸν Λόγον εἰς σάρκα μετα-
10 πεποιῆσθαι πιστεύομεν, οὔτε μὴν αὐτὸ κατάρρα ἢ ἁμαρτίαν ὄντως
φαιμέν γενέσθαι Χριστόν, ἀλλ', οὔτω λεγούσης τῆς θείας Γραφῆς,
νοοῦμεν εὐσεβῶς τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον, εἰ λέγοι περὶ ἑαυτοῦ τό,
«Ἐκτισέ με», ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἀντὶ τοῦ, Ἄνθρωπον ἐποίησε,
νοητέον, καὶ μὴ κατὰ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸ εἰρημένον ἐκδεχόμεθα.

15

ΑΛΛΟ,

ὅτι οὐ κτίσμα ὁ Θεὸς Λόγος.

Εἰ γέννημα ἔστι τοῦ Πατρὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ οὔτω κα-
λεῖται παρὰ τῆς Θεῆς Γραφῆς, πῶς ἂν εἴη καὶ κτίσμα; Ἀνάγκη γὰρ
αὐτὸν δυοῖν εἶναι θάτερον ἢ γὰρ γέννημα ὑπάρχων, τὸ εἶναι κτί-
20 σμα διαφεύξεται, ἢ ποίημα καὶ κτίσμα, καθ' ὑμᾶς, ὧν, οὐκ ἂν εἴη
γέννημα. Οὐδεὶς γὰρ πώποτε τὸ ἑαυτοῦ ποίημα γέννημα καὶ υἱὸν
ἀποκαλεῖ. Ἐπειδὴ δὲ γέννημά ἐστιν, Υἱὸν ἄρα καὶ οὐ ποίημα νοη-
θήσεται.

ΑΛΛΟ,

25

εἰς τὸ αὐτό.

Μονογενῆ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον αἱ θεῖαι καλοῦσι Γραφαί. Εἰ
τοῖνυν τοῦτό ἐστι, πῶς ἂν νοοῖτο κτίσεσθαι κατ' οὐσίαν εἰς ἑτέρων
ἀρχήν, ἃς ὁδοὺς ἐκάλεσεν ὁ Παρομιμαστής; Εἰ γὰρ ὅλως ἑτέροις
συντέτακται καὶ τινῶν ἐστὶν ἀρχή, μέρος ἂν εἴη τοῦ παντὸς σώμα-
30 τος, καὶ οὐκ ἔσται μονογενῆς, ὁ πολλοὺς ἔχων τοὺς ἐφεξῆς, ὧν

καλύτερα. “Οτι λοιπόν τὸ «ἔκτισε» δὲν σημαίνει τὴν οὐσία, ἔχει ἤδη ἀναπτυχθεῖ ἀρκετά.

Τὸ ἴδιο μὲ ἄλλο τρόπο.

«Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε» μοιάζει σὰν νὰ λέγει· ὁ Πατέρας μου κατασκεύασε σῶμα, καὶ μὲ ἔκανε σὰν ἄνθρωπο γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. “Ὅπως λοιπόν, ὅταν ὁ Ἰωάννης λέγει, «Ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα»⁴⁴, καὶ ὁ Παῦλος γράφει γιὰ τὸν Χριστό, «Ὅτι ἔγινε κατάρρα γιὰ χάρη μας»⁴⁵, καθὼς καί, «Αὐτὸν ποὺ δὲν γνῶρισε ἁμαρτία, τὸν ἔκανε ἁμαρτία γιὰ μᾶς»⁴⁶, δὲν πιστεύουμε ὅτι ὁ Λόγος μεταβλήθηκε σὲ σάρκα, οὔτε λέμε ὅτι αὐτὸ ἔγινε πραγματικὰ κατάρρα ἢ ἁμαρτία γιὰ τὸν Χριστό, ἀλλὰ, ἀφοῦ ἔτσι τὸ λέγει ἡ ἅγια Γραφή, τὸ κατανοοῦμε μὲ εὐσέβεια, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅταν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ λέγει, «μὲ ἔκτισε», πρέπει νὰ ἐννοοῦμε μὲ ἔκανε ἄνθρωπο, καὶ νὰ μὴ τὸ ἐκλαμβάνουμε ὅτι στρέφεται ἐναντίον τῆς οὐσίας του.

Ἄλλο,

ὅτι δὲν εἶναι κτίσμα ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ.

Ἐὰν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι γέννημα τοῦ Πατέρα, καὶ ἔτσι ὀνομάζεται στὴν ἅγια Γραφή, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ κτίσμα; Γιατὶ πρέπει αὐτὸς νὰ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ δύο· ἢ δηλαδὴ ἐφόσον εἶναι γέννημα, ἀποκλείεται νὰ εἶναι κτίσμα, ἢ, ἂν εἶναι κτίσμα, σύμφωνα μὲ σᾶς, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι γεννητό. Γιατὶ κανεὶς ποτὲ δὲν ἀποκαλεῖ τὸ δημιουργημᾶ του γέννημα καὶ υἱό. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι γέννημα, πρέπει νὰ ἐννοεῖται Υἱός, καὶ ὄχι δημιουργημα.

ΑΛΛΟ,

στὸ ἴδιο θέμα.

Οἱ ἅγιες Γραφές ἀποκαλοῦν τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ Μονογενῆ. Ἐὰν λοιπόν εἶναι Μονογενής, τότε πῶς μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὅτι κτίζεται κατὰ τὴν οὐσία ὡς ἀρχὴ ἄλλων, τοὺς ὁποίους ὁ Παροικιαστὴς ὀνόμασε δρόμους; Γιατί, ἐὰν κατατάχθηκε γενικὰ μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα κτίσματα, καὶ εἶναι ἀρχὴ μερικῶν ἀπὸ αὐτά, τότε εἶναι μέρος τοῦ συνολικοῦ σώματος, καὶ δὲν εἶναι Μονογενής, αὐτὸς ποὺ στὴ συνέχεια

46. Α΄ Κορ. 5, 21.

ἑαυτὸν καὶ ἀρχὴν ἐκτίσθαι φησίν. Εἰ γὰρ καὶ πρῶτος ἐκτίσθη τῶν ἄλλων, ἀλλ' οὐκ ἔσται διὰ τοῦτο μόνος. Ἡ γὰρ τινος ἀρχή, κὰν προτερεῦη τῶν μεθ' ἑαυτὴν διὰ τὸν χρόνον, ἔσται πάλιν αὐτοῖς ἐναριθμῖός τε καὶ συγγενής. Γέγονε γοῦν ὁ Ρουβὶμ ἀρχὴ τέκνων 5 Ἰακώβ, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο μονογενής, οὐδὲ τῆς τῶν μεθ' ἑαυτὸν οὐσίας ἀλλότριος. Εἰ τοίνυν ἀρχὴ τινων ὁ Λόγος ἐκτίσθη, οὔτ' ἂν εἴη μονογενής, οὔτε μὴν κατὰ τὸν τῆς φύσεως λόγον ἐκείνων ἀπεξενωμένος ὧν ἔστιν ἀρχή, οὔτε τε τοῖς κτίσμασι συνταχθήσεται. Καὶ ψεύσεται μὲν ὁ Πατὴρ Υἱὸν αὐτὸν ἀποκαλῶν, ψεύσεται δὲ καὶ 10 ὁ μακάριος Ἰωάννης, λέγων «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος». Πῶς γὰρ ἦν, εἰ γέγονε; Πῶς δὲ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος, εἰ κτίζεται; Πῶς δ' ἂν εἴη καὶ Κύριος ὁ μετὰ τῶν ἄλλων ὡς δοῦλος πεποιημένος καὶ μέρος ὧν τῆς πάσης κτίσεως; Ἀλλὰ τοῦτο ἄτοπον «τὸ «ἔκτισεν» ἄρα κατὰ τῆς οὐσίας οὐ κείσεται.

15

ΑΛΛΟ.

Εἰ κατ' οὐσίαν ἐκτίσθη, καθ' ὑμᾶς, ὁ Υἱὸς ἀρχὴ τῆς ἐφεξῆς ὑπάρχων, ὡς γέγραπται, πῶς ἔχει τὸ δύνασθαι δημιουργεῖν, πῶς δὲ τῶν ἄλλων γέγονε ποιητής; Ἀνάγκη γὰρ τὴν τινος ὑπάρχουσαν ἀρχὴν τῆς αὐτῆς οὐσίας εἶναι τῶ παντί, οὗ καὶ ἔστιν ἀρχή. Εἰ τοί- 20 νυν, κτίσμα ὧν ὁ Υἱός, ἔχει καὶ δύναμιν δημιουργικὴν, ἔξει τοῦτο καὶ τὰ ἄλλα κτίσματα, εἰ καὶ γέγονε δι' Υἱοῦ, καὶ αὐτὰ φύσιν ἔχοντα δημιουργικὴν. Οὐδὲν οὖν ἐν Θεῷ τὸ πλέον παρὰ τὰ κτίσματα. Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἀρχὴ τῶν ἄλλων κτισμάτων ὡς ποίημα καὶ αὐτός, Υἱός ἄρα καὶ μονογενής ἐστιν.

25

ΑΛΛΟ,

τὸ αὐτὸ διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς.

«Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ». Εἴ τις φιλινεικότερον ἐξετάζειν ἐθελήσῃ τὸ εἰρημένον, κακοτρόπως ἐρεῖ

ἔχει πολλοὺς, τῶν ὁποίων λέγει αὐτὸς κτίσθηκε ὡς ἀρχή. Γιατί, ἐὰν κτίσθηκε πρῶτος ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἕξαιτίας αὐτοῦ δὲν εἶναι μόνος. Καθόσον ἡ ἀρχὴ κάποιου πράγματος, ἔστω καὶ ἂν προηγεῖται ἀπὸ αὐτὰ πού γίνονται μετὰ ἀπὸ ἐκείνην χρονικά, πάλι συγκαταλέγεται σ' αὐτὰ καὶ εἶναι συγγενῆς τους. Ἔγινε λόγου χάρη ὁ Ρουβὶμ ἀρχὴ τῶν παιδιῶν τοῦ Ἰακώβ, ἀλλὰ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ δὲν εἶναι μονογενῆς, οὔτε ξένος πρὸς τὴν οὐσία ἐκείνων πού γεννήθηκαν μετὰ ἀπὸ αὐτόν. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Λόγος κτίσθηκε ὡς ἀρχὴ κάποιων, οὔτε μονογενῆς μπορεῖ νὰ εἶναι, οὔτε ἐπίσης ὡς πρὸς τὴ φύση εἶναι ξένος ἀπὸ ἐκείνους τῶν ὁποίων εἶναι ἀρχή, καὶ ἔτσι κατατάσσεται μαζί μὲ τὰ κτίσματα. Ἔτσι ψεύδεται ὁ Πατέρας ἀποκαλύπτοντας τὸν Υἱό, ἀλλὰ ψεύδεται καὶ ὁ μακάριος Ἰωάννης, πού λέγει· «Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος»⁴⁷. Πῶς δηλαδὴ ὑπῆρχε ἀφοῦ ἔγινε; Καὶ πῶς ὁ Λόγος ἦταν Θεός, ἐφόσον κτίζεται; Καὶ πῶς θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι καὶ Κύριος, αὐτὸς πού ἔγινε μαζί μὲ τοὺς ἄλλους σὰν δοῦλος καὶ ἀποτελεῖ ἓνα μέρος τῆς κτίσεως; Ἀλλὰ αὐτὸ εἶναι παράλογο· ἄρα τὸ «ἔκτισε» δὲν λέγεται κατὰ τῆς οὐσίας.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν, σύμφωνα μὲ σᾶς, ὁ Υἱὸς κτίσθηκε ὡς πρὸς τὴν οὐσία καὶ εἶναι ἀρχὴ ἐκείνων πού κτίσθηκαν στὴ συνέχεια, ὅπως ἔχει γραφεῖ, πῶς ἔχει τὴ δύναμη νὰ δημιουργεῖ, καὶ πῶς ἔγινε δημιουργὸς τῶν ἄλλων; Γιατὶ εἶναι ἀνάγκη ἡ ἀρχὴ κάποιου νὰ εἶναι ἀπὸ τὴν αὐτὴ οὐσία μὲ τὸ σύνολο, τοῦ ὁποίου εἶναι καὶ ἀρχή. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Υἱὸς, ὄντας κτίσμα, ἔχει καὶ δημιουργικὴ δύναμη, τότε θὰ τὴν ἔχουν καὶ τὰ ἄλλα κτίσματα, μολονότι ἔγιναν διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἔχοντας καὶ αὐτὰ φύση δημιουργικὴ. Τότε λοιπὸν τίποτε περισσότερο δὲν ὑπάρχει στὸν Θεὸ ἀπὸ τὰ κτίσματα. Ἐὰν ὅμως δὲν εἶναι ἀρχὴ τῶν ἄλλων κτισμάτων, σὰν κτίσμα καὶ αὐτὸς, τότε εἶναι Υἱὸς μονογενῆς.

ΑΛΛΟ,

τὸ ἴδιο μὲ τὴν εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆ.

«Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του γιὰ τὰ ἔργα του». Ἐὰν κανεὶς θελήσει νὰ ἐρευνήσῃ μὲ περισσότερη ἐριστικὴ διάθεση αὐτὸ

Εἰ πρῶτος ἐκτίσθη, καὶ ἀρχὴ γέγονε, καθ' ὑμᾶς, πῶς εἰς τὰ ἔργα κτίζεται; Οὐ γὰρ εἶρηκεν, Ἐκτισέ με Κύριος, ἵνα ποιήσω τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἀλλ' «εἰς ἔργα αὐτοῦ». Ὡς γὰρ ἤδη συνεσιώτων τῶν ἔργων, ἐκτίσθαι φησὶν εἰς αὐτά. Εἰ δὲ τοῦτο, πῶς ἔτι πρῶτός ἐστιν ὁ μετ' 5 ἐκεῖνα δεύτερος; Πῶς δ' ἂν εἴη τῶν ἄλλων ἀρχὴ ὁ ἐπ' αὐτοῖς γεγενημένος; Πῶς δὲ πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, εἰ αὐτὸς μετ' ἐκεῖνά ἐστιν; Εἰ δὴ τοῦτο νοεῖν οὐ θέμις, τὸ «ἐκτισεν» οὐ κατὰ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ Λόγου τεθήσεται, ἀλλ' εὐσεβῶς νοηθήσεται παρ' ἡμῶν, εἰς τὸν περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως λόγον ἀνατρέχοντος τοῦ νοήμα-
10 τος.

ΑΛΛΟ.

Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν αἰρετικῶν.

Κύριον, φασί, τὸν Πατέρα καλεῖ· οὕτως οἶδεν ἑαυτὸν κτιστῆς ὄντα φύσεως. Πάντα γὰρ τὰ γενητὰ, δοῦλα τοῦ ποιήσαντος Θεοῦ.

15

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Ἄλλ' ὥσπερ Κύριον, οὕτω καὶ Πατέρα καλεῖ. Καὶ εἰ δι' ἐκεῖνο δοῦλον οἶδεν ἑαυτόν, οἶδεν ἄρα καὶ διὰ τοῦτο Υἱόν. Εἰ δὲ Υἱός, οὐ κτίσμα τοῦ γεννῶντος εἰκότως ἂν λέγοιτο, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ προελθὼν ὁμολογεῖται. Οὐκοῦν ἔστι μὲν Υἱός κατὰ φύσιν· ὅτε 20 δὲ δι' ἡμᾶς τὴν τοῦ δούλου μορφήν ὑποδύς γέγονεν ἄνθρωπος, τότε καὶ Κύριον τὸν Πατέρα καλεῖ. Ὡσπερ γὰρ Υἱός ὢν κατὰ φύσιν ἀληθεύει Πατέρα καλῶν τὸν Θεόν, οὕτως, ὅτε τὴν τοῦ δούλου μορφήν ἀναλαβεῖν οὐ παρητήσατο, πρεπόντως καὶ καλῶς ἀποκαλεῖ Κύριον τὸν Πατέρα. Καὶ ταύτην οἶδεν αὐτὸς τὴν διαφο-
25 ράν, λέγων· «Ἐξομολογοῦμαί σοι, Πάτερ, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς». Ἴδου Πατέρα μὲν ἑαυτοῦ φησὶν εἶναι τὸν Θεόν, Κύριον δὲ τῶν τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἄλλ' εἴπερ ἦν καὶ

πού ἔχει λεχθεῖ, θᾶ πεῖ μὲ κακία· Ἐὰν κτίσθηκε πρῶτος καὶ ἔγινε ἀρχή, σύμφωνα μὲ σαῖς, πῶς κτίσθηκε γιὰ τὰ ἔργα; Γιατὶ δὲν εἶπε, Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε γιὰ νὰ κάνω τὰ ἔργα του, ἀλλὰ «γιὰ τὰ ἔργα του». Δηλαδή λέγει ὅτι κτίσθηκε γι' αὐτὰ τὰ ἔργα πού ἤδη ὑπῆρχαν. Καὶ ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἔτσι, πῶς εἶναι ἀκόμα πρῶτος αὐτὸς πού δημιουργήθηκε δεύτερος μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνα; Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἀρχὴ τῶν ἄλλων, αὐτὸς πού ἔγινε μετὰ ἀπὸ αὐτούς; Καὶ πῶς ἔγιναν ὅλα «δι' αὐτοῦ», ἐὰν αὐτὸς ὑπάρχει μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνα; Ἐὰν λοιπὸν αὐτὸ δὲν εἶναι σωστὸ νὰ τὸ σκεφτόμαστε, τότε τὸ, «ἔκτισε» δὲν πρέπει νὰ τίθεται ἐναντίον τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἀλλὰ νὰ ἐρμηνεύεται ἀπὸ μᾶς μὲ εὐσέβεια, γιατί τὸ νόημά του ἀναφέρεται στὸ θέμα τῆς ἐνανθρωπήσεως.

ΑΛΛΟ.

Ἐκτὸς ἀντίθεση τῶν αἰρετικῶν.

Ἐκτὸς ἀντίθεση, λένε, τὸν Πατέρα Κύριο· ἔτσι ἀναγνωρίζει ὅτι ὁ ἑαυτὸς του ἀνήκει στὴν κτιστὴ φύση. Γιατὶ ὅλα τὰ κτιστὰ εἶναι δούλα τοῦ Θεοῦ πού τὰ δημιούργησε.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ὅπως τὸν ὀνομάζει Κύριο, ἔτσι τὸν ὀνομάζει καὶ Πατέρα. Καὶ ἐὰν ἐξαιτίας ἐκείνου ἀναγνωρίζει τὸν ἑαυτοῦ του δούλον, ἄρα καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ γνωρίζει ὅτι εἶναι Υἱός. Καὶ ἐὰν εἶναι Υἱός, δὲν μπορεῖ νὰ λέγεται φυσικὰ κτίσμα ἐκείνου πού τὸν γέννησε, ἀλλὰ ὁμολογεῖται ὅτι προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία αὐτοῦ. Ἐπομένως εἶναι Υἱὸς κατὰ φύση. Καὶ ὅταν γιὰ χάρι μᾶς, φορώντας τὴ μορφὴ τοῦ δούλου, ἔγινε ἄνθρωπος⁴⁸, τότε ὀνομάζει τὸν Πατέρα καὶ Κύριο. Γιατὶ ὅπως, ἐνῶ εἶναι Υἱὸς κατὰ φύση, λέγει τὴ ἀλήθεια ἀποκαλώντας τὸν Θεὸ Πατέρα, ἔτσι καὶ ὅταν δὲν ἀρνήθηκε νὰ πάρει τὴ μορφὴ τοῦ δούλου, καλῶς καὶ ὅπως πρέπει ἀποκαλεῖ τὸν Πατέρα καὶ Κύριο. Καὶ τὴ διαφορὰ αὐτὴ τὴν γνωρίζει ὁ ἴδιος, λέγοντας· «Σοῦ ἐξομολογοῦμαι, Πατέρα, Κύριε τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς»⁴⁹. Νὰ λοιπὸν πού λέγει ὅτι Πατέρας του εἶναι κατὰ φύση ὁ Θεός, καὶ Κύριος ὅλων τῶν οὐράνιων

49. Ματθ. 11, 25.

αὐτὸς ὡσπερ ἐκεῖνα γενητός, οὐκ ἂν ἑαυτῷ κληρον ὡσπερ ἔξαιρε-
τον τὴν τοῦ Υἱοῦ τάξιν ἐτήρησε, πάντα τὰ ἄλλα τῷ ζυγῷ τῆς δου-
λείας ὑποθείς. Ἐν γὰρ τῷ λέγειν, «Κύριε, τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς
γῆς», οὐδὲν ἀφήκεν ἐλεύθερον, εἰ μὴ μόνον ἑαυτὸν ὡς Υἱὸς Πα-
5 τέρα καλέσας τὸν Θεόν.

ΑΛΛΟ.

Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν αὐτῶν.

Κύριον, φασίν, ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα καλεῖ Ἄλλ', εἵπερ ἦν Υἱὸς
κατὰ φύσιν, οὐκ ἂν εἶπε Κύριον.

10

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Πῶς οὖν ἡμεῖς δοῦλοι κατὰ φύσιν ὄντες (ἄνθρωποι γάρ),
Πατέρα καλοῦμεν τὸν Θεόν; Εἰ γὰρ διὰ τὸ εἰπεῖν αὐτὸν Κύριον,
οὐκ ἔσται γέννημα, καθ' ὑμᾶς, ὁ Υἱός, οὐδὲ ἡμεῖς ἐσόμεθα κατὰ
φύσιν ποιήματα, Πατέρα καλοῦντες τὸν ποιητήν. Εἰ δὲ ἡμᾶς οὐκ
15 ἔξω τοῦ πεποιοῦσθαι τίθησιν ἡ χάρις ἐπιτρέπουσα Πατέρα καλεῖν
τὸν Δεσπότην, οὐδὲ ὁ Υἱὸς ἀποπεσεῖται τοῦ εἶναι κατὰ φύσιν
Υἱός, διὰ τὴν χρείαν καὶ τὸ πρόπον τῇ καθ' ἡμᾶς οἰκονομίᾳ Κύριον
ἀποκαλῶν τὸν γεννήσαντα. Ἐπεδήμησε γὰρ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος,
ἵνα, εἰς ἑαυτὸν ἀναλαβὼν τὰ ἀνθρώπινα, τὰ ἑαυτοῦ τῇ φύσει χαρί-
20 σῆται. Καὶ τοῦτο δεικνύει λέγων· «Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα
μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν». Δίδωσι μὲν
γὰρ τῇ ἀνθρώπου φύσει τὸ ἑαυτοῦ, Πατέρα καλεῖν ἐπιτρέπων
αὐτῇ τὸν Θεόν, ἀναλαμβάνει δὲ αὐτὸς τὰ τῆς ἀνθρωπότητος ἴδια,
Θεὸν ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα καλῶν. Ἄλλ' οὔτε ἡμεῖς ἀρνησόμεθα τὴν
25 κατὰ φύσιν δουλείαν, Πατέρα καλοῦντες τὸν Θεόν, οὔτε μὴν ὁ
Υἱὸς ἀπολεσει τὸ κατὰ φύσιν ἀξίωμα, ἡμῖν ἑαυτὸν διὰ τὸ χρήσιμον
ἔξομοιῶν.

ΑΛΛΟ.

«Κύριος ἐκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ». Οὐ διὰ
30 τοῦτο κτιστῆς ἔσται φύσεως ὁ Υἱός, οὐδὲ ποιήμα κατ' οὐσίαν
νοηθήσεται· οὐ γὰρ ἀπλῶς ἐκτίσθαι φησίν, ἀλλ' εἰς ἔργα καὶ εἰς

καὶ ἐπίγειων. Ἐάν ὅμως ἦταν καὶ αὐτὸς κτιστός, ὅπως ἐκεῖνοι, δὲν θὰ κρατοῦσε γιὰ τὸν ἑαυτοῦ σὰν ἐξαιρετικὴ εὐνοια τῆ θεοῦ τοῦ Υἱοῦ, βάζοντας ὅλα τὰ ἄλλα κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς δουλείας. Γιατί, λέγοντας, «Κύριε, τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς», δὲν ἄφησε τίποτε ἐλεύθερο, παρὰ μόνο τὸν ἑαυτοῦ, ἀποκαλώντας, ὡς Υἱός, τὸν Θεὸ Πατέρα.

ΑΛΛΟ.

ἀπὸ ἀντίθεση τῶν ἰδίων.

Λένε, ὅτι ἀποκαλεῖ Κύριο τὸν Πατέρα του. Ἐάν ὅμως ἦταν Υἱὸς κατὰ φύση, δὲν θὰ τὸν ἔλεγε Κύριο.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Τότε πῶς ἐμεῖς, πού εἴμαστε κατὰ φύση δοῦλοι (ὡς ἄνθρωποι), ὀνομάζουμε τὸν Θεὸ Πατέρα; Γιατί ἐάν, ἐπειδὴ τὸν ὀνομάζει Κύριο, δὲν εἶναι γέννημα, ὅπως λέτε ἐσεῖς, ὁ Υἱός, τότε οὔτε καὶ ἐμεῖς εἴμαστε κτίσματα κατὰ φύση, ὀνομάζοντας Πατέρα τὸν Δημιουργό. Ἐφόσον ὅμως ἐμᾶς δὲν μᾶς ἐξαιρεῖ ἀπὸ τῆ δημιουργία ἢ χάρη, ἐπιτρέποντάς μας νὰ τὸν ἀποκαλοῦμε Πατέρα καὶ Κύριο, οὔτε ὁ Υἱὸς ἐκπίπτει ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι κατὰ φύση Υἱός, ἐπειδὴ εἶναι ἀνάγκη καὶ πρέπει στὴ δική μας πρόνοια, ἀποκαλεῖ Κύριον αὐτὸν πού τὸν γέννησε. Γιατί ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἦρθε στὸν κόσμον μὲ σκοπὸ, παίρνοντας ἐπάνω του τὰ ἀνθρώπινα, νὰ χαρίσει τὰ δικά του στὴν ἀνθρώπινη φύση. Καὶ τὸ δείχνει αὐτὸ λέγοντας: «Πηγαίνω στὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας, καὶ Θεὸ μου καὶ Θεὸ σας»⁵⁰. Δίνει δηλαδὴ στὴν ἀνθρώπινη φύση τὸ δικό του προνόμιο, ἐπιτρέποντάς της νὰ ὀνομάζει τὸν Θεὸ Πατέρα, καὶ ἀναλαμβάνει αὐτὸς τὰ ἰδιώματα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἀποκαλώντας τὸν Πατέρα τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' οὔτε ἐμεῖς ἀρνούμαστε τὴν κατὰ φύση δουλεία μας ἀποκαλώντας Πατέρα τὸν Θεό, οὔτε φυσικὰ ὁ Υἱὸς χάνει τὴν κατὰ φύση ἀξιώματά του, ἐξομοιώνοντας τὸν ἑαυτοῦ του μὲ μᾶς, ἐπειδὴ εἶναι χρῆσιμο.

ΑΛΛΟ.

«Ὁ Κύριος μὲ ἐκτισε ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του γιὰ τὰ ἔργα του». Δὲν εἶναι κτιστῆς φύσεως ἐξαιτίας αὐτοῦ ὁ Υἱός, οὔτε πρέπει νὰ νοεῖται δημιουργημα ὡς πρὸς τὴν οὐσία· γιατί δὲν λέγει ἀπλῶς ὅτι κτίσθηκε,

ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ. Προκειμένης δὲ τῆς αἰτίας, δι' ἣν ἐκτίσθαι φησί, πρόδηλον ἂν εἶη ὡς οὐ τὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι κίνησιν αὐτοῦ σημαίνει, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τινος εἰς ἕτερόν τι μετάστασιν. Ἦν μὲν γὰρ ἐν ἀρχῇ ὁ Λόγος, γεγονῶς δὲ σὰρξ, κατὰ τὴν Ἰω-
5 ἄνου φωνήν, ἀρχὴ πάσης ὁδοῦ γέγονεν ἡμῖν ἀγαθῆς. Ὡν οὖν ὁ Λόγος αἰεὶ, καθὼ γέγονεν ἄνθρωπος, ἐκτίσθαι φησὶν ἑαυτὸν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς.

Ἐπιτήρησεις ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς, ὅτι ὅτε τὴν ἐκ Πα-
τρὸς γέννησιν ἑαυτοῦ σημαίνει ὁ Υἱός, ἢ ἕτερός τις τῶν
10 ἁγίων περὶ αὐτοῦ, οὐ προστίθῃσιν αἰτίαν. Οὐ γὰρ διατί Θεὸς ὑπάρχει, ἢ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐγεννήθη. Ὅτε δὲ τὴν πρὸς ἡμᾶς ὁμοίωσιν αὐτοῦ σημαίνουσιν αἱ Γραφαὶ καὶ τὴν διὰ τῆς Παρθένου γέννησιν, εὐθύς καὶ τὴν αἰτίαν συνάπτουσιν, ἵνα μάθωμεν ὅτιπερ, ὁ ὢν αἰεὶ τοῦ Θεοῦ Λόγος,
15 διὰ τίνα χρεῖαν γέγονεν ἄνθρωπος, οὐκ ἀρχὴν τοῦ εἶναι τότε λαβῶν, ἀλλ' εἰς τὴν τοῦ δούλου μορφήν ὅσον εἰς τὸ σχῆμα μεταποιούμενος, καὶ κατὰ τοῦτο πεποιῆσθαι τε καὶ ἐκτίσθαι νοούμενος.

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», οὐκ ἔχει τὴν αἰτίαν «καὶ ὁ Λόγος ἦν
20 πρὸς τὸν Θεόν», οὐκ ἔχει τὴν αἰτίαν «καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος», οὐκ ἔχει τὴν αἰτίαν. «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί». «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν». «Ὁ ἑώρακώς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα». «Ἐγὼ εἰμι τὸ φῶς». «Ἐγὼ εἰμι ἀλήθεια». «Ὅς ὢν ἀπαύγασμα καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ». Ταῦτα πάντα τοῦ Υἱοῦ τὴν οὐ-
25 σίαν σημαίνοντα, τὴν αἰτίαν οὐκ ἔχει δι' ἣν ταῦτά ἐστιν. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐνσάρκου γενέσεως, συμπεπλεγμένης ἡ Γραφή τὰς αἰτίας εἰσφέρει. Λέγει γοῦν αὐτὸς ὁ Σωτὴρ· «Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρὸς». Καὶ πάλιν «Ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα, ἵνα, πᾶς

51. Ἰω. 1, 1.

54. Ἰω. 14, 9.

52. Ἰω. 14, 11.

55. Ἰω. 8, 12.

53. Ἰω. 10, 30.

56. Ἰω. 14, 6.

ἀλλὰ κτίσθηκε γιὰ τὰ ἔργα καὶ ὡς ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του. Ὅσον ἀφορᾷ ὁμως τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποῖα κτίσθηκε, εἶναι φανερό, ὅτι δὲν σημαίνει τὴν κίνησή του ἀπὸ τὸ μηδὲν στὴν ὑπαρξή, ἀλλὰ τὴν μετακίνησή του ἀπὸ κάτι σὲ κάτι ἄλλο. Γιατί ὁ Λόγος ὑπῆρχε στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας, καὶ ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννη, ἔγινε ἀρχὴ καθε ἀγαθῆς ὁδοῦ γιὰ μᾶς. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ Λόγος ὑπῆρχε πάντοτε, ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος, ἔκτισε, λέγει, τὸν ἑαυτὸ του γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα.

Παρατηρήσεις ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή, ὅτι, ὅταν ἀναφέρει τὴ γέννησή του ἀπὸ τὸν Πατέρα ὁ Υἱός, ἢ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους γι' αὐτόν, δὲν προσθέτουν τὴν αἰτία. Δὲν λένε δηλαδὴ γιατί εἶναι Θεός, ἢ γιατί γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα. Ὅταν ὁμως οἱ ἅγιες Γραφὲς ἀναφέρουν τὴν ὁμοίωσή του μὲ μᾶς καὶ τὴν γέννησή του διὰ τῆς Παρθένου, ἀμέσως προσθέτουν καὶ τὴν αἰτία, γιὰ νὰ μάθουμε, ὅτι αὐτὸς ποὺ εἶναι πάντοτε Λόγος τοῦ Θεοῦ, γιὰ κάποια ἀνάγκη ἔγινε ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ ἀρχίσει ἀπὸ τότε νὰ ὑπάρχει, ἀλλὰ ὅτι μεταβλήθηκε ὡς πρὸς τὸ σχῆμα παίρνοντας τὴ μορφή τοῦ δούλου, καὶ κατὰ τοῦτο λέγεται ὅτι δημιουργήθηκε καὶ κτίσθηκε.

«Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος» δὲν ἀναφέρει τὴν αἰτία. «Καὶ ὁ Λόγος ἦταν κοντὰ στὸν Θεό» δὲν ἀναφέρει τὴν αἰτία. «Καὶ Θεὸς ἦταν ὁ Λόγος»⁵¹ δὲν ἀναφέρει τὴν αἰτία. «Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα»⁵². «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἶμαστε ἓνα»⁵³. «Αὐτὸς ποὺ εἶδε ἔμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»⁵⁴. «Ἐγὼ εἶμαι τὸ φῶς»⁵⁵. «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια»⁵⁶. «Αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀκτινοβολία καὶ σφραγίδα τῆς ὑποστάσεώς του»⁵⁷. Ὅλα αὐτὰ, ποὺ φανερώνουν τὴν οὐσία τοῦ Υἱοῦ, δὲν ἀναφέρουν τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποῖα ὑπάρχουν αὐτὰ. Ἐνῶ στὴν ἑνσαρκο γέννηση ἡ Γραφή ἀναφέρει καὶ τὶς αἰτίες, συνδυασμένες μὲ τὰ γεγονότα. Λέγει, λόγου χάρη, ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας: «Κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανό, ὄχι γιὰ νὰ κάνω τὸ θέλημα τὸ δικό μου, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα ποὺ μὲ ἔστειλε»⁵⁸. Ἐπίσης: «Ἐγὼ ἦρθα ὡς φῶς στὸν κόσμον, ὥστε, καθένας ποὺ πιστεύει σὲ μένα, νὰ μὴ μείνει

57. Ἐβρ. 1, 3.

58. Ἰω. 6, 38.

ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, ἐν τῇ σκοτίᾳ μὴ μείνη». Καὶ πάλιν «Ἐγὼ εἰς τοῦτο γεγέννημαι καὶ εἰς τοῦτο ἐλήλυθα εἰς τὸν κόσμον, ἵνα μαρτυρήσω τῇ ἀληθείᾳ».

Ὁ δέ γε μακάριος Παῦλος, τὴν αἰτίαν τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀφίξεως 5 αὐτοῦ σαφέστατα λέγων, ἐπιστέλλει· «Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινωνήκεν αἵματος καὶ σαρκός, καὶ αὐτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν». Καὶ πάλιν «Ἐπειδὴ γὰρ δι' ἀνθρώπου θάνατος, καὶ δι' ἀνθρώπου ἀνάστασις νεκρῶν». Καὶ πάλιν «Τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει διὰ τῆς σαρκός, ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν πέμ- 10 ψας ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς ἁμαρτίας, καὶ περὶ ἁμαρτίας κατέκρινε τὴν ἁμαρτίαν ἐν τῇ σαρκί, ἵνα τὸ δικαίωμα τοῦ νόμου πληρωθῇ ἐν ἡμῖν, τοῖς μὴ κατὰ σάρκα περιπατοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ πνεῦμα». Καὶ πάλιν «Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ». Καὶ πάλιν ὁ 15 Σωτὴρ περὶ ἑαυτοῦ· «Εἰς κρίσιν ἐγὼ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἦλθον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέπωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται». Ὅτε τοίνυν γέγονεν ἄνθρωπος ἵνα ταῦτα πληρώσῃ τὰ ἔργα καὶ ἀρχὴ γένηται τῶν τοιούτων ὁδῶν, εἰκότως ἂν λέγοι περὶ ἑαυτοῦ «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ». Οὐκ ἐκτί- 20 σθη γὰρ εἰς τὸ εἶναι παρενεχθείς, ἀλλ', ὧν ἀεὶ καὶ ὑπάρχων, ἐκτίσθη σὰρξ διὰ τὰς προκειμένας αἰτίας.

***Ἐτι εἰς τό, «Κύριος ἔκτισέ με»
ὅτι οὐ κτίσμα ὁ Υἱός.**

Φησί που Παῦλος περὶ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ· «Αὐτὸς γάρ 25 ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὁ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας, τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκί αὐτοῦ, τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας, ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον». Εἰ τοίνυν τὸ καὶ δύο κτίζει Χριστὸς ἐν ἑαυτῷ, καὶ εἰς ἓνα καινὸν ἄνθρωπον ἀναμορφοῖ, τουτέστιν, εἰς τὸν κατὰ ἀρετὴν βίον,

59. Ἰω. 12, 46.

60. Ἰω. 18, 37.

61. Ἐβρ. 2, 14.

62. Α' Κορ. 15, 21.

στό σκοτάδι»⁵⁹. Ἐπίσης· «Ἐγὼ γι' αὐτὸ γεννήθηκα, καὶ γι' αὐτὸ ἦρθα στὸν κόσμο, γιὰ νὰ μαρτυρήσω τὴν ἀλήθεια»⁶⁰.

Καὶ ὁ μακάριος Παῦλος, ἀναφέροντας μὲ πολλὴ σαφήνεια τὴν αἰτία τοῦ ἐρχομοῦ του σ' ἐμᾶς, γράφει· «Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ παιδιὰ ἔχουν αἷμα καὶ σὰρκα, γι' αὐτὸ καὶ αὐτὸς, κατὰ παρόμοιο τρόπο ἔγινε μέτοχος τῶν ἰδίων»⁶¹. Ἐπίσης· «Ἐπειδὴ μέσω τοῦ ἀνθρώπου ἦρθε ὁ θάνατος, μέσω τοῦ ἀνθρώπου ἦρθε καὶ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν»⁶². Καὶ πάλι· «Γιατὶ ἐκεῖνο ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ κάνει ὁ νόμος, ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας τῆς σάρκας, τὸ ἔκανε ὁ Θεὸς στέλλοντας τὸν Υἱὸ του μὲ σῶμα ποὺ ἔμοιαζε τὸ δικό μας ἀμαρτωλὸ σῶμα καὶ ὡς λύτρο γιὰ τὴν ἀμαρτία, καὶ κατεδίκασε τὴν ἀμαρτία στὴ σὰρκα, γιὰ νὰ ἐκπληρωθεῖ ἡ ἀπαιτήσις τοῦ νόμου σὲ μᾶς, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀκολουθοῦμε τὶς ἀπαιτήσεις τῆς σάρκας, ἀλλὰ ζοῦμε σύμφωνα μὲ τὴν καθοδήγησις τοῦ Πνεύματος»⁶³. Καὶ πάλι· «Γιατὶ δὲν ἔστειλε ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸ του στὸν κόσμο, γιὰ νὰ κρίνει τὸν κόσμο, ἀλλὰ γιὰ νὰ σωθεῖ ὁ κόσμος μέσω αὐτοῦ»⁶⁴. Καὶ πάλι ὁ Σωτὴρας γιὰ τὸν ἑαυτό του· «Ἐγὼ ἦρθα στὸν κόσμο γιὰ νὰ φέρω κρίσις, ὥστε αὐτοὶ ποὺ δὲ βλέπουν νὰ βροῦν τὸ φῶς τους, καὶ ἐκεῖνοι ποὺ βλέπουν νὰ ἀποδειχθοῦν τυφλοί»⁶⁵. Ὄταν λοιπὸν ἔγινε ἄνθρωπος, γιὰ νὰ ἐκπληρώσει αὐτὰ τὰ ἔργα καὶ νὰ γίνῃ ἀρχὴ τῶν τέτοιου εἶδους ὁδῶν, πολὺ εὐλόγα εἶπε γιὰ τὸν ἑαυτό του· «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε γιὰ νὰ γίνω ἀρχὴ γιὰ τὰ ἔργα του». Δὲν κτίσθηκε δηλαδὴ ἐρχόμενος στὴν ὑπαρξίς, ἀλλὰ, ἐνῶ ἦταν καὶ ὑπῆρχε πάντοτε, ἔγινε σὰρκα γι' αὐτὲς τὶς αἰτίες.

Καὶ ἄλλα στό·

«Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε», ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι κτίσμα.

Λέγει κάπου ὁ Παῦλος γιὰ τὸν Σωτὴρα μας Χριστό· «Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἡ εἰρήνη μας, αὐτὸς ποὺ γκρέμισε τὸ μεσότοιχο τοῦ φραγμοῦ, δηλαδὴ τὴν ἔχθρα, μὲ τὴ σὰρκα του, καταργώντας τὸν νόμο τῶν ἐντολῶν, ποὺ συνίστατο σὲ διαταγές, γιὰ νὰ κτίσει στὸν ἑαυτό του τὰ δύο μέρη σὲ ἓνα καινούργιο ἄνθρωπο»⁶⁶. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Χριστὸς κτίζει στὸν ἑαυτό του καὶ δύο ἀνθρώπους, καὶ τοὺς μεταμορφώνει σὲ ἓνα ἄνθρωπο καινούργιον, δηλαδὴ στὸν ἐνάρετο

63. Ρωμ. 8, 3-4.

64. Ἰω. 3, 17.

65. Ἰω. 9, 39.

66. Ἐφ. 2, 14-15.

ἡμεῖς γὰρ ἡμεν οἱ ἐν αὐτῷ κτιζόμενοι, καθὸ τῆς πρὸς ἡμᾶς ὁμοιώσεως ἐπελάβετο, καὶ ἐν αὐτῷ πρώτῃ τῆς ἀρεσκούσης Θεῷ πολιτείας ἐσχήκαμεν τὰς ἀρχὰς εἰς ἀμείνονα θίον ἀνακτιζόμενοι, εἰκότως ἂν λέγοι καὶ νῦν ὡς ὑπὲρ ἡμῶν εἰς τὸν ἕνα κτιζόμενος ἄνθρωπον
5 «Κύριος ἔκτισέ με».

ΑΛΛΟ.

Γέγραπται πού περὶ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ, «Ὅτι περ αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν αἴρει». Καὶ πάλιν «Γέγονεν ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα». Καὶ πάλιν «Τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρ-
10 τίαν ἐποίησεν». Ὡς περ οὖν ἠσθενηκέναι λέγεται, καίτοι μὴ ἀσθενήσας πώποτε (δύναμις γὰρ Θεοῦ ἐστίν), ὅτι τὰς ἡμῶν ἀσθενείας ἐβάστασε, γεγενῆσθαι τε αὐτὸν κατάραν ἢ θεία φησὶ Γραφή, οὐκ αὐτὸ δὴ τοῦτο εἰς κατάραν μεταπεποιηθῆσαι σημαίνουσα, ἀλλ' ὅτι τὴν ὑπὲρ ἡμῶν κατάραν ὑπήνεγκε, καὶ πάλιν ἁμαρτία γεγενῆσθαι
15 λέγεται, οὐ τῆς οὐκείας φύσεως ἐπιλελησμένος, οὐδὲ εἰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀνήνεγκε, καθὰ γέγραπται, ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ξύλου, οὕτως ὅταν ἡμεῖς ἐν αὐτῷ κτιζώμεθα εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον, ὡς καὶ αὐτὸς κτιζόμενος λέγεται. Καὶ διὰ τοῦτο φησὶ «Κύριος ἔκτισέ με», κτίσμα μὲν αὐτὸς οὐκ ὢν, τῆς δὲ τοῦ Πατρὸς οὐ-
20 σίας ἴδιον γέννημα.

ΑΛΛΟ.

Εἰ, καθ' ὑμᾶς, αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος κτιστῆς οὐσίας ἐστὶ, καὶ περὶ ἑαυτοῦ φησὶ, «Κύριος ἔκτισέ με» οὐ γέγονεν ἄρα δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος ὁ πολὺ πρὸ ἡμῶν. Εἰ δέ τις τοῦτο δοίη
25 κρατεῖν, οὔτε ἡμεῖς ἐκτίσθημεν ἐν αὐτῷ, οὔτε αὐτὸς εἶχεν ἡμᾶς ἐν ἑαυτῷ, πῶς οὖν εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον ἐν Χριστῷ κτιζώμεθα; Δυσωπήσει γὰρ ὑμᾶς, κἂν μὴ θούλησθε, λέγων ὁ Παῦλος «Αὐτοῦ γὰρ ἐσμεν ποίημα, κτισθέντες ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ». Εἰ δὲ ἐκτίσθημεν ἐν Χριστῷ, οὐκ ἄρα κτιστῆς οὐσίας ἐστὶ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος Ἄλλ'
30 ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος, ἐν αὐτῷ κτιζώμεθα, καὶ αὐτὸς ἐστὶ τρόπον

67. Ἦσ. 53, 4.

68. Γαλ. 3, 13. 6.

69. Β' Κορ. 5, 21.

βίο, καὶ ἡμεῖς βέβαια κτιζόμεσταν σ' αὐτόν, ἐπειδὴ πῆρε τὴ δική μας μορφή, καὶ σ' αὐτόν πρῶτον εἶχαμε τὶς ἀρχές τῆς συμπεριφορᾶς ποὺ ἀρέσει στὸν Θεό, ἀνακαινιζόμενοι σὲ ἀνώτερο τρόπο ζωῆς, τότε εὐλόγα λέγει καὶ τώρα ποὺ κτίζεται γιὰ χάρη μας σὲ ἓνα ἄνθρωπο· «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε».

ΑΛΛΟ.

Ἔχει γραφεῖ κάπου γιὰ τὸν Σωτήρα μας Χριστό, «ὅτι αὐτὸς σῆκώνει τὶς ἁμαρτίες μας»⁶⁷, καί, «Ἔγινε γιὰ μᾶς κατάρα»⁶⁸, καὶ πάλι· «Αὐτὸν ποὺ δὲ γνώρισε ἁμαρτία, τὸν ἔκανε ἁμαρτία γιὰ μᾶς»⁶⁹. Ὅπως δηλαδὴ λέγεται σὰν κατὰ κάποιον τρόπο νὰ ἀσθένησε, ἂν καὶ δὲν ἀσθένησε ποτὲ (γιατὶ εἶναι δύναμη τοῦ Θεοῦ), ἐπειδὴ σήκωσε τὶς ἁμαρτίες μας, καὶ ἔγινε ὁ ἴδιος κατάρα, λέγει ἡ Γραφή, χωρὶς νὰ θέλει νὰ πεῖ ἀκριβῶς ὅτι μεταβλήθηκε σὲ κατάρα, ἀλλὰ ὅτι σήκωσε τὴν δική μας κατάρα, καὶ ἐπίσης λέγεται ὅτι ἔγινε ἁμαρτία, χωρὶς νὰ λησμονήσει τὴ δική του φύση, οὔτε νὰ μετακινηθεῖ στὴν ἁμαρτία, αὐτὸς ποὺ δὲν τὴν γνώρισε, ἀλλὰ ἐπειδὴ σήκωσε τὶς ἁμαρτίες μας, ὅπως ἔχει γραφεῖ⁷⁰, στὸ σῶμα του πάνω στὸν Σταυρό, ἔτσι ὅταν ἡμεῖς κτιζόμεσθε μ' αὐτόν σὲ ἓνα καινούργιο ἄνθρωπο, λέγεται ὅτι καὶ αὐτὸς κτίζεται. Γι' αὐτὸ λοιπὸν λέγει· «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε», ἐνῶ αὐτὸς δὲν εἶναι κτίσμα, ἀλλὰ ἰδιαίτερο γέννημα τῆς οὐσίας τοῦ Πατέρα.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν, σύμφωνα μὲ σᾶς, αὐτὸς καθ'αυτὸν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι κτιστῆς οὐσίας, καὶ ὁ Κύριος λέγει γιὰ τὸν ἑαυτὸ του, «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε», ἄρα δὲν ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ μᾶς, αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει πολὺ πρὶν ἀπὸ μᾶς. Καὶ ἐὰν κάποιος δέχεται ὅτι αὐτὸ ἰσχύει, ὁπότε οὔτε ἡμεῖς κτισθήκαμε μ' αὐτόν, οὔτε αὐτὸς μᾶς εἶχε μέσα του, πῶς λοιπὸν κτιζόμεσθε σὲ ἓνα καινούργιο ἄνθρωπο μὲ τὸν Χριστό; Γιατὶ θὰ σᾶς ντροπιάσει ὁ Παῦλος, ἔστω καὶ ἂν δὲν θέλετε, λέγοντας· «Γιατὶ εἴμαστε δημιουργημα ἐκείνου, ποὺ κτισθήκαμε μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστό»⁷¹. Ἐὰν ὅμως κτισθήκαμε μὲ τὸν Χριστό, τότε δὲν εἶναι κτιστῆς οὐσίας ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἀλλ' ἀφότου ἔγινε ἄνθρωπος, ἀπὸ τότε κτιζόμεσθε μὲ αὐτόν, καὶ αὐτὸς κατὰ κάποιον τρόπο εἶναι ἐκεῖνος ποὺ

70. Ἦσ. 53, 5. Α' Πέτρο. 2, 21.

71. Ἐφ. 2, 10.

τινά δι' ἡμῶν ὁ λέγων, «Κύριος ἔκτισέ με». Οὐ γὰρ ἡ Λόγος ἐστίν, ἀρμόσει λέγειν αὐτῷ τὴν τοιαύτην φωνήν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν, καίτοι κτίστης ὢν, γέγονεν ἐν σαρκί, ἵνα ἡμᾶς ἐν ἑαυτῷ κτιζομένους ἔχων εἴπῃ, «Κύριος ἔκτισέ με». Καὶ ὡσπερ τὴν αἰδίων 5 αὐτοῦ καὶ μετὰ Πατρὸς ἐξηγούμενος ὑπαρξιν λέγει, «Ἐγὼ ἤμην ἡ προσέχαιρε, καθ' ἡμέραν δὲ εὐφραινόμην ἐν προσώπῳ αὐτοῦ», καὶ πάλιν, «Πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾶ με», οὕτως, ὅτε διὰ τὴν ἀπάντων ἡμῶν σωτηρίαν τὴν ἀνθρώπου μορφήν ἐνεδύσατο, εἰκότως ὡς ἄνθρωπος λέγει, «Κύριος ἔκτισέ με».

10

ΑΛΛΟ.

Εἰ ἄνθρωπος ὄντως γεγενῆσθαι πιστεύεται Χριστός, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον τὰ ἀνθρώπῳ πρόποντα λαλεῖν; Ἔδει γὰρ εἰπεῖν· Οὐκ ἐν ἀρχῇ ἤμην ἄνθρωπος, ὁ μόνη πρέπει τῇ θεῖα φύσει, ἀλλὰ τηρῆσαι τὸ ἀρμόζον τῇ τῶν γενητῶν οὐσία. Γενητὸς δὲ ὁ ἄνθρωπος· διὰ 15 τοῦτό φησι· «Κύριος ἔκτισέ με», ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος, ἵνα τὸ αἰεὶ ἀνάρχως εἶναι μόνῳ σώζηται Θεῷ.

ΑΛΛΟ.

«Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ». Εἰ διὰ ταύτην οἶεσθε τὴν φωνήν, κτιστὴν εἶναι πάντως τοῦ Υἱοῦ τὴν οὐσίαν, ὅταν 20 ἐφεξῆς φαίνεται λέγων, «Πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾶ με», διαφευγέτω τοῦ κεκτίσθαι τὸ ἔγκλημα, γεγενῆσθαι φάσκων ἑαυτόν. Ἔτερον γὰρ τί ἐστι παρὰ τὸ κτίσμα τὸ γέννημα. Τὸ μὲν γὰρ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ γεννῶντος πρόεισι φυσικῶς, τὸ δὲ ἔξωθέν ἐστιν, ὡς ἀλλότριον. Εἰ τοίνυν, Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, γέγονεν ἄνθρωπος, λεγέτω 25 μὲν ὡς ἄνθρωπος, «Κύριος ἔκτισέ με», τὴν δὲ προαιώνιον ὑπαρξιν αὐτοῦ σημαινέτω, βουῶν, «Πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾶ με».

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν δι' ἐναντίας.

Οὐ πάντως φασί, τὸ «ἐγέννησεν» ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ὄντα δεικνύει τὸν Υἱόν. Ἀδιαφορεῖ γὰρ περὶ τὰς λέξεις ἡ θεία

λέγει μέσω ἡμῶν· «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε». Γιατί, ἐὰν ἀληθινὰ εἶναι Λόγος, ταιριάζει νὰ λέγει τὴ φράση αὐτή, ἀλλὰ γιὰ τὴ δική μας σωτηρία, ἂν καὶ εἶναι κτίστης, σαρκώθηκε, ὥστε, ἔχοντας ἐμᾶς μέσα του κτισμένος, νὰ λέγει· «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε». Καὶ ἐξηγώντας κατὰ κάποιον τρόπο τὴν αἰώνια ὑπαρξή του μὲ τὸν Πατέρα, λέγει· «Ἐγὼ ἤμουν ἐκείνη γιὰ τὴν ὁποία χαιρόταν, καὶ κάθε μέρα εὐχαριστιόμουν μὲ τὸ πρόσωπό του»⁷². Καὶ πάλι· «Καὶ μὲ γέννησε πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ βουνά»⁷³. Ἔτσι εἶναι φυσικό, ὅταν φόρεσε τὴν ἀνθρώπινη μορφή γιὰ τὴ σωτηρία ὄλων, νὰ λέγει ὡς ἄνθρωπος· «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε».

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν πιστεύεται ὅτι ὁ Χριστὸς ἔγινε ἄνθρωπος, τότε γιατί δὲν πρέπει νὰ λέγει αὐτὰ πού ταιριάζουν σὲ ἄνθρωπο; Γιατί ἔπρεπε νὰ πεῖ· Δὲν ἤμουν στὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας ἄνθρωπος, πράγμα πού μόνο στὴ θεία φύση ταιριάζει, ἀλλὰ ἔγινα γιὰ νὰ τηρήσω αὐτὸ πού ταιριάζει στὴν οὐσία τῶν κτιστῶν. Καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι κτιστός· γι' αὐτὸ λέγει· «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε», ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος, ὥστε ἡ αἰώνια καὶ χωρὶς ἀρχὴ ὑπαρξὴ νὰ ὑπάρχει μόνο στὸν Θεό.

ΑΛΛΟ.

«Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του». Ἐὰν ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ χωρίου νομίζετε, ὅτι ἡ οὐσία του Υἱοῦ εἶναι ὅπωςδήποτε κτιστή, ὅταν παρακάτω ἐμφανίζεται νὰ λέγει, «Μὲ γέννησε πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ βουνά», πρέπει νὰ ἀποφεύγεται τὸ ἔγκλημα τῆς κτίσεως, ἀφοῦ λέγει ὅτι αὐτὸς γεννήθηκε. Γιατί τὸ γέννημα εἶναι κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ κτίσμα. Καθόσον τὸ ἓνα προέρχεται κατὰ τρόπο φυσικὸ ἀπὸ τὴν οὐσία ἐκείνου πού τὸ γεννᾷ, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἔρχεται ἀπὸ ἔξω, ὡς ξένο. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Λόγος, ὄντας Θεός, ἔγινε ἄνθρωπος, ὡς ἄνθρωπος βέβαια λέγει, «ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε», ἐνῶ φανερώνοντας τὴν προαιώνια ὑπαρξὴ του, φωνάζει· «Μὲ γέννησε πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ βουνά»^{73α}.

*Ἐνσταση τῶν ἀντιθέτων.

Τὸ «γέννησε», λένε, δὲν δείχνει ὅπωςδήποτε ὅτι ὁ Υἱὸς προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα. Γιατί ἡ ἀγία Γραφή δείχνει ἀδιαφο-

73α. Παροιμ. 8, 25..

Γραφή. Καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν ὄντως κτισμάτων καὶ ἀντιλογίαν οὐκ ἔχόντων εἰς τοῦτο τίθησι τό, «ἐγέννησεν», ὡς ὅταν λέγη· «Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὑψωσα». Καὶ πάλιν «Θεὸν τὸν γεννήσαντά σε ἐγκατέλιπες», καὶ «Τίς ἐστὶν ὁ τετοκῶς βάλους δρόσου;». Οὐ γὰρ δὴ 5 πού καὶ δρόσου γενέσθαι πατέρα φυσικῶς ἐρουῖμεν τὸν Θεὸν διὰ τοῦτο. Ἐν τοιγαροῦν ἔσται καὶ τὸ αὐτὸ τῷ «ἔκτισε» τὸ «ἐγέννησε», καὶ ἐφ' Υἱοῦ ταπτόμενον.

Λύσεις ἐφεξῆς.

*Τὴν μὲν θείαν Γραφὴν ἀδιαφοροῦσαν περὶ τὰς λέξεις πολλά-
10 κισ εὐρήσομεν, οὐ μὴν ἀγνοοῦσαν τὴν ἐκάστης δύναμιν, καταχρη-
στικῶς δὲ ἔσθ' ὅτε δεχομένην αὐτάς. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ποιημάτων
ὅτε κτιστῆς οὐσίας αὐτὰ δεικνύειν βούλεται, λέγει· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίη-
σε ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. — Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν
ἄνθρωπον». Οὐκ ἐγέννησεν, ἀλλ' ἐποίησε. Τὴν δὲ τοῦ οἰκείου
15 Λόγου γέννησιν ὁ Θεὸς ἐξηγούμενος· «Ἐξηρεύξατο», φησὶν, «ἡ
καρδία μου Λόγον ἀγαθόν». Καὶ τοῖς μὲν κτίσμασιν ὀρίζουσα τοῦ
εἶναι τὴν ἀρχὴν, λέγει πάλιν ἡ θεία Γραφή, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν»,
ἐπὶ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγου· «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος». Τοῖς μὲν οὖν κτί-
σμασιν ὁ χρόνος ἐστὶν ἡ ἀρχή, ὁ δὲ πρὸ τῶν αἰώνων ὑπάρχων τοῦ
20 Θεοῦ Λόγος ἀρχὴν ἔχει μόνον τὸν ἀναρχον Πατέρα, αἰδιῶς ὢν ἐν
αὐτῷ. Ὡσπερ οὖν ἐπὶ τῶν ὄντως κτισμάτων ὅτε τὸ ἐγέννησε κεῖται,
καταχρηστικῶς καὶ οὐ φυσικῶς νοητέον, οὕτως ὅταν ἐπὶ τοῦ
ὄντως γεννήματος τό, ἔκτισεν ἢ ἐποίησε φέρεται, καταχρηστικῶς
νοητέον, σωζομένης αὐτῷ τῆς φυσικῶς γνησιότητος. Τοῖς μὲν γὰρ
25 κτίσμασιν ἡ χάρις τὸ ἐγέννησε προξενεῖ, τῷ δὲ ἀγεννήτῳ καὶ
ἀκτίστῳ Λόγῳ τοῦ Πατρὸς, ἡ τῆς ἀνθρωπότητος χρεια τὸ λέγειν
ἑαυτὸν ἐκτίσθαι δίδωσι. Καὶ τὰ μὲν κτίσματα λόγῳ καὶ βουλήσει
Θεοῦ καλεῖται πρὸς υἰοθεσίαν, «Ἐγὼ γὰρ εἶπα», φησὶν, «Οὐκ
ἐγέννησα», ὁ δὲ Υἱὸς τὴν ἄρρητον ἑαυτοῦ καὶ φυσικὴν ἐκ Πατρὸς
30 γέννησιν καταμηνύων, ἔλεγεν· «Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον καὶ*

74. Ἦσ. 1, 2.

75. Ὅπ. π. 4.

76. Ἰωβ 38, 38.

ρία για τις λέξεις, ἄφοῦ καὶ γιὰ τὰ πραγματικὰ κτίσματα, στὰ ὁποῖα δὲν χωρεῖ ἀντιλογία, χρησιμοποιεῖ τὸ ἴδιο ρῆμα «γέννησε», ὅπως ὅταν λέγει· «Γέννησα υἱούς καὶ τοὺς ἀνύψωσα»⁷⁴. Καὶ πάλι· «Ἐγκατέλειψες τὸν Θεὸ πού σὲ γέννησε»⁷⁵, καί· «Ποιὸς εἶναι αὐτὸς πού γέννησε τὶς σταγόνες τῆς δροσιᾶς;»⁷⁶. Γιατὶ ἀσφαλῶς δὲν θὰ ποῦμε, ὅτι ὁ Θεὸς ἔγινε κατὰ τρόπο φυσικὸ πατέρας καὶ τῆς δροσιᾶς ἕξαιτίας αὐτοῦ. Συνεπῶς τὸ «ἔκτισε» καὶ τὸ «γέννησε» σημαίνουν ἓνα καὶ τὸ αὐτό, χρησιμοποιούμενα καὶ γιὰ τὸν Υἱὸ.

Ἀπάντηση στὴ συνέχεια.

Πραγματικὰ πολλές φορές βλέπουμε νὰ ἀδιαφορεῖ ἡ ἁγία Γραφή γιὰ τὶς λέξεις πού χρησιμοποιεῖ, ὅμως δὲν ἀγνοεῖ τὴ σημασία τῆς κάθε λέξεως, ἀλλὰ μερικές φορές τὶς δέχεται καταχρηστικά. Γιὰ τὰ δημιουργήματα λοιπόν, ὅταν θέλει νὰ δείξει ὅτι εἶναι κτιστῆς οὐσίας, λέγει· «Στὴν ἀρχὴ ἐποίησε ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸ καὶ τὴν γῆ»^{76α}, καί· «Ἐποίησε ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπο». Ὁχι «γέννησε», ἀλλὰ «ἐποίησε». Καὶ τὴ γέννηση τοῦ Λόγου τοῦ ὁ Θεὸς διηγούμενος, λέγει· «Ἀπὸ τὴν καρδιά μου ἀναπήδησε Λόγος ἀγαθός»⁷⁷. Καὶ ὀρίζοντας ἡ ἁγία Γραφή ὅτι εἶναι ἀρχὴ τῶν κτισμάτων ὁ Λόγος, λέγει· «Στὴν ἀρχὴ ἐποίησε», ἐνῶ γιὰ τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ· «Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος». Γιὰ τὰ κτίσματα λοιπόν ἀρχὴ εἶναι ὁ χρόνος, ἐνῶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, πού ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, ἀρχὴ ἔχει μόνο τὸν ἀναρχο Πατέρα του, ἄφοῦ προαιώνια ὑπάρει μαζί μ' αὐτόν. Ὅπως λοιπόν στὰ πραγματικὰ κτίσματα, ὅταν χρησιμοποιεῖται τὸ «γέννησε», πρέπει νὰ ἐκλαμβάνεται καταχρηστικά καὶ ὄχι φυσικά, ἔτσι καὶ ὅταν στὸ πραγματικὸ γέννημα χρησιμοποιεῖται τὸ «ἔκτισε» ἢ «ἐποίησε», πρέπει νὰ ἐκλαμβάνεται καταχρηστικά, ὥστε νὰ διαφυλάσσεται σ' αὐτὸ ἡ φυσικὴ γνησιότητα. Γιατὶ στὰ κτίσματα τὸ «γέννησε» τὸ προκαλεῖ ἡ χάρις, ἐνῶ στὸν ἀγέννητο καὶ ἄκτιστο Λόγο τοῦ Πατέρα ἡ ἀνάγκη τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐπιβάλλει νὰ λέγει ὅτι ἔκτισε τὸν ἑαυτό του. Καὶ τὰ κτίσματα βέβαια καλοῦνται γιὰ υἰοθεσία μὲ τὸν Λόγο καὶ τὴ βούληση τοῦ Θεοῦ (γιατὶ λέγει, «ἐγὼ εἶπα», καὶ ὄχι γέννησα»⁷⁸), ἐνῶ ὁ Υἱός, δηλώνοντας τὴν ἀπερίγραπτη καὶ φυσικὴ γέννησή του ἀπὸ

76α. Γεν. 1, 1.

77. Ψαλμ. 44, 2.

78. Ἦσ. 23, 4.

ἤκω». Καὶ πάλιν ἕτερον ἑαυτὸν παρὰ τὴν τῶν γενητῶν φύσιν ὄντα δεικνύων, φησὶν· «Ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἐστέ, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω ἐμί». Οὐ γὰρ δὴ τις ἐρεῖ σωφρονῶν τοπικοῖς καὶ διαστηματοῖς ὑψώμασιν ἀποσεμνύνεσθαι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, ἀλλὰ τὸ μὲν ταπεινὸν τῆς 5 κτιστῆς οὐσίας διὰ τοῦ κάτω, τὸ δὲ ὕψος τῆς θείας καὶ πάντα ὑπεραιρούσης φύσεως διὰ τοῦ ἄνω νοεῖται. Τοσαύτης τοιγαροῦν μεταξὺ κεμένης διαφορᾶς κτιζομένου καὶ γεννήματος, ἀδιαφορεῖταισαν αἱ λέξεις, ὅτε θλάβος οὐδὲν κατὰ τῶν σημαινομένων γίνεται.

ΑΛΛΟ,

10 διηγηματικῶς, εἰς τό, «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ», καὶ ἐφεξῆς· «Πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾶ με».

Εἰ πρὸ πάντων ἑαυτὸν γεγεννησθῆναι φησιν, οὐκ ἂν εἶη τῶν πάντων εἷς, ἀλλ' ἕτερος παρ' αὐτά. Τὰ μὲν γὰρ πάντα ἐν ἑαυτοῖς ἔχει καὶ τὴν οἰκειάν ἀρχὴν οὐκ ἂν γὰρ εἶη πάντα, εἴ τι τῶν ἐν αὐτοῖς 15 ἔξω μένον εὐρίσκοιτο. Εἰ οὖν πρὸ πάντων ὁ Υἱὸς ἐγεννήθη, ἐν ἰδίῳ μὲν ἀριθμῷ τὰ πάντα κείσεται, ἔξω δὲ αὐτῶν ἢ τοῦ Υἱοῦ νοηθήσεται γέννησις. Ὁ δὲ τοῖς γενητοῖς ἀσύντακτος, ἑτέρας ἂν εἶη φύσεως παρ' αὐτά. Ἐγεννήθη τοιγαροῦν, καθὸ Λόγος ἐστίν, ἐκ Πατρός, ἐκτίσθη δέ, καθὸ ἄνθρωπος, καὶ γέγονεν ἀρχὴ ὁδῶν. Ὡσπερ 20 οὖν ἡμεῖς, ὅτε τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον ἐν ἑαυτοῖς δεχόμεθα, δι' αὐτὸν υἱοὶ καλούμεθα τοῦ Θεοῦ, κατὰ φύσιν ὄντες ποιήματα, οὕτω καὶ αὐτὸς, ὅτε τὴν ἡμῶν σάρκα λαμβάνει, κτίσμα καλεῖται καὶ ποίημα, κατὰ φύσιν ὑπάρχων Υἱός. Καὶ πάλιν, ὥσπερ ἡμῶν, ποιητῆς ὢν ὁ Θεός, γίνεται καὶ Πατήρ, οὕτω καὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου, Πατήρ κατὰ 25 φύσιν ὑπάρχων, γίνεται καὶ κτίστης, ὅτε δι' ἡμᾶς ἐξομοιοῦται τοῖς κτίσμασιν. Εἰ μὲν οὖν ἡμεῖς κατὰ φύσιν ἐσμὲν υἱοί, ἔσται καὶ αὐτὸς κατὰ φύσιν κτίσμα καὶ ποίημα. Εἰ δὲ ἡμεῖς θέσει καὶ χάριτι πρὸς υἰότητα καλούμεθα, καὶ αὐτὸς θέσει κτίσμα διὰ τὴν καθ' ἡμᾶς οἰκονομίαν, τὸ ἐκ φύσεως οὐκ ἀπολλύων ἀξίωμα.

79. Ἱω. 16, 28.

80. Ἱω. 8, 23.

τὸν Πατέρα, ἔλεγε· «Ἐγὼ βγήκα ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἦρθα»⁷⁹. Καὶ πάλι, δείχνοντας ὅτι αὐτὸς εἶναι κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὴ φύση τῶν κτιστῶν, λέγει· «Ἔσεῖς εἶστε ἀπὸ τὰ κάτω, ἐγὼ εἶμαι ἀπὸ τὰ ἄνω»⁸⁰. Καὶ δὲν φαντάζομαι ὅτι κανένας λογικὸς θὰ πεῖ, ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ περηφανεύεται γιὰ τὴν τοπικὴ καὶ διαστημικὴ του ὑψομετρικὴ διαφορά, ἀλλὰ μὲ τὴ λέξη «κάτω» φανερώνεται ἡ ταπεινότης τῆς κτιστῆς οὐσίας, ἐνῶ μὲ τὴ λέξη «ἄνω» νοεῖται τὸ ὕψος τῆς θείας φύσεως ποὺ ξεπερνᾷ τὰ πάντα. Ἄφου λοιπὸν εἶναι τόσο μεγάλη ἡ διαφορά ἀνάμεσα στὸ κτιστὸ καὶ στὸ γεννητὸ, ἃς χρησιμοποιοῦνται χωρὶς διάκριση οἱ λέξεις, ὅταν δὲν ἐπέρχεται καμμιά βλάβη εἰς βάρος αὐτῶν ποὺ σημαίνουν.

ΑΛΛΟ.

περιγραφικᾶ, στό· «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του», καὶ στή συνέχεια στό· «Μὲ γέννησε πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ βουνά».

Ἐφόσον λέγει ὅτι γεννήθηκε πρὶν ἀπὸ ὅλα, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνας ἀπὸ ὅλα, ἀλλὰ ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά. Γιατί ὅλα ἔχουν μέσα τους τὴ δική τους ἀρχή· γιατί ἄλλιῶς δὲν θὰ ἦταν ὅλα, ἐὰν κάτι ἀπὸ αὐτὰ βρισκόταν ἔξω. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Υἱὸς γεννήθηκε πρὶν ἀπὸ ὅλα, ἐνῶ τὰ πάντα ἔχουν δικό τους ἀριθμὸ, τότε ἡ γέννηση τοῦ Υἱοῦ πρέπει νὰ νοεῖται ἔξω ἀπὸ αὐτά. Καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν κατατάσσεται μέσα στὰ γενητά, εἶναι ἄλλης φύσεως διαφορετικῆς ἀπὸ αὐτά. Γεννήθηκε λοιπὸν, σὰν Λόγος ποὺ εἶναι, ἀπὸ τὸν Πατέρα, κτίσθηκε ὅμως, ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἔγινε ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του. Ὅπως ἐμεῖς λοιπὸν, ὅταν δεχόμαστε μέσα μας τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ, ἔξαιτίας αὐτοῦ ὀνομαζόμαστε υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ κατὰ τὴ φύση εἴμαστε κτίσματα, ἔτσι καὶ αὐτὸς, ὅταν παίρνει τὴ δική μας σάρκα, ὀνομάζεται κτίσμα καὶ δημιουργήμα, ἐνῶ κατὰ τὴ φύση εἶναι Θεός. Καὶ πάλι· ὅπως ὁ Θεός, ἂν καὶ εἶναι δημιουργὸς μας, γίνεται καὶ Πατέρας, ἔτσι καί, ἐνῶ εἶναι Πατέρας τοῦ Θεοῦ Λόγου, γίνεται καὶ κτίστης, ὅταν γιὰ χάρη μας ἐξομωῦνται μὲ τὰ κτίσματα. Ἐὰν λοιπὸν ἐμεῖς εἴμαστε κατὰ φύση υἱοί, εἶναι καὶ αὐτὸς κατὰ φύση κτίσμα καὶ δημιουργήμα. Ἐὰν ὅμως ἐμεῖς γινῶμαστε υἱοὶ κατὰ θέση καὶ χάρη, καὶ αὐτὸς εἶναι κτίσμα κατὰ θέση, γιὰ χάρη μας, χωρὶς νὰ χάνει τὸ ἀξίωμα τῆς φύσεώς του.

ΑΛΛΟ

διδασκαλία σαφής, ὅπως χρῆ νοεῖν εὐεβῶς τό,
 «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ».

Γέγονεν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος Ἀδάμ, καὶ ὁδὸς αὐτῷ σωτηρίας
 5 δέδοται παρὰ Θεοῦ. Ταύτην ἀπώλεσε τὴν θεϊαν ἐντολὴν παραβε-
 βηκῶς, πέπτωκεν εἰς φθοράν, ἠνέχθη πρὸς ἁμαρτίαν, καταβέβη-
 κεν εἰς θάνατον. Ἔδει πάλιν ἡμῖν ὁδὸν ἑτέραν ἀναδειχθῆναι, δι' ἧς
 τὴν ἀρχαίαν κατάστασιν ἐκείνην ἀναβῆναι δυνησόμεθα. Ἐπειδὴ
 δὲ ἀνθρώπων οὐδεὶς ἱκανὸς ὦν εἰς τοῦτο κατεφαίνετο, ἀναγκαίως
 10 αὐτὸς ὁ φιλόανθρωπος τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἄκτιστος ὦν τὴν φύσιν,
 ἄνθρωπος κτίζεται δι' ἡμᾶς, βουλήσει τοῦ Πατρὸς τὴν ἡμῶν σάρ-
 κα περιβαλλόμενος, ἵνα, καθάπερ ὁ Παῦλός φησιν, ὁδὸν ἡμῖν ἐγ-
 καινίση πρόσφατον καὶ μένουσαν, καὶ πληρώσῃ τὰ ἔργα τοῦ Πα-
 τρός, ἀνανεῶν μὲν εἰς ἀφθαρσίαν τὸ σῶμα, τὸν δ' ἐξ ἁμαρτίας κρα-
 15 τήσαντα θάνατον ἀναιρῶν, καὶ αὐτὴν κατακρίνων τὴν ἁμαρτίαν,
 καὶ τὰ ἄλλα πάντα ποιῶν ὅσα τῇ φύσει γέγονεν ἀγαθὰ δι' αὐτοῦ.
 Εἰ τοίνυν γέγονεν ἄνθρωπος, ἵνα καὶ ὁδὸς ἡμῖν γένηται τῶν ἀγα-
 θῶν, καὶ τὰ ἔργα ταῦτα πληρώσῃ, ἃ δὴ παρὰ Πατρός δι' αὐτοῦ γί-
 νεται, εἰκότως ἂν λέγοι: «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς
 20 ἔργα αὐτοῦ». Ἐξῆς δὲ πάλιν, τὴν προαίωιον ὑπαρξιν ἑαυτοῦ ση-
 μαίνων, φησί: «Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με». Εἰ δὲ καὶ γενᾶται
 καὶ κτίζεται, ἀμφοτέροις ἀποδώσει τὸ πρέπον. Γεννᾶται μὲν γὰρ
 ὡς Λόγος παρὰ Πατρός πρὸ τῶν αἰῶνων, καθάπερ φησί, κτίζεται
 δὲ ὡς ἄνθρωπος, ὅτε δι' ἡμᾶς γέγονε σὰρξ· οὕτως φησὶν ὁ Εὐαγ-
 25 γελιστής.

ΑΛΛΟ.

Φησί πού περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου Δαβὶδ· «Ὁ ὑπάρχων πρὸ τῶν
 αἰῶνων». Εἰ τοίνυν ὁ μὲν Υἱὸς πρὸ τῶν αἰῶνων ὑπάρχει, κτίζεσθαι
 δὲ φησιν ἑαυτὸν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς, ἀνάγκη πᾶσα συνεστῶ-
 30 των ἤδη τῶν ἔργων κτίζεσθαι νοεῖν αὐτόν. Μετὰ γὰρ τὴν τῶν ποι-
 ημάτων εἰς τὸ εἶναι πάροδον, ἐν τελευταίοις τοῦ αἰῶνος καιροῖς
 γέγονεν ἄνθρωπος, ὅτε δὴ πρεπόντως τε καὶ λίαν εὐκαιρῶς τό,

ΑΛΛΟ.

Διδασκαλία σαφής για τὸ πῶς πρέπει νὰ κατανοοῦμε μὲ εὐσέβεια τὸ «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του».

Ἔγινε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος Ἀδάμ, καὶ τοῦ δόθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ ὁ δρόμος γιὰ τὴ σωτηρία του. Τὴ σωτηρία αὐτὴ τὴν ἔχασε, ὅταν παράκουσε τὴ θεία ἐντολή, ἔπεσε στὴ φθορά, ὁδηγήθηκε στὴν ἁμαρτία καὶ κατέβηκε στὸ θάνατο. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ μᾶς ὑποδειχθεῖ ἄλλος δρόμος μὲ τὸν ὁποῖο θὰ μπορούσαμε νὰ ξαναγυρίσουμε πάλι στὴν παλιὰ ἐκείνη κατάσταση. Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐμφανίζοταν κανέναν ἄνθρωπος ποῦ νὰ εἶναι ἰκανὸς γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτόν, κατ' ἀνάγκη ὁ ἴδιος ὁ φιλόανθρωπος Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἦταν ἀκτιστος ὡς πρὸς τὴ φύση, γίνεται ἄνθρωπος πρὸς χάρη μας, φορῶντας μὲ τὴ θέληση τοῦ Πατέρα τὴ σάρκα μας, ὥστε, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, νὰ μᾶς ἀνοίξει νέο δρόμο καὶ μόνιμο, καὶ νὰ ἐκπληρώσει τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα, ἀποκαθιστώντας τὸ σῶμα στὴν ἀφθαρσία, καταργώντας τὸν θάνατο ποῦ ἐπικράτησε λόγω τῆς ἁμαρτίας, κατακρίνοντας τὴν ἁμαρτία, καὶ κἀνοντας ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσα δι' αὐτοῦ ἀγαθὰ ἔγιναν στὴ φύση. Ἐφόσον λοιπὸν ἔγινε ἄνθρωπος, γιὰ νὰ γίνεῖ καὶ δρόμος τῶν ἀγαθῶν γιὰ μᾶς, καὶ νὰ ἐκπληρώσει τὰ ἔργα ποῦ γίνονται ἀπὸ τὸν Πατέρα μέσω αὐτοῦ, ὀρθὰ λέγει· «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του γιὰ τὰ ἔργα του». Καὶ στὴ συνέχεια πάλι, φανερώνοντας τὴν προαιώνια ὑπαρξή του, λέγει· «Μὲ θεμελίωσε πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες». Ἐφόσον λοιπὸν καὶ γεννιέται καὶ κτίζεται, καὶ στίς δύο λέξεις ἀποδίδει τὴ σημασία ποῦ τίς ταιριάζει. Γιατὶ γεννιέται ὡς Λόγος τοῦ Θεοῦ προαιώνια, ὅπως λέγει, καὶ κτίζεται ὡς ἄνθρωπος, ὅταν γιὰ χάρη μας ἔγινε σάρκα· ἔτσι λέγει ὁ Εὐαγγελιστής.

ΑΛΛΟ.

Λέγει κάπου γιὰ τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ ὁ Δαβίδ· «Αὐτὸς ποῦ ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες»⁸¹. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Υἱὸς ὑπάρχει προαιώνια, ὅμως λέγει ὅτι κτίζεται ὁ ἴδιος γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα, εἶναι ἀνάγκη νὰ σκεφθοῦμε, ὅτι αὐτὸς κτίσθηκε ἐνῶ ὑπῆρχαν ἤδη τὰ ἔργα. Γιατὶ μετὰ τὸν ἐρχομὸ τῶν δημιουργημάτων στὴν ὑπαρξή, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ αἰῶνα ἔγινε ἄνθρωπος, ὅταν δηλαδὴ εἶπε τό-

«ἔκτισέ με», φησί. Πῶς οὖν αὐτὸς ἂν ὑπάρχη τούτων ὁ ποιητής, εἰ μετ' ἐκεῖνα κτίζεται; Εἰ δὲ πρὸ τῶν ἔργων ἐστὶν ὁ τούτων ποιητής τοῦ Θεοῦ Λόγος, κτίζεται δὲ εἰς αὐτά, οὐ τῆς οὐσίας αὐτοῦ δηλωτικὸν ἂν εἶη τὸ «ἔκτισε». σημαίνει δ' ἂν εἰκότως τὴν ἐνανθρώπησιν 5 ὅτε πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν ἔργων τοῦ Πατρὸς γέγονε σὰρξ. Καὶ διὰ τοῦτο φησι. «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ.

ΑΛΛΟ,
ὡς ἐν ἐπιτομῇ.

10 Ἐκτίσθαι φησὶν ἑαυτὸν εἰς ἀρχὴν ὁδῶν. Καὶ ποίων ἄρα, μαθήσῃ διὰ τῶν ἐφεξῆς. Πρῶτον μὲν τὰς ἀρετὰς ἐξαριθμούμενος, ὃς πρῶτος ποιήσας ἐδίδαξε καὶ ἡμᾶς «Γίνεσθε», γὰρ φησιν, «οἰκτιρμονες» καί, «Ἐάν τις σε ραπίσῃ εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. Ἀπὸ τοῦ αἵροντος τὰ σά, μὴ ἀπαίτει». — «Ὁ 15 νόμος φησὶν Οὐ μοιχεύσεις. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν Οὐκ ἐπιθυμήσεις», καὶ ὅσα πρὸς τούτοις ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς κεῖται κηρύγματα. Ταῦτα γὰρ ἤρξατο μὲν ἐν πρῶτῳ Χριστῷ, τρέχει δὲ ἐφεξῆς εἰς ἡμᾶς. Διὰ τοῦτο φησιν. «Ἐγὼ εἰμι ἡ θύρα», «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός». Ἀρχὴ τοιγαροῦν τῶν τοιούτων ἡμῖν ἔργων γενόμενος, ὅτε διὰ 20 τοῦτο τὴν ἡμῶν σὰρκα περιεβάλετο, καὶ γέγονεν ἄνθρωπος, εἰκότως ἂν λέγοι. «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ». Τὸν αὐτὸν δὲ τοῦτον ἐφαρμόσεις λόγον καὶ τῇ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσει, καὶ τῇ εἰς ἀφθαρσίαν τῆς σαρκὸς μεταβολῇ, καὶ τῇ ἀνόδῳ τῇ εἰς οὐρανοῦς. Καὶ τούτων γὰρ ἡμῖν γέγονεν ἀρχή, καὶ 25 διὰ ταῦτα κτίζεται.

ΑΛΛΟ.

Ἀπέθανε δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ὁ Χριστός. Ὡσπερ οὖν τεθνηκός τοῦ σώματος αὐτὸς τοῦτο λέγεται παθεῖν, καίτοι τὴν φύσιν ἀθάνατος ὢν, οὕτω κτιζομένου τοῦ σώματος, αὐτὸς ἑαυτὸν 30 κτίζεσθαι λέγει, καίτοι τὴν οὐσίαν ἄκτιστος ὢν. Αὐτοῦ γὰρ οὐσης

82. Λουκᾶ 6, 36.

83. Ὅπ. π. 29-30.

84. Ματθ. 5, 28-29.

«ἔκτισέ με», κατὰ τρόπο ταιριαστό καὶ κατάλληλο. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι αὐτὸς δημιουργὸς αὐτῶν, ἐὰν κτίσθηκε ὕστερα ἀπὸ ἐκεῖνα; Ἐὰν πάλι ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τὰ ἔργα ὁ δημιουργὸς αὐτῶν Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ κτίζεται γι' αὐτά, τότε τὸ «ἔκτισε» δὲν μπορεῖ νὰ φανερώσει τὴν οὐσία του, καὶ εἶναι λογικὸ νὰ ἀναφέρεται στὴν ἐνανθρώπησή του, ὅταν ἔγινε σὰρκα γιὰ νὰ ἐπανορθώσει τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα. Καὶ γι' αὐτὸ λέγει· «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του γιὰ τὰ ἔργα του».

ΑΛΛΟ, περιληπτικά.

Κτίσθηκε, λέγει, ὁ ἴδιος στὴν ἀρχὴ τῶν ὁδῶν. Ποιῶν ὁδῶν ἄραγε, θὰ τὸ μάθεις ἀπὸ τὰ παρακάτω. Πρῶτα ἀπαριθμεῖ τις ἀρετές, τις ὁποῖες, ἀφοῦ πρῶτος τις ἐφάρμοσε ἐκεῖνος, τις δίδαξε καὶ σὲ μᾶς· Γιατὶ λέγει· «Νὰ εἶστε ἐλεήμονες»⁸², καὶ· «Ἐὰν κάποιος σὲ ραπίσει στὸ δεξιὸ σαγόνι, γύρισέ καὶ τὸ ἄλλο. Ἐπὶ ἐκεῖνον ποῦ σοῦ παίρνει τὰ πράγματά σου, μὴ τὰ ζητᾶς πίσω»⁸³. «Ὁ νόμος λέγει· Μὴ μοιχεύσεις. Ἐγὼ ὅμως σᾶς λέγω· Μὴν ἐπιθυμήσεις»⁸⁴, καὶ ὅσα ἄλλα μαζὶ μ' αὐτὰ βρίσκονται στὰ εὐαγγελικὰ κηρύγματα. Γιατὶ αὐτὰ ἄρχισαν βέβαια μὲ πρῶτον τὸν Χριστό, καὶ συνεχίζονται καὶ σὲ μᾶς. Γι' αὐτὸ λέγει· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ θύρα»⁸⁵, «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδός»^{85α}. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔγινε ἀρχὴ αὐτῶν τῶν ἔργων σὲ μᾶς, ὅταν φόρεσε τὴ δική μας σὰρκα γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτόν, καὶ ἔγινε ἄνθρωπος, εἶναι φυσικὸ νὰ λέγει· «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε ὡς ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του γιὰ τὰ ἔργα του». Τὴν ἴδια βέβαια ἐξήγηση νὰ ἐφαρμόσεις καὶ γιὰ τὴν ἀνάστασι ἀπὸ τοὺς νεκρούς, καὶ γιὰ τὴν ἀφθαρσία, καὶ γιὰ τὴν ἀνοδό του στοὺς οὐρανοὺς. Γιατὶ καὶ αὐτῶν ἔγινε γιὰ μᾶς ἀρχὴ, καὶ γι' αὐτὰ κτίσθηκε.

ΑΛΛΟ.

Ὁ Χριστὸς πέθανε ἐξαιτίας μας καὶ γιὰ χάρη μας. Ὅπως λοιπὸν, ὅταν πέθανε τὸ σῶμα, λέγεται ὅτι αὐτὸς τὸ ἔπαθε αὐτό, ἂν καὶ ἦταν ὡς πρὸς τὴν φύση ἀθάνατος, ἔτσι καὶ ὅταν κτίζεται τὸ σῶμα, λέγει ὅτι ὁ ἴδιος κτίζει τὸν ἑαυτὸ του, ἂν καὶ εἶναι κατὰ τὴν οὐσία

85. Ἰω. 10, 9.

85α. Ἰω. 14, 6. 5

καὶ οὐχ ἑτέρου τινὸς τῆς σαρκός, ἰδιοποιεῖται τὰ εἰς αὐτὴν συμβαί-
νοντα

ΑΛΛΟ.

Ἔργον τῶν ἐπὶ τῆς γῆς τὸ κάλλιστον ἄνθρωπος, ὃς δὴ τέλειος
5 γεγονώς, ἀτελής εὐρέθη διὰ τὴν παράδασιν, πεσὼν μὲν ἐξ ἀθανα-
σίας εἰς θάνατον, ἐξ ἀφθαρσίας δὲ εἰς φθοράν. Ἐπεὶ τοίνυν ἐν τι
τῶν ἀτοπωτάτων ἐφαίνετο, καὶ ἦν ὄντως αἰσχρὸν μέχρι παντός
ἀτελὲς διαμεῖναι τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἀναγκαίως ὁ τοῦ Θεοῦ Λό-
γος, ὁ τέλειος τὸν ἀτελεῖ ἄνθρωπον περιεβάλετο, καὶ διὰ τοῦτό
10 φησιν εἰς τὰ ἔργα κτίζεσθαι, ἵνα τελειώσῃ αὐτά, ἵνα πάλιν αὐτοῖς
τὴν τελειότητα περιθήσῃ, τὸ λείπον τῷ ἀνθρώπῳ πληρώσας δι'
ἑαυτοῦ. Καὶ γοῦν ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φησὶ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πα-
τέρα· «Ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς, τὸ ἔργον τελειώσας ὃ δέδωκάς
μοι ἵνα ποιήσω». Καὶ πάλιν «Τὰ ἔργα ἃ δέδωκέ μοι ὁ Πατήρ, ἵνα
15 τελειώσω αὐτά, αὐτὰ τὰ ἔργα μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ». Εἰ τοίνυν ὅτε
γέγονεν ἄνθρωπος, τότε τὰ ἔργα τελειοῖ καὶ εἰς αὐτὰ κτίζεται, πρό-
δηλον δήπουθεν ὅτι περ οὐ τῆς οὐσίας τοῦ Λόγου σημαντικὸν ἂν
εἶη τό, «ἔκτισε», δηλοῖ δὲ μᾶλλον τὸν τῆς ἐπιδημίας καιρὸν, καθό,
σὰρξ γεγονώς, ἐκτίσθαι λέγεται. Τότε γὰρ καὶ ὀλόκληρα ποιήσας
20 τὰ ἔργα τοῦ Πατρὸς καὶ ἀποκατοστήσας εἰς τὸ ἀρχαῖον τὴν ἀνθρώ-
που φύσιν, παρέστησεν ἑαυτῷ τὴν Ἐκκλησίαν μὴ ἔχουσαν σπιλον
ἢ ρυτίδα, ἢ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἁγίαν καὶ ἄμωμον, καὶ γεγόναμεν
ἐν αὐτῷ καινῇ κτίσει, οὐκέτι φοροῦσα τὸ ἀτελὲς διὰ τὴν παράδα-
σιν καὶ τὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας νέκρωσιν, ἀλλὰ λοιπὸν ἀπολαβοῦσα
25 τὸ τέλειον διὰ τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνά-
στασιν. Οὐκοῦν, ἄνθρωπος διὰ ταῦτα γενόμενος, εἰκότως ἂν λέγοι
τό, «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ».

ΑΛΛΟ,

εἰς τό, «Κύριος ἔκτισέ με», ὅτι οὐ κτίσμα, οὐδὲ ποίημα
30 ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰς τό, «Πρὸ τοῦ αἰῶνος
ἐθεμελίωσέ με».

Εἰ κτίσμα ἐστί, καθ' ὑμᾶς, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὃ πάσης ἀσεβεί-

86. Ἰω. 17, 4.

87. Ἰω. 5, 36.

88. Ἐφ. 5, 27.

89. Β' Κορ. 5, 17.

ἀκτιστος. Γιατί, ἀφοῦ ἡ σάρκα ἦταν δική του καὶ ὄχι κάποιου ἄλλου, κάνει δικά του αὐτὰ πού συμβαίνουν σ' αὐτήν.

ΑΛΛΟ.

Τὸ πῶς καλύτερο ἔργο πάνω στὴ γῆ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος, ἐνῶ δημιουργήθηκε τέλειος, βρεῖθηκε ἀτελής ἐξαιτίας τῆς παραβάσεως, πέφτοντας ἀπὸ τὴν ἀθανασία στὸ θάνατο, καὶ ἀπὸ τὴν ἀφθαρσία στὴ φθορά. Ὅταν λοιπὸν ἐμφανίσθηκε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ πλέον ἀτοπα, καὶ ἦταν πραγματικὰ αἰσχρὸ νὰ μείνει ὅλο τὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ ἀτελές, ἀναγκαστικὰ ὁ τέλειος Λόγος τοῦ Θεοῦ φόρεσε τὸν ἀτελεῖ ἄνθρωπο, καὶ γι' αὐτὸ λέγει ὅτι «κτίσθηκε γιὰ τὰ ἔργα», γιὰ νὰ τὰ ὀλοκληρώσει, γιὰ νὰ τὰ περιβάλλει μὲ τὴν τελειότητα, συμπληρώνοντας ὅ,τι ἔλειπε στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Καὶ πράγματι λέγει στὰ Εὐαγγέλια πρὸς τὸν Πατέρα του· «Ἐγὼ σὲ δόξασα πάνω στὴ γῆ, τελειώνοντας τὸ ἔργο πού μοῦ ἀνέθεσες νὰ κάνω»⁸⁶. Καὶ πάλι· «Τὰ ἔργα πού μοῦ ἀνέθεσε ὁ Πατέρας νὰ τὰ τελειώσω, αὐτὰ τὰ ἔργα μαρτυροῦν γιὰ μένα»⁸⁷. Ἐφόσον λοιπὸν, ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος, τότε τελείωσε τὰ ἔργα, καὶ γι' αὐτὰ κτίσθηκε, εἶναι ὀλοφάνερο λοιπὸν, ὅτι τὸ «ἔκτισε» δὲν μπορεῖ νὰ ἀναφέρεται στὴν οὐσία τοῦ Λόγου, ἀλλὰ φανερώνει μᾶλλον τὸν χρόνο τοῦ ἐρχομοῦ του, ἐπειδὴ ὅταν ἔγινε σάρκα, λέγεται ὅτι κτίσθηκε. Γιατὶ τότε, ὀλοκληρώνοντας τὰ ἔργα τοῦ Πατέρα καὶ ἀποκαθιστώντας στὴν ἀρχικὴ τῆς κατάστασι τῆ φύσι τοῦ ἀνθρώπου, παρουσίασε τὴν Ἐκκλησία στὸν ἑαυτὸ του, χωρὶς νὰ ἔχει κηλίδα ἢ ρυτίδα, ἢ τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ ἁγία καὶ ἀμωπητή»⁸⁸, καὶ γίναμε μὲ αὐτὸν καινούργια κτίσις⁸⁹, ἢ ὁποῖα δὲν φορεῖ πιά τὴν ἀτέλεια, ἐξαιτίας τῆς παραβάσεως καὶ τῆ νέκρωσι ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἀλλὰ ἀπολαμβάνει τὴν τελειότητα ἐξαιτίας τῆς ὑπακοῆς τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως. Ὡστε λοιπὸν, ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος γι' αὐτὰ, εἶναι φυσικὸ νὰ λέγει τὸ· «ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε ὡς ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του γιὰ τὰ ἔργα του».

ΑΛΛΟ.

Στό, «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε»· ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι οὔτε κτίσμα, οὔτε δημιούργημα. Καὶ στό· «Μὲ θεμελίωσε πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες».

Ἐὰν εἶναι κτίσμα, ὅπως λέτε, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐφευρέτες κάθε

ας εὔρεται, πῶς Θεῷ κολλώμεθα καὶ θεοποιούμεθα συναφθέντες αὐτῷ; Πῶς δὲ μεσίτης ἐστὶ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ὁ Χριστός; Ἄπεται μὲν γὰρ ἡμῶν, καθὸ γέγονεν ἄνθρωπος. Εἰ δὲ κτίσμα ἐστὶ καὶ οὐ Θεός, πῶς ἄψεται Θεοῦ; Ποῖος αὐτὸν ἐκείνῳ συνάψει τρόπος; 5 Τὰ γὰρ ἀνόμοια κατὰ τὴν οὐσίαν, οὐκ ἂν ἀλλήλοις φυσικῶς συναφθεῖν ποτέ. Πῶς δέ, εἰ κτίσμα ἐστὶ, δι' αὐτοῦ σεσώσμεθα, τῆς θείας λεγούσης Γραφῆς, «Οὐ πρέσβυς, οὐκ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἔσωσεν αὐτούς»; Πῶς δὲ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες δικαιούμεθα, εἴπερ κτίσμα ἐστὶ; Πῶς δὲ τό, «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση», λύεται 10 δι' αὐτοῦ; Οὐ γὰρ ἦν, ἔργον κτίσματι πρέπον, ἀνατρέπειν τὴν παρὰ Θεοῦ δοθεῖσαν ἀπόφασιν. Πῶς δὲ πάλιν, εἰ κτίσμα ἐστίν, ἀναιρεῖ τὴν ἀμαρτίαν, λέγοντος τοῦ προφήτου περὶ αὐτοῦ, «Τίς Θεὸς ὡσπερ σύ, ἑξαίρων ἀνομίας καὶ ὑπερβαίνων ἀδικίας»; Πῶς δέ, εἰ κτίσμα ἐστίν, ἠδύνατο λέγειν, «Ἐὰν μὴ ὁ Υἱὸς ὑμᾶς ἐλευθερώσῃ»; 15 Καὶ γοῦν ἠλευθέρωσεν ὡς τοῦ Πατρὸς κληρονόμος, καὶ οὐ ποίημα ὑπάρχων, κατὰ τὴν τῶν θεομάχων μανίαν.

ἌΛΛΟ.

Εἰ κατὰ μίμησιν τοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ καὶ οἱ κατὰ θέσιν υἱοὶ καλοῦνται, ἀνάγκη πᾶσα τὸν κατὰ φύσιν ἕτερον εἶναι παρ' αὐτούς 20 καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν ἐξηλλαγμένον. Εἰ τοίνυν οἱ κατὰ θέσιν υἱοὶ κτίσματα, ὁ κατὰ φύσιν οὐκ ἔσται κτίσμα ἢ ποίημα, ἵνα μὴ ὁ αὐτὸς ὑπάρχη τοῖς κατὰ θέσιν.

ἌΛΛΟ.

Εἰ καθ' ὑμᾶς, ὧ Ἀρειανοί, κτίσμα ἐστὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐν 25 ποία γέγονεν ἄρα σοφία; ποία δὲ χεὶρ ἢ καὶ αὐτὸν μετὰ τῶν ἄλλων δημιουργήσασα; Γέγραπται γάρ, ὅτι «Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας». Καὶ αὐτὸς δὲ πού φησιν ὁ Θεός «Ἡ χεὶρ μου ἐποίησε ταῦτα πάντα». Καὶ εἰ πάντα ἐν σοφίᾳ καὶ χειρὶ γέγονε Θεοῦ, αἱ δὲ θεῖαι Γραφαὶ περὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου βοῶσιν, ὅτι «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, 30 καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν», οὐκ ἂν εἴη τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας

90. Α' Τιμ. 2, 5.

93. Μιχ. 7, 18.

91. Ἦσ. 63, 9.

94. Ἰω. 8, 36.

92. Γέν. 3, 19.

95. Ψαλμ. 103, 24.

ἀσέβειας, πῶς ἐνωνόμαστε μὲ τὸν Θεὸ καὶ γινόμεστε θεοὶ ὅταν ἐνωθούμε μ' αὐτόν; Καὶ πῶς ὁ Χριστὸς εἶναι μεσίτης ἀνάμεσα στὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους⁹⁰; Γιατὶ ἐνώνεται μὲ μᾶς, ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος. Ἐὰν ὅμως εἶναι κτίσμα καὶ ὄχι Θεός, πῶς ἐνώνεται μὲ τὸν Θεό; Μὲ ποιὸ τρόπο συνδέεται αὐτὸς μὲ ἐκεῖνον; Γιατὶ αὐτὰ πού εἶναι ἀνόμοια κατὰ τὴν οὐσία, δὲν μποροῦν νὰ ἐνωθοῦν κατὰ τρόπο φυσικὸ ματαξὺ τους ποτέ. Καὶ πῶς, ἐὰν εἶναι κτίσμα, σωθήκαμε μέσω αὐτοῦ, ἀφοῦ ἡ ἀγία Γραφή λέγει, «Οὔτε ἀπεσταλμένος, οὔτε ἄγγελος, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τοὺς ἔσωσε αὐτούς»⁹¹; Καὶ πῶς δικαιωνόμαστε πιστεύοντας σ' αὐτόν, ἐὰν εἶναι κτίσμα; Πῶς πάλι τό, «Εἶσαι γῆ καὶ στὴ γῆ θὰ ἐπιστρέψεις»⁹² καταργεῖται δι' αὐτοῦ; Γιατὶ δὲν ἦταν ἔργο, πού ταίριαζε σὲ κτίσμα, τὸ νὰ ἀνατρέψει τὴν ἀπόφαση πού ἐκδόθηκε ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ πῶς, ἐπίσης, ἐὰν εἶναι κτίσμα, καταργεῖ τὴν ἁμαρτία, ἀφοῦ ὁ προφήτης λέγει γι' αὐτόν, «Ποιὸς Θεὸς εἶναι σὰν ἐσένα, πού νὰ καταργεῖ τὶς ἁμαρτίες καὶ νὰ ἀντιπαρέρχεται τὶς ἀδικίες;»⁹³. Καὶ πῶς, ἂν εἶναι κτίσμα, μποροῦσε νὰ λέγει. «Ἐὰν δὲν μᾶς ἐλευθερώσει ὁ Υἱός»⁹⁴; Μᾶς ἐλευθέρωσε ὅμως, ἐπειδὴ εἶναι κληρονόμος τοῦ Πατέρα, καὶ ὄχι δημιουργημα, σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τῶν θεομάχων.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν οἱ κατὰ θέση υἱοὶ ὀνομάζονται κατὰ μίμηση τοῦ κατὰ φύση Υἱοῦ, τότε εἶναι ἀνάγκη ὁ κατὰ φύση Υἱὸς νὰ εἶναι διάφορος ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ἀλλοιώτικος ὡς πρὸς τὴν οὐσία. Ἐὰν λοιπὸν οἱ κατὰ θέση υἱοὶ εἶναι κτίσματα, ὁ κατὰ φύση δὲν εἶναι κτίσμα ἢ δημιουργημα, γιὰ νὰ μὴ εἶναι ἴδιος μὲ τοὺς κατὰ θέση.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν, σύμφωνα μὲ σᾶς, Ἀρειανοί, ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα τοῦ Θεοῦ, μὲ ποιὰ σοφία ἔγινε ἄραγε; Καὶ ποιὸ εἶναι τὸ χέρι πού δημιούργησε καὶ αὐτόν μαζί μὲ τὰ ἄλλα κτίσματα; Γιατὶ ἔχει γραφεῖ· «Ἵλα τὰ ἔκανες μὲ σοφία»⁹⁵. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς λέγει κάπου· «Τὸ χέρι μου τὰ ἔκανε ὅλα αὐτά»⁹⁶. Καὶ ἔφόσον ὅλα ἔγιναν μὲ τὴ σοφία καὶ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, καὶ οἱ ἅγιες Γραφές φωνάζουν γιὰ τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ, ὅτι «Ἵλα ἔγιναν δι' αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτόν δὲν ἔγινε τίποτε»⁹⁷, τότε ὁ

96. Ἱερ. 66, 2.

97. Ἰω. 1, 3.

ἔργον ὁ Υἱός, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτός ἐστιν ἢ σοφία καὶ ἡ χεὶρ, δι' ἧς τὰ πάντα Θεὸς ἐργάζεται. Οὐκοῦν οὐ κτίσμα, οὐδὲ ποιήμα ἐστιν.

**Ἐπιτηρήσεις ἀπὸ τῆς θείας Γραφῆς, ὅτι οὐχ εἷς τῶν
κτισμάτων ὁ Υἱός, ἀλλὰ μᾶλλον ποιητῆς αὐτῶν
λέγεται καὶ ἔστιν.**

5

Οἱ ἐν Βαβυλῶνι νεανίαί, πᾶσαν, ὡς ἔπος εἶπεῖν, τὴν κτίσιν ἐξαριθμούμενοι, τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς καταλέγοντες, καὶ παρὰ πάντων ὑμνεῖσθαι δεῖν φάσκοντες τὸν Θεόν, οὐδαμοῦ τὸν Υἱὸν ἐν τοῖς εὐλογεῖν ὀφείλουσι κατατάττουσιν, οὐδὲ εἰρή-
10 κασιν· Εὐλογεῖτω ὁ Λόγος ἡ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ τὸν Κύριον, ἀλλ' εἰδότες ὅτι μετὰ Πατρὸς τὴν προσκίνησιν ἔχει, πάντων ὁμοῦ τῶν κτισμάτων ποιησάμενοι μνήμην, σιωπῶσιν αὐτὸν ὡς Δεσπότην καὶ ὡς ὑμνούμενον. Οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ ὁ μακάριος Ψαλμωδὸς πολλάκις ὑμνεῖσθαι κελεύων τὸν Θεόν, καὶ πᾶσαν ὀνομάζων τὴν κτίσιν,
15 λειτουργοὺς τε καὶ ἀγγέλους, καὶ δυνάμεις, καὶ οὐρανοὺς οὐρανῶν, καὶ σελήνην καὶ ἥλιον, ὡς δοῦλα τῆ τοῦ Θεοῦ προσκυνήσει χρῆναι δεῖν ὑποκεῖσθαι λέγων, οὐδαμοῦ μὲν ἐν τούτοις κατατάττει τὸν Υἱόν, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐναντίων καὶ προσκυνεῖσθαι κελεύει, βοῶν· «Καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες ἀγγελοι Θεοῦ». Εἰ δὲ πᾶσα
20 ἡ κτίσις προσκυνεῖ, προσκυνεῖται δὲ ὁ Υἱός, οὐκ ἄρα κτίσμα ἐστίν, ἀλλὰ Υἱὸς ἀληθινὸς μετὰ τοῦ Πατρὸς προσκυνούμενος.

ΑΛΛΟ,

**Ἵτι ἕτερός ἐστι παρὰ τὰ κτίσματα ὁ Υἱός, καὶ οὐχ
εἷς τῶν πάντων.**

25 Πάντα διὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου πεποιῆσθαι σημαίνουσα καὶ ἡ θεία Γραφή, οὕτω φησί· «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο». Καὶ πάλιν· «Εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα». Ὁ δέ γε Παῦλος, τρανότατα τῶν πάντων αὐτὸν διατέλλων, λέγει· «Ζῶν γὰρ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργής, καὶ τομώτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστο-

98. Ψαλμ. 96, 7.

99. Ἰω. 1, 3.

Υἱὸς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἔργο τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον αὐτὸς εἶναι ἡ σοφία καὶ τὸ χέρι, μὲ τὰ ὅποια κάνει ὁ Θεὸς τὰ πάντα. Ἐπομένως δὲν εἶναι οὔτε κτίσμα, οὔτε δημιουργήμα.

Παρατηρήσεις ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφή, ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἓνας ἀπὸ τὰ κτίσματα, ἀλλὰ μᾶλλον λέγεται καὶ εἶναι δημιουργός τους.

Οἱ νέοι τῆς Βαβυλώνας, ἀπαριθμώντας, ὅπως θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ὀλόκληρη τὴν κτίση, καὶ περιλαμβάνοντας καὶ τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, καὶ λέγοντας ὅτι πρέπει νὰ ὑμνεῖται ἀπὸ ὅλους ὁ Θεὸς, δὲν κατατάσσουν πουθενὰ τὸν Υἱὸ μεταξὺ αὐτῶν ποὺ ὀφείλουν νὰ τὸν ὑμνοῦν, οὔτε εἶπαν, Ἐὐλογεῖ ὁ Λόγος ἢ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ τὸν Κύριο, ἀλλὰ γνωρίζοντας ὅτι προσκυνεῖται μαζί μὲ τὸν Πατέρα, ἐνῶ ἀναφέρουν ὅλα μαζί τὰ κτίσματα, τὸν ἀποσιωποῦν αὐτὸν ὡς Δεσπότη καὶ ὡς ὑμνούμενο. Ἀλλὰ καὶ ὁ μακάριος Ψαλμωδός, προτρέποντας πολλές φορές νὰ ὑμνεῖται ὁ Θεὸς καὶ ἀναφέροντας ὅλη τὴν κτίση, καὶ τοὺς ὑπηρέτες καὶ τοὺς ἀγγέλους, καὶ τὶς οὐράνιες δυνάμεις, καὶ τοὺς οὐρανούς τῶν οὐρανῶν, καὶ τὴ σελήνη καὶ τὸν ἥλιο, λέγοντας ὅτι ὡς δοῦλα πρέπει νὰ ὑποτάσσονται στὴν προσκύνηση τοῦ Θεοῦ, πουθενὰ μεταξὺ αὐτῶν δὲν κατατάσσει καὶ τὸν Υἱό, ἀλλὰ ἀντίθετα παραγγέλλει νὰ προσκυνεῖται, φωνάζοντας: «Καὶ ἅς τὸν προσκυνήσουν ὅλοι οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ»⁹⁸. Καὶ ἀφοῦ ὅλη ἡ κτίση προσκυνεῖ, ἐνῶ ὁ Υἱὸς προσκυνεῖται, δὲν εἶναι ἔπομένως κτίσμα, ἀλλὰ ἀληθινὸς Υἱὸς, ποὺ προσκυνεῖται μαζί μὲ τὸν Πατέρα.

ΑΛΛΟ.

ἽΟτι ὁ Υἱὸς εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ τὰ κτίσματα, καὶ δὲν εἶναι ἓνας ἀπὸ ὅλα αὐτά.

Καὶ ἡ ἁγία Γραφή, δηλώνοντας ὅτι ὅλα ἔγιναν μὲ τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ, λέγει τὰ ἐξῆς: «Ὅλα ἔγιναν μέσω αὐτοῦ»⁹⁹. Καὶ πάλι: «Ἐνας Κύριος ὑπάρχει, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποίου ἔγιναν τὰ πάντα»¹⁰⁰. Ὁ Παῦλος πάλι, ξεχωρίζοντάς τον ὀλοφάνερα ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα, λέγει: «Γιατὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ζωντανὸς καὶ δραστι-

100. Α΄ Κορ. 8, 6.

μον, καὶ οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ· πάντα δὲ γυμνά καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ». Εἰ τοίνυν πάντων ἐστὶ ποιητής, καὶ πάντα ἐνώπιον αὐτοῦ τετραχίλισται, οὐκ ἂν εἶη τῶν πάντων εἷς ὁ τούτων ποιητής. Καὶ ὡς τὰ πάντα γυμνά καὶ τετραχη-
 5 λισμένα ἐστίν, οὐκ ἂν εὐλόγως ὑπάρχειν νοοῖτο τῶν τετραχηλισμέ-
 νων. Ἐν τῷ γὰρ λέγειν τὰ «πάντα», οὐδὲν ἀφήκεν ἐκτός καὶ εἰ ἐν
 μόνοις τοῖς κτίσμασι πληροῦται τὰ πάντα, ἕτερος ἂν εἶη παρ' αὐ-
 τὰ, ὁ μὴ ἐν αὐτοῖς ἀριθμούμενος. Οὕτω καὶ ὁ μακάριος Παῦλος
 τοῦ «πάντα» νοεῖ τὴν δύναμιν. Ἐρμηνεύων γὰρ τό, «Πάντα ὑπέ-
 10 ταξας ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ», ἐπιφέρει σαφῶς «Ἐν δὲ τῷ λέγειν
 τὰ “πάντα”, οὐδὲν ἀφήκεν αὐτῷ ἀνυπότακτον». Εἰ τοίνυν τὸ πάλ-
 τα τῶν ὄλων ἐστὶ περιεκτικόν, πάντα δὲ ὁ Υἱὸς ποιεῖ καὶ τὰ πάντα
 αὐτῷ τετραχίλισται, οὐκ ἂν εἶη τῶν πάντων εἷς, ἀλλ' ἕτερος παρ'
 αὐτά.

15

ΑΛΛΟ.

Γέγραπται, ὅτι «Ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπου-
 ρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων». Εἰ δὲ τῷ Υἱῷ κάμπτει πᾶν
 γόνυ, οὐκ ἂν εἶη τῶν καμπτόντων εἷς, ἀλλ' ἕτερος παρ' αὐτά. Καὶ
 πάλιν γέγραπται «Ὅτι πᾶσα ἡ κτίσις συστενάζει καὶ συνωδίνει
 20 ἄχρι τοῦ νῦν, ἀπεκδεχομένη τὴν ἀπολύτρωσιν τῶν υἱῶν τοῦ Θε-
 οῦ». Εἰ δὲ στενάζει μὲν ἡ κτίσις καὶ ἀπεκδέχεται τὴν ἀπολύτρωσιν
 καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ, οὔτε δὲ στενάζων ὁ Υἱὸς
 φαίνεται, οὔτε τὴν υἰοποιΐαν ἐκδέχεται ἢ τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ'
 αὐτός ἐστιν ὁ τὴν ἐλπίδα τῆς κτίσεως ἀποπληρῶν, καὶ εἰς υἰοθε-
 25 σίαν τοὺς στενάζοντας καλῶν, καὶ ὁ τῆς ἐλευθερίας δοτήρ, οὐκ
 ἄρα ἐν τοῖς πᾶσιν ἐστίν, οὐδὲ ἐν τῇ κτίσει καταριθμηθήσεται, ἀλλ'
 ἕτερός ἐστι παρ' αὐτήν, καθὰ μὲν ὡς κτίσματα στενάζει τοῦ βοη-
 θοῦντος δεόμενα, ὁ δὲ ὡς Υἱός, ἐλευθεροῖ πάντα τῷ τῆς δουλείας
 δεσμῷ συνεχόμενα.

101. Ἐβρ. 4, 12.

102. Α' Κορ. 15, 26-27.

κός, καὶ πιὸ κοφτερός ἀπὸ κάθε δίκωπο μαχαίρι, καὶ δὲν ὑπάρχει δημιουργήματα κρυφὰ ἀπὸ αὐτόν· ὅλα εἶναι γυμνὰ καὶ φανερὰ στὰ μάτια του»¹⁰¹. Ἐφόσον λοιπὸν εἶναι δημιουργὸς ὅλων, καὶ ὅλα εἶναι φανερὰ μπροστά του, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνας ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα αὐτὸς ποὺ τὰ δημιούργησε. Καὶ αὐτὸς στὸν ὁποῖο ὅλα εἶναι γυμνὰ καὶ ὀλοφάνερα, δὲν μπορεῖ εὐλόγα νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἀνήκει στὰ φανερὰ κτίσματα. Γιατί, λέγοντας «τὰ πάντα», δὲν ἄφησε τίποτε ἔξω ἀπὸ αὐτὰ, καὶ ἔφόσον τὰ πάντα συμπληρώνονται μόνο μὲ τὰ κτίσματα, τότε εἶναι ἄλλος ἔξω ἀπὸ αὐτὰ αὐτὸς ποὺ δὲν συνυπολογίζεται μεταξὺ αὐτῶν. Ἔτσι καὶ ὁ μακάριος Παῦλος κατανοεῖ τὴ σημασία τῆς λέξεως «πάντα». Γιατί, ἐρμηνεύοντας τό, «Ὅλα τὰ ὑπέταξες κάτω ἀπὸ τὰ πόδια του», προσθέτει καθαρὰ· «Καὶ λέγοντας ὅλα, δὲν ἄφησε τίποτε ἀνυπότακτο σ' αὐτόν»¹⁰². Ἐφόσον λοιπὸν ἡ λέξη «πάντα» τὰ περιλαμβάνει ὅλα, καὶ ὅλα τὰ δημιουργεῖ ὁ Υἱός, καὶ ὅλα εἶναι φανερὰ σ' αὐτόν, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνας ἀπὸ ὅλα, ἀλλὰ ἄλλος, ἔκτος ἀπὸ αὐτὰ.

ΑΛΛΟ.

Ἔχει γραφεῖ, ὅτι, «Στὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ θὰ κάμψει κάθε γόνατο τῶν ἐπουρανίων καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν καταχθονίων»¹⁰³. Ἐφόσον λοιπὸν στὸν Υἱὸ κλίνει κάθε γόνατο, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ γονατίζουν, ἀλλὰ ἄλλος, ἔκτος ἀπὸ αὐτὰ. Ἐπίσης ἔχει γραφεῖ· «Ὁλόκληρη ἡ κτίση στανάζει καὶ συμπάσχει μέχρι τώρα, περιμένοντας τὴν ἀπολύτρωση καὶ τὴν ἐλευθερία τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ»¹⁰⁴. Ἐφόσον ὅμως ἡ κτίση στενάζει καὶ περιμένει τὴν ἀπολύτρωση καὶ τὴν ἐλευθερία τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ὁ Υἱὸς οὔτε νὰ στενάζει φαίνεται, οὔτε τὴν υἰοθεσία ἢ τὴν ἐλευθερία περιμένει, ἀντίθετα αὐτὸς εἶναι ποὺ ἐκπληρώνει τὴν ἐλπίδα τῆς κτίσεως καὶ καλεῖ σὲ υἰοθεσία αὐτοὺς ποὺ στενάζουν, καὶ αὐτὸς ποὺ δίνει τὴν ἐλευθερία, ἄρα δὲν εἶναι ἀνάμεσα σ' ὅλα τὰ κτίσματα, οὔτε ὑπολογίζεται μέσα στὴν κτίση, ἀλλ' εἶναι ἄλλος ἔξω ἀπὸ αὐτήν, ἀφοῦ τὰ κτίσματα στενάζουν ἔχοντας ἀνάγκη κάποιου ποὺ νὰ τὰ βοηθήσει, ἐνῶ ἐκεῖνος, ὡς Υἱός, ἐλευθερώνει ὅλα ὅσα κρατοῦνται μὲ τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας.

103. Φιλιππ. 2, 10.

104. Α' Κορ. 8, 19, 22.

Εἰς τό, «Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με».

Γέγραπται· «Ὁ Θεὸς τῆ σοφία ἐθεμελίωσε τὴν γῆν». Εἰ τοίνυν θεμελιοῖ μὲν ἡ σοφία τὴν γῆν, αὕτη δέ ἐστὶν ἡ πάντων ἀσφάλεια (μένει γὰρ ἐδραία δι' αὐτήν), κατὰ τίνα τρόπον ἡ θεμελιοῦσα θε-
 5 μελιοῦται παρὰ Θεοῦ, ζητητέον. Εἴρηται τοίνυν καὶ τοῦτο κατὰ τὸν ταῖς παρομιμαίαις πρέποντα τύπον, πλαγίως παραδηλούμενον καὶ κεκρυμμένην ἔχον ἐν ἑαυτῷ τὴν ἀληθεστέραν διάνοιαν· τοιοῦτο γὰρ αἰεὶ τῆς παρομιμαίας τὸ σχῆμα. Θεμελιοῦται τοίνυν ἡ σοφία, τουτέστιν, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, οὐ καθὸ Λόγος ἐστὶν ἀρχὴν τοῦ
 10 εἶναι δεχόμενος, ἀλλὰ, καθὸ γεγονὼς ἄνθρωπος καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς φορέσας ὁμοίωσιν, ἀρχὴ καὶ θεμέλιος ἡμῖν γίνεται, οἰκοδομουμένοις εἰς εὐσέβειαν διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, καὶ εἰς τὴν καινὴν κτίσιν ἀναμορφουμένοις, καθὼς γέγραπται. Λέγει γοῦν οὐχ ἀπλῶς, Ὁ Θεὸς Λόγον ἢ Υἱόν με πεποιήκεν, ἵνα μὴ τις τοῖς ἑτερο-
 15 δοξοῦσιν ὑπάρχοντες παρὰ τὸν Θεὸν καταψεύδουσθαι τῆς οὐσίας αὐτοῦ ὡς πεποιημένοι, ἀλλ' ἀπολελυμένως, «Ἐθεμελίωσέ με». Ὁ γὰρ ἔφασκεν ἐν τοῖς ἀνωτέρω, «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ», τοῦτο καὶ διὰ τοῦτο σημαίνεται. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἀρχὴν ὁδῶν ἑαυτὸν πεποιῆσθαι φησιν, ἐνταῦθα δὲ θεμέλιον
 20 ἐποικοδομουμένων ἐπ' αὐτῷ καταβεβλήσθαι διίσχυρίζεται, πολυτρόπως τὰ αὐτὰ λέγων καὶ διὰ τῶν αὐτῶν νοσημάτων ἀνακινώσας τὸν λόγον. Ἴσον γὰρ ἐστὶν εἰπεῖν ἀρχὴν καὶ θεμέλιον. Ὡς γὰρ ἐν ἐκείνοις ἀρχή, οὕτω καὶ ἐνταῦθα θεμέλιος τῶν ἐποικοδομουμένων ἀπ' αὐτὸν διὰ τῆς πίστεως γίνεται.

25

ΑΛΛΟ.

Λέγει πον Παῦλος ἐπιστέλλων ὁ σοφώτατος· «Θεμέλιον ἄλλον εὐδεῖς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός». Εἰ τοίνυν κεῖται μὲν θεμέλιος ὁ Χριστός, δεῖ δὲ τὰ ἐποικοδομούμενα πάντως εἶναι τοιαῦτα, ὁποῖόν περ ἂν ὑπάρχει τὸ ὑποκείμενον (οὕτω γὰρ ἂν καὶ ἡ οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη, καθὰ
 30 γέγραπται, πληρωθήσεται εἰς ναὸν ἅγιον), εὐδὴλον δήπουθεν ὅτι περ, οὐ καθὸ Λόγος ἐστὶν, ἑαυτὸν τεθεμελιώσθαι φησιν· οὐδὲν γὰρ ἐστὶ κατὰ φύσιν τῷ Λόγῳ προσεικός, οὐδ' ἂν ἀρμοσθεῖη τι

105. Ἐκκλ. 24, 14.

106. Παροιμ. 3, 10.

107. Β' Κορ. 5, 17.

Στό· «Μέ θεμελίωσε πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες»¹⁰⁵.

Ἔχει γραφεῖ· «Ὁ Θεὸς μὲ τὴ σοφία θεμελίωσε τὴ γῆ»¹⁰⁶. Ἐφόσον λοιπὸν ἡ σοφία θεμελιώνει τὴ γῆ, καὶ αὕτὴ εἶναι ἡ ἀσφάλεια ὄλων (γιατὶ μένει ἀσφαλῆς ἐξαιτίας αὐτῆς), πρέπει νὰ δοῦμε μὲ ποιὸν τρόπο αὕτὴ πού θεμελιώνει, θεμελιώνεται ἀπὸ τὸν Θεό. Γιατὶ καὶ αὐτὸ εἰπώθηκε μὲ τὸν τρόπο πού ταιριάζει στὶς Παροιμίες, ὑποδηλοῦμενο πλαγίως καὶ ἔχοντας κρυμμένη μέσα του τὴν ἀληθινὴ σημασία του. Γιατὶ αὕτὴ εἶναι πάντοτε ἡ μορφή τῆς παροιμίας. Θεμελιώνεται λοιπὸν ἡ σοφία, δηλαδή ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ ἔχει ἀρχὴ τῆς ὑπάρξεώς του, ἀφοῦ εἶναι Λόγος, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ φόρεσε τὴ δική μας ὁμοιότητα, γίνεται ἀρχὴ καὶ θεμέλιο σὲ μᾶς, οἱ ὁποῖοι οἰκοδομοῦμαστε στὴν εὐσέβεια μέσω τῆς πίστεώς μας σ' αὐτόν, καὶ μεταμορφωνόμαστε σὲ καινούργια κτίση, ὅπως ἔχει γραφεῖ¹⁰⁷. Λέγει λοιπὸν ὄχι ἀπλῶς, ὁ Θεὸς μὲ ἔκανε Λόγο ἢ Υἱό, γιὰ νὰ μὴ εἰσχωρήσει καμμιά αἰρετικὴ διδασκαλία, λέγοντας ψευδῶς, ὅτι ἡ οὐσία του εἶναι δημιουργημένη, ἀλλὰ μὲ ἔμφαση· «Μέ θεμελίωσε». Αὐτὸ δηλαδή πού ἔλεγε πρὸ πάνω· «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του γιὰ τὰ ἔργα του», ἐδῶ ἰσχυρίζεται ὅτι μπῆκε ὡς θεμέλιο πάνω στὸ ὁποῖο οἰκοδομοῦνται, λέγοντας μὲ πολλοὺς τρόπους τὰ ἴδια, καὶ ἀνακυκλώνοντας τὸν λόγο μὲ τὰ ἴδια νοήματα. Γιατὶ εἶναι τὸ ἴδιο ὅταν λέγει ἀρχὴ ἢ θεμέλιο. Ὅπως δηλαδή σὲ ἐκείνους εἶναι ἀρχὴ, ἔτσι καὶ ἐδῶ γίνεται θεμέλιο ἐκείνων πού οἰκοδομοῦνται πάνω σ' αὐτόν μέσω τῆς πίστεως.

ΑΛΛΟ.

Λέγει γράφοντας κάπου ὁ σοφώτατος Παῦλος· «Θεμέλιο ἄλλο δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ βάλει, παρὰ μόνο αὐτόν πού ὑπάρχει, καὶ πού εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός»¹⁰⁸. Ἐφόσον λοιπὸν ὁ Χριστὸς εἶναι θεμέλιο, καὶ αὐτὰ πού κτίζονται πάνω σ' αὐτὸ πρέπει νὰ εἶναι τέτοια πού εἶναι καὶ τὸ θεμέλιο (γιατὶ μόνο ἐὰν κτισθεῖ ἔτσι ἡ οἰκοδομή, ὅπως ἔχει γραφεῖ¹⁰⁹, θὰ ὀλοκληρωθεῖ καὶ θὰ γίνει ἅγιος ναός), εἶναι φανερὸ ἀπὸ κάθε πλευρά, ὅτι δὲν λέγει ὅτι ὁ ἑαυτὸς του μπαίνει ὡς θεμέλιο, ἐπειδὴ εἶναι Λόγος, γιατί τίποτε δὲν μοιάζει μὲ τὸν Λόγο, οὔτε εἶναι δυνατὸ νὰ ἐφαρμόσει κάτι ἀπὸ τὰ κτίσματα πάνω σ' αὐτόν κατὰ

108. Α' Κορ. 3, 11.

109. Ὅπ. π. 12-16.

τῶν ὄντων πρὸς ἐκεῖνον φυσικῶς ὁ μὲν γὰρ ποιητής, τὰ δὲ κτί-
 σματα· ἀλλὰ καθὸ γέγονεν ἄνθρωπος καὶ ὁμοιος ἡμῶν κατὰ πάν-
 τα, χωρὶς ἁμαρτίας, θεμέλιον ἑαυτὸν καταβεβλήσθαι φησι τῶν ἐ-
 ποικοδομουμένων ἐπ' αὐτῶ, δυναμένων αὐτῶ συναρμολογεῖσθαι.
 5 Καθὸ γὰρ καὶ αὐτὸς γέγονεν ἄνθρωπος, πολλὴν ἔχει πρὸς ἡμᾶς
 τὴν συγγένειαν διὰ τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν. Οὐκοῦν ἐπὶ τὴν τοῦ Σω-
 τῆρος ἐνανθρώπησιν καὶ τοῦτο παρενεκτέον, ἵνα τὸ δύσφημον
 διαφύγωμεν, γεγενῆσθαι φάσκοντες, καὶ ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαμβά-
 νειν τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ. Ὅνπερ γὰρ τρόπον ἑτέροις ἄμπελον
 10 μὲν ἑαυτὸν εἶναί φησιν, ἡμᾶς δὲ τὰ κλήματα, οὐ ξένα δεικνύων,
 οὐδὲ ἑτερογενῆ τῆς ἀμπέλου τὰ κλήματα, ἀλλ' ἐξ ἐκείνης ὄντα κα-
 τὰ φύσιν, οὕτως ἐνταῦθα θεμέλιον ἡμῶν ἑαυτὸν εἶναί φησιν, ἵνα
 τῶν ἐποικοδομουμένων ἐπ' αὐτῶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιδείξῃ συγγέ-
 νειαν φυσικὴν, ὅτε γέγονεν ἄνθρωπος. Τότε γὰρ καὶ κατὰ φύσιν
 15 αὐτῶ συναπτόμεθα, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμογενείας ἐξηρητημένοι
 ὥσπερ τῆς ἀμπέλου τὰ κλήματα, καρποφοροῦμεν τὴν εἰς Θεὸν
 εὐσέβειαν. Κεῖται τοιγαροῦν θεμέλιος μὲν ἐνανθρωπήσας ὁ τοῦ
 Θεοῦ Λόγος, ἡμεῖς δὲ ἐπ' αὐτῶ καθάπερ τινὲς ἅγιοι λίθοι ἐποικο-
 δομούμεθα, ἵνα καὶ ναὸς τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν ἁγίου Πνεύμα-
 20 τος χρηματίσωμεν.

ΑΛΛΟ.

«Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με». Εὐλογον οἶμαι καὶ ἀναγκαῖ-
 ον αὐτῶν φαινομένων παραδειγμάτων, τὰς ἀνοήτους τῶν αἵρε-
 τικῶν ἀνακόπτειν κακοδοξίας τάχα κἂν οὕτω δυσωπηθέντες τὴν
 25 ἀλήθειαν, πρὸς τὰς δυσφημίας ἀποναρκήσωσι. Τὸ θεμελιούμενον
 τοῖνυν καὶ εἰς τοιαύτην τινὰ λαμβανόμενον χρεῖαν, οὐ πάντως τότε
 τοῦ εἶναι τὴν ἀρχὴν ἔχον φαίνεται, ὅτε καὶ εἰς θεμέλιον πέμπεται.
 Φέρε γὰρ εἰπεῖν, ἔστω λίθος τὸ καταπεμπόμενον καὶ ἐν τῇ γῆ κρυ-
 πτόμενον· δεῖ πρῶτον αὐτὸν ἀπὸ τινος πέτρας ἢ ἐξ ὄρους ἀποτιμη-
 30 θέντα, πρὸς τὴν τοιαύτην λαμβάνεσθαι χρεῖαν· καὶ πρότερόν γε
 ἔστιν, εἴθ' οὕτω θεμέλιος γίνεται εἰς βάθος γῆς καταχωννύμενος.
 Ἀλλ' εἴπερ τις τῶ καταβληθέντι λίθῳ δοίῃ φωνὴν καὶ τὸν ἀνθρώ-
 πῳ πρόποντα χορηγήσειε νοῦν, εἴποι ἂν τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐξηγούμε-

τρόπο φυσικό. Γιατί εκείνος είναι δημιουργός, ἐνῶ αὐτὰ κτίσματα· ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ὁμοιος σὲ ὅλα μὲ μᾶς, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἔθεσε, λέγει, θεμέλιο τὸν ἑαυτὸ του αὐτῶν πού οἰκοδομοῦνται πάνω σ' αὐτό καὶ μποροῦν νὰ συναρμολογηθοῦν μὲ αὐτόν. Γιατί, ἐπειδὴ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ ὁ ἴδιος, ἔχει μεγάλη συγγένεια μὲ μᾶς ἕξαιτίας τῆς φύσεως τῆς σάρκας. Λοιπὸν καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ἀποδώσουμε στὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Σωτήρα, γιὰ νὰ ἀποφύγουμε τὴ βλασφημία, λέγοντας ὅτι κτίζεται καὶ ὅτι ἀρχίζει νὰ ὑπάρχει ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ. Γιατί, ὅπως σὲ ἄλλα χωρία λέγει, ὅτι ὁ ἑαυτὸς του εἶναι ἀμπέλι καὶ ἐμεῖς τὰ κλήματα¹¹⁰, χωρὶς νὰ δείχνει μ' αὐτὸ ὅτι τὰ κλήματα εἶναι ξένα καὶ ἑτερογενῆ ἀπὸ τὸ ἀμπέλι, ἀλλὰ ὅτι εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνο κατὰ φύση, ἔτσι καὶ ἐδῶ λέγει ὅτι εἶναι θεμέλιό μας, γιὰ νὰ δείξει τὴ φυσικὴ συγγένεια μ' αὐτὸν ἐκείνων πού οἰκοδομοῦνται πάνω σ' αὐτό, ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος. Γιατί τότε συνδεόμαστε κατὰ φύση μ' αὐτόν, καὶ ἐξαρτημένοι ἀπὸ τὴ συγγένεια πρὸς αὐτόν, ὅπως τὰ κλήματα ἀπὸ τὸ ἀμπέλι, καρποφοροῦμε τὴν εὐσέβεια στὸν Θεό. Μπαίνει λοιπὸν θεμέλιο ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ πού ἐνανθρώπησε, καὶ ἐμεῖς, σὰν ἅγιοι λίθοι κτιζόμεστε πάνω σ' αὐτόν, γιὰ νὰ γίνουμε καὶ ναὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος πού κατοικεῖ μέσα μας.

ΑΛΛΟ.

«Μὲ θεμελίωσε πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες». Νομίζω ὅτι εἶναι εὐλογο καὶ ἀναγκαῖο, παρουσιάζοντας παραδείγματα, νὰ ξερριζώσω τὶς ἀνόητες κακοδοξίες τῶν αἰρετικῶν· ἴσως ἔστω ἔτσι νὰ ντραποῦν τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ ἐγκαταλείψουν τὶς βλασφημίες. Αὐτὸ λοιπὸν πού θεμελιώνεται καὶ χρησιμοποιεῖται σὲ μιὰ τέτοια ἀνάγκη, δὲν φαίνεται ὀπωσδήποτε ὅτι ἀρχίζει τότε, ὅταν στέλνεται γιὰ νὰ γίνει θεμέλιο. Ἄς πάρουμε ἓνα παράδειγμα. Ἄς ὑποθέσουμε ὅτι αὐτὸς πού στέλνεται εἶναι λίθος καὶ εἶναι κρυμμένος στὴ γῆ. Πρέπει πρῶτα αὐτὸς νὰ ἀποκοπεῖ ἀπὸ κάποιον βράχο ἢ ἀπὸ βουνό, καὶ ὕστερα νὰ χρησιμοποιηθεῖ γιὰ τέτοια χρῆση· καὶ φυσικὰ ὑπάρχει πιὸ μπροστά, καὶ ἔπειτα γίνεται θεμέλιο καὶ καταχωνιάζεται στὸ βάθος τῆς γῆς. Ἐὰν ὅμως κάποιος ἔδινε φωνὴ στὸν χρησιμοποιούμενο γιὰ θεμέλιο λίθο καὶ χορηγοῦσε στὸν ἄνθρωπο τὸν κατάλληλο νοῦ, θὰ μπορούσε νὰ πεῖ,

110. Ἰω. 15, 5.

νος ὅτι· Λίθος μὲν ἦμην εἰς πέτραν κείμενος ἢ ἐν ὄρει, νυνὶ δὲ γέ-
 γονα θεμέλιος τὴν συνέχουσάν με γῆν περιβεβλημένος· Οὕτω
 πως νοήσεις εὐσεβῶς καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας, τουτέστι τοῦ
 Υἱοῦ· ἦν μὲν γὰρ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν, καθὰ γέ-
 5 γραπται· Ὅτε δὲ καθάπερ τις λίθος ἄνευ χειρῶν ἐξ ὄρους ἀπο-
 τμηθεὶς, τουτέστιν ἀπὸ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς προελθὼν, καθέπερ
 τινὰ γῆν τὴν ἡμετέραν σάρκα περιεβάλετο, τότε καὶ τεθεμελιώ-
 σθαί φησιν ἑαυτόν, μονονουχὶ λέγων· Λόγον μὲ ὄντα καὶ Υἱὸν ἀ-
 ληθινόν, ὁ Πατὴρ γηῖνῳ περιδέβληκε σώματι, ἵνα θεμέλιος γέ-
 10 νωμαι καὶ ἀρχὴ τῶν ἐποικοδομουμένων εἰς ἐμὲ διὰ τῆς πίστεως,
 καὶ σύσσωμος τούτοις ἀναδειχθεὶς, δέξωμαι συναρμολογουμέ-
 νους φυσικῶς καὶ συνδεσμουμένους πρὸς ἐμὲ διὰ τὴν κατὰ σάρ-
 κα συγγένειαν.

ΑΛΛΟ.

15 Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν αἰρετικῶν.

Καὶ πῶς ἂν δύναίτο, φασί, τὸ «ἐθεμελίωσέ με» εἰς τὴν μετὰ
 σαρκὸς ἐκλαμβάνεσθαι τοῦ Λόγου παρουσίαν, ὅπου φησὶν αὐτὸς
 πρὸ τοῦ αἰῶνος ἠδραῖσθαι, πρὸ τοῦ τὴν γῆν ποιῆσαι, πρὸ τοῦ ὄρη
 ἐδρασθῆναι; Εὐδῆλον γὰρ ὡς πολλοῖς ὕστερον χρόνοις μετὰ τὸ
 20 γενέσθαι τόδε τὸ σύμπαν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ γέγονεν ἢ ἔνσαρκος οἰκο-
 νομία τοῦ Λόγου.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Πρὸς δὴ τὰ τοιαῦτα τῶν αἰρετικῶν προβλήματα δυσχερὲς μὲν
 οὐδὲν ἀντιλέγειν, χρεία δὲ ὅμως τῆς τῶν ἀκροαμένων εὐλαθείας
 25 Ὅτι μὲν γὰρ ἐπὶ τέλει τοῦ παρόντος αἰῶνος ἢ μετὰ σαρκὸς τοῦ
 Λόγου γέγονε παρουσία, οὐκ ἂν οἴμαί τις τῶν εὖ φρονούντων
 ἀρνήσαιο. Φανερὰ γὰρ τὰ ἐν ταῖς θείαις βωόμενα Γραφαῖς Ἄλλ'
 ὁ γινώσκων τὰ ἐσόμενα Θεὸς καὶ οὐχ ὅτε γίνεται τὰ πράγματα, καὶ
 πρὸ τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς ἤδει τὰ ἐν ἐσχάτοις συμβησόμενα
 30 καιροῖς. Διὸ δὴ τὰ ἐαυτῷ πρόποντα πράττων, οὐχ ὅτε γεγόναμεν,

ἔξιστορώντας τὰ δικά του· Ἦμουν λιθάρι πού βρισκόμουν σέ βράχο ἢ σέ βουνό· τώρα ὅμως ἔγινε θεμέλιο, φορώντας τή γῆ πού μέ περιβάλλει. Κάπως ἔτσι πρέπει νά σκεφθεῖς μέ εὐσέβεια καί γιά τή σοφία τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τόν Υἱό. Γιατί στήν ἀρχή ἦταν κοντά στόν Θεό¹¹¹, καί ἦταν Θεός, ὅπως ἔχει γραφεῖ. Ὅταν ὅμως, ἀφοῦ κόπηκε σάν κάποιο λιθάρι χωρίς χέρια ἀπό βουνό¹¹², δηλαδή ὅταν προῆλθε ἀπό τήν οὐσία τοῦ Πατέρα, καί φόρεσε, σάν κάποια γῆ, τή δική μας σάρκα, τότε λέγει ὅτι ἔγινε θεμέλιο ὁ ἑαυτός του, λέγοντας κατά κάποιο τρόπο· Ἐνῶ ἦμουν Λόγος καί Υἱός ἀληθινός, ὁ Πατέρας μέ ἔντυσε μέ γήινο σῶμα, γιά νά γίνω θεμέλιο καί ἀρχή αὐτῶν πού κτίζονται ἐπάνω μου μέσω τῆς πίστεως, καί ἀφοῦ γίνω ἕνα σῶμα μέ αὐτούς, νά δ-χθῶ νά συναρμολογηθοῦν φυσικά καί νά συνδεθοῦν μέ ἑμένα ἕξαιτίας τῆς κατά σάρκα συγγένειάς μας.

ΑΛΛΟ.

Ἀντίθεση τῶν αἰρετικῶν.

Καί πῶς εἶναι δυνατό, λέγει, τό «μέ θεμελίωσε» νά ἀναφέρεται στήν ἔνσαρκο παρουσία τοῦ Λόγου, τῆ στιγμή πού ὁ ἴδιος λέγει, ὅτι θεμελιώθηκε πρὶν ἀπό τοὺς αἰῶνες, πρὶν κάνει τήν γῆ καί πρὶν στερεωθοῦν τὰ βουνά; Γιατί εἶναι φανερό ὅτι πολλὰ χρόνια μετὰ ἀπό τή δημιουργία αὐτοῦ τοῦ σύμπαντος καί αὐτῶν πού ὑπάρχουν σ' αὐτό, ἔγινε ἡ ἔνσαρκος παρουσία τοῦ Λόγου.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Δέν εἶναι βέβαια δύσκολο νά ἀπαντήσουμε στὰ ἐρωτήματα πού προβάλλουν οἱ αἰρετικοί, χρειάζεται ὅμως καί ἡ εὐλάβεια τῶν ἀκροατῶν. Ὅτι βέβαια ἡ ἔνσαρκος παρουσία τοῦ Λόγου ἔγινε σὸ τέλος τοῦ παρόντος αἰῶνα, δέν νομίζω ὅτι θὰ μπορούσε κανεὶς συνετὸς νά τὸ ἀρνηθεῖ. Γιατί εἶναι γνωστὰ ὅσα φωνάζουν οἱ ἅγιες Γραφές. Ὅμως ὁ Θεὸς πού γνωρίζει αὐτὰ πού πρόκειται νά συμβοῦν, καί ὄχι ὅταν τὰ πράγματα γίνονται, γνώριζε καί πρὶν ἀπό τή δημιουργία τοῦ κόσμου, αὐτὰ πού ἐπρόκειτο νά συμβοῦν κατά τοὺς ἔσχατους καιροὺς. Γι' αὐτὸ λοιπόν, κάνοντας αὐτὰ πού ταιριάζουν σ' αὐτόν, δέν

τότε πρώτον περί ἡμῶν βουλευέται, ἀλλὰ καὶ πρὶν γενέσθαι τὴν γῆν καὶ τοὺς αἰῶνας, ἔσχεν ἐν ἑαυτῷ τῶν καθ' ἡμᾶς τὴν γνώσιν, καὶ προεθεμελίωσε τὸν ἑαυτοῦ Υἱὸν ὅσον εἰς τὴν οἰκείαν πρόγνωσιν, ἵνα, ἡμεῖς ἐποικοδομηθέντες αὐτῷ, πάλιν ἀναστῶμεν εἰς 5 ἀφθαρσίαν οἱ πεσόντες εἰς φθορὰν διὰ τὴν παράδασιν. Ἦδει γὰρ ὅτι νεκροὶ μὲν ἐσόμεθα διὰ τὴν ἁμαρτίαν, κεισόμεθα δὲ ἐν γῆς χώματι, καθὰ γέγραπται, διὰ τὴν ἑαυτῶν ἀπειθείαν, ἀκούοντες «Γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση».

Ἐπειδὴ δὲ χρηστὰ περί ἡμῶν καὶ πάλαι προεβουλευέτο ὁ 10 πάντων ἡμῶν ποιητῆς τε καὶ δημιουργός, προεθεώρει καὶ προώριξε τὸν δι' ἡμᾶς καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἐσόμενον ἄνθρωπον, τουτέστι τὸν ἑαυτοῦ Λόγον, ἵνα καὶ ἀρχὴ ὁδῶν καὶ θεμέλιος εὐρεθῆ, ἀνακαινιζομένης εἰς ἀφθαρσίαν τῆς ἀνθρώπου φύσεως ἐν αὐτῷ, καὶ χρηματίση πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, καὶ ἀναστῆ τῶν κεκοιμη- 15 μένων ἀπαρχή. Ὅπερ γὰρ ὁ πάνσοφος Σολομὼν ἐν ταῖς Παροιμίαις φησί, «Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με», καὶ τὰ τούτοις ἐφεξῆς, τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος σαφανίζει πρὸς Τιμόθεον τὸν ἑαυτοῦ μαθητὴν ἐπιστέλλων ὧδε· «Συγκακοπάθησον τῷ Εὐαγγελίῳ κατὰ δύνάμιν Θεοῦ τοῦ σώσαντος ἡμᾶς, καὶ καλέσαντος κλήσει ἁγία, οὐ 20 κατὰ τὰ ἔργα ἡμῶν, ἀλλὰ κατὰ ἰδίαν πρόθεσιν καὶ χάριν τὴν δοθεῖσαν ἡμῖν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ πρὸ χρόνων αἰωνίων, φανερωθεῖσαν τε νῦν διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καταργήσαντος μὲν τὸν θάνατον, φωτίσαντος δὲ ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν». Εἰ τοίνυν καὶ πρὸ τοῦ αἰῶνος, οὕτω γεγονότες δηλαδὴ, 25 κλήσει ἁγία κεκλήμεθα κατὰ χάριν καὶ πρόθεσιν τοῦ πάντα προειδότης Θεοῦ, κεκλήμεθα δὲ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, δῆλον ἂν εἶη καὶ παντί τῳ σαφές, ὅτιπερ οὐχ ὅτε τεθεμελιώται, τότε καὶ ἀρχὴν τοῦ εἶναι λαμβάνει ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἀλλὰ τὴν ἔνσαρκον ἑαυτοῦ παρουσίαν ἐρμηνεύει διὰ τούτων, καὶ πρὸ τοῦ αἰῶνος ἠδραῖσθαι 30 φησι καὶ πρὸ πάντων τῶν κτισμάτων, ὅσον εἰς τὴν πρόγνωσιν τοῦ Πατρὸς

113. Γέν. 3, 19.

114. Ρωμ. 8, 29.

σκέφθηκε για μᾶς πρώτη φορά ὅταν δημιουργηθήκαμε, ἀλλὰ και προτοῦ γίνει ἡ γῆ και οἱ αἰῶνες, εἶχε μέσα του τὴ γνώση τῶν δικῶν μας πραγμάτων, και θεμελίωσε ἀπὸ πρὶν τὸν Υἱὸ του σύμφωνα με τὴ δική του πρόγνωση, ὥστε ἐμεῖς, ἀφοῦ οἰκοδομηθοῦμε πάνω σ' αὐτόν, νὰ ἀναστηθοῦμε πάλι στὴν ἀφθαρσία ἐμεῖς ποὺ πέσαμε στὴ φθορὰ ἕξαιτίας τῆς παράβασης. Γιατὶ γνώριζε ὅτι θὰ γίνουμε νεκροὶ ἕξαιτίας τῆς ἁμαρτίας, και θὰ εἴμαστε θαμμένοι στὸ χῶμα τῆς γῆς, ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἕξαιτίας τῆς παρακοῆς, ἀκούοντας· «Χῶμα εἶσαι, και στὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψεις»¹¹³.

Ἐπειδὴ ὅμως ἀποφάσισε ἀγαθὰ για μᾶς και ἀπὸ παλιὰ ὁ ποιητῆς και δημιουργὸς ὄλων μας, προέβαλε και προόριζε τὸν ἄνθρωπο ποὺ θὰ κτιζόταν ἕξαιτίας μας και για χάρη μας, δηλαδή τὸν Λόγο του, για νὰ γίνει και ἀρχὴ τῶν ὁδῶν του και θεμέλιο, με τὴν ἀνακαίνιση με αὐτόν τῆς ἀνθρώπινης φύσεως στὴν ἀφθαρσία, και νὰ εἶναι πρωτότοκος σὲ πολλοὺς ἀδελφούς¹¹⁴ και νὰ ἀναστηθεῖ πρῶτος ἀπὸ τοὺς νεκρούς¹¹⁵. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ λέγει ὁ πάνσοφος Σολομών στίς Παροιμίες, «Μὲ θεμελίωσε πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες», και τὰ παρακάτω, αὐτὸ ἀποσαφηνίζει και ὁ Παῦλος γράφοντας πρὸς τὸν μαθητὴ του Τιμόθεο τὰ ἑξῆς· «Κακοπάθησε για τὸ Εὐαγγέλιο με τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς ἔσωσε, και μᾶς κάλεσε με κλήση ἁγία, ὄχι με βάση τὰ ἔργα μας, ἀλλὰ σύμφωνα με τὴ δική του πρόθεση και χάρη ποὺ μᾶς δόθηκε με τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνες, ἀλλὰ φανερώθηκε και τώρα με τὴν ἐμφάνιση τοῦ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος κατάργησε τὸν θάνατο και ἔφερε στὸ φῶς τὴ ζωὴ και τὴν ἀφθαρσία»¹¹⁶. Ἀφοῦ λοιπὸν και πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, δηλαδή πρὶν ἀκόμα δημιουργηθοῦμε, εἴχαμε κληθεῖ με κλήση ἁγία σύμφωνα με τὴ χάρη και τὴν πρόθεση τοῦ Θεοῦ ποὺ γνώριζε ἀπὸ πρὶν τὰ πάντα, και ἔχουμε κληθεῖ με τὸν Ἰησοῦ Χριστό, εἶναι φανερὸ και σαφές στὸν καθένα, ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δὲν ἔλαβε τὴν ἀρχὴ τῆς ὑπάρξεώς του ὅταν εἶχε θεμελιωθεῖ, ἀλλὰ με τὰ λόγια αὐτὰ ἐννοεῖ τὴν κατὰ σάρκα παρουσία του, και λέγει ὅτι θεμελιώθηκε πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, και πρὶν ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα, σύμφωνα με τὴν πρόγνωση τοῦ Πατέρα.

115. Α' Κορ. 15, 20.

116. Β' Τιμ. 1, 8-10.

ΑΛΛΟ.

*Ἔτι εἰς τό, «Κύριος ἔκτισέ με», καὶ εἰς τό,
«Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελιώσέ με».*

*Λέγει πον Παῦλος Ἐφεσίοις ἐπιστέλλων «Εὐλογητός ὁ Θεός
5 καὶ Πατήρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ εὐλογήσας ἡμᾶς ἐν
πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ· καθὼς
ἐξελέξατο ἡμᾶς ἐν αὐτῷ πρὸ καταβολῆς κόσμου εἶναι ἡμᾶς ἁγίους
καὶ ἀμώμους κατενώπιον αὐτοῦ ἐν ἀγάπῃ, προορίσας ἡμᾶς εἰς υἰο-
θεσίαν διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτόν». Εἰ τοίνυν οὕτω γεγονότες,
10 εἰς υἰοθεσίαν προοριζόμεθα διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτόν, καὶ
εὐλογίαις πνευματικαῖς εὐλογούμεθα ἐν τοῖς ἐπουρανίοις, πῶς οὐκ
ἂν τις ἀκούσας λέγοντος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, «Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθε-
μελιώσέ με», ὅσον εἰς τὴν πρόγνωσιν τοῦ Πατρὸς τὰ τοιαῦτα λέ-
γειν αὐτόν ὑπολαμβάνοι, καθ' ἣν προγνωσθένες ἐν αὐτῇ κεκλήμε-
15 θα, καὶ πάσης εὐλογίας ἀπολαύομεν, οὕτω πρὸς ὑπαρξιν ἐνεχθέν-
τες ὅλως, ἀλλὰ πολλοῖς ὕστερον γεγονότες καιροῖς. Αὐτὸ δὲ δὴ
τοῦτο σαφέστατα διδάσκων ἡμᾶς, αὐτὸς ὁ Κύριος λέγει· «Δεῦτε, οἱ
εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην
ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου». Εἰ δὲ ἡτοιμάσαστο καὶ ἡ
20 βασιλεία παρὰ τοῦ Πατρὸς τοῖς οὕτω γεγονόσι, καὶ πρὸ τῆς τοῦ
κόσμου καταβολῆς, ἡτοιμάσαστο δὲ πάντως ἐν Χριστῷ, εἰκότως ἂν
λέγοι περὶ ἑαυτοῦ· «Πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελιώσέ με, πρὸ τοῦ ὄρη
ἐδρασθῆναι, πρὸ τοῦ προελθεῖν τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων». Ταῦτα
γὰρ πάντα τῆς κτίσεως σημαίνει τὴν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι
25 πάροδον.*

ΑΛΛΟ.

*διηγηματικῶς, δι' οὗ τὴν αἰτίαν ὥσπερ μανθάνομεν τοῦ
προωρίσθαι ἐν Χριστῷ, καὶ εἰς υἰοθεσίαν ἡμᾶς
κατατετάχθαι ἐξ ἀγάπης Θεοῦ καὶ Πατρὸς.*

30 *Τὰ συμφέροντα τῆ ἀνθρώπου φύσει προνοήσας ὁ Θεός καὶ*

ΑΛΛΟ.

Και άλλα στό· «Ὁ Κύριος μὲ ἔκτισε», καὶ στό·
«Μὲ θεμελίωσε πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες».

Λέγει κάπου ὁ Παῦλος γράφοντας στοὺς Ἐφεσίους· «Ἴσως εἶναι εὐλογητὸς ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος μᾶς εὐλόγησε μὲ κάθε πνευματικὴ εὐλογία στὰ ἐπουράνια μὲ τὸν Χριστό, σύμφωνα μὲ τὴν ἀπὸ ἀγάπη ἐκλογή του πρὶν ἀπὸ τὴ θεμελίωση τοῦ κόσμου, νὰ γίνουμε ἅγιοι καὶ ἄμεμπτοι ἐνώπιόν του, καὶ μᾶς προόρισε γιὰ υἰοθεσία μέσω τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σ' αὐτόν»¹¹⁷. Ἐφόσον λοιπὸν πρὶν ἄκόμα δημιουργηθοῦμε προορισθήκαμε γιὰ υἰοθεσία σ' αὐτόν διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ εὐλογηθήκαμε μὲ πνευματικὲς εὐλογίες στὰ ἐπουράνια, πῶς εἶναι δυνατὸν κάποιος, ἀκούοντας τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ νὰ λέγει, «Μὲ θεμελίωσε πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες», νὰ μὴ ἀντιλαμβάνεται ὅτι τὰ λέγει αὐτὰ μέσα στὰ πλαίσια τῆς πρόγνωσης τοῦ Πατέρα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, ἀφοῦ προγνωσθήκαμε, κληθήκαμε σ' αὐτήν, καὶ ἀπολαμβάνουμε κάθε εὐλογία, πρὶν ἄκόμα νὰ ἔχουμε ἔρθει στὴν ὑπαρξη, ἀλλὰ δημιουργηθήκαμε ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια; Ἐξάλλου αὐτὸ ἀκριβῶς διδάσκοντάς μας μὲ πολλὴ σαφήνεια, ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, λέγει· «Ἐλάτε οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, κληρονομήστε τὴ βασιλεία ποῦ ἐτοιμάσθηκε γιὰ σᾶς ἀπὸ τότε ποῦ δημιουργήθηκε ὁ κόσμος»¹¹⁸. Καὶ ἀφοῦ ἐτοιμάσθηκε ἡ βασιλεία ἀπὸ τὸν Πατέρα γι' αὐτοὺς ποῦ δὲν εἶχαν ἄκόμα δημιουργηθεῖ, καὶ πρὶν ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου, καὶ ἐτοιμάσθηκε ὅπωςδήποτε μὲ τὸν Χριστό, εἶναι εὐλογο νὰ λέγει γιὰ τὸν ἑαυτό του· «Μὲ θεμελίωσε πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, πρὶν γίνουν τὰ βουνά, καὶ πρὶν δημιουργηθοῦν οἱ πηγές τῶν ὑδάτων». Γιατὶ ὅλα αὐτὰ σημαίνουν τὸν ἐρχομὸ τῆς κτίσεως ἀπὸ τὸ μηδὲν στὴν ὑπαρξη.

ΑΛΛΟ.

μὲ τρόπο περιγραφικὸ, μὲ τὸ ὁποῖο μαθαίνουμε τὴν αἰτία γιὰ τὴν ὁποία ἔχουμε προορισθεῖ μέσω τοῦ Χριστοῦ καὶ σὲ υἰοθεσία ἀπὸ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα.

Προνοώντας γιὰ τὰ συμφέροντα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως ὁ Θε-

118. Ματθ. 25, 34.

Πατήρ, καὶ γινώσκων μὲν ὅτι πεσεῖται πάντως εἰς φθοράν, τρόπον
 δὲ αὐτῇ ζητήσας ἀνανεώσεως καὶ τῆς εἰς ἀφθαρσίαν ἐπανόδου,
 ρίζας ὥσπερ αὐτῇ τῆς τοιαύτης ἐλπίδος ἐν τῷ ἰδίῳ κατεβάλετο γεν-
 νήματι, καὶ εἰς νίοθεσίαν ἡμᾶς προορίζει δι' αὐτοῦ, καὶ πάσης
 5 εὐλογίας πνευματικῆς ἀξιοῖ, καίτοι οὐπω γενομένους, ἵν', ὅταν
 συμβῇ πεσεῖν εἰς θάνατον διὰ τὴν παράδασιν, ὥσπερ ἐξ ἀρχαίας
 ρίζης πάλιν εἰς ζωὴν ἀναβλαστήσῃ, καὶ ὡς ἤδη προευλογηθεῖσα,
 μὴ παντελῶς ὑπὸ τὴν κατάραν γένηται, ὅταν ἀκούσῃ. «Γῆ εἶ, καὶ
 εἰς γῆν ἀπελεύσῃ». Προθεμελιούται τοίνυν ἡμῶν ὁ Χριστός, καὶ ἐν
 10 αὐτῷ πάντες ἡμεῖς ἐποικοδομούμεθα, καὶ τοῦτο πρὸ καταβολῆς
 κόσμου κατὰ πρόγνωσιν τοῦ πάντα εἰδότης Θεοῦ, ἵνα, καθάπερ
 ἤδη προεῖπομεν, ἀρχαιότεραν ἔχωμεν τῆς κατάρας τὴν εὐλογίαν,
 καὶ τῆς εἰς τὸν θάνατον καταδίκης, τὴν εἰς ζωὴν ὑπόσχεσιν, καὶ
 τῆς ἐκ τοῦ διαδόλου δουλείας, τῆς νίοθεσίας τὴν ἐλευθερίαν. Ἄ-
 15 νατρέχει δὲ ἡ φύσις εἰς τὸ ἀρχαῖον, τὰ μεταξὺ συμβεβηκότα νική-
 σασα, διὰ τὴν χάριν τοῦ θεμελιώσαντος αὐτὴν ἐν ἀγαθοῖς ἐν Χρι-
 στῷ, καὶ πάλιν ἐκεῖνο γίνεται ὅπερ ἦν ἐν προγνώσει τοῦ Θεοῦ, ἐξ
 ἀγάπης προοριζομένη πρὸς πάντα τὰ κάλλιστα δι' Υἱοῦ.

ΑΛΛΟ,

20

ὡς ἐν ὑποδείγματι.

Πῶς ἡμῖν προθεμελιούται ἡ τοῦ Θεοῦ σοφία πρὸ τοῦ αἰῶνος,
 ἀναγκαῖον ἰδεῖν. Ὡσπερ εἴ τις ἀρχιτέκτων σοφὸς οἴκου κατασκευ-
 ῆς ἀρχόμενος, ἐννοήσας τε, κατὰ τὸ εἶκόσ, μὴ τι ἄρα καὶ πάθοι,
 προϊόντος τοῦ χρόνου, τῶν ὅσα πέφυκε γίνεσθαι περὶ τὰς τῶν
 25 οἰκοδομημάτων κατασκευάς, θεμέλιον ἀρραγῆ καταβάλλεται, καὶ
 ρίζαν ὥσπερ ἀκλόνητον τοῖς ἔργοις ἐπινοεῖ, ἵν', εἴ τι καὶ πάθοι σω-
 ζομένην ἔχοντα τὴν ἀρχὴν, αὐτίς ἐπ' αὐτῇ καὶ ἀναστήσῃσι δυνηθῇ,
 τὸν αὐτὸν δὴ τρόπον ὁ πάντων δημιουργός, τῆς ἡμετέρας σωτη-
 ρίας προεθεμελίωσε τὸν Χριστόν, καὶ πρὸ τῆς τοῦ κόσμου κατα-

ὅς καὶ Πατέρας, καὶ γνωρίζοντας ὅτι ὅπωςδήποτε θὰ πέσει στὴ φθορὰ, καὶ ζητώντας νὰ βρεῖ τρόπο ἀνακαίνισής της καὶ ἐπανόδου της στὴν ἀφθαρσία, ἔβαλε κατὰ κάποιον τρόπο στὸν ἴδιο τὸν Υἱὸ του τὶς ρίζες αὐτῆς τῆς ἐλπίδας, καὶ μᾶς προόρισε σὲ υἰοθεσία δι' αὐτοῦ, καὶ μᾶς κατέστησε ἄξιους κάθε πνευματικῆς εὐλογίας, ἂν καὶ δὲν εἶχαμε ἀκόμα δημιουργηθεῖ, ὥστε, ὅταν συμβεῖ νὰ πέσει ἡ ἀνθρώπινη φύση σὲ θάνατο ἐξαιτίας τῆς παράβασης, νὰ ξαναβλαστήσει πάλι στὴ ζωὴ σὰν ἀπὸ ἀρχαία ρίζα, καὶ ἐπειδὴ εἶχε ἤδη ἐκ τῶν προτέρων εὐλογηθεῖ, νὰ μὴ πέσει ἐξ ὀλοκλήρου στὴν κατάρα, ὅταν ἀκούσει, «Χῶμα εἶσαι καὶ στὸ χῶμα θὰ ἐπιστρέψεις»¹⁹. Θεμελιώνεται λοιπὸν πρὶν ἀπὸ μᾶς ὁ Χριστός, καὶ ὅλοι ἐμεῖς κτιζόμαστε πάνω σ' αὐτόν, καὶ αὐτὸ γίνεται σύμφωνα μὲ τὴν πρόγνωση τοῦ Θεοῦ, ποὺ τὰ γνωρίζει ὅλα, πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργία τοῦ κόσμου, ὥστε, ὅπως εἶπαμε προηγουμένως, νὰ ἔχουμε τὴν εὐλογία πρὶν παλιὰ ἀπὸ τὴν κατάρα, καὶ ἀπὸ τὴν καταδίκη στὸν θάνατο, τὴν ὑπόσχεση γιὰ ζωὴ, καὶ ἀπὸ τὴ δουλεία τοῦ διαβόλου τὴν ἐλευθερία τῆς υἰοθεσίας. Καὶ ἐπανερχεται πάλι ἡ φύση μας στὴν ἀρχαία κατάσταση, ἀφοῦ νίκησε ὅλα ὅσα εἶχαν στὸ μεταξὺ συμβεῖ, ἐξαιτίας τῆς χάριτος ἐκείνου ποὺ τὴν θεμελίωσε μὲ τὸν Χριστὸ στὰ ἀγαθὰ, καὶ ἔτσι ἡ ἀνθρώπινη φύση ξαναγίνεται πάλι ἐκεῖνο ποὺ ἦταν σύμφωνα μὲ τὴν πρόγνωση τοῦ Θεοῦ, προορισμένη ἀπὸ ἀγάπη γιὰ ὅλα τὰ κάλλιστα μέσω τοῦ Υἱοῦ.

ΑΛΛΟ, μὲ παράδειγμα.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ δοῦμε πῶς θεμελιώνεται γιὰ χάρη μας ἀπὸ πρὶν ἢ σοφία τοῦ Θεοῦ πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες. Ὅπως ἐὰν κάποιος ἀρχιτέκτονας σοφός, ἀρχίζοντας νὰ κατασκευάσει μιὰ κατοικία, καὶ σκεπτόμενος, ὅπως εἶναι φυσικό, μήπως μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου πάθει κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ συνηθίζεται νὰ γίνονται σχετικᾶ μὲ τὶς κατασκευὲς τῶν οἰκοδομῶν, βάζει στερεὸ θεμέλιο, καὶ ἐπινοεῖ κάτι σὰν ρίζα ἀκλόνητη γιὰ τὰ ἔργα του, ὥστε, ἐὰν πάθουν κάτι, ἔχοντας τὴν ἀρχή (τὸ θεμέλιο), νὰ μπορέσει πάλι νὰ τὰ ξαναχτίσει πάνω σ' αὐτὴ τὴν ἀρχή. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ὁ δημιουργοὺς τῶν ὅλων, ἔβαλε σὰν θεμέλιο τῆς δικῆς μας σωτηρίας τὸν Χριστὸ, καὶ μάλιστα

σκευῆς, ἴν', ἐπειδήπερ συμβῆ πεσεῖν διὰ τὴν παράδασιν, αὐθις ἀνακτισθῶμεν ἐπ' αὐτῷ. Ὅσον μὲν οὖν εἰς βουλήν τε καὶ πρόθεσιν τοῦ Πατρὸς, καὶ πρὸ τοῦ αἰῶνος θεμελιούται Χριστός, τὸ δέ γε ἔργον οἰκείῳ γέγονε καιρῷ, οὕτως ἀπαιτούσης τῆς χρείας τοῦ 5 πράγματος. Ἀνανεούμεθα γὰρ ἐν Χριστῷ κατὰ τὸν τῆς ἐπιδημίας καιρόν, οἱ καὶ πάλαι τῆς σωτηρίας αὐτὸν θεμέλιον ἔχοντες

ΛΟΓΟΣ ΙΣΤ΄

Περὶ ἀιδιότητος Υἱοῦ, καὶ ὅτι ἀμερίστως προῆλθεν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς.

10 **Ἀντίθεσις Ἀρειανῶν, πρὸς ἣν αἱ λύσεις ἐφεξῆς.**

Καὶ πῶς ἂν δύναίτο, φασίν, αἰδιος εἶναι ὁ Υἱός; πῶς δέ, προελθὼν ἐκ Πατρὸς, οὐ πάντως αὐτοῦ καὶ μεμέρισται; Τὸ γὰρ ἐκ τινος προελθόν, μέρος ἂν εἴη τῆς οὐσίας, ἀφ' ἧς καὶ προελήλυθε. Τὸ δὲ ἅπαξ ἀπομερισθέν, οὐκ ἂν ὀλόκληρον εἶναι νοοῖτο.

15 **Ἐξ ὑποδείγματος ἡ λύσις.**

Τί οὖν ἄρα φήσουσι συμβαίνειν περὶ τὸν ἥλιον, ὅταν ἐκπέμπῃ τὸ ἴδιον ἀπαύγασμα; Τί δὲ περὶ τὸ πῦρ νομίζουσι γίνεσθαι, ὅταν ἐξ ἑαυτοῦ τὴν θερμασίαν ἐκπέμπῃ; Μερισμοὺς ἄρα καὶ ἀποκοπὰς ἐν ταῖς τοιαύταις οὐσίαις ὑπολαμβάνουσι γίνεσθαι, καὶ μὴ λάμπει μὲν 20 ὁ ἥλιος κατ' οὐδένα τρόπον ἐλαττούμενος; Διέλοι δ' ἂν οὐδεὶς τοπικῶς τὸ ἀπαύγασμα ἀπ' αὐτοῦ. Ἀπὸ δέ γε τοῦ πυρὸς, οὐ μεμερισμένως ὀρῶμεν τὴν θερμασίαν ἐκτρέχουσαν, ἀλλ' ἔστι τῆς τοῦ πυρὸς οὐσίας καρπὸς ἀμερίστως ἐξ αὐτῆς προϊών, ὥσπερ καὶ τὸ ἀπαύγασμα τοῦ φωτός. Καὶ οὐχ ἂν εἴη τὸ φῶς ποτε χωρὶς ἀπαυγά- 25 ματος, οὐδὲ τὸ πῦρ χωρὶς τοῦ θερμαίνειν. Ἀεὶ γὰρ παραπέφυκε ταῖς τοιαύταις οὐσίαις τὰ ἐξ αὐτῶν τικτόμενα. Οὕτω μοι νόει τὸν Υἱὸν ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας προερχόμενον, αἰδιῶς τε ὄντα ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν ἰδίᾳ νοούμενον ὑποστάσει, καὶ κατ' οὐδένα τρόπον

πρὶν ἀπὸ τὴν κατασκευὴ τοῦ κόσμου, ὥστε, ἔὰν συμβεῖ νὰ πέσουμε ἔξαιτίας τῆς παραβάσεως, νὰ ξανακτισθοῦμε πάλι πάνω σ' αὐτόν. Ὁ Χριστὸς λοιπὸν θεμελιώνεται, μὲ ἀπόφαση καὶ πρόθεση τοῦ Πατέρα, πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, τὸ ἔργο ὅμως ἔγινε στὸν κατάλληλο καιρὸ, ὅπως ἀπαιτοῦσε ἡ ἀνάγκη τοῦ πράγματος. Γιατὶ ἀνακαινίζομαστε μὲ τὸν Χριστὸν ἐν τῷ καιρὸ τῆς ἐλεύσεώς του, ἐμεῖς ποὺ ἀπὸ παλιὰ τὸν εἶχαμε θεμέλιο τῆς σωτηρίας μας.

ΛΟΓΟΣ ΙΣΤ'.

Γιὰ τὴν αἰωνιότητα τοῦ Υἱοῦ, καὶ ὅτι προῆλθε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα χωρὶς νὰ διαιρεθεῖ.

Ἀντίθεση τῶν Ἀρειανῶν, καὶ στὴ συνέχεια οἱ ἀπαντήσεις.

Καὶ πῶς θὰ μπορούσε, λένε, νὰ εἶναι ὁ Υἱὸς αἰώνιος; Πῶς ἐπίσης, ἀφοῦ προῆλθε ἀπὸ τὸν Πατέρα, δὲν χωρίσθηκε ὅπωςδήποτε ἀπὸ αὐτόν; Γιατὶ αὐτὸ ποὺ προῆλθε ἀπὸ κάτι, εἶναι μέρος τῆς οὐσίας ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ προῆλθε. Καὶ αὐτὸ ποὺ ἀποσπάσθηκε μὰ φορὰ, δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ὅτι εἶναι ὁλόκληρο.

Ἀπάντηση μὲ παράδειγμα.

Τί θὰ ποῦν ἄραγε ὅτι συμβαίνει μὲ τὸν ἥλιο, ὅταν ἐκπέμπει τὴ δική του ἀκτινοβολία; Καὶ τί νομίζουν ὅτι γίνεται μὲ τὴ φωτιά, ὅταν ἐκπέμπει ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τῆς τῆ θερμότητα; Θεωροῦν ἄραγε ὅτι καὶ σ' αὐτὲς τὶς οὐσίες γίνονται διαιρέσεις καὶ ἀποκοπές, καὶ ὅτι δὲν λάμπει ὁ ἥλιος, ὁ ὁποῖος κατὰ κανένα τρόπο δὲν ἐλαττώνεται; Καὶ βέβαια δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀποσπάσει ἀπὸ αὐτόν τὴν ἀκτινοβολία τοπικά. Ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὴ φωτιὰ βλέπουμε νὰ ἐκπέμπεται ἡ θερμοκρασία χωρὶς νὰ χωρίζεται, ἀλλὰ εἶναι καρπὸς τῆς οὐσίας τῆς φωτιᾶς ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτὴν χωρὶς νὰ χωρίζεται, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ ἀκτινοβολία τοῦ φωτός. Καὶ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ποτὲ τὸ φῶς χωρὶς ἀκτινοβολία, οὔτε ἡ φωτιὰ χωρὶς τὴ θερμότητα. Γιατὶ ἐκπέμπονται διαρκῶς ἀπ' αὐτὲς τὶς οὐσίες, αὐτὰ ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ αὐτὲς. Ἔτσι νὰ ἐννοεῖς ὅτι προέρχεται καὶ ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, καὶ ὅτι ὑπάρχει αἰώνια σ' αὐτόν, καὶ νοεῖται ὅτι ὑπάρχει σὲ ἰδιαιτέρη ὑπό-

ἐλαττοῦντα τὴν τοῦ Πατρὸς οὐσίαν, ἢ αὐτὸν ταύτης ἀπομεριζόμενον, ἀλλ' εἶναί τε αὐτὸν ἐν Πατρὶ, καὶ ἔχειν ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα, ὡς καὶ ἀληθεύειν λέγοντα· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί», καὶ διὰ τὸ τῆς οὐσίας ἀπαράλλακτον, αὐτὸν τε ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ἐν 5 αὐτῷ φαίνεσθαι τὸν Πατέρα, οὕτω τε δύνασθαι λέγειν· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν»· «Ὁ εἰδρακὼς ἐμέ, εἴδρακε τὸν Πατέρα».

ΑΛΛΟ.

Οἱ λέγοντες ἀποκεκόφθαι τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας τὸν Υἱόν, διὰ τὸ ἐξ αὐτῆς προελθεῖν, καὶ εἶναι μέρος λοιπὸν οὐχ ὀλόκληρον, λεγέ-
10 τωσαν ἀποκεκόφθαι καὶ τοῦ φωτὸς τὸ ἀπαύγασμα, καὶ τοῦ πυρὸς τὴν ἐξ αὐτοῦ προϊοῦσαν θερμασίαν, καὶ τοῦ νοῦ τὸν λόγον, καὶ δεικνύτωσαν ὅτι μέρη ταῦτα δηρημένως ἐστὶ τῶν οὐσιῶν, ἐξ ὧν καὶ προέρχονται, ἢ ὅτι χωρὶς μὲν ἀπαυγάσματος ἦν ποτε τὸ φῶς, χωρὶς δὲ θερμασίας τὸ πῦρ, ἄλογος δὲ ὁ νοῦς, καὶ τότε φαν-ταξέσθωσαν
15 τοιαῦτά τινα καὶ περὶ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον. Εἰ δὲ ταῦ-τα σύνεστι μὲν αἰεὶ ταῖς οὐσίαις, ἀφ' ὧν καὶ προέρχονται, ἀμερίστως δὲ τοῦτο ποιοῦσι, καὶ οὐ κεχωρισμένως (οὐ γὰρ πάθη καὶ ἀποκοπὰς ἐμποιοῦσιν αὐταῖς), πῶς οὐ πάσης εἰσὶν ἀσεβείας ἐπέκεινα ταῦτα τῇ θείᾳ φύσει προσάπτοντες, ἃ μηδὲ περὶ τὴν τῶν γεννητῶν φύσιν
20 γενέσθαι δοίη τις ἄν, εἴ γε νοῦν ἔχοι καὶ φρονοίη καλῶς;

ΑΛΛΟ.

Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν αἰρετικῶν.

Καὶ πῶς, φασί, δύναται ὁ Υἱὸς αἰδιος εἶναι μετὰ Πατρός; Καὶ γὰρ οἱ τῶν ἀνθρώπων υἱοὶ τίκονται μετὰ τοὺς πατέρας, καὶ χρό-
25 νοις ὕστερον γίνονται πολλοῖς, οὐκ ὄντες πρὶν γεννηθῆναι. Πῶς δὲ πάλιν ὁ Υἱὸς Λόγος εἶναι δύναται ἢ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ; Καὶ γὰρ ὁ τῶν ἀνθρώπων λόγος οὔτε ἐνυπόστατός ἐστιν, οὔτε μετὰ τὸ ρηθῆναι σώζεται, ἀλλ' εὐθύς εἰς τὸ μὴ ὄν ἀναλύεται, σημήνας τὸ κατὰ

1. Ἰω. 14, 11.

2. Ἰω. 10, 30.

σταση, χωρίς νὰ ἐλαττώνει κατὰ κανένα τρόπο τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα, ἢ νὰ ἀποκόπτεται αὐτὸς ἀπὸ αὐτήν. Ἀντίθετα, καὶ αὐτὸς ὑπάρχει μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ἔχει στὸν ἑαυτό του τὸν Πατέρα, ὥστε νὰ λέγει τὴν ἀλήθεια, ὅταν λέγει, «Ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σὲ μένα»¹. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἀπαράλλακτη ἡ οὐσία τους, καὶ αὐτὸς φαίνεται μέσα στὸν Πατέρα, καὶ ὁ Πατέρας μέσα σ' αὐτόν, γι' αὐτὸ μπορεῖ νὰ λέγει· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἓνα»², καί, «Αὐτὸς ποὺ εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»³.

ΑΛΛΟ.

Αὐτοὶ ποὺ λένε ὅτι ἔχει ἀποκοπεῖ ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα ὁ Υἱός, ἐπειδὴ προῆλθε ἀπὸ αὐτήν, καὶ ἐπομένως εἶναι μέρος καὶ ὄχι ὀλόκληρος, ἄς ποῦν ὅτι ἔχει ἀποκοπεῖ καὶ ἡ ἀκτινοβολία ἀπὸ τὸ φῶς, καὶ ἀπὸ τὴ φωτιὰ ἡ θερμότητα ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτήν, καὶ ὁ λόγος ἀπὸ τὸν νοῦ, καὶ ἄς ἀποδείξουν ὅτι αὐτὰ εἶναι μέρη τῶν οὐσιῶν ἀπὸ τις ὁποῖες προέρχονται, ἢ ὅτι τὸ φῶς ἦταν κάποτε χωρὶς ἀκτινοβολία, ἢ φωτιὰ χωρὶς θερμότητα καὶ ὁ νοῦς χωρὶς λόγο, καὶ τότε ἄς φανταστοῦν κάτι τέτοια καὶ γιὰ τὸν Λόγο τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν ὅμως αὐτὰ ὑπάρχουν πάντοτε στὶς οὐσίες, ἀπὸ τις ὁποῖες καὶ προέρχονται, καὶ τὸ κάνουν αὐτὸ χωρὶς νὰ μοιράζονται ἢ νὰ χωρίζονται (γιατὶ δὲν προκαλοῦν πάθη ἢ κοψίματα σ' αὐτές), τότε πῶς δὲν εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε μέτρο ἀσέβειας, ὅταν προσάπτουν στὴ θεία φύση αὐτὰ ποὺ οὔτε στὴ φύση τῶν κτιστῶν δὲν δέχεται κανεὶς ὅτι συμβαίνουν, ἐὰν φυσικὰ ἔχει νοῦ καὶ σκέπτεται ὀρθά;

ΑΛΛΟ.

Ἀπὸ ἀντίθεση τῶν αἰρετικῶν.

Καὶ πῶς μπορεῖ, λένε, ὁ Υἱὸς νὰ εἶναι αἰώνιος μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα; Γιατὶ οἱ υἱοὶ τῶν ἀνθρώπων γεννιοῦνται μετὰ ἀπὸ τοὺς πατέρες καὶ γίνονται ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια, χωρὶς νὰ ὑπάρχουν πρὶν γεννηθοῦν. Καὶ πῶς ἐπίσης μπορεῖ ὁ Υἱὸς νὰ εἶναι Λόγος ἢ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ; Γιατὶ ὁ λόγος τῶν ἀνθρώπων οὔτε ἐνυπόστατος εἶναι, οὔτε διασώζεται ἀφοῦ λεχθεῖ καὶ ἔπειτα, ἀλλὰ διαλύεται ἀμέσως στὴν ἀνυπαρξία, ἀφοῦ φανερώσει αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει στὴ σκέψη ἐκείνου

3. Ἰω. 14, 9.

διάνοιαν τῷ λαλοῦντι κείμενον, καὶ τὰ ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας φανεροποιήσας νοήματα.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Εἰ μὲν ὡς ἄνθρωπος οὕτως ἐστὶ καὶ Θεός, καὶ πλεόν τῶν ἐν
 5 ἡμῖν οὐδὲν ἐν αὐτῷ, κρατεῖτω καὶ ἐπ' αὐτοῦ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ
 προὑπαρχέτω τοῦ ἰδίου γεννήματος ὥσπερ καὶ ἡμεῖς, καὶ ἐκ τοῦ
 μὴ ὄντος ἔστω τὸ ἐξ αὐτοῦ προελθόν. Εἰ δὲ πολὺ τῶν ἡμετέρων τὸ
 Θεῖον ἀπώκισται, καὶ οὐδὲν αὐτῷ κοινὸν πρὸς ἡμᾶς, ὅσον εἰς τὸν
 τῆς οὐσίας λόγον, πῶς αὐτὸ τοῖς ἀνθρωπίνοις καταδεσμοῦσι κα-
 10 κοῖς καὶ ταῖς ἡμετέραις ἀνάγκαις ὑποτιθέντες οὐκ αἰσχύνονται;
 Ὅσα γὰρ ἂν τὴν ἀνθρώπου φύσιν ἐξάλληται, τοσοῦτον, οἶμαι, καὶ
 τῶν παρ' ἡμῖν ἐθῶν τε καὶ νόμων φυσικῶν ἔσται καὶ ἀμείνων.
 Οὐκοῦν φθαροὶ μὲν ἡμεῖς, ἀφθαροτος δὲ ὁ Θεός. Ἐκ τοῦ μὴ ὄντος
 εἰς τὸ εἶναι παρήχθημεν· αἰεὶ δὲ ἦν καὶ ἔσται Θεός. Ὅποιος δ' ἂν ὁ
 15 τίκτων ὑπάρχη, τοιοῦτον εἶναι χρή καὶ τὸν ἐξ αὐτοῦ τικτόμενον.
 Ἄϊδιος δὲ ὁ Θεός καὶ Πατήρ, αἰδῖον ἄρα καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ φῶς ἦν
 καὶ ἔστι. Συνῆν ἄρα τῷ φωτὶ τὸ ἀπαύγασμα. Καὶ ὁ μὲν ἐξ ἀνθρώ-
 που προερχόμενος λόγος, εἰς τὸ μὴ ὄν ἀναλύεται, καὶ οὔτε ζῶν
 ἔστιν, οὔτε ἐνεργής. Καὶ γὰρ καὶ ὁ τοῦτον γεννήσας ἄνθρωπος, ἐκ
 20 τοῦ μὴ ὄντος ἐστὶ καὶ ὑπόκειται φθορᾷ. Ὁ δὲ τοῦ Θεοῦ Λόγος ζῶν
 ἔστι, καὶ ἐκ ζῶντος προελθών, ἦν αἰεὶ καὶ ἔστιν. Οὐ γὰρ ἦν, οὐδὲ
 ἔσται ποτὲ χωρὶς Λόγου Θεός. Καὶ γοῦν ὁ Παῦλός φησι περὶ
 αὐτοῦ, ὅτι «Ζῶν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεργής». Δημιουργὸς
 γοῦν ἔστι, καὶ πάντα γέγονε δι' αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο
 25 οὐδὲ ἓν.

ἌΛΛΟ.

Ὡς ἐξ ἀντιθέσεως τῶν αἰρετικῶν.

Οὐκ ἔστι, φασίν, ὁ Χριστὸς ἢ ἔμφυτος καὶ ἐνυπάρχουσα τῷ
 Θεῷ δύναμις καὶ σοφία, ἀλλ' ἑτέρα μὲν ἐκείνη περὶ ἧς καὶ ὁ Παῦ-

πού μιλᾷει, καὶ κάνει γνωστὲς τὶς σκέψεις πού ὑπάρχουν στὸ βάθος τῆς καρδιάς του.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ἐὰν βέβαια καὶ ὁ Θεὸς εἶναι σὰν τὸν ἄνθρωπο, καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὰ δικὰ μας σ' αὐτόν, ἄς ἰσχύουν καὶ σ' αὐτόν τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ἄς ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τὸν Υἱό του, ὅπως καὶ ἔμεῖς, καὶ ἄς προέρχεται ἀπὸ τὸ μηδὲν αὐτὸ πού προῆλθε ἀπὸ αὐτόν. Ἐὰν ὅμως ὁ Θεὸς βρίσκεται πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὰ δικὰ μας, καὶ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτόν κανένα κοινὸ μὲ μᾶς, ὡς πρὸς τὴν οὐσία, πῶς τότε τὸν δεσμεύουν μὲ τὰ δικὰ μας κακά, καὶ δὲν ντρέπονται ὑποτάσσοντάς τον σὲ τὶς δικές μας ἀνάγκες; Γιατὶ ὅσο διαφέρει ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση, τόσο πολὺ ἀνώτερος εἶναι, νομίζω, ἀπὸ τὶς δικές μας συνήθειες καὶ τοὺς φυσικοὺς νόμους. Ἐμεῖς δηλαδή εἴμαστε φθαρτοί, ἐνῶ ὁ Θεὸς ἀφθαρτος. Ἐμεῖς ἤρθαμε στὴν ὑπαρξὴ ἀπὸ τὸ μηδέν, ἐνῶ ὁ Θεὸς ὑπῆρχε καὶ θὰ ὑπάρχει πάντοτε. Καὶ ὅ,τι εἶναι αὐτὸς πού γεννᾷ, τέτοιος πρέπει νὰ εἶναι καὶ αὐτὸς πού γεννιέται ἀπὸ ἐκεῖνον. Ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας εἶναι αἰώνιος· ἐπομένως καὶ τὸ φῶς πού προῆλθε ἀπὸ αὐτόν ἦταν καὶ εἶναι αἰώνιο. Ἄρα ὑπῆρχε μαζὶ μὲ τὸ φῶς καὶ ἡ ἀκτινοβολία. Καὶ ὁ λόγος βέβαια πού προέρχεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο διαλύεται στὸ μηδέν, καὶ οὔτε ζωντανὸς εἶναι οὔτε ἐνεργητικός. Ἐπίσης καὶ ὁ ἄνθρωπος πού τὸν γέννησε προέρχεται ἀπὸ τὸ μηδέν καὶ εἶναι ὑποταγμένος στὴ φθορὰ. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὅμως εἶναι ζωντανὸς, καὶ ἐπειδὴ προῆλθε ἀπὸ ζωντανό, ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει πάντοτε. Γιατὶ οὔτε ἦταν, οὔτε θὰ εἶναι ποτὲ ὁ Θεὸς χωρὶς Λόγο. Καὶ ὁ Παῦλος λέγει γι' αὐτόν «Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ζωντανὸς καὶ ἐνεργητικός»⁴. Εἶναι λοιπὸν δημιουργὸς, καὶ ὅλα ἔγιναν δι' αὐτοῦ, καὶ χωρὶς αὐτόν δὲν ἔγινε τίποτε⁵.

ΑΛΛΟ.

Ἀπὸ τὶς ἀντιθέσεις τῶν αἰρετικῶν.

Δὲν εἶναι, λένε, ὁ Χριστὸς ἡ ἔμφυτη δύναμη καὶ σοφία πού ὑπάρχει μέσα στὸν Θεό, ἀλλὰ ἄλλη εἶναι ἐκείνη γιὰ τὴν ὁποία λέγει ὁ Παῦ-

5. Ἱω. 1, 3.

λός φησιν, ἢ τε αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις καὶ θεότης ἕτερος δὲ παρ' ἐκείνην ὁ Χριστός, καὶ ἕτεραι πολλαὶ σὺν αὐτῷ δυνάμεις τε καὶ σοφίαι καλούμεναι. Καὶ ἡ μὲν ἔμφυτος ὄντως καὶ ἀληθὴς τοῦ Θεοῦ δύναμις, ποιητικὴ τῶν ὅλων ἐστίν, αἱ δὲ γεγόνασι παρ' αὐτῆς, εἰ
 5 καὶ τις ἐξαίρετος τοῦ Θεοῦ δύναμις παρὰ τὰς ἄλλας ὑπάρχει Χριστός, εἰς τοῦτο γενομένη, ἵνα δυναμώσῃ τὰ δυνάμεως χηρίζοντα, ἵνα σοφώσῃ τὰ δεόμενα σοφισμοῦ, ἵνα δικαιώσῃ τὰ δικαιοσύνην οὐκ ἔχοντα. Ἔστιν οὖν, φησὶν, ἡ μὲν ἔμφυτος τοῦ Θεοῦ δύναμις ἀναρχός τε καὶ ἀγένητος, αἰδίως ἐν Πατρὶ. Γέγονε δὲ ὁ Χριστός
 10 ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις αἰτίαις. Εἰ δὲ νομίζουσί τινες αὐτὸν εἶναι τὸν Χριστὸν τὴν ἔμφυτον τοῦ Θεοῦ δύναμιν διὰ τὸ γεγράφθαι παρὰ Παύλῳ, «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία», τί ἄρα ἐροῦσιν ἀκούοντες τοῦ Θεοῦ λέγοντος περὶ τῆς κάμπτης, «Ἡ δύναμίς μου ἡ
 15 Μεγάλη»; Τί δὲ ποιήσουσι πολλὰς Θεοῦ δυνάμεις σημαίνοντος τοῦ Ψαλμοῦ, δι' ὧν φησιν, «Εὐλογεῖτε τὸν Κύριον, πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ»;

Πρὸς ταῦτα λύσις.

Εἰ διὰ τοῦτο γέγονεν ὁ Χριστός, ἵνα δικαιώσῃ τὰ δικαιοσύνης δεόμενα, ἵνα σοφώσῃ τὰ δεόμενα σοφισμοῦ, ἵνα δυναμώσῃ τὰ δυνάμεως χηρίζοντα, ἡμεῖς ἄρα αὐτῷ γεγόναμεν τοῦ εἶναι αἴτιοι, καὶ
 20 οὐδ' ἂν ἐγένετο καθ' ἡμᾶς, εἰ μὴ Θεὸς ἐβουλεύσατο δημιουργῆσαι τὰ γενητά. Καὶ εἰ τῆς ἡμῶν ἕνεκα χρείας ταῦτά ἐστιν, ὄργανον ἄρα τῆς ἡμῶν δημιουργίας ἐστίν, οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ τοιοῦτος ὑπάρχων, ἀλλ' οὕτω γεγονὼς δι' ἡμᾶς. Ἄρ' οὖν ὥσπερ καλεῖται δύναμις διὰ
 25 τὰ δυναμούμενα, καὶ σοφία διὰ τὰ σοφούμενα, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς διὰ τὰ νίοποιούμενα, καὶ οὐδὲν ἐστι κυρίως δι' ἑαυτόν, πάντα δὲ ταῦτα δι' ἡμᾶς. Πῶς οὖν σωθήσεται τὸ ἐν Ψαλμοῖς ἀδόμενον, «Αὐτὸς ἐποίησε ἡμᾶς, καὶ οὐχ ἡμεῖς», εἴπερ ἡμεῖς αὐτῷ δεδώκαμεν τοῦ

6. Α' Κορ. 1, 24.

8. Ἰωήλ 2, 25.

7. Ὅπ. π.

9. Ψαλμ. 148, 2.

λος, «ἡ αἰώνια δύναμη αὐτοῦ καὶ θεότητα»⁶, καὶ ἄλλος, διαφορετικὸς ἀπὸ αὐτῆν, ὁ Χριστός, καὶ πολλές ἄλλες μαζί μ' αὐτὸν δυνάμεις, πού ὀνομάζονται καὶ σοφίες. Καὶ ἡ πραγματικὰ βέβαια ἔμφυτη καὶ ἀληθινή δύναμη τοῦ Θεοῦ εἶναι αὐτὴ πού δημιούργησε τὰ πάντα, ἐνῶ οἱ ἄλλες δυνάμεις ἔγιναν ἀπὸ αὐτῆν, μολονότι ὁ Χριστὸς ἀποτελεῖ κάποια ἐξαιρετικὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ διαφορετικὴ ἀπὸ τίς ἄλλες, πού δημιουργήθηκε γιὰ νὰ δυναμώσει αὐτὰ πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ δύναμη, νὰ σοφίσει ὅσα ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ σοφία, καὶ νὰ δικαιώσει ὅσα δὲν ἔχουν δικαιοσύνη. Καὶ ἡ ἔμφυτη βέβαια δύναμη τοῦ Θεοῦ, λέγει, εἶναι ἀναρχη καὶ ἀκτιστη, καὶ ὑπάρχει αἰώνια μὲ τὸν Πατέρα, ἐνῶ ὁ Χριστὸς δημιουργήθηκε γιὰ τοὺς σκοποὺς πού εἶπαμε. Ἄν τώρα μερικοὶ νομίζουν ὅτι αὐτὸς ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ἔμφυτη δύναμη τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἔχει γραφεῖ ἀπὸ τὸν Παῦλο, «Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ δύναμη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ σοφία του Θεοῦ»⁷, τί θὰ ποῦν ἄραγε ἀκούοντας τὸν Θεὸ νὰ λέγει γιὰ τὴν κάμπια, «Ἡ μεγάλη μου δύναμη»⁸; Καὶ τί θὰ κάνουν μὲ τὸν Ψαλμωδὸ ὁ ὁποῖος ἀναφέρει πολλές δυνάμεις τοῦ Θεοῦ, μὲ αὐτὰ πού λέγει, «Εὐλογεῖτε τὸν Κύριο ὅλες οἱ δυνάμεις αὐτοῦ»⁹;

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ἐὰν ὁ Χριστὸς δημιουργήθηκε γιὰ νὰ δικαιώσει αὐτὰ πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ δικαιοσύνη, νὰ κάνει σοφὰ αὐτὰ πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ σοφία, νὰ δυναμώσει αὐτὰ πού ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ δύναμη, τότε ἐμεῖς γίναμε γιὰ νὰ εἴμαστε αἵτιοι αὐτοῦ, καὶ οὔτε κἀν θὰ γινόταν, κατὰ τὴ γνώμη μας, ἐὰν ὁ Θεὸς δὲν σκεφτόταν νὰ δημιουργήσει τὰ κτιστά. Καὶ ἐὰν αὐτὰ ὑπάρχουν γιὰ τὴ δική μας ἀνάγκη, ἄρα εἶναι ὄργανο τῆς δικῆς μας δημιουργίας, καὶ δὲν ἦταν ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τέτοιος, ἀλλὰ ἔγινε ἔτσι ἐξαιτίας μας. Ἄρα λοιπόν, ὅπως ὀνομάζεται δύναμη γι' αὐτὰ πού δυναμώνονται, καὶ σοφία γι' αὐτὰ πού σοφίζονται, ἔτσι ὀνομάζεται καὶ Υἱὸς γι' αὐτὰ πού γίνονται υἱοί, καὶ τελικὰ δὲν εἶναι τίποτε γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ εἶναι γιὰ μᾶς. Τότε ὅμως πῶς ἰσχύει αὐτὸ πού ψάλλεται στοὺς Ψαλμούς, «Αὐτὸς δημιούργησε ἐμᾶς, καὶ ὄχι ἐμεῖς»¹⁰, ἐὰν βέβαια τοῦ δώσαμε τίς αἰτίες γιὰ

10. Ψαλμ. 99, 3.

εἶναι τὰς αἰτίας; Εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς φαίνοιτο τῆς ποιήσεως ἡμῶν αὐτουργός, ἀλλ' ἡμεῖς αὐτῷ γεγόναμεν τοῦ εἶναι τὰ σπέρματα, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν χρείαν ἐκτίσθη, καθ' ὑμᾶς ὡσπερ ἀμέλει καὶ ὁ οὐρανός, ἵνα καλύπτῃ τοὺς ἐπὶ γῆς, καὶ ὁ ἥλιος ἵνα φαίνη τοῖς
5 φωτὸς δεομένοις, καὶ ἡ γῆ δὲ ὁμοίως ἵνα τρέφῃ τὰ τροφῆς δεόμενα. Καὶ τὸ περιττὸν οὐδὲν ἐν Υἱῷ καὶ κτίσμασιν, εἴ γε καὶ αὐτὸς ὡς ἐκεῖνα τάξιν ἔχει τὴν ὑπουργικὴν φεῦγε τοῦ λόγου τὴν ἀτοπίαν.

ΑΛΛΟ,

ἐκ τῶν αὐτῶν.

10 Ὁμολογεῖς καὶ ἄκων, αἰρετικέ, τὴν ἔμφυτον τοῦ Θεοῦ σοφίαν καὶ δύναμιν ἀγενήτως ἐνυπάρχειν αὐτῷ· ὅταν οὖν ἀκούσης ἀγένητον τὸν Υἱόν, μὴ πάλιν λέγε, Δύο οὖν ἀγένητα. Αὐτὴν δὲ ταύτην τὴν ἐν Θεῷ σοφίαν καὶ δύναμιν ἀγενήτως τε καὶ ἀχρόνως ὑπάρχουσαν πιστεύομεν εἶναι τὸν Υἱόν, ὃς καὶ πάντα δεδημιούργηκε,
15 καὶ δι' ἡμᾶς γέγονε σάρξ, κατὰ τὴν Ἰωάννου φωνήν.

ΑΛΛΟ,

ὡς ἐν ἐρωτήσεως σχήματι, ἀποδεικτικὴν ἔχον δύναμιν.

Διατί τὰ πάντα ὁ Πατὴρ ἐργάζεται δι' Υἱοῦ; ἢ διατί πάλιν ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι καὶ ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ συγκατονομάζεται; Διατί
20 δέ, γεννητῆς ὑπάρχων φύσεως, καθ' ὑμᾶς, συναριθμεῖται τῷ κτίσαντι; Τίς δὲ χρεῖα τοῦ πεποιημένου εἰς τὴν τῶν πάντων τελείωσιν καὶ ἁγιασμόν; Πῶς δὲ βοηθὸν αὐτὸν ἐπικαλούμεθα; Καίτοι πολλὰ μὲν καὶ ἕτερα κτίσματα γεγονότα φαίνεται, ἀλλὰ τούτων οὐδὲν εἰς τὴν τῶν εἰρημένων χρεῖαν παραλαμβάνεται, μόνος δὲ ὁ Υἱὸς αἰεὶ συνυ-
25 πάρχων τῷ Πατρὶ. Ποῖον γὰρ ἔχει λόγον, εἰ μὴ Θεὸς ὑπάρχοι καὶ αὐτός, εἰς κτίστην καὶ κτίσμα τὴν πίστιν κηρύττεσθαι; Διατί δὲ καὶ δημιουργὸς ὀνομάζεται, εἰ μὴ τοῦτό ἐστι κατὰ φύσιν ὅπερ καὶ ὁ Πατὴρ; Καὶ μὴν αὐτὸς ἔφησεν ὁ Υἱός «Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, ἐμά ἐστι». Ἔχει δὲ ὁ Πατὴρ τὸ δύνασθαι δημιουργεῖν, τοῦτο καὶ ἐν

νά ὑπάρχει; Γιατί, ἂν καὶ φαίνεται αὐτὸς κατασκευαστῆς τῆς δημιουργίας μας, ὅμως ἐμεῖς γίναμε γι' αὐτὸν τὰ σπέρματα καὶ γιὰ τὴ δική μας ἀνάγκη κτίσθηκε, σύμφωνα μὲ σᾶς. "Ὅπως βέβαια καὶ ὁ οὐρανὸς ἐγινε γιὰ νὰ σκεπάζει αὐτοὺς ποὺ εἶναι στὴ γῆ, καὶ ὁ ἥλιος γιὰ νὰ φέγγει αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ φῶς, καὶ ἡ γῆ ἐπίσης, γιὰ νὰ τρέφει αὐτὰ ποὺ ἔχουν ἀνάγκη. Καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἐπὶ πλέον στὸν Υἱὸ καὶ στὰ κτίσματα, ἐφόσον καὶ αὐτός, ὅπως ἐκεῖνα, ἔχει θέση ὑπηρετική. Φεῦγε ἀπὸ τὸν παράλογο αὐτὸ λόγο.

ΑΛΛΟ, ἀπὸ τὰ ἴδια.

ἽΟμολογεῖς καὶ ἄθελά σου, αἰρετικέ, ὅτι ἡ ἔμφυτη σοφία καὶ δύναμη τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει σ' αὐτὸν χωρὶς νὰ ἔχει δημιουργηθεῖ. "Ὅταν λοιπὸν ἀκούσεις, ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἀδημιούργητος, νὰ μὴ λές πάλι, ὅτι ὑπάρχουν δύο ἀδημιούργητα. Ἄλλὰ πιστεύουμε, ὅτι αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ σοφία καὶ δύναμη, ποὺ ὑπάρχει στὸν Θεὸ χωρὶς νὰ δημιουργηθεῖ καὶ ἀχρόνως, εἶναι ὁ Υἱὸς, ὁ ὁποῖος καὶ δημιούργησε τὰ πάντα, καὶ ἐγινε σάρκα γιὰ χάρη μας, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ Ἰωάννη¹¹.

ΑΛΛΟ.

μὲ τὴ μορφή ἐρωτήσεως, ποὺ ἔχει ἀποδεικτικὸ νόημα.

Γιατί ὁ Πατέρας κάνει τὰ πάντα διὰ τοῦ Υἱοῦ; "Ἡ γιατί καὶ κατὰ τὸ ἅγιο βάπτισμα μαζί μὲ τὸν Πατέρα ὀνομάζεται καὶ ὁ Υἱὸς; Καὶ γιατί, ἐνῶ εἶναι κτιστῆς φύσεως, σύμφωνα μὲ σᾶς, συναριθμεῖται μαζί μὲ τὸν κτίστη; Καὶ σὲ τί χρειάζεται αὐτός ποὺ ἔχει κτισθεῖ γιὰ τὴν τελείωση καὶ τὸν ἁγιασμὸ ὄλων; Καὶ γιατί τὸν ἐπικαλούμεθα βοηθὸ μας; "Ἄν καὶ ἔχουν γίνει καὶ ἄλλα πολλὰ κτίσματα, ὅμως κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν χρησιμοποιεῖται γιὰ τίς ἀνάγκες ποὺ ἀναφέρθηκαν, καὶ μόνο ὁ Υἱὸς ὑπάρχει πάντοτε μὲ τὸν Πατέρα. Ποιὸν ὅμως λόγο ἔχει, ἂν δὲν εἶναι καὶ αὐτὸς Θεός, νὰ κηρῦσσεται ἡ πίστη σὲ κτίση καὶ κτίσμα; Καὶ γιατί ὀνομάζεται καὶ δημιουργός, ἐὰν δὲν εἶναι κατὰ φύση αὐτὸ ποὺ εἶναι καὶ ὁ Πατέρας; Καὶ ὅμως ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς εἶπε· «Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατέρας, εἶναι δικά μου»¹². "Ἐχει ὁ Πατέρας τὴ δύναμη νὰ

12. Ἰω. 16, 15.

Υἱῷ σώζεται ὁμοίως τὸ ἀγιάζειν, τὸ σώζειν, καὶ ὅσα πρέπει Θεῷ, πάντα δι' Υἱοῦ. Σύνεστι γὰρ αἰεὶ τῷ Πατρὶ, ὡς τῷ φωτὶ τὸ ἀπαύγασμα. Θεὸς ἄρα Υἱός, οὐ πεποιημένος, καθάπερ ἐκεῖνοι ψευδόμενοι λέγουσιν, ἀλλ' ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας προελθὼν γνήσιον γέννημα.

ΛΟΓΟΣ ΙΖ'.

Ἐπιτίθει τῶν προσόντων τῷ Υἱῷ, οὐδὲν τῇ κτίσει πρόσεστι φυσικῶς· πάντα δὲ ἐκ μετοχῆς ἢ καθ' ὁμοίωσιν τὴν πρὸς τὸν διδόντα φορεῖ· ὁ δὲ Υἱὸς οὐχ οὕτως.
 10 Διόπερ ἕτερος παρ' αὐτήν. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἄρα κτίσμα ἐστίν.
 Ἀπολογία αὐτολεξεῖ.

Εἰ πᾶσα ἡ κτίσις ἐν ἀγνοίᾳ καθέστηκε τῇ περὶ τὸν Πατέρα, οὐδεὶς γὰρ οἶδε τίς ἐστὶν ὁ Πατήρ, οἶδε δὲ μόνος ὁ Υἱός, οὐκ ἄρα κτίσμα τυγχάνει.

15 **ΑΛΛΟ.**

Εἰ μηδὲν τῶν γεγονότων ἐστὶ φύσει Θεός, φύσει δὲ Θεὸς ὁ Υἱός, οὐκ ἄρα τῶν γεγονότων ἐστίν. Ἦν δ' ἡμῶν καταγέλαστος ὁ πρότερος βίος, ὅτι μὴ οὕσι φύσει θεοῖς ἐδουλεύσαμεν, πολλῶ μᾶλλον νῦν ἐσμεν ἀθλιώτεροι, τῷ μὴ φύσει Θεῷ προσάγοντες τὴν λα-
 20 τρείαν· φεῦγε τὸ ἄτοπον.

ΑΛΛΟ.

Εἰ πᾶν τὸ γενητὸν ἕτερόν ἐστι πάντῃ τοῦ ἀγενήτου κατὰ τὴν φύσιν, οὐ δύναται τῆς ἐκείνου δόξης ἰσομέτρως κοινωνεῖν. «Τὴν γὰρ δόξαν μου», φησὶν ὁ Θεός, «ἐτέρῳ οὐ δάσω». Εἰ δὲ κοινωνεῖ ὁ
 25 Υἱὸς ἐρχόμενος ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἄρα κτίσμα ἐστὶν ὁ τὴν τοῦ ἀκτίστου δόξαν ἠμφισπόμενος.

δημιουργεῖ, καὶ τὸ ἰδίωμα αὐτὸ ὑπάρχει καὶ στὸν Υἱό. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ νὰ ἀγιάζει, καὶ νὰ σώζει, καὶ ὅλα ὅσα ταιριάζουν σὲ Θεό, ὅλα γίνονται διὰ τοῦ Υἱοῦ. Γιατὶ εἶναι πάντοτε μὲ τὸν Πατέρα, ὅπως ἡ ἀκτινοβολία μὲ τὸ φῶς. Ἄρα ὁ Υἱὸς εἶναι Θεός, ὄχι κτιστός, ὅπως λένε ἐκεῖνοι ποὺ ψεύδονται, ἀλλὰ γνήσιο γέννημα, ποὺ προήλθε ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα.

ΛΟΓΟΣ ΙΖ΄.

Ἔστι ἀπὸ τὰ προσόντα τοῦ Υἱοῦ, κανένα δὲν ὑπάρχει στὴν κτίση κατὰ φύσιν, ἀλλ' ὅλα τὰ ἔχει ἢ ἀπὸ μετοχή, ἢ ἀπὸ τὴν ὁμοιότητα πρὸς ἐκεῖνον ποὺ τὰ δίνει. Ὁ Υἱὸς ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ αὐτήν. Καὶ ἐφόσον αὐτὸ εἶναι ἔτσι, ἄρα δὲν εἶναι κτίσμα.

Ἄπολογία κατὰ λέξιν.

Ἐὰν ὀλόκληρη ἡ κτίση διατελεῖ σὲ ἄγνοια ὡς πρὸς τὸν Πατέρα, γιατί κανένας δὲν γνωρίζει τί εἶναι ὁ Πατέρας, καὶ τὸν γνωρίζει μόνο ὁ Υἱός, ἄρα δὲν εἶναι κτίσμα.

ἌΛΛΟ.

Ἐὰν κανένα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἔγιναν δὲν εἶναι κατὰ φύσιν Θεός, ἐνῶ ὁ Υἱὸς εἶναι κατὰ φύσιν Θεός, ἄρα δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ κτίσματα. Ἡ προηγούμενη ζωὴ μας ἦταν καταγέλαστη, γιατί ἡμασταν δοῦλοι σὲ ἐκείνους ποὺ δὲν ἦταν ἀπὸ τὴ φύσιν τοὺς θεοί, πολὺ περισσότερο τώρα εἴμαστε πρὸ ἀθλιοί, προσφέροντας τὴ λατρεία σ' αὐτὸν ποὺ δὲν εἶναι κατὰ φύσιν Θεός. Νὰ ἀποφεύγεις τὸ ἀτόπημα.

ἌΛΛΟ.

Ἐὰν κάθετι τὸ κτιστό εἶναι ἐντελῶς διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτὸν ποὺ εἶναι κατὰ φύσιν ἀκτιστός, δὲν μπορεῖ νὰ συμμετέχει στὴ δόξα ἐκείνου σὲ ἴσο μέτρο. Γιατὶ λέγει ὁ Θεός: «Τὴ δόξα μου δὲν θὰ τὴ δώσω σὲ ἄλλον»¹. Ἐφόσον ὅμως ὁ Υἱὸς ἐρχόμενος μετέχει στὴ δόξα τοῦ Πατέρα, ἄρα δὲν εἶναι κτίσμα αὐτὸς ποὺ φορεῖ τὴ δόξα τοῦ ἀκτίστου.

ΑΛΛΟ.

Θεὸν ἀληθινὸν ἀποκαλοῦσιν αἱ θεῖαι Γραφαὶ τὸν Υἱόν, καὶ οὕτω πιστεύομεν. Εἰ δὲ πᾶν τὸ γενόμενον πρόσφατόν ἐστιν ὡς πρὸς τὸ ἀγένητον, οὐχ ὅσιον δὲ εἶναι Θεὸν πρόσφατον ἐν ἡμῖν, οὐκ 5 ἔσται ἄρα Θεὸς πρόσφατος ὁ Υἱός, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀγένητον.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ γενητὸν καθόλου ἕτερόν ἐστι τοῦ ἀγενήτου, οὐ δεῖ αὐτῷ προσκυνεῖν. Ἀπηγόρευσε γὰρ τοῦτο τὸ θεῖον λόγον. Εἰ δὲ τῷ Υἱῷ προστασόμεθα προσκυνεῖν, οὐκ ἔτι δὲ καὶ ἑτέρῳ Θεῷ, ὅπερ ἐστὶ 10 τὸ γενητὸν, οὐ γενητός ἄρα ὁ Υἱός

ΑΛΛΟ.

Εἰ πᾶν τὸ γενόμενον δοῦλόν ἐστι τοῦ πεποιηκότος, ἀδυνάτως ἄρα ἔχει ἑτέρῳ τὴν ἐλευθερίαν ὀρέγειν, ἧς αὐτὸς οὐκ ἔτυχεν. Εἰ δὲ παρέχει ὁ Υἱός, οὐχ ὡς δοῦλος δηλονότι, Κύριος δὲ μᾶλλον καὶ 15 Θεός.

ΑΛΛΟ.

Εἰ πᾶσα ἡ κτίσις ὑπὸ φύσιν οὕσα τῇ φύσει δουλεύει ὑφ' ἣν καὶ πεποιήται, ἐλεύθερον δὲ πάντη τὸ θεῖον καὶ κρεῖττον ἀνάγκης φυσικῆς, δῆλον ὡς οὐ δεδούλωται φύσει Θεός. Ἐπεὶ δὲ Θεός ὁ Υἱός, 20 οὐκ ἔσται ἄρα ὑπὸ φύσιν, ὅπερ τῶν γεγονότων ἐστὶν οἰκεῖον. Ὁ δὲ τῆς πρὸς τὴν κτίσιν ὁμογενείας φυσικῶς ἀπωκισμένος, πῶς οὐκ ἂν εἶη παρ' αὐτὴν ἑτεροφυῆς τε καὶ ξένος;

ΑΛΛΟ.

Εἰ μηδὲν τῶν ἐν τῇ κτίσει φυσικῶς ἀπηκριβῶται πρὸς τὴν τοῦ 25 Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁμοιότητα, ὅμοιος δὲ ὁ Υἱός, ὡς τὸν ὁρῶντα αὐτόν, τὸν Πατέρα ὁρᾶν, οὐκ ἄρα κτίσμα ὁ τὴν ἐκείνου ἀπηκριβωμένως φέρων ὁμοιότητα.

ΑΛΛΟ.

Οἱ ἅγιες Γραφές ὀνομάζουσι τὸν Υἱὸν ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ἔτσι πιστεύουμε. Ἐφόσον ὅμως κάθετι ποῦ κτίζεται εἶναι νέον σὲ σχέση μετὰ τὸν ἄκτιστον καὶ δὲν εἶναι σύμφωνον πρὸς τὸν θεῖον νόμον νὰ ὑπάρχει θεὸς νέος μεταξὺ μας, ἄρα ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι Θεὸς νέος, πρᾶγμα ποῦ εἶναι τὸ ἄκτιστον.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν κάθετι κτιστὸν εἶναι διαφορετικὸν ἀπὸ τὸ ἄκτιστον, δὲν πρέπει νὰ τὸ προσκυνούμε. Γιατὶ αὐτὸ τὸ ἀπαγόρευσε ἡ θεία ἐντολή. Ἐφόσον λοιπὸν ἔχουμε ἐντολή νὰ προσκυνούμε τὸν Υἱόν, ὅχι ὅμως καὶ ἄλλον Θεόν, ὅπως εἶναι τὸ κτιστόν, ἄρα ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι κτιστός.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν κάθετι τὸ κτιστὸν εἶναι δοῦλον ἐκείνου ποῦ τὸ ἔκτισε, ἄρα ἀδυνατεῖ νὰ χορηγήσει σὲ ἄλλο τὴν ἐλευθερίαν, ποῦ αὐτὸ δὲν ἔχει. Ἐὰν λοιπὸν τὴν χορηγεῖ ὁ Υἱός, ὅχι φυσικὰ ὡς δοῦλος, εἶναι μᾶλλον Κύριος καὶ Θεός.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὀλόκληρη ἡ κτίσις, εὐρισκόμενη κάτω ἀπὸ τὴν φύσιν, εἶναι ὑποδουλωμένη σὲ αὐτὴν ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ δημιουργήθηκε, ἐνῶ ὁ Θεὸς εἶναι ἐντελῶς ἐλεύθερος καὶ ἀνώτερος ἀπὸ κάθε φυσικὴ ἀνάγκη, εἶναι φανερόν ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ὑποδουλωμένος στὴ φύσιν. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Υἱὸς εἶναι Θεός, ἄρα δὲν εἶναι ὑποδουλωμένος στὴ φύσιν, πρᾶγμα ποῦ ταιριάζει στὰ κτίσματα. Ἀλλὰ αὐτὸς ποῦ εἶναι κατὰ φύσιν ἄσχετος ἀπὸ κάθε συγγένειαν μετὰ τὴν κτίσιν, πῶς δὲν εἶναι ἀπὸ ἄλλη φύσιν καὶ ξένος πρὸς αὐτήν;

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν κανένα ἀπὸ τὰ κτιστὰ δὲν ἐξακριβώθηκε ὅτι εἶναι ὅμοιον κατὰ φύσιν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, ἐνῶ ὁ Υἱὸς εἶναι ὅμοιος, ἀφοῦ ὁποῖος βλέπει αὐτόν, βλέπει τὸν Πατέρα², ἐπομένως, δὲν εἶναι κτίσμα αὐτὸς ποῦ ἐξακριβωμένα εἶναι ὅμοιος μετὰ ἐκεῖνον.

2. Ἰω. 14, 9.

ΑΛΛΟ.

Εἰ πάντα τὰ κτίσματα δοῦλα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐ κύρια τῆς δόξης, οὐκέτι δὲ ὁ Υἱὸς τῆς γὰρ δόξης Κύριος, οὐκ ἄρα κτίσμα τυγχάνει.

5

ΑΛΛΟ.

Εἰ πᾶν τὸ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παρενεχθέν, αὐθις ἐνδέχεται καὶ εἰς τὸ μὴ ὄν χωρῆσαι, οὐκ ἔστι δὲ τοῦτο ἐνδεχόμενον ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ, εἴπερ ἀληθῶς ἔστι Θεός, οὐκ ἄρα ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ὁ Υἱός, ἀλλ' ἐκ τοῦ ὄντως Πατρὸς γενητός.

10

ΑΛΛΟ.

Εἰ κτισμάτων ἴδιον τὸ δύνασθαι ἁμαρτάνειν, οὐκ ἔτι δὲ καὶ τοῦ Υἱοῦ, οὐκ ἄρα κτίσμα τυγχάνει.

ΑΛΛΟ.

Εἰ μηδὲν τῶν γεγονότων ἀνεδείχθη ποτὲ ἐκ μὴ ὄντων ποιῶν οὐσίας, ποιεῖ δὲ ὁ Υἱός, πῶς τῶν γεγονότων ἐστίν;

ΑΛΛΟ.

*Εἰ πᾶν τὸ γενητὸν ὁμοιον ὡς πρὸς ἑαυτὸ κατὰ τὸν τοῦ πεποι-
ῆσθαι λόγον, καὶ οὐδὲν οὐδενὸς διαφέρει καθὸ γέγονεν ἕκαστον,
ἔστι δὲ γενητός καὶ ὁ Υἱός, οὐδενὸς ἄρα ἔσται διαφέρων ἢ καὶ
20 αὐτὸς γέγονεν. Εἰ δὲ πάντων τῶν γενητῶν κατὰ πάντα διαφέρει,
δῆλον ὅτι καὶ κατὰ τὸν τῆς γενέσεως τρόπον, ὅπερ ἔστι τὸ μὴ γενέ-
σθαι. Οὕτω γὰρ διοίσει τῶν γεγονότων. Εἰ δὲ τοῦτο, πῶς οὐ Θεός;*

ΑΛΛΟ.

*Εἰ πᾶσα ἡ κτίσις ἐν διαστήματι, ἥτοι χρόνῳ, γέγονεν, οὐδὲν δὲ
25 τούτων προλαμβάνει τὴν Υἱοῦ γέννησιν, οὐκ ἄρα γέγονεν αὐτός.
Εἰ δὲ προλαμβάνεται διαστήματι χρονικῷ τε καὶ γενητῷ, πῶς
πάντων ἔστι δημιουργός, διαστήματι προλαμβάνόμενος γενητῷ; Εἰ*

ΑΛΛΟ.

Ἐάν ὅλα τὰ κτίσματα εἶναι δοῦλα τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι κύρια τῆς δόξας του, ἐνῶ ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι σάν αὐτὰ, γιατί εἶναι κύριος τῆς δόξας, ἄρα δὲν εἶναι κτίσμα.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν κάθετι πού ἦρθε στήν ὑπαρξή ἀπό τὸ μηδέν, ἐνδέχεται νὰ ἐπιστρέψει πάλι στήν ἀνυπαρξία, ἐνῶ αὐτὸ τὸ ἐνδεχόμενο δὲν ὑπάρχει στὸν Υἱό, ἐφόσον βέβαια εἶναι πραγματικά Θεός, ἄρα ὁ Υἱὸς δὲν δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ μηδέν, ἀλλὰ γεννήθηκε πραγματικά ἀπὸ τὸν Πατέρα.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν γνώρισμα τῶν κτισμάτων εἶναι τὸ νὰ μποροῦν νὰ ἁμαρτήσουν, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἰδίωμα τοῦ Υἱοῦ², ἄρα δὲν εἶναι κτίσμα.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν κανένα ἀπὸ τὰ κτίσματα δὲν φάνηκε ποτὲ νὰ δημιουργεῖ ἀπὸ τὸ μηδέν οὐσίες, ἐνῶ ὁ Υἱὸς δημιουργεῖ, πῶς μπορεῖ νὰ ἀνήκει στὰ κτίσματα;

ΑΛΛΟ.

Ἐάν ὅλα τὰ κτιστὰ εἶναι ὅμοια μεταξύ τους ὡς πρὸς τὸ ὅτι εἶναι κτίσματα, καὶ κανένα δὲν διαφέρει ἀπὸ τὰ ἄλλα, ὡς πρὸς τὸ ὅτι τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ δημιουργήθηκε, καὶ ἐάν καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι κτιστός, τότε δὲν διαφέρει ἀπὸ κανένα, ἂν πράγματι δημιουργήθηκε. Ἐφόσον ὅμως διαφέρει ἀπὸ ὅλα τὰ κτιστὰ σὲ ὅλα, εἶναι φανερό ὅτι διαφέρει καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπο πού ἔγινε, δηλαδή ὡς πρὸς τὸ ὅτι δὲν κτίσθηκε. Γιατὶ ἔτσι διαφέρει ἀπὸ αὐτὰ πού κτίσθηκαν. Καὶ ἐάν αὐτὸ εἶναι σωστό, τότε πῶς δὲν εἶναι Θεός;

ΑΛΛΟ.

Ἐάν ὀλόκληρη ἡ κτίση δημιουργήθηκε σὲ κάποια στιγμή τοῦ χρόνου, ἀλλὰ κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν προηγῆθηκε ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Υἱοῦ, ἄρα αὐτὸς δὲν δημιουργήθηκε. Γιατί, ἐάν προηγῆθηκε κάποια στιγμή τοῦ χρόνου καὶ τῆς δημιουργίας, τότε πῶς εἶναι δημιουργὸς ὅλων, ἀφοῦ προηγῆθηκε πρὶν ἀπὸ αὐτὸν κάποιο χρονικὸ διάστημα;

δ' ἀγέννητον εἶη τοῦτο τὸ διάστημα, συνάμιλλον εὐρήσει Θεὸς τῆς
 ἑαυτοῦ ἀγενησίας τὸ διάστημα. Εἰ δὲ μήτε ροπὴ, μήτε διάστημα,
 μήτε ἄλλο τί ἐστι πρὸ τοῦ Υἱοῦ, πόθεν προὔπαρχειν λέγουσι τὸν
 Πατέρα, τοῦτο προὔπαρχειν σημαίνοντος οὐχ εὐρισκομένου;

5

ΑΛΛΟ.

Εἰ μηδὲν τῶν γενομένων λέλεκταί τε καὶ ἔστιν ἐπὶ πάντων
 Θεός, ἔστι δὲ ἐπὶ πάντων Θεὸς ὁ Υἱός, οὐκ ἄρα τῶν γενομένων
 ἐστίν. Εἰ δὲ Θεὸς ἐπὶ πάντων ὑπάρχων ὁ Υἱός καὶ γενητός ἐστιν,
 ἔστι δὲ ἐπὶ πάντων Θεὸς καὶ ὁ Πατήρ, γενητός ἔσται κατ' αὐτούς,
 10 ὅπερ ἀσεβὲς ἐννοεῖν.

ΑΛΛΟ.

Εἰ μηδὲν τῶν γενομένων τὰ αὐτὰ δύναται ποιεῖν τῷ Θεῷ,
 πάντα δὲ ἃ ποιεῖ ὁ Πατήρ, ὁμοίως καὶ ὁ Υἱός, οὐκ ἄρα τῶν γενομέ-
 νων ἐστίν.

15

ΑΛΛΟ.

Εἰ πάντα τὰ γενητὰ ἐξ ἑτέρου τὸ εἶναι ἔχει, πολλῶ μᾶλλον τὸ
 λέγεσθαι αὐτούς θεούς. Εἰ δὲ μετοχῇ ἔχουσι τὸ εἶναι θεοὶ (οὐ φύσει
 δηλονότι θεοὶ τὰ γενητὰ), τοῖς δ' οὐ φύσει θεοῖς προσκυνεῖν ἀπα-
 γορευτέον. Εἰ δὲ τούτοις μὲν ἀπαγορευτέον, οὐκέτι δὲ καὶ τῷ Υἱῷ,
 20 οὐχ ὡς μὴ φύσει ἄρα Θεῷ ὅπερ ἐστὶ τὰ γεννητὰ.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸν ἐκ μὴ ὄντων ὑφιστάτω οὐσίας ἐνεδέχεται ὑφ' ἑτέρου
 γενέσθαι, ποιεῖ δὲ ἐκ μὴ ὄντων ὁ Πατήρ, ἐνδέχεται ἄρα αὐτόν, κατ'
 αὐτούς, ἐκ μὴ ὄντων γεγονέναι. Εἰ δὲ ἀπρεπὲς καὶ ἀδύνατον ἐτέ-
 25 ρων φύσεων δημιουργὸν ἐννοεῖν ὑφ' ἑτέρας ἐκτίσθαι φύσεως, ἀτο-
 πώτερον ἄρα, τὸν ἀπάσης φύσεως αὐτουργὸν ὑφ' ἑτέρας δημιουρ-
 γεῖσθαι φύσεως ὑπολαμβάνειν. Καὶ γὰρ ἂν τὸ ποιοῦν ἐγίνετο καὶ

Ἐὰν πάλι τὸ χρονικὸ αὐτὸ διάστημα εἶναι ἀγέννητο, τότε τὸ διάστημα αὐτὸ θὰ εἶναι ἐφάμιλλο μὲ τὴν ἀγεννησία τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν ὑπάρχει οὔτε στιγμή, οὔτε χρονικὸ διάστημα, οὔτε τίποτε ἄλλο πρὶν ἀπὸ τὸν Υἱὸ, ἀπὸ ποῦ συμπεραίνουν ὅτι ὁ Πατέρας ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ τὸν Υἱὸ, ἀφοῦ δὲν βρῖσκεται τίποτε ποῦ νὰ δείχνει ὅτι αὐτὸς προϋπάρχει;

ΑΛΛΟ.

Ἐφόσον κανένα ἀπὸ τὰ κτίσματα δὲν ἔχει ὀνομασθεῖ καὶ δὲν εἶναι θεὸς τῶν ὄλων, ἐνῶ ὁ Υἱὸς εἶναι Θεὸς τῶν ὄλων, ἄρα δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ κτιστά. Ἐὰν πάλι ὁ Υἱὸς, ἐνῶ εἶναι Θεὸς τῶν ὄλων, εἶναι καὶ κτιστός, καὶ εἶναι καὶ ὁ Πατέρας Θεὸς τῶν ὄλων, τότε θὰ εἶναι καὶ κτιστός, σύμφωνα μ' αὐτούς, πράγμα ποῦ εἶναι ἀσεβὲς νὰ τὸ σκεπτόμαστε.

ΑΛΛΟ.

Ἐφόσον κανένα ἀπὸ τὰ κτίσματα δὲν μπορεῖ νὰ κάνει αὐτὰ ποῦ κάνει ὁ Θεός, ἐνῶ ὁ Υἱὸς κάνει ὅλα ὅσα κάνει ὁ Πατέρας, ἄρα δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ κτιστά.

ΑΛΛΟ.

Ἐφόσον ὅλα τὰ κτιστά ἔχουν τὴν ὑπαρξή τους ἀπὸ ἄλλο, πολὺ περισσότερο τὸ νὰ λέγονται θεοί, καὶ ἐὰν κατὰ μετοχὴ γίνονται θεοὶ (δηλαδὴ τὰ κτιστά δὲν εἶναι θεοὶ κατὰ φύση), καὶ σ' ἐκείνους ποῦ δὲν εἶναι κατὰ φύση θεοί, ἢ προσκύνηση ἀπαγορεύεται, ἐφόσον σ' αὐτοὺς βέβαια ἀπαγορεύεται, ἀλλὰ ὄχι καὶ στὸν Υἱὸ, αὐτὸ γίνεται ἐπειδὴ εἶναι Θεὸς κατὰ φύση, πράγμα ποῦ δὲν εἶναι τὰ κτιστά.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν αὐτὸς ποῦ δημιουργεῖ οὐσίες ἀπὸ τὸ μηδέν, ἦταν δυνατό νὰ γίνεαι ἀπὸ ἄλλον, τὸν δημιούργησε ὅμως ἀπὸ τὸ μηδέν ὁ Πατέρας, τότε ἐνδέχεται, σύμφωνα μὲ αὐτούς, αὐτὸς νὰ ἔχει γίνεαι ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἐὰν ὅμως εἶναι ἀπρεπὲς καὶ ἀδύνατο νὰ φαντασθοῦμε ὅτι ὁ δημιουργὸς ἄλλων φύσεων δημιουργήθηκε ἀπὸ ἄλλη φύση, τότε εἶναι ἀκόμα πιὸ παράλογο νὰ νομίζουμε ὅτι ὁ δημιουργὸς ὅλης τῆς φύσεως δημιουργήθηκε ἀπὸ ἄλλη φύση. Γιατί, ἂν αὐτὸ ποῦ δημιουργεῖ

τὸ γινόμενον ἐποίει, εἴπερ ὁ Υἱὸς γινόμενος ἐποίει, κατ' ἐκείνους, ὅπερ ἐστὶν ἀτοπώτερον· εἴ γε μόνη προσήκει τηρεῖσθαι τῇ θείᾳ φύσει τὰ αὐτῆς ἐξαιρέτα, ὧν ἓν καὶ πρῶτον ὑπάρχει τὸ ἐκ μὴ ὄντων δύνασθαι δημιουργεῖν.

5

ΛΟΓΟΣ ΙΗ΄.

*Ὅτι μὴ ταυτὸν κτίσμα καὶ γέννημα, μηδὲ τῷ κτίζειν τὸ γεννᾶν ἐπὶ Θεοῦ· καὶ ἄλλα διὰ τῆς εἰς ἀτοπον ἀπαγωγῆς ἔχοντα τὸ συμπέρασμα.
Ἀπολογία αὐτολεξεῖ.*

10 *Εἰ τὸ γέννημα τῷ κτίσματι ταυτὸν ἦν παρὰ Θεῶ, οὐκ ἂν ἐπὶ τὸν Μονογενῆ ἐφέρετο φωνή, «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός»· ἅτε δὴ καὶ τῶν ἀψύχων κατὰ φύσιν υἱῶν ὄντων Θεοῦ, εἴπερ τὸ κτίσμα ταυτὸν τῷ γεννήματι τυγχάνει.*

ΑΛΛΟ.

15 *Εἰ ὡςπερ τὸ κτίσμα κυρίως λέγεται ἐφ' ἡμῶν, οὕτω καὶ τὸ γέννημα, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ, οὐδὲν ἡμῶν ἔξει πλέον εἰς ὑπεροχὴν κτίσμα καὶ γέννημα κυρίως ὢν.*

ΑΛΛΟ.

*Εἰ τὸ γέννημα καὶ τὸ κτίσμα ταυτὸν τυγχάνει, ἔστι δὲ κτίσμα
20 καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, κατ' αὐτούς, δῆλον ὅτι καὶ γέννημα. Εἰ δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα γέννημα, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γέννημα, καὶ τὰ πάντα γεννήματα, πῶς μονογενῆς ὁ Υἱὸς ὁ μετὰ πολλῶν ἀδελφῶν εἰσαγόμενος;*

ΑΛΛΟ.

25 *Εἰ, εἴ τι κτίσμα Θεοῦ, τοῦτο καὶ γέννημα, οὐδὲν τῶν γεγονότων λείπεται τῆς υἰοθεσίας. Εἰ δὲ τοῦτο, μάτην ἡμῖν υἰοθεσίαν*

ἐδημιουργεῖτο, τότε καὶ τὸ δημιούργημα θὰ δημιουργοῦσε, ἐὰν βέβαια ὁ Υἱὸς, ὄντας δημιούργημα, δημιουργοῦσε, σύμφωνα μ' ἐκείνους, πρᾶγμα πὺ εἶναι ἄτοπο, ἐφόσον μόνο στή θεία φύση ταιριάζει νὰ διατηρεῖ τὰ ἀποκλειστικὰ ἰδιώματά της, ἕνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ πρῶτο εἶναι τὸ νὰ μπροεῖ νὰ δημιουργεῖ ἀπὸ τὸ μηδέν.

ΛΟΓΟΣ ΙΗ'.

᾽Οτι δέν εἶναι τὸ ἴδιο κτίσμα καὶ γέννημα, οὔτε γιὰ τὸν Θεὸ τὸ νὰ κτίζει καὶ νὰ γεννᾶ, καθὼς καὶ ἄλλα μὲ τὴν εἰς ἄτοπον ἀπαγωγή, πὺ ὁδηγοῦν στὸ συμπέρασμα αὐτό.

Συμπέρασμα αὐτολεξεῖ.

᾽Εὰν τὸ γέννημα στὸν Θεὸ ἦταν ἴδιο μὲ τὸ κτίσμα, τότε δέν θὰ ἔλεγε γιὰ τὸν Μονογενῆ, «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός»¹, ἀφοῦ ἀκόμα καὶ τὰ ἄψυχα κατὰ φύση εἶναι υἱοὶ τοῦ Θεοῦ, ἐφόσον τὸ κτίσμα εἶναι ἴδιο μὲ τὸ γέννημα.

ΑΛΛΟ.

᾽Εάν, ὅπως τὸ κτίσμα χρησιμοποιεῖται ὡς κύριο γνώρισμα γιὰ μᾶς, χρησιμοποιεῖται κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τὸ γέννημα, καὶ γίνεται τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸν Υἱό, τότε δέν θὰ ὑπερέχει σὲ τίποτε ἀπὸ μᾶς, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς εἶναι κατὰ κύριο λόγο κτίσμα καὶ γέννημα.

ΑΛΛΟ.

᾽Εὰν τὸ γέννημα καὶ τὸ κτίσμα εἶναι τὸ ἴδιο, καὶ εἶναι κτίσμα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, σύμφωνα μὲ αὐτοὺς, τότε εἶναι καὶ γέννημα. ᾽Εὰν ὅμως εἶναι καὶ τὸ Πνεῦμα γέννημα, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ γέννημα, καὶ ὅλα γεννήματα, τότε πῶς εἶναι μονογενῆς ὁ Υἱὸς, ἀφοῦ ἐμφανίζεται μαζὶ μὲ πολλοὺς ἀδελφούς²;

ΑΛΛΟ.

᾽Εὰν κάθε κτίσμα τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ γέννημα, τότε κανένα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα δέν στερεῖται τῆς υἱοθεσίας. Καὶ ἂν αὐτὸ εἶναι ἔτσι, τότε ἄδικα μᾶς ὑποσχέθηκε ὁ Θεὸς υἱοθεσία, ἀφοῦ ἀκόμα καὶ

2. Ρωμ. 8, 29.

ἐπηγγείλατο ὁ Θεός, ἅτε δὴ καὶ τῶν ἀψύχως ἐχόντων τοῦτο κατὰ φύσιν, εἶπερ, εἴ τι κτίσμα, τοῦτο καὶ γέννημα κυρίως ἐστίν.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ γέννημα καὶ τὸ κτίσμα ταυτὸν ἐστίν, ἔστι δὲ τὸ γενόμενον 5 Θεοῦ κτίσμα φύσει, κτίσμα Θεοῦ δηλονότι καὶ φύσει γέννημα Θεοῦ τὸ αὐτό. Εἰ δὲ τὸ φύσει, ἀλλ' οὐ θέσει γεννώμενον, ὁμοούσιον τῷ Θεῷ, πᾶν τὸ γενόμενον εὐρεθήσεται φύσει, εἶπερ τὸ κτίσμα φύσει καὶ γέννημα τυγχάνει, καὶ οὐ μετοχῇ.

ΑΛΛΟ.

10 Εἰ τὸ κτίσμα τοῦτο καὶ γέννημα κυρίως ἦν, πολλῶ μᾶλλον ὑπὲρ τὰ ἄλλα ἦσαν οἱ ἄγγελοι κυρίως υἱοί. Εἰ δὲ τὰ πολλῶ κρείττονα μέτρῳ κυρίως οὐκ εἰσὶν υἱοί (οὐδενὶ γάρ ποτε τῶν ἀγγέλων εἶπεν, «Υἱός μου εἶ σύ»), οὐκ ἔσται ἄρα τὸ κτίσμα τοῦτο καὶ γέννημα κυρίως.

15

ΑΛΛΟ.

Εἰ κτίσμα καὶ γέννημα ταυτὸν ἐστίν, ὁ κτίζων ἔσται καὶ Πατήρ. Εἰ δὲ κτίζει ὁ Υἱός, ἔσται ὁ αὐτὸς καὶ Πατήρ. Εἰ δὲ τοῦτο, ἔσται Πατὴρ Πατὴρ ὁ ἀγέννητος, οὐδὲν πλέον ἔχων τῆς καθ' ἡμᾶς πραγματείας ἐν τῇ ἑαυτοῦ θεογονίᾳ, εἶπερ τὸ γέννημα τοῦτο ὁ καὶ 20 κτίσμα τυγχάνει.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ κτίσμα ἐστὶν ἀληθῶς καὶ γέννημα, καθάπερ ὁ Υἱός, ἔσται τῶν πάντων ἀδελφός ὁ Υἱός, οὐ μὴν Κύριος ὁ Θεός. Εἰ δὲ ἔστι Κύριος καὶ Θεός, οὐκ ἄρα ἀδελφός. Εἰ τοίνυν τῷ Υἱῷ ὄντι μονο- 25 γενεῖ οὐδὲν τῶν ὄντων ἐστὶν ἀδελφόν, οὐδὲ γεννήματα κυρίως εἰσὶ τὰ λοιπά, εἰσὶ δὲ κτίσματα κυρίως πῶς ἄρα ταυτὸν κτίσμα καὶ γέννημα;

τὰ ἄψυχα τὴν ἔχουν αὐτὴν κατὰ φύσιν, ἐὰν βέβαια κάθε κτίσμα εἶναι κυριολεκτικὰ καὶ γέννημα.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν τὸ γέννημα καὶ τὸ κτίσμα εἶναι τὸ ἴδιο, καὶ ἐκεῖνο ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὸν Θεὸ εἶναι κτίσμα κατὰ φύσιν, τότε κτίσμα τοῦ Θεοῦ καὶ γέννημα τοῦ Θεοῦ κατὰ φύσιν εἶναι τὸ ἴδιο. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ ποὺ γεννιέται κατὰ φύσιν, καὶ ὄχι μὲ υἰοθεσία, εἶναι ὁμοούσιο μὲ τὸν Θεὸ, τότε κάθετι ποὺ δημιουργεῖται θὰ βρεθεῖ κατὰ φύσιν θεὸς καὶ ὄχι κατὰ μετοχή, ἐφόσον τὸ κατὰ φύσιν κτίσμα εἶναι καὶ γέννημα.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν τὸ κτίσμα αὐτὸ ἦταν κατὰ κυριολεξία καὶ γέννημα, τότε πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὰ ἄλλα κτίσματα θὰ ἦταν κατὰ κυριολεξία υἱοὶ οἱ ἄγγελοι. Ἐφόσον ὅμως τὰ πολὺ ἀνώτερα ὡς πρὸς τὸ μέτρο δὲν εἶναι υἱοὶ (γιατὶ σὲ κανένα ἀπὸ τοὺς ἄγγέλους δὲν εἶπε ποτέ, ἐσὺ εἶσαι Υἱός μου), ἄρα τὸ κτίσμα αὐτὸ δὲν εἶναι καὶ γέννημα κυριολεκτικὰ.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν κτίσμα καὶ γέννημα εἶναι τὸ ἴδιο, τότε αὐτὸς ποὺ κτίζει θὰ εἶναι καὶ Πατέρας. Καὶ ἐφόσον κτίζει ὁ Υἱός, ὁ ἴδιος θὰ εἶναι καὶ Πατέρας. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ εἶναι ἔτσι, τότε θὰ εἶναι Πατέρας τοῦ Πατέρα ὁ ἀγέννητος, χωρὶς νὰ ἔχει τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὴ δική μας κτιστὴ φύσιν στὴ θεογονία του, ἐὰν βέβαια τὸ γέννημα αὐτὸ εἶναι καὶ κτίσμα.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν τὸ κτίσμα εἶναι πραγματικὰ καὶ γέννημα, ὅπως ὁ Υἱός, τότε ὁ Υἱός θὰ εἶναι ἀδελφὸς ὄλων, καὶ ὄχι Κύριος καὶ Θεός. Ἐὰν ὅμως εἶναι Κύριος καὶ Θεός, τότε δὲν εἶναι ἀδελφός. Ἐὰν λοιπὸν μὲ τὸν Υἱό, ποὺ εἶναι μονογενής, κανένα ἀπὸ τὰ κτίσματα δὲν εἶναι ἀδελφό, τότε οὔτε γεννήματα εἶναι κυριολεκτικὰ τὰ ἄλλα κτίσματα, ἀλλ' εἶναι κυριολεκτικὰ κτίσματα. Ἐπομένως πῶς εἶναι ἴδιο τὸ κτίσμα καὶ τὸ γέννημα;

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ ποιήμα ἔσται καὶ γέννημα, ὁ ποιῶν ἔσται καὶ γεννήτωρ. Καὶ προάγων μὲν τὸ πᾶν ἐξ ἑαυτοῦ ὡς γεννήτωρ, ἔξωθεν δὲ τὸ αὐτὸ ποιῶν ὡς δημιουργός. Εἰ δὲ ἔξωθεν τοῦτο ποιεῖ ὁ καὶ τίκειν
5 ἐξ ἑαυτοῦ δύναται, ἑνὸς ὄντος ἤδη τοῦ ἐπ' ἀμφοῖν τρόπου, πῶς τὸ ἐν ἐνὶ πράγματι συναχθέν, δύο πραγμάτων ἂν ἔχοι προσηγορίας, εἰ μὴ ἄρα θατέρα αὐτῶν εἶη διεψευσμένη;

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ κτίσμα τοῦτο καὶ γέννημα, κτίσμα δὲ ὡς φασὶ τὸ Πνεῦ-
10 μα, δῆλον ὅτι καὶ γέννημα. Ἄλλ' εἰ μὲν Πατρός, οὐκέτι μονογενῆς ὁ Υἱός. Εἰ δὲ Υἱοῦ, ἔσται Υἱὸς Υἱοῦ, εἵπερ τὸ κτίσμα τοῦτο καὶ γέννημα τυγχάνει.

Ὅτι μὴ τῷ κτίζειν τὸ γεννᾶν ταυτόν ἐστὶν ἐπὶ Θεοῦ.

Εἰ τὸ γεννᾶν καὶ τὸ ποιεῖν ταυτόν ἐστὶ παρὰ Θεῶ, γεννᾶ δὲ τὸν
15 Υἱὸν ἀμεσιτεύτως, δῆλον ὅτι καὶ πάντα γεννᾶ ἢ ποιεῖ ἀμεσιτεύτως. Εἰ δὲ γεννᾶ μὲν οὐ διὰ τινος, οὐκέτι δὲ καὶ τὰ πάντα ποιεῖ ἀμεσιτεύτως, πῶς τὸ γεννᾶν ταυτόν ἐστὶ τῷ ποιεῖν παρὰ Θεῶ; Ποιεῖ δὲ σεισμόν, λοιμόν, κατακλυσμόν ταῦτα ἔσται γεννῶν ἃ ποιεῖ, εἵπερ τῷ ποιεῖν τὸ γεννᾶν ταυτόν ἐστὶ παρ' αὐτῷ.

20

ΑΛΛΟ.

Εἰ ὅθεν γεννᾶ Θεός, ἐκεῖθεν καὶ κτίζει, οὐδὲν ἀράχνου διοίσει, κατ' αὐτοῦς, τοῦ τὸ κτίζειν παρὰ τὸ γεννᾶν οὐκ ἄλλως ἔχοντος. Ἄλλ' οὗτος μὲν νόμῳ φύσεως ἀγόμενος, ὅθεν γεννᾶ, ἐκεῖθεν καὶ κτίζει, Θεὸς δὲ, οὐκ ἂν ὑπὸ φύσιν, ὡς ἀνάγκη φύσεως ὑποκειμένος
25 παρ' αὐτῶν ἀτιμάζεται.

ΑΛΛΟ.

Εἰ, ἐπεὶ ἀσύνθετον τὸ Θεῖον, ὡσαύτως ἔχει τῷ γεννᾶν τὸ ποι-

ΑΛΛΟ.

Ἐάν τὸ δημιουργημα εἶναι καὶ γέννημα, τότε αὐτὸς ποὺ δημιουργεῖ εἶναι καὶ γεννήτορας. Καὶ ὡς γεννήτορας βέβαια γεννᾷ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὸ πᾶν, ἐνῶ ὡς δημιουργὸς κάνει τὸ ἴδιο ἐξωτερικά. Ἐάν ὅμως κάνει ἐξωτερικά αὐτὸ ποὺ μπορεῖ νὰ γεννήσει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀφοῦ ἕνας εἶναι καὶ στίς δύο περιπτώσεις ὁ τρόπος, γιατί αὐτὸ ποὺ ἐνυπάρχει σὲ ἕνα πρᾶγμα, ἔχει δύο ὀνομασίες, ἕκτος ἐὰν ἢ μία ἀπ' αὐτὲς εἶναι ψεύτικη.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν τὸ κτίσμα τὸ ἴδιο εἶναι καὶ γέννημα, καὶ κτίσμα, ὅπως λένε, εἶναι καὶ τὸ Πνεῦμα, εἶναι φανερό ὅτι εἶναι καὶ γέννημα. Ἄλλ' ἐὰν εἶναι γέννημα τοῦ Πατέρα, τότε ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι μονογενής. Ἐάν πάλι εἶναι γέννημα τοῦ Υἱοῦ, τότε θὰ εἶναι Υἱὸς τοῦ Υἱοῦ, ἐφόσον βέβαια τὸ κτίσμα αὐτὸ εἶναι καὶ γέννημα.

Ἐστι δὲν εἶναι τὸ ἴδιο στὸν Θεὸ τὸ νὰ κτίζει καὶ τὸ νὰ γεννᾷ.

Ἐάν τὸ νὰ γεννᾷ καὶ τὸ νὰ δημιουργεῖ εἶναι τὸ ἴδιο στὸν Θεό, καὶ γεννᾷ τὸν Υἱὸ χωρὶς μεσολάβηση, εἶναι φανερό ὅτι καὶ ὅλα τὰ γεννᾷ καὶ τὰ δημιουργεῖ χωρὶς μεσολάβηση. Ἐάν ὅμως γεννᾷ χωρὶς τὴ μεσολάβηση κανενός, ἀλλὰ δὲν δημιουργεῖ καὶ τὰ πάντα χωρὶς μεσολάβηση, τότε πῶς ἢ γέννηση στὸν Θεὸ εἶναι ἴδια μὲ τὴ δημιουργία; Προξενεῖ ὅμως σεισμό, λοιμὸ καὶ κατακλυσμὸ· ἐὰν λοιπὸν ἢ γέννηση σ' αὐτὸν εἶναι ἴδια μὲ τὴ δημιουργία, τότε γεννᾷ αὐτὰ ποὺ κάνει.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν ἐκεῖ ὅπου ὁ Θεὸς γεννᾷ, ἐκεῖ καὶ κτίζει, τότε δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὴν ἀράχνη, σύμφωνα μ' αὐτούς, ἀφοῦ τὸ κτίσιμο δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὴ γέννηση. Ἄλλὰ ἢ ἀράχνη βέβαια, ὀδηγούμενη ἀπὸ τὸν νόμο τῆς φύσεως, ἐκεῖ ποὺ γεννᾷ, ἐκεῖ καὶ κτίζει, ὁ Θεὸς ὅμως, ποὺ δὲν βρίσκεται κάτω ἀπὸ φύση, ὑποτασσόμενος ἀπὸ αὐτοὺς στὴ φύση, ἀτιμάζεται.

ΑΛΛΟ.

Ἐάν ὁ Θεὸς ἔχει τὴ δημιουργία ἴδια μὲ τὴ γέννηση, ἐπειδὴ εἶναι

εἶν, ὡσαύτως ἔξει καὶ τὸ προγινώσκειν τῷ ποιεῖν, ἵνα καὶ ταύτη ἡ
 ἀσύνθετον. Εἰ δὲ τοῦτο, ἔσται ποιῶν ἃ προγινώσκει κακά, εἴπερ
 ταυτὸν ταῦτα παρ' αὐτῷ, ὅτι δὴ καὶ ἀσύνθετον.

ΑΛΛΟ.

5 Εἰ τὸ γεννᾶν καὶ τὸ κτίζειν ὡσαύτως ἔχει Θεός, ἐπειδὴ ἀσύνθε-
 τος, καὶ τὸ ὄρᾱν τῷ γεννᾶν ταυτὸν ἂν εἶη παρ' αὐτῷ, ἵνα πάντη ἐν
 αὐτῷ τὸ ἀσύνθετον ἦ. Εἰ δὲ μὴ ὄντα παρ' αὐτῷ ταῦτα ἀδιάφορα
 (οὐ γὰρ ὅπερ ὄρᾱ, τοῦτο πάντως καὶ τίκει), τὸ ἀπλοῦν αὐτοῦ οὐ
 λυμαίνεται, οὐδὲ τὸ γεννᾶν δηλονότι αὐτὸν ἐτέρως καὶ κτίζειν ἄλ-
 10 λως, στέρησιν αὐτῷ τοῦ ἀσυνθέτου ἐργάζεται.

ΑΛΛΟ.

Εἰ παρ' οἷς τοῦ γεννᾶν τὸ κτίζειν ἕτερον, παρὰ τούτοις τὸ ἐξ
 ἑαυτῶν γεννᾶν, ἔξωθεν δὲ κτίζειν ὑπάρχει, παρ' ᾧ δὲ τὸ γεννᾶν τῷ
 κτίζειν ταυτὸν, τὸ ἔξωθεν κτίζειν οὐχ ὑπάρχει, ὡς οὐδὲ τὸ οἰκοθεν
 15 γεννᾶν. Εἰ δὲ τὸ ἔξωθεν μόνον αὐτῷ συγχωροῦσιν, ὃ ἔστι μὲν
 ποιεῖν, γεννᾶν δὲ οὐ θέλουσι, θέσει ἔσται πατήρ ὁ κατὰ φύσιν δημι-
 ουργός

ΑΛΛΟ.

Εἰ τὸ γεννᾶν καὶ τὸ κτίζειν παρὰ Θεῷ, ἐπειδὴ ἀσύνθετος, ταυ-
 20 τὸν ἔστιν, οὐκέτι δὲ καὶ παρ' ἡμῖν, ἐπεὶ μὴ τοιοῦτοι, ἔσται ταυτὸν
 παρ' αὐτῷ τὸ προνοεῖν τῷ γεννᾶν. Οὐ γὰρ ταυτὸ τοῦτο παρ' ἡμῖν,
 ὅτι σύνθετοι. Εἰ δὲ τὸ ἀπλοῦν αὐτοῦ καὶ ἀσύνθετον τὴν παρ' ἡμῖν
 διαφορὰν οὐκ ἀλλοίαν εἶναι παρ' αὐτῷ ἐξεδιάσατο, οὐδὲ τὸ γεννᾶν
 αὐτὸν ἄλλως, καὶ κτίζειν ἐτέρως, στέρησιν αὐτῷ τοῦ ἀσυνθέτου
 25 ἐργάζεται.

ΑΛΛΟ.

Εἰ τῷ γεννᾶν ταυτὸν ἔστι τὸ ποιεῖν, ὁ γεννῶν ἔσται ποιῶν τὸ

ἀπλός, θὰ ἔχει κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ τὴν πρόγνωση μὲ τὴ δημιουργία, γιὰ νὰ εἶναι καὶ στὴν περίπτωση αὐτὴ ἀπλός. Καὶ ἐὰν αὐτὸ εἶναι ἔτσι, τότε δημιουργεῖ τὰ κακὰ πού προγινώσκει, ἐὰν βέβαια αὐτὰ εἶναι σ' αὐτὸν ἴδια, ἀφοῦ εἶναι ἀπλός.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Θεὸς ἔχει ἴδια τὴ γέννηση καὶ τὴ δημιουργία, ἐπειδὴ εἶναι ἀπλός, τότε θὰ εἶναι ἴδια σ' αὐτὸν καὶ ἡ ὄραση μὲ τὴ γέννηση, γιὰ νὰ ὑπάρχει παντοῦ σ' αὐτὸν ἡ ἀπλότητα. Ἐὰν ὅμως ἐνῶ αὐτὰ εἶναι σ' αὐτὸν διάφορα (γιατὶ ὅ,τι βλέπει, δὲν τὸ γεννᾷ ὀπωσδήποτε), δὲν βλάπτεται ἡ ἀπλότητά του, τότε εἶναι φανερό ὅτι οὔτε τὸ νὰ γεννᾷ διαφορετικὰ καὶ νὰ κτίζει μὲ ἄλλον τρόπο τοῦ στερεῖ τὸν ἀπλότητά του.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ἐκεῖνα σὰ ὅποια ἡ δημιουργία εἶναι διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ γέννηση, ἔχουν τὴν ιδιότητα νὰ γεννοῦν ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους, καὶ νὰ κτίζουν ἐξωτερικὰ, ἐνῶ ἐκεῖνο στὸν ὅποιο ἡ γέννηση εἶναι ἴδια μὲ τὴ δημιουργία δὲν ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ δημιουργεῖ ἐξωτερικὰ, ὅπως καὶ τὸ νὰ γεννᾷ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Ἐὰν λοιπὸν τὸ νὰ δημιουργεῖ ἐξωτερικὰ τὸ δέχονται μόνον σ' αὐτὸ πού μπορεῖ βέβαια νὰ δημιουργεῖ, ἀλλὰ δὲν θέλουν νὰ γεννᾷ, τότε ὁ κατὰ φύση δημιουργὸς εἶναι πατέρας θετός.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ἡ γέννηση καὶ ἡ δημιουργία στὸν Θεὸ εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα, ἐπειδὴ εἶναι ἀπλός, ἀλλὰ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο καὶ σὲ μᾶς, ἐπειδὴ δὲν εἴμαστε ἀπλοί, τότε εἶναι τὸ ἴδιο σ' αὐτὸν καὶ ἡ πρόνοια μὲ τὴ γέννηση. Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι ἴδιο καὶ σὲ μᾶς, γιατί εἴμαστε σύνθετοι. Ἐφόσον λοιπὸν ἡ ἀπλότητα καὶ τὸ ἀσύνθετο αὐτοῦ δὲν κάνει ἀναγκαστικὰ τὴ δική μας διαφορὰ διαφορετικὴ σ' αὐτὸν, τότε οὔτε τὸ ὅτι αὐτὸς γεννᾷ διαφορετικὰ καὶ δημιουργεῖ διαφορετικὰ, τοῦ στερεῖ τὴν ἀπλότητά του.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ἡ γέννηση εἶναι ἴδια μὲ τὴ δημιουργία, τότε αὐτὸς πού

γεννώμενον, καὶ γεννῶν τὸ ποιούμενον. Ἀλλὰ τὸ μὲν ποιεῖν ἐνεργείας ἐστὶ, φύσεως δὲ τὸ γεννᾶν. Φύσις δὲ καὶ ἐνέργεια οὐ ταυτὸν οὐκ ἄρα τῷ γεννᾶν τὸ ποιεῖν ταυτὸν ἔσται.

ΑΛΛΟ.

5 Εἰ τῷ ποιεῖν δημιουργός τις ἐστὶ, τῷ δὲ γεννᾶν πατήρ, οὐκ ἂν εἶη ταυτὸν τὸ ποιεῖν τῷ γεννᾶν, εἴπερ ἕτερον μὲν ἔστι πατήρ, δημιουργός δὲ ὁμοίως ἕτερον. Εἰ δὲ τῷ ποιεῖν ταυτὸν ἔστι τὸ γεννᾶν, ὁ ποιῶν ἔσται καὶ πατήρ. Εἰ δὲ ἔστι ποιητῆς ὁ υἱὸς ἅμα τῷ πατρί, ὁ δὲ ποιῶν ἔστι καὶ πατήρ, ἔσται καὶ αὐτὸς πατήρ, ὅπερ
10 ἄτοπον.

ΑΛΛΟ.

Εἰ ταυτὸν ἔστι πατήρ καὶ δημιουργός, ἐπεὶ καὶ τῷ γεννᾶν τὸ ποιεῖν ταυτὸν, ἔστι δὲ ἐνεργείας ὄνομα ὁ δημιουργός, καὶ τὸ πατήρ εἰκότως ἐνεργείας, ἀλλ' οὐ σχέσεως ἂν εἶη· εἰ δὲ καὶ τοῦτο κάκεινο
15 ἐνεργείας ἐστὶ, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἔσται γεννῶν καὶ ποιῶν ὁ Θεός, τῆς ἐνεργείας καὶ ἐν τῷ γεννᾶν καὶ ἐν τῷ κτίζειν οὐκ ἄλλως ἐχούσης.

ΛΟΓΟΣ ΙΘ'.

Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι ὁ Υἱὸς οὐκ ἔστιν ἀληθινὸς Λόγος
20 τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἕτερός ἐστι παρ' αὐτὸν τῇ φύσει καὶ ξένος, τὸ δὲ ἐντεῦθεν συναγόμενον, ὅτι καὶ ὁμοούσιος τῷ Πατρί, καὶ οὐκ ἔξωθεν, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας ἐστὶν αὐτοῦ.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εὐνομίου.

Εἰ Λόγος, φησὶν, ὁ Υἱὸς ἐστὶν, ὁμούσιον δὲ εἶναί φατε τῷ Πα-
25 τρί, μὴ διαλλαττέτω κατὰ τι γούν ὡς πρὸς αὐτὸν οὕτω γὰρ ἂν εἶη

γεννᾶ δημιουργεῖ αὐτὸ πού γεννιέται, καὶ γεννᾶ αὐτὸ πού δημιουργεῖται. Ὅμως ἡ δημιουργία εἶναι ἀποτέλεσμα ἐνέργειας, ἐνῶ ἡ γέννηση εἶναι ἔργο τῆς φύσεως. Φύση ὅμως καὶ ἐνέργεια δὲν εἶναι τὸ ἴδιο. Ἄρα ἡ δημιουργία δὲν εἶναι ἴδια μὲ τὴ γέννηση.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν μὲ τὸ νὰ δημιουργεῖ κανεὶς γίνεται δημιουργός, ἐνῶ μὲ τὸ νὰ γεννᾶ γίνεται πατέρας, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ ἴδιο ἡ δημιουργία μὲ τὴ γέννηση, ἐφόσον βέβαια ἄλλο πρᾶγμα εἶναι ὁ πατέρας καὶ ἄλλο ὁ δημιουργός. Ἐὰν ὅμως ἡ δημιουργία εἶναι ἴδια μὲ τὴ γέννηση, τότε ὁ δημιουργός θὰ εἶναι καὶ πατέρας. Ἐὰν ὅμως ὁ Υἱὸς εἶναι δημιουργός μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ἐκεῖνος πού δημιουργεῖ εἶναι καὶ Πατέρας, τότε εἶναι καὶ ὁ ἴδιος Πατέρας, πρᾶγμα πού εἶναι ἄτοπο.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα ὁ πατέρας καὶ ὁ δημιουργός, ἀφοῦ καὶ ἡ δημιουργία εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὴν γέννηση, καὶ ὁ δημιουργός εἶναι ὄνομα πού σημαίνει ἐνέργεια, τότε καὶ ὁ πατέρας θὰ εἶναι ὄνομα πού σημαίνει ἐνέργεια καὶ ὄχι σχέση. Ἐὰν ὅμως καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο εἶναι ὀνόματα πού σημαίνουν ἐνέργεια, τότε ὁ Θεὸς τὸν ἴδιο χρόνο γεννᾶ καὶ δημιουργεῖ, ἀφοῦ ἡ ἐνέργεια καὶ ὅταν γεννᾶ καὶ ὅταν δημιουργεῖ δὲν εἶναι διαφορετική.

ΛΟΓΟΣ ΙΘ'.

Πρὸς ἐκείνους πού λένε, ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἀληθινὸς Λόγος τοῦ Πατέρα, ἀλλὰ εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ αὐτὸν κατὰ τὴ φύση καὶ ξένος· τὸ συμπέρασμα ἀπὸ αὐτὸ εἶναι, ὅτι εἶναι καὶ ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα καὶ δὲν προέρχεται ἀπ' ἔξω, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν οὐσία του.
Ἐπίθεση τοῦ Εὐνομίου.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς, λέγει, εἶναι Λόγος, καὶ εἶναι, ὅπως λέτε, ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, δὲν πρέπει νὰ διαφέρει σὲ τίποτε ἀπὸ αὐτόν· γιατί

καὶ ὁμοούσιος. Εἰ δὲ τοῦτο, καλείσθω καὶ ἔστω Λόγος καὶ ὁ Πα-
 τήρ. Ἄλλ' οὐ παραδέξεται τοῦτο τῆς θείας Γραφῆς ὁ σκοπός, καὶ
 τῶν ἁγίων ἀποστόλων τὸ κήρυγμα. Πατέρα γὰρ οἶδε τὸν Πατέρα
 καὶ οὐχ Υἱόν· καὶ πάλιν τὸν Υἱὸν ἐν μόνῃ τῇ τοῦ Υἱοῦ προσηγορία
 5 τηρεῖ, οὐκ ἔωσα καλεῖσθαι οὐδὲ εἶναι Πατέρα· ἕτερος ἄρα παρ'
 αὐτόν ἐστι καὶ διεστηκώς κατὰ τὴν οὐσίαν. Οὐκοῦν οὐδὲ Λόγος
 ἀληθινός, οὐδὲ ἐξ αὐτοῦ προελθὼν ὁ φύσει μεμερισμένος.

Πρὸς τοῦτο λύσις

Καὶ ποῦ τὸν Ἰωάννην, ὃ βέλτιστε, θήσεις, Λόγον ἀποκαλοῦν-
 10 τα τὸν Υἱόν, καὶ ταύτην αὐτῷ κυριωτάτην ἀντιθέντα τὴν ἐπωνυ-
 μίαν καὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ μάλιστα σημαντικὴν; Φάσκει γάρ· «Ἐν
 ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ
 Λόγος». Ὅρα ὅπως τῆς οὐσίας τοῦ Υἱοῦ παραστατικόν ἐστι τοῦ-
 νομα, καὶ τὸ καλεῖσθαι Λόγον, ὅπερ ἐστὶ κατὰ φύσιν, σημαίνει;
 15 Θεὸς γὰρ ἦν ὁ Λόγος, φησὶν. Εἰ δὲ μὴ φύσεως εἶη καὶ τῆς οὐσίας
 δηλωτικὸν ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Λόγος ὄνομα, σημαίνει τι πάντως
 ἕτερον. Καὶ γὰρ ζητεῖν ἀναγκαῖον, τί κατὰ φύσιν ὦν ὁ Υἱός, ἐκλή-
 θη Λόγος, εἰ μὴ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ σημαίνει τοῦνομα. Οἷον τέκτονά
 τις εἰπὼν ἢ λιθοξόον ἢ ταχυγράφον, οὐ τί ἐστὶ κατὰ φύσιν σημαί-
 20 νόμενον ὀρίζεται, ἀλλ' οἷον ἔχει τὸ ἐπιτήδευμα μηνύει. Εἰ τοίνυν
 οὐ τὴν οὐσίαν τοῦ Υἱοῦ σημαίνει τοῦνομα, καὶ τὸ καλεῖσθαι Λό-
 γον, οὐ τί ἐστὶν κατὰ φύσιν παρίστησιν αὐτόν, ἀλλὰ φέρε εἰπεῖν
 οἷον ἔχει τὸ ἐπιτήδευμα, τί μάτην τὸν εὐαγγελιστὴν θαυμάζομεν;
 Πῶς δὲ ὁ υἱὸς ἐκλήθη θροντῆς ὡς μέγα τι λαλήσας καὶ ὑπέρογκον;
 25 Καίτοι πολλοῖς ἑτέροις ὀνόμασιν ἀποκαλούσης τὸν Υἱὸν τῆς θείας
 Γραφῆς, ἀλλὰ Λόγον εἰρηκώς, παράδοξόν τι καὶ ὑπερφυῆς
 ἐφθέγγατο· καὶ οὐδὲν ἕτερον ἐπ' αὐτῷ προστέθεικεν, οἷον ἐπὶ τοῦ
 Παύλου φαίνεται, τό, «Παῦλος ἀπόστολος». Ἠρκέσθη δὲ τῷ εἰ-
 πεῖν, Λόγον, εἰς τὸ παραστήσαι τοῦ Υἱοῦ τὴν οὐσίαν. Αὐτὸς ἄρα
 30 ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς Λόγος τοῦ Πατρός, καὶ οὐχ ἕτερός τις παρ' ἐκεῖ-
 νον.

1. Ἰω. 1, 1.

2. Μάρκ. 3, 17. «Βοανεργές» ὄνομα ποῦ δόθηκε ἀπὸ τὸν Κύριο στους υἱούς

μόνο ἔτσι θὰ εἶναι ὁμοούσιος. Ἐὰν ὅμως αὐτὸ εἶναι ἔτσι, τότε καὶ ὁ Πατέρας θὰ ὀνομάζεται καὶ Λόγος. Ἀλλὰ δὲν τὸ ἀποδέχεται αὐτὸ ὁ σκοπὸς τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ τὸ κήρυγμα τῶν ἀγίων ἀποστόλων. Γιατὶ τὸν Πατέρα τὸν γνωρίζει Πατέρα καὶ ὄχι Υἱό, καὶ τὸν Υἱὸ ἐπίσης τὸν κρατᾶ μόνο στὴν ὀνομασία τοῦ Υἱοῦ, καὶ δὲν τὸν ἀφήνει νὰ ὀνομάζεται καὶ νὰ εἶναι Πατέρας. Ἄρα εἶναι κάποιος ἄλλος ἀπὸ αὐτὸν καὶ διαφέρει ὡς πρὸς τὴν οὐσία. Ἐπομένως οὔτε Λόγος ἀληθινὸς εἶναι, οὔτε προῆλθε ἀπὸ ἐκεῖνον αὐτὸς ποῦ ἀπὸ τῆ φύση του εἶναι χωρισμένος.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Καὶ ποῦ θὰ βάλεις, φίλε, τὸν Ἰωάννη, ποῦ ἀποκαλεῖ τὸν Υἱὸ Λόγο, καὶ ἀναφέρει τὴν ὀνομασία του αὐτὴ ὡς τὴν πιὸ κύρια, ἡ ὁποία μάλιστα φανερῶνει τὴν οὐσία του; Γιατὶ λέγει· «Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦταν μὲ τὸν Θεό, καὶ ὁ Λόγος ἦταν Θεός»¹. Βλέπεις ὅτι τὸ ὄνομα αὐτὸ φανερῶνει τὴν οὐσία τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἡ ὀνομασία Λόγος σημαίνει αὐτὸ ποῦ εἶναι κατὰ φύση; Γιατὶ λέγει, ὅτι ὁ Λόγος ἦταν Θεός. Ἐὰν ὅμως τὸ ὄνομα Λόγος στὸν Υἱὸ δὲν φανερῶνει τὴ φύση καὶ τὴν οὐσία του, τότε ὅπωςδήποτε θὰ σημαίνει κάτι ἄλλο. Πρέπει δηλαδὴ κατ' ἀνάγκη νὰ ἐρευνήσουμε, τί ἦταν κατὰ φύση ὁ Υἱὸς καὶ ὀνομάσθηκε Λόγος, ἐὰν τὸ ὄνομα αὐτὸ δὲν σημαίνει τὴν οὐσία του. Ὅπως, γιὰ παράδειγμα, λέγοντας κάποιος ξυλουργὸ ἢ γλύπτη ἢ ταχυγράφο, δὲν ὀρίζει τί εἶναι κατὰ φύση, ἀλλὰ δηλώνει τὸ ἐπάγγελμά του. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ὄνομα δὲν σημαίνει τὴν οὐσία τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἡ ὀνομασία Λόγος δὲν φανερῶνει τί εἶναι ὡς πρὸς τὴ φύση του, ἀλλὰ ποιὸ εἶναι, φερ' εἰπεῖν, τὸ ἐπάγγελμά του, τότε γιατί θαυμάζουμε ἄδικα τὸν εὐαγγελιστὴ; Καὶ γιατί ὀνομάσθηκε υἱὸς βροντῆς², ἐπειδὴ κήρυξε κάτι τὸ μεγάλο καὶ ὑπέρογκο; Ἄν καὶ βέβαια ἡ ἀγία Γραφὴ ὀνομάζει τὸν Υἱὸ μὲ πολλὰ ἄλλα ὀνόματα, ὁ Ἰωάννης λέγοντας Λόγον, εἶπε κάτι τὸ παράδοξο καὶ ὑπερφυσικό. Καὶ δὲν πρόσθεσε τίποτε ἄλλο σ' αὐτόν, ὅπως βλέπουμε στὸν Παῦλο, τὸ «Παῦλος ἀπόστολος», ἀλλὰ ἀρκέσθηκε νὰ πεῖ μόνο Λόγος, καὶ νὰ φανερώσει τὴν οὐσία τοῦ Υἱοῦ. Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς Λόγος τοῦ Πατέρα, καὶ ὄχι κανένας ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνον.

¹ Ζεβεδαίου, Ἰάκωβο καὶ Ἰωάννη, ἐξαιτίας τῆς δυνάμεως τοῦ κηρύγματός τους.

ΑΛΛΟ.

Εἰ διὰ ταύτην ὑπειλήφασι τὴν αἰτίαν οἱ Χριστομάχοι μὴ εἶναι τὸν Υἱὸν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, ἐπεὶ μήτε ὁ Πατὴρ Λόγος ἐστὶ, μήτε ὁ Λόγος Πατὴρ, καὶ τὴν ἐνότητα τῆς φύσεως τῷ διαφόρῳ τῶν ὀνομάτων διατέμνειν δύνασθαι πεπιστεύκασι, λεγέτωσαν ἡμῖν πῶς ὁ προπάτωρ Ἀδάμ ὁμοούσιος ἔσται πρὸς τὸν ἐξ αὐτοῦ γεγονότα, οὔτε αὐτὸς Ἄβελ εἶναι δυνάμενος, οὔτε μὴν τοῦ Ἄβελ ἔσομένου ποτὲ Ἀδάμ. Ἄλλ' οὐκ ἐκβάλλει τῆς οὐσίας τὴν ταυτότητα, ἢ τῶν ὀνομάτων διαφορά. Καὶ τοῦτο ἐπὶ γεννητῆς καὶ κτιστῆς οὐσίας.
 10 Πῶς οὖν οὐκ ἀσεβὲς ἐπὶ τῆς ἀγενήτου φύσεως ἐκεῖνο δοξάζειν, πάντα ὑπερκειμένης τὰ γενητά; Ὡς οὖν εἶπερ ἦν ἑτεροούσιος, οὐκ ἂν ἦν Λόγος ἀληθινός, οὔτως ἐπειδήπερ ὁμοούσιος, ἀληθινός ἂν εἴη Λόγος.

ΑΛΛΟ.

15 Σημαντικὰ μὲν τὰ ὀνόματα τῶν οὐσιῶν ἐστὶ, τὰ πρῶτα δὴ μάλιστα καὶ τὰ κυριώτατα· ἀλλὰ πολλὴν ἂν τις ἐν τούτοις ἴδοι τὴν διαφορὰν. Τὰ μὲν γὰρ καθολικώτερον τὰ ὄντα σημαίνει, καὶ γενικὴν ποιεῖται τὴν δήλωσιν, τὰ δέ, εἰς τὸ καθ' ἓν τὰ καθόλου σημαίνοντα διατέμνοντα, πολλὰ τὰ ὄντα φαίνεσθαι ποιεῖ. Οἷον
 20 φέρε εἰπεῖν, τὸ ἄνθρωπος ὄνομα ἀπλῶς τε καὶ ἀπολελυμένως λεγόμενον, σύμπαν σημαίνει τὸ ἀνθρώπειον γένος, ἢ τὴν οὐσίαν αὐτὴν· τὸ δὲ Παῦλος τυχὸν ἢ Πέτρος, Ἰάκωβος ἢ Κηφᾶς, εἰς τὸ καθ' ἓνα σχίζον τὴν ἀνθρωπότητα, πολλοὺς εἶναι τοὺς ἀνθρώπους ποιεῖ. Οὐκοῦν ἢ τῶν ὀνομάτων διαφορά λαμβάνεται μὲν ἐπὶ τῶν ὁμοουσιῶν, οὐ μὴν ἐκβάλλει τῆς πρὸς ἄλληλα φυσικῆς ἐμφερείας τὰ τοῖς
 25 αὐτοῖς εἶδεσιν ὑποπίπτοντα. Ὅταν οὖν ὁ μὲν Πατὴρ λέγηται Πατὴρ, ὁ δὲ Υἱὸς Λόγος, οὐκ ἔσται τὴν φύσιν ἢ οὔτως πρὸς ἐκεῖνον, ἢ ἐκεῖνος ὡς πρὸς τοῦτο ἀνόμοιος, ἐν μόνοις ὀνόμασιν ἔχοντες τὴν διαστολήν. Δέδεικται γὰρ ὡς οὐκ ἀνατρέψει τῶν ὁμοφυῶν τὴν
 30 πρὸς ἄλληλα φυσικὴν ὁμοιότητα τῶν ὀνομάτων ἢ διαφορά. Οὐδὲν ἄρα κωλύει τὸν Υἱὸν ὁμοούσιον εἶναι τῷ Πατρὶ, κἂν Υἱὸς καλεῖται

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν γὰρ τὴν αἰτία αὐτὴ νόμισαν οἱ Χριστομάχοι, ὅτι ὁ Λόγος δὲν εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ἐπειδὴ οὔτε ὁ Πατέρας εἶναι Λόγος οὔτε ὁ Λόγος Πατέρας, καὶ πίστεψαν ὅτι, ἐξαιτίας τῆς διαφορᾶς τῶν ὀνομάτων, μποροῦν νὰ διαχωρίσουν τὴν ἐνότητα τῆς φύσεως, ὡς μᾶς ποῦν πῶς ὁ προπάτορας Ἀδὰμ εἶναι ὁμοούσιος μὲ ἐκεῖνον ποὺ γεννήθηκε ἀπὸ αὐτόν, ἀφοῦ οὔτε αὐτὸς μποροῦσε νὰ εἶναι Ἄβελ, οὔτε φυσικὰ καὶ ὁ Ἄβελ νὰ γίνεи κάποτε Ἀδάμ. Ἄλλ' ὅμως ἡ διαφορὰ τῶν ὀνομάτων δὲν ἀποκλείει τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας. Καὶ αὐτὸ συμβαίνει στὴ δημιουργημένη καὶ κτιστὴ οὐσία. Πῶς λοιπὸν δὲν εἶναι ἀσέβεια νὰ τὸ πιστεύουμε αὐτὸ γιὰ τὴν ἀδημιούργητη φύση, ἢ ὁποῖα ξεπερνᾷ ὅλα τὰ κτιστά; Ὅπως λοιπὸν, ἐὰν ἦταν ἑτερούσιος, δὲν θὰ ἦταν ἀληθινὸς Λόγος, ἔτσι, ἐπειδὴ εἶναι ὁμοούσιος, εἶναι καὶ Λόγος ἀληθινός.

ΑΛΛΟ.

Τὰ ὀνόματα εἶναι βέβαια δηλωτικὰ τῶν οὐσιῶν, καὶ μάλιστα τὰ πρῶτα καὶ κύρια. Ὅμως σ' αὐτὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ δεῖ μεγάλη διαφορὰ. Γιατὶ ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ σημαίνουν τὰ ὄντα γενικότερα, καὶ ἡ δήλωσή τους εἶναι γενική, ἄλλα πάλι, ἐπιμερίζοντας τὰ γενικὰ στὸ καθένα χωριστὰ, κάνουν νὰ φαίνονται τὰ ὄντα πολλά. Ὅπως γιὰ παράδειγμα τὸ ὄνομα ἄνθρωπος, ὅταν λέγεται ἀπλᾶ καὶ ἀπόλυτα, σημαίνει ὀλόκληρο τὸ ἀνθρώπινο γένος ἢ τὴν ἴδια τὴν οὐσία, ἐνῶ τὸ ὄνομα Παῦλος ἢ Πέτρος, Ἰακώβος ἢ Κηφᾶς, μοιράζοντας τὴν ἀνθρωπότητα στους ἐπὶ μέρος ἀνθρώπους, τοὺς κάνει πολλούς. Ὡστε λοιπὸν ἡ διαφορὰ τῶν ὀνομάτων ἀναφέρεται βέβαια στὰ ὁμοούσια, ἀλλὰ δὲν στερεῖ ἀπὸ τὴ μεταξὺ τους φυσικὴ ὁμοιότητα αὐτὰ ποὺ ἀνήκουν στὰ ἴδια εἶδη. Ὅταν δηλαδή ὁ Πατέρας λέγεται Πατέρας, καὶ ὁ Υἱὸς Λόγος, δὲν σημαίνει ὅτι εἶναι ἀνόμοιος κατὰ φύση αὐτὸς πρὸς ἐκεῖνον, ἢ ἐκεῖνος πρὸς αὐτόν, διακρινόμενοι μόνο ὡς πρὸς τὰ ὀνόματα. Γιατὶ ἀποδείχθηκε, ὅτι ἡ διαφορὰ τῶν ὀνομάτων δὲν ἀνατρέπει τὴν μεταξὺ τους φυσικὴ ὁμοιότητα αὐτῶν ποὺ κατὰ φύση εἶναι ὅμοια. Ἐπομένως τίποτε δὲν ἐμποδίζει τὸν Υἱὸ νὰ εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ἂν αὐτὸς ὀνομάζεται Υἱὸς καὶ ὄχι Πατέρας, αὐτὸς

καὶ μὴ Πατὴρ αὐτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς αὐτοῦ Λόγος. Ἀπλῆ γὰρ οὕσα ἢ τοῦ Πατρὸς οὐσία, οὐδὲν ἕτερον ἐπιδέξεται μεσολαβοῦν τὴν γέννησιν τοῦ ἐξ αὐτοῦ φυσικῶς προελθόντος Λόγου, καὶ ὡς ἐν ὄντως πρὸς αὐτόν, καθὸ φύσει καὶ αὐτὸς Θεὸς καὶ ζῶν ἐκ ζῶντος 5 ἐξελάμφθη Πατρός.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εὐνομίου.

Ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, φησὶν, εὐρίσκομεν λέγοντα τὸν Υἱὸν ὡς πρὸς τὸν Πατέρα: «Πάτερ, δόξασόν σου τὸν Υἱόν», ἀντακούοντα δὲ παρ' αὐτοῦ: «Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δοξάσω». Καὶ πῶς ἂν 10 εἶναι δύναιτο Λόγος τοῦ Πατρὸς κατὰ ἀλήθειαν ὁ Υἱός, ὅπου φαίνεται πρὸς αὐτόν διαλεγόμενος ὁ Πατήρ; διάλεξις δὲ λόγου χωρὶς οὐκ ἂν γένοιτό ποτε. Ἡ τοίνυν αὐτὸς ἐαυτῷ ἔσται διαλεγόμενος, ἢ, εἴπερ ὄντως λέγει τι πρὸς αὐτόν ὁ Πατήρ, ἕτερός ἐστι παρὰ τὸν ἐνδιάθετον καὶ ἐνυπάρχοντα τῷ Θεῷ κατὰ φύσιν Λόγον, ὃς λαλεῖ 15 πρὸς αὐτόν κατὰ βούλησιν τοῦ Πατρὸς.

Πρὸς ταῦτα λύσις.

Οὐ παύση συκοφαντῶν τὴν ἀσώματον οὐσίαν, λόγον ἐξ αὐτῆς ἀποτελεῖσθαι πιστεύων τοιοῦτον, ὁποῖος ἂν εἶη καὶ ὁ ἀνθρώπινος, διὰ χειλέων καὶ γλώττης ἀποτυπούμενος, καὶ τὴν τοῦ πέλας προ- 20 σαράσων ἀκοήν, ἵνα δὴ καὶ γένοιτο σαφῆς τοῦ λαλοῦντος ἢ βούλησις. Εἰ γὰρ ἐθελήσαις ἀποσώζειν τῇ ἀσωμάτῳ φύσει τὸν αὐτῆ κατάλληλον λόγον, οὐ τοιαύτην εἶναι νομιεῖς τοῦ Πατρὸς τὴν φωνήν, ὡς εἰς ἀκοήν φέρεσθαι σωματικῶς. Οὐ γὰρ μόνος ὁ Κύριος ἠκροάσατο τοῦ Πατρὸς λέγοντος «Καὶ ἐδόξασα, καὶ πάλιν δο- 25 ξάσω», ἀλλὰ γὰρ καὶ οἱ συνόντες αὐτῷ. Διδάσκων δὲ σαφῶς ὁ Χριστός, ὅτι κυρίως καὶ φυσικῶς οὐκ ἐκείνη τοῦ Πατρὸς ἦν ἡ φωνή, ἀλλὰ τις κτύπος φωνῆ προσεικῶς, ἐξηγγελλε τοῦ Πατρὸς τὴν ἐφ' Υἱῷ βούλησιν. Καὶ ὅτιπερ εἶη τίμιος παρ' αὐτῷ, λέγει πρὸς τοὺς ἀκροωμένους: «Οὐ δι' ἐμὴ ἢ φωνῆ αὕτη γέγονεν, ἀλλὰ δι' 30 ὑμᾶς». Πρόσχετος γὰρ ἀκριβῶς ὡς οὐκ ἔφησεν, Οὐ δι' ἐμὴ λελάληκεν ὁ Πατήρ, ἢ ἐδόθησεν, ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτον, ἀλλ' ὅτι «Οὐ δι' ἐμὴ γέγονεν ἡ φωνή, ἀλλὰ δι' ὑμᾶς». Εἰ τοίνυν διὰ τινος θείας ἐνεργεί-

εἶναι ὁ ἀληθινὸς Λόγος του. Γιατί, ἐπειδὴ ἡ οὐσία τοῦ Πατέρα εἶναι ἀπλή, δὲν ἐπιδέχεται τίποτε πού νὰ μεσολαβεῖ στή γέννηση τοῦ Λόγου πού προῆλθε ἀπὸ αὐτόν κατὰ τρόπο φυσικό, καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἓνα μὲ αὐτόν, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς εἶναι κατὰ φύση Θεὸς καὶ ζωντανός, πού ἔλαμψε ἀπὸ ζωντανό Πατέρα.

Ἐπίθεση ἀπὸ ἐκείνες τοῦ Εὐνομίου.

Στὰ Εὐαγγέλια, λέγει, βρίσκουμε τὸν Υἱὸ νὰ λέγει στὸν Πατέρα του, «Πατέρα, δόξασε τὸν Υἱό σου», καὶ νὰ ἀκούει ἀπὸ αὐτόν «Καὶ σὲ δόξασα, καὶ πάλι θὰ σὲ δοξάσω»³. Πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι ἀληθινὸς Λόγος τοῦ Πατέρα ὁ Υἱός, τὴ στιγμή πού φαίνεται νὰ μιλάει μὲ αὐτόν ὁ Πατέρας; Γιατί συνομιλία χωρὶς λόγο δὲν μπορεῖ νὰ γίνε ποτέ. Ἡ λοιπὸν αὐτὸς μιλάει στὸν ἑαυτό του, ἢ, ἐὰν πράγματι λέγει κάτι σ' αὐτόν ὁ Πατέρας, εἶναι ἄλλος καὶ ὄχι ὁ ἔμφυτος Λόγος πού ὑπάρχει κατὰ φύση στὸν Θεό, ὁ ὁποῖος μιλάει σ' αὐτόν μὲ τὴ βούληση τοῦ Πατέρα.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Δὲν θὰ παύσεις νὰ συκοφαντεῖς τὴν ἀσώματη οὐσία, πιστεύοντας ὅτι θγαίνει ἀπὸ αὐτὴν λόγος τέτοιος, σὰν τὸν ἀνθρώπινο, πού διατυπώνεται μὲ τὰ χεῖλη καὶ τὴ γλῶσσα, καὶ προσκροῦει στὴν ἀκοή τοῦ πλησίον γιὰ νὰ γίνε σαφὴς ἡ βούληση αὐτοῦ πού ὁμιλεῖ. Γιατί ἂν ἤθελες νὰ διαφυλάξεις στὴν ἀσώματη φύση τὸν κατάλληλο σ' αὐτὴν λόγο, δὲν θὰ νόμιζες ὅτι ἡ φωνὴ τοῦ Πατέρα εἶναι τέτοια, πού νὰ ἀπευθύνεται στὴν ἀκοή κατὰ τρόπο σωματικό. Γιατί δὲν ἄκουσε μόνον ὁ Κύριος τὸν Πατέρα νὰ λέγει, «Καὶ σὲ δόξασα, καὶ πάλι θὰ σὲ δοξάσω», ἀλλὰ καὶ ὅλοι ὅσοι ἦταν μαζί του. Διδάσκοντας ὁ Χριστὸς καθαρὰ, ὅτι δὲν ἦταν φυσικὴ καὶ πραγματικὴ ἐκείνη ἡ φωνὴ τοῦ Πατέρα, ἀλλὰ κάποιος ἦχος, πού ἔμοιαζε μὲ φωνή, πού ἐξήγγειλε τὴ θέληση τοῦ Πατέρα γιὰ τὸν Υἱό. Καὶ ὅτι βέβαια ἦταν εἰλικρινὴς μὲ τὸν ἑαυτό του, λέγει στους ἀκροατές του «Ἡ φωνὴ αὐτὴ δὲν ἔγινε γιὰ μένα, ἀλλὰ γιὰ σᾶς»⁴. Πρόσεξε λοιπὸν καλά, ὅτι δὲν εἶπε, “Δὲν μίλησε γιὰ μένα ὁ Πατέρας, ἢ φώναξε”, ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιο, ἀλλ' ὅτι «Ἡ φωνὴ δὲν ἔγινε γιὰ μένα, ἀλλὰ γιὰ σᾶς». Ἐφόσον λοιπὸν ἡ

3. Ἰω. 12, 28.

4. Ἰω. 12, 30.

ας γέγονεν ἡ φωνή, οὐ διὰ Χριστόν, ὡς αὐτός φησιν, ἀλλὰ διὰ τοὺς συνόντας αὐτῷ, ἀμήχανον δὲ ἦν ἀνθρώπους ὄντας ἑτέρως δύνασθαι μαθεῖν τοῦ Πατρὸς τὴν βούλησιν, εἰ μὴ ἀνθρωπεῖα πρὸς αὐτοὺς ἐγένετο φωνή· τί μάρτην τὰ οἰκονομικῶς γεγονότα καὶ ἀν-
5 θρωπίνως διοικούμενα δι' ἡμᾶς πάλιν ἀναφέρεις ἐπὶ τὴν ἀσώμα-
τον οὐσίαν, ριψοκινδύνως τὰ τῇ γενητῇ πρόποντα φύσει καὶ ἐπὶ τὴν ἀγένητον ἀνατιθείς;

ΑΛΛΟ.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εὐνομίου.

10 Φαίνεται ἡμῶν λέγων, φασίν, ὁ Πατὴρ πρὸς τὸν Υἱόν· «Ποιή-
σωμεν ἄνθρωπον». Καὶ αὐτός δὴ πάλιν ὁ Σωτὴρ πρὸς Ἰουδαίους
διαλεγόμενος λέγει· «Ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ, ἀλλ', ὅσα ἤκουσα πα-
ρὰ τοῦ Πατρὸς, ταῦτα ἀπαγγέλλω ὑμῖν». Ἐὰρ οὖν, εἴ τις ὑμᾶς ἔροι-
το τοὺς ἐπὶ δογματῶν ὀρθότητι μεγαλαυχουμένους, Πότερόν ποτε,
15 ὡς πρὸς εἰδότα τὸν Υἱόν ὁ Πατὴρ ὅπερ ἐμελλεν ἐρεῖν διαλέγεται, ἢ
ὡς πρὸς μὴ εἰδότα, τί ἂν ἀποκρίνοισθε; Εἰ μὲν οὖν οὐκ οἶδε, μαν-
θάνει δὲ τότε ὅταν ὁ τοῦ Πατρὸς λόγος πρὸς αὐτὸν γένηται περὶ
τινος, ἕτερός ἐστι παρὰ τὸν ὄντα φύσει· εἰ δὲ οἶδε, πῶς οὐκ ἀμαθὲς
καὶ ἀνόητον τὸ πρὸς εἰδότα λέγειν ὥσπερ οὐκ εἰδότα; Καὶ ἐπ'
20 ἀνθρώπων γὰρ οὐκ ἔξω λόγου τὸ τοιοῦτον κείσεται. Εἰ δὲ ἄτοπον
τοιούτῳ τινὶ περιπίπτειν φάναι τὸν Θεόν, δῆλον ὅτι ὡς πρὸς οὐκ
εἰδότα λέγει. Οὔτε οὖν αὐτός ἐστιν ὁ ἐνδιάθετος Λόγος, οὔτε μὴν
οἶδεν ἅπερ βούλεται ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, εἰ μὴ γένοιτο πρὸς αὐτὸν
ὁ παρ' αὐτοῦ λόγος.

25

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Οὐδὲν οὖν διοίσει προφητῶν ὁ ἐν προφήταις λαλῶν τοῦ Θεοῦ
Λόγος, καὶ τὰ ἐσόμενα προηνύων αὐτοῖς· οὐ γὰρ εἶχον ἐξ ἑαυτῶν
τὸ εἰδέναι ταῦτα· μόνη δὲ ἀρμόζει Θεῷ ἐσομένων ἢ πρόγνωσις.

φωνή ἔγινε μὲ κάποια θεία ἐνέργεια ὄχι γιὰ τὸν Χριστό, ὅπως λέγει ὁ ἴδιος, ἀλλὰ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἦταν μαζί του, καὶ ἦταν ἀδύνατο, ἀφοῦ ἦταν ἄνθρωποι, νὰ μποροῦν νὰ μάθουν μὲ ἄλλο τρόπο τὴ βούληση τοῦ Πατέρα, ἂν δὲν ἀκούοταν ἀνθρώπινη φωνή σ' αὐτούς, τότε γιατί ἀποδίδεις πάλι ἄδικα στὴν ἀσώματη οὐσία τὰ γεγονότα ποὺ γίνονται κατ' οἰκονομία καὶ ἐκδηλώνονται μὲ τρόπο ἀνθρώπινο γιὰ μᾶς, ἀποδίδοντας κατὰ τρόπο ριψοκίνδυνο στὴν ἀγέννητη φύση, αὐτὰ ποὺ ταιριάζουν στὴν κτιστὴ φύση;

ΑΛΛΟ.

Ἀντίθεση τοῦ Εὐνομίου.

Ἐμφανίζεται, λένε, κάπου ὁ Πατέρας νὰ λέγει στὸν Υἱό· «Ἄς κάνουμε ἄνθρωπο»⁵. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας, μιλώντας στοὺς Ἰουδαίους, λέγει· «Δὲν μιλῶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μου, ἀλλὰ ὅσα ἄκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα, αὐτὰ σᾶς ἀναγγέλλω»⁶. Ἄν λοιπὸν σᾶς ἐρωτοῦσε κάποιος ἐσᾶς ποὺ καυχιέστε γιὰ τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων σας, ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, ὁ Πατέρας λέγει στὸν Υἱό αὐτὰ ποὺ ἠθελε νὰ πεῖ, μιλώντας σ' αὐτὸν ὡς πρὸς γνώστη, ἢ σὰν πρὸς κάποιον ποὺ δὲν γνώριζε αὐτὰ ποὺ θὰ τοῦ ἔλεγε, τί θὰ ἀπαντούσατε; Ἐὰν δὲν τὰ γνώριζε, καὶ τὰ μάθαινε τότε, ὅταν τοῦ μιλοῦσε ὁ Πατέρας γιὰ κάτι, τότε εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ὑπάρχει κατὰ φύση. Ἐὰν πάλι τὰ γνώριζε, πῶς δὲν εἶναι ἀμάθεια καὶ ἀνοησία νὰ μιλάει σ' αὐτὸν ποὺ τὰ γνωρίζει, σὰν νὰ μὴ τὰ γνωρίζει; Ἄλλωστε αὐτὸ ἰσχύει καὶ στοὺς ἀνθρώπους. Ἐφόσον λοιπὸν εἶναι ἄτοπο νὰ λέμε ὅτι ὁ Θεὸς περιίπτει σὲ κάτι τέτοιο, εἶναι φανερὸ ὅτι μιλάει σὲ κάποιον ποὺ δὲν γνωρίζει αὐτὰ ποὺ θέλει νὰ τοῦ πεῖ. Ἄρα λοιπὸν οὔτε αὐτὸς εἶναι ὁ ἔμφυτος Λόγος, οὔτε γνωρίζει αὐτὰ ποὺ θέλει ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, ἐὰν δὲν ἀπευθυνθεῖ σ' αὐτὸν ἐκ μέρους ἐκείνου λόγος.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Καθόλου λοιπὸν δὲν διαφέρει ἀπὸ τοὺς προφήτες ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ποὺ μιλοῦσε στοὺς προφήτες, καὶ τοὺς ἀνήγγελλε αὐτὰ ποὺ ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν· γιατί δὲν εἶχαν τὴ δύναμη νὰ τὰ γνωρίζουν

6. Ἰω. 12, 49.

Καὶ τί ποιήσωμεν, τοῦ Κυρίου σαφῶς ἑαυτὸν τῆς πρὸς ἐκείνους
 ἰσότητος ἀποδιορίζοντος, δι' ὧν οὕτω φησὶν, «Εἰ ἐκείνους εἶπε
 θεούς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο, καὶ οὐ δύναται λυ-
 θῆναι ἡ Γραφή, ὃν ὁ Θεὸς ἠγάπησε καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον,
 5 ὑμεῖς λέγετε ὅτι Βλασφημεῖς, ὅτι εἶπον· Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἰμι». Καὶ
 γὰρ, εἰ τὴν πρὸς τοὺς προφήτας εἶχεν ἰσότητα φυσικὴν, οὐκ ἂν ὡς
 ἐκ τοῦ ἐλάττονος τῶν καθ' ἑαυτὸν ἐποιεῖτο τὴν σύγκρισιν, τὰ ἐκεί-
 νων λαμβάνων εἰς παραδείγματος δύναμιν. Λέγων γὰρ, «Εἰ ἐκεί-
 νους εἶπε θεούς, πρὸς οὓς ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο», σαφῶς ἀπο-
 10 δείκνυσιν οὐ λόγον γεγενῆσθαι Θεοῦ πρὸς αὐτόν, ὥσπερ καὶ πρὸς
 ἐκείνους, ἀλλ' ὅτιπερ αὐτὸς εἶη τοῦ Πατρὸς ὁ Λόγος ὁ πρὸς τοὺς
 προφήτας λεγόμενος Πῶς οὖν ὁ τοσοῦτον τῶν προφητῶν ἀπε-
 σχοινησμένος καὶ ἄνω που κείμενος, οὐδὲν ἔξει πλέον αὐτῶν κατὰ
 τὴν σὴν, ὧ̄ βλάσφημε, τόλμαν;

15

ΑΛΛΟ.

Εἰ οὐκ οἶδεν ὁ Υἱὸς τὴν τοῦ Πατρὸς βούλησιν, ἐκδέχεται δέ,
 καθάπερ οἱ Χριστομάχοι νομίζουσι, τὸν παρ' αὐτοῦ λόγον, ἵνα δὴ
 ποτε καὶ μάθοι, καὶ ὥσπερ πρὸς τινὰ τῶν προφητῶν ὁ Πατὴρ δια-
 λέγεται πρὸς αὐτόν, ἴσος ἄρα προφήταις ἐστί. Ποῖ δὴ οὖν ἄρα
 20 χωρήσει πάλιν ἡμῖν ὁ ἅγιος Ψαλμωδὸς ἐν Πνεύματι λέγων, ὅτι
 «Τίς ἐν νεφέλαις ἰσωθήσεται τῷ Κυρίῳ, καὶ τίς ὁμοιωθήσεται τῷ
 Κυρίῳ ἐν υἱοῖς Θεοῦ;». Ἴδου γὰρ ἐνθάδε σαφῶς οὐδὲν φησιν οὔτε
 ἐν προφήταις, οὓς καὶ νεφέλας τροπικώτερον λέγει, οὔτε μὴν τοῖς
 εἰς υἰότητα Θεοῦ καταταττομένοις διὰ τῆς χάριτος, ἴσον ἔσεσθαι
 25 τῷ κατὰ φύσιν Υἱῷ. Πῶς οὖν ἀληθεύσει Δαβὶδ ὁ ἐν Πνεύματι τὰ
 τοιαῦτα λέγων, εἴπερ καὶ λόγος τοῦ Πατρὸς πρὸς αὐτόν γίνεται,
 καθάπερ πρὸς τοὺς ἁγίους, καὶ οὐκ οἶδε τὴν τοῦ Πατρὸς βούλησιν
 καθάπερ ἐκεῖνοι, ἀλλὰ ἐκδέχεται τὴν ἀποκάλυψιν αὐτῆς διὰ τῆς

ἀπὸ μόνοι τους, ἀφοῦ μόνο στὸν Θεὸ ταιριάζει ἡ πρόγνωση αὐτῶν ποῦ θὰ συμβοῦν στὸ μέλλον. Καὶ τί θὰ κάνουμε, ποῦ ὁ Κύριος ξεχωρίζει μὲ σαφήνεια τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν ἰσότητά του μ' ἐκείνους, μ' αὐτὰ ποῦ λέγει, «Ἐὰν ὀνόμασε θεοὺς ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνθηκε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθεῖ ὁ Γραφή, αὐτὸς τὸν ὁποῖο ἀγίασε καὶ ἔστειλε ὁ Θεὸς στὸν κόσμον, λέτε ἔσεῖς ὅτι βλασφημεῖ, ἐπειδὴ εἶπε, Εἶμαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»⁷; Γιατί, ἂν εἶχε κατὰ φύσιν τὴν ἰσότητα πρὸς τοὺς προφῆτες, δὲν θὰ ἔκανε τὴ σύγκριση τῶν δικῶν του σὰν νὰ εἶναι κατώτερος, παίρνοντας σὰν παράδειγμα τὰ δικά τους. Γιατὶ λέγοντας, «Ἐὰν ὀνόμασε θεοὺς ἐκείνους πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνθηκε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ», δείχνει καθαρὰ ὅτι δὲν ἀπευθύνθηκε λόγος τοῦ Θεοῦ σ' αὐτόν, ὅπως σ' ἐκείνους, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Πατέρα ποῦ ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς προφῆτες. Πῶς λοιπὸν αὐτὸς ποῦ ἀπέχει τόσο πολὺ ἀπὸ τοὺς προφῆτες καὶ βρίσκεται πάνω ἀπὸ αὐτούς, δὲν ἔχει τίποτε περισσότερο ἀπὸ αὐτούς, σύμφωνα μὲ τὴ δική σου, βλάσφημη, θρασύτητα;

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ὁ Υἱὸς δὲν γνωρίζει τὴ βούληση τοῦ Πατέρα, καὶ περιμένει, ὅπως πιστεύουν οἱ Χριστομάχοι, τὸν λόγο ἐκείνου, γιὰ νὰ τὸ μάθει κάποτε, καὶ ἂν ὁ Πατέρας μιλάει σ' αὐτόν σὰν ἕναν ἀπὸ τοὺς προφῆτες, τότε εἶναι ἴσος μὲ τοὺς προφῆτες. Στὴν περίπτωση αὕτη ὅμως ποῦ τοποθετεῖται ὁ ἅγιος Ψαλμωδός, ὁ ὁποῖος μᾶς λέγει ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, «Ποιὸς στὰ σύννεφα θὰ ἐξισωθεῖ μὲ τὸν Κύριο, καὶ ποιὸς θὰ ὁμοιωθεῖ μὲ τὸν Κύριο μεταξὺ τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ;»⁸. Νὰ λοιπὸν ἐδῶ μὲ σαφήνεια δὲν ἀναφέρει κανέναν οὔτε μεταξὺ τῶν προφητῶν, τοὺς ὁποίους ὀνομάζει μεταφορικὰ σύννεφα, οὔτε καὶ μεταξὺ ἐκείνων ποῦ κατὰ χάριν κατατάσσονται στοὺς υἱοὺς τοῦ Θεοῦ, ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸν κατὰ φύσιν Υἱό. Πῶς λοιπὸν θὰ ἐπαληθευθεῖ ὁ Δαβίδ, ποῦ τὰ λέγει αὐτὰ ἐμπνευσμένος ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ἐὰν ἀπευθύνεται καὶ σ' αὐτόν λόγος τοῦ Πατέρα, ὅπως καὶ στοὺς ἁγίους, καὶ δὲν γνωρίζει τὴ βούληση τοῦ Πατέρα ὅπως ἐκείνοι, ἀλλὰ περιμένει νὰ

8. Ψαλμ. 88, 7-8.

ἀκροάσεως; Εἰ δὲ δύσφημον τὸ ψεύδεσθαι τὸ Πνεῦμα λέγειν, δύσφημον δὲ πάντως, καὶ οὐχ ἑτέρως ἔχον, ὑπερέξει προφητῶν ὁ Κύριος ἀσυγκρίτοις ὑπεροχαῖς, αὐτὸς ὢν ὁ ἀληθινὸς λόγος καὶ ἡ τοῦ Πατρὸς βούλησις καὶ σοφία.

5

ΑΛΛΟ.

Εἰ ἕτερός ἐστιν ὁ ἐνυπάρχων τῷ Πατρὶ κατὰ φύσιν Θεὸς Λόγος παρὰ τὸν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς σημαινόμενον, καὶ κεῖται μὲν τις ἐν Πατρὶ κεκρυμμένος καὶ ἐνδιάθετος, ἕτερος δὲ τίς ἐστιν ἐξαγγελτικός τῶν παρ' αὐτοῦ λαλουμένων, ὃν καὶ Ἰωάννης Θεὸν Λόγον εἶναί φησι, πῶς ἔτι τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀσύνθετον σωθήσεται; Εἴπερ ἀναγκαίως, ὁ κεκρυμμένος τι καὶ ἐμφανὲς ἔχων, ἀπλοῦς οὐκ ἂν εἴη, σύνθετος δὲ μᾶλλον καὶ ἐκ δύο συγκεῖμενος. Ἔστι δὲ ἀπλοῦς κατὰ φύσιν ὁ Θεός, καὶ οὐδὲν ἐν αὐτῷ σύνθετον. Εἷς ἄρα Λόγος ἐν αὐτῷ φυσικός τε καὶ ἐνδιάθετος ὁ Υἱός.

15

ΑΛΛΟ.

Εἰ, καθάπερ οἱ Χριστομάχοι τολμῶσι λέγειν, ἕτερος ὢν παρὰ τὸν ἐνυπάρχοντα φύσει Θεὸν Λόγος ὁ διὰ τῶν Εὐαγγελίων ἡμῖν κηρυττόμενος, οὐκ οἶδε τὰ κεκρυμμένα τοῦ Πατρὸς, μανθάνει δὲ ὅτε πρὸς αὐτὸν διαλέγεται, ἐξ ἀγνωσίας ἄρα εἰς γνῶσιν ἔρχεται καὶ ἐξ ἀνοίας εἰς νόησιν. Καὶ πῶς ἀληθεύσει λέγων, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν»; Πῶς δὲ ἀπαράλλακτος εἰκὼν ἔσται τοῦ γεγεννηκότος, εἰ καθάπερ ἄνθρωπος ἀγνοία κρατεῖται; Χρὴ γὰρ πάντως ἢ καὶ τὸν Πατέρα λέγειν τι τῶν ἐσομένων ἀγνοεῖν, ἢ, εἰ πάντα γινώσκει καὶ εἰκόνα τῆς ἰδίας ἀιδιότητος ἔχει τὸν Υἱόν, ἀδύνατον μὴ 25 τοιαύτην ἔχειν αὐτὸν τὴν γνῶσιν, ὁποῖαν καὶ ὁ Πατὴρ, οὗ καὶ ἔστι χαρακτήρ καὶ εἰκὼν ἀπαράλλακτος.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τοῦ Εὐνομίου.

Καὶ τίς οὕτω, φησὶν, ἀμαθὴς ὡς τολμῆσαι λέγειν τὰ ὀνόματα

τοῦ ἀποκαλυφθεῖ μὲ τὴν ἀκρόαση; Ἐὰν λοιπὸν εἶναι βλάσφημο νὰ λέμε ὅτι ψεύδεται τὸ Πνεῦμα, καὶ εἶναι ὅπωςδήποτε βλάσφημο, καὶ ὄχι τίποτε ἄλλο, τότε ὑπερέχει ὁ Κύριος ἀπὸ τοὺς προφῆτες μὲ ἀσύγκριτες ὑπεροχές, ὄντας αὐτὸς ὁ ἀληθινὸς Λόγος καὶ ἡ βούληση καὶ σοφία τοῦ Πατέρα.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν ἄλλος εἶναι ὁ Θεὸς Λόγος πού ὑπάρχει κατὰ φύση μέσα στὸν Πατέρα ἀπὸ ἐκεῖνον πού ἀναφέρεται στὶς θεῖες Γραφές, καὶ ὑπάρχει βέβαια κρυμμένος μέσα στὸν Πατέρα καὶ κάποιος ἐνδιάθετος, ἀλλ' ἄλλος εἶναι ἐκεῖνος πού ἐξαγγέλλει τὰ ὅσα λέγονται ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὁ ὁποῖος, ὅπως λέγει καὶ ὁ Ἰωάννης, εἶναι ὁ Θεὸς Λόγος, πῶς τότε θὰ διατηρηθεῖ πιά στὸν Θεὸ καὶ Πατέρα τὸ ἀπλὸ καὶ τὸ ἀσύνθετο; Γιατὶ κατ' ἀνάγκη, αὐτὸς πού ἔχει μέσα του κάτι κρυμμένο καὶ κάτι ἄλλο φανερό, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπλός, ἀλλὰ μᾶλλον σύνθετος καὶ ἀποτελούμενος ἀπὸ δύο. Ὁ Θεὸς ὅμως εἶναι ἀπλός κατὰ φύση καὶ δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὸν τίποτε τὸ σύνθετο. Ἐπομένως ἕνας Λόγος ὑπάρχει μέσα σ' αὐτὸν φυσικὸς καὶ ἐνδιάθετος, ὁ Υἱός.

ΑΛΛΟ.

Ἐὰν, ὅπως τολμοῦν νὰ λένε οἱ Χριστομάχοι, ἐπειδὴ ὁ Λόγος πού κηρύττεται σὲ μᾶς μέσω τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν Λόγο πού ὑπάρχει κατὰ φύση στὸν Θεό, δὲν γνωρίζει τὰ μυστήρια τοῦ Πατέρα, καὶ τὰ μαθαίνει ὅταν μιλάει σ' αὐτόν, κατὰ συνέπεια ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἀγνοια στὴ γνώση, καὶ ἀπὸ τὴν ἔλλειψη νόησης στὴ κατανόηση. Τότε ὅμως πῶς ἀληθεύει ὅταν λέγει, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἕνα»; Καὶ πῶς εἶναι ἀπαράλλακτη εἰκόνα ἐκείνου πού τὸν γέννησε, ἐὰν ὅπως καὶ ὁ ἄνθρωπος κυριαρχεῖται ἀπὸ ἀγνοια; Γιατὶ πρέπει ὅπωςδήποτε, ἢ νὰ ποῦμε ὅτι καὶ ὁ Πατέρας ἀγνοεῖ κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού θὰ συμβοῦν, ἢ, ἐὰν τὰ γνωρίζει ὅλα, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ ἔχει καὶ αὐτὸς τὴ γνώση πού ἔχει καὶ ὁ Πατέρας, τοῦ ὁποῖου καὶ εἶναι σφραγίδα καὶ εἰκόνα ἀπαράλλακτη.

Ἀντίθεση ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ Εὐνομίου.

Καὶ ποιός, λέγει, εἶναι τόσο ἀμαθής, ὥστε νὰ τολμήσει νὰ πεῖ, ὅτι

κατὰ πραγμάτων κείμενα, μὴ ἕτερα εἶναι παρ' αὐτά· Ἴδου γάρ, ὁ μὲν οὐρανός, ἔργον οὕτω μέγα καὶ ἐξαίρετον Θεοῦ, τὸ δὲ ὄνομα, δι' οὗ σημαίνεται, ἕτερόν ἐστι παρ' αὐτόν καὶ γνωσόμεθα τοῦτο ἐντεῦθεν. Ὁ μὲν γὰρ οὐρανός πρᾶγμα ἐστὶν ὄρατόν, τὸ δὲ ἐπ' αὐτῶν
5 κείμενον ὄνομα οὐ ταῖς ὄψεσιν ὑποπίπτει, ἀλλ' ἐστὶ μόνον ἀκουστόν. Οὐκ οὖν διὰ τὸ λέγεσθαι Λόγος ὁ Υἱός, πάντως ἐστὶ τοῦτο ὁ νοοῦσί τινες, ἀλλὰ καλεῖται μὲν Λόγος, ἐστὶ δὲ ἕτερόν τι κατὰ φύσιν.

Πρὸς ταῦτα λύσις.

10 Σιωπᾶν ἔδει καὶ μηδὲν ἀποκρίνεσθαι πρὸς τὴν οὕτως ἀνόητον τοῦ λόγου κατασκευήν. Ὅμως δ' οὖν ἐρωτητέον τοὺς ὅσοι τὰ τοιαῦτά φασιν, εἰ μὴ τὰ ὀνόματα κυρίως κατὰ πραγμάτων κείμενα, τὰς οὐσίας αὐτῶν σημαίνει, κἂν ἕτερα παρὰ ταῦτα τυγχάνη. Καὶ γοῦν τὸ ἄνθρωπος ὄνομα, σημαίνει μὲν τοῦ ἀνθρώπου τὴν φύσιν,
15 ἕτερον δὲ τί ἐστὶ παρ' αὐτόν. Ὁ μὲν γὰρ ἄνθρωπος πρᾶγμα ὄρατόν, τὸ δὲ ἐπ' αὐτῶν ὄνομα μόνον ἀκουστόν. Οὐκοῦν, εἴ τις ἄνθρωπον ὀνομάσαι, ἐπειδὴ μὴ τοῦτό ἐστὶ πάντως ὃ σημαίνει τοῦνομα, κατὰ τὸν ἐκείνων συλλογισμόν, ἕτερόν τι νοεῖτω, καὶ μὴ πάντως τοῦτο ὃ σημαίνει τοῦνομα. Εἰ δὲ μανίας ἀνάμεστον τοῦτό γε, οὐκ
20 ἀποβλητέον τὰς τῶν ὀνομάτων κυριολογίας, οὐδὲ ἕτερόν τι παρὰ τὸ σημαίνόμενον δι' αὐτῶν νοητέον· ἀργήσει γὰρ οὕτω τῶν αἵρετικῶν ἢ μανία. Δεικνύτω δὲ ἡμῖν ὁ δεινὸς εἰς λογισμούς, ὅτι μὴ κύριον ὄνομα τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ τὸ Λόγος, καὶ ἀντιπατέσθω ταῖς θείαις Γραφαῖς, καὶ τῷ μακαρίῳ εὐαγγελιστῇ Ἰωάννῃ, πρεπωδε-
25 στάτην καὶ κυριαυιάτην εἰδότε τοῦ Υἱοῦ τὴν προσηγορίαν διὰ τοῦ καλεῖσθαι Λόγον «Ἐν ἀρχῇ», γὰρ φησιν, «ἦν ὁ Λόγος».

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εὐνομίου.

Καὶ πῶς ἂν δύναιτο, φησί, λόγος εἶναι τοῦ Πατρὸς καὶ σοφία ὁ Υἱός, εἴπερ ἢ μὲν σοφία ἐπιστήμη ἐστίν, ὁ δὲ λόγος ρήματος
30 ἀργὴ προφορά· Ἐπιστήμη δὲ οὐκ ἐνυπόστατόν τί ἐστίν, ἀλλ' οὐδὲ

τὰ ὀνόματα πού δίνονται στὰ πράγματα δὲν εἶναι διαφορετικά ἀπὸ αὐτά; Γιατὶ νὰ, ὁ οὐρανὸς εἶναι τόσο μεγάλο καὶ ἑξαιρέτο ἔργο τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τὸ ὄνομα μὲ τὸ ὁποῖο δηλώνεται εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτόν. Καὶ θὰ τὸ γνωρίσουμε ἀπὸ τὸ ἑξῆς. Ὁ οὐρανὸς εἶναι πράγμα ὄρατό, ἐνῶ τὸ ὄνομα πού ὑπάρχει γι' αὐτόν δὲν γίνεται ἀντιληπτό στὰ μάτια, ἀλλὰ μόνο ἀκούεται. Καὶ ὁ Υἱὸς λοιπόν, ἐπειδὴ λέγεται Λόγος, δὲν εἶναι ὅπωςδήποτε αὐτὸ τὸ ὁποῖο ἐννοοῦν μερικοί, ἀλλὰ ὀνομάζεται βέβαια Λόγος, ἀλλὰ εἶναι κάτι ἄλλο κατὰ φύση.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ἔπρεπε νὰ σιωπήσουμε καὶ νὰ μὴ ποῦμε τίποτε στὴν τόσο ἀνόητη διατύπωση τῆς ἐνστάσεως. Ὅμως πρέπει νὰ ρωτήσουμε ὅσους τὰ λένε αὐτά, ἂν τὰ ὀνόματα πού δίνονται στὰ πράγματα κυριολεκτικά, δὲν φανερώνουν τὶς οὐσίες τους, ἔστω καὶ ἂν εἶναι διαφορετικά ἀπὸ αὐτά. Τὸ ὄνομα ἄνθρωπος, λόγου χάρι, δηλώνει βέβαια τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ εἶναι κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτόν. Γιατὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι πράγμα ὄρατό, ἐνῶ τὸ ὄνομά του εἶναι μόνο ἀκουστό. Ἐπομένως, ὅταν κανεὶς ἀναφέρει τὸ ὄνομα ἄνθρωπος, ἐπειδὴ αὐτὸ δὲν εἶναι ὅπωςδήποτε ἐκεῖνο πού δηλώνει τὸ ὄνομα, σύμφωνα μὲ τὸν συλλογισμό ἐκείνων, πρέπει νὰ ἐννοεῖ κάτι ἄλλο, καὶ ὅπωςδήποτε ὄχι αὐτὸ πού δηλώνει τὸ ὄνομα. Ἐφόσον λοιπόν αὐτὸ εἶναι γεμᾶτο μαγία, δὲν πρέπει νὰ καταργήσουμε τὶς κυριολεξίες τῶν ὀνομάτων, οὔτε νὰ ἐννοοῦμε κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτὸ πού σημαίνουν. Γιατὶ ἔτσι θὰ ἀχρηστευθεῖ ἡ μαγία τῶν αἰρετικῶν. Ἄς μᾶς ἀποδείξει ὅμως ὁ φοβερός σὲ συλλογισμούς, ὅτι τὸ ὄνομα Λόγος δὲν εἶναι κύριο ὄνομα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἅς τεθεῖ ἀντιμέτωπος στὶς ἅγιες Γραφές καὶ τὸν μακάριο Εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη, ὁ ὁποῖος ἀναγνωρίζει πολὺ ταιριαστὴ καὶ κύρια τὴν ὀνομασία τοῦ Υἱοῦ, κατὰ τὴν ὁποία ὀνομάζεται Λόγος· γιατί λέγει· «Στὴν ἀρχὴ ὑπῆρχε ὁ Λόγος»¹⁰.

Ἀντίθεση ἀπὸ ἐκείνες τοῦ Εὐνομίου.

Καὶ πῶς θὰ μπορούσε, λέγει, ὁ Υἱὸς νὰ εἶναι Λόγος καὶ σοφία τοῦ Πατέρα, ἐφόσον ἡ σοφία εἶναι ἐπιστήμη, ἐνῶ ὁ λόγος ἀνυπόστατη προφορὰ λέξεως; Ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶναι κάτι τὸ ἐνυπόστατο, ἀλλὰ

ζῶον καὶ λόγος ὁμοίως, ὁ δὲ ζῶόν ἐστιν· οὐκ ἄρα ἐπιστήμη, οὐδὲ σοφία, οὐδὲ λόγος· Εἶτα πρὸς τούτω, πῶς ἂν γένοιτο λόγος ἐν λόγῳ, ἀδυνάτου παντάπασιν ὄντος τοῦ τὸ ὅμοιον ἐν ὁμοίῳ γίνεσθαι; οὐδὲ γὰρ ἂν γένοιτο χρῶμα ἐν χρώματι. Εἶπερ οὖν ἦν ὁ
5 λόγος ὄντως ὁ φύσει τοῦ Πατρὸς Υἱός, πῶς ἂν πρὸς αὐτὸν ἐγένετο λόγος, φέρε εἰπεῖν, ἐν τῷ «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον»;

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Σκανδαλίξῃ πάλιν οὐκ ἀναβαίνων τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλ' ὥσπερ ἐπιλελησμένος ὅτι σοι περὶ τῆς θείας οὐσίας ὁ λόγος ἐστίν, ἐκ τῶν
10 καθ' ἡμᾶς ὀρίξῃ τὰ ἐκείνη προσόντα· Ἡ οὐκ οἶσθα ὅτι τοῖς καθ' ἡμᾶς ὀνόμασι τὸ Θεῖον ἀποκαλεῖται, πάντα δὲ ἐτέρως ἐστίν ἢ καθάπερ ἡμεῖς; Οὐ γὰρ ἐπειδήπερ ὁ μὲν ἀνθρώπου λόγος ἀνυπόστατος καὶ γλώττης ἐξήχημα πρὸς ἀέρα πεμπόμενον, διὰ τοῦτο καὶ θεῖος ὡσαύτως ἔξει λόγος, ἀλλὰ ζῶν ἐκ ζῶντος, καὶ ὑφεστηκῶς ἐξ
15 ὑφεστηκότητος ἐστί. Καὶ πάλιν, οὐκ ἐπειδήπερ ἡ ἐν ἡμῖν σοφία καὶ ἐπιστήμη οὐκ ἐν ὑποστάσει κεῖται καθ' ἑαυτήν, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐνυπάρχουσα τῷ Θεῷ σοφία τὸ ἐνυπόστατος εἶναι καθ' ἑαυτήν ζημωθήσεται. Ἄλλ' εἶπερ ὁμολογεῖς μὴ καθ' ἡμᾶς εἶναι τὸν Θεόν, ὁμολογεῖς δηλονότι καὶ πῶς τὰ αὐτοῦ μὴ εἶναι τῶν καθ' ἡμᾶς, ἀλλ'
20 ὑπὲρ ἡμᾶς τοσοῦτον, ὅσον καὶ κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον διέστηκεν.

**ἌΛΛΟ,
πρὸς τὸ αὐτό.**

Ἦγνόησεν ὁ σοφός, ὡς οἶεται, καὶ ὀξὺς εἰς τὸ νοεῖν, ἀμέτρον
25 περιπεσῶν δυσφημία· ζῶον γὰρ ὀνομάζει τὸν Κύριον, οὐκ εἰδὼς ὅτι τὸ ζῶον ἕτερόν ἐστι παρὰ τὴν ζωὴν, ὥσπερ ἡ ἐπιστήμη παρὰ τὸν ἐπιστήμονα. Ζωὴν μὲν γὰρ εἴ τις λέγοι, αὐτὸ σημαίνει τὸ πρᾶγμα τὸ ἐν τισι γινόμενον καὶ ζωοποιοῦν αὐτά, ζῶον δὲ λέγων, τὸ μετέχον τοῦ ζωοποιοῦντός φησιν. Ἄλλ' οὐχ οὕτως ἑαυτὸν ὁ

οὔτε ζωντανό, ὅπως ἐπίσης καὶ ὁ λόγος. Ἐνῶ ὁ Υἱὸς εἶναι ζωντανός· ἄρα δὲν εἶναι ἐπιστήμη, οὔτε σοφία, οὔτε λόγος. Καὶ ἐπὶ πλέον, πῶς θὰ μπορούσε νὰ ὑπάρξει λόγος μέσα σὲ λόγο, ἀφοῦ εἶναι τελείως ἀδύνατο τὸ νὰ ὑπάρχει τὸ ὅμοιο μέσα σὲ ὅμοιο; Δὲν θὰ μπορούσε δηλαδή νὰ ὑπάρξει χρῶμα μέσα σὲ χρῶμα. Ἐὰν λοιπὸν ὁ λόγος ἦταν ὄντως ὁ κατὰ φύσιν Υἱὸς τοῦ Πατέρα, πῶς θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ λόγος πρὸς αὐτόν, ὅπως λόγου χάριν στὸ «Ἄς κάνουμε ἄνθρωπο»¹¹;

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Σκανδαλίζεσαι πάλι μὴ μπορώντας νὰ ξεπεράσεις τὰ ἀνθρώπινα, καὶ ξεχνώντας ὅτι μιᾶς γιὰ τὴ θεία οὐσία, καθορίζεις τὰ ἰδιώματα τῆς μεθ' ἡσέως τὰ δικά μας. Ἡ μήπως δὲν γνωρίζεις ὅτι τὸ θεῖο ὀνομάζεται μετὰ τὰ δικά μας ὀνόματα, ἀλλὰ τὰ ἄλλα εἶναι διαφορετικὰ ἀπὸ τὰ δικά μας; Ἐπειδὴ δηλαδή ὁ λόγος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀνυπόστατος καὶ ἦχος τῆς γλώσσας ποὺ ἐκπέμπεται στὸν ἀέρα, αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι καὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ ἴδιο, ἀλλὰ εἶναι ζωντανός, προερχόμενος ἀπὸ ζωντανόν, καὶ ὑπαρκτός, προερχόμενος ἀπὸ ὑπαρκτόν. Ἐπίσης, ἐπειδὴ ἡ δική μας σοφία καὶ ἐπιστήμη δὲν ἔχει δική της ὑπόσταση, ἐξαιτίας αὐτοῦ ἡ σοφία ποὺ ὑπάρχει στὸν Θεὸ δὲν παύει νὰ εἶναι καθ' ἑαυτὴν ἐνυπόστατη. Ἀλλ' ἐφόσον ὁμολογεῖς ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι σὰν ἐμᾶς, ὁμολογεῖς φανερὰ ὅτι καὶ ὅλα τὰ δικά του δὲν εἶναι ὅπως τὰ δικά μας, ἀλλὰ τόσο πολὺ πάνω ἀπὸ τὰ δικά μας, ὅσο διαφέρει ἀπὸ μᾶς καὶ ὡς πρὸς τὴν οὐσία.

ΑΛΛΟ, γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Ἄγνοεῖ ὁ σοφός, ὅπως νομίζει, καὶ ἱκανός στὸ νὰ καταλαβαίνει, ὅτι περιέπεσε σὲ πολὺ μεγάλη βλασφημία· γιὰτὶ ὀνομάζει τὸν Κύριο ζῶο, χωρὶς νὰ γνωρίζει ὅτι τὸ ζῶο εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τὴ ζωὴ, ὅπως ἡ ἐπιστήμη ἀπὸ τὸν ἐπιστήμονα. Γιατὶ, ὅταν κανεὶς ἀναφέρει τὴ λέξη ζωὴ, αὐτὸ σημαίνει τὸ πρᾶγμα ποὺ ὑπάρχει σὲ μερικὰ ὄντα καὶ τὰ ζωοποιεῖ. Ἐνῶ λέγοντας ζῶο, ἐννοεῖ αὐτὸ ποὺ συμμετέχει σ' ἐκεῖνο ποὺ ζωοποιεῖ. Ὅμως ὁ Κύριος δὲν φαίνεται νὰ ὀνομάζει ἔτσι

11. Γεν. 1, 26.

Κύριος ὀνομάζων φαίνεται, ζωὴν δὲ μᾶλλον ἀποκαλεῖ. Εἰ δὲ ζωὴ ὑπάρχων καὶ ζῶν ἔστι κατὰ τὴν ἐκείνου φρενοβλάβειαν, λεγέσθω καὶ ὁ Πατὴρ ζῶν, ἐπειδήπερ φαίνεται λέγων· «Ζῶ ἐγώ, λέγει Κύριος». Ἄλλὰ ταῖς ἐκείνου φλναρίαις ἐρῶσθαι φράσαντες, καὶ 5 τὸ ἀποστολικὸν ἐκεῖνο προσθέντες· «Τὰ νοήματά σου σὺν σοὶ εἶη εἰς ἀπώλειαν», ἐπὶ τὴν ὀρθότητα τῶν δογμάτων δραμούμεθα, καὶ οὐ ζῶν κατ' ἐκείνους, ἀλλὰ ζωὴν ἐροῦμεν τὸν Κύριον, ζωογονοῦσαν τὰ πάντα, ὡς ἐν αὐτῷ κινεῖσθαι καὶ εἶναι, κατὰ τὴν Παύλου φωνήν.

10

ΑΛΛΟ.*εἰς τὸ αὐτό.*

Λόγον ἢ θεία Γραφή τὸν Υἱὸν ὀνομάζειν, καὶ προφορὰν ρημάτων τοιούτων ὅποιά ἐστι τὰ ἀνθρώπινα, φαντάζεται πάλιν ὁ γοργὸς εἰς ἀβουλίαν καὶ νεανικὸς εἰς τὸ μὴ νοεῖν ὀρθῶς τὰ θεία 15 μυστήρια, οὐκ εἰδὼς ὅτι κατὰ μὲν τὴν ἡμετέραν συνήθειαν οὕτως αὐτὸν αἱ θεῖαι κηρύττουσι Γραφαί. Διαλέγεται δὲ ἀρρήτως Πατὴρ πρὸς Υἱόν, ἔχοντος αὐτοῦ φυσικῶς τοῦ εἰδέναι τοῦ τεκόντος τὴν βούλησιν, οὐ λόγον ἐκφαίνειν δυνάμενον τὰ κεκρυμμένα περιμένοντος, ἐπεὶ καὶ αὐτός ἐστιν ὁ Λόγος. Ὅτε τοίνυν ἐπὶ Θεοῦ τι λέγε- 20 ται τῶν ὅσα μᾶλλον ἀνθρώποις ἐστὶ πρεπωδέστερα, ἀναβαινέτω τὰ καθ' ἡμᾶς ὁ ἀκροώμενος, καὶ ἐπὶ τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν ἐν νοήσει τῇ θεία τρεχέτω κατάληψιν.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εὐνομίου.

Ἄλλ' οὐκ ἐξαρκεῖ, φησὶν, εἰς Υἱοῦ δήλωσιν τὸ Λόγος ὄνομα, 25 οὐδ' ἂν γένοιτο σαφῆς ἢ οὐσία αὐτοῦ διὰ τῆς τοιαύσδε προσηγορίας φέρεται γὰρ καὶ κατὰ πολλῶν ἐτέρων ρημάτων ἀργῶν τε καὶ ἀνυποστάτων.

*Πρὸς ταῦτα λύσις.**Οὐκοῦν ἀτονήσει πρὸς τὸ παραστήσαι τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν*

12. Ἰεζ. 33, 11.

13. Πράξ. 8, 20.

τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ τὸν ὀνομάζει ζωή. Ἐὰν ὅμως, ἐπειδὴ εἶναι ζωή, εἶναι καὶ ζῶο, σύμφωνα μὲ τὴ φρενοβλάβεια ἐκείνου, τότε ἅς λέγεται καὶ ὁ Πατέρας ζῶον, ἐπειδὴ παρουσιάζεται νὰ λέγει· «Ζῶ ἐγώ, λέγει ὁ Κύριος»¹². Ἀλλὰ ἀφοῦ ποῦμε, χαίρετε, στίς φλυαρίες ἐκείνου, καὶ προσθέσουμε καὶ τὸ ἀποστολικὸ ρητό, «Οἱ ἀντιλήψεις σου αὐτὲς νὰ καθοῦν μαζί μὲ σένα»¹³, νὰ τρέξουμε στὴν ὀρθὴ διδασκαλία, καὶ νὰ μὴ λέμε τὸν Κύριο ζῶο, σύμφωνα μὲ ἐκείνους, ἀλλὰ ζωή, ἡ ὁποία ζωογονεῖ τὰ πάντα, πού ὑπάρχουν καὶ κινοῦνται μὲ αὐτόν, σύμφωνα μὲ αὐτὰ πού λέγει ὁ Παῦλος¹⁴.

ΑΛΛΟ, γιὰ τὸ ἴδιο θέμα.

Ἡ ἀγία Γραφή ὀνομάζει τὸν Υἱὸ Λόγο, καὶ ὁ γρήγορος σὲ ἀβου-
λία καὶ ἀπερίσκεπτος σὲ νὰ μὴ κατανοεῖ σωστὰ τὰ θεῖα μυστήρια,
φαντάζεται ὅτι πρόκειται γιὰ προφορὰ λόγων τέτοιων πού εἶναι καὶ
τὰ λόγια τοῦ ἀνθρώπου, καὶ δὲν γνωρίζει, ὅτι οἱ ἅγιες Γραφές βέβαια
τὸν κηρύττουν μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, σύμφωνα μὲ τὴ δική μας συνήθεια,
ὅμως ὁ Πατέρας μιλάει κατὰ τρόπο ἀπερίγραπτο στὸν Υἱό, ὁ ὁποῖος
ἀπὸ τὴ φύση του ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ γνωρίζει τὴ θέληση τοῦ
Πατέρα, καὶ δὲν περιμένει ὅτι ὁ λόγος μπορεῖ νὰ ἐκφράσει τὰ μυστή-
ρια, ἀφοῦ καὶ ὁ ἴδιος εἶναι ὁ Λόγος. Ὅταν λοιπὸν ἀποδίδεται στὸν
Θεὸ κάτι ἀπὸ αὐτὰ πού ταιριάζουν περισσότερο στοὺς ἀνθρώπους,
νὰ ξεπερνᾷ ὁ ἀκροατὴς τὰ δικά μας, καὶ νὰ τρέχει στὴν πνευματικὴ
καὶ τὴν μὲ θεῖα σκέψη κατανοήση.

Ἀντίθεση ἀπὸ ἐκείνες τοῦ Εὐνομίου.

Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀρκετό, λέγει, γιὰ τὴ δήλωση τοῦ Υἱοῦ τὸ ὄνομα
Λόγος, οὔτε ἀκόμα καὶ ἂν γινόταν σαφὴς ἡ οὐσία του μὲ τὴν ὀνομα-
σία αὐτή. Γιατὶ χρησιμοποιοεῖται καὶ σὲ πολλὲς ἄλλες λέξεις ἀργὲς καὶ
ἀνυπόστατες.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ἐπομένως καὶ τὸ ὄνομα Θεός, ἀδυνατεῖ νὰ παραστήσει τὴν

14. Α' Τιμ. 6, 13. Πράξ. 17, 28.

τὸ Θεὸς ὄνομα Φέρεται γὰρ καὶ κατὰ τῶν μὴ φύσει θεῶν, κατὰ τό, «Ἐγὼ εἶπα· Θεοὶ ἐστε». Τί δὲ κωλύσει κάκεῖνο λέγειν, ὡς ἐπέιπερ τὸ δίκαιος ὄνομα καὶ τὸ ἀγαθὸς καὶ τὸ ἅγιος καὶ ἐπ' ἀνθρώπων τάττεται (πολλοὶ γὰρ τοιοῦτοι κατὰ μετοχὴν τοῦ κατ' ἀλήθειαν καὶ 5 ὄντως ἀγαθοῦ καὶ δικαίου τυγχάνοντος), οὐ κυρίως ἐπὶ Θεοῦ τετάξεται τῶν εἰρημένων ἕκαστον; Εἰ δὲ κοινὰ μὲν ἡμῖν πρὸς αὐτὸν τὰ ὀνόματα, αὐτῶ δὲ μόνῳ κατὰ φύσιν τὸ πρᾶγμα ἐπαληθεύεται, οὐδὲν κωλύσει καὶ Λόγον κυρίως κεκληθῆσθαι τὸν Υἱόν, παραστατικήν τε τῆς οὐσίας αὐτοῦ ταύτην ἔχειν τὴν ἐπωνυμίαν, εἰ καὶ ἕτεροι 10 λόγοι πολλοὶ τινες εἶεν καταχρηστικῶς καὶ πρὸς μίμησιν τοῦ κατ' ἀλήθειαν κεκλημένου. Διὰ γὰρ ταύτην τὴν αἰτίαν περὶ ἑαυτοῦ φησιν ὁ Υἱός «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἀλήθεια». Ὡστε, ὅπερ ἂν τις εἴποι περὶ αὐτοῦ θεοπρεπές τε καὶ ἄξιον τῆς θείας γεννήσεως, ἐρεῖ μὲν ἐπ' αὐτοῦ κυρίως, ἐπὶ δὲ τῶν ἐτέρων οὐκέτι, καταχρηστικῶς δὲ μᾶλλον, 15 καθάπερ εἴρηται.

Ἀντίθεσις ὡς ἐκ τῶν Εὐνομίου.

Λόγος εἴρηται, φησί, παρὰ ταῖς θείαις Γραφαῖς, οὐχ ὡς ἐκ Πατρὸς κατὰ φύσιν ὑπάρχων, ἢ αὐτὸς ὢν ὁ ἐνδιάθετος λόγος, ἀλλ' ὅτι τὸν Πατὸς λόγον ἀκούσας καὶ ἡμῖν ἐξαγγέλλει· ὡπερ οὖν 20 καὶ ἁγιασμός εἴρηται, ὅτι ἁγιάζει, καὶ δικαιοσύνη, ὅτι δικαιοῖ.

Πρὸς τοῦτο λύσις.

Εἰ Λόγος ἐκλήθη, κατὰ τὴν σὴν, ὃ βέλτιστε, δυσφημίαν, οὐχ ὅτι κατὰ φύσιν τοῦτό ἐστιν ἐκ Πατρὸς προελθὼν καὶ τῆς τοῦ τεκόντος οὐσίας ἐκφαντικός, ἀλλ' ὅτι, τὸν παρὰ Πατὸς ἀκούσας 25 λόγον, ἐξαγγέλλει τοῦτον εἰς ἡμᾶς. Τῆρει καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις τὴν ἴσην ἀκολουθίαν, ἵνα καὶ μειζόνως ἀσημονήσης. Εἰ γὰρ Λόγος ἐστίν, ὅτι λόγον ἀκήκοεν, ἀναγκαῖον εἶπεῖν ὅτι καὶ δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμός ἐστιν, ὡς δικαιοσύνης καὶ ἁγιασμοῦ μέτοχος, καὶ οὐ κατὰ φύσιν ταῦτα ὑπάρχων. Τὰ δὲ μὴ κατὰ φύσιν προσόντα τισίν,

οὐσία τοῦ Θεοῦ· γιατί χρησιμοποιεῖται καὶ γιὰ ἐκείνους πού δὲν εἶναι κατὰ φύση θεοί, σύμφωνα μὲ τὸ «Ἐγὼ εἶπα, εἶστε θεοί»¹⁵. Καὶ τί μᾶς ἐμποδίζει νὰ ποῦμε καὶ ἐκεῖνο, ὅτι, ἐπειδὴ ἡ λέξη δίκαιος καὶ ἀγαθὸς καὶ ἅγιος χρησιμοποιοῦνται καὶ στοὺς ἀνθρώπους (γιατὶ εἶναι πολλοὶ τέτοιοι κατὰ μετοχὴ τοῦ ἀληθινοῦ καὶ πραγματικοῦ ἀγαθοῦ καὶ δικαίου), νὰ μὴ χρησιμοποιεῖται καὶ γιὰ τὸν Θεὸ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ ὀνόματα πού ἀναφέραμε; Ἐφόσον ὅμως τὰ ὀνόματα εἶναι κοινὰ σ' ἐμᾶς καὶ σ' αὐτόν, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ὑπάρχει ἀληθινὰ μόνο σ' αὐτόν κατὰ φύση, δὲν ἐμποδίζει τίποτε ὁ Υἱὸς νὰ ὀνομάζεται κυρίως Λόγος, καὶ νὰ ἔχει τὸ ὄνομα αὐτὸ σὰν δήλωση τῆς οὐσίας του, ἔστω καὶ ἂν ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ ἄλλοι λόγοι καταχρηστικοὶ καὶ κατ' ἀπομίμηση αὐτοῦ πού ὀνομάζεται ἀληθινὰ. Γιατὶ ἀκριβῶς γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ λέγει ὁ Υἱὸς γιὰ τὸν ἑαυτοῦ· «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀλήθεια»¹⁶. Ὡστε, ὅ,τι καὶ ἂν πεῖ κανεὶς γι' αὐτόν, τέτοιο πού ταιριάζει στὸν Θεὸ καὶ εἶναι ἄξιο τῆς θείας γεννήσεως, νὰ τὸ λέγει κυρίως σ' αὐτόν, καὶ ὄχι σὲ ἄλλους, παρὰ μόνο καταχρηστικά, ὅπως εἶπαμε.

Ἐπίθεση ἀπὸ ἐκείνες τοῦ Εὐνομίου.

Ὀνομάζεται Λόγος, λέγει, στίς ἅγιες Γραφές, ὄχι ἐπειδὴ προέρχεται κατὰ φύση ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἢ ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ὁ ἐνδιάθετος λόγος, ἀλλ' ἐπειδὴ, ἀφοῦ ἄκουσε τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ, τὸν ἀνακοινῶνει καὶ σὲ μᾶς. Ὅπως ἀκριβῶς λέγεται καὶ ἀγιασμός, ἐπειδὴ ἀγιάζει, καὶ δικαιοσύνη, ἐπειδὴ δικαιώνει.

Ἀπάντηση σ' αὐτό.

Ἐὰν ὀνομάσθηκε Λόγος, σύμφωνα μὲ τὴ δική σου, φίλε, βλασφημία, ὄχι ἐπειδὴ προσήλθε κατὰ φύση ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ ἀποκαλύπτει τὴν οὐσία ἐκείνου πού τὸν γέννησε, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἄκουσε ἀπὸ τὸν Πατέρα λόγο καὶ μᾶς τὸν κοινοποιεῖ, πρέπει νὰ τηρήσεις καὶ στὰ ἄλλα τὴν ἴδια συλλογιστική, γιὰ νὰ ἀσχημονήσεις περισσότερο. Γιατί, ἐὰν εἶναι λόγος, ἐπειδὴ ἄκουσε λόγο, εἶναι ἀνάγκη νὰ πεῖς ὅτι εἶναι καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀγιασμός, ἐπειδὴ ἔγινε μέτοχος δικαιοσύνης καὶ ἀγιασμοῦ, καὶ δὲν εἶναι δίκαιος καὶ ἅγιος κατὰ φύση. Τὰ

16. Ἰω. 14, 6.

ἀλλ' ἔξωθεν ἐπιγεγονότα, ραδίως ἀποσυμβήσεται, καί ποτε δικαιοσύνης καὶ ἁγιασμοῦ ἔρημος, καθ' ὑμᾶς, ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος φανεῖται, ὁ λέγων «Ὁ ἑωρακὸς ἐμέ, ἑώρακε τὸν Πατέρα». Φθανούσης τοιγαροῦν καὶ εἰς αὐτὸν ἤδη τὸν Πατέρα τῆς δυσφημίας, 5 παραιτητέον τῶν Χριστομάχων τὴν κακίνοιαν.

ΑΛΛΟ.

Οὐκ ἐπινομοθετήσεις, ᾧ Χριστομάχε, ταῖς θείαις Γραφαῖς οὐδ' ἂν γένοιτό τις ἔκφρων τοσοῦτον, ὡς ἕτερα λέγοντος τοῦ θείου Πνεύματος περὶ τοῦ Υἱοῦ, τοῖς σοῖς πείθεσθαι νόθοις σοφί- 10 σμασι μᾶλλον, καὶ μὴ ἐκείνῳ προσέχειν. Λόγον τοιγαροῦν ὀνομάζει τὸν Υἱὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, αὐτὸς δὲ οὐ Λόγον εἰσφέρεις, ἀλλὰ Λόγου μέτοχον. Εἰ γὰρ διὰ τοῦτο κεκληῖσθαι φῆς αὐτὸν Λόγον, ἐπειδήπερ λόγον ἀκούσας παρὰ τοῦ Πατρός, τοῦτον εἰς ἡμᾶς ἐξήγγειλε, πῶς οὐχ εὐρεθήσῃ ληρῶν; Ὁ γὰρ τοιοῦτος οὐκέτι 15 Λόγος ἐστίν, ἀλλὰ Λόγου μέτοχος οὐ γὰρ ἂν εἴη ταυτὸν ὡς πρὸς ἑαυτὸ τὸ μέτοχόν τινος καὶ μετεχόμενον. Οἷον φέρε εἰπεῖν, ἡ σοφία πρὸς τὸν σοφὸν τὸν μετέχοντα αὐτῆς, οὐδὲ ἡ γραμματικὴ πρὸς τὸν γραμματικὸν τὸν μετέχοντα αὐτῆς. Ἔτερον γὰρ τι πρᾶγμα καὶ ἕτερόν ἐστιν. Ἀνάγκη τοίνυν ἢ Λόγον ὁμολογεῖν καὶ οὐ 20 λόγου μέτοχον, ἢ, εἰ μετέχει λόγου, μηκέτι Λόγον ὀνομάζειν. Ἀναιρεῖ γὰρ τοῦτο ἐκεῖνο. Καὶ ἐκείνῳ τοῦτο μάχεται, καὶ δεῖ πάντως ἓν τι τῶν εἰρημένων ὑπάρχειν τὸν Υἱὸν ἀμφοτέρα δὲ οὐδαμῶς. Λόγον δὲ αὐτὸν ὀνομαζούσης τῆς θείας Γραφῆς, ἐρῶσθαι φράσωμεν εἰκότως τοῖς εἰσφέρουσιν αὐτὸν οὐ Λόγον, ἀλλὰ 25 λόγου μέτοχον.

ἰδιώματα ὅμως μερικῶν πού δὲν εἶναι κατὰ φύση, ἀλλὰ ἀποκτήθηκαν ἀργότερα ἀπ' ἔξω, εὐκόλα μποροῦν καὶ νὰ χαθοῦν. Ἔτσι, σύμφωνα μὲ σᾶς, θὰ ἐμφανισθεῖ κάποτε χωρὶς δικαιοσύνη καὶ ἁγιασμό ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος λέγει· «Αὐτὸς πού εἶδε ἐμένα, εἶδε τὸν Πατέρα»¹⁷. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ βλασφημία φθάνει ἔτσι καὶ στὸν ἴδιο τὸν Πατέρα, πρέπει νὰ παραιτηθοῦμε ἀπὸ τὴν κακόνοια τῶν Χριστομάχων.

ΑΛΛΟ.

Δὲν θὰ εἰσαγάγεις νέους νόμους, Χριστομάχε, σὶς ἅγιες Γραφές, οὔτε εἶναι δυνατὸν κάποιος νὰ γίνεῖ τόσο παράφρων, ὥστε, ἐνῶ λέγει διαφορετικὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα γιὰ τὸν Υἱὸ, νὰ πιστεύει στὰ δικά σου νόθα σοφίσματα μᾶλλον, καὶ ὄχι σ' ἐκεῖνο. Τὸ ἅγιο Πνεῦμα λοιπὸν ὀνομάζει τὸν Υἱὸ Λόγο, ἐνῶ ἐσὺ δὲν εἰσάγεις Λόγον, ἀλλὰ μέτοχον Λόγου. Γιατί, ἐφόσον λὲς ὅτι γι' αὐτὸ ὀνομάσθηκε Λόγος, ἐπειδὴ ἀκουσε λόγο ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ μᾶς τὸν ἀνήγγειλε, πῶς δὲν θὰ θεωρηθεῖς ὅτι μωρολογεῖς; Γιατὶ αὐτὸς δὲν εἶναι πιά Λόγος, ἀλλὰ μέτοχος τοῦ Λόγου, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἴδια μεταξύ τους αὐτὸ πού μετέχει σὲ κάποιο καὶ αὐτὸ πού μετέχεται. Ὅπως, γιὰ παράδειγμα, ἡ σοφία μὲ τὸν σοφὸ, ὁ ὁποῖος μετέχει σ' αὐτήν, οὔτε ἡ γραμματικὴ μὲ τὸν γραμματικὸ, πού μετέχει σ' αὐτήν. Γιατὶ εἶναι ἄλλο πρᾶγμα καὶ διαφορετικὸ. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν, ἢ νὰ ὁμολογεῖς Λόγο καὶ ὄχι μέτοχο τοῦ Λόγου, ἢ, ἐὰν μετέχει στὸν Λόγο, νὰ μὴ τὸν ὀνομάζεις Λόγο. Γιατὶ αὐτὸ ἀναιρεῖ ἐκεῖνο, καὶ αὐτὸ συγκρούεται μὲ ἐκεῖνο, καὶ πρέπει ὁ Υἱὸς ὅπωςδήποτε νὰ εἶναι ἓνα ἀπὸ αὐτὰ πού εἶπαμε, καὶ ὄχι καὶ τὰ δύο. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἅγια Γραφή τὸν ὀνομάζει Λόγο, εἶναι φυσικὸ νὰ ποῦμε χαίρετε σ' αὐτοὺς πού τὸν παρουσιάζουν ὄχι Λόγο, ἀλλὰ μέτοχο τοῦ Λόγου.

17. Ἰω. 14, 9.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οί αριθμοί παραπέμπουν κατά σειρά για τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στο κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα πού βρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα ἀπλῶς στὴ σελίδα πού βρίσκονται.

1. Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

	Γένεσις		10	20	172
			31	6	58
1	1	418	32	8	58
	26	34.126.480.488			
2	5	58			
3	19	428.440.444			
5	5	236	13	5	378
11	15	392			
15	8	394	4	36	374
18	2	326			
28	25	292			
31	7	294			
32	11	294	2	7	58.244
	24-26	292	5	12	188
	30	292	17	10	306
	31	296	18	2	374
48	16	290	23	7-10	326
			24	4	400
			31	9	300
			35	10	56.126
3	13	394	43	6	306
	14	86.326	44	2	126.418
20	14	400		7	380
23	20	260		8	38.320
25	8	52		13	302
			50	12	396
			67	29	54
11	24-25	350		35	352
			71	6	188
			72	24	136
6	4	172	73	12	56.422
	13	178.194	80	9	360
	15	360		10	194

81	6	64.284.328.492			Ἰωὴλ	
85	8	284	2	25		452
88	7-8	482			Ἀβδακούμ	
89	17	56				
	21	58	2	11		394
93	11	258			Ζαχαρίας	
96	7	378.430				
	8	178	1	12		394
99	3	98.452			Μαλαχίας	
101	19	396				
	26-28	318	3	6		318
102	20	282			Ἡσαΐας	
103	24	428				
109	1	98.244	1	2		418
	3	190		4		418
113	3	388	6	1-3		326
118	91	334	9	6		292
123	6	12	15	14		298
134	6	126		19		282.298
	9	270	23	4		418
144	13	56	40	28		56
148	2	452	42	8		456
			43	25		242
			45	14		378
38	38	418	53	4		414
				5		414
				8		64
2	1	270	58	11		72
3	10	434	63	9		428
4	1	396	66	2		428
8	12	72				
	14	138			Ἱερεμίας	
	20	394				
	22	22.370.	1	5		58
	22	382	2	13		70
	23-25	58	5	8		302
	25	416	6	16		400
	27	24	17	13		70
	31	416	23	16		126
			48	10		400
					Βαρούχ	
24	14	434				
			3	3		318
				12		70
7	18	428		38		242

		Ἰεζεκιήλ	28	19	100
33	11	490			Μάρκος
		Δανιήλ	1	11	58
2	34	438	3	17	474
7	10	326	10	17	18
		Δανιήλ (Σωσάννα)		17-21	182
				18	166
-	42	58		21	182
		Ματθαῖος		40	28
					Λουκᾶς
3	3	266	1	76	250
	11-12	240	2	52	28
	14	240.241	3	4	250
	17	126.464	5	24	276
4	10	172.178.194.360	6	11	316
	14	262		29-30	424
	15	264		36	302.424
	17	266	7	28	234.252
5	28	400	17	21	262
	28-29	424	19	41	28
6	26	382	24	39	318
	30	382			
10	16	302.304			Ἰωάννης
	29	382	1	1	52.126.130.392.404.410
11	3	252		1	474.486
	7-10	252		2	438
	8	258		3	68.90.428.430.450
	11	20.254		6-10	250
	12	254.266		9	184
	25	406		14	402.454
	27	28.54.330.346.378		18	378.346
	29	302		29	242.254.258
12	35	112	3	17	412
13	16	10		31	246
14	4	256		35	28.140.146.364
17	5	464	4	22	178
19	16	18.20	5	17	124.388
	27	172		18	210.352.358
22	29	116		21	364
24	36	26		22	370
25	34	442		26	22.350.366
26	38	28		30	28
	39	28		33	250

5	36	426	15	5	436
	37-38	294		9	34
6	3	202		26	66
	33	244	16	6	400
	38	180.410		9	98
	46	378		14	64.248
	47	354		15	236.276.362.454
	51	356		16	18
8	12	56.276.410		25	394
	23	188.248.420		28	420
	36	428	17	3	28
	52	356		4	28.426
	58	58.180		5	328
9	16	254		10	176.276.348.362
	39	412		11	296.302
10	9	58.424		20-23	296
	11	56		21	22.296
	15	346		23	22.306
	27	354		24	298
	30	20.34..266.278.280.294.314. 410.448.486		27	180
	33	482	18	37	412
	34	492	20	17	18.102.176.186.408
	36	482		18	166
	36	482		22	248.342.350
11	25	244.268		28	380
12	27	28			
	28	478			
	30	478	3	12	270
	46	412	4	32	304
	49	480	5	29	198
13	13	56.380	8	20	490
14	5-6	424	16	7	248
	6	56.58.152.268320.366.368. 374.410.492	17	28	266.490
	8	54.100			
	8-9	318			
	9	54.66.74.100.160.186.244. 278.314.346.362.368.410. 448.458.494	1	5	54
		266.280.410		7	288
		270.278.294368.448		20	16.54
	10	20.136.288	8	3-4	412
	11	164		29	440.464
	22	164	15	8	262
	23	164			
	28	18.166.208.210.212.216			
			1	4	290

Πράξεις

Ρωμαίους

Κορινθίους Α'

1	21		360	2	9-10		322
	24	54. 128. 158. 202. 244. 270. 452				Κολοσσαεῖς	
2	11		346	1	15		28. 328
3	11		434	2	9		396
	12-16		434			Θεσσαλονικεῖς Α'	
	16		66	3	11		288
5	21		402			Τιμόθεον Α'	
8	6	72. 174. 430		1	7		230
	19		432		17		360
	22		432	2	5		428
11	7	126. 390		6	13		490
	9		390		16		358. 368
12	3		12			Τιμόθεον Β'	
	10-11		210	1	8-10		440
	31		210			Ἑβραίους	
15	20		440	1	2		52
	21		412		3	26. 56. 7. 126. 140. 186. 244. 270. 294. 410	
	26-27		432		6	178. 194. 244	
	49		348		13		244
		Κορινθίους Β'		2	7		232
5	17	426. 434			14		412
	21		414	3	1		26
6	16		188	4	12		432. 450
		Γαλάτας		12	2		26
3	6		414			Πέτρου Α'	
	13		414	2	21		414
	15		402		22		460
		Ἐφεσίους				Πέτρου Β'	
1	3-5		442	1	4		66. 262. 348
2	10	414. 432		2	1		12
	14-15		412			Ἰωάννου Α'	
	15		358	1	5		184
4	24		398	3	11		262
5	27		426		24		342
		Φιλιππησίους		4	13		308
1	7		126			Ἀποκάλυψις	
2	6	210. 212. 278. 316. 322		1	4		52
	6-7		176. 232	4	9		276
	7		98. 406				
	9		26. 320				

2. Εύρετήριο ονομάτων και πραγμάτων

Α

- Ἄββακούμ 394.
 Ἄβελ 168. 190. 476.
 ἀβουλησία 146.
 ἀβουλία 152. 198. 302. 338. 344.
 Ἄβραάμ 58. 180. 394.
 ἀγαθότης 336. 344. 382.
 ἀγαλλίασις 38. 322.
 ἀγάπη 302. 442. 444.
 Ἄγγελοι 282.
 ἄγγελος 178. 186. 194. 244. 282. 290. 292.
 350. 358. 378. 380. 386. 394. 430. 466.
 ἀγέννητον 32. 34. 36. 38. 40. 42. 44. 46. 48.
 50. 52. 88. 198. 458.
 ἀγενησία 48.
 ἀγέννητον 168. 196.
 ἀγιάζειν 350.
 ἀγιασμός 236. 240. 264. 350. 492. 494.
 ἀγιότης 240. 350.
 ἀγνισμός 400.
 ἀγνωσία 484.
 Ἄδὰμ 168. 190. 192. 236. 300. 390. 422.
 476.
 ἄδης 298.
 ἀδικία 162. 164. 222. 428.
 ἀδοξία 328.
 Ἄέπος 196. 200.
 ἀθανασία 358. 360. 368. 426.
 ἀθλιότης 112.
 αἰδιότης 18. 60. 66. 74. 78. 88. 446. 484.
 αἰρετικὸς 74. 80. 92. 94. 124. 130. 140.
 198. 226. 266. 268. 270. 284. 290. 298.
 330. 346. 348. 382. 384. 406. 438. 448.
 454. 486.
 αἰσχύνη 26.
 ἀλαζονεία 256.
 ἀλήθεια 56. 74. 152. 196. 198. 210. 216.
 252. 316. 320. 324. 340. 362. 366.
 368. 374. 398. 436. 492.
 ἀλλοίωσις 90. 94. 196. 316. 318. 324. 328.
 ἀμαθία 144. 184. 188. 228. 258. 260. 292.
 338.
 ἁμαρτία 242. 254. 264. 276. 400. 412. 414.
 422. 426. 428. 436. 440.
 ἀναγέννησις 262. 264.
 ἀνακαίνισις 324.
 ἀνάστασις 244. 324. 412. 424.
 ἀνάχυσις 212.
 ἀνομία 242. 428.
 ἀνόμοιον 218. 220. 222. 224. 228. 232.
 ἀπαύγασμα 56. 62. 74. 76. 126. 140. 142.
 144. 150. 152. 204. 244. 266. 268.
 274. 284. 300. 306. 356. 370. 410.
 ἀπείθεια 440.
 ἀποκοπή 118.
 ἀπολύτρωσις 432.
 ἀπόρροια 108. 114. 116. 118. 120. 122.
 172.
 ἀποτομή 116.
 ἀπώλεια 318.
 Ἄρειανοὶ 18. 32. 76. 312. 324. 352. 428.
 446.
 Ἄρειος 12. 24. 370. 380.
 ἄρετή 182. 224. 234. 236. 238. 244. 262.
 310. 322. 330. 398. 412. 424.
 Ἄριστοτέλης 20. 218. 220.
 ἄρτος ἐξ οὐρανοῦ 356.
 ἄρτος ὁ ζῶν 244.
 Ἄρχάγγελοι 282.
 ἀρχή (Χριστός) 166. 168. 194. 214. 404.
 406. 408. 410. 412. 416. 418. 420.
 422. 424. 426. 434. 436. 438.
 ἀσέβεια 12. 72. 98. 296. 360. 370. 426.

448.
 ἀσέβημα 156.
 ἀτιμία 328.
 αὐτεξούσιον 314.
 αὐτεξουσιότης 314.
 αὐτουργία 380. 382. 384.
 ἀφθαρσία 54. 360. 422. 424. 426. 440.
 444.
 ἄφθαρτον 88.

B

Βαβυλῶν 430.
 βάπτισμα 264. 454.
 Βαπτιστῆς (Ἰωάννης) 238. 240. 242.
 246. 248. 250. 252. 254. 256. 258. 260.
 Βαρούχ 70.
 βασιλεία Θεοῦ-οὐρανῶν-Χριστοῦ 56.
 234. 236. 238. 242. 244. 250. 252. 252.
 254. 260. 262. 442.
 Βεελζεβούλ 12.
 Βιθυνία 248.
 βλασφημία 108. 190.
 βουλή 136. 138. 392. 394. 446.
 βούλησις Θεοῦ 18. 108. 116. 124. 126.
 130. 132. 134. 136. 138. 140. 142.
 144. 146. 148. 152. 154. 156. 158. 160.
 282. 334. 418. 422. 480. 482. 484. 490.

Γ

γενητὸν 44. 46. 48. 99. 458.
 γεννᾶν 94. 96. 106. 110. 112. 148. 166.
 196. 200. 336. 464. 468. 470. 472.
 γέννημα 24. 370. 380. 402. 408. 414. 416.
 464. 466. 468.
 γέννησις θεία - Χριστοῦ 90. 104. 106.
 114. 116. 118. 126. 130. 146. 148. 196.
 354. 410. 460. 492.
 γεννητὸν 168. 196. 198. 456.

γένος 218.
 γνώμη 282. 302.
 γνῶσις 14. 36. 146. 148. 292. 318. 440.
 484.

Δ

Δαβίδ 38. 56. 126. 270. 396. 398. 400.
 422. 482.
 Δανιήλ 58. 326.
 δειλία 216.
 διάβολος 298. 444.
 διαίρεσις 170.
 διαφορά 40. 280.
 δικαιοσύνη 162. 164. 222. 236. 242. 398.
 452. 492. 494.
 διχόνοια 158.
 δόξα Θεοῦ 56. 70. 122. 124. 176. 296.
 300. 328. 352. 374. 390. 460.
 δοξολογία 70. 352.
 δουλεία 408. 432. 444.
 δύναμις γεννητικὴ 112.
 δύναμις δημιουργικὴ 384.
 δύναμις ζωοποιὸς 358.
 δύναμις Θεοῦ 32. 54. 78. 114. 116. 122.
 128. 158. 202. 244. 268. 324. 350. 360.
 368. 380. 382. 384. 414. 440. 452.
 454.
 δυσσέβεια 70. 78. 124.
 δυσσέβημα 184.
 δυσφημία 90. 96. 140. 144. 166. 170. 188.
 238. 324. 338. 340. 356. 366. 436. 488.
 492. 494.
 δωρεὰ 290.

E

εἰκὼν Θεοῦ 126. 134. 140. 152. 186. 268.
 274. 278. 284. 286. 294. 302. 310. 314.
 322. 324. 332. 340. 342. 356. 378. 448.

484.

εἰκὼν ἐπουρανίου 348.

εἰρήνη 288. 412.

ἔλαιον ἀγαλιάσεως 38.

ἐλάττωσις 108.

ἐλευθερία 432. 444. 458.

ἐλπίς 264. 432.

ἐνανθρώπησις 178. 180. 232. 234. 242.

406. 424. 436.

ἐνέργεια 206. 364. 472.

ἐνότης 288. 304. 306. 308. 328. 368.

ἐξεικονισμὸς 342.

ἐξουσία 102. 242. 276. 350. 370. 400.

ἐπήρεια 310.

ἐπίγνωσις 398.

Ἔσθ·ρας 374.

ἕτερούσιον 186. 228.

ἕτερουσιότης 228. 230.

εὐλάβεια 438.

εὐλογία 292. 442.

Εὐνόμος 12. 84. 88. 102. 104. 108. 110.

114. 122. 144. 146. 148. 150. 168. 170.

172. 186. 188. 192. 216. 472. 478. 490.

484. 486. 490.

εὐσέβεια 12. 238. 244. 270. 292. 434. 436.

Ἐφραΐμ 290.

ἐχθρα 412.

Z

Ζαχαρίας 250. 394.

ζῆλος.

ζωή (Χριστὸς) 22. 70. 126. 244. 268. 324.

340. 352. 354. 356. 358. 362. 364. 366.

368. 370. 440. 444.

ζωὴ αἰώνιος 182. 354.

ζωοποιεῖν 356. 358. 364. 366.

H

ἡδονὴ 210.

ἡμερότης 344.

Ἡρώδης 256.

Ἡρωδιάς 256.

Ἡσαΐας 56. 72. 242. 378.

Ἡσαῦ 294.

Θ

θάνατος Χριστοῦ 412. 422. 426.

θειότης 54.

θέλημα Θεοῦ-Πατρὸς 136. 282. 284.

284. 286. 410.

θέλησις Θεοῦ 126. 128. 136. 140. 142.

148.

θεογονία 466.

Θρόνοι 282.

Θωμᾶς 380.

I

Ἰακώβ 290. 292. 294. 404.

Ἰερεμίας 58. 70. 318. 400.

Ἰερουσαλήμ-Ἰερουσόλυμα 394.

Ἰουδαῖοι 54. 240. 250. 252. 254. 256. 294.

398. 480.

Ἰσοότης 178. 232. 234. 240. 242. 246. 248.

Ἰσραήλ 70. 294. 394.

Ἰωάννης Βαπτιστῆς 20. 234. 236. 238.

240. 242. 244. 248. 250. 252. 254. 258.

260. 262. 264.

Ἰωάννης, εὐαγγελιστής, 52. 68. 126.

128. 184. 210. 308. 342. 364. 378. 402.

404. 410. 454. 484. 486.

Ἰωσήφ 290.

K

Καῖν 190. 192.

κακία 38. 168. 310.

κακοδοξία 436.

κακόνιοι 494.
 καρπογονία 94. 114.
 καταδίκη 444.
 κατάρα 414. 444.
 καταφρόνησις .
 κένωσις 232.
 κήρυγμα 474.
 Κορνήλιος 378.
 κρίσις 412.
 κτίζειν 374. 376. 384. 464. 468. 470.
 κτίσμα 24. 188. 272. 288. 374. 376. 378.
 382. 384. 394. 402. 406. 412. 414. 416.
 418. 420. 426. 428. 430. 454. 458.
 460. 464. 466. 468.
 Κυριότητες 282.
 κυριότης 70.

Λ

Λάβαν 292. 294.
 λατρεία 254. 398. 456.
 λύπη 180.
 λυσιτλεκεια 12

Μ

μακαριότης 348.
 Μαιβρη δρυς 326.
 Μανασσής 290.
 μανία 82. 90. 90. 118. 136. 184. 188. 196.
 230. 320. 428. 486.
 Μανωέ 378.
 μεγαλοφυΐα 344.
 μεγαλωσύνη 26.
 μερισμός 66. 80. 118. 122.
 μεταβολή 196.
 μετουσία 66. 268. 274. 342.
 μετοχή 38. 206. 268. 310. 342. 344. 348.
 350. 364. 370. 456.
 μίμησις 328. 336. 428.

μισθός ταπεινώσεως 324.
 μορφή ανθρώπου 416.
 μορφή δούλου 322. 324. 328. 406. 410.
 μορφή Θεοῦ 126. 176. 204. 210. 232. 278.
 284. 322. 328.
 μυστήριον 182. 490.
 μωρία 132. 198. 298.
 Μωσῆς 34. 58. 86. 254. 270. 326. 350.
 394. 400.

Ν

νέκρωσις 426.
 νῆψις 350.
 νοσηθεσία 400.

Ο

οίκονομία 100. 178. 180. 182. 188. 272.
 328. 408. 420.
 οίκονομία ἔνσαρκος 438.
 ὅμοιον 218. 220. 222. 224. 228. 344.
 ὁμοιότης 22. 34. 164. 184. 192. 196. 282.
 310. 330. 336. 340. 350. 370. 378.
 ὁμοίωσις 306. 338. 350. 362. 410. 456.
 ὁμόνοια 302.
 ὁμοουσιότης 168.
 ὁμοούσιος 24. 166. 168. 170. 176. 180.
 184. 186. 188. 190. 192. 194. 196.
 198. 200. 202. 204. 206. 210. 214.
 216. 474. 476.
 ὁμοψυχία 304.
 οὐσία Θεοῦ 22. 24. 30. 38. 40. 44. 46. 50.
 52. 62. 64. 66. 68. 70. 78. 80. 82. 86.
 88. 90. 94. 96. 98. 104. 106. 108. 110.
 112. 114. 116. 118. 120. 122. 128.
 134. 138. 140. 142. 144. 150. 156.
 162. 168. 170. 172. 174. 176. 180.
 182. 186. 188. 190. 194. 196. 198.
 200. 202. 206. 208. 212. 214. 228.

230. 268. 272. 274. 278. 282. 284. 286.
288. 290. 296. 298. 300. 302. 306. 308.
330. 332. 338. 340. 342. 346. 348. 350.
352. 354. 364. 368. 370. 374. 376. 388.
400. 402. 404. 406. 410. 414. 444. 446.
448. 456. 472. 474. 478. 488. 490.
492.

Π

πάθος 62. 66. 80. 106. 108. 116. 118. 206.
216. 258. 314. 384.
παράβασις 426. 440. 444. 446.
παρουσία ἔνσαρκος 324.
παρησία 296. 394.
πατρότης 148.
Παῦλος 12. 52. 54. 56. 74. ρ. 126. 128.
140. 174. 178. 210. 232. 273. 286. 288.
290. 300. 318. 342. 358. 360. 368. 396.
398. 402. 412. 414. 422. 430. 432. 434.
440. 442. 450. 452. 474. 490.
Παῦλος Σαμοσατεύς, αἰρετικός, 164.
Πέτρος 66. 378.
πίστις 12. 60. 64. 242. 264. 308. 392. 434.
438. 454.
πλάνη 290. 398.
ποιεῖν 376. 468. 472.
ποίημα 370. 372. 374. 376. 378. 390. 402.
414. 420. 426. 428. 430. 468.
πονηρία 38.
πρώτης 302.
προαίρεσις 144. 300. 304. 312. 314. 326.
390. 398.
πρόγνωσις 94. 146. 440. 442. 444. 480.
προκοπή 316.
προνοεῖν 470.
πρόνοια 382.
προσκύνησις 280. 430.
πρωτότοκος, - οι 28. 194. 244. 328. 440.

Ρ

Ρουβίμ 404.

Σ

Σαβέλλιος 274.
Σαμάρεια 178.
Σαμψών 378.
σάρκωσις 26.
σκληραγωγία 260.
Σολομών 58. 270. 440.
σοφία 32. 54. 62. 64. 74. 78. 120. 128. 130.
134. 154. 158. 202. 244. 268. 284. 324.
326. 360. 386. 394. 396. 4288. 430.
434. 436. 438. 452. 454. 484. 486.
4888.
σοφία κόσμου 218.
σταυρός 26. 102.
συκοφαντία 348.
συμβεηκός 50. 216. 348. 384. 386.
συναΐδιος 18. 62. 66. 68. 78. 80. 84. 86.
88. 92. 94. 102. 104. 106. 130. 144.
194. 196. 394.
Σωσάννα 58.
σωτηρία 176. 256. 324. 402. 416. 422.
444. 446.

Τ

ταπείνωσις 178. 232. 324. 328. 330.
ταυτότης 302. 304. 320. 346.
ταυτότης θελήματος 282.
ταυτότης θεότητος 274.
ταυτότης οὐσίας 198. 204. 268. 276. 280.
368. 476.
ταυτότης φύσεως 272. 274. 276. 282.
τελειότης 94. 226. 230. 232. 238. 426.
τελείωσις 342. 454.
τίκτειν 106.
Τιμόθεος 440.
τομή 66. 118. 170.
τροπή 94. 324. 328.
τρυφή 260.

τύφος 382.

Υ

υίοθεσία 298. 418. 432. 442. 464.

υίοποιία 432.

υιότης 148. 326.

ύπακοή 330. 426.

υπόστασις 74. 106. 122. 140. 198. 212.

214. 244. 266. 274. 276. 368. 410. 446.

Φ

φθαρτόν 88

φθόνος 386. 388.

φθορά 422. 426. 440. 450.

φιλανθρωπία 102. 298. 322. 382.

Φίλιππος 54. 100. 198. 316.

φιλομάθεια 12

φλυαρία 92. 286. 348. 490.

φρενοβλάβεια 490.

φρόνησις 138. 386.

φύσις 472.

φύσις άγέννητος 476.

φύσις θεία 62. 64. 66. 72. 74. 82. 86. 90.

94. 96. 98. 112. 122. 142. 146. 148.

150. 166. 172. 178. 212. 226. 228.

274. 278. 300. 318. 332. 340. 360.

366. 370.

φῶς (Χριστός) 56. 184. 204. 212. 246. 248.

266. 276. 284. 324. 340. 368. 410.

Χ

χαρακτήρ 74. 134. 140. 142. 144. 154.

158. 160. 186. 198. 244. 266. 274. 294.

340. 362. 410. 484.

χάρις 288.

χάρισμα 122. 210. 288. 290. 326. 328.

χριστομαχεῖν 184.

Χριστομάχοι 90. 116. 120. 132. 134. 138.

140. 152. 158. 160. 166. 168. 170. 180.

190. 192. 196. 210. 230. 232. 282. 296.

298. 332. 336. 338. 346. 354. 356.

358. 364. 476. 482. 484. 494.

Ω

ώφέλεια 12.

ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

- ΤΟΜΟΣ 1ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Α' – ΣΤ'.*
- » 2ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Ζ' – ΙΑ'.*
 - » 3ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι ΙΒ' – ΙΖ'.*
 - » 4ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν Λόγοι Α'–Ζ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
 - » 5ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Γλαφυρῶν εἰς τὴν Ἔξοδον Λόγοι Α'–Γ' εἰς Λευιτικόν, Ἀριθμούς, Δευτερονόμιον, Βασιλειῶν, Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
 - » 6ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Βίβλος Θησαυρῶν, Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – ΙΘ'.*
 - » 7ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Βίβλος Θησαυρῶν. Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Κ' – ΛΕ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
 - » 8ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – Ε', Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
 - » 9ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : *Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι ΣΤ'–Ζ', καὶ Περὶ τῆς ἀγίας καὶ ζωοποιοῦ Τριάδος κατὰ κεφάλαια, Κεφ. Α'– ΚΗ', Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἷς καὶ Κύριος, Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
 - » 10ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως κατὰ κεφάλαια. Πεντάβιβλος ἀντίρρησης κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν.- Διάλεξις πρὸς Νεστόριον, Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἀγία Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος – Λόγος κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον. Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
 - » 11ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Διάφοροι Λόγοι περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων.- Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστια-*

- Τομος *νῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Α'-Γ). Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 12ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εὐαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθέοις Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Δ'-Γ καὶ τεμάχια τῶν Λόγων ΙΑ'-ΙΘ'). Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 13ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν εἰς κεφάλαια ΚΗ'. Ἐπιστολὴ πρὸς Καλοσύριον, καὶ ἄλλοι λόγοι πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδόσιον καὶ ταῖς βασιλίσσαις περὶ πίστεως. Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 14ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Α', Λόγοι Α'-ΣΤ, Βιβλίον Β', Λόγοι Α'-Β'. Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 15ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Β', Λόγοι Γ'-Ε', Βιβλίον Γ', Λόγοι Α'-Γ. Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 16ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Γ', Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλίον Δ', Λόγοι Α'-Δ'. Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 17ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Δ', Λόγοι Δ'-Ε', Βιβλίον Ε', Λόγοι Α'-ΣΤ, καὶ εἰς Ἰερεμίαν, Βαρούχ, Ἰεζεκιήλ, καὶ Δανιήλ Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 18ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Ὠσηέ (Λόγοι Α'-Ζ)-Ἰωήλ (Λόγοι Α'-Β'). Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 19ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Ἀμώς (Λόγοι Α'-Δ'), Ὀβδιού, Ἰωνᾶν (Λόγ. Α'-Δ'), Μιχαΐαν (Λόγ. Α'-Ζ). Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 20ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Ναούμ (Λόγοι Α'-Γ), Ἀβδακούμ (Α'-Γ), Σοφονίαν (Α-Β), Ἀγγαῖον (Α-Β). Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 21ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Ζαχαρίαν (Λόγοι Α'-ΣΤ)-Μαλαχίαν (Λόγοι Α' - Β'). Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 22ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστάς Ματθαῖον - Λουκᾶν. Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 23ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα συνέχεια εἰς Εὐαγγελιστήν Λουκᾶν καὶ εἰς Ἰωάννην (Λόγος Α', κεφ. Α'-Γ). Ὑπὸ ἔκδοση.*
- 24ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: *Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστήν Ἰωάννην (Λόγος Β', εφ. Α'-Θ, καὶ Λόγος Γ', κεφ. Α'-ΣΤ). Ὑπὸ ἔκδοση.*

- 25ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Δ', κεφ. Α'-Ζ', Λόγος Ε', Α'-Ε'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 26ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΣΤ', κεφ. Ἐνα, Λόγος Ζ' καὶ Η' τεμάχια, Λόγος Θ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 27ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος Γ', κεφ. Α'-Β', Λόγος ΙΑ'. κεφ. Α' - ΙΒ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 28ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΙΒ'), β) Εἰς τὰς Πράξεις, καὶ γ) Εἰς τὰς Ἐπιστολάς: 1. Ρωμαίους, 2. Κορινθίους Α', 3. Κορινθίους Β', 4. Γαλάτας, 5. Ἑβραίους, 6. Ἰακώβου, 7. Ἰωάννου Α', 8. Ἰούδα. Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 29ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ἐπιστολαὶ (Α'-ΠΗ). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὁμιλίαι ἑορταστικαὶ (Α'-ΙΖ') Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 30ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὁμιλίαι ἑορταστικαὶ (ΙΗ'-Λ'). Ὁμιλίαι διάφορες (Α'-ΚΒ').- Λόγος εἰς τὴν τελευταίαν τῶν ἁγίων τριῶν παιδῶν καὶ τοῦ πανσόφου Δανιήλ. Ὑπὸ ἔκδοσιν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίς
ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7
ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	10
ΠΡΟΛΟΓΟΣ, ΗΤΟΙ ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ	10
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	16
ΛΟΓΟΣ Α΄ Περί γενητοῦ καὶ ἀγενήτου	32
ΛΟΓΟΣ Β΄ Ὅτι τὸ ἀγένητον οὐκ οὐσία, ἀλλ’ οὐσίας σημαντικόν.	38
ΛΟΓΟΣ Γ΄ Ὅτι μὴ τὸ ἀγένητον οὐσία, μόνον δὲ τοῦ μὴ γεγονέναι τὸν Θεὸν σημαντικόν.	44
ΛΟΓΟΣ Δ΄ Πρὸς τοὺς τολμῶντας λέγειν, ὅτι «Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός». Ἐκλογαὶ συλλογισμῶν καὶ νοημάτων κατασκευαὶ σὺν μαρτυρίαις, τὸ δὲ συναγόμενον ἐκ πάντων, ὅτι αἰδιος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος.	52
ΛΟΓΟΣ Ε΄ Ὅτι οὐ προϋπάρχει τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατήρ, κἂν ἀγέννητος ᾗ, ἀλλ’ ἦν αὐτῷ συναΐδιος ὁ Υἱὸς γεννητός.	84
ΛΟΓΟΣ ΣΤ΄ Ὅτι ὁ Πατήρ ἀμερίστως καὶ ἀρεύστως ἐγέννησεν ἐξ αὐτοῦ τὸν Υἱόν.	108
ΛΟΓΟΣ Ζ΄ Πρὸς τοὺς προτείνοντας τό, «Ἀβουλήτως ἢ κατὰ βούλησιν ἐγέννησε τὸν Υἱὸν ὁ Πατήρ;».	124
ΛΟΓΟΣ Η΄ Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι οὐ τῷ Πατρὶ, ἀλλὰ τῇ βουλήσει αὐτοῦ ὁμοίος ἐστὶν ὁ Υἱός.	152
ΛΟΓΟΣ Θ΄ Ὅτι ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ ὁ Υἱός, παρατεθέντων καὶ τῶν ρητῶν, «Τί με λέγεις ἀγαθόν; Οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἷς, ὁ Θεός», καὶ τοῦ, «Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν, καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν», καὶ ὁμοίως, «Ὁ Πατήρ μείζων μου ἐστίν».	166
ΛΟΓΟΣ Ι΄ Ὅτι ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ ὁ Υἱός· ἐν ᾧ ἀπολογία	

	πιθανή πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα, «Τί με λέγεις ἀγαθόν;» καὶ ἐξήγησις τοῦ ρητοῦ.	180
ΛΟΓΟΣ ΙΑ'	Ὅτι ὁμοούσιος ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, προκειμένου ρητοῦ, «Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἔστιν».	208
ΛΟΓΟΣ ΙΒ'	Εἰς τό, «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί», καί, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν», ἐν ᾧ ἀπόδειξις ἐφεξῆς, ὅτι ὁ Θεὸς ἦν ὁ ρυόμενος ἐκ πάντων κακῶν τὸν πατριάρχην Ἰακώβ.	266
ΛΟΓΟΣ ΙΓ'	Περὶ ὁμοιότητος τῆς Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ὅτι οὐκ ἔστι τρεπτῆς φύσεως ὁ Υἱός, ἢ ἔξωθεν ὑποστάς, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ προελθὼν ὡς Υἱός.	310
ΛΟΓΟΣ ΙΔ'	Ἐτι περὶ ὁμοιότητος, προκειμένου ρητοῦ, «Ὡσπερ γὰρ ὁ Πατὴρ ἔχει ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτω καὶ τῷ Υἱῷ δέδωκε ζωὴν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ», τὸ δὲ συναγόμενον ἐκ τῶν συλλογισμῶν, ὅτι ζωὴ κατὰ φύσιν ἔστιν ὁ Υἱός, ὡσπερ καὶ ὁ Πατὴρ.	350
ΛΟΓΟΣ ΙΕ'	Εἰς τὸ ἐν ταῖς Παροιμίαις, «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ, εἰς ἔργα αὐτοῦ» ὅτι τό, «ἔκτισεν», οὐ κατὰ τῆς οὐσίας τοῦ Λόγου κεῖται, οὐδὲ κτίσμα ἢ ποίημα ὁ Υἱός.	370
ΛΟΓΟΣ ΙΣ'	Περὶ αἰδιότητος Υἱοῦ, καὶ ὅτι ἀμερίστως προῆλθεν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς.	446
ΛΟΓΟΣ ΙΖ'	Ὅτι τῶν τῆ κτίσει προσόντων οὐδὲν τῷ Υἱῷ πρόσσεσι· διόπερ οὐ κτίσμα ὁ Υἱός.	456
ΛΟΓΟΣ ΙΗ'	Ὅτι μὴ ταυτὸν κτίσμα καὶ γέννημα, μηδὲ τὸ κτίζειν καὶ τὸ γεννᾶν ἐπὶ Θεοῦ.	464
ΛΟΓΟΣ ΙΘ'	Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι ὁ Υἱὸς οὐκ ἔστιν ἀληθινὸς Λόγος τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἕτερός τις παρ' αὐτὸν τῆ φύσει καὶ ξένος. Τὸ δὲ ἐντεῦθεν συναγόμενον, ὅτι καὶ ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ, καὶ οὐκ ἔξωθεν, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας ἔστιν αὐτοῦ.	472
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ		
1.	Εὐρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς.	497
2.	Εὐρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων.	502

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Τόμος

- 1ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, Καισάριον, ἀδελφὸν Γρηγόριον, θεῖον Γρηγόριον, Ἀμφιλόχιον Ἰκονίου, Εὐσέβιον Σαμοσάτων, Μελέτιον Ἀντιοχείας, Μ. Ἀθανάσιον.
- 2ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς δυτικούς ἐπισκόπους, Πρὸς Εὐστάθιον Σεβαστείας, Ἐπὶ θεμάτων ἐκκλησιῶν Πόντου καὶ Ἀρμενίας, Πρὸς διαφόρους κληρικούς, Σχετικαὶ μὲ θέματα τῆς ἐπισκοπῆς του, Πρὸς πολιτικούς ἄρχοντας, Πρὸς φίλους διαφόρους, Μεσιτευτικαί, Συστατικαί, Παραμυθητικαί, Συμβουλευτικαί.
- 3ος **Ἐπιστολές**: Πρὸς Γρηγόριον Θεολόγον, ἀδελφὸν Γρηγόριον, Ἀμφιλόχιον, Εὐσέβιον Σαμοσάτων, Μελέτιον, Πρὸς Ἀλεξανδρεῖς, Πρὸς δυτικούς ἐπισκόπους, Ἐπὶ θεμάτων ἐκκλησιῶν Πόντου καὶ Ἀρμενίας, Πρὸς διαφόρους κληρικούς, Πρὸς πολιτικούς ἄρχοντας, Πρὸς ρήτορας, πρὸς φιλοσόφους, Ἐπιστολαὶ μεσιτευτικαί, συστατικαί, παραμυθητικαί, συμβουλευτικαί.
- 4ος **Ὁμιλίαι** εἰς τὴν Ἑξαήμερον (Α'–Θ').
- 5ος **Ὁμιλίαι εἰς Ψαλμούς**: Ψαλμὸν Α', Ζ', ΙΔ', ΚΗ', ΚΘ', ΛΒ', ΛΓ', ΜΔ', ΜΕ', ΜΗ', ΝΘ', ΞΑ', ΡΙΔ'.
- 6ος **Α'**. **Ὁμιλίαι ἠθικὲς καὶ πρακτικὲς**: Περὶ νηστείας Α'–Β', Περὶ εὐχαριστίας, Περὶ ταπεινοφροσύνης, Περὶ φθόνου, Κατὰ ὀργιζόντων, Κατὰ μεθύοντων, εἰς τὸ «Πρόσεχε σεαυτῷ» Προτρεπτικὸς εἰς τὸ βάπτισμα.
Β'. **Ὁμιλίαι κοινωνικὲς**: Πρὸς τοὺς πλουτοῦντας, καὶ εἰς τὸ «Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας».
- 7ος **Γ'**. **Ὁμιλίαι δογματικὲς**: Περὶ πίστεως, εἰς τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», Κατὰ Σαβελλιανῶν καὶ Ἀρείου καὶ Ἀνομοίων, καὶ «Ὅτι οὐκ ἔστι αἴτιος τοῦ κακοῦ ὁ Θεός».
Δ'. **Ὁμιλίαι περιστάτικὲς**: Ἐν λιμῷ καὶ αὐχμῷ, Περὶ τοῦ μὴ προσηλῶσθαι τοῖς βιωτικοῖς.
Ε'. **Ὁμιλίαι ἐγκωμιαστικὲς**: εἰς τὴν μάρτυρα Ἰουλίπταν, εἰς τοὺς μάρτυρας Βαρλαάμ, Γόρδιον, ἅγιον Μάμαντα, Ἁγίους Τεσσαράκοντα.
ΣΤ'. **Ὁμιλίαι παιδαγωγικὲς**: Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων, εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν.
- 8ος **Ἀσκητικὰ Α'**: Λόγος περὶ κρίματος, Περὶ πίστεως, Ἀσκητικὴ προδιατύπωσις, Λόγοι ἀσκητικοὶ Α'–Β', Περὶ ἀσκήσεως, Ὁροι κατὰ πλάτος Α' καὶ Β').

- 9ος Ἀσκητικά Β': Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, Ἀσκητικαὶ διατάξεις.
 10ος Δογματικὰ ἔργα: 1. Ἀνατρεπτικός τοῦ ἀπολογητικοῦ τοῦ Εὐνομί-
 ου. 2. Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Β'. ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

- 1ος Ἀπολογητικά: Λόγος Α' Κατὰ εἰδώλων.- Λόγος Β' Περί ἐνανθρωπήσε-
 ως).
 2ος Δογματικά Α': Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α' - Β'.
 3ος Δογματικά Β': Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ' - Δ'.- Περί τῆς ἐνσάρκου ἐπι-
 φανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ Κατὰ Ἀρειανῶν.
 4ος Δογματικά Γ': Περί Διονυσίου Ἀλεξανδρείας.- Πρὸς Σεραπίωνα
 Θμουέως 1. Κατὰ τῶν βλασφημούντων καὶ λεγόντων κτίσμα εἶναι τὸ
 Πνεῦμα τὸ ἅγιον. 2. Κατὰ τῶν λεγόντων κτίσμα τὸν Υἱόν. 3. Ὁμοίως
 περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.- Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου,
 κατὰ τῶν αἵρετικῶν.- Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀδέλφιον, κατὰ Ἀρειανῶν.-
 Πρὸς Μάξιμον φιλόσοφον.
 5ος Ἑρμηνευτικά Α': Πρὸς Μαρκελλῖνον εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν Ψαλμῶν.-
 Ὑπόθεσις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς.- Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Α'-Μ').
 6ος Ἑρμηνευτικά Β': Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Ψαλμοὶ ΜΑ'-ΠΖ').
 7ος Ἑρμηνευτικά Γ': Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Ψαλμοὶ ΠΗ'-ΡΜς').
 8ος Ἱστορικοδογματικά Α': Ἀπολογητικὸς κατὰ Ἀρειανῶν ἢ Ἀπολογητικὸς
 Δεύτερος.- Πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον Ἀπολογία.- Περί τῶν δια-
 βαλλόντων τὴν ἐν τῷ διωγμῷ φυγὴν αὐτοῦ.
 9ος Ἱστορικοδογματικά Β': Περί τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου.- Ἐγκύκλιος
 Ἐπιστολὴ.- Ἐπιστολὴ πρὸς μοναχοὺς.- Περί τῶν γεγενημένων παρ'
 Ἀρειανῶν.
 10ος Ἱστορικοδογματικά Γ': Ἐπιστολὴ πρὸς ἐπισκόπους Αἰγύπτου καὶ
 Λιβύης.- Ὁ πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς τόμος.- Πρὸς Ἰουβιανὸν περὶ πίστε-
 ως.- Πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἐπισκόπους.- Περί τῶν ἐν Ἀρμίνῳ καὶ
 Σελευκείᾳ συνόδων.- Ἐπιστολές: Πρὸς Σεραπίωνα, Πρὸς Μοναχοὺς,
 Πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους Ἰωάννην καὶ Ἀντίοχον, Πρὸς Παλλάδιον πρε-
 σβύτερον, Πρὸς Ρουφῖνον.- Ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἑορταστικῶν β', ε', ζ',
 κβ', κδ', κη', κθ', μβ', μγ', με', ἢ λθ' ἑορταστικῆ.
 11ος Ἀσκητικά: Βίος Μ. Ἀντωνίου.- Περί παρθενίας ἢ ἀσκήσεως.- Ἐπιστολές
 : 1. Πρὸς Δρακόντιον. 2. Πρὸς Ἀμοῦν, 3. Πρὸς Ὠρσίσιον Α' καὶ Β'.-
 Βίος καὶ πολιτεία τῆς ἁγίας Συγκλητικῆς.
 12ος Ἀμφιβαλλόμενα ἔργα: Εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν σταυρόν.-
 Περί Σαβδάτων καὶ Περιτομῆς.- Κατὰ Ἀπολιναρίου Λόγοι α'-β'.- Εἰς
 τὸ «πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρός μου».- Περί πίστεως λόγος
 μείζων.- Ἐκ τοῦ περὶ πίστεως μείζονος λόγου.- Ἑρμηνεία εἰς τὸ Κατὰ
 Λουκᾶν.- Σύνοψις ἐπίτομος τῆς θείας Γραφῆς, Παλαιᾶς καὶ Καινῆς
 Διαθήκης.

Τόμος

Γ'. ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

- 1ος **Προσωπικές σχέσεις και Ἐκκλησιαστική Διακονία Α'** : Λόγος Α' Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα.— Λόγος Β' Ἀπολογητικός τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς.— Λόγος Γ' Πρὸς τοὺς καλέσαντας καὶ μὴ ἀπαντήσαντας.— Λόγος ΣΤ' Εἰρηνικός πρῶτος.— Λόγος Θ' Ἀπολογητικός εἰς πατέρα καὶ Βασίλειον.— Λόγος ΙΑ' Εἰς Γρηγόριον Νύσσης.— Λόγος Ι' Εἰς ἑαυτόν, εἰς τὸν πατέρα καὶ Βασίλειον τὸν Μέγαν.— Λόγος ΙΒ' Εἰς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ.— Λόγος ΙΓ' Εἰς Εὐλάλιον.— Λόγος ΚΒ' Εἰρηνικός δεύτερος.— Λόγος ΚΓ' Εἰρηνικός τρίτος.
- 2ος **Προσωπικές σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστική Διακονία Β'** : Λόγος ΝΒ' Περί τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας καὶ ὅτι οὐ παντὸς ἀνθρώπου οὔτε παντὸς καιροῦ τὸ περὶ Θεοῦ διαλέγεσθαι.— Λόγος ΛΓ' Πρὸς Ἀρειανούς καὶ εἰς ἑαυτόν.— Λόγος ΛΔ' Εἰς τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου ἐπιδημήσαντας.— Λόγος ΚΣ' Εἰς ἑαυτόν, εἰς τὸν λαὸν καὶ τοὺς ποιμένας ἐξ ἀγροῦ ἐπανήκοντα μετὰ τὰ κατὰ Μάξιμον.— Λόγος Λς' Εἰς ἑαυτόν καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας ἐπιθυμεῖν αὐτὸν τῆς καθέδρας Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὴν τοῦ λαοῦ προθυμίαν, ἣν ἐπεδείξαντο εἰς αὐτόν.— Λόγος ΛΕ' Εἰς τοὺς μάρτυρας καὶ κατὰ Ἀρειανῶν.— Λόγος ΜΒ' Συντακτῆριος εἰς τὴν τῶν 150 ἐπισκόπων παρουσίαν.
- 3ος **Ἀπολογητικά ἔργα** : Κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως· Λόγος Δ' Στηλιτευτικός Α'. Λόγος Ε' Στηλιτευτικός Β'.— Λόγος ΚΕ' Εἰς Ἡρώνα τὸν φιλόσοφον.
- 4ος **Δογματικά ἔργα** : Λόγοι Θεολογικοὶ α'—ε': Λόγος ΚΖ' Θεολογικός α', Πρὸς Εὐνομιανούς προδιάλεξις.— Λόγος ΚΗ' Θεολογικός β', Περί θεολογίας.— Λόγος ΚΘ' Θεολογικός γ', Περί Υἱοῦ.— Λόγος Λ' Θεολογικός δ', Περί Υἱοῦ.— Λόγος ΛΑ' Θεολογικός ε', Περί τοῦ ἁγίου Πνεύματος.— Λόγος Κ' Περί δόγματος καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων.— Λόγος Μ' Εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα.
- 5ος **Α' Λόγοι Ἐορταστικοί** : Λόγος ΛΗ' Εἰς τὰ Θεοφάνια.— Λόγος ΛΘ' Εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα.— Λόγος ΜΑ' Εἰς τὴν Πεντηκοστήν.— Λόγος ΜΕ' Εἰς τὸ Πάσχα.— Λόγος ΜΔ' Εἰς τὴν Καινὴν Κυριακὴν.
Β' Ἠθικολογικοί : Λόγος ΙΔ' Περί φιλοπρωχίας.— Λόγος Ις' Εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλᾶξης.— Λόγος ΙΖ' Πρὸς τοὺς πολιτευομένους Ναζιανζοῦ ἀγωνιῶντας καὶ τὸν ἄρχοντα ὀργιζόμενον.— Λόγος ΙΘ' Εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν.— Λόγος ΛΖ' Εἰς τὴν ρῆσιν «ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους».
- 6ος **Α' Λόγοι Ἐγκωμιαστικοί** : Λόγος ΙΕ' Εἰς τοῦ Μακκαβαίους.— Λόγος ΚΑ' Εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον.— Λόγος ΚΔ' Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Κυπριανόν.
Β' Λόγοι Ἐπιτάφιοι : Λόγος ΜΓ' Εἰς τὸν Μ. Βασίλειον.— Λόγος ΙΗ' Εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα παρόντος τοῦ Βασιλείου.— Λόγος Η' Εἰς τὴν ἀδελφὴν ἑαυτοῦ Γοργονίαν.— Λόγος Ζ' Εἰς Καισάριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν.
- 7ος **Ἐπιστολές** : (Ἐπιστολές Α'—ΣΜΔ').
- 8ος **Α' Ὁ Χριστὸς πάσχων**.

Τόμος **Β'** *Ἐπη Δογματικά* : (Περὶ Πατρὸς, Υἱοῦ, ἁγίου Πνεύματος, κόσμου, προνοίας, νοερῶν οὐσιῶν, ψυχῆς, Διαθηκῶν, ἐνανθρωπήσεως Χριστοῦ, μαστίγων Αἰγύπτου, δεκαλόγου Μωυσέως, θαυμάτων Χριστοῦ, παραβολῶν τοῦ Χριστοῦ, ὕμνοι εἰς Θεὸν κλπ.

9ος *Ἐπη Ἠθικά* : Ποικιλία θεμάτων.

10ος *Ἐπη Ἱστορικά* : Ποικιλία θεμάτων.

11ος *Ἐπη εἰς Ἐτέρους - Ἐπιγράμματα*.

Δ' ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

1ος *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* (Βιβλία Α' - Γ').

2ος *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* (Βιβλία Δ' - ΣΤ').

3ος *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* (Βιβλία Ζ' - Ι').

4ος *Τριακονταετηρικὸς εἰς τὸν Μ. Κωνσταντῖνον.* - *Εἰς τὸν Βίο Μ. Κωνσταντίνου.* - *Λόγος Μ. Κωνσταντίνου εἰς τὸν Σύλλογον τῶν ἁγίων.*

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

1ος *Δογματικά Α'* (*Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*).

2ος *Φιλοσοφικά Κεφάλαια καὶ Ἀποσπάσματα.* - *Περὶ αἰρέσεων.* - *Εἰσαγωγή δογμάτων στοιχειώδης.*

3ος *Περὶ εἰκόνων.* - *Λόγος ἀποδεικτικὸς περὶ εἰκόνων.*

4ος *Λίβελος ὀρθοῦ φρονήματος.* - *Περὶ ἁγίας Τριάδος (Λόγοι Α'-Β').* - *Περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων.* - *Περὶ τοῦ Τρισαγίου ὕμνου.* - *Περὶ πίστεως κατὰ τῶν Νεστοριανῶν.* - *Πρὸς τὸν Ἰακωβίτην ἐπίσκοπον Δαριαίας.*

5ος *Περὶ τῶν ἐν Χριστῷ δύο θελημάτων.* - *Περὶ συνθέτου φύσεως.* - *Κατὰ Μανιχαίων.* - *Διάλεξις Ἰωάννου Ὀρθοδόξου πρὸς Μανιχαῖον.* - *Διάλεξις Σαρακηνοῦ καὶ Χριστιανοῦ.* - *Περὶ Δρακόντων καὶ στριγγῶν.* - *Πάθος Ἀρτεμίου.*

6ος *Ἱερά Παράλληλα* (Στοιχεῖα Α - Δ).

7ος *Ἱερά Παράλληλα* (Στοιχεῖα Ε - Μ).

8ος α) *Ἱερά Παράλληλα* (Στοιχεῖα Ν - Ω). - β) *Λόγοι* : *Περὶ νηστειῶν.* - *Περὶ τῶν ὀκτὼ τῆς πονηρίας πνευμάτων.* - *Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν.* - *Περὶ ἐξομολογήσεως.* - *Περὶ ἄζύμων.*

9ος *Α' Λόγοι* : 1. *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου* 2. *Εἰς τὴν ξηρανθεῖσαν συκῆν καὶ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀμπελώνος.* 3. *Εἰς τὴν ἁγίαν Παρασκευὴν καὶ τὸν σταυρόν.* 4. *Εἰς τὸ ἅγ. Σάββατον.* 5. *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου.* 6. *Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου, Λόγος Α'.* 7. *Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου, Λόγος Β'.* 8. *Ἐγκύμιον 1ον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.* 9. *Ἐγκύμιον 2ον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.* 10. *Λόγος 3ος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.*

Β' Ἀγιολογικά : 1. *Ἐγκύμιον εἰς Ἰωάννην Χρυσόστομον.* 2) *Ἐγκύμιον εἰς τὴν μάρτυρα Βαρβάραν.*

Γ' Προσευχές (Α' - Δ').

- 10ος Ἱστορία Ψυχωφελῆς ἐκ τῆς ἐνδοτέρας τῶν Αἰθιοπῶν χώρας, τῆς Ἰνδιῶν λεγομένης. Βίος Βαβυλωνίου καὶ Ἰωάνναφ.
- 11ος Εἰς τὰς Ἐπιστολάς Παύλου (Πρὸς Ῥωμαίους – Πρὸς Κορινθίους Α', Πρὸς Κορινθίους Β').
- 12ος Εἰς Ἐπιστολάς Παύλου (Γαλάτας, Ἐφεσίους, Φιλιππησίους, Κολοσσαεῖς, Θεσσαλονικεῖς Α'+Β', Τιμόθεον Α'+Β', Τίτον, Φιλήμονα καὶ Ἑβραίους).

ΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

- 1ος Διάλογος Παλλαδίου.– Περὶ ἀσαφείας τῶν προφητειῶν.– Σύνοψις Παλαιᾶς Διαθήκης.
- 2ος Ὀμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (Α'–ΚΓ').
- 3ος Ὀμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (ΚΔ'–ΜΑ').
- 4ος Ὀμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (ΜΒ'–ΞΔ').
- 5ος α) Ὀμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (Γ'-ΙΒ'). β) Εἰς Ψαλμοὺς (ΜΑ'-ΜΓ').
- 6ος Ὀμιλίαι εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (ΜΔ'–ΡΚΓ').
- 7ος α) Ὀμιλίαι εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (ΡΚΔ'–ΡΝ').
β) Ὀμιλίαι εἰς τὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Σαούλ.
- 8ος α) Ὀμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν (Α'-Θ').– β) Ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἡσαΐαν Ὑπόμνημα στὸν Δανιήλ (Κεφάλαια Γ'-ΠΓ').
- 8Α Ὀμιλίαι σὲ πρόσωπα καὶ ρητὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.
- 9ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὀμιλ. Α'-Κ').
- 10ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὀμιλ. ΚΑ'-ΛΖ').
- 11ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὀμιλ. ΛΗ'-ΝΣ').
- 11Α Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὀμιλ. ΝΖ'-ΟΕ').
- 12ος α) Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Ὀμιλίαι ΟΣ'-ζ').
β) Στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὀμιλίαι Α' – Δ').
- 13ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὀμιλίαι Ε' – ΛΑ').
- 13Α Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὀμιλίαι ΛΒ' – ΝΔ').
- 14ος Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον (Ὀμιλίαι ΝΕ' – ΠΗ').
- 15ος Ὑπόμνημα στίς Πράξεις (Ὀμιλίαι Α' – ΚΓ').
- 16Α Ὑπόμνημα στίς Πράξεις (Ὀμιλίαι ΚΔ' – ΜΔ').
- 16Β α) Ὑπόμνημα στίς Πράξεις (Ὀμιλίαι ΜΕ' – Ν').
β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ῥωμαίους (Ὀμιλίαι Α' – Γ').
- 17ος Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ῥωμαίους (Ὀμιλίαι ΙΑ' – ΛΓ').
- 18ος Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὀμιλίαι Α' – ΚΑ').
- 18Α Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους (Ὀμιλίαι ΚΒ' – ΜΔ').
- 19ος Ὑπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὀμιλίαι Α' – ΚΔ').
- 20ος α) Ὑπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Κορινθίους (Ὀμιλίαι ΚΕ'–Λ').
β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὀμιλίαι Α' – ΙΑ').
- 21ος α) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους (Ὀμιλίαι ΙΒ' – ΚΔ').
β) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιππησίους (Ὀμιλίαι Α' – ΙΒ').
- 22ος α) Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιππησίους (Ὀμιλίαι ΙΓ' – ΙΕ').
β) Στὴν Πρὸς Κολοσσαεῖς καὶ γ) Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α'.

- 23ος α) Ὑπόμνημα στήν Β' Πρὸς Θεσσαλονικεῖς (Ὁμιλίαι Α' - Ε').
 β) Στήν Α' Πρὸς Τιμόθεον καὶ γ) Στὴ Β' Πρὸς Τιμόθεον.
- 24ος α) Ὑπόμνημα στήν Πρὸς Τίτον (Ὁμιλ. Α'-Ζ'), β) Στήν Πρὸς Φιλήμονα (Ὁμιλ. Α'-Γ'), γ) Στήν Πρὸς Ἑβραίους (Ὁμιλ. Α'-ΙΕ').
- 25ος α) Ὑπόμνημα στήν Πρὸς Ἑβραίους (Ὁμιλ. ΙΖ'-ΛΔ').
 β) Εἰς τὸν πτωχὸν Λάζαρον (Ὁμιλ. Α'-Ζ').
- 26ος **Ὁμιλίαι Ἠθικῆς - Ἀγιογραφικῆς.**
1. Ὁμιλία εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ τὰ μύρια τέλαντα ὀφείλοντος καὶ τὰ ἑκατὸν δηνάρια ἀπαιτοῦντος, καὶ ὅτι παντὸς ἁμαρτήματος τὸ μνησικακεῖν χειρόν (σ. 18).
 2. Ὁμιλία εἰς τὰ μύρια τέλαντα καὶ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ περὶ τοῦ μνησικακεῖν (σ. 68).
 3. Ὁμιλία εἰς τό, «Πάτερ, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλήν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ». Καὶ κατὰ Μαρκιωνιστῶν καὶ Μανιχαίων, καὶ ὅτι οὐ χρὴ ἐπιπηδᾶν τοῖς κινδύνοις, ἀλλὰ παντὸς θελήματος προτιμᾶν τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα (σ. 84).
 4. Ὁμιλία περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν πολιτεύεσθαι, καὶ εἰς τό, «Στενὴ ἡ πύλη», καὶ τὰ ἑξῆς, καὶ ἐρμηνεῖα τῆς προσευχῆς τοῦ «Πάτερ ἡμῶν» (σ. 118).
 5. Ὁμιλία εἰς τὸν παραλυτικὸν διὰ τῆς στέγης χαλασθέντα, ὅτι οὐκ αὐτὸς ἐστὶν ὁ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ κείμενος· καὶ περὶ τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἰσότης (σ. 144).
 6. Ὁμιλία πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν σύναξιν τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὸ μὴ παρατρέχειν τὰς ἐπιγραφὰς τῶν θείων Γραφῶν, καὶ εἰς τὸ ἐπίγραμμα τοῦ βωμοῦ, καὶ εἰς τοὺς νεοφωτίστους (σ. 198).
 7. Ὁμιλία συνάξεως διὰ χρόνου ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἐκκλησίᾳ γενομένης εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὅτι χρησιμώτερος βίος ἐνάρετος σημείων καὶ θαυμάτων, καὶ κατὰ τί διαφέρει πολιτεία σημείων (σ. 234).
 8. Ὁμιλία, Ὅτι χρήσιμος ἡ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις, καὶ ὅτι δουλεία καὶ περιστάσει πραγμάτων ἀχείρωτον ποιεῖ τὸν προσέχοντα, καὶ ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Ἀποστόλων πολλῶν ἐστὶν ἀξιωματῶν ὄνομα, καὶ ὅτι τῶν ἔξωθεν ἀρχόντων καὶ αὐτῶν τῶν βασιλευόντων πολλῶ μείζονα κέκτηνται δύναμιν οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἐξουσίαν, καὶ πρὸς τῷ τέλει πρὸς Νεοφωτίστους (σ. 272).
 9. Ὁμιλία, Ὅτι οὐκ ἀκίνδυνον τοῖς ἀκροαταῖς τό σιγᾶν τὰ λεγόμενα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Καὶ τίνος ἔνεκεν αἱ Πράξεις ἐν τῇ Πεντηκοστῇ ἀναγινώσκονται, καὶ διὰ τί οὐκ ἔδειξε πᾶσιν ἑαυτὸν ἀναστάς ὁ Χριστός, καὶ ὅτι τῆς ὄψεως σαφεστέραν παρέσχε τὴν τῆς ἀναστάσεως ἀπόδειξιν τὴν διὰ τῶν σημείων τῶν Ἀποστόλων (σ. 310).
 10. Ὁμιλία Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας ὑπὲρ τοῦ μήκους τῶν εἰρημένων. Καὶ πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας ὑπὲρ τῆς βραχυλογίας, καὶ περὶ τῆς τοῦ Σαύλου προσηγορίας καὶ Παύλου, καὶ τίνος ἔνεκεν Ἀδάμ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκλήθη, ὅτι χρησίμως καὶ συμφερόντως, καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους (σ. 364).

11. Ὁμιλία Πρὸς τοὺς ἐγκαλέσαντας ὑπὲρ τοῦ μήκους τῶν προοιμίων, καὶ ὅτι χρησιμὸν τὸ φέρειν ἐλέγχους, καὶ τίνος ἔνεκεν οὐκ εὐθέως πιστεύουσι μετωνομάσθη Παῦλος, καὶ ὅτι οὐκ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως γέγονεν αὐτῷ ἡ μεταβολή, καὶ εἰς τὸ ρητόν, «Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διωκεις;» (σ. 394).
 12. Ὁμιλία Ἐπιτίμησις κατὰ τῶν ἀπολειφθέντων. Παραίνεσις πρὸς τοὺς παρόντας, εἰς τὸ κήδεσθαι τῶν ἀδελφῶν, καὶ εἰς τὸ προοίμιον τῆς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς. «Παῦλος κλητός», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης (σ. 444).
 13. Ὁμιλία Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδοτες, ὅτι ἡ θλίψις ὑπομονὴν κατεργάζεται», καὶ τὰ ἐξῆς (σ. 486).
 14. Ὁμιλία Εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Οἶδαμεν, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν», καὶ περὶ ὑπομονῆς, καὶ ὅσον τῶν θλίψεων τὸ κέρδος (σ. 518).
 15. Ὁμιλία Πρὸς τοὺς μὴ ἀπαντήσαντας εἰς τὴν σύναξιν, καὶ εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐάν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν», καὶ περὶ τοῦ μνησικακεῖν (σ. 542).
 16. Ὁμιλία Εἰς τὸ «Κατανοήσατε τὸν Ἀπόστολον καὶ Ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιησαντι αὐτόν» (σ. 594).
- Ὁμιλίαι Ἀγιογραφικαὶ – Ἑρμηνευτικαί.**
1. Εἰς τὸ «ἀσπασασθε Πρισκίλλαν καὶ Ἀκύλαν», Ὁμιλία Α' (20).
 2. Εἰς Ἀκύλαν καὶ Πρισκίλλαν. Ὁμιλία Β', καὶ εἰς τὸ μὴ κακῶς λέγειν τοὺς ἱερεῖς (σ. 50).
 3. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν, «Διὰ δὲ τὰ πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχετω» (σ. 92).
 4. Εἰς τὸ, «Γυνὴ δέδεταί νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῆ, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐάν δὲ κοιμηθῆ, ἐλευθέρα ἐστὶν ὧς θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ. Μακαριώτερα δὲ ἐστὶν ἐάν οὕτω μείνῃ» (σ. 126).
 5. Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, καὶ περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας (σ. 154).
 6. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ Πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διήλθον» (σ. 214).
 7. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Δεῖ δὲ καὶ αἰρέσεις εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται» (σ. 252).
 8. Ὁμιλία Α' εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐχοντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ εἰς τὸ, «Ἐπίστευσα, διὸ καὶ ἐλάλησα», καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 282).
 9. Ὁμιλία Β' εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ πρὸς Μανιχαίους καὶ πάντας τοὺς διαβάλλοντας τὴν Παλαιάν καὶ διαιροῦντας αὐτὴν ἀπὸ τῆς Καινῆς, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 316).
 10. Ὁμιλία Γ' πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν ρῆσιν «Ἐχοντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς

πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ διὰ τί κοινῇ πάντες ἀπολαμβάνουσι τὰ ἀγαθὰ, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 350).

11. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν, «Ὅφειλον ἀνέχεσθέ μου μικρὸν τῆ ἀφροσύνη (σ. 390).
12. Πρὸς τοὺς οὐκ εἰς δέον χρωμένους τῷ ἀποστολικῷ ρητῷ τῷ λέγοντι, Εἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης (σ. 422).
13. Εἰς τό, «Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἑξήκοντα γεγονυῖα», καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 458).
14. Εἰς τό, «Ὅτε ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην», καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἀντίστασις ἦν, ἀλλ' οἰκονομία τὰ γινόμενα (σ. 514).
15. Εἰς τό, «Οὐδέποτε ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ ὁ Υἱὸς οὐδέν, ἐὰν μὴ τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιῶντα» (σ. 572).
16. Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν τὸ λέγον, «Τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἔσονται καιροὶ χαλεποὶ» (σ. 608).

28ος 1. Ποιμαντικά:

Α'. Λόγος, Ὅτε πρεσβύτερος προεχειρίσθη (σ. 10).

Β'. Λόγοι Περί ἱερωσύνης.

1. Λόγος Α' (σ. 54).
2. Λόγος Β' (σ. 84).
3. Λόγος Γ' (σ. 116).
4. Λόγος Δ' (σ. 190).
5. Λόγος Ε' (σ. 238).
6. Λόγος ΣΤ' (σ. 258).

2. Ἀσκητικά Α':

Α'. Πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τὸν μοναχικὸν βίον Λόγοι Α', Β', Γ' :

1. Λόγος Πρῶτος, Πρὸς τοὺς κατηγόρους (σ. 325).
2. Λόγος Δεύτερος, Πρὸς ἄπιστον πατέρα (σ. 372).
3. Λόγος Τρίτος, Πρὸς πιστὸν πατέρα (σ. 442).

Β'. Σύγκρισις βασιλικῆς δυναστείας πρὸς μοναχὸν (σ. 519).

Γ'. Περί κατανύξεως:

1. Λόγος Πρῶτος, Πρὸς Δημήτριον μονάζοντα (σ. 608).
2. Λόγος Δεύτερος, Πρὸς Στελέχιον (σ. 672).

Δ'. Πρὸς Θεόδωρον:

1. Πρὸς Θεόδωρον μοναχὸν (σ. 718).
2. Πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντα (σ. 746).

29ος Ἀσκητικά Β':

Α'. Πρὸς Σταγείριον, Λόγοι Α'-Γ':

1. Λόγος Α', Πρὸς Σταγείριον ἀσκητὴν δαιμονῶντα (σ. 12).
2. Λόγος Β', Καὶ ὅτι ἀθυμία χαλεπωτέρα καὶ δαίμονος (σ. 110).
3. Λόγος Γ', Πρὸς Σταγείριον, Περί ἀθυμίας (σ. 204).

Β'. Πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθένους συνεισάκτους (σ. 294).

Γ'. Περί τοῦ κανονικῆς μὴ συνοικεῖν ἀνδράσι (σ. 374).

Δ'. *Περὶ παρθενίας* (σ. 448).

30ος Α'. *Δοκίμια:*

1. *Πρὸς νεωτέραν χηρεύσασαν* (σ. 12).
2. *Πρὸς τὴν αὐτήν, Περὶ μονανδρίας* (σ. 50).

Β'. *Ὅμιλίες Ἑθιλικές:*

Περὶ Μετανοίας, ὁμιλίες Α' – Θ':

1. Ὅμιλία Α': *Ἐξ ἀγροῦ αὐτοῦ ἐπανελθόντος* (σ. 86).
 2. Ὅμιλία Β': *Περὶ μετανοίας καὶ εἰς τὴν σκυθρωπότητα βασιλέως Ἀχαάβ καὶ εἰς Ἰωνᾶν τὸν προφήτην* (σ. 112).
 3. Ὅμιλία Γ': *Περὶ ἐλεημοσύνης καὶ εἰς τὰς δέκα παρθένους* (σ. 134)
 4. Ὅμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας καὶ εὐχῆς* (σ. 160).
 5. Ὅμιλία Γ': *Περὶ νηστείας καὶ εἰς τὸν προφήτην Ἰωνᾶν καὶ Δανιὴλ καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας* (σ. 184).
 6. Ὅμιλία Γ': *Περὶ νηστείας, λεχθεῖσα τῇ ἕκτῃ ἑβδομάδι τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς* (σ. 208).
 7. Ὅμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας καὶ περὶ κατανύξεως, καὶ ὅτι ταχὺς ὁ Θεὸς εἰς σωτηρίαν καὶ βραδὺς εἰς τιμωρίαν, ἐν ᾧ καὶ ἡ περὶ τῆς Ραάβ παράδοξος ἱστορία* (σ. 238).
 8. Ὅμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας* (σ. 284).
 9. Ὅμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας, καὶ εἰς τοὺς ἀπολειφθέντας ἐν ταῖς συνάξεσιν, ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης καὶ περὶ κρίσεως* (σ. 312).
- Γ'. *Ὅμιλιες Κατηχητικές: Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτισθῆναι καὶ πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους, καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν πράξεων*
1. Κατήχησις Α': *Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτισθῆναι* (σ. 324).
 2. Κατήχησις Β': *Ἀκολουθία πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι καὶ σαφῆς ἀπόδειξις τῶν συμβολικῶς τε καὶ τυπικῶς ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι τελουμένων* (σ. 360).
 3. Κατήχησις Γ': *Ὅμιλία λεχθεῖσα πρὸς Νεοφωτίστους* (σ. 384).
 4. Κατήχησις Δ': *Πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ πάντα καινὰ* (σ. 402).
 5. Κατήχησις Ε': *Παραίνεσις, ὥστε τρυφῆς ἀπέχεσθαι καὶ πολυτελείας καὶ μέθης καὶ τὴν συμμετρίαν προσιμᾶν καὶ πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ. 428).
 6. Κατήχησις Σ': *Ἐπιτίμησις πρὸς τοὺς καταλιπόντας τὴν σύναξιν καὶ εἰς τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ θεάτρα ἀπελθόντας καὶ ὅσῃν προσήκει τῶν ραθυμούντων ἀδελφῶν ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν. Καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ. 452).
 7. Κατήχησις Ζ': *Ὅτι μεγίστης ὠφελείας ἡμῖν ὑπόθεσις γίνεται τὰ λείψανα τῶν ἁγίων μαρτύρων καὶ ὅτι δεῖ ὑπερορᾶν τῶν βιωτικῶν ἀπάντων καὶ τῶν πνευματικῶν ἔχεσθαι, καὶ ὅσον ἀγαθὸν εὐχὴ καὶ ἐλεημοσύνη. Καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ. 472).
 8. Κατήχησις Η': *Ἀποχὴ καὶ ἔπαινος εἰς τοὺς ἀπὸ τῆς περιοικίδος παραγενομένους καὶ ὅτι τῶν δικαίων ἀπάντων ἐπαγγελίας αἰσθητὰς δεξα-*

μένων και ἀντί τῶν αἰσθητῶν τὰ νοητὰ φανταζομένων, ἡμεῖς ἀπεναντίας, τῶν νοητῶν ἐπαγγελίαν δεξιόμενοι, περὶ τὰ αἰσθητὰ κεχήναμεν καὶ ὅτι προσήκει καὶ ὑπὸ τὴν ἕω καὶ κατὰ τὴν ἐσπέραν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν σπεύδοντας τὰς εὐχὰς ποιεῖσθαι καὶ ἐξομολογήσεις. Καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους (σ. 498).

9. Κατήχησις Θ': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, καὶ διὰ τί λουτρὸ παλιγγενεσίας καὶ οὐκ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων λέγεται, καὶ ὅτι ἐπικίνδυνον οὐ τὸ ἐπιορκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὁμνῆειν, ζῆν εὐορκῶμεν (σ. 518).
10. Κατήχησις Ι': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, καὶ περὶ γυναικῶν τῶν ἐν πλέγμασι καὶ χρυσῶ κατακοσμουσῶν ἑαυτὰς, καὶ περὶ τῶν κληδονισμοῖς ἢ περιάπτοις ἢ ἐπῶδαῖς κεχρημένων, ἄπειρ ἅπαντα ἀλλότρια Χριστιανισμοῦ (σ. 546).
11. Κατήχησις ΙΑ': Ἐν τῇ προτέρᾳ κατηχήσει διαλεχθεὶς περὶ ὄρκων, ταύτην εἶπεν εἰς τὴν αὐτὴν πάλιν ὑπόθεσιν, δεικνύς ὅτι οὐ τὸ ἐπιορκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εὐορκεῖν κόλασιν ἔχει, καὶ ὅτι χρησίμως ὁ Χριστὸς διὰ τριῶν ἡμερῶν ἀνέστη (σ. 578).
12. Κατήχησις ΙΒ': Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι κατήχησις ἐσχάτη (σ. 600).

Γ'. Παιδαγωγικῆς:

Περὶ κενοδοξίας, καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀναιτρέφειν τὰ τέκνα (σ. 620).

31ος Α'. Ὅμιλιες Κατηχητικῆς καὶ Ἠθικῆς Β'.

1. Πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι δαίμονες τὰ ἀνθρώπινα διοικοῦσι καὶ δυσχεραίνοντας ἐπὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ καλέσασι καὶ σκανδαλιζομένους ἐπὶ ταῖς τῶν φαύλων εἡμερίαις καὶ δυσπριαιίαις τῶν δικαίων (σ. 28).
2. Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας τίνος ἕνεκεν οὐκ ἐκ μέσου γέγονεν ὁ διάβολος, καὶ ὅτι οὐδὲν ἡμᾶς ὀλάπτει ἢ τούτου πονηρία εἰάν προσέχωμεν, καὶ περὶ μετανοίας (σ. 74).
3. Ὅτι ἐκ ραθυμίας ἢ κακίας καὶ ἀπὸ σπουδῆς ἢ ἀρετῆς, καὶ οὐδὲν οὔτε οἱ ἄνθρωποι πονηροί, οὔτε αὐτὸς ὁ διάβολος τὸν νήφοντα παραβλάψαι δύναται, καὶ ἢ ἀπόδειξις ἄλλοθεν τε πολλαχόθεν, καὶ ἐκ τῶν κατὰ τὸν Ἄδὰμ καὶ τὸν Ἰῶβ (σ. 98).
4. Ὅτι ἐπικίνδυνον καὶ τοῖς λέγουσι καὶ τοῖς ἀκούουσι τὸ πρὸς χάριν δημογορεῖν, καὶ ὅτι χρησίμων καὶ δικαιοσύνη μεγίστη τὸ κατηγορεῖν τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων (σ. 134).
5. Εἰς τό, «Πᾶν ἁμάρτημα, ὃ εἰάν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν» (σ. 168).
6. Περὶ προσευχῆς, Λόγος Α' (σ. 180).
7. Περὶ προσευχῆς, Λόγος Α' (σ. 198).
8. Περὶ εὐχῆς, (σ. 220).
9. Περὶ τῆς τῶν μελλόντων ἀπολαύσεως καὶ τῆς τῶν παρόντων εὐτελείας (σ. 230).
10. Περὶ τοῦ μὴ δημοσιεύειν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν μηδὲ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν (σ. 250).

11. *Περὶ τοῦ μὴ ἀπογινώσκειν τινὰς ἑαυτῶν μηδὲ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν, μηδὲ ἀπαγορεύειν ἐν τῷ μὴ λαμβάνειν αἰτοῦντας, καὶ πρὸς ἄνδρας περὶ τῆς πρὸς τὰς γυναῖκας εἰρήνης* (σ. 286).
12. *Πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολήσαντας πρὸς τὰς ἵπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα* (σ. 310).
13. *Περὶ τελείας ἀγάπης καὶ τῆς κατ' ἀξίαν τῶν ἔργων ἀνταποδόσεως καὶ περὶ κατανύξεως* (σ. 332).
14. *Πρὸς τοὺς μεγάλα τὰ παρόντα νομίζοντας καὶ περὶ τὰ τοῦ βίου λαμπρὰ μάλιστα ἐπτοημένους* (σ. 376).
15. *Ὅτι πάντων ἢ κατὰ ψυχὴν ἀρετὴ προτιμότερα* (σ. 390).
16. *Περὶ ἐλεημοσύνης, ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ παριέναι αὐτὸν χειμῶνος ὥρα καὶ ἰδεῖν τοὺς πένητας καὶ πτωχοὺς ἀνεπιμελήτους ἐρριμμένους κατὰ τὴν ἀγορὰν* (σ. 402).
17. *Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀναθεματίζειν ζῶντας ἢ τεθνηκότας* (σ. 442).
18. *Λόγος ταῖς Καλάνδαις. Ἐλέχθη κατὰ τῶν παρατηρούντων τὰς νεομηνίας καὶ κατὰ τὴν πόλιν χορείας τελούντων, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Τὰ πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε»* (σ. 464).
19. *Ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα, οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται* (σ. 496).

B'. Ὅμιλιες Περιστατικῆς Α'.

1. *Εἰς τοὺς ἀνδριάντας, Ὅμιλία Α', εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Οἶνω ὀλίγω χρωῖ, διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας»* (σ. 564).
2. *Εἰς τοὺς ἀνδριάντας, Ὅμιλία Β', περὶ τῆς συμβάσεως συμφορᾶς ἐν τῇ πόλει ἐπὶ τῇ ἀταξίᾳ τῆς καταστροφῆς τῶν ἀνδριάντων τοῦ Θεοδοσίου τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως τοῦ μεγάλου, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ ἀποστόλου, «Τοῖς πλουσίοις παράγγελε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι μὴ ὑψηλοφρονεῖν», καὶ κατὰ πλεονεξίας* (σ. 628).

32ος Ὅμιλιες Περιστατικῆς Β'.

3. *Εἰς τὴν ἀποδημίαν τοῦ ἐπισκόπου Φλαβιανοῦ ὑπὲρ τῆς πόλεως πρὸς τὸν βασιλέα πρεσβευομένου, καὶ τίς ἐστὶν ἡ ἀληθὴς νηστεία, καὶ ὅτι τοῦ φαγεῖν ἀνθρώπινον σῶμα τὸ κατηγορησάτω χειρόν, καὶ περὶ τῶν διὰ τὴν στάσιν σφαγέντων καὶ πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀναιτίων ἐάλωσαν* (σ. 8).
4. *Παράκλησις πρὸς τὸν λαὸν περὶ καρτερίας καὶ ὑπομονῆς ἐκ παραδειγμάτων τοῦ τε Ἰωβ καὶ τῶν τριῶν παιδῶν, καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀποχῆς* (σ. 58).
5. *Ἐπι παράκλησις πρὸς τὸν λαὸν περὶ τοῦ φέρειν γενναίως τὴν ἐπικειμένην ἀπειλήν, ἔχοντα παραδείγματα ἐκ τῶν συμβάντων τῷ τε Ἰωβ καὶ τοῖς Νινευίταις, καὶ ὅτι οὐ χρεῖα δεδιέναι τὸν θάνατον, ἀλλὰ τὴν ἀμαρτίαν, καὶ τί τὸ κακῶς ἀποθανεῖν, καὶ περὶ τοῦ μετὰ πάσης σπουδῆς φεύγειν τοὺς ὄρκους, καὶ εἰς τὸν σεισμὸν* (σ. 96).
6. *Ὅτι χρήσιμος ὁ τῶν ἀρχόντων φόβος καὶ διήγησις τῶν κατὰ τὴν ὁδὸν συμβάντων τοῖς ἀγγελίαν τῆς στάσεως τῷ βασιλεῖ φέρουσι, καὶ ὅτι ὁ ἀδίκως τις πάσχων καὶ εὐχαριστῶν τῷ συγχωροῦντι Θεῷ, ἴσος ἐστὶ τοῦ*

διὰ τὸν Θεὸν τὰ αὐτὰ πάσχοντος· καὶ τὰ παραδείγματα πάλιν ἐκ τῶν τριῶν παίδων καὶ τῆς βαβυλωνίας καμίνου, καὶ περὶ τῆς τῶν ὄρκων ἀποχῆς (σ. 148).

7. Ὅτι τὸ τῆς λύπης πάθος εἰς ἁμαρτίας ἀναίρεσιν μόνον χρήσιμον, καὶ εἰς τό, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ ὅτι μεγίστης παρακλήσεως ὑπόθεσις ἢ τῆς δημιουργίας κατασκευή, ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ, «Ἀδάμ, ποῦ εἶ;», καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 192).
8. Προτροπὴ εἰς ἀρετὴν, καὶ εἰς τό, «Περιεπάτει ὁ Θεὸς τὸ δειλινὸν ἐν τῷ παραδείσῳ», καὶ περὶ τοῦ φεύγειν τοὺς ὄρκους (σ. 216).
9. Ἐπαινος τῶν κατορθωκώτων τὸ μὴ ὀμνύειν καὶ ὅτι οὐκ ὀφείλει τις διακρίνεσθαι μετὰ ἐστίασιν ἀκροᾶσθαι θείων λογίων ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ διὰ τί μετὰ χρόνον πολὺν ἐδόθησαν αἱ ἅγιοι Γραφαί, καὶ εἰς τό, «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ», καὶ φυσιολογία κόσμου, καὶ πρὸς τῷ τέλει περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 236).
10. Ἐπαινος τῶν μετὰ τὴν ἐστίασιν ἀπαντηκώτων εἰς τὴν ἀκρόασιν, καὶ φυσιολογία κόσμου, καὶ κατὰ τῶν θεοποιούντων τὴν κτίσιν, καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 268).
11. Ἐὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν ἐκ τῆς στάσεως προσδοκηθέντων κακῶν, καὶ ἀνάμνησις τῶν τότε συμβάντων· ἔτι δὲ καὶ κατὰ τῶν τὸ σῶμα ἡμῶν διαβαλλόντων, καὶ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς, καὶ πρὸς τῷ τέλει περὶ τοῦ κατορθῶσαι τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 302).
12. Ἐὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς συγχωρήσεως τῶν ἡμαρτηκώτων εἰς τὸν βασιλέα, καὶ φυσιολογία τῆς κτίσεως, καὶ ὅτι ποιήσας ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον νόμον φυσικὸν ἐγκατέθηκεν αὐτῷ, καὶ περὶ τοῦ πάση σπουδῇ ἀπέχεσθαι τῶν ὄρκων (σ. 334).
13. Ἐὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς μεταβολῆς τῶν σκυθρωπῶν καὶ ἀνάμνησις τῶν διὰ τὴν στάσιν διασυρέντων καὶ τιμωρηθέντων· ὁμοίως δὲ πάλιν περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας, καὶ ὅτι φυσικὸν νόμον ἐδέξατο, καὶ περὶ τοῦ τελείως κατορθῶσαι τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 370).
14. Τοῦ δήμου παντὸς ἀφεθέντος τῆς ἀγωνίας καὶ θαρσήσαντος, τινὲς πάλιν τὴν πόλιν ἐτάραξαν φοβεράς πλάττοντας φήμας, καὶ ἠλέγχθησαν· εἰ τοῦτο τε οὖν ὁμιλία εἴρηται, καὶ εἰς τὴν περὶ τῶν ὄρκων παραίνεσιν, διὸ καὶ ἡ κατὰ τὸν Ἰωνάθαν καὶ τὸν Σαοὺλ ἱστορία καὶ τὸν Ἰεφθάε παρήχθη, καὶ ἐδείχθη πόσαι ἐξ ἑνὸς ὄρκου γίνονται ἐπιπορκίαι (σ. 398).
15. Ἐτι εἰς τὴν συμφορὰν τῆς πόλεως Ἀντιοχείας, καὶ ὅτι χρήσιμον πανταχοῦ φόβος, καὶ ὅτι πένθος γέλωτος λυσιτελέστερον, καὶ εἰς τὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐπίγνωθι ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις», καὶ ὅτι τοῦ φονεύειν τὸ ὀρκίζειν χειρὸν (σ. 438).
16. Φημισθείσης εἰς τὸν ἄρχοντα πραΐδας καὶ πάντων περὶ φυγῆς βουλευομένων, τοῦ ἄρχοντος εἰσελθόντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ παρακαλέσαντος, ἐλέχθη ἡ παροῦσα ὁμιλία· καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Παῦλος δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ» (σ. 472).

17. Εἰς τοὺς ἀρχοντας τοὺς παρὰ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου ἀποσταλέντας Ἐλέδχον στρατηλάτην καὶ Καισάριον μάγιστρον εἰς τὴν τῶν πεπλημμεληκότων ἐξέτασιν διὰ τὴν τῶν ἀνδριάντων καταστροφὴν (σ. 510).
18. Εἰς τὴν προειρημένην ὑπόθεσιν τῆς στάσεως, περὶ νηστείας, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε» (σ. 544).
19. Πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς χώρας, καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν (σ. 576).
20. Ὅτι οὐκ ἄρκει ἡ νηστεία τῆς Τεσσαρακοστῆς πρὸς τὸ δύνασθαι κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ δεῖ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς πρώτης· καὶ πῶς δυνατὸν μὴ μνησικακεῖν, καὶ ὅτι πολὺς τῷ Θεῷ τοῦ νόμου τούτου λόγος, καὶ ὅτι πρὸ τῆς γεέννης τὸ μνησικακεῖν κολάζει τοὺς ἀλόντας· καὶ περὶ τῆς τῶν ὀρκων ἀποχῆς, καὶ περὶ τῶν μὴ κατωρθωκότων τὸ μὴ ὀμνύειν (σ. 612).
21. Εἰς τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἐπισκόπου Φλαβιανοῦ, καὶ εἰς τὴν τοῦ βασιλέως διαλλαγὴν πρὸς τὴν πόλιν, καὶ πρὸς τοὺς πλημμελήσαντας εἰς τὴν τῶν ἀνδριάντων καταστροφὴν (σ. 664).

33ος Ὅμιλιες Περιστατικῆς Γ'.

1. Περί Ἐλεαζάρου καὶ τῶν ἑπτὰ παιδῶν, λεχθεῖσα ἐτέρου προειρηκότους σφόδρα πρᾶσβυτέρου (σ. 20).
2. Τῆς βασιλίδος μέσον νυκτῶν εἰς Μεγάλην Ἐκκλησίαν προσλθούσης κάκειθεν τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων ἀραμένης καὶ προπεψάσης διὰ πάσης τῆς ἀγορᾶς ἕως Δρυπίας, τοῦ μαρτυρίου ἀπέχοντος θ' σημεῖα τῆς πόλεως· ἐλέχθη ἐν τῷ μαρτυρίῳ ἡ προσομιλία, παρορούσης αὐτῆς καὶ τῆς πόλεως πάσης καὶ τῶν ἀρχόντων (σ. 48).
3. Τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ παραγενομένου τοῦ βασιλέως ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ Ἀποστόλου καὶ μάρτυρος Θωμᾶ, τοῦ διακειμένου ἐν τῇ Δρυπία, καὶ ἀναχωρήσαντος πρὸ τῆς διαλέξεως. Ἐλέχθη, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς ἐκείνου, πρὸς τὸ πλῆθος (σ. 66).
4. Εἰς Εὐτρόπιον, εὐνοῦχον, πατρίκιον καὶ ὑπατον, ὁμιλ. Α' (σ. 86).
5. Ὅτε τῆς ἔξω εὗρεθεις Εὐτρόπιος ἀπεσπάσθη, καὶ περὶ παραδείσου καὶ Γραφῶν, καὶ εἰς τό, «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου» (σ. 106).
6. Ὅτε Σατορνῖνος καὶ Αὐρηλιανὸς ἐξωρίσθησαν καὶ Γαῖνᾶς ἐξῆλθε τῆς πόλεως, καὶ περὶ φιλαργυρίας (σ. 170).
7. Ὅμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῷ ἐπὶ τῇ παλαιᾷ Πέτρᾳ ὀλίγων συλλεγέντων διὰ τὸν χειμῶνα, εἰς τὸ δεῖν συνεχῶς συνάγεσθαι καὶ μὴ ἀπαγορεύειν τὴν σωτηρίαν ἐν ἀμαρτήμασιν ὄντας, ἀλλὰ μετάνοιαν ἐπιδείκνυσθαι (σ. 190).
8. Ὅμιλία παραινετική, λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας, καὶ ἀπόδειξις περὶ τῶν ἀγώνων καὶ ἀθλῶν τοῦ μακαρίου καὶ δικαίου Ἰωβ (σ. 220).
9. Ὅμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ὑπὲρ τε τῆς σπουδῆς τῶν παρόντων καὶ ραθυμίας τῶν ἀπολειφθέντων, περὶ τοῦ ψάλλειν καὶ περὶ τοῦ μηδὲν εἶναι κώλυμα γυναιξὶ τὴν φύσιν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς δρόμους (σ. 252).
10. Ὅμιλία ρηθεῖσα ἐν τοῖς Ἀποστόλοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ Θεοδοσίου βασιλέ-

ως, πρὸς τοὺς καλοῦντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς, ἐτέρων δύο ἐπισκόπων εἰρηκότων (σ. 278).

11. Ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ Παύλου, Γότθων ἀναγνόντων καὶ πρεσβυτέρου Γότθου προομιλήσαντος (σ. 288).
12. Ὁμιλία περὶ τοῦ μὴ δεῖν εἰς ἵπποδρομίας μηδὲ εἰς θέατρα ἀναβαίνειν, καὶ λυπήσας αὐτοὺς, εἶτα τῇ συνάξει τῇ μετ' ἐκείνην τὴν Κυριακὴν παραχωρήσας εἰπεῖν ἐπισκόπῳ ἀπὸ Γαλατίας ἀφιγμένῳ, καὶ σιγήσας καὶ ἐν τούτῳ λυπήσας, ταύτην εἶρηκε τὴν ὁμιλίαν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ εἰς τό, «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι» (σ. 332).
13. Ὁμιλία εἰς τό, «Ὁ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι», ρηθεῖσα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ τοῦ Ἀποστόλου, ἐπισκόπου ὀλίγα προομιλήσαντος (σ. 354).
14. Ὁμιλία πρὸ τῆς ἐξορίας (σ. 384).
15. Ὁμιλία ὅτε ἀπῆει ἐν τῇ ἐξορίᾳ (σ. 402).
16. Ὁμιλία ὅτε ἦλθεν ἀπὸ τῆς ἐξορίας (σ. 412).
17. Ὁμιλία ἐπανελθόντος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς προτέρας ἐξορίας (σ. 420).
18. Ὁμιλία εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῆς Χαναναίας. (σ. 438).
19. Πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας ἐπὶ ταῖς δυσημερίαις ταῖς γενομέναις καὶ τῇ τοῦ λαοῦ καὶ πολλῶν ἱερέων διώξει καὶ διαστροφῇ καὶ περὶ ἀκαταλήπτου, καὶ κατὰ Ἰουδαίων (σ. 478).

34ος Λόγοι Δογματικοὶ καὶ Πολεμικοί:

1. Πρὸς Ἰουδαίους καὶ Ἑλληνας. Ἀπόδειξις, ὅτι ἐστὶ Θεὸς ὁ Χριστὸς ἐκ τῶν παρὰ τοῖς προφήταις πολλαχοῦ περὶ αὐτοῦ εἰρημένων (σ. 12).
2. Κατὰ Ἰουδαίων, Λόγοι Α' - Η'.
 - α. Λόγος Α' (σ. 98).
 - β. Λόγος Β', Πρὸς τοὺς νηστεύοντας τὴν τῶν Ἰουδαίων νηστείαν καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἰουδαίους. (σ. 144).
 - γ. Λόγος Γ', Εἰς τοὺς τὰ πρῶτα Πάσχα νηστεύοντας (σ. 160).
 - δ. Λόγος Δ', Εἰς τὰς Σάλπιγγας τοῦ Πάσχα αὐτῶν. (σ. 192).
 - ε. Λόγος Ε' (σ. 226).
 - ς. Λόγος ς'. (σ. 292).
 - ζ. Λόγος ζ' (σ. 330).
 - η. Λόγος Η' (σ. 366).
3. Λόγος εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν, καὶ κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ πρὸς Ἑλληνας (σ. 416).
4. Περὶ εἴμαρμένης καὶ προνοίας, Λόγοι Α' (σ. 544).
5. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Β' (σ. 556).
6. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Γ' (σ. 572).
7. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Δ' (σ. 582).
8. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος Ε' (σ. 600).
9. Περὶ προνοίας καὶ εἴμαρμένης, Λόγος ς' (σ. 614).

35ος Α. Ὁμιλίαις Δογματικαῖς:

1. Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Α' (σ. 10).

2. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Β' (σ. 40).*
3. *Περὶ ἀκαταλήπτου, καὶ ὅτι ἡ συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ φορητὴ τοῖς Σεραφίμ, Λόγος Γ' (σ. 78).*
4. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Δ' (σ. 112).*
5. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Ε' (σ. 146).*
6. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος ς'. Εἰς τὸν μακάριον Φιλογόνιον (σ. 190).*
7. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ζ'. Πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς συνάξεως καὶ τοῦ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ ἀπόδειξις (σ. 220).*
8. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Η'. Εἰς τὰ ὑπόλοιπα κατὰ αἵρετικῶν, καὶ περὶ κρίσεως καὶ ἐλεημοσύνης, καὶ εἰς τὴν αἴτησιν τῆς μητρὸς τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου (σ. 266).*
9. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγ. Θ'. Εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον (σ. 300).*
10. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ι' (σ. 316).*
11. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος ΙΑ' (σ. 356).*
12. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ι', Εἰς τὸν παραλυτικὸν (σ. 380).*

Β. Ὅμιλιες Ἑορταστικῆς:

1. *Εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὅμιλία Β' (σ. 422).*
2. *Εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὅμιλία Β' (σ. 462).*
3. *Εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα (σ. 490).*
4. *Εἰς τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα (σ. 520).*
5. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Α' (σ. 554).*
6. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Β' (σ. 588).*
7. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὅμιλία Γ' (σ. 626).*
8. *Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κοιμητηρίου καὶ εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ (σ. 636).*

36ος

Α. Ὅμιλιες Ἑορταστικῆς:

1. *Εἰς τὸν σταυρὸν καὶ τὸν ληστήν (σ. 8).*
2. *Εἰς τὸν σταυρὸν (σ. 36).*
3. *Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα (σ. 70).*
4. *Περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως (σ. 92).*
5. *Κατὰ μεθυόντων καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν (σ. 142).*
6. *Εἰς τὴν Σαμαρείτιδα (σ. 172).*
7. *Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, Ὅμιλία Α' (σ. 200).*
8. *Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, Ὅμιλία Β' (σ. 232).*
9. *Εἰς τὴν Πεντηκοστήν, Ὅμιλία Α' (σ. 292).*
10. *Εἰς τὴν Πεντηκοστήν, Ὅμιλία Β' (σ. 330).*

Β. Ὅμιλιες Ἐγκωμιαστικῆς Α':

1. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Α' (σ. 350).*
2. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Β' (σ. 368).*
3. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὅμιλία Γ' (σ. 382).*
4. *Εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον (σ. 388).*
5. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, Ὅμιλία Α' (σ. 400).*

6. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Β' (σ. 418).*
7. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Γ' (σ. 432).*
8. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Δ' (σ. 446).*
9. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Ε' (σ. 478).*
10. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία ς' (σ. 498).*
11. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, 'Ομιλία Ζ' (σ. 518).*
12. *Ἡ κλήσις τοῦ Παύλου (σ. 536).*
13. *Εἰς μάρτυρας, 'Ομιλία Α' (σ. 568).*
14. *Εἰς μάρτυρας, 'Ομιλία Β' (σ. 578).*
15. *Ἐγκώμιον εἰς ἁγίους Πάντας (σ. 604).*

37ος **Α. 'Ομιλίαι Ἐγκωμιαστικῆς Β':**

1. *Εἰς τὸν Μελέπιον Ἀντιοχείας (σ. 20).*
2. *Εἰς τὸν μάρτυρα Λουκιανὸν (σ. 36).*
3. *Εἰς τὸν μάρτυρα Βαβύλαν (σ. 52).*
4. *Εἰς τὸν Ἰουβεντῖνον καὶ Μαξιμῖνον (σ. 66).*
5. *Εἰς τὴν μάρτυρα Πελαγίαν (σ. 82).*
6. *Εἰς τὸν ἅγιον Ἰγνάτιον (σ. 100).*
7. *Εἰς τὸν Εὐστάθιον Ἀντιοχείας (σ. 128).*
8. *Εἰς τὸν μάρτυρα Ρωμανόν, 'Ομιλία Α' (σ. 150).*
9. *Εἰς τὸν μάρτυρα Ρωμανόν, 'Ομιλία Β' (σ. 168).*
10. *Εἰς τὰς μάρτυρας Βερνίκην καὶ Προσδόκην καὶ τὴν μητέρα αὐτῶν Δομνίαν (σ. 182).*
11. *Εἰς τὸν μάρτυρα Ἰουλιανόν (σ. 218).*
12. *Εἰς τὸν μάρτυρα Βαρλαάμ (σ. 244).*
11. *Εἰς μάρτυρας Αἰγυπτίους (σ. 264).*
12. *Εἰς τὸν ἐπίσκοπον Διόδωρον (σ. 276).*
13. *Εἰς τὴν πρωτομάρτυρα Θέκλαν (σ. 284).*
14. *Εἰς τὸν μάρτυρα Φωκᾶν (σ. 292).*
15. *Εἰς τὴν μάρτυρα Δροσίδα (σ. 312).*

38ος **Β. Ἐπιστολές:**

1. *Ἐπιστολές πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα Α'-ΙΖ' (σ. 348-557).*
2. *Βίος τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος (σ. 558).*

Ἐπιστολές:

1. *Ἐπιστολές Πρὸς Ἰννοκέντιον (σ. 18-47).*
2. *Ἐπιστολές πρὸς διαφόρους ἀποδέκτας ΙΗ' – ΠΜΒ' (σ. 48-433).*

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΙΩ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
(ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ)

- Α' **Θέματα:** Ἀγαθότητα – Ἀχαριστία.
 Β' **Θέματα:** Βασιλεία οὐρανῶν – Εὐαγγέλιο.
 Γ' **Θέματα:** Εὐγνωμοσύνη – Πίστη.
 Δ' **Θέματα:** Ὅλα τὰ ὑπόλοιπα, (Ἐπὶ ἔκδοσιν).

Τόμος

Ζ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

- 1ος **Δογματικά Α'**
 1. Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες.
 2. Κατὰ εἰμαρμένης.
 Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως (σ. 200).
 4. Λόγος Κατηχητικὸς Μέγας (σ. 500).
- 2ος **Δογματικά Β'**: (Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικοὶ Λόγοι Α' - Β').
- 3ος **Δογματικά Γ'**:
 1. Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικὸς Λόγος Γ'.
 2. Λόγος Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὴν Εὐνομίου ἔκθεσιν.
- 4ος **Α') Λόγοι Δογματικοί :**
 1. Πρὸς Εὐστάθιον, Περὶ τῆς ἁγ. Τριάδος.
 2. Πρὸς Ἀβλάδιον, Περὶ τοῦ μὴ οἶεσθαι λέγειν τρεῖς θεούς.
 3. Πρὸς Σιμπλίκιον, Περὶ πίστεως.
 4. Κατὰ Μακεδονιανῶν τῶν Πνευματομάχων περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.
 5. Πρὸς Θεόφιλον, Κατὰ Ἀπολιναριστῶν.
 6. Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὰ Ἀπολιναρίου.
 7. Κατὰ Ἀρείου καὶ Σαβελλίου.
- Β') Ἐπιστολές (Α' - ΛΑ').**
- 5ος **Ἑρμηνευτικά Α' :**
 1. Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου.
 2. Ἀπολογητικὸς περὶ τῆς Ἑξαήμερου.
 3. Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως (Ὁμιλίαι Α' - Γ').
- 6ος **Ἑρμηνευτικά Β' :**
 1. Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμῶν.
 2. Εἰς τὸν βον Ψαλμόν.
 3. Περὶ τῆς ὀγδόης.
 4. Εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν.
- 7ος **Ἑρμηνευτικά Γ' :**
 1. Ἐξήγησις εἰς τὰ ᾠσματα, Λόγοι Α' - ΙΕ'.
- 8ος **Α') Ἑρμηνευτικά Γ' - Δογματικά :**
 1. Εἰς τὴν Προσευχὴν, Λόγοι Α' - Ε'.
 2. Εἰς τοὺς Μακαρισμοὺς, Λόγοι Α' - Η'.
- Β') Ἀσκητικά Α' :**
 1. Περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν σκοποῦ καὶ τῆς κατ' ἀλήθειαν ἀσκήσεως.
 2. Πρὸς Ἀρμόνιον, Περὶ τοῦ τί τὸ τοῦ Χριστιανοῦ ἐπάγγελμα.
 3. Πρὸς Ὀλύμπιον, Περὶ τελειότητος.
 4. Πρὸς τοὺς ἀχθομένους ταῖς ἐπιτιμήσεσι.
 5. Περὶ τῶν νηπίων πρὸ ὥρας ἀφαρπαζομένων.
- 9ος **Α') Ἀσκητικά Β' :** Περὶ παρθενίας (Κεφάλαια Α' - ΚΓ').
- Β') Λόγοι Ἐγκωμιαστικοί:**
 1. Περὶ ἀρετῆς, ἥτοι Εἰς τὸν Βίον Μωυσέως (Λόγοι Α' - Β').

- Τόμος 2. *Εἰς τὸν Βίον τῆς Ὀσίας Μακρίνης.*
 3. *Εἰς τὸν Βίον Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ.*
 10ος Ὀμιλίαι : α) Δογματικές, β) Ἠθικές, γ) Ἐορταστικές.
 11ος Ὀμιλίαι : α) Ἐορταστικές, β) Ἐγκωμιαστικές, γ) Ἐπιτάφιας.

Η'. ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Βίος Γρηγορίου Παλαμά Ὑπὸ Φιλοθέου Κοκκίνου

- 1ος α) Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.
 β) Ἐπιστολές Πρὸς Ἀκίνδυνον καὶ Πρὸς Βαρλαάμ Α', Β'.
 2ος Λόγοι: Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχάζόντων (Λόγοι Α' - Γ').
 3ος Α') **Πραγματεῖαι Δογματικές:**
 1. Περὶ θείας ἐνώσεως καὶ διακρίσεως.
 2. Περὶ θείων ἐνεργειῶν καὶ τῆς κατ' αὐτάς μεθέξεως.
 3. Περὶ θείας καὶ θεοποιοῦ μεθέξεως.
 4. Διάλεξις Ὁρθοδόξου καὶ Βαρλααμίτου.
 5. Διάλεξις Θεοφάνους πρὸς Θεότιμον.
 6. Ὅτι Βαρλαάμ καὶ Ἀκίνδυνός εἰσιν οἱ διχοτομοῦντες.
 Β') **Πραγματεῖαι Ὁμολογιακές:**
 1. Ἀγιορειτικὸς Τόμος.
 2. Ἐκθεσις δυσσεδημάτων.
 3. Ἀναίρεσις γραύματος Καλέκα.
 4. Ἀναίρεσις γραύματος Ἰγνατίου Ἀντιοχείας.
 5. Ἀναίρεσις ἐξηγήσεως τόμου Καλέκα.
 4ος Ἐπιστολές:
 Πρὸς τὸν Ἀρσένιον Στουδίτην.- Πρὸς Ἰωάννην Γαβροῦν.- Πρὸς Παῦλον Ἀσάνην.- Πρὸς Δανιὴλ Αἴνου.- Πρὸς τὸν Νομοφύλακα Συμεών.- Πρὸς Ἀθανάσιον Κυζίκου.- Πρὸς Δαμιανόν.- Πρὸς Διονύσιον μετὰ τῆς ὁμολογίας.- Πρὸς Βησσαρίωνα.- Πρὸς Μακάριον Α'.- Πρὸς τοὺς ἐν Ἀγίῳ Ὄρει Γέροντας.- Πρὸς Φιλόθεον.- Πρὸς Μακάριον Β'.- Πρὸς Ἄνναν Παλαιολογίναν.
 5ος Λόγοι: Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Α' - Γ').
 6ος Λόγοι: Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ (Δ' - Ζ').
 7ος Α') **Κείμενα Αἰχμαλωσίας:**
 1) Λόγος διασαφῶν τὴν τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου δόξαν.
 2) Εἰς τὴν ρῆσιν ἐκ τῶν Θησαυρῶν τοῦ Κυρίλλου.
 3) Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἐκκλησίαν.
 4) Ἐπιστολὴ ὅτε ἐάλω. 5) Διάλεξις πρὸς τοὺς Χιόνας.
 6) Ἐπίτομος διήγησις διαλέξεως μετὰ Γρηγοροῦ.
 Β') **Λόγοι:**
 1) Περὶ τῆς τοῦ Γρηγοροῦ ψευδογραφίας καὶ δυσσεβείας Λόγοι Α' - Δ'.
 2) Περὶ τῆς ρήσεως τοῦ Μ. Βασιλείου.
 8ος Α') Ἐκατὸν Πεντήκοντα Κεφάλαια.

Τόμος Β') Ἀσκητικὴ Γραμματεία:

- 1) Περὶ προσευχῆς καὶ καθαρότητος καρδίας.
- 2) Εἰς τὸν Βίον τοῦ ὁσίου Πέτρου τοῦ Ἀθωνίτου.
- 3) Πρὸς τὴν μοναχὴν Ξένην.
- 4) Πρὸς τοὺς Ἰωάννην καὶ Θεόδωρον τοὺς φιλοσόφους.
- 5) Πρὸς τὸν ἱερομόναχον Παῦλον Ἀσάνην.
- 6) Δεκάλογος τῆς κατὰ Χριστὸν νομοθεσίας.

Γ') Εὐχῆς (Α' - Δ').

9ος Ὁμιλίαις Α' - Κ':

1. Ὁμιλία Α', Περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους εἰρήνης.
2. Ὁμιλία Β', Εἰς τὴν κατὰ τὸν τελώνην καὶ τὸν Φαρισαῖον τοῦ Κυρίου παραβολήν.
3. Ὁμιλία Γ', Εἰς τὴν κατὰ τὸν σεσωσμένον ἄσωτον τοῦ Κυρίου παραβολήν.
4. Ὁμιλία Δ', Εἰς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ περὶ εὐσπλαγχνίας καὶ εὐποιίας.
5. Ὁμιλία Ε', Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου καὶ περὶ σωφροσύνης καὶ τῆς ἀντιθέτου ταύτη κακίας.
6. Ὁμιλία ς', Προτρεπτικὴ πρὸς νηστείαν καὶ περὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου.
7. Ὁμιλία Ζ', Περὶ νηστείας.
8. Ὁμιλία Η', Περὶ πίστεως καὶ ἔκθεσις τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας.
9. Ὁμιλία Θ', Ἐν τῷ καιρῷ τῆς νηστείας καὶ προσευχῆς.
10. Ὁμιλία Ι', Τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς (Παραλυτικοῦ).
11. Ὁμιλία ΙΑ', Εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρόν.
12. Ὁμιλία ΙΒ', Εἰς τὴν τετάρτην Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν.
13. Ὁμιλία ΙΓ', Εἰς τὴν πέμπτην Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν.
14. Ὁμιλία ΙΔ', Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου.
15. Ὁμιλία ΙΕ', Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων.
16. Ὁμιλία Ις', Εἰς τὸ Μ. Σάββατον.
17. Ὁμιλία ΙΖ', Εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ.
19. Ὁμιλία ΙΗ', Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Μυροφόρων.
20. Ὁμιλία ΙΘ', Εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Σαμαρείτιδος.
21. Ὁμιλία Κ', Εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Τυφλοῦ.

10ος Ὁμιλίαις ΚΑ' - ΜΒ':

1. Ὁμιλία ΚΑ', Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.
2. Ὁμιλία ΚΒ', Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.
3. Ὁμιλία ΚΓ', Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πατέρων.
4. Ὁμιλία ΚΔ', Εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς.
5. Ὁμιλία ΚΕ', Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων.
6. Ὁμιλία Κς', Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους.
7. Ὁμιλία ΚΖ', Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους.

- Τόμος 8. Ὁμιλία ΚΗ', *Εἰς τὴν ἑορτὴν Πέτρου καὶ Παύλου.*
 9. Ὁμιλία ΚΘ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΣΤ' Ματθαίου.*
 10. Ὁμιλία Λ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ζ' Ματθαίου.*
 11. Ὁμιλία ΛΑ', *Εἰς τὴν πρόοδον τοῦ σταυροῦ.*
 12. Ὁμιλία ΛΒ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Θ' Ματθαίου.*
 13. Ὁμιλία ΛΓ', *Εἰς τὴν λιτὴν.*
 14. Ὁμιλία ΛΔ', *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν.*
 15. Ὁμιλία ΛΕ', *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν.*
 16. Ὁμιλία ΛΣ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΑ' Ματθαίου.*
 17. Ὁμιλία ΛΖ', *Εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.*
 18. Ὁμιλία ΛΗ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΒ' Ματθαίου.*
 19. Ὁμιλία ΛΘ', *Εἰς ἐπιδημίαν.*
 20. Ὁμιλία Μ', *Εἰς τὴν Ἀποτομὴν τοῦ Προδρόμου.*
 21. Ὁμιλία ΜΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΔ' Ματθαίου.*
 22. Ὁμιλία ΜΒ', *Εἰς τὴν Γέννησιν τῆς Θεοτόκου.*

11ος **Ὁμιλίαις ΜΓ'–ΞΓ' :**

1. Ὁμιλία ΜΓ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΖ' Ματθαίου.*
2. Ὁμιλία ΜΔ', *Εἰς τὸν Ἰωάννην Εὐαγγελιστὴν.*
3. Ὁμιλία ΜΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Β' Λουκᾶ.*
4. Ὁμιλία ΜΣ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Γ' Λουκᾶ.*
5. Ὁμιλία ΜΖ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Δ' Λουκᾶ.*
6. Ὁμιλία ΜΗ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ε' Λουκᾶ.*
7. Ὁμιλία ΜΘ', *Εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον.*
8. Ὁμιλία Ν', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΣΤ' Λουκᾶ.*
9. Ὁμιλία ΝΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ζ' Λουκᾶ.*
10. Ὁμιλία ΝΒ', *Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.*
11. Ὁμιλία ΝΓ', *Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.*
12. Ὁμιλία ΝΔ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Γ' Λουκᾶ.*
13. Ὁμιλία ΝΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Προπατόρων.*
14. Ὁμιλία ΝΣ', *Εἰς τὰ προεόρτια τῶν Χριστουγέννων.*
15. Ὁμιλία ΝΖ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Πατέρων.*
16. Ὁμιλία ΝΗ', *Εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν.*
17. Ὁμιλία ΝΘ', *Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανίων.*
18. Ὁμιλία Ξ', *Εἰς τὰ Ἐπιφάνια.*
19. Ὁμιλία ΞΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΒ' Λουκᾶ.*
20. Ὁμιλία ΞΒ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΓ' Λουκᾶ.*
21. Ὁμιλία ΞΓ', *Πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας.*

Θ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

- 1ος **Ἀποφθέγματα Γερόντων:** Ἀντωνίου, Ἀρσενίου, Ἀγά-θωνος, Ἀμμωνᾶ, Ἀχιλλᾶ, Ἀμμώη, Ἀμμούν, Ἀνούβ, Ἀβραάμ, Ἀρη, Ἀλωνίου, Ἀπφύ, Ἀπολλώ, Ἀνδρέου, Αἰώ, Ἀμμωναθᾶ, Μ. Βασιλείου, Βησσαρίω-

Τόμος νος, Βενιαμίν, Βιαρέ, Γρηγ. Θεολόγου, Γελασίου, Γερωντίου, Δανιήλ, Διοσκόρου, Δουλαῖ, Ἐπιφανίου Κύπρου, Ἐφραίμ, Εὐχαρίστου, Κοσμικοῦ, Εὐλογίου, Εὐπρεπίου, Ἑλλαδίου, Εὐαγρίου, Εὐδαίμονος, Ζήνωνος, Ζαχαρίου, Ἡσαΐου, Ἡλία, Ἡρακλείου, Θεοδώρου, τῆς Φέρμης, Θεοδώρου τοῦ Ἐνάτου, Θεοδώρου τοῦ εἰς Σκήτιν, Θεοδώρου τοῦ Ἐλευθεροπολίτου, Θεοδότου, Θεωνᾶ, Θεοφίλου, ἄμμᾶς Θεοδώρας, Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ, Ἰωάννου τοῦ ἐν Κοινοδίᾳ, Ἰσιδώρου, Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου, Ἰσαὰκ τοῦ Πρεσβυτέρου, Ἰωσήφ τοῦ ἐν Πενεφῶ, Ἰακώβου, Ἰέρακος, Ἰωάννου τοῦ Εὐνούχου, Ἰωάννου τοῦ Κίλικος, Ἰωάννου τῶν Κελλίων, Ἰσιδώρου τοῦ πρεσβυτέρου, Ἰωάννου τοῦ Πέρσου, Ἰωάννου τοῦ Θηβαίου, Ἰλαρίωνος, Ἰσχυρίωνος, Κασσιανοῦ, Κρονίου, Καρίωνος, Κό-πρι, Κύρου, Λουκίου, Λάτ, Λογγίνου, Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, Μωυ-σέως, Ματώη, Μάρκου μαθητοῦ ἀβδᾶ Σιλουανοῦ, Μιλησίου, Μωτίου, Μεγεθίου, Μιῶς, Μάρκου τοῦ Αἰγυπτίου, Μακαρίου τοῦ Πολιτικοῦ, Νείλου, Νισθερώου, Νίκωνος, Νετρᾶ, Νικήτα, Ξοῖου, Ξανθία, Ὀλυμπίου, Ὀρσισίου, Ποιμένος, Παμβῶ, Πιστοῦ, Πίωρ, Πιτυρίωνος, Πιστάμωνος, Πέτρου τοῦ Πιονίτου, Παφνουτίου, Παύλου τοῦ Κοσμίτου, Παύλου τοῦ Μεγάλου, Παύλου τοῦ Ἀπλοῦ, Πέτρου τοῦ τῶν Δίου, Ρωμαίου, Ρούφου, Ρωμανοῦ, Σισῶη, Σίδωνος, Σαϊῶ, Σάρρας, Συγκλητικῆς, Τιθῶη, Τιμο-θέου, Ὑπερεχίου, Φωκᾶ, Φήλικος, Φιλαγρίου, Φορτᾶ, Χομαί, Χαιρή-μωνος, Ψενθαϊσίου, Ὡρ.

2ος *Τὸ Λειμωνάριον.*

3ος *Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου:*

1) *Περὶ θείων ὀνομάτων.* 2) *Περὶ Οὐρανίου ἱεραρχίας.* 3) *Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας.* 4) *Περὶ μυστικῆς θεολογίας.* 5) *Ἐπιστολές.*

4ος *Θεοδωρήτου Κύρου: Φιλόθεος Ἱστορία ἢ Ἀσκητικὴ Πολιτεία.*

5ος *Κυρίλλου Σκυθοπολίτου, Βίοι Ἁγίων: 1. Ἐπιστολὴ πρὸς ἀβδᾶν Γεώργιον. 2. Βίος τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου. 3. Βίος τοῦ ὁσίου Σάβα. 4. Βίος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐπισκόπου καὶ ἡσυχαστοῦ. 5. Βίος τοῦ ἀβδᾶ Κυριακοῦ. 6. Βίος τοῦ ἀβδᾶ Θεοδοσίου. 7. Εἰς τὸν ὄσιον Θεόγνιον τὸν ἐπίσκοπον. 8. Βίος τοῦ ἁγίου Ἀβραμίου.*

6ος *Παλλαδίου Ἐλενοπόλεως: Λαυσαϊκὴ Ἱστορία.*

7ος *Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου: 50 Πνευματικὲς Ὀμιλίαι.*

8Α *Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου: Λόγοι Ἀσκητικοὶ (Α'-ΚΣΤ').*

8Β *Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου: Λόγοι Ἀσκητικοὶ (ΚΖ'-ΕΑ').*

8Γ *Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου: α) Λόγοι Ἀσκητικοὶ (ΕΒ'-ΠΣΤ').*

β) *Ἐπιστολές (Α'-Δ').*

9 *Α'. Διαδόχου Φωτικῆς: 1) Κεφάλαια Γνωστικά. 2) Λόγος εἰς τὴν Ἀνάληψιν. 3) Ὁράσεις. 4) Ἐρωταποκρίσεις.*

Β'. Ἰωάννου Καρπαθίου: Κεφάλαια Παρακλητικὰ 100.

10Α *Ἁγίων Βαρσανουφίου - Ἰωάννου: Ἐρωταποκρίσεις (Α'-ΣΚΘ').*

10Β *Ἁγίων Βαρσανουφίου - Ἰωάννου: Ἐρωταποκρίσεις (ΣΛ'-ΦΚΒ').*

10Γ *Ἁγίων Βαρσανουφίου - Ἰωάννου: Ἐρωταποκρίσεις (ΦΚΓ'-ΩΜ').*

11Α *Α'. Εὐαγρίου: 1. Κεφάλαια πρακτικά, πρὸς Ἀνατόλιον. 2. Λόγος πρακτικός. 3. Τῶν κατὰ μοναχῶν πραγμάτων τὰ αἷτια. 4. Κεφάλαια ΛΓ κατ' ἀκολουθίαν. 5. Πνευματικαὶ γνῶμαι κατὰ ἀλφάβητον. 6. Ἐτεραι γνῶμαι. 7. Περὶ τῶν ὀκτῶ λογισμῶν, πρὸς Ἀνατόλιον. 8. Ἀποσπάσματα.*

- Β'.** Ἁγίου Νείλου: 1) Διηγήματα Α'-Ζ', 2) Πρὸς Ἀλβιανὸν μοναχὸν ἔρημίτην, 3) Πρὸς Ἀγάθιον μονάζοντα, Περὶ Περιστερεῶς.
- 11Β Ἁγίου Νείλου: 4). Πρὸς Μάγναν, Λόγος περὶ ἀκτημοσύνης, 5) Ὅτι διαφέρουσι τῶν ἐν πόλεσιν ᾠκισμένων οἱ ἐν ἐρήμοις ἠσυχάζοντες... 6) Λόγος πρὸς Εὐλόγιον μοναχόν. 7) Πρὸς Εὐλόγιον, Λόγος περὶ τὰς ἀντιζήλους τῶν ἀρετῶν κακίας. 8) Περὶ τῶν ὀκτῶ πνευμάτων τῆς πονηρίας. 9) Λόγος περὶ προσευχῆς. 10) Κεφάλαια ΚΖ' περὶ πονηρῶν λογισμῶν. 11) Παραίνεσις πρὸς μοναχοὺς. 12) Γινῶμαι ἀπάγουσαι τῶν φθαρτῶν καὶ κολλῶσαι τοῖς ἀφθάρτοις τὸν ἄνθρωπον. 13) Κεφάλαια ἢ παραίνεσις. 14) Περὶ τῶν ὀκτῶ τῆς κακίας λογισμῶν.
- 11Γ Ἁγίου Νείλου: 15) Λόγος Ἀσκητικός, Κεφ. Α'-ΟΕ'. 16) Λόγος εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Εὐαγγελίου, «νῦν ὁ ἔχων βαλάντιον, ἀράτω ὁμοίως καὶ πήραν...». 17) Λόγος Ἀσκητικός καὶ πολυμερής. 18) Ἐπικτήτου Ἐγχειρίδιον (Κεφ. Α'-ΟΓ') 19) Διήγησις περὶ Πάχονος, πορνικὸν πόλεμον πέσχοντος καὶ νικῶντος. 20) Ὑπερεχίου, Παραίνεσις ἀσκητῶν. 21) Ἀποσπάσματα ἐκ Λόγων καὶ Ὁμιλιῶν τοῦ Ἁγίου Νείλου (Εἰς τὸ Πάσχα, Λόγοι δύο, καὶ εἰς τὴν Ἀνάληψιν, Λόγοι τρεῖς). 22) Ἐπιστολαὶ (Βιβλ. Α' 1-333).
- 11Δ Ἐπιστολαί: 1. Βιβλίον Β' (1-333), 2. Βιβλίον Γ' (1-333). 3. Βιβλίον Δ' (1-62).
- 12ος Α'. Ἀβδᾶ Ἡσαΐα: Λόγοι Ἀσκητικοί.
 Β'. Ἀβδᾶ Ζωσιμᾶ: Κεφάλαια ὠφέλιμα.
 Γ'. Ἀβδᾶ Δωροθέου: Πραγματεῖες καὶ Ἐπιστολές.
- 13ος Α'. Μάρκου Ἐρημίτη: Δέκα δοκίμια (Περὶ νόμου πνευματικοῦ, Περὶ τῶν οἰομένων ἐξ ἔργων δικαιούσθαι, Περὶ μετανοίας, Περὶ τοῦ θείου βαπτίσματος, Πρὸς Νικόλαον νουθεσίαι ψυχωφελεῖς, Κεφάλαια νηπτικά ΚΗ', Συνδιάλεξις πρὸς σχολαστικόν, Συμβουλία νοὸς πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, Περὶ νηστείας, Εἰς τὸν Μελχισεδέκ).
- Β'. Ἡουχίου Ἱεροσολύμων: Λόγος ψυχωφελὴς περὶ νήψεως καὶ ἀρετῆς εἰς ἑκατοντάδας δύο. Λόγοι Α'-Η' (Εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν, Περὶ τῆς τρίτης ὥρας καὶ ἕκτης, Περὶ ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, Εἰς τὴν Θεοτόκον Μαρίαν, Εἰς τὴν αὐτὴν Θ. Μαρίαν, Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου, Ἐγκώμιον εἰς ἅγιον Θωμᾶν, Εἰς Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον).- Συναγωγὴ ἀποριῶν καὶ λύσεων.- Μαρτύριον ἁγίου Λογγίνου.
- 13Α Ἀναστασίου Σιναΐτου: 1) Ὁδηγός, 2) Περὶ τῆς ἁγίας συνάξεως καὶ περὶ τοῦ μὴ κρίνειν καὶ μνησικακεῖν καὶ 3) Εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγωγὴν τῆς ἑξαήμερου κτίσεως.
- 13Β Ἀναστασίου Σιναΐτου: Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις Α'-ΞΔ'.
- 13Γ Ἀναστασίου Σιναΐτου: Α) Ἐρωταποκρίσεις ΞΕ-ΡΝΔ. Β) ΛΟΓΟΙ
- 13Δ Ἀντιόχου Μοναχοῦ: Ἐπιστολὴ Πρὸς Εὐστάθιον - Κεφάλαια Α'-ΡΓ'.
- 14ος Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ: 1. Μυσταγωγία. 2. 400 Κεφάλαια Περὶ ἀγάπης. 3. Λόγος Ἀσκητικός. 4. 200 Κεφάλαια Περὶ Θεολογίας.
- 14Α Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ: 1. Ἐρωταποκρίσεις. 2. Πρὸς Θεόπεμπτον τὸν Σχολαστικόν. 3. Ἐρμηνεῖα εἰς τὸν ΝΘ' Ψαλμόν.
- 14Β Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ: Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Ἐρωτήσεις Α' - ΝΓ').
- 14Γ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ: Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς Ἁγίας Γραφῆς (Ἐρωτήσεις ΝΔ' - ΞΕ').

- 14Δ **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Περὶ ἀποριῶν τῶν ἁγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου πρὸς Θωμᾶν ἡγιασμένον (Ἀπορίες Α'-Ε', καὶ Α' - ΡΔ').*
- 14Ε **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :**
 1. *Περὶ ἀποριῶν τῶν ἁγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου πρὸς Θωμᾶν ἡγιασμένον (Ἀπορίες ΡΕ'- ΡΟΘ').*
 2. *Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Διονυσίου (α. Εἰς τὸ Περὶ οὐρανόου ἱεραρχίας καὶ β. Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας).*
- 14ς **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Διονυσίου.*
 (1. *Εἰς τὸ Περὶ θείων ὀνομάτων,* καὶ 2. *Εἰς τὸ Περὶ μυστικῆς θεολογίας).*
- 15Α **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Δοκίμια δογματικά, θεολογικά καὶ πολεμικά: Πρὸς Μαρίνον, Δοκίμια Α'-Γ', Πρὸς Γεώργιον τὸν πρεσβύτερον, Ἀπαντήσεις πρὸς ἐρωτήσεις διαφόρων, Περὶ τοῦ «Παρελθέτω τὸ ποτήριον». Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρίνον, Ἐπιστολὴ Πρὸς τὸν Νίκανδρον, ἀπολογία πρὸς Σικελούς, Ἐπιστολὴ πρὸς Μαρίνον, Περὶ τῶν δύο τοῦ Χριστοῦ φύσεων, Ὅροι διάφοροι, Πνευματικὸς καὶ δογματικὸς τόμος, Περὶ τῶν δύο θελημάτων τοῦ Χριστοῦ, Περὶ ὄρων διαστολῶν, Ἐπίλυσις ἀποριῶν διακόνου Θεοδώρου, Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρίνον, Κεφάλαια διάφορα περὶ οὐσίας, φύσεως, ὑποστάσεως, προσώπου καὶ θελήματος Χριστοῦ.*
- 15Β **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Ἐπιστολὲς κοινές, δογματικὲς καὶ πολεμικὲς: Πρὸς τὸν ἑπαρχὸν Γεώργιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον (τρεῖς).- Πρὸς Κωνσταντῖνον.- Πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἰωάννην.- Πρὸς Ἰωάννην τὸν πρεσβύτερον (δύο.- Πρὸς Θαλάσιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον.- Πρὸς μοναχὴν.- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον Περὶ τῶν ὀρθῶν ὄρων τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων.- Πρὸς Πέτρον ἰλλούστριον (δύο).- Πρὸς Κοσμᾶν τὸν διάκονον, περὶ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως (δύο).- Πρὸς Ἰουλιανὸν σχολαστικόν, περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Κυρίου.- Πρὸς τὸν ἑπαρχὸν Γεώργιον.- Πρὸς Πύρρον.- Πρὸς Μαρίνον.- Πρὸς ἐπίσκοπον Κυδωνίας.- Πρὸς Αὐξέντιον.- Πρὸς Στέφανον.- Πρὸς Κωνσταντῖνον.- Πρὸς Κόνωνα.- Πρὸς Θαλάσιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον.- Πρὸς Κυρισίκιον.- Πρὸς Ἰωάννην ἐπίσκοπον.- Πρὸς Πολυχρόνιον (ὀκτώ).- Πρὸς Θαλάσιον (τρεῖς).- Πρὸς Ἰωάννην κουδικουλάριον (τρεῖς).- Πρὸς Ἀναστάσιον μονάζοντα.*
- 15Γ **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** 1. *Συζήτησις ἐν Βιζύῃ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας Θεοδοσίου.* 2. *Ἐξήγησις τῆς κινήσεως.* 3. *Διάλεξις πρὸς Πύρρον.* 4. *Περὶ ψυχῆς.* 5. *Ἐρμηνεία τῆς προσευχῆς «Πατερ ἡμῶν», 3. Βίος Μαξίμου.*
- 15Δ **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** 1. *Κεφάλαια διάφορα.* 2. *Κεφάλαια ἕτερα, Σχόλια εἰς τὰς Ἐπιστολάς Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου.*
- 15Ε **Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ :** *Κεφάλαια Θεολογικά.*
- 16ος **Ἰωάννου τῆς Κλίμακος:** *Κλῆμαξ εἰς Λόγους Α', καὶ Λόγος εἰς τὸν Ποιμένα.*
- 17ος **Α. Πέτρου Δαμασκηνοῦ :** 1. *Ἐπόμνησις πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.*
 2. *Λόγοι συνοπτικοὶ ΚΔ'.*

- Β. Φιλοθέου Σιναΐτου :** *Νηπτικά Κεφάλαια Μ.*
- Γ. Θεοδώρου τοῦ Ἀσκητοῦ :** 1. *Κεφάλαια Ρ'.* 2. *Θεωρητικόν.*
- 18ος **Θεοδώρου Στουδίτου:** Ὁμιλίαι πρὸς τὸ κοινόν: α) *Εἰς τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου σταυροῦ.* β) *Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Φώτων.* γ) *Λόγος Κατηχητικὸς εἰς τὴν ἁγ. Κυριακὴν τοῦ Πάσχα.* δ) *Ἐγκώμιον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.* ε) *Εἰς τὴν σύναξιν τῶν οὐρανίων ταγμάτων.* ς) *Εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Ἰωάννου Βαπτιστοῦ.* ζ) *Ἐγκώμιον εἰς τὴν ἀποτομὴν τῆς ἱ. κεφαλῆς τοῦ Ἰωάννου Προδρόμου.* η) *Ἐγκώμιον εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην.* θ) *Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἀπόστολον Βαρθολομαῖον.* ι) *Λόγος ἐπιτάφιος εἰς τὸν πνευματικὸν πατέρα του Πλάτωνα.* ια) *Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον Ἀρσένιον τὸν ἀναχωρητὴν.* ιβ) *Λόγος ἐπιτάφιος εἰς μητέρα του.* ιγ) *Λόγοι Κατηχητικοὶ Α'-ΛΓ'.*
- 18Α **Θεοδώρου Στουδίτου:** *Λόγοι Κατηχητικοὶ ΛΔ'-ΡΚΔ'.*
- 18Β **Θεοδώρου Στουδίτου:** *ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ,* 1) *Βιβλίον Α' ((Ἐπιστολὴς Α' - ΝΖ'))* 2) *Βιβλίον Β' ((Ἐπιστολὴς Α' - ΝΕ'))*.
- 18Γ **Θεοδώρου Στουδίτου:** *ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ,* *Βιβλίον Β' ((Ἐπιστολὴς ΝΣΤ. - ΣΚΑ'))*
- 19Α **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου:** *Βίος Συμεὼν ὑπὸ Νικήτα Στηθάτου.- Κεφάλαια.- Εὐχαριστίαι.- Διάλογος μετὰ σχολαστικοῦ.*
- 19Β **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου :** *Βίβλος τῶν Θεολογικῶν Λόγων (Λόγοι Α'-Γ').- Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων (Λόγοι Α'-ς').*
- 19Γ **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου:**
Α') Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων (Λόγοι Ζ'-ΙΕ').
Β') Κατηχητικοὶ Λόγοι (Λόγοι Α'-Ζ').
- 19Δ **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου :** *Κατηχητικοὶ Λόγοι (Λόγοι Η'-ΛΔ').*
- 19Ε **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου :** *Ὑμνοὶ (Α'-ΚΖ').*
- 19ς **Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου :** *Ὑμνοὶ (ΚΗ'-ΝΗ').*
- 20ος **Α. Νικήτα Στηθάτου :** *Νηπτικά κεφάλαια, ἑκατοντάδες τρεῖς.*
 1. *Ἐκατοντάς πρώτη, Κεφάλαια πρακτικά.* 2. *Ἐκατοντάς δευτέρα, Κεφάλαια φυσικά.* 3. *Ἐκατοντάς τρίτη, Κεφάλαια γνωστικά.*
- Β. Ἡλία Ἐκδίκου:** 1. *Ἀνθολόγιον γνωμικόν.* 2. *Κεφάλαια γνωστικά ΛΒ'.* 3. *Κεφάλαια πρακτικά καὶ θεωρητικά ΡΙΖ'.*
- Γ. Θεολήπτου Φιλαδελφείας:** 1. *Λόγος τὴν ἐν Χριστῷ κρυπτὴν ἐργασίαν διασαφῶν καὶ δεικνύων ἐν βραχεῖ τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος τὸν κόπον.* 2. *Κεφάλαια ἑννέα.*
- Δ. Νικηφόρου τοῦ Μονάζοντος:** *Λόγος περὶ νήψεως καὶ φυλακῆς καρδίας.*
- Ε. Γρηγορίου Σιναΐτου :** *Κεφάλαια 137 περὶ λογισμῶν καὶ παθῶν καὶ ἀρετῶν δι' ἀκροστιχίδος.* 2. *Κεφάλαια Γνωστικά ἑπτὰ.* 3. *Κεφάλαια δέκα Περὶ ἡσυχίας καὶ προσευχῆς.* 4. *Κεφάλαια δέκα πέντε Περὶ ἡσυχίας καὶ τῶν δύο τρόπων τῆς προσευχῆς.* 5. *Περὶ τοῦ πῶς δεῖ καθέξεσθαι τὸν ἡσυχάζοντα εἰς τὴν εὐχὴν καὶ μὴ ταχέως ἀνίστασθαι.*
- ς. Θεοφάνους Μοναχοῦ :** *Κλίμαξ Θείων Χαρίτων.*

- 21ος **A.** Καλλίστου Καταφυγιώτου : Τὰ σωζόμενα, *Περὶ θείας ἐνώσεως καὶ βίου θεωρητικοῦ.*
- 21A **B.** Καλλίστου καὶ Ἰγνατίου τῶν Ξανθοπούλων : *Μέθοδος καὶ κανῶν ἀκριβῆς περὶ τῶν αἵρουμένων ἡσυχῶς βιώναι καὶ μοναστικῶς, περὶ τε ἀγωγῆς καὶ πολιτείας καὶ διαίτης αὐτῶν.*
- A.** Καλλίστου Τηλικούδη τοῦ Πατριάρχου : 1) *Κεφάλαια Περὶ προσευχῆς.* 2. *Περὶ ἡσυχαστικῆς τριβῆς.* 3. *Ἐκλογαὶ ἀπὸ τῶν ἁγίων Πατέρων.*
- B.** Συμεῶν τοῦ Μεταφραστοῦ, *Παράφρασις εἰς ΠΝ' Κεφάλαια εἰς τοὺς πενήκοντα Λόγους τοῦ ἁγίου Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου.*
- 22ος **Νικολάου Καβάσιλα :** *Ἑρμηνεῖα εἰς τὴν θεῖαν Λειτουργίαν.— Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ Ζωῆς.*

Γ' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΙΑ' ΑΠΟΛΟΓΗΤΑΙ

- 1ος **Ἰουστίνου τοῦ Φιλοσόφου :** 1. *Ἀπολογίαις Α' καὶ Β'.*— 2. *Λόγος Περὶ Ἀναστάσεως.*— 3. *Διάλογος πρὸς Τρύφωνα.*
- 2ος **Τατιανοῦ :** *Πρὸς Ἑλληνας.*— **Ἀθηναγόρου :** 1. *Πρεσβεία Χριστιανῶν.* 2. *Περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.*— **Θεοφίλου Ἀντιοχείας :** *Πρὸς Αὐτόλυκον, Βιβλία Α'-Γ'.*— *Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον.*

ΙΒ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ

- 1ος **A)** *Προτρεπτικός.*— **B)** *Παιδαγωγός, Λόγος Α'.*
- 2ος *Παιδαγωγός, Λόγοι Β' καὶ Γ'.*
- 3ος *Στρωματεῖς Λόγοι Α'. - Δ'.*
- 4ος *Στρωματεῖς Λόγοι Ε'. - Η'. - Λόγος, Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος.*

ΙΓ' ΑΠΑΝΤΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

- 1ος *Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων.— Διαταγαὶ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος.— Ἀποστολικοὶ Κανόνες.*
- 2ος *Ἐπιτομὴ Η' Βιβλίου τῶν Διαταγῶν τῶν ἀποστόλων.— Αἱ διαταγαὶ αἱ διὰ Κλήμεντος*
- 3ος **Κλήμεντος:**
1. *Τῶν Πέτρου ἐπιδημίων κηρυγμάτων (Ὁμιλ. ΙΒ'-Κ').*
 2. *Πρὸς Κορινθίους Α' καὶ Β'.*
 3. *Περὶ τῶν πράξεων, ἐπιδημιῶν τε καὶ κηρυγμάτων.*
 4. *Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Κλήμεντος.*
- 4ος 1. *Ἐπιστολὴ Βαρνάβα.*
2. *Ἐπιστολὲς Ἰγνατίου:*
- α) *Γνήσιες (σύντομος καὶ ἐκτενὴς μορφή):* 1. *Πρὸς Ἐφεσίους,* 2. *Πρὸς Μαγνησίους,* 3. *Πρὸς Τραλλησίους,* 4. *Πρὸς Ρωμαίους,* 5. *Πρὸς Φιλαδελφεῖς,* 6. *Πρὸς Σμυρναίους,* 6. *Πρὸς Πολύκαρπον.*

- β) Ἀμφιβαλλόμενες:** 1. *Μαρίας πρὸς Ἰγνάτιον.* 2. *Ἰγνατίου Πρὸς Μαρίαν.* 3. *Πρὸς τοὺς ἐν Ταρσῷ.* 4. *Πρὸς Ἀντιοχεῖς.* 5. *Πρὸς Ἡρώνα.* 6. *Πρὸς Φιλιππησίους.* – *Μαρτύριον Ἰγνατίου.* –
3. α) *Πολυκάρπου ἐπιστολὴ πρὸς Φιλιππησίους,* β) *Μαρτύριον Πολυκάρπου.*
4. *Ὁ Ποιμὴν τοῦ Ἐρμᾶ.*
5. *Παπία Ἱεραπόλεως, ἀποσπάσματα.*

ΙΔ'. ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

- 1ος *Κατηγήσεις Φωτιζομένων (Α' – ΙΒ').*
Α'. *Κατηγήσεις Φωτιζομένων (ΙΓ' – ΙΗ').*
Β'. *Κατηγήσεις Μυσταγωγικαί (Α' – Ε').*
- 2ος **Γ'.** *Ὁμιλίαις - Ἐπιστολαίς:*
1. *Εἰς τὸν Παραλυτικὸν τὸν ἐπὶ τὴν κολυμβήθραν.*
 2. *Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸν Συμεῶνα τὸν Θεοδόχον.*
 3. *Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μωνσταντῖνον τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα.*
 4. *Μαρτυρίαι παλαιῶν περὶ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ τοῦ φανέντος εἰς Ἱεροσόλυμα.*
 5. *Χρονολογία.*
 6. *Συμπαράθεσις ἐπιστολῶν Κυρίλλου Ἱεροσολύμων καὶ πάπα Ἰουλίου.*

ΙΕ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

- 1ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Α' – ΣΤ'.*
- 2ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι Ζ' – ΙΑ'.*
- 3ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἐν Πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ προσκυνήσεως καὶ λατρείας Λόγοι ΙΒ' – ΙΖ'.*
- 4ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Γλαφυρῶν εἰς τὴν Γένεσιν Λόγοι Α'–Ζ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 5ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Γλαφυρῶν εἰς τὴν Ἔξοδον Λόγοι Α'–Γ' εἰς Λευιτικόν, Ἀριθμούς, Δευτ/μιον, Βασιλειῶν, Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 6ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Βίβλος Θησαυρῶν, Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – ΙΘ'.*
- 7ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Βίβλος Θησαυρῶν. Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Κ' – ΛΕ', Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 8ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι Α' – Ε', Ὑπὸ ἔκδοσιν.*
- 9ος *Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας : Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, Λόγοι ΣΤ'–Ζ', καὶ Περὶ τῆς ἁγίας καὶ ζωοποιοῦ Τριάδος κατὰ κεφάλαια, Κεφ.*

Α'- ΚΗ', Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Μονογενοῦς καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶς καὶ Κύριος, Ὑπὸ ἔκδοση.

- 10ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως κατὰ κεφάλαια. Πεντάβιβλος ἀντίρροησις κατὰ τῶν Νεστορίου δυσφημιῶν.- Διάλεξις πρὸς Νεστόριον. Ὅτι Θεοτόκος ἡ ἀγία Παρθένος καὶ οὐ Χριστοτόκος.- Λόγος κατὰ τῶν μὴ βουλομένων ὁμολογεῖν Θεοτόκον τὴν ἀγίαν Παρθένον. Ὑπὸ ἔκδοση.
- 11ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Διάφοροι Λόγοι περὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων.- Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εἰσαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθείῃς Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Α'-Γ). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 12ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Λόγοι δέκα ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν εἰσαγοῦς θρησκείας πρὸς τὰ τοῦ ἐν ἀθείῃς Ἰουλιανοῦ (Λόγοι Δ'-Γ καὶ τεμάχια τῶν Λόγων ΙΑ' ΙΘ'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 13ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Κατὰ ἀνθρωπομορφιτῶν εἰς κεφάλαια ΚΗ'. Ἐπιστολὴ πρὸς Καλοσύριον, καὶ ἄλλοι λόγοι πρὸς τὸν βασιλέα Θεοδοσίον καὶ ταῖς βασιλίσσαις περὶ πίστεως. Ὑπὸ ἔκδοση.
- 14ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Α', Λόγοι Α'-ΣΤ'. Βιβλίον Β', Λόγοι Α'-Β'. Ὑπὸ ἔκδοση.
- 15ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Β', Λόγοι Γ'-Ε'. Βιβλίον Γ', Λόγοι Α'-Γ. Ὑπὸ ἔκδοση.
- 16ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Γ', Λόγοι Δ'-Ε'. Βιβλίον Δ', Λόγοι Α'-Δ. Ὑπὸ ἔκδοση.
- 17ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἡσαΐαν, Βιβλίον Δ', Λόγοι Α'-Ε'. Βιβλίον Ε', Λόγοι Α'-ΣΤ, καὶ εἰς Ἱερεμίαν, Βαρούχ, Ἰεζεκιήλ, καὶ Λαβιήλ. Ὑπὸ ἔκδοση.
- 18ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ὡσηὲ (Λόγοι Α'-Ζ)- Ἰωήλ (Λόγοι Α'-Β). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 19ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ἀμώς (Λόγοι Α'-Δ'), Ὀοδιοῦ, Ἰωνᾶν (Λόγ. Α'-Δ), Μιχαϊαν (Λόγ. Α'-Ζ). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 20ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ναοὺμ (Λόγοι Α'-Γ), Ἀθ-θακουμ (Α'-Γ), Σοφονίαν (Α-Β), Ἀγγαῖον (Α-Β). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 21ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Ζαχαρίαν (Λόγοι Α'-ΣΤ)- Μαλαχίαν (Λόγοι Α'- Β'). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 22ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὰς Ματθαῖον - Λουκᾶν. Ὑπὸ ἔκδοση.
- 23ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα συνέχεια εἰς Εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν καὶ εἰς Ἰωάννην (Λόγος Α', κεφ. Α'-Γ). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 24ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Β', κεφ. Α'-Θ, καὶ Λόγος Γ', κεφ. Α'-ΣΤ). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 25ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην (Λόγος Δ', κεφ. Α'-Ζ', Λόγος Ε', Α'-Ε.). Ὑπὸ ἔκδοση.
- 26ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΣΤ, κεφ. Ἐνα, Λόγος Ζ' καὶ Η' τεμάχια, Λόγος Θ'). Ὑπὸ ἔκδοση.

- 27ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος Γ, κεφ. Α'-Β', Λόγος ΙΑ'. κεφ. Α' - ΙΒ'). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 28ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: α) Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην (Λόγος ΙΒ'), β) *Εἰς τὰς Πράξεις, καὶ γ) Εἰς τὰς Ἐπιστολάς: 1. Ρωμαίους, 2. Κορινθίους Α', 3. Κορινθίους Β', 4. Γαλάτας, 5. Ἑβραίους, 6. Ἰακώβου, 7. Ἰωάννου Α', 8. Ἰούδα.* Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 29ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ἐπιστολαὶ (Α'-ΠΗ). Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 30ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὀμιλίαι ἑορταστικαί (Α'-ΙΖ) Ὑπὸ ἔκδοσιν.
- 31ος Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας: Ὀμιλίαι ἑορταστικαί (ΙΗ'-Λ'). Ὀμιλίαι διάφορες (Α'-ΚΒ).- Λόγος εἰς τὴν τελευταίαν τῶν ἁγίων τριῶν παιδῶν καὶ τοῦ πανσόφου Δανιήλ Ὑπὸ ἔκδοσιν.

ΙΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΦΩΤΙΟΥ

- 1ος Φωτίου Κων/πόλεως: Α'. Ἐξηγητικά: Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι, ἧτοι Πρὸς Ἀμφιλόχιον Μητροπολίτην Κυζίκου, ἐν τῷ καιρῷ τῶν πειρασμῶν, ζητημάτων διαφόρων εἰς ἀριθμὸν τριακοσίων εἴκοσι δύο ἐρωτήσεων καὶ ἐπιλύσεων (Ἐρωταποκρίσεις Α'-ΞΓ).
- 2ος Φωτίου Κων/πόλεως: Β'. Ἐξηγητικά: Τὰ Ἀμφιλόχεια ἢ Λόγων ἱερῶν καὶ ζητημάτων ἱερολογίαι κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν (Ἐρωταποκρίσεις ΞΔ'-ΡΜΑ').
- 3ος Φωτίου Κων/πόλεως: Τόμοι 3-12 Ὑπὸ ἔκδοσιν

ΙΖ' ΑΠΑΝΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΟΥ ΣΑΛΑΜΙΝΙΟΥ

- 1ος Σαλαμίνιου Ἑρμείου Σωζομενοῦ : Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Τόμοι Α' - Δ'.
- 2ος Σαλαμίνιου Ἑρμείου Σωζομενοῦ : Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Τόμοι Ε' - Θ'. Ὑπὸ ἔκδοσιν.

ΙΗ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΣΙΔΩΡΟΥ ΠΗΛΟΥΣΙΩΤΟΥ

Ἐπιστολαί: Θὰ ἐκδοθοῦν σὲ 5 τόμους.

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Γ. Μπακατσέλου (Πρώην Μενελάου) 3 – Τηλ. 283 880 – Θεσσαλονίκη

Έκτιπωση Όφσετ: ΧΡ. ΘΩΜΑΣ – Τηλ. 0394/ 72 394 – Λητή Θεσ/νίκης

Βιβλιοδεσία: Άφοι ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ, Τηλ. 710 140 – Θεσ/νίκη

Κεντρική διάθεση: Βιβλιοπωλείο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ

Γ. Μπακατσέλου (Μενελάου) 3 – Θεσσαλονίκη – Τηλ. 283 880 – (Οικίας 696 653)
